AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Vasfi BABACAN

YÛNUS EMRE'NİN RİSÂLETÜ'N-NUSHİYYE'Sİ VE DÎVÂN'I (GİRİŞ-İNCELEME-METİN-DİZİN)

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2013

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Vasfi BABACAN

YÛNUS EMRE'NİN RİSÂLETÜ'N-NUSHİYYE'Sİ VE DÎVÂN'I (GİRİŞ-İNCELEME-METİN-DİZİN)

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Ali CİN

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2013

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Vasfi BABACAN'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : **Prof. Dr. Osman YILDIZ**

Üye (Danışmanı) : **Yrd. Doç. Dr. Ali CİN**

Üye : **Prof. Dr. Fuat BOZKURT**

Tez Konusu: **Yunus Emre'nin Risâletü'n-Nushiyyesi ve Dîvânı (Giriş-İnceleme-Metin-Dizin)**

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi 24/01/2013
Mezuniyet Tarihi 31/01/2013

Doç. Dr. Zekeriya KARADAVUT
Müdür

....

İ Ç İ N D E K İ L E R

BİRİNCİ BÖLÜM
İNCELEME

İKİNCİ BÖLÜM
ÇEVİRİ YAZILI METİN

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DİZİN

METİNDE KULLANILAN ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

(آ)ا	a, ā, e	ش	ş
(أ)ا	a, e, ı, i, u, ü	ص	ṣ
ء	’	ض	ż, ḍ
اي	ı, i, ė	ط	ṭ
او	o, ö, u, ü	ظ	ẓ
ب	b, p	ع	ʿ
پ	p	غ	ġ
(ة), (ت)	t	ف	f
ث	s̱	ق	ḳ
ج	c, ç	ك	k, g, ŋ
چ	ç	ل	l
ح	ḥ	م	m
خ	ḫ	ن	n
د	d	و	v, u, ū, ü, o, ö
ذ	ẕ, ḏ	(ﮬ), (ه)	h, a, e
ر	r	لا	l
ز	z	ى	y, ı, ī, i
س	s		

KISALTMALAR LİSTESİ

age.	: Adı geçen eser.
Ar.	: Arapça.
bk.	: bakınız.
C	: cilt.
çev.	: çeviren.
Dr.	: Doktor.
Erm.	: Ermenice.
Far.	: Farsça.
H	: Hicrî
Haz.	: Hazırlayan.
Hz.	: Hazreti.
İbr.	: İbranice.
krş.	: Karşılaştırınız.
Lat.	: Latince.
M	: Miladî
mec.	: Mecazî anlam.
METİN:	: Yazma nüshada sözcüğün nasıl yazıldığını gösterir.
M.Ö.	: Milattan önce.
öl.	: Ölümü.
Prof.	: Profesör.
r	: Recto, yazma nüshada nüsha açıkken sağ yüzdeki sayfalar.
s.	: Sayfa.
sy.	: Sayı.
T.	: Türkçe.
Tas.	: Tasavvufî anlam.
TDAY	: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı.
TDK	: Türk Dil Kurumu.
v	: Verso, yazma nüshada nüsha açıkken sol yüzdeki sayfalar.
vb.	: ve benzeri.
vs.	: ve saire.
Yay.	: Yayınları.
Yun.	: Yunanca.
yy.	: Yüzyıl.

İŞARETLER LİSTESİ

A : a, e

I : ı, i

I_4 : ı, i, u, ü

U : u, ü

G : ġ, g

K : ķ, k

Ø : Zero, eksiz, fonksiyonu olduğu halde şekli olmayan sıfır değer.

// : Fonem parantezi.

- : Gramer bölümünde fiil kökünü, fiille bağlanmayı gösterir. Dizin bölümünde fiil köklerinin yanısıra tüm ekleri de göstermek için kullanılmıştır.

+ : İsimle bağlanmayı gösterir.

< : Bu şekilden gelir.

> : Bu şekle gider.

/ : Nöbetleşme işareti.

[...] : Metinde özensizlik sonucu yazılması unutulmuş harf, ek ve kelimeyi gösterir.

Ö Z E T

BABACAN Vasfi, Yunus Emre'nin Risaletün Nushiyye'si ve Divan'ı (Giriş-İnceleme-Metin-Dizin), Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2013.

XIII. yüzyıl Türk edebiyatın önde gelen temsilcilerinden biri şüphesiz ki Yunus Emre'dir. Bugün için Yunus'tan bize intikâl eden biri Risaletün Nushiyye, biri Divan olmak üzere iki eser bulunmaktadır.

Bu çalışma giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Yunus Emre'nin hayat hikâyesi, eserleri ve sanat anlayışı yeni baştan ele alınmıştır. Söz konusu bu çalışmada en eski nüshalardan biri olan Fatih nüshası transkribe edilerek okunmuştur. Birinci bölümde söz konusu nüshanın ayrıntılı bir gramer incelemesi yapılmış, ikinci bölümde de çeviri yazı işaretleriyle metin kurulmuştur. Üçüncü bölümde ise kurulan bu metnin ayrıntılı bir gramatikal dizini yapılmıştır. Ayrıca eserde yer alan tasavvufî ve tasavvuf dışı unsurların anlamları ayrıntılı bir biçimde verilmiştir.

Anahtar sözcükler: Yunus Emre, Yunus Emre Divanı, Risaletün Nushiyye, Eski Anadolu Türkçesi, Yunus Emre'nin Risaletün Nushiyye'si ve Divan'ının Gramatikal dizini.

A B S T R A C T

BABACAN Vasfi, Risaletun Nushiyye and Divan by Yunus Emre (Introductory-study-Text-Index), Master's degree Thesis, Antalya, 2013.

One of the most leading representatives of the XIII. century Turkish literature is undoubtedly Yunus Emre. For today, there are two literary works which were left us from Yunus Emre, one is the Risaletun Nushiyye and the other is Divan.

This work consists introduction and three other parts. The life story of Yunus Emre, his works and sense of art has been discussed from the very beginning in the introductory part. In this mentioned work, one of the oldest copies the Fatih copy has been read by transcribing. In the first part, a detailed grammar, examination of the mentioned work has been done, and in the second part text has been plotted with transcribtion. And in the third part, a detailed grammatical index of this text has been done. Moreover, meanings of the elements which are sufistic and which are not have been given in a detailed way in the text.

Key Words: Yunus Emre, Divan by Yunus Emre, Risaletun Nushiyye, Old Anatolian Dialect, Yunus Emre's Risaletun Nushiyye and Grammatical Index of Divan.

Ö N S Ö Z

Yûnus Emre ve eserleri ile ilgili ilk çalışmalar XX. yüzyılın başlarında E. J. W. Gibb ve Fuat Köprülü ile başlamış, günümüze kadarki süreçte bu konuda birçok çalışma yapılmıştır. Bunların içinde günümüze en yakın ve en ciddi olan son iki çalışmadan biri Faruk Kadri Timurtaş, biri de Mustafa Tatçı tarafından yapılmıştır. Faruk Kadri Timurtaş çalışmasını dil açısından değerlendirmiş, Mustafa Tatçı da birçok nüshadan yola çıkarak önce tenkitli bir metin ortaya koymuş ve ardından bu metni edebiyat açısından incelemiştir.

Her iki çalışmanın da şüphesiz birtakım eksiklikleri görülmektedir. Ayrıca şimdiye kadarki hiçbir çalışmada Yûnus Emre'nin eserlerinin grameri yeterince incelenmemiş ve bunların gramatikal dizinleri tam olarak ortaya konulmamıştır. Biz, Faruk Kadri Timurtaş ve Mustafa Tatçı'nın çalışmalarını göz önünde bulundurarak Yûnus Emre'nin Risâletü'n-Nushiyye'si ve Dîvân'ını bir dilci gözüyle tekrar inceleyip gramatikal dizinini ortaya koymak istedik. Buna binâen, bu eserlerin en eski, en doğru ve en bilinen nüshalarının başında gelen Fatih nüshasını göz önünde bulundurarak metni yeni baştan kurup arkasından da metnin gramatikal dizinini yaptık. Genel olarak değerlendirildiğinde çalışmamız giriş ve üç bölümden oluşmaktadır:

Giriş bölümüne Yûnus'un yaşadığı çağın siyasal, sosyal ve kültürel yaşamını vermekle başladık. Daha sonra Yûnus'un hayatını, eserlerini, eserlerinin nüshalarını ve sanatını inceledik. Ayrıca bu bölümün sonunda Yûnus Emre üzerine yapılmış belli başlı çalışmalardan söz ettik.

Birinci bölüm, çalışmamızın inceleme bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölümde Risâletü'n-Nushiyye ve Dîvân'da gördüğümüz imla ve ses özelliklerini gösterip ayrıntılı bir şekil bilgisi incelemesi yaptık. Bunu yaparken Eski Anadolu Türkçesinin tüm özelliklerine bağlı kalmaya çalıştık. Ayrıca bölümün sonunda Risâletü'n-Nushiyye ile Dîvân'daki söz varlığını değerlendirdik ve bölümün sonuna yapım ekleri dizinini de ekledik.

İkinci bölüm, Yûnus'un eserlerinin metninden oluşmaktadır. Burada Risâletü'n-Nushiyye ve Dîvân'ın Fatih nüshası tarafımızdan tekrar transkribe edilerek okunmuştur. Fatih nüshasında önceden sayfa üzerine verilmiş olan numaraları koruyup bu sayfaların sağ taraflarına bu numaralarla birlikte "r" (recto) harfini, sol taraflarına da yine bu numaralarla birlikte "v" (verso) harfini verdik. Aynı zamanda bu bölüm, çeşitli araştırmacılar tarafından Fatih nüshasına ait okuyuşlardaki farklı tercihleri de ortaya koyduğumuz bölümdür. Risâletü'n-Nushiyye metninde, Mustafa Tatçı (MT-3); Abdülbaki Gölpınarlı (AG-1); Umay Günay-Osman Horata'ya (UO) ait çalışmalardaki birbirinden farklı okuyuş şekillerini, Dîvân metninde de Faruk Kadri Timurtaş (FKT) ve Mustafa Tatçı'nın (MT-2) çalışmaları arasındaki okuyuş farklılıklarını dipnotlarda gösterdik.

Üçüncü bölüm, metnin gramatikal dizinini yaptığımız bölümdür. Dizinde yer alan kelimeler ile bunlara getirilen ekleri alfabetik bir düzen içerisinde verdik. İmla çalışmalarına da yardımcı olabileceğini düşünerek dizin içerisindeki kelimelerde s, ṣ, t, ṭ ... vb. ayrımları madde başı olarak gösterdik ve gerektiğinde birbirlerine göndermeler yaptık. Birleşik fiil ya da deyim niteliğinde olan kelimeleri, asıl maddeye bağlı olarak madde başının altında beyit numarasıyla birlikte verdik.

Bu bölümde sözcüklerin metinde tespit edebildiğimiz tüm anlamlarını vermeye çalıştık. Dizin içinde tasavvufî deyimleri anlamlandırmak, çalışmayı karmaşık hâle getireceği için, bunları diğer deyimler ve birleşik ifadelerle birlikte aynı bölümün sonunda tasnife tâbi tutarak ayrıca gösterdik ve anlamlandırdık.

Metnimizde aranılan bir şiirin daha kolay bulunabilmesi için, şiirlerin ilk mısralarını alfabetik sıraya sokmak suretiyle genel bir fihrist oluşturduk ve bunu çalışmamızın sonuna ekledik.

Tek bir eserde Yûnus'u bütün olarak ele aldığımız bu çalışmamızda, imkânımız ölçüsünde bütün kaynaklara ulaşmaya çalıştık. Bunu yaparken de Yûnus'u anlamayı zorlaştıracak karmakarışık bilimsel üslûp ve ifadelerden kaçındık. Çünkü Yûnus'u ancak onun diline yakın bir dilin daha iyi anlatabileceği kanısına vardık. Tüm bunlara rağmen çalışmamızda muhakkak ki birtakım eksiklikler ve hataların olması kaçınılmazdır ki bunu baştan kabul ediyoruz.

Öncelikle bu çalışmayı yapmama vesile olup bu uzun ve yorucu çalışmanın başından sonuna kadar desteğini ve yardımlarını hiç esirgemeyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Ali CİN'e, ayrıca bu çalışmaya olan katkılarından dolayı Yrd. Doç. Dr. Furkan ÖZTÜRK'e ve arkadaşlarıma teşekkürü bir borç biliyorum.

Vasfi BABACAN
Antalya, 2013

G İ R İ Ş

Yûnus Emre'nin Yaşadığı Devirdeki Siyasal, Sosyal ve Kültürel Yaşam

Yûnus Emre doğmazdan önce Selçukluların Anadolu'daki geçmişi yaklaşık iki asır kadardır. Savaşçı kimlikleri ön plana çıkan Selçuklu Türkleri, bu zaman diliminde sürekli bir mücadelenin içinde olarak hem Bizans, Ermeni ve Gürcü gibi çeşitli milletlerle savaşmışlar, hem de dalga dalga gelen Haçlı ordularına karşı koymuşlardır. Bu süreçteki her savaş, Selçuklu Türklerinin Anadolu'daki kalıcılığını perçinleştirmiş ve Selçuklular için vatan nedeni olmuştur.

Yûnus Emre'nin yaşadığı devir kabul edilen XIII. yüzyılın ikinci yarısı ile XIV. yüzyılın ilk çeyreği, Anadolu Selçuklu devletinin güçten düştüğü, çalkantılarla dolu olan son dönemine ve Osmanlı devletinin ilk kuruluş yıllarına denk gelmektedir.Yûnus'un yaşadığı yıllarda Anadolu Selçuklarının başına sırasıyla II. Gıyaseddin Keyhüsrev, II. İzzeddin Keykâvus, Rükneddin IV. Kılıç Arslan, III. Gıyaseddin Keyhüsrev, Gıyaseddin Siyavuş, Gıyaseddin II. Mesud, III. Alâeddin Keykubat, II. Mesud (yeniden) hükümdar olarak tahta geçmişlerdir.

Moğol tehlikesinin ortaya çıkmaya başladığı sıralarda Anadolu Selçuklularının başarılarıyla ünlü sultanı I. Alâeddin Keykubat'ın 1237'de ölümünden sonra, vasiyetine rağmen önemli devlet adamları bertaraf edilerek küçük oğlu Kılıç Arslan yerine II. Gıyaseddin Keyhüsrev tahta çıkarıldı.[1] Alâeddin Keykubat'ın ölümünde olduğu kadar bu taht değişikliğinde de büyük emirlerin ne kadar güçlü oldukları bir kez daha görüldü ve II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in tahta geçmesinin hemen akabinde hükümdarın yakın çevresindeki emirler arasında kanlı bir rekabet savaşı başladı.[2] Yeni Sultan'ı en çok etkileyen kişi, şüphesiz onun en büyük destekçisi ve veziri konumunda olan, hırsları ve entrikalarıyla ünlü Sâdeddin Köpek'ti. Gerektiğinde halka iyi davranmasını bildiği söylenen ve tahtı ele geçirme düşüncesi de olan bu nüfuzlu ve aynı zamanda acımasız vezir, rakiplerini bir bir ortadan kaldırma başarısı elde etti. Onun politikaları yüzünden Harizmliler ülkede sorun teşkil etmeye başladı. Ülkeden uzaklaşıyorlar, geçtikleri yerleri de yağma ediyorlardı. Sonunda kendi akıbetinin idrakine varan Sultan, Sâdeddin Köpek'i bir şölen sırasında öldürttü.

II. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanındaki en önemli olayların başında muhakkak ki "Babaîler

[1] Kaynaklara göre Alâeddin Keykubad'ın üç oğlu bulunmaktadır: İzzeddin, Rükneddin ve Keyhüsrev. Bunlardan İzzeddin ve Rükneddin, Keykubad'ın Eyyubilerden olan eşinden doğmuştu ve Keykubad, bu ikisinin büyüğü olan İzzeddin'in kendisinden sonra sultan olması için etrafındaki kişilere yemin ettirmişti; ancak ettikleri yeminlere karşın emirler, Keykubad'ın üç oğlunun en büyüğü olan Keyhüsrev'i tahta geçirmişlerdir. Bu konuda bk. Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2012, s. 92.

[2] Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2012, s. 92.

isyanı”[3] gelmektedir. “1233 yıllarında Orta Toroslar, Kuzey Suriye ve Fırat Vadisi’ni kapsayan Kefersud denilen bölgede halkın Baba İshak dediği, çevre sakinlerinden kiminin şarlatan kiminin peygamber kabul ettiği İshak adında biri ortaya çıktı. 1240’ta çevresine, doğuda Malatya, kuzeyde Amasya ve güneybatıda Maraş arasında kalan yöredeki herkesi endişelendirecek kadar mürit topladı; bu arada şu veya bu yolla Harizmlilerden de yararlandığı bir gerçektir.”[4] Baba İshak, çevresine topladığı içinde kadın ve çocukların da olduğu ve gittikçe büyüyen kitlelerle Malatya ve Sivas yakınlarında devlet kuvvetlerini üst üste yenilgiye uğrattı. Bu hareket Sultan’ı ciddi şekilde endişelendirmişti ve Sultan, Kubâd-âbâd’a çekilerek Frank kuvvetlerinin de yardım ettiği Armağanşah’ı isyanı bastırmaya memur etti. Armağanşah, isyancılardan önce Amasya’ya gelerek şehre hâkim oldu ve Baba İshak’ı bir mağarada kuşatarak öldürdüler. Kaçarak kurtulan isyancıların bir bölümü Kırşehir taraflarına giderek her yerde kargaşaya neden oldular. Baba İshak’ın hayatta olduğuna inandılar, şiddetli savaşlar sonunda Armağanşah da öldürüldü. Muhakkak ki yüzyıllar boyunca benzerine zor rastlanır bu Türkmen isyanının dinsel boyutunun yanında sosyal muhalefet yönü de ağır basmaktadır.[5]

1242 yılına gelindiğinde Baycu Noyan komutasındaki Moğol ordusunun Erzurum’u kuşattığı ve şiddetli çarpışmalardan sonra şehri ele geçirdiği ve halkı kılıçtan geçirdiği görüldü. Hemen ardından 1243’te Anadolu Selçuklu ordusuyla Moğol ordusu Sivas’ın seksen kilometre doğusunda Kösedağ mevkiinde savaşa girişti. Savaşta Anadolu Selçuklu ordusu

---

[3] Babaîler isyanıyla ilgili olarak kaynaklar arasında bilgi farklılıkları mevcuttur. Claude Cahen çalışmasında, çoğu araştırmacı gibi, İbn Bîbî’nin “*El-Evâmir*” adlı eserini kaynak olarak kullandığı için isyanın liderinin Baba İshak olduğunu söylemiştir. Hâlbuki birçok kaynaktan yola çıkarak konuyu derinlemesine inceleyen Ahmet Yaşar Ocak “*Babaîler İsyanı*” adlı eserinde isyanın liderinin Baba İlyas olduğunu, Baba İshak’ın ise onun halîfesi olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ahmet Yaşar Ocak’a göre isyanın iktisadî, içtimâî ve psikolojik sebeplerinin yanı sıra dinî ve siyasî birtakım kolaylaştırıcı sebepleri vardır; isyana katılanlar da konar-göçer Türkmenler ve köylüler ile maceraperestler ve yağmacılar olup, isyanı yönetenler ise heterodoks şeyhler ve dervişlerdir. Ahmet Yaşar Ocak’ın kitabında isyanın lideri Baba İlyas ile onun halifesi Baba İshak’ın kimliği hakkında özetle şu bilgiler verilmiştir: Baba İlyas, Moğol istilası sırasında Harezmşahlar devletinin yıkılışını takiben Anadolu’ya gelmiş Harezmli Türklerden bir Türkmen babasıdır. İslamî kimliğinin altında, çok derinlerde kalmış tipik bir şaman olma hüviyetini henüz kaybetmemiş bir Türkmen babası olup, bu yüzden sihir ve büyü gibi çok eski bir şaman geleneğini sürdürmektedir. Ayrıca, Amasya yakınlarında bir köye yerleşen Baba İlyas, hiçbir ücret almadan köyün davarlarını güder, çok az yemek yiyip münzevî bir hayat geçirir, böylelikle halkın sevgisini kazanır ve bir müddet sonra da köyün yakınındaki bir tepe üstüne bir zâviye inşa edip mürit kabul etmeye başlar. Peygamberlik iddiasından önce sihirbazlık bildiği söylenen Baba İlyas, bu zaviyede muska yazıp hastaları iyileştirir ve geçimsiz çiftlerin arasını bulur. Baba İshak ise Baba İlyas’ın baş halifesi olup hokkabazlık ve sihirbazlıkta maharet kazanmış biridir ve bu şekilde halkı kolayca kandırır. Şeyhinin peygamberlik iddiasını halka anlatmak ve onları isyana hazırlamakla görevli olan Baba İshak, bazı kaynaklara göre bir Rum dönmesidir ve esasında Hristiyanlık, Mazdeizm ve Müslümanlık karışımı bir propaganda yürütmektedir. Yine Ahmet Yaşar Ocak’ın eserinden, isyana hazırlık aşamasında çok geniş bir propaganda faaliyeti yürüten Baba İlyas’ın, çevresine, sultanın ve adamlarının Allah yolundan uzaklaşarak halka zulmettikleri ve Allah’ın bu yolsuzluk ve zulümleri sonlandırmak için kendisini görevlendirdiğini anlattığını, elde edilecek mal ve ganimetlerin isyana katılanlar arasında ortaklaşa pay edileceği, isyana katılmayanların ise acımadan öldürüleceği mesajını yaydığını öğreniyoruz. Daha fazla bilgi için bk. Ahmet Yaşar Ocak, *Babaîler İsyanı,* Dergâh Yayınları, İstanbul, 1996, s. 37-137.

[4] Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2012, s. 98.

[5] Ümit Hassan, Halil Berktay, Ayla Ödekan, *Osmanlı Tarihine Kadar Türkler*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1990, s. 235-237.

telafisi olmayan büyük bir hezimete uğradı ve sonrasında Anadolu'da Moğol istilası başladı. İbnü'l-Esîr ve İbn Arabşâh gibi İslam tarihçileri biraz da duydukları öfkenin de tesiriyle, bu istilanın bir demir ateş seli gibi, geçtiği ma'mûreleri harâbeye çevirdiğini dehşet ve nefretle kaydederler.[6] Artık Selçuklular, Moğollara yüklü haraç veriyorlar ve iç işlerinde Moğollara bağlı olarak sendeleyen bir görüntü sergiliyorlardı.

Kösedağ savaşı sonrası Moğol istilasının Anadolu'yu kasıp kavurmasından dolayı tam bir "karışıklıklar dönemi"ne girilmiştir. Anadolu Selçukluların yıkılışına kadarki bu dönemde taht kavgaları, isyanlar, entrikalar ve cinayetler birbirini izlemiş, 1260'lı yıllardan itibaren Anadolu'da yeni yeni beylikler kurulmuştur.

II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in 1246'da ölümünden sonra II. İzzeddin Keykâvus, Rükneddin IV. Kılıç Arslan (doğuda) ve II. Alâeddin Keykubat'ın ortak hükümdarlığı dönemi başladı.

1256 başlarında batı ülkeleri İlhanlığına getirilen Hülâgû, İran'a yerleşince Moğol kumandanı Baycu Noyan'a Mugan otlaklarını kendi askerlerine bırakıp, hayvanlarını otlatmak için Anadolu yaylalarına gitmesi buyruğunu verdi. Baycu'nun niyeti Anadolu'nun belli bölgelerine birliklerini yerleştirip bir Moğol askeri denetimini kurmaktı.[7] Baycu, Anadolu'ya yaptığı seferle Aksaray civarında II. İzzeddin Keykâvus'un ordusunu yenilgiye uğrattı. Hülâgû, Baycu'yu Mezopotamya seferine katılması için çağırdığından Moğollar Batı Anadolu taraflarına geçmediler; yine de Anadolu büyük ölçüde Moğol egemenliğine girdi. II. Alâeddin Keykubat'ın şüphelerle dolu ölümü üzerine 1257 sonunda devlet iki kardeş arasında paylaştırılarak Konya ve Tokat başkent ilan edildi. Bunda, Hülâgû'nun yolu üzerindeki vassal devletlerin iç kavgalarla zayıflatılması politikasının gereği olarak, çifte sultanlı bir Anadolu'yu iyi bir çözüm olarak görmesi de etkilidir.[8]

1262'ye gelindiğinde ülkenin çeşitli bölgelerinde Türkmen isyanları başladı ve bu isyanlar kanlı bir şekilde bastırıldı. Uygulanan bu politika yüzünden Karaman Oğulları da Konya üzerine yürüdüler.

1266'da Rükneddin IV. Kılıç Arslan'ın Pervane tarafından bir ziyafette yay kirişi ile boğdurularak öldürülmesinden sonra, yerine henüz çocuk olan 2-6 yaş arasındaki oğlu III. Gıyaseddin Keyhüsrev tahta çıkarıldı.

1276'da Moğollara karşı Niğde emiri Hatıroğlu isyanı başladı. Hatıroğlu, Mısır Memluk sultanı Baybars'tan, yardım istemişti; fakat Baybars sadece 6000 kişilik bir keşif kolu gönderdi. Neticede bu isyan Pervane, Selçuklu ve Moğol ordusu tarafından bastırılarak Hatıroğlu ve arkadaşları idam edildi.

---

[6] M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1986, s. 220.
[7] Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2012, s. 251.
[8] Claude Cahen, age., 2012, s. 257.

1277'de Baybars, Anadolu'ya sefer düzenledi ve Elbistan'da Moğolları yenerek Kayseri'ye kadar geldi. Pervane, Sultan'ı da yanına alarak Tokat kalesine sığındı. Baybars, resmen Selçuklu tahtına oturdu ve adına para basıldı. Baybars daha büyük bir Moğol ordusunun gelebileceğini düşünerek Ermenek ve Larende'den Akdeniz sahillerine kadar olan bölgenin idaresini Karamanoğulları'na bıraktı. Karamanoğlu Mehmed Bey, İzzeddin'in oğlu olduğu iddia edilen Cimri'yi (Gıyaseddin Siyavuş) tahta oturtup sultan ilan etti. "Cimri, Karamanoğlu Mehmed'i vezir ilan etti ve hükümet görevlerini Türkmen ileri gelenlerine dağıttı. Bu arada çok ilginç bir olay yaşandı. Beratlar ilk defa Türkçe yazılmaya başlandı. Olaya aslında Türkmenlerin Arapça ve Farsça bilmemeleri yol açmıştı; bu asıl nedenin yanında, topluma egemen olan melez Müslümanlara karşı duyulan tepki de vardı."[9] Cimri'nin saltanatı uzun sürmedi. Büyük bir Selçuklu-Moğol ordusu her şeyin üstünden bir silindir gibi geçti. Bütün Karaman ili taranarak yakalayabildikleri tüm Türkmenleri öldürmeye giriştiler ve her yeri yağmalayıp harâbeye çevirdiler. 1279 yılında Cimri, başarısızlıkla sonuçlanan bir girişimde bulundu; fakat Germiyanlar tarafından yakalanarak diri diri derisi yüzülüp içine saman dolduruldu ve bir eşeğe bindirilip Anadolu'nun bütün kentlerinde dolaştırıldı.[10]

1284'te İlhanlıların başına geçen Argun Han, Gıyaseddin II. Mesud'u tahta geçirdi. Bu arada da III. Gıyaseddin Keyhüsrev Erzincan'da öldürüldü. Gıyaseddin II. Mesud dönemi yokluk, sefalet, hırsızlık, soygun ve yağmanın kol gezdiği bir dönem oldu. Ülke tamamen göstermelik bir sultanın arkasındaki büyük bir el olan Moğollar tarafından yönetiliyordu. Yine bu dönemde Türkmen isyanları devam etti ve Türkmen beyleri başkaldırarak bağımsızlıklarını ilan etmeye başladılar.

1298'de Sultan Gıyaseddin II. Mesud, İlhanlılar tarafından tahttan indirilerek yerine III. Alâeddin Keykubat geçirildi. "Bilindiği gibi her galip, kendinden öncekilerin yandaşlarını ortadan kaldırır; bu kural sultanlar için de geçerlidir. Alâeddin Keykubat da kendi açısından böyle hareket etti, ama intikam almakta o kadar ileriye gitti ki adı kötüye çıktı."[11] III. Alâeddin Keykubat, durumu kurtarmak için İlhanlı Gazan Han'a gitti. Orada yargılanıp suçlu görülerek etrafındakilerle birlikte mali soygunlara katıldığı gerekçesiyle tahttan azledildi ve İsfahan'a sürüldü. 1302'de yerine tekrar Gıyaseddin II. Mesud geçirildi. Fakat bu dönem oldukça sönük ve belirsizlikler içinde geçti. 1310 civarında sultan Mesud'un ölümünden sonra yerine V. Kılıç Arslan tahta geçirildi, fakat birçok kaynak bu son sultanın adını bile anmaz. Bu bakımdan 1310 Anadolu Selçukluların bitiş tarihi olarak kabul edilmektedir.[12]

---

[9] Claude Cahen, age., 2012, s. 280.
[10] Claude Cahen, age., 2012, s. 284.
[11] Claude Cahen, age., 2012, s. 307.
[12] Ümit Hassan, Halil Berktay, Ayla Ödekan, *Osmanlı Tarihine Kadar Türkler*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1990, s. 278.

Anadolu Selçukluların son dönemlerinde ülkede birçok beylik ortaya çıkmıştı. Karamanoğulları (1256-1487), Sahibataoğulları (1275-1343), Hamitoğulları (1280-1423), Eşrefoğulları (1280-1326), Menteşeoğulları (1282-1424), Candaroğulları (1292-1461), Karesioğulları (1296-1361), Osmanoğulları (kuruluşu 1299), Germiyanoğulları (1303-1429), Aydınoğulları (1305-1426), Saruhanoğulları (1310-1410) gibi beylikler, sonrasında kurulan diğer beyliklerle birlikte Anadolu Selçukluların yerini almak için Anadolu'nun siyasi hayatında önemli roller oynadılar. Muhakkak ki bu beylikler, Moğolların hâkimiyet zincirinden kurtulmak ve talihin imparatorluk yelkenine binmek arzusundaydılar.

İşte Yûnus'un yaşadığı dönemin siyasi haritası ana hatlarıyla bu şekildedir. Sürekli değişen siyasi yapı, sosyal hayatı allak bullak etmiştir. Anadolu bu dönemde Moğol istilasından kaçan Türk kavimlerinin aşiretler hâlinde dalga dalga Bizans sınırına doğru göçlerine sahne olmuş, bu yüzden nüfus yoğunluğu Türkler lehine gelişmiştir. "Kitleler hâlinde gelen bu guruplardan başka, kendilerini ve servetlerini Moğol istilasından kaçırmak isteyen birçok kişilerin bilhassa sermaye sahiplerinin, sonra birtakım âlimlerin ve sufilerin de Anadolu'ya sığındıkları muhakkaktır."[13] Bu durumda yeni gelenlerin yerleşik halkla uyum sorunu yaşadıkları ve ayrışmaların çok çabuk ortaya çıktığı yadsınamaz bir gerçek olduğundan, kargaşa ve yıkımın kol gezdiği alanlarda daha fazla felakete uğramak istemeyen halkın, yeni gelenleri kabul edişi hızlandırdığını da düşünebiliriz. Kentlerde ve kırsal alanlarda yaşayan halk her türlü sıkıntı ve buhranın hâkim olduğu bu zamanda tarım alanlarının ve hayvancılığın hiçbir şekilde zarar görmesini istemiyordu. Buna rağmen bazı varlıklı kentlerin, ticaret kervanlarının, tarım ve hayvancılığın verimli olduğu alanların muhtelif guruplar tarafından sık sık yağmalandığını[14] görüyoruz. Yine Moğollara verilecek olan vergiyi tedarik etmek için her şeyi mubah gören vergi memurlarını da hesaba kattığımızda durumun vehameti büsbütün ortaya çıkmaktadır. Bunların önüne geçmek ve ticaret ahlakını sağlamak için "Mevlevîlik, Bektaşilik, Halvetilik" gibi tarikatlarla iç içe olan "Ahilik teşkilatı"nın bu noktada önemli bir rol üstlendiğini söyleyebiliriz.[15]

Her ne kadar Moğol istilası Anadolu'ya yıkım getirse de bu istilanın hemen ardından Moğollar gözetiminde imar faaliyetlerinin ve özellikle ipek yolu ticari faaliyetlerinin canlandığını da görmekteyiz. Bu dönemde faal duruma getirilen limanlarla ve Anadolu'nun çeşitli merkezlerine yapılan kervansaraylar vasıtasıyla yerli ve yabancı tacirlerin kumaş, halı, çeşitli dokuma ve maden ürünleri ile daha başka mamüllerin ticaretini yaptıklarını

---

[13] M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1986, s. 241.

[14] İncelediğimiz metinde her ne kadar tasavvufî anlamlar da içerse "yağma" sözcüğünün 15 defa, "yağmalamak" sözcüğünün 2 defa, "yağmalanmak" sözcüğünün 1 defa, "yağmalatmak" sözcüğünün 1 defa, yine yağma anlamına gelen "gâret" ve "târâş" sözcüklerinin de 1'er defa kullanılması dikkate değerdir. Ayrıca Tatar, Moğol anlamındaki "tatar" sözcüğünün de "yağmacı, pervasız" anlamına gelecek şekilde kullanıldığını görüyoruz.

[15] M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1986, s. 243.

öğreniyoruz. Tabi Moğollar tüccarlardan "Anadolu'da bir cins giriş vergisi olan ve İran'da uygulanan 'tamga'yı alıyorlardı."[16]

1250 sonrasında Anadolu'daki imar faaliyetlerine göz attığımızda bu alanda hiç de küçümsenmeyecek faaliyetlerle karşılaşıyoruz. Kaleler, kervansaraylar, imaretler, dârüşşifâlar, köprüler, camiler, medreseler, hanlar, hamamlar, türbeler bu dönemin yapılaşma örneklerindendir. "1252'de Konya'da Karatay Medresesi; 1253'te Erzurum'da Çifte Medrese; 1257'de Mardin'de Hatuniye Medresesi; 1258'de Konya'da İnce Minareli Medrese, Larende Sahip Ata Camii; 1259'da Bursa'da Eski Kaplıca Hamamı; 1262'de Sinop'ta Muineddin Pervane Medresesi; 1265'te Develi'de Ulu Camii; 1271'de Tokat'ta Gök Medrese, Burûciye Medresesi; 1272'de Kastamonu Dârüşşifâsı; 1273'te Kastamonu'da Pervaneoğlu Ali Medresesi, Afyon'da Ulu Camii, Ahlat'ta Ulu Türbe; 1275'te Konya'da Sadrüddin Konevî Camii ve Türbesi, Ahlat'ta Hüseyin Ağaoğlu Mahmud Türbesi, Tokat'ta Tokat Dârüşşifâsı; 1276'da Kayseri'de Döner Kümbet, Amasya'da Gök Medrese; 1278'de Amasya'da Emir Seyfeddin Türbesi, Afyon-Kütahya yolunda han yapımı;1279'da Konya'da Sahip Ata hanekanı; 1282'de Konya'da Vezir Sahip Ata medfeni; 1287'de Tokat'ta Ahmed Paşa Camii"[17] gibi önemli yapılar bu dönemin göze batan önemli eserlerindendir.

Bilindiği gibi hayat sahnesindeki her sarsıntı ister istemez kişilerin düşünce dünyalarında ve toplumların kültürel yaşamlarında büyük değişiklikleri de beraberinde getirmektedir. Her ne kadar Moğollar hâkimiyet sahalarındaki insanların din ve vicdan hürriyetlerine saygı gösterseler bile, bu dönemde sarsıntı İran taraflarından geldiği için dinsel ve düşünsel anlamda İran tesiri en üst düzeye çıkmıştır. "Moğol istilası, Türkistan, İran ve Harezm'den kaçan birçok âlim ve sanatkârların Anadolu Selçuklu İmparatorluğu dâhiline gelip yerleşmesi suretiyle, Anadolu Türkleri üzerinde İran tesirinin büsbütün kuvvetlenmesi neticesini doğurdu."[18] Bu tesir, daha sonra toplumun tüm birimlerine sirayet ederek, yerleşik Bizans tesirinin üstüne çıktı ve dilde, edebiyatta, ilimde, eğitimde, sanatta, dini anlayışta ve daha birçok alanda köklü değişikleri ve yeni anlayışları da beraberinde getirdi. Bu tesir dolayısıyla Türkçe ihmale uğramış, Müslüman-Türk toplumunda resmî yazışmaların ve edebî eserlerin çoğu Farsça yazılmış, ilmi eserlerde de Arapça ön plana çıkmıştır. Türkçe, halkın konuştuğu dil olarak kalmış, çok fazla eserlere yansımamıştır. Bu dönemde Ahmed Fakîh, Şeyyad Hamza, Yûnus Emre ve birkaç kişi daha eserlerinde Türkçeyi yeğlemişlerdir. Bu noktada 1192-1280 yılları arasındaki olayları ihtiva ederek Anadolu Selçukluların tarihine ışık tutan ve bir çeşit anı niteliğinde olan İbn Bîbî'nin "*El-Evâmir*" adlı eserinin birçok eser gibi Farsça

---

[16] Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2012, s. 318-319.
[17] Ümit Hassan, Halil Berktay, Ayla Ödekan, *Osmanlı Tarihine Kadar Türkler*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1990, s. 248-270; Ayrıca bk. *Antalya 1. Selçuklu Eserleri Semineri*, Antalya Valiliği Yayınları, Antalya, 1986.
[18] M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2007, s. 194.

yazıldığını söylemeliyiz.

Diğer sunnî Müslüman ülkelerde olduğu gibi Anadolu Selçuklularında da en önemli eğitim kurumunun medreseler olduğunu görüyoruz. Selçuklular dönemindeki bazı medreseler külliye şeklinde olup içinde medreseden başka cami, kütüphane ve imaret gibi yapıları da barındırıyordu. "Medreselerde öğretim iki kısımdı. Birincisi İslam öncesi bilimler, matematik, geometri, astronomi, fizik, tıp, gramer ve felsefe; ikincisi ise usul, fıkıh, hadis gibi konuları kapsardı. Okutulan dersler uzmanlık alanlarına göre ayrılmıştı. Uzmanlık fıkıh, tıp gibi konularda oluyordu. Medreselere öğrenciler uzak şehir ve kasabalardan geliyorlar ve buralarda parasız yatılı olarak kalıyorlardı."[19] Bu medreselerde Kuşeyrî, Gazâlî, Fahreddin-i Râzî, Ali Vâhidî, Pezdevî, Muhammed Şehristânî, Abdullahu'l-Ensarî gibi önemli bilginlerin fikirleri öğretiliyor, eserleri de okutuluyordu. Yerli ve yabancı olabilen Medrese hocalarının Arapça ve Farsça bilme zorunluluğu vardı. XIII. yüzyıl aynı zamanda önemli din bilginlerinin yetiştiği ve önemli eserler verdiği bir çağdır. "Mesela '*Envârü't-Tenzîl*' müellifi ünlü tefsirci Beyzavî (öl. 1291), '*Metalîü'l-Envâr*' adlı eserin yazarı Sirâdüddin Urmevî (öl. 1283) ve felsefî kelam hareketini canlandıran, aynı zamanda astronom Kutbüddin Şirazi (öl. 1310) bu geleneği sonraki yüzyılara aktarmışlardır."[20] Medreselerden başka yine bu dönemde toplum daha iyi yetiştirilebilsin diye camilerin bitişiğine yapılan küçük eğitim kurumları da önemli bir yere sahipti. Bu kurumlar gerek zenginlerin cömertliği gerekse kurulan vakıflar aracılığıyla varlıklarını sürdürebiliyordu. Buralardaki hoca açığını da Moğol akınlarından kaçan Türkistanlı ve İranlı bilginler kapatıyordu.[21]

Her yıkım, onarım ihtiyacını doğurur. Bir yıkım devri olan XIII. yüzyıl, Türk sufiliğiyle aynı zamanda bir manevi onarım çağını da beraberinde getirmiştir. Güçten düşen bir devletin himayesinde yaşayan halk, asayişin ve refahın yokluğunda sığınacak bir yer aramış, bunu da büyük ölçüde tekkelerde ve şeyhlerin himayesinde bulmuştur. "Sosyal nizamın bozulması ruhlarda tasavvuf ihtiyacını doğuruyor, devamlı karışıklıklardan bıkıp ezilmiş olan halk, kendilerine bu dünyada nasip olmayan saadeti hiç olmazsa ahirette temin için tekkelere, şeyhlere koşmaktan başka bir çare bulamıyordu."[22] Bu sebeple XIII. yüzyıl, bir anlamda İslamın mistik boyutunu oluşturan ve öteden beri var olan tarikatların yayıldığı, yeni yeni tarikatların ortaya çıktığı ve büyük Türk Sufilerinin yetiştiği bir devirdir. Bu dönemde Anadolu'da Yesevîlik, Babaîlik, Bektaşilik, Mevlevîlik, Ekberîlik, Nakşibendîlik, Kâdirîlik, Rufaîlik, Kübrevîlik, sühreverdîlik Haydarîlik, Kalenderîlik gibi tarikatlar faaliyet

[19] Sorguç Kandemir, "Selçuklularda Sosyal Yapı İçinde Medreselerin Yeri ve Dârüşşifâlar", *Antalya 1. Selçuklu Eserleri Semineri*, Antalya Valiliği Yayınları, Antalya, 1986, s. 18-19.
[20] İbrahim Kafesoğlu, *Selçuklu Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1992, s. 105.
[21] Sorguç Kandemir, "Selçuklularda Sosyal Yapı İçinde Medreselerin Yeri ve Dârüşşifâlar", *Antalya 1. Selçuklu Eserleri Semineri*, Antalya Valiliği Yayınları, Antalya, 1986, s. 18.
[22] M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2007, s. 197-203.

göstermişlerdir. Bu dönemin önemli mutasavvıfları arasında olan İbn Arabî, Sadrüddin Konevî, Mevlânâ Celâleddin Rûmî, Sultan Veled, Hacı Baktaş Velî, Fahruddin Irâkî, Evhadüddin Kirmânî, Necmüddin Dâye, Sadeddin Fergânî gibi şahsiyetler Anadolu'nun değişik bölgelerinde sufiliği yaymak ve insanları irşat için çalışmışlardır.

Türk Sufiliğine tesir eden şahsiyetlerden biri XIII. yüzyılın başında Anadolu'ya gelip Konya, Aksaray, Kayseri, Sivas, Erzincan ve Malatya'da bulunan ve 250 civarında eser yazdığı söylenen Muhyiddin İbn Arabî'dir. Kendisine Şeyh-i Ekber (en büyük şeyh) ünvanı verilmiş olan İbn Arabî, ortaya koyduğu "Vahdet-i Vücûd" (varlığın birliği) felsefesini üvey ve manevi oğlu Sadrüddin Konevî (öl. 1274) ve yetiştirdiği daha başka öğrencileri vasıtasıyla geniş kitlelere yaymıştır.

XIII. yüzyılın en etkileyici kişiliklerinden birisi de şüphesiz Mevlânâ Celâleddin Rûmî'dir. Bir gönül adamı olan Mevlânâ, geniş hoşgörüsü, fikirleri ve Farsça yazdığı eserleriyle hem çağına hem de sonraki çağlara damgasını vurmuş büyük bir şahsiyettir. Özellikle Şems-i Tebrizî'yle tanışmasından sonra mana âleminin derinliklerine dalmış, ekolü vefatından sonra oğlu Sultan Veled (öl. 1312) tarafından kurulan mevlevîlik aracılığıyla geniş kitlelere yayılmıştır.

Bu dönemin bir başka önemli sufisi Horasan'dan Anadolu'ya gelen ve Bektaşiliğin kurucusu olan Hacı Bektaş-ı Velî'dir. Baba İlyas'ın halifelerinden olan Hacı Bektaş'ın tarikatı ve fikirleri daha çok kırsal kesimlerde ve savaşçı kesimler arasında kabul görmüştür. "Halk arasında kalabalık taraftarlar bulan Bektaşilik zamanla Hurûfîlik, Noktavîlik, hatta sunnî bir tarikatlar birliği arz etmiş ve XV. yüzyılda Hacı Bektaş kasabasındaki post-nişin babalar tarafından, bilhassa XVI. yüzyıl başlarında Balım Sultan (öl. 1516) tarafından usûl ve erkânı tespit edilerek, son zamanlara kadar yaşamıştır."[23]

Yukarıda zikrettiğimiz önemli sufilerden başka Anadolu Selçukluların dağılma yıllarında özellikle beylikler içinde Ahîyân-ı Rum, Gâziyân-ı Rum, Bâcıyân-ı Rum ve Abdalân-ı Rum şeklinde tasnifi yapılan birtakım savaşçı şeyhler ortaya çıkmaya başlamışlar, Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında önemli görevler üstlenmişlerdir. Bunlar içinde Abdalan-ı Rum adıyla anılan guruptakiler özellikle dikkat çekicidir. Yesevî, Kalenderî, Haydarî, Vefâî tarikatlarına mensup Abdal veya Baba lakaplı bu kişiler, "Bizanslılar'a karşı yürütülen gazâlara katılıyorlar, fethedilen topraklarda kurdukları zaviyelerle halk arasında hurafelerle karışık, çoğunlukla Sunnî İslamla pek bağdaşmayan popüler bir 'heterodoks İslam' propagandası da yapıyorlardı."[24] Babaî isyanıyla önceleri siyasal ve sosyal bir başkaldırıyla yönetimi ele geçirme amacı taşıyan bu zümreler, isyan başarıya ulaşamayınca, Türkmen

[23] İbrahim Kafesoğlu, *Selçuklu Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1992, s. 114.
[24] Ahmet Yaşar Ocak, *Babaîler İsyanı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1996, s. 200.

babalarının fikri iyileştirmesi sonucu kendilerine çeki düzen verdiler ve Anadolu'nun muhtelif bölgelerine dağılıp kurdukları zaviyelerle Baba İlyas'ın öğretilerini yaymaya başladılar. Bu dönemde yoğun faaliyette bulunan Geyikli Baba, Abdal Musa, Kumral Abdal, Abdal Murad gibi kişiler en meşhurları olarak göze çarpmaktadır.[25]

Sonuç olarak XIII. yüzyılın en önemli sufilerinden olan Yûnus Emre, Anadolu'da siyasî istikrarın olmadığı bir çağda yaşamıştır. Bu çağda Anadolu, sürekli savaş, isyan ve buhranın olduğu; Moğol istilası dolayısıyla göçlerin ve yer değiştirmelerin yaşandığı hareketli bir saha olmuştur. Yine bunlarla birlikte dinî, tasavvufî ve çeşitli fikrî akımların uğrak yeri hâline gelen Anadolu tüm unsurlarıyla Yûnus Emre'yi şekillendirip yoğurmuştur.

Yûnus Emre'nin Menkabevî Hayatı

Menkabeler, keramet esasına dayalı olarak anlatılan ve insanlarda şakınlık, heyecan ve hayranlık da dâhil olmak üzere birtakım karmaşık duygular uyandıran sufilerin olağanüstü hayat hikâyeleridir. Sürekli çalışan halk muhayyilesinin şekillendirdiği menkabeler, İslam toplumlarında büyük rağbet görmüş ve çoğu zaman velîlerin menkabevî hayatları gerçek hayat hikâyelerinin önüne geçmiştir. Aynı durum Yûnus Emre için de geçerlidir. Yazılı ve sözlü kaynaklardan elde edilen Yûnus Emre menkabelerinin çoğunda bir dergâhta uzun süre hizmette bulunma, bir imtihana uğrama ve keramet gösterme vardır.

Yûnus Emre menkabeleriyle ilgili olarak ilk kaynak, Hacı Bektaş-ı Velî'nin ölümünden birkaç asır sonra bir dervişi tarafından yazıya geçirilen ve içinde Hacı Bektaş-ı Velî'nin hayatı, erkânı, kerametleri ve Bektaşilikle ilgili çeşitli menkabelerin anlatıldığı "*Hünkâr Hacı Bektaş Velî Velayetnâmesi*" adlı eserdir. Yer yer tarihsel tutarsızlıkların görüldüğü eserde ilk büyük Türk sufileri, Hacı Bektaş Velî ile ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Birçok nüshası olan eserin yazarının Fatih ve II. Beyazid devirlerinde yaşamış, Uzun Firdevsî lakabıyla meşhur Hızır b. İlyas olduğu düşünülmektedir.[26] Eserde Yûnus Emre ve onun şeyhi Tapduk Emre ile ilgili şu menkabeler anlatılmaktadır:

"Rivayete göre Rum Erenleri Hazret-i Hünkâr'ın yanına gelmeye niyetlendikleri zaman, yanlarında Emre adında güçlü bir velî vardı. Onun da kendileri ile beraber gelmesini söylediler. Emre, gelenlere 'Dost dîvânında nasip dağıtılırken Hacı Bektaş adında bir er görmedik' diyerek onlarla beraber gelmedi. Emre'nin bu sözlerini Hünkâr'a aktardılar. Hâlbuki bu durum anında Hünkâr'a malum olmuştu. Sulucakarahöyük'te Kadıncık Ana'nın evinde otururken etraftan insanlar gelmeye başlamıştı. Hünkâr, Sarı İsmail'i gönderip Emre'yi yanına getirtti. Kendisine 'Ey Emre, duyduğumuza göre dost dîvânında nasip dağıtılırken

[25] Ahmet Yaşar Ocak, age., İstanbul, 1996, s. 201-208.
[26] Ahmet Yaşar Ocak, *Menâkıbnâmeler*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997, s. 53.

Hacı Bektaş adlı kimseyi görmedik demişsiniz. O dîvânda nasip dağıtan elin bir işareti vardı onu bilir misin?’ diye sordu. Emre, ‘Yeşil perde arkasından bir el çıkmıştı, o el bize nasip verdi. O elin içinde çok güzel nurlu bir ben vardı. Şimdi bile görsem tanırım.’ dedi. Hazret-i Hünkâr Hacı Bektaş Velî elini açtı, mübarek avucunun ortasında bir latîf mübarek yeşil beni vardı. Emre, hayrete düşerek üç sefer ‘Tapduk Hünkâr’ım, Tapduk Hünkâr’ım, Tapduk Hünkâr’ım’ dedi. Bu olaydan sonra adı ‘Tapduk Emre’ oldu. Hünkâr’ın önünde erenlik tacını çıkarttı. Hünkâr, eline alıp tekbirledi, tekrar başına giydirdi ve ona gönülden bağlandı. Hünkâr’ın yüceliğini kabul etti. Bundan sonra Tapduk Emre Hünkâr’dan izin alıp kendi makamına döndü. Hacı Hünkâr Rum iline girerek ķarahüyük’te karar kıldı.”[27]

“Hacı Bektaş Velî’nin kerametleri, velayetleri çevrede çok duyulmuştu. Her taraftan mürit ve muhibleri gelmekte, yenilip içilmekte ve semahlar yapılmaktaydı. Yoksullar gelip erenlerin huzurunda kısmetine ne düştüyse bir şeyler alıp gitmekteydi. Hünkâr’ın bu hâlini Yûnus da duymuştu. Yûnus’un doğduğu yer Sivrihisar şimal Sarıgök dedikleri yerdir. Mezarı da oradadır. Orada çiftçilik yapan fakir birisiydi.

O sene sert rüzgârlar estiğinden ekinler çok zayıf olmuştu. Erenlerin halka yardımlarını işitince, bir bahaneyle Hünkâr’ın yanına gitmek istedi. Ondan nafakası için biraz yiyecek alacağını ümit ediyordu. Yolda giderken öküzüne biraz aluç yükleyip, Sulucakarahöyük’e Hünkâr’ın dergâhına getirdi. Fakir birisi olduğunu, bu sene kıtlık olduğunu, ekinlerinin yetişmediğini söyledi. Topladığı aluçları alıp bana uygun göreceğiniz bir şeyler verin, sizin sayenizde yiyeceğimiz olsun, dedi. Aluçları[28] aldılar, bir iki gün orada kaldıktan sonra geri dönmek istedi. Hünkâr’a durumu bildirdiler. Hünkâr, ‘Sorun bakalım buğday mı ister, yoksa her alucuna iki nefes mi verelim’ dedi. Yûnus’a durumu bildirdiler. Yûnus ‘Ben nefesi ne yapayım, bana buğday lazım’ dedi. Halîfeler Hünkâr’a gidip durumu aktardılar. Hünkâr bu sefer ‘her alucun başına on nefes verelim’ dedi. Buna Yûnus aynı sözü tekrar etti ve ‘nefesi ne yapayım, ailem buğdaya ihtiyacı olduğunu söyledi’ dedi. Hünkâr bu sefer Yûnus’un öküzüne buğday yüklemelerini söyledi. Köyün aşağı ucundaki hamamın yanına gelince, ‘Ben ne hata ettim, velayet eri bana nasip sundu, hatta her bir aluç çekirdeğine on nefes verdi, bu buğdaylar bir süre sonra tükenecek, ben de nasipten mahrum kalacağım’ diye düşündü. Dergâha geri dönüp tekrar nasip almak istedi. Dergâha geldi, buğdayı indirdi ve ‘Erenlerimiz bana buğday gerekmez, nasip versinler’ dedi. Halifeler durumu Hazret-i Hünkâr’a bildirdiler. Hünkâr, ‘O iş bundan sonra olmaz, biz o kilidin anahtarını Tabduk’a verdik, gitsin nasibini ondan alsın’ dedi. Halifeler, Hünkâr’ın bu sözlerini Yûnus Emre’ye bildirdiler. Yûnus Emre, Tapduk Emre’ye gelip olanı biteni olduğu gibi anlattı. Tapduk Emre ‘Safa geldin, hâlin ne ise anladık,

[27] *Hünkâr Hacı Bektaş Velî Velayetnâmesi*, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Vakfı, Ankara, 2010, s. 221-225.

[28] Aluç: Kırlarda, ormanlarda yabanî olarak yetişen, sert ve sarımsı odunu çit yapımında veya tornacılıkta kullanılan, gül cinsinden dikenli ağaç ve bu ağacın sarı, kokulu ve mayhoş meyvesi.

hizmet et nasibin al' dedi ve dergâha odun taşıma görevini ona verdi. Tapduk Emre'nin dergâhına her gün dağdan odun taşırdı. Yaş ağaç kesmez, eğrisini de almaz, yalnızca doğru olanlarını seçip getirirdi.

Kırk yıl bu şekilde hizmet etti. Bir gün Tapduk Emre'nin huzurunda büyük bir muhabbet oldu. Yûnus Emre ile beraber Yûnus Gûyende de bulunmaktaydı. Tapduk Emre önce iki sefer Yûnus Gûyende'nin konuşmasını istedi, bir şey söyleyemeyince, üçüncüsünde Yûnus Emre'ye dönüp 'Hazinenin kilidini açtık Yûnus artık söyle, biz de dinleyelim' dedi. Yûnus Emre'nin gönül gözü açıldı, coşku ile şiirler, inci gibi sözler söyledi."[29]

Yûnus Emre'nin menkabelerinin anlatıldığı ikinci kaynak Aziz Mahmud Hüdayî (öl. 1628) tarafından yazılan ve hocası Mehmed Üftâde'nin (öl. 1580) anlattığı bir kısım rivayetleri içeren "*Vâkıât-ı Üftâde*" adlı eserdir. Bu eserin *Velayetnâme*'de anlatılanların devamı niteliğinde olması ilgi çekicidir. Bu eserde anlatılan rivayetleri Gölpınarlı'nın "*Yûnus Emre ve Tasavvuf*" adlı eserinden naklen aktarıyoruz.

İlk rivayet Yûnus Emre'nin şeyhi Tapduk Emre'nin dokunaklı bir şekilde şeştâ (altı telli saz) çalarak birini kendine derviş etmesiyle ilgilidir:

"Taptuk Emre 'şeştâ' çalardı. Bir gün yanında birisi vardı, Tapduk gene şeştâ çalmaya başladı. Şeştânın sesi adama dokundu, cezbelendi, sanatını bırakıp Tapduk'a derviş oldu."[30]

İkinci rivayet Yûnus Emre'nin, şeyhi Tapduk Emre'nin dergâhında sadık ve azimli bir hizmetkâr olması, şeyhinin de Yûnus'u kızıyla evlendirmesiyle ilgilidir:

"Yûnus, Tapduk'a otuz yıl, sadakatla hizmet etti, o dereceye dek ki odun taşımaktan sırtı kabardı, yara oldu da gene bunu kimseye açmadı. Şeyhi, onu severdi. Bu, öbür dervişlere ağır geldi. O, şeyhin kızını seviyor da onun için bu derece hizmet ediyor demeye başladılar. Sonucu, bu sözü Tapduk'a da duyurdular. Bir gün Yûnus, gene tekkeye odun getirmişti. Tapduk, Yûnus dedi, ne de doğru odun bunlar. Yûnus, doğru olmayan, bu kapıya layık değildir de ondan diye cevap verdi. Dervişlerin bu dedi-koduları münâfıklıktan değildi. Fakat kendilerinin dayanamayacakları hizmeti Yûnus'ta görünce şüphelendiler, kızı sevmesinden dolayı bu derece ağır hizmetlere katlanıyor sandılar. Tapduk'un sorusu, Yûnus'un cevabı onları doğru yola getirmek, şüphelerini gidermek içindi. Tapduk Yûnus'un hâlini biliyordu. Onların sözlerinden şüphelenmemişti. Nihayet, kardeşler yalancı olmasınlar, utanmasınlar diye kızını Yûnus'a verdi. Bu kız, Kur'ân okurken akan sular durur, dinlerdi. Yûnus ben bu devlete layık değilim dedi, ömrünün sonuna kadar kıza dokunmadı."[31]

---

[29] *Hünkâr Hacı Bektaş Velî Velayetnâmesi*, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Vakfı, Ankara, 2010, s. 447-455.
[30] Abdülbaki Gölpınarlı, *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 53.
[31] Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 53.

Vâkıât'taki üçüncü rivayet, Yûnus'un otuz yıl şeyhine hizmet ettikten sonra ilerleme kaydedemediği düşüncesiyle tekkeden ayrılışı ve bir mağarada karşılaştığı yedi erle yaşadığı olağanüstü olaydan sonra gaflet uykusundan uyanıp geri dönmesiyle ilgilidir:

"Yûnus, şeyhine otuz yıl hizmet etti; fakat ona bu yol açılmadı. O da kaçıp dağlara, ovalara düştü. Bir gün bir mağarada yedi erle buluştu. Her gece onlardan biri dua ediyordu, bu dua yüzünden kendilerine bir sofra yemek geliyordu. Nöbet Yûnus'a geldi, o da dua etti. O gece iki sofra yemek geldi. Kimin yüzü suyu hürmetine dua ettin, diye sordular. Önce siz söyleyin, dedi. Biz dediler, Şeyh Tapduk'un kapısında otuz yıldır hizmet eden erin yüzü suyu hürmetine dua ederiz. Yûnus, bu sözü duyunca hemen döndü, seher çağı tekkeye geldi, kapıya yaqpıştı, şeyhinin ayaklarına kapandı. Tapduk, hâlini, dereceni anlamadan dönmedin değil mi dedi."[32]

Yûnus Emre'ye ait bu menkabe halk arasında şu şekilde söylenmektedir:

"O erenlerden her biri, bir gece dua ediyor, gaypten bir sofra yemek geliyor. Sıra Yûnus'a gelince ah diyor, benim şeyhim bana bir feyiz vermedi ki. Sonra Tanrı'ya yalvarıyor. Yârabbi diyor, şunların önünde benim yüzümü kara çıkarma, onlar kimin hürmetine dua ediyorlarsa onun hürmetine beni utandırma. O gece iki sofra yemek geliyor. Erenler şaşırıp kalıyorlar. Sonra kimin hürmetine dua ettiğini soruyorlar. Önce siz söyleyin diyor. Sözlerini duyunca sorularını cevaplandırmadan koşa koşa tekkeye geliyor. Anabacı'ya yani Tapduk'un karısına sığınıp yalvarıyor, aman diyor, beni bağışlat. Anabacı, Tapduk diyor, sabah namazına abdest almak için çıkar. Kapı eşiğine yat. Üstüne basınca bu kim diye sorar. Ben, Yûnus derim. Hangi Yûnus derse bil ki gönlünden çıkmışsın; git derdine derman ara. Bizim Yûnus mu derse kapan ayaklarına, kendini bağışlat.

Yûnus, Anabacı'nın dediği gibi eşiğe yatıyor. Tapduk Emre'nin gözleri görmezmiş. Anabacı koluna girer, abdest almağa götürürmüş. O sabah, gene götürürken ayağı Yûnus'a değiyor. Bu kim diyor. Anabacı, Yûnus diyor. Tapduk, bizim Yûnus mu deyince Yûnus, Tapduk'un ayaklarına kapanıp ağlamaya sızlamaya başlıyor, böylece kendini bağışlatıyor."[33]

Yûnus Emre'nin menkabeleriyle ilgili üçüncü kaynak Âşık Çelebi'nin "*Şakâyık Tercemesi*"dir. Taşköprülüzade'nin "*Şakâyıku'n-Numâniyye*" adlı Arapça eserinin Türkçeye çevirisi olan bu eserde "Âşık Çelebi (öl. 1571) Yûnus'un okuma yazma bilmediğini, fakat kâl dilini hâl diline terceme eden erenlerden, gayb diliyle gönüldekini meydana çıkaran sır ehlinden olduğunu söyler. Onun rivayetine göre Yûnus mektebe gitmiş; fakat harflere bir türlü dili dönmemiş, okuyamamış. Bir gün:

---

[32] Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 54.
[33] Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 54-55.

Nazar eyle itiri bazâr eyle götürü

Yaradılanı hoş gör Yaradan'dan ötürü

demiş, mektebi bırakmış (Yûnus maddesi)."[34]

Kuddûsî'nin beyitleri de Yûnus'un menkabeleriyle ilgili dördüncü kaynaktır. Bu beyitlerde Yûnus'un hizmet süresi kırk yedi yıla çıkarılmaktadır. Kuddûsî'nin beyitlerindeki menkabe halk arasında şu şekilde anlatılmaktadır:

"Bir gün Yûnus her nasılsa şeyhini kızdırıyor. Tapduk, bir tekme atarak Yûnus'u kapıdan dışarı fırlatır, kapıyı da üstüne kapamak ister. Fakat atikçe geri dönüp başını kapıdan içeriye soktuğu için Yûnus'un başı içeride kalır, kapı kapanmaz. Bu hâlde:

Ey başım elhamdülillâh dışarıya yollanmadın

der. Tapduk, bu hâlden hoşlanır, Yûnus'u bağışlayıp içeriye alır."[35]

Yûnus Emre'nin menkabeleriyle ilgili beşinci kaynak Köstendilli Şeyh Süleyman'ın (öl. 1819) "*Bahra'l-Vilâya*" adlı Türkçe eseridir. Bu eserde şöyle bir rivayet vardır:

"Mevlânâ, ilahi mertebelerden hangisine vardıysam bir Türkmen kocasının izini önümde buldum, onu bir türlü geçemedim, demiş. Bu Türkmen kocası da Yûnus'muş."[36]

Altıncı kaynak, içinde iki rivayetin yer aldığı İbrahim Hâs tarafından yazılan "*Menâkıbnâme-i Hasan Ünsî*" adlı eserdir. Mustafa Tatçı tarafından hazırlanan eserin içindeki rivayetler, vâkıât'takilerin değişik bir varyantı şeklindedir. Eserdeki ilk rivayette Emrem Yûnus'un (Yûnus Emre) âlimlik ve müftülükten dervişliğe geçiş süreci, malını yağmalatıp odunculuk yapması ve odun keserken padişahla karşılaşıp etrafındaki taş ve ağaçları altına çevirerek keramet göstermesi anlatılmaktadır. İlk rivayet şöyledir:

"Rivayet olunur ki; Şeyh Emrem Yûnus Hazretleri, Tapduk Yûnus'un halifesidir. Tapduk Yûnus Hazretleri'nin çeşm-i mübarekleri alîl idi ve ümmî idi. İlm-i bâtında ve tevhitte yegâne-i rûzgâr idi. Emrem Yûnus Hazretleri evâilinde âlim ve fâzıl idi. Ve müftî idi. Tövbesine sebeb bu idi ki, Tapduk Yûnus'un dervişlerinden birine bir fetvâ iktizâ eyledi. Derviş, Müftî'den fetvâ taleb eyledi. Müftî dahi sufiye fetvâ verdi. Derviş Şeyh'e gelip eyitdi:

-Müftî'den fetvâ aldım, dedi. Şeyh eyitdi:

-Müftî fetvâyı yanlış vermiş, var fetvâsını sahîh eylesin. Derviş, Müftî'ye gelip Şeyh'in cevabını söyledi. Müftî eyitdi:

-Şeyh'in senin ümmîdir, fetvâyı ne bilir? Ben ana varayım, fetvâ yanlışdır demek nicedir, görsün! Hemân kalkıp zâviyesine gelip dervişlere eyitdi:

-Şeyhiniz bunda mıdır? Eyitdiler:

---

[34] Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 56.
[35] Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 57.
[36] Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 58.

-Bundadır. Gazab ile Şeyh'in huzuruna girdi. Şeyh eyitdi:

-Hoş geldiniz, bizim fülân dervişe bir fetvâ vermişsiz; yanlış, tashîh edin! Müftî eyitdi:

-Siz ümmîsiz. Maa-hazâ ki, sana fetvâyı okumadılar? Nerden bildin yanlış olduğunu? Fetvâya senin gibi âdem yanlışdır, demek ne demekdir? Şeyh eyitdi:

-Bu mesele fülân kitabın fülân yerinde yazılıdır. Mesele şu vecihledir, böyle değildir, bu fetva yanlışdır. Mahalline nazar eyle. Müftînün dahi ol mahal hâtırına geldi. Bildi ki, fetvâ yanlışdır. Müftî eyitdi:

-Fetvâ sizin buyurduğunuz gibidir. Benim verdiğim fetvâda hata etmişim, deyip Şeyh'in ayağına düşdü. Ve irâdet getirip bende oldu. Ve bu maddeyi Emrem Yûnus Hazretleri ilahisinde irâd edip buyurur:

Bir küt ile güleşdim kaldurdı urdı yire
Elsiz ayağum aldı basa yazdı özümi

Yani, kütden murâd Yûnus Tapduk Hazretleri'dir ki, çeşm-i mübarekleri alîl ve hem ümmî; güleşmekden murâd, ulûm-ı dîniyyeden ilzâm kaydı ile bahs eyledim, demekdir. Kaldırdı urdı yere, demeden murâd, der-'akeb beni ilzâm edip eyvallâh dedirdi, demekdir. Elsiz ayağım aldı, demeden murâd ben bu kadar ilm ile yürürken ol ilimsiz beni kendüye bende eyledi, demekdir. Basa yazdı özümi, demeden murâd, Yûnus Tapduk Hazretleri suâlime cevâb verdikde şol kadar idi ki, ben vefat edeyazdım, demekdir. Çünki, Emrem Yûnus Hazretleri eyitdi ki:

-Yâ Şeyh bana bey'at verin. Tapduk Hazretleri eyitdi:

-Sen müftîsin, senin ilmin var. Biz ümmîyiz ve senin hademin ve haşemin var, biz dervişiz! Hemân Emrem Yûnus fetvâyı terk edip ne kadar itbâ'ı var ise, anlara malını yağma etdirip bir nesnesi kalmadı. Ba'dehu Tekye'ye geldi. Şeyh'e eyitdi:

-Bir nesnem kalmadı. Şeyh eyitdi:

-İlm-i zahirini dahi terk eyle. Eyitdi:

-Nice edeyim? Şeyh eyitdi:

-Sen söz tutar mısın? Eyitdi:

-Emrine fermân-berem. Şeyh eyitdi:

-Sen, 'bilmem!' çek. 'Bilmem' lafzı, senin virdin olsun. Yûnus Hazretleri dahi 'Bilmem, bilmem, bilmem!' diye meşgûl oldu. Kendüye şol rütbe nisyân geldi ki, derlerdi ki:

-Yûnus adın nedir? 'Bilmem' derdi. Ve derlerdi ki, Şeyh'in kimdir:

-Bilmem der idi. Her ne suâl eyleseler, 'Bilmem!' der idi. Ba'dehu Tapduk Hazretleri Yûnus'a bey'at verdi. Tapduk Yûnus eyitdi:

-Yûnus sen odun kes, Tekye'ye getir. Yûnus dahi her gün dağdan doğru odun kesip getirirdi. Tapduk mübarek eliyle odunları yoklardı. Ve derdi ki:

-Yûnus sen ne güzel doğru odun getirirsin! Yûnus dahi derdi ki:

-Efendimin ocağına eğri sığmaz! Bir gün Yûnus dağda odun keserken gördi ki, dağdan bir atlı geldi. Cevahire gark olmuş. Bildi ki, bu atlı padişahdır. Ol dahi Yûnus'u gördükde at başın çekip durdu. Eyitdi:

-Derviş neylersin? Yûnus eyitdi:

-Odun keserem. Padişah, Yûnus'a bir mikdar altûn verdi. Yûnus eyitdi:

-Padişahım ol nedir? Padişah eyitdi:

-Bir iyi hıdmetkârdır. Her nereye göndersen boş gelmez. Yûnus eyitdi:

-Adı nedir? Eyitdi:

-Altûndur. Eyitdi:

-Bunda Allahu Teâlâ'nın kulları vardır ki, dağlara taşlara, 'Altûn ol!' dese, altûn olur, diye etrafına işâret eyledi. Hemân anda olan taşlar ve ağaçlar altûn oldular ve eyitdi:

-Bunlar dünyadır. Neye yarar? Yine taş taş olmak, ağaç ağaç olmak hoşdur. Fi'l-hâl ol altûn olan taşlar ağaçlar evvelki gibi oldular.

Yûnus Hazretleri, Şeyhi Tapduk Hazretlerine on yıl odun çekmişdir. Otuz bin ilahisi var diye tevâtür ile meşhûrdur."[37]

Eserde geçen ikinci rivayette Yûnus hem odun taşımakta hem de sakkâlık (su taşıma işi) yapmaktadır ve yine bir imtihanla karşı karşıyadır. Rivayet şu şekildedir:

"Rivayet olunur ki, Şeyh Yûnus Emrem ki, ilm-i tevhitte yegânedir. Evâilinde âlim ve fâzıl idi. Ve müftî idi. Tapduk Yûnus Hazretleri'nin halifesidir. Şeyh Tapduk Yûnus, Yûnus'a eyitdi:

-Sen su getür, fukarânın suyunu sen taşı! Pes Yûnus dahi su getirmeğe başladı. Arkasına bir meşîn cübbe giyip kırba ile su taşıdı. Bir zaman bu hâl üzere oldu. Bir vakt oldu ki, meşîn arkasına yapışmağa başladı. Suyu getirmekde meşîni arkasından azîm zahmet koparırdı. Bir gün bir dervişe eyitdi:

-Ey karındaş, arkam gayetle acır. Göremem. Kerem eyle şuna bak nedir? Ol derviş Yûnus'un arkasından meşîni çıkardı. Gördü kim, mübarek arkası azîm yağır olmuş. Eyitdi:

-Yûnus, arkan yağır olmuş. Bir mikdar mum yağı sürdü. Yûnus yine meşîni giyip kırbayı alıp su getirmeğe gitdi. Ol derviş, şeyhi Tapduk Yûnus'a varıp eyitdi:

-Sultânım şu sakkâ Yûnus'un arkacığı kırbadan yağır olmuş, sakkâlık hizmetine bir gayrı derviş ta'yîn buyursanız! Şeyhi Tapduk Yûnus eyitdi:

---

[37] Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 16-18.

-Sakkâ yağırını sana mı gösterdi? Yağırına melhemi senden mi istedi? Çün böyledir, varsın gitsin yanımızda durmasın! Ol derviş dahi gelip Yûnus'a söyledi. Yûnus dahi giryân sahrâya revâne oldu. Bir zaman sahrâda tenhâ gezerdi. Bir gün iki dervişe mülâkî oldu. Dervişler eyitdiler:

-Sen kande gidersin? Yûnus eyitdi:

-Perîşânım, kande gideceğim bilmezem. Eyitdiler:

-Bizim ile hem-râh ol!

-Yûnus dahi râzı olup revâne oldular. Çün ahşam oldu. Ol dervişler eyitdi:

-Taâm vakti geldi! Birisi el kaldırdı, dua eyledi. Bir kap ile şurba ve bir etmek (ekmek) zahir oldu. Ol birisi dahi el kaldırıp dua eyledi. Ana dahi bir kap şurba ve bir etmek zahir oldu. Eyitdiler:

-Sen dua eyle, sana dahi taâm zahir ola. Yûnus dahi gönülden eyitdi:

-Yâ ben neyleyem, benim elimden bu gelmez. Hâh-nâ hâh (ister istemez) ellerin kaldırdı. Eyitdi:

-Hudâvendâ! Bu dervişlerin hâllerinden haberdâr değilim. Bunların yanında beni hacîl etme. Derhâl iki kap şurba ve iki etmek zahir oldu. Ol dervişler Yûnus'a eyitdiler:

-Sen kime dua eyledin, kimin hürmetine dedin ki, sana iki şurba iki etmek geldi? Yûnus eyitdi:

-Ya sizler kimin hürmetine dediniz? Eyitdiler:

-Biz, Tapduk Yûnus'un yanında Sakkâ Yûnus vardır, anın hürmetine diye dua ederiz. Her gün bize bu minvâl üzere taâm gelir. Yûnus eyitdi:

-Hemân, Hudâvendâ beni hacîl etme dedim, böyle vâki oldu. Çün ol gece sabah oldu. Yûnus hemân Şeyh'ine revâne oldu. Kendi kendüye eyitdi:

-Gece ile varayım, Şeyh'in savma'sı kapusı önünde yatayım. Şeyh elbette gece teheccüde kalkar, üzerime basar. 'Kimdir?' dedikde, 'Yûnus!' derim. Eğer, 'Bizim Yûnus mu?' derse kabûl etdi. Eğer, 'Ne asıl Yûnus!' derse, reddolmuşum. Başım alıp sahralarda telef olurum. Çün gece erişdi. Yûnus gelip, Tapduk Yûnus'un savma'sının kapusı önüne uzanıp yatdı. Tapduk Yûnus teheccüde kalkdı. Mübarek dîdeleri alîl idi. Taşra çıkarken Yûnus'un üzerine basdı. Buyurdu ki:

-Bu kimdir? Eyitdi:

-Yûnus'dur! Pes buyurdu ki:

-Bizim Yûnus mu? Hemân mübarek kademine yüz sürdü. Eyitdi:

-Yûnus, biz seni Cenabıhakk'ın huzurunda açacak idik. Sen kendi kendini açdın. Lisanın câri olsun! Yûnus Emrem'in otuz bin ilahisi vardır. Meşhûrdur. Ana suâl eylemişler ki:

-Bu kadar çok ilahileri neylersiz? Birkaçı kifayet eder. Buyurmuşlar ki:

-Bir zaman gelir, nice kimseler bu ilahiler ile geçinirler.

Kabr-i şerîfleri Bursa'da Karamezâk Mescidi'ndedir. Tapduk Yûnus ve Emrem Yûnus, Şeyh Abdürrezzâk -ki Şeyh San'an derler- üçü yan yana medfundur. Üzerlerinde bir defne ağacı vardır. Yaprağı her derde devâdır. Ziyaret olunur."[38]

Yûnus Emre'nin menkabeleriyle ilgili yedinci ve son kaynağımızı halktan derlenen sözlü rivayetler oluşturmaktadır. İlk üç rivayet Abdülbaki Gölpınarlı tarafından derlenmiştir. İlk rivayet Molla Kâsım ile ilgili olan şu meşhur rivayettir:

"Yûnus, üç bin şiir söylemiş. Bunlar bir dîvân hâline getirilmiş. Yûnus'tan sonra bu dîvân Molla Kâsım adlı birinin eline düşmüş. Dîvânı alıp bir su kenarına giden Molla Kâsım şiirleri okumaya başlamış. İlk şiiri okumuş, şeriata uymuyor diye koparıp yakmış. İkinci, üçüncü, dördüncü şiirin de başına aynı akıbet gelir. Böylece Yûnus'un bin şiirini yakar. Bin birinci şiiri okuyunca onu da şeriata aykırı bulur. Fakat artık yakmaktan usandığı için onu suya atar. Suya attığı şiirler de bini bulur. Üçüncü bine başlayınca şu beyte rastlar:

Derviş Yûnus bu sözü eğri büğrü söyleme
Seni sigaya çeken bir Molla Kâsım gelir

Bu beyti okur okumaz Yûnus'un kerametini tasdik eder, erenlerden olduğunu anlar, dîvânı kapar, öpüp başına kor.

Şimdi Yûnus'un o yakılan bin şiirini gökteki melekler, denize attığı bin şiirini denizde balıklar okumaktadır, kalan bin şiirini de bizler okuyoruz."[39]

Sözlü rivayetlerden ikincisi Mevlânâ ve onun yazdığı 'Mesnevî' adlı eseriyle ilgilidir:

"Yûnus, bir gün Mevlânâ'ya 'Mesnevî'yi sen mi yazdın demiş. Mevlânâ evet deyince uzun yazmışsın, ben olsam:

Ete deriye büründüm
Yûnus diye göründüm

derdim, olur biterdi demiş."[40]

Gölpınarlı'nın derlediği sözlü rivayetlerden üçüncüsü şu şekildedir:

"Yûnus, feyiz alamadım diye şeyhini bırakıp kaçtıktan sonra, rastladığı dervişlerle başından geçen macera üzerine mertebesini anlamış, şeyhinin ululuğunu tasdik edip dönmüş, tekkeye gelmiş. Fakat Tapduk, mertebeni öğrendin, burada duramazsın; sopamı attığım yere

---

[38] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 19-21.
[39] Abdülbaki Gölpınarlı, *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 60.
[40] Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 61.

gider, orada ruhunu teslim edersin demiş; sopasını atmış. Yûnus, bu sopayı tam beş yıl aramış. Sonunda Sarıköy'de bulmuş, orada ölmüş."[41]

Son olarak Çağatay Ulusoy tarafından Kula'dan ve Emre köyünden derlenen rivayetlerin de ilgi çekici mahiyette olduklarını görüyoruz. Kula'dan derlenen rivayetlerin içinde Yûnus'un şeyhi Emre Sultan ile ilgili olanları da vardır. Kula'dan derlenen Yûnus Emre hakkındaki rivayetlerden birisi şu şekildedir:

"Yûnus, Tapduk'a Emre köyü civarında, Çankırı deresinden odun getirirmiş. Bir gün gene oduna gidiyor. Çok kesiyor, götürdüğü kıl ip, odun demetini bağlamaya yetmiyor. Yerdeki yılanı ip sanıp demeti sıkıca bağlıyor, sırtına vurup tekkeye götürüyor. Tekkeye girip demeti çözüyor. Tapduk'un karısı yılanı görünce Yûnus'a söylüyor. Yûnus, ancak o vakit işin farkına varıyor."[42]

Kula'dan derlenen ikinci rivayet şeyhinin Yûnus'u kırlarda çiçek toplamaya göndermesiyle ilgilidir. Rivayet şu şekildedir:

"Tapduk Emre bir gün dervişlerine kır çiçekleri toplamalarını buyuruyor. Herkes gidip demet demet çiçek getiriyor. Fakat Yûnus, hangi çiçeğe vardıysa çiçeğin Tanrı'ya zikretmekte bulunduğunu görüyor, koparamıyor. Bir hayli gezdikten sonra çiçeğin biri dile geliyor, gel beni kopar diyor, ben gaflete düştüm, zikirden kaldım. Yûnus, o çiçeği koparıp şeyhine gidiyor, o tek çiçeği sunuyor. Tapduk, bunu, Yûnus'u sınamak için yapmış; fakat Yûnus, erdiğini anlayamamış."[43]

Kuladan derlenen üçüncü rivayette Yûnus, savaşa gidip düşmanın eline esir düşer ve düşmanın attığı kaynar kazandan keramet göstererek sağ olarak kurtulur. Rivayet şu şekildedir:

"Yûnus savaşa gidip esir oluyor. Kâfirler kendisini kaynar kazana atıyorlar, kaynatıyorlar. Fakat Yûnus'a bir şey olmuyor, kazandan sağ olarak çıkıyor. Bunu gören kâfirler, korkup kaçıyorlar. Yûnus şeyhine geliyor. Tapduk, Yûnus diyor, birkaç dakika daha kazanda kalsaydın suyu buz gibi donduracaktın."[44]

Emre köyü rivayetlerinden birincisinde Yûnus, yine düşmana esir düşer ve bir keşişle birlikte kaynar kazana girme deneyimi yaşar. Bu deneyimde kerameti gösteren yine Yûnus'tur. Rivayet şu şekildedir:

"Yûnus, Frenklerle savaşa giriyor, tutsak oluyor. Bir keşişle konuşuyor, hangimizin dini haksa diyor, belli olsun; kaynar kazana girelim, elbette yanmayız, haşlanmayız, sağ çıkarız. Bir kazana su koyup kaynatıyorlar. Bir de müddet tayin ediyorlar. Yûnus besmeleyle kazana

---

[41] Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 61.
[42] Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 59.
[43] Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 59.
[44] Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 59.

giriyor, kapağını kapatıyorlar. Müddet gelince Yûnus, kazanın kapağına vuruyor. Açıyorlar, yanakları pembe pembe, alnının terini silerek çıkıyor. Yûnus'tan sonra keşiş giriyor. Fakat müddet bitince kapak vurulmuyor. Kazanı açıyorlar, bir de ne görsünler? Keşiş erimiş gitmiş."[45]

Emre köyüne ait ikinci rivayette Yûnus'un şeyhinin uzak bir yere dökmesi için verdiği aşk şarabını içmesiyle şair olması anlatılır. Bu rivayet şöyledir:

"Tapduk, Yûnus'a aşk şarabını veriyor, var, bunu insan ayağı değmeyecek yere dök diyor. Yûnus dönüyor, dolaşıyor, insan ayağı değmeyecek yer bulamıyor. Tası kaldırıp başına dikiyor, katresine kadar içiyor. Bunun üzerine şair oluyor. İlk şiiri de şu:

Adım adım ileri üç beş adım ileri
On sekiz bin âlemi gördüm bir dağ içinde"[46]

Emre köyüne ait üçüncü rivayet de şöyledir:

"Şeyhi, Yûnus'u türbe kapısına gömün; beni ziyarete gelen önce onu ziyaret etsin; onu ziyaret etmeyenin ziyareti kabul olmasın diye vasiyet ediyor."[47]

Dördüncü ve son rivayette ise "Yûnus, beni kapı önüne gömün, şeyhimi ziyaret eden, bağrıma bassın da türbeye girsin demiş."[48]

Yûnus Emre'nin Tarihî Hayatı

Doğum Tarihi, Yaşadığı Dönem ve Çevre

Hayatı efsanelere karışmış ve hakkında birçok menkabe anlatılmış olan büyük Türk şairi Yûnus Emre hakkında, hiçbir kaynakta doğru dürüst ve kesinleyici bilgi bulunmadığından, onun gerçek hayat hikâyesini belirlemek oldukça zordur.

Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda çeşitli kaynaklardan, bulunan bazı belgelerden ve şiirlerinden yola çıkılarak hayatı hakkında birtakım bilgiler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bütün bunların sonucunda genel kabul, şairimizin XIII. yüzyılın ikinci yarısında ve XIV. yüzyılın ilk yarısında Orta Anadolu'da yaşamış mutasavvıf bir şair olduğu yönündedir. Dîvân'da geçen:

168v6 mevlānā ṣoḥbetinde sāzıla ʿişret oldı
ʿārif maʿnāya ṭaldı çün biledür ferişte

[45] Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 59.
[46] Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 59-60.
[47] Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 60.
[48] Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 60.

beytinden hareketle, Yûnus'un Mevlânâ Celâleddin Rûmî (öl. 1273) ölmeden önce onunla görüştüğünü ve onun sohbetinde bulunduğunu, yine Yûnus Emre'nin olgunluk dönemi eseri sayılan Risâletü'n-Nushiyye'nin son kısmındaki:

54r4 söze tārīẖ yedi yüz yediyidi
yūnus cānı bu yolda fidāyidi

beytinden hareketle H 707 / M 1307-8 tarihlerinde Yûnus Emre'nin hayatta olduğunu anlıyoruz. Bu iki beyit genel kanıyı doğrulamakta, Anadolu'nun Moğol istilasıyla yağmalanması sonucu Selçuklu devletinin otoritesini kaybettiği, bu yüzden Anadolu'nun kavga ve çekişmelere sahne olduğu dönem ile beylikler dönemini işaret etmektedir.

Bunları destekleyici en önemli belge, Adnan Sadık Erzi tarafından Bayezid Umumi Kütüphanesi'nde 7912 numaraya kayıtlı bir mecmûada bulunmuş; Yûnus Emre'nin doğum ve ölüm kayıtlarını içeren bu bilgiler "*Belleten*"de yayımlanmıştır.[49]

"Bu mecmûanın 38. b yaprağında, Osman Gazi'nin padişahlığından başlayan ve Kapudan-ı Deryâ Müezzinzade Ali Paşa'nın 979 hicrînde Leponta deniz savaşında şehit düşmesine söylenen bir tarih mısrasıyla biten kronolojik cetvelde, Osman'ın hayatından, padişahlık müddetinden, Bilecik ve Yarhisar'ın fethinden, Sultan Veled'in ölümünden sonra Yûnus Emre'ye dair şu kayıt vardır:

Vefât-ı Yûnus Emre
Sene 720 - Müddet-i ömr 82"[50]

Bu kayıtlar ışığında 82 yıl ömür süren Yûnus Emre'nin 1240-1 tarihinde doğduğunu, 1320-1 tarihinde de öldüğünü anlıyoruz. Gölpınarlı'ya göre belgede yer alan diğer tüm tarihlerin doğru oluşu, Yûnus Emre'nin şiirlerini de dikkate aldığımızda yukarıdaki kayıtla ilgili şüpheleri ortadan kaldırmaya yeterli görülmektedir.

Kâmil Kepecioğlu'nun Devlet Başbakanlık Arşivinde bulduğu ve hakkındaki düşüncelerini Bursa'da çıkan "*Nilüfer mecmûası*"nda yayımladığı bir belge de yukarıdaki kayda uygunluk göstermektedir. Bu belgeye göre Yûnus Emre, Horasandan gelen Hacı İsmail topluluğundan gösterilmiş, muhtemelen ölümünden önceki 5 yıl içinde, Karamanoğlu Bedreddin İbrahim

---

[49] *Belleten*, Türk Tarih Kurumu, cilt: XIV, sayı: 53, ocak 1950, s. 105-85. Yûnus'a ait yazılar s. 85-89.
[50] Abdülbaki Gölpınarlı, *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 72.

Bey'den Yerce adındaki yeri satın almıştır.[51] Gölpınarlı'ya göre Yûnus'un burayı satın alan Yûnus'un hâli vakti yerindedir ve öyle yok yoksul bir adam değildir. Onun Horasandan gelmiş gösterilmesi muhtemelen babasının doğu illerinden göçmüş olmasına bağlanabilir yahut da Yûnus Emre'nin bu göç esnasında küçük bir çocuk olmasından kaynaklanmaktadır. Aksi takdirde Yûnus'un eserlerindeki öz Anadolu Türkçesi hiçbir şekilde açıklanamaz. Yine belgeden hareketle Yûnus Emre'nin İsmail adında bir oğlu vardır ve oğlu 1349 sularında Karacalarkuyusu, Devekuyusu denilen yerlerde suyu bulunan iki kuyuyu, şehzadeye tapulatıp kendine mülk edinmiştir.[52]

Bu belgeler ışığında, "*Şakâyık-ı Numaniyye*"ye dayanarak Yûnus Emre'nin Yıldırım Bayezid (1389-1402) devrinde yaşadığını söyleyen Melioransky ile Yûnus Emre'yi Orhan (1326-1360) ve I. Murad (1360-1389) zamanı şairlerinden gösteren Âşık Paşazade'nin fikirleri bu konudaki fikirleri geçerliliğini yitirmiştir.[53] Buna göre Yûnus Emre, Osman Gazi'nin saltanat yıllarında ömrünün son demlerini yaşamış, Orhan devrine yetişemeden 1320-1 yılında vefat etmiştir.

Yûnus Emre'nin doğum ve ölüm yeri, tahsili, ailesi, nerelere gittiği, uğraşısı veya mesleği, tarikatı vb. konularda yeterli ve kesin bilgilere sahip değiliz. Bu konulardaki tüm görüşler birtakım rivayetlere dayanmakta ve yer yer bu bilgiler birbiriyle çelişmektedir. *Hacı Bektaş Velî Velayetnâmesi*'ne göre Yûnus Emre'nin doğduğu yer Sivrihisar şimal Sarıgök dedikleri yerdir ve mezarı da oradadır.[54] "*Şakâyık Tercümesi*'nde de Tapduk Emre'nin Sakarya nehrine yakın bir yerde yerleşmiş olduğu, Yûnus'un ise Bolu çevresinde bir yerde ikâmet ettiği belirtilir. Nefâhat mütercimi, Yûnus'un Kütahya suyunun üzerinde, o suyun Sakarya'ya karıştığı yere yakın bir mahalde yattığını söyleyerek *Velayetnâme*'yi teyit eder. Âşık çelebi, *Meşairü'ş-Şuarâ*'da, Yûnus Emre'nin Bolulu olduğunu belirtir."[55]

Fuat Köprülü, "Yûnus Emre XIII. yüzyılın son yarısında Sivrihisar civarında yahut Bolu mülhakâtından Sakarya suyu civârındaki karyelerden birinde yetişmiş bir Türkmen köylüsüydü."[56] diyerek bu konuda Bektaşi an'anesini kabul etmektedir.

Bu birbirinden farklı görüşlerden, kesin olmayan ve yetersiz bilgilerden hareketle Yûnus Emre'nin Orta Anadolu'da yaşadığı sonucu çıkarılmaktadır.

[51] Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 64-65.
[52] Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 65.
[53] bk. M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2007, s. 249-250; Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 26.
[54] *Hünkâr Hacı Bektaş Velî Velayetnâmesi*, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Vakfı, Ankara, 2010, s. 447.
[55] Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 28.
[56] M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2007, s. 251.

Ailesi ve Çocukları

Yûnus Emre'yle ilgili merak edilen konuların başında, onun bir aile kurup kurmadığı ve çocuklarının olup olmadığı konusu gelmektedir. Bu konuda, daha önce belirttiğimiz gibi Kâmil Kepecioğlu tarafından bulunan bir belgede Yûnus Emre'nin İsmail adında bir oğlu olduğunu ve oğlunun 1349 yılında şehzadeye iki kuyuyu kendi üstüne tapulattığını söylemiştik. Dîvân'da geçen şu dört beyit bize bu konuda az da olsa ipucu verebilir diye düşünmekteyiz:

146r4 bende daḫı verdüŋ bize ol ḥūrīyi çift ḥelāl
andan geçdi ārzūm tamām ārzūm saŋa ėrmegiçün

115r3 oġul aydur bunadı ölmez ḳız aydur yėrinden durmaz
hīç kendü ḥālinden bilmez ḥālden ḥāle düşdi göŋül

149v2 ne oġul vardı ne ḳız ervāḥidük anda biz
yūnus dostdan ḫaber vėr ʿışḳıla göyneriken

205r2 ata oġuldan bėze baḳmaya ana ḳıza
şol gün geliser başa unutma ʿaraṣātı

İlk beyitte Yûnus, "bir güzelin kendisine helal eş olarak bağlanmış bir şekilde verildiğini" söylemektedir. Tarama sözlüğünü dikkate aldığımızda burada geçen "çift" sözcüğü sayı olarak "iki" anlamında değil, "eş, zevce" anlamında olmalıdır. Fatih nüshasında geçen "bende" sözcüğü diğer nüshalarda "bunda" şeklinde geçmekte ve "burada, bu dünyada" anlamı taşımaktadır. Diğer beyitlerde oğul ve kızdan bahsetmekte, özellikle önceki kısımlarını da dikkate alarak üçüncü beyti incelediğimizde nûr dağında vakit geçirirken (vahdet durumundayken) oğul ve kıza sahip olmadan ruhlar durumunda bulunduğumuzu söylemektedir. Bütün bu ifadeler genel ifadeler mi yoksa Yûnus Emre gerçekten evlenmiş ve bir kız ile bir erkek çocuğa sahip olmuş mudur? Tabi bilemiyoruz; fakat yukarıdaki belgeyi de dikkate aldığımızda, bu bilgilerin gerçeklik payının olduğunu düşünebiliriz.

Adı ve Mahlası

Şairimiz öteden beri "Yûnus Emre" olarak anılmış ve bu adla şöhrete kavuşmuştur. "*Bektaşi Velayetnâmesi*'nde, *Nefâhat* ve *Şakâyık Tercümeleri*'nde, Âşık Çelebi'nin

Tezkire'sinde onun ismi, daima 'Yûnus Emre'; İbrahim Has'ın Tezkire'sinde de 'Şeyh Emrem Yûnus Hazretleri' şeklinde geçmektedir."[57]

İncelediğimiz Fatih Nüshası'nda "Yûnus Emre"nin dışında "Yûnus, Yûnus Emrem, ʿamele Yûnus, Âşık Yûnus, Biçare Yûnus, Derviş Yûnus, Miskin Yûnus, Yûnus Miskin, Taptuklu Yûnus" gibi mahlaslar kullanılmıştır. Bu mahlaslardan hareketle "Yûnusları birbirinden ayırmak" gibi girişimlerde bulunanlar olmuş; fakat böyle bir çaba sonuçsuz kalmıştır.[58]

Fuat Köprülü, "*Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*" adlı eserinde "Emre" kelimesinin anlamıyla ilgili çeşitli görüşleri ortaya koyduktan sonra, kesin olmamakla birlikte sözcüğün değişik zamanlarda "âşık, şair, büyük birâder, kardeş, atabeg-i devlet, lala, ahi" anlamlarında kullanıldığını belirtmektedir.[59]

Tahsili

Yûnus Emre'nin tahsili de en çok tartışılan konuların başında gelmektedir. Bütün eski kaynaklar Yûnus Emre'nin ümmî (okuma yazma bilmeyen) bir şâir olduğu konusunda hemfikirdirler. "Şakâyık mütercimi, 'Zahir-i hâlde okumağa dili varmayıp, hâme gibi hurûf-ı teheccînin edâsında kâsır olduğunu' söylediği gibi, Âşık Çelebî de 'Okumak kasdettiği hâlde, hurûf-ı teheccîyi ikmâle dili dönmediği'ni iddia etmektedir. Gibb'in kendiliğinden hiçbir şey eklemeyerek aynen kaydettiği bu ümmîliği, Melioransky bir türlü kabul etmiyor ve Yûnus'un okumak yazmak bildiği iddiasında bulunuyor."[60]

Bektaşi ananesine göre de Yûnus Emre ümmî kabul edilmektedir. Ayrıca Niyâzî-i Mısrî de Yûnus'un ümmî bir şair olduğunu söylemektedir.[61] "İsmail Hakkı Bursavî, Ferahu'r-Ruh adlı Muhammediyye şerhinde Yûnus'un, ümmî fakat hakîm (hikmet sahibi) bir mutasavvıf olduğunu belirttiği hâlde, 'Çıkdım erik dalına' şerhinde onun sülûkundan önce 'Müftî'lik yaptığını söyler."[62]

Fuat Köprülü, "Bugün elde bulunan bütün vesikalara göre, Yûnus Emre'yi ümmî bir derviş saymak icap ediyor." demesine rağmen bu konuya şüpheyle yaklaşmakta, Yûnus'un eserlerini inceledikten sonra da Yûnus'un eline kalem almadığı ve ümmî olduğu yönündeki eski kaynakların ifadelerinin aynen ve sarâhaten kabul edilebilir olmadığını söylemektedir.[63] Ona göre "Tam anlamıyla ümmî bir derviş, ufak nefesler ve ilahiler yazsa bile - Yûnus Dîvânı'nın başındaki - hemen hemen beş yüz beyti aşan uzun bir mesnevî parçasını, mümkün değil,

[57] Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 30.
[58] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 31.
[59] M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2007, s. 245-246.
[60] M. Fuat Köprülü, age., Ankara, 2007, s. 256.
[61] Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 33.
[62] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 34.
[63] M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2007, s. 256-258.

yazamazdı; lâkin onun hurûf-ı hecâyı telâffuz edememesi iddiası nasıl bir ifrat eseri ise, bu saf dervişi tam manasıyla okumuş, medrese görmüş bir adam saymak da bir tefrit eseridir."[64] Yûnus'un eserlerinde evliya ve enbiya menkabelerini, eski İran mitolojisini, hatta o devir ilminin umûmî telakkilerini pek iyi bildiğine dair açık işâretler bulunduğunu söyleyen Köprülü, bu çok sade Türk dervişinin İran edebiyatındaki belâgat kaidelerine pek vâkıf olmadığını, fakat en azından Mevlânâ'nın Farsça şiirlerinden zevk alacak kadar Acem edebiyatını tanıdığını belirtmektedir.[65] Köprülü'nün bu konuda dikkat çektiği bir başka nokta da mutasavvıfların ümmîlik anlayışıdır. Bu anlayışa göre salikler, zahiren âlim olsalar bile bâtında ümmî olmalıdırlar. Onların zahirde ilimlerinin eseri şeriat ahkâmı ile ameldir, bâtında ümmîliklerinin hükmü ise, Cenabıhak'tan vasıtasız olan ilmi almaktır; çünkü bâtında temiz yürekli olmadıkça, gönül kitabı ilahi tecellilere mazhar olamaz; bundan dolayı, âlimlerin sülûku daha güçlükle olur.[66]

"*Yûnus Emre ve Tasavvuf*" adlı eserinde konuyu detaylıca tetkik eden Abdülbaki Gölpınarlı; eserlerinde skolastik bilgiye ait şeylerden, cevherden, arazdan, suretten, manadan, Vahdet-i Vücûd'dan, Hukemâ felsefesinden, peygamber kıssalarından, İran efsanelerinde geçen kahramanlardan (Ferîdun, Nûşirevan, Rüstem), meşhur kişilerden (Lokman, Calinus, Bukrat), ünlü sufilerden (Cüneyt, Bayezid, Mansûr, Ma'ruf, Şeyh-i San'an), Hz. Peygamber'in Üveys ile konuşmasından, Kırklar'dan, dört kapıdan, kırk makamdan ... bahseden Yûnus'un ümmî olduğu fikrine katılmaz. Ona göre Yûnus, Farsça bilmektedir ve Sâdî'yi okumuş, Mevlânâ'nın hem Mesnevî'siyle hem Dîvân-ı Kebîr'iyle meşgul olmuştur.[67] Gölpınarlı, konuyla ilgili olarak eserinin devamında şöyle demektedir:

"Görülüyor ki Yûnus, iyi tahsil görmüş bir adamdır. Fakat sıralı bir tahsil mi gördü, yani devrindeki medrese tahsilini tamamladı, icazet aldı, ihtisas yaptı mı? Bu soruya kesin olarak cevaplandıramayız. Yalnız şurası muhakkak ki Yûnus; okumuş, yazmış, dil bilir, zamanın bilgilerini elde etmiş bir adamdır, ümmî oluşu bir masaldan ibarettir. Bu masalı uyduranlar, onun sözlerindeki anlamı anlamayan kişilerdir. Mesela o: "Ümmî benem Yûnus benem dörttür anam dokkuz babam" derken, okuma yazma bilmediğini değil, dört unsura mensup olduğunu söylemiştir. Dokuz babası, dokuz kat gökdür, dört anası da dört unsur."[68]

"Bir başka yerde Gölpınarlı, Yûnus Emre'nin Konya'da tahsil görmüş olabileceğini tahmin eder."[69]

---

[64] M. Fuat Köprülü, age., Ankara, 2007, s. 258.
[65] M. Fuat Köprülü, age., Ankara, 2007, s. 258.
[66] M. Fuat Köprülü, age., Ankara, 2007, s. 257.
[67] Abdülbaki Gölpınarlı, *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 96-98.
[68] Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 100-101.
[69] Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 37.

Faruk Kadri Timurtaş da Yûnus'un ümmî olduğu fikrine katılmaz ve onun muntazam bir tahsil gördüğünün, Arapça - Farsçayı ve devrinin bütün ilimlerini bildiğinin şiirlerinden sezilebildiğini söyler. Ona göre Yûnus, büyük ihtimalle tahsilini, devrinin en meşhur ilim ve kültür merkezi olan Konya'da yapmıştır.[70]

Metnimizde geçen:

73v1 ne elif oḳudum ne cim varlıġındadur kelecim
bilmeye yüz biŋ müneccim ṭāliʿüm ne ılduzdan gelür

103v6 ʿāşıḳ maʿşūḳ birdür bile ʿışḳdan gelür her söz dile
104r1 bī-çāre yūnus ne bile ne ḳara oḳıdı ne aḳ

beyitlerinin zahirî anlamları dikkate alındığında Yûnus Emre ümmî bir şairdir. Ancak şu beyitlerden şairimizin öğrenim gördüğü anlaşılmaktadır:

75v7 benüm gibi mücrim ḳul bir daḫı isteye bul
76r1 dilümde ʿilm ü uṣūl dilegüm dünyā sever

101r3 dört kitābuŋ maʿnāsın oḳıdum ḥāṣıl ėtdüm
ʿışḳa gelincek gördüm bir uzun hėceyimiş

136v2 mescidde medresede çoḳ ʿibādet eyledüm
ʿışḳ odına yanuban andan ḥāṣıla geldüm

Yûnus, Kur'ân'a ve sünnete sadıktır. Aşağıdaki beyitten, Yûnus Emre'nin iyi derecede Kur'ân ve hadis bilgisine sahip olduğunu ve bunları şiirlerine aksettirdiğini anlıyoruz:

110v6 yūnus sözi şiʿrden ammā aṣlı kitābdan
111r1 ḥadīs̱ile dėnene key ṣādıḳ olmaḳ gerek

Evliyanın ilmi olan ledün ilmi, ilahi sırlara ait ilim olup, ders ve okumayla elde edilemez. Bunun için aşk kitabını okumak gerekmektedir:

[70] Faruk Kadri Timurtaş, *Yûnus Emre Dîvânı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1986, s. II.

70v5 biz ṭālib-i ʿilmlerüz ʿışḳ kitābın oḳuruz
çalap müderris bize ʿışḳ ẖod medresesidür

78r7 ʿilim ẖod göz ḥicābıdur dünye āẖiret ḥisābıdur
78v1 kitāb ẖod ʿışḳ kitābıdur bu oḳunan varaḳ nedür

119r5 çünʿışḳuŋ kitābını oḳıdum taḥṣīl ėtdüm
ne ḥācet kim ḳarayı aġ üstine yazaram

73r6 söz ḳaradan aḳdan degül yazup oḳımaḳdan degül
bu yürüyen ẖalḳdan degül ẖāliḳ āvāzından gelür

103r6 bilmeyesin bed-nām u nām bir ola saŋa ẖāṣṣ u ʿāmm
bildüŋise ʿilmi tamām gel ʿışḳdan oḳı sebaḳ

129v6 saʿd benem saʿīd benem yūnus daẖı benümledür
130r1 ʿilm-i ledündür üstādum ol esrār benem

181r6 dost bundadur bellü beyān dost dīdārın gördüm ʿayān
ʿilm ü ḥikmet oḳıyanuŋ buŋa degindür ʿazimi

Yûnus Emre'ye göre ilim bir amaç değil, insanın kendi hakikatine ulaşması için bir araçtır. Bu yüzden kişi, ilmi derinlemesine ve ibret alacak şekilde okumalı, ilmiyle de amel etmeli yani bilgisini davranışa dökmelidir. Aksi takdirde öğrenilen ilim, kişi için bir yük hâline gelecek ve kişi ile Allah arasında bir örtü olarak kalacaktır:

79r3 dört kitābı şerḥ ėden ʿāṣīdür ḥaḳīḳatde
zīrā tefsīr oḳıyup maʿnāsın bilmediler

103v1 oḳımaġıl ʿilmüŋ yüzin ʿilme ʿamel gerek güzīn
aç göŋülden bāṭın gözin ʿāşıḳ maʿşūḳ ḥāline baḳ

150v1 ʿilm oḳımaḳdan gerek kendözini bilmekdür
kendözüŋi bilmeziseŋ bir ḥayvāndan bėtersin

150v2 ʿilm oḳımaḳ maʿnāsı ʿibret almaḳdur ancaḳ
çün ʿibret almaduŋ sen görmedin ṭaş atarsın

193r7 ḫırḳayıla tāc yol varmaz ferecīyle ʿālim olmaz
193v1 dīn diyānet olmayıcaḳ oḳısaŋ ḳamu varaḳı

193v2 oḳıduŋ yėdi muṣḥafı ha ṭāʿat gösterür ṣāfī
çünki ʿamel eylemedüŋ gerekse var yüz yıl oḳı

78r7 ʿilim ḫod göz ḥicābıdur dünye āḫiret ḥisābıdur
78v1 kitāb ḫod ʿışḳ kitābıdur bu oḳunan varaḳ nedür

O dönem Medreselerinde usul, fıkıh, hadis gibi ilimlerin yanında İslam öncesi bilgilerin okutulduğu, skolastik felsefenin öğretildiği düşünülecek olursa bunların harmanlanıp şiire dökülmesi büyük bir şairlik yeteneğinin yanı sıra öğrenim görmüş, üstün bir zekâyı da gerektirmektedir. Bu açıdan biz, üzerinde çalıştığımız metinde okuyan, yazan, düşünen, zekâsının sınırlarını zorlayan bir Yûnus Emre gördük. Tekkelerde şeyhlerden şifahî olarak aşk ilmini öğrendiği kesin olan Yûnus Emre, bunun öncesinde büyük ihtimalle bir medrese eğitiminden geçmişti.

Mürşidi ve Tarikatı

Öncelikle, Yûnus'un eseri incelendiğinde onun herhangi bir tarikatın propagandasını yapmadığını, tarikat kavramını genel olarak ele aldığını söylemek durumundayız. Yûnus'a göre önemli olan Allah'a ulaşmaktır; Kur'ân'a ve sünnete uygun olmak kaydıyla bunun hangi yollardan yapıldığı çok da önemli değildir.

Yûnus Emre'nin hangi tarikat dairesine mensup olduğu konusunda şu ana kadar yapılan araştırmalarda kesin bir sonuca ulaşılamamıştır. Bir kısım araştırmacılar, Yûnus'un tarikat pîrlerini Horasan'a bağlamışlar, bazıları da Nakşî, Halvetî, Mevlevî veya Kâdirî tarikatlarına mensup olduğu şeklinde hükümler vermişlerdir. Bu konuda üzerinde en çok yoğunlaşılan tarikatlar Mevlevîlik ve Bektaşilik olmuştur.[71] Ancak Yûnus'un Bektaşi olduğuna dair elde herhangi bir belge olmadığı gibi, Yûnus'un şiirlerinde de bu konuda en ufak bir ipucuna rastlanmamaktadır. Üstelik Bektaşi an'anesi, Yûnus da dâhil olmak üzere birçok sufiyi Hacı Bektaş Velî'nin tarikat dairesine sokmasına rağmen, Yûnus'un şiirlerinde Hacı Bektaş'ın adı bile geçmez. Yûnus'un Mevlânâ ile görüşmüş ve onun sohbetinde bulunmuş olması (bk.

[71] Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 44.

89v6, 168v6 numaralı beyitler) dolayısıyla onun Mevlevî olduğu sonucunu çıkaramayacağımız da açıktır. Kaldı ki Mevlevîlik Mevlânâ'dan sonra, onun öğretilerini yaymak için, oğlu Sultan Veled tarafından kurulmuş bir tarikattır. Bu durumda Mevlânâ da bir bakıma Mevlevî değildir. Bunun yanında Yûnus'u herhangi bir tarikat dairesine sokmayıp tarikatlar üstü bir şahsiyet olarak değerlendiren görüşler de ortaya atılmıştır. Fakat böyle bir şey mümkün değildir; çünkü Yûnus öncelikle yaşadığı çağın adamıdır. Biz, Yûnus'un tarikat dairesini yine onun şiirlerinden, özellikle şu beyitten hareketle tespit edebiliriz:

140v1 yūnus'a ṭapduġ u ṣaltuġ u baraḳ'dandur naṣīb
çün göŋülden cūş ḳıldı ben nice pinhān olam

Yûnus'a ait olduğuna şüphemiz olmayan yukarıdaki beyitte Yûnus kendi tarikat silsilesini açıkça işaret etmektedir. Bu beyitle birlikte Tapduk'un adının geçtiği tüm beyitleri de dikkate aldığımızda Tapduk Emre, kesin olarak Yûnus'un şeyhidir. Bu durumda Tapduk Emre'nin şeyhi Barak Baba, Barak Baba'nın da şeyhi Sarı Saltık'tır. Burada bulunması gereken, Yûnus'un nasiplendiğini söylediği ve şeyhleri kabul edebileceğimiz bu "Türkmen babaları"nın aralarında tarihsel bağ var mıdır, bunlar hangi tarikat mensuplarıdır?

Tarihî kaynaklara göre Sarı Saltık, Barak Baba'yı yetiştirerek kendine halife yapmıştır. (bk. Dizin: "baraḳ" maddesi.) "Barak Baba, Anadolu ve İran'daki faaliyetleri sırasında birçok mürit toplamış, bu müritlere Barakıyyûn (Baraklılar) adı verilmiştir. H. Hüsameddin, F. Köprülü, Hilmi Ziya, A. Gölpınarlı gibi bilim adamları Arap kaynaklarına dayanarak Barak Baba'nın şaman hüviyetini henüz korumakta olan, Kalenderiyye tarikatına mensup bir Türkmen babası olduğunu tahmin etmektedirler. A. Yaşar Ocak ise, kazınmış saç, sakal ve kaşlarına, aşağı salıverilmiş gür bıyıklarına bakarak onun bir Haydarî şeyhi olduğu kanısına varmıştır."[72] Yine tarihî kaynaklara baktığımızda, XIII. yy. Anadolu'sunda nasıl Barak Baba'ya mensup "Baraklılar" denilen bir Kalenderî-Haydarî zümresi varsa, Şeyh Tapduk'a mensup "Tapduklular" zümresinin bulunduğunu ve tıpkı öteki popüler Kalenderî zümreleri gibi, şeriata pek uymadıklarını, el-Veledü'ş-Şefik adlı eser haber vermektedir.[73]

Belgelere dayanan ve yukarıda saydığımız Türkmen babaları arasındaki bağı ortaya koyan bilgiler ışığında Yûnus Emre'yi bir Kalenderî şeyhi sayabilir miyiz? Bu noktada yapmamız gereken, Ahmet Yaşar Ocak'ın ortaya attığı "Yûnus Emre'nin Kalenderî-Melametî akımı

---

[72] Ahmet Yaşar Ocak, *Babaîler İsyanı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1996, s. 189-193.
[73] Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderîler*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999, s. 69.

içinde ele alınıp değerlendirilebileceği”[74] fikrine değinerek, bu konunun doğruluğunu araştırmak olacaktır.

Kalenderîlik ve Kübrevîlik başta olmak üzere birçok tarikatın temelini oluşturan Melametîlik, bir tarikattan ziyade bir meşrep, anlayış ve mektep olarak ortaya çıkmış bir akımdır. Birçok tarikatın temelini oluşturan ve IX. yüzyılda meşhur sufi Hamdun El-Kasâr tarafından sistemleştirilen Melametîlik, şeklî ve maddî unsurlara önem veren bir tasavvufî anlayışa tepki olarak ortaya çıkmış bir anlayıştır. Bu anlayışa göre birtakım kıyafet, tören, gelenek ve zikir meclisleri ile Hakk’a ulaşmak mümkün değildir. Bütün bunlar riya alametleri olup bundan kurtulmak ve ihlası gerçekleştirmek için fiilen cemiyetin tüm faaliyetlerine iştirak etmek ve görünüşte halktan ayırt edilecek kıyafet ve davranıştan sıyrılmak gerekir. Nafile ibadetleri de insanlardan gizli yapmak, aynı zamanda kalpten Allah’ı hiçbir zaman ayırmamak, kendinde bir varlık görmemek ve başkasını değil kendi nefsini kınamak gerekir.[75] İbn Arabî tarafından en yüksek mertebe olarak kabul edilen bu tür Melametî anlayış, zamanla değişerek esas gayesinden uzaklaşmış ve önce başkaları tarafından kınanmak için iyi amelleri gizleyip kötü amelleri açığa vurmak şekline bürünmüş, sonra bazı çevrelerde de kötü fiiller işleme, şeriatı önemsememe şekline de bürünmüştür.

Yûnus’un yaşarken başkaları tarafından Melametî olarak tanındığını onun şu beytinden çıkarabiliriz:

124v6 imdi yūnus’a ne ġam ʿāşıḳ melāmet bed-nām
125r1 küfrüm īmāna şol dem anda degişüp geldüm

Beyte göre Yûnus’un artık üzülmesine gerek yoktur. Onun “âşık, melamet” olarak tanınması, Hakk’a kavuşmasının önünde bir engel oluşturacağı için Yûnus’un tasvip ettiği bir şey değildir. Çünkü Yûnus, sufi elbisesini ezelde giymiştir.

Yûnus’un şiirlerinde, İbn Arabî’nin övdüğü, şeklî unsurlar ile riyadan uzaklaşarak ihlası hedef alan ve nefsi kınayan esas Melametî anlayış, baştan sona hâkim olarak karşımıza çıkmaktadır:

128v7 ırmaḳ gibi ben çaġlaram geh gülerem geh aġlaram
129r1 nefsüŋ cigerin ṭoġraram kibr ü kīni yaḳan benem

---

[74] Ahmet Yaşar Ocak, age., Ankara, 1999, s. 69; Ahmet Yaşar Ocak, *Türk Sufiliğine Bakışlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 98-121.
[75] Osman Türer, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi*, Seha Neşriyat, İstanbul, 1995, s. 153-155.

129r2 ḳırdum bu nefsüŋ çerisin bir ėtdüm burc u bārūsın
pāk eyledüm içerüsin mülketini yuyan benem

193r7 ḫırḳayıla tāc yol varmaz ferecīyle ʿālim olmaz
193v1 dīn diyānet olmayıcaḳ oḳısaŋ ḳamu varaḳı

77r3 terk ėdesin taḫt u tācı bulasın ėtdügüŋ göçi
muḥammed ḥaḳ yalvarıcı şefāʿatumuz andadur

103v4 cübbe vü ḫırḳa tāc u taḫt vėrse gerekdür ʿışḳa bāc
dört yüz mürīd ü elli ḥāc terk eyledi ʿabdü’r-rezzāḳ

Yûnus’un şiirlerinde hacc ibadeti bile şeklî unsurlardan tamamen arındırılmış bir şekilde ve tamamen “Allah’ın evi” olarak nitelendirilen kalbe yönelik bir ibadettir:

165r1 aḳ ṣaḳallu pīr ḳoca bilimez ḥāli nice
emek yėmesün ḥacca bir göŋül yıḳarısa

193v3 biŋ kez ḥacca varduŋısa biŋ kez ġazā ḳılduŋısa
bir kez göŋül ırduŋısa gerekse var yollar doḳı

193v4 göŋül mi yėg kaʿbe mi yėg ayıt baŋa ʿaḳlı ėren
göŋül yėg durur zīre kim göŋüldedür dost ṭuraḳı

Yûnus, hiçbir zaman halktan kopuk bir insan olmamış, sürekli halkın içinde bulunarak hem cemiyetin tüm faaliyetlerine iştirak etmiş hem de şevkini, heyecanını ve bildiklerini halka anlatma derdine düşmüştür. O, kuru zühde dayalı sufi anlayışlara karşıdır ve bir köşeye çekilip sürekli olarak insanlardan kopuk olarak sürdürülecek bir tasavvufî yaşamın manevi hayatını tehlikeye düşüreceğini ve Hakk’a karşı yabancılık çekmeye neden olacağını düşünmektedir:

143r2 ben ol yari sevdügümi nice bir gizleyübilem
göŋlüme ṣıġmaz nėdeyin meger rāzum ile dėyem

143r3 dilüm dutup yüridügüm yadlıġuma delīl imiş
yaḳam yadlıḳ perdesini ḥicābum ben giderem

143r4 anuŋıla aḥvālümi ʿālemlere bildürem
çaġıruban muştulayam ʿālemi üstüme dėrem

Şiirlerin genelini dikkate aldığımızda birçok beyitte Yûnus'un nefsini Müslüman etmek için onunla mücadele ettiğini ve sık sık nefsini kınadığını görürüz. O, nefsi kimi zaman haşerât, kimi zaman sürekli tuzaklar hazırlayan ve çeşitli şekillerde (tepeleyerek, başını keserek, ciğerini doğrayarak, boğazından asarak, evini yıkarak vs.) öldürülmesi gereken azılı bir düşman hatta bir ejderha olarak görür. (bk. dizin: nefs maddesi.)

Yine hakiki Melametîliğin özelliklerinden olan ibadetlerin gizli yapılması Yûnus'ta bulabileceğimiz özelliklerdendir:

24r6 ḳamusından saŋa ol ola yėgrek
24v1 ki dosta ṭāʿatuŋ gizlüsi yėgrek

Kalenderîlik[76] ise, ilk defa teşkilatlanmamış şekliyle X. yüzyılda Orta Asya ve İran'da görülmüş, XII. yüzyılın sonunda İranlı sufi Cemâleddin-i Sâvî tarafından teşkilatlandırılarak "Kalenderiyye veya Cavlakiyye" adıyla Orta Doğu'da ve Orta Asya'da heterodoks bir tarikat olarak geniş taraftar toplamıştır. XIII. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren Anadolu'da rastlanmaya başlanan Kalenderî dervişleri, Moğol istilasının önünden kaçarak kalabalık gruplar hâlinde Anadolu'ya girmişlerdir. Dönemin kaynaklarına göre bu Kalenderîlerin bir kısmı tasavvuf tefekküründen yoksun mâceraperest olarak nitelendirilmekte, bir kısmı da Ebûbekr-i Niksarî ve Şems-i Tebrizî gibi Kalenderliği yüksek bir tasavvufî felsefe ve yaşayış biçimi olarak yaşamaktaydılar. Rivayetler, birinci grubu temsil edenlerin çoğunluğunun bekâr yaşadığını, zamanın ve mekânın ahlakî kurallarına ve şer'î kaidelere riayet etmediklerini, acayip kıyafetlerle gezdiklerini ve bilhassa saçlarını, sakallarını, bıyık ve kaşlarını tamamıyla kazıttıklarını kaydetmektedirler. Bu gruptaki Kalenderîlerin yarı çıplak acayip kıyafetlerle dolaşan, esrar çekip afyon kullanan, şehir şehir, kasaba kasaba, köy köy dilenerek dolanan, mezarlıklarda, açık arazilerde yatıp kalkan, kimi zaman da ayaklanmalara katılan kişiler olmaları dolayısıyla da toplumda hoş karşılanmadıkları kaynaklarda geçmekte ve bunlar "aşağı zümre Kalenderîliği" olarak nitelendirilmektedir. II. grubu temsil eden Kalenderîler ise

[76] Kalenderîlik ile ilgili bilgiler Ahmet Yaşar Ocak'ın eserinden alınmıştır. Daha fazla bilgi için bk. Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderîler*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999.

Sühreverdi ve Cami'ye göre gerçek sufilerdendir. Mevlânâ ise bu gruptaki Kalender'in tam bir inanç içinde bulunduğunu, insan cinsinden sayılamayacak kadar yüce gönüllü olduğunu ifade eden mısralar terennüm etmiştir.[77] Bu gruptaki Kalenderîlik ise "yüksek zümre Kalenderîliği"dir.

Kalenderîlerin şer'î ibadetlere karşı ilgisiz davrandıkları, bazen namaz kılmamakla suçlandıkları da olmuştur. Fakat bu her zaman geçerli bir durum değildir. "Mesela Barak Baba'dan bahseden bazı Arap kaynakları, onun namaz konusunda çok titiz olduğunu, yanındaki muhtesibi vasıtasıyla müritlerinin namaz kılıp kılmadıklarını kontrol ettirdiğini, kılmayanları sopa ile cezâlandırdığını kaydediyorlar."[78] Yûnus da yaşamının herhangi bir diliminde böyle bir suçlamayla karşı karşıya kalmış olmalı ki Dîvân'ındaki 168 numaralı şiiri bu konuda kendini suçlayanlara karşı bir cevap niteliğinde söyledi:

181r3 baŋa namāz ḳılmaz dėme ben bilürem namāzumı
ḳılurısam ḳılmazısam ol ḥaḳ bilür niyāzumı

181r4 dostdan artuḳ kimse bilmez kāfir müsülmān kimdügin
ben ḳıluram namāzumı ḥaḳ geçürdise nāzumı

Kalenderîliğin ana karakterini teşkil eden telakkilerden biri olan fakr ve tecerrüd, bu gruptaki sufiler arasında en had safhada algılanıp yaşanmış doktrinlerden biridir.[79] "Hayatı asgarî seviyede sürdürmeye yarayacak şeylerin dışında hiçbir dünyevî varlığa itibar etmemek" demek olan fakr, tasavvufî olarak "nefsinden kurtulma, kendinde varlık görmeyip her bakımdan Allah'a muhtaç olduğunu bilme, mevhum varlığından kurtulup ef'al, sıfat ve zatını Allah'ın sıfat ve zatında maneni kılma; manevi yokluk" şeklinde de anlaşılmıştır. Yûnus'un eserleri incelendiğinde, onun kendisini bu dünyaya bağlayabilecek tüm bağları "fakr" anlayışı sayesinde koparıp attığı ve dünyaya ait bir meylinin olmadığı görülecektir. Yûnus; mal, mülk, mevki ve şöhreti elinin tersiyle itmiş, kanaat bıçağını elinden bırakmamıştır:

8v2 ḳanāʿat faḳrıla uş gele şimdi
baḳadur düşmene gör nėde şimdi

---

[77] Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderîler*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999, s. 196-197.
[78] Ahmet Yaşar Ocak, age., Ankara, 1999, s. 176.
[79] Ahmet Yaşar Ocak, age., Ankara, 1999, s. 143.

50v3 nice söyleriseŋ sen ḥaḳḳı söyle
icāzet yoḳ durur ayruḳsı meyle

57r3 ʿışḳdan daʿvā ḳılan kişi hīç aŋmaya ḥırṣ u hevā
ʿışḳ evine girenlere ayruḳ ne meyl ü ne vefā

99r5 dileriseŋ ėresin ferāġat menziline
var ḳanāʿat dārında nefsi boġazından as

107r6 çünki āḫrete ḳavīsin ḳo bu yalancı daʿvāsın
107v1 māl u ḫazīne sevisi ʿāşıḳısaŋ neŋdür senüŋ

136r4 ben bunda geldüm bu dem gėrü elüme gidem
ṣanma ki bunda beni altuna māla geldüm

200v6 gel imdi miskīn yūnus hevāseti elden bıraḳ
201r1 çalabum rūzī eyle bize ḳanāʿat bıçaġını

Seyahat, Kalenderîliğin en çok uyulan esas erkânlarından biridir ve Kalenderîler olgunlaşmak, ilahi aşkın yeryüzündeki tezahürlerini gözleyebilmek, dolayısıyla aşk ve cezbelerini artırıp başka insanlara da şevklerini ve fikirlerini aktarabilmek için sık sık seyahat ederlerdi.[80] Dîvân incelendiğinde Yûnus'un, sık sık irşat için ülkenin çeşitli yerlerine seyâhatlere çıkmış bir sufi olduğu anlaşılacaktır:

161v2 varduġumuz illere şol ṣafā göŋüllere
ḫalḳa ṭapduḳ maʿnāsın ṣaçduḳ el-ḥamdüli'llāh

136r2 gör ne yuvadan uçdum bu ḫalḳa rāzum açdum
ʿışḳ duzaġına düşdüm dutıldum aŋa geldüm

161v4 indük rūm'ı ḳışladuḳ çoḳ ḫayr u şer işledük
uş bahār geldi gėrü göçdük el-ḥamdüli'llāh

[80] Ahmet Yaşar Ocak, age., Ankara, 1999, s. 165-167; Ahmet Yaşar Ocak, *Türk Sufiliğine Bakışlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 119.

Kalenderîlerde görülen özelliklerden biri de cemâlperestlik veya mahbubperestlik adı verilen "Tanrı'nın cemâlinin, güzel yaratılmış, güzel yüzlü insanlarda zuhur etmesi" telakkisidir.[81] İran sufiliğinin tipik bir yanı olan bu telakki, X. ve XI. yüzyıllarda Baba Tahir-i Uryan'dan Ebû Saîd-i Ebu'l-Hayr'a, XIII. yüzyılda Anadolu'da bir ara bulunmuş olan ve Yûnus Emre ile aynı meşrepten olan Evhadüddin-i Kirmânî (öl. 1237) ve Fahruddin-i Irâkî (öl. 1289)'ye kadar bütün sufilerde bu düşünceyi görmek mümkündür.[82] Aşağı zümre Kalenderîlerinde ahlakî sefahet hâline dönüştüğüne dair kaynaklarda bilgiler bulunan bu telakki, Sühreverdi ve Şems-i Tebrizî gibi sufilerce ciddî eleştiriler almıştır.[83] Bu telakkinin izleri Yûnus'un Dîvân'ında yoğun bir şekilde görülmektedir. Çalışmamızın dizin bölümündeki "cemâl", "dîdâr", "dost", "pîr" ve özellikle "yüz (1)" maddeleri incelendiğinde Yûnus'un bir cemâlperest olduğu, amacının gerek şeyhinin gerekse çevresindeki insanların yüzünde ilahi cemâli seyretmek olduğu görülecektir:

104v6 kerem ėt bir beri baḳ niḳābı yüzüŋden bıraḳ
ayuŋ on dördi misin balḳurur yüz ü yaŋaḳ

105r3 ṣıfatuŋ arılıġı bulġur u noḫūd gibi
iki ḳaşuŋ ay alnuŋ genc aya vėrür sebaḳ

105r4 gören pervāneleyin nice oda düşmesün
gözlerüŋüŋ baḳışı cān alur iki çıraḳ

188v6 bencileyin gören kişi ben sevdügümüŋ yüzini
delü ola ṭaġa düşe yavu ḳula kendözini

189r1 ben nicesi deyübilem cemāli tertībin anuŋ
kim cān dudaġıdur dadan anuŋ ḳılıncı ṭuzını

İbn Arabî'nin sistemleştirdiği Vahdet-i Vücûd felsefesi yüksek zümre kalenderîliğinde iyice hazmedilmesine rağmen, popüler Kalenderîlik'te bu, kaba bir Vahdet-i Mevcûd'çuluğa yani panteizme dönüşmüştür. Özellikle Hurûfîliğin Kalenderî zümreleri içine girmesinden

---

[81] Ahmet Yaşar Ocak, age., İstanbul, 2012, s. 119; Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderîler*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999, s. 155-158.
[82] Ahmet Yaşar Ocak, *Türk Sufiliğine Bakışlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 119-120.
[83] Ahmet Yaşar Ocak, age., İstanbul, 2012, s. 121.

sonra, bu panteist telakki daha da pekişmiş ve yaygınlaşmıştır.[84] Yûnus Emre'de Vahdet-i Vücûd hâkim bir telakki olarak görülebilmekte ve onun Dîvân'ında bu telakki mükemmel bir şekilde işlenmektedir:

93r5 ėy dün ü gün ḥaḳḳ'ı isteyen bilmez misin ḥaḳ ḳandadur
her ḳandasam anda ḥāżır ḳanda baḳarsam andadur

93r6 istemegil ḥaḳḳ'ı ıraḳ göŋüldedür ḥaḳḳ'a ṭuraḳ
sen senligüŋ elden bıraḳ tenden içerü cāndadur

94r4 hīç ḳılmaġıl ıraḳ sefer ʿömür geçer ecel ėrer
dost sendedür ḫalvet sever bu ġalebe ḥaşer durur

94r5 gel ıraḳ isteme anı cānıŋdan içerü cānı
senüŋle bile ṭuranı görmeyen bī-başar durur

201r6 muḥammed ḥaḳḳ'ı bildi ḥaḳḳ'ı kendüde gördi
cümle yėrde ḥaḳ ḥāżır göz gerekdür göresi

Kalenderî zümrelerinin yüksek tasavvufî anlayışlarını kaybetmeden önce sıkı sıkıya riayet ettikleri erkânlardan birisi de riyâzattır.[85] Sözlükte "az yiyip içme, az uyuma, çok ibadet etme, nefsin arzuladığı şeylerin aksini yapma, dünya nimetlerinden sakınmak suretiyle nefsi terbiye etme, ahlakı güzelleştirme" anlamlarına gelen riyâzat Yûnus'un Mevla'sına kavuşmak için nefse herhangi bir yol bırakmama adına dört elle sarıldığı bir erkândır:

74v6 nefs ārzūsından geçüp ʿışḳ ḳadeḥinden içüp
dost yolına er gibi ṭurmayan ʿāşıḳ mıdur

74v7 dün ü gün riyāżet çeküp ḫalvetlerde diz çöküp
75r1 ṣoḥbetlerde baş çatup yanmayan ʿāşıḳ mıdur

99r5 dileriseŋ ėresin ferāġat menziline
var ḳanāʿat dārında nefsi boġazından as

[84] Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderîler*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999, s. 149.
[85] Ahmet Yaşar Ocak, age., Ankara, 1999, s. 165.

108v5 öyle namāzın ḳılasın her ne dilerseŋ bulasın
nefs düşmenin öldüresin nefs hemīşe ölse gerek

109r5 bekleriseŋ dīn ġayretin vėrmegil nefse murādın
yūnus nebī ṣalavātın ʿışḳıla degürse gerek

149v4 zinhār vėrmegil göŋül dünyā pāyına bir gün
dünyeye göŋül vėren düşe ṭayına bir gün

10v5 nice sözüŋ varısa saŋa söyle
ḫāṣṣ u ʿāmm göŋlini şey'ullāh eyle

42v4 gözüŋ görüriken gel ḥaḳ yolına
ḳomaġıl nefsüŋi kendüligine

Sonuç olarak Kur'ân'a ve sünnete sıkı sıkıya bağlı olan Yûnus Emre'nin, Kalenderîlerin ehl-i sünnet dışı sayılan birinci grubuna mensup olamayacağı açıktır. Ancak, gerek belgelerden hareketle Yûnus'un şeyhleri arasındaki tarihsel bağ, gerekse Dîvân'ındaki şiirlerinde geçen ipuçları onun Şems-i Tebrizî gibi yüksek bir tasavvufî anlayışa sahip Melametî-Kalenderî bir sufi şair olduğunu ortaya koymaktadır. Asırlarca Yûnus'a ve onun şiirlerine karşı bazı kesimlerin mesafeli duruşunun sebeplerinden birinin bu olması muhtemeldir. Yûnus'un Melametî-Kalenderî bir sufi şair olması onun değerinden bir şey eksiltmeyeceği gibi, Mevlânâ'nın Şems-i Tebrizî'ye olan tutkusu ve hayranlığı dikkate alındığında Yûnus'un manevi olarak Mevlânâ'nın imrendiği noktalara yükselmiş olabileceğini düşündürmektedir. Belki de menkabe tesadüfen de olsa bu gerçeği dile getiriyordu:

"Mevlânâ, ilahi mertebelerden hangisine vardıysam bir Türkmen kocasının izini önümde buldum, onu bir türlü geçemedim, demiş. Bu Türkmen kocası da Yûnus'muş."[86]

Vefat Tarihi ve Mezarı

Adnan Sadık Erzi tarafından Bayezid Umumi Kütüphanesi'de bulunan bir mecmûadaki kayda göre 82 yıl yaşayıp 1320-1 yıllarında vefat ettiği tahmin edilen Yûnus Emre ile ilgili en çok tartışılan konulardan birisi de mezarının nerede olduğu konusudur. Anadolu'nun birçok köşesinde Yûnus Emre'ye ait olduğu söylenen mezarlar mevcuttur. Bu mezarların bazısı

[86] Abdülbaki Gölpınarlı, *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 58.

başka Yûnus'lara ait olup karıştırma neticesi bunlar Yûnus Emre'nin zannedilmiştir. Türk halkının, kudsiyetinden ve koruyuculuğundan istifade etmek için sevip saydığı mutasavvıfları, hep yakınında bulundurmak istediği bilinen bir gerçektir. Bu yüzden bu mezarların çoğu "makam" olarak nitelendirilmiştir.

Çeşitli rivayetlerden yola çıkılarak Yûnus Emre'ye ait olduğu söylenen mezar veya makamlar şunlardır:

1) Bursa'da: "Pîr Emir Sultan civarında, Kara Abdürrezzâk mahallesinde, Abdürrezzâk adlı birisi tarafından yaptırılan Sa'dî tekkesindedir. Türbede Yûnus Emre, Âşık Yûnus, Abdürrezzâk ve Şeyh Esad Efendi gömülüdür. ... Rivayete göre Niyâzî-i Mısrî buradan geçerken 'Yûnus'un kokusunu alıyorum.' demiş. Gördüğü rüya üzerine de burası Yûnus'un makamıdır demiş, o günden sonra orası bir türbe ve tekke hâline gelmiş."[87] Abdülbaki Gölpınarlı, bu mezarın başka bir Yûnus'a ait olduğunu, Niyâzî-i Mısrî'ye ait olan rivayetin ise uydurma olduğunu söylemektedir.

2) Karaman'da: Karaman'da Kirişçi Baba cami ve zâviyesinin bulunduğu yerdeki mezarlardan birinin Yûnus Emre'ye ait olduğu söylenmektedir. Yûnus Emre'nin Karamanlı olduğu ve Karaman'da yattığı İbrahim Hakkı Konyalı, Cahit Öztelli, Tahsin Ünal, Hulusi Güngör ve Mikail Bayram tarafından iddia edilmiştir.[88] Tarih bilgini İbrahim Hakkı Konyalı'nın bulduğu belgelerden yola çıkılarak Yûnus'un İsmail Hacı cemaatine bağlı olduğu, İsmail Hacı'nın Horasan'dan cemaati ile Larende'ye (Karaman) geldiği ve burayı yurt edindiği söylenmiştir. Bu bilgiler Topkapı Müzesi'nden Başbakanlık Arşivi'ne getirilen 63 sayıda kayıtlı ve H 924/ M 1518 yılında Yavuz Sultan Selim adına Karaman Eyaleti vakıflarını içine alan defterin 335. sayfasında geçen bilgilere dayanır.[89]

Kâmil Kepecioğlu'nun Devlet Başbakanlık Arşivinde bulduğu ve Yûnus Emre'nin ölümünden önceki 5 yıl içinde, Karamanoğlu Bedreddin İbrahim Bey'den Yerce adındaki yeri satın aldığını gösteren belge de bu Yûnus Emre'nin Karaman'da yattığını iddia edenlerin dayandığı belgelerdendir.

Bu belgeleri tenkit eden Aldülbaki Gölpınarlı, bazı tanıklardan yola çıkarak buradaki cami ve zâviyenin Halvetîlere ait olduğunu ve buradaki türbede bulunan birinci kabrin Şeyh Hüseyinoğlu Kirişçi Baba'ya, ikinci kabrin Karamanlı şair Kâtipzade Yûnus'a ait olduğunu söyler.[90] Halk, Kâtipzade Yûnus'u Yûnus Emre olarak kabul edince üçüncü kabir de Tapduk Emre'nin kabri sayılmıştır. Dördüncü mezarın da kime ait olduğu belli değildir.

---

[87] Abdülbaki Gölpınarlı, *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 76.
[88] Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 64.
[89] Cahit Öztelli, *Yûnus Emre*, Özgür Yayınları, İstanbul, 2012, s. 40.
[90] Abdülbaki Gölpınarlı, *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 77-78.

3) Kula'da: Kula ile Salihli arasında Emre Sultan Köyü'ndeki bir "Türbe içinde Tapduk Emre ile çocuklarının ve torunlarının, kapı eşiği önünde de Âşık Yûnus'un mezarı bulunur; mezar taşlarının hiçbirinde yazı olmayıp, Yalnız Yûnus'un taşında ufak bir balta vardır."[91] Balta resminin, Yûnus Emre'nin odun menkabesini hatırlatmak maksadıyla konulduğu muhakkaktır. Halk arasındaki rivayete göre, şeyhine karşı derin bir saygı ve sevgi besleyen Yûnus, şeyhini ziyarete gelenlerin kendi mezarına basıp geçsinler diye kapı eşiğine gömülmesini vasiyet etmiştir.[92]

M. Çağatay Uluçay Kula'daki mezarın Yûnus Emre'ye ait olduğu tezini öne sürmüş, bunu ispatlamak için birtakım belgeler yayımlamıştır. Fuat Köprülü buradaki mezarın kesin olarak Yûnus'a ait olmadığını söylemekte, Abdülbaki Gölpınarlı da türbenin Emreler topluluğundan Aligim Emre adlı birisine ait olduğunu, Yûnus'a da, şöhretine dayanılarak oraya bir merkat yapıldığını bildirmektedir.

4) Erzurum'da: Erzurum'a bir buçuk saat kadar mesafede Palandöken dağları eteklerinde Dutcu (Düzcü) köyünde Tapduk Emre ve Yûnus Emre'nin mezarları bulunmaktadır.[93] *Marifetnâme*'nin yazarı Erzurumlu Şeyh İbrahim Hakkı bu mezarlara birer mezartaşı diktirmiştir.[94] Abdülbaki Gölpınarlı ve Fuat Köprülü buradaki mezarın Yûnus'a ait olamayacağını söylemektedir.

5) Isparta-Keçiborlu'da: Buradaki mezarın Yûnus Emre'ye ait olduğu fikri Bursalı Şeyh İsmail Hakkı tarafından ortaya atılmıştır. Abdülbaki Gölpınarlı bunun Yûnus'a ait bir makam veya başka Yûnus'a ait bir mezar olabileceğini söylemektedir.[95]

6) Aksaray-Tapduk köyünde: "Aksaray'ın 34 km. kuzeyinde bulunan, Tapduk Emre'nin de mezarı olduğu iddia edilen Tapduk köyü, Beştepe dağının eteklerindedir. Tapduk Köyü ile Yûnus'un makamı (ziyarettepe) arasında 25 km. kadar mesafe vardır. Tapduk köyünde şeyh adına bir cami, yemek taşı ve şifa tokmağı var olduğu söyleniyor."[96] Bu bölgede araştırmalar yapan Refik Soykut, Yûnus'un gerçek mezarının burada olduğunu söylemektedir.[97] Abdülbaki Gölpınarlı, bu mezarın ya bir makam yahut Yûnus adlı başka bir erene ait bir mezar yahut da halk tarafından Yûnus'un hatırasına icat edilen bir mezar olabileceğini söylemektedir. Halk arasındaki rivayete göre büyük bir olay gelip çatmadan önce bu mezardan top atılırmış ki bu topa "Yûnus'un bâtın topu" denilmektedir.[98]

7) Afyonkarahisar-Sandıklı'da: Sandıklı'ya ait Çayköy'ündeki bu mezar Saadeddin Nüzhet

---

[91] M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2007, s. 260.
[92] M. Fuat Köprülü, age., Ankara, 2007, s. 260-261.
[93] M. Fuat Köprülü, age., Ankara, 2007, s. 261.
[94] Abdülbaki Gölpınarlı, *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 83.
[95] Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 83.
[96] Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 62.
[97] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 62.
[98] Abdülbaki Gölpınarlı, *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 83.

Ergun tarafından ziyaret edilmiştir. Abdülbaki Gölpınarlı, eski kaynakların hiçbirinde geçmeyen Sandıklı'daki mezar hakkında bu mezarın başka bir Yûnus'a ait olduğunu veya Yûnus'a ait bir makam olduğunu söylemektedir.[99]

8) Ünye'de: Yûnus Emre'nin mezarının olduğu iddia edilen yerlerden biri de Ünye'dir. Buradaki türbenin Yûnus'a ait olması zayıf bir ihtimal olarak görülmüş ve burası da Yûnus'un makamlarından biri sayılmıştır.

9) Sivas'ta: Sivas yakınında bir yol üstünde Yûnus Emre'ye ait bir mezarın varlığı ilk olarak Konya Mevlânâ Müzesi müdür muavini Ermenekli şair Rüştü haber vermiştir. Bu mezarın da Yûnus Emre ait olması zayıf bir ihtimal olarak görülmüştür.

10) Sarıköy'de: "*Hacı Bektaş-ı Velî Velayetnâmesi*'nde, '*Nefâhat Tercümesi*'nde, '*Şakâyık Tercümesi*'nde, '*Kitâb-ı Mevhûb-ı Mahbûb*'da, Ankara Kuyûd-ı Kadîme Arşivi 580 numarada kayıtlı bulunan Kanûnî devrine ait defterde, H 912 tarihinde yazıldığı anlaşılan '*Menâkıb-ı Evliya*' adlı eserde ve muahhar diğer bazı kaynaklarda Yûnus'un mezarının Sivrihisar yakınlarındaki Sarıköy'de olduğu kayıtlıdır."[100] Yûnus Emre'nin mezarının Porsuk suyunun Sakarya'ya karıştığı yere yakın Sarıköy'de olduğu düşüncesi Fuat Köprülü, Abdülbaki Gölpınarlı ve Faruk Timurtaş tarafından da kabul görmüştür.

Sarıköy'ün günümüzdeki adı Yûnus Emre Köyü olup Eskişehir'in Mihalıççık kazasına bağlı ve Eskişehir-Ankara tren yolu üzerindedir. Yûnus Emre'nin buradaki zâviye ve türbesi Yunan işgali sırasında yakılıp yıkılmıştır. Yapılması tasarlanan çifte tren hattı Yûnus'un mezarı üstünden geçeceği için 28/06/1947 Cumartesi günü mezar açılmış, mezarın içinden bir eli başının altında, bir eli de kalbinin üzerinde bir iskelet çıkmıştır. Buradan çıkan kemikler incelemeden sonra bir sandukaya konulup tekrar eski mezara yerleştirilmiş, 6 Mayıs 1949 Cuma günü buradan alınıp halkın katılımıyla gerçekleştirilen bir törenle yeni mezara yerleştirilmiştir. İskelet üzerinde yapılan antropolojik inceleme sonucunda iskeletin Alpli ırk zümresine dâhil olup kafa ve yüz özellikleri bakımından Türk ve daha çok Türkmen tipini hatırlattığı ve dimaği tip diye vasıflandırılan guruba girdiği, yani kafası çalışan bir insana ait olduğu tespit edilmiştir.[101] Yine bu incelemeye göre isketin 6 asır önce gömüldüğü ve 80 yaşlarında birine ait olduğu ortaya çıkmıştır.[102]

Bunlardan başka Tire, Kırşehir, Uluborlu, Bolu, Eğridir, Döğer gibi yerler ile Azerbaycan ve Üsküp'te Yûnus'a ait mezarlar veya makamlar yahut da bazı izler olduğu iddia edilmişse de bunların Yûnus Emre'ye ait olduğunu teyit edecek arşivsel bilgilere rastlanamamıştır. Yûnus Emre'nin gerçek mezarı nerede olursa olsun, onunla ilgili bu kadar çok mezarın

[99] Abdülbaki Gölpınarlı, age., İstanbul, 1992, s. 83.
[100] Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 66.
[101] Halim Baki Kunter, *Yûnus Emre Bilgiler- Belgeler*, Eskişehir Valiliği Yayınları, Eskişehir, 1990, s. 40-47.
[102] Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1987, s. 328.

varlığı, onun halk nazarındaki kudsiyetini ortaya koymakla beraber, halkın Yûnus'u hem yüreğinde hem de yanıbaşında görmek istemesinin bir sonucudur.

Yûnus Emre'nin Eserleri ve Eserlerinin Türk Edebiyatındaki Yeri

Yûnus Emre'nin bilinen iki eseri mevcuttur. Bunlardan biri Risâletü'n-Nushiyye adlı mesnevîsi, diğeri de Dîvân'ıdır.

1) Risâletü'n-Nushiyye: Yûnus Emre'nin olgunluk yıllarında mesnevî tarzında yazmış olduğu bir nasihatnâmedir. Eser, Risâletü'n-Nushiyye sonunda geçen:

54r4 söze tārīḫ yedi yüz yediyidi
yūnus cānı bu yolda fidāyidi

beytinden anladığımız kadarıyla H 707 / M 1307-8 tarihlerinde yazılmıştır.[103] Eserin ilk 13 beyti (2r1-3r4 arası) Fâʿilâtün/ fâʿilâtün/ fâʿilün vezniyle yazılmış, ardından gelen fî-taʿrîfi'l-ʿaḳl (aklın tarifi) başlıklı mensur bölümden (3r5-4v4 arası) sonra Mefâʿîlün/ mefâʿîlün/ feʿûlün vezinli 550 beyitlik asıl bölüm (4v5-54v4 arası) yazılmıştır. Vezinde yer yer aksaklıklar tespit edilmesine rağmen, Fuat Köprülü böyle bir eserin ümmî bir şair tarafından yazılmasının mümkün olmadığı kanaatindedir. Didaktik bir özellik gösteren eserin asıl başarısı, baştan sona hâkim olan sembolizmin mükemmel bir şekilde uygulanmasında yatmaktadır. Eserde teşhis ve tezat sanatı yoğun olarak kullanılmış, sık sık tasvirler yapılmıştır. Risâletü'n-Nushiyye'de salike (Hak yolcusu) tasavvufî öğretileri anlatmayı amaçlayan Yûnus'un, bu eserini şeyhlik makamına yükseldikten sonra yazmış olabileceği düşünülebilir. Abdülbaki Gölpınarlı, Yûnus Emre'nin bu orijinal eserini yazarken birçok şairin eserinden etkilendiğini, eseri yazmadan önce özellikle Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sini ve *Dîvân-ı Kebîr*'ini okumuş olduğunu belirtmektedir.[104]

Eserin başındaki 13 beyit esere hazırlayıcı mahiyette olup, Allah'ın insan bedenini dört unsurdan (od, su, toprak, yel) inşa ettikten sonra ona can vererek şereflendirmesini anlatır. Buna göre insan, maddî yönünü oluşturan bu unsurlardan toprak ile sabır, iyi huy, Allah'a güvenip dayanma ve şereflenme gibi sıfatları; su ile temizlik, cömertlik, iyilikte bulunmak ve Allah'a kavuşma gibi sıfatları; yel (hava) ile yalancılık, ikiyüzlülük, acelecilik ve nefes (nefs kastedilmiştir) gibi huyları; od (ateş) ile şehvet, büyüklenme, açgözlülük ve haset gibi tatları

---

[103] Bu konuda Melioransky ve Burhan Toprak'ın farklı görüşleri olmasına rağmen biz aynı kanaatte değiliz. Daha fazla bilgi için bk. Umay Günay, Osman Horata, *Yûnus Emre Risâletü'n-Nushiyye*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2009, s. 64-65.

[104] Umay Günay, Osman Horata, *Yûnus Emre Risâletü'n-Nushiyye*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2009, s. 62-63.

almıştır. İnsan, manevi yönünü oluşturan cân ile de izzet (yücelik), vahdet (birliğe ulaşma kudreti), hayâ (utanma) ve âdâb-ı hâl (hâl edepleri) gibi huyları almıştır.

Mensur bölümde akıl ve bilginin çeşitleri ve önemi üzerinde durulur. Devamında dört unsurun hâkimiyetinde olan insanın varacağı makamlar açıklanır.

Mensur bölümün ardından gelen manzum bölümlerde şair asıl konuya girerek, çeşitli başlıklar altında ruh ve nefsin, tamâ ve kanaatın, kibir ve tevâzunun, buşu (öfke) ve sabrın, buhl (cimrilik) ve sahânın (cömertlik), gıybet ve doğruluğun hikâyelerini anlatır.

2) Dîvân: Birçok nüshası bulunan bu eser, Yûnus'un asıl şöhretini sağlayan önemli eseridir. Üzerinde çalıştığımız nüsha olan Fatih Nüshası, 203 şiir ve 1 münacattan oluşmaktadır. Diğer nüshalardaki beyitlerden yola çıkan Abdülbaki Gölpınarlı ile Mustafa Tatçı, Yûnus Emre'nin hayattayken Dîvân'ını tanımış olduğu kanaatine varmışlardır.[105] Fakat henüz böyle yazma bir nüshaya rastlanamamıştır.

Yûnus Emre Dîvânı'na ait çeşitli nüshaların son asırlara ait olması ve bu nüshalar arasında önemli farklar bulunması, bu nüshalardaki şiirlerin Yûnus'a ait olup olmadığı konusundaki şüpheleri de beraberinde getirmiştir. Çünkü Yûnus'tan sonra bir "Yûnus ekolü"nün ortaya çıktığı, adı Yûnus olan veya olmayan birçok şairin bu tarzda şiirler yazdığı bazı araştırmacılar tarafından dile getirilmiştir. Fuat Köprülü'ye göre Yûnus'un lisan ve edebiyat tarihi bakımından güvenilir bir Dîvân'ını tertip edebilmek için, öncelikle çeşitli yazmaları ve muhtelif mecmûalardaki dağınık parçaları bir araya toplamak gerekmektedir. Daha sonra toplanan bu parçalar, Eski Anadolu Türkçesinin husûsiyetlerine göre kuvvetli bir lisanî tenkitle karşı karşıya bırakılarak, "Reconstitution phlologique" suretiyle yeni bir nüsha meydana getirilmelidir.[106] Yakın zamanda bu çerçevede bir çalışmanın Mustafa Tatçı tarafından yapılarak Yûnus Emre Dîvânı'nın tenkitli metninin hazırlandığını biliyoruz.

Dîvân'ın nüshalarını tenkitli olarak inceleyen Mustafa Tatçı'nın tespitine göre eserde ilahi ve nutuk başta olmak üzere münacat, na't ve istişfâ, miraciyye, nasihatnâme, vücûtnâme, yaşnâme, baharnâme, lügaz, fütüvvetnâme vb. türler mevcuttur.[107]

Yûnus'un Dîvân'ındaki şiirlerinde kullandığı nazım şekilleri konusunda da birbirinden farklı görüşler vardır. Abdülbaki Gölpınarlı, Yûnus Emre'nin şiirlerinden örnekler verirken bunları "gazel" olarak nitelendirir.[108]

Fuat Köprülü, Yûnus Emre Dîvânı'nda Acemlerin mesnevî ve gazel şekillerine tesadüf

---

[105] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 74; Abdülbaki Gölpınarlı, *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 126-127.
[106] M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2007, s. 273.
[107] Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 92-93.
[108] Abdülbaki Gölpınarlı , *Yûnus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010, s. XXXVI.

edildiği gibi, murabba veya musammat da diyebileceğimiz eski koşma şekline de çokça rast gelindiğini söyler.[109]

Nihat Sami Banarlı, “*Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*” adlı eserinde Yûnus’un ilahilerinde umûmiyetle Türk dörtlükleriyle tertiplenen millî nazım şeklinin kullanıldığını belirterek, gazel şeklinde söylenmiş şiirler ve mesnevî biçiminde manzûmelerin de bulunduğunu söyler.[110]

Cahit Öztelli ise, Yûnus’un “gazel” nazım şekliyle yazdığı şiirlerinde millî ölçü olan heceyi uygulayarak bir çığır açtığı fikrindedir.[111]

Yûnus Emre Dîvânı’nda hem aruz hem hece ölçüsü kullanılmıştır. Dîvân’daki şiirler, aruzun Türkçeye yeni yeni tatbik edilmeye başlandığı yıllarda yazıldığı için bu şiirlerde sık sık aruz hataları görülmektedir.[112] Buna rağmen hece ile yazdığı şiirlerde hecenin her şeklini başarılı bir şekilde kullandığı tüm araştırmacılar tarafından kabul edilmektedir.

Yûnus Emre Dîvânı’nda kafiye olarak kulak kafiyesinin kullanıldığını görüyoruz. Mustafa Tatçı, Yûnus’un kafiye anlayışı konusunda şunları söylemektedir: “Yûnus, kafiye konusunda devrinin diğer şairleri gibi oldukça serbest hareket eder. Kafiyeyi bir ses estetiği olarak değerlendirir. O, kulağa gelen her türlü benzer ve müzikal sesle kafiye yapar. Dolayısıyla Yûnus’a göre kulak kafiyesi esastır. Bu sebeple mutasavvıfımız, Farsça ve Arapça bir kelimeyi benzer sesli olmak kaydıyla kafiyeli kullanabilmiştir. Hatta o, Arap ve Fars menşeli bir kelime ile, Türkçe ekli bir kelimeyi kafiye yapabilir. ... Yûnus Emre yazılışları birbirine benzemeyen d-t, c-ç gibi sesteşleri kafiye olarak kabul eder ve hatta bu kafiyeleri ustalıkla kullanır.”[113]

Yûnus Emre’nin Sanatı ve Düşüncesinin Ana Çizgileri

“*Risâletü’n-Nushiyye*” ve “*Dîvân*” olmak üzere Türk edebiyatına iki büyük hazine bırakmış olan Yûnus Emre’nin sanat anlayışıyla ilgili olarak şimdiye kadar çok şey söylenmiştir ve söylenmeye de devam edilecektir. Çünkü onun ve onun takipçisi olan kişilerin şiirlerinde Batılı bir sanat tarihçisinin dediği gibi “serbest bırakılmış muazzam bir güç vardır.”[114] Defterin, kitabın, mektebin dışında “ilham”a dayalı olan bu güç, şiir elbisesi giydirildikten sonra onu okuyanların karşısına her zaman başka bir cazibeyle çıkmış ve okuyanlar tarafından bunu tam olarak ifade edebilmek bir türlü mümkün olmamıştır.

Yûnus, çağına göre bilgi ve zekâ düzeyi yüksek bir insandı. Medrese eğitimi görmüş,

---

[109] M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2007, s. 280.
[110] Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1987, s. 334.
[111] Cahit Öztelli, *Yûnus Emre*, Özgür Yayınları, İstanbul, 2012, s. 64.
[112] Bu konuda daha fazla bilgi için bk. Abdülbaki Gölpınarlı, *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 130-131; Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 83-85.
[113] Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 86.
[114] Annemarie Schimmel, *İslamın Mistik Boyutları*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 353.

devrinin bilimlerini, Arapçayı, Farsçayı, dört kitabı, hadisleri, peygamber kıssalarını, Vahdet-i Vücûd'u, skolastik felsefeyi, mitolojiyi ve daha pek çok şeyi öğrenmişti. İlim, Allah'ın bir sıfatı olduğu için Yûnus bilgiyi kendi nefsine mal edemezdi. Ona göre insan, ancak geçici bir süre bu sıfatı yüklenebilirdi. İşte bu yüzden aşkı öğrendikten sonra bildiği her şeyi unutma ve içini boşaltma yoluna giderek ilhamın efendisine boyun eğmiştir.

Şunu söylemeliyiz ki Yûnus, hiçbir zaman şairlik iddiası içinde değildir. O, içinde durmadan çağıldayıp gürleyen duygu ve düşüncelerini, kimi zaman da telvîn hâllerini dışa vurma, Allah, evren, tecelliler ve insanî nefs ile ilgili öğretilerini yayma düşüncesindedir. O da, tıpkı diğer sufi şairler gibi, bunun için en uygun edebiyat formu olan şiiri seçmiş ve bunu en etkili propaganda aracı olarak kullanmıştır:

203v3 yūnus ḥaḳ tecellīsin şiʿr dilinden söyler
cānda gevher varısa ḥaḳ'dan yaŋa yürindi

Yûnus Emre'nin sanatının merkezinde onu besleyen İslam kültürü vardır.[115] Yûnus, tasavvufu yaşarken olduğu gibi, şiirselleştirirken de Kur'ân'dan ve sünnetten kopuk bir şair değildir. Onun imanı Kur'ân'a sımsıkı bağlıdır. Sözlerinin kaynağı, Kur'ân'ın yüce ayetlerinden ve Hz. Peygamber'in hadislerindendir:

110v6 yūnus sözi şiʿrden ammā aṣlı kitābdan
111r1 ḥadīs̱ile dėnene key ṣādıḳ olmaḳ gerek

Bu konuyla ilgili olarak Nihat Sami Banarlı, Yûnus'un duygu ve düşünce âlemini hazırlayan kültürün kaynağında İslam imanı olduğunu belirtir ve Yûnus'un bilgi ve düşünce âleminde önce uzun, sabırlı ve sayısız hayat tecrübelerinden doğan "irfan"ın ışıldadığını

---

[115] Bu konuda Mustafa Tatçı, bir Türk-İslam mutasavvıfı olan Yûnus Emre'nin şahsiyetini yoğuran en önemli unsurun tasavvufî hayat olduğunu söyler ve bu özelliği esas alarak "Yûnus; dili, düşünce sistemi, geleneğe bağlılığı, çevresi ve hayat tarzıyla Türk ve millîdir." der. Tatçı, Yûnus'u incelerken, eserinin şeklî yapısıyla beraber muhtevasını da değerlendirmek gerektiği fikrindedir. Ona göre Yûnus'un dünyasını "Allah aşkı, tevhit düşüncesi, ahlak ve gelenek" gibi dört önemli mefhum oluşturur ve Yûnus, düşüncelerini şiirle ifade ederken sade ve derindir. Daha fazla bilgi için bk. Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 99-109.

Fuat Köprülü'ye göre, Yûnus'un sanatı "millî", yani tamamıyla Türk bir sanattır ve bu Türk sanatının başlıca iki hususiyeti vardır: "Biri, Yûnus'a tasavvufî ve ahlakî esaslarını veren İslamî-Neo-Platoniste unsur ki, Yûnus'un eserlerinde esas (fond)'ı teşkil eder; diğeri, lisanını, edasını, veznini, şeklini veren millî unsur ki şekil (form)'i teşkil eder. Şekil ve esas birbirinden ayrılamaz -ve ancak tecrid ile tahlili mümkün- olduğu için, Yûnus'un şahsiyetinde o sûretle birbirine kaynaştırmıştır ki, ondan vücûda gelen sanat tamamıyla millî, yani zevk bakımından tamamen Türk'tür." Daha fazla bilgi için bk. M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2007, s. 306.

söyler. Ona göre Yûnus'un yaradılış, varlık, yokluk, aşk ve Allah hakkında duygulu ve hummalı zihin yoruşları vardır ki bunlar aynı irfan kaynağından beslenir.[116]

Yûnus'un şiiri halkının önünden yürüyen birinin ayak izleri gibidir ve sürekli kendisini takip etmenizi söyler durur. Onun tek derdi Allah'ın ahlakıyla ahlaklanarak insan-ı kâmil olmak ve çevresini insan-ı kâmillerle doldurmaktır. Bunun da ancak ilahi aşk yolunda olmakla mümkün olacağını bilir. Bu yüzden Yûnus, çoğu şiirinde halkı hedef alarak onlara Kur'ân'ın tüm insanlara seslenen diliyle seslenir ve hemen hemen bütün mesajlarını "evrensellik bilinci"[117] içinde verir. O, çağının ve yaşadığı çevrenin olduğu kadar tüm çağların ve tüm evrenin de insanıdır.

Yûnus'un gerçekliğini kabul ettiği ve üzerinde sık sık düşündüğü evrensel konulardan biri ölümdür. Ölüm meleği her daim canlara açtır ve bir türlü doymak bilmez. O, yaşamdan koparılmayı bekleyen insanların arasında sürekli gezer durur. O denli güçlüdür ki nice aslanları kaldırıp yere vurur, ejderhaları lokma eder:

98v6 ėy niçe arslanları alur aḳdarur ölüm
ʿazrā'īl niçesine bir yoḫsulca doyamaz

136v6 hīç bilmezem gezek kimüŋ aramuzda gezer ölüm
ḫalḳı bostān ėdinmişdür diledügin üzer ölüm

137r1 bir nicenüŋ bėlin büker bir nicenüŋ mülkin yıḳar
bir nicenüŋ yaşın döker var gücini üzer ölüm

137r2 birinüŋ alur ḳardaşın revān döker gözi yaşın
hīç oŋarmaz bağrı başın ḫabersüzin gelür ölüm

Dünya hayatı sonsuz değildir ve ne kadar yaşanırsa yaşansın sonunda ölünecektir. Yûnus'ta bazen hayat tek bir şiire sığar. O, sırf insan biyografisini anlattığı bir şiirinde ana hatlarıyla yaşamın romanını yazar:

114r3 ata belinden bir zamān anasına düşdi göŋül
ḥaḳ'dan bize destūr oldı ḫazīneye düşdi göŋül

[116] Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1987, s. 331.
[117] Annemarie Schimmel, *İslamın Mistik Boyutları*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 350.

114r4 anda beni cān eyledi et ü süŋük ḳan eyledi
dört on gün dėyicegez degritmege düşdi göŋül

114r5 yüriridüm anda pinhān ḥaḳ buyruġı vėrmez amān
vaṭanumdan ayırdılar bu dünyeye düşdi göŋül

114r6 beni beşige urdılar elüm ayaġum ṣardılar
öŋdin acısın vėrdiler ṭuz içine düşdi [göŋül]

114r7 günde iki kez çözerler başına aḳça dizerler
114v1 aġzuma emcek vėrdiler nefs ḳabżına düşdi göŋül

114v2 bu nesneyi terk eyledüm yürimege ʿazm eyledüm
on iki süŋügin yazarlar elden ele düşdi göŋül

114v3 oġlaniken sulṭān ḳopar kim elin kim yüzin öper
ʿaḳıl baŋa yoldaş oldı sulṭānlıġa düşdi göŋül

114v5 bu çaġıla ṣaḳal biter görenüŋ geliregi dutar
güzeller ḳatında biter sev sevüye düşdi göŋül

114v6 ḫayırdan şerri çoḳ sever işlemege becid iver
nefsinüŋ dilegin ḳovar nefs evine düşdi göŋül

114v7 ḳırḳ beşinde ṣūret döner ḳara ṣaḳala aḳ iner
115r1 baḳup şeybetin göricek yoldurmaġa düşdi göŋül

115r2 yola gider başarımaz yigitlige eli varmaz
bu nesneleri ḳoyuban yuvanmaġa düşdi göŋül

115r3 oġul aydur bunadı ölmez ḳız aydur yėrinden durmaz
hīç kendü ḥālinden bilmez ḥālden ḥāle düşdi göŋül

115r4 ölicegez şükr ėdeler sinden yaŋa iledeler
Allāh adın ẕikr ėdeler çoḳ şüküre düşdi göŋül

115r5 ṣu getüreler yumaġa kefen ṣaralar ḳomaġa
aġaç ata bindüreler tenāşüre düşdi göŋül

115r6 eger varısa ʿamelüŋ giŋ olısar sinüŋ senüŋ
eger yoġısa ʿamelüŋ oddan şarāb içdi göŋül

115v1 yūnus aŋlayuvar ḥālüŋ şuŋa uġrayısar yoluŋ
bunda elüŋ ėreriken ḫayr işlere düşgil göŋül

Sıcaklığı her an hissedilen ve bir kaçışın olmadığı ölüm, Yûnus'u ibret almaya sevkeder. Şair, ilk olarak gaflet perdesinden kurtulur ve günahlarının farkına varır:

115v3 gerekmez dünyeyi bize çünki bāḳī bünyād degül
bir ḳul biŋ de yaşarısa ölicek bir sāʿat degül

172v4 ölüm ḥaḳdur bilürsin niçün ġāfil olursın
ʿazrā'īl ḳaṣd ėdiser günāhlu cānumuza

Ölüm karşısında sürekli arayış içinde olan şair, çareyi nefsine hayat hakkı tanımamakta bulur. Ebedî hayat için ölümü alt etmek, yine şairin kendi eliyle gerçekleştirebileceği bir şeydir. Bunun için Yaratıcı'ının yardımına ve nefsinin himmet erinin (mürşit) kılavuzluğuna ihtiyaç duyar ve Yûnus nefsiyle amansız bir mücadeleye girişir:

117v3 öldür nefsüŋ dilegini ilet tenāşür üstine
yoḫsa geŋsiz ölicegez saŋa fermān olur ġassāl

134v4 uram yıḳam nefs evini oda yana ḥırṣ u hevā
el götürem şimden gėrü nefsile ṣavaş eyleyem

200v1 ḳazdı ḳahır ḳazmasıla cānda cefā ocaġını
çaldı nefsümüŋ himmet eri bıçaġını

179v6 tevfīḳ ʿināyet olmasa kim sebeb eyleyübile
her ḳandasa ḳudret senüŋ her işe el uzatmaġa

Yûnus Emre'de evrenselliğin en temel ayağını aşk[118] oluşturur. Onun aşkı geçici nitelikleri kabul etmez. Bu yüzden o, sırf bu dünyanın zevklerine dayanan dünyevî bir aşka değil, "Yaradan"ına duyduğu, sonsuzluğa uzanan ilahi bir aşka tutkundur. Ona göre aşk, insanlığın yaratılma nedenidir. Allah, ezelde ilk olarak kendi nurundan Hz. Peygamber'i yaratır ve ona duyduğu aşk ve dostluk yüzünden önce ruhsal düzeyde tüm insanlığı ve sonrasında yeri ve göğü kapsayan bütün evreni yaratır:

157v4 evvel yėr gök yoġiken varıdı ʿışḳ bünyādı
ʿışḳ ḳadīmdür ezelī ʿışḳ getürdi ne varın

119v7 bu cihāna gelmedin sulṭān-ı cihāndayıdum
120r1 sözi gėrçek ḥükmi revān ol ḥükm-i sulṭāndayıdum

120r2 ḫalāiḳ bunda gelmedin gökler melā'ik ṭolmadın
bu mülke bünyād olmadın mülk-i yaradandayıdum

112r4 yaratdı ḥaḳ dünyeyi peyġām-ber dostlıġına
[dünyaya gelen] gider bāḳī ḳalası degül

206v3 ḥaḳ yaratdı yėri gögi ol aḥmed'üŋ dostlıġına
levlāk aŋa delīl oldı ansuz yėr ü gök var [olmadı]

Yûnus'ta aşk, tüm evreni sarıp sarmalayan ve onu ayakta tutan en önemli unsurdur. Evrendeki tüm nesneler aşkın adaletine bakar ve hepsinde aşkın akan bir yüzü vardır:

72r4 bu yėr ü gök ü ʿarş u ferş ʿışḳ dādıla ḳāimdür
bünyād ʿışḳdur ʿāşıḳa her bir arada eli var

---

[118] İbn Arabî, aşk ile ilgili şunları söylemektedir: "Varlıklarda Allah'tan başkası sevilmez. Her âşığın gözünde her sevgilide zahir olan O'dur ve bir âşık olmayan hiçbir varlık yoktur. O hâlde âlem hep sevenler ve sevgililerden oluşmaktadır ve bunun tamamı da O'na döner. Keza O'ndan başka hiçbir şeye tapılmaz; zira tapınan hiç kimse taptığı şeye, onda bir ulûhiyet hayal etmedikçe tapmaz. Yoksa ona tapmazdı. Nitekim Allah 'Rabbin yalnız kendisine ibadet etmenizi emretti.' demektedir. Aşk da böyledir. Hiç kimse Yaratan'ından başkasını sevmez; ama O; Zeynep, Suat, Hind, Leylâ, bu dünya, para, makam ve dünyada sevilen her şeye duyulan sevgi dolayısıyla ondan perdelenir. Şairler sözlerini tüm bu varlıklar üstüne tüketirler; ama onlar bilmezler. Arifler, şekillerin perdesi arkasında gizli Allah hakkında olmayan bir dize, bir muammâ, bir kaside, bir aşk şiiri asla işitmezler." bk. William Chittick, Tasavvuf, İz yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 152.

110r2 ne var eger yūnus daḫı ʿışḳ içinde ẕerreyise
ʿışḳ dādıla ḳāim durur yėrle gök çarḫ-ı felek

133r7 yėr ü gök yaradıldı ʿışḳıla bünyād oldı
133v1 ṭopraġa naẓar ḳıldı aḳsurdı durup geldüm

191r3 ʿışḳı seve ʿāşıḳ gerek ne olısar ʿışḳdan yėgrek
ʿışḳdur yėre göge direk ḳalanı hep söz öküşi

Yûnus, aşktan nasibi olmayanları insan dairesinin dışına çıkararak onları hayvana veya viraneye benzetir. İnsan, ancak aşkla şeref kazanır. Ona göre aşksız kimseye söylenecek her söz, verilecek her öğüt ziyan olmuş sayılır. Çünkü öğüdünüzü dinleyecek değildir:

116r4 ʿışḳsuzlara vėrme ögüt ögüdüŋden alur degül
ʿışḳsuz ādem ḥayvān olur ḥayvān ögüt bilür degül

206r7 ʿışḳ bir uludan naẓardur ʿāşıḳ cānlar erenlerdür
206v1 ʿışḳa düşmeyen göŋül vīrān durur şār olmadı

Yûnus'ta aşk yolu sabır isteyen, uzun ve zorlu bir yoldur. Aşk yolcusu, dünyaya ait her türlü giysiden soyunmuş olarak yola çıkar ve bu uğurda her türlü zorluğa katlanır. Yine bu yolda onun en büyük yardımcısı aşkın etkin gücüdür:

120v6 bu bizden öŋdin gelenler maʿnāyı pinhān ḳılanlar
ben anadan ṭoġmış gibi geldüm ki ʿuryān eyleyem

74v3 cānını ʿışḳ yolına vėrmeyen ʿāşıḳ mıdur
cehd eyleyüp ol dosta ėrmeyen ʿāşıḳ mıdur

153v5 bir ẕerre ʿışḳuŋ odı ḳaynadur deŋizleri
düşdüm ʿışḳuŋ odına dutuşuban yandum ben

Yûnus'un evrenselliğiyle ilgili en önemli noktalardan birini insan oluşturur. Onun insana ve insanî niteliklere bakış açısı yaşadığı zamanın çabucak dışına taşar ve tüm çağlara hitap eder. Yûnus'a göre tüm insanlar doğuştan gelen bir yaratılma eşitliğe sahiptir. Bu eşitlik

insanların, Allah'ın nurundan ve O'nun suretinde yaratılmaları dolayısıyla, tüm evrende Allah'ın sıfatlarını yansıtabilecek potansiyel taşımaları ile ilgilidir. Bu yüzden tüm mertebelerin yüksekliği veya düşüklüğü ancak manevi anlamda olabilir. Yûnus'un düşünce yapısına göre insan-ı kâmil bir kişi Allah'ın ahlakıyla ahlaklanıp ilahi sıfatları ve ilahi cemâli yansıttığı için çok değerlidir ve Yûnus, buna tutkundur. Sıradan bir mümin Allah'ın şeriatını yerine getirdiği, yer yer ilahi sıfatları sergileyen ve mükemmelliğe doğru yol alan biri olduğu için değerlidir. Başka dinlerden olan veya dinsel bir inanç taşımayan insanlar, Allah'ın yaratıcı etkinliğinin bir sonucu olarak yaşama hakkı bulmaları ve yaşamlarının herhangi bir zamanında Allah'ın ahlakıyla ahlaklanıp ilahi cemâli yansıtma potansiyelllerini hayat boyu sürdürmeleri dolayısıyla değerlidirler. Hatta Yûnus'un düşünce yapısının en uç noktalarına göre, bu dünyada yaşamış ve hiçbir şeyden nasibi olmamış bir insan bile, Allah'ın bir eseri olarak yaşadığı ve Allah'ın cömertliğinin yeryüzündeki yüzü olduğu için değer taşımaktadır. Kur'ân'da belirtilen hâller dışında, hiçkimse Allah'ın bu cömertliğini kesintiye uğratmaya teşebbüs etmemelidir.

Yûnus, insanlar arasında ayrım gözetmez. Ona göre tüm insanlar "Bir"in yansımalarıdır. Onun gözünde giyim-kuşamın, makamların bir değeri yoktur. O, manevi bir gözle insanların içine doğru bakar ve her defasında gördüğü şey aynıdır ve herkesin bu şekilde bakmasını ister:

93r6 istemegil ḥaḳḳ'ı ıraḳ göŋüldedür ḥaḳḳ'a ṭuraḳ
sen senligüŋ elden bıraḳ tenden içerü cāndadur

184v4 ḳamusın bir gör kem-terin er gör
alıḳ[119] görmegil palās geyeni

70r7 cümle yaradılmışa bir gözile baḳmayan
70v1 şerʿüŋ evliyāsıysa ḥaḳīḳatde ʿāṣīdür

104v3 ḫāṣṣ u ʿāmm muṭīʿ u ʿāṣī dost ḳulıdur cümlesi
kime aydıbilesin gel evüŋden ṭaşra çıḳ

Yûnus bir gönül adamıdır. Onda bireyler arası çatışmaya yer yoktur. Bu yüzden Yûnus, yaşamı sevgiyle inşa eden bir gönül mimarıdır. Yûnus'ta her durumda açık olan bir kucak vardır. Yûnus, bu geçici dünya hayatında insanın insanı sevdikçe olgunlaşacağını ve yine

[119] alıḳ: elbise; kötü, fenâ, alçak.

insanın insanı sevmekle Allah'ı daha çok sevebileceğini düşünür. Bir anlamda tüm sevgilerin yolu, insan gönlünü kendine yer edinen Tanrı'ya varmaktadır. Bu yüzden insan kendini sevginin cömertliğine bırakmalıdır:

96v4 gelüŋ ṭanışıḳ ėdelüm işüŋ ḳolayın ṭutalum
sevelüm sevilelüm dünyeye kimse ḳalmaz

126r5 ben gelmedüm daʿvāyiçün benüm işüm seviyiçün
dostuŋ evi göŋüllerdür göŋüller yapmaġa geldüm

156r5 göŋüle gireni gönendi dėrler
göŋüle sen de gir kim gönenesin[120]

200v3 her kim bize neyi yaza ḥaḳ dilegin vėrsün aŋa
urmaḳlıġa ḳaṣd ėdenüŋ düşem öpem ayaġını

200v4 kim bize ṭaş atarısa güller nis̱ār olsun aŋa
çırāġuma ḳaṣd ėdenüŋ ḥaḳ yandursun çırāġını

170r3 yūnus sen dileriseŋ dostı görem dėriseŋ
ʿayāndur ol görenlere ol göŋüller içinde

193v4 göŋül mi yėg kaʿbe mi yėg ayıt baŋa ʿaḳlı ėren
göŋül yėg durur zīre kim göŋüldedür dost ṭuraḳı

193v5 göŋüllerin ḳonşılaruŋ ışmarladı ḥaḳ resūl'e
miʿrāc gėcesi dostıla bu keleci oldı bāḳī

199v6 düriş ḳazan yė yėdür bir göŋül ele getür
yüz kaʿbe'den yėgrekdür bir göŋül ziyāreti

201v5 ḥaḳ ṭuraġı göŋülde āyātı var ḳur'ān'da
ʿarşdan yuḳaru cānda ʿışḳ burcınuŋ ḳulesi

---

[120] gönen-: nimete, refaha kavuşmak.

Bu noktada şuna da değinmeliyiz ki, Yûnus'ta insan sevgisi, onun Allah'a olan ibadetinin bir parçasıdır. Bu, ömür boyu süren, kesintisiz bir ibadet olup bunu, Batı felsefenin hümanizmiyle açıklamak mümkün değildir.

Yûnus'a göre kırılan bir cam nasıl ki bir daha eski hâline gelemeyecekse, kalp kırmanın da çaresi yoktur. Hacca gitmek de dâhil olmak üzere, hiçbir ibadet bunun telafisi olamaz. Bu yüzden en bed-baht insan, gönül yıkandır:

111v7 ṣaḳıngıl yārüŋ göŋlin ṣırçadur ṣımayasın[121]
112r1 ṣırça ṣınduḳdan[122] ṣoŋra bütün olası degül

165r1 aḳ ṣaḳallu pīr ḳoca bilimez ḥāli nice
emek yėmesün ḥacca bir göŋül yıḳarısa

165r3 göŋül çalab'uŋ taḫtı göŋüle çalap baḳdı
iki cihān bed-baḫtı kim göŋül yıḳarısa

193v3 biŋ kez ḥacca varduŋısa biŋ kez ġazā ḳılduŋısa
bir kez göŋül ırduŋısa[123] gerekse var yollar doḳı

Yûnus'un dünyasında sözün değeri çok büyüktür ve Yûnus, insanların kalp kırmak gibi çaresiz dertlere düşmemesi için başka bir şiirinde onları uyarır. Herkes, diline sahip olabilmeyi bilmelidir ve sözü ölçüp tartarak sarf etmelidir. Çünkü söz, dünyayı cennete veya cehenneme çevirebilecek kadar büyük bir etkiye sahiptir:

95r6 keleci bilen kişinüŋ yüzüni aġ ėde bir söz
sözi bişirüp dėyenüŋ işini ṣaġ ėde bir söz

95v1 kelecilerüŋ bişirgil yaramazını şeşirġil
sözüŋ uṣıla düşürgil dėmegil çaġada bir söz

95v2 gel aḫī ėy şehriyārī sözümüzi diŋle bārī
hezārān güher dīnārı ḳara ṭopraġ ėde bir söz

---

[121] ṣı-: kırmak, parçalamak.
[122] ṣın-: kırılmak.
[123] ır-: ayırmak, bölmek.

95v3 kişi bile söz demini dėmeye sözüŋ kemini
bu cihān cehennemini sekiz uçmaġ ėde bir söz

95v4 yüri yüri yoluŋıla ġāfil olma bilüŋile
key ṣaḳın ki dilüŋile cānuŋa dāġ ėde bir söz

95v5 yūnus imdi söz yatından söyle sözi ġāyetinden
key ṣaḳın o şeh ḳatından seni ıraġ ėde bir söz

Yûnus, inanç çeşitliliği konusunda hoşgörü sahibidir. O, Bakara suresinde geçen (256. ayet) "Dinde zorlama yoktur." anlamındaki ayet ile Kâfirûn suresindeki "Sizin dininiz size, benim dinim banadır." ayeti doğrultusunda insanların inançlarına saygılıdır. Başka inançlara sahip insanları yadırgamadığı gibi, onların inançlarını rencide edecek tek söz söylemez:

65r2 biz kimse dīnine ḫilāf[124] dėmezüz
dīn tamām olıcaḳ ṭoġru muḥabbet

165r4 sen saŋa ne ṣanursaŋ ayruġda anı ṣan[125]
dört kitābuŋ maʿnāsı budur eger varısa

Yûnus, aynı zamanda körlüğe ve karanlığa karşı aydınlanmanın adamıdır. Yûnus'ta aydınlanmak; nefsi bilmek, nefsi dönüştürmek ve iman nuruna sahip olmakla ilgilidir. Tasavvufta, geceleyin değerli ne varsa çalmak için eve girmiş hırsıza benzetilen nefs-i emmâre ile doğrudan savaşılamaz; çünkü nefs, ona karşı yapılacak her hamleye aynı şekilde karşılık verecek güçtedir. Hangi silahlara sahip olunursa nefsin de aynı silahlara sahip olacağı bilinir; tıpkı elinize bıçak aldığınızda, hırsızın da bıçağı olacağı gibi.[126] Bu yüzden diğer sufilerde olduğu gibi Yûnus'ta da nefs ile mücadelede ışıkları yakmak, felakete davetiye çıkarmamak adına en pratik ve en güvenilir çözümlerdendir. Böyle bir durumda aslında korkak ve tedirgin olan hırsız (nefs-i emmâre, şeytan), koşarak evden (bedenden) kaçacaktır. İşte, Yûnus nefsine karşı bedeninde lambaları yakan ve kalbini ilahi ışıkla dolduran adamdır:

54r5 çırāḳ yandı delīl ṭoġru bulundı
ev aydın oldı vü oġrı yolundı

---

[124] ḫilāf: yalan
[125] ṣan-: istemek; düşünmek
[126] Robert Frager, *Kalp Nefs ve Ruh*, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 86.

54r3 çırāġı yaḳıcaḳ ḳaraŋu ḳaçar
özi göyner bize nūr bābın açar

178v7 senüŋ ḥikmetüŋ ıraḳ sensin cānlara ṭuraḳ
179r1 sen yandurduġuŋ çırāḳ ebedī ʿömür yana

201r7 bile rızḳını ḥaḳ'dan naḥnu ḳasemnā penhān
201v1 nefsin bilmiş er gerek göz ḥicābın silesi

165r2 ṣaġır işitmez sözi gėce ṣanur gündüzi
kördür münkirüŋ gözi ʿālem münevver ise

112r2 çeşmelerden bardaġuŋ ṭoldurmadın ḳorısaŋ
biŋ yıl anda ṭurursa kendü ṭolası degül

Yûnus'ta aydınlanmanın bir parçası olan bilgi, irfana giden yolda bir araçtır. O; sözden öze, bilmeden olmaya, benlikten insanlığa, ayrılıktan vuslata, şeriattan hakikate, zahirden bâtına giden yolda bilgiyi ustaca kullanmış, fakat bilgiyi amaca dönüştürmemiş, bilginin kibrine kapılmamıştır. Hatta ibret alınmayan ve davranışa dökülmeyen bilgiyi bilgiden saymamış, yola gidenler için onu bir engel olarak görmüştür:

82r2 yūnus sen ʿārifiseŋ aŋladum bildüm dėme
dut miskīnlik etegin āḫir saŋa gerekdür

103v1 oḳımaġıl ʿilmüŋ yüzin ʿilme ʿamel gerek güzīn
aç göŋülden bāṭın gözin ʿāşıḳ maʿşūḳ ḥāline baḳ

150v1 ʿilm oḳımaḳdan gerek kendözini bilmekdür
kendözüŋi bilmeziseŋ bir ḥayvāndan bėtersin

150v2 ʿilm oḳımaḳ maʿnāsı ʿibret almaḳdur ancaḳ
çün ʿibret almaduŋ sen görmedin ṭaş atarsın

181r6 dost bundadur bellü beyān dost dīdārın gördüm ʿayān
ʿilm ü ḥikmet oḳıyanuŋ buŋa degindür ʿazimi

193r7 ḫırḳayıla tāc yol varmaz ferecīyle ʿālim olmaz
193v1 dīn diyānet olmayıcaḳ oḳısaŋ ḳamu varaḳı

193v2 oḳıduŋ yėdi muṣḥafı ha ṭāʿat gösterür ṣāfī
çünki ʿamel eylemedüŋ gerekse var yüz yıl oḳı

Yûnus'un şiirinde görülen en kalın çizgi Vahdet-i Vücûd felsefesidir. Gerçek varlık olan Tanrı, Yûnus'un baktığı her yerdedir. O dereceye varır ki Yûnus, Allah'ın tecellisinden başka hiçbir şey görmez. Zaten başkaca bir varlık da yoktur ki, yanılsamalara niye aldansın Yûnus:

93r5 ėy dün ü gün ḥaḳḳ'ı isteyen bilmez misin ḥaḳ ḳandadur
her ḳandasam anda ḥāżır ḳanda baḳarsam andadur

160r7 gel mevc-i ʿacāib gör deryā-yı nihān gözle
zī-baḥr-i nihāyetsüz ḳaṭrede olur pinhān

163r5 her yėre baḳdumısa er oturur
göŋlin aldum yüz yere sürmegile

196r1 bende baḳdum bende gördüm benümile ben olanı
ṣūretüme cān olanı kim durur bildüm aḫī

196r2 isteyüben bulımazam ol benisem ya ben ḳanı
seçemedüm andan beni bir kezden ol oldum aḫī

196r3 ṣūret ṭopraḳdur dėyeni göŋlüm ḳabūl ėtmez anı
bu ṭopraġuŋ cevherini ḥażrete ėrgürdüm aḫī

196r5 maʿşūḳ bizümledür bile ayru degül ḳıldan ḳıla
ıraḳ sefer bizden ḳala dostı yaḳın buldum aḫī

Yûnus'ta Vahdet-i Vücûd felsefesi kimi zaman "özdeşleşme"[127] şeklinde işlenmiştir. Her iki cihânın Allah'ın görkemiyle dolu olduğunu gören ve aynı zamanda Maşuk'unu kalbinin derinlerinde bulan şairin bu hâli, onda kendi bedeninden çıkmayı da beraberinde getirir ve şair

---

[127] Annemarie Schimmel, *İslamın Mistik Boyutları*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 350.

kalbini her şeyle özdeşleştirir. [128] Şair, kimi zaman kendini Hz. Muhammed'le Miraç ederken bulur; kimi zaman Musa'yla Tur'da konuşan, kimi zaman da İsa peygamberle göklere çıkan kişidir. Şair bunlarla da yetinmez; diğer bütün peygamberlerle, bütün âşıklarla, Hallâc-ı Mansûr gibi aşkından dolayı acı çekenlerle kendini özdeşleştirir:

126v5 gökde peyġām-berile miʿrācı ḳılan benem
aṣḥāb-ı ṣuffayıla yalıncaḳ olan benem

126v6 ṣabrıla ḳanāʿati ḫoş vėrüpdür anlara
ḳırḳ kişi bir göŋlege ḳanāʿat ḳılan benem

127r1 ḳırḳdan birisine çaldumıdı neşteri
ḳırḳından ḳan aḳıdup ʿibret gösteren benem

127r2 ʿömer-i ḫaṭṭāb'ıla hem ʿadl ü dād işledüm
oġlıla fısḳ eyleyüp ḥadde basılan benem

127r3 ʿabdü'r-rezzāḳ ol dervīş yoldaş ėdindi beni
ḥallāc-ı manṣūr'ıla dāra aṣılan benem

127r4 ibrāhīm edhem baḳdı tāc u taḫtı bıraḳdı
ḥaḳ yolına uyaḳdı ol sırrı ṭuyan benem

127r5 mūsā peyġām-berile biŋ bir kelime ḳıldum
ʿīsā peyġām-berile göklere çıḳan benem

135r5 ben bu yeri yaradıcaḳ yėr üstine gök ṭurıcaḳ
ulu deŋiz mevc urıcaḳ nūḥ'a ṭūfān veren benem

141r1 kaʿbe vü büt īmān benem çarḫ uruban dönen benem
bulut olup havāya aġup raḥmet olup yaġan benem

141r4 ḥamza'yı ḳāf'dan aşuran elin ayaġın şeşüren
gözsüzlerüŋ gözindeki boz busaruḳ ṭuman [benem]

---

[128] Annemarie Schimmel, *İslamın Mistik Boyutları*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 350.

141r5 et ü deri süŋük çatan ḥükm eyleyüp diri dutan
ḳudret beşiginde yatan ḥikmet südin emen benem

Yûnus’un şiiri aynı zamanda farklı tasavvufî mertebeleri yansıtan bir şiirdir.[129] Şair, bazen kendi geçtiği makamları (çile, zühd, halvet, şüphe ...), bazen de ilahi aşk yolcusunun (salik) geçmesi gereken makamları bir bir sıralar:

164r3 vuṣlat ḥālin aydıserem vuṣlat ḥālin bilenlere
yėdi dürlü nişān gerek ḥaḳīḳate ėrenlere

164r4 yėdisinden birisi eksük olursa olmaya
bir nesne eksük gerekmez bu ṣarp yola varanlara

164r5 evvel nişānı bu durur yermeye cümle milleti
yerenler yerini ḳaldı yėr degmedi yerenlere

164r6 ikinci nişānı oldur kim nefsini semirtmeye
zinhār siz andan olmaŋız nefsine ḳul olanlara

164v1 üçünci nişānı budur cümle heveslerden geçe
hevesler eri yolda ḳor yėtemez yol varanlara

164v2 dördünci nişānı oldur dünyādan münezzeh ola
dünye seni ṣayru eyler ne ḳul ḳaysı ṣayrulara

164v3 yūnus yedi nişān dėdi evet üçüni gizledi
anı daḫı dėyüvėrem gelüp ḫalvet ṣoranlara

Yûnus’un sanatı, gelenek ve sunuluş yönüyle millî bir sanattır. Daha önce, “Yûnus Emre’nin Eserleri” başlıklı bölümümüzde Yûnus’un kullandığı nazım şekilleri, türler, ölçü ve uyak hakkında gerekli bilgileri vermiştik. Burada bunları tekrara lüzum görmüyoruz. Yine bir sonraki bölümümüzde de Yûnus’un kullandığı dille ilgili gerekli incelemeler yapılacak ve Yûnus’un Türkçeye bağlılığı ortaya konacaktır (bk. İnceleme, Yûnus Emre’nin Risâletü’n-

---

[129] Annemarie Schimmel, age., İstanbul, 1999, s. 349.

Nushiyye ve Dîvân'ında Söz Varlığı). Bu noktadan sonra bahsedeceklerimiz, Yûnus'un şiirindeki diğer anlatım özellikleri ile ilgili olacaktır.

Yûnus'un şiiri, Ahmed Yesevî ve yoldaşlarının Orta Asya'da başlattıkları hikmet geleneğini andırmaktadır. Fakat Yûnus, özgünlüğü ve ağır basan lirizmiyle onlardan ayrılmaktadır. Yalnız itiraf etmek gerekir ki Yûnus'taki bu baskın lirizme rağmen onun şiirinin birçok yerinde lirik ve didaktik öğeler iç içe girmiş vaziyettedir. O, manevi aşkın vecd hâlleriyle haykırırken bile öğretmekten asla geri kalmaz.

Doğan Aksan, "*Yûnus Emre Şiirinin Gücü*" adlı eserinde, Yûnus'un şiirlerinde gördüğümüz, içten söyleyiş; konuşulan dilden yararlanarak zihnindekileri yalın, doğal ve rahat anlatımla dizelere dönüştürme; özlü deyişleri kullanarak güçlü ve inandırıcı bir anlatıma sahip olma gibi özelliklerin ondaki lirizmin ana noktaları olduğu görüşündedir.[130]

Yûnus, duygu ve düşünce kanalları sonuna kadar açık bir insandır. Onda şiir, sözün ve duygunun olduğu her yerdedir; hatta kimi zaman sözün bittiği yerdedir; ama duygu kesintisizdir:

70r4 söylememek ḫarcısı söylemegüŋ ḫāṣṣıdur
söylemegüŋ ḫarcısı göŋüllerüŋ pasıdur

Her yönden özgün bir şair olan Yûnus, şiirinde çok güçlü imgeler kullanmıştır. Onun imgeleri şiirinin başından sonuna kadar canlı olup halkın ve hayatın içindendir. Örneğin aşağıdaki mısralarında Yûnus, dünyayı, ağızda çiğnenmiş bir lokmaya; ömrü de hem atılmaya hazır hâle getirilmiş bir oka, hem de içi nefes dolu bir keseye benzetirken zihinde çok canlı izler bırakmaktadır:

62v6 bu dünyā bir loḳmadur aġzuŋda çeynemiş bil
63r1 çeynemişe ne yudmaḳ ha sen anı yutduŋ ṭut

63r2 ʿömrüŋ senüŋ oḳ bigi yay içinde ṭopṭolu
ṭolmış oḳa ne ṭurmaḳ hele sen anı atduŋ ṭut

63r3 her bir nefes kim gelür keseden ʿömr eksilür
çün kese ortalandı sen anı düketdüŋ ṭut

---

[130] Doğan Aksan, *Yûnus Emre Şiirinin Gücü*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2005, s. 76-90.

A. Schimmel, bir anlatım ustası olan Yûnus'un, imgelerini, yalnızca gelenekten değil, aynı zamanda Anadolu'nun günlük hayatından ilham alarak söylediğini düşünmektedir. Ona göre, Yûnus'un dizelerinin tazeliğine erişmek ve bu tazeliğin getirdiği zevke varmak için Anadolu yaylaları boyunca uzanan uçsuz bucaksız yolları tanımak gerekmektedir.[131]

Şiirinin muhtevasına din ve tasavvuf öğelerini yerleştiren Yûnus, en soyut konu ve durumları somutlaştırarak anlatırken, yaşadığı çevreye ait tüm unsurları da şiirinde kullanmayı ihmal etmemiştir. Onun şiirinde deniz, göl, bulut, yağmur; dağ, taş, ova, yol, toprak, bağ, bahçe; buğday, ekin, ekincik, tohum, ağaç, çiçek, gül; yağ, bal, mum; komşu, dikci; kazan, saç, çerâğ, kandil; dükkan, pazar, alış-veriş; meydan, kale, burç, zindan, kuyu, at, kılıç, ok ... en uygun şekilde kendine yer bulmuştur. Bu saydıklarımız ve bunlara benzer sözcüklerle çeşitli tasavvufî konuları ve tasavvufun en koyu hâllerini anlatmaya koyulan Yûnus, bu sözcükleri, etkili söz sanatlarına, derin anlamlar taşıyan tasavvufî mecazlara ve deyimlere dönüştürmüş[132], fakat bunu yaparken hem kendine özgü üslûbundan ve estetik anlayışından uzaklaşmamış, hem de kolay söyleyişi (sehl-i mümteni) elden bırakmamıştır. Diyebiliriz ki Yûnus, bir başkası tarafından kolay kolay söylenemeyecek kadar basit, o derece de derin anlatımın ustasıdır.

Yûnus'un şiirinde ses ve ahenkle ilgili de belli başlı özellikler mevcuttur. Örneğin Yûnus'un şiirlerinde sık sık ses, ek (özellikle isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil ekleri) ve sözcük tekrarlarından yararlanıldığı görülmektedir. Hatta onun bazı şiirlerinin zikir meclislerinde ezgiyle okunmak için oluşturulduğu düşünülmektedir[133]:

161r6 ḥaḳ'dan gelen şerbeti içdük el-ḥamdüli'llāh
Şol ḳudret deŋizini geçdük el-ḥamdüli'llāh

161r7 şu ḳarşuġı ṭaġları mīşeleri bāġları
ṣaġlıḳ ṣafālıġıla aşduḳ el-ḥamdüli'llāh

161v1 ḳurıduḳ yaş olduḳ ḳanatlanduḳ ḳuş olduḳ
birbirmize ėş olduk uçduḳ el-ḥamdüli'llāh

161v2 varduġumuz illere şol ṣafā göŋüllere
ḫalḳa ṭapduḳ maʿnāsın ṣaçduḳ el-ḥamdüli'llāh

---

131 Annemarie Schimmel, *İslamın Mistik Boyutları*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 348.

132 Bu konuda Mustafa Tatçı, Yûnus'un âdeta Türkçe tasavvuf ve ıstılah dilinin kurucusu olduğunu söylemektedir. Bk. Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı Tekitli Metin*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 97.

133 Bu konuda bk. Annemarie Schimmel, *İslamın Mistik Boyutları*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 349; Doğan Aksan, *Yûnus Emre Şiirinin Gücü*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2005, s. 154.

161v3 beri gel barışalum yadısaŋ bilişelüm
atumuz eyerlendi eşdük el-ḥamdüli'llāh

161v4 indük rūm'ı ḳışladuḳ çoḳ ḫayr u şer işledük
uş bahār geldi gėrü göçdük el-ḥamdüli'llāh

161v5 dirfillü bıŋar olduḳ irkildük ırmaġ olduḳ
aḳduḳ deŋize ṭolduḳ ṭaşduḳ el-ḥamdüli'llāh

161v6 ṭapduġ'uŋ ṭapusında ḳul olduḳ ḳapusında
162r1 yūnus miskīn çigidi bişdi el-ḥamdüli'llāh

Yûnus zamanında ve Yûnus'tan sonra, onun yukarıda değindiğimiz kolay ve etkili, bir o kadar da derin söyleyişinden etkilenen pek çok şair olmuştur. Örneğin Âşık Paşa tıpkı Yûnus'unkiler gibi sade Türkçeyle kolay şiirler söylemeye çalışmıştır. Yine Hacı Bayram-ı Velî, Niyâzî-i Mısrî gibi şairler Yûnus'un etkisinde kalarak şiirler yazmışlardır. Fakat Yûnus'taki Yûnus'u hiç kimse bize tattıramamıştır.

Yûnus Emre'nin Eserlerinin Nüshaları

Yûnus Emre'nin eserlerinin pek çok yazma nüshası mevcuttur. Üzerinde çalıştığımız Fatih nüshasında olduğu gibi hemen hemen tüm Dîvân yazmalarının içinde Risâletü'n-Nushiyye'nin de mevcut olduğu bilinmektedir. Başta Fuat Köprülü olmak üzere bazı araştırmacılar, güvenilir bir Yûnus Emre Dîvânı oluşturabilmek için bulunabilen Dîvân'ların kuvvetli bir lisanî tetkikle karşı karşıya bırakılması suretiyle yeni bir nüsha meydana getirilmesi fikrini ortaya atmışlardır. Bu konudaki çalışmayı tenkitli olarak gerçekleştiren Mustafa Tatçı olmuştur. Mustafa Tatçı'nın bu çalışmayı yapmadan önce tespit ettiği belli başlı yazma nüshalar şunlardır:

1) Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih Bölümü 3889

Nüshanın adı "*Dîvân-ı Yûnus Emre*" şeklindedir. Fatih nüshası olarak da bilinen bu nüsha, Abdülbaki Gölpınarlı ve Faruk Kadri Timurtaş gibi araştırmacılara göre Yûnus'un en eski, en bilinen ve en doğru nüshalarından biri olarak kabul edilmektedir. Biz bu yüzden Fatih nüshasını bu çalışmamıza esas olarak aldık. Nüshanın istinsah tarihi Abdülbaki Gölpınarlı'ya göre XIV. yüzyıldır ve Yûnus'un vefatından pek az bir zaman sonra yazılmıştır. Nüshanın müstensihi ise bilinmemektedir. Bu nüshanın bir tıpkıbasımı 1965 yılında Abdülbaki

Gölpınarlı tarafından yayımlanmıştır. Gölpınarlı'dan sonra Kültür Bakanlığı, "1991 Yûnus Emre Sevgi Yılı"nda bu yazmayı müstakil olarak ve tüm teknik özelliklerini muhafaza ederek yeniden basmıştır.

Cilt, yazı ve diğer özellikleri: yk 210, ölç: 17.0x12.5-12.5x7.3 cm. Satır:11, Yazma: Harekeli iri nesih, Kt: Abâdi, Ct:Kahverengi meşin, şemseli, zencirekli, 1. ve 21. sayfalarda tezhib var. Cetvel ve mısra sonralarındaki duraklar yaldızlı, söz başlıkları mavi. 2r-54v arası Risâletü'n-Nushiyye, 55r-55v arası Dîvân'ın başlama sayfaları olmalı, 56r-210v arası şiirlerden oluşuyor.

2) Karaman Nüshası

Nüshanın adı "*Dîvân-ı Yûnus Emre*" olarak geçmektedir. Nüshanın istinsah tarihi kesin olmamakla birlikte XIV. veya daha sonraki bir zamana aittir ve müstensihi bilinmemektedir.[134]

"Yk.:208. Ölç.: 250x170-215x130 mm. Str.: 11, Yz.: Harekeli nesih. Kt.:Abadî, ciltsiz, tezhipsiz. Eserin girişinde Risâletü'n-Nushiyye olup, 535 beyitten ibarettir. İlahilerin sayısı ise 211 tanedir.

Bu yazma ile Raif Yelkenci (kısmen) ve Mustafa Canpolat yazmaları uygunluk arz eder. Canpolat nüshası kelimesi kelimesine aynıdır. Karaman nüshası Fuat Köprülü, Cahit Öztelli, Şahabeddin Tekindağ, Âmil Çelebioğlu gibi araştırmacılar tarafından XIV. yüzyıl yazması, Abdülbaki Gölpınarlı tarafından XVIII. yüzyıl yazması kabul edilmektedir."[135]

3) Yahya Efendi Nüshası

Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Bölümü, 3480 numarada kayıtlı nüshanın adı "*Dîvân-ı İlahiyât-ı Yûnus Emre*"dir. Nüshanın istinsah tarihi XVI. yüzyıldır ve müstensihi bilinmemektedir.[136]

"Yk.: 107, Ölç.: 19.0x13.8 cm. Str.: 15, Yz.: Muhteliftir, çoğunluğu şikeste ta'lîk. Kt. Âharlı ve sarıca renkli. Ct.: Arkası meşin, üstü siyah bez kaplı. Risâletü'n-Nushiyye 5b-51a varaklar arasında. İlahiler 302 tane, 268'i Yûnus Emre'nindir. Eserin sonunda 105a'dan itibaren 'Çıkdum erik dalına' şathiyyesinin şerhi yapılmış.

Millî Kütüphane M.F.A., (D) 9"[137]

---

134 Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı Tekitli Metin*, H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 2.
135 Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 2.
136 Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 3.
137 Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 3.

4) Raif Yelkenci Nüshası

"Abdülbaki Gölpınarlı'nın tespitlerine göre Dîvân'ın özellikleri şöyledir:

Bu Dîvân Yûnus'un münacatıyla başlar. Bu şiirle beraber 182 şiir ihtiva eder. Bu şiirlerin üçü Saîd Emre'nindir. Bir de Halil mahlasını taşıyan şiir vardır. Dîvân'da, huruf-ı imla yok gibidir. Bugün */e/* ve */a/* ile konuşulan heceler 'elif'le, */n/*ler tenvinle gösterilmiştir. Kâğıt resm-i imla ve yazı bakımından Fatih nüshasına pek yakındır. Yazı karakteri ve başlıklar da F nüshasına benzer ve harekelidir. Şiirler alfabetik tertiplenmiştir.

XIV.-XV. yüzyıllarda istinsah edildiği zannedilen bu yazma, Karaman ve Canpolat nüshalarıyla uygunluk arz eder. İmla ve istinsah hatalarıyla ikişer defa yazılan şiirlere varıncaya kadar bu üç nüsha birbirinden istinsah edilmişe benziyor."[138]

5) Nuruosmaniye Kütüphanesi Nüshası, 4904

"*Câmiü'l-Maânî* (172b-195a).

Müellif: Hz. Seyyid Yahya'dan bir risâle ve Farsça Şiirler, Hz. Mevlânâ'dan manzum parçalar, Seyyid Nimetullah, Hz. Gülşenî'den manzumeler, Cemâlî, Kaygusuz Abdal, Kemal Ümmî, Gülşenî-i Mısrî, Halîlî, Ca'ferî, Yûnus Emre, Saîd Emre, Kasım, Ubeydî vs. şair ve nâsirlere ait seçme manzum ve mensur parçalar mevcuttur. Yûnus'un Risâletü'n-Nushiyye'si ve Dîvân'ı varak 172b-195a arasındadır. Eserin tamamı 315b'de bitmektedir.

Nüshanın istinsah tarihi Şa'ban 940 (1540) olup müstensih bilinmemektedir.

Yk.: 22, Ölç.: 23.5x13.5-22x11 cm. Str.: Yazılar sayfaları doldurmaktadır. Satır sayısı 29-30 arasında değişmektedir. Yz.: İnce ta'lîk. Kt.: Abadî. Ct.: Kahverengi, tamir görmüş, yumuşak meşin ve mahfazalı, başlıklar tezhipli, cetvelli, yaldızlı, söz başlıkları kırmızı. Risâletü'n-Nushiyye 172b-180a arasındadır. Dîvân kısmında 219 ilahi var. Tertipsiz olan bu şiirler, diğer yazmalardan Avusturya ve Çorum nüshalarına benzetmektedir. Bu kıymetli mecmûanın bir değerlendirmesi için bk. Muharrem Ergin, Câmiü'l Ma'ânî'deki Türkçe Şiirler", TDED, C III, İstanbul 1949, s. 509-569."[139]

6) Bursa İl Halk Kütüphanesi, Eski Eserler Bölümü, 882

"*Mecmûatü'l-Eş'âr*" içinde Yûnus Emre, Şeyyad Hamza, Şemsî'ye ait şiirler bulunmaktadır. Müstensihi bilinmeyen eserin istinsah tarihi tahminen XV. yüzyıldır.[140]

"Yk.: 53, Ölç.: 20.5x140 mm. Str.: Değişik. Yz.: Harekeli nesih kırması. Cl.: Ciltsiz. Kt.: Kırmızı filigranlı, esmer kâğıt.

Millî Kütüphane M.F.A., A-4893

---

[138] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 3-4.
[139] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 4.
[140] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 5.

Bu yazmada Yûnus Emre ve Âşık Yûnuslar'ın şiirleri "Yûnus Emre Fermayed" ve "Âşık Yûnus Fermayed" başlıklarıyla ayrılmıştır. Eserin 18a-25a varaklarında Risâletü'n-Nushiyye'nin bir kısmı kaydedilmiştir. Yazma mecmûada, Şeyyad Hamza'nın medhiyyeleri ve Şemsî'nin şiirleri de vardır. Yûnus Emre'ye ait şiir sayısı 115; yazma baştan ve sondan eksik, arada da eksik sayfalar var."[141]

7) Hacı Bektaş Kütüphanesi Nüshası, 196

"*Mecmûa-i Resâil ve Eş'âr* (Risâle-i Barak Baba), 10b-17b. Nüshanın istinsah tarihi ve yeri 890/Gelibolu olup müstensihi ise Muhammed b. Bostanî'dir.

Yk.: 113. Ölç.: 208x115-163x68 mm. Str.: Muhtelif. Yz.: Nestalîk. Kt.: Esmer, abadî. Ct.: Yeşil bez kaplı, mıklepli. Eserde Barak Baba Risâlesi, Kemal Ümmî ve Yûnus'tan şiirler var. Yûnus'un ilahileri 10b-17b arasındadır. Der-kenar şiirlerde pek çok okunamayan şiir ne beyit var. Okunabilen mevcut şiirler, daha önceki neşirlerde eksik veya hatalı olan bir hayli ifadeyi düzeltecek mahiyettedir. Varak 1b'de bir mühür bulunmaktadır. Burada eserin "Vakf-ı Hacı Bektaş-ı Velî"ye ait olduğu kayıtlıdır.

Millî Kütüphane M.F.A., A-4864"[142]

8) Avusturya (Viyana) Nüshası

Hicrî 1241 yılında "*Dîvân-ı Yûnus Emre*" adıyla istinsah edilen nüshanın müstensihi bilinmemektedir.[143]

"Yk.: 43. Str.: 19. Yz. Nesih.

... Dîvân hurûf-ı hecâ ile istinsah edilmiştir. Yazmanın 1-33 yaprakları arasında ilahiler, 33-44 yaprakları arasında '*Risâletü'n-Nushiyye*' bulunmaktadır. 44. sayfada "Çıkdum erik dalına" şathiyesi kaydedilmiştir.

... Bu yazmanın 44-81. yaprakları arasında '*Dîvân-ı Eşrefzade-i Rûmî*' mevcuttur."[144]

9) Çorum İl Halk Kütüphanesi, 2157

İstinsah tarihi son yüzyıllara ait olduğu sanılan nüshanın adı, "*Dîvân-ı Yûnus Emre*" olup müstensihi ise bilinmemektedir.[145]

"Yk.: 88. Ölç.: 205x155-150x97 mm. Str.: 17. Yz.: Nesih. Ct.: Kırmızı meşin ve tamir görmüş. Kt.: Saykallı, filigranlı, Avrupa kâğıt. Ser levha: Yaldızlı, kaba nakışlı. Şiir sayısı: 195.

[141] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 5.
[142] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 6.
[143] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 6.
[144] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 6.
[145] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 7.

Millî Kütüphane M.F.A., A-4834

Bu yazma, Yûnus Emre'nin şiirlerinin havi bir güfteler mecmûasıdır. Şiirlerin beste makamları kaydedilmiştir. Güfteler hurûf-ı hecâ ile istinsah edilmiştir."[146]

10) Mustafa Canpolat Nüshası

Nüshanın adı "*Dîvân-ı Yûnus Emre*" olup müstensihi bilinmemektedir. Nüshanın istinsah tarihi tahminen XVII-XVIII. yüzyıllardır.[147]

"Yk.: 85 yaprak (sonlarında boş sayfalar var), 147-151. sayfalarda biri risâle mevcuttur. Str.: 19. Yz.: Nesih, hateketsiz. Şiir sayısı: 153."[148]

Prof. Dr. Mustafa Canpolat'ın nüsha ile ilgili tespitleri şunlardır:

"Özel kitaplığımızdaki tarihsiz nüshanın XVII-XVIII. yüzyıllarda iyi bir nüshadan çekildiği anlaşılıyor. Başta birkaç yaprağı eksik olan yazmanın 1a-40a arasında Yûnus'un şiirleri bulunuyor. Arada bulunan birkaç boş sayfadan sonra Mustafa Halvetî El-Çerkeşî'nin tasavvufla ilgili bir rilâsesi yer alıyor. Ancak bu son bölümün gerek kâğıdı, gerekse yazısı değişik olduğundan nüshaya sonradan eklendiği anlaşılıyor. Bu nüshadan harekesiz olarak çekildiği bellidir. Yazmanın oldukça okunaklı olan yazısı bu bakımdan birtakım güçlükler doğuruyor."[149]

Bu nüsha ile ilgili Mustafa Tatçı'nın tespitleri de şu şekildedir:

"Bu yazma, Karaman nüshasından istisnah edilmiştir. Buradaki şiirler, kelimesi kelimesine Karaman nüshasıyla aynıdır. Yazma, Raif Yelkenci nüshasına da oldukça yakındır. Karaman'da 211 şiir, bunda 158 şiir bulunduğuna göre, Canpolat nüshası yarım kalmış olmalıdır. Zira son yazılan şiirden sonra pek çok boş sayfa bulunmaktadır."[150]

11) Ritter Nüshası, Staatsbibliothek, Ms. Or. Oct. 2575 (Marburg)

Mustafa Tatçı, Ritter nüshası diye tanınan bu yazmanın Marburg Staatsbibliothek'e satıldığı düşüncesindedir ve eserin fotokopisinden eserle ilgili olarak şu özellikleri tespit etmiştir:

"*Min Kelam-ı Kıdvetü'l-Vasilin Yûnus Emre*" adıyla tahmini XIV. asırda İstinsah edilmiştir. Nüshanın müstensihi bilinmemektedir. Nüsha nesih yazıyla yazılmıştır ve nüshanın içinde toplam 98 şiir bulunmaktadır. Her sayfada 9 satır bulunmaktadır.[151]

"Yazı ve kâğıdı bakımından XIV. yüzyılda istinsah edildiği söylenen bu mecmûa, 'Min

---

[146] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 7.
[147] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 7.
[148] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 7-8.
[149] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 8.
[150] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 8.
[151] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 8-9.

Kelam-ı Kıdvetü'l-Vasilin Yûnus' başlığıyla başlayan birinci şiirden sonra 'Velehu Aydan' başlıklarıyla devam eden 98 şiiri havidir. Yûnus'a ait bu sonra Saîd Emre'nin 15 şiiri kaydedilmiştir. ... Bu yazma ayrıca bir lisans tezine konu olmuştur. Bk. Gülistan Can, Yûnus Emre Dîvânı Ritter Nüshasının Transkripsiyonlu Metin ve İndeksi, Türkiyat Ktp., İstanbul 1979, Tez No: 1981."[152]

12) Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi Nüshası, 376

"*Dîvân-ı Yûnus Emre*" adıyla kaydedilen nüshanın istinsah tarihi tahminen XVI. yüzyıldır.[153] "Varak: 91. Şiir sayısı 186 denmekte birlikte bazı şiirlerin kafiye ve redifleri birbirine benzediği için bu sayı 194'e ulaşmaktadır.

Yazı: Nesih, yapraklar ise dağılmıştır.

Yazma harekelidir. Tertip ve imla yönüyle Fatih nüshasına benzeyen eser, muhtemelen bu nüshadan istinsah edilmiştir."[154]

13) Mecmûalardan Bazıları

"Raif Yelkenci Mecmûası: XV. yüzyıla ait olduğu sanılmaktadır. ...

Millî Kütüphane FB-442 numaralı Mecmûa: Bu Mecmûa-i Eş'âr içinde 17 adet Yûnus mahlaslı şiir vardır. Bu çok değerli mecmûada Akşemseddin, Âşık (İbrahim Tennurî), Şeyh Ahmed-i Velî, Hamdullah Hamdî, Abdurrahim Karahisarî, Kemal Ümmî ve diğer pek çok mutasavvıf şairin ilahileri bulunmaktadır. ...

Millî Kütüphane, A-204 numaralı Mecmûa: Bu yazma muahhar olmakla birlikte içinde Yûnus'un sağlam bir Dîvân'ından aktarıldığı anlaşılan bir hayli şiir vardır."[155]

14) Diğer Bazı Yûnus Dîvânı Yazmaları

Yukarıda zikrettiğimiz nüshaların dışında Mustafa Tatçı tarafından tespit edilen diğer nüshalar şunlardır:

Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Ktp. Nüshası

"*Dîvân-ı Yûnus Emre*; DTCF. Ktp. Müteferrik Yz. Nu: 184

İstinsah tarihi: H 988 (M 1580), Müstensih: Mustafa Dede.

Varak 64b'de, 'Aded-i gazeliyât 227' ibaresi mevcut. Yazma, tertip ve imla yönüyle Fatih nüshasına benzemektedir.

[152] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 9.
[153] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 9.
[154] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 9.
[155] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 10.

Eserin başı kopuk olup metin Risâle'nin şu beytiyle başlamaktadır:

Hakikatdür bu nefs bultan bilmez,

Anunçün sipah dirlik dirilmez

Son:

İmdi ki Yûnus kalmış hazretde yüzi kara

Çün nesnesi yok müflis yerine bazar itsün"[156]

Sarayova Enstitü Ktp. Nüshası

"*Dîvân-ı Yûnus Emre,* Yz. Nu: 2425.

Fragment divana koji sadrzi gazele cija rima zavrsava na elif'i ba' Prema sadrzaju na 1. 2a rukopis je nekad brojao 155 listova.

Autor Şayh Yunus Emre İzzeddinoğlu, za koga se pretpostavlja da je zivio izmedu 13. i 15. stoljeca.

Naslov Heza Divan-ı Yunus (K.s.a.) Sene 1169."[157]

Mısır (Kahire) Ktp. Nüshası

"*İlahiyat-ı Yûnus Emre*; Mısır Millî Ktp. Kahire, Yz. Nu:187

İstinsah Tarihi : H 1184 (M 1770), Müstensih: Hüseyin Zâhid.

Varak: 56, st. 21, eb'ad: 16x21.5 cm."[158]

Yapı Kredi Bankası Ktp. Nüshası

"*Dîvân-ı Yûnus Emre*, Yapı Kredi Bankası Ktp. Yz. Nu: 166, (XVIII. asır yz.)."[159]

Murad Molla Kütüphanesi Nüshası

"Yz. Nu: 404.

Dîvân. İstinsah Tarihi: H 1248 - M 1832/33. Müstensihi: Kırımlı Hasan Abdülcemil Hâmûşî, 65 yk. 24.0x16.0-17.3x8.5 cm. Satır sayısı 19, yazı talik kırması, kâğıt âharlı, cilt kenarları meşin, üstü ebrû kaplı ve mikleplidir. Dîvân'da 1 Risâletü'n-Nushiyye ve 204 ilahi vardır. Millî Kütüphane'deki Mikrofilm Arşiv Nu: M.F.A., (D) 4."[160]

---

[156] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 11.
[157] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 11.
[158] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 12.
[159] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 12.
[160] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 12.

Haşim Paşa Ktp. Nüshası

"Yz. Nu: 55.

Dîvân. İstinsah Tarihi: 28 Receb 1305 – Miladî 1888. Müstensihi: Ali Haydar b. Ahmed Muhtar. 140 yk. 24.0x17.5 cm. Satır sayısı muhtelif, yazı rika, kâğıt beyaz, cilt kahverengi meşin. Dîvân'da 538 ilahi vardır. 1. yaprakta Ali Haydar vakıf mührü basılı, 127-140. yapraklarda insanın tarifine dair bir makale ile uzunca bir mesnevî vardır. Millî Kütüphane'deki Mikrofilm Arşiv Nu: M.F.A., (D) 5."[161]

Millet Ktp. Nüshası

"Ali Emirî Manzum Eserler Kütüphanesi Yz. Nu: 521.

Dîvân. 258 yk. 18.8x13.5-13.7x7.5 cm. İstinsah ve müstensih kaydı yoktur. Satır sayısı 17, 1. ve 2. yaprak başlıkları ile cetveller yaldız, diğer cetvel ve söz başlıkları kırmızı, kâğıt âharlı, cilt kenarları ıstampa yaldızlı, kahverengi meşin miklepli. Dîvân'da bir mesnevî, 1 münacat, 1066 ilahi vardır. Millî Kütüphane'deki Mikrofilm Arşiv Nu: M.F.A., (D) 6."[162]

Millet Ktp. Nüshası

"Ali Emirî Manzum Eserler Kütüphanesi Yz. Nu: 522.

Dîvân. 77 yk. 20.x13.0 cm. İstinsah ve müstensih kaydı yoktur. Satır sayısı 21, yazı rika, kâğıt beyaz, cilt ebrû taklidi kâğıt kaplıdır. Dîvân'da 1 mesnevî, 309 ilahi vardır. Millî Kütüphane'deki Mikrofilm Arşiv Nu: M.F.A., (D) 7."[163]

Millet Ktp. Nüshası

"Ali Emirî Manzum Eserler Kütüphanesi Yz. Nu: 525

Dîvân. 40 yk. 19.8x14.7 cm. İstinsah ve müstensih kaydı yoktur. Satır sayısı muhtelif, yazı rika, kâğıt sarımtrak, mukavvadır. Dîvân'da 143 ilahi vardır. Millî Kütüphane'deki Mikrofilm Arşiv Nu: M.F.A., (D) 8."[164]

İÜ. Ktp. Nüshası

"Ty. Nu: 2927.

Dîvân. 189 yk. 19.8x13.2 cm. İstinsah ve müstensih kaydı yoktur. Satır sayısı 1, yazı talik, söz başlıkları ve mahlaslar kırmızı, kâğıt sarımtrak Venedik, cilt vişne çürüğü meşin.

---

[161] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 12.
[162] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 12-13.
[163] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 13.
[164] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 13.

Dîvân'da 560 beyitlik bir mesnevî, tertipsiz 65 ilahi vardır. Millî Kütüphane'deki Mikrofilm Arşiv Nu: M.F.A., (D) 10."[165]

İÜ. Ktp. Nüshası

"Ty. Nu: 5677.

Dîvân. 30 yk. 23.0x16.0 cm. İstinsah ve müstensih kaydı yoktur. Satır sayısı 19, yazı talik kırması, kâğıt âharlı sarıca, cilt miklepli ıstampa yaldızlı kırmızı meşin. Dîvân'da 116 ilahi vardır. Millî Kütüphane'deki Mikrofilm Arşiv Nu: M.F.A., (D)11."[166]

Süleymaniye Ktp. Nüshası

"Halet Efendi Yz. Nu: 688.

Dîvân. 94 yk. 17.2x12.5 cm. İstinsah ve müstensih kaydı yoktur. Satır sayısı 13, yazı harekeli nesih, söz başlıkları kırmızı, kâğıt kalın ve kaba, cilt etrafı meşin, üstü ebrû kaplı, miklepli ve muhafazalıdır. Millî Kütüphane'deki Mikrofilm Arşiv Nu: M.F.A., (D) 13."[167]

Galata Mevlevîhânesi Ktp. Nüshası

Galata Mevlevîhânesi Kütüphanesi'nde "*Dîvân-ı Yûnus Emre*" adıyla 608 numarada kayıtlıdır.[168]

Konya İzzet Koyunoğlu Ktp. Nüshası

"Yz. Nu: 13650.

Dîvân. Müstensih Seyyid Tevfik'tir. 250 sahife olup, 16. veya 17. asra aittir."[169]

Millî Ktp. Nüshası

"Yz. Nu: A-3092/B.

Dîvân. 111b-137b yk. 202x140-165x95 mm. İstinsah ve müstensih kaydı yoktur. Satır sayısı 18, yazı nesih, kâğıt arslan filigranlı, sırtı tamir görmüş meşin bir cilt içerisindedir."[170]

[165] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 13.
[166] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 13.
[167] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 14.
[168] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 14.
[169] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 14.
[170] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 14.

Millî Ktp. Nüshası

"Yz. Nu: A 1931/2.

İlahiyât. 25a-70b yk. 200x140-bb mm. İstinsah ve müstensih kaydı yoktur. Değişik satırlı, yazı nesih, kâğıt üç ayrı filigranlı, cildi yıpranmış ebrû kâğıt kaplıdır."[171]

Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Nüshaları

"1) *Yûnus Emre Dîvânı*, Yz. 275, Rik'a, 125 yk.

2) *Yûnus Emre Dîvânı*, Yz. 631 Rik'a, 173 yk.

3) *Yûnus Emre Dîvânı*, Yz. 1300/4, Nesih, 87-109 yk."[172]

---

[171] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 14.
[172] Mustafa Tatçı, age., İstanbul, 2008, s. 14.

Yûnus Emre ve Eserleri Üzerine Yapılmış Belli Başlı Çalışmalar

İlahileri, asırlardır tarikat çevresindeki halk ve aydınların dilinden düşmemiş olan büyük Türk şairi Yûnus Emre üzerine ilk ciddi araştırmayı yapıp onu edebiyat ve ilim çevrelerine tanıtan Prof. Fuat Köprülü olmuştur.

Fuat Köprülü, aynı zamanda Türkiye'de edebiyat tarihçiliğinin kurulma ve kalkınmasında da büyük rol oynayan "*Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*" (İstanbul, 1918) adlı monografi türündeki eserinde tasavvuftan ve tasavvufun Türkler arasına yayılışı tarihinden başlayarak Ahmed Yesevî ve Yûnus Emre mihverleri etrafında gelişen Türk Tasavvuf Edebiyatı tarihini geniş bir şekilde incelemiştir.[173] "O, Yûnus Emre'yi bizzat kendi ifadesiyle 'İslam sufiliği ile Türk zevkinin sentezini yapan Ahmed Yesevî' mektebinin Anadolu'daki en önemli temsilcisi olarak görmüş ve adı geçen eserinde onu bu çerçevede ele alarak ilim âlemine tanıtmıştır."[174]

Batı'da Yûnus Emre hakkındaki ilk çalışma Köprülü'nün çalışmasından daha önce yapılmıştır. İngiliz âlimi E. J. W. Gibb'in "*A History of Ottoman Poetry*" (London, 1900-1909) adlı eserinin I. ve IV. ciltleri, Yûnus Emre hakkında ciddi bilgiler ve bazı önemli örnekler içermektedir.[175]

Burhan Toprak'ın, 1. baskısı yeni harflerle 1933'te, 5. baskısı da 1972'de yapılmış olan "*Yûnus Emre Dîvânı*" adlı eseri de ilk çalışmalardandır. Eser ilk baskılarında 3 cilt olarak basılmış, daha sonrakilerde kısaltılarak tek cilde indirilmiştir.

Şüphesiz Yûnus Emre ve eseri üzerine en fazla sayıda ve en derinlemesine çalışmalar yapanların başında Abdülbaki Gölpınarlı gelmektedir. Gölpınarlı'nın, Yûnus hakkında yayımlanmış birçok makalesinin yanı sıra, "*Yûnus Emre Dîvânı*" (İstanbul, 1943), "*Yûnus Emre: Hayatı, Sanatı, Şiirleri*" (İstanbul, 1952), "*Yûnus Emre ve Tasavvuf*" (İstanbul, 1961), "*Risâlat al-Nushiyye ve Dîvân*" (İstanbul, 1965), "*Yûnus Emre: Hayatı ve Bütün Şiirleri*" (İstanbul, 1971) gibi çok önemli bilimsel çalışmaları mevcuttur. Gölpınarlı'nın çalışmaları, Yûnus'u, onun yaşadığı dönemin siyasal, sosyal ve kültürel özelliklerini de dikkate alacak şekilde geniş ve ilmî bir çerçevede incelemesi, Dîvân içinde kolayca anlaşılıp çözülemeyecek noktaları açıklığa kavuşturması bakımından önem arz etmektedir.

Yûnus Emre üzerine çok sayıda makale ve eleştiri yayımlamış kişilerden biri olan Cahit Öztelli, "*Yûnus Emre, Bütün Şiirleri*" (İstanbul, 1971) ve "*Yûnus Emre, Yeni Belgeler-Bilgiler*" (Ankara, 1971) adlı eserleriyle Yûnus'un tanınıp anlaşılmasına katkıda bulunmuştur.

Sabahattin Eyüboğlu'nun, "*Yûnus Emre'ye Selam*" (1966), "*Yûnus Emre*" (İstanbul, 1971) adlı eserleri de dikkat çeken eserlerden olup, bu eserlerde Yûnus Emre "hümanist yaklaşım"a

---

[173] Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1987, s. 336.
[174] Ahmet Yaşar Ocak, *Türk Sufiliğine Bakışlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 99.
[175] Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1987, s. 336.

göre değerlendirilmiştir.[176]

Ahmet Kabaklı, "*Yûnus Emre*" (2. baskı, İstanbul, 1972) adlı çalışmasında Yûnus hakkında genel bilgiler verdikten sonra, Yûnus'un şiirlerini çeşitli başlıklar altında tasnif ederek sunmuştur.

Dil alanında önemli çalışmalar yapmış olan Prof. Dr. Faruk Timurtaş, "*Yûnus Emre Dîvânı*"nı (İstanbul, 1972, 1980) Fatih nüshasını esas alarak hazırlamıştır. Çalışma, bir dilci tarafından yapıldığı için, Eski Anadolu Türkçesinin özelliklerine sadık kalınarak hazırlanmış bir eser olması bakımından önemlidir. Yazarın ayrıca Yûnus'un dili üzerine yayımlanmış makaleleri mevcuttur.

Yurt dışında Jan Ciopinski, Risâletü'n-Nushiyye üzerine çalışarak "*Ksiego Dobrach Rad (Risâletü'n-Nushiyye)*" adlı doktora tezi (Krakow, 1972) hazırlamıştır.[177]

Son yıllardaki en kapsamlı çalışma Mustafa Tatçı tarafından yapılmıştır. Tatçı'nın çalışması, "*Yûnus Emre Dîvânı-İnceleme-Tenkitli Metin*" adlı doktora tezi (1990) olup, eser 2008 yılında Yûnus Emre Külliyâtı (I, II, III, IV, V, VI) olarak yayımlanmıştır. Eserde, yurt içi ve yurt dışındaki birçok nüsha incelenerek, bu nüshalar arasındaki farklar dipnotlarda gösterilmek suretiyle Yûnus Emre Dîvânı'nın tenkitli metni oluşturulmuş ve metin üzerinde Dîvân'ın dinî-tasavvufî unsurlarının tahlili yapılmıştır. Ayrıca yazarın "*Yûnus Emre Bibliyografyası*" (1988) ile Yûnus Emre Dîvânı'ndaki şiirleri şerh ettiği "*Aşk Bir güneşe Benzer*" (İstanbul, 2008), "*Dervîşler Hümâ Kuşu*" (İstanbul, 2009), "*Aşk İmâmdır Bize*" (İstanbul, 2011) adlı eserleri ve yayımladığı makaleleri önemli çalışmalardandır.

Umay Günay ve Osman Horata, "*Yûnus Emre-Risâletü'n-Nushiyye*" adlı çalışması dikkat çeken önemli eserlerden biridir. Eserin ilk bölümünde Yûnus Emre Türk kültürü açısından incelenmiş ve Risâletü'n-Nushiyye üzerine değerlendirmeler yapılmış; ikinci bölümünde de Risâletü'n-Nushiyye nesre çevrilerek verilmiştir.

Doğan Aksan, 2005 yılında (Ankara) birinci baskısı yapılan "*Yûnus Emre Şiirinin Gücü*" adlı çalışmasında Yûnus Emre Dîvânı'ndaki örneklerden yola çıkarak bu şiirleri anlambilim, dilbilim, biçembilim, şiirbilim açısından incelemiştir.

Yûnus Emre üzerine birçok tez çalışması da yapılmıştır. Bayram Dalkılıç'ın "*Yûnus Emre'de Allah-Alem-İnsan Münasebeti*" (Konya, 1992); Aytül Şenyurt'un "*Yûnus Emre'nin Risâletü'n-Nushiyye Mesnevîsi'nin Grameri*" (Konya, 1995); Yudum Görmüş'ün "*Yûnus Emre Divanı'nın Kelime Dünyası*" (Ankara, 2003); Canan Durmaz'ın "*Yûnus Emre Dîvânı'nda ve Risâletü'n-Nushiyye'de Kelime Grupları ve Söz Varlığı*" (Sakarya, 2008); İlyas Pür'ün "*Yûnus Emre'de Dinî Hayatın Psikolojisi*" (Adana, 2008); Talip Çukurlu'nun "*Yûnus*

---

[176] Ahmet Yaşar Ocak, *Türk Sufiliğine Bakışlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 101-102.
[177] Umay Günay, Osman Horata, *Yûnus Emre Risâletü'n-Nushiyye*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2009, s. 59.

Emre Dîvânı'nda Teşbih" (Eskişehir, 2010); Hasan Hüseyin Cesur'un "*Yûnus Emre Dîvânı'ndaki Deyimlerin Yapı ve Anlam Bakımından İncelenmesi*" (Sivas, 2010); Aydın Kayaer'in "*Yûnus Emre'nin Dünyasında İnsan-Allah İlişkisi*" (Ankara, 2010) adlı çalışmaları yüksek lisans tezlerinden bazılarıdır. Behçet Dede tarafından hazırlanan "*Yûnus Emre'nin Eserlerinin Tahlili*" (Bursa, 1990) adlı çalışma doktora tezi olarak hazırlanmıştır.

Yûnus Emre'nin yaşam öyküsünün anlatıldığı Nezihe Aras'ın "*Dertli Dolap*" (1960) ile İskender Pala'nın "*Od*" (İstanbul, 2011) adlı eserleri biyografik roman türünde yazılmış eserler olarak dikkati çekmektedir.

Yukarıda saydığımız çalışmaların dışında Mehmet Kaplan, Şerif Aktaş, Fahir İz, Umay Günay, Osman Horata ve daha pek çok bilim adamı makaleleriyle Yûnus Emre'yi çeşitli yönlerden incelemişlerdir. Ayrıca birçok kişi, bilimsel nitelik taşıyan veya taşımayan eserler yazarak Yûnus'un tanınıp sevilmesine katkıda bulunmuştur. Bunlardan tespit edebildiklerimiz şunlardır:

Nevzat Yesirgil "*Yûnus Emre*" (İstanbul, 1958); Sezai Karakoç "*Yûnus Emre*" (İstanbul, 1965); Halim Baki Kunter "*Yûnus Emre, Bilgiler-Belgeler*" (Eskişehir, 1966); Muzaffer Civelek "*Yûnus Emre*" (İstanbul, 1971); Hayri Selçuk "*Yûnus Emre Dîvânı*" (İstanbul, 1972); Mehmet Fuat "*Yûnus Emre*" (İstanbul, 1976); Selim Yağmur "*Yûnus Emre Dîvânı*" (İstanbul, 1979); N. Ziya Bakırcıoğlu "*Yûnus Emre Dîvânı*" (İstanbul, 1981); Abdullah Rıza Ergüven "*Yûnus Emre*" (İstanbul, 1982); M. Aziz Bolel "*Yûnus Emre Hazretleri*" (Eskişehir, 1983); Kul Sadi "*İrfan ve Yûnus Emre*" (İstanbul, 1983); Hüseyin Arif "*Yûnus Emre Hayatı ve Şiirleri*" (İstanbul); İlhan Başgöz "*Yûnus Emre*" (İstanbul, 1990); Muammer Ülker "*Yûnus Emre Dîvânı*" (İstanbul, 1990); Necla Pekolcay-Emine Sevim "*Yûnus Emre Şerhleri*" (Ankara, 1991); Mehmet Bayrakdar "*Yûnus Emre ve Aşk Felsefesi*" (3. baskı, Ankara, 1994); Mehmet Doğramacı "*Bizim Yûnus*" (İstanbul, 2005); Mehmet Nuri Yardım "*Yûnus Emre Dîvânı*" (İstanbul, 2006); Ragıp Güzel "*Yûnus Emre Dîvânı*" (İstanbul, 2009); Hanri Benazus "*Yûnus Emre*" (İstanbul, 2011).

Muhakkak ki Yûnus Emre ve eseriyle ilgili çalışmalar saydıklarımızla sınırlı değildir ve bundan sonra da Yûnus üzerine yeni çalışmalar yapılacaktır. Fakat bundan sonraki çalışmalar için yeni belgelere, hiç olmazsa bilimsel temellere dayalı yeni bakış açılarına ihtiyaç vardır. Aksi takdirde bu çalışmalar, aynı şeylerin tekrarından öteye geçmeyecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM
İNCELEME

1.1. İmla Özellikleri

İncelememize konu olan Fatih Nüshasının imlasında tutarlılık olduğunu söylemek oldukça güçtür. Metin, harekeli iri nesih yazıyla yazılmıştır ve oldukça okunaklıdır. Metinde tespit edebildiğimiz belli başlı imla özellikleri şunlardır:

Müstensih bazı kelime ve ekleri yazmamıştır. Amacımız yeni bir metin oluşturmak olmadığından sadece gerekli gördüğümüz kısımları tamamladık. Metnimizde köşeli parantez içinde gösterdiğimiz sözcükleri Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş'ın "*Yûnus Emre Dîvânı*" adlı çalışmasından aldık. Faruk Kadri Timurtaş'ın eserinden aldığımız sözcüklerin beyit numaraları şunlardır: 78v2, 89r2, 107v3, 111v6, 112r4, 114r6, 135r2, 135v6, 139r1, 140r3, 141r4, 144r3, 144v1, 145v3, 154r2, 166r3, 190r2, 206r3, 206v3.

Metinde bazı yerlerde bozukluklar olduğunu tespit ettik. 198. sıradaki şiirin 204v2 ve 204v3 numaralı beyitlerinin aslında 184. sıradaki şiire ait parçalardan olduğunu sanıyoruz. İki yerde beyitlerin tamamlanmadığını, mısraların tek kaldıgını gördük. Bunları tamamlama yoluna gitmedik, tek olarak bıraktık: *erenler nefesin ʿaṣā ėdin sen* (155v7); *öküz ṭaşuŋ üstinde ṭaşı balıḳ götürür* (194v7).

Metinde bazı şiir başlıkları yok. Risâletü'n-Nushiyye'de 28r1, 31r3; Dîvân'da 57v2, 58v3, 71r1, 90r1, 130r2, 130v4, 131v2, 146v1, 156v6, 204v1 numaralı başlıklar tamamen silik oldukları için okunamamıştır.

Metnimizde müstensihten kaynaklanan yazım hataları mevcuttur. Bunlar harf ve harekelerin yanlış yazımı, harf eksikliği, fazladan yazımlar ve yanlış sözcük yazımı şeklindedir. Örneğin *aldı* (18v4) sözcüğünün "oldı"; *binemez* (18v4) sözcüğünün "binamuz"; *bulġur* (105r3) sözcüğünün "bulġar"; *deriçesi* (177v4) sözcüğünün "derecesi"; *gencile* (62v5) sözcüğünün "güncile"; *göz oġrısı* (47v2) ifadesinin "göz aġrısı"; *işi* (116r5) sözcüğünün "eşi"; *kāhil* (110v5) sözcüğünün "kāhel"; *ḳalasın* (182r6) sözcüğünün "ḳılasın"; *ḳatlanamazsın* (159v1) sözcüğünün "ḳatlanmazısaŋ"; *kendözin* (87v4) sözcüğünün "gündüzin"; *ḳıyāmete* (42v5) sözcüğünün "ḳıymete"; *lā-cerem* (106r5) sözcüğünün "lā-cirem"; *nefsi* (85r2) sözcüğünün "nefesi"; *nisyān* (138r2) sözcüğünün "nesyān"; *ṣaġınç* (14r6; 46r2) sözcüğünün "ṣıġınç"; *ṣunandayıdum* (133r2) sözcüğünün "ṣanandayıdum"; *şarından* (132v3) sözcüğünün "şerrinden"; *şeker* (46r2) sözcüğünün "şükür"; *şeşüren* (131r6) sözcüğünün "şeşeren"; *şey'ullāh* (10v5) sözcüğünün "şey'li'llāh"; *ṭayanur* (209r5) sözcüğünün "ṭayınur"; *temyīz* (137v4) sözcüğünün "temīz"; *varmaz* (115r2) sözcüğünün "vėrmez"; *yaylar* (23r4) sözcüğünün "yıylar" şeklinde yazılması hareke yanlışlığından

kaynaklanırken *bī-ser* (106v3) sözcüğünün "bī-zer"; *dapa* (19r2) sözcüğünün "dāye"; *düz* (131r2) sözcüğünün "dün"; *ėtmezem* (138r2) sözcüğünün "işümezem"; *gelince* (23r5; 27r3) sözcüğünün "kekince"; *ḥaṣadı* (171r6) sözcüğünün "ḥasedi"; *ḫāṣṣ-ı ḫavāṣṣ* (167r4) sözcüğünün "ḫāṣṣ-ı havās"; *ḫıyānetedür* (119v2) sözcüğünün "ḳıyanededür"; *isnādum* (87v4) sözcüğünün "istādum"; *ḳābiż* (48v3) sözcüğünün "ḳābil"; *ḳāḍī* (197r3) sözcüğünün "ḳādī"; *ḳatlanısar* (20r2) sözcüğünün "ḳanlanısar"; *ḳatmaġa* (179v1) sözcüğünün "ḳanmaġa"; *metāʿ* (44v3) sözcüğünün "mennāʿ"; *ṣundı* (173v1) sözcüğünün "şuṣdı"; *ṭolu ṭolu* (95r3) ikilemesinin "ṭoṭu ṭolu"; *uruşġan* (89v2) sözcüğünün "ulaşgan"; *uyanmadı* (23r3) sözcüğünün "uyatmadı"; *zīre* (177v3) sözcüğünün "yere" şeklinde yazılmaları harflerin yazımındaki yanlışlardan kaynaklanmaktadır.

alıḳ (184v4) sözcüğünün "alı"; *ayıt* (89v5) sözcüğünün "ėt"; *duzaḳdur* (151r7) sözcüğünün "uzaḳdur"; *giderdiyise* (67r4) sözcüğünün "gideriyise"; *istetmeyem* (123v4) sözcüğünün "istemeyem"; *ṭaşum uş eyleyem* (135r2) ifadesinin "uş ṭaş"; *üveys'ile* (118v2) sözcüğünün "veys'ile" şeklinde yazılması gibi örneklerdeki hatalar harf eksikliğinden kaynaklanırken *āh nėdeyin* (205v4) ifadesinin "āh nėdeyin āh nėdeyin"; *ʿarş* (140v4) sözcüğünün "ʿarşam"; *ber-ḫūrdār* (32v6) sözcüğünün "ber ber-ḫūrdar"; *günden* (70v6) sözcüğünün "gündenden"; *pādişāhuŋ* (3r6) sözcüğünün "pādişādıhuŋ"; *senüŋ* (107v4) sözcüğünün ""senüŋdür" şeklinde yazılmaları fazlalık yazımdan kaynaklanan hatalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Metinde müstensihin yaptığı hatalardan *dėrisem* (109r7) sözcüğünğün yerine "vėrirsem"; *gemiden* (79r1) sözcüğünün yerine "deŋizden"; *göŋlek* (72v1) sözcüğünün yerine "gökçek"; *iŋiledüm* (118r4) sözcüğünün yerine "aŋlamadum"; *ṣıddīḳ u żaʿīf* (170v4) ifadesinin yerine "ṣıddīḳ ṣanup" şeklindeki örnekler tamamen yanlış sözcüğün yazımından kaynaklanan hatalar olarak değerlendirilebilir. Yine müstensihin *dād u sited* (195v4) sözcüğünü "dād u isted" şeklinde yazması onun halkın konuşma diline yakınlığını da düşündürebilir. Metnimizde müstensihten kaynaklanan tüm hatalar, tarafımızdan tashih edilerek yerlerine doğruları yazılmış ve yanlış yazımlar dipnotlarda gösterilmiştir.

Metnin bir yerinde Farsça kurala göre kurulan bir tamlamada muzafın sonuna gereksiz bir ye (ى) harfi eklenmiştir: *dervīş-i dervīşān* (دَرْوِيشِى دَرْوِيشان) 89v5

Bir iki örnekte yabancı bağlama gurupları yazılırken kelimelerin yerleri değiştirilmiş. Örneğin bir yerde *levḥ ü ḳalem* (لَوْح وُ قَلَمْ) 132r6 yazılırken başka bir yerde *ḳalem ü levḥ* (قَلَمْ لَوْحْ) 86r5 şekli yazılmıştır. Metinde "dedikodu" anlamına gelen *ḳīl u ḳāl* (قِيلُ و قَالْ) 59v3, 94r2, 106v2, 136r5, 210r5 sözcüğü de iki yerde *ḳāl ü ḳīl* (قَالُ و قِيلْ) 124r4, 151v2 şeklinde yazılmıştır. Yine bununla ilgili başka bir örnek *ḫāṣṣ u ʿāmm* yazımında karşımıza çıkmaktadır. Sözcük sekiz yerde *ḫāṣṣ u ʿāmm* (خاصُ و عامْ) 10v5, 19v4, 54r1, 102r4, 103r6, 104v3, 141v4, 189v6

şeklinde yazılırken, üç yerde *ʿāmm u ḫāṣṣ* (عَامْ و خَاصْ) 37r2, 169v7, 203r2 şeklinde yazılmıştır. Metinde yer değiştirme mısra bazında da görülmektesir. 130v2 numaralı beytin birinci ve ikinci mısrası kendi aralarında yer değiştirilerek yazılmıştır.

Metnimizde kelimelerin yazımında da bir istikrar söz konusu değildir. Müstensih aynı sözcüğü metnin değişik yerlerinde farklı şekillerde yazmıştır. Örneğin "uzak" anlamına gelen "*ırak*" sözcüğü metnin değişik yerlerinde 8 ayrı şekilde (اِرَاقْ , إِرَقْ , اِيرَآقْ , أَيرَاقْ , إِرَاقْ , اِرَقْ , اِرَقْ , اِرَآقْ) yazılmıştır. Yine bunun gibi "yaban" sözcüğü dört farklı şekilde (يَبَنْ , يَبَانْ , يَابَانْ , يَابَنْ) yazılmıştır.

Metnimiz, tüm harekelerin (üstün, esre, ötre, cezm, şedde) kullanıldığı bir metin olmasına rağmen müstensih, şeddeli yazılması gereken bazı sözcüklerin yazımında şedde kullanmamıştır. Örneğin, *ʿāmmī* (عَامِي) 138v5; *ʿayyār* (عَيَارْ) 76r2; *baṭṭāl* (بَطَالْ) 116v6, 117v1; *dükkān* (دُكَانْ) 92v7, 121v1, 152r2, 155r1, 170r6; *ḫāṣṣ-ı ḫavāṣṣ* (خَاصْ هَوَسْ) 167r4; issüz (اِسُزْ , اِيسُزْ) 23r5, 98r1; *ʿizzet* (عِزَتْ) 207r4 sözcükleri şeddesiz yazılmışlardır.

Kelime köklerine getirilen ve kökle bitişik bir şekilde yazılması gereken eklerden bazılarının, eski Uygur imla geleneğinde olduğu gibi, metnimizde de kimi zaman ayrı yazıldığını görmekteyiz: ***bilelik*** (بِلَه لِكْ) 78r1; ***bilişlik*** (بِلِشْ لِكْ) 149r4; ***ekincige*** (اَكِنْجِي يَه) 207v6; ***eksüklik*** (اَكْسُكْ لِكْ) 77r4; ***muştıladı*** (مُشْتِي لَدِى) 82v1.

Sayı sıfatından sonra gelen isimlerin çokluk eki almayıp tekil olarak kullanılması kuralı Türkçenin özelliklerinden biri olmasına rağmen, şiir dilinin esnekliğine bağlı olarak metnimizde geçen *iki gözleri kördür* (38v2) örneğinde bu kuralın dışına çıkıldığını görüyoruz.

1.1.1. Ünlülerin Yazımı

Metnimizde ünlülerin yazımı, harekeli her eserde olduğu gibi, hem harf hem de hareke ile yapılmıştır.

/a/, /e/ ünlüsü:

Ön seste */a/, /e/* ünlüsü çoğu zaman elif (ا), nadiren de olsa medli elif (آ) ile yazılmıştır: *alçaḳlıḳ* (اَلْچَقْلِقْ)17r2, 17r3, 17r6; *ancılayın* (اَنْجِلَايِنْ) 33r5; *armaġan* (اَرْمَغَانْ) 100r1; *emcek* (اَمْجَكْ) 114v1; *epsem* (اَپْسَمْ) 89v6; *eskice* (اَسْكِجَه) 208r3; *ansuz* (آنْسُوزْ) 122v6; *ayaġına* (آيَاغِينَه) 7v5.

İç seste */a/, /e/* ünlüsü bazen sadece harekeyle, bazen elif (ا) ile bazen de medli elif (آ) ile yazılmıştır: *ḳardaş* (قَرْدَشْ) 111r7; *yaġmalar* (يَغْمَلَرْ) 180v3; *yapalaḳ* (يَپَلَقْ) 116r5; *bayaġı* (بَايَاغِى)

116v1; *yaraḳ* (يَرَاقْ) 78r5; *yaramaz* (يَرَامَزْ) 117v2; *arada* (أَرَآدَه) 2r2; *ayaġı* (أَيَآغِي) 43v1; *nerede* (نَرَآدَه) 21v1.

Son seste */a/, /e/* ünlüsü elif (ا) ve he (ه), (ـه) ile yazılmıştır: *göçmege ḳonmaġa* (كُوچْمَكَا قُونْمَغَا) 56v5; *nūş ola* (نُوشْ أُولَا) 27v2; *yaḳmaġa* (يَقْمَغَا) 56v2; *gelenlere* (كَالَنْلَرَه) 35r1; *ṣavaşında* (صَاوَشِنْدَه) 11v1; ṣoŋra (صُكْرَه) 27v5; *unutmaya* (أُونُتْمَيَه) 57v3; *vėrmege* (وِرْمَكَه) 35v4; *yuvanmaġa* (يُوَنْمَغَه) 115r2.

/ė/ ünlüsü (kapalı e)

Varlığı tartışma konusu olan kapalı e sesi (ė), ön seste elif (ا), elif-ye (اى) veya hemzeli elif (أ) ile birlikte esrenin (ـِ) kullanılmasıyla yazılmıştır: *ėrdi* (اِرْدِي) 17v4; *ėrgürmedin* (اِرْكُورْمَدِنْ) 139v1; *ėrte* (اِرْتَه) 81r6; *ėrürdi* (اِيرُرْدِي) 26v5; *ėşiyem* (اِيشِيَمْ) 22r1; *ėdinsün* (أِدِنْسُون) 26r3; *ėrişdi* (أِرِشْدِي) 17r6; *ėtdi* (أِتْدِي) 40r4; *ėşiginde* (أِيشِكِنْدَه) 22v6.

İç seste kapalı e sesi (ė) sadece harekeyle (esre) yazıldığı gibi, harekeyle birlikte ye (ى)’nin kullanımıyla da yazılmıştır: *gėce* (كِجَه) 78v3; *vėrdük* (وِرْدُكْ) 108v1; *yėdür* (يِدُرْ) 113v2; *bėlinde* (بِيلِنْدَه) 24r2; *bėşümüz* (بِيشُمُزْ) 64v6; *gėrü* (كِيرُو) 11r5.

Son seste kapalı e sesi (ė), harekeyle birlikte ye (ى)’nin kullanımıyla yazılmıştır: *dė* (دِي) 11r6; *yė* (يِى) 113v2.

/ı/, /i/ ünlüsü:

Ön seste */ı/, /i/* ünlüsü elif (ا), elif-ye (اى) veya hemzeli elif (أ) ile yazılmıştır: *ikindüyi* (اِكِنْدُوي) 108v6; *irkildük* (اِرْكِلْدُكْ) 161v5; *isteyelüm* (اِسْتَيَالُمْ) 76v3; *ilişdi* (اِيلِشْدِي) 149r6; *iş ucı* (اِيشْ أُوجِي) 23v2; *izümi izledüm* (اِيزُمِي اِيزْلَدُومْ) 166v3; *ılıdı* (أَلِدِي) 125r7; *ışıdı* (أَشِدِي) 66r5; *işitdi* (أِشِتْدِى) 8r4, 19r4.

İç seste */ı/, /i/* ünlüsü sadece harekeyle veya ye (ى) ile gösterilmiştir: *içim* (اِچِمْ) 208r2; *işidicek* (أِشِدِجَكْ) 188r4; *yıḳılmış* (يِقِلْمِشْ) 144v2; *bilici* (بِلِيجِي) 46r4; *bilişi* (بِلِيشِي) 28r4; *ikilik* (اِكِيلِكْ) 167v4.

Son seste */ı/, /i/* ünlüsü ye (ى) ile yazılmıştır: *ınıḳdı* (اِنِقْدِي) 8v4, 44r3; *içildi* (اِچِلْدِى) 178v3; *ikinci* (اِكِنْجِي) 148r3.

/o/, /ö/, /u/, /ü/ ünlüleri:

Ön seste */o/, /ö/, /u/, /ü/* ünlüleri sadece sadece harekeli elifle (أ) veya harekeli elif-vav (أو) ile yazılmıştır: *ölü* (اُلُو) 47v3; *ölüm* (اُلُمْ) 205v4; *ölürsin* (اُلُورْسِنْ) 13v2; *obrıla* (اُوبْرِلَه) 147r4; *öyün* (اُويُنْ) 205v5; *unut* (اُونُتْ) 19v1.

İç seste */u/, /ü/* ünlüleri sadece harekeyle veya vav (و) ile yazılmıştır: *gözüŋ aç* (كُزُكْ آجْ) 75r5; *pīrümüŋ* (پِيرُمُكْ) 146v3; *ṭoġurluḳ* (طُغُرْلُقْ) 52v5; *bugün* (بُكُونْ) 53r5; *mālluya* (مَالْلُويَه) 37v2; *olursın* (اُولُورْسِنْ) 13v1.

Son seste */u/, /ü/* ünlüleri vav (و) ile yazılmıştır: *görklü* (كُورْكْلُو) 82r4; *ḳayġu* (قَيْغُو) 146v3; *ulu* (اُولُو) 72v4, 73r2.

1.1.2. Uzun Ünlüler

Türkçe kök hecelerde uzun ünlülerin varlığı konusu tartışmalı bir konudur ve bu konuda birbirinden farklı görüşler vardır.

Uzun ünlülerin varlığının ağırlık kazandığı görüşe göre *Köktürk Yazıtları*'ndaki uzun ve kısa ünlülerin birbirinden ayrılabilmesi için ünlülerin yazılıp yazılmaması şeklindeki durum; Uygur, Mani ve Brahmi imla sistemlerinde uzunluğu göstermek üzere ünlülerin çift yazılmış olması şeklinde devam etmiştir. Kaşgarlı Mahmud, *Dîvânü Lûgati't-Türk*'te uzun ve kısa ünlülerin yazımını ayrı ayrı işaretlerle göstererek kısa ünlülü kelimeler için yalnız hareke, uzun ünlülü kelimeler için harekelerle birlikte elif (ا), çift elif (اا), medli elif (آ), vav (و), y (ى) gibi işaretleri kullanmıştır.[178]

Eski Anadolu Türkçesinin XII-XIV. yüzyıllar ile XV. yüzyılın ilk yarısına ait metinlerde yer alan Arapça ve Farsça kelimelerde, kurallı olarak hareke kısa ünlüyü, hareke ile birlikte kullanılan medli elif (آ), vav (و), y (ى) gibi hurûf-ı med denilen ünlü işaretleri ise uzun ünlüleri karşılamıştır. Aynı dönemde bu durum, Türkçe kelimeler için de geçerli olmuştur.[179]

Eski Anadolu Türkçesinde görülen bazı Türkçe sözcüklerin uzun ünlüyle yazımı bizim metnimizde de görülmektedir. Fakat bu konuda bir istikrar olduğu söylenemez. Çünkü aynı sözcüğün bir yerde uzun ünlüyle yazıldığını, başka bir yerde de kısa ünlüyle yazıldığını görmekteyiz. Nüshamızda uzun ünlüyle yazılmış Türkçe sözcüklerden bazı örnekler şunlardır:

---

[178] Zeynep Korkmaz, "Eski Anadolu Türkçesinde Aslî Ünlü (Vokal) Uzunlukları", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, C. XXVI/3-4, Ankara, 1971, s. 49-66; Zeynep Korkmaz, Türk Dili Üzerine Araştırmalar, C:1, TDK Yayınları, Ankara, 2005, s. 443-458.

[179] Zeynep Korkmaz, age., Ankara, 2005, s. 446.

/a/, /e/ uzun ünlüleri

/a/, /e/ uzun ünlüleri metnimizde çoklukla medli elif (آ), iç sesteki kök hecelerde üstünlü elifle yazılmıştır.

ad eyledi (آدْ اَيْلَدِي) 2r3; *aŋa* (آَكه) 2r3; *aŋı* (آنِي) 22r1; *az gelür* (آزْ كَلُورْ) 66v3; *sözin alur* (سُوزِنْ آلُورْ) 66v2; *uzayuban* (اُوزَآيُوبَنْ) 62r4; *varan* (وَآرَنْ) 53r2.

/ı/, /i/ uzun ünlüleri

/ı/, /i/ uzun ünlüleri metnimizde harekeyle birlikte y (ى) ile yazılmıştır.

ıraḳ (اِيرَآقْ) 28v2; *dil* (دِيلْ) 7r1; *il* (اِيلْ) 9r4.

/o/, /u/ uzun ünlüleri

/o/, /u/ uzun ünlüleri metnimizde harekeyle birlikte vav (و) ile yazılmıştır.

od (اُودْ) 2r1; *ṣoralum* (صُورَلُمْ) 80v6; *ṣu* (صُو) 2r1.

/ö/, /ü/ uzun ünlüleri

/ö/, /ü/ uzun ünlüleri metnimizde harekeyle birlikte vav (و) ile yazılmıştır.

öz (اُوزْ) 115v6; *sözüŋ* (سُوزُكْ) 10v4; *yüzinden* (يُوزِنْدَنْ) 37v6.

1.1.3. Ünsüzlerin Yazımı

/ç/ ve /c/ ünsüzlerinin yazımı

Metnimizde */ç/* ve */c/* ayrımı yapılmış olmakla beraber bu harflerin yazımında alternanslı kullanımın olduğu gözlemlenmiştir:

büte ḫāça (بُتَه خَجَه) 123r2; *çüvāl-dūz* (جُوالْدُوزْ) 98v1; *gėç uyandum* (كِيجْ اُويَنْدُمْ) 39r2; *cömerd* (جُومَرْدْ) 41r1; *cüvān* (جُوانْ) 154r3; *ḳovucı* (قُوُجِي) 162r6; *çep-çevre* (چَبْ چَوْرَه) 39v5; *çeyneyüp* (چَيْنَيُوبْ) 57v5; *çoḳallu* (چُوقَلْلُو) 99r1.

Bununla beraber aynı kelimenin hem */c/*li hem de */ç/*li yazıldığını da görmekteyiz:

bıçaḳ (بِچَقْ) 118r6, 118r6, 200v1; *bıçaḳ* (بِجَقْ) 201r1.

/k/ ve /g/ ünsüzlerinin yazımı

Metnimizde */k/* ve */g/* ünsüzlerin ayrımı yapılmamış, her ikisi de aynı harfle gösterilmiştir. Eski Türkçede kelime başlarındaki bazı */k/*ler Eski Anadolu Türkçesinde */g/*ye dönüşmüştür:

geŋez (كَكَزْ) 48r2; *gözi görmez kişi* (كُوزِي كُورْمَزْ كِشِي) 48r3; *gözgüsi* (كُوزْكُسِي) 176v2; *kendözin* (كَنْدُوزِنْ) 151r5; *kendüligini* (كَنْدُولِكِينِى) 52v3; *köpüginden* (كُپُوكِنْدَنْ) 152v3.

/p/ ve /b/ ünsüzlerinin yazımı

Metnimizde */p/* ve */b/* ünsüzlerinin ayrımı yapılmış olmakla beraber bir çok */p/*li sözcüğün */b/* harfiyle yazıldığını görmekteyiz:

bezeyüp (بَزَيُوبْ) 131r5; *çalap* (چَلَبْ) 70r6; *ḳaḳıyup* (قَقِيُوبْ) 141r3; *ḳapusın* (قَبُوسِنْ) 179r2; *panbuḳlayın* (پَنْبُقْ لَيِن) 177r5; *puṣudadur* (بُصُودَه دُر) 117r5; *ṭapşurayın* (طَپْشُرَيِنْ) 182r2; *ṭapṭuḳlu* (طَبْطُقْلُو) 100v2.

/s/ ünsüzünün yazımı

Metnimizde sin (س) ve ṣad (ص) ayrımı yapılmıştır. İnce ünlülü kelimeler sin (س) ile karşılanırken, kalın ünlülü kelimelerde eski Uygur imlasının etkisiyle tek tük de olsa sad (ص) yerine sin (س) harfi kullanılmıştır.[180] Bununla ilgili metnimizdeki bazı örnekler şunlardır:

ṣaḳal (صَقَلْ) 114v5; *saḳal* (سَقَلْ) 75r5; *saḳla* (سَقْلَه) 143v6; *ṣaḳlarıdı* (صَقْلَرِدِي) 132r5; *ṣuç* (صُوچْ) 50r5; *suçdur* (سُوچْدُرْ) 76v1.

/t/ ve /ṭ/ ünsüzlerinin yazımı

Metnimizde te (ت) ve ṭı (ط) ayrımı yapılmış, ince ünlülü sözcükler te (ت) harfiyle karşılanmış, kalın ünlülü sözcükler de ṭı (ط) harfleriyle yazılmıştır:

teŋri (تَكْرِي) 32v3, 61v3, 107v4; *tetik* (تَتِكْ) 125r5; *tüt-* (تُوتْ) 61v2; *ṭanuḳ* (طَنُقْ) 77r2; *ṭapṭuḳ* (طَاپْطُوقْ) 69r3; *ṭarlıḳ* (طَرْلِقْ) 34r1; *ṭutsaḳlıḳ* (طُوتْسَاقْلِق) 119r3.

Bunun yanında te (ت) ve ṭı (ط) ile yazılan sözcüklerin yer yer dal (د) ile yazıldığı örnekler de mevcuttur:

eved (اَوَدْ) 31v1; *evet* (اَوَتْ) 36r2, 69v2, 159r4; *ṭatlu* (طَتْلُو) 31v3; *datlı* (دَتْلِى) 119r7; *ṭoġru* (طُوغْرُو) 22v1; *doġru* (دُوغْرُو) 184r2; *ṭuzaḳ* (طُوزَقْ) 119r3; *duzaḳ* (دُوزَقْ , دُوزَاقْ) 102v6; *tütüninden* (تُوتُونِنْدَن) 171r6; *dütüninden* (دُوتُنِنْدَنْ) 177v4.

[180] Osman Yıldız, *Ahvâl-i Kıyâmet*, Şûle Yayınları, İstanbul, 2002, s. 37.

1.2. Ses Bilgisi

1.2.1. Ünlüler

1.2.1.1. Ünlü Nöbetleşmesi

1.2.1.1.1. -e/-ė ; -e-/-ė- ;-e/-ė Nöbetleşmesi

Türkçe kelimelerde kapalı */e/*nin (ė) varlığı konusu tartışmalı bir konudur.[181] Aynı kelimenin hem */i/* hem */e/*li şekillerinin öteden beri kullanıldığını görmekteyiz.

Eski Anadolu Türkçesinde ilk hecedeki *ti-, yi, yigirmi, yiti, it-, bir-, tir-, biş, yitmiş* gibi kelimelerin ilk hecelerindeki */i/* ünlülerinin yer yer */i/*den ve açık */e/*den ayrı kapalı bir /e/ (ė) ile de yer değiştirdiği, dolayısıyla Eski Anadolu Türkçesinde açık */e/* yanında *yėr, bėş, ėt-, tė-, ėlt-, kėyik, yėti* telaffuzlarını veren bir */ė/* ünlüsünün de bulunduğu V. Thomsen, K. Foy, W. Radloff, Gy. Nemeth, A. von Gabain tarafından yapılan araştırma ve yayınlarla kesinliğe kavuşturulmaya çalışılmıştır.[182]

Yine de kapalı */e/*nin varlığını izah etmeyi zorlaştıran sebepler mevcuttur. Bu sebeplerden biri yazıda bu sesi gösteren herhangi bir işaretin bulunmayışıdır. Bununla ilgili olarak bazı araştırmacılar Eski Anadolu Türkçesinde esre ile gösterilen sesin kapalı */e/* (ė) olarak okunabileceği ifade etmiş, bazıları da bu konuda kuvvetli delillerin olmadığından hareketle metinlerdeki aslî sese sadık kalmayı uygun bularak */i/* şeklinde okumayı tercih etmişlerdir.[183]

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda biz çalışmamızda kapalı */e/* sesini (ė) kullanmaya çalıştık. Metnimizde bu nöbetleşme ile ilgili olarak yoğun olarak ikili şekiller kullanılmış ve bu çerçevede metnimiz bazı kelimelerin hem */i/* hem */e/*li örneklerini bünyesinde bulundurmuştur. Bu örnekler şunlardır:

bel "bel, bel suyu": *ata belinde anasına düşdi* 114r3.

bėl "bel, sırt": *bir nicenüŋ bėlin büker* 137r1; *cān bėlinde zünnār* 24r2; *bėl baġlaya* 182v6.

beş "beş": *beş günlik ʿömür* 14v5; *beş ḳarış bez* 147r4; *beş vaḳt* 108v3, 109r3

bėş "beş": *bėşümüz* 64v6; *bėş vaḳt* 195v3.

de- "demek": *deyeler* 84r2; *fülān derler baŋa* 22r1; *ḳamuya ṭoġru dersin ṭoġruyısaŋ* 53v1.

dė- "demek": *aḥvālümi dėyem* 175r1; *naṣīḥat dėyem* 31r4; *rāzını dėyemeye* 160r4.

den- "denmek, söylenmek": *denince* 39v3.

dėn- "denmek, söylenmek": *dėnen* 129r3; *dėnene* 111r1; *dėnmedin* 77v3.

der- "toplamak": *derersin* 107v2; *ögin deremez* 16v5; *ögini derdi* 29r2.

dėr- "toplamak": *ʿālemi üstüme dėrem* 143r4; *ayaḳ dėrmez* 142v2; *gül dėrer* 144v5.

deril- "toplanmak": *derilüben* 61v1.

---

[181] Bu konuda bk. Reşit Rahmeti Arat, "Türkçe Metinlerde e/i meselesine dâir", *Makaleler C:1*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1987, s. 334-341.

[182] Zeynep Korkmaz, "Eski Anadolu Türkçesinde İmlâ-Fonoloji Bağlantısı Üzerine Notlar", *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, C:1, TDK Yayınları, Ankara, 2005, s. 496.

[183] Saadet Çağatay, *Türk Lehçeleri Örnekleri*, DTCF Yayınları, Ankara, 1977, s. VII.

dėril- “toplanmak”: *dėrildi* 64v6, 168v5; *dirligi dėrilicek* 94v3; *dėrilür* 125v2.

devşir “toplamak”: *devşirübeni* 67v5.

dėvşür- “toplamak”: *ʿaḳlumı başa dėvşürdi* 145v1; *yüküŋi dėvşür* 42v6.

el (1) “el”: *ecel eli* 54v3; *el bir ėtdi* 44r2, 44r2, 97v4; *elden ḳodı* 195r1, 195r3, 204v3.

ėl “el”: *ėlden ḳo* 16r3.

er- “erişmek”: *elümüz erer* 172r7; *ere eremez* 13v5; *zevāl ere* 131v6.

ėr- “erişmek”: *acısı ḥelvāya ėrdi* 29r6; *ferāġat menziline ėresin* 99r5; *maʿşūḳa ėrem* 143r5.

eriş- “uğraşmak, sataşmak”: *erişür* 89r6.

ėriş- (2) “uğraşmak, sataşmak”: *ėrişen* 89v5.

erte “yarın, sabah”: *erte gėce* 116r5; *erte namāzına ṭur* 174r4, 174r5; *erte olmasun* 95r1.

ėrte “yarın, sabah”: *ėrte* 147r5; *ėrte gėce* 81r6; *ėrte namāzına ṭur* 174r6, 174v1, 174v3.

eş “ortak; arkadaş”: *eşi olmaġıl* 83r5.

ėş “arkadaş, dost”: *ėşiyem* 22r1; *ėş olam* 191v5; *ėş olduk* 161v1.

et- “etmek”: *ḥükümleri etdüŋ ṭut* 62v4; *yaraḳ et* 75v3.

ėt- “etmek”: *dostıla bāzār ėden* 195r1; *el bir ėtdi* 44r2, 44r2, 97v4; *ṣabr ėt* 152r3.

net- “ne etmek”: *nedem* 10r3.

nėt- “ne etmek”: *nėdeyin* 107v3, 143r2, 187v2; *nėtdümise görem* 147r2; *nėtsün* 142r4.

neye “neye, niçin, neden, nereye, nasıl”: *neye* 29r6, 32v3, 32v4.

nėye “niçin”: *nėye* 41r6.

seni “seni”: *seni* 5r1, 5r5, 13v1.

sėni “seni”: *sėni* 16v3, 24r4.

senüŋ “senin”: *senüŋ* 10r5, 10v4, 14r5.

sėnüŋ “senin”: *sėnüŋ* 15r3.

sez- “sezmek”: *ögüm sende sezdüm* 7r5.

sėz-/ṣėz- “sezmek”: *sėzer* 152r2, 196r4; *sėzerem* 119v5; *sėzmeseŋ* 21v1; *ṣėzmezse* 40v2.

ver- “vermek”: *dünye mālın ver* 28r2; *göŋül verenler* 40v3; *zekātı vermedi* 35v2.

vėr- “vermek”: *ben beni vėrdüm saŋa* 60r3; *ḥisābın vėr* 113v1; *vėrmek gerek* 110v3.

veribi- “göndermek”: *veribidi* 60v5, 71r4.

vėribi- “göndermek”: *dilümüze vėribidi* 177v6; *sebaġın vėribidi* 172v5; *vėribiye* 181v7.

ye- “yemek”: *yemez içmeziken* 185r5; *yer içer* 23v1; *yese ger yėmese* 33v6.

yė- “yemek”: *kendü emegin yėrdi* 192r6; *yėdi ṭoydı* 10r5; *yė yėdür* 113v2, 199v6.

yedi “yedi, 7”: *yedi ḳat yėrden* 18r6; *yedi kerre* 172r2; *yedi nişān* 163v7, 164v3.

yėdi “yedi, 7”: *yėdi ḥücresi vardur* 84v2; *yėdi ḳat gökden* 25v2; *yėdi nişān* 164r3.

yel “yel, rüzgâr”: *raḥmet yeli eser* 83v5; *taḫtum yel götürür* 122v2; *yeller eser* 197r4.

yėl “yel, rüzgâr”: *ʿömri kibrile yėle vėresin* 16r6; *yėl* 63v1; *yėl esüp geçmiş gibi* 207v4.

yelte- “koşturmak, teşvik etmek”: *ḫayırlara yelter* 173v5.

yėlte- “koşturmak, teşvik etmek”: *mü'minleri yėltedügüŋ* 146r3.

yen- “yenmek, yutulmak”: *ḥarāmuŋ yenmedügi* 101r4; *ni'metleri yenür* 34v5; *yenür* 10r6.

yėn- “yenmek, alınmak”: *ḥelāl yėnmez* 206v6.

yeŋi “yeni, taze”: *yeŋi* 35r1, 35r2, 35r3; *yeŋi yaz* 173r2.

yėŋi “yeni, taze”: *yėŋi* 35r2, 35r3, 90r2.

yer “yer; makam”: *baş ḳurtarası yer* 111r5; *eyü yerde* 76r2; *ne yerde ne gökdesin* 113r3.

yėr “yer; makam”: *yėrde gökde* 203r3; *ṣadır yėrine geçdüm* 98r3; *yėre ṣaçar* 31v1.

yer- “zemmetmek”: *cümle milleti yermeye* 164r5; *yerenler* 164r5; *yermedük* 203r2.

yėr- “zemmetmek”: *edebdür bize yėrmek* 119v1; *yėreyin* 152r4.

yet- (1) “yetişmek, erişmek”: *ecel yete* 83r1; *kervān getdi yetegör* 79v5; *yetmeye* 57v6.

yėt- “kafi gelmek”: *ma'şūḳ yėter* 58r2; *nükte yėter* 173r4; *yėtmeye yėdi deŋiz* 98r5.

Farsçadan Türkçeye geçmiş ve günümüzde */e/*li telaffuz ettiğimiz iki sözcüğün metnimizde */i/* ile yazıldığını görmekteyiz:

fidā (Far.) “feda”: *fidā ḳılam* 127v4; *fidā olsun* 198r3; *fidāyidi* 54r4.

firişte (Far.) “melek”: *dört firişte* 189v5.

1.2.1.1.2. u/i ; u/ı; ü/i Nöbetleşmeleri

Eski Türkçedeki bazı sözcüklerde bulunan */u/* ve /ü/ ünlüleri Batı Türkçesinde */ı/* ve */i/*ye dönerek daralmıştır. Bu değişme Eski Anadolu Türkçesinden sonra tamamlanmıştır.[184] Metnimizde bu nöbetleşme ile ilgili örnekler şunlardır:

-u/-i nöbetleşmesi:

içün (<uçun DLT) “için”: *içün* 15v5, 57v6, 65v2.

işbu (<uşbu) “bu, işte bu”: *işbu* 23v4, 59r3, 61v6; *işbuyıdı* 208r6.

uş “işte, şimdi”: *uş* 3r4, 8v2, 20v6.

“*İşbu*” sözcüğünün yanında “*uş*” sözcüğünün de metnimizde bulunması *-u/-i* değişikliğinin henüz tamamlanmadığını göstermektedir.[185]

u/ı nöbetleşmesi:

Metnimizde *u/ı* nöbetleşmesi ile ilgili örnekler de mevcuttur:

ılduz(<yulduz DLT) “yıldız”: *ılduzını* 189r4; *ılduzlar eyledi* 185v4; *ılduzlar bağı* 61v4.

Aşağıdaki örneklerde *u/ı* nöbetleşmesinin her iki şeklinin de metnimizde kullanıldığını göstermektedir:

ağı (<ağu DLT) “ağı, zehir”: *ağı* 156v2, 156v3; *ağı olur* 156v2.

---

[184] Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı II, İndeks-Gramer*, TDK Yayınları, Ankara, 1991, s. 405.
[185] Osman Yıldız, *Ahvâl-i Kıyâmet*, Şûle Yayınları, İstanbul, 2002, s. 114.

aġu “ağı, zehir”: *aġudur* 109v6; *aġuyı* 29v3.

ḳuyı (<ḳuduġ DLT) “kuyu”: *ḳuyıda* 118v1; *ḳuyı ḳazsa* 31v4; *ḳuyı ḳazup kendü düşe* 162r3.

ḳuyu (1) “kuyu”: *ḳuyudan* 48v2.

ṣorı (<ṣoruġ DLT) “soru, hesap”: *ṣorı ḥisāb alalar* 172v3; *ṣorı ḥisāb ṣorılıcaḳ* 111r4.

ṣoru “soru, hesap”: *ṣoru ḥisāb* 65v5, 82v2.

uyı- (<udhu- DLT) “uyumak”: *uyıyayıduŋ* 69v5.

uyu- “uyumak”: *niçe uyuyasın ġaflet içinde* 23v3; *uyurısaŋ* 23r1; *uyursın* 94r6.

ulı (uluġ DLT) “ulu”: *ʿarşdan ulı* 74r4; *ʿarşdan ulıdur* 87r4; *ulı dirlik gerek* 49r4.

ulu “ulu”: *cān bir ulu kimsedür* 73v6; *dört ulu ḳapu gerek* 183r4; *ulu deŋiz* 135r5.

ṭanıḳ (ṭanuḳ DLT) “şahit, kanıt, delil”: *ṭanıḳ bulam* 94r6.

ṭanuḳ “şahit, kanıt, delil”: *ṭanuġısaŋ* 113r6; *ṭanuḳdur* 207v5; *ṭanuḳlar* 77r2.

ü/i nöbetleşmesi:

bit- (<büt- DLT) “bitmek, sona ermek”: *bitmeyiser* 175r6; *bitmez* 43r1; *işüm bitince* 196v3.

bitür- (<bütür- DLT) “bitirmek”: *bitürür* 30r6; *işüŋ bitür* 42r5; *işüŋi bitüreler* 176r3.

gümiş (<kümüş DLT) “gümüş”: *dünye altun gümişin ḳo* 96r4.

Metnimizde tespit ettiğimiz şu örneklerde de *ü/i* nöbetleşmesinin her iki şeklinin de metnimizde kullanıldığını göstermektedir:

belli (<belgülüg DLT) “belli”: *belli* 102v5.

bellü “belli”: *bellü* 15r4, 23r3, 33v4; *bellüdür* 119r6.

beri (<berü DLT) “beri, bu yana”: *beri baḳ* 104v6; *beri gel* 45v3, 161v3; *beri ḳaç* 15v4.

berü “beri, bu yana”: *berü* 34v6, 70v6; *berü gel* 62r3, 91r3, 103v5; *berü gelsün* 78v4.

degir-(<tegür- DLT) “eriştirmek”: *ḫaber degürü* 11r5.

degür- “eriştirmek”: *degürse gerek* 109r5; *ḫaber degürdi* 26v5.

deli (<telü DLT) “deli, zorlu, azgın”: *deli bigi ṭalbınma* 63r4; *delidür* 87r3; *deliyem* 171v6.

delü “deli, zorlu, azgın”: *delü oldum* 122r5; *delü olmışam* 201v6; *delüsin* 15r4.

eksi- (<eksü- DLT) “eksilmek”: *eksimedi* 10r5.

eksü- “eksilmek”: *eksüdi* 209r2.

eyi (<edhgü DLT) “iyi”: *eyi ad* 76r4.

eyü “iyi” *eyü ad* 116r2; *eyü ḫulḳ u ʿamel* 111r3; *eyü sözile* 162v1.

gėri (<kirü DLT) “geri; yine, tekrar; artık”: *gėri* 14v2, 127v3.

gėrü “yine, tekrar”: *gėrü* 9r1; *gėrü ḳalmaḳ* 107r3; *şimden gėrü* 134v4, 134v5, 146v5.

kendi (<kendü DLT) “kendi”: *kendin unıdur* 50v1.

kendü “kendi”: *kendü* 4r4, 12r2, 31v4; *kendüden gitdi* 178v5; *kendüyi bilince* 137r3.

köpri (<köprüg DLT) “köprü”: *köpriden* 209r5; *köpri gerersin* 209r4; *köpridür* 96v3.

köprü “köprü”: *ince ṣırāṭ köprüsi* 199r4; *köprüsin ḳıldan ḳodı* 194v5, 204v2.

öli (<ölüg DLT) "ölü, ölmüş": *öli* 174r4.

ölü "ölü, ölmüş": *ölü dirgürüp geldüm* 133v3; *ölü gibi baḳar* 47v3; *ölüye* 89r3.

1.2.1.1.3. -ı-/-u- ; -ı/-u Nöbetleşmesi

Metnimizde çokça örneği mevcut olan *ı/u* nöbetleşmesi, kelime ortasında ve kelime sonunda görülmektedir.

bulut (<bulıt DLT) "bulut": *bulut olup* 141r1 *bulutlara* 121v6; *bulutlayın* 121v5.

Metnimizde bu nöbetleşme ile ilgili aşağıdaki örneklerde hem */ı/* hem de */u/*lu şekillerin birlikte kullanıldığını görüyoruz:

aṣṣı "fayda, kazanç": *aṣṣı* 155r1; *aṣṣı gözetmedüm* 108r2; *aṣṣısı* 173v4.

aṣṣu (<aṣıġ DLT) "fayda, kazanç": *buçuḳ pūllıḳ aṣṣum yoḳ* 97v7.

doḳı- "harp etmek; yürümek": *nefsin doḳıyan* 141r3; *doḳıyasın* 47v1; *yollar doḳı* 193v3.

doḳu- (ṭoḳı- DLT) "dokumak": *melāik doḳuyan* 121v6.

ḳıl- "kılmak": *dermān ḳıla 188r5; du'ā ḳılam 195v3; namāz ḳıl 174v2, 174v3.*

ḳul- (<ḳıl- DLT) "kılmak": *yavu ḳula 188v6.*

ḳılınç (2) "amel, iş; huy": *ḳılınç* 14r4; *ḳılıncı ṭuzını* 189r1; *şīrīn ḳılıncıla* 192v4.

ḳulunç (<ḳılınç DLT) "huy": *ḳuluncum* 21r2.

ḳonşı "komşu": *ḳonşı ḥaḳḳ'ı boynuŋdayısa* 156r3; *ḳonşılaruŋ* 193v5; *ḳonşıyıduḳ* 149v1.

ḳonşu (ḳonşı DLT) "komşu": *ḳonşuŋ* 91r2.

oḳı- "okumak": *'ışḳuŋ kitābını oḳıdum* 119r5; *ma'nāsın oḳıdum* 101r3; *oḳıdı* 104r1.

oḳu- (<oḳı- DLT) "okumak": *oḳudum* 73v1; *oḳuduġın dutsun* 100r2; *oḳuduġuŋ* 23v6.

oḳın- "okunmak; çağrılmak": *ḳur'ān u yāsin oḳına* 84r1; *oḳınur ḫalḳ üzre āyetüŋ var* 86v2.

oḳun- (<oḳın- DLT) "okunmak, söylenmek": *ḥadīs̱ ü kelām oḳuna* 84r2; *oḳunan* 78v1.

1.2.1.1.4. -i-/-ü- ; -i/-ü Nöbetleşmesi

Metnimizde bu nöbetleşme ile ilgili örnekler kelime ortalarında ve kelime sonlarında görülmektedir.

bilü (<bilig DLT) "zihin, fikir": *'aḳlum bilüm* 56r2; *bilüm şaşdı* 145r3; *bilüŋi unut* 19v1.

bilüş (<biliş DLT) "aşina, bildik": *bilüş ü yadı* 197r5.

delüm (<telim DLT) "çok": *delümdür* 24v3.

ėşük (<eşik DLT) "eşik": *ėşügüŋdür* 163r7.

Bu nöbetleşme ile ilgili olarak metnimizde yukarıdaki sözcüklerden bazılarının düz şekillerinin de kullanılmış olduğunu görmekteyiz:

biliş "aşina, bildik": *biliş* 67r3, 67v2, 76r4.

delim "çok": *delim* 16v6, 83r5.

ėşik “eşik”: *ėşiginde* 22v6; *ėşigine* 153r2.

1.2.1.1.5. ö-/e- Nöbetleşmesi

Metnimizde bir yerde gördüğümüz bir nöbetleşmedir. Tarz zarfı olan “*öyle*” sözcüğü 3 yerde “*öyle*” şeklinde 12 yerde “*eyle*” şeklinde kullanılmıştır:

öyle “öyle, o şekilde”: *öyle* 40v6, 46r1, 167v5.

eyle “öyle, o şekilde”: *eyle* 25v5, 28v6, 31v2; *eyle olıcaḳ* 48v3.

1.2.1.2. Ünlü Türemesi

Metnimizde ünlü türemelerini kelime ortalarında görüyoruz.

gelirek “gelmek istemek”: *geliregi dutar* 114v5.

Metnimizde yabancı sözcüklerde de ünlü türemesine rastlıyoruz. Türkçede yan yana gelmesi mümkün olmayan ünsüzler, Arapça ve Farsça sözcüklerde yan yana bulunabilmekte ve bu sözcükler Türk diline girerken ünlü türemesi gerçekleşmektedir. Bununla ilgili örneklerden bazıları şunlardır:

ʿaḳıl 8r4, 8r5, 11r2; *aṣıl* 6v4, 100r6, 104r6; *ʿazim* 181r6; *buġuż* 22v4; *fehim* 72r3; *fikir* 100r5; *ḫavuf* 170v4; *ḥayıf* 26r3; *ḫayır* 19v4, 114v6, 173v5; *ḫışım* 182r4; *ḥüküm* 62v4, 121v6; *ḳadir* 95r1, 183r2; *ḳahır* 99v5, 110r5, 115v4; *ḳavil* 145v3; *ḳavum* 125r7, 125v1; *küfür* 37v5, 129v1; *meyil* 50r5; *nerdüvān* 164v5; *ʿömür* 25r3, 39r2, 49r6; *ʿöẕür* 22r1, 113v2; *ṣabır* 27r3, 27r4, 27r5; *şehir* 44r3; *şekil* 86r4; *şükür* 100r6, 186r3, 200v2; *toḫum* 207v6; *ẕikir* 198r6; *ẓulüm* 146r6.

1.2.1.3. Ünlü Düzleşmesi

Daha önceki dönemlerde yuvarlak ünlülü olan sözcüklerin düzleşme eğilimleridir. Metnimizdeki örneklerden bazıları şunlardır:

belli (<belgülüg DLT) “belli”: *belli* 102v5.

gümiş (<kümüş DLT) “gümüş”: *dünye altun gümişin ḳo* 96r4.

ḳurı (<ḳuruġ DLT) “kuru”: *ḳurı* 170r5; *ḳurı aġaca* 62v1; *ḳurı aġacıdum* 154r3.

köpri (<köprüg DLT) “köprü”: *köpriden* 209r5.

ḳuyı (<ḳuyuġ, ḳuduġ DLT) “kuyu”: *ḳuyıda* 118v1; *ḳuyı ḳazsa* 31v4; *ḳuyı ḳazup* 162r3.

öli (<ölüg DLT) “ölü, ölmüş”: *öli* 174r4.

ulı (<uluġ DLT) “ulu, yüce”: *ʿarşdan ulı* 74r4; *ʿarşdan ulıdur*; 87r4; *ulı dirlik gerek* 49r4.

1.2.1.4. Ünlü Daralması

Metnimizde özellikle yeterlik veya yetmezlik bildiren tasvirî fiillerdeki zarf-fiil ekinin daralmasıyla oluşan ünlü daralmalarına şahit olmaktayız.[186]

Metnimizdeki ünlü daralması örneklerinden bazıları şunlardır:

aydıbilesin 104v3; *aydımazam* 130r6; *ayılımazam* 130v3; *ayrılımazın* 157r5; *başarımaya* 20v2; *bilimedüŋ* 15r2, 159r6; *bulımazam* 130r3, 130r4, 130r5; *deprenimez* 205r5; *deyübilem* 189r1; *dėyümeye* 25v1; *eyleyübile* 179v6; *giderdibilem* 192v4; *girimezsin* 154v2; g*izleyübilem* 143r2; *ṭolınımadum* 24v6.

ṣaḳlıyamadı 158r3.

1.2.1.5. Ünlü Kısalması

Daha çok yabancı dillerden dilimize geçen sözcüklerde görülen ses olayı olup vezin gereği uzun sesin kısa okunmasıdır. Yazımda sadece hareke kullanılması bu ses olayının en belirgin özelliğidir. Metnimizde bununla ilgili şu örnekler mevcuttur:

bezirgen (<bāzirgān) "bezirgân, tüccar": *bezirgenem* 133r6; *ʿışḳ bezirgeni* 184v2.

bī-çere (<bī-çāre) "çaresiz": *bī-çeresin* 15r5

cebre'īl (<cebrā'īl) "cebrail, vahiy meleği": *ʿāşıḳlar arasında cebre'īl daḫı ḥicāb durur* 85r6; *cebre'īl* 120v5, 120v5; *cebre'īli* 132v1.

dünye (<dünyā) "dünya, yer küresi, cihan": *dünye altun gümişin ḳo* 96r4; *dünye bir gelindür* 98v5; *dünyeye revānı ḳanmaz* 6v1.

düşmen (<düşmān) "düşman": *düşmen kimise bilesin* 14r5; *nefs düşmenin öldüresin* 108v5; *sensin düşmenüŋ* 13v6.

pādişeh (<pādişāh) "pādişah, hükümdar": *pādişeh* 34v4, 44v3, 107v2; *pādişeh der-gāhına* 81r2; *pādişehler pādişāhı* 203v5.

şeh (<şāh) "pādişah, hükümdar": *şeh ḥażretinde* 6r1, 41v3; *şeh ḳatından* 95v5; *şeh taḫtına oturdı* 9v2.

terezü (<terāzū) "terazi": *terezüŋ ağır gele* 83v4.

terse (<tersā) "Hristiyan": *tersenüŋ* 96r2.

teze (<tāze) "taze, yeni": *teze vü yumşaḳ geymeyem* 134v3.

tiryek (<tiryāk) "panzehir": *tiryek olur* 109v5.

zīre (<zīrā) "çünkü, şundan dolayı": *zīre* 68v5, 116r1, 171r5.

---

[186] Bu konuda bk. Funda Kara, "Bil- Tasvir Fiilinin İşlevleri", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 6/1 Winter 2011, s. 1421-1438.

1.2.1.6. Ünlü Düşmesi

Türkçede orta heceler vurgusuz söylendikleri için bazı durumlarda orta hecedeki ünlü harf düşer. Bu durum genelde iki heceli sözcüklerde ikinci hecedeki ünsüze ünlüyle başlayan bir ek getirildiğinde ortaya çıkar.

Metnimizde ünlü düşmeleriyle ilgili olarak en çok görülen orta hecenin düşmesidir. Diğer ünlü düşmeleriyle birlikte metnimizdeki örnekler şunlardır:

ağız "ağız": *ağzı diŋmez* 37v5; *ağzına şekker aluban* 57v5; *ağzuma emcek vėrdiler* 114v1.

alın "alın": *alnumı ay bilürem* 97v6; *alnuŋ* 105r3.

ayıt- "söylemek": *aydabile* 176v5; *aydalar* 209v1; *naṣīḥat aydayın* 43v3.

bağır "bağır": *bağrı başın* 137r2; *bağrı bişen* 146v4; *bağrum dutuşdı* 85r4.

beŋiz "beniz": *beŋzi ṣarara* 171r6, 177v4; *beŋzi ṣolar* 69v2; *beŋzüŋ rengini azdura* 182r1.

beŋze- "benzemek": *beŋzemez* 46v3; *sözüm ḳaya yanḳusına beŋzer* 189r5; *ṭoğan günüŋ gėceye beŋzer* 47r2.

beŋzet- "benzetmek": *beŋzedeyin* 47r2; *beŋzetmeyem* 123r6; *miskīn ādem oğlanını beŋzetmişler ekincige* 207v6.

boyun "boyun": *boynı zencīrlü* 105r5, 163v6; *boynuŋa biti ṣala* 204v7; *boynuŋda borc ḳalmasun* 97v2.

buyruḳ "buyruk, emir": *buyruğın ṭutup* 108v3; *buyruḳ geldi* 81r5; *buyruḳ indi* 35v2.

buyrul- "söylenmek": *elest buyrulmadın* 175r4.

çağrış- "bağrışmak": *çağrışalar* 111r7.

çevre "çevre": *çevre yanına* 37v3

çığrıl- "çağrılmak": *çığrıla* 170v1.

degrit- "dokundurmak": *degritmege düşdi* 114r4.

degşir-/degşür- "değiştirmek": *ṣūret degşirüp geldüm* 134r5; *varlığuŋ yoğa degşür* 99r6; *varlığuŋ yoḳlığa degşür* 77r4.

degşiril- "değiştirilmek": *degşirile* 170r5; *degşirilür* 72r6.

eşkere "aşikâr, açık": *eşkere* 78v4, 165v3, 171v7; *eşkerede* 93v6; *eşkeredür* 110r6.

eşkeret- "açığa vurmak": *eşkeretmedüm* 197r2.

eylük "iyilik": *eylükdür* 28r4.

göŋül "gönül": *göŋlin ṣırçadur ṣımayasın* 111v7; *göŋlüŋ ḥaḳḳ'a vėr* 67v6; *ʿışḳuŋ göŋlüm yağmaladı* 153r4.

göyne- "yanmak": *ʿışḳıla göyneriken* 149v2; *özi göyner* 54r3; *özüm göyner* 208r1.

göyni "yanık": *göyni* 76r3.

ilerki "önceki": *ilerki menzile ėrgil* 107r3.

ḳoyın "koyun, bağır, kucak": *ḳoyna ala* 149v6.

nol- “ne olmak”: *nola* 40v2, 51r5, 51v1; *nolasını* 128r4, 180r5; *noldı* 80v6.

oġul “oğul”: *ʿimrān oġlı mūsā* 203r3; *oġlıla* 127r2; *oġlın ḳızın* 9r1, 9v1.

oyna- “hareket etmek”: *oynayan* 129r6; *oynayuban* 62v3; *yėr gök oynar* 197r4.

oynat- “hareket ettirmek”: *oynatmaġa* 179v2.

öyün “öğün”: *öynüŋi* 209r3

ṣarar- “sararmak”: *beŋzi ṣarara* 171r6, 177v4; *beŋzi ṣararmış* 7r1

üzre “üzere, üzerine”: *üzre* 18v1, 82r6, 86v2; *üzredür* 117r1.

yaŋlış “yanlış”: *yalan yanlış* 115v4; *yanlış ṣanu* 90v3; *yanlış yalan* 81r1.

yazlu “yazılı, yazılmış”: *yazludur* 148r1.

yögrük “yörük, koşucu”: *yögrügi* 41r1.

1.2.1.7. Ünlü Birleşmesi (Contraction-crase)

Vokalle biten bir kelimeden sonra vokalle başlayan bir kelime veya ek geldiği zaman vokallerden birinin düşerek iki kelimenin birleşmesi hadisesidir.[187] Bu şekil vokal birleşmesi hadisesi geçici olduğu gibi, devamlı düşme neticesinde de kalıcı olup kalıplaşmaktadır.[188]

böyle “<bu+eyle”: *böyle* 25r2, 49v5, 51r5.

ḳandasa “<ḳanda+ise”: *ḳandasa* 24v4, 44r5, 179v2; *ḳandasam* 93r5, 132r5, 144r2.

kendöz “<kendü+öz”: *kendözin bilen* 151r5; *kendözinden geçmek gerek* 180v3; *kendözinden vāz gelür* 66v2.

kimsene “<kim+erse+ne”: *kimsene* 58r5, 63v5, 66v6; *kimsenenüŋ* 100v6; *kimseneye* 60r6, 197r2.

nere “<ne+ara”: *nerede* 14r2, 21v1, 24v5; *nereden* 10v1; *nereye* 9v3, 20r3, 20v5.

nesne “<ne+erse+ne”: *nesne* 57v3, 105r6, 162v5; *nesneye* 48v1, 72r5, 80r4; *nesneyi* 114v2.

net-/nėt- “<ne+et-”: *nedem* 10r3; *nėde* 8v2; *nėtdüm* 208v1; *nėtdümise görem birgün* 147r2.

neyle- “<ne+eyle-”: *neyledi* 2r1, 195v4; *neyledüm* 208v1; *neyleyem* 147r6.

niçün “ne+içün”: *niçün* 14v5, 25r1, 26r6; *niçündür* 187v2.

şimdi “<şu+imdi”: *şimdi* 8v2, 89v1, 121r3; *şimdidür* 132v5; *şimdiki* 176r4.

şol “<şu+ol”: *şol* 25r5, 61r5, 68v6.

şöyle “<şu+eyle”: *şöyle* 21v3, 65v4, 75r6.

yoġımıssa “<yoġ+imiş+ise”: *yoġımıssa* 15r6.

yoḫsa “<yoḫ+ise”: *yoḫsa* 117v2, 117v3, 183v3.

---

[187] Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005, s. 58.
[188] Muzaffer Akkuş, *Kitab-ı Gunya*, TDK Yayınları, Ankara, 1995, s. 158.

1.2.1.8. Ünlü Uyumu

1.2.1.8.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

Metnimizde kalınlık incelik uyumu hem aslî kelimelerde hem de eklerde kurallıdır. Metnimizde bu uyumu gösteren bazı örnekler şunlardır:

ayruḳsı 21r5, 25r4, 50v3; *budaḳ* 62r6, 77v5, 173r6; *bulut* 121v5, 121v6, 141r1; *çokal* 87r1; *döşek ḳalıŋ* 98r3; *dudaḳ* 105r1, 180r2, 189r1; *egin* 10r2; *ekincige* 207v6; *göbek* 187r3; *ıraḳ* 19v4, 28v2, 48r3; *keleci* 73v3, 104v7, 124r1; *ḳovucı* 162r6; *yavrı* 68v5; *yarımca igne* 195r2; *yoldaş* 12v2, 75v4, 167v5.

Fakat metnimizde sınırlı sayıda olup ek uyumsuzluğu gösteren bazı sözcüklerde bu kuralın bozulduğu görülmektedir:

ādemīlıḳ 139v4; *cāhillıḳ* 116v2; *ġafīllıḳ* 14r6, 26r4; *ḳadīmlıġ* 3r6; *peşmānlik* 182r6; *ṣūfīlıḳ* 91v1; *şeşirġıl* 95v1; *şeyḫlıḳ* 76r6; *ẓālimlıḳ* 115v6.

Bugün Türkiye Türkçesinde kalınlık incelik uyumuna uymayan "*hangi, hani, dahi*" gibi sözcüklerin metnimizde bu uyuma tâbi olarak kullanıldıklarını görmekteyiz:

ḳanḳı "hangi"

ḳanḳı bir nesne 105r6; *ḳanḳısı lāyıḳdur* 80r5; *ḳanḳısınuŋ sözin dutarsaŋ* 4v3.

ḳanı "hani, nerede"

eger sen ḳulısaŋ pes ḳanı begüŋ 15r3; *ḳanı olmış* 27r3; *ol kimse ḳanı* 7r4.

daġı "dahi, de, da"

ol arada ḥāżır oldı ol daġı 2r2.

daḫı "dahi, de, da"

anı daḫı dėyüvėrem 164v3; *od daḫı geldi vü ḳızdurdı anı* 2v1; *ṣūret daḫı cānı mesrūr eyledi* 2v3.

Metnimizde kalınlık-incelik uyumuna tâbi olmayan ekler şunlardır:

+ki aitlik eki:

Aitlik eki bugün uyum dışıdır ve bu ekin Eski Türkçede +*ḳı* ve +*ki* olmak üzere iki şekli bulunmaktadır.[189] Metnimizde aitlik ekinin her iki şekli de kullanılmıştır. +*ki* eki, *andaki* 160v5; *şundaki* 160v6 örneklerinde olduğu gibi kalınlık-incelik uyumuna tâbi değildir; ancak +*ḳı* ekinin metnimizdeki örnekleri bu uyuma tâbi gözükmektedir.

ardındaġı 131r6; *boynuŋdaġı* 90v3; *ucındaġı* 132r5; *ḳandaġıdur* 77v3; *ḳarşuġı* 161r7; *ṭamardaġı* 100r4; *ṭaşraġı* 24r4; *ṭaşuŋdaġı* 90v6; *yarınġı* 42r4.

Örneklerde +*ḳı* ekinin ünsüzü ötümlüleşerek -*ġ*- şekline dönüşmüştür.

[189] Muzaffer Akkuş, age., Ankara, 1995, s. 131.

+ken, +iken gerindium eki

+ken, +iken gerindium eki, bugün Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Eski Anadolu Türkçesi döneminde de kalınlık-incelik uyumuna tâbi olmayan eklerdendir ve sürekli incedir.

baḳariken 36v4; *dėriken* 80v6; *diriyiken* 30v2; *görüriken* 35v6, 42v4; *görürken* 112r5, 113v2; *oġlaniken* 114v3; *ṣaġiken* 31r6; *sendeyiken* 94r3; *yoġiken* 100r6; *yoldaşiken* 97r4; *yürürken* 34r2, 69v5.

1.2.1.8.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

"Eski Türkçede birçok kelime kökünde ve birçok ekte düzlük yuvarlaklık uyumu bulunduğunu, fakat aynı şekilde birçok kök, gövde ve eklerin de bu uyum dışında kaldığını görüyoruz. Batı Türkçesine gelince durum uyum aleyhine daha çok dönmüş, geniş ölçüde uyumsuzluk hâkim olmuştur. Batı Türkçesinin bu uyumsuzluk devri Eski Anadolu Türkçesi devridir. Eski Anadolu Türkçesinde Eski Türkçedeki uyumsuz kök ve gövdelerin bu durumu muhafaza edildiği gibi, bir yandan geniş ölçüde yuvarlaklaşma, bir yandan düzleşme ile Eski Türkçede uyuma bağlı eklerin büyük bir kısmı da uyumsuz ekler arasına sokulmuş, böylece Türkçenin hiçbir devrinde görülmeyen büyük bir uyumsuzluk çağı yaşanmıştır."[190] Bu durum Eski Anadolu Türkçesinin son devrelerine kadar sürmüş, daha sonra yavaş yavaş ortadan kalkmıştır.

Diğer Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi metnimizde de düzlük yuvarlaklık uyumu sağlam değildir.

1.2.1.8.2.1. Kelimelerde Yuvarlaklaşma

Kelimelerdeki yuvarlaklaşmanın değişik sebepleri vardır. Bu sebepler şunlardır:

ġ ve g seslerinin erimesi sebebiyle:

/ġ/ ve */g/*lerin erimesi hadisesi, birden fazla heceli kelimelerin sonundaki */G/* foneminin düşmesidir. Bu düşme sonucu */ġ/* ve */g/*lerden önceki yuvarlak ünlüler ya muhafaza edilmiş ya da bazı düz ünlüler yuvarlaklaşmıştır:

bellü (<belgülüg DLT) "belli": *bellü* 15r4, 23r3, 33v4; *bellüdür* 119r6.

bilü (<bilig) "zihin, bilgi": *ʿaḳlum bilüm* 56r2; *bilüm ṣaşdı* 145r3; *bilüŋile ġāfil olma* 95v4.

dürlü (<türlüg DLT) "türlü, cins": *dürlü* 29v2; *dürlüdür* 3r7, 3v3; *dürlü dürlü* 166r4.

ḳamu (<ḳamuġ) "bütün, hep; herkes":

ḳapu (<ḳapuġ) "kapı": *dört ḳapudur* 183v4; *duvācuḳ ḳapusı açuḳ* 102v4; *ḥaḳ ḳapusın açar oldum* 145r5.

---

[190] Osman Yıldız, *Ahvâl-i Kıyâmet*, Şûle Yayınları, İstanbul, 2002, s. 123.

köprü (<köprüg DLT) “köprü”: *ṣırāṭ köprüsi* 199r4; *köprüsin* 194v5, 204v2.

ḳuyu (<ḳuyuġ) “kuyu”: *ḳuyudan* 48v2; *ḳuyıda* 118v1; *ḳuyı ḳazsa kendü düşe* 31v4.

sevü (<sevig) “sevgi, aşk”: *sev sevüye düşdi göŋül* 114v5; *sevüden* 160r3; *sevüŋdür* 6v3.

ṭapu (<ṭapuġ) “huzur, nezd; hizmet, görev”: *ṭapuda ṭurġıl* 12r5; *ṭapu ḳıl* 113r3; *ṭapuya geldi* 79r2.

ṭatlu (<ṭatlıġ DLT) “tatlı”: *ṭatlu* 31v3; *ṭatlu oldı* 190r5; *ṭatlu sözler söylegil* 91v6.

ulu (<uluġ) “ulu, yüce”: *bāṭını 'arşdan ulu* 198r1; *cān bir ulu kimsedür* 73v6; *ulu devlet olur* 88v1.

Metnimizden aldığımız aşağıdaki kullanımlarda kelime sonundaki */ġ/* ve */g/*lerin düşmesi herhangi bir yuvarlaklaşmaya neden olmamış, hatta bazı yuvarlak ünlüler düzleşmiştir:

acı (<açıġ DLT) “acı, ekşi”: *acı datlı olmaya* 119r7; *acısı ḥelvāya ėrdi* 29r6; *acısın* 114r6.

arı (<arıġ) “temiz, arı”: *arı cān* 6r1; *arı dirlik* 18r3, 22v4, 108v6; *arı yüri* 137r4.

belli (<belgülüg DLT) “belli”: *belli* 102v5.

biti (<bitig DLT) “yazılmış şey”: *boynuŋa biti ṣala* 204v7; *elüŋe biti ṣunıla* 77r2.

çeri (<çerig DLT) “asker”: *çeriyi* 199v2; *nefsüŋ çerisin ḳırdum* 129r2; *riyā çerisi* 199v2.

ḳatı (<ḳatıġ DLT) “katı”: *ḳatı olsa* 70v3; *ḳatı şarṭ eyledi* 36r5; *ḳatı ṭaşı mūm eyler* 158v4.

ḳışla (<ḳışlaġ) “kışla”: *ḳışlalar ḳışlamaz olmış* 144v3.

ḳorıcı (<ḳorıġçı) “muhafız”: *ḳorıcıdur* 167r5.

köpri (<köprüg DLT) “köprü”: *köpriden* 209r5.

ḳuyı (<ḳuyuġ, ḳuduġ DLT) “kuyu”: *ḳuyıda* 118v1; *ḳuyı ḳazsa* 31v4; *ḳuyı ḳazup* 162r3.

öli (<ölüg DLT) “ölü, ölmüş”: *öli* 174r4.

ulı (<uluġ DLT) “ulu, yüce”: *'arşdan ulı* 74r4; *'arşdan ulıdur*; 87r4; *ulı dirlik gerek* 49r4.

yayla (<yaylaġ) “yayla”: *yaylalar yaylamaz olmış* 144v3.

Dudak ünsüzleri sebebiyle yuvarlak ünlü taşıyan kelimeler:

Dudak ünsüzleri b, m, p etkisiyle bazı sözcüklerde yuvarlaklaşma hadisesi gerçekleşmiştir. Bununla ilgili metnimizde bulunan örnekler şunlardır:

avuç (<avut DLT) “avuç”: *bir avuç* 151v7, 186r1, 186v4.

demür (<temir) “demir”: *demür buyururlar* 7v5; *demür yürek* 199r3; *demür yüreklü* 7v3.

ṭamu (<ṭamu DLT) “cehennem”: *ṭamuda ḳalasılardur* 4v1; *ṭamuya ata* 61v2; *yėdi ṭamuda yanġıl* 147v6.

yavu (<yava) “kaybolmuş, kayıp, yitik”: *yavu ḳula* 188v6.

yavuz (<yabız) “kötü, fenâ”: *eyü yavuz seçeler* 111r5; *yavuz endīşe dutma* 162r3; *yavuz gözlerden ıraḳ* 105r6.

Teşkil eklerindeki yuvarlak ünlü sebebiyle:

-(U)K eki ile

açuḳ “açık”: *cān ḳanadı açuḳ* 56r2; *cān ḳulağı açuġısa* 76v3; *duvācuḳ ḳapusı açuḳ* 102v4.

artuḳ “başka, gayri, maada”: *artuḳ* 58r3, 72r6, 125r3.

ayruḳ “başka, diğer; uzak”: *ayruḳ düşesin* 12r6; *ayruḳlar* 173v4; *ayruḳlar sözini ḳo* 51r2.

ayuḳ “ayık”: *ayuḳ olmaḳ* 107v5

bölük “bölük, zümre”: *ḳanḳı bölükdensin* 4v3; *ḳanḳısınuŋ sözin dutarsaŋ anuŋ bölügindensin* 4v4

busaruḳ “duman, sis”: *boz busaruḳ* 141r4.

buyruḳ “emir, ferman”: *buyruḳ geldi* 81r5; *buyruḳ indi* 35v2; *buyruġın buyuram* 121r6.

eksük “eksik; kusurlu; hor”: *eksük baḳmaya* 183r2; *eksük olmaz* 191v1; *īmānuŋ eksügin yėtir* 109r2.

esrük “**s**arhoş, mest”: *cānumuz esrük oldı* 191v4; *esrük olmazuz* 95r3; *esrük gezer* 85r5.

ḳonuḳ “konuk, misafir”: *cān gevdeye ḳonuḳdur* 207v5; *ḳonuḳ olan* 113r5; *ḳonuḳvam* 142v5.

köpük “köpük”: *köpüginden* 152v3.

ṭanuḳ “tanık; yazıcı melekler”: *ṭanuġısaŋ* 113r6; *ṭanuḳdur* 207v5; *ṭanuḳlar* 77r2.

uyanuḳ “uyanık, hazır; bilgili”: *cānı uyanuḳ ola* 76v5; *cānum uyanuḳdur* 128v6; *uyanuḳ* 94r6.

yaraşuḳ “yakışık, yakışır”: *maʿşūḳaya yaraşuḳ bir miskīnligüm vardur* 87v5.

yazuḳ “günah, cürüm, suç”: *yazuḳ* 159v5; *yazuḳlarumuz dartıla* 61v5; *yazuġuŋ çoḳ ḫayruŋ az* 150v4.

yögrük “yörük, koşucu”: *yögrügi* 41r1.

Metnimizde yukarıdaki sözcüklerden bazılarının düz şekillilerinin de mevcut olduğu göze çarpmaktadır: *ayıḳ* 130v2, 130v2, 142v3; *esrik* 126r6; *ṭanıḳ* 94r6; *yaraşıḳ* 104r5; *yazıḳ* 80v4.

+GArU eki ile

içerü (<iç+gerü) “içeri, içeride”: *bundan içerü* 70v4; *içerü* 23v2, 45r2, 79r2; *içerüsin* 129r2.

ilerü (<il+gerü) “Üstün; önce, önceki”: *ilerü* 32r6, 80r2, 127v1; *ilerü gelüp* 14r3; *ilerü vardı* 187v1.

yuḳaru (<yoḳ+ġaru) “yukarı, yukarıya”: *yuḳaru* 28v2, 159r4, 201v5.

Bir sebebe bağlı olmaksızın yuvarlak ünlü taşıyan kelimeler:

aġu “ağı, zehir”: *aġudur* 109v6; *aġuyı* 29v3.

altun “altın, maddî değer”: *altunı mālı dökile* 174r1; *ṣanma ki altuna māla geldüm* 136r4; *terāzūya altun uran* 135r7.

aru “arı”: *aruyı* 59v4.

bellü “belli”: *bellü* 15r4, 23r3, 33v4; *bellü beyān* 129r4, 181r6; *bellüdür* 119r6.

berü “beri, bu yana”: *berü gel* 62r3, 91r3, 103v5; *berü gelsün* 78v4; *berüsin* 26r1.

degül “değil”: *degül* 9r2, 14r6, 21r2; *degülem* 124r4, 136r5, 168v2; *degülse olduġı* 177v3.

delü “deli”: *delülere* 123v2; *delü oldum* 122r5, 123v2, 157r4; *delü olmışam* 201v6.

dilkü “tilki”: *dilkü olam* 138r4.

gėrü “geri”: *gėrü ḳalan* 107v4, 173v4; *gėrü ḳalur* 113r6; *şimden gėrü* 134v4, 134v5, 146v5.

incü “inci”: *incüden* 105r2.

ılduz “yıldız”: *ʿāşıḳuŋ ılduzını* 189r4; *çoḳ ılduzlar eyledi* 185v4; *ılduzlar bağı ḳırıla* 61v4.

ḳarşu “ön, kat, huzur; karşı” *ḳarşu duran* 171r1; *ḳarşu gele* 120v3, 208r2; *ḳarşu ṭura* 177r6.

ḳayġu “üzüntü, tasa”: *ḳayġuları* 10r2; *ḳayġu yėmek* 107v3; *ḳayġuyı sürdüm* 146v3.

kendü “kendi”: *kendüyi bilince* 137r3; *kendüyi dişürdi* 29r2; *kendüden varur* 158r6.

ṣayru “hasta”: *dünye seni ṣayru eyler* 164v2; *ṣayrulara* 164v2; *ṣayru olmış* 166r2.

yılduz “yıldız”: *yılduzıdum* 132v6.

1.2.1.8.2.2. Eklerde Yuvarlaklaşma

A) Ünlüsü aslında yuvarlak olan ekler:

-(y)Up; -UbAn; -UbAnI zarf fiil ekleri

ṣavaşup 124v1; *bulut olup havāya aġup* 141r1; *ṭonanup* 173r6; *dün ü gün riyāżet çeküp ḫalvetlerde diz çöküp* 74v7; *yėyüp içüp sīr gider* 75r5; *geçüp* 74v6; *bağlayup* 135v2; *ḳaḳıyup* 141r3; *oḳıyup* 79r3; *ġarībseyüp* 205v1; *döşeyüp* 131r1; *düriyüp* 134r3

çaġıruban 143r4; *dutuşuban yandum ben* 153v5; *ʿışḳ deŋizine ṭaluban* 132r4; *bezenüben* 62r4; *tertībler terk ėdüben* 105v5; *esriyüben düşdi* 95r4; *ikiligüm degşüriben* 126r6.

ḳoyubanı ḳaçdılar 125v4; *kişi yeŋi geline baḳubanı ṭoyamaz* 98v5; *ölümini aŋubanı* 110r4; *içerü girübeni* 79r2; *devşirübeni dürişen* 67v5; *yere inübeni* 58r4.

-dUK sıfat-fiil eki

-dUK sıfat-fiil eki, Eski Türkçe döneminden itibaren yuvarlak ünlülü durumunu devam ettirmiş ve Eski Anadolu Türkçesi döneminde de bu durumunu devam ettirmiştir.

oḳuduġın dutsun dėmiş 100r2; *sen yandurduġuŋ çırāḳ* 179r1; *şol ḳazanduġuŋ māluŋı teŋriçün vėrmek gerek* 110v3; *sevdügi girmez ele sevdükler vėrmeyince* 163v7; *saḳınur kendüden kendü yėdügin* 31v5; *yėdügi yoḳsul eti içdügi ḳan olısar* 92r5.

+dUr bildirme eki ile bildirme anlamı veren "durur"

Bildirme 3. şahıs eki +dUr, Eski Türkçedeki *tur-* fiilinin ekleşmesi sonucu oluşmuş bir ektir. Ek, Eski Türkçeden itibaren daima yuvarlak ünlülüdür.

III. Teklik şahıs: *durur; +dUr*

beş ḳarış bez durur ṭonum 147r4; *ol durur* 3r2, 10r3, 170r2; *yūnus durur ḳapucısı* 103r2; *yoḳ durur* 50v2, 50v3, 88r1; *der-gāhında yazludur* 148r1; *ʿilm oḳımaḳ maʿnāsı ʿibret almaḳdur ancaḳ* 150v2; *ṭoġrulıḳdur* 177v2, 199r4; *dost benümdür* 152r3; *ḳamulardan ol yücedür* 152r5; *on ikidür ḥücresi* 154v3.

III. Çokluk şahıs: *durur; -dur, -dür*

erenler durur 7v3; *bunlardur* 57r4; *olardur* 108v6; *dostuŋ evi göŋüllerdür* 126r5; *erenlerdür* 10v2; *kimselerdür* 5v1.

-dUr ettirgenlik eki

Eski Türkçede ve Eski Anadolu Türkçesi döneminde ekin ünlüsü daima yuvarlaktır.

eyyūb'uŋ ḳurda yėdürdüŋ tenini 204r5; *nefs düşmenin öldüresin* 108v5; *ṣuçuŋ bilmeziseŋ bildüreyin* 33r2; *od daḫı geldi vü ḳızdurdı anı* 2v1; *saŋa buldurmayanı buldurayın* 45v3; *ṣorduran ben oldum* 121r5.

-Ur ettirgenlik eki

ėrürdi devlete ʿaḳlı bilüsi 19r5; *geçürür dürlü nāzını* 189r2; *ḥāmıdum ʿışḳ bişürdi* 145r7; *seni yitürür* 154v2; *yaḳ külümi ṣavur göge* 196v2.

-gür ettirgenlik eki

ölü dirgürüp 133v3; *ʿışḳuŋ ḥaḳḳ'a ėrgürür* 158v5; *ṭopraġuŋ cevherini ḥażrete ėrgürdüm* 196r3; *renc ėrgürmedin* 139v1.

-sUn; -sUnlAr emir kipi eki

Eski Türkçede Emir kipinin 3. şahıslardaki ekleri *-zUn, sUn, -çUn; zU, -sU, -sUnI* şeklinde olup bunlar daima yuvarlaktırlar.[191] Bu eklerden Batı Türkçesine *-sUn* şekli geçmiştir.

---

[191] Von Gabain, *Eski Türkçenin Grameri*, TDK Yayınları, Ankara, 2003, s. 79; Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1985, s. 306.

III. Teklik şahıs: *-sUn*

aydıŋ yūnus'a ṭursun yüzini ṭopraġa sürsün 100r2; *esen ḳalsun* 125v1; *yaġma olsun* 155r1, 155r2, 155r3; *destūr gelsün ṭaşraya söylesün dil ü dudaḳ* 105r1; *ėdinsün çāre ḳurtulsun bu ḥālden* 26r3; *oḳuduġın dutsun* 100r2.

III. Çokluk şahıs: *-sUnlAr*

bunlar beni ne ṣorsunlar 121r5; *binsünler burāḳ* 128v1; *dirgensünler meşāyiḫe* 99v3.

-GU fiilden isim yapım eki

Bu ekin metnimizde altı örneği mevcuttur.

bıçġu 204r4; *çalġu* 193r5; *ḳayġu* 10r2, 16v4, 33v6; *yarġu* 122v4, 122v4; *sevgü* 48r3, 48r5, 48r6.

B) Ünlüsü sonradan yuvarlaklaşmış ekler

+(U)m; +(U)mUz iyelik ekleri

Eski Türkçede 1. şahıs iyelik ekinin ünlüleri köke tâbidir; ancak kökte yuvarlak ünlü bulunduğu zaman ekin ünlüsü yuvarlak olabilmektedir. İyelik ekinin I. teklik ve çokluk şahıslarında *-m* dudak ünsüzünün etkisiyle ünlü daima yuvarlak olmuştur.[192]

I. Teklik şahıs: *+(U)m*

ṭuraġum gül-istān ola 58v5; *urdılar ṣuyum ılıdı* 125r7; *yarınum bugündür baŋa* 60v6; *dilüm tetigi bozuldı* 125r5; *gözlerüm göge süzüldi* 125r5; *senden artuḳ yoḳdur emüm* 125r3

I. Çokluk şahıs: *+(U)mUz*

atumuz eyerlendi 161v3; *yoldaşumuz īmān gerek* 111r3; *yazuḳlarumuz* 61v5; *elümüz erer iken* 172r7; *sözümüzi diŋle* 95v2; *ṣoḥbetümüz* 193r5.

+(U)ŋ; +(U)ŋUz iyelik ekleri

II. Teklik şahıs: *+(U)ŋ*

iki ḳaşuŋ ay alnuŋ genc aya vėrür sebaḳ 105r3; *başuŋ ḳaldur ellerüŋi ṣuya daldur* 108v4; *īmānuŋ* 6v2, 109r2, 198r5; *ḥarāmdan elüŋ çekgil* 75r7; *gözüŋ aç* 15v4; *sinüŋ* 115r6, 182r5.

II. Çokluk şahıs: *+(U)ŋUz*

uluŋuz 7v6; *cānuŋuz* 198r3; *ḫorusuŋuz* 83v3; *rūzuŋuz* 83v3; *sözüŋüz* 97v3.

[192] Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005, s. 49.

+(n)Uŋ genitif eki

+Uŋ

pādişāhuŋ ḥikmeti 2r1; *tānışmanuŋ cāhili* 89v2; *ṣabruŋ acısı* 29r6; *erüŋ baylıġı* 37v2; *nefsüŋ ḥaşerātı* 5v2; *zāhidüŋ gözleri* 57v4.

+nUŋ

dünyānuŋ ḫāk ü sengini 182r5; *ʿışḳ burcınuŋ ḳulesi* 201v5; *mūsā'nuŋ vaḳti* 187r4; *ʿışḳ ilinüŋ ḫaberin dėsem* 156v1; *kendünüŋ ḳudretinden* 152r7; *özinüŋ düşmeni* 13v5; *siŋekile pervānenüŋ yuvasında* 59v4.

+lU; +sUz isimden isim yapma ekleri

+lU

ṣaḳallu 165r1; *ṣuçlu* 50v1, 82r5; *ṣulu* 86v5, 197v7; *ṭapṭuḳlu* 100v2; *ṭatlu* 31v3, 91v6, 190r5; *ṭonlu* 6r5, 7v4; *uṣlu* 19v1, 24v5, 87r3; *utlu* 207v1; *yatlu* 162r5, 206v6; *yazlu* 148r1; *deŋlü* 17v3, 28v1, 64r3; *derdlü* 130r5, 181v2, 181v3; *eyerlü* 5v2; *gizlü* 21r6, 24r4, 24v1; *görklü* 82r4; *güçlü* 123v5; *yüklü* 100r1; *yüreklü* 7v3; *yüzlü* 194r6

+sUz

ansuz 43v5, 90v1, 122v6; *ayıḳsuz* 130v2; *ḳaydasuz* 32r1; *ḳayġusuz* 189v7; *ḳulaḳsuz* 202v5, 202v5; *ḳulsuz* 112r7; *ṣapmasuz* 52r6; *ṭortusuz* 91v3; *belürsüz* 144v5; *deksüz* 139v2; *derdsüz* 189r5; *dilsüz* 202v5; 202v5; *geŋsüz* 59r3, 158r3, 189r3; *göŋülsüz* 97r4, 130r4, 163v4; *gözsüz* 130v6, 141r4, 159v6; *issüz* 23r5, 98r1; *yeŋsüz* 81r4.

-dUm görülen geçmiş zaman eki

görmedin delü oldum yaŋıldum günāh ḳıldum 157r4; *yūsuf'ıla ben ḳuyıda yatdum* 118v1; *yaʿḳūb'ıla çoḳ aġladum* 118v1; *boynın buranları gördüm* 145r1; *deŋizler bendin deşdüm ʿummāndan ṭaşup geldüm* 124v3; *yaŋıldum buġday yėdüm uçmaḳdan sürilüp geldüm* 133v4

-dUŋ görülen geçmiş zaman eki

seni unutduŋ 47v4; *ṭaġuŋdan aşmaduŋ* 51r6; *yolda ṭurduŋ* 25v6; *cān u göŋül iletdüŋ* 157r5; *esritdüŋ cümle ḫalḳı* 178v3; *var eyledüŋ* 186r4

-dUK görülen geçmiş zaman eki

boynı zencīrlü geldük key ḳatı yesīr olduḳ 163v6; *dirfillü bıŋar olduḳ irkildük ırmaġ olduḳ* 161v5; *şol yaḳımı biz yaḳduḳ dünyeyi elden ḳoduḳ* 178r5; *biz sevdük ʿāşıḳ olduḳ sevüldük maʿşūḳ olduḳ* 203r1; *cānı yaġmaya vėrdük* 107v7; *indük rūm'ı ḳışladuḳ çoḳ ḫayr u şer işledük* 161v4.

+(y)Uz çokluk I. şahıs bildirme eki

yoġuz 100r6; *tuncındayuz* 96r4; *ḫācındayuz* 96r2; *ṭālib-i ʿilmlerüz* 70v5; *teferrücindeyüz* 96r3; *içindeyüz* 96r1.

+vüz şart çokluk I. şahıs eki

seversevüz 104r4.

-Ur geniş zaman eki

öyle buyurur 40v6; *ṣūret ṭopraḳda ḳalur* 66v2; *ṭolaşur kendüye* 33r3; *indürür kendözini* 197v5; *ʿışḳuŋ ḥaḳḳ'a ėrgürür* 158v5; *dükenür uzun yaş* 75v2.

-U zarf-fiil eki

aŋlayuvar 115v1; *dėyüvėrem* 164v3; *gizleyübilem* 143r2; *eyleyü vardum* 144r6.

-U fiilden isim yapma eki

ayru 72r3, 118r3, 166r5; *buşu* 20r1, 20v4, 21r3; *ḳoḳu* 58r1, 58r2; *ḳorḳu* 71v3, 121r3, 196v5; *ṣanu* 90v3, 172v1; *ṣoru* 65v5, 82v2; *ṭapu* 6r5, 7r2, 9v2; *ṭolu* 18r1, 24r3, 44v2; *yanu* 92r7; *yazu* 77r1; *bilü* 19r5, 19v1, 56r2; *ölü* 15r4, 47v3, 89r3; *sevü* 6v3, 97v1, 114v5

-gün, -kün fiilden isim yapım eki

düzgün 27r2; *göçkünci* 205v4.

Metnimizde 1 yerde ekin düz şekli kullanılmıştır: *ḳızġın* 160r4.

-mur fiilden isim yapma eki

yaġmur 121v6.

+sul isimden isim yapma eki

yoḫsul 37v1, 37v2, 68v1; *yoḫsullıḳ* 192r3; *yoḳsul* 92r5.

1.2.1.8.2.3. Düz Ünlü Taşıyan Ekler:

+I akkuzatif eki

aġu+y+ı 29v3; *buşu+y+ı* 27r5; *ḳara+y+ı* 119r5; *perde+y+i* 153r6; *cümle+y+i* 83r6; *dünye+y+i* 40r1, 93r1, 100v1; *kimse+y+i* 11v3, 51r2; *kişi+y+i* 17r6, 143v5; *gög+i* 18r6, 24v6, 85v6; *sen+i* 5r1, 5r5, 6v3; *ḥāżır+lar+ı* 109r2; *ṭaġ+lar+ı* 56r4, 152v3, 161r7; *bī-derd+ler+i* 84v4.

+I, +sI 3. teklik iyelik eki

cān dudaġ+ı 180r2; *cān ḳanad+ı* 56r2; *ʿışḳuŋ od+ı* 153v5, 185v1, 200r6; *göŋlüŋ ev+i* 121r1; *ölüm evren+i* 15v1; *duvācuḳ ḳapu+sı* 102v4; *ḳahır ḳazma+sı* 200v1; *yoluŋ ulu+sı* 40v6; *ʿışḳ oḳınuŋ yare+si* 201v6; *ṣırāṭ köprü+si* 199r4; *ṭamaʿ çeri+si* 7v4.

-dI görülen geçmiş zaman 3. şahıs eki

baġrum dutuş-dı 85r4; *dırāḳa ḳop-dı* 21v5; *yaḳamı dut-dı* 22r4 ; *esirge-di* 38v3; *iç-di esri-di* 152v5; *zenbīl ör-di* 192r6; *ḥalḳa olup otur-dılar* 125v3; *melāmet ol-dılar* 44r4; *vaṭanumdan ayır-dılar* 114r5; *cenāzeden şeş-diler* 125v4; *esrid-diler* 198v4; *ḳonanlar göç-diler* 56v5.

-(y)IsAr gelecek zaman eki

deccāl ḳop-ısar 92r6; *ḫayrum şerrüm yazıl-ısar* 205v3; *ḳurtar-ısar* 16v3; *aġla-y-ısar* 134v6; *bāḳī ḳalma-y-ısar* 67v2; *ṣoru ḥisāb olma-y-ısar* 65v5; *birik-iser* 20r6; *geç-iser* 86v3; *ʿömrüm ipi üzül-iser* 205v3; *baş gözi görme-y-iser* 67v6; *bitme-y-iser* 175r6; *ecel eli ėrme-y-iser* 131v5.

-mIş öğrenilen geçmiş zaman eki

ben beni unut-mış+am 88r3; *çal-mış nefsüŋ boynını* 165v7; *ġaflet gözin baġla-mış* 98v4; *derdinden öl-miş* 126v3; *ʿışḳ şarābından iç-miş* 165r6; *kimisi boynını eg-miş tenini ṭopraġa ṣal-mış* 144v6; *yūnus ne ḫoş dė-miş+sin bal u şeker yė-miş+sin* 155r6.

-mIş sıfat-fiil eki

azup yolda ḳal-mış+lar+a 130v5; *ḳan bat-mış kefenleri gördüm* 144v1; *ṣoġul-mış ḳuyudan* 48v2; *yolda ḳal-mış+lar+a* 130v5; *nefsin bil-miş er gerek* 201v1; *nefs öldür-miş er gerek* 199v2; *öl-miş göŋül dirile* 160v5, 160v6.

-(y)IncA zarf-fiil eki

bul-ınca 118v1; *ḳoca ol-ınca* 137r3; *ḳazma-y-ınca* 45v1; *yunma-y-ınca* 67v3; *eksil-ince* 35v6; *gör-ince* 204v6; *işüm bit-ince* 196v3; *öl-ince* 174r2; *sen seni bilme-y-ince eren naẓar ḳılma-y-ınca* 102v6.

-IcAK zarf-fiil eki

"*-ınca, -ince*" anlamı veren bu ek düzlük yuvarlaklık uyumuna tâbi olmayan eklerden biridir ve bu ekin metnimizde çokça örneği mevcuttur.

ben bu yeri yarad-ıcaḳ yėr üstine gök ṭur-ıcaḳ 135r5; *bir ṭona ḳan bulaş-ıcaḳ* 67v3; *cān bedenden uç-ıcaḳ menziline göç-icek* 161r2; *çırāġı yaḳ-ıcaḳ ḳaraŋu ḳaçar* 54r3; *dost yüzini gör-icek* 64r6; *gözüŋ ḥicābın sil-icek* 94v3; *secdeyi işid-icek* 188r4.

mI soru eki

ṣaġır mı ḳulaġuŋ 14v5; *ṣanur mısın* 24r1; *ümīdüŋ yoḳ mı* 13r6; *bilmez misin ḥaḳ ḳandadur* 93r5; *ʿışḳa ʿizzet midür bahā* 57r4; *ya ḳalb ṣāfī mi olur ḳızmayınca* 45v1.

+din ablatif eki

Eski Anadolu Türkçesi için karakteristik için karakteristik olmayan *+dIn* ablatif hali eki, bu lehçede *öŋ* kelimesi ve bazı edatlarda sınırlı olarak kullanılmıştır.[193] Metnimizde bu eki, "önce, ilk önce, önceden" anlamına gelen "*öŋdin*" kelimesinde görüyoruz. Sözcük, metinde 4 yerde geçmektedir: *öŋdin* 16r3, 106v4, 114r6, 120v6.

+cı isimden isim yapım eki

ḳapu+cılar 194r7; *ḳovu+cı* 162r6; *muştı+cı* 8v3; *ṣoru+cı* 121r5; *yalan+cı* 107r6; *yol+cıyı* 11r4; *dik+ci* 162r6; *ekin+ci+y+e* 207v6; *göçkün+ci* 205v4; *ne+ci* 124r1.

+lıḳ, +lik isimden isim yapım eki

alçaḳ+lıḳ 17r2, 17r3, 17r6; *arı+lıḳ* 105r3; *aşaḳ+lıḳ* 18r6, 18v1, 18v3; *ıraḳ+lıḳ* 127v4; *ṭoġan+lıḳ* 116r6; *ṭoġru+lıḳ* 52r6, 52v1, 52v5; *bir+lik* 25r2, 81v4, 112v4; *deli+lik* 126r6; *esrük+lik* 142r4, 177r2; *kendü+lik* 42v4, 52v3, 56r3; *öyle+lik* 167v5; *yigit+lik* 115r2.

+ncI, +ünci

altı+ncı 148v2; *iki+nci* 148r3, 164r6, 170v3; *yedi+nci* 148v4; *üç+ünci* 148r4, 164v1, 170v3; *dörd+ünci* 148r5, 164v2, 183r2.

-dir- ettirgenlik eki

del-dir- 134r4; *in-dir-* 177r6.

-I fiilden isim yapım eki

buş-ı 23v4; *ṣor-ı* 111r4, 172v3; *ṭol-ı* 92v5, 96r6; *ṭopṭol-ı* 203r3; *yal-ı* 87r1; *yaz-ı* 17r5;
dir-i 15r4, 135r4, 141r5; *egr-i* 53v1, 53v2; *göyn-i* 76r3; *öl-i* 174r4; *sev-i* 107v1, 126r5.

---

[193] Osman Yıldız, *Ahvâl-i Kıyâmet*, Şûle Yayınları, İstanbul, 2002, s. 138-139.

-Il- fiilden fiil yapım eki

aç-ıl- 40r3, 58v5, 183v4; *aṣ-ıl-* 127r3, 134r2; *at-ıl-* 134r2, 199r6; *ṣaç-ıl-* 40r3; *ṣar-ıl-* 125v2; *ṣay-ıl-* 74v1; *ṣor-ıl-* 111r4; *ṣun-ıl-* 77r2; *ṭut-ıl-* 90r4; *unıd-ıl-* 147r4; *ur-ıl-* 113v1, 170r5; *yaḳ-ıl-* 139r2; *yarad-ıl-* 20r5, 70r7, 133r7; *yar-ıl-* 61v4; *yay-ıl-* 76v1; *yaz-ıl-* 5v4, 131r4, 170v3; *yıḳ-ıl-* 12v3, 12v4, 97r4; *yırt-ıl-* 61v5; *yor-ıl-* 170r5; *dök-il-* 69v3, 173v3, 173v4; *dür-il-* 75v2; *sür-il-* 44r1, 44r2, 66r5; *vėr-il-* 83v3, 86v1, 116r1; *yed-il-* 168r2; *yeŋ-il-* 29r1.

-In- fiilden fiil yapım eki

baḫ-ın- 23r5; *bul-ın-* 29v2, 41v5, 45v5; *çal-ın-* 85r6, 122r4, 142r4; *daḳ-ın-* 76r6; *dart-ın-* 44v6; *ḳaç-ın-* 150r1; *ḳıl-ın-* 127v7, 171r5, 177v3; *ṭol-ın-* 24v6; *bil-in-* 28v1, 133v5, 153r5; *ėd-in-* 26r3, 103r2, 127r3; *gör-in-* 17r6, 20v3, 90r3; *göy-in-* 153r6; *sev-in-* 19r4, 60v6, 94v4.

-Ir- fiilden fiil yapım eki

sız-ır- 133v2; *biş-ir-* 95r6, 95v1; *deg-ir-* 11r5; *düş-ir-* 33r5; *şeş-ir-* 95v1; *yėt-ir-* 109r2.

-Iş- fiilden fiil yapım eki

bul-ış- 157r5; *çaġr-ış-* 111r7; *ḳar-ış-* 128v6, 149r6, 204r3; *bil-iş-* 59r2, 105v4, 106r5; *er-iş-* 89r6; *ėr-iş- (1)* 17r6, 29r4, 145v4; *ėr-iş- (2)* 89v5; *gir-iş-* 168v3; *il-iş-* 149r6; *vėr-iş-* 145v4; *yet-iş-* 15v4.

1.2.2. Ünsüzler

1.2.2.1. Ünsüz Benzeşmesi

1.2.2.1.1. İmlâsı Kalıplaşmış Ekler

Tonsuz ünsüzle biten sözcüklere getirilen eklerin başındaki ünsüzlerin tonsuz olmaması Eski Anadolu Türkçesinin ses özelliklerinden biridir. Buna sebep olarak eklerin klişeleşmiş bir şekilde yazılması sebep olarak gösterilmektedir.[194] Metnimizde bununla ilgili bazı örnekler şunlardır:

-dI$_4$ görülen geçmiş zaman eki

adumı yūnus daḳdum sırrumı ʿāleme çaḳdum 127r6; *çünkim beni esritdüŋ cān u göŋül iletdüŋ* 157r5; *düşdüŋ dünye ẕevḳına unutduŋ ḳıyāmeti* 199v5; *ėtdüm* 7v6, 21v6, 101r3; *geçdük* 108r2, 108r5, 161r6; *ibrāhīm edhem baḳdı tāc u taḫtı bıraḳdı* 127r4; *içdük* 161r6; *oda yaḳdılar işitdüŋ anı* 184v8.

[194] Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005, s. 76.

-dUK partisip eki

ṣınduḳdan 112r1; *ṭapduḳdur* 162v7.

+dUr bildirme eki

dost işi ʿaceb işdür cān deŋize ṭalmışdur 190v6; *olupdur* 9v5, 43v6, 89v3; *yoḳdur* 11v6, 12r1, 22r2; *berkdür* 7v2; *eylükdür* 28r4; *gerekdür* 72r5, 81v3, 81v4; *bilişdür* 116r1; *ḫalḳı bostān ėdinmişdür* 136v6; *öküşdür* 39r1.

+dA lokatif eki

ḳulmaşda 168v3; *niçe bir balçıḳda olam alçaḳda olam* 139v3; *ṣağışda* 34r4; *yaz u ḳışda* 169r2; *ṭopraḳda* 66v2, 128r2, 156v5; *uçmaḳda* 4r1, 4r11, 84r3; *yoḳlıḳdadur* 106v2; *düşde* 168v4; *işde* 168v5, 169r1, 169r4; *kirişde* 168v2; *gökde* 121v6, 126v5, 132v6; *yüksekde* 164v6; *yürekde* 158r6.

+dAn ablatif eki

başdan 25r1, 166r5; *ḳardaşdan* 111r7; *yazmaḳdan* 169r2; *çalapdan* 188r2; *çiçekden* 59v4; *ikilikden* 103v3, 155r3; *yükden* 16v3; *işden* 65v3.

+cA eşitlik eki

gün geldükce 202v3

1.2.2.1.2. Ötümlüleşme

Kelime içinde ötümlüleşme

İki ünlü arasında bulunan tonsuz ünsüzler (p, t, ṭ, ç, k, ḳ) genelde tonlulaşıp (b, c, d, g, ġ) yumuşarlar. Metnimizde konuyla ilgili örneklerden bazıları şunlardır:

-ç->-c-

bir ḳurı ağacıdum 154r3; *devlingece* 116r5; *güveci ṣırsın* 183v3; *ʿışḳ ḳılıcın ḳuşanup* 84v3; *kendünüŋ ḳazancın kendüye vermez* 31v6; *ne baḳır u ṭuncındayuz* 96r4; *öd ağacı bigi yanar vücūdum* 86v6; *ṣağıncı ḳo* 14r6, 46r1; *ṣoŋ ucı* 63r5, 87v3, 194r3; *sözüm ucı* 46r4; *şīrīn ḳılıncıla* 192v4; *var gücini üzer ölüm* 137r1.

-k->-g-

aṣlına uyaḳmaġa 57r1; *aṣṣı ėtmege giderler* 73r1; *beşige urdılar* 114r6; *bezegin ḳoġıl* 117r5; *buyruġın* 108v3, 121r6, 188r4; *çarḫ-ı felek yoġıdı* 149r2; *dilegin* 5v5, 36r2, 114v6; *dīn diregi* 172r6; *dirligüm çigidi* 162v5; *döşeginde oturma* 22v6; *eger gėrçek ḳonuġısaŋ aç gözüŋ uyanuġısaŋ* 113r6; *egriligüŋ ḳoyasın* 154r6; *ırmaġıdı* 17v5; *ırmaġıla* 163v1; *on iki süŋügin*

114v2; *öger anuŋ ḳādırlığın her bir işe ḥāżırlığın* 69v2; *ṭapduğuma* 145v4; *varlıġuŋ yoġa degşür* 99r6; *yaraġında olurlar* 4r5; *yüzini ṭopraġa sürsün* 100r2.

-p->-b-

ḥaḳ çalabum 128r6, 128r6; *fitne ḳabın uşatdı* 116v6; *ḳatrān ḳabına ḳoyma balı* 45r4; *ol çalabumuŋ ʿışḳı beni ser-ḫoş eyledi* 191v4.

-t->-d-

ayuŋ on dördi misin 104v6; *beŋzedeyin* 47r2; *çüridüp* 210r3; *dosta gider* 57r1; *ecel bir bir yudadurur* 91r2; *ḥikmet südin emen* 141r5; *ıṣladurısaŋ* 116v1; *incidesin āh ėdeler ʿömrüŋ kökin ḳurıdalar* 198v3; *istediçün* 146r6; *işi işleden çalap* 188v1; *ḳan aḳıdup* 127r1; *ḳaynadur deŋizleri* 153v5; *ögüdüŋden alur degül* 116r4; *unıdılup ḳalam bir gün* 147r4; *yaʿḳūb'ı aġladup alduŋ gözlerin* 204r6; *yaz yaradup yėr ṭonadan* 141r2; *yigidiken ölenlere* 208r1.

İki ünlü arasında olmadığı halde ötümlü yazılan sözcükler vardır:

ḳanadlan- (<ḳanatlan DLT) "kanat açmak": *ḳanadlandum uçar oldum* 145v2.

Farsçadan Türk diline girmiş olan *çeşte* (şeştâ, altı telli tanbur) sözcüğü de 1 yerde iki ünlü arasında olmadığı halde ötümlü olarak "*çeşde*" şeklinde yazılmıştır: *ḳopuzıla çeşde* 169v1.

Kelime sonunda ötümlüleşme

Metnimizde son seste ötümlüleşme hadisesi azımsanmayacak miktarda görülmektedir. Aşağıdaki sözcüklerin son sesleri *ḳ, t* yerine ötümlü olarak *ġ, d* olarak yazılmıştır.

-ḳ>-ġ

aġ "ak, beyaz": *aġ üstine ḳara dizen* 131r4; *ḳarayı aġ üstine yazaram* 119r5; *yüzüni aġ ėde bir söz* 95r6.

bırāġ "burak, cennet bineği": *bırāġ at biner* 8v3.

fāriġ "vazgeçmiş, terk etmiş": *fāriġ* 83r3, 101v3, 101v4; *fāriġ ol* 102r6; *fāriġ olur* 65v2.

ıraġ "uzak": *ıraġ düşer* 127v4; *ıraġ ėde* 95v5; *ıraġ oldı* 10r3.

ırmaġ "ırmak, nehir": *ırmaġ oldı* 17v2; *ırmaġ olduḳ* 161v5.

ṣaltuġ "Sarı Saltık": *ṣaltuġ* 140v1.

ṭapduġ "tapduk Emre": *ṭapduġ* 140v1.

ṭopraġ "toprak": *ṭopraġ* 2r1; *ḳara ṭopraġ ėde* 95v2.

uçmaġ "cennet": *sekiz uçmaġ ėde* 95v3 *uçmaġ* 146r3.

yaraġ "hazırlık": *yaraġ olsun* 174v2.

yoġ "yok, yokluk": *çārem yoġ* 56r1.

-t>-d

dörd (<tört DLT) "dört": *yėdi evren ü dörd ejdehā* 139r5.

eved (<evet DLT) "fakat": *eved* 31v1.

ḳurd (<ḳurt DLT) “kurt, böri”: *ḳurd ḳuş yėr* 75r4; *yā ḳurd u yā aṣlan olam* 138r4.

1.2.2.2. Ünsüz Düşmesi

/ġ/ sesinin erimesi

Eski Türkiye Türkçesinde birden fazla heceli kelimelerin sonundaki */-ġ/* ve */-g/*ler ile eklerin sonundaki */-ġ/* ve */-g/*ler Batı Türkçesinde düşmekte, Doğu Türkçesinde de sadâsızlaşıp */-ḳ/* ve */-k/* olmaktadır. Eski Türkiye Türkçesinde */-ġ/* ve */-g/*ler düşerken kimi zaman kendinden önceki ünlüyü yuvarlaklaştırırlar.[195] Metnimizde sondaki */-g/* sesinin düşmesi ile ilgili şu örnekler mevcuttur:

acı (<açıġ DLT) “acı, ekşi”: *acı datlı olmaya* 119r7; *acısı ḥelvāya ėrdi* 29r6; *acısın* 114r6.

arı (<arıġ DLT) “temiz, arı”: *arı cān* 6r1; *arı dirlik* 18r3, 22v4, 108v6; *arı yüri* 137r4.

belli/bellü (<belgülüg DLT) “belli”: *belli* 102v5; *bellü* 15r4, 23r3, 33v4; *bellüdür* 119r6.

biti (<bitig DLT) “yazılmış şey”: *boynuŋa biti ṣala* 204v7; *elüŋe biti ṣunıla* 77r2.

çeri (<çerig DLT) “asker”: *çeriyi* 199v2; *nefsüŋ çerisin ḳırdum* 129r2; *riyā çerisi* 199v2.

dürlü (<türlüg DLT) “türlü, cins”: *dürlü* 29v2; *dürlüdür* 3r7, 3v3; *dürlü dürlü* 166r4.

ḳamu (<ḳamuġ DLT) “bütün, hep; herkes”: *benem ḳamudan yavuz* 97v6; *ḳamulardan aşaġa ṭur* 83r2; *ḳamu şehr ü ḳamu il rāḥat oldı* 9v3.

ḳapu (<ḳapuġ DLT) “kapı”: *dört ḳapudur* 183v4; *duvācuḳ ḳapusı açuḳ* 102v4; *ḥaḳ ḳapusın açar oldum* 145r5.

ḳatı (<ḳatıġ DLT) “katı”: *ḳatı olsa* 70v3; *ḳatı şarṭ eyledi* 36r5; *ḳatı ṭaşı mūm eyler* 158v4.

ḳışla (<ḳışlaġ) “kışla”: *ḳışlalar ḳışlamaz olmış* 144v3.

ḳorıcı (<ḳoruġçı DLT) “muhafız”: *ḳorıcıdur* 167r5.

köpri/köprü (<köprüg DLT) “köprü”: *köpriden* 209r5; *ṣırāṭ köprüsi* 199r4; *köprüsin* 194v5.

ḳuyu/ḳuyı (<ḳuyuġ, ḳuduġ DLT) “kuyu”: *ḳuyudan* 48v2; *ḳuyıda* 118v1; *ḳuyı ḳazsa kendü düşe* 31v4; *ḳuyı ḳazup ʿāḳıbet kendü düşe* 162r3.

nite (<netek DLT) “nasıl”: *nite* 26r4, 121r3, 163v4; *nitedür* 8v6.

öli/ölü (<ölüg DLT) “ölü, ölmüş”: *öli* 174r4; *ölü dirgürüp* 133v3; *ölü gibi baḳar* 47v3.

ṭapu (<ṭapuġ DLT) “huzur; hizmet”: *ṭapuda ṭurġıl* 12r5; *ṭapu ėden* 44r3; *ṭapuya* 79r2.

ṭatlu (<ṭatlıġ DLT) “tatlı”: *ṭatlu* 31v3; *ṭatlu oldı* 190r5; *ṭatlu sözler söylegil* 91v6.

ulu/ulı (<uluġ DLT) “ulu, yüce”: *bāṭını ʿarşdan ulu* 198r1; *cān bir ulu kimsedür* 73v6; *ulu devlet olur* 88v1; *ʿarşdan ulı* 74r4; *ʿarşdan ulıdur*; 87r4; *ulı dirlik gerek* 49r4.

yayla (<yaylaġ DLT) “yayla”: *yaylalar yaylamaz olmış* 144v3.

Metnimizde kelime içindeki */-ġ-/* ve */-g-/*lerin düştüğü örnekler de mevcuttur. Bu örnekler şunlardır:

---

[195] Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005, s. 67.

bulan- (<bulġan- DLT) "bulanmak": *bulanmadın* 167v4, 167v5; *bulanurısa* 167v4.

emek (<emgek DLT) "emek": *emek yėme* 116r5; *emek yėmesün* 165r1; *emegin yėrdi* 192r6.

eyü/eyi (<edgü DLT) "iyi": *eyi ad* 76r4; *eyü olur* 30r4; *eyü sözile* 162v1.

gerek (<kergek) "gerek": *gerek* 25r4, 29v3, 29v4; *gerek olsun* 174v2; *gerekdür* 103v4.

ḳulaḳ (<ḳulġaḳ, ḳulḳaḳ DLT) "kulak": *ḳulağı* 47r5; *ḳulaḳ dutdı* 38v6; *ḳulaḳ urup* 84r1.

ṣarar- (<ṣarġar- DLT) "sararmak": *beŋzi ṣarara* 171r6, 177v4; *beŋzi ṣararmış* 7r1.

yalan (<yalġan DLT) "yalan": *yalan oldı* 90v5; *yalan söyleyen* 70r6; *yalan yaŋlış* 115v4.

/-l-/ sesinin düşmesi

Orta hecede görülen ses düşmesidir. Sadece birkaç sözcükte görülmektedir.

getür- (<keltür- DLT) "getirmek": *dile getürem* 176r3; *ele getür* 87v3, 199v6; *ḫaberin getürür* 65v4.

otur- (<oltur- DLT) "oturmak, yerleşmek, beklemek": *ḥalḳa olup oturdılar* 125v3; *içerü şāh oturur* 154v2; *üç güne dek oturalar* 176r3.

/-r-/ sesinin düşmesi

Metnimizde /-r-/ sesinin düştüğü ve düşmediği örnekler mevcuttur.

i- (<ėr-) "olmak": *biz anda cem' idük* 149r3; *bunlar bir vaḳt begler idi ḳapucılar ḳorlar idi* 194r7; *ḥażretde ferişte idi* 177v1.

bile (<birle) "birlikte, beraber": *bile* 2v5, 2v6, 3r2.

/y/ sesinin düşmesi

Metnimizde */y/* sesinin düştüğü örnekler olduğu gibi aynı sözcükte */y/* sesinin düşmeden kullanıldığı örnekler de mevcuttur. Divanü Lûgat-it-Türk'le karşılaştırdığımızda şu örneklerde baştaki */y/* sesinin düştüğünü görmekteyiz:

ağaç (<yıġaç DLT) "ağaç": *aġaç* 62r2, 62r5,134r4; *bir ḳurı aġacıdum* 154r3; *öd aġacı bigi yanar vücūdum* 86v6.

aġla- (<yıġla- DLT) "ağlamak": aġlasaŋa 204v5; *ġarībseyüp aġlarıdum* 205v1; *ḳan aġladuġı* 101r1.

ıldırum (<yıldırum) "yıldırım": *ıldurum urdı* 37v3.

ılduz(<yulduz DLT) "yıldız": *'āşıḳuŋ ılduzını* 189r4; *çoḳ ılduzlar eyledi* 185v4; *ılduzlar baġı ḳırıla* 61v4.

ıraḳ/ıraġ (<yıraḳ DLT) "uzak": *ıraḳ* 19v4, 28v2, 48r3; *ıraġ* 10r3, 95v5, 127v4.

ürü- (<yürü-) "yürümek": *yarġum ürür* 122v4.

ilan (<yılan DLT) "yılan": *aġılu ilan* 131r6, 141r3; *ilan çeyan* 75r5, 147r4.

incit- (<yünçüt- DLT) "incitmek": *incidesin* 198v3.

incü (<yinçü DLT) "inci": *incüden aḳ* 105r2.

/y/ sesinin düşmeden kullanıldığı örneklerin sayısı fazla değildir. Şu örneklerde */y/* sesinin düşmeden kullanıldığını görüyoruz:

yıldırım "yıldırım": *yıldırım olup şaḳıyan* 121v6, 141r3.

yılduz "yıldız": *yılduzıdum* 132v6.

yüri-/yürü- "yürümek": *arı yüri* 137r4; *ay u gün yürisün* 185v5; *perdesüz yüriseŋ* 109v3; *ḥükmüm yürür* 122v1; *ṣaġ esen yürürken* 34r2; *yürürem* 109v1.

Farsçadan Türk diline geçen bazı sözcüklerde ise sondaki */-y/* seslerinin düştüğü görülmektedir. "Bazen vezin gereği bazen de mürekkep isim ve sıfat yapma sırasında görülen bu hadisenin"[196] örnekleri metnimizde de mevcuttur.

ḫū (<ḫūy) "huy, mizaç": *begenesi ḫūsı yoḳdur* 34v1; *eyü ḫū* 2v5; *yavuz ḫū* 45r2.

Aynı sözcük *+lı* ve *+lu* isimden isim yapım eklerini aldığında da yine */y/* sesinin düştüğünü görüyoruz:

ḫūlı (<ḫūylı) "huylu": *ḫūlı* 74r4;

ḫūlu (<ḫūylu) "huylu": *ʿāṣī ḫūludur* 50v1; *eyü ḫūlulara* 75r6; *şīrīn ḫūlu dil-ber* 176r6

1.2.2.3. Ünsüz Türemesi

Koruyucu ünsüz türemesi

"Ekleme ve kaynaşma sırasında kendini gösteren ünlü çatışmasını önlemek için ünlüler arasına getirilen /y/ ünsüzüne koruyucu ünsüz denir.[197] Metnimizde konuyla ilgili çokça örnek mevcuttur. Bu örneklerden bazıları şunlardır:

anla-y-a 48r4; *çüri-y-üben* 205v5; *dė-y-eyin* 4v6, 28r2, 101v4; *doḳı-y-asın* 47v1; *eyle-y-em* 134v3, 143v4, 144r1; *iste-y-elüm* 76v3; *ḳaḳı-y-up* 141r3; *ḳalma-y-ısar* 67v2; *ḳanda+y+ıduŋ* 23r6; *ḳarınca+y+a* 87v4; *kimsene+y+e* 60r6, 197r2; *ne+y+içün* 91v3; *olma-y-ınca* 67v4, 67v5, 162v5; *söyle-y-icek* 109r7; *ṭoġru+y+ısaŋ* 53v1; *yerince+y+imiş* 101r2.

3. şahıs *-I, -sI* iyelik eklerinden sonra isim çekim eklerinden birisi geldiği zaman arada bir */n/* sesi türemektedir[198]:

aġzı+n+da 44v1; *ardı+n+daġı* 131r6; *boynı+n+a* 37r2, 37r4, 37r5; *göŋli+n+e* 89v3; *ḳapusı+n+da* 6r5, 148r2, 148r3; *uyḫusı+n+dan* 15r6.

---

[196] Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005, s. 80.

[197] Osman Yıldız, *Ahvâl-i Kıyâmet*, Şûle Yayınları, İstanbul, 2002, s. 153. Ayrıca bk. Ahmet Bican Ercilasun, "Türkiye Türkçesinde Yardımcı Ses", *Türk Dili*, sy. 585, TDK Yayınları, Ankara, 2000, s. 219-226.

[198] Muzaffer Akkuş, *Kitab-ı Gunya*, TDK Yayınları, Ankara, 1995, s. 170.

Alıntı kelimelerde ünsüz türemesi

Arapçadan Türk diline geçen bir kelimede başta */y-/* ünsüzü türemesine rastlamaktayız:

yesīr “esir”: *ʿışḳa yesīr olan benem* 122r2; *yesīr eyleyen* 163v5; *yesīr olduḳ* 163v6.

1.2.2.4. Ötümsüzleşme

Ötümsüzleşme ya da tonsuzlaşma, ötümlüleşmenin karşıtı olarak ses tellerinin ciğerlerden gelen havayı titreştirmemesi ve ton vermemesi, ünsüzlerin boğumlanma sırasında titreşimlerini kaybederek tonsuzluk veya ötümsüzlük niteliği kazanmasıdır.[199] Metnimizde ötümsüzleşme örnekleri genelde yabancı dilden Türkçeye giren örneklerde görülmektedir. Eski Türkçede “Ad, isim” demek olan “*at*” sözcüğünün aynı şekliyle metnimizde bir yerde kullanılması dikkat çekicidir. Metnimizdeki ötümsüzleşme hadiseleri ve örnekleri şunlardır:

-ġ>-ḳ

çırāḳ (<çerāġ) “çerāğ, yağ kandili”: *çırāḳ* 54r6; *çırāḳ yandı* 54r5; *yandurduġuŋ çırāḳ* 179r1.

-d>-t

at “ad, isim”: *at ʿālemi dutmışıdı* 186v7.

āzāt (<āzād) “kurtulmuş, hür”: *āzāt olur* 65v3.

dert (<derd) “dert”: *dertlerile* 139r2.

murāt (<murād) “arzu, istek”: *murāt* 65v5.

d->t-

tānışman (<dāniş-mend) “fakih, bilgin”: *deriŋ tānışman* 89v1; *tānışmanuŋ cāhili onamaz dervīşleri* 89v2.

1.2.2.5. Hece Yutulması (Haploloji)

Eski Türkçede seyrek olarak ses düşmesi, ses ve hece kaynaşması (contraktion) olayı ile hece yutulması olayına rastlanıyor.[200] Metnimizde hece düşmesinin en belirgin örneğini *+dUr* 3. şahıs bildirme eki oluşturmaktadır:

erenler yolı+dur 69r2; *göŋüllerüŋ pası+dur* 70r4; *ḳorḳusı yoḳ+dur* 34r6; *maʿrifetüŋ yoḫsulı+dur* 68v1; *sözüm turvanda+dur* 76v3; *eksüklik bende+dür* 77r4; *göŋülde+dür ḥaḳḳ’a ṭuraḳ* 93r6; *ḥaḳīḳat bir deŋiz+dür* 78v7; *ṣaġ müsülmān seyrek+dür* 92r3; *yarınum bu gün+dür* 90r6.

---

[199] Osman Yıldız, *Ahvâl-i Kıyâmet*, Şûle Yayınları, İstanbul, 2002, s. 153.

[200] Zeynep Korkmaz, “Eski Türkçedeki Oğuzca Belirtiler”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, C:1, TDK Yayınları, Ankara, 2005, s. 211.

1.2.2.6. Ünsüz İkizleşmesi

Bir kelimede bir ünsüzün iki kere söylenmesi veya yazılması durumudur.[201] Metnimizde bu hadise /s/ sesinin iki kere söylenmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Metnimizde bununla ilgili örnekler şunlardır:

elli (<elig DLT) "50, elli": *elli ḥāc* 103v4; *elli yıl* 116v1.

aṣṣı/aṣṣu (aṣıġ DLT) "fayda": *aṣṣı gözetmedüm* 108r2; *aṣṣı ḳılmaz ola* 175v6, 176r4; *aṣṣı ziyāndan geçdüm* 155r1; *buçuḳ pūllıḳ aṣṣum yoḳ* 97v7.

issi (<isig DLT) "sıcak": *ḳorḳmaz issi ṣovuḳdan* 197r6.

issi (<idi+i) "sahip": *emānet issile* 124v5; *iş issini* 76v3; *naẓar issi* 38v3.

issüz (<idi+süz) "ıssız, tenha": *issüz ḳalmış* 98r1; *issüz olıcaḳ* 23r5.

uṣ (<uṣ+ı) "akıl": *ne uṣṣuŋ var* 15r4; *uṣṣum ʿaḳlum aldurdum* 157r4; *uṣṣumı ʿaḳlumı aldı* 185r1.

1.2.2.7. Ünsüz Tekleşmesi

Metnimizde Arapçadan Türk diline giren şeddeli kelimelerdeki sondaki çift ünsüzden birinin düşmesi olayıdır. Metnimizde bununla ilgili şu örnekler mevcuttur:

cān (Ar. cānn): *cān olam* 140r4.

cin (Ar. <cinn): *cin* 138r5; *cin ü perī* 122v2; *cin olam* 140r4.

dür (Ar. <dürr): *dür ü cevher isteriseŋ* 59v5; *dür ü gevher alasın* 45v5; *dür döker lisānumuz* 191v4; *ṣadefler dür ṭoludur* 18r1.

ḥāc (Ar. <ḥācc): *elli ḥāc terk eyledi* 103v4.

ḥac (Ar. <ḥacc): *ḥac cürm ü cināyet durur* 167r4; *ḥac ḥicābdur ʿāşıḳlara* 166v1.

ḥaḳ (Ar. <ḥaḳḳ): *ḥaḳ'dan gelen şerbeti içdük* 161r6; *ḥaḳ şarābın içmiş gibi* 208r2, 208r3; *yaratdı ḥaḳ dünyeyi peyġām-ber dostlıġına* 112r4.

ḳad (Ar. <ḳadd): *ne ḳad ne ḳāmet* 86r4.

rab (Ar. <rabb): *ėy rabbü'l-enām* 210r1.

red (Ar. <redd): *red oldılar* 34r4.

ṣaf (Ar. <ṣaff): *ʿāşıḳlar ṣafında* 104v1; *ṣaf baġlamış* 82v6; *ṣaf durduġı* 177v3.

sır (Ar. <sırr): *bir ḳaç sır aç* 62r2; *boncuḳ degül sır sözi* 106v5; *sır-daş olur* 178r3.

şer (Ar. <şerr): *birisi şer cünbişde* 169r3; *çoḳ ḫayr u şer işledük* 161v4; *ḥaḳ'dan gelür ḫayr u şer* 70r2; *ne ḫayr u ne şer* 67r4.

---

[201] Osman Yıldız, *Ahvâl-i Kıyâmet*, Şûle Yayınları, İstanbul, 2002, s. 154.

1.2.2.8. Ünsüz Nöbetleşmesi

1.2.2.8.1. b-/m- Nöbetleşmesi

Kelime başındaki */b/* ünsüzünün kendisi gibi dudak ünsüzü olan */m/* ünsüzüne dönmesi hadisesidir. Metnimizde sadece bir yerde bununla ilgili bir örneğe rastladık. "*Ben*" sözcüğü bir yerde "*men*" şeklinde kullanılmıştır.

ben "ben": *ben* 20r4, 20v6, 22r1; *benümile ben olanı* 196r1; *sen ü ben eyledi* 190r5.

men "ben": *bu ʿālem-i kes̱retde sen yūsuf u men yaʿḳūb* 160v2.

1.2.2.8.2. k-/g- Nöbetleşmesi

Eski Türkçedeki bazı kelime başı */k/*ler Batı Türkçesinde */g/*ye dönüşmüştür. Eski Türkçede */k/* ile başlayıp metnimizde */g/*li okuduğumuz ince sıradan bazı kelimeler şunlardır:

gėce 78v3, 86r6, 91r1; *geç-* 63r5, 56v6, 79v3; *gėç* 39r2; *geçür-* 23v4, 42r3, 76v1; *gedil-* 10r6, 156v4; *gel-* 4v6, 7r3, 12r6; *gemi* 70v2, 70v3, 78v7; *geŋez* 48r2; *ger-* 209r4; *gėrçek* 80r1, 80r2, 85r1; *gerek* 12r2, 14r5, 18r3; *gerek-* 94v6, 95r1, 95r2; *gėrü* 9r1, 11r5, 15v5; *get-* 79v5; *getür-* 87v3, 188v4, 199v6; *gevde* 56r1, 182r3, 186r2; *gey-* 81r4, 99r4, 156r2; *geyik* 171r4; *gez-* 82v6, 136v6, 152r2; *gezek* 136v6; *gibi* 9r3, 21v6, 22r3; *gir-* 30v3, 93v2, 156r5; *git-* 8r4, 14v6, 92r5; *gizle-* 143r2, 159r1, 164v3; *göbek* 187r3; *göç-* 56v5, 71r6, 100r1; *gögüz* 125r5; *gök* 18v1, 25v3, 25v4; *gök yüzi* 170v3, 171r2, 177r6; *göl* 68r5, 178r4, 178r6; *gönder-* 124v2, 176r2; *gönen-* 156r5, 156r5; *gönül-* 71r6, 135v6, 145v3; *göŋlek* 72v1, 72v1, 81r4; *göŋül* 62r4, 64r5, 64v1; *gör-* 2r1, 5r5, 7r3; *görklü* 82r4; *göster-* 88r5, 143v5, 173v3; *göyün-* 171v7; *göz* 48r4, 48r5, 48v1; *güç* 100v6, 137r1, 161r1; *gül-* 37v2, 69v4, 137r3; *gümiş* 96r4; *gün* 12v3, 78v3, 91r1; *gündüz* 66r4, 86r6, 97v6; *güneş* 47r3, 194r6, 198r6; *güt-* 51r2; *güveç* 183v3; *güy-* 42v5, 193r1.

Bugünkü kullanımlarını da dikkate alarak Eski Türkçede */k-/* olup metnimizde de ince sıradan */k-/* olduğunu kabul ettiğimiz sözcükler şunlardır:

keleci 73v3, 104v7, 124r1; *kendöz* 37v6, 172v5, 193r2; *kendü* 4r4, 12r2, 31v4; *kes-* 100v4, 145v2, 200r6; *key* 5v1, 6r1, 7v3; *kez* 27v2, 33v5, 36r4; *kiçi* 72v4, 74r6; *kim* 3v4, 5r3, 5r5; *kimesne* 8v4, 26v2, 34v1; *kimi* 23r4, 74r4, 92v7; *kimse* 7r4, 9r5, 10v1; *kimsene* 58r5, 63v5, 66v6; *kiriş* 168v2, 168v5, 177r6; *kişi* 12r2, 18v2, 21v2; *köpri* 209r4, 209r5, 209r6; *köpük* 152v3; *kör* 38v2, 153v2, 165r2; *kül* 119r4, 184v9, 202v2; *küs-* 145r1.

1.2.2.8.3. ḳ/ḫ Nöbetleşmesi

Türkçede kelime başında */ḫ/* sesi bulunmamaktadır. Günümüzde */ḫ/* ile başlayan bazı kelimeler Eski Türkçe döneminde */ḳ/* sesini ihtiva etmekteydi. Metnimizde Eski Türkiye

Türkçesinin diğer metinlerinde olduğu gibi bu ḳ sesi kendisini muhafaza etmektedir. Sesin */ḫ/* şeklinde inkişafı daha sonraki yüzyıllarda olmuştur.[202]

Metnimizde */ḳ-/* ile geçip bugün Türkiye Türkçesinde */h-/* olan sözcükler de bu nöbetleşmenin içinde değerlendirilmektedir. Bu kelimeler şunlardır:

ḳanḳı "hangi": *ḳanḳı bir nesne* 105r6; *ḳanḳısı lāyıḳdur* 80r5; *ḳanḳısınuŋ* 4v3.

ḳanı "hani, nerede": *ḳanı begüŋ* 15r3; *ḳanı olmış* 27r3; *ol kimse ḳanı* 7r4.

Metnimizde *-ḳ-/-ḫ-* nöbetleşmesi daha çok iç seste görülmektedir. Bu nöbetleşme örnekleri şunlardır:

aḫşam "akşam": *aḫşam* 35r2; *aḫşam durur* 108v7.

baḫın- "bakınmak": *girür çıḳar baḫınmaz ḳolayınca* 23r5.

daḫı (<ṭaḳı) "dahi, de, da": *daḫı* 97v4, 103v5, 108r4.

uyḫu "uyku, gaflet uykusu": *ġaflet uyḫusından* 15r6; *uyḫudan uyanup* 44v3; *uyḫuya* 49r5.

yoḫsa "yoksa, aksi takdirde; acaba": *yoḫsa* 117v2, 117v3, 183v3.

yoḫsul (<yoḳsul) "yoksul": *ma'rifetüŋ yoḫsulıdur* 68v1; *niçe mālluya yoḫsul dėyü gül dur* 37v2; *yoḫsulları ḫoş görüben* 110v4.

Metnimizde aynı kelimenin iki şeklinin olduğu örnekler de vardır. Metnimizde yukarıdaki sözcüklerden *uyḫu, yoḫsa, yoḫsul* sözcüklerinin *-ḳ-*'lı şekilleri de mevcuttur:

uyḳu "uyku, gaflet uykusu": *uyḳuda* 23r2; *uyḳusı ḳanmaz* 49r5.

yoḳsa "yoksa, acaba": *yoḳsa* 158v4.

yoḳsul "yoksul": *yėdügi yoḳsul eti* 92r5.

1.2.2.8.4. -ġ-/-v- Nöbetleşmesi

Eski Türkçedeki sınırlı sayıda kelimede *-ġ-/-v-* değişmesi gerçekleşmiştir. Metnimizdeki bu kelimeler şunlardır:

ṣovuḳ (<ṣoġuḳ DLT) "soğuk": *ḳorḳmaz issi ṣovuḳdan* 197r6.

ṣovuḳluḳ "soğukluk": *ṣovuḳluġı* 173r1.

çevre (<tegre DLT) "çevre": *çevre yanına* 37v3.

1.2.2.8.5. b/v Nöbetleşmesi

Kelime başında *b-/v-* nöbetleşmesi:

var- (<bar- DLT) "varmak": *ḥaşra vara* 61v1; *sefere varam* 72v6; *var imdi* 99r1.

var (<bar DLT) "var": *var eyledi* 100r6, 173r4, 186v3; *var gücini* 137r1; *varı yoḳdur* 38v2.

ver- (<bir-) "vermek": *ḫaber vereyin* 11r2; *ḳuvvet vermiş* 56r4; *yaġmaya verür* 159v3.

vėr- (<bir-) "vermek": *adum vėrdi* 168v3; *emcek vėrdiler* 114v1; *göŋlüŋ vėr* 67v6.

---

[202] Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005, s. 65.

veribi- (<biribi-) "göndermek": *veribidi* 60v5, 71r4.

vėribi- (<biribi-) "göndermek": *dilümüze vėribidi* 177v6; *sebağın vėribidi* 172v5; *ecel serhengini vėribiye* 181v7.

Kelime içinde *-b-/-v-* nöbetleşmesi:

yalvar- (<yalbar-) "yalvarmak": *yalvar* 83v4; *yalvarayın* 152r2; *yalvaralar* 111v1.

yalvarıcı "yalvaran": *muḥammed ḥaḳ yalvarıcı* 77r3.

yavuz (<yabız) "kötü": *işüm yavuz* 76r4; *yavuz endīşe dutma* 162r3; *yavuz iş* 54r2.

Kelime sonunda *-b/-v* nöbetleşmesi

ev (<eb) "ev": *dostuŋ evi göŋüllerdür* 126r5; *ev aydın oldı* 54r5; *ev yaparsın* 71r4.

sev- (<seb-) "sevmek": *sevdük* 203r1; *sevelüm sevilelüm* 96v4; *sev sevüye düşdi göŋül* 114v5.

b/v nöbetleşmesi eklerde de görülmektedir. Eski Anadolu Türkçesinde bildirme ve şahıs eklerinden bazıları (*+vAn, +vAnIn, +In, +(A)m, +(U)m, +vUz, +Uz*) "ben" ve "biz" şahıs zamirlerinden *b-/v-* değişmesi sonucu ortaya çıkmıştır.[203]

1.2.2.8.6. b-/p- Nöbetleşmesi

Bugün Türkiye Türkçesinde */p/* ile başlayan bazı sözcükler Eski Anadolu Türkçesinde */b/* ile başlamaktadır. *b-/p-* nöbetleşmesinin görüldüğü sözcükler şunlardır:

panbuḳ (<banbuḳ) "pamuk": *ḥallāc panbuğı gibi atılup geldüm* 134r2; *panbuḳlayın* 177r5.

Metnimizde aslî *b* sesini koruyan sözcükler şunlardır:

barmaḳ "parmak": *barmağın banmaz* 49r5.

bıŋar "pınar": *bıŋarıdum* 163v1; *dirfillü bıŋar olduḳ* 161v5; *gözin bıŋar eyledi* 187v1.

biş- "pişmek, olgunlaşmak": *bağrı bişen* 146v4; *bişmez* 162v5; *çigidi bişdi* 162r1.

bişir- "olgunlaştırmak": *kelecilerüŋ bişirgil* 95v1; *sözi bişirüp* 95r6.

bişür- "olgunlaştırmak": *çig işüŋi bişür* 42v6; *ḫāmıdum ʿışḳ bişürdi* 145r7.

1.2.2.8.7. t-/d- Nöbetleşmesi

Eski Türkçede kelime başında */d/* sesi bulunmamaktadır. Bugün */t/* ve */d/* ile başlayan tüm kelimeler Eski Türkçede *t-d* ayrımı yapılmaksızın */t/* ile başlamaktaydı. Eski Anadolu Türkçesinde bir yanda */t/* korunurken bir yandan da */d/*li şekiller ortaya çıkmıştır.

Eski Türkçede ince sıradan sözcüklerin başındaki */t/*ler büyük ölçüde metnimizde */d/*ye dönüşmüştür:

---

[203] Zeynep Korkmaz, "Eski Anadolu Türkçesindeki -van/-ven; -vuz/-vüz Şahıs ve Bildirme Eklerinin Anadolu Ağızlarındaki Kalıntıları", *TDAY-Belleten*, 1964, s. 43-65.

de- 7r3, 11r5, 17r2; *dė-* 11r6, 48v3, 73r1; *debit-* 2r4; *dėdür-* 119r6; *deg-* 88v1, 112v5, 185v1; *degin* 17v5, 36r2, 36v2; *degir-* 11r5; *degiş-* 125r1, 133r6; *degme* 8v5, 26v4, 41r5; *degrit-* 114r4; *degşir-* 134r5; *degşür-* 77r4, 99r6, 126r6; *degül* 9r2, 14r6, 21r2; *degür-* 26v5, 109r5; *dek* 65r4, 134v5, 176r3; *del-* 23r1; *deli* 63r4, 87r3, 171v6; *delim* 16v6, 83r5; *delü* 122r5, 123v2, 157r4; *delüm* 24v3; *demür* 7v3, 7v5, 199r3; *deŋiz* 70v3, 135r5, 152v3; *depe* 134r4, 173v6; *depren-* 197r4, 205r5; *depret-* 21v3; *der* 136v1; *der-* 16v5, 29r2, 107v2; *dėr-* 97r1, 142v2, 144v5; *deri* 61v2, 141r5, 168v5; *dėril-* 64v6, 94v3, 168v5; *deriŋ* 89v1; *deş-* 124v3; *deve* 57r6; *devşir-* 67v5; *dėvşür-* 42v6, 145v1; *dik-* 147r5; *diken* 87v1, 155v5, 155v5; *dil* 105r6, 106v3, 113r2; *dile-* 80v3, 83v6, 136v6; *dilek* 25v3, 41v6, 62r4; *din-* 170r2; *diŋle-* 28r2, 35r6, 66r6; *direk* 81v6, 172r6, 191r3; *dirgen-* 99v3; *dirgür-* 133v3; *diri* 19r3, 135r4, 141r5; *diril-* 78v6, 160v5, 160v6; *dirlik* 81v3, 97r3, 120v3; *dirlük* 53v2, 114r1; *dişür-* 29r2; *diz* 74v7; *diz-* 114r7, 131r4; *dök-* 71r3, 137r1, 137r2; *dökil-* 69v3, 173v3, 173v4; *dökül* 87v3; *dökül-* 34r2, 75r5, 142v3; *dölen-* 51v2; *dön-* 17r3, 188r4, 195r5; *döndür-* 118v2; *dördünci* 148r5, 164v2, 183r2; *dört* 4r8, 123v6, 124r6; *döşe-* 10r4, 131r1, 131r2; *döşek* 22v6, 57r6, 134v3; *döy-* 87r1, 133v6, 170v7; *dükeli* 4v8, 111v2, 124r5; *düken-* 75v2, 162v4, 169r4; *düket-* 8r3, 17r3, 123r5; *dün* 66r4, 144v4, 149r5; *dür-* 74v4, 93v2; *düri-* 134r3; *düril-* 75v2; *düriş-* 67v5, 133v6, 199v6; *dürlü* 2v6, 3r3, 29v2; *düş* 144r4, 190v6, 190v6; *düş-* 34r3, 39v5, 115r4; *düşir-* 33r5; *düşür-* 95v1, 145r7; *dütün* 86v6, 145r2, 177v4; *düz* 98r3, 131r2; *düz-* 26r5, 137v6, 208v4; *düzen* 118r3; *düzen-* 62r4; *düzet-* 22v5; *düzgün* 27r2; *düzil-* 151r2; *düzül-* 18v3, 81r3, 168v4.

Kalın ünlü taşıyan sözcükler ise baştaki */t/* sesini muhafaza etmişlerdir. Bu /t/ler, *tı* (ط) ile yazılmışlardır:

ṭaġ 11r4, 11v1, 17v1; *ṭaġa* 133v6; *ṭaġıt-* 190r5; *ṭaġla-* 145r2; *ṭal-* 18r3, 168v5, 168v6; *ṭalbın-* 63r4; *ṭaldur-* 202r5; *ṭam-* 198r2; *ṭamar* 43r4, 49v1, 129r6; *ṭamla* 152v3; *ṭamu* 125v5, 147v5, 153r3; *ṭanıḳ* 94r6; *ṭanış-* 42r2, 124v4; *ṭanışıḳ* 24v4, 74v5, 96v4; *ṭanuḳ* 77r2, 113r6, 207v5; *ṭaŋ* 60r5, 60v1, 150v6; *ṭap* 126r2; *ṭap-* 186v3, 188r6, 188r6; *ṭapşur-* 182r2; *ṭapu* 6r5, 161v6, 198r7; *ṭar* 33v4, 37r5; *ṭarlıḳ* 34r1, 192r3; *ṭart-* 17r4, 29r4, 205r1; *ṭaş* 28v2, 46v2, 75v2; *ṭaş* 76r4, 135r2, 154r2; *ṭaş-* 124v3, 161v5; *ṭaşın-* 54r2; *ṭaşra* 132v3, 148v5, 165v3; *ṭatlu* 31v3, 91v6, 190r5; *ṭayaḳ* 200v5; *ṭayan-* 167r2, 209r5; *ṭayın-* 149v4; *ṭoġan* 68v5, 116r6, 116r6; *ṭoġanlıḳ* 116r6; *ṭoġra-* 129r1; *ṭoḳ* 10r2, 33v6, 48r6; *ṭoḳsan biŋ* 132v4, 169v7; *ṭoḳuz* 4r3, 6r3, 137v2; *ṭol-* 25v4, 154r2, 155r4; *ṭolaş-* 33r3; *ṭoldur-* 112r2, 193r4, 210r3; *ṭolı* 92v5, 96r6; *ṭolu* 44v2, 78v4, 93v6; *ṭonat-* 141r2; *ṭonlu* 6r5, 7v4; *ṭop* 71v5, 71v5, 138r6; *ṭopraḳ* 3v9, 28v5, 63v1; *ṭoy-* 10r5, 40v6, 51r4; *ṭoyla-* 115v6; *toz* 27v1, 40r2, 152v2; *toz-* 119r4; *ṭudaş* 184v12; *ṭuman* 141r4; *ṭunç* 96r4; *ṭuṭaş* 171v5; *ṭutıl-* 90r4; *ṭutul-* 16r2, 36v3, 206v7; *ṭuz* 114r6.

Metnimiz ikili kullanımlar açısından da dikkat çekicidir. Metnimiz aşağıdaki sözcüklerin hem /*d*/li hem de /*t*/li şekillerini barındırmaktadır:

daŋla “tan vaktinde, sabahleyin”: *daŋla* 83v2, 83v2.

ṭaŋla “tan vaktinde, sabahleyin”: *ṭaŋla* 83v6, 84r1, 84r2.

doġ- “doğmak”: *doġmaġa* 158v2.

ṭoġ- “doğmak”: *anadan ṭoġan* 126r1; *ṭoġam uyaġam* 127v6; *ṭoġuban* 129v1.

doġru “doğru”: *doġru yol* 184r2.

ṭoġru/ṭoġrı “doğru”: *sözi ṭoġru dėyene* 70r6; *ṭoġru varan* 53r2; *ṭoġru yoluŋca yüri* 174r2; *ṭoġrı yārüŋ vardur* 87v1; *ṭoġrı yola gelesin* 154r6; *ṭoġrı yolı gösteren* 141r6.

doġrulıḳ “doğruluk” *doġrulıḳdur* 171r4.

ṭoġrulıḳ/ṭoġrılıḳ “doğruluk”: *bulınmaz ṭoġrulıḳ sen egriyiseŋ* 53v1; *ṭoġrulıḳ* 52r6, 52v1, 96v2; *ṭoġrulıḳ bekleyen* 65r3; *ṭoġrılıḳ mancınıġı* 199r6.

don “elbise, kılık kıyafet”: *kefen donum biçildi* 125r6; *kefen donumuza* 172v2.

ṭon “elbise, kılık kıyafet, renk”: *beş ḳarış bez durur ṭonum* 147r4; *tevḥīd ṭonını geyen* 94v2; *ṭon vėrür* 35r1.

donan- “süslenmek”: *donanmış* 98v5.

ṭonan- “süslenmek” *gök ṭonanup* 173r6; *yeşil ṭonlar geyesin ṭonanasın* 156r2.

doy- “doymak”: *doyamaz* 98v6; *dünyāya doyar* 81r5; *ṣoḥbete doymayan* 89v6.

ṭoy- “doymak”: *eli ṭoyup* 40v6; *sen ayruḳ yėdügile ṭoymayasın* 51r4; *ṭoydı* 10r5.

dur- “durmak” : *ayaġın durur* 98r3; *ṣabrıla dura* 30v3; *ṭaşra dura* 38r4.

ṭur- “durmak”: *ḳarāra ṭurası* 201v2; *ḳavī ṭuram* 123v6; *ṣabırla ṭururdı* 28r6.

duraḳ “yerleşilen yer, yurt”: *duraḳ* 78v2; *duraḳdur* 81v3; *duraġı* 176v5.

ṭuraḳ “durak, yerleşilen yer”: *göŋüldedür ḥaḳḳ’a ṭuraḳ* 93r6; *sensin cānlara ṭuraḳ* 178v7; *ṭuraḳ ėdindüŋ* 128v2.

dut- “tutmak”: *erenler etegin dut* 150r2; *işin dutar* 23r2; *ögüdüm duta* 46v4.

ṭut- “tutmak”: *erenler etegin ṭut* 202r1; *ʿışḳ etegin ṭuta* 72r6; *işüŋ ḳolayın ṭutalum* 96v4.

dutıl-/dutul- “tutulmak”: *dutıldum* 136r2; *dili dutulmış* 7r1; *dutulmaz oldı* 207v1.

ṭutıl-/ṭutul- “tutulmak”: *ṭuzaġa ṭutılan* 90r4; *ṭutulmayasın* 16r2; *ḳulaḳ ṭutulmaz* 206v7.

duy- “duymak”: *duydı* 43r2; *maʿşūḳı duyan* 26r4; *sırrını duyan* 129v3.

ṭuy- “duymak”: *ḳıymetin ṭuyarısaŋ* 91v4; *maʿnā ṭuyan* 111v4; *sırrı ṭuyan* 127r4.

duz “güzellik, şirinlik”: *ʿārifler datsun duzumı* 181v5.

ṭuz “güzellik, şirinlik”: *ḳılıncı ṭuzını* 189r1.

duzaḳ “tuzak”: *duzaḳ oldı* 102v6; *ʿışḳ duzaġına düşdüm* 136r2; *nefs duzaġın seçegör* 78v2.

ṭuzak “tuzak”: *ṭuzaġın* 119r3; *ṭuzaġumdan şeş* 209r4; *uçmaḳ ḫod bir ṭuzaḳdur* 56v3.

dutsaḳ “tutsak”: *dutsaḳ ḳaldılar* 105r5; *dutsaḳ olur* 177r1.

ṭutsaḳlıḳ “ṭutsaklık”: *ṭutsaḳlıḳ* 119r3.

dütün “duman”: *dütünleri* 145r2; *dütünüm* 86v6; *ʿışḳuŋ dütüninden beŋzi ṣarara* 177v4.

tütün “duman”: *ʿışḳ odınuŋ tütüninden yūnus’uŋ beŋzi ṣarara* 171r6.

1.2.2.8.8. d/y Nöbetleşmesi

ayruḳ (<adruḳ) “başka; uzak”: *ayruḳ* 13r3, 28v3, 42r5; *ayruḳ düşesin* 12r6; *ayruḳlar* 173v4.

boy (<bod DLT) “ölçü”: *yėr boyı gider* 36v6.

eyü (<edgü DLT) “iyi”: *eyü ad* 116r2; *eyü ʿamel* 24r3, 76v6; *eyü dirlik* 5v6, 96v5.

gey- (<ked- DLT) “giymek”: *geymegi* 190r4; *ḫilʿat geydi*; 173r3; *yeŋsüz göŋlek geydi* 81r4.

ḳayġu (<ḳadġu DLT) “kaygı”: *ḳayġu* 16v4, 100r5, 120r4; *ḳayġuları* 10r2; *ḳayġu yėmek* 107v3.

ḳoy- (<ḳod- DLT) “koymak”: *dünyāyı ḳoya* 14v4; *elden ḳoyup* 81v4, 177r3; *ḳoyıcaḳ* 35v4, 36r6.

ḳuyı/ḳuyu (<ḳuduġ DLT) “kuyu”: *ḳuyı ḳazsa kendü düşe* 31v4; *ḳuyıda* 118v1; *ḳuyudan* 48v2.

ṭoy- (<ṭod- DLT) “doymak”: *baḳubanı ṭoyamaz* 98v5; *ṭoydı* 10r5; *ṭoymayasın* 51r4.

uyı-/uyu- (<udı- DLT) “uyumak”: *uyıyayıduŋ* 69v5; *uyurısaŋ* 23r1; *uyuyasın* 23v3.

1.3. Şekil Bilgisi

1.3.1. Yapım Ekleri

1.3.1.1. İsimden İsim Yapma Ekleri

+An

İşlek olmayan isimden isim yapma ekidir.

eren 30r1, 74r3, 74r4; *erenler* 5v1, 7v3, 10v3; *oġlan* 6r3, 59v2, 92v7.

+caḳ

yalıncaḳ 126v5.

+cI

Türkçedeki en işlek eklerden biridir. Metnimizde sadece iki şekli bulunan bu ek, fonksiyon olarak meslek ve uğraşma isimleri yapar.

ḳapucısı 103r2; *ḳapucılar* 194r7; *ḳorıcıdur* 167r5; *ḳovucı* 162r6; *muştıcı* 8v3; *ṣorucı* 121r5; *ṣorucılar* 172v3; *yalancı* 107r6; *yalancılıḳ* 107r5; *yolcıyı* 11r4; *yolcı idüm* 142v5; *dikci* 162r6; *göçkünci* 205v4; *neci* 124r1.

+cIlAyIn

Bu ek çekim eki gibi düşünülse de klişeleşmiş bir yapı olduğu için eki yapım ekleri kategorisine aldık.

ancılayın 35r5; *bencileyin* 20r4, 76r2, 188v6; *sencileyin* 19v3, 128r6.

+cik, +cuḳ

Küçültme ve sevgi ekidir. Metnimizde sadece bir örnekte karşımıza çıkmaktadır.

ekincige 207v6; *duvācuḳ* 102v4.

+daş

ḥāldaş 71r3, 178r2, 178r3; *ḳardaş* 71r2, 111r7, 125r7; *rāzdaş* 124r6; *yoldaş* 12v2, 14r3, 33v1; *yoldaşlıġum* 142r7.

+er

+er isimden isim yapma eki metnimizde *birer* ve *biŋer* sözcüklerinde karşımıza çıkmaktadır.

binmişler birer atı 92r5; *biŋer erleri vardur* 4r3, 4r6, 4r9.

+ge

özge 58r6, 96r4.

+gü

gözgü 176v2.

+ncI, +ünci

altıncı 148v2; *ikinci* 148r3, 164r6, 170v3; *yedinci* 148v4; *üçünci* 148r4, 164v1, 170v3; *dördünci* 148r5, 164v2, 183r2.

+la

yayla 144v3; *ḳışla* 144v3.

+lI$_4$

Çok işlek bir ektir. Metnimizde dört şekilli olarak karşımıza çıkan bu ekin yuvarlak biçimi *+lU* daha yaygın olarak kullanılmıştır. Ekin Eski Anadolu Türkçesinin yuvarlaklaşma temayülüne aykırı olan +lI şeklini 6 örnekte tespit ettik.

datlı 119r7; *ḫūlı* 74r4; *riyālı* 116r2; *yatlı* 83v5.

küpeli 105v1; *sevdükli* 192v7.

aġılu 131r6, 141r3; *āzādlu* 108v4; *baġlu* 31v6, 195r6; *cānlu* 12r2, 49r5, 109v2; *çoḳallu* 99r1; *günāhlu* 128v4, 172v4; *ḥaḳlu* 50v4; *ḫūlu* 19v1, 50v1, 75r6; *ʿışḳlu* 121v1; *īmānlu* 54r6; *ḳanlu* 9r3; *ḳorḳulu* 113v5, 170v5; *ḳutlu* 97v3, 173r2, 196v1; *māllu* 37v2; *pāyānlu* 108r6; *ṣabırlu* 28r5; *ṣaḳallu* 165r1; *ṣuçlu* 50v1, 82r5; *ṣulu* 86v5, 197v7; *ṭapṭuḳlu* 100v2; *ṭatlu* 31v3,

91v6, 190r5; *ṭonlu* 6r5, 7v4; *uṣlu* 19v1, 24v5, 87r3; *utlu* 207v1; *yatlu* 162r5, 206v6; *yazlu* 148r1.

deŋlü 17v3, 28v1, 64r3; *derdlü* 130r5, 181v2, 181v3; *dertlü* 130r4, 196r4; *devletlü* 29r5, 64v4, 197v6; *dirfillü* 161v5; *dürlü* 2v6, 3r3, 3r7; *es̱erlü* 98r2; *eyerlü* 5v2; *gizlü* 21r6, 24r4, 24v1; *görklü* 82r4; *güçlü* 123v5; *heybetlü* 207r5; *ḥüccetlü* 207r3; *hünerlü* 116v1; *ḥürmetlü* 207r2; *işlü* 123v5; *ʿizzetlü* 207r4; *ḳıymetlü* 206v6; *ḳuvvetlü* 207r1; *perdelü* 49v4; *saʿādetlü* 29v1; *sözlü* 194r6; *yėrlü* 3v5, 3v6, 3v7; *yüklü* 100r1; *yüreklü* 7v3; *yüzlü* 194r6; *zaḥmetlü* 207r6; *zencīrlü* 37r3, 105r5, 163v6.

+lI$_4$K

En işlek isimden isim yapma eklerinden biridir. Yer, topluluk, meslek, makam isimleri ve soyut isimler yapar. Metnimizde bu ekle ilgili ek uyumsuzluğuna da rastlanmıştır. Ek uyumsuzluğu *+lik, +lıġ, +lıḳ* şeklinde olup sekiz sözcükte görülmektedir.

alçaḳlıḳ 17r2, 17r3, 17r6; *aŋmaḳlıḳ* 142r6; *arılıḳ* 105r3; *aşaḳlıḳ* 18r6, 18v1, 18v3; *ʿāşıḳlıḳ* 57r6; *āvāralıḳ* 51r5; *ayrulıḳ* 96v2; *āzādlıḳ* 105r5; *baḫīllıḳsız* 201v2; *baylıḳ* 37v2; *ber-ḫūrdārlıḳ* 192r5, 192r6; *doğrulıḳ* 171r4; *dostlıḳ* 83r4, 112r4, 191r1; *düşvārlıḳ* 12v4, 192r4; *faḳılıḳ* 103v3; *ferāġatlıḳ* 116v4; *fużūllıḳ* 62r3, 180r1, 188v2; *ḥasūdlıḳ* 33r5, 34r3; *ḥāżırlıḳ* 69v2; *ḫorlıḳ* 73r5; *ḫoşlıḳ* 63r5; *ıraḳlıḳ* 127v4; *ḳaraŋulıḳ* 66r5, 122v5; *ḳāṣırlıḳ* 69v2; *ḳatılıḳ* 36v4; *ḳullıḳ* 15r2, 25v1, 45r5; *ḳuşlıḳ* 108r5; *oğrılıḳ* 168v2; *olmaḳlıḳ* 32r4; *pādişāhlıḳ* 85v6; *pūllıḳ* 97v7; *ṣafālıḳ* 161r7; *ṣağlıḳ* 161r7; *sālūslıḳ* 98r4, 201v4; *sāluslıḳ* 200r1; *ṣarplıḳ* 188r3; *simsārlıḳ* 201r5; *sulṭānlıḳ* 114v3; *şādılıḳ* 110r1, 168v4; *şādlıḳ* 33v6; *ṭarlıḳ* 34r1, 192r3; *ṭoġanlıḳ* 116r6; *ṭoġrılıḳ* 199r6; *ṭoġrulıḳ* 52r6, 52v1, 52v5; *ṭoġurlıḳ* 33v3, 52v2, 53r1; *ṭutsaḳlıḳ* 119r3; *uyanuḳlıḳ* 14r6; *varlıḳ* 65v6, 78r2, 78r5; *yadlıḳ* 143r3, 143r3; *yalancılıḳ* 107r5; *yatlıḳ* 77v6; *yıllıḳ* 14r6, 79v4, 108r5; *yoḫsullıḳ* 192r3; *yoḳlıḳ* 65v6, 71r2, 106v2; *yoldaşlıḳ* 142r7; *zārılıḳ* 146r2.

beglik 194r5; *benlik* 66v3, 90v6, 93v2; *beŋlik* 112v4; *bī-çārelik* 36r5; *bilelik* 78r1; *bilişlik* 149r4; *birlik* 25r2, 81v4, 112v4; *delilik* 126r6; *dervīşlik* 81v3, 81v7, 116v4; *dirlik* 5v6, 18r3, 22v4; *dünyelik* 102v5; *düzenlik* 20v4, 26v3, 26v4; *egrilik* 154r6; *eksüklik* 62v1, 77r4; *emīnlik* 151v2; *erlik* 68v6, 164v5, 178v6; *esrüklik* 142r4, 177r2; *günlik* 14v5; *ikilik* 26r2, 103v3, 112v4; *kendülik* 42v4, 52v3, 56r3; *miskīnlik* 81v5, 82r2, 99v1; *nelik* 96r3, 126r6; *nitelik* 63r7, 90r5; *öylelik* 167v5; *pīrlik* 77v5; *raḥīmlik* 82r7; *senlik* 93r6, 102v6; *tekebbürlik* 13r5, 142v3; *tīzlik* 3r2; *vermeklik* 16v5; *yėmelik* 190r4; *yigitlik* 115r2.

āzādluḳ 90r4; *çoḳluḳ* 110r6; *ḳulluḳ* 25r3, 25r5, 182v6; *ṣovuḳluḳ* 173r1; *ṭoġruluḳ* 52r5; *ṭoġurluḳ* 52v5; *yoḳluḳ* 202r1, 202r4, 202v6.

dirlük 53v2, 114r1; *eylük* 28r4.

Ek uyumsuzluğu olan sözcükler şunlardır:

ādemīlıḳ 139v4; *cāhillıḳ* 116v2; *ġafīllıḳ* 14r6, 26r4; *ḳadīmlıġ* 3r6; *peşmānlik* 182r6; *ṣūfīlıḳ* 91v1; *şeyḫlıḳ* 76r6; *ẓālimlıḳ* 115v6.

+sI4z

Olumsuzluk veya yokluk bildiren isimden isim yapma ekidir. Eski Anadolu Türkçesinde ünlüsü devamlı yuvarlak olan ekin, metnimizdeki 4 örnekte düz şeklinin kullanıldığını tespit ettik. Bir örnekte ekin +*ṣuz* şekline rastlanmıştır.

baḫīllıḳsız 201v2; *cānsız* 190v6.

deŋsiz 139v2; *geŋsiz* 117v3.

ansuz 43v5, 90v1, 122v6; *ayıḳsuz* 130v2; *cānsuz* 106r3, 109v2, 131v3; *destūrsuz* 179v3; *dostsuz* 43v6, 190v3; *faydasuz* 32r1; *gümānsuz* 65r3, 127v3, 129r4; *ḥicābsuz* 181r5; *ırılmasuz* 129r5; *ıṣṣısuz* 174r1; *ʿışḳsuz* 59v6, 80r4, 92v5; *īmānsuz* 11v2, 21r1; *ḳaydasuz* 32r1; *ḳayġusuz* 189v7; *ḳulaḳsuz* 202v5, 202v5; *ḳulsuz* 112r7; *mūmsuz* 91v3; *nişānsuz* 178v3; *pādişāhsuz* 112r7; *pāyānsuz* 108v1; *ṣabırsuz* 29v4, 30r4; *ṣadaḳasuz* 32v6; *ṣapmasuz* 52r6; *ṭortusuz* 91v3; *zebūnsuz* 5v1; *zekātsuz* 32v6.

belürsüz 144v5; *deksüz* 139v2; *derdsüz* 189r5; *dilsüz* 202v5; 202v5; *edebsüz* 142v1; *ġāyetsüz* 80r4; *ġayretsüz* 181r1; *geŋsüz* 59r3, 158r3, 189r3; *göŋülsüz* 97r4, 130r4, 163v4; *gözsüz* 130v6, 141r4, 159v6; *issüz* 23r5, 98r1; *kendüsüz* 106v4; *ḳıymetsüz* 48v1; *mecālsüz* 18r4; *mürebbīsüz* 19r6; *nihāyetsüz* 89r4, 160r7; *ögürsüz* 198r3; *ölmesüz* 160v6; *perdesüz* 109v3; *sensüz* 25v4, 56r1, 58r4; *terksüz* 40v4; *tevbesüz* 13v2; *yeŋsüz* 81r4.

ṣuṣuz 6v1.

+sUzIn

aŋsuzın 21v4, 172v1; *geŋsüzin* 59r3; *ḫabersüzin* 137r2.

+sul

Türkçede işlek olmayan eklerden biridir. Metnimizde tek örnekte görülmektedir.

yoḫsul 37v1, 37v2, 68v1; *yoḫsullıḳ* 192r3; *yoḳsul* 92r5.

1.3.1.2. Fiilden İsim Yapma Ekleri

-aḳ

Eski Türkçeden beri nesne isimleri yapan işlek bir fiilden isim yapma ekidir.

bıçak 118r6, 200v1, 201r1; *duraḳ* 78v2, 81v3, 176v5; *ṣuṣaḳ* 95r4; *ṭuraḳ* 64r3, 93r6, 103r2; *yataḳ* 77v4.

-cek

emcek 114v1.

-ç

ḳazanç 31v6; *ṣaġınç* 14r6, 46r1, 47r6.

-dük

sevdük 6v4, 137r5, 159r1; *sevdükli* 192v7.

-GAn

Tek heceli eklere getirilmeyen işlek bir ektir.

ḳarışġan 89v4; *uruşġan* 89v2; *sevişgen* 89v6; *erişgen* 89v3.

-ġın, -gün, -kün

Tek heceli eklere getirilen işlek bir ektir.

düzgün 27r2; *göçkünci* 205v4; *ḳızġın* 160r4.

-GU

Türkçenin en işlek eklerinden olup daha çok yapma ifade eden eylemlere getirilir.

bıçġu 204r4; *çalġu* 193r5; *ḳayġu* 10r2, 16v4, 33v6; *yarġu* 122v4, 122v4; *sevgü* 48r3, 48r5, 48r6.

-I$_4$

buşı 23v4; *ṣorı* 111r4, 172v3; *ṭolı* 92v5, 96r6; *ṭopṭolı* 203r3; *yalı* 87r1; *yazı* 17r5

diri 15r4, 135r4, 141r5; *egri* 53v1, 53v2; *göyni* 76r3; *öli* 174r4; *sevi* 107v1, 126r5

ayru 72r3, 118r3, 166r5; *ayrulıḳ* 96v2; *buşu* 20r1, 20v4, 21r3; *ḳoḳu* 58r1, 58r2; *ḳorḳu* 71v3, 121r3, 196v5; *ḳorḳulu* 113v5, 170v5; *ḳuyu (2)* 71v3; *pür-ṭolu* 208v5; *ṣanu* 90v3, 172v1; *ṣatu bāzār* 81r4, 83r1; *ṣoru* 65v5, 82v2; *ṣorucılar* 172v3; *ṭapu* 6r5, 7r2, 9v2; *ṭolu* 18r1, 24r3, 44v2; *ṭopṭolu* 57v7, 63r2, 185r5; *yanu* 92r7; *yazu* 77r1.

bilü 19r5, 19v1, 56r2; *ölü* 15r4, 47v3, 89r3; *sevü* 6v3, 97v1, 114v5.

-IcI, -ucı

Süreklilik ifade eden işlek bir fiilden isim yapma ekidir. Meslek isimleri de yapmaktadır.

baḳıcı 53v3, *çaḳıcı* 53v3, *ṣarıcı* 176r1, *yalvarıcı* 77r3, *ma'nā bilici* 46r4, *ṣu ḳoyucı* 175v7, *yuyucı* 175v7.

-ıḳ, -UK

ayıḳ 130v2, 130v2, 142v3; *ayıḳsuz* 130v2; *bayıḳ* 94r6; *danışıḳ* 185r3; *ṭanışıḳ* 24v4, 74v5, 96v4; *yaraşıḳ* 104r5; *yazıḳ* 80v4.

açuḳ 56r2, 76v3, 102v4; *artuḳ* 58r3, 72r6, 125r3; *ayruḳ* 12r6, 13r3, 28v3; *ayruḳsı* 21r5, 25r4, 50v3; *ayruḳṣı-* 151r2; *ayuḳ* 107v5; *busaruḳ* 141r4; *buyruḳ* 35v2, 81r5, 108v3; *ḳonuḳ* 113r5, 113r6, 142v5; *uyanuḳ* 76v5, 94r6, 113r6; *uyanuḳlıḳ* 14r6; *yaraşuḳ* 87v5; *yazuḳ* 61v5, 80r6, 150v4.

bölük 4v3, 4v4; *köpük* 152v3; *yögrük* 41r1.

-In, -ün

dütün 86v6, 145r2, 177v4; *ekin* 208r1; *ekincige* 207v6; *tütün* 171r6; *yaḳın* 19v3, 23v2, 111v2.

-Im, -üm

adım 56r1, 112v3, 113v1; *baḳım* 90v1; *içim* 208r2; *ölüm* 77r6, 87v3, 120v3; *yaḳım* 178r5; *yarımca* 195r2.

-I4ş

baḳış 43v4, 54r2, 105r4; *biliş* 67r3, 67v2, 76r4; *bilişlik* 149r4; *ḳuruyuş* 182r3; *bilüş* 197r5.

-it, -üt

geçit 194v5, 204v2; *ögüt* 30r5, 43r6, 43v7; *ögütle-* 8r5, 97r1.

-K, -ġ

bezek 117r5, 185v4; *budaḳ* 62r5, 62r6, 77v5; *dilek* 25v3, 41v6, 62r4; *döşek* 22v6, 98r3, 134v3; *eksük* 94r6, 109r2, 164r4; *eksüklik* 62v1, 77r4; *esrik* 126r6; *esrük* 59r1, 67r3, 85v3; *esrüklik* 142r4, 177r2; *ıraḳ* 19v4, 28v2, 48r3; *ıraḳlıḳ* 127v4; *ḳuşaḳ* 77r4, 147v4; *otlaḳ* 171v4; *ṭanıḳ* 94r6; *ṭanuḳ* 77r2, 113r6, 207v5; *yapalaḳ* 116r5; *yaraḳ* 32v5, 75v3, 78r5.

ıraġ 10r3, 11v5, 95v5; *yaraġ* 4r5, 51v4, 112r5.

-ḳuc

aldaŋḳuc 199v1.

-mur

yaġmur 121v6.

-saḳ

dutsaḳ 105r5, 177r1; *ṭutsaḳlıḳ* 119r3.

-si, -sU

çöksi 185v6; *yatsu* 109r2; *çöksü* 131r2.

-tu

ṭortusuz 91v3.

1.3.1.3. İsimden Fiil Yapma Ekleri

+A

boşa- 154v4; *buna-* 115r3; *ḳına-* 22v1, 51r2; *oyna-* 16r2, 62v3, 129r6; *ṣına-* 22r6; *yaşa-* 115v3.

beŋze- 47r2, 65v2, 184r5; *beze-*131r5; *deŋe-* 12v5; *dile-* 5r3, 38v4, 61v6.

+al-

buŋal- 7r6, 9r2.

+ar-

başar- 15v2, 30v2, 53r2; *busaruḳ* 141r4; *ṣarar-* 7r1, 171r6, 177v4.

+da-

alda- 8r3, 15v6, 149r5; *aldan-* 71r5, 79v3, 147v3.

+l-

ayrıl- 60v4, 116v5, 175r3; *diril-* 5v6, 160v5, 160v6; *ṭurıl-* 167v4; *ṭurul-* 167v5.

+lA

Olma ve yapma ifade eden, Türkçenin en işlek isimden fiil yapma eklerinden biridir.

aŋla- 48r4, 58v6, 69v3; *ārzūla-* 85v4; *bağışla-* 41v5, 106r2, 192v6; *baġla-* 14v4, 46r3, 82v6; *baŋla-* 195r5; *başla-* 187v6; *çaġla-* 128v7; *ışmarla-* 193v5; *ḳışla-* 23r4, 144v3, 161v4; *muştıla-* 82v1, 88v1; *muştula-* 143r4; *saḳla-* 143v6; *ṣaḳla-* 132r5, 158r3, 169r5; *ṣoyla-* 78r1, 178r1; *ṭaġla-* 145r2; *ṭoyla-* 115v6; *uyḳula-* 49v1; *yaġmala-* 153r4, 180v3; *yayla-* 23r4, 144v3, 149v1; *yıyla-* 205v1.

bekle- 7v3, 30r3, 40v5; *besle-* 5v5, 33v3, 52v2; *birle-* 169v4; *depele-* 166r1; *diŋle-* 28r2, 35r6, 66r6; *esle-* 5v5, 8v4; *gözle-* 33r1, 50r4, 159r1; *iŋile-* 97v2, 166r2; *işle-* 23r4, 31r5, 31v2; *izle-* 5r1, 22r6, 26v2; *ögütle-* 8r5, 97r1; *özle-* 33r1; *söyle-* 10v5, 50v4, 67r2; *yeŋile-* 52r3, 160v7; *yüzle-* 50r4.

+lAn

İsimden isim yapan *+la-*, *+le-* ekinin *-n-* çatısıyla birlikte kullanılmasıdır. Bu ekle yapılan fiillerin *+la-*, *+le-*’li şekilleri kullanılmaz.[204]

cānlan- 131v5; *ḳanadlan-* 145v2; *ḳanatlan-* 161v1; *ḳatlan-* 20r2, 153r3, 159v1; *ḳullan-* 168r4; *oŋlan-* 170v5.

diŋlen- 37v4; *ḥāllen-* 168r4; *teferrüclen-* 62v1.

+ṣa-, +se-

ṣuṣa- 95r4; *ġarībse-* 205v1.

+te-

yelte- 173v5; *yėlte-* 146r3.

+tel-

yöntel- 125r6.

1.3.1.4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri

-Ar-

aḳdar- 98v6; *çıḳar-* 154r6, 184v5; *ḳopar-* 192v7; *oŋar-* 137r2.

gider- 21r3, 45r2, 75r4; *gidert-* 192v4.

-dir-, -dUr-

deldir- 134r4; *indir-* 177r6.

---

[204] Gürer Gülsevin, *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 121.

aldur- 13r3, 157r4, 171r3; *azdur*- 82r6, 122v3, 182r1; *boğdur*- 133v6; *buldur*- 45v3, 45v3, 45v3; *daldur*- 108v4; *ḳızdur*- 2v1; *ṣordur*- 121r5; *ṭaldur*- 202r5; *ṭoldur*- 112r2, 193r4, 202r5; *ulaşdur*- 99r6; *unutdur*- 23v6; *yandur*- 179r1, 184v9, 200r6; *yoldur*- 115r1.

bildür- 3r8, 3v1, 33r4; *bindür*- 115r5, 176r2; *dėdür*- 119r6; *dildür*- 204r4; *döndür*- 118v2; *indür*- 35v3, 171r2, 183v2; *öldür*-154v4, 199v2, 202v2; *segirtdür*- 138r6; *yėdür*- 99v5, 113v2, 199v6.

-l-, -I$_4$l-

Türkçenin en işlek eklerinden biri olup pasiflik ve meçhullük ifade eder.

eksil- 34v5, 35v6, 63r3; *ḳocal*- 72v2.

açıl- 40r3, 58v5, 183v4; *aṣıl*- 127r3, 134r2; *atıl*- 134r2, 199r6; *baṣıl*- 127r2, 134r2; *boğıl*- 196v3; *çığrıl*- 170v1; *dartıl*- 61v5; *dutıl*- 136r2; *ırıl*- 6r1, 60v4, 61v4; *ırılmasuz* 129r5; *ḳatıl*- 17v4; *ḳırıl*- 61v4; *ḳurıl*- 152r2, 170r6, 170v4; *obrıl*- 147r4; *ṣaçıl*- 40r3; *ṣarıl*- 125v2; *ṣayıl*- 74v1; *ṣorıl*- 111r4; *ṣunıl*- 77r2; *ṭutıl*- 90r4; *unıdıl*- 147r4; *urıl*- 113v1, 170r5; *yaḳıl*- 139r2; *yaradıl*- 20r5, 70r7, 133r7; *yarıl*- 61v4; *yayıl*- 76v1; *yazıl*- 5v4, 131r4, 170v3; *yıḳıl*- 12v3, 12v4, 97r4; *yırtıl*- 61v5; *yorıl*- 170r5.

biçil- 125r6; *degşiril*- 72r6, 170r5; *dėnil*- 175r4; *deril*- 61v1; *dėril*- 64v6, 94v3, 168v5; *dökil*- 69v3, 173v3, 173v4; *düril*- 75v2; *düzil*- 151r2; *egilt*- 36r2; *gedil*- 10r6, 156v4; *geril*- 170v5; *gönil*- 71r2, 180v4; *içil*- 178v3; *irkil*- 101r5, 161v5; *kesil*- 20r3, 90r6, 175r4; *sevil*- 96v4, 102r4, 175r2; *süril*- 44r1, 44r2, 66r5; *vėril*- 83v3, 86v1, 116r1; *yedil*- 168r2; *yeŋil*- 29r1; *yėtil*- 17v4.

bozul- 27r3, 125r5, 205v3; *buyrul*- 175r4; *dutul*- 7r1, 56v6, 158v2*;* *ṣavul*- 60v3; *ṣoğul*- 48v2, 144v5; *ṭutul*- 16r2, 36v3, 206v7; *urul*- 36v1, 37v4, 118v5; *yuyul*- *(1)* 14r2, 49v2; *yuyul*- *(2)* 36r6.

bükül- 200v5; *dökül*- 34r2, 75r5, 142v3; *düzül*- 18v3, 81r3, 168v4; *gönül*- 71r6, 135v6, 145v3; *sevül*- 203r1; *sürül*- 173v6; *süzül*- 125r5; *ütül*- 16r2; *üzül*- 125r5, 168r2, 205v3.

-n-, -I$_4$n-

Bu ekin hem dönüşlülük hem de meçhullük-pasiflik şekli vardır. Çok işlek olan bu ekle ilgili metnimizde çokça örnek vardır.

aldan- 71r5, 79v3, 147v3; *bağlan*- 33r2, 33r3; *bezen*- 62r4, 69r5, 69r6; *boşan*- 144v1; *bulan*- 167v4, 167v4, 167v5; *cānlan*- 131v5; *çalḳan*- 185v6; *den*- 39v3; *dėn*- 34r1, 77v3,111r1; *dėnil*- 175r4; *depren*- 197r4, 205r5; *diŋlen*- 37v4; *dirgen*- 99v3; *dolan*- 163v4; *donan*- 98v5; *dölen*- 51v2; *düken*- 75v2, 162v4, 169r4; *düzen*- 62r4; *eglen*- 153r2; *eyerlen*- 161v3; *eylen*- 118r3, 118v5, 170v5; *gizlen*- 24v5, 26v2, 130v6; *gönen*- 156r5, 156r5; *ḥāllen*- 168r4; *işlen*- 44r4; *ḳanadlan*- 145v2; *ḳanatlan*- 161v1; *ḳatlan*- 20r2, 153r3, 159v1; *ḳınan*- 50r5; *ḳıvan*- 23r2; *ḳonuḳ* 113r5, 113r6, 142v5; *ḳorın*- 167r5; *ḳullan*- 168r4; *ḳuşan*- 77r4,

84v3, 147v4; *oḳın-* 84r1, 86v2; *oḳun-* 78v1, 84r2; *oŋlan-* 170v5; *ortalan-* 63r3; *özen-* 57r7; *ṣın-* 24v2, 112r1; *ṣınıḳ-* 9r1, 44r3; *ṣolın-* 111v2; *söylen-* 27r2, 50v2, 169v3; *ṭayan-* 167r2, 209r5; *teferrüclen-* 62v1; *ṭonan-* 156r2, 173r6; *uşan-* 70v3; *uyun-* 87r6; *uzan-* 69r6; *yaġmalan-* 64r6; *yarlıġan-* 151v3; *yen-* 10r6, 34v5, 101r4; *yėn-* 206v6; *yun- (1)* 45r1, 67v3, 67v5; *yuvan-* 115r2; *yürin-* 203v3.

baḫın- 23r5; *bulın-* 29v2, 41v5, 45v5; *çalın-* 85r6, 122r4, 142r4; *daḳın-* 76r6; *dartın-*44v6; *ḳaçın-* 150r1; *ḳılın-* 127v7, 171r5, 177v3; *ṣıġın-* 14r2, 104r6, 204r4; *ṭayın-* 149v4; *ṭolın-* 24v6; *yayın-* 149v5.

bilin- 28v1, 133v5, 153r5; *ėdin-* 26r3, 103r2, 127r3; *görin-* 17r6, 20v3, 90r3; *göyin-* 153r6; *sevin-* 19r4, 60v6, 94v4; *yerin-* 202r4.

bulun- 8v4, 54r5, 174r1; *dutun-* 166r4; *uçun-* 158r7; *yolun-* 54r5.

görün- 9v4, 40r2, 203r5; *göyün-* 171v7; *sürün-* 203r5.

-r-, -I$_4$r-

balḳur- 104v6.

sızır- 133v2.

bişir- 95r6, 95v1; *degir-* 11r5; *düşir-* 33r5; *şeşir-* 95v1; *yėtir-* 109r2.

artur- 73r2, 82v6, 84v4; *aşur-* 131r6, 141r4; *ḳayur-* 121r4; *ṣavur-* 184v9, 196v2, 202v2; *şaşur-* 79v4; *yoġur-* 186r1, 189v5.

bişür- 42v6, 145r7; *bitür-* 30r6, 42r5, 176r3; *degür-* 26v5, 109r5; *düşür-* 95v1, 145r7; *ėrür-* 19r5, 26v5, 29r3; *geçür-* 17r1, 23v4, 42r3; *örtür-* 134r1; *şeşür-* 131r6, 141r4; *yėtür- (1)* 125v3; *yėtür- (2)* 156r2; *yitür-* 154v2.

-ş-, -Iş-, -uş-

bulaş- 67v3, 67v5; *danış-* 19r6; *danışıḳ* 185r3; *dutuş-* 85r4, 145r2, 153v5; *ṣafālaş-* 108r4; *söyleş-* 81r6, 101r6, 141v4; *ṭanış-* 42r2, 124v4; *ṭanışıḳ* 24v4, 74v5, 96v4; *ṭolaş-* 33r3; *ulaş-* 2v1, 26v6, 60v2; *ulaşdur-* 99r6; *yaraş-* 38r2, 105r2; *yaraşıḳ* 104r5; *yaraşuḳ* 87v5.

bulış- 157r5; *çaġrış-* 111r7; *ḳarış-* 128v6, 149r6, 204r3; *ḳarışġan* 89v4.

biliş- 59r2, 105v4, 106r5; *eriş-* 89r6; *ėriş- (1)* 17r6, 29r4, 145v4; *ėriş- (2)* 89v5; *erişgen* 89v3; *giriş-* 168v3; *iliş-* 149r6; *sevişgen* 89v6; *vėriş-* 145v4; *yetiş-* 15v4.

buluş- 97r2; *uruşġan* 89v2.

-t-, -It-, -ut-

aġlat- 204r6; *ayt-* 39r6, 61v6, 62r2; *beŋzet-* 47r2, 123r6, 207v6; *berkit-* 74v4, 168r2; *bulat-* 14v6; *çürit-* 210r3; *depret-* 21v3; *düket-* 8r3, 17r3, 63r3; *düzet-* 22v5; *egilt-* 36r2; *erit-* 108v7, 115v4, 200r6; *eskit-* 58v2, 72v1; *esrit-* 145r7, 157r5, 178v3; *gidert-* 192v4; *gözet-* 12r4, 14v1, 30r3; *ıṣlat-* 116v1; *incit-* 198v3; *istet-* 123v4, 146r6; *işlet-* 188v1; *ḳaynat-* 153v5; *ḳurıt-*

198v3; *oynat-* 179v2; *segirt-* 15r1; *segirtdür-* 138r6; *semirt-* 74r3, 164r6; *söylet-* 61r3, 123v3, 204r7; *ṭonat-* 141r2; *uġrat-* 11v5; *uzat-* 14r6, 36v4, 58v1; *yaġmalat-* 39v4; *yürüt-* 179r7.

aḳıt- 56v1, 127r1; *ayıt-* 43r3, 57r4, 89v5.

degrit- 114r4.

ḳorḳut- 113v6, 148r3.

-y-

ḳoy- 14v4, 26r4, 35v4; *ḳoyucı* 175v7; *yuy- (1)* 39r4, 45r3, 78r5; *yuy- (2)* 51r4; *yuyucı* 175v7; *yuyul- (1)* 14r2, 49v2; *yuyul- (2)* 36r6.

1.3.2. İsim

1.3.2.1. Çokluk Eki

Metnimizde çokluk *+lAr* ekiyle yapılmıştır.

ʿāşıḳlar 60r2, 77r6, 85r6; *cānlar* 52v4, 56v5, 126v2; *ḳullar* 99v3, 108v4, 113v5; *ʿārifler* 91v1, 181v5, 194v5; *göŋüller* 111v4, 111v6, 160v7; *zebānīler* 61v2, 77r1, 145r2.

1.3.2.2. İyelik Ekleri

I. Teklik şahıs: *+(U)m*

Metnimizde 1. teklik şahıs iyelik eklerinde vokal daima yuvarlaktır. Bu yuvarlaklaşmaya sebep *-m* dudak ünsüzüdür.

maḳbereme 125v3; *ser-māyem* 142v6; *ẕerremde* 140v4; *ʿaḳlum* 56r2, 145r3, 153v4; *rāzum* 136r2, 143r2, 145v4; *vücūdum* 84r6, 86v6, 192v3; *ḥükmüm* 122v1, 122v1, 209r2; *ʿömrüm* 90r4, 142r3, 205r5; *yüzüm* 58v6, 86v5, 195v2.

II. Teklik şahıs: *+(U)ŋ*

anaŋ 156r2; *ataŋ* 156r2; *ḳonşuŋ* 91r2; *aduŋ* 17v5, 79r4, 82r7; *cānuŋ* 32r2, 93r3, 118v6; *īmānuŋ* 6v2, 109r2, 198r5; *ʿamelüŋ* 115r6, 115r6, 151r1; *gözüŋ* 15v4, 48r3, 75r5; *sinüŋ* 115r6, 182r5.

Metnimizde iki yerde *+Iŋ* ekine rastlanmıştır: *cānıŋdan* 94r5; *yüziŋe* 132r.

III. Teklik şahıs: *+(s)I*

bünyādı 18v3, 197r4, 209v1; *ʿışḳuŋ odı* 153v5, 185v1, 200r6; *maḳāmı* 68r2, 116v4, 116v4; *beŋzi* 7r1, 171r6, 177v4; *dirligi* 30r4, 33v5, 53r1; *evi* 121r1, 126r5, 141r2; *daʿvāsı* 85v2; *dört kitābuŋ maʿnāsı* 101r3, 119r6, 165r4; *ejdehāsı* 203r6; *çerisi* 7v4, 84v3, 199v2; *sevgüsi* 48r6, 80r4, 80r6; *peymānesi* 81r5.

I. Çokluk şahıs: *+(U)mUz*

lisānumuz 191v4; *namāzumuz* 171r4, 177v2; *ṭāʿatumuz* 171r4, 177v2; *ḥālümüz* 163v6, 178r2, 178r3; *nefsümüz* 96r1; *ṣoḥbetümüz* 193r5.

II. Çokluk şahıs: *+(U)ŋUz*

uluŋuz 7v6; *cānuŋuz* 198r3; *ḫorusuŋuz* 83v3; *rūzuŋuz* 83v3; *sözüŋüz* 97v3.

III. Çokluk şahıs: *+lArI*

ḳarınları 10r2; *kāğıdları* 169r4; *nişānları* 5v3, 194r6; *eginleri* 10r2; *mürekkebleri* 169r4; *yüzleri* 5v3, 115v6.

1.3.2.2.1. İyelik Eki Yığılması

Türkçede kimi zaman 3. kişi iyelik eki almış sözcüklerde bu ekin fonksiyonunun kaybolduğu görülür ve sözcük kalıplaşarak taban haline gelir. Bu durumlarda sözcüğün üstüne tekrar bir 3. teklik kişi iyelik eki gelir.[205] Metnimizde bununla ilgili bazı örnekler şunlardır:

bir+i+si 164r4, 169r3, 169r3; *hep+i+si+n+de* 170r6; *kim+i+si* 144v4, 144v6.

1.3.2.3. Bildirme Ekleri

I. Teklik şahıs: *+Am; +vam, +ven; +vanın; +in*

bahāduram 20v4; *ḳaduram* 20v4; *yūnus'am* 71v6; *benem* 71v2, 71v6, 84v5; *bezirgenem* 133r6; *esrükem* 142v3; *farīġvam* 142r6; *ḳonuḳvam* 142v5; *lāyıḳvam* 142r6; *benven* 194v3; *olvanın* 123r3, 123r3; *niçe benin dėyene siŋek üşdi* 11v4.

II. Teklik şahıs: *+sIn*

'āşıḳlaruŋ kitābısın 179r2; *bī-nişānsın* 85v7; *bī-ṣıfāt ṣıfātsın* 178v4; *ḳavīsin* 107r6; *mestānesin* 116r2; *sensin* 13v6, 53v2, 56r1.

III. Teklik şahıs: *durur; +dUr*

müştāḳ durur 198r5, 198r6; *ol durur* 3r2, 10r3, 170r2; *yoḳ durur* 50v2, 50v3, 88r1; *ḥaḳdur* 109v2, 118v4, 172v4; *ḫoşdur* 90r5, 124r6, 131v3; *ṭoġrulıḳdur* 177v2, 199r4; *ḥaḳḳe'l-yaḳīndür* 3v4, 3v6; *muḥāldür* 9r5, 21v6, 32r4; *pertevindendür* 3r6, 3v9, 3v10.

I. Çokluk şahıs: *+Uz*

aṣıldan biz yoġuz 100r6; *ne baḳır u tuncındayuz* 96r4; *ne tersenüŋ ḥācındayuz* 96r2; *biz ṭālib-i 'ilmlerüz* 70v5; *dünyā teferrücindeyüz* 96r3; *ne nefsümüz içindeyüz* 96r1.

II. Çokluk şahıs: *+siz*

kimüŋ ėşisiz 7v6; *ne kişisiz* 7v6.

III. Çokluk şahıs: *durur; +dUr*

erenler durur 7v3; *bunlardur* 57r4; *olardur* 108v6; *dostuŋ evi göŋüllerdür* 126r5; *erenlerdür* 10v2; *zebūnsuz kimselerdür* 5v1.

---

[205] Gürer Gülsevin, Eski Anadolu Türkçesinde Ekler, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 15.

1.3.2.4. Aitlik Eki

+KI, +ġı

ḳanḳı 4v2, 105r6; *ḳanḳıdur* 194v1; *ḳanḳısı* 80r5; *cāndaki* 153v6; *göŋlüŋdeki* 91r5; *şundaki* 160v6; *ṭaşraġı* 24r4; *yarınġı* 42r4; *ẓāhirdaġı* 24r5.

1.3.2.5. İsim Hâli Ekleri

1.3.2.5.1. İlgi Hâli: *+(n)Uŋ*

+Uŋ

āb-ı ḥayātuŋ çeşmesi 56v2; *pādişāhuŋ ḥikmeti* 2r1; *ṣabruŋ acısı* 29r6; *erüŋ baylıġı* 37v2; *nefsüŋ ḥaşerātı* 5v2; *zāhidüŋ gözleri* 57v4.

+nUŋ

dünyānuŋ ḫāk ü sengini 182r5; *ʿışḳ burcınuŋ ḳulesi* 201v5; *mūsā'nuŋ vaḳti* 187r4; *geminüŋ taḫtası* 70v3; *özinüŋ düşmeni* 13v5; *siŋekile pervānenüŋ yuvasında* 59v4.

1.3.2.5.2. Yükleme Hâli: *+(y)I; +n; +nI; Ø*

Bu eklerin dışında bir örnekte *+u* yükleme hâli olarak kullanılmıştır: *ḫayru şerden seçer oldum* 145v1.

+(y)I

dīvārı yıḳamazın 7v2; *ḫilʿatı umarsaŋ ṭapuda ṭurġıl* 12r5; *zindānı bekler* 7v3; *āḫreti ḳabūl ėtdük* 178r5; *kibri yıḳagör* 12v4; *sen seni bilmeyince* 102v6.

görmez misin muṣṭafā'yı nice bekledi vefāyı 109r4; *ṣanasın buşuyı ibrāhīm edhem* 27r5; *ṭopraġıla ṣuyı bünyād eyledi* 2r3; *götür yüzüŋden perdeyi* 153r6; *hem ʿalī'yi yaratdı mü'minlere fażlından* 152v4; *isteme ʿömr-i fānīyi* 117r6.

+n

ḳıymetin ṭuyarısaŋ 91v4; *ögüdin kendüye vėrsün oḳuduġın dutsun dėmiş* 100r2; *maʿşūḳ yüzin gördi* 97r1.

+nI

cānlar cānını buldum 155r1; *ʿışḳ yolını key izle* 159r1; *muḥammed nūrını gördüm* 172r2; *dost yüzini gören kişi kendözini ḳoyasıdur* 177r1; *işidürem sözini göremezem yüzini* 84v1; *kişi bile söz demini dėmeye sözüŋ kemini* 95v3.

Metnimizde tespit ettiğimiz Ø (eksiz) yükleme durumu örnekleri şunlardır:

adım ṣorar olursaŋ 160v3; *adımum atdum yėdi dört on sekizden ben öte* 137v2; *aḥvālüm söylemege* 101v4; *Allāh saŋa ṣundum elüm* 125r3, 125r3, 125r4, 125r5, 125r6, 125v1, 125v2, 125v3, 125v4, 125v5, 125v6, 126r1, 126r2; *at ʿālemi dutmışıdı* 186v7; *ʿavratuŋ boşa* 154v4; *ayruḳlar ala ḥelāluŋ* 173v4; *başum götürüp gitmege* 56r1; *başuŋ ḳaldur* 108v4; *bāṭın gözidür*

dost gören 93v4; *ben ḥażrete dutdum yüzüm ol ʿışḳ eri açdı gözüm* 129r3; *ben nėderem kendözüm* 154r2; *benüm adum ʿışḳ vėrdi* 168v3; *benüm cevābum sen ayıt* 57r4; *benüm varlıġum dost aldı* 176v4; *birisi ḫayruŋ yazar* 169r3; *bu ḫalḳa rāzum açdum* 136r2; *bugün cānum yolda ḳodum* 145v6; *bugün cānum yolda ḳoyam* 145v7; *bütüŋ oda yaḳ* 103v5; *cānum ḫāk eyledüm* 129v3; *cānum ḳurbān ḳılurdum* 143r6; *cānum veresim gelür* 84v1; *çeşmelerden bardaġuŋ ṭoldurmadın ḳorısaŋ* 112r2; *derdüm dėmege bir dertlü bulımazam* 130r4; *dilüm dutup* 143r3; *dilüm söyler eyledüŋ* 186r4; *dīvār dele* 23r1; *düşüm söyleyem* 144r4; *egriligüŋ ḳoyasın* 154r6; *elüm ayaġum ṣardılar* 114r6; *elüŋ götür şükr eyle* 174v1; *erde buldum maḳṣūdum* 163r4; *etegüŋ at ėdinüp* 159r5; *felek benüm işüm başarımaya* 20v2; *gel ʿişretüm diŋle geç* 168v1; *gizlü rāzum açar oldum* 145v4; *göŋlüm alan ṭoludur cümle ʿālem* 130r7; *göŋlümi ṭūr cānum mūsā taḫt-ı süleymān eyleyem* 120v2; *göŋlüŋ kim aldı* 130r6; *göŋüllerin ḳonşılaruŋ ıṣmarladı ḥaḳ resūl'e* 193v5; *gösterdi baŋa kendözüm* 129r3; *gözüm açdı ḳulaġum burmaġıla* 163v2; *gözüm açup gördügüm* 208v5 *gözüm anuŋ yüzinden nice giderdibilem* 192v4; *gözüŋ aç* 15v4, 48r3, 75r5, 93v6, 113r6, 134r1; *günāhlaruŋ ṭartalar* 205r1; *ḥālüm ʿarż ėtmege geldüm* 126v2, 126v3; *ḥālüm bilüp derdüm ṣorup baŋa vefā-dār olmadı* 206r3; *ḥālümüz bilmeyince* 163v6; *ḥālüŋ bilmez ola* 176r1; *ḥicābuŋ aç* 113r1; *ḥicābuŋ yıḳ* 106r2; *ḫilʿat vėrdüŋ bize dīn ü īmān* 204r2; *ırma gözüŋ evvelki demden* 117r3; *ʿışḳ benligüm iletdi* 66v3; *ʿışḳa baġladuḳ ṣafumuz* 177v2; *ʿışḳuŋ göŋlüm yaġmaladı* 153r4; *ʿināyetüm ḳıla* 128v3; *ḳandalıġuŋ kim bile* 157r2; *ḳazanduġuŋ vėrüben* 110v4; *kelecilerüŋ bişirgil* 95v1; *kendözüŋ ṭopraḳ eylegil yüzüŋ* 87v5; *ḳullıḳ unudan* 25v1; *küfrüŋ atarken ṣaḳın īmānuŋ urmayasın* 183v3; *küfrüŋ yeŋesin* 51v1; *külüm göge ṣavuralar* 202v2; *miskīn ṭaşum uş eyleyem* 135r2; *müşküm ṣatageldüm* 171v4; *nefs öldürmiş er gerek* 199v2; *nişān nişānuŋ vėrmez* 179r5; *niteligüm ṣorana* 63r7; *ol cömerddür rızḳuŋ vėrür* 107v3; *ögüdüm duta* 46v4; *ögüm sende sezdüm* 7r5; *ölecegüŋ fikr eyle* 174v1; *ölmiş cānum diri ḳıldı* 198v6; *ʿömrüm düketdi* 8r3; *raḥīmligüŋ baŋa dėdüŋ* 82r7; *rāyigān ḳodı mülk ü māl* 117r6; *ṣaġum ṣolum gözledüm* 166v3; *sen bilme misin mūsā ben neden ayrılduġum* 187v4; *sensüz dilüm uzatmayam* 124r1; *senüŋ ʿışḳuŋ ṭuydı cānum* 153r5; *ṣıdılar leşkerin cebrī vü ḳahrı* 9r4; *sözüm kime dėyeyin* 101v4; *sözüm ṭutup* 21r1; *sözüŋ işiden ḳulaḳ kendüden gitdi andaḳ* 178v5; *sözüŋ uṣıla düşürgil* 95v1; *ṣūretüŋ ören eylegil* 93v4; *ṭāʿatuŋ ḳıl* 137r4; *ṭaġca günāhuŋ eride* 108v7; *taḫtum benüm yel götürür* 122v2; *tertībler terk ėdüben* 105v5; *tertībler terk ėdüben* 156v4; *uṣṣum ʿaḳlum aldurdum* 157r4; *varlıġuŋ yoġa degşür* 99r6; *vücūduŋ anda ḳoġıl* 147v6; *yaraġuŋ eyle* 112r5; *yolum aldı benüm* 8r3; *yūnus sevdügüŋ gözle* 159r1; *yūnus var yaraġuŋ eylen* 170v5; *yüzüm senden yaŋa ṭutdum* 61r1; *ziyānum aṣṣıya cümle anda degişüp geldüm* 133r6.

1.3.2.5.3. Verme Hâli: *+(y)A*

+(y)A

balığı ṭaşa ṣaldı 42v1; *göŋlüŋ ḥaḳḳ'a vėr* 67v6; *ḳuş budaġa bir kez ḳonar* 62r5; *birlige bitmege geldüm* 126r6; *ismāʿil'e çaldum bıçaḳ* 118r6; *mülke süleymān neyimiş* 100v1.

bir yufḳaya ḳıyamaz 98v4; *sebīl ol ḳamuya bir dem uṣanma* 19v5; *varıcaġaz terāzūya ḥaḳ kendü baḳar yazuya* 77r1; *dünyeye gelen göçer* 96v3; *ḫazīneye düşdi göŋül* 114r5; *tevbeye gelmek gerek* 110v5.

Metnimizde bazı yerlerde *+dA* eki ismin verme hâli fonksiyonuyla kullanılmıştır: *ḥaḳ çalap vėribidi sebaġın dilümüzde* 172v5; *ṣādıḳdur ṭoġrulıḳda eyü kişi* 52v5.

Metnimizde bir yerde *+i* eki ismin verme hâli fonksiyonunda kullanılmıştır: *ṣūreti cān girdi pür-nūr eyledi* 2v3.

1.3.2.5.4. Bulunma Hâli: *+dA*

göŋül secde ḳılur dost miḥrābında 64v1; *kişinüŋ ḥayżıdur aġzında ġaybet* 44v1; *ṣūret ṭopraḳda ḳalur* 66v2; *ḥaḳ tecellīsin senüŋ yüzüŋde gördi* 105v2; *pādişāhı sende bul* 112v6; *zehr-i ḳātil ʿışḳ elinde tiryāk olur* 59v6.

Metnimizde *+a* ekinin bulunma hâli görevini üstlendiği yerler de vardır: *gelmedin dėdüŋ ḥaḳḳuma kem dėyü* 208v2.

Metnimizde bir yerde *+den* eki, bir yerde de *+dan* eki locatif (bulunma hâli) görevinde kullanılmıştır: *cehennemden yarın bāḳī ḳalasın* 156r3; *bundan* 134v6.

1.3.2.5.5. Ayrılma Hâli: *+dAn*

+dAn

dostdan yaŋa gitmek gerek 65v3; *ḥaḳ'dan gelür ḫayr u şer* 70r2; *ḳāfdan ḳāfa* 135v3; *dört muḫālif nesneden* 63v2; *her bir çiçekden bal ėder* 59v4; *kendözüŋden elüŋ yuġıl* 70r2.

+din ablatif eki sadece *öŋdin* sözcüğünde görülmekte ve metnimizde dört yerde karşımıza çıkmaktadır:

öŋdin 16r3, 106v4, 114r6, 120v6.

1.3.2.5.6. Yön Hâli: *+rA; +ru; +ArU, +eri*

+rA

göŋülden ṭaşra düşdi 34r3; *sözlerüm vücūddan ṭaşra degül* 148v5; *yol evde ṭaşra gitme* 79v6; *lā-şerīke oḳursın ṣoŋra şerīk ḳatarsın* 150r4; *ṣırça ṣınduḳdan ṣoŋra bütün olası degül* 112r1; *ṣoŋra gelmek peşimāna saŋa aṣṣı ḳılmaz ola* 175v6; *aşaḳlıḳ üzre durur yėrile gök* 18v1; *geh çıḳam ʿārş üzere* 137v5, 138r1; *ṣabr içre bulınur dürlü hüner* 29v2.

+ru

her ḳancaru baḳarısam 90r3, 153r1, 185r4; *ḳancarudur ʿazm-i sefer* 69r6.

+ArU, +eri

ʿarşdan yuḳaru 201v5; *melāʾikden yuḳaru* 159r4; *yuḳaru baḳar* 28v2; *ilerü yola geldüm* 136v3; *niçe gelüp ilerü baş olasın* 14r3; *süleymān'dan ilerü olmayasın* 32r6; *geldi gider içerü yūnus ṭaşra bī-ḫaber* 80r2; *içerü girübeni ne varın bilmediler* 79r2; *tenden içerü cāndadur* 93r6; *ileri gelem* 127v5; *ileri varmaya* 19r6.

1.3.2.5.7. Vasıta Hâli: *+n, +lA, birle, ile, ve*

+n

gündüzin gün şuʿle vėrür 91r1; *ḳırḳ kişi bir aġacı ṭaġdan gücin indüre* 183v2; *ol vaḳtin* 132v4, 149r2, 188r6, 190v4.

+lA

manṣūr'la urġandayıdum 118v2; *ṣoḥbeti ʿışḳıla ėder* 56v2; *zekeryā'la ḳaçdum bile* 118r5; *ġurbetle baġrı bişen* 146v4; *ḳudret diliyle aŋduŋ* 186r4; *mülkiyle mālı ḳaldı* 101r5.

ile

bunuŋ gibi göŋül ile nice dirlik iltebilem 97r3; *geçürdüŋ ʿömrüŋi sen buşı ile* 23v4; *göŋlüm ile ḳavl ėtmişem* 143r5.

birle

ṭamaʿ birle ḥased 3r3.

ve

odıla ve yelile 4r2; *ve biri ʿayne'l-yaḳīndür* 3v3; *ve līkin ḳulaġum anda* 171v6.

Metnimizde ayrılma hâli eki olan *-den* ekinin vasıta hâli (ile) göreviyle kullanıldığı örnek de mevcuttur: *şöyle delü olmışam bilmezin dünden güni* 201v6.

1.3.2.5.8. Karşılaştırma Hâli: *+rek*

dosta ṭāʿatuŋ gizlüsi yėgrek 24v1; *ne olısar ʿışḳdan yėgrek* 191r3; *yüz kaʿbe'den yėgrekdür bir göŋül ziyāreti* 199v6.

1.3.2.6. Soru Eki: *mI*

Metnimizde soru eklerinin yalnızca düz şekli olan *mı, mi* kullanılmıştır.

ʿāşıḳ mı dėrem ben aŋa 56v3; *gören kendüden varur ʿuşşāḳa ḳur'ān mısın* 158r6; *ḥükmüŋ cānlara geçer cān içinde cān mısı*n 158r5; *ayuŋ on dördi misin balḳurur yüz ü yaŋaḳ* 104v6; *görenler baş indürür ibrāhīm edhem misin* 158v5; *ṭopraḳdan āvāz gelür ʿīsā bin meryem misin* 158v3.

1.3.3. Zamir

1.3.3.1. Şahıs Zamirleri

Metnimizde I. teklik şahıs zamiri *ben*'dir, *men* şekli sadece bir yerde (160v2) kullanılmıştır. II. Teklik şahıs zamirinin kapalı e'li şekli *sėn* de dört yerde (15r3, 16v3, 24r4, 26r1) karşımıza çıkmaktadır. III. Çokluk şahısta *anlar* zamirinin yanında *olar* şekli de üç yerde (43r2, 49r3, 108v6) kullanılmıştır.

I. Teklik şahıs zamiri: *ben, men*

İlgi hâli:

baŋa benüm ögüdüm hīç eylemedi eṡer 76r5; *benüm cānum uyanuḳdur* 128v6; *benüm cevābum sen ayıt* 57r4; *bu ʿālem-i keṡretde sen yūsuf u men yaʿḳūb* 160v2.

Yükleme hâli:

ʿışḳuŋ aldı benden beni 202r3; *ḳayġu beni almışıdı* 146v3; *manṣūr oldum aṣuŋ beni* 153v1.

Yönelme hâli:

ʿaḳıl baŋa yoldaş oldı 114v3; *meẕheb ü dīn ʿışḳdur baŋa* 60r2; *yarınum bugündür baŋa* 60v6.

Bulunma hâli:

bende baḳdum bende gördüm benümile ben olanı 196r1; *īmān ḳuşaġın berk ḳuşan dė hep eksüklik bendedür* 77r4; *ne ḥavṣala ola bende yaḫūd aŋa lāyıḳ baṣar* 90r3.

Ayrılma hâli:

benden aŋa yol eyledüm 99v4; *ḳoma beni benden yaŋa* 123v4; *söz aṣlını aŋlamayan ṣanur bu söz benden gelür* 73r4.

II. Teklik şahıs zamiri: *sen, sėn*

İlgi hâli:

kaʿbe senüŋ ėşügüŋdür 163r7; *ʿömrüŋ senüŋ oḳ bigi yay içinde ṭopṭolu* 63r2; *senüŋ varlıġuŋ cān yėter* 131v3; *niçe bir nice sėnüŋ dilegüŋ* 15r3.

Yükleme hâli:

bu yükden sėni ol ḳurtarısar bil 16v3; *geçürmez sėni ṭaşraġı ṭaʿātuŋ* 24r4; *sen seni ṣaḳın* 19v3; *seni şerḥ eyleyüp seni bilesin* 51v1; *senüŋ ṣuçuŋıla sen seni yüzle* 50r4.

Yönelme hâli:

buŋalup saŋa geldüm ḥālümi bil 7r6; *saŋa ʿāḳil dėme* 47v4; *senden saŋa varur yolum* 60r5.

Bulunma hâli:

ḳalmasun sende heves 99r6; *nice ʿaḳıllar sende māt* 123v1; *pādişāhı sende bul* 112v6.

Ayrılma hâli:

ala senden emāneti 182r2; *ḳanda bulam senden yėgrek* 109v6; *senden ayrıl saŋa ḳaç* 113r1.

III. Teklik şahıs zamiri: *a, o, ol*

İlgi hâli:

anuŋ işi gözsepekdür 116r5; *cān bir ulu kimsedür beden anuŋ āletidür* 73v6; *şükür anuŋ birligine* 100r6; *onuŋ ṣıfātın öger* 183r5.

Yükleme hâli:

cān gözi anı gördi 191v2; *müşāhede ḳapar anı* 88v4; *neyi severiseŋ gözlersin anı* 46v1.

Yönelme hâli:

aŋa ne yad ne biliş aŋa ne esrük ü ne ḫumār 67r3; *cān sırrıdur aŋa ėren* 93v4; *tecellī balḳır aŋa* 41r5.

Ayrılma hâli:

ʿināyet ger andan ola 61v6; *ne var andan eyü* 41v1; *tenüm içinde cānum andan yaŋa süründi* 203r5.

I. Çokluk şahıs zamiri: *biz*

İlgi hâli:

cāhiller girmezler bu bizüm sırrumuza 178r1; *degmeler ḥāl-daş olmaz bu bizüm ḥālümüze* 178r2; *gör ne güherler ḳomış bu bizüm kānumuza* 172r6.

Yükleme hâli:

biz bizi bilmezidük bizi yaradan eyledi 189v3; *dīdārdan ayırma bizi* 126r2; *dostdur bizi oḳıyan* 89r7.

Yönelme hâli:

bize geldüŋise endīşe yėme 8r6; *ʿışḳ imām bize göŋül cemāʿat* 64r5; *kim bize ṭaş atarısa güller nis̱ār olsun aŋa* 200v4.

Bulunma hâli:

nėdelüm bizde ʿamel olmazısa 172v2; *maʿnā nedür iblīs'den fużūllıḳ durur bizde* 188v2.

Ayrılma hâli:

ıraḳ sefer bizden ḳala 196r5; *ʿışḳlular bizden alalar* 121v1; *iḫlāṣıla gelürseŋ bizden nesne ütersin* 150v5.

II. Çokluk şahıs zamiri: *siz*

Yönelme hâli:

size benüm ḫaberüm var 72v4; *size ėrdüm aḫī* 195v6.

Bulunma hâli:

bir siz daḫı sizde görüŋ dostı bende gördüm aḫī 195v6.

Ayrılma hâli:

her dem yėŋi dirlikde sizden kim uṣanası 203r1.

III. Çokluk şahıs zamiri: *anlar, olar*

İlgi hâli:

dünye zindānı anlaruŋ 115v5; *nifāḳ u şirk anlaruŋ işidür* 6r3.

Yönelme hâli:

ki olara vāṣıl oldı ḥaḳ viṣāli 43r2; *ṣabrıla ḳanā'ati ḫoş vėrüpdür anlara* 126v6; *vėrilmiş anlara kerāmetüŋ var* 86v1; *vėrülür uçmaḳ anlara* 116r1.

Bulunma hâli:

ne isteriseŋ anlarda var oldı 18v5.

1.3.3.2. İşaret Zamirleri: *bu, şu, o, ol, şol, bular, bunlar, şular, şunlar; anda*

İlgi hâli:

biz bunuŋ neligin bildük 96r3; *bunuŋ ġayrı ḫayır* 19v4; *bunuŋ gibi* 97r3, 98r4; *şunuŋ gibi* 72v4, 144r1; *bunlaruŋ daḫı biŋer erleri vardur* 4r9; *günāhları çoḳ bunlaruŋ* 128r7; *müdām eyerlüdür bunlaruŋ atı* 5v2; *bularuŋ birlige iḳrārı yoḳdur* 34r5; *bularuŋ şāhdan ḳorḳusı yoḳdur* 34r6.

Yükleme hâli:

bil bunı 2r4; *münkir kişi ṭuymaz bunı* 196r4; *yūnus degül bunı dėyen* 131v1, 135v4; *ḳabūl ėtmeyeler terksüz buları* 40v4; *ḳo bunları* 116r2; *uçmaġına ḳoy bunları* 128v1; *ger ṭaşısaŋ eriyesin baḳup göricek bunları* 194r2; *nitekim şunları gördüm* 145r3.

Yönelme hâli:

aldanuban ḳalma buŋa 110r5; *buŋa degindür* 64r2; *buŋa ta'cīl yārī ḳıl* 52r5; *şuŋa beŋzer* 184r5; *şuŋa kim dīdār gerek* 106r1; *şuŋa uġrayısar yoluŋ* 115v1; *su'āl ėtdüm bulara* 7v6; *verür kendüligini şeh bulara* 52v3; *ẓāhir bāṭın ḥicāb olmaz bulara* 53r3.

Bulunma hâli:

benüm bunda ḳarārum yoḳ ben bunda gitmege geldüm 126r4; *pādişāhuŋ bunda ḥāżır* 42v3; *yüküŋi bunda dėvşür* 42v6; *anda ma'nā bulasın* 147v2; *ve līkin ḳulaġum anda* 171v6; *vücūduŋ anda ḳoġıl* 147v6.

Ayrılma hâli:

bundan ilerü 127v1; *faḳīr bundan āzāddur* 167r4; *ne iş gele bundan baŋa* 61r2.

1.3.3.3. Dönüşlülük Zamirleri:

Metnimizde dönüşlülük zamirleri *ḫo, ḫod, kendü, kendöz, öz*'dür. Kendü dönüşlülük zamirinin düz şekli olan *kendi*, bir yerde karşımıza çıkmaktadır: *ayruġı söyleyen kendin unıdur* 50v1.

ḫo "kendi": *ḳuş ḫo yumurdayıdı yuvada yėrdeyidi* 66v1; *o ḫo ḳudret ünidür bilmeyene ḳaz gelür* 66v1.

ḫod “kendi, bizzat”: *bu dünye ḫod bāḳī degül mülke süleymān neyimiş* 100v1; *kitāb ḫod ʿışḳ kitābıdur bu oḳunan varaḳ nedür* 78v1; *yūnus ḫod pinhānıdı ṣūret degşirüp geldüm* 134r5.

kendü “kendi”: *baḳar kendü yolına kendü gözi* 50r1; *kime kim ḳuyı ḳazsa kendü düşe* 31v4; *oḳuram şāhumı kendü dilümce* 87r2; *ḥaḳ bir gevher yaratdı kendünüŋ ḳudretinden* 152r7; *ḳazancın kendünüŋ kendüye vermez* 31v6; *kendüye düşmen* 48r2; *kendüye yaḳın* 106r6; *kendüye ziyān* 31v2; *kendüyi bilince* 137r3; *kendüyi penhān eyledi* 189v3; *kendüyi teslīm eyleye* 59v3; *anuŋ ʿışḳınuŋ gözgüsi kendüde gösterdi bizi* 176v2; *ḥaḳḳ’ı kendüde gördi* 201r6; *gören kendüden varur* 158r6; *hīç kimsene kendüden ḥālden ḥāle gelmedi* 66v6; *kendüden gitdi* 178v5.

kendöz “kendi”: *kim ola kendözine eyle ḳıyan* 31v2; *ʿilm oḳımaḳdan gerek kendözini bilmekdür* 150v1; *terk eyleye kendözini* 180r5; *yavu ḳula kendözini* 188v6; *bu göz kendözin görmez* 179r5; *kişi bile kendözin* 151r5; *unutdı cümle kendözin* 61r3; *ʿāciz kendü daḫı kendözinden* 37v6; *kendözinden geçmek gerek* 180v3; *kendözinden vāz gelür* 66v2.

öz “kendi”: *özinüŋ düşmeni durur göremez* 13v5; *özinüŋ özle yoḳdur ḥisābı* 38r1; *özini görmeyen ne göre ayruḳ* 47v3; *özini gözleyen kimseye baḳmaz* 50v6; *esirgedi özin ol naẓar issi* 38v3; *ʿibret alġıl özinden* 151r3; *kimesne aṣṣı eylemez özinden* 34v2; *özinden ġayrı kimseyi begenmez* 11v3.

1.3.3.4. Belirsizlik Zamirleri:

Metnimizde belirsizlik zamirleri; *ayruḳ, ayruḳlar, biri, birisi, cümle, cümlesi, degme, degmeler, dükeli, fülān, her kim, her ne, ḳamu, ḳamular, ḳamusı, ḳanḳı, ḳanḳısı, kim, kime, kimi, kimse, kimesne, kimsene, ne, ne kim, niceler, niçeler* şeklinde görülmektedir.

ayruḳ/ayruḳlar: *işüŋ bugün bitür gözleme ayruḳ* 42r5; *kişi ayruḳ ṣuçını ṣuç ṣanmaz* 50r5; *sen ayruḳ yėdügile ṭoymayasın* 51r4; *ayruḳlar ala ḥelāluŋ* 173v4; *ḳo ayruḳlar sözini* 51r2.

biregi/biregü “bir kimse, başkası”: *māluŋı biregi yėr sen anda ḥisābın vėr* 113v1; *biregüyiçün ḳuyı ḳazup ʿāḳıbet kendü düşe* 162r3; *kendüye yaramazı biregüye ṣanan ol* 162r3.

biri/birisi: *biri aydur ben gördüm bir ʿāşıḳ ḳocayımış* 101v1; *birine buşup geldüm* 124r6; *birinüŋ alur ḳardaşın* 137r2; *birisi ṣaġ omzuŋda birisi ṣol omzuŋda* 169r3; *ḳırḳdan birisine çaldumıdı neşteri* 127r1; *ol dördüŋ birisi cān biri dīn biri īmān* 124v1.

cümle/cümlesi: *cümle benem eyü yavuz* 122v3; *ḳavum ḳardaş cümle geldi* 125r7; *ḳonşıyıduḳ cümlemüz nūr ṭaġın yaylariken* 149v1; *dost ḳulıdur cümlesi* 104v3; *on sekiz biŋ ʿālem ḫalḳı cümlesi bir içinde* 169v3; *oturur cümlesi ḫan meclisinde* 9v6.

degme/degmeler: *degmesinde yoḳdur ḳadem* 69r1; *degmeler ḥāl-daş olmaz bu bizüm ḥālümüze* 178r2; *nister degmeler bunda* 178r4.

dükeli: dükeli baḳarısaŋ yüz biŋ anca 4v8; *dükelinden bu ʿışḳ yaḳın* 111v2; *el çekdüm dükeliden* 124r5.

fülān: aydurlar fülān öldi mülkiyle mālı ḳaldı 101r5; *fülān derler baŋa fülān ėşiyem* 22r1; *seni ne bile fülān* 190r6.

her kim/her ne: her kim ʿışḳ ḳadeḥinden içdiyise bir curʿa 67r3; *her kim ki dost yüzin göre* 190v4; *her kim müsülmān olmadı* 109r3; *her ne dilerseŋ bulasın* 108v5; *her ne ḥāle dönerise* 159v4; *her ne loḳma yėriseŋ* 73v6.

ḳamu/ḳamular/ḳamusı: ḳamu bir yėre gider 190r3; *ḳamunuŋ üstine ʿibādetüŋ var* 86r2; *sebīl ol ḳamuya bir dem uṣanma* 19v5; *genc ü ḫazīnem ḳamusı sensin benüm* 60r3; *ḳamusın bir gör kem-terin er gör* 184v4; *ḳamusınuŋ ṭamaʿ ulularıdur* 8r1; *ince ṣırāṭdan ḳamular geçmek gerek* 110v2; *ḳamular göz gibidür sen baḳıcı* 53v3; *ḳamulardan aşaġa ṭur* 83r2.

ḳanḳı/ḳanḳısı: bilmeyesin beg ḳanḳıdur ya ḳulları 194v1; *ḳanḳısı lāyıḳdur* 80r5; *ḳanḳısınuŋ sözin dutarsaŋ* 4v3.

kim/kime/kimi: ḥisābı her kimüŋ yarına ḳaldı 42r6; *ki ṭoġru kim varısa anı ḳınar* 22v1; *kim ki ġaflet içre geçer cān zevāl ṣuyın içer* 93v5; *kime buşarısam oloḳ dem ölür* 20r3; *kime kim ḳuyı ḳazsa kendü düşe* 31v4; *kime ne ṣanurısaŋ kendözüŋdür* 53v4; *kimi biter kimi yiter yėre toḫum ṣaçmış gibi* 207v6; *kimi görürseŋ* 74r4; *kimisi boynını egmiş* 144v6.

kimse: biz kimse dīnine ḫilāf dėmezüz 65r2; *cihānda kimse bāḳī ḳalmayısar* 67v2; *ḳınama kimseyi sen işit ögüt* 51r2.

kimesne/kimsene: kimesne aŋmaġa ḳalmazdı ḥālüŋ 51v3; *kimesne begenesi ḫūsı yoḳdur* 34v1; *kimesne ṣuçıla kimse ḳınanmaz* 50r5; *götürmedi kimsene kimsenenüŋ gücini* 100v6; *kimseneye sen dėmeyem* 60r6; *rūḥumdan kimsene ḫaber vėrmez* 63v5.

ne, ne kim: ne dėnse ṭarlıġından biŋ daḫı var 34r1; *ne oturursın ṭaş ḳapuda gör içerü neler gezer* 82v6; *o ḳādirdür vėrür kime ne gerek* 32v4; *ne kim dėriseŋ dė* 123v4; *ne kim dileriseŋ dilek senüŋdür* 25v3; *ne kim ėderseŋ baŋa ḥaḳ* 103r5.

niçeler: bir niçeleri ʿışḳ düzer bir niçeleri ʿışḳ bozar 85r5; *niçeler aydur yūnus'a çün ḳocalduŋʿışḳı ḳoġıl* 72v2; *niçeler bu dünyede günāhını yuyamaz* 98v3.

1.3.3.5. Soru Zamirleri:

Metnimizde soru zamirleri *kim* ve *ne*'dir.

kim "kim": *uluŋuz kim durur kimüŋ ėşisiz* 7v6; *kimden kime varayın* 101v4; *bu dünye kime ḳaldı kimi ber-ḫūrdār ḳıldı* 192r5; *kime ḳapu açup kime yaparsın* 5r5.

ne "ne": *buşu gelincegez īmān ne olur* 21r4; *göŋülden ṭaşra düşdi ne ėde ne* 34r3; *ne var andan eyü* 41v1; *gözi yoḳ kişi neye ḳıymet ėde* 48v2; *neye beŋzedeyin ya neye beŋzer* 47r2; *ya*

neye ḳayıḳa göŋül verenler 40v3; *bu oḳunan varaḳ nedür* 78v1; *elüŋdeki menḳūr nedür* 91r5; *gėce yanan çıraḳ nedür* 78v3.

1.3.4. Sıfat

1.3.4.1. Niteleme Sıfatları:

aḳ ṣaḳallu pīr ḳoca 165r1; *arı dirlik* 18r3, 22v4, 108v6; *bayḳuş çağırur vīrāndan* 76v6; *boz busaruḳ ṭuman* 141r4; *boz yapalaḳ devlingece* 116r5; *cānsuz ṣūret* 109v2, 141v5; *çaġada bir söz* 95v1; *derdlü āşıḳlara* 181v2; *deriŋ tānışman* 89v1; *dirfillü bıŋar* 161v5; *dünyede riyālı dirlik kişiye eyü ad degül* 116r2; *eyü ʿamel* 24r3, 76v6, 109r1; *fānī naḳşa* 79v3; *gizlü rāz* 145v4, 181v1, 189r5; *günāhlu cānumuza* 172v4; *hünerlü ṭaş* 116v1; *ʿışḳsuz kişiye* 92v6; *ince ṣırāṭdan* 110v2; *ḳaraŋu cehennem* 194v6; *ḳaraŋu sin* 172v3; *ḳarışmış ḳara ṭopraġa şu nāzük tenleri gördüm* 144r6; *küpeli iki ḳulaḳ* 105v2; *laṭīf çiçekleri* 69r5; *miskīn yūnus* 59v6, 75v4, 84r4; *mūmsuz bal* 91v3; *ṣoġulmış şol ḳara gözler belürsüz olmış ay yüzler* 144v5; *şīrīn ḫulḳlar eylegil ṭatlu sözler söylegil* 91v6; *tāze cüvān* 154r3; *yarımca igne* 195r2; *yavuz gözlerden ıraḳ* 105r6; *yavuz ḫūsı* 30v4; *yėŋi ḫilʿat* 173r3; *yeŋsüz göŋlek* 81r4; *zekātsuz ḥayvān ṣadaḳasuz māl* 32v6.

1.3.4.2. İşaret Sıfatları:

Metnimizde geçen işaret sıfatları *bu, şu, o, ol, şol, işbu, uş* şeklindedir.

bu “bu”: *bu āhıla bu zārıla bu ḥikmeti kim ne bile* 61r1; *bu yükleri bu yapları döküp ḥāl-daş olan kimdür* 71r3; *naẓar ḳıl bu gevhere bu gizlü gence nūra* 77v2.

şu “şu”: *ḳarışmış ḳara ṭopraġa şu nāzük tenleri gördüm* 144r6; *şu ḳarşuġı ṭaġları mīşeleri bāġları* 161r7; ş*u kişi kim bugün dünyāsı terkdür* 39v6.

o “o”: *kimse döymez o heybete* 175v5; *o sāʿatde gėrü ögini derdi* 29r2; *o ṭamardan beni ḫod doḳıyasın* 47v1.

ol “o”: *ḳanı ol şīrīn sözlüler ḳanı ol güneş yüzlüler* 194r6; *ol dem cānum ḫāk eyledüm ol sırrını duyan benem* 129v3; *ol māl ki ol ḳārūn’uŋdur issi hīç rāḥat olmaya* 173v5.

şol “o”: *aŋma mısın şol güni* 61r5, 175v4; *evvel gele şol yuyucı ardınca şol ṣu ḳoyucı* 175v7; *şol ḫıżırla şol ilyās āb-ı ḥayāt içdiler* 112r3.

işbu “işte, işte bu”: *işbu tenüŋ tertībi od u yėl ṭopraḳ ṣudur* 156v5; *yūnus işbu sözleri ḥaḳ varlıġından söyler* 148v6; *yūnus senüŋ işbu sözüŋ ʿālemlere destān ola* 59r3.

oloḳ “o, işte”: *oloḳ dem* 20r3, 27r5, 39v4.

1.3.4.3. Belirsizlik Sıfatları:

Metnimizde belirsizlik sıfatları *bir, birḳaç, cümle, degme, hep, her, hezār, ḳamu, nice, niçe* şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

bir “bir”: *bir ṣūret gördi gözüm* 195v2; *erenler bir deŋizdür* 201r3; *ʿışḳ bir uludan naẓardur* 206r7.

birḳaç “birkaç”: *bu birḳaç söze şerḥ ādem’denidi* 4v7; *gel imdi aydayın birḳaç naṣīḥat* 43v3.

cümle “bütün, hep”: *cümle ʿālem ḥayrān ola* 61r5; *cümle ḫazneler senüŋdür kime dilerseŋ vėresin* 179v3; *cümle ins ü melek vuḥūş u ṭuyūr* 86r2.

degme “her, her bir, herhangi bir”: *degme cān göge aġmaz* 74v5; *ḳayıḳma degme yola* 66r6; *oturup degme yerde söyleme ʿışḳuŋ sözin* 158r1.

hep “hep, bütün”: *hep cihānı arda ṣaldı* 172r3; *hep varlıḳ ḥaḳḳ’uŋdur* 117r2; *isrāfīl ṣūrın ura hep maḫlūḳāt yerden ṭura* 61r6.

her “her”: *çü dost anuŋ olupdur her nefesde* 43v6; *her dem* 10v3, 46v2, 58v2; *her nesneye ol ḥükm ėder her yol içinde yolı var* 72r5.

hezār “bin”: *hezār arṣlan baŋa berre görinmez* 20v3; *gördüm erenler yüzin hezār destān oldum ben* 154r1.

ḳamu “bütün, hep”: *ḳamu şehr ü ḳamu il rāḥat oldı* 9v3; *ḳamu ṭāʿatlaruŋ başı miskīnlik imiş* 99v1; *oḳısaŋ ḳamu varaḳı* 193v1.

nice/niçe “çok, birçok, hayli, ne kadar”: *bu dünye ḳahır evidür nice ʿömürler eridür* 115v4; *nice ʿaḳıllar sende māt nice ʿöẕri gözetmeyem* 123v1; *nice sözüŋ varısa saŋa söyle* 50v4; *niçe göz oġrısı senüŋ içüŋde* 47v2; *niçe mālluya yoḫsul dėyü gül dur* 37v2; *niçe uzun endīşeler yoldaşıdı bizümile* 117v1.

1.3.4.4. Soru Sıfatları:

Metnimizde soru sıfatları *ḳanḳı, ne, ne dürlü, nice* şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

ḳanḳı “hangi”: *ḳanḳı bir nesne neŋi dil nice şerḥ eylesün* 105r6; *ḳanḳı bölükdensin* 4v3.

ne “ne”: *ayruḳ ne seferüm var* 72v6; *böyle uzamaḳ ne maʿnādur* 62r3; *ne kimsesin sen* 32r2.

ne dürlü “ne türlü, ne çeşit”: *cānı birdür maʿşūḳıla daḫı ne dürlü ḥāli var* 72r2.

nice “nasıl”: *ʿaceb bu nice sefer durur* 94r3; *bu nice ḥāldür* 21v6.

1.3.4.5. Sayı Sıfatları

1.3.4.5.1. Asıl Sayı Sıfatları:

Metnimiz asıl sayı sıfatları bakımından zengindir. Kullanılan asıl sayılar rastgele sayılardan ziyade, özel bir anlamı olan seçilmiş sayılardan oluşmaktadır.

bir "bir": *bir ḥūrī oturur anda* 148v2; *bu dünyā bir loḳmadur* 62v6; *yavlaḳ uzamış bir aġaç* 62r2.

iki "iki": *bu iki düşmeni dost ṣanma miskīn* 46v5; *iki ʿālem bir oddur bir naẓarda* 53r4; *iki ferişte ine gele ḳarşuŋa ṭura* 204v7.

üç "üç": *üç evren vardur anda* 148r4; *üç güne dek oturalar* 176r3; *üç kişidür bunlar* 4r6.

dört "dört": *dervīşüŋ dört yanında dört ulu ḳapu gerek* 183r4; *dört kitābuŋ maʿnāsın oḳıdum ḥāṣıl ėtdüm* 101r3; *dört muḫālif nesneden bu dört dīvārum* 63v2.

beş/bėş "beş": *beş ḳarış bez durur ṭonum* 147r4; *beş vaḳt namāz ḳılsa gerek* 108v3; *bu beş günlik ʿömür bu ḫarca yetmez* 14v5; *bėş ruhbān vardur anda* 148r6; *bu bėş vaḳt namāzumı ʿışḳuŋ ġāret eyledi* 195v3.

yedi/yėdi "yedi": *ḥaḳīḳatdür ḥaḳ ṣarı yedidür ḳapuları* 148r1; *yedi ḳat yėrden aşaġa ṭuran* 18r6; *yedi nişān gerekdür ḥaḳīḳate ėrene* 163v7; *oḳıduŋ yėdi muṣḥafı* 193v2; *yėdi iḳlīme ḥükm ėdüp* 135r4; *yėdi ṭamuda yanġıl* 147v6.

ṭoḳuz "dokuz": *bu nefs oġlanları ṭoḳuz kişidür* 6r3; *bu ṭoḳuz aṣlan yėdi evren ü dörd ejdehā* 139r5; *gelen ṭoḳuz kişidür* 4r3.

on iki "on iki": *on iki süŋügin yazarlar elden ele düşdi göŋül* 114v2; *yıl on iki ay anuŋ şādlıġı yoḳ* 33v6.

on sekiz "on sekiz": *on sekiz ırmaḳ geçdüm* 124v3; *on sekiz yıl ḳāf ṭaġında ḥamza'la meydāndayıdum* 118v3.

otuz iki "otuz iki": *otuz iki mürvārīt mercāna düzmiş gibi* 105r2.

ḳırḳ "kırk": *ḳırḳ kişi bir aġacı ṭaġdan gücin indüre* 183v2; *ḳırḳ kişi bir göŋlege ḳanāʿat ḳılan benem* 126v6; *ḳırḳ yıl ḳālebi yatdı adı ʿālemi ṭutdı* 186v6.

ḳırḳ beş "kırk beş": *ḳırḳ beşinde ṣūret döner ḳara ṣaḳala aḳ iner* 114v7.

elli "elli": *dört yüz mürīd ü elli ḥāc terk eyledi ʿabdü'r-rezzāḳ* 103v4; *elli yıl ışladurısaŋ* 116v1.

yėtmiş "yetmiş": *cercīs'leyin ol dost beni yėtmiş kez öldürürise* 127v5; *eger beni cercīsleyin yėtmiş kez öldürüriseŋ* 88r4.

yėtmiş iki "yetmiş iki": *yaratdı yėtmiş iki dürlü dili* 204r1; *yėtmiş iki millete ḳurbān ol ʿāşıḳısaŋ* 104r7; *yėtmiş iki millete ṣuçum budur ḥaḳ dėdüm* 119v2.

yüz "yüz": *yüz çoḳallu gelürse yalıncaġı ṣoyamaz* 99r1; *yüz kaʿbe'den yėgrekdür bir göŋül ziyāreti* 199v6; *yüz yıllar ḫoşlıġıla ʿömrüŋ olursa yūnus* 63r5.

yüz altmış "yüz altmış": *dört ḳapudur ḳırḳ maḳām yüz altmış menzili var* 183v4.

üç yüz "üç yüz": *bundan ʿışḳuŋ şehrine üç yüz deŋiz geçerler* 147v5; *üç yüz deŋiz geçüben yėdi ṭamu bulasın* 147v5.

üç yüz altmış "üç yüz altmış": *üç yüz altmış ṭamaruŋ uyḳuladı* 49v1.

dört yüz "dört yüz": *dört yüz mürīd ü elli ḥāc terk eyledi ʿabdü'r-rezzāḳ* 103v4.

dört yüz ḳırḳ dört "dört yüz kırk dört": *dört yüz ḳırḳ dört ṭabaḳası* 120r3; *dört yüz ḳırḳ dört ṭabaḳāt evliyāya* 86v1.

yedi yüz yedi "yedi yüz yedi": *söze tārīḫ yedi yüz yediyidi* 54r4.

biŋ "bin": *baḳışuŋ biŋ cān alur* 158r6; *biŋ ḥamzaca ḳuvvet vermiş ḳādir çalap ʿışḳ erine* 56r4; *cāhil biŋ söz söylerise maʿnāda mis̱ḳāl olmaya* 59v5.

biŋ bir "bin bir": *mūsā peyġām-berile biŋ bir kelime ḳıldum* 127r5; *mūsā'yla ṭūr'a çıḳdum biŋ bir kelime ḳıldum* 133v5.

altı biŋ altı yüz altmış altı "altı bin altı yüz altmış altı": *altı biŋ altı yüz altmış altı oḳınur ḫalḳ üzre āyetüŋ var* 86v2.

altı biŋ yėdi yüz "altı bin yedi yüz": *altı biŋ yėdi yüz yıldan geçen ādem'i* 188v4.

ṭoḳuz biŋ "dokuz bin": *ṭoḳuz biŋ kişi anı her dem öger* 46v2.

on iki biŋ "on iki bin": *on iki biŋ ḥadīs̱i cemʿ eyledi muṣṭafā* 150v3.

on üç biŋ "on üç bin": *on üç biŋ er durur raḥmānī leşker* 5r6.

on sekiz biŋ "on sekiz bin": *on sekiz biŋ ʿālem ḫalḳı cümlesi bir içinde* 169v3.

altmış biŋ "altmış bin": *ṭoḳsan biŋ ḥaḳ kelāmı altmış biŋ ʿāmm u ḫāṣṣ* 169v7.

ṭoḳsan biŋ "doksan bin": *ṭoḳsan biŋ ḥaḳ kelāmını eyleyicek ḥabībile* 132v4; *ṭoḳsan biŋ ḥaḳ kelāmı altmış biŋ ʿāmm u ḫāṣṣ* 169v7.

yüz biŋ "yüz bin": *çalab'uŋ dünyesinde yüz biŋ dürlü sevgü var* 80r5; *fidā ḳılam yüz biŋ cānı ıraḳlıḳdan beri gelem* 127v4; *yüz biŋ melik yüz biŋ sulṭān rāyigān ḳodı mülk ü māl* 117r6.

yüz yėtmiş biŋ "yüz yetmiş bin": *yüz yėtmiş biŋ ferişteler ṣaf baġlayup durucaġız* 132v1

yüz yigirmi dört biŋ "yüz yirmi dört bin": *bu yüz yigirmi dört biŋ nebīye* 86r6; *yüz yigirmi dört biŋ ḫāṣṣı* 120r3.

1.3.4.5.2. Sıra Sayı Sıfatları:

evvelki "birinci, ilk": *evvelki ḳapusında* 148r2.

ilk "ilk": *ilk yaz güneşi* 136v4.

ikinci "ikinci": *ikinci ḳapusında* 148r3; *ikinci nefḫanuŋ ḳavli* 170v3; *ikinci nişānı* 164r6

üçünci "üçüncü": *üçünci ḳapusında* 148r4; *üçünci nefḫa içinde* 170v3; *üçünci nişānı* 164v1.

dördünci "dördüncü": *dördünci ḳapusında* 148r5; *dördünci nişānı* 164v2.

beşinci “beşinci”: *beşinci ḳapusında* 148r6.

altıncı “altıncı”: *altıncı ḳapusında* 148v2.

yedinci “yedinci”: *yedinci ḳapusında* 148v4.

1.3.4.5.3. Üleştirme Sayı Sıfatları:

Üleştirme sayılar metnimizde *birer* ve *biŋer* örneklerinde karşımıza çıkmaktadır.

birer “birer”: *binmişler birer atı* 92r5.

biŋer “biner”: *biŋer erleri vardur* 4r3, 4r6, 4r9.

1.3.5. Zarf

1.3.5.1. Tarz Zarfları:

Tarz zarfları hâl, durum, nicelik, tekrar, sebep, beraberlik, sebep ve sınırlandırma gibi anlamlar içeren zarflardır. Bunlara suret zarfları da denmektedir. Metnimizde tespit ettiğimiz tarz zarfları şunlardır:

adım adım “ağır ağır; aşama aşama” *adım adım yėr ölçer ḥükmi revān içinde* 165v4.

aḳa aḳa “aka aka, akarak” *aḳa aḳa deŋize varmaġ oldı* 17v2.

anca “o kadar, öyle”: *anca yatasın sinde görince ḳıyāmeti* 204v6; *dükeli baḳarısaŋ yüz biŋ anca* 4v8; *yazuḳlarumuz dartıla anca perdeler yırtıla* 61v5.

ancılayın “onun gibi, o kadar, öyle”: *ki ol da ancılayın māla ṭapar* 35r5.

ap-arıca “tertemiz”: *raḥmet ṣuyıla yudı göŋlüm evin ap-arıca* 200v2.

ayru “ayrı”: *gelsün yārdan ayru düşen ġurbetle bağrı bişen* 146v4; *ḥaḳ’dan ayru degülidüm ol ulu dīvāndayıdum* 118r3; *maʿşūḳ bizümledür bile ayru degül ḳıldan ḳıla* 196r5.

ayruḳ “başkaca, ayrıca”: *ḳodı çağırmağı ayruḳ çağırmaz* 28v3; *özini görmeyen ne göre ayruḳ* 47v3; *unıda ol şekerini ayruḳ çeyneyüp yutmaya* 57v5.

az az “az az, yavaş yavaş” *ışıdı nūr ḳandili havāya az az gelür* 66r5.

azın azın “yavaş yavaş, az az”: *azın azın bu ʿömrüŋ geçesidür* 54v4.

başdan ayaġa “tepeden tırnağa”: *başdan ayaġa degin ḥaḳ’dur ki seni dutmış* 166r5.

bencileyin “benim gibi”: *bulınmaya baġdād'da bencileyin bir ʿayyār* 76r2; *hīç kimseler bencileyin ʿışḳa giriftār olmadı* 206r4; *kim ola bencileyin cāna ḳıyar* 20r4.

birden “beraberce, hepsi bir arada”: *ayıdan yūnus idük cümle birden eyledi* 190v1.

bir kezden “birden, hep birden”: *seçemedüm andan beni bir kezden ol oldum aḫī* 196r2.

böyle “böyle”: *biŋi ṭoġar biŋi gider buyruḳ böyle geldi meger* 81r5; *buyuran böyle ḳur’ān-ı ḳadīmdür* 49v5; *seni daḫı böyle ėde* 194v3.

bütün “tamam, mükemmel”: *eginleri bütün ḳarınları ṭoḳ* 10r2; *iḳrār bütün olmayınca erden naẓar olmayısar* 67v4; *ol ʿālem faḫri muṣṭafā ṣıdḳı bütün kān-ı ṣafā* 198v2.

çep-çevre "çepeçevre": *baḫīller it gibi çep-çevre ülüşdi* 39v4.

e'l-ḳalbü mine'l-ḳalbi "kalpten kalbe, gönülden gönüle": *e'l-ḳalbü mine'l-ḳalbi revzenün ṣoruŋ nedür* 184r2.

eyle "öyle": *ėrer pīş-keş cāna eyle olıcaḳ* 48v3; *eyle yazmış celle celāl* 113v4; *kim ola kendözine eyle ḳıyan* 31v2.

eyle ki/eyle kim "öyle ki": *eyle ki dost olmışıdı ol işler düzülmişidi* 81r3; *eyle kim ḳarġa diler bülbülden ayrılmaġa* 184r4; *ḫavf ü recā sende yoḳ eyle kim bir tatar'sın* 150r6; *ṭut eyle kim balıġı ṭaşa ṣaldı* 42v1.

eyü "iyi": *ėy baŋa eyü dėyen benem ḳamudan yavuz* 97v6; *seni senden kim eyü bilebile* 42r3; *ṭoġurluḳ eyü ėder yavuz işi* 52v5.

geŋez "kolay": *geŋez degül kim anı ḳoya düşmen* 48r2.

geŋsiz/geŋsüz "istemeyerek, ister istemez": *yoḫsa geŋsiz ölicegez saŋa fermān olur ġassāl* 117v3; *derdin ṣaḳlıyamadı geŋsüz söyler ʿışḳ dilin* 158r3; *geŋsüz söyleyesüm gelür dāimā anuŋ sözüni* 189r3.

geŋsüzin "istemeyerek, ister istemez": *ʿışḳa döyemedi özüm geŋsüzin söylerin sözüm* 59r3.

giŋ "geniş": *eger varısa ʿamelüŋ giŋ olısar sinüŋ senüŋ* 115r6.

gine "yeniden, yine, gene": *eyleridi ṣatu bāzār bir pūliçün gine bozar* 81r4; *maʿnā berātın alduḳ uş gine elümüze* 177v6; *ten fānīdür cān ölmez gidenler gine gelmez* 111v5.

göŋülsüz "gönülsüz": *göŋülsüz girdüm yola ḥālümden gelmez dile* 130r4; *kimse ʿāşıḳ mı olur göŋülsüz ḳalmayınca* 163v4.

gücin "güçlükle, zorlukla": *ḳırḳ kişi bir aġacı ṭaġdan gücin indüre* 183v2.

güle güle "güle güle, gönül rızasıyla": *şākirem derdümile ṣataşdum güle güle* 130r5; *şol ḳahırla ḳazananlar güle güle yėdürenler* 99v5.

ḥazīn ḥazīn "hüzünlü hüzünlü": *menzile ėrsem dėyen bilürsin ḥazīn ḥazīn* 151r6.

ḫoş "hoş": *ḳazanduġuŋ vėrüben yoḫsulları ḫoş görüben* 110v4; *ne verüp ḫoş görinem iki cihāndan fāriġ* 101v3; *yūnus ne ḫoş dėmişsin bal u şeker yėmişsin* 155r6.

ḳana ḳana "kana kana, doya doya": *bir ḳadeḥ ṣundı cāna cān içdi ḳana ḳana* 191v3.

ḳatı "katı, sert, güçlü; çok": *deŋiz mevci ḳatı olsa taḫta uşanasıdur* 70v3; *işitdi ʿaḳl anı ḳatı sevindi* 19r4; *ḳatı uyurısaŋ dīvār dele* 23r1.

ḳolayınca "zahmetsizce, kolay bir şekilde": *bilür bellü ki ḳolayıncadur yol* 23r3; *girür çıḳar baḫınmaz ḳolayınca* 23r5.

ne deŋlü "ne denli, ne kadar": *ne deŋlü ḳuvveti olursa bıŋar* 17v3; *ne deŋlü yėriseŋ çoḳ ol deŋlü yüriseŋ ṭoḳ* 74r1.

niçeme "ne kadar, nereye kadar": *mażarratdan niçeme kim o ḳaçar* 31r7; *uṣaŋ olma niçeme yol emīndür* 31r2.

ol deŋlü “o kadar”: *ne deŋlü yėriseŋ çoḳ ol deŋlü yüriseŋ ṭoḳ* 74r1.

onca “o kadar, öyle”: *ya ben onca ḳaçan olam anuŋ buyruġın buyuram* 121r6; *yūnus imdi sen bir nice eksükligüŋ yüz biŋ onca* 62v1.

öyle “öyle, o şekilde”: *ʿaceb öyle kim ola bulanmadın ṭurula* 167v5; *çün öyle buyurur yoluŋ ulusı* 40v6; *çün öyle varamazsın ḳo ṣaġıncı* 46r1.

pāre pāre “parça parça”: *ṭaġı eyledi panbuḳlayın ḳaya pāre pāre* 177r5.

ṣaf ṣaf “saf saf”: *ḫalāiḳ ṣaf ṣaf ṭurduġı ʿışḳ şükrānesidür zīre* 171r5.

sehel “kolay”: *eger dirlügüŋ ḥaḳḳısa ṣırāṭı geçe sehel* 114r1.

sencileyin “senin gibi”: *ḥaḳ çalab’um ḥaḳ çalab’um sencileyin yoḳ çalab’um* 128r6; *kim ola sencileyin saŋa yaḳın* 19v3.

ser-be-ser “baş başa; baştan başa”: *ʿamelüm maḥalleleri ser-be-ser ḳalmış issüz* 98r1; *erişür bizümile ser-be-ser düşmān olur* 89r6.

şöyle “şöyle, onun gibi, olduğu gibi”: *çöpi depretmeye yėr şöyle baṣa* 21v3; *nėtsün ezel bezminde şöyle çalındı ḳalem* 142r4; *şol şīrīn ḳılıncıla göŋlümi şöyle yaḳdı* 192v4.

tīz “tez, çabuk”: *ecel ėrer ḳurur baş tīz dükenür uzun yaş* 75v2; *tīz indürürler taḥte’s̱-s̱erāya* 184v6; *tīz tevbeye gelmek gerek* 110r5.

tīz tīz “tez tez, çabuk çabuk”: *üstüŋe tīz tīz yumalar dünyānuŋ ḫāk ü sengini* 182r5.

ṭolu ṭolu “dolu dolu”: *badyalar ṭolu ṭolu içelüm* 95r3.

uŋat “onat, doğru, uygun, layıkıyla, iyi”: *uŋat gör ḥaḳ yolı göŋlüŋde sırdur* 13r2.

yaluŋuz “yalnız, tek başına”: *ḥażrete degin yaluŋuz yüz süriyi varan benem* 122r5; *yaluŋuz sübḥānıdı peyġam-berler cānıdı* 134r5; *yūnus ḳuluŋ ögürsüz kimsesi yoḳ yaluŋuz* 198r3.

yana yana “yana yana, yanarak”: *ʿışḳ odına yana yana* 162v3.

yėgrek “yeğrek, daha iyi”: *andan yėgrek ne vardur* 151r5; *ḳamusından saŋa ol ola yėgrek* 24r6; *ḳanda bulam senden yėgrek* 109v6.

yene “yine”: *āḫir yene sensin* 60r4; *yene bu bād-ı bahār ḫoş nevʿile esdi yene* 172v7; *yene yūnus’a ṣordum* 136v4.

yine “yine, tekrar”: *yine geldi bu yeŋi yaz ḳutlu ḳadem baṣdı yine* 173r2; *yine ḳışuŋ ṣovuḳluġı fużūllıġın kesdi yine* 173r1; *yine vėrildi yėŋi cān ot u şecer ṣündi yine* 173r3.

yoḫsulca “yoksul gibi, yoksulmuşçasına”: *ʿazrā’īl niçesine bir yoḫsulca doyamaz* 98v6.

1.3.5.2. Miktar Zarfları:

az az “az az”: *ışıdı nūr ḳandili havāya az az gelür* 66r5.

azın azın “yavaş yavaş, az az”: *azın azın bu ʿömrüŋ geçesidür* 54v4.

becid “çok, fazla”: *ḫayırdan şerri çoḳ sever işlemege becid iver* 114v6.

bir bir "birer birer": *dünyeye gelen göçer bir bir şerbetin içer* 96v3; *ecel bir bir yudadurur bu dünyeye maġrūr nedür* 91r2.

birin birin "birer birer": *birin birin anı saŋa dėyeyin* 4v6; *birin birin saŋa göŋülde varın* 20r1; *ʿışḳıla diŋleyene aydayın birin birin* 157v3.

bir ẕerre "bir zerre": *bir ẕerre ḳayurmazam* 121r4; *saŋa kimse ṣuçı bir ẕerre ėrmez* 51r3; *tozını yėl almaya bir ẕerre ayrılmaya* 161r3.

çoḳ "çok": *ḫayırdan şerri çoḳ sever* 114v6; *kişi gerek çoḳ bile ol gerek ögüt ala* 151r6; *yaʿḳūb'ıla çoḳ aġladum bulınca fiġāndayıdum* 118v1.

delim "çok, pek, ziyade": *delim geçdi zamān derdi yėrinde* 16v6.

ḫayli "hayli, epey": *buşu ḫayli zamāndur yolı almış* 26v2.

iŋen "çok, pek, daha çok": *bize bizden ulular iŋen eyü ḫūlulara* 75r6; *iŋen āvārasın dölenmegüŋ yoḳ* 51v2; *yūnus ol ʿışḳ badyasından sen iŋen esrük olmışsın* 107v5.

key "pek, çok": *erile yoldaş olan key olası göŋülden* 167v6; *key demür yürek gerek bu ṣarp yola varası* 199r3; *key ṣaḳın ki dilüŋile cānuŋa dāġ ėde bir söz* 95v4.

öküş "çok": *ʿışḳdur yėre göge direk ḳalanı hep söz öküşi* 191r3; *öküşdür maʿṣiyet endīşe dāim* 39r1; *pādişeh ḫaznesinde metāʿ öküş* 44v3.

1.3.5.3. Yer ve Yön Zarfları:

ara "ara, orta; yer, mekân": *benüm arada nem var* 67r2; *hīç ḳalmadı ansuz ara ṭolu göründi cümle yėr* 90v1; *ḳomaduġuŋ aradan nesneyi götürmegil* 162r5.

ard "art, geri, arka": *ardına baḳmaz* 9r1; *cihānı arda ṣaldı* 172r3; *öŋüm ardum* 185r4.

aşaġa "aşağı": *aşaġada maḳāmı ṭaş u ṭopraḳ* 28v2; *yedi ḳat yėrden aşaġa ṭuran* 18r6; *yüce yerde ṭurur aşaġa inmez* 11v3.

berü/beri "beri, buraya": *gel berü miskīnlige geç* 62r3; *gelsün berü dosta giden* 78v4; *mü'miniseŋ gel gel berü* 92r3; *beri gel barışalum yadısaŋ bilişelüm* 161v3; *fidā ḳılam yüz biŋ cānı ıraḳlıḳdan beri gelem* 127v4; *hevā vü kibr yolından beri ḳaç* 15v4.

dapa "doğru, taraf": *ʿaḳıl dapa cāsūs ḫaber iletdi* 19r2; *ʿāşıḳlaruŋ göŋli gözi maʿşūḳ dapa gitmiş olur* 143r5; *ḥükm eyleye cebbār-ı vaḳt maḥşer dapa hep sürile* 170v2.

gėrü/gėri "geri": *senden gėrü ḳalan māluŋ saŋa aṣṣısı olmaya* 173v4; *ṣınıḳdı cümlesi gėrü ḳayıḳmaz* 9r1; *tīz gėrü döndi* 17r3; *dost elinden ölürisem hīç gümānsuz gėri gelem* 127v3; *gėri git ėtmedüŋ göŋül bāzārın* 14v2.

ıraḳ "uzak": *gözi görmez kişi sevgüden ıraḳ* 48r3; *ıraḳ olma ehillerden* 116v2; *istemegil ḥaḳḳ'ı ıraḳ göŋüldedür ḥaḳḳ'a ṭuraḳ* 93r6.

içerü "içeri, içeride": *gel ıraḳ isteme anı cānıŋdan içerü cānı* 94r5; *içerü gizlüdür cümle yavuz ḫū* 45r2; *ne oturursın ṭaş ḳapuda gör içerü neler gezer* 82v6.

içre "içinde, arasında; içine": *gāh birlik içre birlik eyleyem ol birile* 138v1; *kim ki ġaflet içre geçer cān zevāl ṣuyın içer* 93v5; *ki ṣabr içre bulınur dürlü hüner* 29v2.

ilerü/ileri "ileri": *ilerü vardı mūsā gördi la'īni aġlar* 187v1; *ilerü yola geldüm* 136v3; *süleymān'dan ilerü olmayasın* 32r6; *biŋ daḫı ölürisem yüz biŋ kez ileri gelem* 127v5; *mürebbīsüz ileri varmaya iş* 19r6.

ḳancarı "nereye, ne tarafa": *her ḳancarı varurısam cümle işüm ḫoş eyleyem* 134v1.

ḳancaru "nereye, ne tarafa": *her ḳancaru baḳarısam gördügüm seni ṣanayın* 153r1; *her ḳancaru baḳarısam oldur gözüme görinen* 90r3; *ḳancaru baḳarısa gündüz ola gėcesi* 183r4.

ḳanda "nerede": *her ḳandasam anda ḥāżır ḳanda baḳarsam andadur* 93r5; *kibir ḳandayısa anuŋla ṣavaş* 12v2; *sen ḳandayısaŋ teslīm ol ḳamulardan aşaġa ṭur* 83r2.

ḳarşu "karşı": *bülbül güle ḳarşu ṭurup cān budaġa aṣdı yine* 173r6; *'ışḳ elin kirişe ursa oḳına kim ḳarşu ṭura* 177r6; *ḳarşuma gele 'amelüm nėtdümise görem birgün* 147r2.

öŋ "ileri, huzur": *gelüp 'aḳl öŋine yüz yėre urdı* 38v5; *öŋüŋde ḳaṭrān deŋizi ḳıldan ṣırāṭ da gerile* 170v5; *yürürsem öŋümdesin söylersem dilümdesin* 72v5.

öŋe ṣoŋa "sağa sola": *ḳayıḳmaz öŋe ṣoŋa ṣuŋa kim dīdār gerek* 106r1.

öte "öte, ileri": *adımum atdum yėdi dört on sekizden ben öte* 137v2; *bu devrāndan öte gör kervān getdi yetegör* 79v5; *ki sevdügüŋden öte menzilüŋ yoḳ* 6v4.

ṭaşra "dışarı": *gel imdi ḥicābuŋ yıḳ ḥırṣ evinden ṭaşra çıḳ* 106r2; *göŋüllerden seni sen ṭaşra atduŋ* 14v1; *ḳalur ṭaşra bu şardan 'aḳl-ı ma'īş* 43v4.

1.3.5.4. Zaman Zarfları:

āḫir "son, en sondaki": *dut miskīnlik etegin āḫir saŋa gerekdür* 82r2; *evvel āḫir hemān benem* 131v1, 135v4; *hem evvelsin hem āḫir ḳamu yerlerde ḥāżır* 157r3.

aḫşam "akşam": *yeŋi ṣubḥ u yeŋi aḫşam yeŋi ḥāl* 35r2.

'āḳıbet "nihāyet, son": *'āşıḳ dünyeyi nėder 'āḳıbet bir gün terk ėder* 93r1; *biregüyiçün ḳuyı ḳazup 'āḳıbet kendü düşe* 162r3; *'ışḳ etegin ṭutmaḳ gerek 'āḳıbet zevāl olmaya* 59r5.

anda (2) "o zaman": *'ömrin anda berkitmiş yedilür bir ḳılıla* 168r2; *ṭopraġum anda çaġıra baŋa seni gerek seni* 202v2.

andaḳ "hemen, o anda, derhal": *düzengile ṣafā andaḳ bozulmış* 27r3; *sözüŋ işiden ḳulaḳ kendüden gitdi andaḳ* 178v5.

aŋsuzın "ansızın, birden bire": *ecel ėrer aŋsuzın ėremezüz ṣanumuza* 172v1; *göresin aŋsuzın ol çıḳagelür* 21v4.

ardınca "arkasından": *evvel gele şol yuyucı ardınca şol ṣu ḳoyucı* 175v7; *yel gelüp ardınca debitdi anı* 2r4.

biŋ yıl "bin yıl": *biŋ yıl eger vaṣfın dėyem bir ẕerresin düketmeyem* 123r5; *biŋ yıl ʿömrüm olurısa ḫarc ėdem bu ḳapuda* 142r3; *biŋ yıl ṭopraḳda yatursam ben ḳomayam ene'l-ḥaḳḳ'ı* 128r2.

bir dem "bir an, bir vakit": *bir dem perdesüz yüriseŋ iki cihān olur helāk* 109v3; *bir dem uṣluyısa her dem delidür* 87r3; *sebīl ol ḳamuya bir dem uṣanma* 19v5.

bir gün "bir vakit; öbür gün": *bir gün ola sensüz ḳalam ḳurda ḳuşa öyün olam* 205v5; *işlerüme peşmān olup kendözüme gelem bir gün* 147r1; *ölüm evreni bir gün yuda seni* 15v1.

bugün "bugün": *bugün yalan söyleyen erte utanasıdur* 70r6; *işüŋ bugün bitür gözleme ayruḳ* 42r5; *pīrüm yüzin gördüm bugün* 146v2.

bu sāʿat "bu zaman": *henūz bir demdür ol vaḳt ü bu sāʿat* 64v5.

çābuk "çabuk": *key çābuk oynağıl ütülmeyesin* 16r2.

dāim "dāimā, devamlı": *daḫı nice bulam ṭanıḳ dāim senüŋle yār durur* 94r6; *ḳıblemüz dost yüzidür dāimdür ṣalāt* 64r5; *ṣabırlu devleti dāim olısar* 28r5.

dāimā "dāimā, sürekli": *dāimā vīrāndadur genc-i nihān* 160r2; *geŋsüz söyleyesüm gelür dāimā anuŋ sözüni* 189r3; *ṭamaʿ arturur dāimā ṣaf bağlamış fitne düzer* 82v6.

dem-be-dem "vakit vakit, dāimā": *dem-be-dem arturur ʿışḳı ulu yerden tīmārum var* 73r2; *göŋül yüksekde gezer dem-be-dem yoldan azar* 164v6; *ki dem-be-dem içüŋde fitne düzer* 54v1.

dün gün "gece gündüz": *ʿāşıḳuŋ gözi yaşı dün gün ṭurmaz aḳar* 101r1; *dün gün öten bayḳuş durur ṣanma bütün dīvārı var* 68v4; *yavı ḳılındum ne çāre yürürem dün gün āvāra* 127v7.

dün gündüz "gece gündüz": *ol durur ol gizlü söz ʿārif söyler dün gündüz* 170r2.

düni güni "geceli gündüzlü": *ben yanaram düni güni baŋa seni gerek seni* 202r3.

dün ü gün "gece gündüz": *dün ü gün göŋlüŋ ḥaḳḳ'a vėr* 67v6; *ölümini aŋubanı dün ü gün ağlamaḳ gerek* 110r4; *sensin dün ü gün endīşem baŋa seni gerek seni* 202r6.

dün ü günin "gece gündüz": *dün ü günin çekerler ol ḳıl üzülsün dėyü* 168r2.

ėr "erken, erken zaman": *ṭaŋla ṭuran ṭāʿate teŋri evine ėr gider* 75v3.

erte/ėrte "sabah": *bugün yalan söyleyen erte utanasıdur* 70r6; *ḳo erte olmasun seḥer gerekmez* 95r1; *ṭur erte namāzına* 174r4, 174r5, 174v2; *başuma dikeler hėce ne ėrte bilem ne gėce* 147r5; *ṭur ėrte namāzına* 174r6, 174v1, 174v3.

erte gėce/ėrte gėce "sabah akşam, gece gündüz": *boz yapalaḳ devlingece emek yėme erte gėce* 116r5; *ėrte gėce söyleşürler ḥaḳḳ'ı bulalum dėyüben* 81r6.

evvel "evvel": *dervīş olan kişiye evvel dirlik gerekdür* 81v3; *evvel benem āḫir benem cānlara cān olan benem* 130v5; *ḳamu sevgü dadın evvel göz alur* 48r5.

ferdā "yarın": *ki birdür ṭoğruya imrūz u ferdā* 53r4.

fi'l-ḥāl "o anda, hemen, şimdi": *gėce ḳonuḳ olan kişi gine ṣabāḥ göçer fi'l-ḥāl* 113r5.

gėce "gece": *bize ḳadir gėcesidür bu gėce* 95r1; *gėce mi'rāc gündüz münācātuŋ var* 86r6; *ṣaġır işitmez sözi gėce ṣanur gündüzi* 165r2.

gėce gündüz "gece gündüz": *gėce gündüz biledür senüŋle her işde* 169r1; *gėce gündüz uyunmaz 'aceb aḥvālüm vardur* 87r6.

geh/gāh "bazen, ara sıra": *geh şāh geh sulṭān olam* 139r1; *geh yine maḥmūd olam geh cin olam geh cānn olam* 140r4; *'ışḳ şerbetin içen kişi geh esrük geh mestān ola* 59r1; *gāh birlik içre birlik eyleyem ol birile* 138v1; *gāh ola odlar yaḳam diller yıḳam cānlar yaḳam* 138v6; *gāh zindāndan çıḳam āzād olam ābād olam* 140r2.

günde "her gün": *gökden inen dört kitābı günde biŋ kez oḳurısaŋ* 198v5; *günde iki kez çözerler başına aḳça dizerler* 114r7; *her ne ḥālde yürürisem mihrüm artadurur günde* 176v3.

günden güne "günden güne": *rengi döner günden güne ṭopraġa dökilür gine* 69v3.

gündüz "gündüz": *bayram ola gündüzi* 183r2; *dün gider gündüz gelür* 66r4; *gündüz ola gėcesi* 183r4.

gündüzin "gündüz vakti": *gündüzin gün şu'le vėrür bu gėce yanan nūr nedür* 91r1; *gündüzin gün şu'le vėrür gėce yanan çıraḳ nedür* 78v3.

ḫabersüzin "habersiz olarak, ansızın": *hīç oŋarmaz baġrı başın ḫabersüzin gelür ölüm* 137r2.

hemān "hemen, dāimā, öylece": *bu ḫalḳ ögüt eşitmez ṣaġır hemān olısar* 92r4; *ḥarāmīler hemān yollarda ḳaldı* 11r3; *hemān ẓulmetdesin işbu ḫūyıla* 23v4.

hemīşe "dāimā, her vakit": *'āşıḳ cānı hemīşe ser-mest ü ḫumār gerek* 106r5; *nefs düşmenin öldüresin nefs hemīşe ölse gerek* 108v5; *sulṭān hemīşe sulṭān ḳul hemīşe ḳulıdı* 112v2.

henūz "şimdi, yeni; daha": *henūz 'arşa ėremedük* 71r5; *severidük ma'şūḳayı henūz gelmedin cihāna* 162v6; *söyledüŋ cümle 'āleme henūz niḳāb içindesin* 109v2.

hep "her zaman": *ḫalḳ hep ayaġın durur ben segirdüm oturdum* 98r3; *īmān ḳuşaġın berk ḳuşan dė hep eksüklik bendedür* 77r4; *ṣoya ṣayılmamaḳ ṣuçı hep erenüŋ himmetidür* 74v1.

her dem "her vakit": *bī-derdleri ṣoḥbetden her dem süresim gelür* 84v4; *ḥaḳ nūrı 'āşıḳlara her dem nüzūl degül mi* 183v7; *sen olduġuŋ göŋüller her dem cānın yeŋiler* 160v7.

hergiz "hiçbir vakit": *'āşıḳ olanuŋ ma'şūḳı hergiz öginden gitmeye* 58r2; *ma'nā ṭuyan göŋüller hergiz ölesi degül* 111v4; *ṣoḥbetlerde yūnus'ı hergiz unutmayalar* 92r1.

hīç "hiçbir vakit, asla": *ayrulıḳ ṣarp firāḳdur hīç varan gėrü gelmez* 96v2; *'ışḳdan da'vā ḳılan kişi hīç aŋmaya ḥırṣ u hevā* 57r3; *senüŋ sevgüŋden özgeyi hīç ḳabūl ėtmeye* 58r6.

imdi "şimdi": *imdi yūnus'a ne ġam 'āşıḳ melāmet bed-nām* 124v6; *yūnus imdi avınur dostı gördi sevinür* 191v6; *yūnus imdi sen beniken 'āşıḳlara ne sen ü ben* 191r4.

imrūz "bugün": *ki birdür ṭoġruya imrūz u ferdā* 53r4.

indi “şimdi”: *gel indi gel ḳanāʿata uṣaŋ dutma tīz bin ata* 82v7.

müdām/müdāmī “devamlı, dāimā; devamlı olarak ”: *müdām āzād ėder yad u bilişi* 28r4; *müdām eyerlüdür bunlaruŋ atı* 5v2; *ṭaşum göyni içüm ḫām dirligüm budur müdām* 76r3; *müdāmī ḳāim olġıl ėşiginde* 22v6.

niçe bir/nice bir “ne zamana kadar”: *ben ol yari sevdügümi nice bir gizleyübilem* 143r2; *niçe bir nice bir dünyā işinde* 14v3; *ya nice bir başumı ṭop eyleyüp çevgān olam* 138r6; *niçe bir balçıḳda olam alçaḳda olam ḫār olam* 139v3; *niçe bir besleyesin bu ḳaddile ḳāmeti* 199v5; *niçe bir görmemek açġıl gözüŋi* 47v6.

ol dem “o vakit”: *iblīs aldadı ol dem uçmaḳda gezeriken* 149r5; *ol dem cānum ḫāk eyledüm ol sırrını duyan benem* 129v3; *şimdi adum yūnus durur ol demde ismāʿīl’idi* 129v4

oloḳ dem “o anda, o vakit” *çıḳageldi ṣabır aŋa oloḳ dem* 27r5; *kime buşarısam oloḳ dem ölür* 20r3; *oloḳ dem cümle mālın yaġmalatdı* 39v4.

ol vaḳt/ol vaḳtin “o vakit, o vakitte”: *henūz bir demdür ol vaḳt ü bu sāʿat* 64v5; *ṭoġurlıḳ ḫilʿatin ol vaḳt geyesin* 53v6; *biz ol vaḳtin dost idük ʿazrā’īl aġyāriken* 149r2; *ol vaḳtin ol dosta ėre unıda cümle teşvīşi* 190v4; *otuz biŋi sır olıcaḳ ol vaḳtin ben andayıdum* 132v4

on iki ay “on iki ay”: *yıl on iki ay anuŋ şādlıġı yoḳ* 33v6.

öŋden ṣoŋa “baştan sona değin”: *budur sözüm öŋden ṣoŋa ben bilürem kendözümi* 181v4; *evvel ḳadīm öŋden ṣoŋa zevāli yoḳ sulṭān benem* 135r4; *genc ü ḫazīnem ḳamusı sensin benüm öŋden ṣoŋa* 60r3.

öŋdin “önceden, önden”: *bu bizden öŋdin gelenler* 120v6; *dosta gidene öŋdin kendüsüz sefer gerek* 106v4; *öŋdin acısın vėrdiler* 114r6.

pes “sonra, sonunda”: *ḳorḳmaz issi ṣovuḳdan pes ne biliser odı* 197r6; *pes bu ʿāleme çıḳdum bir ʿaceb ḥāle geldüm* 135v6; *yalan daʿvā ḳılanuŋ pes cezāsı ʿaẕāb durur* 85v2.

pes andan “ondan sonra”: *pes andan sevgüyi göŋülde ḳalur* 48r5.

ser-encām “sonunda”: *ki ṣabrıla eyü olur ser-encām* 30r4; *ser-encām ʿāḳıbet kendüyi ṭuymış* 52r1; *ser-encām oldılar bunlar melāmet* 44r4.

ṣoŋra “sonra”: *lā-şerīke oḳursın ṣoŋra şerīk ḳatarsın* 150r4; *şırça ṣınduḳdan ṣoŋra bütün olası degül* 112r1; *ṣoŋra gelmek peşimāna saŋa aṣṣı ḳılmaz ola* 175v6.

ṣoŋ ucı “netice, sonunda”: *dünyeyi kimse dutmaz ṣoŋ ucı ölüm vardur* 87v3; *ṣoŋ ucı bir göŋlek geymiş anuŋ da yoḳdur yeŋleri* 194r3; *ṣoŋ ucı bir nefesdür geç andan da ötdüŋ ṭut* 63r5.

şimden gėrü “bundan sonra”: *el götürem şimden gėrü nefsile ṣavaş eyleyem* 134v4; *söyleyin şimden gėrü gül-zāruma girdüm bugün* 146v5; *şimdiye dek bilmedise şimden gėrü ṭuş eyleyem* 134v5.

şimdi "şimdi": *gel şimdi gör bilmeyesin beg ḳanḳıdur ya ḳulları* 194v1; *şimdi bir evde yaturlar ṭaşlar olmış üstünleri* 194r4; *şimdi üç buçuḳ oḳuyan deriŋ tānışman* 89v1.

şol dem "o vakit": *küfrüm īmāna şol dem anda degişüp geldüm* 125r1.

taŋla/daŋla "tan vaktinde, sabahleyin": *ṭaŋla ṭuran ṭāʿate teŋri evine ėr gider* 75v3; *ṭaŋla ṭurup başuŋ ḳaldur ellerüŋi ṣuya daldur* 108v4; *ṭaŋla vėrilür rūzuŋuz* 83v3; *daŋla seḥer vaḳtinde ṭur* 83v2.

yarın "yarın, ahiret günü": *bugün cānum yolda ḳodum yarın seni bulmaġiçün* 145v6; *bugün yarınıla ʿömrüm düketdi* 8r3; *ṭoġru ḥālini yarına ḳoymaz* 53r5.

1.3.5.5. Soru Zarfları:

ḳaçan "ne zaman; nasıl": *erenler sırrını ḳaçan ṭuyasın* 155v4; *ḳaçan genc bulasın yer ḳazmayınca* 45v1; *ḳaçan ṣunar ʿazrā'īl el ben seni cānlanurısam* 131v5.

ḳanca "nereye": *ḳanca varduŋ ėy ʿāḳil bir aġızdan cümle dil* 113r2; *ölmek lāzımdur ḳamuya ben ölmedin ḳanca varam* 143v1.

ḳancaru "nereye, ne tarafa": *bir ṣor aḫī sen bunlara ḳancarudur ʿazm-i sefer* 69r6; *ol dem ḳancaru ḳaçalar* 111r5.

ḳanda "nerede, nereye": *çün cānumuŋ sensin dadı ḳanda bulam senden yėgrek* 109v6; *hergiz bilinmez mekānuŋ seni ḳanda arayayın* 153r5; *ḳanı ġayret ḥamiyyet ḳanda vardı* 32v2

ḳandan "nereden": *bu söz ḳandan gelür* 73r4; *degme bir yol ḳandan baŋa ṭaġılmayam degme yaŋa* 196r6; *söz dėmek ḳandan saŋa* 87v2.

neçün "ne için, niçin": *ḫalḳa fetvā vėrürsin neçün sen dutmazsın* 150v5.

neden "neden": *bilürem ben neden ne istedügüm* 48v5; *sen bilme misin mūsā ben neden ayrılduġum* 187v4.

neye "niye, niçin": *anda çıḳar benüm günüm bunda neye egleneyin* 153r2; *ne ser-māye var ne dükkān bāzāra neye varayın* 152r1; *sekiz uçmaḳ aldamaya bunda neye aldanayın* 153r3.

neyiçün "niçin, ne için": *dostiçün balı yaġa neyiçün ḳatmayalar* 91v3.

nice "nasıl": *pes yanmadın nice olam* 162v3.

niçün "niçin": *niçün ḳorsın seni düşvār saʿate* 42v5; *ölüm ḥaḳdur bilürsin niçün ġāfil olursın* 172v4; *ṣaġır mı ḳulaġuŋ niçün işitmez* 14v5, 43r1.

nişe "niçin": *pür-ʿayıb nişe getürdüŋ ėy ġanī* 208v4.

nite "nasıl": *dervīş olan kişiler ʿaceb nite dirile* 167v3; *göŋül nite dolana maʿşūḳın bulmayınca* 163v4; *nite ġāfil olur maʿşūḳı duyan* 26r4.

1.3.6. Edat

1.3.6.1. Çekim Edatları:

Cümlede kelimeler arasında anlam ilgisi kurmakla görevli olan çekim edatlarının bazıları hâl ekleriyle birlikte kullanılmaktadır. Metnimizde çekim edatı olarak *bigi, bile, birle, -den ötüri, -den özge, dėye/dėyü, -e degin, -e dek, -e göre, gibi, içün, ile, ḳadar, üzere, üzre* gibi örneklere rastlamaktayız.

bigi “gibi”: *öd aġacı bigi yanar vücūdum* 86v6; *ʿömrüŋ senüŋ oḳ bigi yay içinde ṭopṭolu* 63r2; *senüŋ bigi biŋi aldadı dünye* 15v6.

bile “birlikte, beraber”: *ʿamelüŋdür bile ḳancasına gitmez* 53v5; *ṭanuḳlar bile bulına dostuŋ düşmenüŋ andadur* 77r2; *ṭopraġıla bile geldi dört ṣıfat* 2v5.

birle “ile”: *şehvet ü kibr ü ṭamaʿ birle ḥased* 3r3.

deŋlü “denli, kadar”: *bilinmezdi ne deŋlüdür uzunı* 28v1; *yūnus’ıla buŋa deŋlü naṣībüm* 64r3.

-den ötüri “-den ötürü, -den dolayı”: *bir vāyeden ötüri yolda maḥrūm ḳalasın* 148v3.

-den özge “-den başka, -den gayri”: *senüŋ sevgüŋden özgeyi hīç ḳabūl ėtmeye* 58r6.

dėye/dėyü “diye”: *ʿāşıḳlaruŋ göŋli gözi maʿşūḳ dėye gitmiş olur* 65v1; *çalap vėribidi bizi var dünyeyi görüŋ dėyü* 100v1; *kendüŋ görürken yė yėdür yoḳdur dėyü ėtme ʿöẕür* 113v2; *niçe mālluya yoḫsul dėyü gül dur* 37v2.

-e degin “-e değin, -e kadar, -e dek”: *baḳ maʿnā sarāyına ʿarşa degin yücesi* 183r1; *başdan ayaġa degin ḥaḳ’dur ki seni dutmış* 166r5; *boġazına degin ḳārūn’ı yutdı* 36v2.

-e dek “-e dek, -e kadar”: *ezelden ebede dekdür bu ʿizzet* 65r4; *şimdiye dek bilmedise şimden gėrü ṭuş eyleyem* 134v5; *üç güne dek oturalar hep işüŋi bitüreler* 176r3.

-e göre “e göre”: *aŋa göre yaraḳ ḳıl ḥaẕer eyleye* 32v5; *aŋa göre yüri dirligüŋ eyle* 47r1.

ġayrı “gayrı, başka”: *bunuŋ ġayrı ḫayır bu sözden ıraḳ* 19v4; *naṣīḥat ne dėyeyin ġayrı bundan* 25r6; *özinden ġayrı kimseyi begenmez* 11v3.

gibi “gibi”: *ʿalī gibi er gerek işbu sırra ėresi* 201r5; *ḥallāc panbuġı gibi bunda atılup geldüm* 134r2; *ṣıfatuŋ arılıġı bulġur u noḫūd gibi* 105r3.

içün “için”: *ḳamuya söz söyledür ʿibret içün* 204r7; *ḳullaruŋ köpri yaparlar ḫayr içün* 209r6; *ṭāʿat ḳılan uçmaġiçün dīn ṭutmayan ṭamu içün* 65v2.

ile “ile”: *bunuŋ gibi göŋül ile nice dirlik iltebilem* 97r3; *geçürdüŋ ʿömrüŋi sen buşı ile* 23v4; *göŋlüme ṣıġmaz nėdeyin meger rāzum ile dėyem* 143r2.

ḳadar “kadar”: *el götürdi şol ḳadar ḥaḳḳ’a şükür eyledi* 186r2; *ḳıyās ėt sen seni ne ḳadar indüŋ* 19v2; *varlıḳlar dükedüben yüz biŋ ol ḳadar gerek* 105v5.

üzere "üzere, üzerinde": *belḳīs'ıla taḫt üzere mühr-i süleymān'dayıdum* 118r4; *geh çıḳam ʿārş üzere biŋ cān olam selmān olam* 137v5; *geh çıḳam ʿarş üzere vü seyrān cevlān olam* 138r1.

üzre "üzere, üzerine": *bir ḳurı aġacıdum yol üzre düşmişidüm* 154r3; *levḥ üzre kimdür yazan azduran kim kimdür azan* 82r6; *oḳınur ḫalḳ üzre āyetüŋ var* 86v2.

1.3.6.2. Bağlama Edatları:

ammā "ama": *ve biri ḥaḳḳe'l-yaḳīndür ammā ol īmān kim ʿilme'l-yaḳīndür* 3v4; *yūnus sözi şiʿrden ammā aṣlı kitābdan* 110v6.

ancaḳ "sadece, yalnız": *ʿilm oḳımaḳ maʿnāsı ʿibret almaḳdur ancaḳ* 150v2.

bārī "hiç olmazsa, bir kere, keşke": *bārī ḳoyuban ḳaçmasaŋ göçkünci gibi göçmeseŋ* 205v4; *gel aḫī ėy şehriyārī sözümüzi diŋle bārī* 95v2.

bāşed ki "ola ki, olur ya": *göŋlüm ile ḳavl ėtmişem bāşed ki maʿşūḳa ėrem* 143r5.

belki "belki, hatta, olsa olsa": *belki ebedī varasın ölmek fāsidler rāyıdur* 77v1.

bolay ki "ola ki, belki, inşallah": *bolay ki olayıdı ṭāliʿüm öŋ* 36r5.

çü "çünkü, mademki; ne vakit ki": *çü ʿömri kibrile yėle vėresin* 16r6; *çü sensin düşmenüŋ dostuŋ kim ola* 13v6; *çü şāhuŋ ḥikmeti aḳdemdenidi* 4v7.

çün "çünkü": *ʿārif maʿnāya ṭaldı çün biledür ferişte* 168v6; *ayrılmayam sevdügümden çün giderin sevgüyile* 175r3; *sever dünyāyı çün oldur īmānı* 6r6.

çünki "çünkü": *çünki ʿamel eylemedüŋ gerekse var yüz yıl oḳı* 193v2; *gerekmez dünyeyi bize çünki bāḳī bünyād degül* 115v3; *ölümden ne ḳorḳarsın çünki ḥaḳḳ'a yararsın* 77v1.

çünkim "çünkü": *çünkim beni esritdüŋ cān u göŋül iletdüŋ* 157r5; *o murdār çünkim andan ṭaşra düşdi* 39v5.

da/de "da, de, dahi, bile": *aṣṣıdan da geçdük ziyānı yaġmaya vėrdük* 108r2; *özi oġlan da olursa sözinde vebāl olmaya* 59v2; *ṣaġ müsülmān seyrekdür ol da gümān olısar* 92r3; *açdum ben de göŋlüm gözin* 102v2; *bir ḳul biŋ de yaşarısa ölicek bir sāʿat degül* 115v3; *eger sen de varursaŋ ṣabrıla var* 30r2.

daġı "dahi, de, da": *ol arada ḥāżır oldı ol daġı* 2r2.

daḫı "daha": *cānı birdür maʿşūḳıla daḫı ne dürlü ḥāli var* 72r2; *daḫı saŋa ḳuş ḳonmamış ne gügercin ne ḫod dürrāc* 62r5; *ne dėnse ṭarlıġından biŋ daḫı var* 34r1.

eger "eğer": *eger varısa ʿamelüŋ giŋ olısar sinüŋ senüŋ* 115r6; *ḫoşdur eger yürürisem ʿışḳ odına yana yana* 162v3; *yūnus eger ʿāşıḳısaŋ varlıġuŋ degşür yoḳlıġa* 77r4.

egerçi "gerçi, her ne kadar; nasıl ki": *dervīş sırrı ʿārşdan geçer egerçi yer yüzindedür* 93v5; *egerçi bī-nihāyet āyetüŋ var* 86r1; *egerçi işlenür bühtān u ġaybet* 44r4.

eved/evet “ancak, fakat, ama; şüphesiz”: *eved toḫmını bitmez yėre ṣaçar* 31v1; *evet ʿömri ḳāṣırlıġın aŋıcaġaz beŋzi ṣolar* 69v2; *verür kendü evet anuŋ dilegin* 36r2; *yūnus yedi nişān dėdi evet üçüni gizledi* 164v3.

ger “eğer”: *ger döşegüm ṭopraġısa yaṣduġumı ṭaş eyleyem* 134v3; *ger ṭaşısaŋ eriyesin baḳup göricek bunları* 194r2; *iki cihān varlıġı ger benüm olurısa* 142r2.

hele “hele”: *hele baŋa şöyle şol göz açup yunmış gibi* 207v4; *ṭolmış oḳa ne ṭurmaḳ hele sen anı atduŋ ṭut* 63r2.

hem “hem, aynı zamanda”: *kişi gerek bile anı hem uyanuḳ ola cānı* 76v5; *ṣoḥbet cānı semirdür hem ʿāşıḳuŋ ʿömridür* 74r3; *ṭolaşur kendüye hem kendü fiʿli* 33r3.

içün “için”: *ben seni sevdügüm içün eger bahā derlerise* 57v6; *beş on gün ʿömür içün gėrü ḳayıḳma* 15v5; *ṭāʿat ḳılan uçmaġiçün dīn ṭutmayan ṭamu içün* 65v2.

illā/illā ki “ille, her durumda”: *bir ḳaṭreyem illā ki ʿummāna benem ʿummān* 160r6; *evveli hū āḫiri yā hū vü illā hū olam* 140v5; *söz dėmek ḳandan baŋa illā üstādum vardur* 87v2.

ki “ki; ise”: *bir dürr-i yetīmem ki beni görmedi ʿummān* 160r6; *cercīs’em ki biŋ kez öldüm* 171v3; *ol deŋizden içür bize ki andan içer şeyḫ ü faḳī* 193r4.

kim “ki”: *kimde kim ṭoġrulıḳ var ḥaḳ çalap anı sever* 199r5; *neye kim lāyıḳısaŋ teŋri vėrür* 32v3; *tekebbür eyleme kim sevrikesin* 12r3.

meger “meğer, fakat, illâ; yeter ki”: *biŋi ṭoġar biŋi gider buyruḳ böyle geldi meger* 81r5; *meger söz ḥaḳ ola hem ḥaḳ ola gūş* 50v2; *senüŋ ʿışḳuŋ odı meger ṣıçramaya kimesneye* 185v1.

mes̱elā “Misal olarak, söz gelişi”: *ʿāşıḳlara işbu ṣūret mes̱elā göŋlek gibidür* 72v1.

niteki “nasıl ki, nitekim”: *niteki ol maʿşūḳıla ben rāzumı bir eyleyem* 143v4.

nitekim “nasıl ki, nitekim, gerçekten”: *ʿaḳlum vardı bilüm şaşdı nitekim şunları gördüm* 145r3; *nitekim ben beni buldum bu oldı kim ḥaḳḳ’ı buldum* 196v5; *seni daḫı böyle ėde nitekim ėtdi bunları* 194v3.

tā/tā ki “tā ki, yeter ki, -ıncaya kadar”: *ʿimāret olmayasın tā ḫarāb olmayınca* 164r1; *işitdüŋ ṣabr ḥālin tā nihāyet* 30v6; *tā bilesin kendözüŋi ṭaŋla seḥer vaḳtinde ṭur* 84r4; *ben ḳaçan dervīş olam tā ki aŋa ėş olam* 191v5.

u/ü/vü “ve”: *cān u göŋül ʿaḳl u fehim-nis̱ār olsun maʿşūḳına* 72r3; *od u ṣu ṭopraġ u yėle söyledi* 2r1; *yūnus’a ṭapduġ u ṣaltuġ u baraḳ’dandur naṣīb* 140v1; *dīv ü perī ins ü melek sever seni her maḫlūḳāt* 109v3; *ʿilm ü ʿamel zühd ü ṭāʿat pes ʿışḳsuz ḥelāl olmaya* 59v6; *şehvet ü kibr ü ṭamaʿ birle ḥased* 3r3; *geh çıḳam ʿarş üzere vü seyrān cevlān olam* 138r1*; sen bilürsin āşikāre vü nihān* 210r4; *teze vü yumşaḳ geymeyem cümlesinden fāriġ olam* 134v3.

ve “ve”: *odıla ve yelile* 4r2; *ve ol īmān ki ʿayne’l-yaḳīndür* 3v5; *ve ol īmān ki ḥaḳḳe’l-yaḳīndür* 3v6.

velī "ve lākin, ama": *yenür ṭurmaz velī ẕerre gedilmez* 10r6.

ve līkin "lākin, fakat": *işbu sözi işitmezem ve līkin ḳulaġum anda* 171v6.

ya/yā "ya, ya da, veya": *ḳoġıl dünye bezegini bu dünye yėldür ya ḫayāl* 117r5; *nedür lā ya belā ol hīç bilmez* 38r2; *ya ḳalb ṣāfī mi olur ḳızmayınca* 45v1; *aydurısam eyā göŋül ḳanı farīża yā sünnet* 97v1; *maḥal mi ʿarş yā ferş ṭoġrulara* 52v3; *yā göŋül birligi cān ḳudret budaġıdur* 77v5.

yaḫūd "yāhut, veya, yoksa": *geçemez dost döşegine at u ḳatır yaḫūd deve* 57r6; *ne ḥavṣala ola bende yaḫūd aŋa lāyıḳ baṣar* 90r3; *ya gel bildügüŋden ayıt yaḫūd bilenlerden işit* 91v2.

yaʿnī "yani, sözün kısası": *derdüm daḫı arturdı yaʿnī tīmār eyledi* 188r5; *fikrine baḳ iblīs'üŋ yaʿnī hüner eyledi* 187r1; *yaʿnī er ḳopdı erden elin çekmezden murdārdan* 92r6.

yoḫsa/yoḳsa "yoksa, aksi takdirde; acaba": *miskīn yūnus bilmez misin yoḫsa naẓar ḳılmaz mısın* 205v6; *yoḫsa serhengler elinde ḳatı yaramaz olur ḥāl* 117v2; *yoḫsa ṣırsın güveci sebīl olur güveci* 183v3; *ḳatı ṭaşı mūm eyler yoḳsa ferhād sen misin* 158v4.

zīrā/zīre "çünkü, şundan dolayı": *dönem gėrü saŋa varam zīrā ki ʿārum yoḳ durur* 88r4; *zīrā tefsīr oḳıyup maʿnāsın bilmediler* 79r3; *zīrā ḥaḳ'dan gelen āvāz ṣavulmaz dügündür baŋa* 60v3; *göŋül yėg durur zīre kim göŋüldedür dost ṭuraḳı* 193v4; *ṭoġan ileyinden ṣapar zīre elinde murdārı var* 68v5; *vėrülür uçmaḳ anlara zīre bilişdür yad degül* 116r1.

1.3.6.3. Karşılaştırma ve Denkleştirme Edatları:

biŋi ... biŋi ... : *biŋi ṭoġar biŋi gider buyruḳ böyle geldi meger* 81r5.

biri ... biri ... : *biri ʿilme'l-yaḳīndür ve biri ʿayne'l-yaḳīndür* 3v3; *biri raḥmān-ı raḥīm biri şeyṭān-ı racīm* 80r6; *ol dördüŋ birisi cān biri dīn biri īmān* 124v1.

birisi ... birisi ... : *birisi ṣaġ omzuŋda birisi ṣol omzuŋda* 169r3; *birisi ḫayruŋ yazar birisi şer cünbişde* 169r3.

dilerisem ... dilerisem ... : *dilerisem ten eyleyem dilerisem cān eyleyem* 120v2.

dilerseŋ dilemezseŋ "istesen de istemesen de": *dilerseŋ dilemezseŋ ala senden* 32r5.

gāh ... gāh ... : *gāh bir müftī müderris geh mümeyyiz gāh temyīz* 137v4; *gāh ʿizzetde ʿazīz ü gāh ẕilletde ḥaḳīr* 140r5; *gāh varam ʿarşa çıḳam geh şāh geh sulṭān olam* 139r1.

geh ... geh ... : *geh yine maḥmūd olam geh cin olam geh cānn olam* 140r4; *ırmaḳ gibi ben çaġlaram geh gülerem geh aġlaram* 128v7; *ʿışḳ şerbetin içen kişi geh esrük geh mestān ola* 59r1.

ger ... ger ... : *ben senüŋem baŋa ne ġam ger ṣuç ėdem ger ėtmeyem* 123v5.

gerek ... gerek ... : kişi gerek çoḳ bile ol gerek ögüt ala 151r6; kişi gerek bile anı hem uyanuḳ ola cānı 76v5.

gerekse ... gerekse ... : *gerekse müsülmān olam biŋ yıl ʿibādet ḳılam gerekse kāfir olam küfr ü īmāndan fāriġ* 101v6; *gerekse ʿilliyyīnde yüz biŋ kez minber uram gerekse şirk besleyem ṣıdḳ u gümāndan fāriġ* 102r2; *gerekse ʿuryān yüri gerekise gey aṭlās* 99r4.

hem ... hem ... : *hem evvelsin hem āḫir ḳamu yerlerde ḥāżır* 157r3; *hem leylā'yıdum anda hem mecnūnıdum ḥayrān* 160v1; *ṣūret-i insān olam hem cān olam hem ḳan olam* 137v3.

kim ... kim ... : *oġlaniken sulṭān ḳopar kim elin kim yüzin öper* 114v3.

kimi ... kimi ... : *kimi biter kimi yiter yėre toḫum ṣaçmış gibi* 207v6; *kimisi ẕevḳ ü ʿişretde kimi sāz u beşāretde* 144v4; *kimi yaylar u kimi anda ḳışlar* 23r4.

ne ... ne ... : *ʿilm ü ʿamel ṣıġmaz anda ne terāzū var ne ṣırāt* 66r1; *ne reng ü ne şekil ne ḳad ne ḳāmet* 86r4; *ne uṣṣuŋ var ne ḫod bellü delüsin* 15r4.

ne deŋlü ... ol deŋlü ... : *ne deŋlü yėriseŋ çoḳ ol deŋlü yüriseŋ ṭoḳ* 74r1.

yā ... yā ... / ya ... yā ... / ya ... ya... : *niçe bir dilkü olam yā ḳurd u yā aṣlan olam* 138r4; *iblīs ü ādem kim olur ya aza yā azdura* 122v3; *ya sevgil dünye dutġıl ya sevgil yol iletgil* 79v2; *ya niçe bir ḫandān olam ya niçe bir giryān olam* 137r6.

1.3.6.4. Ünlem Edatları:

āh "ah": *āh nėdeyin ʿömrüm seni* 205r5, 205r6, 205v1; *çoḳ āh ėdüp söyleyesin peşmānligüŋ neniŋi* 182r6; *yėdi ṭamu dėdükleri ḳatlanmaya bir āhuma* 153r3.

dirīġā "Çok yazık! Eyvahlar olsun!": *dirīġā cümle ʿömrüŋ ḥayfa vardı* 13r5; *dirīġā sen seni hīç bilimedüŋ* 15r2; *ʿömür geçdi dirīġā gėç uyandum* 39r2.

ḥāşā "asla": *ḥāşā ben terk ėdem seni şol bir ala çardaġiçün* 146r5; *iledeler seni ḥāşā göresin sinüŋ tengini* 182r4; *kim beŋzede mis̱l ü mis̱āl ḥāşā ki ben beŋzetmeyem* 123r6.

hāy "vah, eyvah": *ėderler hāy u hū nefrīn ü efġān* 9r5.

heyhāt heyhāt "yazık, ne yazık": *o ṣaġınçdan saŋa heyhāt heyhāt* 47r6.

hū (2) "hū": *ėderler hāy u hū nefrīn ü efġān* 9r5.

itteḳū "Sakınınız!": *ḳur'ān aydur ki itteḳū gine aydur ki tezraʿū* 110v4.

şükür "Ne iyi! Ne güzel!": *Allāh aydur ādem'e şükür ėrdüŋ bu deme* 186r3.

teŋriçün "Allah aşkına! Allah'ını seversen!": *teŋriçün ėy uṣlular göŋlüm baŋa bulıvėrün* 97r2.

vāh "vah, yazık": *ayruḳ nişüme yarar derd ü firāḳ vāh u sūz* 98r4; *bu āh u vāh ʿışḳ ṭonıdur taḫta oturan ḫan neyimiş* 100r5.

vāy "eyvah, yazık, vay hâline": *vāy eger olmazısa Allāh'uŋ ʿināyeti* 200r2; *vāy ol gün kim ṣūret naḳşı yıḳıla* 12v3; *vāy ol kişiye kim ol ḍarb uruldı* 36v1.

zinhār “sakın, katʿiyen, aman, asla”: *zinhār ėy yūnus gördüm dėmegil oda yaḳarlar gördüm dėyeni* 184v10; *zinhār göŋül evinde dutma yavuz endīşe* 162r3; *zinhār gözüŋi açagör nefs duzağın seçegör* 78v2.

1.3.6.5. Çağırma ve Hitap Edatları:

aḫī “kardeş, dost”: *bir ṣor aḫī sen bunlara ḳancarudur ʿazm-i sefer* 69r6; *bu ṭopraġuŋ cevherini ḥażrete ėrgürdüm aḫī* 196r3; *gel aḫī ėy şehriyārī sözümüzi diŋle bārī* 95v2.

ėy “ey!”: *ėy ʿāşıḳlar ėy ʿāşıḳlar meẕheb ü dīn ʿışḳdur baŋa* 60r2; *ėy yārenler ėy ḳardaşlar ṣoruŋ baŋa ḳandayıdum* 132r4; *ṭoldur bize ḳadeḥi ʿışḳ şarābından ėy sāḳī* 193r4.

eyā “ey, hey!”: *aydurısam eyā göŋül ḳanı farīża yā sünnet* 97r6; *eyā uṣlu kişi sen bir ḫaber vėr* 24v5.

hey “hey!”: *işidüŋ hey ulular āḫir zamān olısar* 92r3; *yūnus aydur hey sulṭānum özge şānum vardur benüm* 96r4; *yüri hey ṣūfī zerrāḳ ne sālūslıḳ ṣatarsın* 201v4.

ilāhī “ey Allah’ım!”: *ilāhī ben ḳuluŋ ṣuçı var ola* 28v4; *ilāhī sen beklegil yavuz gözlerden ıraḳ* 105r6; *ilāhī sen cevāb vėrgil Allāh saŋa ṣundum elüm* 125v6.

yā “ey, hey!”: *evveli hū āḫiri yā hū vü illā hū olam* 140v5; *geç ikilik fikrinden ḳoġıl beŋligi yā ḳul* 112v4; *yā ilāhī ger su’āl ėtseŋ baŋa* 208r6.

1.3.6.6. Temenni Edatları:

ʿaleyhi's-selām “Ona selam olsun!”: *oḳuna ḥadīs̱ ü kelām deyeler ʿaleyhi's-selām* 84r2

el-ḥamdüli’llāh “Allah’a hamdolsun, şükürler olsun!”: *ḥaḳ’dan gelen şerbeti içdük el-ḥamdüli’llāh* 161r6; *ḫalḳa ṭapduḳ maʿnāsın ṣaçduḳ el-ḥamdüli’llāh* 161v2; *yūnus miskīn çigidi bişdi el-ḥamdüli’llāh* 162r1.

ḥāşe-li’llāh **“**Allah göstermesin!”: *ḥāşe-li’llāh* 210r1.

neʿūẕü bi’llāh “Allah’a sığınırız, Allah korusun!” *neʿūẕü bi’llāh* 21r5.

şey’ullāh **“**Allah için bir şey!”: *ḫāṣṣ u ʿāmm göŋlini şey’ullāh eyle* 10v5.

teŋriçün “Allah aşkına! Allah’ını seversen!” *teŋriçün ėy uṣlular göŋlüm baŋa bulıvėrün* 97r2.

va’llāhu aʿlem “Allah daha iyi bilir!”: *ḳanḳısınuŋ sözin dutarsaŋ anuŋ bölügindensin va’llāhu aʿlem* 4v4.

1.3.7. Fiil

1.3.7.1. Şahıs Ekleri

1.3.7.1.1. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

I. Teklik şahıs: *+m*

diŋledüm çeşte ḳopuz 98r6; delü oldum 122r5, 123v2, 157r4; *dört kitābuŋ maʿnāsın oḳıdum ḥāṣıl ėtdüm* 101r3; *gördüm bildüm dėmegil* 150r2; *ne elif oḳudum ne cim* 73v1; *rāzum açdum* 136r2.

II. Teklik şahıs: *+ŋ*

deŋize ġarḳ olduŋ 63r4; *dür ü cevher isteriseŋ* 59v5; *geçüp gitmek dilerseŋ düşmeyeyin dėriseŋ* 110v3; *ikilikden geçemedüŋ ḥāli ḳālden seçemedüŋ* 103v3; *ḳara ṭaşa ṣu ḳoyursaŋ elli yıl ıṣladurısaŋ* 116v1; *yūnus sözin aŋlarısaŋ maʿnāsını diŋleriseŋ* 96v5.

I. Çokluk şahıs: *+K*

aḳduḳ deŋize ṭolduḳ ṭaşduḳ el-ḥamdüli'llāh 161v5; *birbirmize ėş olduk uçduḳ el-ḥamdüli'llāh* 161v1; *dirfillü bıŋar olduḳ irkildük ırmaġ olduḳ* 161v5; *gine biz baḥrī olduḳ deŋizden güher alduḳ* 201r4; *indük rūm'ı ḳışladuḳ çoḳ ḫayr u şer işledük* 161v4; *ḳurıduḳ yaş olduḳ ḳanatlanduḳ ḳuş olduḳ* 161v1.

II. Çokluk şahıs: *+ŋ, +ŋız, +ŋUz*

ayıḳ olup oturmaŋ ayıḳsuzlar getürmeŋ 130v2; *gelüŋ ṭanışıḳ ėdelüm* 96v4; *işidüŋ hey ulular* 92r3; *zinhār siz andan olmaŋız nefsine ḳul olanlara* 164r6; *muştılaŋuz ʿāşıḳlara* 88v1; *siz ṣanmaŋuz ki* 123r1; *unutduŋuz anı siz* 150v3; *gelüŋüz gidelüm* 71r6; *göŋülden eyleŋüz fiġān* 126r1.

1.3.7.1.2. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

I. Teklik şahıs: *-Am*

buyruġın buyuram 121r6; *duʿā ḳılam* 195v3; *ne dāra çıḳam boġılam* 196v3; *göz yaşını dökem* 135r1; *kendözüme gelem* 147r1; *nėtdümise görem birgün* 147r2; *terk ėdem* 139r3, 146r5.

II. Teklik şahıs: *-sIn*

lā-şerīke oḳursın ṣoŋra şerīk ḳatarsın 150r4; *ölümden ne ḳorḳarsın çünki ḥaḳḳ'a yararsın* 77v1; *öyle namāzın ḳılasın her ne dilerseŋ bulasın* 108v5; *bu işleri sen bilürsin sen vėrürsin sen alursın* 82v2; *dün ü gün ḳayġular yėrsin nėdeyin yoḫsulın dėrsin* 107v3; *egriligüŋ ḳoyasın ṭoġrı yola gelesin* 154r6.

I. Çokluk şahıs: *-Uz*

ʿışḳ kitābın oḳuruz 70v5; *fānī dünyeden geçerüz bāḳī mülkine göçerüz* 100r1; *nėderüz ḥayāt ṣuyın* 107v7; *ne ferrāş isterüz* 26r5; *şöyle ʿuryān giderüz* 108r3.

III. Çokluk şahıs: *-lAr*

hīç sözi uzatmayalar 91v2; *ʿışḳa riyā ḳatmayalar* 91v1; *ṭururlar ṭaġ başında yol ururlar* 11r4; *āb-ı ḥayāt içdiler* 112r3; *aġaç ata bindüreler* 115r5; *günde iki kez çözerler başına aḳça dizerler* 114r7.

1.3.7.2. Şekil ve Zaman Ekleri

1.3.7.2.1. Bildirme Kipleri

1.3.7.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Kipi: *-dI₄*

Metnimizde görülen geçmiş zaman kipi, Eski Anadolu Türkçesinin özelliklerini tam olarak yansıtır. Görülen geçmiş zaman eki *-dI₄* eki olup 1. ve 2. şahıslarda bu ekin vokali yuvarlak *(-dU)*, 3. şahıslarda ise düz *(-dI)* şekliyle karşımıza çıkmaktadır. Metnimizde ayrıca 1. çokluk şahısta *-duk* eki ek uyumsuzluğu olarak karşımıza çıkmaktadır.

I. Teklik şahıs: *-dUm*

adumı yūnus daḳdum sırrumı ʿāleme çaḳdum 127r6; *cercīs olup başıldum manṣūr oldum aṣıldum* 134r2; *mūsā'yla ṭūr'a çıḳdum biŋ bir kelime ḳıldum* 133v5; *ben baŋa ẓulm eyledüm ėtdüm günāh* 208v1; *göŋlümdeki rāzumı söyledüm dile geldüm* 136r1; *gördüm pīrümüŋ yüzini ol ḳayġuyı sürdüm bugün* 146v3.

II. Teklik şahıs: *-dUŋ*

her bir sözi ṭuyayıduŋ ya bu ġamı yuyayıduŋ 69v5; *ḳudret diliyle aŋduŋ dilüm söyler eyledüŋ* 186r4; *oda yandurduŋ külin ṣavurduŋ* 184v9; *çünkim beni esritdüŋ cān u göŋül iletdüŋ* 157r5; *girdüŋ miskīnler göŋline ėdindüŋ ṭuraḳ çalab'um* 128v2; *yoġiken var eyledüŋ ṭopraġiken cān vėrdüŋ* 186r4.

III. Teklik şahıs: *-dI*

ʿazāzīl daʿvā ḳıldı daʿvāsı yalan oldı 85v2; *levlāk aŋa delīl oldı ansuz yėr ü gök var olmadı* 206v3; *yolum aldı benüm aldadı ṭutdı* 8r3; *çün manṣūr gördi ol benem dėdi* 184v8; *el götürdi şol ḳadar ḥaḳḳ'a şükür eyledi* 186r2; *yūnus içdi esridi ol güher deŋizinden* 152v5.

I. Çokluk şahıs: *-dUK; -duk*

boynı zencīrlü geldük key ḳatı yesīr olduḳ 163v6; *ṣafālaşduḳ küfrile īmānı yaġmaya vėrdük* 108r4; *şol yaḳımı biz yaḳduḳ dünyeyi elden ḳoduḳ* 178r5; *biz sevdük ʿāşıḳ olduḳ sevüldük maʿşūḳ olduḳ* 203r1; *bu ferşi gördük aldanduḳ henūz ʿarşa ėremedük* 71r5; *indük rūm'ı ḳışladuḳ çoḳ ḫayr u şer işledük* 161v4; *birbirmize ėş olduk* 161v1; *ol baḳışı biz baḳduk* 203r2.

II. Çokluk şahıs: *-duŋuz*

unutduŋuz anı siz 150v3.

III. Çokluk şahıs: *-dIlAr*

beni beşige urdılar elüm ayağum ṣardılar 114r6; *ḥalḳa olup oturdılar* 125v3; *vaṭanumdan ayırdılar* 114r5; *bildük gelenler geçdiler gördük ḳonanlar göçdiler* 56v5; *çün cenāzeden şeşdiler üstüme ṭopraḳ eşdiler* 125v4; *ölmişidi ot u şecer dirildiler ü bitdiler* 173r4.

Görülen geçmiş zamanın olumsuzu

ayrılmadum 112v3; *bulımadum* 24v6, 163r4; *ṭolınımadum* 24v6; *ayıtmaduŋ* 7r4; *olmaduŋ* 14v3, 25v5, 32r3; *ṣataşmaduŋ* 51r6; *ayılmadı* 177r2; *dutulmadı* 56v6; *yuyulmadı* 49v2; *oḳumadılar* 85r7; *olmadılar* 16r4; *ṭalmadılar* 79r1; *eşkeretmedüm* 197r2; *gelmedüm* 126r5; *gözetmedüm* 108r2; *eylemedüŋ* 193v2; *işitmedüŋ* 16r3; *süpürmedüŋ* 26r5; *düketmedi* 17r3; *eksimedi* 10r5; *vermedi* 35v1, 35v2, 36r1; *görmedük* 175r5; *yermedük* 203r2; *bilmediler* 78v6, 79r2, 79r3; *dirilmediler* 78v6; *gelmediler* 79r4.

1.3.7.2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman Kipi: *-mIş*

Metnimizde öğrenilen geçmiş zaman ekleri *-mIş* şeklindedir. Öğrenilen geçmiş zamanın I. ve II. çokluk şahıs örneklerine rastlanmamıştır.

I. Teklik şahıs: *-mIşAm*

çün ben beni unutmışam 88r3; *her ḳanda ben oturmışam* 129v5; *şöyle delü olmışam* 201v6; *ezelīden ser-ḫoşam ben içmişem ayağum anda* 171v5; *göŋlüm ile ḳavl ėtmişem* 143r5; *şöyle ki saŋa gitmişem* 88r3.

II. Teklik şahıs: *-mIşsIn*

yūnus ol 'ışḳ badyasından sen iŋen esrük olmışsın 107v5; *yūnus emre sen bu sözi daḫı tamām ėtmemişsin* 147r6; *yūnus ne ḫoş dėmişsin bal u şeker yėmişsin* 155r6.

III. Teklik şahıs: *-mIş*

dartmış ḳudret ḳılıcın çalmış nefsüŋ boynını 165v7; *dutulmış dili 'aḳlı yavı varmış* 7r1; *yūnus emre 'āşıḳ olmış ma'şūḳa derdinden ölmiş* 126v3; *dost baŋa gelsün dėmiş benüm ḳaydumı yėmiş* 119v4; *ḳara niḳāb dutunmış girmiş külḫān içinde* 166r4; *nefsini depelemiş elleri ḳan içinde* 166r1.

III. Çokluk şahıs: *-mIş, -mIşlAr*

şöyle ġāib olmış bunlar 194r6; *ṭaşlar olmış üstünleri* 194r4; *yıḳılmış sinleri ṭolmış hep evleri ḫarāb olmış* 144v2; *bildük gelenler geçmiş ḳonanlar gėrü göçmiş* 165r5; *kimisi boynını egmiş tenini ṭoprağa ṣalmış* 145r1; *binmişler birer atı* 92r5; *miskīn ādem oğlanını beŋzetmişler ekincige* 207v6.

Öğrenilen geçmiş zamanın olumsuzu

ḳonmamış 62r5; *ėtmemişsin* 147r6.

1.3.7.2.1.3. Gelecek Zaman Kipi: *-IsAr*

Metnimizde gelecek zaman ekleri *-ısar, -iser* biçimindedir. Gelecek zamanın 2. teklik şahsı ile 1. ve 2. çokluk şahsı örnekleri mevcut değildir. Türkiye Türkçesindeki gelecek zaman eki olan *-acaḳ, -ecek* metnimizde sadece sıfat-fiil eki olarak kullanılmıştır.

I. Teklik şahıs: *-IsArAm*

ḫaber vėriserem nefsüŋ elinden 5r2; *ḳaçanısa öliserem niçün böyle diri duram* 143r6; *vuṣlat ḥālin aydıserem* 164r3.

III. Teklik şahıs: *-IsAr*

deccāl ḳopısar yerden anlar uyan olısar 92r6; *dökilüp ḳalısar māluŋ* 173v4; *ḫayrum şerrüm yazılısar 'ömrüm ipi üzüliser* 205v3; *ḳamu ḳul nefsüm dėyiser* 175v2; *ṣūret gözi ne göriser* 180v5; *şol gün geliser başa* 205r2.

III. Çokluk şahıs: *-IsAr*

naṣībi ṣabr olanlar uluyısar 28r5; *yüzleri ḳara ḳopısar* 115v6; *söyleniser sözlerüŋ* 166v4.

Gelecek zamanın olumsuzu

ḳalmayısar 67v2; *olmayısar* 65v5, 67v2, 67v3; *yunmayısar* 67v5; *bitmeyiser* 175r6; *ėrmeyiser* 131v5; *görmeyiser* 67v6, 159v6, 162r6.

1.3.7.2.1.4. Geniş Zaman Kipi: *-r, -Ar, -Ur*

Metnimizde geniş zaman ekleri *-r, -ar, -er, -ur, -ür* şeklinde olup bu ekler aynı zamanda Eski Anadolu Türkçesinde herhangi bir eki olmayan şimdiki zaman kipinin fonksiyonunu da üstlenmektedir. Metnimizde geniş zaman kipinin 2. çokluk şahsına ait örnek bulunamamıştır.

I. Teklik şahıs: *-rAm; -ArAm; -UrAm*

-rAm

geh gülerem geh ağlaram 128v7; *ırmaḳ gibi ben çağlaram* 128v7; *nefsüŋ cigerin ṭoğraram* 129r1; *dėrem* 56v3, 174r4; *dilerem* 39r1, 39r3; *yürürem* 109v1, 127v7.

-ArAm

bir lüleden ṣızaram 119v1; *dutaram* 122v1, 122v2, 122v3; *ḳorḳaram* 20v6, 67r5; *ḥaḳīḳat deryāsında baḥrī oldum yüzerem* 119v3; *severem 'ışḳ esrügin* 130v2; *söylerem dilüm bilmez* 136r3.

-UrAm

'ışḳuŋıla avınuram 202r4; *içeliden ḳıluram āh* 93r2; *varuram senden yaŋa* 60r4; *ansuz olursam ölürem anuŋla diri oluram* 122v6; *bilürem* 22r2, 48v5, 97v6; *ne varlıġa sevinürem ne yoḳluġa yerinürem* 202r4.

II. Teklik şahıs: *-rsIn, -ArsIn; -UrsIn*

-rsIn

çünki ḥaḳḳ'a yararsın 77v1; *niçün ḳorsın seni düşvār sa'ate* 42v5; *sen uyursın ol uyanuḳ* 94r6; *ne beslersin bu teni* 75r4; *neyi severiseŋ gözlersin anı* 46v1; *niçün yalan söylersin* 96v1.

-ArsIn

görmedin ṭaş atarsın 150v2; *'ilmüŋ var 'amelüŋ yoḳ günāhlara batarsın* 151r1; *simsārlıḳ ṣatarsın* 201r5; *bizden nesne ütersin* 150v5; *ha kitābdan ötersin* 150r5; *ḳıl gibi köpri gerersin* 209r4.

-UrsIn

dermān ārzū ḳılursın 159v1; *dünyeye inanursın* 96v1; *ne oturursın ṭaş ḳapuda* 82v6; *bu işleri sen bilürsin sen vėrürsin sen alursın* 82v2; *hemīşe baḳuban seni görürsin* 13v1; *ölürsin tevbesüz bu pīşelerde* 13v2.

III. Teklik şahıs: *-r, -Ar, -Ur*

-r

kimi yaylar u kimi anda ḳışlar 23r4; *kimi zārī ḳılup aġlar zebānīler cānın ṭaġlar* 145r2; *yol ṣabra uġrar* 30r2.

-Ar

bir devlingeç yuva yapar yürür ilden yavrı ḳapar 68v5; *ejdehālar yudar ölüm* 137r4; *ḫoş aḳar esrük ṣuları* 173r5; *'ālimler kitāb düzer ḳarayı aḳa yazar* 201v3; *ḥarīr ṭonlar geyer biner bırāġ at* 8v3; *oda düşer yanar* 21r4.

-Ur

çün öyle buyurur yoluŋ ulusı 40v6; *söz issi sözin alur ṣūret ṭopraḳda ḳalur* 66v2; *ṭolaşur kendüye hem kendü fi'li* 33r3; *her kim görür yüzini indürür kendözini* 197v5; *'ışḳuŋ ḥaḳḳ'a ėrgürür ol gözler dīdār görür* 158v5; *ḳurur baş tīz dükenür uzun yaş* 75v2.

I. Çokluk şahıs: *-rUz, -erüz*

-rUz

'ışḳ kitābın oḳuruz 70v5; *ne ferrāş isterüz kim gele düze* 26r5.

-erüz

fānī dünyeden geçerüz bāḳī mülkine göçerüz 100r1; *nėderüz ḥayāt ṣuyın* 107v7; *şöyle 'uryān giderüz* 108r3.

III. Çokluk şahıs: *-rlAr, -ArlAr, -UrlAr*

-rlAr

bunlar ṣaḳlarlar seni 169r5; *ḳapucılar ḳorlar idi* 194r7; *anı dilerler* 40r1; *fülān derler baŋa* 22r1; *göŋüle gireni gönendi dėrler* 156r5.

-ArlAr

oda yaḳarlar gördüm dėyeni 184v10; *ṣıyup çerisin iline aḳarlar* 9r6; *uçmaġa dartarlar* 4r7; *gėrçegin gelenleri yederler bir ḳılıla* 168r1; *günde iki kez çözerler başına aḳça dizerler* 114r7; *üç yüz deŋiz geçerler* 147v5.

-UrlAr

ṭamaʿdan ḳurtarurlar il ü şehri 9r4; *tīz çıḳarurlar fevḳa'l-ʿulāya* 184v5; *ṭururlar ṭaġ başında yol ururlar* 11r4; *ėrte gėce söyleşürler* 81r6; *tīz indürürler taḥte'ṡ-ṡerāya* 184v6.

Geniş zamanın olumsuzu

dutmazam 171v6; *ḳayurmazam* 121r4; *ḳorḳmazam* 121r4; *dutmazsın* 150v5; *inanmazsın* 154v1; *ḳayıḳmaz* 9r1, 40v4, 41r5; *onamaz* 89v2; *ṣıġmaz* 6v5, 65v4, 66r1; *esrük olmazuz* 95r3; *armazlar* 169r2; *ḳomazlar* 11r4; *uṣanmazlar* 169r2; *bilmezem* 93r2, 130r3, 136v6; *gitmezem* 171v6; *işitmezem* 138r2; 171v6; *bilmezsin* 154v3; *görünmezsin* 82r4; *begenmez* 11v3; *bişmez* 162v5; *eslemez* 8v4; *dėmezüz* 65r2; *gülmezüz* 96r2; *geçürmezler* 108r3; *göstermezler* 102v5; *ölmezler* 10v3.

1.3.7.2.2. Tasarlama Kipleri

1.3.7.2.2.1. İstek Kipi: *-A*

I. Teklik şahıs: *-Am*

ṭuram ḳavī hīç batmayam 23v6; *varam ol dosta ḳul olam hem açıluban gül olam* 58v5; *yüz biŋ kez ṭoġam uyaġam dost burcında cevlān ḳılam* 127v6; *el götürem şimden gėrü nefsile ṣavaş eyleyem* 134v4; *ḳoyam dünyeyi gidem çün āḫirete sefer ėdem* 134v2; *urmaḳlıġa ḳaṣd ėdenüŋ düşem öpem ayaġını* 200v3.

II. Teklik şahıs: *-AsIn*

çün sen anda varasın ol ḥūrīyi alasın 148v3; *öyle namāzın ḳılasın her ne dilerseŋ bulasın* 108v5; *egriligüŋ ḳoyasın ṭoġrı yola gelesin* 154r6; *ger ṭaşısaŋ eriyesin* 194r2; *göŋüle sen de gir kim gönenesin* 156r5; *sen gerek luṭfila anı örtesin* 209v5.

III. Teklik şahıs: -*A*

ayruḳlar ala ḥelāluŋ 173v4; *çıḳa gide cān daẖı şöyle ḳala ten daẖı* 174v4; *gerek cānlu kişi cānın ṣaḳına* 12r2; *çün göŋülde dost sevile* 175r2, 175v1; *diler ḥaḳḳ'ı göre gözi* 61v6; *gele görine gözüŋe azdura beŋzüŋ rengini* 182r1.

III. Çokluk şahıs: -*AlAr*

günāhlaruŋ ṭartalar andan ṣırāṭa ilteler 205r1; *üç güne dek oturalar hep işüŋi bitüreler* 176r3; *seni sinüŋde ḳoyalar menzil mübārek dėyeler* 182r5; *aġaç ata bindüreler sinden yaŋa göndereler* 176r2; *eger beni öldüreler külüm göge ṣavuralar* 202v2; *ṣu getüreler yumaġa kefen ṣaralar ḳomaġa* 115r5.

İstek kipinin olumsuzu

ben ʿışḳuŋdan ayrılmayam der-gāhuŋdan ırılmayam 60v4; *sensüz dilüm uzatmayam* 124r1; *ṭaġılmayam degme yaŋa* 196r6; *ṭutulmayasın* 16r2; *yazılmayasın* 5v4; *yuymayasın* 51r4; *aldamaya* 153r3, 153r4; *ṣıçramaya* 185v1; *tozını yėl almaya bir ẕerre ayrılmaya* 161r3; *ḳatmayalar* 91v1, 91v3; *ṣatmayalar* 91v1, 91v4; *unutmayalar* 92r1; *beŋzetmeyem* 123r6; *dėmeyem* 60r6, 60r6, 60v1; *düketmeyem* 123r5; *bilmeyesin* 103r6, 194v1; *görmeyesin* 66r2, 198v5; *sevmeyesin* 6v2; *çöpi depretmeye* 21v3; *ikilik eylemeye hīç yalan söylemeye* 167v4; *yermeye cümle milleti* 164r5; *bunlar eve girmeyeler zühd ü ṭāʿat ḳılmayalar* 194r5; *ḳabūl ėtmeyeler* 40v4.

1.3.7.2.2.2. Şart Kipi: -*sA*

I. Teklik şahıs: -*sAm*

gence uġrasam 151v4; *mes̱el baġlasam* 157v6; *ṭapsam* 188r6; *dėsem* 123r3, 154v1, 156v1; *görsem* 101r6; *menzile ėrsem* 151r6.

II. Teklik şahıs: -*sAŋ*

oḳısaŋ 193v1; *varsaŋ* 9v3; *yaratsaŋ* 2v4; *görseŋ* 51v4; *su'āl ėtseŋ* 208r6; *yüriseŋ* 74r1, 109v3.

III. Teklik şahıs: -*sA*

ḳaçınsa 150r1; *olsa* 25v3, 27v6, 30r6; *ursa* 177r6; *bilse* 61r1; *dėnse* 34r1; *görse* 158r7, 158v3.

III. Çokluk şahıs: -*sAlAr*

ḳarġayıla bülbüli bir ḳafese ḳoysalar 184r3; *kime gelseler* 4r4, 4r7.

Şart kipinin olumsuzu

bārī ḳoyuban ḳaçmasaŋ 205v4; *ḥaḳ'dan naṣīb olmasa* 111v6; *tevfīḳ ʿināyet olmasa* 179v6; *göçkünci gibi göçmeseŋ* 205v4; *ölüm şarābın içmeseŋ* 205v4; *sėzmeseŋ* 21v1; *dese görmese bühtān-ı ʿaẓīmdür* 49v5; *ḳul ėtmese yort u ṣavul* 112v1; *yese ger yėmese ḳayġuyıla ṭoḳ* 33v6.

1.3.7.2.2.3. Gereklilik Kipi

Gereklilik kipi için metnimizde ayrı bir ek yoktur. Bu kip için "*gerek*" sözcüğü kullanılır. Fiillere *-mAK gerek* veya *-sA gerek* getirilmek suretiyle yapılmaktadır.

bilenlere ṣormaḳ gerek 100r4; *bir gözile baḳmaḳ gerek* 152r4; *ʿışḳ etegin ṭutmaḳ gerek* 59r5; *dostdan yaŋa gitmek gerek* 65v3; *kendözinden geçmek gerek* 180v3; *tevbeye gelmek gerek* 110r5, 110v5.

beş vaḳt namāz ḳılsa gerek 108v3; *īmān pīş-rev olsa gerek* 109r2; *ḳullar āzād olsa gerek* 108v4; *ḥaḳḳ'a ėrse gerek* 108v6, 152r5; *nebī ṣalavātın ʿışḳıla degürse gerek* 109r5; *nefs hemīşe ölse gerek* 108v5.

1.3.7.2.2.4. Emir Kipi

I. Teklik şahıs: *-AyIn; -yIn*

-AyIn

beri gel genci saŋa bulduravın 45v3; *hergiz bilinmez mekānuŋ seni ḳanda arayayın* 153r5; *şaḳāvet perdesini ḳaldurayın* 49v3; *dīdāruŋa göyineyin* 153r6; *düşmeyeyin dėriseŋ* 110v3; *sözüm kime dėyeyin* 101v4.

-yIn

uzayın dėriseŋ ṣabrıla bit 30r5; *iŋileyin aydurısam gör boynuŋda borc ḳalmasun* 97v2.

II. Teklik şahıs: *-GIl; Ø*

-GIl

ṣaḳıngıl olmaġıl kibrile yoldaş 12v2; *varġıl ayıtġıl mūsā* 187v5, 188r3; *yėdi ṭamuda yanġıl her birinde kül olġıl* 147v6; *kesgil ḥarāmdan elüŋ çekgil ġaybetden dilüŋ* 75r7; *şīrīn ḫulḳlar eylegil ṭatlu sözler söylegil* 91v6; *ya sevgil dünye dutġıl ya sevgil yol iletgil* 79v2.

Ø

aŋa göre yüri dirligüŋ eyle 47r1; 185v5; *namāzı ḳıl ẕikr eyle elüŋ götür şükr eyle* 174v1; *yūnus gel gör ʿāşıḳları* 177r3.

III. Teklik şahıs: *-sUn*

ayduŋ yūnus'a ṭursun yüzini ṭoprağa sürsün 100r2; *esen ḳalsun ḳavum ḳardaş* 125v1; *yaġma olsun* 155r1, 155r2, 155r3; *destūr gelsün ṭaşraya söylesün dil ü dudaḳ* 105r1; *ėdinsün çāre ḳurtulsun bu ḥālden* 26r3; *ögüdin kendüye vėrsün oḳuduġın dutsun dėmiş* 100r2.

I. Çokluk şahıs: *-AlUm*

beri gel barışalum yadısaŋ bilişelüm 161v3; *gelüŋ ṣoralum cānlara* 80v6; *ḥaḳḳ'ı bulalum* 81r6; *gelüŋ ṭanışıḳ ėdelüm işüŋ ḳolayın ṭutalum* 96v4; *isteyelüm iş issini bulup görelüm ḳandadur* 76v3; *sevelüm sevilelüm dünyeye kimse ḳalmaz* 96v4.

II. Çokluk şahıs: *-ŋ; -Uŋ; -ŋUz; -üŋüz*

-ŋ

bu sözi diŋleŋ göŋül ḳulaġıla 180r2; *ḫaber eyleŋ ʿāşıḳlara* 121v4; *yürüŋ* 26v3.

-Uŋ

manṣūr oldum aṣuŋ beni 153v1; *ṣoruŋ baŋa ḳandayıdum* 132r4; *yürüŋ buluŋ düzenlik ṣafi ḳanda* 26v3; *alıgörüŋ turvandadan* 76v4; *eyü ʿamel iltegörüŋ* 76v6; *gelüŋ ṭanışıḳ ėdelüm* 96v4.

-ŋUz

muştılaŋuz ʿāşıḳlara 88v1; *göŋülden eyleŋüz fiġān* 126r1.

-üŋüz

gelüŋüz 71r6.

III. Çokluk şahıs: *-sUnlAr*

bunlar beni ne ṣorsunlar 121r5; *binsünler burāḳ* 128v1; *dirgensünler meşāyiḫe* 99v3.

Emir kipinin olumsuzu

düşmeyeyin 110v3; *ölmeyeyin* 208v6; *ḫayāllerde ḳalmaġıl* 147v2; *oḳımaġıl ʿilmüŋ yüzin* 103v1; *yatmaġıl gümānıla* 174v3; *dėmegil çaġada bir söz* 95v1; *ḫor görmegil dervīşleri* 198r5; *istemegil ḥaḳḳ'ı ıraḳ* 93r6; *baḳma ıraḳ* 103v2; *kāhil olup oturma* 110v5; *yūnus olma cāhillerden ıraḳ olma ehillerden* 116v2; *devlet ḳapudadur ḳoma gitme* 12r4; *isteme ʿömr-i fānīyi* 117r6; *söyleme fāsid ḫaber* 66v5; *boynuŋda borc ḳalmasun* 97v2; *ḳalmasun sende heves* 99r6; *yüksek yerde ṭurmasun* 165r6; *emek yėmesün ḥacca* 165r1; *göŋlüŋden geçmesün ḫayāl* 113v3; *nice oda düşmesün* 105r4; *ayıḳ olup oturmaŋ ayıḳsuzlar getürmeŋ* 130v2; *ince ṣanmaŋ ol ḳılı güzāf ṣanmaŋ bu yolı* 168r3; *olmaŋız* 164r6; *ṣanmaŋuz* 123r1.

1.3.7.3. İsim Fiili

Türkçede ek fiil, ek eylem olarak da adlandırılan isim fiili *i-* fiilidir. Birleşik kipli çekimler *i-* fiili ile yapılmaktadır.

1.3.7.3.1. Hikâye Çekimi

Metnimizde hikâye şekli; görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, geniş zaman, istek kipi ve şart kipinin çekimlerinde görülmektedir.

1.3.7.3.1.1. Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Metnimizde görülen geçmiş zamanın hikâyesiyle ilgili olarak sadece 1. teklik şahsa ait örnek vardır. Diğer şahıslara ait örnek bulunmamaktadır.

I. Teklik şahıs: *-dumıdı*

ḳırḳdan birisine çaldumıdı neşteri 127r1.

1.3.7.3.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Metnimizde öğrenilen geçmiş zamanın örneklerini 1. ve 2. teklik şahıslarda ve 1. çokluk şahısta görmekteyiz.

I. Teklik şahıs: *-mişidüm*

yol üzre düşmişidüm 154r3.

III. Teklik şahıs: *-mIşIdI; -mIşdI*

ādem ṭopraḳ yatmışıdı at ʿālemi dutmışıdı 186v7; *eyle ki dost olmışıdı ol işler düzülmişidi* 81r3; *ḳayġu beni almışıdı cānum zebūn olmışıdı* 146v3; *ölmişidi ot u şecer* 173r4; *baḫīl olmışdı* 38v3; *es̱er ėtmişdi* 38v5.

I. Çokluk şahıs: *-mişidük*

birlige bitmişidük 77v4

1.3.7.3.1.3. Geniş Zamanın Hikâyesi

I. Teklik şahıs: *-rIdUm; -arıdum, -erdüm, -urdum*

aġlarıdum 205v1; *yıylarıdum* 205v1; *egleridüm* 205v1; *söyleridüm* 129v2; *yüriridüm* 114r5; *ṭaparıdum* 188r6; *umarıdum* 188r5; *giderdüm* 62r2; *ḳılurdum* 97r4, 143r6.

III. Teklik şahıs: *-rIdI, -eridi*

ṣaḳlarıdı 132r5; *bekleridi* 132r5; *eyleridi* 81r4; *severidi* 132r2.

I. Çokluk şahıs: *-eridük*

severidük maʿşūḳayı 162v6.

II. Çokluk şahıs: *-rlar idi, -urlarıdı*

ḳapucılar ḳorlar idi 194r7; *aydurlarıdı* 101r2.

Geniş zaman kipinin hikâyesinin olumsuzu: *-mezidi, -mezidük*

ġuṣṣa beni görmezidi ḳayġu eli ėrmezidi 120r4; *biz bizi bilmezidük* 189v3.

1.3.7.3.1.4. İstek Kipinin Hikâyesi

I. Teklik şahıs: *-ayıdum*

aydayıdum 67r5.

II. Teklik şahıs: *-ayıduŋ, AydUŋ*

her bir sözi ṭuyayıduŋ ya bu ġamı yuyayıduŋ 69v5; *yaraġuŋ ḳılayıduŋ* 51v4; *yürürken uyıyayıduŋ* 69v5; *inanayduŋ* 15r6; *uyanayduŋ* 15r6; *göreydüŋ* 51v5.

III. Teklik şahıs: *-AyIdI; -eydi; -adı*

dilin dutayıdı 160r4; *olayıdı* 36r4; *unıdayıdı sāzını* 189v1; *göreyidi* 160r1, 189r6; *bileydi* 112v1; *gideydi* 69v5; *terk ėdeydi* 160r1; *ḥācāta varadı* 44v4.

I. Çokluk şahıs: *-ayıduḳ*

ḫaber alayıduḳ 46r3.

1.3.7.3.1.5. Şart Kipinin Hikâyesi

Metnimizde şart kipinin hikâyesiyle ilgili olarak sadece 2. teklik şahsın örneği mevcuttur.

II. Teklik şahıs: *-seyidüŋ*

görseyidüŋ 51v3.

1.3.7.3.2. Rivayet Çekimi

1.3.7.3.2.1. Geniş Zamanın Rivayeti

III. Teklik şahıs: *-erimiş*

bildük gelen geçerimiş bildük ḳonan göçerimiş 69v6; *giderimiş bunda gelen* 205v2; *ʿışḳ şarābın içerimiş* 70r1.

III. Çokluk şahıs: *-ürlerimiş*

bilişürlerimiş 126v2.

Geniş zamanın rivayetinin olumsuzu: *-mazımış*

lāyıḳ olmazımış 189r4; *olmazımış kaʿbe'ye varmaġıla* 163r6.

1.3.7.3.3. Şart Çekimi

Metnimizde şart çekiminin görülen geçmiş zaman ve geniş zaman biçimleri görülmektedir.

1.3.7.3.3.1. Görülen Geçmiş Zaman Kipinin Şartı

I. Teklik şahıs: *-dUmIsA*

baḳdumısa 102v3, 163r5; *nėtdümise* 147r2.

II. Teklik şahıs: *-dUŋIsA; -duŋsa*

biŋ kez ḥacca varduŋısa biŋ kez ġazā ḳılduŋısa 193v3; *göŋül pasın yuduŋısa kibr ü kīni ḳoduŋısa* 67v4; *ger sen seni bildüŋise ṣūret terkin urduŋısa* 103r5; *bir miskīni gördüŋise bir eskice vėrdüŋise* 208r3; *bize geldüŋise* 8r6; *erk verdüŋise* 43r3; *ṭuyduŋsa* 188v2.

III. Teklik şahıs: *-dIsA; -dIyIsA; diyse*

çağırdısa 28v3; *dėdise* 52r4; *degdise* 88v1; *geldise* 23r4; *oldıyısa* 38r6; *geldiyise* 23r3; *göŋül vėrdiyise* 102r5; *içdiyise* 67r3; *gördiyse* 157v5; *indiyse* 89r3.

Görülen geçmiş zaman kipinin şartının olumsuzu: *-maduŋsa; -mAdIsA*

ṭuymaduŋsa 69v4; *olmadısa* 103r1, 180v1; *bilmedise* 134v5.

1.3.7.3.3.2. Geniş Zaman Kipinin Şartı

I. Teklik şahıs: *-rsem; -ArsAm; -UrsAm; -risem; -ArIsAm; -UrIsAm*

-rsem; -ArsAm; -UrsAm

ögüt istersem 192v5; *yürürsem* 109v1; *yürürsem öŋümdesin söylersem dilümdesin* 72v5; *baḳarsam* 93r5; *ėdersem* 122v1; *ansuz olursam* 122v6, 123r2; *oturursam* 72v5; *ṭopraḳda yatursam* 128r2; *girürsem* 56r1.

-risem; -ArIsAm; -UrIsAm

dėrisem 47v1, 109v2, 122v1; *dilerisem* 120v2; *mürekkeb eylerisem* 98r5; *ağlarısam* 174v6; *baḳarısam* 90r3, 130v1, 153r1; *buşarısam* 20r3; *giderisem* 60v4; *içerisem* 109v5; *aydurısam* 97r6, 97v2; *cānlanurısam* 131v5; *ḳılurısam* 131v3, 132r2, 181r3; *girürisem* 132r1, 175r3; *göŋül vėrürisem* 206r3; *ölürisem* 127v3, 127v5, 143v1.

II. Teklik şahıs: *-rseŋ; -ArsAŋ; -UrsAŋ; -rIsAŋ; -ArIsAŋ; -UrIsAŋ*

-rseŋ; -ArsAŋ; -UrsAŋ

dėrseŋ 56v4; *dilerseŋ* 49v3, 102v4, 108v5; *umarsaŋ* 12r5; *uyarsaŋ* 11v5, 39r5; *yıḳarsaŋ* 54v2; *mücāhede çekerseŋ* 147v4; *ögerseŋ* 18v1; *severseŋ* 155v3, 155v4; *bulursaŋ* 83r4; *ṣanursaŋ* 165r4; *varursaŋ* 30r2; *gelürseŋ* 33v2, 150v5; *görürseŋ* 74r4; *vėrürseŋ* 207r3.

-rIsAŋ; -ArIsAŋ; -UrIsAŋ

aŋlarısaŋ 96v5, 98v1; *ḳorısaŋ* 112r2; *uyurısaŋ* 23r1; *besleriseŋ* 5v5; *dileriseŋ* 25v3, 59v2, 99r5; *izleriseŋ* 5r1; *ʿışḳ dėdügin ṭuyarısaŋ ʿışḳa cāndan uyarısaŋ* 59r6; *ögüt dutarısaŋ* 43r6, 45v2; *ṣorarısaŋ* 60v2, 65r6, 176v3; *ėderiseŋ* 41v4; *severiseŋ* 6v2, 6v3, 6v5; *ışladurısaŋ* 116v1; *ḳalurısaŋ* 104r5; *ṣanurısaŋ* 53v4; *bilüriseŋ* 33v2; *öldürüriseŋ* 88r4.

III. Teklik şahıs: *-rse; -erse; -UrsA; -rIsA; -ArIsA; -UrIsA*

-rse; -erse; -UrsA

derse 34v6, 117r2; *ʿaḳluŋ ėrerse* 118r2; *eksük olursa* 164r4; *fānī olursa* 204r3; *ṭurursa* 112r2; *eksilürse* 107v4; *eskidürse* 72v1; *görürse* 57v4.

-rIsA; -ArIsA; -UrIsA

uġrarısa 110r1; *yaşarısa* 115v3; *nüvaḫt eylerise* 58r4; *söylerise* 34r1, 59v5, 190r6; *yėrise* 31v3; *baḳarısa* 164v5, 183r4; *göŋül yıḳarısa* 165r1, 165r3; *ṣorarısa* 117v4; *ne ḥāle dönerise* 159v4; *severise* 65v3, 189r3, 193r2; *ṣūretüm düşerise* 131v6; *bulanurısa* 167v4; *olurısa* 142r2, 142r3, 176v6; *varurısa* 12v5, 89r3, 189r2; *gelürise* 153r4; *öldürürise* 127v5; *ölürise* 67r6; 111v5.

III. Çokluk şahıs: *-rlerise; -urlarısa*

derlerise 57v6; *aydurlarısa* 130r6.

Geniş zaman kipinin şartının olumsuzu: *-mAzsA; -mAzIsA*

-mAzsA

inanmazsaŋ 16r6, 33r1; *ḳomazsa* 13v3; *dilemezseŋ* 32r5; *gidermezseŋ* 102v6; *dėmezse* 203r6; *ḳabūl ėtmezse* 48r4; *ṣėzmezse* 40v2.

-mAzIsA

ḳılmazısam 181r3; *ṣabır ḳılmazısam* 28v5; *dutmazısaŋ* 203v2; *ḳorḳmazısaŋ* 113v6; *yarlıġamazısaŋ* 128v4; *arı olmazısa* 24r4; *dad almazısa* 141v5; *olmazısa* 172v2, 200r2; *kendözüŋi bilmeziseŋ* 150v1; *sevmeziseŋ* 198v5; *ṣuçuŋ bilmeziseŋ* 33r4; *elüŋden gelmezise* 66v5; *gelmezise* 151v6.

1.3.7.4. Sıfat-fiil Ekleri

-(y)An

bu tevḥīd ṭonını geyen varlıġın yoḳlıġa ṣayan 94v2; *et ü deri süŋük çatan ḥükm eyleyüp diri dutan* 141r5; *ḥamza'yı ḳāf'dan aşuran elin ayaġın şeşüren* 141r4; *bilen oldur gösteren ol ʿışḳa yesīr olan benem* 122r2; *dėyen ol işiden ol gören ol gösteren ol* 68r3; *gördüm dėyen degül gören bildüm dėyen degül bilen* 122r2; *bu cümle cānda oynayan ṭamarlarında ḳaynayan* 129r6; *dostdur bizi oḳıyan üstümüzde şaḳıyan* 89r7; *pervāneleyin oda yanmayan ʿāşıḳ mıdur* 74v5; *ben dervīşem dėyenler ḥarāmı yėmeyenler* 101r4; *bunda ẓālimlıḳ eyleyen nefsi ḥarāmla ṭoylayan* 115v6; *yūnus degül bunı dėyen ḳudret dilidür söyleyen* 135v4.

-Ar

Geniş zaman eki olan bu ek *"-an, -en"* anlamı verir.

dervīşler uçar ḳuşlar deŋiz kenārın ḳışlar 197v6; *gördi kim bir aḳar ṣu mūsā naẓar eyledi* 187r5; *uçar ḳuşlar gibi atları tāzī* 9r3; *ḳara ṭopraġuŋ altında gül dėrer elleri gördüm* 144v5.

-AsI

Eski Anadolu Türkçesinde gelecek zaman olarak da kullanılan bu ek *"-acak, -ecek"* anlamı verir.

baş ḳurtarası yer gerek 111r5; *bundan böyle nolasını degme ʿaḳıl şerḥ ėtmeye* 128r4; *niyāz ḳılası er gerek* 111v1; *cevāb vėresi ḥāl gerek* 111v2; *kimesne begenesi ḫūsı yoḳdur* 34v1; *ne ḳapu vardur giresi ne yėmek vardur yėyesi* 194v2.

-dUK

ḳorḳduġumla yār oldum 121r4; *seni unutdurur mı oḳuduġuŋ* 23v6; *şol ḳazanduġuŋ māluŋı teŋriçün vėrmek gerek* 110v3; *sevdügi girmez ele sevdükler vėrmeyince* 163v7; *uçmaġ uçmaġum dėdügüŋ mü'minleri yėltedügüŋ* 146r3; *yėdügi yoḳsul eti içdügi ḳan olısar* 92r5.

-ecek

nerede var bize gizlenecek yėr 24v5; *ölecegüŋ fikr eyle ṭur ėrte namāzına* 174v1.

-GAn

uruşġan 89v2; *erişgen* 89v3; *sevişgen* 89v6.

-ḳuc

īmān aldaŋḳucları bilüŋ çoḳdur bu yolda 199v1.

-mAz

kendüye yaramazı biregüye ṣanan ol 162r4; *kelecilerüŋ bişirgil yaramazını şeşirġil* 95v1; *zīrā ḥaḳ'dan gelen āvāz ṣavulmaz dügündür baŋa* 60v3; *el dutmaz ayaḳ dėrmez cihāna düşdüm* 142v2; *boyun vermez ṭamarlaruŋı sekit* 43r4; *gözi görmez kişinüŋ sevgüsi yoḳ* 48r6; *toḫmını bitmez yėre ṣaçar* 31v1.

-mIş

bar dutmış söylemez olmış aġızda dilleri gördüm 144v3; *çeynemişe* 63r1; *dün olmış günleri gördüm* 144v4; *esīr olmış kişisin* 16v1; *güç olmış kişiye* 39r3; *ḳan batmış kefenleri gördüm* 144v1; *ṣoġulmış ḳuyudan* 48v2; *ṣuṣamışları yaḳmaġa* 56v2; *ṭolmış oḳa ne ṭurmaḳ* 63r2; *yaradılmış* 20r5, 70r7; *yavlaḳ uzamış bir aġaç* 62r2; *yolda ḳalmışlara* 130v5; *nefsin bilmiş er gerek* 201v1; *nefs öldürmiş er gerek* 199v2; *ölmiş cānum diri ḳıldı* 198v6; *ölmiş göŋül dirile* 160v5, 160v6; *sevürkmişler yolına birikesin* 12r3.

-Ur

bayḳuş çaġırur vīrāndan kimse murād almaz andan 76v6; *ki bunlara yaraşur iş ḳılmaz* 38r2; *oḳınur ḫalḳ üzre āyetüŋ var* 86v2; *ʿışḳdan artuḳ her nesnenüŋ degşirilür zevāli var* 72r6; *kimse yoḳ birden artuḳ söylenür dil içinde* 169v3.

1.3.7.5. Zarf-fiil Ekleri

Metnimizde zarf-fiil ekleri yoğun olarak kullanılmıştır.

-A ... -A

aḳa aḳa deŋize varmaġ oldı 17v2; *ḫoşdur eger yürürisem ʿışḳ odına yana yana* 162r3; *güle güle yėdürenler* 99v5; *şākirem derdümile ṣataşdum güle güle* 130r5.

-AlI

benüm dostıla bāzārum yaradılalıdan degül 162v6; *ʿilmüŋde ġarḳ olalı uş ben beni bilmezin* 157r1; *evliyā ṣafā-naẓar ėdeli günden berü* 70v6; *miskīn yūnus bilişeli cān u göŋül vėrişeli* 145v4; *yūnus seni seveliden beşāret oldı cānına* 58v2.

-dükce

Bu ek Eski Anadolu Türkçesinde "-dığı müddetçe, -dığı kadar" anlamı vermektedir.

gün geldükce artar odum 202v3.

-e

isteye bul 75v7.

-IcAGAz; -ıcağız; -ucağız

Türkiye Türkçesinde bulunmayan bu ek, metnimizde *"-ınca, -ince"* anlamındadır.

ʿālem faḫri muḥammed miʿrāca aġıcaġaz 80v3; *varıcaġaz terāzūya ḥaḳ kendü baḳar yazuya* 77r1; *yarın maḥşer ḳopıcaġaz ḳamu ḳul nefsüm dėyiser* 175v2; *ʿışḳdan naẓar ėricegez gül-zār oldı nār olmadı* 206v2; *ölicegez şükr ėdeler sinden yaŋa iledeler* 115r4; *ṭaġlar ṭaşlar secde ḳılur göricegez dervīşleri* 198v1; *çoḳ bezirgān peşmān olur varıcaġız uzun yola* 57v1; *yüz yėtmiş biŋ ferişteler ṣaf baġlayup durucaġız* 132v1.

-IcAK

Metnimizde çokça örneği olan bu ek, *"-ınca, -ince"* anlamındadır.

ben bu yeri yaradıcaḳ yėr üstine gök ṭurıcaḳ 135r5; *bir ṭona ḳan bulaşıcaḳ yumayınca mismil olmaz* 67v3; *çırāġı yaḳıcaḳ ḳaraŋu ḳaçar* 54r3; *dost yüzini göricek şirk yaġmalandı* 64r6; *gözüŋ ḥicābın silicek yer gök ṭolu dīdār durur* 94v3; *secdeyi işidicek döndi inkār eyledi* 188r4.

-IncA; -unca

göŋül pası yunmayınca namāz revā olmayısar 67v3; *ḳaçan genc bulasın yer ḳazmayınca* 45v1; *yaʿḳūb'ıla çoḳ aġladum bulınca fiġāndayıdum* 118v1; *anca yatasın sinde görince ḳıyāmeti* 204v6; *hey yūnus emre ölince var yüri ṭoġru yoluŋca* 174r2; *sen seni bilmeyince eren naẓar ḳılmayınca* 102v6; *ḳurı aġaca yol ṣorunca teferrüclen yoluŋa geç* 62v1.

-ken, -iken

küfrüŋ atarken ṣaḳın īmānuŋ urmayasın 183v3; *ol meryem oğlı ʿīṣā durup dosta giderken* 195r2; *yürürken ṣaġ esen döküldi ḳanı* 34r2; *gözüŋ görüriken gel ḥaḳ yolına* 42v4; *ḳonşıyıduḳ cümlemüz nūr ṭağın yaylariken* 149v1; *uçmaḳda gezeriken* 149r5.

-mAdIn

Metnimizde bu zarf-fiil eki *"-madan, -meden"* anlamı verir.

dört kitābı oḳumadın ayırup seçmek olmadın 132v2; *ḳudret ṣūret yapmadın ferişteler dapmadın* 136v3; *yere bünyād urulmadın yėr gök ḫalāiḳ ṭolmadın* 132r6; *ʿahd-i sābıḳ dėnilmedin henūz elest buyrulmadın* 175r4; *diŋlemedin aŋladuḳ aŋlamadın eyledük* 202v6; *çün ʿibret almaduŋ sen görmedin ṭaş atarsın* 150v2.

-mezden

yaʿnī er ḳopdı erden elin çekmezden murdārdan 92r6.

-U

Birleşik fiil yapmakta kullanılan bir ektir.

yūnus aŋlayuvar ḥālüŋ 115v1; *dėyüvėrem* 164v3; *gizleyübilem* 143r2; *teferrüc eyleyü vardum* 144r6.

-UbAn; -iben

çağıruban muştulayam ʿālemi üstüme dėrem 143r4; *düşdüm ʿışḳuŋ odına dutuşuban yandum ben* 153v5; *ʿışḳ deŋizine ṭaluban deryā-yı ʿummāndayıdum* 132r4; *böyle laṭīf bezenüben böyle şīrīn düzenüben* 62r4; *ʿizz ü nāzdan geçüben tertībler terk ėdüben* 105v5; *yūnus esriyüben düşdi ṣuṣaḳda* 95r4; *ikiligüm degşüriben* 126r6.

-UbAnI

hep ḳoyubanı ḳaçdılar Allāh saŋa ṣundum elüm 125v4; *kişi yeŋi geline baḳubanı ṭoyamaz* 98v5; *ölümini aŋubanı dün ü gün ağlamaḳ gerek* 110r4; *içerü girübeni ne varın bilmediler* 79r2; *murdār dünyāya bulaşan devşirübeni dürişen* 67v5; *zühre yere inübeni sāzın nüvaḫt eylerise* 58r4.

-(y)Up; -ip

biri nefsümdür düşmen yolda ṣavaşup geldüm 124v1; *bulut olup havāya aġup raḥmet olup yaġan benem* 141r1; *yine görüŋ gök ṭonanup ṭonı ḳat ḳat renge batup* 173r6; *dün ü gün riyāżet çeküp ḫalvetlerde diz çöküp* 74v7; *ilan çeyan gelür aç yėyüp içüp sīr gider* 75r5; *nefs ārzūsından geçüp ʿışḳ ḳadeḥinden içüp* 74v6; *bėl bağlayup ṭāʿat ėden ol kerīm ü raḥmān benem* 135v2; *yıldırım olup şaḳıyan ḳaḳıyup nefsin doḳıyan* 141r3; *zīrā tefsīr oḳıyup maʿnāsın bilmediler* 79r3; *ġarībseyüp ağlarıdum āh nėdeyin ʿömrüm seni* 205v1; *ḳudretinden ḫān döşeyüp ʿışḳ nevbetin uran benem* 131r1; *ḳurtlar düriyüp geldüm* 134r3; *yad yoḳ baŋa bu ilde anda bilişip geldüm* 124r4; *yūnus göripdurur hem āḫir hem evvel* 117r3.

1.3.7.6. Birleşik Fiiller

Metnimizde çokça örneğine rastladığımız birleşik fiilleri tasvirī fiillerle yapılanlar ve yardımcı fiillerle yapılanlar olmak üzere iki gurupta inceleyebiliriz.

1.3.7.6.1. Tasvirî Fiiller

Tasvirî fiiller *-A; -I* veya *-U* zarf-fiillerine hususî fiiller eklemek suretiyle yeterlik, tezlik ve süreklilik anlamları veren birleşik fiillerdir.[206]

1.3.7.6.1.1. Yeterlik Fiilleri

Yeterlilik fiili, *bil-* yardımcı fiili ile yapılır ve *bil-* yardımcı fiili, esas fiile zarf-fiil ekiyle bağlanır.[207] Diğer Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi, metnimizde de olumlu ifadelerdeki *bil-* tasvir fiilinin öncesinde bulunan zarf-fiil ekleri *-(y)A, -(y)U ve -(y)I* ekleridir. Yeterlik fiilinin olumsuzunda Eski Anadolu Türkçesinin *-(y)UmA-, -(y)ImA-, -(y)AmA-, -(y)U bilme-, -(y)I bilme-, -(y)A bilme-* morfemlerinden metnimizde sadece *-(y)UmA-, -(y)ImA-, -(y)AmA-* morfemleri kullanılmaktadır.[208]

Metnimizde tasvirî fiiller içinde en fazla örneğimiz yeterlik fiilleriyle ilgili olanlardır. Metnimizde geçen yeterlik fiili örnekleri şunlardır:

aydabile 176v5; *aydıbilesin* 104v3; *aydımazam* 130r6; *ayılamazın* 157r4; *ayılımazam* 130v3; *ayrılımazın* 157r5; *başarımaya* 20v2; *başarımaz* 115r2; *başarımazsın* 151r2; *bilebile* 42r3; *bilimedüŋ* 15r2, 159r6; *bilimez* 165r1; *binemez* 18v4; *bulımadum* 24v6, 163r4; *bulımasun* 106v6; *bulımaz* 89r1; *bulımazam* 130r3, 130r4, 130r5, 196r2; *bulımazsın* 163r7; *çıḳamazın* 7v2; *deprenimez* 205r5; *deremez* 16v5; *dėyemeye* 160r4; *deyübilem* 189r1; *dėyümeye* 25v1; *doyamaz* 98v6; *döyemedi* 59r3; *döyemez* 36r3; *ėdebile* 101v5, 120v4; *ėremedük* 71r5; *eremez* 13v5; *ėremez* 17v3; *ėremezin* 157r1; *ėremezüz* 172v1; *eyleyebile* 179v2; *eyleyemedüm* 105v1; *eyleyübile* 179v6; *geçemedüŋ* 103v3; *geçemez* 57r6, 204v2; *giderdibilem* 192v4; *girimezsin* 154v2; *gizleyübilem* 143r2; *görebilsün* 160r3; *göremedin* 48r4; *göremez* 13r1, 13v5, 16v5; *göremezem* 84v1; *göremezin* 157r3; *görimezem* 130v1; *iltebilem* 97r3; *ḳatlanamazsın* 159v1; *ḳılımaduŋ* 15r2; *ḳıyamaz* 35v4, 36v3, 98v4; *olamaz* 20r5; *olımazam* 130v2; *ötemezsin* 14v4; *seçemedüm* 196r2; *seçemedüŋ* 103v3; *sevemez* 40r1; *sevilibilem* 102r4; *ṣoyamaz* 99r1; *ṭolınımadum* 24v6; *ṭoyamaz* 98v5; *ṭuramaz* 20r5; *ṭuyamaz*

---

[206] Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005, s. 160.

[207] Funda Kara, "Bil- Tasvir Fiilinin İşlevleri", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* Volume 6/1 Winter 2011, s. 1435.

[208] Bu konuda bk. Osman Yıldız, "Eski Anadolu Türkçesinde Yeterlik Fiillerinin Fonetik Durumu", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/4, Fall 2012, s. 233-252; Zeynep Korkmaz, "Türkiye Türkçesinde İktidar ve İmkân Gösteren Yardımcı Fiiller ve Gelişmeleri", *TDAY Belleten*, Ankara, 1960, s. 107-124.

98v3; *uçamaduŋ* 103v3; *varamazsın* 46r1; *varımaya* 20v2; *vėremeye* 173v6; *vėremeyim* 35v5; *yėtemez* 164v1; *yėtemezsin* 14v4; *yıḳamazın* 7v2; *yırtamaduŋ* 25r3; *yortamaduŋ* 25r3; *yuyamaz* 98v3.

1.3.7.6.1.2. Tezlik Fiilleri

Metnimizde tezlik fiillerin sayısı diğerlerine göre daha azdır.

-I vėr-; -ü vėr-

aydıvėr 168r6; *aydıvėrem* 90r2, 90r5; *aydıvėrin* 176v5; *bulıvėrün* 97r2; *dėyivėrem* 118r2; *dėyüvėrem* 164v3; *görüvėreyin* 151v6; *nėdivėrür* 23v6; *ṣunıvėrürem* 121v5; *uyıvermez* 47r5.

1.3.7.6.1.3. Süreklilik Fiilleri

-A dur-; -e ṭur-; -i -dur-; -u var-

artadurur 160r2, 176v3; *baḳadur* 8v2, 17r6; *baṣaduran* 135v1; *ṣaladur* 93r1, 199v3; *yudadurur* 91r2; *gideṭurur* 91r2; *göredurur* 144r4; *göreṭururken* 87v1; *gelidur* 87r2.

-up dur-

bişüpdurur 181v5; *dutupdurur* 179v4; *göripdurur* 117r3; *varupdurur* 177r3; *ṭolupdurur* 89v3.

-A gel-; -I gel; -u gel-

çıḳageldi 27r5; *çıḳagelür* 21v4; *dutageldüm* 171v4; *ṣatageldüm* 171v4; *ṭoġageldüm* 136v4; *ṭutagelene* 77v6; *yıḳagelür* 21v4; *ötegeldüm* 171v4; *ṣorıgelem* 128r1; *ṭurıgeldi* 186r2, 187r3; *ṭurıgelem* 128r3; *urıgelem* 128r2; *varıgelem* 127v6; *verigelem* 128r4; *vėrigelem* 127v3; *ṭurugelicek* 58r3.

-A gör-; -ı gör-

açagör 78v2; *alıgörüŋ* 76v4; *çıḳagör* 12v4; *yıḳagör* 12v4 ; *göçegör* 78v2; *iltegörüŋ* 76v6; *ḳuşanıgör* 182v1; *olıgör* 200r4, 205r3; *seçegör* 78v2; *yetegör* 79v5.

-ü ḳal-

gizlenüḳaldı 143v5; *gizlenüḳalmış* 26v2.

-u var-

aŋlayuvar 115v1.

1.3.7.6.2. Yardımcı Fiillerle Yapılanlar

Metnimizde yardımcı fiillerle yapılan birleşik fiillerin sayısı oldukça fazladır. Özellikle *ėtmek, eylemek,ḳılmak, olmak, vėrmek* yardımcı fiilleriyle kurulan birleşik fiiller sayıca diğerlerinden daha fazladır.

açmaḳ "açmak":

ʿayb aç- 54v3; *bāb aç-* 54r3; *gök perdelerin aç-* 111r5; *göz aç-* 15v4, 39r6, 47v6, 48r3, 69r5, 75r5, 78v2, 84r4, 93v6, 102v2, 103v1, 113r6, 129r3, 134r1, 135v7, 163v2, 181r5, 183r1, 190v1, 207v4, 208v5; *ḥicāb aç-* 113r1, 155r2; *ḳapu aç-* 5r5, 104v2, 121v2, 145r5; *rāz aç-* 136r2, 145v4; *sır aç-* 62r2.

almaḳ "almak":

cān al- 23v5, 105r4, 158r6, 180r6; *dad al-* 141v5; *ele al-* 177v6; *elüŋ al-* 39v2; *emānet al-* 182r2, 182r3; *göŋül al-* 130r3, 130r6, 130r7, 163r5, 191r6; *göŋül ḳalʿasını al-* 180v3; *ḫaber al-* 46r3; *himmet al-* 174r6; *ḥisāb al-* 51v4, 117v2; *ʿibret al-* 150v2, 150v2, 151r3; *ḳısmet al-* 10v3; *ḳoyna al-* 149v6; *leẕẕet al-* 172r3; *murād al-* 76v6; *naṣīb al-* 110v1, 154r6; *ögüt al-* 43v7, 52v6, 116r4, 151r6; *ṣorı ḥisāb al-* 172v3; *söz al-* 66v2, 156r4, 178v1; *uṣṣumı ʿaḳlumı al-* 185r1; *yėl al-* 161r3; *yolı al-* 8r3, 26v1, 26v2.

bilmek "bilmek":

dünden güni bil- 201v6; *ḫaberin bil-* 13r4, 143v2; *ḥāli bil-* 66v2, 165r1; *ḥālinden bil-* 115r3; *ḥālüm bil-* 206r3; *ḥālümi bil-* 7r6, 210r2; *ḥālümüz bil-* 163v6; *ḥālüŋ bil-* 176r1; *göz ḫiṭābın bil-* 78r6; *işi ḥaḳ'dan bil-* 91v5; *ḳadrin bil-* 141r2; *ḳadrini bil-* 158r2; *keleci bil-* 95r6; *ḳıymetini bil-* 201r4; *ögüt bil-* 116r4; *rızḳını ḥaḳ'dan bil-* 201r7; *söz demini bil-* 95v3; *vuṣlat ḥālin bil-* 164r3; *yaḳın bil-* 39v6, 121r3.

bulmak "bulmak":

ber-ḫūrdārlıġı bul- 192r6; *çāre bul-* 197r3; *dermānı bul-* 204r5; *devlet bul-* 65r3; *dirlik bul-* 160v6; *iḫtiyār bul-* 154r4; *ḳarār bul-* 123r6; *miḥnet bul-* 155v4; *miskīnlik bul-* 148r2; *raḥmet bul-* 44v1; *yol bul-* 107r2, 181r7, 190v5.

etmek "etmek":

ḥükümleri et- 62v4; *yaraḳ et-* 75v3.

ėtmek "etmek":

ʿaceb ėt- 138r2; *āġāz ėt-* 38v6; *āh ėt-* 73v4, 182r6, 198v3; *alḳış ėt-* 32r4; *ʿamel ėt-* 172r7; *ʿarż ėt-* 126v2, 126v3; *aṣṣı ėt-* 73r1; *āzād ėt-* 28r4; *bal ėt-* 59v4; *bāzār ėt-* 41v2; *bir ėt-* 129r2; *ceng ėt-* 139r5, 182r2; *cevlān ėt-* 166r3; *daġ ėt-* 95v4; *daʿvā ėt-* 107v2; *devā ėt-* 17r2; *dostıla bāzār ėt-* 195r1, 195r1; *dünyāsını terk ėt-* 174r2; *el bir ėt-* 44r2, 44r2, 97v4; *es̱er ėt-* 38v5; *esīr ėt-* 6r5; *eyü ėt-* 52v5; *faḫr ėt-* 91r3; *ferāġat ėt-* 44v5; *feryād ėt-* 35v3, 36r4; *göŋül bāzārın ėt-* 14v2; *günāh ėt-* 208v1; *ḥamd ü şükr ėt-* 2v4; *ḥamle ėt-* 148r4, 203r6; *ḫarāb ėt-* 27r4; *ḫarc ėt-* 142r3; *hareket ėt-* 116v6; *ḥāṣıl ėt-* 101r3; *hāy u hū ėt-* 9r5; *ḫışm ėt-* 172v2; *ḫıyānet ėt-* 64v3; *ḥükm ėt-* 72r5, 101v5, 120v5, 133r1, 135r4, 196v6; *ıraġ ėt-* 95v5; ʿīş ėt- 27v2; *iş ėt-* 6r4, 30r5; *işini ṣaġ ėt-* 95r6; *işler ėt-* 207r2; *ʿizzet ėt-* 22r3; *ḳabūl ėt-* 40v4, 48r4, 58r6, 80r5, 151r3, 178r5, 191r2, 196r3; *kār ėt-* 118r6; *ḳara ṭopraġ ėt-* 95v2; *ḳarār ėt-* 56r2, 145v3; *ḳaṣd ėt-* 56r4,

120v4, 124v5, 172v4, 200v3, 200v4, 209v2; *ḳavl ėt-* 143r5; *kerem ėt-* 104v6; *ḳıyās ėt-* 19v2; *ḳıymet ėt-* 48v2; *ḳullıḳ ėt-* 151v3; *luṭf ėt-* 163r1; *meded ėt-* 16v2, 130v5; *muḳarrer ėt-* 67r1; *münācāt ėt-* 187r5; *naḳş-ı ṣūret ėt-* 123r7; *nefsin müsülmān ėt-* 200r1, 200r3; *nūş ėt-* 29v3, 156v2; *oddan zencīr ėt-* 37r1; *ʿöẕür ėt-* 113v2; *raḥmet ėt-* 188r3; *ṣabr ėt-* 152r3; *ṣafā-naẓar ėt-* 70v6; *ṣaġışın ėt-* 25r1; *saḫāvet ėt-* 41v4; *secde ėt-* 57v4, 188r3; *sefer ėt-* 91r2, 94r3, 129v3, 134v2; *sekiz uçmaġ ėt-* 95v3; *seyr ėt-* 153v4, 195v6; *seyrān ėt-* 121v5; *ṣoḥbeti ėt-* 56v2; *su'āl ėt-* 7v6, 21v6, 208r6; *ṣuç ėt-* 123v5, 123v5; *sulṭānı ėt-* 204r6; *şerḥ ėt-* 4v6, 63v6, 79r3, 128r4, 181v1; *şūr ėt-* 177r2; *şükr ėt-* 115r4; *ṭāʿat ėt-* 135v2; *taḥṣīl ėt-* 119r5; *taḳṣīr ėt-* 12r2; *tamām ėt-* 147r6; *ṭaʿn ėt-* 96r2; *ṭanışıḳ ėt-* 24v4, 96v4; *ṭapu ėt-* 44r3; *terk ėt-* 40r4, 77r3, 81r1, 93r1, 105v5, 139r3, 146r5, 156v4, 160r1, 167r3; *teslīm ėt-* 157v1; *ṭoġan ėt-* 56r3; *yaraḳ ėt-* 99v3; *yol ėt-* 56v1, 111v6; *yort u ṣavul ėt-* 112v1; *yüzüni aġ ėt-* 95r6; *ẕerre-i miṡḳāl ėt-* 117r1; *ẕikir ėt-* 198r6; *ẕikr ėt-* 69v1, 115r4; *ẕikrin ėt-* 122r1.

eylemek "eylemek":

ad eyle- 2r3; *ʿadl eyle-* 118v3; *ʿamel eyle-* 47v5, 182v1, 193v2; *ʿār eyle-* 186v3; *ʿarş eyle-* 191v2; *ʿarż eyle-* 146r1; *aṣlana zencīr eyle-* 158v4; *aṣṣı eyle-* 19r3, 34v2 ; *āşikār eyle-* 188v2; *ʿayān eyle-* 120r7; *ʿayb eyle-* 204r3; *āzād eyle-* 163v5, 118r6; *ʿazīz eyle-* 186r5; *ʿazm eyle-* 114v2; *bāġ u bostān eyle-* 129v1; *baş eyle-* 191r6; *başuŋa tāc eyle-* 43v1; *beşāret eyle-* 19r4; *beşi bir eyle-* 65r1; *beyān eyle-* 120v1; *bī-gümān eyle-* 189v4; *bir eyle-* 143v4; *birlik eyle-* 138v1; *bīzār eyle-* 187v3; *bünyād eyle-* 2r3, 203v6; *cān eyle-* 114r4, 120v2; *cehd eyle-* 74v3; *cemʿ eyle-* 150v3; *ceng eyle-* 138v3; *cevāb eyle-* 156v5; *cünbiş eyle-* 179v2, 192r1; *çöksiler eyle-* 185v6; *dād eyle-* 146r6; *dād u sited eyle-* 195v4; *devr eyle-* 185v3; *dirligüŋ eyle-* 47r1; *el bir eyle-* 143v5; *emir eyle-* 73v3; *eṡer eyle-* 76r5, 187r4; *evkār eyle-* 187v4; *farḳ eyle-* 105v1; *fāş eyle-* 191r6; *fehm eyle-* 159v6; *fisḳ eyle-* 127r2 ; *fiġān eyle-* 126r1; *fikr eyle-* 27r1, 174v1; *fitneler eyle-* 186v6; *fużūllıḳ eyle-* 180r1; *ġāret eyle-* 195v3; *gevher eyle-* 186v4; *gözin bıŋar eyle-* 187v1; *güher eyle-* 185v3; *gül-istān eyle-* 206v2; *gümān eyle-* 190r6; *güẕer eyle-* 187r3; *ḫaber eyle-* 121v4; *ḫāk eyle-* 129v3; *ḫarc eyle-* 87v3, 192r7; *ḥavāle eyle-* 177r5; *ḫayr eyle-* 113v2; *ḥayrān eyle-* 152v7, 178r1; *ḥaẕer eyle-* 32v5; *ḥāżır eyle-* 186r5; *ḫıdmet eyle-* 59v5; *ḫırḳa-pūş eyle-* 191v5; *ḫıyānet eyle-* 33r6; *ḫoş eyle-* 134v1; *ḫulḳlar eyle-* 91v6; *ḥükm eyle-* 135v3, 141r5, 170v2; *hüner eyle-* 187r1; *ʿibādet eyle-* 136v2; *iḥsān eyle-* 121r1; *ikilik eyle-* 167v4; *inkār eyle-* 188r4; *istiġfār eyle-* 187v5, 188r3; *ḳāmet eyle-* 195r5; *ḳan eyle-* 114r4; *kār eyle-* 188v3; *ḳara yėr eyle-* 52v1; *ḳullıḳ eyle-* 81v5; *ḳurbān eyle-* 120v3; *laʿnet eyle-* 33v1; *leyl ü nehār eyle-* 188v1; *maḥkūm eyle-* 22r5; *māt eyle-* 28r3, 195v2; *mekr eyle-* 187r2; *mesrūr eyle-* 2v3; *mismil eyle-* 103r1; *muḫtaṣar eyle-* 188r1; *mūm eyle-* 158v4; *münācāt eyle-* 144r2, 195v1; *mürekkeb eyle-* 98r5; *naẓar eyle-* 32v5, 69r5, 163v6, 186v1, 187r5; *neden eyle-* 190r3; *nefsile ṣavaş eyle-* 134v4; *niṡār eyle-* 188r2; *nişān eyle-* 190r1;

niyyet eyle- 195r5; *nüvaẖt eyle-* 58r4; *ören eyle-* 93v4; *pāk eyle-* 129r2; *pāre pāre eyle-* 177r5; *penhān eyle-* 189v3; *perrān eyle-* 120v5; *peyġām-ber eyle-* 186r1; *pür-nūr eyle-* 2v3; *raḥmet eyle-* 187v5; *rūzī eyle-* 201r1; *rükūʿat eyle-* 195r6; *ṣabr eyle-* 75r2, 99v4, 141v6, 159v1; *ṣatu-bāzār eyle-* 81r4; *ṣayru eyle-* 164v2; *sayvān eyle-* 131r2; *sāzikār eyle-* 63v2; *sebeb eyle-* 179v6; *sen ü ben eyle-* 190r5; *ser-ẖoş eyle-* 191v3, 191v4; *server eyle-* 186v5; *sır eyle-* 143v6; *söyler eyle-* 186r4; *şarṭ eyle-* 36r5; *şerḥ eyle-* 51v1, 105r6, 181r7; *şey'ullāh eyle-* 10v5; *şīr-gīr eyle-* 144r3; *şūr eyle-* 158v4; *şükr eyle-* 7r2, 174v1; *şükür eyle-* 186r2; *taʿbīr eyle-* 144r4; *taẖt-ı süleymān eyle-* 120v2; *tamām eyle-* 63v4; *ṭaş eyle-* 134v3; *teberrā eyle-* 137v3; *tedbīr eyle-* 143v4, 144r1; *tefekkür eyle-* 8r4; *teferrüc eyle-* 71r4, 144r6; *tekebbür eyle-* 12r3; *tekrār eyle-* 188v4; *temennā eyle-* 10v6; *ten eyle-* 120v2; *tercemān eyle-* 190r2; *terk eyle-* 81r2, 90v6, 103v4, 106v2, 114v2, 180r5; *teslīm eyle-* 59v3; *tevbe eyle-* 207v2; *tımār eyle-* 7r3, 188r5; *ṭop eyle-* 138r6; *ṭūr eyle-* 144r2; *ṭuş eyle-* 134v5, 191v1; *ʿuryān eyle-* 120v6; *vaʿde eyle-* 60v6; *var eyle-* 100r6, 173r4, 186r4, 186v3; *vaṣf eyle-* 169r6; *yaraġuŋ eyle-* 112r5; *yaş eyle-* 135r1; *yėr eyle-* 185v5; *yesīr eyle-* 163v5; *yigit eyle-* 177r2; *yol eyle-* 99v4; *yoldaş eyle-* 134v1, 134v2; *yüzüŋ ṭopraḳ eyle-* 87v5; *ẓafer eyle-* 187r2; *ẓālimlıḳ eyle-* 115v6; *zār eyle-* 187v2; *ẕikr eyle-* 174v1; *zindān eyle-* 120v4; *zīr ü zeber eyle-* 187r6, 188r6; *ẓulm eyle-* 208v1.

gelmek "gelmek":

ʿacāib gel- 113r5; *ʿaceb ḥāle gel-* 135v6; *ağır gel-* 83v4; *başa gel-* 162v1; *başa gel-* 205r2; *başına gel-* 80v1, 101r2; *beri gel-* 127v4; *bilmeyene ḳaz gel-* 66v1; *boġazuŋa gel-* 63r4; *buyruḳ gel-* 81r5; *cān gel-* 158v3; *cihāna gel-* 119v7, 132r2, 142v5, 162v6; *dāra gel-* 119r4; *destūr gel-* 105r1; *dile gel-* 61r1, 103v6, 130r4, 136r1, 157r2; *dostdan ẖaber gel-* 81r1, 99v3; *dünyāya gel-* 112r4; *dünye dutan gel-* 177r1; *dünyeye gel-* 96v3, 110r4, 118v5; *ecel gel-* 125r4; *elden gel-* 73v3; *elüŋden gel-* 66v5; *ėtdügi yoluŋa gel-* 77r2; *giresi gel-* 84r6; *göresi gel-* 84r6; *gözyaşı nice gel-* 174v6; *ḥaḳ yolına gel-* 42v4; *ḥālden ḥāle gel-* 66v6; *ḥāṣıla gel-* 78r2, 136v2; *ẖoş gel-* 186r5; *ileri gel-* 127v5; *ilerü gel-* 14r3; *iş gel-* 61r2; *ḳarşu gel-* 120v3, 208r2; *kendözüme gel-* 147r1; *ḳılası gel-* 84v2; *ḳırası gel-* 84v3; *olası gel-* 84v5, 85r1; *peşimāna gel-* 175v6; *söyleyesi gel-* 189r3; *süresi gel-* 84v4; *ṭapuya gel-* 198r7; *tevbeye gel-* 110r5, 110v5; *ṭoġrı yola gel-* 154r6; *ṭoġru gel-* 33v2; *ṭuta gel-* 77v6; *uz gel-* 66r4; *varası gel-* 85r2; *vāz gel-* 66v2; *veresi gel-* 84v1; *yaḳın gel-* 113v3; *yola gel-* 79r4, 79r4, 103r2, 110r4, 136v3.

getürmek "getirmek":

ele getür- 87v3, 199v6; *dile getür-* 175v2, 176r3, 188v4; *ẖaberin getür-* 65v4; *saʿādetler getür-* 30r6.

görmek “görmek”:

az görme- 123r3; *alıḳ görme-* 184v4; *bahādur gör-* 184v2; *fāide gör-* 32v3; *ġanīmet gör-* 127v3; *güzīn gör-* 30v5; *ḫor görme-*198r5; *ḫoş gör-* 110v4; *uŋat gör-* 13r2; *yalan görme-* 68v1.

göster- “göstermek”:

ʿibret göster- 127r1; *kesb göster-* 102r3; *ʿöẕür göster-* 22r1; *saʿādet göster-* 19v1; *yol göster-* 124v2.

ḳalmaḳ “kalmak”:

ʿāciz ḳal- 85v1; *aldanuban ḳal-* 110r5; *bāḳī ḳal-* 39r2, 67v2, 112r4, 117r6; *bir yaŋa ḳal-* 88v6; *boynuŋda borc ḳal-* 97v2; *boynuŋda ḳal-* 182r3; *boyun zencīrlü ḳal-* 37r3; *cānsuz ḳal-* 131v3; *dermān-de ḳal-* 12r6; *diri ḳal-* 19r3; *dutsaḳ ḳal-* 105r5; *esen ḳal-* 125v1; *ėtdügi ḳal-* 92r7; *gėrü ḳal-* 107r3, 107v4, 113r6, 173v3, 173v4, 180v4, 190r6; *göŋülsüz ḳal-* 163v4; *ḥāli ḳalma-* 51v3; *heybete ḳal-* 158v2; *ıraḳ ḳal-* 103r1; *ıṣṣısuz ḳal-* 174r1; *ıssuz ḳal-* 98r1; *ḳapuda ḳal-* 64r6; *maḥrūm ḳal-* 147v2, 148v3, 206r6; *maḥrūm ḳalma-* 110v1; *müşkil içinde ḳal-* 169v5; *ṭaŋa ḳal-* 60r5, 60v1; *ṭaşra ḳal-* 13r3, 43v4; *ṭaşrada ḳal-* 24r5; *unıdılup ḳal-* 147r4; *vālih ü ḥayrān ḳal-* 93r3; *yarına ḳal-* 42r6, 42v2; *yolda ḳal-* 87v4, 130v5; *yollarda ḳal-* 11r3; *yüzi ḳalma-* 21v5.

ḳılmaḳ “kılmak”:

āh ḳıl- 93r2; *ʿarbede ḳıl-* 207r4; *ārzū ḳıl-* 159r3, 159r3, 159r4, 159r5, 159r6, 159v1; *āsāyiş ḳıl-* 74r2; *aṣṣı ḳıl-* 175v5, 175v6, 176r4; *āşikāre ḳıl-* 189v3; *bayıḳ ḳıl-* 94r6; *ber-ḫūrdār ḳıl-* 192r5; *biŋ bir kelime ḳıl-* 127r5, 133v5; *cānum ḳurbān ḳıl-* 143r6; *cefā ḳıl-* 134r3; *cevlān ḳıl-* 127v6, 172r2; *cūş ḳıl-* 140v1; *daʿvā ḳıl-* 41r2, 57r3, 85v2, 85v2, 154v5, 157v1; *dermān ḳıl-* 188r5; *diri ḳıl-* 198v6; *duʿā ḳıl-* 195v3; *esīr ḳıl-* 90r2, 197r5; *fidā ḳıl-* 127v4, 131v3; *ferāḥ ḳıl-* 137v3; *ġazā ḳıl-* 193v3; *günāh ḳıl-* 157r4; *ḫaṭā ḳıl-* 111v2; *ʿibādet ḳıl-* 101v6; *ikindüyi ḳıl-* 108v6; *ʿināyetüm ḳıl-* 128v3; *iş ḳıl-* 38r2; *ḳabūl ḳıl-* 143r6; *ḳanāʿat ḳıl-* 126v6; *ḳarār ḳıl-* 135r6, 159v3, 185v6; *kibir ḳıl-* 164r1; *ḳullıḳ ḳıl-* 15r2, 180r1; *miʿrācı ḳıl-* 126v5; *muʿallaḳ ḳıl-* 63v3; *muḥkem ḳıl-* 152v3; *münācāt ḳıl-* 64v1; *namāz ḳıl-* 83v6, 108v3, 108v5, 109r3, 150v4, 174v2, 174v1, 174v3, 181r3, 181r4; *naẓar ḳıl-* 77v2, 102v6, 133v1, 152r4, 152r4, 152v1, 154r3, 163v1, 185v3, 205v6; *niyāz ḳıl-* 111v1; *pāre ḳıl-* 128r3; *pinhān ḳıl-* 120v6; *ṣabır ḳıl-* 28v5; *ṣabr u tedbīr ḳıl-* 29v6; *secde ḳıl-* 64v1, 198v1; *sefer ḳıl-* 94r4, 155r4; *seyrān ḳıl-* 84v2, 135v3; *şād ḳıl-* 73r5; *şükür ḳıl-* 19r5; *ṭāʿat ḳıl-* 65r1, 65v2, 110v1, 116r1, 137r4; *tamām ḳıl-* 147r3; *ṭapu ḳıl-* 7r2, 113r3, 121v2, 132r2; *tefekkür ḳıl-* 148v5; *temāşā ḳıl-* 209v6; *tevbe ḳıl-* 187v5; *vefā ḳıl-* 117r5; *yad ḳıl-* 73r5; *yaraḳ ḳıl-* 32v5, 51v4; *yārī ḳıl-* 52r5, 123v3; *yavı ḳıl-* 205v2; *zārī ḳıl-* 61v3, 97r5, 145r2; *ẕikr ü tesbīḥ ḳıl-* 195v3; *zühd ü ṭāʿat ḳıl-* 65v1, 97r4, 194r5.

ḳomaḳ “koymak”:

aç ḳo- 209r3; *'aḳlı beleşde ḳo-* 168v1; *deprenimez ḳo-* 205r5; *elden ḳo-* 178r5, 195r1, 195r3, 204v3; *ėlden ḳo-* 16r3; *elden ḳo-* 43r5; *emānet ḳo-* 30v1; *etegin ḳo-* 43r6; *ḳapu ḳo-* 12r4; *muḥtāc ḳo-* 209r3; *üstün ḳo-* 204r1; *yolda ḳo-* 137v2, 145v6, 164v1; *yoldan ḳo-* 194v5, 195r2, 204v2.

ḳoymaḳ “koymak”:

başına od ḳoy- 42v2; *elden ḳoy* 81v4, 177r3; *ḥükmine ḳoy-* 135v3; *ḳıymet ḳoy-* 48v1; *yarına ḳoy-* 53r5; *yolda ḳoy-* 26r4, 145v7.

olmaḳ “olmak”:

ābād ol- 140r2; *'aceb ol-* 126r1; *acı datlı ol-* 119r7; *açar ol-* 145r5, 145v4; *ādem ol-* 133v4; *aġı ol-* 156v2; *āḫir zamān ol-* 92r3; *'aḳl u fehim-nis̱ār ol-* 72r3; *alçaḳ ol-* 110v2; *'ālim ol-* 193r7; *'amel ol-* 172v2; *'āmī ol-* 138v5; *ān ol-* 140r3; *ansuz ol-* 122v6, 123r2; *aŋmaz ol-* 176r3; *'ār ol-* 206v4; *'araṣāt ol-* 17r5; *arı ol-* 24r4; *'arş ol-* 140v4; *'arż-ı ḥāli ol-* 52r4; *aṣlan ol-* 138r4; *aṣṣısı ol-* 173v4; *āsūde ol-* 139r6; *āsūde ol-* 8r2; *aş ol-* 185r5; *'āşıḳ ol-* 41v6, 56v4, 58r2, 104v4, 126v3, 141r6, 154r1, 154r2, 163r3, 163v4, 180v1, 184v7, 203r1, 206r4, 206v4; *āşüfte ol-* 139r6; *āvāre ol-* 101r2; *'ayān ol-* 38v4, 61v5, 92v2, 161r2, 170r7, 178r3; *aydın ol-* 54r5; *ayıḳ ol-* 130v2, 130v2; *ayırup seçmek ol-* 132v2; *ayru ol-* 96r6; *ayuḳ ol-* 107v5; *az ol-* 132v5; *āzād ol-* 140r2, 108v4; *āzāt ol-* 65v3; *bāġ u bostān ol-* 57v7; *bāġı ol-* 156v2; *bahāne ol-* 162v5; *baḫīl ol-* 32v2, 38v3; *baḥrī ol-* 119v3, 178r6, 201r4; *baḥrīsi ol-* 121v4; *bāḳī ol-* 193r6, 193v5, 193v6, 193v6, 198v4; *baḳḳāl ol-* 209v3; *baş ol-* 14r3; *baṭṭāl ol-* 116v6; *bayrām ol-* 183r2; *be’s ol-* 60v3; *beg ol-* 168r4; *belürsüz ol-* 144v5; *benümile ben ol-* 196r1; *ber-dār ol-* 140r3; *berḫūrdār ol-* 32v6; *ber-ḫūrdārlıġı ol-* 192r5; *beşāret ol-* 31r1, 58v2; *bıŋar ol-* 161v5; *bī-cān ol-* 139r3; *bī-cism ol-* 139r3; *bī-ḫīş ol-* 140r6; *bī-kān ol-* 139v4; *bī-ḳarār ol-* 88v4; *bī-levn ol-* 139v4; *biliş ol-* 102v3, 126v2; *bilmez ol-* 176r1; *bilmiş ol-* 163r7; *binemez ol-* 18v4; *biŋ cān ol-* 137v5; *bir ol-* 60v2, 103r6, 113v5, 167v1, 167v3, 168v5; *bī-reng ü bī-elvān ol-* 139v1; *birlik ol-* 25r2, 81v4; *bizār ol-* 81r4; *bostān ol-* 58v4; *boynına zencīr ol-* 37r4; *bulut ol-* 141r1; *burc u bārū ol-* 91r3; *bülbüli ol-* 58v5; *bünyād ol-* 120r2, 133r7; *bünyādı ol-* 18v3, 197r4; *bütün ol-* 112r1; *ca'fer ol-* 138v4; *cāhillerden ol-* 116v2; *cālīnūs u buḳrāṭ ol-* 139r4; *cāmī ol-* 138v5; *cān ol-* 25v4, 92v3, 130v5, 137v3, 140r3, 155v3, 160v5, 166v6, 196r1; *cānı ol-* 46v4; *cānn ol-* 140r4; *cānum ġıdāsı ol-* 27v4; *cem' ol-* 27r1; *cercīs ol-* 134r2; *cercīs ü bercīs ol-* 139r4; *cevlān ol-* 138r1; *cin ol-* 140r4; *cüvān ol-* 154r3; *çevgān ol-* 138r6; *çırāġ ol-* 174v2; *çig ol-* 162v5; *çoḳ ol-* 206v4; *dāim ol-* 28r5; *dār ol-* 140r3; *da'vāsı yalan ol-* 85v2; *dāvud ol-* 139v6; *degülse ol-* 177v3; *deksüz ol-* 139v2; *delīl ol-* 206v3; *delü ol-* 122r5, 123v2, 123v2, 157r4, 188v6, 197v7, 201v6; *dem-sāz ol-* 173r2; *deŋiz ol-* 17v6, 163v1; *deŋize ġarḳ ol-* 63r4; *deŋsiz ol-* 139v2; *der-bān ol-* 140r2; *dermān ol-* 2v2, 140v2,

175r2, 175r2, 175r2; *dervīş ol-* 81v3, 116v4, 167v3, 191v5; *deryā ol-* 138v1; *destān ol-* 59r3, 139r5, 140r6, 154r1; *destūr ol-* 114r3; *devlet ol-* 88v1, 89r1, 193r6; *dīdāra müstaġraḳ ol-* 4r10; *diken ol-* 155v5, 155v5; *dilkü ol-* 138r4; *dīn diyānet ol-* 193v1; *dīn īmān ol-* 131r3; *dīn tamām ol-* 65r2; *diri ol-* 122v6; *dirlik ol-* 25r2, 81v4, 160v6; *dīvāne ol-* 179r5; *dost ol-* 81r3, 104r5; *dost yolına ḫarc ol-* 180v2; *dost yolında ḳurbān ol-* 180r6; *dosta ḳul ol-* 58v5; *dosta ḳurbān ol-* 180v2; *dostı ol-* 102v4; *dūn ol-* 139v5; *dutsaḳ ol-* 177r1; *dutulmaz ol-* 207v1; *duzaḳ ol-* 102v6; *dükkān ol-* 121v1; *dün ol-* 144v4, 194v2; *düpdüz ol-* 75v2; *düşmān ol-* 89r6; *ebter ol-* 24v2; *efreng ol-* 138v3; *efsāne ol-* 178v6; *eksük ol-* 164r4, 191v1; *emīn ol-* 151v2; *ene'l-ḥaḳ ol-* 196v2; *epsem ol-* 201r5; *er ol-* 206r5; *eren yolında ṭopraḳ ol-* 87r4; *erişgen ol-* 89v3; *erkān ol-* 140r5; *ėrmez ol-* 175v5; *erte ol-* 95r1; *esīr ol-* 16v1, 176v2; *esrük ol-* 95r3, 107v5, 191v4; *ėş ol-* 161v1, 191v5; *eşi ol-* 83r5; *evi tārāş ol-* 71r4; *eyle ol-* 48v3; *eyü ol-* 30r4; *eyyūb ol-* 134r3; *fāide ol-* 37r6; *faḳ ol-* 103v3; *fānī ol-* 204r3; *fāriġ ol-* 65v2, 102r6, 134v3; *fāsid ol-* 83r1; *fāş ol-* 185v1; *fenā ol-* 170r6; *ferāġat ol-* 10r1; *feraḥ ol-* 10r2; *fermān ol-* 2v2, 117v3, 137v2, 147r5, 159v4; *ferrāş ol-* 71r5; *fidā ol-* 198r3; *fiġān ol-* 61v2; *fiġānlar ol-* 205r1; *fużūl işlü ol-* 123v5; *fülān ol-* 90v5; *fürḳat ol-* 116v5; *ġāfil ol-* 21r1, 23r1, 26r4, 95v4, 107r4, 155v6, 172v4; *ġāib ol-* 194r6; *ġalṭān ol-* 61v4; *ġarḳ ol-* 90v1, 143v4, 167r2; *ġāzī ol-* 138v3; *genc yaz ol-* 185r4; *gėrçeklerden ol-* 200r4, 205r3; *gerdān ol-* 137v1; *gerdūn ol-* 137v1; *gerek ol-* 128r2, 174v2; *gevher ol-* 139v3; *giŋ ol-* 115r6; *girdār ol-* 140r3; *giriftār ol-* 206r4; *giryān ol-* 137r6; *gitmez ol-* 33v4; *gitmiş ol-* 65v1, 143r5; *göçer ol-* 145v3; *görilmez ol-* 27r6; *görinmez ol-* 18v4; *görmez ol-* 175v4, 176r2; *görünmez ol-* 9v4; *gözsüz ol-* 198v3; *güç ol-* 39r3, 161r1, 183r3; *güçlü ol-* 123v5; *gül ol-* 58v5, 155v5; *gül-istān ol-* 58v5; *gül-zār ol-* 206v2; *gümān ol-* 92r3; *güm-rāh ol-* 67v2, 107v2, 140r1; *gündüz ol-* 183r4; *ḫaber-dār ol-* 206r6; *ḥākimi ol-* 161r1; *ḥaḳ ol-* 50v2, 50v2; *ḥaḳḳ'ıla ol-* 103r1; *ḥāl ol-* 24r3; *ḥāl-daş ol-* 71r3, 178r2; *ḥāli buḫl ol-* 38r6; *ḥalḳa ol-* 125v3; *ḥālleri nice ol-* 194r3; *ḥālüm nice ol-* 125r6; *ḫalvet ol-* 64v2, 162v4; *ḫāmūş ol-* 140r6; *ḫandān ol-* 137r6; *ḫār ol-* 139v3; *ḫarāb ol-* 65r6, 144v2, 164r1, 170r5; *ḫarc ol-* 49v2; *ḥāṣıl ol-* 70v6; *ḫāṣṣü'l-ḫāṣṣdan ol-* 59r2; *ḥavāle ol-* 190r5; *ḥayrān ol-* 61r5, 109v4, 122r3, 137r6, 139r6; *ḫayrıla ol-* 29v5; *ḥayvān ol-* 116r4, 138r2, 139v2; *ḥāżır ol-* 2r2, 22v5, 22v5, 59v3, 109r2; *ḥażret ol-* 89r4; *helāk ol-* 33v5, 109v3; *ḥelāl ol-* 59v6, 84r3; *hem bāġ u hem bostān ol-* 140r6; *hem-dem ol-* 20r5; *hem-rāh ol-* 140r1; *hem-rāz ol-* 88v3; *heybetlü ol-* 207r5; *ḥicāb ol-* 53r3, 106r1; *hicrān ol-* 140r1; *himmet ol-* 34v3, 67v5; *ḫod-bīn ol-* 22v6; *ḫoş ol-* 29r3, 185r3; *hū ol-* 140v5; *ḫurrem ol-* 115v5; *ḥüccetlü ol-* 207r3; *hünerlü ṭaş ol-* 116v1; *ḥürmetlü ol-* 207r2; *ıraġ ol-* 10r3; *ıraḳ ol-* 46r5, 116v2; *ırmaġ ol-* 17v2, 161v5; *ırmaḳ ol-* 128v6; *ʿışḳ mevcine ġarḳ ol-* 159v5; *ʿışḳ ol-* 153v6; *ʿışḳa yesīr ol-* 122r2; *ʿibret ol-* 34v3; *içdügi ḳan ol-* 92r5; *iḫlāṣ ol-* 91v1; *iḳrār bütün ol-* 67v4; *ʿilmüŋde ġarḳ ol-* 157r1; *ʿimāret ol-* 90v6, 164r1; *ʿimrān ol-* 139v5; *īn ol-* 140r3; *ʿināyet ol-*

ol- 144v3, 147r2; *su'āl ol-* 59r5; *ṣūfī ol-* 135v2; *sulṭān ol-* 10r4, 121v2, 139r1, 155v3, 159r6; *sulṭānına ḳul ol-* 9v5; *ṣūret ol-* 63v1; *ṣūret-i insān ol-* 137v3; *süleymāndan ilerü ol-* 32r6; *ṣād ol-* 19r1, 37v6, 62v4, 126v1, 151v4; *şākir ol-* 139r2; *şār ol-* 206v1; *şefāʿat ol-* 200r2; *şefāʿati ol-* 200r3; *şeker-istān ol-* 58v6; *şekker ol-* 46v2; *şemʿ ü çırāġ ol-* 109r1; *şems ol-* 140v4; *şermende ol-* 16v4; *şeş cihet ol-* 63v4; *şeyṭān ol-* 138r5; *tācir ü ʿaṭṭār ol-* 209v3; *tamām ol-* 91r4; *ṭar ol-* 37r5; *ṭaş ol-* 185r6; *ṭaşlar üstünleri ol-* 194r4; *ṭaşra ol-* 23v2; *ṭatlu ol-* 190r5; *ṭayyār ol-* 138v4; *ten ol-* 140r3; *terk ol-* 41v4, 65v5; *terki ol-* 40r5; *teslīm ol-* 56v4, 83r2; *tiryāk ol-* 59v6, 109v5; *ṭopraḳ ol-* 188r6, 205v5; *ṭudaş ol-* 184v12; *ṭūfān ol-* 140v4; *ṭuġyān ol-* 140v4; *ṭuş ol-* 57v5, 185r4; *uçar ol-* 145v2; *ulaşgan ol-* 89v2; *ʿummān ol-* 138v1; *ʿuryān ol-* 99r1; *uṣaŋ ol-* 31r2; *utlu ol-* 207v1; *uyan ol-* 92r6; *uyanuḳ ol-* 76v5; *vācib ol-* 120v3; *var ol-* 18v5, 28v4, 206v3; *varmaġ ol-* 17v2; *vāṣıl ol-* 43r2; *vuṣlat eri ol-* 78r5, 78r6; *vebāl ol-* 59v2; *vefā-dār ol-* 206r3; *vėrmez ol-* 175v4; *vīrān ol-* 173v3; *yaġma ol-* 155r1, 155r1, 155r2, 155r3, 155r4, 155r5, 155v1; *yaġmur ol-* 121v6; *yaḳın ol-* 19v3; *yāḳūt ol-* 139v3; *yalan ol-* 90v5; *yalıncaḳ ol-* 126v5; *yār ol-* 18v5, 28v4, 121r4, 206r3; *yaraġ ol-* 174v2; *yaramaz ol-* 117v2; *yāri ol-* 27v3; *yas ol-* 60v3; *yaş ol-* 161v1; *yatlu ol-* 206v6; *yavuz ol-* 162r7; *yaylamaz ol-* 144v3; *yėgrek ol-* 24r6, 191r3; *yėr ol-* 30r1; *yesīr ol-* 163v5, 163v6; *yıldırım ol-* 121v6, 141r3; *yoḫsul ol-* 99v4; *yoḳuş ol-* 183r3; *yola baş ol-* 71r6; *yoldaş ol-* 14r3, 33v1, 33v2, 71r2, 75v4, 114v3, 156v1, 167v5, 176v6, 167v6, 167v6, 178r2, 185r1; *yoldaşuŋ ol-* 16v3; *zaḥmetlü ol-* 207r6; *żaʿīf ol-* 116r6; *ẕākir ol-* 139r2; *ẕāt ol-* 88v5; *zebūn ol-* 146v3, 198r7; *zekeryā ol-* 134r4; *zencīr ol-* 37r2; *zevāl ol-* 59r5; *zindān ol-* 140r2.

ṭutmaḳ "tutmak":

adı ʿālemi ṭut- 186v6; *boyun ṭut-* 56v4; *buyruġın ṭut-* 108v3; *cānın dirīġ ṭut-* 127v4; *cānın ṭut-* 56v3; *daḳ ṭut-* 103r4; *dėdügin ṭut-* 29v1; *dīn ṭut-* 65v2; *dirlik ṭut-* 77v6; *düpdüz ṭut-* 170v2; *erenler etegin ṭut-* 202r1; *gümān ṭut-* 38r3; *ʿışḳ etegin ṭut-* 59r5, 72r6; *işüŋ ḳolayın ṭut-* 96v4; *ḳılavuz ṭut-* 124r3; *söz ṭut-* 21r1; *yüz ṭut-* 61r1; *yüzin ṭut-* 61r3, 195r5.

ṭurmak "durmak":

düşüp ṭur- 131v6; *erte namāzına ṭur-* 174r4, 174r4, 174r5, 174v2, 174v4; *ėrte namāzına ṭur-* 174r6, 174v1, 174v3; *ḳāim ṭur-* 94v2, 179r3; *ḳarāra ṭur-* 201v2; *ḳarşu ṭur-* 22r4, 20r5, 173r6, 177r6; *ḳavī ṭur-* 123v6; *ḳayyım ṭur-* 141v2; *ṣabırda ṭur-* 30v4; *ṣaf ṣaf ṭur-* 171r5; *ṭāʿata ṭur-* 57v4, 75v3; *ṭapuya ṭur-* 9v2.

varmaḳ "varmak":

ʿaḳlum var- 145r3; *alçaḳ var-* 18r5; *aşaḳ var-* 18v2; *başa var-* 192v6; *bāzāra var-* 152r1; *dosta var-* 99v6, 151v6; *eli var-* 115r2; *eyleyü var-* 144r6; *fenāya var-* 123v2; *ḥācāta var-* 44v4; *ḥacca var-* 193v3; *ḥaşra var-* 61v1; *ḥayfa var-* 13r5; *ileri var-* 19r6; *ilerü var-* 187v1; *kendüden var-* 158r6; *öge var-* 83r4; *secdeye var-* 195v2; *sefere var-* 72v6; *sırrına var-* 85r2;

ta'ziyede var- 89r3; *ṭoġru var-* 53r2, 182v6, 199r6; *yaḳın var-* 121v5; *yavı var-* 7r1, 77v2, 106v6, 177r3; *yol var-* 20v2, 60r5, 76r3, 147v4, 164r4, 164v1, 193r7, 199r2, 199r3; *yüz süriyi var-* 122r5, 154v5; *ziyāna var-* 107r5.

vermek "vermek":

bahā ver- 46r2; *baṣīret ver-* 51v5; *boyun ver-* 43r4; *cān ver-* 84v1, 157r6; *erk ver-* 43r3; *göŋül ver-* 40v3; *ḫaber ver-* 11r2, 128r4; *kendüligini ver-* 52v3; *ḳuvvet ver-* 56r4; *murād ver-* 76r6; *selām ver-* 16v5; *ṭūfān ver-* 135r5; *yaġmaya ver-* 159v3; *zekāt ver-* 35v2, 36r1, 37r4.

vėrmek "vermek":

ad vėr- 168v3; *amān vėr-* 114r5; *bāc vėr-* 103v4; *baş vėr-* 33r5; *boyun vėr-* 97r2; *cān vėr-* 11v2, 74v3, 127v3, 186r4, 190v4, 196v6, 197v4; *cevāb vėr-* 22r3, 111v2, 125v6, 173v6, 182v4; *çeşni vėr-* 51r3; *dile vėr-* 80r1; *dilek vėr-* 200v3, 201v4; *fetvā vėr-* 150v5; *ġarḳa vėr-* 171r1; *göŋül vėr-* 67v6, 68v3, 102r5, 149v4, 206r3; *gümāna vėr-* 105v1; *ḫaber vėr-* 5r2, 24v5, 63v5, 76r3, 82v4, 89r2, 121v4, 122r4, 130r6, 113r2, 145r3, 149v2, 149v4, 150r5, 151v4, 175v4, 181v2, 186r6, 191v2, 207r3; *ḥarekāt vėr-* 63v5; *ḥisāb vėr-* 113v1; *'ivāż vėr-* 145v7; *kerāmet vėr-* 63v2; *mecāl vėr-* 106v2; *murād vėr-* 109r5; *nişān vėr-* 169v5, 179r5; *ögüt vėr-* 76r5, 100r2, 116r4, 176r4; *'öşr vėr-* 36r5; *rızḳ vėr-* 107v3; *sebaḳ vėr-* 105r3; *söz vėr-* 106v3; *yaġmaya vėr-* 107v7, 108r1, 108r2, 108r3, 108r4, 108r5, 108v1; *yėle vėr-* 15v3, 16r6; *yol vėr-* 79r6.

1.3.8. Yûnus Emre'nin Risâletü'n-Nushiyye ve Dîvân'ında Söz Varlığı

İlim dili olarak Arapçanın, edebiyat dili olarak da Farsçanın kullanıldığı Selçuklular dönemi Anadolu'sunda Yûnus Emre'den başka eserlerinde Türkçe kullananların sayısı fazla değildir. Bu dönemde Ahmed Fakîh, Şeyyad Hamza, Hoca Dehhânî, Sultan Veled, "Kıssa-yı Yûsuf"un yazarı Ali ile bazı manzume ve beyitleriyle Mevlânâ Türkçe eserler vermişlerdir. Yine Yûnus'la çağdaş olan Gülşehri ve Âşık Paşa da bu dönemde Türkçe ile eser verenler arasındadır. Dönemin eserleri, Hoca Dehhânî'ninkiler müstesna tutulduğunda daha çok dinî, tasavvufî ve ahlakî mahiyette eserlerdir.

Bir XIII. yüzyıl şairi olan Yûnus Emre'nin, Türkçe şiirler yazan çağdaşlarıyla mukayese edildiğinde, yaşadığı dönemin tüm özelliklerini eserlerinde sergilediğini söylemeye mecburuz. Bu sebeple Yûnus, Türkçenin XIII. ile XV. yüzyılları arasındaki dönemini ihtiva eden "Eski Anadolu Türkçesi"nin veya bir başka deyişle "Eski Türkiye Türkçesi"nin en önemli temsilcilerinin başında gelir.

Faruk Timurtaş, Yûnus Emre'nin eserlerinde kullandığı dille ilgili olarak şunları söylemektedir: "Yûnus Emre XIII. yüzyılda Anadolu'da yeni bir edebiyat dilinin (Batı Türkçesi yazı dilinin) doğuşunda en mühim rolü oynayanlardan biridir. Eski Anadolu Türkçesi denilen bu devrenin en büyük temsilcilerinden olan şairimiz, dilimizi son derece güzel kullanıp işleyen, geliştiren büyük bir sanatkârdır. Dili eşsiz bir kudret ve hünerle kullanan Yûnus'un şiirlerinde Türkçe en güzel şeklini almıştır. Dilimizin millî sesini, millî çehresini ve dehasını o devirde en iyi aksettiren sanatkâr Yûnus Emre'dir. Onun dili en güzel, en hâlis Türkçedir. Yûnus, halkın dilini en canlı, en ışıklı ve en sıcak şekilde kullanmıştır. Türkçenin bir edebiyat ve kültür dili olmasında Yûnus'un hizmeti son derece büyüktür. Bu dil, İslamî Türk medeniyetinin o devirde taşıdığı bütün zenginliği içine alan ve aksettiren millî bir dildir. Türk halkının bütün duygu, heyecan ve düşüncelerini, bütün iç zenginliğini en iyi şekilde verebildiği için de son derece samimî ve bizdendir. Yûnus sade bir dil kullandığından halk, onu yüzyıllar boyunca severek okumuştur, bugün de severek okumaktadır. Türk milleti Yûnus'ta kendi öz dilini ve kendi iç dünyasını bulmaktadır."[209]

Nihat Sami Banarlı'ya göre Yûnus Emre, geniş halk kitlelerini etkileyen tasavvuf felsefesini Türk dili ile hem güzel hem kifayetli söyleme sırrını keşfetmiş bir şairdir. "*Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*" adlı eserinde Nihat Sami Banarlı, Yûnus Emre'nin Türkçesiyle ilgili şu tespitlerde bulunur:

"Yûnus Emre'ye kadar, üç milletin üzerinde asırlarca işlediği Acem lisanı bile Vahdet-i Vücûd inanışını Yûnus kadar kolay söyleyememiştir. Hiçbir yapmacığı olmayan, âdeta sanat kaygısı ile söylenmiyormuş gibi sade ve külfetsiz bir lisanla söylenen Yûnus'un şiirlerine

---

[209] Faruk Timurtaş, *Yûnus Emre Dîvânı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1980, s. II.

hemen bütün tasavvuf edebiyatında benzer şiirler bulmak kolay değildir. Bu şiirlerin benzerleri, ancak onun yolunda yürüyen ve onun gibi söylemek azmiyle coşkun, Yûnus Emre mektebi talebesinin bazı şiirleridir.

Yûnus'ta, tasavvufun söylenmesi güç heyecanları berrak bir su içindeymiş gibi zevkle görülür. Bu su, denilebilir ki, Yûnus'un güzel, mûsikî dolu, saf ve temiz Türkçesidir. Bu öyle bir sudur ki, bulunduğu kap sarsılıp onu çağıldatan şairin ruhundaki fırtınalar arttıkça daha çok berraklaşır.

Allah sevgisini, insandaki Allah'ı; her varlıkta Allah diyen bir ifade bulunduğunu söyler ve Tanrı'sına varamamak endişesiyle yandığı zamanlardaki acısını haykırırken Yûnus, âdeta eskiden söylenmiş şiirleri hatırlıyor ve onları tekrarlıyormuşçasına şiiri kolay söylemiştir. Böylelikle, Anadolu'da XIII. asırda başlayan ve bir daha yerini hiç bir yabancı dile bırakmayan Türkçenin bu kati zaferinde Yûnus Emre'nin aziz hizmeti vardır. Ancak, Yûnus Emre Türkçesi, bazılarının yanlış olarak söyledikleri gibi bir öz Türkçe değildir. Bu dil, ortak İslam medeniyeti içinde öteden beri gelişmeye başlamış ve bu ortak medeniyet dillerinden Türkçeleştirilmiş kelimelerle zengin bir İslamî Türk dilidir.

Türk Milleti, bilhassa Anadolu ve balkanlar Türkiye'sinde her türlü yabancı menşeli kelimeleri Yûnus Emre asrından bu yana, büyük bir temsil kudretiyle Türkçeleştirmiş; bunların pek çoğunu kendi dilinin söyleyiş inceliklerine uydurarak Türkçe sözler hâline getirmiştir.

İmanı ve ideali gereğince, geniş halk topluluklarına ses duyurmaya çalışan Yûnus Emre'nin Türkçesi, işte bu şartlar içinde sade ve çok güzel bir halk lisanıdır."[210]

Abdülbaki Gölpınarlı, Yûnus'un dilini çağdaşlarıyla karşılaştırarak, onun dilinin Sultan Veled, Dehhânî, Şeyyad Hamza, Âşık Paşa ve Said Emre'nin eserlerinde görülen dilin aynısı olduğu kanısına varır ve Yûnus'un hâlis Anadolulu olduğunu söyler. Gölpınarlıya göre, Yûnus'u benimseyen halk, Yûnus'un dilini değiştirmeye koyuldu ve bu sayede Yûnus'un dili her devrin hatta bu günün dili oldu.[211]

Fuat Köprülü, dil husûsiyetleri bakımından Yûnus'un çağdaşlarıyla birlikte dâhil olduğu Eski Anadolu Türkçesi'nin Azeri lehçesiyle büyük bir yakınlık ve benzerlik gösterdiğine dikkat çekmektedir. Ona göre, Yûnus'un lisanı, o devir Anadolu eserleri gibi, biraz archaic olmakla beraber, saf Anadolu Türkçesidir.[212]

Fahir İz, Yûnus'un sonraki yüzyıllarda üç ayrı kol olarak gelişen Dîvân, Tekke ve Halk şiiri çığırlarını kapsayan şiir ve dil anlayışıyla gerçek Türk şiirini yarattığı görüşündedir. Nasıl ki İtalyan yazı dilinin kurucusu Dante ise, onun çağdaşı olan Yûnus Emre de Türk şiir dilinin

---

[210] Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1987, s. 335.
[211] Abdülbaki Gölpınarlı, *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 113-118.
[212] M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2007, s. 273-274.

kurucusudur.[213]

Mustafa Tatçı ise, Yûnus'un asıl dehasını, Türkçeyi sanatkârâne bir üslûpla kullanmasında arar ve Yûnus'u âdeta Türkçe tasavvuf ve ıstılah dilinin kurucusu sayar. Tatçı'ya göre Yûnus'un dilinde Türkçe, edebî ve estetik bir hüviyet kazanmış, canlanıp yayılmıştır. Üstelik bu dil, İslamî Türk medeniyetinin o devirde taşıdığı bütün zenginliği içine alan ve aksettiren bir özellik arz eder.[214]

Tüm bu görüşlerin ortak noktası, Yûnus'un dilinin Türkçe ağırlıklı olmak üzere, Arapça ve Farsça karışık bir Türk-İslam dili olduğu yönündedir. Yine ortak kanı, Türkçeyi büyük bir ustalıkla kullanan şairin, Türkçenin bir edebiyat dili olmadaki üstün gücünü ortaya koyduğu şeklindedir.

İlk kez *Orhun Abideleri*'nde olgun bir hâlde karşımıza çıkan ve *Dîvânü Lûgati't-Türk, Kutadgu Bilig, Dîvân-ı Hikmet* gibi eserlerle zenginliği ortaya konan Türkçe, Yûnus Emre'nin eserlerinde altın çağını yaşamış ve zirveye çıkmıştır. İncelemeye konu metnimiz olan Fatih nüshasını incelediğimizde bunu net bir şekilde görebiliyoruz. Metnimizin dizin bölümünde madde başı 3502 söz varlığı mevcuttur. Bu söz varlığının dillere göre dağılımını tespit ettiğimizde şöyle bir grafik ortaya çıkmaktadır:

-Türkçe (T.): Madde başı 1708 söz varlığı.

-Arapça (Ar.): Madde başı 1098 söz varlığı.

-Farsça (Far.): Madde başı 467 söz varlığı.

-Yunanca (Yun.): Madde başı 12 söz varlığı.

-Ermenice (Erm.): Madde başı 3 söz varlığı.

-İbranice (İbr.): Madde başı 1 söz varlığı.

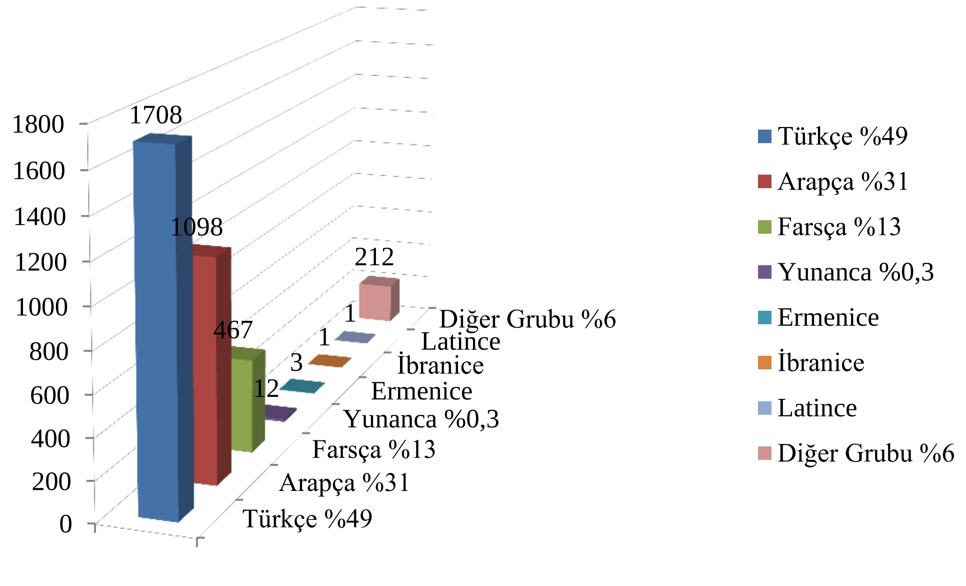
-Latince (Lat.): Madde başı 1 söz varlığı

-Diğer grubu: Madde başı 212 söz varlığı

[213] *Yûnus Emre The Great Turkish Miystic-Büyük Türk Mutasavvıfı*, Seçme Makaleler, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991, s. 209.

[214] Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme,* H Yayınları, İstanbul, 2008, s. 97-98.

Grafik-1:

Fatih Nüshasındaki Toplam Söz Varlığı

Fatih nüshasındaki toplam söz varlığını veren yukarıdaki grafiğe göre %49'luk oranla Türkçe ilk sırada yer almaktadır. Türkçenin bu oranı, ses değişikliklerinden dolayı madde başı yaptığımız sözcükleri çıkardığımızda % 1-2'lik miktarda azalırken, birleşik sözcükleri ve tüm deyimleri (1565 adet, bk. Deyimler-İfadeler) ilave ettiğimizde % 65'lik bir orana yükselmekte, bunun yanında Arapça % 22'ye, Farsça % 9'a, "diğer grubu" da % 4'e gerilemektedir. İslam ve tasavvufun terimleriyle birlikte Türk kültürüne girdiği düşünüldüğünde, konusu tamamen din ve tasavvuf olan bir eserde Türkçenin % 65'e varan bu oranı, Türkçenin yüksek ifade kâbiliyetini ortaya koymaktadır.

Grafik-1'de yer alan "diğer grubu" yine aynı dillerin ortaklaşa oluşturdukları sözcük ya da sözcük gruplarından meydana gelen söz varlığıdır. Bu gruba giren söz varlıklarındaki yoğunluk, yapısında sırasıyla Arapça + Türkçe (% 40) ; Farsça + Türkçe (% 29) ; Farsça + Arapça (% 14) unsurların bulunduğu söz varlıklarıdır. Diğer grubundaki söz varlığının dağılımı şu şekildedir:

-Arapça + Türkçe (Ar.+T.): Madde başı 85 söz varlığı.

-Farsça + Türkçe (Far.+T.): Madde başı 62 söz varlığı.

-Farsça + Arapça (Far.+Ar.): Madde başı 30 söz varlığı.

-Arapça + Farsça (Ar.+Far.): Madde başı 17 söz varlığı.

-Türkçe + Arapça (T.+Ar.): Madde başı 6 söz varlığı.

-Türkçe + Farsça (T.+Far.): Madde başı 6 söz varlığı.

-Türkçe + Arapça + Farsça (T.+Ar.+Far.): Madde başı 2 söz varlığı.

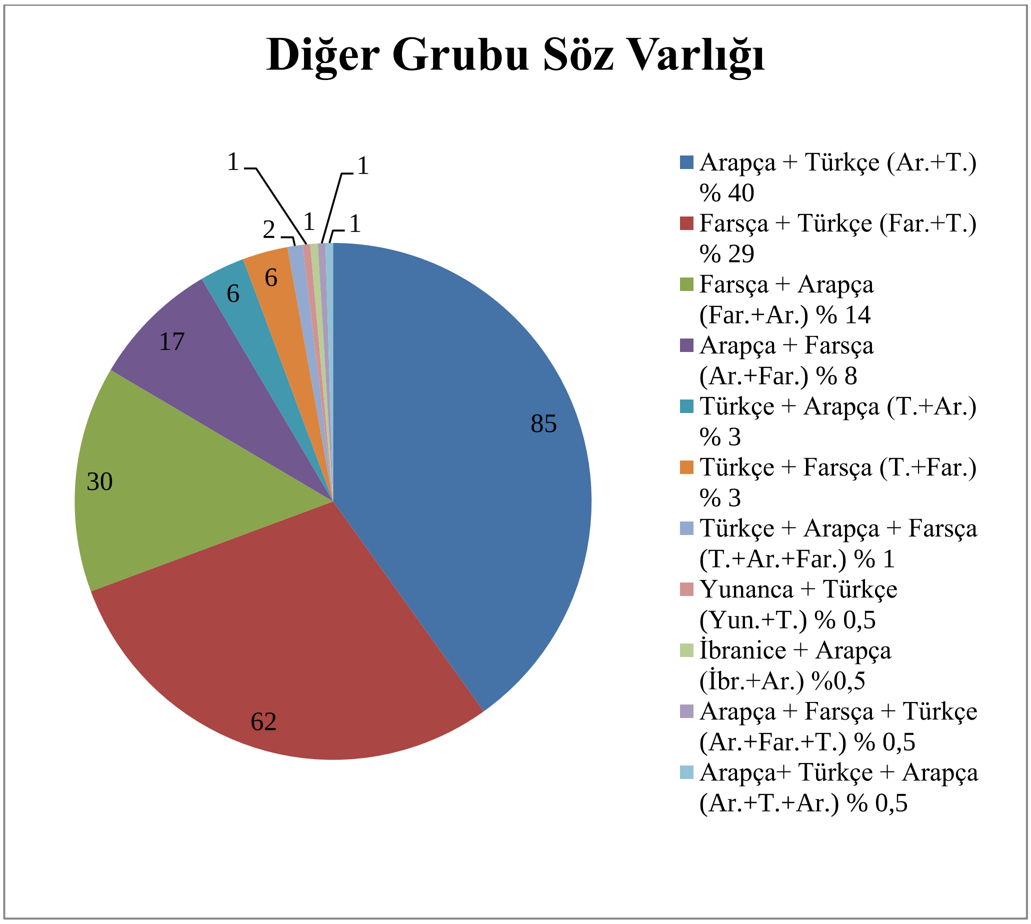
-Yunanca + Türkçe (Yun.+T.): Madde başı 1 söz varlığı.

-İbranice + Arapça (İbr.+Ar.): Madde başı 1 söz varlığı.

-Arapça + Farsça + Türkçe (Ar.+Far.+T.): Madde başı 1 söz varlığı.

-Arapça+ Türkçe + Arapça (Ar.+T.+Ar.): Madde başı 1 söz varlığı.

Grafik-2:

Fatih nüshası sözcük türleri bakımından incelendiğinde, söz diziminde aslî unsurlar olan isim ve fiillerin metnin genelinde önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Cins isimlerden başka, özel isimlerden genel tarihe ve özellikle dinler tarihine mal olmuş kişi isimlerinin (*'abdü'r-rezzāḳ, ādem, aḥmed, 'alī, 'anter, baraḳ, buḳrāṭ, ca'fer, cālīnūs, cercīs, dāvud, ebu bekr, eyyūb, ferhād, fir'avn, ḥallāc-ı manṣūr, hāmān, ḥamza, hārūt-mārūt, ḥavvā, ibrāhīm, ibrāhīm edhem, ilyās, 'imrān, 'īsā, isma'īl, ḳārūn, leylā, loḳmān, maḥmūd, mecnūn, mevlānā, muḥammed, muṣṭafā, mūsā, nemrūd, nūḥ, nūşīn-revān, 'oṣmān, 'ömer, rüstem, ṣaltuġ, selmān, süleymān, şīrīn, ṭapduḳ, üveys, ya'ḳūb, yūnus, yūsuf, zekeriyyā*) çokluğu dikkati çekmektedir. Buna nazaran yer isimleri (*baġdād, ḳāf, ken'ān, ḳonya, mıṣır, rūm, ṭūr* vs.) daha az kullanılmıştır. Arapça ve Farsça isim köklerine getirilen Türkçe yapım ekleriyle oluşturulmuş az sayıdaki fiil dışında, tüm fiiller Türkçe kökenlidir. Zaman, durum, miktar,

yön, vasıta ve şart bildirerek yüklemi tamamlayan zarflar da metinde azımsanmayacak miktarda kullanılmıştır. Zarfların büyük çoğuluğu Türkçe kelimelerden oluşmaktadır. Arapça ve Farsçadan gelme birkaç zamiri (*ḫo, ḫod, cümle, fülān*) saymazsak, metinde tamamen Türkçe zamirlerin kullanıldığını görüyoruz. Yine metnin önemli bir özelliği de edat grubunun çeşitliliği ve zenginliğidir. Edat grubuna giren sözcüklerden "çekim edatları" ile "karşılaştırma ve denkleştirme edatları" ayrı tutulursa unsurların çoğunun yabancı kökenli olduğu dikkati çekmektedir.

Dizin bölümündeki madde başlarını dikkate aldığımızda genel olarak metnimizdeki sözcük türlerinin dağılımı ve grafiği şu şekildedir:

-2330 madde başı isim grubu (sıfatlar dâhil).

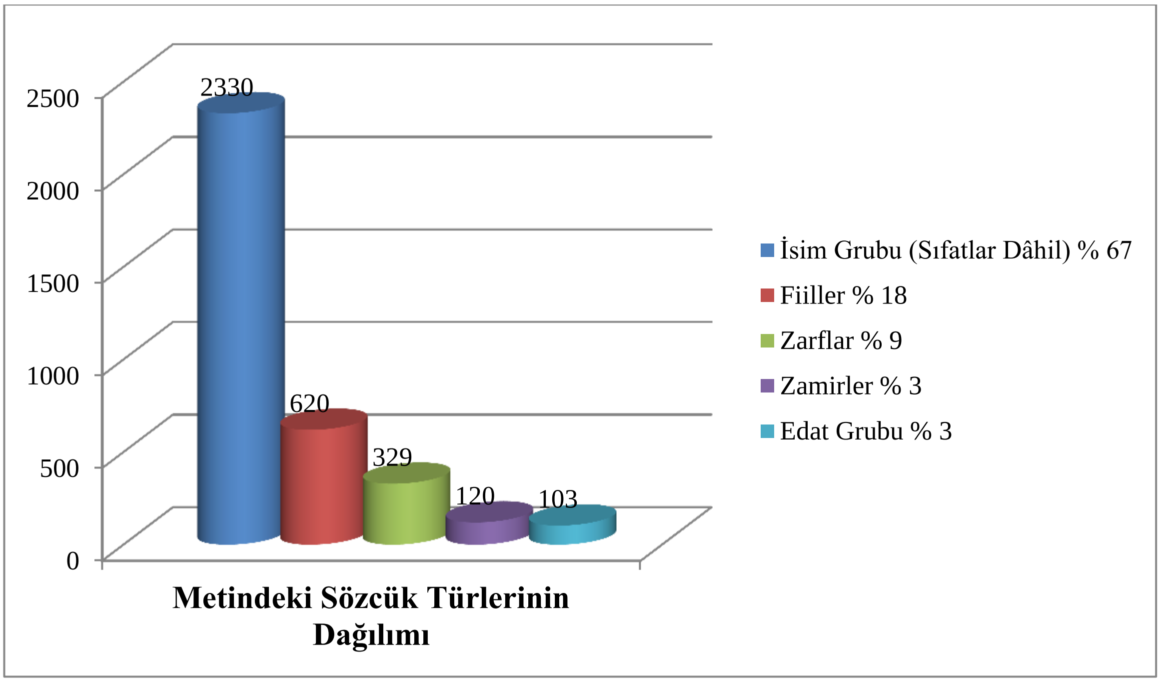
-620 madde başı fiil.

-329 madde başı zarf.

-120 madde başı zamir.

-103 madde başı edat grubu.

Grafik-3

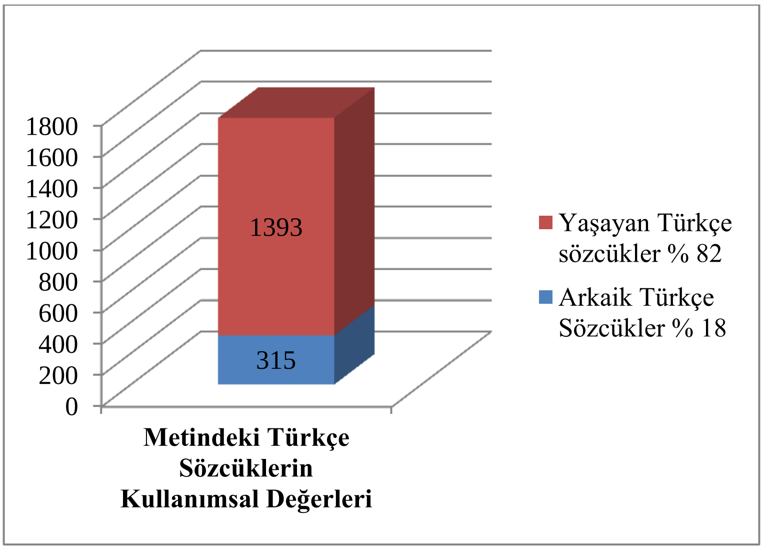
Metnimizde Eski Türkçeden gelip Yûnus'un dilinde yaşayan fakat günümüzde tamamen kullanımdan düşmüş (arkaik) veya yazı dilinde işlerliğini yitirip sadece ağızlarda yaşayan ya da bir iki kelimede varlığını zar zor sürdüren sözcükler mevcuttur. Arkaik sözcüklerden bir kısmının metnimizde *Göktürk Yazıtları* ve *Dîvânü Lûgati't-Türk*'te gördüğümüz şekilleriyle,

hiçbir değişikliğe uğramadan kullanıldıklarını görüyoruz. Metnimizde bugün için arkaik sayabileceğimiz sözcüklerden bazıları şunlardır:

aşşı (fayda, yarar); *ayıt-* (söylemek, demek); *ayruḳşı-* (başkalaşmak, başka türlü olmak, değişmek); *balḳı-* (parlamak, ışık saçmak); *baylıḳ* (zenginlik); *bulat-* (bulandırmak); *buş-* (öfkelenmek, kızmak); *buşu* (öfke); *çalap* (Tanrı, Allah); *çalın-* (yazılmak, çizilmek); *dal* (tat, lezzet); *degrit-* (dokundurmak, değdirmek, hareket ettirmek); *delim* (çok, birçok, fazla); *dikci* (dik başlı, asi, isyankâr); *dilü* (dilek, arzu); *dükeli* (hep, hepsi, bütün, herkes); *egin* (sırt, arka); *epsem* (sessiz, suskun); *esrük* (sarhoş); *genc yaz* (ilkbahar); *geŋez* (kolay); *dütün* (duman); *gezek* (sıra, nöbet, kezik); *gözgü* (ayna); *ınıḳ-* (itaat etmek, boyun eğmek); *ilk yaz* (ilk bahar, bahar); *iŋen* (çok, daha çok); *issi* (sahip, malik); *ḳaḳı-* (öfkelenmek); *keleci* (söz, dedikodu); *ḳulmaş* (aldatıcı, hileci); *ḳulunç* (huy, hareket tarzı); *obrıl-* (çökmek, oyulmak); *oġrı* (hırsız); *ög* (akıl, çare); *öküş* (çok, fazla); *öŋdül* (mükafat, ödül); *ṣaġınç* (emel, istek, arzu, amaç, düşünce); *ṣaġış* (hesap, düşünce); *sin* (mezar, kabir); *ṣuṣaḳ* (tahta kova, su kabı); *süci* (şarap, içki içme); *söyün-* (sönmek, parlaklığı gitmek); *şeş-* (çözmek); *ṭam-* (damlamak, damla damla akmak); *ṭamu* (cehennem); *ṭaşra* (dışarı); *ṭayın-* (kaymak, sürçmek) *ṭuṭaş* (yakın, komşu); *uçmaḳ* (cennet); *uşaŋ* (gafil, gevşek, tembel, isteksiz); *uşat-* (parçalamak, ufaltmak); *yaraḳ* (hazırlık, levazım, teçhizat); *yarlıġa-* (mağfiret etmek, suç bağışlamak); *yavı* (kaybolmuş, kayıp, yitik); *yavlaḳ* (pek, çok, gayet); *yazu* (amel defteri); *yazuḳ* (günah, cürüm); *yed-* (çekmek, yedekte götürmek); *yıyla-* (koklamak); *yort-* (koşmak, sürekli yol yürümek); *yumış* (hizmet, vazife, iş).

Madde başlarını dikkate almak kaydıyla, metnimizin dizin bölümünü taradığımızda bugün arkaik sayabileceğimiz kelime sayısı 300 civarında olup bu sözcüklerin metnimizdeki tüm Türkçe sözcüklere oranı yaklaşık % 15-20 arasındadır.

Grafik-4

Grafikte de görüldüğü gibi Yûnus Emre'nin şiirlerini ölümsüzleştiren unsurların başında yaşayan bir Türkçe'nin baskın olarak kullanılmasının etkili olduğunu görüyoruz. Yûnus'tan bu yana metindeki yabancı sözcüklerden çoğunun da İslam ve tasavvuf dolayısıyla toplum tarafından benimsenip asırlarca kullanıldığını, ya da en azından anlamlarının bilindiğini düşündüğümüzde, yabancılık çekilebilecek Arapça - Farsça sözcüklerle arkaik sözcüklerin metindeki tüm sözcükler içindeki oranı yaklaşık % 8-10'a düşmektedir. Üstelik bu tür sözcüklerin çoğunun, metnin genelinde kullanılma sıklığı diğerlerine göre daha azdır.

Yûnus'un şiirinde gördüğümüz en belirgin dil özelliklerinden biri, onun Türkçe, Arapça ve Farsça'ya ait aynı veya yakın anlamlı sözcükleri metninin geneline serpiştirmiş olmasıdır:

aṣṣı, ḳazanç (T.) - *kesb* (Ar.) - *kār, sūd, tımār* (Far.)

ayaḳ-1 (T.) - *ḳadeḥ* (Ar.) - *peymāne, piyāle* (Far.)

çalap, Tanrı (T.) - *Allah* (Ar.)

deŋiz, yaş (T.) - *bahr, 'ummān* (Ar.) - *deryā* (Far.)

esrük (T.) - *ser-ḫoş, ser-mest* (Far.)

göŋül, yürek (T.) - *ḳalb* (Ar.) - *revān, dil*-2 (Far.)

ṣayru (T.) - *ḫasta* (Far.)

sevi, sevü (T.) - *'ışḳ* (Ar.)

ṭamu (T.) - *cehennem* (Ar.)

uçmaḳ (T.) - *cennet* (Ar.)

uṣ, ög (T.) - *'aḳıl, dimāġ, fikir, ḥavṣala* (Ar.)

XIII. yüzyıl bir geçiş dönemi olduğu için Yûnus'un dilinde Eski Türkçeden gelme bazı dilsel biçimler de görülmektedir. Bildirme eki olarak adlandırılan ve bugün yazı dilinde kullanımdan düşmüş eskiye uzanan ekler, Yûnus'ta çokça kullanılmıştır. Bu eklerden I. teklik şahısta "*-am, -em; -vam, -ven; vanın; -in*" ekleriyle ilgili olarak:

bahāduram 20v4; *yūnus'am* 71v6; *benem* 71v2, 71v6, 84v5; *bezirgenem* 133r6; *esrükem* 142v3; *ḳonuḳvam* 142v5; *lāyıḳvam* 142r6; *benven* 194v3; *olvanın* 123r3, 123r3; *niçe benin dėyene siŋek üşdi* 11v4.

örneklerini verebiliriz. Aynı ekin III. teklik ve çokluk şahıs şekilleri olan "*durur; -dur, -dür*" ile ilgili olarak örnekler mevcuttur:

ol durur 3r2, 10r3, 170r2; *yoḳ durur* 50v2, 50v3, 88r1; *ḥaḳdur* 109v2, 118v4, 172v4; *ḫoşdur* 90r5, 124r6, 131v3; *ṭoġrulıḳdur* 177v2, 199r4; *ḥaḳḳe'l-yaḳīndür* 3v4, 3v6; *muḥāldür* 9r5, 21v6, 32r4; *pertevindendür* 3r6, 3v9, 3v10; *erenler durur* 7v3; *bunlardur* 57r4; *olardur* 108v6; *dostuŋ evi göŋüllerdür* 126r5; *erenlerdür* 10v2; *zebūnsuz kimselerdür* 5v1.

Bu ekin "*durur*" şekli bugün yazı dilinde tamamen kullanımdan düşmüştür. Yine aynı ekin I. çokluk şahıs şekli "*-uz, -üz, -vuz, -vüz*"den "*-vuz, -vüz*" şekli de bugün yazı dilinde

kullanılmamaktadır. Metnimizde bu ekin I. çokluk şahsına ait iki şekliyle ilgili örnekler mevcuttur:

aşıldan biz yoġuz 100r6; *ne baḳır u tuncındayuz* 96r4; *ne tersenüŋ ḫācındayuz* 96r2; *biz ṭālib-i ʿilmlerüz* 70v5; *dünyā teferrücindeyüz* 96r3; *ne nefsümüz içindeyüz* 96r1; *ʿāşıḳsavuz* 104r3.

Eski Anadolu Türkçesinin gelecek zaman kipi eki olan "*-ısar, -iser*" de günümüzde kullanılmayan şekillerdendir: *vėriserem* (vereceğim)*; yazılısar* (yazılacak)*; söyleniser* (söylenecek) ... vb.

Emir kipinin bugün eksiz olan II. teklik şahsı, Yûnus'ta hem "*-GIl"* hem de "Ø" (eksiz) şekliyle karşımıza çıkmaktadır:

-GIl

varġıl ayıtġıl mūsā 187v5, 188r3; *yėdi ṭamuda yanġıl her birinde kül olġıl* 147v6; *kesgil ḥarāmdan elüŋ çekgil ġaybetden dilüŋ* 75r7; *şīrīn ḫulḳlar eylegil ṭatlu sözler söylegil* 91v6; *ya sevgil dünye dutġıl ya sevgil yol iletgil* 79v2.

Ø

aŋa göre yüri dirligüŋ eyle 47r1; 185v5; *namāzı ḳıl ẕikr eyle elüŋ götür şükr eyle* 174v1; *yūnus gel gör ʿāşıḳları* 177r3.

Bu kipin "*-ġıl, -gil*" şekli günümüz yazı dilinde kullanılmamaktadır; fakat ağızlarda bu ekin az da olsa kullanıldığı görülmektedir.

Bugün sıfat-fiil ekleri arasında yaşayan "*-ası, -esi*", Eski Anadolu Türkçesinde gelecek zaman (-acak, -ecek) anlamı veren eklerdendir ve Yûnus'un eserinde bu ekle ilgili bolca örnek vardır:

baş ḳurtarası yer gerek 111r5; *bundan böyle nolasını degme ʿaḳıl şerḥ ėtmeye* 128r4; *niyāz ḳılası er gerek* 111v1; *cevāb vėresi ḥāl gerek* 111v2; *kimesne begenesi ḫūsı yoḳdur* 34v1; *ne ḳapu vardur giresi ne yėmek vardur yėyesi* 194v2.

Yûnus'un eserinde zarf-fiil eklerinden bugün oldukça işlek olan "*-up, -üp; -(y)up, -(y)üp; -ip*" eki kullanılmakla birlikte, bu ekin bugün yazı dilinde kullanımdan düşen "*-uban, -üben; -iben; -ubanı, -übeni*" (-arak, -erek anlamı verir.) şekilleri de mevcuttur:

çaġıruban muştulayam 143r4; *dutuşuban yandum ben* 153v5; *ʿışḳ deŋizine ṭaluban deryā-yı ʿummāndayıdum* 132r4; *böyle laṭīf bezenüben böyle şīrīn düzenüben* 62r4; *ʿizz ü nāzdan geçüben tertībler terk ėdüben* 105v5; *yūnus esriyüben düşdi ṣuṣaḳda* 95r4; *ikiligüm degşüriben* 126r6; *hep ḳoyubanı ḳaçdılar Allāh saŋa ṣundum elüm* 125v4; *kişi yeŋi geline baḳubanı ṭoyamaz* 98v5; *ölümini aŋubanı dün ü gün aġlamaḳ gerek* 110r4; *içerü girübeni ne varın bilmediler* 79r2; *murdār dünyāya bulaşan devşirübeni dürişen* 67v5; *zühre yere inübeni sāzın nüvaḫt eylerise* 58r4.

Yûnus'un en başarılı olduğu konulardan biri deyimleri ustaca kullanan bir şair olmasıdır. O, halkın günlük hayatında dilinden düşürmediği benzetmeleri, deyimleri, deyişleri ve atasözlerini şiirinde halkın ağzındaki şekliyle ve ustaca kullanmıştır. Yine bunların dışında şair, anlam derinliği taşıyan tasavvufî deyim ve atasözleriyle söz sanatlarını kurgularken de Türkçe'yi belkemiği olarak kullanmıştır:

aġ üstine ḳara dizmek: "Ak olanı kara yapmak, ümmî olmak." (131r4)

aġzına şekker almak: "tadı ve etkisi olan ilahi sözler söylemek" (57v5)

ʿaḳlı beleşde ḳomak: "Aklını kullanamamak." (168v1)

anadan ṭoġmış gibi gelmek: "Anadan doğmuş hâliyle, tertemiz olmak." (120v6)

ayaġı ḫākin başuŋa tāc eylemek: "Ayağı toprağını başına taç etmek." (43v1)

baġrını baş eylemek: "Yüreğini yaralamak." (191r6)

balıġı ṭaşa ṣalmak: "Çok zor durumlara düşmek." (42v1)

baş çatmak: "Baş başa vermek." (75r1)

bėlin bükmek: "Çaresizlik içinde bırakmak." (137r1)

beşi bir eylemek: "Cemaat oluşturmak." (65r1)

bir berke degmemek: "Yaprak kadar değeri olmamak." (40r5)

bir yufḳaya ḳıyamamak: "Az bir şey bile feda edememek." (98v4)

boyun vermek: "İtaat etmek, boyun eğmek." (43r4, 97r2)

çöpi depretmemek: "Çöpü kımıldatmamak." (21v3)

döşeginde oturmak: "Rahat konumunu sürdürmek." (22v6)

eginleri bütün ḳarınları ṭoḳ: "Sırtı pek karnı tok." (10r2)

gözin bıŋar eylemek: "Çok ağlamak." (187v1)

ḳan içmek (içdügi ḳan olmak): "Adam öldürmek, cânîlik etmek." (92r5)

ḳatrān ḳabına balı ḳoymamak: "İyi şeyleri kötü yerde ziyan etmemek." (45r4)

kendü yėdügin kendüden saḳınmak: "Çok cimri olmak." (31v5)

ḳuyı ḳazup kendü düşmek: "Kendi kazdığı kuyuya düşmek." (31v4, 162r3)

ögini dermek/ögini dėrmek: "Aklı başına gelmek, aklını toplamak." (16v5, 29r2, 97r1)

sözü ḳaya yanḳusına beŋzemek: "Kendi söyleyip kendi dinlemek." (189r5)

uṣṣunu ʿaḳlunu almak: "Aklını başından götürmek." (185r1)

Yûnus'un eserinde yabancı unsurlarla ilgili özellikler de vardır. Bu özelliklerden göze çarpanlardan biri, yabancı sözcüklerin kimi zaman Türkçe söyleyişlere uydurulması konusudur:

çırāġ (Far. çerağ'dan): Mum, fitil, ışık, kandil.

dānışman (Far. dāniş-mend'den): Danışılan kimse, fakih, bilgin; hoca.

eşkere (Far. āşikār'dan): Aşikâr, açık.

eşkeret- (Far.+T. āşikār etmek'den) Açığa vurmak, belli etmek.

ḫavuf (Ar. ḫavf'dan): Korku, ḫavf.

kebür (Ar. kibr'den): Kibir, büyüklenme.

münkür (Ar. münkir'den): inkâr eden, kabul etmeyen.

pilān (Far. palâs'tan): Çul, bez, çaput.

Yûnus'un eserinde yabancı unsurlarla ilgili gözümüze çarpan bir başka özellik Arapça ve Farsça kurallara göre kullanılmış sözcük ve kurulmuş tamlamalardır: *āb-ı ḥayāt* (hayat suyu); *bī-gümān* (şüphesiz); *bī-ḳarār* (kararsız); *el-ḥamdüli'llāh* (Allah'a hamdolsun!); *e'l-ḳalbü mine'l-ḳalbi* (kalpten kalbe, gönülden gönüle); *fetḥ-i bāb* (kapı açmak); *fevḳa'l-ʿulā* (en yüce, en üst); *ḫayr u şer* (hayır ve şer); *ḫırḳa-pūş* (hırka giyen); *ʿilm ü ḥikmet* (ilim ve hikmet); *sebūk-bār* (yükü hafif); *ser-gerdān* (başı dönen); *taḫt u tāc* (taht ve tac).

Metnimizde yer yer yabancı unsurların Türkçe unsurlarla birlikte kullanıldığını da görüyoruz.[215] Bununla ilgili örneklerde "*u, ü*" bağlaçları ön plana çıkmaktadır: *ay u güneş* (198r6); *ay u yıl* (16v3, 72v2); *dün ü gün* (67v6, 74v7, 93r5); *dün ü günin* (168r2); *et ü deri* (141r5); *et ü süŋük* (114r4); *sen ü ben* (189v4, 190r5, 191r4); *yaz u ḳış* (25v5, 129r5, 155r5)

Metnimizin kimi yerlerinde Kur'ân'dan alınmış bazı sözlerin aynen veya ima yoluyla aktarıldığını da görmekteyiz ki bu durum, Yûnus'un eğitim ve kültür seviyesinin yüksekliğini de ortaya koymaktadır:

ḳālū belā: "Evet dediler." (77v3, 118r3, 122r4)

lā taḳneṭū: "Umut kesmeyin." (82v1)

len terānī: "Beni hiç göremezsin." (169v6)

men ʿaleyhā fān: "Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zatı baki kalacak." (140v5)

naḥnu ḳasemnā: "Biz paylaştırdık." (201r7)

tezraʿū: "Ekiniz, ektikleriniz." (110v5)

Sonuç olarak XIII. yüzyılın ve tüm Türk edebiyatının en önemli şairleri arasında yer alan Yûnus Emre'nin yüksek kültür seviyesine paralel olarak dili kullanmada oldukça başarılı bir şair olduğunu, yerli ve yabancı unsurları da dikkate aldığımızda yaşadığı dönemin tüm dil özelliklerini yansıttığını söyleyebiliriz. Yûnus'un eseri, hem Türkçenin geçmişi ile geleceği arasında bir köprü vazifesi görmüş, hem de gösterdiği söyleyiş özellikleri bakımından halkın ve tahsil görmüş kesimin dillerini birbirine yaklaştırmıştır. Onun dili, yaşadığı dönemde herkesin bildiği kelimeleri kullanarak bunlara derin anlamlar yükleyebilmesi ve bunları kesintisiz olarak art arda sıralayabilmesi bakımından oldukça başarılı bir ilham dilidir.

---

[215] Bu özellik Nevzat Yesirgil tarafından da tespit edilmiştir. bk. Nevzat Yesirgil, Yûnus Emre, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1963, s. 16.

Yapım Ekleri Dizini

İsimden İsim Yapma Ekleri

+An

5v1, 6r3, 7v3, 10v2, 30r1, 58v6, 59v2, 61v6, 64v4, 69r2, 74r3, 74r4, 74r4, 74v1, 78v6, 81v5, 81v6, 84v4, 87r4, 87r4, 89v3, 91r3, 91v4, 92v7, 100r5, 100v4, 102v6, 114v3, 119v3, 134v1, 147r3, 150r2, 151v4, 154r1, 155v4, 155v5, 155v7, 156r4, 163r3, 163v1, 168r3, 175v6, 192r1, 200r4, 201r3, 202r1, 205r3, 207v6.

+caḳ

126v5

+cı

8v3, 11r4, 103r2, 107r5, 107r6, 121r5, 142v5, 172v3, 194r7.

+ci

124r1, 162r6, 207v6.

+cIlAyIn

19v3, 20r4, 35r5, 76r2, 128r6, 188v6, 206r4.

+cik, +cuḳ

207v6, 102v4.

+daş

12v2, 14r3, 16v3, 33r5, 33r6, 33v1, 33v2, 71r2, 71r2, 71r3, 75v4, 83r5, 97r4, 111r3, 111r7, 111r7, 114v3, 117v1, 124r6, 124r6, 125r7, 125v1, 127r3, 132r4, 134v1, 134v2, 137r2, 142r7, 146v7, 154v4, 156v1, 167v5, 167v6, 167v6, 174r6, 175r1, 176v6, 178r2, 178r2, 178r3, 178r3, 185r1, 189r5.

+ge

58r6, 96r4.

+gü

176v2.

+la

144v3, 144v3.

+lı

74r4, 83v5, 116r2, 119r7.

+li

105v1, 192v7.

+lu

6r5, 7v4, 9r3, 12r2, 19v1, 19v1, 24v5, 28r5, 31v3, 31v6, 37v2, 49r5, 50v1, 50v1, 50v4, 54r6, 75r6, 82r5, 86v5, 87r3, 91v6, 97r2, 97v3, 99r1, 100v2, 108r6, 108v4, 109v2, 113v5,

+lük

4v3, 4v4, 28r4, 53v2, 114r1.

+ncI, +ünci

148r3, 148r4, 148r5, 148r6, 148v2, 148v4, 164r6, 164v1, 164v2, 170v3, 170v3, 182v6, 183r1, 183r2.

+sız

190v6, 201v2.

+siz

117v3, 139v2.

+suz

5v1, 11v2, 21r1, 21v4, 29v4, 30r4, 32r1, 32r1, 32v6, 32v6, 43v5, 43v6, 52r6, 59v6, 65r3, 80r4, 88v4, 90v1, 91v3, 91v3, 92v5, 92v6, 106r3, 108v1, 109v2, 112r7, 112r7, 116r4, 116r4, 121v1, 122v6, 123r2, 127v3, 129r4, 129r5, 130v1, 130v2, 131v3, 141v5, 165v4, 172v1, 174r1, 178v3, 179v3, 181r5, 189v7, 190v3, 191r1, 202v5, 202v5, 206v3.

+ṣuz

6v1.

+süz

13v2, 18r4, 19r6, 23r5, 25v4, 40v4, 48v1, 56r1, 58r4, 58r5, 59r2, 59r3, 81r4, 88r1, 89r4, 89r4, 97r4, 98r1, 106r4, 106v4, 106v4, 109v3, 109v6, 124r1, 125r5, 130r4, 130v6, 131v4, 137r2, 139v2, 141r4, 141v4, 142r2, 142v1, 144v5, 157r3, 158r3, 159v6, 160r7, 160v6, 163v4, 175r2, 175r2, 179v4, 181r1, 189r3, 189r5, 198r3, 198v3, 202v5, 202v5, 205v5.

+sul

37v1, 37v2, 68v1, 92r5, 98v6, 99v4, 107v3, 110v4, 192r3, 196v4.

Fiilden İsim Yapma Ekleri

-aḳ

58v5, 64r3, 77v4, 78v2, 81v3, 93r6, 95r4, 103r2, 118r6, 118r6, 128v2, 171v2, 176r6, 176v5, 178v7, 193v4, 200v1, 201r1, 201v5.

-cek

114v1.

-ç

14r6, 31v6, 46r1, 46r2, 47r6, 108r5, 155r5.

-dük

6v4, 137r5, 159r1, 163v7, 165v1, 175r3, 188v6, 192v7, 192v7.

-GAn

89v2, 89v3, 89v4, 89v6.

-ġın, -gün, -kün

27r2, 160r4, 205v4.

-GU

10r2, 16v4, 33v6, 48r3, 48r5, 48r5, 48r6, 48r6, 57r4, 58r6, 73r5, 74v4, 79v2, 79v2, 80r4, 80r5, 80r6, 100r5, 107v3, 107v3, 120r4, 122v4, 122v4, 132v3, 146v3, 146v3, 175r3, 189v7, 193r5, 204r4.

-I

6v3, 7r2, 9v2, 12r5, 15r4, 15r4, 17r5, 18r1, 19r3, 19r5, 19v1, 19v6, 20r1, 20v4, 21r3, 21r4, 21r5, 21r6, 22r5, 22r5, 22v2, 22v2, 22v4, 23v4, 23v5, 24r3, 26r1, 26v1, 26v2, 26v4, 26v6, 27r2, 27r3, 27r5, 30v2, 30v4, 34r6, 44r3, 44v2, 47v3, 53v1, 53v2, 56r2, 57v7, 58r1, 58r2, 61v3, 63r2, 65v5, 71v3, 71v3, 72r3, 76r3, 77r1, 78v4, 79r2, 79v5, 81r4, 82v2, 83r1, 86v5, 87r1, 89r3, 90v1, 90v3, 92r7, 92v5, 93v6, 94v3, 95r3, 95v4, 96r6, 96r6, 96v2, 97v1, 107v1, 111r4, 113r3, 113v5, 114v5, 118r3, 119v2, 121r1, 121r3, 121r3, 121v2, 122v6, 126r5, 130r7, 132r2, 133v2, 133v3, 135r4, 141r5, 143r6, 145r3, 146v4, 158v3, 160r3, 161v6, 166r5, 169v1, 170v5, 172v1, 172v3, 172v3, 174r4, 185r5, 191v3, 194v5, 196r5, 196v5, 196v5, 198r7, 198v6, 199v1, 199v2, 203r3, 204v2, 208v5.

-IcI, -ucı

46r4, 53v3, 53v3, 77r3, 176r1, 175v7, 175v7.

-ık, -UK

4v3, 4v4, 12r6, 13r3, 14r6, 21r2, 21r5, 22r6, 24v4, 25r4, 28v3, 35v2, 41r1, 42r5, 47v3, 50r3, 50r4, 50r5, 50v1, 50v3, 51r2, 51r3, 51r4, 56r2, 57r3, 57v3, 57v4, 57v5, 58r3, 58v4, 60r6, 60v3, 61v5, 65v1, 67r4, 67r5, 72r6, 72v5, 72v6, 73r1, 73v3, 74v5, 96v4, 76v3, 76v5, 80r6, 80v4, 81r5, 87v5, 88r5, 94r6, 94r6, 98r4, 102v4, 104r5, 106v5, 107v5, 108v3, 113r5, 113r6, 113r6, 113v5, 114r5, 121r4, 121r6, 125r3, 128v6, 130v2, 130v2, 130v2, 131r5, 141r4, 142v3, 142v5, 147v6, 150v4, 151r2, 152v3, 156v3, 159v5, 165r4, 169v3, 173v4, 176r2, 176r3, 176r6, 176r7, 176v4, 178v6, 180v6, 181r4, 185r3, 188r4, 191r4, 201v4, 207v5.

-In, -ün

19v3, 23v2, 39v6, 78r4, 82r4, 86v6, 106r6, 111v2, 113v3, 121r3, 121v5, 145r2, 167r1, 171r6, 177v4, 196r5, 207v6, 208r1.

-Im, -üm

15v1, 24v3, 42r4, 56r1, 77r6, 77r6, 77v1, 79v4, 87v3, 90v1, 98v6, 110r4, 112v3, 113v1, 120v3, 136v6, 136v6, 137r1, 137r2, 137r3, 137r4, 137v2, 142v4, 165v4, 172v4, 178r5, 179v4, 192r4, 195r2, 205v4, 208r2.

-I₄ş

28r4, 43v4, 54r2, 67r3, 67v2, 73r5, 76r4, 77v3, 77v4, 85v3, 102v3, 105r4, 116r1, 126v2, 129r5, 149r4, 158r6, 170r7, 182r3, 191r4, 197r5, 203r2.

-it, -üt

8r5, 22r3, 24r1, 30r5, 43r6, 43v7, 45v2, 46v4, 51r2, 52v6, 76r5, 76r5, 92r4, 97r1, 100r2, 116r4, 116r4, 151r6, 164r1, 176r4, 176r4, 192v5, 194v5, 204v2.

-K, -ġ

4r5, 5v5, 10r3, 11v5, 11v6, 15r3, 19v4, 22v2, 22v6, 25v3, 28v2, 32v5, 36r2, 41v6, 46r5, 48r3, 51v4, 57r6, 59r1, 62r4, 62r5, 62r6, 62v1, 67r3, 73r1, 75v3, 76r1, 77r2, 77r4, 77r4, 77v4, 77v5, 78r4, 78r5, 85r5, 85v3, 93r6, 94r4, 94r5, 94r6, 94r6, 95r3, 95v5, 96v2, 96v2, 98r3, 99v3, 103r1, 103v2, 105r6, 107v5, 109r2, 109v1, 112r5, 113r6, 114v6, 116r5, 116v2, 117v3, 126r6, 127v4, 127v4, 130v2, 134v3, 137v1, 142r4, 142v3, 147v4, 164r4, 164r4, 170v5, 171v3, 171v4, 173r5, 173r6, 174v2, 176v2, 177r2, 178v7, 183r2, 191v1, 191v4, 196r5, 199r2, 199r3, 199r3, 200v3, 201v4, 203v1, 207v5.

-ḳuc

199v1.

-mur

121v6.

-saḳ

105r5, 119r3, 177r1.

-si, -sU

109r2, 131r2, 185v6.

-tu

91v3.

İsimden Fiil Yapma Ekleri

+A

5r3, 12r5, 12v5, 16r2, 22r6, 22v1, 25v3, 32r5, 32r5, 38v4, 39r1, 39r3, 40r1, 46v3, 47r2, 47r2, 49v3, 51r2, 52r3, 59v2, 61v6, 62v3, 65v2, 80v3, 82v3, 83v6, 99r5, 102v4, 108v5, 110v3, 115r3, 115v3, 118r2, 120v2, 120v2, 129r6, 131r5, 136v6, 1137v1, 54v4, 162r4, 170r3, 182r2, 184r4, 184r5, 189r5, 179v3, 193v6, 197r4.

+al-

7r6, 9r2.

+ar-

7r1, 15v2, 20v2, 28v5, 29r5, 30v2, 44v4, 53r2, 115r2, 123v2, 141r4, 151r2, 171r6, 177v4, 199r2.

+da-

8r3, 15v6, 149r5, 71r5, 79v3, 110r5, 147v3, 153r3, 153r3, 153r4, 205r5.

+l-

5v6, 60v4, 78v6, 105v2, 108v6, 112v3, 113r1, 116v5, 157r5, 158v3, 160v5, 160v6, 161r3, 165v4, 167v3, 167v4, 167v5, 173r4, 175r3, 184r4, 187v4.

+la-

14v4, 23r4, 23r4, 41v5, 46r3, 48r4, 49v1, 58v6, 69v3, 73r4, 74r5, 77v3, 78r1, 82r2, 82v1, 82v6, 85v4, 88v1, 92v5, 96v5, 98v1, 98v4, 100v2, 102v5, 106r2, 112v3, 115v1, 115v6, 118r4, 123r6, 128v7, 132r5, 132v1, 135v2, 143r4, 143v6, 144v3, 144v3, 145r2, 149v1, 153r4, 157v6, 158r3, 161v4, 166r3, 169r5, 171r4, 177v2, 178r1, 180v3, 182v6, 187v6, 189v5, 192v6, 193v5, 195r5, 197v6, 202v5, 202v6, 202v6, 205v1.

+le-

2r1, 4v6, 5r1, 5v5, 5v5, 7v3, 8r5, 8v4, 10v5, 11r2, 14v2, 22r6, 23r4, 26v2, 26v3, 27r1, 28r2, 30r3, 31r4, 31v2, 31r5, 33r1, 33r1, 33v3, 34r1, 35r6, 37v5, 40v5, 42r5, 44v1, 46v1, 46v6, 50r4, 50r4, 50v1, 50v3, 50v3, 50v4, 50v6, 52r3, 52v2, 59r3, 59v5, 60r5, 61r3, 65r3, 66r6, 66v5, 67r2, 67r5, 68r2, 68r3, 68r6, 68v3, 70r4, 70r4, 70r4, 70r5, 70r6, 72v5, 75r4, 80r1, 84r1, 86v5, 88r2, 91r5, 91v6, 95v2, 95v5, 96v1, 96v5, 97r1, 97v2, 97v3, 98r6, 101v4, 101v7, 102r2, 105r1, 105r6, 109r4, 109r5, 109r7, 109v3, 113r3, 114v6, 123v3, 127r2, 129r6, 129v2, 131v1, 132r5, 133r5, 135v4, 136r1, 136r3, 140r6, 143v2, 144r4, 144v3, 146v5, 147r2, 148v6, 149r3, 150v4, 151v4, 153v1, 157r1, 157v3, 158r1, 158r3, 159r1, 159r1, 160v7, 161v4, 166r1, 166r2, 166r2, 166r3, 166v3, 166v3, 167v4, 168v1, 169v4, 169v4, 169v5, 170r2, 180r2, 181v5, 182r6, 183v5, 186r3, 186r4, 189r3, 190r6, 195v4, 199v5, 201v6, 202v5, 202v6, 203v3.

+lan-

20r2, 131v5, 145v2, 153r3, 159v1, 161v1, 168r4.

+len-

37v4, 62v1, 168r4.

+ṣa-, +se-

95r4, 205v1.

+te-

146r3, 173v5.

+tel-

125r6.

Fiilden Fiil Yapma Ekleri

-ar-

98v6, 154r6, 184v5, 192v7, 137r2.

-dir-

134r4, 177r6.

-dur-

2v1, 13r3, 23v6, 45v3, 45v3, 45v3, 82r6, 99r6, 108v4, 112r2, 115r1, 121r5, 122v3, 133v6, 157r4, 171r3, 177v1, 179r1, 182r1, 184v9,188v3, 193r4, 200r6, 200v4, 202r5, 202r5, 204v3, 208v3, 210r3.

-dür-

3r8, 3r8, 3v1, 33r4, 35v3, 49v3, 88r4, 99v5, 107v4, 108v5, 113v2, 115r5, 117v3, 118v2, 119r6, 127v5, 138r6, 143r4, 154v4, 158v5, 171r2, 176r2, 176r2, 178r3, 182v5, 183v2, 184v6, 196v6, 197v5, 199v2, 199v6, 202r5, 202v2, 204r4, 204r5, 210r3.

-er-

21r3, 36r5, 45r2, 67r4, 75r4, 90v6, 91r5, 102v6, 135r6, 143r3, 192v4.

-ıl-

5v4, 6r1, 12v3, 12v4, 17v4, 20r5, 40r3, 40r3, 58v5, 60v4, 61v4, 61v4, 61v4, 61v5, 61v5, 70r7, 74v1, 76v1, 77r2, 90r4, 97r4, 111r4, 113v1, 125v2, 127r2, 127r3, 129r5, 131r4, 133r7, 134r2, 134r2, 134r2, 136r2, 139r2, 141v1, 141v2, 144v2, 147r4, 147r4, 152r2, 162v6, 165v4, 170r5, 170r5, 170r6, 170v1, 170v3, 170v4, 183v4, 185v3, 195v2, 196v3, 197r4, 199r6, 199r6, 201v3, 205v3.

-ın-

14r2, 23r5, 24v6, 29v2, 41v5, 44v6, 45v5, 53v1, 76r2, 76r6, 77r2, 85r6, 104r6, 122r4, 127v7, 132r6, 142r4, 149v4, 149v5, 150r1, 153r6, 171r5, 177v3, 204r4.

-ır-

133v2.

-ış-

89v4, 111r7, 128v6, 144r6, 149r6, 157r5, 204r3.

-ıt-

7r4, 27r4, 35v5, 43r3, 56v1, 57r4, 57r5, 57v3, 82r5, 89v5, 91v2, 102v2, 112v6, 112v6, 123r5, 127r1, 128r3, 143v6, 172v5, 180r3, 185v5, 187v5, 188r3, 190v1, 193v4.

-il-

10r6, 17v4, 20r3, 29r1, 36r2, 44r1, 44r2, 61v1, 64v6, 66r5, 69v3, 71r2, 72r6, 75v2, 83v3, 86v1, 90r6, 94v3, 96v4, 101r5, 102r4, 116r1, 125r6, 125v2, 125v2, 133v4, 151r2, 156v4, 161v5, 168r2, 168v5, 170r5, 170v2, 170v5, 173r3, 173v3, 173v4, 174r1, 175r2, 175r4, 175r4, 175v1, 178v3, 180v4.

-in-

17r6, 18v4, 19r4, 20v3, 20v3, 26r3, 28v1, 46v1, 59r2, 60v6, 90r3, 90r6, 94v4, 101v3, 102v3, 103r2, 127r3, 128v2, 133v5, 136v6, 149v5, 153r5, 153r6, 155v7, 159r5, 182r1, 191v6, 202r4, 202r4, 203v1, 205r3.

-ir-

11r5, 33r5, 95r6, 95v1, 95v1, 109r2.

-iş-

15v4, 17r6, 29r4, 59r2, 89r6, 89v3, 89v5, 89v6, 105v4, 106r5, 106r6, 124r4, 126v2, 126v2, 145v4, 145v4, 145v4, 149r6, 149r6, 155r2, 161v3, 168v3.

-it-

114r4.

-l-

34v5, 35v6, 63r3, 72v2, 107v4, 110r1.

-n-

9r1, 10r6, 23r2, 24v2, 24v5, 26v2, 27r2, 33r2, 33r3, 34r1, 34v5, 39v3, 44r3, 44r4, 45r1, 50r5, 50v2, 51v2, 57r7, 58r6, 62r4, 62r4, 63r3, 64r6, 67v3, 67v5, 69r5, 69r6, 69r6, 70v3, 71r5, 75v2, 77r4, 77v3, 78v1, 79v3, 84r1, 84r2, 84v3, 86v2, 87r6, 98v5, 99v3, 101r4, 110r5, 111r1, 111v2, 112r1, 113r5, 113r6, 115r2, 118r3, 118r3, 118v5, 127v1, 129r3, 130v6, 142v5, 143v5, 144v1, 147v3, 147v4, 151v3, 153r2, 153r3, 153r6, 156r2, 156r5, 156r5, 161v3, 162v4, 163v4, 166v4, 167r2, 167r5, 167v4, 167v4, 167v5, 167v7, 169r4, 169v3, 170v5, 171v7, 173r6, 175r4, 182v1, 185v6, 197r4, 203v3, 205r5, 206v6, 207v5, 209r5.

-r-

104v6.

-ş-

2v1, 24v4, 26v6, 19r6, 33r3, 38r2, 42r2, 60v2, 67v3, 67v5, 73r2, 74v5, 81r6, 85r4, 87v5, 96v4, 99r6, 101r6, 104r5, 105r2, 108r4, 124v4, 137v5, 141v4, 141v4, 141v4, 145r2, 153v5, 168r4, 185r3.

-t-

8r3, 11v5, 12r4, 12r4, 14r6, 14v1, 14v6, 15r1, 17r3, 20r1, 21v3, 22v5, 30r3, 36r2, 36v4, 39r6, 39v4, 43v3, 47r2, 58v1, 58v2, 61r3, 61v6, 62r2, 63r3, 64v3, 67r5, 70v2, 70v4, 72v1,

72v2, 74r3, 74v4, 78v3, 79v6, 81v1, 87r2, 87v2, 88r2, 89v6, 90r2, 90r5, 91r1, 91v2, 92r4, 96r4, 97r6, 97v1, 97v2, 97v2, 100r2, 100v5, 101r2, 101r5, 101v1, 104v3, 105v5, 108r2, 108v7, 110v5, 110v5, 115r3, 115r3, 115v4, 116v1, 119v3, 123r3, 123r5, 123r6, 123r6, 123v1, 123v3, 123v4, 124r1, 126r2, 128r4, 130r6, 130r6, 131v4, 136v4, 138r6, 141r2, 143v6, 145r7, 146r6, 146v5, 148r2, 148v2, 152r3, 152r3, 152r3, 152r5, 153v5, 157r5, 157v3, 164r3, 164r6, 168r2, 168r6, 168r7, 168v2, 175r5, 176v5, 176v5, 177r5, 178v3, 179r7, 179v2, 179v3, 179v6, 180r5, 182r2, 185r2, 185r2, 186r3, 186v4, 187r6, 188v1, 188v3, 192v4, 198v3, 198v3, 198v4, 198v4, 198v6, 200r6, 204r6, 204r7, 204r7, 207v6, 209v1, 210r3.

-ul-

7r1, 14r2, 16r2, 27r3, 36r6, 36v1, 36v3, 37v4, 48v2, 49v2, 56v6, 60v3, 118v5, 119r1, 125r5, 132r6, 144v5, 158v2, 175r4, 205v3, 206v7, 207v1.

-un-

8v4, 54r5, 54r5, 158r7, 166r4, 174r1.

-ur-

73r2, 79v4, 82v6, 84v4, 121r4, 131r6, 141r4, 184v9, 186r1, 188r5, 189v5, 196v2, 202v2.

-uş-

89v2, 97r2.

-ut-

113v6, 148r3.

-ül-

34r2, 16r2, 18v3, 71r6, 75r5, 81r3, 125r5, 125r5, 135v6, 145v3, 142v3, 168r2, 168v4, 173v6, 187r5, 200v5, 203r1, 205v3.

-ün-

9v4, 40r2, 82r4, 90v1, 105v2, 171v7, 203r5, 203r5.

-ür-

17r1, 19r5, 23v4, 24r4, 26v5, 26v5, 29r3, 30r6, 42r3, 42r5, 42v6, 76v1, 95v1, 108r3, 109r5, 125v3, 131r6, 134r1, 141r4, 145r7, 145r7, 154v2, 156r2, 176r3, 181r4, 189r2.

-y-

14r2, 14v4, 26r4, 35v4, 36r6, 36r6, 39r4, 42v2, 44v2, 45r3, 45r3, 45r4, 48r2, 48v1, 49v2, 51r4, 53r5, 69v5, 78r5, 79r6, 81v4, 84r1, 98v3, 115r2, 116v1, 125v4, 128v1, 129r2, 134v2, 135v3, 137r3, 145v7, 154r6, 175v7, 175v7, 177r1, 177r3, 182r5, 182v5, 184r3, 204v6, 205v4.

İKİNCİ BÖLÜM
ÇEVİRİ YAZILI METİN

Fatih Nüshasının Baş Kısmında Yer Alan Arapça İbareler

Elḥamdülilāhilleẕī hedānā līhāẕā vemā künne linehtedī levlā en hedānallāh.[216]

Ḳed veḳef yedehu el-nusẖe el-seriʿe ve el-muḥsin el-mesʿe, ḥażret sulṭānuna aʿẓam el-salṭīn el-iʿẓām, ekremü'l ḥevvāfīn, el-iʿcām el-sulṭān ibnü'l-sulṭān, el-sulṭān el-āʿli Maḥmūd ḥāse eyyedehu Allah bil-naṣr fī serir-ri'l ʿedil vü'l-iḥsān limen ṭalaʿa ve efade ḥersehu el-ʿaṣr, Allah subḥānehu ve teʿālādur, ve leyse Musṭafa El-Me'mūn teʿyīn umam'm-ül-ḥeremeyin el-şerifeyin ʿaṣru lehü.

Risâletü'n-Nushiyye Fasılları

[216] Kendisinden başka bize hidayet edecek olmayan ve bizi hidayete erdiren Allah'a hamdolsun.

RİSÂLETÜ’N-NUSHİYYE

2r1 pādişāhuŋ ḥikmeti gör neyledi
od u ṣu ṭopraġ u yėle söyledi

2r2 bismi’llāh dėyüp götürdi ṭopraġı
ol arada ḥāżır oldı ol daġı

2r3 ṭopraġıla ṣuyı bünyād eyledi
aŋa ādem dėmegi ad eyledi

2r4 yel gelüp ardınca debitdi anı
andan oldı cism-i ādem bil bunı

2v1 od daḫı geldi vü ḳızdurdı anı
çünki ḳızdı cisme ulaşdı cānı

2v2 ṣūrete cān girmege fermān olur
pādişāh emri aŋa dermān olur

2v3 ṣūreti cān girdi pür-nūr eyledi
ṣūret daḫı cānı mesrūr eyledi

2v4 ḥamd ü şükr ėtdi dėdi ėy ẕü’l-celāl
biŋ benüm bigi yaratsaŋ ne muḥāl

2v5 ṭopraġıla bile geldi dört ṣıfat
ṣabr u eyü ḫū tevekkül mekrümet

2v6 ṣuyıla geldi bile dört dürlü ḥāl
3r1 ol ṣafādur hem saḫā’ luṭf u viṣāl

3r2 yėlile geldi bile bil dört heves
ol durur kiẕb ü riyā tīzlik nefes

3r3 odıla geldi bile dört dürlü dad
şehvet ü kibr ü ṭamaʿ birle ḥased

3r4 cānıla geldi bile uş dört ḫiṣāl
ʿizzet ü vaḥdet ḥayā ādāb-ı ḥāl

fī-taʿrīfi'l-ʿaḳl

3r6 ʿaḳl pādişāhuŋ[217] ḳadīmlıġı pertevindendür ʿaḳl
3r7 daḫı üç dürlüdür biri ʿaḳl-ı maʿāşdur dünyā tertīblerin
3r8 bildürür biri de ʿaḳl-ı maʿāddur āḫiret aḥvālin bildürür
3v1 biri de ʿaḳl-ı küllīdür Allāh teʿālā maʿrifetin bildürür īmān
3v2 pādişāhuŋ hidāyeti nūrındandur īmān da üç
3v3 dürlüdür biri ʿilme'l-yaḳīndür ve biri ʿayne'l-yaḳīndür
3v4 ve biri ḥaḳḳe'l-yaḳīndür ammā ol īmān kim ʿilme'l-yaḳīndür
3v5 ʿaḳlda yėrlüdür ve ol īmān ki ʿayne'l-yaḳīndür
3v6 göŋülde yėrlüdür ve ol īmān ki ḥaḳḳe'l-yaḳīndür
3v7 cānda yėrlüdür cānıla olan īmān cānıla bile
3v8 gider uçmaḳ pādişāhuŋ fażlı pertevindür ṭamu
3v9 pādişāhuŋ ʿadlī pertevindendür ṭopraḳ pādişāhuŋ
3v10 nūrı pertevindendür ṣu pādişāhuŋ ḥayātı pertevindendür
3v11 yel ol pādişāhuŋ heybeti pertevindendür od pādişāhuŋ
4r1 ḫışmı pertevindendür ṭopraġıla ṣu uçmaḳda yėrlüdür
4r2 odıla yel ṭamuda yėrlüdür odıla ve yelile
4r3 gelen ṭoḳuz kişidür ki bunlar biŋbaşlarıdur biŋer
4r4 erleri vardur kime gelseler kendü maḳāmına iletmek
4r5 yaraġında olurlar ṭopraġıla ṣuyıla gelen on
4r6 üç kişidür bunlar daḫı biŋbaşlarıdur biŋer
4r7 erleri vardur kime gelseler uçmaġa dartarlar
4r8 cānıla gelen daḫı dört kişidür bunlar cānıla
4r9 geldi cānıla gider bunlaruŋ daḫı biŋer erleri vardur
4r10 bunlaruŋıla olanlar dīdāra müstaġraḳ olasılardur
4r11 ṭopraġıla ṣuyıla gelen uçmaḳda olasılardur odıla

[217] METİN: pādişādıhuŋ.

4v1 yelile gelen ṭamuda ḳalasılardur cānıla bile gelen
4v2 ḥażretde müstaġraḳdur imdi bilgil ki ḳanḳı
4v3 bölükdensin ḳanḳısınuŋ sözin dutarsaŋ anuŋ
4v4 bölügindensin va’llāhu aʿlem

dāstān-ı rūḥ u nefs ve mā-yataʿallaḳu bihimā mine’l-aḥvāl

4v6 gel imdi diŋle sözi şerḥ ėdeyin
birin birin anı saŋa dėyeyin

4v7 çü şāhuŋ ḥikmeti aḳdemdenidi
bu birḳaç söze şerḥ ādem’denidi

4v8 bu muḫtaṣar cihān iki cihānca
dükeli baḳarısaŋ yüz biŋ anca

5r1 ʿaẓīm cihān durur göŋül cihānı
seni izleriseŋ bulasın anı

5r2 ḫaber vėriserem nefsüŋ elinden
ümīdüŋ varısa gidesin andan

5r3 iki sulṭān durur saŋa ḥavāle
diler her birisi kim mülki ala

5r4 biri raḥmānīdür cān ḥażretinden
biri şeyṭānīdür ġarażyatından

5r5 gör imdi kim seni kime ṭaparsın
kime ḳapu açup kime yaparsın

5r6 on üç biŋ er durur raḥmānī leşker
5v1 zebūnsuz kimselerdür key erenler

5v2 ṭoḳuz biŋdür bu nefsüŋ ḥaşerātı
müdām eyerlüdür bunlaruŋ atı

5v3 nişānları bu kim yüzleri ḳara
bu nefrīn ü şikāyet ḳanda vara

5v4 ṣaḳınġıl kim bulardan olmayasın
ki nefs dīvānına yazılmayasın

5v5 ḳo nefsüŋ dilegin cān besleriseŋ
yerüŋ nūr cān sözini esleriseŋ

5v6 tekebbür nefsdür sulṭānı bilmez
çerisinde eyü dirlik dirilmez

6r1 key arı cān gerek şeh ḥażretinde
ırılmadın ṭura sulṭān ḳatında

6r2 ḳadīmden nefsdür sulṭāna ʿāṣī
bir urġandur hemān anuŋ bahāsı

6r3 bu nefs oġlanları ṭoḳuz kişidür
nifāḳ u şirk anlaruŋ işidür

6r4 ulu oġlı ṭamaʿ eyü iş ėtmez
cihān mülki anuŋ olursa yėtmez

6r5 biŋ er ṭonlu ṭururlar ḳapusında
esīr ėtmiş cihānı ṭapusında

6r6 sever dünyāyı çün oldur īmānı
6v1 ṣuṣuzdur dünyeye ḳanmaz revānı

6v2 neyi severiseŋ īmānuŋ oldur
nice sevmeyesin sulṭānuŋ oldur

6v3 sevüŋdür bil seni senden ileden
ne severiseŋ ol yaŋaya yiden

6v4 ki sevdügüŋden öte menzilüŋ yoḳ
aṣıl maʿnā budur söz keleci çoḳ

6v5 bu yolda daʿvā ṣıġmaz maʿnā gerek
neyi kim severiseŋ anı gerek

6v6 buçuḳ gün ṭurmayan ʿaḳluŋ ḳatında
ne lāyıḳ ola şāhuŋ ḥażretinde

7r1 görem bir şaḫṣ gelür beŋzi ṣararmış
dutulmış dili ʿaḳlı yavı varmış

7r2 gelüp ʿaḳluŋ öŋinde ṭapu ḳıldı
ḥaḳḳ'a şükr eyledi çün anı buldı

7r3 eger sen ʿaḳlısaŋ gel beni gör der
tımār eyle benüm derdüme ėr der

7r4 ayıtmaduŋ göreyin bir gün anı
ne ṣorduŋ kimseye ol kimse ḳanı

7r5 ṭamaʿ kervānıyıla yoldan azdum
saŋa geldüm çün ögüm sende sezdüm

7r6 buŋalup saŋa geldüm ḥālümi bil
7v1 mededüŋ varısa gözüm yaşın sil

7v2 ṭamaʿ ḥabsine düşdüm çıḳamazın
ḳatı berkdür dīvārı yıḳamazın

7v3 key erenler durur zindānı bekler
bahādurlar demür yüreklü erler

7v4 biŋ er ṭonlu durur ṭamaʿ çerisi
mübārizdür bahādur her birisi

7v5 ele gireni zindāna ururlar
ayaġına da demür buyururlar

7v6 su’āl ėtdüm bulara ne kişisiz
uluŋuz kim durur kimüŋ ėşisiz

8r1 dėdiler ḳamusı nefs ḳullarıdur
ḳamusınuŋ ṭamaʿ ulularıdur

8r2 ṭamaʿ-dāruŋ yeri ṭamuda olur
ḳaçan ṭamuda olan āsūde olur

8r3 yolum aldı benüm aldadı ṭutdı
bugün yarınıla ʿömrüm düketdi

8r4 ʿaḳıl anuŋ sözin çün kim işitdi
tefekkür eyleyüp kendüye gitdi

8r5 çü gine geldi ʿaḳıl ögütler anı
bize gelenlerüŋ ḳurtuldı cānı

8r6 bize geldüŋise endīşe yėme
8v1 ne ḳılam dėyübeni ġuṣṣa yėme

8v2 ḳanāʿat faḳrıla uş gele şimdi
baḳadur düşmene gör nėde şimdi

8v3 çaġırdı muştıcı geldi ḳanāʿat
ḥarīr ṭonlar geyer biner bırāġ at

8v4 ʿalemleri yaşıl bulundı çıḳdı
kimesne eslemez yavlaḳ ınıḳdı

8v5 çavuşlar yügsürür ṣaġda vü ṣolda
ġırīv ü zemzemedür degme yolda

8v6 anı gördi ḳaçar nefs ḥaşerātı
gör imdi nitedür ḫāliḳ ṣıfātı

9r1 ṣınıḳdı cümlesi gėrü ḳayıḳmaz
döker oġlın ḳızın ardına baḳmaz

9r2 buŋaldı cümlesi ṭurmadı ḳaçar
ḳılıç lāzım degül iş oldı nā-çār

9r3 ḳılıçlar ḳanludur erleri ġāzī
uçar ḳuşlar gibi atları tāzī

9r4 ṭamaʿdan ḳurtarurlar il ü şehri
ṣıdılar leşkerin cebrī vü ḳahrı

9r5 ėderler hāy u hū nefrīn ü efġān
muḥāldür kimse andan ḳurtara cān

9r6 ṣıyup çerisin iline aḳarlar
9v1 ḳovup oġlın ḳızın şehri yaḳarlar

9v2 ġazādan geldi şeh taḫtına oturdı
sipāhīler ḳamu ṭapuya ṭurdı

9v3 ḳamu şehr ü ḳamu il rāḥat oldı
nereye varsaŋ pür-niʿmet oldı

9v4 görünmez oldı ol ḳızlıġ u āfet
maṭır-bāz olurlar cümlesi māt

9v5 ḥarīfler cümlesi ṭāʿāta meşġūl
olupdur cümlesi sulṭānına ḳul

9v6 oturur cümlesi ẖan meclisinde
ferahḫlar[218] u ḳadeḥler ellerinde

10r1 ferāġat oldı bunlar ẖoş geçerler
sürer sāḳī şarāb dün gün içerler

10r2 feraḥ oldı bular ḳayġuları yoḳ
eginleri bütün ḳarınları ṭoḳ

10r3 nedem dėmek ıraġ oldı bulardan
ki ʿömr ü rızḳa ol durur pāyāndan

10r4 çü mihmān-dār kendüsi oldı sulṭān
ha döşer ṭurmadın ẖān üstine ẖān

10r5 niçe senüŋ gibiler yėdi ṭoydı
bikir durur daẖı hīç eksimedi

10r6 yenür ṭurmaz velī ẕerre gedilmez
10v1 nereden geldügini kimse bilmez

10v2 erenlerdür bu dirlige erenler
yüzin maʿşūḳanuŋ muṭlaḳ görenler

10v3 ḥaḳīḳat bunlar ölmezler ḳalurlar
ki her dem yėŋiden ḳısmet alurlar

10v4 yūnus cümle sözüŋ senüŋ ferīde
çü söz senüŋ durur ol sen işide

10v5 nice sözüŋ varısa saŋa söyle
ẖāṣṣ u ʿāmm göŋlini şey’ullāh[219] eyle

---

[218] Bizim görüşümüze göre feraḥ sözcüğü "büyük kase, bardak, kupa" anlamındaki Farsça "faraġ/firaġ" sözcüğüdür. Mustafa Tatçı'ya göre ferāh "bol, geniş, iç açıcı, şenlendiren" anlamındadır.
[219] METİN: şey'li'llāh.

10v6 ki zīrā cümle iş ulularuŋdur
temennā eylegil yol bularuŋdur

dāstān-ı ḳanāʿat

11r2 eger diŋleriseŋ ḫaber vereyin
ʿaḳıl cāsūsı ne dėr göstereyin

11r3 ḳanāʿat geldi oturdı taḫtı aldı
ḥarāmīler hemān yollarda ḳaldı

11r4 ṭururlar ṭaġ başında yol ururlar
ḳomazlar yolcıyı yolda ṭururlar

11r5 ʿaḳıl der cāsūsa yort imdi gėrü
ḳanāʿata ḫaber benden degirü

11r6 dė otursun ki tāc u taḫt anuŋdur
ilāhī devletile baḫt anuŋdur

11v1 niçe ṭura ḥarāmī ṭaġ başında
girür bir gün ele yol ṣavaşında

11v2 kebürdürler aŋa bulurlar anı
aŋa uyan īmānsuz vėre cānı

11v3 özinden ġayrı kimseyi begenmez
yüce yerde ṭurur aşaġa inmez

11v4 niçe taḫta binenler yėre düşdi
niçe benin dėyene siŋek üşdi

11v5 saŋa uġratma kibrüŋ endīşesin
uyarsaŋ kibre ıraġa düşesin

11v6 ıraḳ düşenlerüŋ īmānı yoḳdur
12r1 ki zīrā ṣūretinde cānı yoḳdur

12r2 gerek cānlu kişi cānın ṣaḳına
ki taḳṣīr ėtmeye kendü ḥaḳḳına

12r3 tekebbür eyleme kim sevrikesin
sevürkmişler yolına birikesin

12r4 ḳapu gözet ḳapu ḳo dip gözetme
ki devlet ḳapudadur ḳoma gitme

12r5 dilerseŋ devleti ḳapuda ṭurġıl
umarsaŋ ḫilʿatı ṭapuda ṭurġıl

12r6 begenme gel seni ayruḳ düşesin
ḳalup dermān-de ʿucbile ḳalasın

12v1 tekebbür sözi her nėreye vara
işiden laʿnet oḳur ol ḫabere

12v2 ṣaḳınġıl olmaġıl kibrile yoldaş
kibir ḳandayısa anuŋla ṣavaş

12v3 ḳoġıl kibri vefā saŋa ne ḳıla
vāy ol gün kim ṣūret naḳşı yıḳıla

12v4 ṣūret yıḳılmadın kibri yıḳagör
bu düşvārlıḳ maḳāmından çıḳagör

12v5 deŋe kibr issini hīç rāḥatı yoḳ
nėreye varurısa zaḥmeti çoḳ

12v6 ḥaḳḳ'a giden yolı göŋli içinde
13r1 göremez ol anı yaddur ilinde

13r2 uŋat gör ḥaḳ yolı göŋlüŋde sırdur
bu cümle ḫāṣṣlar göŋülde birdür

13r3 şular kim ol göŋülden ṭaşra ḳala
naṣībin aldurur ayruḳ ne ala

13r4 göŋül eri bilür göŋül ḫaberin
ḳamu göŋüllerüŋ içinde varın

13r5 dirīġā cümle ʿömrüŋ ḥayfa vardı
tekebbürlik seni yoldan ayırdı

13r6 tekebbür nedür aŋa uyasın sen
ümīdüŋ yoḳ mı ḥaḳḳ'ı ṭuyasın sen

13v1 hemīşe baḳuban seni görürsin
görüp kendözüŋi maġrūr olursın

13v2 niçe ṭurmaḳ bu ḫām endīşelerde
ölürsin[220] tevbesüz bu pīşelerde

13v3 tekebbür kişinüŋ fāidesi yoḳ
ḳomazsa kibri peşmān olısar çoḳ

13v4 hüner gözle hüner ere ėresin
erile varasın dostı göresin

13v5 tekebbür kişiler ere eremez
özinüŋ düşmeni durur göremez

[220] MT-3: olursın; AG-1, UO: ölürsün.

13v6 çü sensin düşmenüŋ dostuŋ kim ola
14r1 ki yavuz ḫū durur saŋa ḥavāle

14r2 nerede ṣıġınasın sen bu ḫūyla
göŋülde dirligüŋden ne yuyula

14r3 niçe bu dirlige yoldaş olasın
niçe gelüp ilerü baş olasın

14r4 bu ḥālile ḳılınç yoḳ hīç arada
ʿaceb saŋa ḳılıncuŋ kim yarada

14r5 gerek sen bilesin düşmen kimise
senüŋ devletüŋe peşmān kimise

14r6 uyanuḳlıḳ degül yolda ġafīllıḳ
uzatma ḳo ṣaġıncı[221] bunca yıllıḳ

14v1 dirīġā kibr işin yavlaḳ gözetdüŋ
göŋüllerden seni sen ṭaşra atduŋ

14v2 gėri git ėtmedüŋ göŋül bāzārın
cānıla diŋlemedüŋ dost ḫaberin

14v3 niçe bir nice bir dünyā işinde
ki bir dem olmaduŋ dünyā işinde

14v4 ḳoya dünyāyı ḳovma yėtemezsin
ecel baġladı yolı ötemezsin

14v5 bu beş günlik ʿömür bu ḫarca yetmez
ṣaġır mı ḳulaġuŋ niçün işitmez

[221] METİN: ṣıġıncı.

14v6 kibir geldi seni bulatdı gitdi
15r1 ecel atı segirdür ėrdi yetdi

15r2 dirīġā sen seni hīç bilimedüŋ
nice ḳulsın ki ḳullıḳ ḳılımaduŋ

15r3 eger sen ḳulısaŋ pes ḳanı begüŋ
niçe bir nice sėnüŋ dilegüŋ

15r4 ne uṣṣuŋ var ne ḫod bellü delüsin
ne bunda diri ne sinde ölüsin

15r5 bu ḥālile ḳalursaŋ bī-çeresin
içüŋ şirkile ṭolmış şūr u şersin

15r6 gümānuŋ yoġımıssa inanayduŋ
bu ġaflet uyḫusından uyanayduŋ

15v1 niçe kibr ü hevā uşada seni
ölüm evreni bir gün yuda seni

15v2 hevā-yı kibrile ne başarasın
ecel eli uzun ḳanda varasın

15v3 taḳāżāsı zamānuŋ bir gün ėre
ecel ḫırmenlerini yėle vėre

15v4 yetişmedin saŋa vaʿde gözüŋ aç
hevā vü kibr yolından beri ḳaç

15v5 beş on gün ʿömür içün gėrü ḳayıḳma
bu fānī dünyenüŋ naḳşına baḳma

15v6 senüŋ bigi biŋi aldadı dünye
16r1 inanmaz göre kim ṭutdı binye

16r2 key çābuk oynaġıl ütülmeyesin
hevāya kibre sen ṭutulmayasın

16r3 ḳatı dutduŋ ḳo kibri ėlden öŋdin
işitmedüŋ tevāżuʿ ne dėdügin

16r4 tekebbürler yeri siccīn içinde
anuŋçün ki olmadılar dīn içinde

16r5 ki dīn dutanlaruŋ siccīn nesidür
ya kibr ü kīn olıcaḳ dīn nesidür

16r6 inanmazsaŋ baŋa ḥālüŋ göresin
çü ʿömri kibrile yėle vėresin

16v1 yüri imdi meded iste ʿaḳıldan
esīr olmış kişisin niçe yıldan

16v2 ʿaḳıl ʿadl issi bir ulu kişidür
meded ėtmek saŋa anuŋ işidür

16v3 bu yükden sėni ol ḳurtarısar bil
saʿādet yoldaşuŋ oldı ay u yıl

16v4 gelür ʿaḳıl öŋine şermende olmış
ki ḳayġu yaşıyıla gözi ṭolmış

16v5 selām vermeklige ögin deremez
oda köze düşüp yolın göremez

16v6 delim geçdi zamān derdi yėrinde
17r1 geçürdi ʿömrini nefs bāzārında

17r2 işit imdi ne der gör ʿaḳıl aŋa
ki alçaḳlıḳ ėder derdüŋe devā

17r3 sözi düketmedi[222] alçaḳlıḳ ėrdi
kibir gördi anı tīz gėrü döndi

17r4 ḳılıç ṭartup[223] gelür yėr alçaġından
kibir gördi anı ḳaçdı ṭaġından

17r5 ṭaġ u yazı ḳamu ġulġule ṭoldı
kime cennet kime ʿaraṣāt oldı

17r6 çün alçaḳlıḳ ėrişdi kibr erine
baḳadur bir kişiyi biŋ görine

17v1 tekebbür ʿāṣīdür işe ṣataşdı
ṭutup ṭaġ başını ḳışa ṣataşdı

17v2 gör alçaḳlıġı aḳdı ırmaġ oldı
aḳa aḳa deŋize varmaġ oldı

17v3 ne deŋlü ḳuvveti olursa bıŋar
ėremez deŋize ol yėre siŋer

17v4 aḳup ṣu alçaġa ṣuya ḳatılur
ṣu ṣuya ėrdi deŋize yėtilür

17v5 deŋize degin ırmaġıdı aduŋ
ḳo andan ötesin deŋize ṭalduŋ

17v6 deŋiz olanlara gevher muḥāl mi
18r1 ṣadefler dür ṭoludur zer muḥāl mi

18r2 ki her bir mevcde bir kān bulasın
dür ü yāḳūtıla mercān bulasın

[222] UO: düketmedin.
[223] UO: ṭartırıp.

18r3 budur ser-māye ol baḥra ṭalana
arı dirlik gerek gevher bulana

18r4 çü yüz biŋ çābukı alçaḳlıḳ ötdi
mecālsüz berr ü baḥrı cümle ṭutdı

18r5 ger alçaḳ varasın meydān senüŋdür
cevāhir sende biter kān senüŋdür

18r6 aşaḳlıḳdur yer ü gögi götüren
yedi ḳat yėrden aşaġa ṭuran

18v1 aşaḳlıḳ üzre durur yėrile gök
ögerseŋ cümleden alçaḳlıġı ög

18v2 aşaḳ varan kişi devlet iletdi
aŋa kim yėtiser uzadı gitdi

18v3 aşaḳlıḳ ʿālemüŋ bünyādı oldı
ki her ne varısa aŋa düzüldi

18v4 kibir aldı[224] eri görinmez oldı
daḫı yüksek yere binemez[225] oldı

18v5 aşaḳlıḳla ḳanāʿat ḫoş yār oldı
ne isteriseŋ anlarda var oldı

18v6 çü maʿmūr oldı şehrile vilāyet
19r1 şād oldı dostumuz düşmānumuz māt

19r2 ʿaḳıl dapa[226] cāsūs ḫaber iletdi
gör alçaḳlıġı gėrü neler ėtdi

---

[224] METİN: oldı.
[225] METİN: bināmuz.
[226] METİN: dāye.

19r3 ne aṣṣı eyledi gör aḫī kibri
diri ḳalmadı biŋ arada biri

19r4 işitdi ʿaḳl anı ḳatı sevindi
beşāret eyledi tīz taḫta bindi

19r5 şükür ḳıldı ḥaḳḳ'a ol devlet issi
ėrürdi devlete ʿaḳlı bilüsi

19r6 eger devlet gerekse ʿaḳla danış
mürebbīsüz ileri varmaya iş

19v1 bilüŋi gel unut sen uṣluyısaŋ
saʿādet gösterene ḫūluyısaŋ

19v2 yūnus alçaḳlıġı yavlaḳ begendüŋ
ḳıyās ėt sen seni ne ḳadar indüŋ

19v3 farīżadur saŋa sen seni ṣaḳın
kim ola sencileyin saŋa yaḳın

19v4 ḫāṣṣ u ʿāmm ḫarcıya yüz yėre bıraḳ
bunuŋ ġayrı ḫayır bu sözden ıraḳ

19v5 ḫaṭādur cümlesini ḫarcı ṣanma
sebīl ol ḳamuya bir dem uṣanma

dāstān-ı buşu yaʿnī ġażab

20r1 gel imdi aydayın buşu ḫaberin
birin birin saŋa göŋülde varın

20r2 benüm ileyüme kim ḳatlanısar[227]
ki ḫışmumdan deŋiz oda yanısar

20r3 nereye kim varam başlar kesilür
kime buşarısam oloḳ dem ölür

20r4 kim ola bencileyin cāna ḳıyar
meger kim ben olam merd-āne ḳıyar

20r5 yaradılmış baŋa ḳarşu ṭuramaz
benümle bir nefes hem-dem olamaz

20r6 hünerüme benüm kim birikiser
20v1 yaḫūd ecel evine kim giriser

20v2 felek benüm işüm başarımaya
melek benüm yolımı varımaya

20v3 gözüme yüz biŋ er ẕerre görinmez
hezār arṣlan baŋa berre görinmez

20v4 buşu derler baŋa key bahāduram[228]
düzenlik bozmaġa her ḳaduram

20v5 nereye kim varam ot bitmez anda
çü naḳt oldı kime derd yetmez anda

20v6 işidenler benüm ḳaçar sözümden
ki ben de ḳorḳaram uş kendözümden

21r1 ṣaḳın baŋa uyup sen ġāfil olma
benüm sözüm ṭutup īmānsuz ölme

[227] METİN: ḳanlanısar.
[228] METİN: bahuduram.

21r2 dek ayruġa degül benüm ḳılıncum
beni daḫı dutar benüm ḳuluncum

21r3 buşu kimdeyise īmānı gider
īmān gerekise varını gider

21r4 buşu gelincegez īmān ne olur
oda düşer yanar ya cān ne olur

21r5 buşu işi hemān küfr ü ḍalāldür
neʿūẕü bi’llāh ol ayruḳsı ḥāldür

21r6 ṣaḳınġıl buşudan ki gizlüdür ol
21v1 nerede sėzmeseŋ anda yol urur[229]

21v2 göresin bir kişi sākin ṣūretde
ne bilür kimse anı ne ṣıfatda

21v3 boynında ṭaylasān elinde ʿaṣā
çöpi depretmeye yėr şöyle başa

21v4 göresin aŋsuzın ol çıḳagelür
üzüp tesbīḥ imāme yıḳagelür

21v5 uşatdı ʿaṣāyı ḳopdı dırāḳa
yüzi ḳalmadı hīç kimseye baḳa

21v6 su’āl ėtdüm ṣūfī bu nice ḥāldür
senüŋ gibi kişiden bu muḥāldür

22r1 ʿöẕür gösterdi kim ben bir kişiyem
fülān derler baŋa fülān ėşiyem

[229] MT-3: yol anda urur; AG-1: vurur yol; UO: urur yol.

22r2 bilürem anı eyü adı yoḳdur
ki şarda hīç anuŋ irşādı yoḳdur

22r3 benüm gibi kişiye ʿizzet ėtmez
cevāb vėrür baŋa ögüt işitmez

22r4 ʿaṣāŋa urdum yaḳamı dutdı
baŋa ḳarşu ṭurur ḥaḳḳ'ı unutdı

22r5 nėdeyim buşu ṭutup almış anı
ki maḥkūm eylemiş buşu dīvānı

22r6 özüni izlemez ayruġı ṣınar
22v1 ki ṭoġru kim varısa anı ḳınar

22v2 ṣaḳın ḥāżır durur dāim buşudan
ki dost esrügidüŋ buşu unudan

22v3 kişi kim maʿşūḳaya esrimeye
ḍalālet almış anı ne dėmeye

22v4 arı dirlik gerek dost ileyinde
buġuż buşu nolur maʿşūḳ yolında

22v5 ḳaçan dost gele dėyü ḥāżır olġıl
sarāyuŋı düzetgil ḥāżır olġıl

22v6 olup ḫod-bīn oturma döşeginde
müdāmī ḳāim olġıl ėşiginde

23r1 ġafīl olma evüŋe oġrı gele
ḳatı uyurısaŋ dīvār dele

23r2 ev issi uyḳuda oġrı ḳıvanur
dutar taʿcīl işin uyana ṣanur

23r3 nice geldiyise uyanmadı[230] ol
bilür bellü ki ḳolayıncadur yol

23r4 ki her kim geldise bildügin işler
kimi yaylar[231] u kimi anda ḳışlar

23r5 ev issüz olıcaḳ oğrı gelince[232]
girür çıḳar baḫınmaz ḳolayınca

23r6 evüŋi ḳandayıduŋ oğrı aldı
23v1 yer içer oturur ev onuŋ oldı

23v2 olursın ṭaşra sen ol içerü ḫoş
yaḳındur iş ucı uş göresin uş

23v3 bu ne ḥāldür saŋa ẓulmet içinde
niçe uyuyasın ġaflet içinde

23v4 geçürdüŋ ʿömrüŋi sen buşı ile
hemān ẓulmetdesin işbu ḫūyıla

23v5 eger senden buşu gitmeye ḳala
ʿazrā’īl ol ṭamardan cānuŋ ala

23v6 nėdivėrür saŋa elüŋ yuduġuŋ
seni unutdurur mı oḳuduġuŋ

24r1 ṣanur mısın ögüdümi daḳiçün
naṣīḥatdur saŋa cümle ḥaḳḳ’içün

24r2 ṭaşuŋ seccāde vü tesbīḥ ü destār
içüŋ murdār u cān bėlinde zünnār

[230] METİN: uyatmadı.
[231] METİN: yıylar.
[232] METİN, AG-1: kekince. Kek-: Zahmet çekmek.

24r3 bu vechile nicesi olısar ḥāl
ki hīç eyü ʿamel yoḳ ṭoludur ḳāl

24r4 geçürmez sėni ṭaşraġı ṭaʿātuŋ
arı olmazısa gizlü ṣıfātuŋ

24r5 çü bāṭın evlerini oġrı aldı
ẓāhirdaġı ʿamel ṭaşrada ḳaldı

24r6 ḳamusından saŋa ol ola yėgrek
24v1 ki dosta ṭāʿatuŋ gizlüsi yėgrek

24v2 nicesi olısar bu iş müyesser
çü sulṭān sözi ṣındı oldı ebter

24v3 ki sulṭānuŋ öŋinde ud[233] ölümdür
eger ẕerreyise ṣuçdur delümdür

24v4 gele bir iki ṭanışıḳ ėdelüm
ki ḫalvet ḳandasa aŋa gidelüm

24v5 eyā uṣlu kişi sen bir ḫaber vėr
nerede var bize gizlenecek yėr

24v6 ki gezdüm yėr ü gögi bulımadum
ne var ẕerreyisem ṭolınımadum

25r1 niçün bī-gānesin sen iki başdan
gerekse ṣaġışın ėt iki başdan

25r2 ne böyle cünbişile ola dirlik
ne böyle dirligile ola birlik

[233] MT-3: öd. Öd: yürek.

25r3 ʿömür geçdi ḥicābı yırtamaduŋ
çü ḳulluġa edeble yortamaduŋ

25r4 söz ayruḳsı gerek sulṭān ḳatında
kim aŋa lāyıḳ oldur ḫidmetinde

25r5 ḳaçan şol bir sipāhī maʿzūl olur
ki sulṭān ḳulluġında ol ḳul olur

25r6 naṣīḥat ne dėyeyin ġayrı bundan
25v1 ḳulın dėyümeye ḳullıḳ unudan

25v2 eger ḳul olasın ser-māye yėter
zihī rifʿat yėdi ḳat gökden öter[234]

25v3 tamām olsa işüŋ yer gök senüŋdür
ne kim dileriseŋ dilek senüŋdür

25v4 ki ʿālem cismine sen cān olasın
yer ü gök olmaya sensüz ṭolasın

25v5 ger eyle olmaduŋ pes ḳanı ol iş
gümān u vehmile geçdi yaz u ḳış

25v6 nice devrān kim anda rıḥlī urduŋ
oḳuyup ʿaşr u āyet yolda ṭurduŋ

26r1 niçe ʿilm ü ʿamel sen bu ṭapuda
niçe yıldan berüsin bu ḳapuda

26r2 sözüm kendözümedür nükte degül
bilüŋ cān birligi ikilikde degül

---

[234] MT-3, AG-1, UO: üter.

26r3 ḥayıf ol kişiye ḳala bu yoldan
ėdinsün çāre ḳurtulsun bu ḥālden

26r4 ġafīllıḳdur bizi bu yolda ḳoyan
nite ġāfil olur maʿşūḳı duyan

26r5 süpürmedüŋ sarāyı gele bize
ne ferrāş isterüz kim gele düze

26r6 niçün geçmez ʿaceb yol bu aradan
26v1 buşu aldı yolı bil her yaŋadan

26v2 buşu ḫayli zamāndur yolı almış
kimesne izlemeyüp gizlenüḳalmış

26v3 ʿaḳıl cāsūslara söyler dīvānda
yürüŋ buluŋ düzenlik ṣafı ḳanda

26v4 dėdi cāsūs düzenlik ḥālin aŋa
buşudan ṭaġılupdur degme yaŋa

26v5 çü cāsūs bu sözi ʿaḳla ėrürdi
niçe kim varıdı ḫaber degürdi

26v6 çü hīç söz ḳalmadı ulaşdı ʿaḳla
buşuyı dutmaġa iş düşdi ʿaḳla

27r1 ʿaḳıl fikr eyleyüp söyledi ḫaber
buyurdı çavuşa cemʿ oldı leşker

27r2 dīvānda söylenür ne bunca düzgün
şikāyet buşudandur sözde her gün

27r3 ṣabır ḳanı buşu gelince[235] olmış
düzengile ṣafā andaḳ bozulmış

27r4 ayıduŋ ṣabır kim tīz dutsun anı
ḫarāb ėtdi il ü şehri diyārı

27r5 çıḳageldi ṣabır aŋa oloḳ dem
ṣanasın buşuyı ibrāhīm edhem

27r6 görilmez oldı ol izi belürmez
27v1 nice izi ki hīç tozı belürmez

27v2 bu kez gördüm düzenlik ü ṣafā ḫoş
oturup ʿīş ėderler nūş ola nūş

27v3 şunuŋ kim dünyede ṣabr ola yāri
ṣafā vü ẕevḳ olur her laḥẓa kārı

27v4 fidā cānum saŋa ėy ṣabır eyesi
ki ṣabr oldı benüm cānum ġıdāsı

27v5 ḳaçan kim olasın bu ṣabrıla sen
ʿacebdür olasın ṣoŋra peşīmān

27v6 kime ṣabr olsa dünyāda müyesser
aŋa ḥaḳ vėriserdür mülk-i dīger

[...][236]

28r2 ṣabır aḥvālini diŋle dėyeyin
ṣabır al ver ḳamu bu dünye mālın

---

[235] METİN, AG-1: kekince.
[236] Başlık silinmiş olduğu için okunamamıştır. Diğer nüshaları da incelediği için Mustafa Tatçı'da bu başlık "dāstān-ı ṣabr" şeklindedir.

28r3 anuŋçün ṣabrdur ʿaṭā-yı devlet
ki ṣabr eyler ḳamu müfsidleri māt

28r4 ṣabır ḳandayısa eylükdür işi
müdām āzād ėder yad u bilişi

28r5 ṣabırlu devleti dāim olısar
naṣībi ṣabr olanlar uluyısar

28r6 işitdüŋ yūsuf'ı ol çāh içinde
ṭururdı ṣabırla ol māh içinde

28v1 bilinmezdi ne deŋlüdür uzunı
çaġırsa ṭaşra çıḳmaz yūsuf üni

28v2 yuḳaru baḳar ol çāh aġzı ıraḳ
aşaġada maḳāmı ṭaş u ṭopraḳ

28v3 niçe çaġırdısa ün ṭaşra çıḳmaz
ḳodı çaġırmaġı ayruḳ çaġırmaz

28v4 ilāhī ben ḳuluŋ ṣuçı var ola
ki bu iş ben ḳuluŋıla yār ola

28v5 çü ṭopraḳ bendese ḳanda varam ben
ṣabır ḳılmazısam ne başaram ben

28v6 der eyle gözleri yuḳarı baḳar
29r1 yeŋilmez göz yaşı sel gibi aḳar

29r2 o sāʿatde gėrü ögini derdi
dişürdi kendüyi vü ṣabrı gördi

29r3 ėrürdi devlete ol ṣabr-ı ʿālī
ki ṣabrıla ẖoş oldı cümle ḥāli

29r4 yapışdı ḳoġaya ṭartdılar anı
dėdi ėrişdi uş devlet nişānı

29r5 çü çekdiler ḳoġayı çıḳdı ṭaşra
zihī devletlü kim ṣabrı başara

29r6 göre ṣabrıla yūsuf neye ėrdi
ki ṣabruŋ acısı ḥelvāya ėrdi

29v1 ṣabır issi bilür ol neyidügin
saʿādetlü ṭutar ṣabruŋ dėdügin

29v2 ṣabır kimdeyise ol ʿarşa ṣüner
ki ṣabr içre bulınur dürlü hüner

29v3 çü her ḥāl saŋa ṣabır gerek ḫoş
ṣabır ėder bu cümle aġuyı nūş

29v4 ṣabır gerek saŋa her ḥāl içinde
ṣabırsuzlar ḳalurlar ḳāl içinde

29v5 ki her kimde olursa ṣabr ḥāli
olısar ḫayrıla anuŋ me'āli

29v6 bıraḳ cümle işi ḳıl ṣabr u tedbīr
30r1 eren göŋlinde olur ṣabrıla yėr

30r2 nebīdür ger velī yol ṣabra uġrar
eger sen de varursaŋ ṣabrıla var

30r3 gözet ṣabrı ki tā sen kān bulasın
ṣabır bekleriseŋ mercān bulasın

30r4 ṣabırsuz kişilerüŋ dirligi ḫām
ki ṣabrıla eyü olur ser-encām

30r5 ögüt gerekise ṣabrıla iş ėt
uzayın dėriseŋ ṣabrıla bit

30r6 ne ṣarp iş olsa ṣabr anı bitürür
ḳamu yerden saʿādetler getürür

30v1 emānet el-emānet ḳoma ṣabrı
bulasın ṣabrıla miʿrāc u ṭūr'ı

30v2 ṣabırla vardı ol miʿrāca varan
diriyiken ölür ṣabrı başaran

30v3 yūnus sen ṣādıḳısaŋ gir ṣabra
ḳatı ṣābir gerek ṣabrıla dura

30v4 ṣabırda ṭuranuŋ buşusı ḳalmaz
çü ṣābir oldı yavuz ḫūsı ḳalmaz

30v5 saʿādet isteseŋ ṣabrı güzīn gör
ki va'llāhu muʿīnü'ṣ-ṣābirīn gör

30v6 işitdüŋ ṣabr ḥālin tā nihāyet
31r1 dutanuŋ cānına olsun beşāret

31r2 uṣaŋ olma niçeme yol emīndür
ḥarāmī çoḳ bu yolda pür-kemīndür

[...][237]

31r4 eger diŋleriseŋ dėyem naṣīḥat
ḥasedle ḥıḳddan ṣaḳın be-ġāyet

---

237 Başlık silinmiş olduğu için okunamamıştır. Diğer nüshaları da incelediği için Mustafa Tatçı'da bu başlık "dāstān-ı buḫl u ḥased" şeklindedir.

31r5 ḳadīmden bu ikidür mīr-i leşker
yüriyüp her biri bildügin işler

31r6 ḥasūd bir kişidür dāim o rencūr
vücūdı ṣaġiken rencile maḳhūr

31r7 mażarratdan niçeme kim o ḳaçar
31v1 eved toẖmını bitmez yėre ṣaçar

31v2 ne iş kim işleye kendüye ziyān
kim ola kendözine eyle ḳıyan

31v3 şeker yėrise dadı dalı yoḳdur
ki ṭatlu dirligile ḥāli yoḳdur

31v4 ḥasūd eli anuŋçün ėrmez işe
kime kim ḳuyı ḳazsa kendü düşe

31v5 dėyem saŋa baẖīlüŋ neyidügin
saḳınur kendüden kendü yėdügin

31v6 ḳazancın kendünüŋ kendüye vermez
eli baġlu durur ẖayr işe ėrmez

32r1 bu ne ḥāldür saŋa ėy faydasuz cān
ki yoḳdur ġayretüŋ ėy ḳaydasuz cān

32r2 göre ne ḥāldedür cānuŋ u cismüŋ
ne kimsesin sen ü yā nedür ismüŋ

32r3 bu ne kūteh-naẓar yā ne firāset
ki bir dem olmaduŋ kendüŋle ẖalvet

32r4 muḥāldür ʿāḳil olmaḳlıḳ baẖīlden
ne kimse alḳış ėder aŋa dilden

32r5 ḳo sevme dünyeyi kim ḳala senden
dilerseŋ dilemezseŋ ala senden

32r6 süleymān’dan ilerü olmayasın
32v1 ḥaḳīḳatdür cihānda ḳalmayasın

32v2 baḫīl olmaḳ seni ḥaḳ’dan ayırdı
ḳanı ġayret ḥamiyyet ḳanda vardı

32v3 ḥasedden kişi ne fāide görür
neye kim lāyıḳısaŋ teŋri vėrür

32v4 neyi neye gerek ol bile gerek
o ḳādirdür vėrür kime ne gerek

32v5 naṣībüŋe senüŋ sen naẓar eyle
aŋa göre yaraḳ ḳıl ḥaẕer eyleye

32v6 zekātsuz ḥayvān ṣadaḳasuz māl
ne ber-ḫūrdār[238] ola bunuŋ gibi ḥāl

33r1 inanmazsaŋ baŋa sen kendüŋ özle[239]
benüm dėdügümi kendüŋde gözle

33r2 ne ḥācet ben dėmek çoḳ çıḳdı fiʿlüŋ
nişānı ol durur baġlanmış elüŋ

33r3 ṣuçı yoḳ kişinüŋ baġlanmaz eli
ṭolaşur kendüye hem kendü fiʿli

33r4 çü ṣuçuŋ bilmeziseŋ bildüreyin
ṭutup oġrıyı elüŋe vėreyin

---

[238] METİN: ber ber-ḫūrdar.
[239] MT-3, UO: izle; AG-1: özle.

33r5 çün oġrı yoldaşı başını vėrür
ḥasūdlıḳ bil seni yavlaḳ düşirür

33r6 şu kim yoldaşına ḫıyānet eyler
33v1 kime yoldaş olursa laʿnet eyler

33v2 saŋa yoldaş olanı sen bilüriseŋ
seni ḳurtarasın ṭoġru gelürseŋ

33v3 ṭoġurlıḳ besleyene buḫl ėrmez
ḥased ḫod-kibrdür hīç anı görmez

33v4 ḥasūduŋ ḳanda bellü bāzārı
anuŋ gitmez olur hīç göŋli ṭarı

33v5 anuŋ çün dirligi nėdem[240] içinde
olur biŋ kez helāk bir dem içinde

33v6 yıl on iki ay anuŋ şādlıġı yoḳ
yese ger yėmese ḳayġuyıla ṭoḳ

34r1 ne söz söylerise ḥavṣalası dar
ne dėnse ṭarlıġından biŋ daḫı var

34r2 ḥased odı anuŋçün yaḳdı anı
yürürken ṣaġ esen döküldi ḳanı

34r3 ḥasūdlıḳdan ḥasūda fāide ne
göŋülden ṭaşra düşdi ne ėde ne

34r4 ḥasūdıla baḫīl ṣaġışda degül
red oldılar bular hīç işde degül

[240] UO: nedem. Nedem: pişmanlık.

34r5 bularuŋ birlige iḳrārı yoḳdur
bulara her ne olsa ʿārı yoḳdur

34r6 bularuŋ şāhdan ḳorḳusı yoḳdur
34v1 kimesne begenesi ẖūsı yoḳdur

34v2 nėrede olsa ẖalḳ ürker sözinden
kimesne aṣṣı eylemez özinden

34v3 baẖīlüŋ gözlerinde ʿibret olmaz
kimesneye bulardan himmet olmaz

34v4 ġanīdür pādişeh ol anı görmez
çeker buẖl elini nesneye ėrmez

34v5 yenür niʿmetleri şāhuŋ bayaġı
hīç eksilmez durur dāne daraġı

34v6 niçe yıldan berü ol niʿmeti yėr
ḥaḳḳ’a bir derse daẖı şirkile dėr

35r1 gelür her gün yeŋi nüzl ü yeŋi ẖān
yeŋi gelenlere vėrür yeŋi ṭon

35r2 yeŋi ṣubḥ u yeŋi aẖşam yeŋi ḥāl
yeŋi devrān yeŋi dem yėŋi viṣāl

35r3 ḳadeḥ yėŋi yeŋi mey yėŋi meşreb
yeŋi ʿīş ü yeŋi ʿişret yėŋi muṭrab

35r4 nedür bir kişi bil ki cümle ʿālem
naṣībini alur ne bīş ü ne kem

35r5 baẖīl ḳandayısa ḳārūnla ḳopar
ki ol da ancılayın māla ṭapar

35r6 dėyelin diŋle ḳārūnuŋ zevālin
35v1 verüp īmānını vermedi mālın

35v2 çü ḳārūn’a māliçün buyruḳ indi
zekātı vermedi vü dīni döndi

35v3 ėder feryād yėre ḳo vereyin
ki boynumdan vebāli indüreyin

35v4 ḳoyıcaḳ yėr māluŋ ʿöşrini seçdi
ḳıyamaz vėrmege cānına geçdi

35v5 ayıtdı bunca mālı vėremeyim
yėg ol kim yer yüzinde yürimeyim

35v6 ḳo bu māl eksilince ben öleyin
gözüm görüriken nice vėreyin

36r1 zekātın vermedi devleti döndi
ḫaber bu olıcaḳ yėr gine ṣundı

36r2 dutup egiltdi anı bėline degin
verür kendü evet anuŋ dilegin

36r3 görür evren degül ḳārūn ṣūreti
döyemez ol ʿaẕāba işi ḳatı

36r4 gėrü feryād ėder bu kez beni ḳoŋ
bolay ki olayıdı ṭāliʿüm öŋ

36r5 ḳatı şarṭ eyledi ʿöşrini vėre
bī-çārelik naṣībin kim gidere

36r6 ḳoyıcaḳ yėr anı gėrü yuyuldı
36v1 vāy ol kişiye kim ol ḍarb uruldı

36v2 peşīmān olıcaḳ yer gine ṭutdı
boġazına degin ḳārūn'ı yutdı

36v3 boġazına degin ṭutuldı ṭurur
ḳıyamaz māla cān terkini urur

36v4 ḳatılıḳdan işi yavlaḳ uzatdı
gözi baḳariken māl yėre batdı

36v5 batar kendü daḫı mālı ṣoŋınca
gider her gün yere kendü boyunca

36v6 ḳıyāmete degin yėr boyı gider
gör imdi ki ḳıyāmet aŋa nėder

37r1 ki oddan zencīr ėder mālını
ḳamu ʿālem göre anuŋ ḥālini

37r2 olup zencīr māl boynına düşer
ḫalāiḳ ʿāmm u ḫāṣṣ hep aŋa düşer

37r3 dėyeler ehl-i maḥşer ol bu ḥālde
boyun zencīrlü ḳalmışdur vebālde

37r4 zekātın vermeyenüŋ ḥāli budur
olur boynına zencīr mālı budur

37r5 ne çāredür ki buḫlı göre anı
geçüp boynına ṭar oldı cihānı

37r6 ġınādan fāide olmaz baḫīle
37v1 geçer yoḫsul gibi yüz biŋ mālıla

37v2 erüŋ baylıġı mālıla degüldür
niçe mālluya yoḫsul dėyü gül dur

37v3 meger kim göŋlini ıldurum urdı
ki çevre yanına ḳaraŋu durdı

37v4 ẖudā’dan mühr uruldı himmetine
gelüp kim diŋlene anuŋ ḳatına

37v5 naṣīḥat biŋ olursa biri siŋmez
küfür söyler dili hīç aġzı diŋmez

37v6 çü ʿāciz kendü daẖı kendözinden
ki şād olan ölür[241] ġuṣṣa yüzinden

38r1 özinüŋ özle yoḳdur ḥisābı
meger yoḳ āẖiretden fetḥ-i bābı

38r2 nedür lā ya belā ol hīç bilmez
ki bunlara yaraşur iş ḳılmaz

38r3 baẖīl ḳandayısa ḳārūn’ıladur
gümān ṭutmayasın muṭlaḳ belādur

38r4 kişi kim ḥaḳ yolından ṭaşra dura
dutup boynına kendü zencīr ura

38r5 ḳamu buẖl ehlinüŋ işi bu ola
ḳadīmden ḳısmetidür bu nevāle

38r6 kimüŋ kim buẖl oldıyısa ḥāli
38v1 elin urmaġa māla yoḳ mecāli

38v2 kimüŋ kim kendüsile ḳadri yoḳdur
iki gözleri kördür varı yoḳdur

[241] MT-3: olur; AG-1, UO: ölür.

38v3 baḫīl olmışdı ʿilm ü hüner issi
esirgedi özin ol naẓar issi

38v4 diler kim buḫl elinden ḳurtıla ol
ʿayān ola aŋa ḥaḳ'dan yaŋa yol

38v5 gelüp ʿaḳl öŋine yüz yėre urdı
es̱er ėtmişdi aŋa buḫluŋ odı

38v6 çü āġāz ėtdi kim sözini dėye
ḳulaḳ dutdı ʿaḳıl ol keleciye

39r1 öküşdür maʿṣiyet endīşe dāim
dilerem buḫlden ben ḳurtılayım

39r2 ʿömür geçdi dirīġā gėç uyandum
baŋa bu dünye bāḳī ḳala ṣandum

39r3 dilerem kim baŋa feryād ėresin
güç olmış kişiye sen dād ėresin

39r4 gör imdi ʿaḳl aŋa ne dėyiser
bize gelen ḥasedden el yuyısar

39r5 ʿaḳıl bir kişidür Allāh'a baḳar
uyarsaŋ ʿaḳla uy ol buḫlı yaḳar

39r6 ʿaḳıl aydur gele bir gözlerüŋ aç
39v1 saḫāvet ḳandayısa ol yaŋa ḳaç

39v2 elüŋ ala saḫāvet gide bile
göresin ḥaḳ yolın ḫoş tertībile

39v3 denince söz saḫāvet daḫı ėrdi
ʿaṭāya perde olanı götürdi

39v4 oloḳ dem cümle mālın yaġmalatdı
bu dünyā cīfesin ardına atdı

39v5 o murdār çünkim andan ṭaşra düşdi
baḫīller it gibi çep-çevre ülüşdi

39v6 şu kişi kim bugün dünyāsı terkdür
yaḳın bilgil anuŋ īmānı berkdür

40r1 sevemez dünyeyi merdān kişiler
bāḳī dirlik nedür anı dilerler

40r2 bāḳī ʿālem göründi gözlerine
oturdı ʿışḳ tozı[242] gözlerine

40r3 anuŋçün gözleri ḥaḳḳ'a açıldı
ḫudā'dan cānına raḥmet ṣaçıldı

40r4 nesi kim varısa terk ėtdi yola
bu yolıla varan maʿşūḳı bula

40r5 ḳamu ʿilm ü ʿamel bir terke degmez
ki terki olmayan bir berke degmez

40r6 velīye vü nebīye terk buyurdı
40v1 ḥelāldür terk aŋa cān terkin urdı

40v2 eger ʿizzet sevene terk muḥāldür
nola ṣėzmezse[243] bunda anda ḳāldur

40v3 niçe perde durur dostı görenler
ya neye ḳayıḳa göŋül verenler

---

[242] MT-3, AG-1: toz; UO: töz. Töz: Asıl cevher.
[243] MT-3, UO: ṣizmezse; AG-1: ṣızmazsa.

40v4 ḳayıḳmaz nesneye hīç göŋül eri
ḳabūl ėtmeyeler terksüz buları

40v5 ḫān u mān bekleyen görmeye anı
ḳomayınca tamām fānī cihānı

40v6 eli ṭoyup ḳodı saḫāvet issi
çün öyle buyurur yoluŋ ulusı

41r1 ki yüz biŋ yögrügi cömerd er ütdi
bu meydān öŋdülin ol aldı gitdi

41r2 ki yüz biŋ daʿvā ḳılan aŋa ėrmez
anuŋ izi tozını kimse görmez

41r3 saḫī bir kişidür uçmaġa baḳmaz
ki tāc u ḥulleye ḥūrīye aḳmaz

41r4 anı ṭuyanlara ne cennet ü ḥūr
ki terke girene ne ḥūr ne ḳuṣūr

41r5 anuŋçün kim tecellī balḳır aŋa
ḳayıḳmaz ẕerrece ol degme yaŋa

41r6 müşāhede gören nėye ḳayıḳsun
41v1 ne var andan eyü ya[244] neye baḳsun

41v2 nėder iki cihānı dosta giden
ʿışḳdur ser-māye gel bāzār ėden

41v3 ʿıruż[245] ser-māye olmaz dost ḳatında
edebdür varlıġuŋ şeh ḥażretinde

---

[244] UO: eyüye.
[245] MT-3: ʿıruz; AG-1, UO: ʿaraż.

41v4 saḫāvet ėderiseŋ ʿışḳ alasın
tamām terk olıcaḳ ʿışḳda ḳalasın

41v5 saḫāvet ʿivażını ʿışḳ bağışlar
bulınur ʿışḳ içinde ʿaceb işler

41v6 ʿāşıḳ olana ne ser-māye vü māl
dilek iki göŋül bir bu ne muḥāl

42r1 güzāf yerde degül bu sen dėdügüŋ
bulursın sen seni sen istedügüŋ

42r2 senüŋle sen ṭanış gör ḳandasın sen
senüŋ devletüŋe bahānesin sen

42r3 seni senden kim eyü bilebile
geçürdüŋ ʿömrüŋi bu dirligile

42r4 neyise dirligüŋ oldur ölümüŋ
bugünki gün durur yarıngı günüŋ

42r5 ḥaḳḳ'ı ṭuyanlara bugün yarın yoḳ
işüŋ bugün bitür gözleme ayruḳ

42r6 ḥisābı her kimüŋ yarına ḳaldı
42v1 ṭut eyle kim balıġı ṭaşa ṣaldı

42v2 kimüŋ aḥvāli kim yarına ḳaldı
eliyle başına ol ḳoydı odı

42v3 ki zīrā pādişāhuŋ bunda ḥāżır
ne işüŋ var deye ferdāda āḫir

42v4 gözüŋ görüriken gel ḥaḳ yolına
ḳomaġıl nefsüŋi kendüligine

42v5 niçün ḳorsın seni düşvār saʿate
ḳanı ʿaḳluŋ güyersin ḳıyāmete[246]

42v6 ḳamu çig işüŋi hep bunda bişür
yol uzaḳdur yüküŋi bunda dėvşür

43r1 ki bunda bitmeyen iş anda bitmez
ṣaġır mı ḳulaġuŋ niçün işitmez

43r2 cömerdler duydı bunda ol zevāli
ki olara vāṣıl oldı ḥaḳ viṣāli

43r3 saḫā'ya sen yūnus verdüŋise erk
ayıt imdi bu yolda neyledüŋ terk

43r4 vücūhuŋ yoġısa göŋüllere git
boyun vermez ṭamarlaruŋı sekit

43r5 göŋül erini ögden[247] ḳoma elden
o ḳurtarur seni dürlü fiʿilden

43r6 ögüt dutarısaŋ ḳoma etegin
43v1 tāc eyle başuŋa ayaġı ḫākin

dāstān-ı ʿaḳl

43v3 gel imdi aydayın birḳaç naṣīḥat
bu ʿaḳl-ı cüz'īden saŋa eyü baḫt

43v4 ḳalur ṭaşra bu şardan ʿaḳl-ı maʿīş
baḳar bu yola ʿaḳl-ı cüz'ī baḳış

[246] METİN: ḳıymete.
[247] MT-3: ögden; AG-1, UO: öŋden. Öŋden: önceden.

43v5 anuŋçün dost yüzinden gözin ırmaz
buçuḳ sāʿat bu ansuz hīç dem urmaz

43v6 çü dost anuŋ olupdur her nefesde
ki dostsuz cān ḳuşı ṭurmaz ḳafesde

43v7 ögüt alurısaŋ sen bu ḫaberden
44r1 gerek ḫāricīler sürile şardan

44r2 ki biŋ er şehr içre el bir ėtdi
ḫāricīler sürilüp el bir ėtdi

44r3 şehir bizüm olup düşmen ṣınıḳdı
bize ṭapu ėden yavlaḳ ınıḳdı

44r4 egerçi işlenür bühtān u ġaybet
ser-encām oldılar bunlar melāmet

44r5 ki ġaybet cānıla ḳadīmī degül
ki ġaybet ḳandasa ādemī degül

44r6 çü ġaybet mertebesi küfre girür
naṣībi neyise ol anı alur

44v1 kişinüŋ ḥayżıdur aġzında ġaybet
ki ġaybet söyleyen bulmaya raḥmet

44v2 eger varısa ʿaḳluŋ ġaybeti ḳo
ki ġaybet ḳoyanuŋ ḫaznesi ṭolu

44v3 pādişeh ḫaznesinde metāʿ[248] öküş
uyḫudan uyanup dut sözüme gūş

[248] METİN, AG-1: mennāʿ; MT-3, UO: metāʿ.

44v4 kişi ki ol ḳapuya ḥācāta varadı
neyise maḳṣūdı anı başardı

44v5 çü buġż u ġaybetile gide ṭāʿat
gerek bu ikiden ėtmek ferāġat

44v6 gerek fānī cihāndan dartınasın
45r1 muḫālif işlerüŋden hep yunasın

45r2 içerü gizlüdür cümle yavuz ḫū
gider gösterme kimseye anı yu

45r3 gerek sen zengi vü pası yuyasın
saŋa lāyıḳ mıdur anı ḳoyasın

45r4 ṣaḳın ḳatrān ḳabına ḳoyma balı
ki nāzük yerdedür dostuŋ viṣāli

45r5 ṭamarlaruŋa cümle ṣayḳal urġıl
ki her birine bir ḳullıḳ buyurġıl

45r6 niçe ḥālden ḥāle gerek düşesin
geçe çoḳ rūzigār andan aşasın

45v1 ḳaçan genc bulasın yer ḳazmayınca
ya ḳalb ṣāfī mi olur ḳızmayınca

45v2 eger genc gerekise renc iletgil
ögüt dutarısaŋ gel gence gitgil

45v3 beri gel genci saŋa bulدurayın
saŋa buldurmayanı bulدurayın[249]

[249] MT-3, AG-1, UO: bildüreyin.

45v4 bulayın dėriseŋ ḳayyūm u ḥayy ol
ḫazīneye vara bevvāb tā bul

45v5 dür ü gevher alasın ḫazneler[250]
bulına cümle sende kān u maʿden

45v6 ḳolay tertībile kim bula genci
46r1 çün öyle varamazsın ḳo ṣaġıncı[251]

46r2 ṣaġıncıla[252] şeker kim yėdi ya[253] bal
bahāsın vermeyince ėrmedi el

46r3 yükin kim baġladı reygān şekerden
ḫaber alayıduḳ olsa bulardan

46r4 şeker degül durur bu sözüm ucı
ne yėdügüm bilür maʿnā bilici

46r5 olur maʿnā sözi şekkerden ıraḳ
bulayın dėriseŋ sükkeri bıraḳ

46r6 o şükker sevme kim mıṣır'da biter
neye lāyıḳ ise er aŋa yėter

46v1 neyi severiseŋ gözlersin anı
saŋa görinmedi şekker cihānı

46v2 ṭaġ u ṭaş oldı bize küllī şekker
ṭoḳuz biŋ kişi anı her dem öger

46v3 bu ʿālem şekkerine beŋzemez ol
sebīldür cümleye anda şeker bol

---

[250] MT-3: bulasın ḫazneler; AG-1, UO: ḫaznelerden.
[251] METİN: ṣıġınc.
[252] METİN:ṣıġınc.
[253] MT-3, AG-1: ye; UO: ya.

46v4 göreyin dėriseŋ ḳo bu cihānı
duta ögüdüm ol kim ola cānı

46v5 saŋa ḳo dėdügüm ġaybetdür ü kīn
bu iki düşmeni dost ṣanma miskīn

46v6 bu düşmenlerüŋüŋ sözini diŋle
47r1 aŋa göre yüri dirligüŋ eyle

47r2 ḳamu ṭoġan günüŋ gėceye beŋzer
neye beŋzedeyin ya neye beŋzer

47r3 gözi yoḳ yėr içer dünyāyı görmez
ṭoġar ay u güneş ol anı görmez

47r4 anuŋçün gözleri ḥicāb içinde
ḳalur ẓulmātıla ol ḫāb içinde

47r5 ḳulaġı işiden şeklini görmez
ki görmek adı aŋa uyıvermez

47r6 anı göstermeyen kīnile ġaybet
o ṣaġınçdan saŋa heyhāt heyhāt

47v1 gözüŋ görmez dėrisem ḳaḳıyasın
o ṭamardan beni ḫod doḳıyasın

47v2 niçe göz oġrısı[254] senüŋ içüŋde
yėr içer oturur senüŋle günde

47v3 baḳar ölü gibi gözüŋ nūrı yoḳ
özini görmeyen ne göre ayruḳ

[254] METİN, AG-1: göz aġrısı; MT-3, UO: göz oġrısı.

47v4 saŋa ʿāḳil dėme seni unutduŋ
ne dėse kīn ü ġaybet anı dutduŋ

47v5 ne işüŋ var senüŋ senden farīża
ʿamel eyle ʿamel senüŋle gide

47v6 niçe bir görmemek açġıl gözüŋi
48r1 od içinde ḳoduŋ sen kendözüŋi

48r2 kişi kim ola ol kendüye düşmen
geŋez degül kim anı ḳoya düşmen

48r3 gözi görmez kişi sevgüden ıraḳ
ḳanı dost ḳandasın sen gözüŋ aç baḳ

48r4 göremedin gözüŋ ne aŋlaya göŋül
ḳabūl ėtmezse göz neyleye göŋül

48r5 ḳamu sevgü dadın evvel göz alur
pes andan sevgüyi göŋülde ḳalur

48r6 gözi görmez kişinüŋ sevgüsi yoḳ
gözi olan durur sevgüyile ṭoḳ

48v1 ḳoyan ḳıymet göz olur her nesneye[255]
ki ḳıymetsüz kim ola bahā ṣaya

48v2 gözi yoḳ kişi neye ḳıymet ėde
ṣoġulmış ḳuyudan kim ṣuyı ilede

48v3 göŋül ḳābiż[256] göze fāyiż dė muṭlaḳ
ėrer pīş-keş cāna eyle olıcaḳ

---

[255] AG-1: neseye. Nese: nesne.
[256] METİN, AG-1: ḳābil; MT-3, UO: ḳābiz. Ḳābil: kabul eden.

48v4 gözi yoḳ kişinüŋ sevmek nesidür
göŋül ḳul olsa gözüŋ fitnesidür

48v5 ṣūret gözi degül bu göz dėdügüm
bilürem ben neden ne istedügüm

48v6 göz oldur kim müdām ol cānı göre
49r1 farīżadur ḳula sulṭānı göre

49r2 bu baş gözi degül ol cān gözidür
kimüŋ cānı varısa anı görür

49r3 olar kim olalar cān yumışında
ḳaçan hergiz ola dünyā işinde

49r4 ulı dirlik gerek ol emr-i cāna
ne dünyā āḫiret anı ṭuyana

49r5 cānı yoḳ kişinüŋ uyḳusı ḳanmaz
ki cānlu barmaġın uyḫuya banmaz

49r6 ʿömür geçdi daḫı uyanmaġuŋ yoḳ
kīn ü ġaybet ṣuyına ḳanmaġuŋ yoḳ

49v1 üç yüz altmış ṭamaruŋ uyḳuladı
gidüp kervān yüküŋ yabanda ḳaldı

49v2 daḫı yuyulmadı ol kīn ṭamarı
yolında ʿaybınuŋ ḫarc oldı varı

49v3 dilerseŋ ġaybeti ben bildüreyin
şaḳāvet perdesini ḳaldurayın

49v4 dėmek gördügini ġaybet bu muṭlaḳ
ki perdelülere s̱ābit degül ḥaḳ

49v5 dese görmese bühtān-ı ʿaẓīmdür
buyuran böyle ḳur’ān-ı ḳadīmdür

49v6 farīża her kişiye kendü sözi
50r1 baḳar kendü yolına kendü gözi

50r2 ḳaçan kim göz göŋülden ṭoġru baḳa
işitmez ḳulaġuŋa ḥaḳḳ’ı çaḳa

50r3 çü ḥaḳdan ġayrı sözi yoḳdur ayruḳ
ḥaḳḳı ṭuyan kişiler ḥaḳḳıla ṭoḳ

50r4 ḳoġıl ayruḳ sözi sen seni gözle
senüŋ ṣuçuŋıla sen seni yüzle

50r5 kimesne ṣuçıla kimse ḳınanmaz
kişi ayruḳ ṣuçını ṣuç ṣanmaz

50r6 saŋa bī-gāne ṣuçından ḫaṭā yoḳ
meyil yoḳ kimseye ata ana[257] yoḳ

50v1 ayruġı söyleyen kendin unıdur
ki zīrā ṣuçludur ʿāṣī ḫūludur

50v2 söze yol yoḳ durur kim söylene boş
meger söz ḥaḳ ola hem ḥaḳ ola gūş

50v3 nice söyleriseŋ sen ḥaḳḳı söyle
icāzet yoḳ durur ayruḳsı meyle

50v4 nice sözüŋ varısa saŋa söyle
saŋasın ḥaḳlusın senüŋle[258] ġamuŋla

---

[257] ata-ana: Baba-ana. “Nimet, ihsan, zenginlik, devlet” anlamında da kullanılır.
[258] MT-3: sen de; AG-1, UO: nengle. Neng: (Far.) ayıp.

50v5 ne ḥācetdür ki saŋa kimse ḫaberi
farīża cümleye kendü bāzārı

50v6 özini gözleyen kimseye baḳmaz
51r1 daḫı ne iş dėriseŋ ol yaŋa aḳmaz

51r2 ḳo ayruḳlar sözini sen seni güt
ḳınama kimseyi sen işit ögüt

51r3 saŋa kimse ṣuçı bir ẕerre ėrmez
saŋa ayruḳ yėdügi çeşni vėrmez

51r4 sen ayruḳ yėdügile ṭoymayasın
anuŋla cism ü ʿömri yuymayasın

51r5 niçe āvāralıġla saŋa böyle
bir iki gün nola olsaŋ senüŋle

51r6 daḫı bir gün saŋa ṣataşmaduŋ sen
daḫı bir gün ṭaġuŋdan aşmaduŋ sen

51v1 nola bir gün eger küfrüŋ yeŋesin
seni şerḥ eyleyüp seni bilesin

51v2 iŋen āvārasın dölenmegüŋ yoḳ
ki kendü kendüŋi hīç aŋmaġuŋ yoḳ

51v3 eger görseyidüŋ kendü zevālüŋ
kimesne aŋmaġa ḳalmazdı ḥālüŋ

51v4 eger görseŋ yaraġuŋ ḳılayıduŋ
ḥisābuŋı senüŋ sen alayıduŋ

51v5 saʿādet olsa ḥaḳ verse baṣīret
göreydüŋ ne ḳılur saŋa bu ġaybet

51v6 niçe yıl bir kişi ġaybete uymış
52r1 ser-encām ʿāḳıbet kendüyi ṭuymış

52r2 peşīmān oldı vü dil-teng ü ġam-gīn
neler ėtmiş aŋa bu ġıybet ü kīn

52r3 dėyüp aḥvālini derdin yeŋiler
ʿaḳıl şāhen-şehinden çāre diler

52r4 ḳamu vaṣfı vü ʿarż-ı ḥāli oldı
ʿaḳıl ne dėdise göz yumdı ḳaldı

52r5 işi ṭoġruluġa buyurdı ʿāḳil
yüri imdi buŋa taʿcīl yārī ḳıl

52r6 ḳıġırdı ṭoġrulıḳ yārenlerini
özile ṣapmasuz varanlarını

52v1 gör imdi ṭoġrulıḳ bir neler eyler
yıḳar ġıybet evin ḳara yėr eyler

52v2 ṭoġurlıḳ cümlesinden yüksek üzer
ṭoġurlıḳ besleyenler ʿarşda gezer

52v3 maḥal mi ʿarş yā ferş ṭoġrulara
verür kendüligini şeh bulara

52v4 ʿāşıḳdur ṭoġrulıġa ṭoġru cānlar
ṭoġurlıġı bulur dostı sevenler

52v5 ṣādıḳdur ṭoġrulıḳda eyü kişi
ṭoġurluḳ eyü ėder yavuz işi

52v6 ögüdi cümle ṭoġrulıḳdan alur
53r1 ṭoġurlıḳ dirligi ebedī ḳalur

53r2 fidā cānum saŋa ėy ṭoġru varan
müşāhede bulur anı başaran

53r3 ezel ebed ne ola ṭoġrulara
ẓāhir bāṭın ḥicāb olmaz bulara

53r4 iki ʿālem bir oddur bir naẓarda
ki birdür ṭoġruya imrūz u ferdā

53r5 ki ṭoġru ḥālini yarına ḳoymaz
bugün yarın dėmek ol ḥāle uymaz

53r6 neyise ẓāhirüŋ bāṭınuŋ oldur
neyise endīşeŋ ol yaŋa yoldur

53v1 ḳamuya ṭoġru dersin ṭoġruyısaŋ
bulınmaz ṭoġrulıḳ sen egriyiseŋ

53v2 yola gitme sen egri ėy bī-gāne
senüŋ dirlügüŋe sensin bahāne

53v3 ḳamular göz gibidür sen baḳıcı
senüŋ gözüŋ durur seni çaḳıcı

53v4 neye kim baḳarısaŋ ol yüzüŋdür
kime ne ṣanurısaŋ kendözüŋdür

53v5 eger biŋ yıl ḳaçasın senden ötmez[259]
ʿamelüŋdür bile ḳancasına gitmez

53v6 ṭoġurlıḳ ḫilʿatin ol vaḳt geyesin
54r1 ḫāṣṣ u ʿāmm ḫarcıya ṭoġru dėyesin

[259] MT-3, AG-1, UO: ütmez.

54r2 ṭoġurlıḳ göstere göz baḳışına
ki senden cümle yavuz iş ṭaşına

54r3 çırāġı yaḳıcaḳ ḳaraŋu ḳaçar
özi göyner bize nūr bābın açar

54r4 söze tārīḫ yedi yüz yediyidi
yūnus cānı bu yolda fidāyidi

54r5 çırāḳ yandı delīl ṭoġru bulundı
ev aydın oldı vü oġrı yolundı

54r6 çırāḳ dėdügüm īmān nūrı muṭlaḳ[260]
īmānluya dīdārın gösterür ḥaḳ

54v1 ol oġrı dėdügüm şeyṭāndur azar
ki dem-be-dem içüŋde fitne düzer

54v2 maḳāmını yıḳarsaŋ ṭāʿatıla
murāduŋa ėresin devletile

54v3 ėy ġāfil bilmediŋ ʿömrüŋ geçesin
ecel eli ḳamu ʿaybuŋ açasın

54v4 azın azın bu ʿömrüŋ geçesidür
ṣorarsın sen bu ayuŋ nicesidür

(temmetü'r-risāletü'n-Nuṣḥıyye bi-ʿavn'illāh. El-melikü'ṣ-ṣamadiyya ḥāmiden ve muṣalliyān li'llāh)[261]

[260] AG-1: nūr-ı muṭlaḳ.
[261] Risâletü'n-Nushiyye'nin sonunda geçen bu ifadelerin anlamı şudur: "Allah'ın izniyle Nasihat Risâlesi tamamlandı. Melekler Allah için namaz kılıyorlar ve hamdediyorlar."

Dîvân'ın Fasılları

DÎVÂN

1

56r1 sensüz yola girürsem çārem yoġ adım atmaġa
gevdemde ḳuvvetüm sensin başum götürüp gitmege

56r2 göŋlüm cānum ʿaḳlum bilüm senüŋile ḳarār ėder
cān ḳanadı açuḳ gerek uçuban dosta gitmege

56r3 kendüliginden geçeni ṭoġan ėder maʿşūḳ anı
ördege keklige ṣalar süre ėrüben ṭutmaġa

56r4 biŋ ḥamzaca ḳuvvet vermiş ḳādir çalap ʿışḳ erine
ṭaġları yolından ırar ḳaṣd ėder dosta gitmege

56v1 yüz biŋ ferhād külüngini alup ḳazar ṭaġlar bünyādını
ḳayalar kesüp yol ėder āb-ı ḥayāt aḳıtmaġa

56v2 āb-ı ḥayātuŋ çeşmesi ʿāşıḳlaruŋ viṣālidür
ṣoḥbeti ʿışḳıla ėder ṣuṣamışları yaḳmaġa

56v3 ʿāşıḳ mı dėrem ben aŋa teŋri’nüŋ uçmaġın seve
uçmaḳ ḫod bir ṭuzaḳdur eblehler cānın ṭutmaġa

56v4 ʿāşıḳ olan miskīn olur ḥaḳ yolına teslīm olur
her ne dėrseŋ boyun ṭutar çāre yoḳ göŋül yıḳmaġa

56v5 bildük gelenler geçdiler gördük ḳonanlar göçdiler
ʿışḳ şarābın içen cānlar uymaz göçmege ḳonmaġa

56v6 dutulmadı yūnus cānı geçdi ṭamudan uçmaġı
57r1 yola düşüp dosta gider ol aṣlına uyaḳmaġa

2

ve lehü nevvere rūḥahü

57r3 ʿışḳdan daʿvā ḳılan kişi hīç aŋmaya ḥırṣ u hevā
ʿışḳ evine girenlere ayruḳ ne meyl ü ne vefā

57r4 ʿizzet ü erkān ḳamusı bunlardur dünye sevgüsi
benüm cevābum sen ayıt ʿışḳa ʿizzet midür bahā

57r5 diliyle ʿışḳ dėyenler bilmezler ʿışḳ neydügini
ʿışḳdan ḫaber ayıtmasun kim dünye ʿizzetin seve

57r6 her kim ʿizzetden geçmedi ʿāşıḳlıḳ bühtāndur aŋa
geçemez dost döşegine at u ḳatır yaḫūd deve

57r7 yūnus'a ʿāşıḳ dėyüben zinhār özenüp gelmegil
57v1 çoḳ bezirgān peşmān olur varıcağız uzun yola

3

[...][262]

57v3 bir gün yüzüŋ gören kişi ʿömrince hīç unutmaya
tesbīḥi sensin dilinde ayruḳ nesne ayıtmaya

57v4 ṭāʿata ṭuran zāhidüŋ gözleri seni görürse
tesbīḥini unudup ol ayruḳ secde de ėtmeye

57v5 aġzına şekker aluban gözleri saŋa ṭuş olan
unıda ol şekerini ayruḳ çeyneyüp yutmaya

57v6 ben seni sevdügüm içün eger bahā derlerise
iki cihān mülkin verem daḫı bahāsı yetmeye

[262] Başlık silinmiş olduğu için okunamamıştır.

57v7 iki cihān ṭopṭolu bāġ u bostān olurısa
58r1 senüŋ ḳoḳuŋdan eyü gül bostān içinde bitmeye

58r2 gül ü reyḥān ḳoḳusı ʿāşıḳlara maʿşūḳ yėter
ʿāşıḳ olanuŋ maʿşūḳı hergiz öginden gitmeye

58r3 isrāfīl ṣūrın urıcak maḫlūḳāt ṭurugelicek
senüŋ ünüŋden artuḳ hīç ḳulaġum işitmeye

58r4 zühre yere inübeni sāzın nüvaḫt eylerise
ʿāşıḳuŋ ʿişreti sensüz gözi ol yaŋa gitmeye

58r5 ne ėderler ḫān u mānı ya sensüz iki cihānı
iki cihān fidā saŋa kimsene gümān dutmaya

58r6 sekiz uçmaġuŋ ḥūrisi eger bezenüp geleler
senüŋ sevgüŋden özgeyi hīç ḳabūl ėtmeye

58v1 dünyede ne ola kim āḫiretde ol olmaya
ḥūrıla ġılmān gelicek ʿāşıḳ elin uzatmaya

58v2 yūnus seni seveliden beşāret oldı cānına
her dem yeŋi dirlikdedür hergiz ʿömrin eskitmeye

4
[...][263]

58v4 iki cihān zindānısa gerek baŋa bostān ola
ayruḳ baŋa ne ġam ġuṣṣa çün ʿināyet dostdan ola

58v5 varam ol dosta ḳul olam hem açıluban gül olam
hem ötüp bülbüli olam ṭuraġum gül-istān ola

[263] Başlık silinmiş olduğu için okunamamıştır.

58v6 dost yüzini gördi gözüm erenlere ṭopraḳ yüzüm
söz aŋlayana bu sözüm gerek şeker-istān ola

59r1 her daʿvādan geçen kişi dostdan yaŋa uçan kişi
ʿışḳ şerbetin içen kişi geh esrük geh mestān ola

59r2 sensüz iki cihān benüm zindān görinür gözüme
senüŋ ʿışḳuŋla bilişen gerek ḫāṣṣü'l-ḫāṣṣdan ola

59r3 ʿışḳa döyemedi özüm geŋsüzin söylerin sözüm
yūnus senüŋ işbu sözüŋ ʿālemlere destān ola

5

eyżan lehü ṭābe'ṡ-ṡerā

59r5 ʿışḳ etegin ṭutmaḳ gerek ʿāḳıbet zevāl olmaya
ʿışḳdan oḳuyan elif kimseden su'āl olmaya

59r6 ʿışḳ dėdügin ṭuyarısaŋ ʿışḳa cāndan uyarısaŋ
59v1 ʿışḳ yolına cāndur fidā aŋa fidā māl olmaya

59v2 aṣil-zādeler nişānın eger bilmek dileriseŋ
özi oġlan da olursa sözinde vebāl olmaya

59v3 ʿāriflerden nişān budur her göŋülde ḥāżır ola
kendüyi teslīm eyleye sözde ḳīl ü ḳāl olmaya

59v4 görmez misin sen aruyı her bir çiçekden bal ėder
siŋekile pervānenüŋ yuvasında bal olmaya

59v5 dür ü cevher isteriseŋ ʿāriflere ḫidmet eyle
cāhil biŋ söz söylerise maʿnāda miṡḳāl olmaya

59v6 miskīn yūnus zehr-i ḳātil ʿışḳ elinde tiryāk olur
ʿilm ü ʿamel zühd ü ṭāʿat pes ʿışḳsuz ḥelāl olmaya

6

eyżan lehü nevvera'llāhu remsehü

60r2 ėy ʿāşıḳlar ėy ʿāşıḳlar meẕheb ü dīn ʿışḳdur baŋa
gördi gözüm dost yüzini yas ḳamu dügündür baŋa

60r3 ėy pādişāh ėy pādişāh uş ben beni vėrdüm saŋa
genc ü ḫazīnem ḳamusı sensin benüm öŋden ṣoŋa

60r4 evvel daḫı bu ʿaḳl u cān senüŋile aṣl-ı mekān
āḫir yene sensin mekān uş varuram senden yaŋa

60r5 senden saŋa varur yolum senden seni söyler dilüm
ilah saŋa ėrmez elüm bu ḥikmete ḳaldum ṭaŋa

60r6 ayruḳ baŋa ben dėmeyem kimseneye sen dėmeyem
60v1 bu ḳul o sulṭān dėmeyem işidenler ḳala ṭaŋa

60v2 dost ʿışḳa ulaşaldan dünyā āḫiret bir oldı
ezel ebed ṣorarısaŋ dünile bugündür baŋa

60v3 ayruḳ bize yas olmaya hīç göŋlümüz be's[264] olmaya
zīrā ḥaḳ'dan gelen āvāz ṣavulmaz dügündür baŋa

60v4 ben ʿışḳuŋdan ayrılmayam der-gāhuŋdan ırılmayam
eger benden giderisem senüŋile varam baŋa

60v5 ol dost beni veribidi var bu dünyāyı gör dėdi
geldüm gördüm ḫoş-ārāyiş seni seven ḳalmaz aŋa

[264] FKT, MT-2: pas.

60v6 ḳullarına vaʿde eyledi yarın uçmaḳ vėrem dėdi
ol dostlaruŋ sevindügi yarınum bugündür baŋa

61r1 bu āhıla bu zārıla bu ḥikmeti kim ne bile
bilse daḫı gelmez dile ṭutdum yüzüm senden yaŋa

61r2 sensin baŋa cān u cihān sensin baŋa genc-i nihān
sen durur aṣṣı ziyān ne iş gele bundan baŋa

61r3 yūnus saŋa ṭutdı yüzin unutdı cümle kendözin
cümle saŋa söyler sözin söz söyleden baŋa

7

eyżan lehü ġafera'llāhu ẕenbehü

61r5 aŋma mısın şol güni cümle ʿālem ḥayrān ola
nėdesini bilmeyüp bī-ḫod u ser-gerdān ola

61r6 isrāfīl ṣūrın ura hep maḫlūḳāt yerden ṭura
61v1 derilüben ḥaşra vara ḳāḍī anda sübḥān ola

61v2 zebānīler çeke duta ilede ṭamuya ata
deri yana süŋük tüte ḳatı ulu fiġān[265] ola

61v3 mālik çaġıra ṭamuya çeküp meydāna getüre
teŋri ḳorḳusından ṭamu zārī ḳılup nālān ola

61v4 ṭaġlar yerinden ırıla gökler heybetden yarıla
ılduzlar baġı ḳırıla düşe yere ġalṭān ola

61v5 yazuḳlarumuz dartıla anca perdeler yırtıla
bilmedügüŋ günāhlaruŋ anda saŋa ʿayān ola

[265] FKT, MT-2: efġān.

61v6 yūnus aydur işbu sözi erenlere ṭopraḳ yüzi
diler ḥaḳḳ'ı göre gözi ʿināyet ger andan ola

8

ḥarfu'l-cīm

62r2 giderdüm ben yol ṣıra yavlaḳ[266] uzamış bir aġaç
böyle laṭīf böyle şīrīn göŋlüm aydur bir ḳaç sır aç

62r3 böyle uzamaḳ ne maʿnādur çünki bu dünye fānīdür
bu fużūllıḳ nişānıdur gel berü miskīnlige geç

62r4 böyle laṭīf bezenüben böyle şīrīn düzenüben
göŋül ḥaḳḳ'a uzayuban dilek nedür neye muḥtāc

62r5 aġaç ḳarır devrān döner ḳuş budaġa bir kez ḳonar
daḫı saŋa ḳuş ḳonmamış ne gügercin ne ḫod dürrāc

62r6 bir gün saŋa zevāl ėre yüce ḳaddüŋ ine yere
budaḳlaruŋ oda gire ḳaynaya ḳazan ḳıza saç

62v1 yūnus imdi sen bir nice eksükligüŋ yüz biŋ onca
ḳurı aġaca yol ṣorunca teferrüclen yoluŋa geç

9

eyżan lehü nevvera mażcaʿahu

ḥarfü't-tā

62v3 sen bu cihān milkini[267] ḳāfdan ḳafa dutduŋ ṭut
ya bu ʿālem mālını oynayuban ötdüŋ ṭut

---

[266] METİN: yavlıḳ.
[267] FKT, MT-2: mülkini.

62v4 süleymān’uŋ taẖtına şād olup oturduŋ bil
dīve perīye düpdüz ḥükümleri etdüŋ ṭut

62v5 firʿavn’uŋ ẖazīnesin nūşīn-revān’uŋ[268] gencile[269]
ḳārūn mālına ḳatup sen māluŋa ḳatduŋ ṭut

62v6 bu dünyā bir loḳmadur aġzuŋda çeynemiş[270] bil
63r1 çeynemişe[271] ne yudmaḳ[272] ha sen anı yutduŋ ṭut

63r2 ʿömrüŋ senüŋ oḳ bigi yay içinde ṭopṭolu
ṭolmış oḳa ne ṭurmaḳ hele sen anı atduŋ ṭut

63r3 her bir nefes kim gelür keseden ʿömr eksilür
çün kese ortalandı sen anı düketdüŋ ṭut

63r4 çün deŋize ġarḳ olduŋ boġazuŋa geldi ṣu
deli bigi ṭalbınma ėy bī-çāre batduŋ ṭut

63r5 yüz yıllar ẖoşlıġıla ʿömrüŋ olursa yūnus
ṣoŋ ucı bir nefesdür geç andan da ötdüŋ ṭut

10

eyżan lehü

63r7 niteligüm ṣorana[273] işit ḥikāyet
63v1 ṣu vü ṭopraḳ od u yėl oldı ṣūret

63v2 dört muẖālif nesneden bu dört dīvārum
sāzikār eyledi vėrdi kerāmet

---

[268] FKT, MT-2: nūşīn-revān.
[269] METİN: güncile.
[270] FKT, MT-2: çeynenmiş.
[271] FKT, MT-2: çeynenmişi.
[272] FKT, MT-2: dutmaḳ.
[273] FKT, MT-2: ṣoran.

63v3 yelile ṭoprağı ḳıldı muʿallaḳ
ṣu içinde odı dutdı selāmet

63v4 rızḳı ʿömri[274] tamām eyledi henūz
şeş cihet olmadın ṭutduġı kisvet

63v5 rūḥumdan kimsene ḫaber vėrmez
emrdür ḳādırlıġı vėrür ḥarekāt

63v6 bāḳī tertīblerümi şerḥ ėdeyim
ʿināyet mevcūdı semʿ ü baṣāret

64r1 ʿaḳlumuŋ ḫaberi bugünki degül
anı irderiseŋ evvelki āyet

64r2 su'āl cevāb kelecisi buŋa degindür
bundan böyle cihānum bī-nihāyet

64r3 yūnus'ıla buŋa deŋlü naṣībüm
göŋül dost ṭuraġı dilüm şehādet

11

eyżan lehü ṭābe mes̱vā

64r5 ʿışḳ imām bize göŋül cemāʿat
ḳıblemüz dost yüzidür dāimdür ṣalāt

64r6 dost yüzini göricek şirk yaġmalandı
anuŋiçün ḳapuda ḳaldı şerīʿat

64v1 göŋül secde ḳılur dost miḥrābında
yüzin yėre urup ḳılur münācāt

[274] MT-2: rızḳ-ı ʿömri.

64v2 münācāt gibi vaḳt olmaz arada
kim ola dostıla bu demde ḫalvet

64v3 şerīʿat aydur ṣaḳın şarṭı bıraḳma
şarṭ ol kişiye kim ėde ḫıyānet

64v4 erenler nefesidür[275] devletlü rumūz
anuŋla fitneden olduḳ selāmet

64v5 belā ḳavlin dėdük evvelki demde
henūz bir demdür ol vaḳt ü bu sāʿat

64v6 dėrildi bėşümüz bir vaḳte geldi
65r1 beşi bir eyleyüp kim ḳıla ṭāʿat

65r2 biz kimse dīnine ḫilāf dėmezüz
dīn tamām olıcaḳ ṭoġru[276] muḥabbet

65r3 ṭoġrulıḳ bekleyen dost ḳapusında
gümānsuz ol bulur ilāhī devlet

65r4 yūnus ol ḳapuda kemīne ḳuldur
ezelden ebede dekdür bu ʿizzet

12

eyżan lehü

65r6 dīn ü millet ṣorarısaŋ ʿāşıḳlara dīn ne ḥācet
ʿāşıḳ kişi ḫarāb olur ḫarāb bilmez dīn diyānet

65v1 ʿāşıḳlaruŋ göŋli gözi maʿşūḳ dėye gitmiş olur
ayruḳ ṣūretde ne ḳalur kim ḳılısar zühd ü ṭāʿat

[275] FKT, MT-2: nefesi.
[276] FKT, MT-2: ṭoġar.

65v2 ṭāʿat ḳılan uçmaġiçün dīn ṭutmayan ṭamu içün
ol ikiden fāriġ olur neye beŋzer bu işāret

65v3 her kim dostı severise dostdan yaŋa gitmek gerek
işi güci dost olıcaḳ cümle işden olur āzāt

65v4 anuŋ gibi maʿşūḳanuŋ ḫaberin kim getürür
cebrā'īl-i mürsel ṣıġmaz şöyle olındı işāret

65v5 ṣoru ḥisāb olmayısar dünye āḫiret ḳovana
münker ü nekīr ne ṣorar terk olıcaḳ cümle murāt

65v6 ḫavf ü recā gelmez anda varlıḳ yoḳlıḳ bıraġana
66r1 ʿilm ü ʿamel ṣıġmaz anda ne terāzū var ne ṣırāt

66r2 ol ḳıyāmet bāzārında her bir ḳula başı ḳaysı
yūnus sen ʿāşıḳlarıla hīç görmeyesin ḳıyāmet

13
eyżan lehü ṭāyyeba'llahu s̱erāhu

66r4 dün gider gündüz gelür gör nicesi uz gelür
pādişāh ḥükmiyile ʿāleme düpdüz gelür

66r5 ḳaraŋulıḳ sürilür ʿālem münevver olur
ışıdı nūr ḳandili havāya az az gelür

66r6 bir baḳġıl ṣaġa ṣola ḳayıḳma degme yola
diŋle ḳuş ününi nice dürlü sāz gelür

66v1 ḳuş ḫo[277] yumurdayıdı yuvada yėrdeyidi
o ḫo[278] ḳudret ünidür bilmeyene ḳaz gelür

[277] FKT, MT-2: ḥod.
[278] FKT, MT-2: ḥod.

66v2 söz issi sözin alur ṣūret ṭoprağda ḳalur
her kim bu ḥāli bilür kendözinden vāz gelür

66v3 ʿışḳ benligüm iletdi ʿaḳıl dört yaŋa gitdi
yūnus'a yüki yėtdi bilmeyene az gelür

14

eyżan lehü zeyyena'llāhu merḳadehu

66v5 ėy beni ʿayıblayan gel beni ʿışḳdan ḳurtar
elüŋden gelmezise söyleme fāsid ḫaber

66v6 hīç kimsene kendüden ḥālden ḥāle gelmedi
67r1 cümlemüzüŋ ḥālini maʿşūḳ ėder muḳarrer

67r2 ʿāşıḳlaruŋ her ḥāli maʿşūḳ ḳatında biter
sözüŋ var aŋa söyle benüm arada nem var

67r3 her kim ʿışḳ ḳadeḥinden içdiyise bir curʿa
aŋa ne yad ne biliş aŋa ne esrük ü ne ḫumār

67r4 dost yüzinden niḳābı her kim giderdiyise[279]
ḥicāb ḳalmadı aŋa ayruḳ ne ḫayr u ne şer

67r5 şerīʿat edebinden ḳorḳaram söylemege
yoġısa aydayıdum daḫı ayruḳsı ḫaber

67r6 dost ḳılıcından yūnus ölürise ġam degül
dost göginden uyanan maʿşūḳ burcından ṭoġar

[279] METİN: gideriyise.

15

eyżan lehü

67v2 ʿışḳıla biliş cānlara ezel ebed olmayısar
güm-rāh olup bu cihānda kimse bāḳī ḳalmayısar

67v3 bir ṭona ḳan bulaşıcaḳ yumayınca mismil olmaz
göŋül pası yunmayınca namāz revā olmayısar

67v4 göŋül pasın[280] yuduŋısa kibr ü kīni ḳoduŋısa
iḳrār bütün olmayınca erden naẓar olmayısar

67v5 murdār dünyāya bulaşan devşirübeni dürişen
erden himmet olmayınca ʿömür geçer yunmayısar

67v6 yūnus imdi sen ḥaḳḳ'a ėr dün ü gün göŋlüŋ ḥaḳḳ'a vėr
göŋül gözi görmeyince hīç baş gözi görmeyiser

16

eyżan lehü

68r2 ʿışḳ maḳāmı ʿālīdür ʿışḳ ḳadīm ezelīdür
ʿışḳ sözini söyleyen cümle ḳudret dilidür

68r3 dėyen ol işiden ol gören ol gösteren ol
her sözi söyleyen ṣūret cān menzilidür

68r4 ṣūret söz ḳanda buldı söz issi ḳaçan oldı
ṣūrete kendü geldi dil ḥikmetüŋ yolıdur

68r5 bu bizüm ʿişretümüz oldur bu leẕẕetümüz
içüp esridügümüz ʿışḳ şerbeti gölidür[281]

---

[280] FKT, MT-2: pisin.
[281] FKT: gölidür; MT-2: gülidür.

68r6 anı aŋa dėrsin anuŋ söyleyen oldur söz anuŋ
ol bizümdür biz anuŋ bu ġayr tesbīḥ dilidür

68v1 yūnus sözinde yalan görmedi münkir olan
ʿömrüni ẓulmete ṣalan maʿrifetüŋ yoḫsulıdur

17

eyżan lehü nevvera mażcaʿahu

68v3 bir kişiye söyle sözi kim maʿnādan ḫaberi var
bir kişiye vėr göŋlüŋi cānında ʿışḳ es̱eri var

68v4 şunuŋ kim ṭaşı ḫoş durur bil[282] kim içi boş durur
dün gün öten bayḳuş durur ṣanma bütün dīvārı var

68v5 bir devlingeç yuva yapar yürür ilden yavrı ḳapar
ṭoġan ileyinden ṣapar zīre elinde murdārı var

68v6 yoḳdur ṭoġanla birligi ya ḥaḳḳ'a lāyıḳ dirligi
şol kişiden um erligi anuŋ ṣafā naẓarı var

69r1 ṣūretile çoḳdur ādem degmesinde yoḳdur ḳadem
evvel āḫir ol pīş-ḳadem muḥammed dīn serveri var

69r2 erenler yolıdur mīşe mīşe ḳolaydur ḳulmaşa
mīşe olan yerde paşa ḥarāmī çoḳ ʿanter'i var

69r3 şeyḫ ü dāniş-mend ü velī cümlesi birdür er yolı
yūnus'dur dervīşler ḳulı ṭapṭuḳ gibi serveri var

[282] FKT, MT-2: bilüŋ.

18

ve lehü nevvera ḳabrahu

69r5 ėy ʿışḳ eri aç gözüŋi yėr yüzine eyle naẓar
gör bu laṭīf çiçekleri bezenüben geldi geçer

69r6 bunlar böyle bezenüben dostdan yaŋa uzanuban
bir ṣor aẖī sen bunlara ḳancarudur ʿazm-i sefer

69v1 her bir çiçek biŋ nāzıla öger ḥaḳḳ'ı niyāzıla
bu ḳuşlar ẖoş āvāzıla ol pādişāhı ẕikr ėder

69v2 öger anuŋ ḳādırlıġın her bir işe ḥāżırlıġın
evet ʿömri ḳāṣırlıġın aŋıcaġaz beŋzi ṣolar

69v3 rengi döner günden güne ṭopraġa dökilür gine
ʿibret durur aŋlayana bu ʿibreti ʿārif ṭuyar

69v4 ne gelmegüŋ gelmek durur ne gülmegüŋ gülmek durur
ṣoŋ menzilüŋ ölmek durur ṭuymaduŋsa ʿışḳdan eṯer

69v5 her bir sözi ṭuyayıduŋ ya bu ġamı yuyayıduŋ
yürürken uyıyayıduŋ gideydi senden kār ü bār

69v6 bildük gelen geçerimiş bildük ḳonan göçerimiş
70r1 ʿışḳ şarābın içerimiş bu maʿnādan her kim ṭuyar

70r2 yūnus bu sözleri ḳoġıl kendözüŋden elüŋ yuġıl
senden ne gele bir dėgil çün ḥaḳ'dan gelür ẖayr u şer

19

eyżan lehü nevvera’llāhu rūḥahu

70r4 söylememek ḫarcısı söylemegüŋ ḫāṣṣıdur
söylemegüŋ ḫarcısı göŋüllerüŋ pasıdur

70r5 göŋüllerüŋ pasını ger sileyin dėriseŋ
şol sözi söylegil kim ol sözüŋ ḫülāṣasıdur

70r6 ḳuli’l-ḥaḳ dėdi çalap sözi ṭoġru dėyene[283]
bugün yalan söyleyen erte utanasıdur

70r7 cümle yaradılmışa bir gözile baḳmayan
70v1 şerʿüŋ evliyāsıysa ḥaḳīḳatde ʿāṣīdür

70v2 şerīʿat ḫaberini şerḥile aydam işit
şerīʿat bir gemidür ḥaḳīḳat deryāsıdur

70v3 ol geminüŋ taḫtası her nice muḥkem ise
deŋiz mevci ḳatı olsa taḫta uşanasıdur

70v4 bundan içerü ḫaber işit aydayın ėy yār
ḥaḳīḳatüŋ kāfiri şerʿüŋ evliyāsıdur

70v5 biz ṭālib-i ʿilmlerüz ʿışḳ kitābın oḳuruz
çalap müderris bize ʿışḳ ḫod medresesidür

70v6 evliyā ṣafā-naẓar ėdeli günden[284] berü
ḥāṣıl oldı yūnus’a her ne kim olasıdur

---

[283] FKT: disene.
[284] METİN: gündenden.

20

[...][285]

71r2 bu yoḳlıḳ yolına bugün bize yoldaş olan kimdür
ilümüze gönilelüm ṣoruŋ ḳardaş olan kimdür

71r3 ne ḳalduḳ işbu iḳlīmde ağır yüklerüŋ altında
bu yükleri bu yapları[286] döküp ḥāl-daş olan kimdür

71r4 seni bunda veribidi teferrüc eylegil dėdi
sen ev yaparsın ėy ḫāce evi tārāş olan kimdür

71r5 bu ferşi gördük aldanduḳ henūz ʿarşa ėremedük
bu ʿarşa ferşe[287] ėy ḫāce göre ferrāş olan kimdür

71r6 gelüŋüz gidelüm gelüŋ ki yūnus göçdi[288] gönüldi
ayaḳlara düşer yūnus bu yola baş olan kimdür

21

eyżan lehü

71v2 benem ṣāḥib-ḳırān devrān benümdür
benem uş pehlevān meydān benümdür

71v3 ḥarāmīden benüm ḳorḳum ḳuyum[289] yoḳ
bu zūr u bu ḳuvvet ḥaḳ'dan benümdür

71v4 ebū bekr ü ʿömer ol dīn ulusı
ʿalīyy-i murtażā ʿos̱mān benümdür

---

[285] Başlık silinmiş olduğu için okunamamıştır.
[286] FKT: yapıları; MT-2: yapları.
[287] FKT: ferşi.
[288] FKT, MT-2: geçti.
[289] FKT, MT-2: ḳayum.

71v5 kim ala bu ṭopı çevgānumuzdan
ṭop uran meydānda çevgān benümdür

71v6 yūnus’am ben yūnus işbu cihānda
benem sulṭān ḳulı sulṭān benümdür

22

eyżan lehü

72r2 ṣaḥḥā ol ʿāşıḳ cānına kim dostıla viṣāli var
cānı birdür maʿşūḳıla daḫı ne dürlü ḥāli var

72r3 cān u göŋül ʿaḳl u fehim-nis̱ār olsun maʿşūḳına
pes ʿāşıḳuŋ andan ayru daḫı ne mülk ü mālı var

72r4 bu yėr ü gök ü ʿarş u ferş ʿışḳ dādıla ḳāimdür
bünyād ʿışḳdur ʿāşıḳa her bir arada eli var

72r5 ʿāşıḳlaruŋ ne kim varı tecrīd gerekdür arada
her nesneye ol ḥükm ėder her yol içinde yolı var

72r6 bāḳī dirlik seven kişi gerek ṭuta ʿışḳ etegin
ʿışḳdan artuḳ her nesnenüŋ degşirilür zevāli var

72v1 ʿāşıḳlara işbu ṣūret mes̱elā göŋlek[290] gibidür
yüz biŋ göŋlek eskidürse ʿāşıḳlaruŋ muḥāli var

72v2 niçeler aydur yūnus’a çün ḳocalduŋʿışḳı ḳoġıl
rūzigār uġramaz ʿışḳa ʿışḳuŋ ne ay u yılı var

[290] METİN: gökçek. Metnimize “göŋlek” sözcüğünü FKT’den aldık.

23

eyżan lehü nevvera żariḥahu

72v4 işidüŋ ėy ulu kiçi[291] size benüm ḫaberüm var
zihī devlet benüm bugün kim şunuŋ gibi yārüm var

72v5 yürürsem öŋümdesin söylersem dilümdesin
oturursam yanumdasın ayruḳda ne bāzārum var

72v6 ne yüriyem ne ḫod-ārām ne uzaḳ sefere varam
çünki dostı bende[292] buldum ayruḳ ne seferüm var

73r1 ıraḳ yola bāzirgānlar aṣṣı ėtmege giderler
çün güher elümdedür dė ayruḳ ne seferüm var

73r2 miskīn yūnus'uŋ cānı şol dosta ulaşaldan
dem-be-dem arturur ʿışḳı ulu yerden tīmārum var

24

ve lehü nevvera'llāhu ḳazzahu

73r4 ėy sözlerüŋ aṣlın bilen gel dė bu söz ḳandan gelür
söz aṣlını aŋlamayan ṣanur bu söz benden gelür

73r5 söz ḳılur ḳayġuyı şād söz ḳılur bilişi yad
eger ḫorlıḳ eger ʿizzet her kişiye sözden gelür

73r6 söz ḳaradan aḳdan degül yazup oḳımaḳdan degül
bu yürüyen ḫalḳdan degül ḫāliḳ āvāzından gelür

73v1 ne elif oḳudum ne cim varlıġındadur kelecim
bilmeye yüz biŋ müneccim ṭāliʿüm ne ılduzdan gelür

[291] FKT: kişi; MT-2: kiçi.
[292] FKT, MT-2: bunda.

73v2 şuʿle bize aydan degül ʿışḳ eri bu ṣoydan degül
rızḳuma bu evden degül deryā-yı ʿummāndan gelür

73v3 biz bir bahāne arada ayruḳ dė elden ne gele
ḥaḳ çün emir eyler cāna keleci andan gelür

73v4 yūnus bir derdile āh ėt ḳahr evinde neyler rāḥat
bu derde dermān keferet bir āhıla sūzdan gelür

25

eyżan lehü

73v6 cān bir ulu kimsedür beden anuŋ āletidür
her ne loḳma yėriseŋ bedenüŋ ḳuvveti durur

74r1 ne deŋlü yėriseŋ çoḳ ol deŋlü yüriseŋ ṭoḳ
cāna hīç aṣṣı yoḳ hep ṣūret maṣlaḥatıdur

74r2 bu cān niʿmeti ḳanı gelüŋ bulalum anı
āsāyiş ḳılan cānı evliyā ṣoḥbetidür

74r3 ṣoḥbet cānı semirdür hem ʿāşıḳuŋ ʿömridür
ḥaḳ çalab'uŋ emrile erenüŋ himmetidür

74r4 erenüŋ yüzi ṣuyı[293] himmeti ʿarşdan ulı
kimi görürseŋ bu ḫūlı eren ʿināyeti budur

74r5 ʿināyetdür anuŋ işi aŋlamaz degme bir kişi
bilgil ki bu hümā ḳuşı ʿāşıḳlaruŋ devletidür

74r6 bu yūnus'uŋ yanar içi ḳamudan göŋlidür kiçi
74v1 ṣoya[294] ṣayılmamaḳ ṣuçı hep erenüŋ himmetidür

[293] FKT: ṣulı; MT-2: ṣuyı.
[294] FKT: ṣuya; MT-2: ṣoya.

26

eyżan lehü

74v3 cānını ʿışḳ yolına vėrmeyen ʿāşıḳ mıdur
cehd eyleyüp ol dosta ėrmeyen ʿāşıḳ mıdur

74v4 dost sevgüsin göŋülde cānıla berkitmeyen
ṭūl-ı emel defterin dürmeyen ʿāşıḳ mıdur

74v5 ʿışḳa ṭanışıḳ ṣıġmaz degme cān göge aġmaz
pervāneleyin oda yanmayan ʿāşıḳ mıdur

74v6 nefs ārzūsından geçüp ʿışḳ ḳadeḥinden içüp
dost yolına er gibi ṭurmayan ʿāşıḳ mıdur

74v7 dün ü gün riyāżet çeküp ḫalvetlerde diz çöküp
75r1 ṣoḥbetlerde baş çatup yanmayan ʿāşıḳ mıdur

75r2 yūnus imdi ol dostuŋ cefāsına ṣabr eyle
yüregine ʿışḳ odın urmayan ʿāşıḳ mıdur

27

eyżan lehü

75r4 seni ḥaḳ'dan yıġanı her neyise vėr gider
ne beslersin bu teni sinde ḳurd ḳuş yėr gider

75r5 ölene baḳ gözüŋ aç dökülür saḳal u saç
ilan çeyan gelür aç yėyüp içüp sīr gider

75r6 bize bizden ulular iŋen eyü ḫūlulara
şol eyü ʿamellüler ḫaber şöyle dėr gider

75r7 kesgil ḥarāmdan elüŋ çekgil ġaybetden dilüŋ
75v1 ʿazrā'īl eli ėrmedin bu dükkānı dėr gider

75v2 ecel ėrer ḳurur baş tīz dükenür uzun yaş
düpdüz olur ṭaġ u ṭaş gök dürilür yėr gider

75v3 çün cān aġdı ḥażrete yaraḳ et āḫirete
ṭaŋla ṭuran ṭāʿate teŋri evine ėr gider

75v4 miskīn yūnus ölicek sini nūrıla ṭolıcaḳ
īmān yoldaş olıcaḳ āḫirete şīr gider

28

eyżan lehü

75v6 ėy baŋa eyü dėyen benem ḳamudan kem-ter
şöyle mücrimem yolda mücrimler benden server

75v7 benüm gibi mücrim ḳul bir daḫı isteye bul
76r1 dilümde ʿilm ü uṣūl dilegüm dünyā sever

76r2 ẓāhirüm eyü yerde göŋlüm fāsid ḫaberde
bulınmaya baġdād'da bencileyin bir ʿayyār

76r3 ṭaşum göyni içüm ḫām dirligüm budur müdām
yol varmadın bir ḳadem ʿarşdan vėrürem ḫaber

76r4 ṭaşum biliş içüm yad dilüm ḫoş göŋlüm mürtedd
işüm yavuz eyi ad böyle fitne ḳanda var

76r5 kime kim ögüt vėrdüm ol ḥaḳḳ'a ėrdi gördüm
baŋa benüm ögüdüm hīç eylemedi eṡer

76r6 daḳındum şeyḫlıḳ adın ḳodum maʿşūḳ ṭāʿatın
verdüm nefsüŋ murādın ḳanı ḥaḳḳ'ıla bāzār

76v1 yayıldı yūnus adı suçdur cümle ṭāʿatı
çalabum ʿināyeti ṣuçın geçüre meger

29

eyżan lehü

76v3 isteyelüm iş issini bulup görelüm ḳandadur
cān ḳulaġı açuġısa işbu sözüm turvandadur

76v4 alıgörüŋ turvandadan ʿışḳ eridür anı dadan
bunda boynın buran ḥaḳ ḳatında dermān-dedür

76v5 kişi gerek bile anı hem uyanuḳ ola cānı
bilürsin dünye seveni bayḳuş gibi yabandadur

76v6 bayḳuş çaġırur vīrāndan kimse murād almaz andan
eyü ʿamel iltegörüŋ ol ḥaḳ terāzū anda[295]

77r1 varıcaġaz terāzūya ḥaḳ kendü baḳar yazuya
görücek ṭaġlar eriye ol zebānīler kim andadur

77r2 biti ṣunıla elüŋe ėtdügüŋ gele yoluŋa
ṭanuḳlar bile bulına dostuŋ düşmenüŋ andadur

77r3 terk ėdesin taḫt u tācı bulasın ėtdügüŋ göçi[296]
muḥammed ḥaḳ yalvarıcı şefāʿatumuz andadur

77r4 yūnus eger ʿāşıḳısaŋ varlıġuŋ degşür yoḳlıġa
īmān ḳuşaġın berk ḳuşan dė hep eksüklik bendedür

[295] FKT, MT-2: andadur.
[296] FKT: güci; MT-2: göçi.

30

eyżan lehü

77r6 ḳoġıl ölüm endīşesin ʿāşıḳlar ölmez bāḳīdür
ölüm ʿāşıḳuŋ nesidür çünki nūr-ı ilāhīdür

77v1 ölümden ne ḳorḳarsın çünki ḥaḳḳ'a yararsın
belki ebedī varasın[297] ölmek fāsidler rāyıdur[298]

77v2 naẓar ḳıl bu gevhere bu gizlü gence nūra
nūr ḳaçan yavı vara kendü naẓar-gāhıdur

77v3 ḳālū belā dėnmedin ḳadīmde bileyidük
key aŋlaġıl neydügin bilişüŋ ḳandaġıdur

77v4 ezelī bilişidük birlige bitmişidük
mevcūdāt düşdi ıraḳ vücūd cān yataġıdur

77v5 bu ezelī pīrligi ya cihānda dirligi
yā göŋül birligi cān ḳudret budaġıdur

77v6 yatlıḳ yoḳdur bilene dirlik ṭutagelene
78r1 bilelik ṣoylayana vuṣlat[299] yolı ḳavīdür

78r2 ḥükm-i revān mülkine ol işin kendü bile
çün iş geldi ḥāṣıla bu mülk varlıḳ evidür

---

[297] FKT, MT-2: varsın.
[298] FKT, MT-2: işidür.
[299] METİN: vaṣlat.

31

ve lehü nevvera'llāhu ramsehü

78r4 vuṣlatı[300] olan kişiye bu derdile firāḳ nedür
dostı yaḳın gören kişi bu baḳduġı ıraḳ nedür

78r5 vuṣlat[301] eri olan kişi gerek varlıḳdan el yuya
işbu yola giden kişi bir görelüm yaraḳ nedür

78r6 vuṣlat[302] eri olduŋısa göz[303] ḫiṭābın bildüŋise
dostı ʿayān gördüŋise bu varlıġı bıraḳ nedür

78r7 ʿilim ḫod göz ḥicābıdur dünye āḫiret ḥisābıdur
78v1 kitāb ḫod ʿışḳ kitābıdur bu oḳunan varaḳ nedür

78v2 zinhār gözüŋi açagör nefs duzaġın seçegör
dost menziline göçegör andan yėgrek duraḳ [nedür][304]

78v3 aydursın kim gözüm görür daʿvāyı maʿnāya ėrür
gündüzin gün şuʿle vėrür gėce yanan çıraḳ nedür

78v4 yūnus'dur eşkere nihān ḥaḳ ṭoludur iki cihān
gelsün berü dosta giden ḥūr u ḳuṣūr burāḳ nedür

32

eyżan lehü

78v6 ḥaḳīḳatüŋ maʿnāsın şerḥile bilmediler
erenler bu dirligi riyā dirilmediler

---

[300] METİN: vaṣlatı.
[301] METİN: vaṣlat.
[302] METİN: vaṣlat.
[303] FKT, MT-2: gör.
[304] Metinde yoktu, FKT'den aldık.

78v7 ḥaḳīḳat bir deŋizdür şerīʿat anuŋ gemisi
79r1 çoḳlar gemiden[305] çıḳup deŋize ṭalmadılar

79r2 bular geldi ṭapuya şerīʿat ṭutdı ṭurur
içerü girübeni ne varın bilmediler

79r3 dört kitābı şerḥ ėden ʿāṣīdür ḥaḳīḳatde
zīrā tefsīr oḳıyup maʿnāsın bilmediler

79r4 yūnus aduŋ ṣādıḳdur bu yola geldüŋise
adın degşürmeyenler bu yola gelmediler

33

eyżan lehü

79r6 ḳoyup naḳş u nigārı naḳşa yol vėrme zinhār
naḳşıla yola giren ʿāḳıbet dünye sever

79r7 dünyeyi bıraḳ elden dünye geçmez bu yoldan
79v1 iki ʿışḳ bir göŋülden aṣlā geçmez bu ḫaber

79v2 ya sevgil dünye dutġıl ya sevgil yol iletgil
iki daʿvā bir maʿnā bu yolda ṣıġmaz derler

79v3 geç maḫlūḳ ṭāʿatından göz ırma dost ḳatından
aldanma fānī naḳşa fānī naḳşı nėderler

79v4 ḳalma bu degme renge yüz biŋ yıllıḳ fersenge
iki cihān bir adım şaşurmadın adarlar

79v5 bu devrāndan öte gör kervān getdi yetegör
ḳorḳu var ṣaġda ṣolda ḳayıḳmadın giderler

[305] METİN: deŋizden. Metnimize "gemiden" sözcüğünü FKT'den aldık.

79v6 yaban yolın gözetme yol evde ṭaşra gitme
cān yolı cān evinde cān rāzını cān ṭuyar

80r1 cān rāzını cān bile cān vėrmez rāzın dile
gėrçek ʿāşıḳ dostıla yelen yabanda söyler

80r2 evvel ḳademden berü gėrçek yöni ilerü
geldi gider içerü yūnus ṭaşra bī-ḫaber

34

eyżan lehü

80r4 ʿışḳsuz ādem dünyede bellü bilüŋ ki yoḳdur
her birisi bir nesneye sevgüsi var ʿāşıḳdur

80r5 çalab'uŋ dünyesinde yüz biŋ dürlü sevgü var
ḳabūl ėt kendözüŋe gör ḳanḳısı lāyıḳdur

80r6 biri raḥmān-ı raḥīm biri şeyṭān-ı racīm
anuŋ yazuġı müzdi sevgüsine taʿallıḳdur

80v1 dünyede peyġam-ber'üŋ başına geldi bu ʿışḳ
tercümānı cebrā'īl maʿşūḳası ḫāliḳ'dur

80v2 ʿömer ü ʿos̱mān ʿalī, muṣṭafā yārenleri
bu dördinüŋ ulusı ebū bekr-i ṣıddīḳ'dur

80v3 ʿālem faḫri muḥammed miʿrāca aġıcaġaz
çalab'dan diledügi ümmetine azıḳdur

80v4 yūnus saŋa ḥaḳīḳat bu durur buyurduġı
gözüŋle gördügüŋe dönüp baḳma yazıḳdur

35

eyżan lehü

80v6 gelüŋ ṣoralum cānlara ṣūretinden noldı gider
dün gün senüŋem dėriken sebeb neyi[306] buldı gider

81r1 ʿaceb degül giderise ṣūreti terk ėderise
yaŋlış yalan ġaybet degül dostdan ḫaber geldi gider

81r2 ḳanı anuŋ mülk ü mālı terk eylemiş cümlesini
ol pādişeh der-gāhına hemān ʿamel aldı gider

81r3 eyle ki dost olmışıdı ol işler düzülmişidi
bellü bilüŋ cān ṣūretüŋ ṣaḳalına güldi gider

81r4 eyleridi ṣatu bāzār bir pūliçün gine bozar
olmış bu dünye bizār yeŋsüz göŋlek geydi gider

81r5 biŋi ṭoġar biŋi gider buyruḳ böyle geldi meger
kim ola dünyāya doyar peymānesi ṭoldı gider

81r6 ėrte gėce söyleşürler ḥaḳḳ'ı bulalum dėyüben
81v1 yūnus aydur miskīn olan ḥaḳḳ'ı bunda buldı gider

36

eyżan lehü nevvera tertībehu

81v3 dervīşlik dėdükleri bir ʿacāib duraḳdur
dervīş olan kişiye evvel dirlik gerekdür

81v4 çün erde dirlik ola ḥaḳḳ'ıla birlik ola
varlıġı elden ḳoyup ere ḳullıḳ gerekdür

[306] FKT: neyi; MT-2: yeni.

81v5 ḳullıḳ eyle erene baḳup ḥaḳḳ’ı görene
senden ḫaber ṣorana key miskīnlik gerekdür

81v6 ḥaḳ ere benüm dėdi varlıġın erde ḳodı
erenlerüŋ himmeti yėrden göge direkdür

81v7 bu dervīşlik berātın oḳumadı müftīler
82r1 anlar ne bilsün anı bu bir gizlü varaḳdur

82r2 yūnus sen ʿārifiseŋ aŋladum bildüm dėme
dut miskīnlik etegin āḫir saŋa gerekdür

37
eyżan lehü

82r4 sen ḫod bize bizden yaḳın görünmezsin ḥicāb nedür
çün ʿaybı yoḳ görklü yüzüŋ üzerinde niḳāb nedür

82r5 sen ayıtduŋ ėy pādişāh yehdi'l-lāhu limen yeşā’
şerīküŋ yoḳ senüŋ ėy şāh ṣuçlu kimdür ʿitāb nedür

82r6 levḥ üzre kimdür yazan azduran kim kimdür azan
bu işleri kimdür düzen bu su’āle cevāb nedür

82r7 raḥīm durur senüŋ aduŋ raḥīmligüŋ baŋa dėdüŋ
82v1 mürşidlerüŋ muştıladı lā taḳneṭū ḫiṭāb nedür

82v2 bu işleri sen bilürsin sen vėrürsin sen alursın
ne kim ḳıldum çün bilürsin ya bu ṣoru ḥisāb nedür

82v3 fānī[307] bu mülküŋ sulṭānı bu tenise ḳanı cānı
bu göz görmek diler anı bu merḥūma me’āb nedür

---

[307] FKT, MT-2: ḳanı.

82v4 yūnus bu göz anı görmez görenler ḫod ḫaber vėrmez
bu menzile ḳo[308] ʿaḳıl ėrmez bu ḳoduġuŋ serāb nedür

38

eyżan lehü nevvera żariḥahu

82v6 ne oturursın ṭaş ḳapuda gör içerü neler gezer
ṭamaʿ arturur dāimā ṣaf baġlamış fitne düzer

82v7 gel indi gel ḳanāʿata uṣaŋ dutma tīz bin ata
83r1 olmaya kim ecel yete fāsid ola ṣatu bāzār

83r2 sen ḳandayısaŋ teslīm ol ḳamulardan aşaġa ṭur
edeb tācın başuŋa ur gör müfsid nicesi ḳızar

83r3 yaramazdur buḫl u ḥased kibir mübārizdür ġāyet
köküni ḳaz yabana at fāriġ otur ėy ġam-güzer

83r4 ḳoġıl bu dünye bābını ögren dostlıḳ edebini
bulursaŋ ustā-bānını öge varan ḳālden żarar

83r5 kibr ü menīdür ṣubaşı delim kişidür yoldaşı
sen olmaġıl anuŋ eşi aŋa uyan yoldan azar

83r6 var dėdügüm yerlerde dur ḥıḳd u ḥasedi oda ur
iḫlāṣ gelür cümleyi yur yūnus yolı yavlaḳ düzer[309]

39

ve lehü nevvera'llāhu merḳadehu

83v2 işit sözümi ėy ġāfil daŋla seḥer vaḳtinde ṭur
eyle buyurmış ol kāmil daŋla seḥer vaḳtinde ṭur

[308] FKT ve MT-2'de yok.
[309] FKT, MT-2: durur.

83v3 işit ne der ḫorusuŋuz ṭaŋla vėrilür rūzuŋuz
dost der-gāhına dutġıl yüz ṭaŋla seḥer vaḳtinde ṭur

83v4 işit sözümi ėy ṣaġır tā terezüŋ gele aġır
yalvar çalab'uŋa çaġır ṭaŋla seḥer vaḳtinde ṭur

83v5 yatanlaruŋ yatlı ḥāli hīç nesneye ėrmez eli
seḥer eser raḥmet yeli ṭaŋla seḥer vaḳtinde ṭur

83v6 ḳuşlarıla ṭurġıl bile ḳıl namāzı imāmıla
yalvar günāhuŋı dile ṭaŋla seḥer vaḳtinde ṭur

84r1 oḳına ḳur'ān u yāsin ḳulaḳ urup diŋleyesin
ṭaġca günehler yuyasın ṭaŋla seḥer vaḳtinde ṭur

84r2 oḳuna ḥadīs̱ ü kelām deyeler ʿaleyhi's-selām
ʿāşıḳısaŋ bellü bilem ṭaŋla seḥer vaḳtinde ṭur

84r3 ḥelāl ola saŋa uçmaḳ uçmaḳda ḥūriler ḳuçmaḳ
kevs̱er şarābını içmek ṭaŋla seḥer vaḳtinde ṭur

84r4 miskīn yūnus aç gözüŋi uyar ġafletden özüŋi
tā bilesin kendözüŋi ṭaŋla seḥer vaḳtinde ṭur

40

eyżan lehü

84r6 işbu vücūdum[310] şehrine bir dem giresim gelür
içindeki sulṭānuŋ yüzin göresim gelür

84v1 işidürem sözini göremezem yüzini
yüzini görmeklige cānum veresim gelür

---

[310] FKT: vücūd; MT-2: vücūdum.

84v2 ol sulṭānuŋ[311] ḫalvetinüŋ yėdi ḥücresi vardur
yėdisinden içerü seyrān ḳılasım gelür

84v3 her ḳapuda bir kişi yüz biŋ çerisi vardur
ʿışḳ ḳılıcın ḳuşanup cümle ḳırasım gelür

84v4 erenlerüŋ ṣoḥbeti arturur maʿrifeti
bī-derdleri ṣoḥbetden her dem süresim gelür

84v5 leylā-yı mecnūn benem şeydā-yı raḥmān benem
leylā yüzin görmege mecnūn olasım gelür

84v6 dost oldı bize mihmān bunca yıl bunca zamān
85r1 gėrçek ismaʿīl gibi ḳurbān olasım gelür

85r2 miskīn yūnus'uŋ nefsi[312] dört ṭabīʿat içinde
ʿışḳıla cān sırrına penhān varasım gelür

41

eyżan lehü

85r4 yandı yüregüm dutuşdı baġrum cigerüm kebāb durur
ʿāşıḳlaruŋ şerbetleri bu derdüme sebeb durur

85r5 bir niçeleri ʿışḳ düzer bir niçeleri ʿışḳ bozar
bir niçeler esrük gezer eyle kim var ḫarāb durur

85r6 ʿışḳıla çalındı ḳalem ʿışḳa yesīr durur ʿālem
ʿāşıḳlar arasında cebre'īl daḫı ḥicāb durur

85r7 medreseler müderrisi oḳumadılar bu dersi
85v1 şöyle ḳaldılar ʿāciz bilmediler ne bāb durur

---

[311] FKT: sulṭān; MT-2: sulṭānuŋ.
[312] METİN: nefesi.

85v2 ʿazāzīl daʿvā ḳıldı daʿvāsı yalan oldı
yalan daʿvā ḳılanuŋ pes cezāsı ʿaẕāb durur

85v3 ölmez ʿışḳ bilişleri esrük meclis ḫoşları
dāim bunlaruŋ işi çeng ü şeş-tā rebāb durur

85v4 yūnus imdi miskīn ol hem miskīnlere ḳul ol
zīrā miskīn olanları ārzūlayan çalap durur

42

eyżan lehü

85v6 pādişāhlıḳ senüŋdür heybetüŋ var
yaratduŋ yėr ü gögi ḳudretüŋ var

85v7 bī-nişānsın nişānuŋ kimse bilmez
86r1 egerçi bī-nihāyet āyetüŋ var

86r2 cümle ins ü melek vuḥūş u ṭuyūr
ḳamunuŋ üstine ʿibādetüŋ var

86r3 ne dünyā āḫiret ne ḳāf u ne kāf
bular ḳaṭre deryā melekūtuŋ var

86r4 ne reng ü ne şekil ne ḳad ne ḳāmet
ne cevher ne ʿaraż ne ṣūretüŋ var

86r5 senüŋdür ʿarş u kürsī vü ḳalem ü levḥ[313]
döner çarḫ yer ṭurur[314] ḫoş ḥikmetüŋ var

86r6 bu yüz yigirmi dört biŋ nebīye
gėce miʿrāc gündüz münācātuŋ var

---

[313] FKT, MT-2: levḥ ü ḳalem.
[314] FKT: ṭurur; MT-2: ṭutur.

86v1 dört yüz ḳırḳ dört ṭabaḳāt evliyāya
vėrilmiş anlara kerāmetüŋ var

86v2 altı biŋ altı yüz altmış altı
oḳınur ḫalḳ üzre āyetüŋ var

86v3 bu ʿamele yūnus nice geçiser
rāyigān cümleye çoḳ raḥmetüŋ var

43

eyżan lehü

86v5 benüm göŋlüm gözüm ʿışḳdan ṭoludur
dilüm söyler yari yüzüm ṣuludur

86v6 öd aġacı bigi yanar vücūdum
dütünüm görene seḥer yelidür

87r1 çoḳal cevşen ʿışḳuŋ odına döymez
oḳı cāna batar ḳatı yalıdur

87r2 oḳuram şāhumı kendü dilümce
şāhum aydur baŋa her dem gelidur

87r3 seni sevenlerüŋ ola mı ʿaḳlı
bir dem uṣluyısa her dem delidür

87r4 yūnus sen ṭopraḳ ol eren yolında
erenler menzili ʿarşdan ulıdur

44

eyżan lehü

87r6 ėy dost seni severem cānumda yėrüŋ vardur
gėce gündüz uyunmaz[315] ʿaceb aḥvālüm vardur

87v1 güli göreṭururken dikene ṣunmaz elüŋ
ḳorḳma düşmenlerüŋden çün ṭoġrı yarüŋ vardur

87v2 düşmenler aydur baŋa söz dėmek ḳandan saŋa
söz dėmek ḳandan baŋa illā üstādum vardur

87v3 ele getür döküli ḫarc eyle miskīnlere
dünyeyi kimse dutmaz ṣoŋ ucı ölüm vardur

87v4 bundan kendözin[316] giden ol durur yolda ḳalan
benüm bir ḳarıncaya va'llāh isnādum[317] vardur

87v5 yūnus miskīn kendözüŋ ṭopraḳ eylegil yüzüŋ
maʿşūḳaya yaraşuḳ bir miskīnligüm vardur

45

eyżan lehü

88r1 sensin benüm cānum cānı sensüz ḳarārum yoḳ durur
uçmaḳda sen olmazısaŋ va'llāh naẓarum yoḳ durur

88r2 baḳsam seni görür gözüm söylerisem sensin sözüm
seni gözetmekden daḫı yėgrek şikārum yoḳ durur

88r3 çün ben beni unutmışam şöyle ki saŋa gitmişem
ne ḳālde ne ḥāldeyisem bir dem ḳarārum yoḳ durur

---

[315] FKT: uyunmaz; MT-2: uyanmaz.
[316] METİN: gündüzin. Metnimize "kendözin" sözcüğünü FKT'den aldık.
[317] METİN, FKT: istādum; MT-2: isnādum. Metnimize "isnādum" sözcüğünü MT-2'den aldık.

88r4 eger beni cercīsleyin yėtmiş kez öldürüriseŋ
dönem gėrü saŋa varam zīrā ki ʿārum yoḳ durur

88r5 yūnus daḫı ʿāşıḳ saŋa göster dīdāruŋı aŋa
yārüm daḫı sensin benüm ayruḳ nigārum yoḳ durur

46

ve lehü nevvera'llāhu mażcaʿahu

88v1 muştılaŋuz ʿāşıḳlara bu ʿışḳ ulu devlet olur
ʿışḳ kime kim degdise cānında bil ʿişret olur

88v2 her sevdügi terkin ura ḳayıḳmaya degme yaŋa
her dem anuŋ seyrān-gehi hem ẕāt u hem ṣıfāt olur

88v3 seyri içinde çābuk-bāz fikri dāim nāz u niyāz
çün saʿādet oldı hem-rāz hezārān münācāt olur

88v4 müşāhede ḳapar anı hem bī-ḳarār olur cānı
her dem daʿvāsuzdur maʿnā bu derdile rāḥat olur

88v5 ol bī-nişāndur cihāndan ne dėyelüm dilümüz andan
ol ʿālim-i deyyān ẕāt her ẕāt içinde ẕāt olur

88v6 buḫl u ṭamaʿ ṣığmaz aŋa ʿizzet de ḳaldı bir yaŋa
89r1 yol bulımaz ḥırṣ u hevā kimde ki bu devlet olur

89r2 ol işlere eli ėren ḥaḳ ʿışḳına göŋül vėren
dostını göze göz gören cümle varlıḳdan māt [olur][318]

89r3 kime indiyse ol nüzūl aŋa gelür cümle uṣūl
taʿziyede varurısa ol ölüye raḥmet olur

[318] Metinde yoktu, sözcüğü FKT'den aldık.

89r4 yūnus erdür nihāyetsüz ʿışḳ andan daḫı ġāyetsüz
ne ġāyet var ne nihāyet ḳamusı bir ḥażret[319] olur

47
eyżan lehü

89r6 bu semāʿa girmeyen ṣoŋına[320] peşīmān olur
erişür bizümile ser-be-ser düşmān olur

89r7 dostdur bizi oḳıyan üstümüzde şaḳıyan
89v1 şimdi üç buçuḳ oḳuyan deriŋ tānışman

89v2 tānışmanuŋ cāhili onamaz dervīşleri
dervīşile dānışman yavlaḳ uruşġan[321] olur

89v3 bir niçenüŋ göŋline şeyṭānlar ṭolupdurur
erenler semāʿına anlar erişgen olur

89v4 dāniş-mend oldur geldi oḳuduġında buldı
ehil dervīşlere cānı ḳatı ḳarışġan olur

89v5 hey bī-çāre dānışman ayıt[322] dervīş-i dervīşān
dervīşlere ėrişen işine peşīmān olur

89v6 yūnus aydur mevlānā epsem otur yėrüŋde
bu ṣoḥbete doymayan ṣoŋra sevişgen olur

319 FKT: ḥayret; MT-2: ḥażret.
320 FKT: ṣoŋra. MT-2: ṣoŋına.
321 METİN: ulaşgan; FKT: üleşgen; MT-2: uruşġan. Metnimize “uruşġan” sözcüğünü MT-2’den aldık.
322 METİN: ėt.

48
[...][323]

90r2 aydıvėrem ne ḳılduġın benümile ol dil-peẕīr
her dem yėŋi şīveyile beni yėŋi ḳılur esīr

90r3 her ḳancaru baḳarısam oldur gözüme görinen
ne ḥavṣala ola bende yaḫūd aŋa lāyıḳ başar[324]

90r4 niçe ʿömrüm olurısa āzādluġum muḥāl durur
ṣayyāduŋ elinde durur ṭuzaġa ṭutılan naḫcīr

90r5 ʿāḳıl-āne ḫoşdur nefes niteligini ṣorma anuŋ
niçe nişān aydıvėrem ol mis̱li yoḳdur bī-naẓīr

90r6 vaʿde kesildi ḳamuya ki yarın göreler anı
benüm yarınum bu gündür bunda görindi ol ḳadīr

90v1 yūnus'uŋ cümle baḳımı ġarḳ oldı dost dīdārına
hīç ḳalmadı ansuz ara ṭolu göründi cümle yėr

49
eyżan lehü revvaḥa rūḥahu

90v3 eger gėrçek ʿāşıḳısaŋ boynuŋdaġı menşūr nedür
ḥaḳ yolına ṣādıḳısaŋ yaŋlış ṣanu tezvīr nedür

90v4 şımaḳ gerek göŋlüŋ bütin fāsiddür cümle[325] ṭāʿatuŋ
geçmeyince ʿibādetüŋ ḥaḳ'dan saŋa maʿẕūr nedür

90v5 çünki aduŋ oldı fülān hep dirligüŋ oldı yalan
gelsün bize maʿnā bilen ḥaḳīḳatde mestūr nedür

[323] Başlık silinmiş olduğu için okunamamıştır.
[324] FKT, MT-2: başīr.
[325] FKT, MT-2: ḳamu.

90v6 terk eylegil ten tertībin gider senden benlik adın
içüŋ ʿimāret olmadın ṭaşuŋdağı maʿmūr nedür

91r1 aydursın kim gözüm görür daʿvāyı maʿnāya ėrür
gündüzin gün şuʿle vėrür bu gėce yanan nūr nedür

91r2 günde birüŋ[326] gideṭurur ḳonşuŋ sefer ėdedurur
ecel bir bir yudadurur bu dünyeye maġrūr nedür

91r3 mü'miniseŋ gel gel berü cebbār ola burc u bārū
faḫr ėdelüm erenleri maʿlūm ola münkür[327] nedür

91r4 bunda "belā" dėyen kişi anda tamām olur işi
bizden nişān isteyene ol ḥallāc-ı manṣūr nedür

91r5 yūnus imdi söyle ḥaḳḳı Allāh oldı saŋa sāḳī
gider göŋlüŋdeki şeki elüŋdeki menḳūr nedür

50
eyżan lehü

91v1 ʿārifler ortasında ṣūfīlıḳ ṣatmayalar
çün ṣūfīye iḫlāṣ oldı ʿışḳa riyā ḳatmayalar

91v2 ya gel bildügüŋden ayıt yaḫūd bilenlerden işit
teslīmüŋ ucını dutup hīç sözi uzatmayalar

91v3 mūmsuz baldur şerīʿat ṭortusuz[328] yaġdur ṭarīḳat
dostiçün balı yaġa neyiçün ḳatmayalar

91v4 ḳıymetin ṭuyarısaŋ neye deger işbu dem
erenlerüŋ maʿnāsın bilmeze ṣatmayalar

[326] FKT: yėr gök; MT-2: birüŋ.
[327] FKT: olan münkür; MT-2: ola münkir.
[328] FKT: ṭortsuz; MT-2: ṭortusuz.

91v5 miskīn ādem yaŋıldı uçmaḳda buġday yėdi
işi ḥaḳ’dan bilenler şeyṭāndan ṭutmayalar

91v6 şīrīn ḫulḳlar eylegil ṭatlu sözler söylegil
92r1 ṣoḥbetlerde yūnus’ı hergiz unutmayalar

51

ve lehü nevvera ḳabrahu

92r3 işidüŋ hey ulular āḫir zamān olısar
ṣaġ müsülmān seyrekdür ol da gümān olısar

92r4 dāniş-mend oḳur dutmaz dervīş yolın gözetmez
bu ḫalḳ ögüt eşitmez ṣaġır hemān olısar

92r5 gitdi begler mürveti binmişler birer atı
yėdügi yoḳsul eti içdügi ḳan olısar

92r6 yaʿnī er ḳopdı erden elin çekmezden murdārdan
deccāl ḳopısar yerden anlar uyan olısar

92r7 birbirine yanu yana ėtdügüm ḳalur ṣana
92v2 yarın maḥşer güninde cümle ʿayān olısar

92v3 ėy yūnus imdi senüŋ ʿışḳıla geçsün günüŋ
sevdügüŋ kişi senüŋ cānuŋa cān olısar

52

eyżan lehü

92v5 ʿışḳ erinüŋ göŋli ṭolı pādişāhdan nevāledür
ʿışḳsuz ādem nice aŋlasun çün şerīʿat ḥavāledür

92v6 ʿışḳdur ʿāşıḳuŋ cānı ʿışḳa fidā ḫān u mānı
ʿışḳ erinüŋ armaġanı ʿışḳsuz kişiye belādur

92v7 kimi ʿavrat oġlan sever kim[329] mülk ü ḫān u mān sever
kim ser-māye dükkān sever bu dünye ḥālden ḥāledür

93r1 ʿāşıḳ dünyeyi nėder ʿāḳıbet bir gün terk ėder
ʿışḳ etegin dutmış gider her kim gelürse ṣaladur

93r2 ezelīden ol pādişāh elüme ṣundı bir ḳadeḥ
içeliden ḳıluram āh bilmezem ne piyāledür

93r3 ėy miskīn yūnus nişānuŋ ʿışḳdan esridi bu cānuŋ
der-gāhında her dem anuŋ vālih ü ḥayrān ḳaladur

53

eyżan lehü

93r5 ėy dün ü gün ḥaḳḳ'ı isteyen bilmez misin ḥaḳ ḳandadur
her ḳandasam anda ḥāżır ḳanda baḳarsam andadur

93r6 istemegil ḥaḳḳ'ı ıraḳ göŋüldedür ḥaḳḳ'a ṭuraḳ
sen senligüŋ elden bıraḳ tenden içerü cāndadur

93v2 gir göŋüle bul andadur benligüŋ defterin dür
ol ḫāṣṣ güher bil andadur ṣanma kim ol ʿummāndadur

93v3 ol ʿummānda yüz biŋ güher[330] bir ẕerreden oldı kem-ter
ol cāna zevāl mi ėrer zevāl cān[331] ḥayvāndadur

---

[329] FKT, MT-2: kimi.
[330] FKT: gevher; MT-2: güher.
[331] FKT, MT-2: cānı.

93v4 eylegil ṣūretüŋ ören[332] cān sırrıdur aŋa ėren
bāṭın gözidür dost gören ẓāhir göz[333] yabandadur

93v5 kim ki ġaflet içre geçer cān zevāl ṣuyın içer
dervīş sırrı ʿārşdan geçer egerçi yer yüzindedür

93v6 yūnus emre gözüŋ aç baḳ iki cihān ṭoludur ḥaḳ
gümānı ṣıdḳı oda yaḳ şöyle eşkerede nihāndur[334]

54

ve lehü ṭayyeba'llahu merḳadehu

94r2 ėy dost bunca ḳīl ü ḳāl ne maḳṣūd ẖod bir ẖaber durur
ya bunca cüst ü cū nedür görene ẖod bir naẓar durur

94r3 ṭağlar aşup berye çeküp ėy uzaḳ sefer ėdenler
istedügüŋ sendeyiken ʿaceb bu nice sefer durur

94r4 hīç ḳılmaġıl ıraḳ sefer ʿömür geçer ecel ėrer
dost sendedür ẖalvet sever bu ġalebe ḥaşer durur

94r5 gel ıraḳ isteme anı cānıŋdan içerü cānı
senüŋle bile ṭuranı görmeyen bī-baṣar durur

94r6 sen uyursın ol uyanuḳ eksügi[335] ḳılur bayıḳ
daẖı nice bulam ṭanıḳ dāim senüŋle yār durur

94v1 mescīd ü medrese sende sen dört yaŋa perākende
ne ḳalduŋ sen bu erkānda işüŋ ḳatı düşvār durur

---

332 METİN, MT-2: veren; FKT: ören. Sözcüğü FKT'den aldık. Ören: Her şeyin en kötüsü; virâne, harabe, yıkık dökük yer.
333 FKT, MT-2: gözi.
334 FKT: eşkere nihāndadur; MT-2: eşkere pinhāndadur.
335 FKT, MT-2: eksügini.

94v2 bu tevḥīd ṭonını geyen varlığın yoḳlığa ṣayan
işbu yolda ḳāim ṭuran bellü bilüŋ ol er durur

94v3 ol işler tamām olıcaḳ ol dirligi dėrilicek
gözüŋ ḥicābın silicek yer gök ṭolu dīdār durur

94v4 miskīn yūnus anı gördi göŋli vü cānı sevindi
ḳamusını yėre ṣaldı maʿşūḳına intiẓār durur

55

ḥarfü'z-zā

94v6 bize dīdār gerek dünye gerekmez
bize maʿnā gerek daʿvā gerekmez

95r1 bize ḳadir gėcesidür bu gėce
ḳo erte olmasun seḥer gerekmez

95r2 bize ʿışḳ şerbetinden ṣun ėy dāllī[336]
bize uçmaḳda kevs̱er gerekmez

95r3 badyalar ṭolu ṭolu[337] içelüm biz
biz esrük olmazuz ḫumār gerekmez

95r4 yūnus esriyüben düşdi ṣuṣaḳda
çağırur ṭapduġ'ına ʿār gerekmez

---

[336] FKT, MT-2: sāḳī.
[337] METİN: ṭoṭu ṭolu.

56

eyżan lehü

95r6 keleci bilen kişinüŋ yüzüni aġ ėde bir söz
sözi bişirüp dėyenüŋ işini ṣaġ ėde bir söz

95v1 kelecilerüŋ bişirgil yaramazını şeşirġıl
sözüŋ uṣıla düşürgil dėmegil çaġada bir söz

95v2 gel aḫī ėy şehriyārī sözümüzi diŋle bārī
hezārān güher dīnārı ḳara ṭopraġ ėde bir söz

95v3 kişi bile söz demini dėmeye sözüŋ kemini
bu cihān cehennemini sekiz uçmaġ ėde bir söz

95v4 yüri yüri yoluŋıla ġāfil olma bilüŋile
key ṣaḳın ki dilüŋile cānuŋa dāġ ėde bir söz

95v5 yūnus imdi söz yatından söyle sözi ġāyetinden
key ṣaḳın o şeh ḳatından seni ıraġ ėde bir söz

57

eyżan lehü

96r1 hīç bir kişi bilmez bizi biz ne işüŋ içindeyüz
ne ḥırṣumuz baydur bizüm ne nefsümüz içindeyüz

96r2 bir kimsenüŋ devletine ṭaʿn ėdüben biz gülmezüz
ne münkirüz ʿālimlere ne tersenüŋ ḫācındayuz

96r3 biz bunuŋ neligin bildük dünyenüŋ nesine ḳalduḳ
ārzūmuz nefsiçün degül dünyā teferrücindeyüz

96r4 yūnus aydur hey sulṭānum özge şānum vardur benüm
ḳo dünye altun gümişin ne baḳır u tuncındayuz

58
ve lehü raḥmeta'llāhu ʿaleyh

96r6 ḥaḳ cihāna ṭolıdur kimsene[338] ḥaḳḳ'ı bilmez
anı sen senden iste o senden ayru olmaz

96v1 dünyeye inanursın rızḳa benümdür dėrsin
niçün yalan söylersin çün sen dėdügüŋ olmaz

96v2 āḫiret yavlaḳ ıraḳdur ṭoġrulıḳ key yaraḳdur
ayrulıḳ ṣarp firāḳdur hīç varan gėrü gelmez

96v3 dünyeye gelen göçer bir bir şerbetin içer
bu bir köpridür geçer cāhiller anı bilmez

96v4 gelüŋ ṭanışıḳ ėdelüm işüŋ ḳolayın ṭutalum
sevelüm sevilelüm dünyeye kimse ḳalmaz

96v5 yūnus sözin aŋlarısaŋ maʿnāsını diŋleriseŋ
saŋa eyü dirlik gerek bunda kimsene ḳalmaz

59
ve lehü eyżan

97r1 nėdem ben göŋülile benümle bile bir dem durmaz
maʿşūḳ yüzin gördi meger ögütleyüp ögin dėrmez[339]

97r2 teŋriçün ėy uṣlular göŋlüm baŋa bulıvėrün
vardı dostıla buluşdı baŋa gėrü boyun vėrmez

---

338 FKT: kimseler
339 FKT, MT-2: ögüt almaz.

97r3 bunuŋ gibi göŋül ile nice dirlik iltebilem
bıraḳdı yabana beni bir dem gelüp ḥālüm ṣormaz

97r4 göŋül baŋa yoldaşiken zühd ü ṭāʿat ḳılurdum
yıḳıldı bu tertīblerüm göŋülsüzem elüm ėrmez

97r5 göŋül içerü dostıla ben ḳapuda feryād u zār
biŋ yıl zārī ḳılursam işbu nedür dėyü ṣormaz

97r6 aydurısam eyā göŋül ḳanı farīża yā sünnet
97v1 aydur yoḳ teşvīş ḳo ya bu sevüye ʿamel ṣıġmaz[340]

97v2 iŋileyin aydurısam gör boynuŋda borc ḳalmasun
ḳaḳır buşar söger baŋa aydur ki ėy ḥaḳḳ'ı görmez

97v3 aġız aġızdan ḳutludur ola ki sözüŋüz duta
ben yüz biŋ yıl söylersem sözüm ḳulaġına girmez

97v4 göŋlüm daḫı cānum daḫı el bir ėtdi şol ikisi
yüz biŋ yūnus'dan ferāġat dost yüzinden gözin ırmaz

60

eyżan lehü revvaḥa'llāhu rūḥahu

97v6 ėy baŋa eyü dėyen benem ḳamudan yavuz
alnumı ay bilürem bu gözlerümi gündüz[341]

97v7 bu vücūdum şehrinde buçuḳ pūllıḳ aṣṣum yoḳ
98r1 ʿamelüm maḥalleleri ser-be-ser ḳalmış issüz

98r2 ḥücrede vü bucaḳda ḥaḳḳ'a lāyıḳ ʿamel yoḳ
kimde derd ü firāḳ var kimlerde es̱erlü söz

[340] FKT: ṣıġmaz; MT-2: ėrmez.
[341] FKT, MT-2: yılduz.

98r3 ḫalḳ hep ayaġın durur ben segirdüm oturdum
geçdüm ṣadır yėrine döşek ḳalıŋ yėrüm düz

98r4 bunuŋ gibi sālūslıḳ çün kim elüme girdi
ayruḳ nişüme yarar derd ü firāḳ vāh u sūz[342]

98r5 ben bir kitāb oḳudum ḳalem yazmadı anı
mürekkeb eylerisem yėtmeye yėdi deŋiz

98r6 ben oruç namāziçün süci içdüm esridüm[343]
tesbīḥ u seccādeyçün[344] diŋledüm çeşte ḳopuz

98v1 yūnus'uŋ bu sözinden sen maʿnā aŋlarısaŋ
ḳonya menāresini göresin bir çüvāl-dūz

61

eyżan lehü nevvera'llāhu ramsehü

98v3 niçeler bu dünyede günāhını yuyamaz
ʿömri geçer yoḳ yere ėy dirīġā ṭuyamaz

98v4 bir niçe kişilerüŋ ġaflet gözin baġlamış
ḥaḳ yolına dėriseŋ bir yufḳaya ḳıyamaz

98v5 bu dünye bir gelindür yeşil ḳızıl donanmış
kişi yeŋi geline baḳubanı ṭoyamaz

98v6 ėy niçe arslanları alur aḳdarur ölüm
ʿazrā'īl niçesine[345] bir yoḫsulca doyamaz[346]

---

[342] FKT: āh u firāḳ vāh u sūz; MT-2: derd ü firāḳ āh u sūz.
[343] METİN: esreridüm.
[344] METİN:seccādeyiçün.
[345] FKT, MT-2: pençesine.
[346] FKT, MT-2: döyemez.

99r1 var imdi miskīn yūnus ʿuryān olup gir yola
yüz çoḳallu gelürse yalıncaġı ṣoyamaz

62
eyżan lehü ḥarfü’s-sīn

99r3 ʿışḳ erine dünyede ne ḥarīr ü ne palās
zīrā kim göŋli anuŋ kibrile dutmadı pas

99r4 iş ʿamelile biter lāyıḳ olursa yėter
gerekse ʿuryān yüri gerekise gey aṭlās

99r5 dileriseŋ ėresin ferāġat menziline
var ḳanāʿat dārında nefsi boġazından as

99r6 nefs-i cüz’ī varlıġın ʿaḳl-ı külle ulaşdur
varlıġuŋ yoġa degşür ḳalmasun sende heves

99v1 bu ḳamu ṭāʿatlaruŋ başı miskīnlik imiş
gel imdi miskīn yūnus ṭamaʿuŋ yayını yas

63
eyżan lehü ḥarfü’ş-şīn

99v3 dostdan ḫaber geldi gine ḳullar yaraḳ ėtsün dėmiş
dirgensünler meşāyiḫe er etegin dutsun dėmiş

99v4 ben severin şol ḳulumı yoḫsul ola ṣabr eyleye
benden aŋa yol eyledüm miʿrācuma gitsün dėmiş

99v5 şol ḳahırla ḳazananlar güle güle yėdürenler
götürdüm perdelerini dīdāruma baḳsun dėmiş

99v6 her bir kişi dosta vara armaġanın dosta vėre
anda bizi aŋmayanlar bunda da unutsun dėmiş

100r1 fānī dünyeden geçerüz bāḳī mülkine göçerüz
armaġan gerek dosta yüklü yükin dutsun dėmiş

100r2 ayduŋ yūnus'a ṭursun yüzini ṭopraġa sürsün
ögüdin kendüye vėrsün oḳuduġın dutsun dėmiş

64

eyżan lehü

100r4 bilenlere ṣormaḳ gerek bu tendeki cān neyimiş
cān ḫod ḥaḳḳ'uŋ ḳudretidür ṭamardaġı ḳan neyimiş

100r5 fikir yumış oġlanıdur endīşe ḳayġu ḳānıdur
bu āh u vāh ʿışḳ ṭonıdur taḫta oturan ḫan neyimiş

100r6 şükür anuŋ birligine yoġiken uş var eyledi
çünki aṣıldan biz yoġuz mülk ü ḫān u mān neyimiş

100v1 çalap vėribidi bizi var dünyeyi görüŋ dėyü
bu dünye ḫod bāḳī degül mülke süleymān neyimiş

100v2 ṣoruŋ ṭapṭuḳlu yūnus'a bu dünyeden ne aŋladı
bu dünyenüŋ ḳarārı yoḳ sen neyimiş ben neyimiş

65

eyżan lehü

100v4 cānum erenler yolı inceden inceyimiş
süleymān'a yol kesen şol bir ḳarıncayımış

100v5 gönḷüm aydur varayın saŋa gėrü geleyin
gönŋlüm uyduġı baŋa dostı bulıncayımış

100v6 götürmedi kimsene kimsenenüŋ[347] gücini
güç götürürin dėyen eli ėrinceyimiş

101r1 ʿāşıḳuŋ gözi yaşı dün gün ṭurmaz aḳar
ʿāşıḳ ḳan aġladuġı maʿşūḳ ṣorıncayımış

101r2 aydurlarıdı baŋa ʿāşıḳ āvāra olur
geldi başuma gördüm ol söz yerinceyimiş

101r3 dört kitābuŋ maʿnāsın oḳıdum ḥāṣıl ėtdüm
ʿışḳa gelincek gördüm bir uzun hėceyimiş

101r4 ben dervīşem dėyenler ḥarāmı yėmeyenler
ḥarāmuŋ yenmedügi ele girinceyimiş

101r5 aydurlar fülān öldi mülkiyle mālı ḳaldı
ol māluŋ irkildügi issi ölinceyimiş

101r6 iki kişi söyleşür yūnus'ı görsem dėyü
101v1 biri aydur ben gördüm bir ʿāşıḳ ḳocayımış

66

eyżan lehü ḥarfü'l-ġayn

101v3 ol ben sevdügüm nigār nėdem ol benden fāriġ
ne verüp ḫoş görinem iki cihāndan fāriġ

101v4 kimden kime varayın aḥvālüm söylemege
sözüm kime dėyeyin sözden lisāndan fāriġ

347 FKT: kimsenüŋ; MT-2: kimsenenüŋ.

101v5 cihānda kim giriser bu işüŋ arasına
ya kim ḥükm ėdebile sulṭān u ḫandan fāriġ

101v6 gerekse müsülmān olam biŋ yıl ʿibādet ḳılam
gerekse kāfir olam küfr ü īmāndan fāriġ

101v7 gerekse ehl-i millet farīżasın bekleyem
102r1 gerekse şöhret ḳovam şöhret ü dīnden fāriġ

102r2 gerekse ʿilliyyīnde yüz biŋ kez minber uram
gerekse şirk besleyem ṣıdḳ u gümāndan fāriġ

102r3 nice ticāretile kesb gösterem ben aŋa
şöyle ḳādirdür ol kim sūd u ziyāndan fāriġ

102r4 nicesi ḳullıġıla sevilibilem ben aŋa
ḫāṣṣ u ʿāmm anı sever ol hep sevenden fāriġ

102r5 anuŋ gibi maʿşūḳa kim göŋül vėrdiyise
tertībden geçmek gerek ol andan bundan fāriġ

102r6 yūnus sen severiseŋ ḥaḳīḳat maʿşūḳayı
fāriġ ol cümlesinden kevn ü mekāndan fāriġ

67

ve lehü ṭābe'ṡ-ṡerā

102v2 şükür ḥaḳḳ'a kim dost bize ayıtdı dost[348] yüzine baḳ
açdum ben de göŋlüm gözin sulṭānumı gördüm muṭlaḳ

102v3 çünki gördüm ben ḥaḳḳ'umı ḥaḳḳ'ıla oldum biliş
her ḳancaru baḳdumısa hep görinendür cümle ḥaḳ

[348] FKT'de "dost" sözcüğü yok.

102v4 açuḳ duvācuḳ ḳapusı dostlariçün ol ḥaḳḳ’uŋ
dostı olmaḳ dilerseŋ dostlardan oḳı bir sebaḳ

102v5 ḥicābdasın bugün seni göstermezler belli[349] saŋa
ḥicāb dėdügüm aŋla dünyelikdür gözden bıraḳ[350]

102v6 sen seni bilmeyince eren naẓar ḳılmayınca
senligi ara yerden gidermezseŋ oldı duzaḳ

103r1 yedi deŋiz ü dört ırmaḳ seni mismil eylemeye
çünki işüŋ o ḥaḳḳ’ıla olmadısa ḳalduŋ ıraḳ

103r2 evliyādur ḥaḳ ḳapusı yūnus durur ḳapucısı
ʿışḳıla geldi bu yola ʿışḳı ėdindi hem ṭuraḳ

68

eyżan lehü

103r4 ėy çoḳ kitāblar oḳuyan sen kim[351] ṭutarsın baŋa daḳ
tā bilesin sırrı ʿayān gel ʿışḳdan oḳı sebaḳ

103r5 ger sen seni bildüŋise ṣūret terkin urduŋısa
ṣıfat nedür bildüŋise ne kim ėderseŋ baŋa ḥaḳ

103r6 bilmeyesin bed-nām u nām bir ola saŋa ḫāṣṣ u ʿāmm
bildüŋise ʿilmi tamām gel ʿışḳdan oḳı sebaḳ[352]

103v1 oḳımaġıl ʿilmüŋ yüzin ʿilme ʿamel gerek güzīn
aç göŋülden bāṭın gözin ʿāşıḳ maʿşūḳ ḥāline baḳ

---

[349] FKT: belki; MT-2: belli.
[350] FKT: bıraḳ; MT-2: ıraḳ.
[351] FKT: mi; MT-2: kim.
[352] FKT, MT-2: imdi oḳı bir varaḳ.

103v2 baḳġıl ʿāşıḳ ne işdedür maʿşūḳa[353] ol cünbişdedür
ikisi bir teşvīşdedür iki ṣanup baḳma ıraḳ

103v3 ikilikden geçemedüŋ ḥāli ḳālden seçemedüŋ
dostdan yaŋa uçamaduŋ faḳılıḳ oldı saŋa faḳ

103v4 cübbe vü ḫırḳa tāc u taḫt[354] vėrse gerekdür ʿışḳa bāc
dört yüz mürīd ü elli ḥāc terk eyledi ʿabdü'r-rezzāḳ

103v5 anuŋ gibi dīn ulusı ḫāç öpdi çaldı nāḳūsı
sen daḫı bıraḳ nāmūsı gel berü bütüŋ oda yaḳ

103v6 ʿāşıḳ maʿşūḳ birdür bile ʿışḳdan gelür her söz dile[355]
104r1 bī-çāre yūnus ne bile ne ḳara oḳıdı ne aḳ

69
eyżan lehü

104r3 biz kime ʿāşıḳsavuz ʿālemler aŋa ʿāşıḳ
kime degül[356] dėyelüm bir ḳapudur bir ṭarīḳ

104r4 biz neyi seversevüz maʿşūḳa anı sever
dostumuzuŋ dostına yad endīşe ne lāyıḳ

104r5 sen gėrçek ʿāşıḳısaŋ dostuŋ dostına dost ol
bu ḥālde ḳalurısaŋ dosta degül yaraşıḳ

104r6 kime az baḳarısaŋ aṣıl[357] yüce yerdedür
buŋ yėrinde ṭurana ṣıġını geçer ferīḳ

[353] FKT, MT-2: maʿşūḳda.
[354] FKT, MT-2: taḫt u tāc.
[355] FKT, MT-2: menzile.
[356] METİN: degil.
[357] FKT, MT-2: aṣlı.

104r7 yėtmiş iki millete ḳurbān ol ʿāşıḳısaŋ
104v1 tā ʿāşıḳlar ṣafında tamām olasın ṣādıḳ

104v2 sen ḥaḳḳ'a ʿāşıḳısaŋ ḥaḳ saŋa ḳapu açar
ḳo seni begenmegi varlıḳ evini bir yıḳ

104v3 ḫāṣṣ u ʿāmm muṭīʿ u ʿāṣī dost ḳulıdur cümlesi
kime aydıbilesin gel evüŋden ṭaşra çıḳ

104v4 yūnus'uŋ bu dānişi genc-i nihān sözidür
dosta ʿāşıḳ olanlar iki cihāndan fāriḳ

70
eyżan lehü

104v6 kerem ėt bir beri baḳ niḳābı[358] yüzüŋden bıraḳ
ayuŋ on dördi misin balḳurur yüz ü yaŋaḳ

104v7 şol aġzuŋdan keleci yüz biŋ şükrāneyile
105r1 destūr gelsün ṭaşraya söylesün dil ü dudaḳ

105r2 otuz iki mürvārīt[359] mercāna düzmiş gibi
ḳıymeti dürden olmış yaraşur incüden aḳ

105r3 ṣıfatuŋ arılıġı bulġur[360] u noḫūd gibi
iki ḳaşuŋ ay alnuŋ genc aya vėrür sebaḳ

105r4 gören pervāneleyin nice oda düşmesün
gözlerüŋüŋ baḳışı cān alur iki çıraḳ

105r5 ʿışḳuŋ zemzemesinden ʿāşıḳ boynı zencīrlü
āzādlıḳ istemez şöyle ḳaldılar dutsaḳ

---

358 FKT, MT-2: niḳāb.
359 FKT, MT-2: mirvārı.
360 METİN: bulġarı.

105r6 ḳanḳı bir nesne neŋi[361] dil nice şerḥ eylesün
ilāhī sen beklegil yavuz gözlerden ıraḳ

105v1 boynuŋ yuvuḳ boynından hīç farḳ eyleyemedüm
gümāna vėren beni küpeli iki ḳulaḳ

105v2 yūnus ḥaḳ tecellīsin senüŋ yüzüŋde gördi
çāre yoḳ ayrılmaġa çün sende göründi ḥaḳ

71

ḥarfü'l-kāf

105v4 dost yüzine baḳmaġa key ṣafā-naẓar gerek
dostıla bilişmege cān gözi bīdār gerek

105v5 ʿizz ü nāzdan geçüben tertībler terk ėdüben
varlıḳlar dükedüben yüz biŋ ol ḳadar gerek

105v6 varlıḳdur ḥicāb ḳanı[362] kim yıḳa bu ḥicābı
dost yüzinden niḳābı götürmeye er gerek

106r1 ḥicāb olduŋ sen saŋa ne baḳarsın dört yaŋa
ḳayıḳmaz[363] öŋe ṣoŋa şuŋa kim dīdār gerek

106r2 gel imdi ḥicābuŋ yıḳ ḥırṣ evinden ṭaşra çıḳ
ḥaḳ baġışlaya tevfīḳ ḳaṣdıla hüner gerek

106r3 ʿāşıḳa ʿizzet ü ʿār va'llāh bedīʿ ḫaber
ʿāşıḳısaŋ cānsuz gel ne ser ü destār gerek

106r4 sen seni elden bıraḳ dost yüzine sensüz baḳ
manṣūr'layın ene'l-ḥaḳ daḫı sebūk-bār gerek

[361] FKT: nesneni ki; MT-2: nesneni ki.
[362] FKT: ḳapı; MT-2: ḳatı.
[363] FKT, MT-2: ḳayḳımaz.

106r5 kim dostıla bilişe lā-cerem[364] derde düşe
ʿāşıḳ cānı hemīşe ser-mest ü ḫumār gerek

106r6 dostıla bilişen cān oldur kendüye yaḳın
106v1 varlıḳ leşkerin ṣıyan daḫı çābuk er[365] gerek

106v2 terk eyle ḳīl ü ḳāli dosta vėrgil mecāli
yoḳlıḳdadur viṣāli ḳamudan güẕer gerek

106v3 ʿaḳıl ėrdügi degül bu göz gördügi degül
dil söz vėrdügi degül bī-lisān bī-ser[366] gerek

106v4 işit işit key işit dost ḳatına sensüz git
dosta gidene öŋdin kendüsüz sefer gerek

106v5 boncuḳ degül sır sözi gel gidelüm ḳo sözi
dostı görmez baş gözi ayruḳsı baṣar gerek

106v6 yūnus imdi yavı var bulımasun il ü şār
kim ḥaḳ dėsün kim bāṭıl dervīş bürd ü bār gerek

72

eyżan lehü

107r2 ger uluya ėrdüŋise ṣūret naḳşı neŋdür senüŋ
maʿnāya yol bulduŋısa işbu dünyā neŋdür senüŋ

107r3 sen dünyenüŋ terkin urġıl gelüp ʿışḳ odına girgil
ilerki menzile ėrgil gėrü ḳalmaḳ neŋdür senüŋ

107r4 bu vücūduŋ ser-māyesi od u ṣu vü ṭopraḳ degül
her biri aṣlına gider ġāfil olmaḳ neŋdür senüŋ

364 METN: lā-cirem.
365 FKT, MT-2: çābuk-ter.
366 METN: bī-zer.

107r5 büt-ḫāne vü şarāb-ḫāne mescid oldı gėrçek ḫāne[367]
bir pūluŋ varmaz ziyāna yalancılıḳ neŋdür senüŋ

107r6 çünki āḫrete ḳavīsin ḳo bu yalancı daʿvāsın
107v1 māl u ḫazīne sevisi ʿāşıḳısaŋ neŋdür senüŋ

107v2 benümdür dėyü derersin ḥaḳ'dan daʿvā mı ėdersin
pādişeh ṣuçuŋa baḳmaz güm-rāh olmaḳ neŋdür senüŋ

107v3 dün ü gün ḳayġular yėrsin nėdeyin yoḫsulın dėrsin
ol cömerddür rızḳuŋ vėrür ḳayġu yėmek neŋdür [senüŋ][368]

107v4 yėgil yėdürgil bī-çāre eksilürse teŋri vėre
bir gün tenüŋ yere gire gėrü ḳalan neŋdür senüŋ[369]

107v5 yūnus ol ʿışḳ badyasından sen iŋen esrük olmışsın
bī-ḫodiken ėrdüŋ ḥaḳḳ'a ayuḳ olmaḳ neŋdür senüŋ

73

eyżan lehü

107v7 nėderüz ḥayāt ṣuyın cānı yaġmaya vėrdük
108r1 gevheri ṣarrāflara maʿdeni yaġmaya vėrdük

108r2 benem ol bāzirgān kim hīç aṣṣı gözetmedüm
çünki aṣṣıdan da geçdük ziyānı yaġmaya vėrdük

108r3 bu yoluŋ ʿārifleri geçürmezler metāʿı
şöyle ʿuryān giderüz cihānı yaġmaya vėrdük

108r4 küfrile īmān daḫı ḥicābımış bu yolda
ṣafālaşduḳ küfrile īmānı yaġmaya vėrdük

---

[367] FKT, MT-2: cāna.
[368] Metinde yoktu, FKT'den aldık.
[369] METİN: senüŋdür.

108r5 yüz biŋ yıllıḳ fikrile henūz ḳuşlıḳ olmadın
geçdük bitmez ṣaġınçdan gümānı yaġmaya vėrdük

108r6 pāyānlu devr-i zamān nice eglesün yūnus'ı
108v1 pāyānsuz devre ėrdük devrānı yaġmaya vėrdük

74

eyżan lehü

108v3 müsülmānam dėyen kişi şarṭı nedür bilse gerek
teŋri'nüŋ buyruġın ṭutup beş vaḳt namāz ḳılsa gerek

108v4 ṭaŋla ṭurup başuŋ ḳaldur ellerüŋi ṣuya daldur
ṭamudan āzādlu oldur ḳullar āzād olsa gerek

108v5 öyle namāzın ḳılasın her ne dilerseŋ bulasın
nefs düşmenin öldüresin nefs hemīşe ölse gerek

108v6 ol ikindüyi ḳılanlar arı dirlik dirilenler
olardur ḥaḳḳ'a ėrenler dāim ḥaḳḳ'a ėrse gerek

108v7 aḫşam durur üç farīża ṭaġca günāhuŋ eride[370]
109r1 eyü ʿamellerüŋ saŋa şemʿ ü çırāġ olsa gerek

109r2 yatsu namāzına ol ḥāżır ḥāżırları sever ḳādir
īmānuŋ eksügin yėtir[371] īmān pīş-rev olsa gerek

109r3 her kim müsülmān olmadı beş vaḳt namāzı ḳılmadı
bilüŋ müsülmān olmayan ol ṭamuya girse gerek

109r4 görmez misin muṣṭafā'yı nice bekledi vefāyı
ümmet içün ol ṣafāyı ümmet aŋa ėrse gerek

[370] FKT: eride; MT-2: arıda.
[371] FKT, MT-2: bitir.

109r5 beklériseŋ dīn ġayretin vėrmegil nefse murādın
yūnus nebī ṣalavātın ʿışḳıla degürse gerek

75

eyżan lehü

109r7 ne söz keleci dėrisem[372] dilüm seni **s**öyleyicek
109v1 ḳanda yürürsem yürürem senden yaŋa ḳaçar dilek

109v2 ḥaḳdur seni sevmezlere cānsuz ṣūretdür dėrisem
anuŋiçün cānlulara senüŋ gibi maʿşūḳ gerek

109v3 söyledüŋ cümle ʿāleme henūz niḳāb içindesin
bir dem perdesüz yüriseŋ iki cihān olur helāk

109v4 dīv ü perī ins ü melek sever seni her maḫlūḳāt
ḥayrān olup ileyüŋde durmış durur ḥūr u melek

109v5 nūşdur senüŋ elüŋile zehr-i ḳātil içerisem
bilmezin ne maʿnāsı var ol olur cānuma tiryek

109v6 ger şehd ü şekker yėrisem sensüz aġudur cānuma
çün cānumuŋ sensin dadı ḳanda bulam senden yėgrek

110r1 yüz biŋ eger cevr ü cefā uġrarısa ṣūretüme
hīç eksilmez şādılıġum cümlesin yur seni sevmek

110r2 ne var eger yūnus daḫı ʿışḳ içinde ẕerreyise
ʿışḳ dādıla[373] ḳāim durur yėrle gök çarḫ-ı felek

[372] METİN: vėrirsem. Metnimize "dėrisem" sözcüğünü FKT'den aldık.
[373] FKT: adıyla; MT-2: odıyla.

76

eyżan lehü

110r4 dünyeye gelen kişiler yola bile gelmek gerek
ölümini aŋubanı dün ü gün aġlamaḳ gerek

110r5 bu dünye ḳahır evidür hem bāḳī degül fānīdür
aldanuban ḳalma buŋa tīz tevbeye gelmek gerek

110r6 nedür[374] dünye çoḳluġı eşkeredür[375] yoḳlıġı
varlıḳ sarāyın ḥaḳīḳat āḫiret[376] bilmek gerek

110v1 gel imdi ṭur bu fānīden maḥrūm ḳalmadın bāḳīden
ṭāʿat ḳılup bu dünyeden ḳul naṣīb almaḳ gerek

110v2 ḳorḳarısaŋ ṭamudan alçaḳ olġıl ḳamudan
ol gün[377] ince ṣırāṭdan ḳamular geçmek gerek

110v3 geçüp gitmek dilerseŋ düşmeyeyin dėriseŋ
şol ḳazanduġuŋ māluŋı teŋriçün[378] vėrmek gerek

110v4 ḳazanduġuŋ[379] vėrüben yoḫsulları ḫoş görüben
ḥaḳ ḥażretine varuban oddan o ḳurtulmaḳ gerek

110v5 ḳur'ān aydur ki itteḳū[380] gine aydur ki tezraʿū
kāhil[381] olup oturma tevbeye gelmek gerek

110v6 yūnus[382] sözi şiʿrden ammā aṣlı kitābdan
111r1 ḥadīs̱ile dėnene key ṣādıḳ olmaḳ gerek

---

[374] FKT, MT-2: ne durur.
[375] FKT, MT-2: eşkere durur.
[376] FKT, MT-2: āḫireti.
[377] FKT, MT-2: güni.
[378] FKT, MT-2: teŋriyiçün.
[379] FKT, MT-2: ḳazanduġuŋı.
[380] FKT, MT-2: vattaḳū.
[381] METİN: kāhel.
[382] FKT, MT-2: yūnus'uŋ.

77

eyżan lehü

111r3 evvel bize vācib budur eyü ḫulḳ u ʿamel gerek
islām adı ḳonıcaġaz yoldaşumuz īmān gerek

111r4 isrāfīl ṣūrın urıcak cümle maḫlūḳ uyanıcaḳ
ṣorı ḥisāb ṣorılıcaḳ ʿarab dili lisān gerek

111r5 gök perdelerin açalar eyü yavuzdan seçeler
ol dem ḳancaru ḳaçalar baş ḳurtarası yer gerek

111r6 terezī ḳurup oturalar ser-māyemüz getüreler
ol siyāset meydānında bu tertībleri bil gerek

111r7 çaġrışalar ata ana ḳardaş ḳardaşdan uṣana
111v1 yalvaralar ol sübḥāna niyāz ḳılası er gerek

111v2 dükelinden bu ʿışḳ yaḳın yūnus ḫaṭā ḳılma ṣaḳın
ʿışḳdan naṣīb ṣolınıcaḳ[383] cevāb vėresi ḥāl gerek

78

eyżan lehü

111v4 maʿnā eri bu yolda melūl olası degül
maʿnā ṭuyan göŋüller hergiz ölesi degül

111v5 ten fānīdür cān ölmez gidenler gine gelmez
ölürise ten ölür cānlar ölesi degül

111v6 güher[384] seven göŋüller yüz biŋ yol ėderise
ḥaḳ'dan naṣīb olmasa naṣīb olası [degül][385]

---

[383] FKT, MT-2: ṣunılıcaḳ.
[384] FKT, MT-2: gevher.
[385] Metinde yoktu, sözcüğü FKT'den aldık.

111v7 ṣaḳıngıl yārüŋ göŋlin ṣırçadur ṣımayasın
112r1 ṣırça ṣınduḳdan ṣoŋra bütün olası degül

112r2 çeşmelerden bardaġuŋ ṭoldurmadın ḳorısaŋ
biŋ yıl anda ṭurursa kendü ṭolası degül

112r3 şol ḫıżırla şol ilyās āb-ı ḥayāt içdiler
bu bir ḳaç günüŋ[386] içinde bunlar ölesi degül

112r4 yaratdı ḥaḳ dünyeyi peyġām-ber dostlıġına
[dünyaya gelen][387] gider bāḳī ḳalası degül

112r5 yūnus gözüŋ görürken yaraġuŋ eyle bugün
gelmedi anda varan gėrü gelesi degül

79

eyżan lehü

112r7 ḳul pādişāhsuz olmaz pādişāh ḳulsuz degül
112v1 pādişāhı kim bileydi ḳul ėtmese yort u ṣavul

112v2 sulṭān hemīşe sulṭān ḳul hemīşe ḳulıdı
ol ḳadīm paşayıdı uṣūl içinde uṣūl

112v3 teŋri ḳadīm ḳul ḳadīm ayrılmadum bir adım
gör ḳul kim teŋri kimdür aŋla ėy ṣāḥib-ḳabūl

112v4 bize birlik sarāyın ṭoġru beşāret ayın
geç ikilik fikrinden ḳoġıl beŋligi yā ḳul

112v5 gör imdi gizlü seyri seyir içinde sırrı
ḳul bilmez bu tedbīri kime degdi bu nüzūl

[386] FKT: gün; MT-2: yıl.
[387] Metinde yoktu, sözcükleri FKT'den aldık.

112v6 ayıd ayıd ḳamusın ne kān u ne maʿdensin
ṣūret-i pür-maʿnāsın pādişāhı sende bul

113r1 gel imdi ḥicābuŋ aç senden ayrıl saŋa ḳaç
sende bulasın miʿrāc saŋa gelür cümle yol

113r2 ḳanca varduŋ ėy ʿāḳil bir ağızdan cümle dil
cüz'iyyāt-ı müselsel ḫaber vėrür ʿaḳl-ı küll

113r3 yūnus baḳ nėredesin ne yerde ne gökdesin
bekle edeb perdesin gel imdi gel ṭapu ḳıl

80

eyżan lehü

113r5 yavlaḳ ʿacāib[388] geldi baŋa dünyā içinde işbu ḥāl
gėce ḳonuḳ olan kişi gine ṣabāḥ göçer fi'l-ḥāl

113r6 eger gėrçek ḳonuġısaŋ aç gözüŋ uyanuġısaŋ
sen bu söze ṭanuġısaŋ gėrü ḳalur mülkile māl

113v1 māluŋı biregi[389] yėr sen anda ḥisābın vėr
senüŋdür bir adım yėr gör nice urılur ḳāl[390]

113v2 kendüŋ görürken yė yėdür yoḳdur dėyü ėtme ʿöẕür
bu dünyede de[391] ḥāṣıl nedür ḫayr eyle bāzārı ver al

113v3 ben dėyeyin sözüŋ ḥaḳḳın işit unutma key ṣaḳın
uş ḳıyāmet geldi yaḳın göŋlüŋden geçmesün ḫayāl

[388] FKT: ʿacib; MT-2: ʿaceb.
[389] FKT: biregüler; MT-2: bireyi.
[390] FKT: ḳāl; MT-2: fāl.
[391] FKT ve MT-2'de yok.

113v4 andan isrāfīl ṣūr ura ölenler yerinden dura
geçe devrān-ı rūzigār eyle yazmış celle celāl

113v5 sulṭān u ḳullar bir ola anda ḳatı ḥāller ola
daḫı ayruḳsı sır ola ḳorḳulu iş anda muḥāl

113v6 bunda ḳorḳmazısaŋ yūnus anda ḳorḳudurlar seni
114r1 eger dirlügüŋ ḥaḳḳısa ṣırāṭı geçe sehel

81

eyżan lehü

114r3 ata belinden bir zamān anasına düşdi göŋül
ḥaḳ'dan bize destūr oldı ḫazīneye düşdi göŋül

114r4 anda beni cān eyledi et ü süŋük ḳan eyledi
dört on gün[392] dėyicegez degritmege düşdi göŋül

114r5 yüriridüm anda pinhān ḥaḳ buyruġı vėrmez amān
vaṭanumdan ayırdılar bu dünyeye düşdi göŋül

114r6 beni beşige urdılar elüm ayaġum ṣardılar
öŋdin acısın vėrdiler ṭuz içine düşdi [göŋül][393]

114r7 günde iki kez çözerler başına aḳça dizerler
114v1 aġzuma emcek vėrdiler nefs ḳabżına düşdi göŋül

114v2 bu nesneyi terk eyledüm yürimege ʿazm eyledüm
on iki süŋügin[394] yazarlar elden ele düşdi göŋül

114v3 oġlaniken sulṭān ḳopar kim elin kim yüzin öper
ʿaḳıl baŋa yoldaş oldı sulṭānlıġa düşdi göŋül

[392] FKT, MT-2: güni.
[393] Metinde yoktu, sözcüğü FKT'den aldık.
[394] METİN: süŋügiken. Sözcüğü FKT'den aldık. Ayrıca "On iki" vezin gereği "on'ki" şeklinde okunmalıdır.

114v5 bu çaġıla ṣaḳal biter görenüŋ geliregi[395] dutar
güzeller ḳatında biter sev sevüye düşdi göŋül

114v6 ḫayırdan şerri çoḳ sever işlemege becid iver
nefsinüŋ dilegin ḳovar nefs evine düşdi göŋül

114v7 ḳırḳ beşinde ṣūret döner ḳara ṣaḳala aḳ iner
115r1 baḳup şeybetin göricek yoldurmaġa düşdi göŋül

115r2 yola gider başarımaz yigitlige eli varmaz[396]
bu nesneleri ḳoyuban yuvanmaġa düşdi göŋül

115r3 oġul aydur bunadı ölmez ḳız aydur yėrinden durmaz
hīç kendü ḥālinden bilmez ḥālden ḥāle düşdi göŋül

115r4 ölicegez şükr ėdeler sinden yaŋa iledeler
Allāh adın ẕikr ėdeler çoḳ şüküre düşdi[397] göŋül

115r5 ṣu getüreler yumaġa kefen ṣaralar ḳomaġa
aġaç ata bindüreler tenāşüre düşdi göŋül

115r6 eger varısa ʿamelüŋ giŋ olısar sinüŋ senüŋ
eger yoġısa ʿamelüŋ oddan şarāb içdi göŋül

115v1 yūnus aŋlayuvar ḥālüŋ şuŋa uġrayısar yoluŋ
bunda elüŋ ėreriken ḫayr işlere düşgil[398] göŋül

82

eyżan lehü

115v3 gerekmez dünyeyi bize çünki bāḳī bünyād degül
bir ḳul biŋ de yaşarısa ölicek bir sāʿat degül

---

[395] FKT, MT-2: gülregi.
[396] METİN: vėrmez
[397] FKT, MT-2: ėrdi.
[398] FKT: düşdi; MT-2: düşgil.

115v4 bu dünye ḳahır evidür nice ʿömürler eridür
uçmaḳda ḫūy ṣatan[399] kişi yalan yaŋlış ġaybet degül

115v5 şol senüŋ mü'min ḳullaruŋ dünye zindānı anlaruŋ
bu dünyede mü'min olan ḫurrem oluban şād degül

115v6 bunda ẓālimlıḳ eyleyen nefsi ḥarāmla ṭoylayan
yüzleri ḳara ḳopısar öz cānları rāḥat degül

116r1 kim durur kim ėren aŋa dün gün ṭāʿat ḳılan aŋa
vėrülür uçmaḳ anlara zīre bilişdür yad degül

116r2 yūnus miskīn mestānesin sen seni gör ḳo bunları
dünyede riyālı dirlik kişiye eyü ad degül

83

eyżan lehü

116r4 ʿışḳsuzlara vėrme ögüt ögüdüŋden alur degül
ʿışḳsuz ādem ḥayvān olur ḥayvān ögüt bilür degül

116r5 boz yapalaḳ devlingece emek yėme erte gėce
anuŋ işi[400] gözsepekdür ṣalup ördek alur degül

116r6 şāh balaban şāhīn ṭoġan zihī ögmiş anı ögen
ṭoġan żaʿīf olurısa ṭoġanlıḳdan ḳalur degül

116v1 ḳara ṭaşa ṣu ḳoyursaŋ[401] elli yıl ışladurısaŋ
hemān ṭaş gine bayaġı hünerlü ṭaş olur degül

116v2 yūnus olma cāhillerden ıraḳ olma ehillerden
cāhil ne var mü'minise cāhillıḳdan ḳalur degül

---

[399] METİN, FKT: ṣatun; MT-2: ṣatan.
[400] METİN: eşi.
[401] FKT, MT-2: ḳoyarsaŋ.

84

eyżan lehü

116v4 dervīşlik maḳāmı ḥāl içinde ḥāl
ferāġatlıḳ maḳāmı dervīş olana muḥāl

116v5 dervīş ayrılmaz evvelki demden
hīç fürḳat olmadı naṣībdür viṣāl

116v6 dervīşler fitne ḳabın bunda uşatdı
ḥareket ėtdi bunda olmadı baṭṭāl

117r1 dervīşlik dirligi ṣırāṭ üzredür
ḥisābı ėtdiler ẕerre-i mis̱ḳāl

117r2 dervīş ene'l-ḥaḳ derse nola ʿaceb mi
hep varlıḳ ḥaḳḳ'uŋdur ʿalā küll-i ḥāl

117r3 dervīş ırma gözüŋ evvelki demden
yūnus göripdurur[402] hem āḫir hem evvel

85

eyżan lehü

117r5 ḳoġıl dünye bezegini bu dünye yėldür ya ḫayāl
ne ḳılısar bize vefā çünki puṣudadur[403] zevāl

117r6 isteme ʿömr-i fānīyi dünye kime ḳaldı bāḳī
yüz biŋ melik yüz biŋ sulṭān rāyigān ḳodı mülk ü māl

117v1 niçe uzun endīşeler yoldaşıdı bizümile
dost fikretinden artuġı cümle ḳatıdur[404] baṭṭāl

---

402 FKT girüpdurur; MT-2: göripdurur
403 FKT: puṣudadur; MT-2: puṣuda durur.
404 FKT, MT-2: ḳatıdurur.

117v2 alġıl kendü elüŋile gine kendü ḥisābuŋı
yoḫsa serhengler elinde ḳatı yaramaz olur ḥāl

117v3 öldür nefsüŋ dilegini ilet tenāşür üstine
yoḫsa geŋsiz ölicegez saŋa fermān olur ġassāl

117v4 her kim saŋa ṣorarısa iʿtiḳāduŋ nedür ḥaḳḳ'a
öpgil elin[405] ayaġın budur cevābına su'āl

117v5 yūnus saŋa farīżadur işbu ṣırāṭ-ı müstaḳīm
ileyüŋde ḥaşra neşre ḥaḳḳe'l-yaḳīn gerek viṣāl

86

ḥarfü'l-mīm

118r2 ʿaḳluŋ ėrerse ṣor baŋa ben evvelde ḳandayıdum
dilerseŋ dėyivėrem ezelī vaṭandayıdum

118r3 ḳālū belā söylenmedin tertīb düzen eylenmedin
ḥaḳḳ'dan ayru degülidüm ol ulu dīvāndayıdum

118r4 eyyūb'ıla derde esīr iŋiledüm[406] çekdüm cezā
belḳīs'ıla taḫt üzere mühr-i süleymān'dayıdum

118r5 yūnus'ıla balıḳ beni çekdi deme yutdı bile
zekeryā'la ḳaçdum bile nūḥ'ıla ṭūfāndayıdum

118r6 ismāʿil'e çaldum bıçaḳ bıçaḳ baŋa kār ėtmedi
ḥaḳ beni āzād eyledi ḳoçıla ḳurbāndayıdum

118v1 yūsuf'ıla ben ḳuyıda yatdum cefā çekdüm bile
yaʿḳūb'ıla çoḳ aġladum bulınca fiġāndayıdum

[405] FKT, MT-2: elini.
[406] FKT: iniledüm aŋlamadum; MT-2: iŋiledüm.

118v2 miʿrāc gėcesi aḥmed'üŋ döndürdüm ʿarşda naʿlinin
üveys'ile[407] urdum tācı manṣūr'la urġandayıdum

118v3 ʿalī'yile urdum ḳılıç ʿömmer'ile ʿadl eyledüm
on sekiz yıl ḳāf ṭaġında ḥamza'la meydāndayıdum

118v4 ezelīden dilümde uş teŋri birdür ḥaḳdur resūl
bunı böyle bilüriken ṣanma ki gümāndayıdum

118v5 yere bünyād urulmadın ādem dünyeye gelmedin
öküz balıḳ eylenmedin ben ezelī andayıdum

118v6 yūnus senüŋ ʿāşıḳ cānuŋ ezelī ʿāşıḳlarıla
119r1 mülke bünyād urulmadın seyrān u cevlāndayıdum

87

ve lehü ṭayyeba'llāhu ramsehu

119r3 ben bu ile ġarīb geldüm ben bu ilden bizāram
bu ṭutsaḳlıḳ ṭuzaġın demi geldi üzerem

119r4 çünki ben bunda geldüm ben anı bunda buldum
manṣūr'am dāra geldüm uş kül oldum tozaram

119r5 çünʿışḳuŋ kitābını oḳıdum taḥṣīl ėtdüm
ne ḥācet kim ḳarayı aġ üstine yazaram

119r6 dört kitābuŋ maʿnāsı bellüdür bir elifde
bī dėdürmegil baŋa ben bu yoldan azaram

119r7 bir çeşmeden ṣızan ṣu acı datlı olmaya
119v1 edebdür bize yėrmek bir lüleden ṣızaram

[407] METİN: veys'ile.

119v2 yėtmiş iki millete ṣuçum budur ḥaḳ dėdüm
ḳorḳu ḫıyānetedür[408] ya ben niçün ḳızaram

119v3 şerīʿat oġlanları nice yol ayda[409] bize
ḥaḳīḳat deryāsında baḥrī oldum yüzerem

119v4 dost baŋa gelsün dėmiş benüm ḳaydumı yėmiş
ben yüzüm ḳarasından teberrükler düzerem

119v5 yūnus bu ḳuş dilidür bunı süleymān bilür
gėrçek ʿāşıḳ bu yolda ne ḳılasın sėzerem

88

eyżan lehü

119v7 bu cihāna gelmedin sulṭān-ı cihāndayıdum
120r1 sözi gėrçek ḥükmi revān ol ḥükm-i sulṭāndayıdum

120r2 ḫalāiḳ bunda gelmedin gökler melā'ik ṭolmadın
bu mülke bünyād olmadın mülk-i yaradandayıdum

120r3 yüz yigirmi dört biŋ ḫāṣṣı dört yüz ḳırḳ dört ṭabaḳası
devlet maḳāmında ol gün ulu ḫānedāndayıdum

120r4 ġuṣṣa beni görmezidi ḳayġu eli ėrmezidi
endīşe şehrden[410] ṭaşra bir yüce mekāndayıdum

120r5 yūnus bu cümle varlıġuŋ dost ḳatında[411] ẕerre degül
güftile kelāmdayıdum hem bunda hem andayıdum

---

[408] METİN: ḳıyanededür. Sözcüğü FKT'den aldık.
[409] FKT: ėde.
[410] FKT, MT-2: şehrinden.
[411] FKT: ḳatına; MT-2: ḳatında.

89

eyżan lehü

120r7 uş gine geldüm ben bunda sır sözin ʿayān eyleyem
120v1 bir sözile yėri gögi cümlesin beyān eyleyem

120v2 dilerisem ten eyleyem dilerisem cān eyleyem
göŋlümi ṭūr cānum mūsā taḫt-ı süleymān eyleyem

120v3 dirlik baŋa ḳarşu gele ben dirligüŋ boynın uram
ölüm eger vācib ola cānumı ḳurbān eyleyem

120v4 ʿazrā'īl ne kişidür[412] ḳaṣd ėdebile cānuma
ben anuŋ ḳaṣdını gine kendüye zindān eyleyem

120v5 ne[413] cebre'īl kim ola kim ḥükm ėde benüm āhuma
yüz biŋ cebre'īl gibi[414] bir demde perrān eyleyem

120v6 bu bizden öŋdin gelenler maʿnāyı pinhān ḳılanlar
ben anadan ṭoġmış gibi geldüm ki ʿuryān eyleyem

121r1 yūnus senüŋ göŋlüŋ evi ḥaḳ varlıġı ṭopṭoludur
uş geldüm ki ʿāşıḳlara varlıḳdan iḥsān eyleyem

90

eyżan lehü

121r3 nite kim ben beni bildüm yaḳın bil kim ḥaḳḳ'ı buldum
ḥaḳḳ'ı bulıncaydı ḳorḳum şimdi ḳorḳudan ḳurtuldum

---

[412] FKT, MT-2: kişi durur.
[413] FKT, MT-2: ya.
[414] FKT, MT-2: gibiyi.

121r4 hīç ayruḳ[415] ben ḳorḳmazam bir ẕerre ḳayurmazam
ben şimdi kimden ḳorḳayın ḳorḳduġumla yār oldum

121r5 ʿazrā’īl gelmez cānuma ṣorucı gelmez sinüme
bunlar beni ne ṣorsunlar anı ṣorduran ben oldum

121r6 ya ben onca ḳaçan olam anuŋ buyruġın buyuram
ol geldi göŋlümüz ṭoldı ben aŋa bir kān oldum

121v1 ʿışḳlular bizden alalar ʿışḳsuzlar ḫod ne bileler
kimler ala kimler vėre ben bir ulu dükkān oldum

121v2 yūnus’a ḥaḳ açdı ḳapu yūnus ḥaḳḳ’a ḳıldı ṭapu
bāḳī devlet benümki imiş ben ḳuliken sulṭān oldum

91
eyżan lehü

121v4 ḫaber eyleŋ ʿāşıḳlara ʿışḳa göŋül vėren benem
ʿışḳ baḥrīsi olubanı deŋizlere ṭalan benem

121v5 deŋiz yüzinden ṣu alup ṣunıvėrürem göklere
bulutlayın seyrān ėdüp ʿarşa yaḳın varan benem

121v6 yıldırım olup şaḳıyan gökde melā’ik doḳuyan
bulutlara ḥüküm süren yaġmur olup yaġan benem

122r1 gördüm gögüŋ meleklerin[416] her biri işdeyimiş
ḥaḳ çalab’uŋ ẕikrin ėder incīl ü hem ḳur’ān benem

122r2 gördüm dėyen degül gören bildüm dėyen degül bilen
bilen oldur gösteren ol ʿışḳa yesīr olan benem

---

[415] FKT, MT-2: ayruḳdan.
[416] FKT, MT-2: melekleri.

122r3 sekiz uçmaḳ ʿāşıḳlara köşk ü sarāydur bilene
mūsā'leyin ḥayrān olup ṭūr ṭaġında ḳalan benem

122r4 ḳalem çalınıcaḳ görgil ḫaber böyle durur bil[417]
ḳālū belā kelecisin bunda ḫaber vėren benem

122r5 delü oldum adum yūnus ʿışḳ oldı baŋa ḳulavuz
ḥażrete degin yaluŋuz yüz süriyi varan benem

92
eyżan lehü

122v1 ne dėrisem ḥükmüm yürür elümde fermān dutaram
ne ėdersem ḥükmüm revān çün ḥükm-i sulṭān dutaram

122v2 insile bu cin ü perī dīvler benüm ḥükmümdedür
taḫtum benüm yel götürür mühr-i süleymān dutaram

122v3 iblīs ü ādem kim olur ya aza yā azdura
cümle benem eyü yavuz ḳamusın benden dutaram

122v4 dünye benüm rızḳum durur ḳavmi benüm ḳavmüm durur
her dem benüm yarġum ürür[418] yarġumı ḫandān dutaram

122v5 senüŋ gibi cān variken āb-ı ḥayāt isteyeni
ḳaraŋulıġa gireni ben anı ḥayvān dutaram

122v6 ansuz olursam ölürem anuŋla diri oluram
123r1 siz ṣanmaŋuz ki dirligi hemīşe cāndan dutaram

123r2 dīnüm īmānum ol durur ansuz olursam dünyede
ne büte ḫāça ṭaparam ne dīn ü īmān dutaram

---

[417] FKT, MT-2: bilgil.
[418] FKT, MT-2: yürür.

123r3 yūnus aydur ben olvanın az görmegil ben olvanın
ben ne dėsem ol dost dutar dost dėdügin dutaram

93

eyżan lehü

123r5 biŋ yıl eger vaṣfın dėyem bir ẕerresin düketmeyem
bir ḳaṭrede yüz biŋ deŋiz bir ḳaṭresin ayıtmayam

123r6 ne mes̱el baġlamam olur ne ḫod göŋül ḳarār bulur
kim beŋzede mis̱l ü mis̱āl ḥāşā ki ben beŋzetmeyem

123r7 kim ėde bir naḳş-ı ṣūret[419] naḳş u ṣūretden sen āzād
123v1 nice ʿaḳıllar sende māt nice ʿöẕri gözetmeyem

123v2 ʿaḳıl çün fenāya vara delü olan ne başara
delülere sensin çāre delü oldum pes nėtmeyem

123v3 ögret imdi dil ne dėsün şarṭ oldur seni söylesün
tevfīḳ yārī ḳılurısa ġayrı dile söyletmeyem

123v4 ne kim dėriseŋ dė baŋa ḳoma beni benden yaŋa
benüm ḥācetüm oldur[420] seni baŋa istetmeyem[421]

123v5 çün pādişāhı[422] güçlü ola pes ḳul fużūl işlü ola
ben senüŋem baŋa ne ġam ger ṣuç ėdem ger ėtmeyem

123v6 çünki[423] girdüm bir deŋize ne kenārı var ne cezīre
çün dört yanumdan mevc ura ṭuram ḳavī hīç batmayam

---

[419] FKT, MT-2: naḳş u ṣūret.
[420] FKT, MT-2: ol durur.
[421] METİN: istemeyem.
[422] FKT, MT-2: pādişāh.
[423] FKT, MT-2: çün kim.

124r1 benüm degül bu keleci devlet senüŋ yūnus neci
çün dilüme ḳādir sensin sensüz dilüm uzatmayam

94

eyżan lehü

124r3 cānum ben andan bunda ezelī ʿāşıḳ geldüm
ʿışḳı ḳulavuz ṭutup ol yola düşüp geldüm

124r4 degülem ḳāl ü ḳīlden ya yėtmiş iki dilden
yad yoḳ baŋa bu ilde anda bilişip geldüm

124r5 geçdüm ḫod-bīn ilinden el çekdüm dükeliden
ol ikilik bābından birlige bitüp geldüm

124r6 dört kişidür yoldaşum vefā-dār-ı rāz-daşum
üçile ḫoşdur başum birine buşup geldüm

124v1 ol dördüŋ birisi cān biri dīn biri īmān
biri nefsümdür düşmen yolda ṣavaşup geldüm

124v2 bir ḳılı ḳırḳ yardılar birin yol gösterdiler
bu mülke gönderdiler ol yola düşüp geldüm

124v3 ʿışḳ şarābından içdüm on sekiz ırmaḳ geçdüm
deŋizler bendin deşdüm ʿummāndan ṭaşup geldüm

124v4 ben andan geldüm bunda gėrü varuram anda
ben anda varasumı anda ṭanışup geldüm

124v5 ʿazrā’īl ne kişidür ḳaṣd ėdesi cānuma
ben emānet issile anda bitrişüp geldüm

124v6 imdi yūnus'a ne ġam ʿāşıḳ melāmet bed-nām
125r1 küfrüm īmāna şol dem anda degişüp geldüm

95

eyżan lehü

125r3 sensin kerīm sensin raḥīm Allāh saŋa ṣundum elüm
senden artuḳ yoḳdur emüm Allāh saŋa ṣundum elüm

125r4 ecel geldi vaʿde ėrdi bu ʿömrüm ḳadeḥi ṭoldı
kimdür ki içmedin ḳaldı Allāh saŋa ṣundum elüm

125r5 gözlerüm göge süzüldi cānum gögüzden üzüldi
dilüm tetigi bozuldı Allāh saŋa ṣundum elüm

125r6 uş biçildi kefen donum ḥażrete yönteldüm yönüm [424]
ʿaceb nice ola ḥālüm Allāh saŋa ṣundum elüm

125r7 urdılar ṣuyum ılıdı ḳavum ḳardaş cümle geldi
125v1 esen ḳalsun ḳavum ḳardaş Allāh saŋa ṣundum elüm

125v2 geldi ṣalacam ṣarılur dört yaŋa ṣalā vėrilür
il namāzuma dėrilür Allāh saŋa ṣundum elüm

125v3 ṣalacamı götürdiler maḳbereme yėtürdiler
ḥalḳa olup oturdılar Allāh saŋa ṣundum elüm

125v4 çün cenāzeden şeşdiler üstüme ṭopraḳ eşdiler
hep ḳoyubanı ḳaçdılar Allāh saŋa ṣundum elüm

125v5 yėdi ṭamu sekiz uçmaḳ her birinüŋ vardur yolı
her bir yolda yüz biŋ çārsū Allāh saŋa ṣundum elüm

---

[424] FKT yönteldüm yönüm; MT-2: gönüldi yolum.

125v6 geldi münkerile nekīr her birisi ṣordı bir dil
ilāhī sen cevāb vėrgil Allāh saŋa ṣundum elüm

126r1 görüŋ ʿaceb oldı zamān göŋülden eyleŋüz fiġān
ölür çün anadan ṭoġan Allāh saŋa ṣundum elüm

126r2 yūnus ṭap uzat bu sözi Allāh'uŋa dutġıl yüzi
dīdārdan ayırma bizi Allāh saŋa ṣundum elüm

96

eyżan lehü

126r4 benüm bunda ḳarārum yoḳ ben bunda gitmege geldüm
bāzirgānam metāʿum çoḳ alana ṣatmaġa geldüm

126r5 ben gelmedüm daʿvāyiçün benüm işüm seviyiçün
dostuŋ evi göŋüllerdür göŋüller yapmaġa geldüm

126r6 dost esrigi deliligüm ʿāşıḳlar bilür neligüm
degşüriben ikiligüm birlige bitmege geldüm

126v1 o ḫācemdür ben ḳulıyam dost bāġ-çesi bülbüliyem
ol ḫācemüŋ bāġ-çesine şād olup ötmege geldüm

126v2 bunda biliş olan cānlar anda bilişürlerimiş
bilişüben ḫācemile ḥālüm ʿarż ėtmege geldüm

126v3 yūnus emre ʿāşıḳ olmış maʿşūḳa derdinden ölmiş
gėrçek erüŋ ḳapusında ḥālüm ʿarż ėtmege geldüm

97

eyżan lehü

126v5 gökde peyġām-berile miʿrācı ḳılan benem
aṣḥāb-ı ṣuffayıla yalıncaḳ olan benem

126v6 ṣabrıla ḳanāʿati ḫoş vėrüpdür anlara
ḳırḳ kişi bir göŋlege ḳanāʿat ḳılan benem

127r1 ḳırḳdan birisine çaldumıdı neşteri
ḳırḳından ḳan aḳıdup ʿibret gösteren benem

127r2 ʿömer-i ḫaṭṭāb'ıla hem ʿadl ü dād işledüm
oġlıla fısḳ eyleyüp ḥadde başılan benem

127r3 ʿabdü'r-rezzāḳ ol dervīş yoldaş ėdindi beni
ḥallāc-ı manṣūr'ıla dāra aṣılan benem

127r4 ibrāhīm edhem baḳdı tāc u taḫtı bıraḳdı
ḥaḳ yolına uyaḳdı ol sırrı ṭuyan benem

127r5 mūsā peyġām-berile biŋ bir kelime ḳıldum
ʿīsā peyġām-berile göklere çıḳan benem

127r6 adumı yūnus daḳdum sırrumı[425] ʿāleme çaḳdum
127v1 bundan ilerü daḫı dilde söylenen benem

98

eyżan lehü

127v3 dost elinden ölürisem hīç gümānsuz gėri gelem
ġanīmet görüŋ bu demi cān şükrāne vėrigelem

[425] FKT, MT-2: sırrum.

127v4 cānın dirīġ ṭutan kişi dost ḳatından ıraġ düşer
fidā ḳılam yüz biŋ cānı ıraḳlıḳdan beri gelem

127v5 cercīs'leyin ol dost beni yėtmiş kez öldürürise
biŋ daḫı ölürisem yüz biŋ kez ileri gelem

127v6 yüz biŋ kez ṭoġam uyaġam dost burcında cevlān ḳılam
hem bunda olam hem anda bunda anda varıgelem

127v7 yavı ḳılındum ne çāre yürürem dün gün āvāra
128r1 ṣoranlara cevāb budur isteyüben ṣorıgelem

128r2 biŋ yıl ṭopraḳda yatursam ben ḳomayam ene'l-ḥaḳḳ'ı
ne vaḳt gerek olurısa ʿışḳ nefesin urıgelem

128r3 inanmayan gel sinüme dost adını ayıt ḳıġır
kefen ṭonın pāre ḳılup ṭopraġumdan ṭurıgelem

128r4 bundan böyle nolasını degme ʿaḳıl şerḥ ėtmeye
yūnus aydur ʿāşıḳlara dost ḫaberin verigelem

99

eyżan lehü

128r6 ḥaḳ çalab'um ḥaḳ çalab'um sencileyin yoḳ çalab'um
günāhlarumuz yarlıġa ėy raḥmeti çoḳ çalab'um

128r7 ḳullar senüŋ sen ḳullaruŋ günāhları çoḳ bunlaruŋ
128v1 uçmaġına ḳoy bunları binsünler burāḳ çalab'um

128v2 ne sulṭān ne baylardasın ne köşk ü sarāylardasın
girdüŋ miskīnler göŋline ėdindüŋ ṭuraḳ çalab'um

128v3 ne ʿilmüm var ne ṭāʿatum ne gücüm ne ṭāḳatüm
meger senden ʿināyetüm ḳıla yüzüm aḳ çalab'um

128v4 yarlıġaġıl sen yūnus'ı günāhlu ḳullaruŋıla
eger yarlıġamazısaŋ key ḳatı firāḳ çalab'um

100

eyżan lehü

128v6 benüm cānum uyanuḳdur dost yüzine baḳan benem
hem deŋize ḳarışmaġa ırmaḳ olup aḳan benem

128v7 ırmaḳ gibi[426] ben çaġlaram geh gülerem geh aġlaram
129r1 nefsüŋ cigerin ṭoġraram kibr ü kīni yaḳan[427] benem

129r2 ḳırdum bu nefsüŋ çerisin bir ėtdüm burc u bārūsın
pāk eyledüm içerüsin mülketini yuyan benem

129r3 ben ḥażrete dutdum yüzüm ol ʿışḳ eri açdı gözüm
gösterdi baŋa kendözüm āyet-i küll dėnen benem

129r4 şāh dīdārın gördüm ʿayān hīç gümānsuz bellü beyān
kāfir ola inanmayan ol dīdāra baḳan benem

129r5 benüm durur bu cümle iş ḥikmetümile yaz u ḳış
ben bilürem yad u biliş ırılmasuz devrān[428] benem

129r6 bu cümle cānda oynayan ṭamarlarında ḳaynayan
küllī dillerde söyleyen küllī dili dėyen benem

129v1 nemrūd odın ibrāhīm'e ben bāġ u bostān eyledüm
küfür yüzinden ṭoġuban gine odı yaḳan benem

[426] FKT: bigi; MT-2: gibi
[427] FKT, MT-2: yıḳan.
[428] FKT, MT-2: duran.

129v2 ol ḥallāc-ı manṣūr’la söyleridüm ene’l-ḥaḳḳ’ı
hem[429] gine anuŋ boynına dār urġanın daḳan benem

129v3 ol ḥaḳ ḥabībi muṣṭafā miʿrāc’a ėdicek sefer
ol dem cānum ḫāk eyledüm ol sırrını duyan benem

129v4 şimdi adum yūnus durur ol demde ismāʿīl’idi
ol dostiçün ʿarafāt’a ḳurbān olup çıḳan benem

129v5 çarḫ benüm ḥükmümdedür her ḳanda ben oturmışam
mülk benüm elümdedür yaḳan benem yanan benem

129v6 saʿd benem saʿīd benem yūnus daḫı benümledür
130r1 ʿilm-i ledündür üstādum ol esrār benem

101

[...][430]

130r3 aldı benüm göŋlümi nolduġumı[431] bilmezem
yavı ḳuldum[432] ben beni isteyüp bulımazam

130r4 göŋülsüz girdüm yola ḥālümden gelmez dile
bir dem derdüm dėmege bir dertlü bulımazam

130r5 şākirem derdümile ṣataşdum güle güle
derdlüler bulıcaġaz ben beni bulımazam

130r6 aydurlarısa baŋa senüŋ göŋlüŋ kim aldı
nice ḫaber vėreyin aġların aydımazam

[429] FKT, MT-2: benem.
[430] Başlık silinmiş olduğu için okunamamıştır.
[431] FKT, MT-2: nolduġum.
[432] FKT, MT-2: ḳıldum.

130r7 bu benüm göŋlüm alan ṭoludur cümle ʿālem
130v1 ḳancaru baḳarısam ansuz yėri[433] görimezem

130v2 severem ʿışḳ esrügin ben ayıḳ olımazam
ayıḳ olup oturmaŋ ayıḳsuzlar getürmeŋ[434]

130v3 yūnus'a ḳadeḥ ṣunan ene'l-ḥaḳ demin uran
bir curʿa ṣundı baŋa içdüm ayılımazam

102

[...][435]

130v5 evvel benem āḫir benem cānlara cān olan benem
azup yolda ḳalmışlara ḥāżır meded ėden[436] benem

130v6 bir ḳarāra dutdum ḳarār sırrumı benüm kim ṭuyar
gözsüz beni ḳaçan görür göŋülde gizlenen benem

130v7 gün deminde ḳaṭre uran bir naẓarda dünye ṭuran
131r1 ḳudretinden ḫān döşeyüp ʿışḳ nevbetin uran benem

131r2 düz[437] döşedüm bu yerleri çöksü urdum bu ṭağları
sayvān eyledüm gökleri gėrü dutup duran benem

131r3 daḫı ʿaceb ʿāşıḳlara iḳrār u dīn īmān oldum
ḫalḳuŋ göŋlinde küfrile islāmıla īmān benem

131r4 ḫalḳ içinde dirlik düzen dört kitābı ṭoğru yazan
aġ üstine ḳara dizen ol yazılan ḳur'ān benem

---

[433] FKT, MT-2: yėr.
[434] Beyitte 1. ve 2. mısranın yeri değişmiş.
[435] Başlık silinmiş olduğu için okunamamıştır.
[436] FKT: ėren; MT-2: ėden.
[437] METİN: dün. Sözcüğü FKT'den aldık.

131r5 dostıla birlige biten buyruġı neyise dutan
mülk bezeyüp dünyā düzen ol bāġ-çe-vān hemān benem

131r6 ḥamza'yı ḳāf'dan aşuran elin ayaġın şeşüren[438]
sīmurġ-ı ḳāf ardındaġı ol aġılu ilan benem

131v1 yūnus degül bunı dėyen kendüligidür söyleyen
kāfir durur[439] inanmayan evvel āḫir hemān benem

103
[...][440]

131v3 ʿaceb degül senüŋiçün biŋ cān fidā ḳılurısam
senüŋ varlıġuŋ cān yėter ḫoşdur cānsuz ḳalurısam

131v4 senüŋ derdüŋ olmaya sözüm ʿaceb kelecidür
ne cānum var ne ayduram bir dem sensüz olurısam

131v5 niçe ki ben seni sevem ecel eli ėrmeyiser
ḳaçan ṣunar ʿazrā'īl el ben seni cānlanurısam

131v6 ger ṣūretüm düşerise nice zevāl ere baŋa
ol ḳadīmī kimsevenin nice düşüp ṭururısam

132r1 daḫı elest belürmedin ben ʿāşıḳıdum o[441] maʿşūḳ
gözüm yüziŋe ṭutam yüz biŋ ḳaba girürisem

132r2 daḫı cihāna gelmedin cānum anı severidi
minnet degül yūnus saŋa nice ṭapu ḳılurısam

---

[438] METİN: şeşeren.
[439] FKT, MT-2: olur.
[440] Başlık silinmiş olduğu için okunamamıştır.
[441] FKT, MT-2: ol.

104

eyżan lehü

132r4 ėy yārenler ėy ḳardaşlar ṣoruŋ baŋa ḳandayıdum
ʿışḳ deŋizine ṭaluban deryā-yı ʿummāndayıdum

132r5 ol ki beni bekleridi her ḳandasam ṣaḳlarıdı
ʿışḳ urġanı ucındaġı ḳandıldaġı cāndayıdum

132r6 yere bünyād urulmadın yėr gök ḫalāiḳ ṭolmadın
levḥ ü ḳalem çalınmadın mülk-i yaradandayıdum

132v1 yüz yėtmiş biŋ ferişteler[442] ṣaf baġlayup durucaġız
cebre'īli gördüm ol ulu dīvāndayıdum

132v2 dört kitābı oḳumadın ayırup seçmek olmadın
ben oḳıdum sebaḳumı ḳur'ān'da ḫānendeyidüm

132v3 ḳayġu eli baŋa ėrmez ġuṣṣa hergiz beni görmez
endīşe şarından[443] ṭaşra bir ulu maḳāmdayıdum

132v4 ṭoḳsan biŋ ḥaḳ kelāmını eyleyicek ḥabībile
otuz biŋi sır olıcaḳ ol vaḳtin ben andayıdum

132v5 benüm gibi miskīn ḳulı yüz biŋ gelürse az ola
benüm gelişüm şimdidür uçmaḳda rıḍvāndayıdum

132v6 yılduzıdum[444] bunca zamān gökde melā'ik ārzūman
133r1 cebbār-ı ʿālem ḥükm ėder ben ol zamān andayıdum

---

[442] FKT: ferişṭehler; MT-2: ferişteler.
[443] METİN: şerrinden.
[444] FKT: bilevüzdüm; MT-2: yılduzıdum.

133r2 ben bu ṣūretden ilerü adum yūnus degüliken
ben olıdum ol benidüm bu ʿışḳ[445] ṣunandayıdum[446]

105

eyżan lehü

133r4 tehī görmen siz beni dost yüzin görüp geldüm
bāḳī devr-i rūzigār dostıla sürüp geldüm

133r5 oldur söyleyen dilde varlıḳ dostuŋdur ḳulda
varlıġum hep ol[447] ilde ben bunda ġarīb geldüm

133r6 bezirgenem metāʿum çoḳ dest-gīrüm üstādum ḥaḳḳ
ziyānum aṣṣıya cümle anda degişüp geldüm

133r7 yėr ü gök yaradıldı ʿışḳıla bünyād oldı
133v1 ṭopraġa naẓar ḳıldı aḳsurdı durup geldüm

133v2 gördüm yėdi ṭamusın anda sekiz uçmaġın
ḳorḳudan günāhumı anda sızırup geldüm

133v3 ʿīsā oldum ḳudretden bahānem[448] bir ʿavratdan
ʿināyet oldı ḥaḳ'dan ölü dirgürüp geldüm

133v4 ādem olup ṭurmadın nefsüm boynın burmadın
yaŋıldum buġday yėdüm uçmaḳdan sürilüp geldüm

133v5 mūsā'yla ṭūr'a çıḳdum biŋ bir kelime ḳıldum[449]
bu ḫalḳ bizi ne bilsün anda bilinüp geldüm

---

[445] FKT, MT-2: ʿışḳı.
[446] METİN: ṣanandayıdum.
[447] FKT: o; MT-2: ol.
[448] FKT: bahānem; MT-2: bahāne.
[449] FKT, MT-2: dėdüm.

133v6 nūḥ oldum ṭūfāniçün çoḳ dürişdüm dīniçün
döymeyenin ṭaġadan ṣuya boġdurup geldüm

134r1 yalan degüldür sözüm baḳ yüzüme aç gözüŋ
daḫı örtürmedi[450] izüm uş yoldan ėrüp[451] geldüm

134r2 cercīs olup başıldum manṣūr oldum aṣıldum
ḥallāc panbuġı gibi bunda atılup geldüm

134r3 eyyūb oldum tenüme cefā ḳıldum cānuma
çıġırdum sübḥānuma ḳurtlar düriyüp geldüm

134r4 zekeryā oldum ḳaçdum ayırdum aġaç[452] geçdüm
ḳanum dört yaŋa ṣaçup depem deldirüp geldüm

134r5 yaluŋuz sübḥānıdı peyġam-berler cānıdı
yūnus ḫod pinhānıdı ṣūret degşirüp geldüm

106
ve lehü nevvera merḳadehu

134v1 erenlerüŋ himmetini ben baŋa yoldaş eyleyem
her ḳancarı varurısam cümle işüm ḫoş eyleyem

134v2 ḳoyam dünyeyi gidem çün āḫirete sefer ėdem
ol uçmaḳda ḥūrīlerden ben baŋa yoldaş eyleyem

134v3 teze vü yumşaḳ geymeyem cümlesinden fāriġ olam
ger döşegüm ṭopraġısa yaṣduġumı ṭaş eyleyem

134v4 uram yıḳam nefs evini oda yana ḥırṣ u hevā
el götürem şimden gėrü nefsile ṣavaş eyleyem

---
450 FKT, MT-2: örtülmedi.
451 FKT: ėrüp; MT-2: urup.
452 FKT, MT-2: ėrdüm aġaca.

134v5 tenüm daḫı cānum daḫı hīç bilmedi ene'l-ḥaḳḳ'ı
şimdiye dek bilmedise şimden gėrü ṭuş eyleyem

134v6 bugün gülen kişi bundan[453] yarın aġlayısar anda
135r1 revān dökem[454] göz yaşını yaṣduġumı yaş eyleyem

135r2 miskīn yūnus çaġırup ʿāşıḳıyam miskīnlerüŋ
içüm miskīn degülse[455] miskīn [ṭaşum uş eyleyem][456]

107

eyżan lehü

135r4 evvel ḳadīm öŋden ṣoŋa zevāli yoḳ sulṭān benem
yėdi iḳlīme ḥükm ėdüp diri dutan sübḥān benem

135r5 ben bu yeri yaradıcaḳ yėr üstine gök ṭurıcaḳ
ulu deŋiz mevc urıcaḳ nūḥ'a ṭūfān veren benem

135r6 ṭur dėdüm göklere ṭurdı gökler daḫı ḳarār ḳıldı
yüz biŋ dürlü ādem geldi getürüp gideren benem

135r7 yūsuf'ıla çāha inen terāzūya altun uran
135v1 keffesini baṣaduran mıṣr'uŋ issi sulṭān benem

135v2 ṣūfīyile ṣūfī olan ṣāfīyile hem ṣāf benem
bėl baġlayup ṭāʿat ėden ol kerīm ü raḥmān benem

135v3 ḳāfdan ḳāfa ḥükm eyleyen dīvleri ḥükmine ḳoyan
yele binüp seyrān ḳılan bu mülke süleymān benem

---

453 FKT, MT-2: bunda.
454 FKT, MT-2: döküp.
455 FKT, MT-2: degülise.
456 METİN: uş ṭaş. Metnimize sözcükleri FKT'den aldık.

135v4 yūnus degül bunı dėyen ḳudret dilidür söyleyen
kāfir ola inanmayan evvel āḫir hemān benem

108

eyżan lehü

135v6 andan berü gönüldüm dostıla bile geldüm
pes bu [ʿāleme][457] çıḳdum bir ʿaceb ḥāle geldüm

135v7 ol dost açdı gözümi gösterdi kendözümi
136r1 göŋlümdeki rāzumı söyledüm dile geldüm

136r2 gör ne yuvadan uçdum bu ḫalḳa rāzum açdum
ʿışḳ duzaġına düşdüm dutıldum aŋa[458] geldüm

136r3 duzaġa düşen gülmez ʿāşıḳlar rāḥat olmaz
söylerem dilüm bilmez bir ʿaceb ile geldüm

136r4 ben bunda geldüm bu dem gėrü elüme[459] gidem
ṣanma ki bunda beni altuna māla geldüm

136r5 degülem ḳīl ü ḳālden ya yėtmiş iki dilde
ḥālüm aḥvālüm nedür bu mülke ṣora geldüm

136r6 ne ḥāldeyem ne bilem duzaḳdayam ne gülem
bir ġarībce bülbülem ötmege güle geldüm

136v1 gül muḥammed deridür bülbül de anuŋ yaridür
ol gülile ezelī cihāna[460] bile geldüm

[457] Metinde sadece ʿā vardı, sözcüğü FKT'den aldık.
[458] FKT, MT-2: ele.
[459] FKT, MT-2: ilüme.
[460] FKT: cihānda; MT-2: cihāna.

136v2 mescidde medresede çoḳ ʿibādet eyledüm
ʿışḳ odına yanuban andan ḥāṣıla geldüm

136v3 ḳudret ṣūret yapmadın ferişteler dapmadın
ʿālem ḫalḳı dönmedin[461] ilerü yola geldüm

136v4 yene yūnus'a ṣordum aydur ḥaḳ nūrın gördüm
ilk yaz güneşi gibi mevc urup ṭoġageldüm

109

eyżan lehü nevvera merḳadehu

136v6 hīç bilmezem gezek kimüŋ aramuzda gezer ölüm
ḫalḳı bostān ėdinmişdür diledügin üzer ölüm

137r1 bir nicenüŋ bėlin büker bir nicenüŋ mülkin yıḳar
bir nicenüŋ yaşın döker var gücini üzer ölüm

137r2 birinüŋ alur ḳardaşın revān döker gözi yaşın
hīç oŋarmaz bağrı başın ḫabersüzin gelür ölüm

137r3 yigidi ḳoca olınca ḳomaz kendüyi bilince
birini ḳoyup gülince gözlerini süzer ölüm

137r4 ḳanı anuŋ sevdük yari ḳıl ṭāʿatuŋ arı yüri
miskīn yūnus neye durur ejdehālar[462] yudar ölüm

110

eyżan lehü

137r6 bu fenā mülkinde ben niçe bir[463] ḥayrān olam
ya[464] niçe bir ḫandān olam ya niçe bir giryān olam

---

[461] FKT, MT-2: dutmadın.
[462] FKT, MT-2: ejderhā.
[463] FKT: nice; MT-2: bir.
[464] FKT ve MT-2'de yok.

137v1 geh feleklerden meleklerden dilekler dileyem[465]
gāh ʿarş şemsinde[466] gerdūn olam gerdān olam

137v2 adımum atdum yėdi dört on sekizden ben öte
ṭoḳuzı yolda ḳodum şāh emrine fermān olam

137v3 dost feraḥ ḳıldı teraḥdan ben teberrā eyledüm
ṣūret-i insān olam hem cān olam hem ḳan olam

137v4 gāh bir müftī müderris geh mümeyyiz gāh temyīz[467]
geh bir müdbir ü nāḳış naḳṣıla noḳṣān olam

137v5 geh baṭn-ı ḥūt içinde yūnus'ıla söyleşem
geh çıḳam ʿārş üzere biŋ cān olam selmān olam

137v6 gāh inem esfellere şeyṭānıla şerler düzem
138r1 geh çıḳam ʿarş üzere vü seyrān cevlān olam

138r2 gāh işidürem işitmezem ėtmezem[468] ʿaceb
niçe bir nisyān[469] olam ḥayvān olam insān olam

138r3 gāh maʿḳūlāt-ı maḥṣūlāt taḳrīr ü beyān
gāh[470] maḳṣūrāt olam geh ṣāḥib-i keyvān olam

138r4 niçe bir ṣūretde insān ṣıfatda cān-āver
niçe bir dilkü olam yā ḳurd u yā aṣlan olam

138r5 niçe bir tecrīd ü tefrīd ü mücerred münferid
ya niçe cin niçe ins niçe bir şeyṭān olam

---

465 FKT, MT-2: eyleyem.
466 FKT, MT-2: u şemsde.
467 METİN, FKT: temīz; MT-2: temyīz. Metnimize sözcüğü MT-2'den aldık.
468 METİN, FKT: işümezem; MT-2: ėtmezem. Metnimize sözcüğü MT-2'den aldık.
469 METİN: nesyān.
470 FKT: niçe; MT-2: gāhi.

138r6 niçe bir ʿışḳ meydānında nefs atın segirtdürem
ya nice bir başumı ṭop[471] eyleyüp çevgān olam

138v1 gāh birlik içre birlik eyleyem ol birile
geh dönem deryā olam ḳaṭre olam ʿummān olam

138v2 gāh dūzaẖda yanam firʿavnıla hāmānıla[472]
gāh cennetde varam ġılmānıla rıḍvān olam

138v3 gāh bir ġāzī olam efrengile ceng eyleyem
geh dönem efreng olam nisyānıla ʿiṣyān olam

138v4 gāh bir mechūl-ı merdūd olam nemrūd olam
geh varam caʿfer olam ṭayyār olam perrān olam

138v5 niçe bir ʿāmmī[473] olam nāmī olam cāmī olam
niçe bir kāmī olam nā-kām olam nā-dān olam

138v6 gāh ola odlar yaḳam diller yıḳam cānlar yaḳam
139r1 gāh varam ʿarşa çıḳam geh şāh geh sulṭān [olam][474]

139r2 niçe bir dertlerile odlara yanam yaḳılam
niçe bir şākir olam ẕākir olam mihmān olam

139r3 terk ėdem bu ẖāk ü bādı vara aṣlına[475] yine
şeş cihetden ben çıḳam bī-cism olam bī-cān olam

139r4 niçe bir cercīs ü bercīs olam mirrīẖ olam
niçe bir cālīnūs u buḳrāṭ olam loḳmān olam

139r5 bu ṭoḳuz aṣlan yėdi evren ü dörd ejdehā
bunlaruŋla ceng ėdem rüstem olam destān olam

---

471 FKT: ṭūp; MT-2: ṭop.
472 FKT, MT-2: hāmān olam.
473 METİN: ʿāmī.
474 Metinde yoktu, sözcüğü FKT'den aldık.
475 FKT: ehline; MT-2: aṣlına.

139r6 bir demī āsūde olam hūş-yār-ı ġāfil ḫurd u ḫām[476]
bir demī āşüfte olam mecnūn olam ḥayrān olam

139v1 göŋlümüŋ gencine renc ėrgürmedin[477] bir yol benüm[478]
ya ḫū deryāya girem bī-reng ü bī-elvān olam

139v2 ya niçe bir ben ben[479] dėyem sen sen[480] dėyem utanmadın
ya niçe bir[481] deksüz[482] olam deŋsiz[483] olam ḥayvān olam

139v3 niçe bir balçıḳda olam alçaḳda olam ḫār olam
gāh varam gevher olam yāḳūt olam mercān olam

139v4 geh[484] ādemīlıḳdan çıḳam uçam melekler mülkine
levn olam bī-levn olam geh kevn olam bī-kān olam

139v5 gāh münḳād u muṭīʿ-i ḥaḳ Allāh'uŋ ḫāṣṣı
geh dönem her dūn olam mūsā olam ʿimrān olam

139v6 geh duram dāvud olam taḫt-ı süleymān'a çıḳam
140r1 geh dönem güm-rāh olam hem-rāh olam hicrān olam

140r2 gāh zindāndan çıḳam āzād olam ābād olam
geh gine der-bān olam maḥbūs olam zindān olam

140r3 dār olam girdār [olam][485] manṣūr olam ber-dār olam
ten olam hem cān olam hem īn olam hem ān olam

476 METİN: ḫıred-ḫām.
477 FKT, MT-2: rencler ėrmedin.
478 FKT, MT-2: bulam.
479 FKT ve MT-2'de yok.
480 FKT, MT-2: sensin.
481 FKT ve MT-2'de yok.
482 FKT: deksüz; MT-2: deŋsiz.
483 FKT, MT-2: dilsiz.
484 FKT ve MT-2'de yok.
485 Metinde yoktu, sözcüğü FKT'den aldık.

140r4 geh beyābān-ı ḫarāb u geh serāb u geh türāb
geh yine maḥmūd[486] olam geh cin olam geh cānn olam

140r5 gāh ʿizzetde ʿazīz ü gāh ẕilletde ḥaḳīr
geh varam erkān olam reh-bīn olam ruhbān olam

140r6 geh dönüp ḫāmūş olam bī-ḫūş olam ser-ḫoş olam
söyleyem destān olam hem bāġ u hem bostān olam

140v1 yūnus'a ṭapduġ u ṣaltuġ u baraḳ'dandur naṣīb
çün göŋülden cūş ḳıldı ben nice pinhān olam

140v2 yūnus imdi bu sözi sen ʿāşıḳa dė ʿāşıḳa
kim saŋa ben ṣıdḳ olam hem derd ü hem dermān olam

140v3 gāh ḫāliṣ geh muḫliṣ olam uş furḳān'ıla
gāh raḥmāni'r-raḥīm yā ḥayy u yā mennān olam

140v4 geh dönem bir şems olam ẕerremde yüz biŋ ʿarş[487] olam
geh yine ṭuġyān olam ʿālemlere ṭūfān olam

140v5 evveli hū āḫiri yā hū vü illā hū olam
evvel āḫir ol ḳala vü "men ʿaleyhā fān" olam

111

eyżan lehü

141r1 kaʿbe vü büt īmān benem çarḫ uruban dönen benem
bulut olup havāya aġup[488] raḥmet olup yaġan benem

141r2 yaz yaradup yėr ṭonadan göŋlümüz evi ḫānedān
ḫoşnūdam ata anadan ḳullıḳ ḳadrin bilen benem

---

486 FKT, MT-2: maʿmūr.
487 METİN: ʿarşam.
488 FKT: aġan; MT-2: yaġup.

141r3 yıldırım olup şaḳıyan ḳaḳıyup nefsin doḳıyan
yėr ḳaʿrasında berkiyen şol ağılu ilan benem

141r4 ḥamza'yı ḳāf'dan aşuran elin ayağın şeşüren
gözsüzlerüŋ gözindeki boz busaruḳ ṭuman [benem][489]

141r5 et ü deri süŋük çatan ḥükm eyleyüp diri dutan
ḳudret beşiginde yatan ḥikmet südin emen benem

141r6 ʿāşıḳ olan gelsün beri gösteren[490] ṭoġrı yolı
141v1 maḳāmumdur göŋül şarı ırılmayup duran benem

141v2 yėre göge bünyād uran ırılmadın ḳayyım ṭuran
ırmaḳlara gel[491] çaġıran adum yūnus ʿummān benem

112

eyżan lehü ġafera ẕenbehu

141v4 ben seni sevdügümi söyleşür ḫāṣṣ u ʿāmm
söyleşenler söyleşsün sensüz dirligüm ḥarām

141v5 kim senüŋ leẕẕetüŋden cānı dad almazısa
yürür bir cānsuz ṣūret ʿālem ḥālinden bī-ġam

141v6 ben bu dem seni gördüm nicesi ṣabr eyleyem
seni bir dem görmege müştāḳdur cümle ʿālem

141v7 seni gören kişiye ne ḥācet ḥūr u ḳuṣūr
142r1 seni sevmeyen cāna ṭamudur cümle maḳām

142r2 iki cihān varlığı ger benüm olurısa
sensüz baŋa gerekmez iş senüŋledür tamām

[489] Metinde yoktu, sözcüğü FKT'den aldık.
[490] FKT: göstereyin; MT-2: gösterelim.
[491] FKT, MT-2: göl.

142r3 biŋ yıl ʿömrüm olurısa ḫarc ėdem bu ḳapuda
ben gėrçek ʿāşıḳısam gerek bu yolda ölem

142r4 çoḳlar yūnus'a der nicedür ʿışḳ esrükligi
nėtsün ezel bezminde şöyle çalındı ḳalem

113

ve lehü eyżan

142r6 beni aŋmaḳlıġa benden farīġvam
nėderem aŋuban pes ne lāyıḳvam

142r7 benüm yoldaşlıġum edebe ṣıġmaz
142v1 edebsüz kişiye niçün refīḳvam

142v2 el dutmaz ayaḳ dėrmez cihāna düşdüm
ne ḳarār ne mekān ne ḫod tefrīḳvam

142v3 cümle tekebbürligüm[492] döküldi ḳalmadı
ne esrükem ne maḫmūr ne ḫod ayıḳvam

142v4 ne ṣabr u ne sükūn ne ḫod becid iş
ne adım adaram ne ḫod ṭarīḳvam

142v5 bugün cihāna geldüm uş giderem
ṣanasın yolcı idüm ya ḳonuḳvam

142v6 ḳanı yūnus ḳanı cünbiş ḥarekāt
ne ser-māyem ola ne[493] var ne yoḳvam

---

[492] FKT: tekebbürlük; MT-2: tekebbürligüm.
[493] FKT'de yok.

114

eyżan lehü

143r2 ben ol yari sevdügümi nice bir gizleyübilem
göŋlüme ṣıġmaz nėdeyin meger rāzum ile dėyem

143r3 dilüm dutup yüridügüm yadlıġuma delīl imiş
yaḳam yadlıḳ perdesini ḥicābum[494] ben giderem

143r4 anuŋıla aḥvālümi ʿālemlere bildürem[495]
çaġıruban muştulayam ʿālemi üstüme dėrem

143r5 ʿāşıḳlaruŋ göŋli gözi maʿşūḳ dapa gitmiş olur
göŋlüm ile ḳavl ėtmişem bāşed ki maʿşūḳa ėrem

143r6 cānum ḳurbān ḳılurdum cānı ḳabūl ḳılurısa
ḳaçanısa öliserem niçün böyle diri duram

143v1 şükrāne cānum üstine ben dostiçün ölürisem
ölmek lāzımdur ḳamuya ben ölmedin[496] ḳanca varam

143v2 ʿilm ü ʿamel sözi degül yūnus dili söyledügi
dil ne bilür dost ḫaberin ben dostıla nice birem

115

eyżan lehü

143v4 niteki ol maʿşūḳıla ben rāzumı bir eyleyem
ġarḳ olam müşāhedeye ėrmege tedbīr eyleyem

[494] FKT, MT-2: ḥicābumı.
[495] FKT, MT-2: bildüreyin.
[496] FKT, MT-2: ölümden.

143v5 kimdür ki anı görüben gizlenüķaldı[497] aḥvāli
göster baŋa ol kişiyi ben daḫı el bir eyleyem

143v6 bu ḫalāiķ aydur baŋa saķla anı cān içinde
bir ẕerresi yüz biŋ cihān ayıt nice sır eyleyem

144r1 şunuŋ gibi çābuk-naẓar bir naẓarda yüz biŋ mūsā
ser-mest ü ḥayrān ķamusı dė nice tedbīr eyleyem

144r2 farż degüldür ķamulara ṭūr'da münācāt eylemek
ben ķandasam dost andadur her bir yėri ṭūr eyleyem

144r3 hidāyet ėrdi ķamuya hevāsından geçmezlere
tevfīķ yüzin yėre urup ʿışķumı şīr-gīr [eyleyem][498]

144r4 muḥaķķiķler göredurur yūnus gözi ne gördügin
düşüm söyleyem[499] saŋa necmile taʿbīr eyleyem

116

eyżan lehü

144r6 teferrüc eyleyü vardum ṣabāḥın sinleri gördüm
ķarışmış ķara ṭopraġa şu nāzük tenleri gördüm

144v1 çürimiş ṭopraķ içre[500] ten sin içinde yatur pinhān
boşanmış ṭamar aķmış ķan batmış kefenleri gördüm

144v2 yıķılmış sinleri ṭolmış hep evleri ḫarāb olmış
ķamu endīşeden ķalmış ne düşvār ḥālleri gördüm

---

497 FKT, MT-2: gizlenübile.
498 Metinde yoktu, sözcüğü FKT'den aldık.
499 FKT: söyleyeyim; MT-2: söyleyeyüm.
500 Metinde yoktu, sözcüğü FKT'den aldık.

144v3 yaylalar yaylamaz olmış ḳışlalar ḳışlamaz olmış
bar dutmış söylemez olmış aġızda dilleri gördüm

144v4 kimisi ẕevḳ ü ʿişretde kimi sāz u beşāretde
kimi belā vü miḥnetde dün olmış günleri gördüm

144v5 ṣoġulmış şol ḳara gözler belürsüz olmış ay yüzler
ḳara ṭopraġuŋ altında gül dėrer[501] elleri gördüm

144v6 kimisi boynını egmiş tenini ṭopraġa ṣalmış
145r1 anasına küsüp gitmiş boynın buranları gördüm

145r2 kimi zārī ḳılup aġlar zebānīler cānın ṭaġlar
dutuşmış sinleri oda çıḳan dütünleri gördüm

145r3 yūnus bunı ḳanda gördi gelüp bize ḫaber vėrdi
ʿaḳlum vardı bilüm şaşdı nitekim şunları gördüm

117

eyżan lehü

145r5 ḥaḳ'dan baŋa naẓar oldı ḥaḳ ḳapusın açar oldum
girdüm ḥaḳḳ'uŋ ḫaznesine dür ü güher[502] ṣaçar oldum

145r6 devlet tācı başa ḳondı ʿışḳ ḳadeḥi baŋa ṣundı
cānum içdi ʿışḳdan ḳandı ḳarayı aḳdan ṣeçer oldum

145r7 esritdi ʿışḳa düşürdi ben ḫāmıdum ʿışḳ bişürdi
145v1 ʿaḳlumı başa dėvşürdi ḫayru şerden seçer oldum

145v2 ḫayra döndi benüm işüm endīşeden āzād başum
nefsümüŋ başını kesdüm ḳanadlandum[503] uçar oldum

---

[501] FKT, MT-2: dėren.
[502] FKT, MT-2: gevher.
[503] FKT, MT-2: ḳanadlanup.

145v3 göçenler menzile yėtdi vardı anda ḳarār [ėtdi][504]
ʿömür geçdi ḳavil yetdi gönüldüm uş göçer oldum

145v4 miskīn yūnus bilişeli cān u göŋül vėrişeli
ṭapduġ'uma ėrişeli gizlü rāzum açar oldum

118

eyżan lehü

145v6 gözüm seni görmegiçün elüm saŋa ėrmegiçün
bugün cānum yolda ḳodum yarın seni bulmaġiçün

145v7 bugün cānum yolda ḳoyam yarın ʿivāżın vėresin
146r1 ʿarż eyleme uçmaġuŋı hīç ārzūm yoḳ uçmaġiçün

146r2 benüm uçmaḳ neme gerek hergiz göŋlüm aŋa baḳmaz
işbu benüm zārılıġum degüldür[505] bir bāġiçün

146r3 uçmaġ uçmaġum dėdügüŋ mü'minleri yėltedügüŋ
vardur ola[506] bir ḳaç ḥūrī ārzūm yoḳdur uçmaġiçün[507]

146r4 bende[508] daḫı verdüŋ bize ol ḥūrīyi çift ḥelāl
andan geçdi ārzūm tamām ārzūm saŋa ėrmegiçün

146r5 ṣūfīlere vėr sen anı baŋa seni gerek seni
ḥāşā ben terk ėdem seni şol bir ala[509] çardaġiçün

146r6 yūnus ḥasret durur saŋa ḥasretini göster aŋa
işüŋ ẓulüm degülise dād eylegil istediçün[510]

---

[504] Metinde yoktu, sözcüğü FKT'den aldık.
[505] FKT, MT-2: degül durur.
[506] FKT: ola; MT-2: evle.
[507] FKT: ḳaçmaġiçün; MT-2: ḳuçmaġiçün.
[508] FKT, MT-2: bunda.
[509] FKT, MT-2: evle.
[510] FKT: istediçün; MT-2: ister içün.

119

[...][511]

146v2 çoḳ çoḳ şükür sen çalab'a maḳṣūduma ėrdüm bugün
müştāḳıdum bunca zamān pīrüm yüzin gördüm bugün

146v3 ḳayġu beni almışıdı cānum zebūn olmışıdı
gördüm pīrümüŋ yüzini ol ḳayġuyı sürdüm bugün

146v4 gelsün yārdan ayru düşen ġurbetle baġrı bişen
dost bāġ-çesi içindeki ʿışḳ tertībin ḳurdum bugün

146v5 yūnus aydur yār ḳulıyam dost bāġ-çesi bülbüliyem
söyleyin[512] şimden gėrü gül-zāruma girdüm bugün

120

eyżan lehü

146v7 ėy yārenler ėy ḳardaşlar ecel ėre ölem bir gün
147r1 işlerüme peşmān olup kendözüme gelem bir gün

147r2 yanlaruma ḳona elüm söz söylemez ola dilüm
ḳarşuma gele ʿamelüm nėtdümise görem bir gün

147r3 oġlan gider dānışmana ṣalā dur dosta düşmene
şol dört tekbīr namāzıla tamām ḳılam bir gün

147r4 beş ḳarış bez durur ṭonum ilan çeyan yėye tenüm
yıl geçe obrıla sinüm unıdılup ḳalam bir gün

147r5 başuma dikeler hėce ne ėrte bilem ne gėce
ʿālemler ümīdi ḫ̮āce saŋa fermān olam bir gün

511 Başlık silinmiş olduğu için okunamamıştır.
512 FKT, MT-2: söyleyeyin.

147r6 yūnus emre sen bu sözi daḫı tamām ėtmemişsin
tek yüriyeyin neyleyem üstāduma gelem bir gün

121

eyżan lehü

147v2 ṣūretden gel ṣıfāta anda maʿnā bulasın
ḫayāllerde ḳalmaġıl erden maḥrūm ḳalasın

147v3 bu yolda ʿacāib çoḳ sen ʿacebe aldanma
ʿacāib anda ola dost yüzini göresin

147v4 ʿışḳ ḳuşaġın ḳuşanġıl dostuŋ yolını varġıl
mücāhede çekerseŋ müşāhede göresin

147v5 bundan ʿışḳuŋ şehrine üç yüz deŋiz geçerler
üç yüz deŋiz geçüben yėdi ṭamu bulasın

147v6 yėdi ṭamuda yanġıl her birinde kül olġıl
vücūduŋ anda ḳoġıl ayruḳ vücūd bulasın

148r1 ḥaḳīḳatdür ḥaḳ şarı yedidür ḳapuları
der-gāhında yazludur girüp ḳudret göresin

148r2 evvelki ḳapusında bir kişi olur anda
saŋa aydur selīm ol sen miskīnlik bulasın

148r3 ikinci ḳapusında iki arslan vardur anda
niçeleri ḳorḳutmış olmasun kim ḳorḳasın

148r4 üçünci ḳapusında üç evren vardur anda
saŋa ḥamle ėderler olmasun kim dönesin

148r5 dördünci ḳapusında dört pīrler vardur anda
bu söz saŋa rumūzdur gör kim delīl bulasın

148r6 beşinci ḳapusında bėş ruhbān vardur anda
148v1 dürlü metāʿlar var[513] ṣatar olmasun kim alasın

148v2 altıncı ḳapusında bir ḥūrī[514] oturur anda
saŋa aydur gel berü olmasun kim varasın

148v3 çün sen anda varasın ol ḥūrīyi alasın
bir vāyeden ötüri yolda maḥrūm ḳalasın

148v4 yedinci ḳapusında yėdiler oturur anda
saŋa derler ḳurtılduŋ gir dost yüzin göresin

148v5 şu dėdügüm sözlerüm vücūddan ṭaşra degül
tefekkür ḳılurısaŋ cümle sende bulasın

148v6 yūnus işbu sözleri ḥaḳ varlıġından söyler
isteriseŋ kānını miskīnlerde[515] bulasın

122

eyżan lehü

149r2 çarḫ-ı felek yoġıdı cānlarumuz variken
biz ol vaḳtin dost idük ʿazrā'īl aġyāriken

149r3 niçe yıllar biz anda cemʿ idük cān kānında
ḥaḳīḳat ʿāleminde maʿrifet söyleriken

149r4 çalap ʿışḳı cāndayıdı bu bilişlik anda idi
ādem ḥavvā ḳandayıdı biz anuŋıla yāriken

---

[513] FKT'de yok.
[514] FKT, MT-2: ḥūr.
[515] FKT: miskīnlikde; MT-2: miskīnlerde.

149r5 dün geldi ṣāfī ādem dünyāya başdı ḳadem
iblīs aldadı ol dem uçmaḳda gezeriken

149r6 cānlar anda bilişdi ol dem göŋül ilişdi
ʿālem ḫalḳı[516] ḳarışdı deŋizler ḳaynariken

149v1 ne gök varıdı ne yėr ne zeber vardı ne zīr
ḳonşıyıduḳ cümlemüz nūr ṭağın yaylariken

149v2 ne oġul vardı ne ḳız ervāḥidük anda biz
yūnus dostdan ḫaber vėr ʿışḳıla göyneriken

123

eyżan lehü

149v4 zinhār vėrmegil göŋül dünyā pāyına bir gün
dünyeye göŋül vėren düşe ṭayına bir gün

149v5 ḳuşlaruŋ yuvasını kimse ṭoġan ėdinmez
ol elde ḳaçan dura gide yayına bir gün[517]

149v6 göre[518] aḫī niçeleri[519] ṭopraḳlar ḳuçmış yatur
biz de anlar gibi ala ḳoyna bir gün

150r1 şol ḳuşuŋ kim yuvası ṭoġan ḳatında ola
ol andan ḳaçınsa[520] gide yine[521] bir gün

150r2 miskīn bī-çāre yūnus gördüm bildüm dėmegil
dut erenler etegin düşgil ṣuyına bir gün

---

516 FKT: ḫalḳa; MT-2: ḫalḳı.
517 Beyit FKT ve MT-2'de yok.
518 FKT, MT-2: gör.
519 FKT: niçelerin; MT-2: niçeleri.
520 FKT, MT-2: ḳaçan dura.
521 FKT, MT-2: yayına.

124

eyżan lehü

150r4 lā-şerīke oḳursın ṣoŋra şerīk ḳatarsın
bire iki dėmegil fitne kimden dutarsın

150r5 çün ḳur'ān gökden indi[522] anı Allāh buyurdı
andan ḫaber vėr baŋa ha kitābdan ötersin

150r6 oḳursın taṣrīf kitāb niçe binā vü iʿrāb
ḫavf ü recā sende yoḳ eyle kim bir tatar'sın

150v1 ʿilm oḳımaḳdan gerek kendözini bilmekdür
kendözüŋi bilmeziseŋ[523] bir ḥayvāndan bėtersin

150v2 ʿilm oḳımaḳ maʿnāsı ʿibret almaḳdur ancaḳ
çün ʿibret almaduŋ sen görmedin ṭaş atarsın

150v3 on iki biŋ ḥadīs̱i cemʿ eyledi muṣṭafā
unutduŋuz anı siz şerḥile söz ṣatarsın

150v4 ḳılursın riyā namāz yazuġuŋ çoḳ ḫayruŋ az
diŋle neye varur söz cehennemden bitersin

150v5 ḫalḳa fetvā vėrürsin neçün[524] sen dutmazsın
iḫlāṣıla gelürseŋ bizden nesne ütersin

150v6 sen faḳīhsin[525] ben faḳīr saŋa hīç ṭaŋumuz yoḳ
151r1 ʿilmüŋ var ʿamelüŋ yoḳ günāhlara batarsın

151r2 bu düzilen tertībi ayruḳṣıdı mı dėrsin
başarımazsın ḫāce endīşeden yitersin

---

[522] FKT, MT-2: idi.
[523] FKT, MT-2: bilmezseŋ.
[524] FKT: neyiçün; MT-2: niçün.
[525] FKT: faḳīhsin; MT-2: faḳīhsün.

151r3 işit yūnus sözinden ʿibret alġıl özinden
eger ḳabūl ėderseŋ bir ḳaç daḫı ḳatarsın

125

eyżan lehü

151r5 andan yėgrek ne vardur kişi bile kendözin
kendözin bilen kişi ḳamulardan ol güzīn

151r6 kişi gerek çoḳ bile ol gerek ögüt ala
menzile ėrsem dėyen bilürsin ḥazīn ḥazīn

151r7 bu yol yavlaḳ uzaḳdur dünye aŋa duzaḳdur[526]
151v1 bu duzaġa uġrayan ḳomaya ḳulavuzın

151v2 ben emīn olsam dėyen ya emīnlik isteyen
geçsün bu ḳāl ü ḳīlden ṭopraġa ursun yüzin

151v3 kim ere ḳullıḳ ėde ol ʿaẕābdan ḳurtıla
muṭlaḳ ol yarlıġanur kim gördise[527] er yüzin

151v4 yūnus bir ḫaber vėrür işidenler şād olur
gence uġrasam dėyen izlesün eren[528] izin

126

eyżan lehü

151v6 ol dost bize gelmezise ben dosta gėrü varayın
çekeyin cevr ü cefāyı dost yüzin görüvėreyin

---

[526] METİN:uzaḳdur. Metnimize sözcüğü FKT'den aldık.
[527] FKT, MT-2: görürse.
[528] FKT: izin; MT-2: eren.

151v7 ser-māye bir avuç ṭopraḳ anı daḫı aldı bu ʿışḳ
152r1 ne ser-māye var ne dükkān bāzāra neye varayın

152r2 ḳurılmışdur dost dükkānı dost içine girmiş gezer
günāhum çoḳ gönlüm sėzer ben dosta çoḳ yalvarayın

152r3 gönlüm aydur dost benümdür gözüm aydur dost benümdür
gönlüm aydur göze ṣabr ėt bir dem ḫaberüm[529] ṣorayın

152r4 ḥaḳ naẓar ḳılduġı cāna bir gözile baḳmaḳ gerek
aŋa kim ol naẓar ḳıla ben anı nice yėreyin

152r5 ṭapduġum aydur yūnus'a bu ʿışḳ ḥaḳḳ'a ėrse gerek
ḳamulardan ol yücedür ben aŋa nice varayın

127
eyżan lehü

152r7 ḥaḳ bir gevher yaratdı kendünüŋ ḳudretinden
152v1 naẓar ḳıldı gevhere eridi heybetinden

152v2 yėdi ḳat yer yaratdı ol gevherüŋ tozından[530]
yėdi ḳat gök yaratdı ol gevherüŋ buġından

152v3 yėdi deŋiz yaratdı ol güher[531] ṭamlasından
ṭaġları muḥkem ḳıldı ol deŋiz köpüginden

152v4 muḥammed'i yaratdı maḫlūḳa[532] şefḳatinden
hem ʿalī'yi yaratdı mü'minlere fażlından

---
[529] FKT, MT-2: ḫaberin.
[530] FKT: tozından; MT-2: nūrından.
[531] FKT, MT-2: gevher.
[532] FKT: maḫlūḳa; MT-2: maḫlūḳat.

152v5 ġāib işin kim bilür meger ḳur’ān ʿilminden
yūnus içdi esridi ol güher[533] deŋizinden

128

eyżan lehü

152v7 şöyle ḥayrān eyle beni ʿışḳuŋ odına yanayın
153r1 her ḳancaru baḳarısam gördügüm seni ṣanayın

153r2 hem beni oḳur sübḥānum ėşigine dün gün yönüm
anda çıḳar benüm günüm bunda neye egleneyin

153r3 yėdi ṭamu dėdükleri ḳatlanmaya bir āhuma
sekiz uçmaḳ aldamaya bunda neye aldanayın

153r4 yüz biŋ ḥūrī gelürise aldamaya bu cānumı
ʿışḳuŋ göŋlüm yaġmaladı senden nice uṣanayın

153r5 senüŋ ʿışḳuŋ ṭuydı cānum terkini urdum cihānuŋ
hergiz bilinmez mekānuŋ seni ḳanda arayayın

153r6 her dem söylenür ḫaberüŋ hergiz bulınmaz[534] es̱erüŋ
götür yüzüŋden perdeyi dīdāruŋa göyineyin[535]

153v1 ʿilm-i ḥikmet oḳuyanlar ʿışḳdan ferāġatdur bunlar
manṣūr oldum aṣuŋ beni her dillerde söyleyeyin[536]

153v2 yūnus emre’müŋ bu sözi cāna ṭoldı āvāzesi
kördür münkirlerüŋ gözi ben nicesi göstereyin

[533] FKT, MT-2: gevher.
[534] FKT, MT-2: bulunmaz.
[535] FKT, MT-2: göyüneyin.
[536] FKT, MT-2: söyleneyin.

129

eyżan lehü

153v4 ėy dost seni sevelden ʿaḳlum gitdi ḳaldum ben
ırmaḳları seyr ėdüp deŋizlere ṭaldum ben

153v5 bir ẕerre ʿışḳuŋ odı ḳaynadur deŋizleri
düşdüm ʿışḳuŋ odına dutuşuban yandum ben

153v6 ol cāndaki ʿışḳ ola anda ġuṣṣa olmaya
bu ʿışḳ baŋa gelelden ġuṣṣam gitdi güldüm ben

154r1 bülbül de ʿāşıḳ olmış ḳızıl gülüŋ[537] yüzine
gördüm erenler yüzin hezār destān oldum ben

154r2 bu ʿışḳı baŋa vėrdüŋ ben nėderem kendözüm
içüm ṭaşum nūr ṭoldı dosta ʿāşıḳ oldum [ben][538]

154r3 bir ḳurı aġacıdum yol üzre düşmişidüm
er baŋa naẓar ḳıldı tāze cüvān oldum ben

154r4 yūnus gėrçek ʿāşıḳısaŋ aduŋı miskīn ḳoġıl
cümlesinden iḫtiyār miskīnligi buldum ben

130

eyżan lehü

154r6 egriligüŋ ḳoyasın ṭoġrı yola gelesin
kibr ü kīni çıḳarġıl erden naṣīb alasın

154v1 ne vėrseŋ elüŋile şol varur senüŋile
ben dėsem inanmazsın varıcaġaz göresin

[537] FKT: gülin; MT-2: gülüŋ.
[538] Metinde yoktu, FKT'den aldık.

154v2 göŋülde pas oturur anda seni yitürür
içerü şāh oturur girimezsin göresin

154v3 on ikidür ḥücresi yėdi dervāzesi vardur
anda iki dil-ber var bilmezsin ki ṣorasın

154v4 var ḳardaşuŋı öldür daḫı ʿavratuŋ boşa
anaŋa kābin ḳıydur ḥaḳḳ’ı ʿayān göresin

154v5 bī-çāre miskīn yūnus ʿışḳdan daʿvā ḳılursın
dostdan ḫaber gelicek yüz süriyi varasın

131

eyżan lehü

155r1 cānlar cānını buldum bu cānum yaġma olsun
aṣṣı ziyāndan geçdüm dükkānum yaġma olsun

155r2 ben benligümden geçdüm gözüm ḥicābın açdum
dost vaṣlına ėrişdüm gümānum yaġma olsun

155r3 ikilikden uṣandum birlik ḫanına ḳandum
derdi şarābın içdüm dermānum yaġma olsun

155r4 varlıḳ çün sefer ḳıldı dost andan bize geldi
vīrān göŋül nūr ṭoldı cihānum yaġma olsun

155r5 geçdüm bitmez ṣaġınçdan uṣandum yaz u ḳışdan
bostānlar başın buldum bostānum yaġma olsun

155r6 yūnus ne ḫoş dėmişsin bal u şeker yėmişsin
155v1 ballar balını buldum ḳovanum yaġma olsun

132

eyżan lehü

155v3 eger ʿışḳı severseŋ cān olasın
göŋüller taḫtına sulṭān olasın

155v4 severseŋ dünyeyi miḥnet bulasın
erenler sırrını ḳaçan ṭuyasın

155v5 diken olma gül ol eren yolında
diken olurısaŋ oda yanasın

155v6 niyāziçün buyurdı ḥaḳ namāzı
niyāzdan vāy saŋa ġāfil olasın

155v7 erenler nefesin ʿaṣā ėdin sen[539]

156r1 ʿibādetler başıdur terk-i dünyā
eger mü'min iseŋ aŋa inanasın

156r2 ataŋ anaŋ ḥaḳḳın yėtürdüŋise
yeşil ṭonlar geyesin ṭonanasın

156r3 eger ḳonşı ḥaḳḳı boynuŋdayısa
cehennemden yarın bāḳī ḳalasın

156r4 yūnus bu sözleri erenden aldı
saŋa daḫı gerekise alasın

156r5 göŋüle gireni gönendi dėrler
göŋüle sen de gir kim gönenesin

[539] Metnimizde beytin 2. mısrası yoktu, bu yüzden mısrayı tek bıraktık. FKT'de 2. mısra şu şekildedir: "eger nefsüŋe uyarsaŋ fenāsın"

133

eyżan lehü

156v1 ʿışḳ ilinüŋ ḫaberin dėsem işide misin
yoldaş olup ol yola sen bile gide misin

156v2 ol ilüŋ bāġı olur şerbeti aġı olur
ḳadeḥ dutmaz ol aġı nūş ėdüp yuda mısın

156v3 ol ilüŋ zevādesi cefā duta gidesi
şeker ayruġa ṣunup sen aġı dada mısın[540]

156v4 ol ilde ay gün olmaz ay gün gedilüp ṭolmaz[541]
tertībler terk ėdüben işmar unıda mısın

156v5 işbu tenüŋ tertībi od u yėl ṭopraḳ ṣudur
yūnus sen cevāb eyle ṣuda ṭopraḳda mısın

134

[...][542]

157r1 ʿilmüŋde ġarḳ olalı uş ben beni bilmezin
dilile söyleyüben vaṣfuŋa ėremezin

157r2 ṣıfatuŋ gelmez dile ḳandalıġuŋ kim bile
ṣunʿuŋ ṣaymaḳ dilile ben hīç lāyıḳ olmazın

157r3 hem evvelsin hem āḫir ḳamu yerlerde ḥāżır
hīç maḳām yoḳdur sensüz ben niçün göremezin

540 FKT, MT-2: yuda mısın.
541 FKT, MT-2: ay gedilüp ṭolunmaz.
542 Başlık silinmiş olduğu için okunamamıştır.

157r4 görmedin delü oldum yaŋıldum günāh ḳıldum
uṣṣum ʿaḳlum aldurdum esridüm ayılamazın[543]

157r5 çünkim beni esritdüŋ cān u göŋül iletdüŋ[544]
ayırma beni senden bulışdum ayrılımazın[545]

157r6 baŋa cānı sen verdüŋ ʿazrā'īle buyurduŋ
157v1 teslīm ėdeyin cānı yalan daʿvā ḳılmazın

135

eyżan lehü

157v3 ʿāşıḳlara ne dėyem ʿışḳ ḫaberinden şīrīn
ʿışḳıla diŋleyene aydayın birin birin

157v4 evvel yėr gök yoġiken varıdı ʿışḳ bünyādı
ʿışḳ ḳadīmdür ezelī ʿışḳ getürdi ne varın

157v5 evvel ezel bezminde kim dost yüzin gördiyse
anuŋ cānıdur ʿāşıḳ ṣor andan ʿışḳ ḫaberin

157v6 ʿışḳı hīç bir nesneye mes̱el baġlasam olmaz
dünyede āḫiretde ne dutısar ʿışḳ yėrin

157v7 emānetdür ṣaḳınġıl ʿışḳ ḫaberini zinhār
158r1 oturup degme yerde söyleme ʿışḳuŋ sözin

158r2 ṣarrāflaruŋ ḳatında ḳāʿide şöyle durur
ḳadrini bilmez kişiye göstermedi gevherin

158r3 yūnus'un ḥavṣalası ʿışḳıla ṭolmış durur
derdin ṣaḳlıyamadı geŋsüz söyler ʿışḳ dilin

---

[543] FKT, MT-2: ayılmazın.
[544] FKT: alıtduŋ; MT-2: iletdüŋ.
[545] FKT, MT-2: ayrılmazın.

136

ve lehü elbesehu’llāhu ḥulele ġufrānehu

158r5 bunca göŋül iledüp cihāna sulṭān mısın
ḥükmüŋ cānlara geçer cān içinde cān mısın

158r6 baḳışuŋ biŋ cān alur derdüŋ yürekde ḳalur
gören kendüden varur ʿuşşāḳa ḳur’ān mısın

158r7 uçan ḳuşlar uçunur seni yel görse ṭurur
158v1 dīvler ḥükmüŋe girür belḳīs süleymān mısın

158v2 yüzüŋden gün dutulur[546] ay doġmaġa utanur
gören heybete ḳalur yūsuf-ı kenʿān mısın

158v3 ölü görse dirilür ḳalıbına cānı[547] gelür
ṭopraḳdan āvāz gelür ʿīsā bin meryem misin

158v4 ʿışḳuŋ dīne şūr eyler aṣlana zencīr eyler
ḳatı ṭaşı mūm eyler yoḳsa ferhād sen misin

158v5 ʿışḳuŋ ḥaḳḳ’a ėrgürür ol gözler dīdār görür
görenler baş indürür ibrāhīm edhem misin

158v6 yüzüŋ dīdār nūrıdur ṣaçuŋ miʿrāc dünidür
gören cānın unıdur faḫr-ı ʿālem sen misin

159r1 yūnus sevdügüŋ gözle ʿışḳ yolını key izle
rāzı göŋülde gizle söze ḥākim sen misin

---

[546] FKT, MT-2: dutılur.
[547] FKT, MT-2: cān.

137

eyżan lehü

159r3 sen cānuŋdan[548] geçmedin cānān ārzū ḳılursın
bėlden zünnār kesmedin īmān ārzū ḳılursın

159r4 "men ʿarafa nefsehu" dėrsin evet degülsin
melā'ikden yuḳaru seyrān ārzū ḳılursın

159r5 ṭıfl-ı nā-resteyiken[549] etegüŋ at ėdinüp
ele çevgān almadın meydān ārzū ḳılursın

159r6 bilimedüŋ sen seni ṣadefde ne cevhersin
mıṣr'a sulṭān olmadın kenʿān ārzū ḳılursın

159v1 yūnus imdi her derde eyyūb gibi ṣabr eyle
derde ḳatlanamazsın[550] dermān ārzū ḳılursın

138

ve lehü eyżan

159v3 dost yüzini göricek[551] nice ḳarār ḳılsun cān
şöyle yaġmaya verür yüz biŋ zühd ü īmān[552]

159v4 ṭaʿna yoḳdur ʿāşıḳlara her ne ḥāle dönerise
fermān olmaz[553] kendüye müşāhedeye ġarḳ olan

159v5 cān u göŋül fehm ü ʿaḳıl ʿışḳ mevcine ġarḳ olıcaḳ
neyile aŋsun ol kişi yazuḳ müzd aṣṣı ziyān

---

548 FKT: cānından; MT-2: cānuŋdan.
549 FKT: nār-resteyiken; MT-2: nevresteyiken.
550 METİN: ḳatlanmazısaŋ.
551 FKT, MT-2: göricegez.
552 FKT: yaġmaya verür ol demde yüz biŋ zāhid din ü īmān; MT-2: yaġmaya verür ol demde yüz biŋ zāhid din ü īmān.
553 FKT, MT-2: olımaz.

159v6 cānda[554] gözi yoḳ kişi görmeyiser dost yüzin
gözsüz nice fehm eylesün ne rengedür işbu cihān

160r1 yüz biŋ melik ü selāṭīn dost yüzini göreyidi
terk ėdeydi ten tertībin ʿizzet ü leşker ḫān u mān

160r2 ʿāşıḳ nice ḫarābısa vilāyeti artadurur
anuŋiçün ki dāimā vīrāndadur genc-i nihān

160r3 ʿayne'l-yaḳīn gören kişi ırmaz gözin dost yüzinden
nice görebilsün anı bu sevüden ṭaşra duran[555]

160r4 yūnus'a bu ʿışḳ ḳızġını ḳomaz dilin dutayıdı
ʿāşıḳa maʿşūḳ rāzını dürüst dėyemeye lisān

139

eyżan lehü

160r6 bir dürr-i yetīmem ki beni görmedi[556] ʿummān
bir ḳaṭreyem illā ki ʿummāna benem ʿummān

160r7 gel mevc-i ʿacāib gör deryā-yı nihān gözle
zī-baḥr-i[557] nihāyetsüz ḳaṭrede olur pinhān

160v1 oḳumadı mevzūn leylā adını mecnūn[558]
hem leylā'yıdum anda hem mecnūnıdum ḥayrān

160v2 bu ʿālem-i keṡretde sen yūsuf u men yaʿḳūb
ol ʿālem-i vaḥdetde ne yūsuf u ne kenʿān

[554] FKT, MT-2: cānında.
[555] FKT, MT-2: ṭuran.
[556] FKT, MT-2: görmedi beni.
[557] FKT: zī-baḥr; MT-2: zī-baḥr-i.
[558] FKT: oḳuyamadı mecnūn leylā adını mevzūn; MT-2: oḳumadı mevzūn leylā adını mecnūn.

160v3 adum yūnus olduġı bu cism belāsıdur
adım ṣorar olursaŋ sulṭāna benem sulṭān

140

eyżan lehü

160v5 ol cān ḳaçan öliser sen aŋa cān olasın
ölmiş göŋül dirile andaki sen olasın

160v6 ölmegi[559] dirlik ola ölmesüz[560] dirlik bula
ölmiş göŋül dirile şundaki sen olasın

160v7 sen olduġuŋ göŋüller her dem cānın yeŋiler
161r1 güç olmaz ol dīvānda[561] ḥākimi sen olasın

161r2 cān bedenden uçıcaḳ menziline göçicek
ol cihāna geçicek göze ʿayān olasın

161r3 tozını yėl almaya bir ẕerre ayrılmaya
ʿāşıḳ cānı ölmeye maʿşūḳı sen olasın

161r4 yūnus sen ʿāşıḳısaŋ ʿışḳa muvāfıḳısaŋ
ḳorḳma ger ʿāşıḳısaŋ[562] ne olursaŋ olasın

141

eyżan lehü

161r6 ḥaḳ'dan gelen şerbeti içdük el-ḥamdüli'llāh
şol[563] ḳudret deŋizini geçdük el-ḥamdüli'llāh

559 FKT: ölmeklik; MT-2: ölmegi.
560 FKT, MT-2: ölümsüz.
561 FKT: bunlardır ölmeyenler; MT-2: güç olmaz ol dīvānda.
562 FKT, MT-2: ulaşuḳısaŋ.
563 FKT: şol; MT-2: şu.

161r7 şu[564] ḳarşuġı ṭaġları mīşeleri bāġları
ṣaġlıḳ ṣafālıġıla aşduḳ el-ḥamdüli’llāh

161v1 ḳurıduḳ[565] yaş olduḳ ḳanatlanduḳ ḳuş olduḳ
birbirmize ėş olduk uçduḳ el-ḥamdüli’llāh

161v2 varduġumuz illere şol ṣafā göŋüllere
ḫalḳa ṭapduḳ maʿnāsın ṣaçduḳ el-ḥamdüli’llāh

161v3 beri gel barışalum yadısaŋ bilişelüm
atumuz eyerlendi eşdük el-ḥamdüli’llāh

161v4 indük rūm’ı ḳışladuḳ çoḳ ḫayr u şer işledük
uş bahār geldi gėrü göçdük el-ḥamdüli’llāh

161v5 dirfillü bıŋar olduḳ irkildük ırmaġ olduḳ
aḳduḳ deŋize ṭolduḳ ṭaşduḳ el-ḥamdüli’llāh

161v6 ṭapduġ’uŋ ṭapusında ḳul olduḳ ḳapusında
162r1 yūnus miskīn çigidi bişdi[566] el-ḥamdüli’llāh

142

eyżan lehü

162r3 zinhār göŋül evinde dutma yavuz endīşe
biregüyiçün[567] ḳuyı ḳazup[568] ʿāḳıbet kendü düşe

162r4 kendüye yaramazı biregüye ṣanan ol
adı müsülmān anuŋ kendü beŋzer keşīşe

[564] FKT, MT-2: şol.
[565] FKT: ḳurıyıdıḳ; MT-2: ḳurıyıduḳ.
[566] FKT, MT-2: çigidük bişdük.
[567] FKT, MT-2: biregüyçün.
[568] FKT: ḳazan; MT-2: ḳazup.

162r5 ḳomaduġuŋ aradan nesneyi götürmegil
ḳomaduġın götürmek budura yatlu pīşe

162r6 yarın ḥaḳḳ dīdārını görmeyiser üç kişi
bir dikci bir ḳovucı[569] biri ġammāzdur peşe

162r7 yūnus'dan bir naṣīḥat dutan yavuz olmaya
162v1 bil kim eyü sözile her bir iş gelür başa

143

eyżan lehü

162v3 ḫoşdur eger yürürisem ʿışḳ odına yana yana
pes yanmadın nice olam çün ʿışḳ odı düşdi cāna

162v4 bu işler tamām olıcaḳ ḫalvet olur maʿşūḳıla
maʿşūḳ yüzin gören kişi gerek yana vü dükene

162v5 her nesne çig olıcaġaz od olmayınca bişmez ol
benüm dirligüm çigidi ʿışḳ odı oldı bahāne

162v6 benüm dostıla bāzārum yaradılalıdan degül
severidük maʿşūḳayı henūz gelmedin cihāna

162v7 ʿışḳ maʿşūḳı ṭapduḳdur[570] yūnus ḳuldur ol ḳapuda
163r1 gedālarına luṭf ėtmek hem ḳāʿidedür sulṭāna

144

eyżan lehü

163r3 ʿāşıḳ oldum erene ėrmegile
ḥaḳḳ'ı buldum er yüzin görmegile

[569] FKT, MT-2: ḳovıcı.
[570] FKT, MT-2: ṭapduḳ durur.

163r4 ere ėrdüm erde buldum maḳṣūdum
bulımadum ṭaşradan ṣormaġıla

163r5 her yėre baḳdumısa er oturur
göŋlin aldum yüz yere sürmegile

163r6 ḥaḳ'dan ėrer dürlü naṣīb cānlara
olmazımış kaʿbe'ye varmaġıla

163r7 kaʿbe senüŋ ėşügüŋdür bilmiş ol
bulımazsın yol çeküp armaġıla[571]

163v1 bıŋarıdum erenler ḳıldı[572] naẓar
deŋiz oldum dört yaŋa ırmaġıla

163v2 ün geldi yūnus dur durdum öri[573]
gözüm açdı ḳulaġum burmaġıla

145

eyżan lehü

163v4 göŋül nite dolana[574] maʿşūḳın bulmayınca
kimse ʿāşıḳ mı olur göŋülsüz ḳalmayınca

163v5 göŋüldür egen anı yesīr eyleyen seni
kimdür āzād eyleyen sen yesīr olmayınca[575]

163v6 boynı zencīrlü geldük key ḳatı yesīr olduḳ
er naẓar eylemedi ḥālümüz bilmeyince

[571] FKT: armaġıla; MT-2: varmaġıla.
[572] FKT, MT-2: ḳıldı erenler.
[573] FKT: geldi ün yūnus duru durdum örü; MT-2: geldi ün yūnus duru durdum örü.
[574] FKT: dolana; MT-2: dölene.
[575] Beyit FKT ve MT-2'de yok.

163v7 yedi nişān gerekdür ḥaḳīḳate ėrene
sevdügi girmez ele sevdükler vėrmeyince

164r1 sözi yūnus'dan işit kibir ḳılma dut ögüt
ʿimāret olmayasın tā ḫarāb olmayınca

146
eyżan lehü

164r3 vuṣlat[576] ḥālin[577] aydıserem vuṣlat[578] ḥālin bilenlere
yėdi dürlü nişān gerek ḥaḳīḳate ėrenlere

164r4 yėdisinden birisi eksük olursa olmaya
bir nesne eksük gerekmez bu ṣarp yola varanlara

164r5 evvel nişānı bu durur yermeye cümle milleti
yerenler yerini ḳaldı yėr degmedi yerenlere

164r6 ikinci nişānı oldur kim nefsini semirtmeye
zinhār siz andan olmaŋız[579] nefsine ḳul olanlara

164v1 üçünci nişānı budur cümle heveslerden geçe
hevesler eri yolda ḳor yėtemez yol varanlara

164v2 dördünci nişānı oldur dünyādan münezzeh ola
dünye seni ṣayru eyler ne ḳul ḳaysı ṣayrulara

164v3 yūnus yedi nişān dėdi evet üçüni gizledi
anı daḫı dėyüvėrem gelüp ḫalvet ṣoranlara

576 METİN: vaṣlat.
577 FKT: vaṣf-ı ḥālüm; MT-2: vuṣlat ḥālin.
578 METİN: vaṣlat.
579 FKT, MT-2: olmaŋuz.

147

eyżan lehü

164v5 miskīnlikde buldılar kimde erlik varısa
nerdüvāndan[580] yitdiler yüksekden baḳarısa

164v6 göŋül yüksekde gezer dem-be-dem yoldan azar
ṭaş yüzine ṣu[581] ṣızar içinde ne varısa

165r1 aḳ ṣaḳallu pīr ḳoca bilimez ḥāli nice
emek yėmesün ḥacca bir göŋül yıḳarısa

165r2 ṣaġır işitmez sözi gėce ṣanur gündüzi
kördür münkirüŋ gözi ʿālem münevver ise

165r3 göŋül çalab'uŋ taḫtı göŋüle çalap baḳdı
iki cihān bed-baḫtı kim göŋül yıḳarısa

165r4 sen saŋa ne ṣanursaŋ ayruġda[582] anı ṣan
dört kitābuŋ maʿnāsı budur eger varısa

165r5 bildük gelenler geçmiş ḳonanlar gėrü göçmiş
ʿışḳ şarābından içmiş kim maʿnā ṭuyarısa

165r6 yūnus yoldan azuban yüksek yerde ṭurmasun
165v1 sinle ṣırāṭ görmeye sevdügi dīdārına[583]

148

eyżan lehü

165v3 istedügümi buldum eşkere cān içinde
ṭaşra isteyen kendü kendü nihān içinde

[580] FKT: nerdüvāndan; MT-2: nerdübāndan.
[581] FKT, MT-2: ol.
[582] FKT, MT-2: ayruġa da.
[583] FKT, MT-2: dīdārısa.

165v4 ḳadīmdür hīç ırılmaz ansuz kimse dirilmez
adım adım yėr ölçer ḥükmi revān içinde

165v5 dutuŋ dėyü çaġırur oġrı daḫı çaġırur
bu ne ʿacāib oġrı bu çaġıran içinde

165v6 siyāset meydānında ġalebeden baḳan ol
siyāset kendü olmış girmiş meydān içinde

165v7 dartmış ḳudret ḳılıcın çalmış nefsüŋ boynını
166r1 nefsini depelemiş elleri ḳan içinde

166r2 ṣayru olmış iŋiler ḳur'ān ününi diŋler
ḳur'ān oḳuyan kendü kendü ḳur'ān içinde

166r3 bu ṭılsımı baġlayan cümle dilde söyleyen
gör nice cevlān [ėder][584] ḫırḳa pilān içinde

166r4 dürlü dürlü ʿimāret köşk ü sarāy yapan ol
ḳara niḳāb dutunmış girmiş külḫān içinde

166r5 başdan ayaġa degin ḥaḳ'dur ki seni dutmış
ḥaḳ'dan ayru ne vardur ḳalma gümān içinde

166r6 biriseŋ birlige gel ikiyi bıraḳ elden
bütün maʿnā bulasın ṣıdḳ u īmān içinde

166v1 oruç namāz ġusl u ḥac ḥicābdur ʿāşıḳlara
ʿāşıḳ andan münezzeh ḫāliṣ heves içinde

166v2 girdüm göŋül şehrine ṭaldum anuŋ baḥrına
ʿışḳıla giderken[585] iz buldum cān içinde

[584] Metnimizde yoktu, sözcüğü FKT'den aldık.
[585] FKT: gideriken; MT-2: giderken.

166v3 bu izümi izledüm ṣaġum ṣolum gözledüm
çoḳ ʿacāibler gördüm yoḳdur cihān içinde

166v4 yūnus senüŋ sözlerüŋ maʿnādur bilenlere
söyleniser sözlerüŋ devr-i zamān içinde

149
eyżan lehü

166v6 cān olġıl cān içinde ḳalma gümān içinde
167r1 istedüŋ[586] bulasın yaḳın zamān içinde

167r2 rükūʿ u sücūda[587] ḳalma ʿamelüŋe ṭayanma
ʿilm ü ʿamel ġarḳ olur nāz u niyāz içinde

167r3 ikiligi terk ėtgil birlik maḳāmın dutġıl
cānlar cānın bulasın işbu dirlik içinde

167r4 oruç namāz zekāt ḥac cürm ü cināyet durur
faḳīr bundan āzāddur ḫāṣṣ-ı ḫavāṣṣ[588] içinde

167r5 şerīʿat ḳorıcıdur ḥaḳīḳat ordusında
senüŋiçün ḳorınur ḥāṣıl ordu içinde

167r6 ʿayne'l-yaḳīn görüpdür yūnus mecnūn olupdur
167v1 birile bir olupdur ḥaḳḳe'l-yaḳīn içinde

586 FKT: istedügin; MT-2: istedigin.
587 FKT, MT-2: rükūʿ sücūda.
588 METİN: ḫāṣṣ-ı havās.

150

eyżan lehü

167v3 dervīş olan kişiler ʿaceb nite[589] dirile
yol taḳāżāsı budur bir ola her birile

167v4 ikilik eylemeye hīç yalan söylemeye
ʿālem bulanurısa bulanmadın ṭurıla

167v5 ʿaceb öyle kim ola bulanmadın ṭurula[590]
öylelik isteriseŋ yoldaş olġıl erile

167v6 erile yoldaş olan key olası göŋülden
ʿālem yoldaş olurdı olurmısa dilile

167v7 dilden nesnene gelmez ṣuyıla göŋül yunmaz
168r1 gėrçegin gelenleri yederler bir ḳılıla

168r2 dün ü günin çekerler ol ḳıl üzülsün dėyü
ʿömrin anda berkitmiş yedilür bir ḳılıla

168r3 ince ṣanmaŋ ol ḳılı güzāf ṣanmaŋ bu yolı
erenler geçdi geldi her biri bir ḥālile

168r4 her kim ḥāli ḥāllendi ol beg oldı ḳullandı
yūnus sen ḳul olıgör beg söyleşür ḳulıla

151

eyżan lehü

168r6 ėy ḳopuzıla çeşte aṣluŋ nedür ne işde
saŋa su’āl ṣoraram aydıvėr baŋa üşde

---

589 FKT: nice; MT-2: nite.
590 FKT, MT-2: ṭurıla.

168r7 aydur ki aṣlum aġaç ḳoyın kirişi bir ḳaç
168v1 gel ʿişretüm diŋle geç ʿaḳlı ḳoma beleşde

168v2 aydurlar baŋa ḥarām ben oġrılıḳ degülem
çünki aṣlum mismildür ne varımış kirişde

168v3 baŋa kiriş dėdiler ʿışḳa giriş dėdiler
benüm adum ʿışḳ vėrdi ben durmazam ḳulmaşda

168v4 şādılıġıla geldüm işbu ʿāleme ṭoldum
mürvetlere düzüldüm ḳodılar işbu düşde

168v5 aġaç deri dėrildi kirişile bir oldı
ʿışḳ deŋizine ṭaldı bahāne yoḳ bu işde

168v6 mevlānā ṣoḥbetinde sāzıla ʿişret[591] oldı
ʿārif maʿnāya ṭaldı çün biledür ferişte

169r1 ferişteyi aŋmaḳdan bilesin murād nedür
gėce gündüz biledür senüŋle[592] her işde

169r2 ol ferişteler adı “kirāmen kātibīn”dür
yazmaḳdan uṣanmazlar armazlar yaz u ḳışda

169r3 birisi ṣaġ omzuŋda birisi ṣol omzuŋda
birisi ḫayruŋ yazar birisi şer cünbişde

169r4 kāġıdları[593] dükenmez ne ḫod mürekkebleri
aşınmaz ḳalemleri ḳāimlerdür ol işde

169r5 hem mey-ḫāneye varur hem büt-ḫāneye girür
bunlar ṣaḳlarlar seni sen ġāfilsin bu işde

[591] FKT: işāret; MT-2: ʿişret.
[592] FKT, MT-2: senüŋile.
[593] FKT: kāġıtları; MT-2: kāġıdları.

169r6 yūnus imdi sübḥānı vaṣf eylegil göŋülde
169v1 ayru degül ʿārifden bu ḳopuzıla çeşde[594]

152

eyżan lehü

169v3 on sekiz biŋ ʿālem ḫalḳı cümlesi bir içinde
kimse yoḳ birden artuḳ söylenür dil içinde

169v4 cümle bir anı birler cümle aŋa giderler
cümle dil anı söyler her bir tebdīl içinde

169v5 cümle göz anı gözler kimse yoḳ nişān vėrür
gören kim gösteren kim ḳalduḳ müşkil içinde

169v6 kim gördi anı ʿayān ne naḳş u ne ḫod nişān
sözi "len terānī"dür mūsā'ya ṭūr içinde

169v7 ṭoḳsan biŋ ḥaḳ kelāmı altmış biŋ[595] ʿāmm u ḫāṣṣ
170r1 otuz biŋi ḫāṣṣü'l-ḫāṣṣ ol durur sır içinde

170r2 ol durur ol gizlü söz ʿārif söyler dün gündüz
hīç nişānı dinmedi ḥūr u ḳuṣūr içinde

170r3 yūnus sen dileriseŋ dostı görem dėriseŋ
ʿayāndur ol[596] görenlere ol göŋüller içinde

153

eyżan lehü

170r5 isrāfīl ṣūrı urıla yėrüŋ yüzi degşirile
ḫarāb ola yaş u ḳurı çarḫ-ı felek de yorıla

---

[594] FKT: çeşte; MT-2: çeşde.
[595] FKT, MT-2: biŋi.
[596] FKT ve MT-2'de yok.

170r6 kimsene ḳalmaya bunda fenā ola hepisinde
mīkā'īlüŋ dükkānında şol ḥaḳ terāzū ḳurıla

170r7 ʿayān ola çün cümle iş ḳurtılmaya yad u biliş
170v1 gele fülān bin[597] fülān hep adıyla çıġrıla[598]

170v2 cümle ḫalāiḳ hep bite yer yüzin[599] düpdüz ṭuta[600]
ḥükm eyleye cebbār-ı vaḳt maḥşer dapa hep sürile

170v3 ḳopa ḳıyāmetüŋ hevli ikinci nefḫanuŋ ḳavli
üçünci[601] nefḫa içinde yėr ü gök yüzi yazıla[602]

170v4 çün gele ṣıddīḳ u żaʿīf[603] ʿāşıḳa yoḳdur ḫavuf[604]
yarın maḥşer güninde "yevme yeşfeʿu" ḳurıla

170v5 yūnus var yaraġuŋ eylen yol ḳorḳuludur key oŋlan[605]
öŋüŋde ḳaṭrān deŋizi ḳıldan ṣırāṭ da gerile

154[606]

eyżan lehü

170v7 kimse döymez bu naẓara ʿışḳıla kim pençe ura
171r1 bu naẓara ḳarşu duran ḫān u mānın ġarḳa vėre

171r2 çün elini ʿışḳa ura ʿışḳ oḳına kimdür ṭura
gök yüzinde melā'iki ʿışḳ anı indüre yėre

---

[597] FKT, MT-2: ibni.
[598] FKT, MT-2: adıyıla çaġrıla.
[599] FKT, MT-2: yer yüzini.
[600] FKT: duṭa; MT-2: ṭuta.
[601] FKT: üçüncü; MT-2: üçünci.
[602] FKT, MT-2: yarıla.
[603] METİN: ṣanup. Sözcüğü FKT'den aldık.
[604] METİN: ḫaġuf
[605] FKT: eglen; MT-2: oŋlan.
[606] 163 numaradaki şiirle karşılaştırınız.

171r3 gör hārūt mārūt neyidi[607] ḥażretde ferişteyidi
naṣībin ʿışḳa aldurup maḳāmın zühre'ye vere

171r4 āb-destümüz namāzumuz doġrulıḳdur ṭāʿatumuz
ʿışḳıla baġladuḳ ḳāmet ṣafumuzı[608] kim ayıra

171r5 mescid medrese olduġı pāk[609] cemāʿat ḳılınduġı
ḫalāiḳ ṣaf ṣaf ṭurduġı ʿışḳ şükrānesidür zīre

171r6 içümde yanar ʿışḳ odı göŋlümde anuŋ ḥaṣadı[610]
ʿışḳ odınuŋ tütüninden yūnus'uŋ beŋzi ṣarara

155

eyżan lehü

171v2 bī-mekānam[611] bu cihānda menzilüm ṭuraġum anda
sulṭānam ki taḫt u tācum ḥulle vü burāġum anda

171v3 eyyūb'am bu ṣabrı buldum cercīs'em ki biŋ kez öldüm
ben bu mülke tenhā geldüm be-küllī[612] yaraġum anda

171v4 bülbülem uş ötegeldüm dilde menşūr dutageldüm
bunda müşküm ṣatageldüm geyigüm[613] otlaġum anda

171v5 kim ne bile ne ḳuşam ben şol ay yüze ṭuṭaşam ben
ezelīden ser-ḫoşam ben içmişem ayaġum anda

171v6 deliyem pendi dutmazam degme yėre gitmezem
işbu sözi işitmezem ve līkin ḳulaġum anda

---

[607] FKT: neyledi; MT-2: neyidi.
[608] FKT: ṣāfumızı; MT-2: ṣāfumuzı.
[609] FKT: ben; MT-2: pāk.
[610] METİN: ḥasedi.
[611] FKT: bī-mekānum; MT-2: bī-mekānam.
[612] FKT: bī-küllī; MT-2: be-küllī.
[613] FKT: geyikem; MT-2: geyigem.

171v7 sır sözi eşkere dėnmez anda ṣu oda göyünmez
172r1 dün ü gün yanar söyünmez bu benüm çerāġum[614] anda

172r2 ben bu mülke ḳıldum cevlān yedi kerre[615] urdum seyrān
muḥammed nūrını gördüm benümdür mekānumdur[616] anda

172r3 yūnus bu fikrete ṭaldı hep cihānı arda ṣaldı
va'llāhi ḫoş leẕẕet aldı ṭolmışdur dimāġum anda

156

eyżan lehü

172r5 uş gine naẓar oldı bu bizüm cānumuza
muḥammed bünyād urdı dīn ü īmānumuza

172r6 peyġām-berler serveri dīn diregi muḥammed
gör ne güherler[617] ḳomış bu bizüm kānumuza

172r7 hay gel ʿamel ėdelüm elümüz erer iken
172v1 ecel ėrer aŋsuzın ėremezüz[618] ṣanumuza

172v2 ėy dirīġā nėdelüm bizde ʿamel olmazısa[619]
ḫışm ėdüp yapışalar bu kefen donumuza[620]

172v3 ṣorucılar[621] geleler ṣorı ḥisāb alalar
ḳaraŋu sin içinde otura yanumuza

[614] FKT: çıraġum; MT-2: çeraġum.
[615] FKT, MT-2: kere.
[616] FKT, MT-2: mekānum.
[617] FKT, MT-2: gevherler.
[618] FKT, MT-2: ėrmezüz.
[619] FKT, MT-2: olmazsa.
[620] FKT, MT-2: ṭonumuza.
[621] FKT: ṣorucular; MT-2: ṣorucılar.

172v4 ölüm ḥaḳdur bilürsin niçün ġāfil olursın[622]
ʿazrā'īl ḳaṣd ėdiser günāhlu cānumuza

172v5 miskīn yūnus bu sözi kendözinden ayıtmaz
ḥaḳ çalap vėribidi sebaġın dilümüzde[623]

157

eyżan lehü

172v7 yene[624] bu bād-ı bahār[625] ẖoş nevʿile esdi yene
173r1 yine ḳışuŋ ṣovuḳluġı fużūllıġın kesdi yine

173r2 yine raḥmetdür bī-ḳıyās yine ʿişret oldı dem-sāz
yine geldi bu yeŋi yaz ḳutlu ḳadem baṣdı yine

173r3 yine yėŋi ẖazīneden yėŋi ẖilʿat geydi cihān
yine vėrildi yėŋi cān ot u şecer ṣündi[626] yine

173r4 ölmişidi ot u şecer dirildiler ü bitdiler
müşriklere nükte yėter var eyledi nesli yine

173r5 yine seḥer mürġ-zārı[627] ẖoş aḳar esrük ṣuları
cihānlara ṣaçdı niṡār cümle ʿālem dostı yine

173r6 yine görüŋ gök ṭonanup ṭonı ḳat ḳat renge batup
bülbül güle ḳarşu ṭurup cān budaġa aṣdı yine

173v1 sözüm yaz u ḳışçün degül va'llāh bu düşiçün degül
ʿāşıḳlaruŋ curʿasından yūnus ḳadeḥ ṣundı[628] yine

---

[622] FKT: olursun; MT-2: olursın.
[623] FKT, MT-2: dilümüze.
[624] FKT, MT-2: yine.
[625] FKT, MT-2: nev-bahār.
[626] FKT, MT-2: ṣüsdi.
[627] FKT, MT-2: merġ-zārı.
[628] METİN: ṣuṣdı.

158

eyżan lehü

173v3 bir ʿimāret göster baŋa kim ṣoŋı vīrān olmaya
ḳazan şol mālı kim senden dökilüp gėrü ḳalmaya

173v4 dökilüp ḳalısar māluŋ ayruḳlar ala ḥelāluŋ
senden gėrü ḳalan māluŋ saŋa aṣṣısı olmaya

173v5 ol māl ki ḫalīlīdür ḫayırlara yelter seni
ol māl[629] ki ol ḳārūn'uŋdur issi hīç rāḥat olmaya

173v6 isrāfīl ṣūrını ura ṭaġlar depeler sürüle[630]
bir ḳarınca cevābını biŋ süleymān vėremeye

174r1 bu dünye hep ıṣṣısuz[631] ḳala altunı mālı dökile
sebīl olubanı yete[632] hergiz issi bulunmaya

174r2 hey yūnus emre ölince var yüri ṭoġru yoluŋca
dünyāsını terk ėdenler yarın ḥażretde[633] ölmeye

159

eyżan lehü

174r4 saŋa dėrem ėy velī ṭur erte namāzına
eger degülseŋ öli ṭur erte namāzına

174r5 eẕān oḳur mü'eẕẕin çaġırur Allāh adın
yıḳma dīnüŋ bünyādın ṭur erte namāzına

---

[629] FKT: maluŋ; MT-2: mal.
[630] FKT, MT-2: sürile.
[631] FKT, MT-2: ıṣsuz.
[632] FKT: yata; MT-2: yete.
[633] FKT: ḥasretde; MT-2: ḥażretde.

174r6 aġar pervāza ḳuşlar tesbīḥ oḳur aġaçlar
himmet alan ḳardaşlar ṭur ėrte namāzına

174v1 namāzı ḳıl ẕikr eyle elüŋ götür şükr eyle
ölecegüŋ fikr eyle ṭur ėrte namāzına

174v2 namāz ḳıl yaraġ olsun āḫiretde[634] gerek olsun
sinleŋde çırāġ[635] olsun ṭur erte namāzına

174v3 namāz ḳıl imāmıla yatmaġıl gümānıla
gidesin īmānıla ṭur ėrte namāzına

174v4 çıḳa gide cān daḫı şöyle ḳala ten daḫı
dervīş yūnus sen daḫı ṭur erte namāzına

160

eyżan lehü

174v6 ol dostiçün aġlarısam gözüm yaşını kim sile
ya bunca āh u zārıla bu göz yaşı nice[636] gele

175r1 ėy yārenler ėy ḳardaşlar kime dėyem aḥvālümi
ya şu benüm bu derdümüŋ dermānını kim ne bile

175r2 ʿālem dermān olurısa[637] sensüz dermān olmayısar
sensüz dermān nice ola çün göŋülde dost sevile

175r3 ölüp sine girürisem etüm tenüm çürimeye[638]
ayrılmayam sevdügümden çün giderin sevgüyile

[634] FKT, MT-2: āḫretde.
[635] FKT: çeraġ; MT-2: çıraġ.
[636] FKT, MT-2: becid.
[637] FKT: olırısa; MT-2: olurısa.
[638] FKT: çürümeye; MT-2: çürimeye.

175r4 ʿahd-i sābıḳ dėnilmedin henūz elest buyrulmadın
ol benidüm ben olıdı pes bu nicesi kesile

175r5 yārenlerüm aydur baŋa seni niçün görmedük[639]
fürḳate düşdi ṣūretüm bir menzilden bir menzile

175r6 ol dostıla benüm işüm ölüp daḫı bitmeyiser
175v1 ben nice ola kim bite çün göŋülde dost sevile

175v2 yarın maḥşer ḳopıcaġaz ḳamu ḳul nefsüm dėyiser
ben yūnus'ı hīç aŋmayam ṭapduġ'ı getürem dile

161

ve lehü nevvera'llāhu mażcaʿahu

175v4 aŋma mısın şol güni gözüŋ nesne görmez ola
düşe ṣūretüŋ ṭopraġa dilüŋ ḫaber vėrmez ola

175v5 çün ʿazrā'īl ine ṭuta[640] aṣṣı ḳılmaz ana ata
kimse döymez o heybete ḫalḳdan meded ėrmez ola

175v6 oġlan gider dānışmana ṣalā dur dosta düşmene
ṣoŋra gelmek peşimāna saŋa aṣṣı ḳılmaz ola

175v7 evvel gele şol yuyucı[641] ardınca şol ṣu ḳoyucı
176r1 iledüp kefen ṣarıcı bunlar ḥālüŋ bilmez ola

176r2 aġaç ata bindüreler sinden yaŋa göndereler
yėr altına indüreler kimse ayruḳ görmez ola

[639] FKT, MT-2: göremedük.
[640] FKT: ʿazrā'il ine duta; MT-2: ʿazrā'īl'i ne ṭuta.
[641] FKT: yuyıcı; MT-2: yuyucu.

176r3 üç güne dek oturalar hep işüŋi[642] bitüreler
ol dem dile getüreler ayruḳ kimse aŋmaz ola

176r4 yūnus miskīn bu ögüdi sen saŋa vėrseŋ yėgidi
bu şimdiki maḫlūḳāta ögüt aṣṣı ḳılmaz ola

162

eyżan lehü

176r6 zihī şīrīn ḫūlu dil-ber durağı revān içinde
cān evini ol almışdur ayruḳ ne ṣıġar anda

176r7 cān içinde dostı bulan ayruḳ ne yėrde istesün
176v1 anı ṭaşra ṣananlaruŋ ʿömri geçdi perākende

176v2 anuŋ ʿışḳınuŋ gözgüsi kendüde gösterdi bizi
göŋül esrük ḥaḳḳ'a ʿāşıḳ esīr olmış bu dermān-de

176v3 anı baŋa ṣorarısaŋ bu yönüm dostdan yaŋadur
her ne ḥālde yürürisem mihrüm artadurur günde

176v4 bu ṣūretde kim var daḫı yönin ayruḳ yaŋa döner
benüm varlıġum dost aldı es̱erümdür ḳalan bunda

176v5 anı baŋa ṣoranlara nice nişān aydıvėrin
diliyle kim aydabile bu ʿışḳuŋ durağı ḳanda

176v6 zihī ilāhī devletdür kime yoldaş olurısa
kim dostıla sürdi ʿışḳı bu arada bu mekānda

177r1 dost yüzini gören kişi kendözini ḳoyasıdur
dünye dutan gelen ḥarīf dutsaḳ olur bu erkānda

642 FKT: işiŋi; MT-2: işüŋi.

177r2 gör nice şīrīndür[643] ki ḳocalar[644] yigit eyler[645]
ayılmadı esrükligi ne şūr ėder bu meydānda

177r3 yūnus gel gör ʿāşıḳları nice yavı varupdurur
dünye āḫiret[646] elden ḳoyup ne vėrende ne alanda

163[647]

eyżan lehü

177r5 beni ʿışḳdan esriden ḥavāle eyledi ṭūr'a
ṭağı eyledi panbuḳlayın ḳaya pāre pāre

177r6 ʿışḳ elin kirişe ursa oḳına kim ḳarşu ṭura
gök yüzinde melā'ike ʿışḳ oḳı indirdi yere

177v1 gör hārūt mārūt neyidi ḥażretde ferişte idi
naṣībin ʿışḳa aldurup maḳāmın zühre'ye vėre

177v2 āb-destümüz namāzumuz ṭoġrulıḳdur ṭāʿatumuz
ʿışḳa baġladuḳ ṣafumuz ṣafumuzdan kim ayıra

177v3 mescid degülse olduġı anuŋ cemāʿat ḳılınduġı
ḫalāiḳler ṣaf durduġı ʿışḳ şükrānesidür zīre[648]

177v4 içümde yanar ʿışḳ odı aġzum anuŋ deriçesi[649]
yanan ʿışḳuŋ dütüninden yūnus'uŋ beŋzi ṣarara

---

643 FKT, MT-2: şīrīn durur.
644 FKT: ḳocaları; MT-2: ḳocalar.
645 FKT: eyler; MT-2: olur.
646 FKT, MT-2: aḫret.
647 154 numaradaki şiirle karşılaştırınız.
648 METİN: yere.
649 METİN: derecesi.

164

eyżan lehü

177v6 maʿnā berātın alduḳ uş gine elümüze
ʿışḳ sözin vėribidi[650] pādişeh dilümüze

178r1 ʿışḳ sözlerin ṣoylar cān cānları eyler ḥayrān
cāhiller girmezler[651] bu bizüm sırrumuza

178r2 sırrumuza ėrmezler anın yoldaş olmazlar
degmeler ḥāl-daş olmaz bu bizüm ḥālümüze

178r3 ḥālümüze ḥāl-daş oldur[652] sırrımuza sır-daş olur[653]
müşkilüŋ[654] ʿayān olsun baş indür ulumuza

178r4 bu bir genc-i nihāndur nister degmeler bunda
nice ördek nice ḳaz ḫoş iner gölümüze

178r5 şol yaḳımı biz yaḳduḳ dünyeyi elden ḳoduḳ
āḫreti ḳabūl ėtdük şākirüz ulumuza

178r6 yūnus sen baḥrī olġıl ʿışḳ göllerine ṭalġıl
178v1 bu ḥaḳ sözleri alġıl ėresin kānumuza

165

eyżan lehü

178v3 girenüŋ[655] ḥāli döner nişānsuz bī-nişāna
esritdüŋ cümle ḫalḳı ṣırf içildi peymāne

---

650 METN: vėribdi.
651 FKT, MT-2: giremezler.
652 FKT, MT-2: ol.
653 FKT, MT-2: ol.
654 FKT, MT-2: müşkiliŋ.
655 FKT, MT-2: görenüŋ.

178v4 sen bī-ṣıfāt[656] ṣıfātsın bī-nihāyet nihānsın
ʿāşıḳlara devletsin meşhūr olduŋ cihāna

178v5 sözüŋ işiden ḳulaḳ kendüden gitdi andaḳ
cümle göŋüller muṭlaḳ ṣaddaḳ dėdi bürhāna

178v6 senüŋle bir dem birlik oldur cihānda erlik
senden ayruḳsı dirlik oldı ḳamu efsāne

178v7 senüŋ ḥikmetüŋ ıraḳ sensin cānlara ṭuraḳ
179r1 sen yandurduġuŋ çırāḳ ebedī ʿömür yana

179r2 ḫāṣṣü'l-ḫavāṣṣ bābısın ʿāşıḳlaruŋ[657] kitābısın
muṭlaḳ dīdār ḳapusın göricek maḫlūḳ ṣana

179r3 yėr gök ḳāim ṭurduġı deŋizler mevc urduġı
cennet ü ḥūr olduġı cümle saŋa bahāne

179r4 daḫı yėr ü gök yoġıdı cümle söz mensūḫıdı
ʿāşıḳlar ṭaparlardı ol bī-nişān sübḥāna

179r5 bu göz kendözin görmez nişān nişānuŋ vėrmez
yūnus'uŋ ʿaḳlı ėrmez anın[658] oldı dīvāne

166

eyżan lehü

179r7 kimüŋ ne zehresi vardur saŋa ḳılınç yürütmege[659]
179v1 cümle ʿālem elüŋdedür kim ne bilür el ḳatmaġa[660]

---

[656] FKT'de yok.
[657] FKT, MT-2: ʿāşıḳlar.
[658] FKT: anın; MT-2: inen.
[659] FKT, MT-2: yorutmaġa.
[660] METİN: ḳanmaġa.

179v2 vėren alan sen olıcaḳ kim cünbiş eyleyebile
her ḳandasa ḳudret senüŋ pīr ü yigit oynatmaġa

179v3 cümle ḫazneler senüŋdür kime dilerseŋ vėresin
kimüŋ zehresi vardur destūrsuz el uzatmaġa[661]

179v4 iki cihānuŋ varlıġın ḳudret eli dutupdurur
yol yoḳ durur hīç kimseye sensüz bir adım atmaġa[662]

179v5 cümle ʿālemüŋ üstine ḫayr u şerri ṣaçan sensin
ḫışm u raḥmet ḥavāledür kendü aṣlına ḳatmaġa

179v6 tevfīḳ ʿināyet olmasa kim sebeb eyleyübile
her ḳandasa ḳudret senüŋ her işe el uzatmaġa

180r1 iblīs ü ādem kim olur bunda fużūllıḳ[663] eyleye
yėrlü yerine sen ḳoduŋ ḳul geldi ḳullıḳ ḳılmaġa

180r2 ėy yārenler siz bu sözi diŋleŋ göŋül ḳulaġıla
cān dudaġı ḫāliş gerek ʿışḳ şarābını datmaġa

180r3 bu dirligi ṭuyan cānuŋ hīç fikri bunda degüldür
yūnus dilin yumış durur bu tevḥīdi ayıtmaga

167

eyżan lehü

180r5 kime kim dost gerekise aydayın ne ḳılasını
terk eyleye kendözini hīç aŋmaya nolasını

---

[661] FKT: adım atmaġa; MT-2: adım uzatmaġa.
[662] Beyit FKT'de yok. MT-2'de beyit şu şekildedir:
iki cihān varlıġını ḳudret eli tutup durur
yol yoḳ durur hīç kimseye sensüz bir adum atmaġa
[663] FKT: fużūlluḳ; MT-2: fużūllıḳ.

180r6 resmi durur ʿāşıḳlaruŋ dost yolında ḳurbān olmaḳ
minnet dutar cümle ʿāşıḳ cānını ʿışḳ alasını

180v1 her kim ʿāşıḳ olmadısa ḳurtulmadı mekr elinden
ḳamusından ʿışḳ ayırur dünyā āẖiret belāsını

180v2 lāyıḳ degüldür degme cān dost yolına ẖarc olmaġa
ümīd dutar cümle ʿāşıḳ dosta ḳurbān olasını

180v3 dostdan yaŋa giden kişi kendözinden geçmek gerek
dost yaġmalar cān ṣārını alup göŋül ḳalʿasını

180v4 dost yolına gönilene gėrü dönmek olmayısar
bilme misin bu ḳamusı senden gėrü ḳalasını

180v5 ṣūret gözi ne göriser dost meclisi ḳandadur
cān ḳulaġıdur işiden bu ʿāşıḳlar nālesini

180v6 bu dünyede dostdan artuḳ yūnus nesne sevmedi
181r1 bilmez misin ġayretsüze dost u düşmen gülesini

168

eyżan lehü

181r3 baŋa namāz ḳılmaz dėme ben bilürem namāzumı
ḳılurısam ḳılmazısam ol ḥaḳ bilür niyāzumı

181r4 dostdan artuḳ kimse bilmez kāfir müsülmān kimdügin
ben ḳıluram namāzumı ḥaḳ geçürdise nāzumı

181r5 ol nāz der-gāhda geçer maʿnā şarābından içer
ḥicābsuz cān gözin açar kendü siler dost gözümi

181r6 dost bundadur bellü beyān dost dīdārın gördüm ʿayān
ʿilm ü ḥikmet oḳıyanuŋ buŋa degindür ʿazimi

181r7 her dem dost yolın bulmayup gizlü maʿnā şerḥ eyleyüp
181v1 degme ʿāşıḳ şerḥ ėtmeye benüm bu gizlü rāzumı

181v2 sözüm maʿnāsına ėrüŋ bī-nişāndan ḫaber vėrüŋ
derdlü āşıḳlara ṣoruŋ benüm bu derdlü sözümi

181v3 derd-i ʿāşıḳuŋ dermānı derdlü ʿāşıḳlar ġanīdür
ḳādir ḳudret ünidür dėr işidenler āvāzumı

181v4 dost isteyen gelsün baŋa göstereyin dostı aŋa
budur sözüm öŋden ṣoŋa ben bilürem kendözümi

181v5 yūnus imdi söyle ḥaḳḳ'ı münkir dutsun saŋa daḳı
bişüpdurur ḥaḳḳ'uŋ ḫānı ʿārifler datsun duzumı

169

eyżan lehü

181v7 çalap vėribiye saŋa bir gün ecel serhengini
182r1 gele görine gözüŋe azdura beŋzüŋ rengini

182r2 ayda saŋa emāneti issi diler ṭapşurayın
ala senden emāneti ėde senüŋle cengini

182r3 emāneti senden ala gevdeŋi ḳuruyuş ṣala
vebāller boynuŋda ḳala nefsüŋ ura gül-bengini

182r4 māliküŋ varın ėy paşa ḫışımuŋ ḳavmüŋ üleşe
iledeler seni ḥāşā göresin sinüŋ tengini

182r5 seni sinüŋde ḳoyalar menzil mübārek dėyeler
üstüŋe tīz tīz yumalar dünyānuŋ ḫāk ü sengini

182r6 ḳaraŋu yėrde olasın ʿamelüŋile ḳalasın[664]
çoḳ āh ėdüp söyleyesin peşmānligüŋ neniŋi

182v1 yūnus imdi tevbeye gel cān sendeken eyle ʿamel
ʿışḳıla gel ḳuşanıgör bu dervīşlik palhengini

170

eyżan lehü

182v3 bir su’ālüm saŋa ėy dervīşler ecesi
meşāyiḫ ne buyurur yol ḫaberi nicesi

182v4 vėrgil su’āle cevāb dutalum olsun s̱evāb
şuʿle kime gösterür ʿışḳ evinüŋ bacası

182v5 evvel ḳapu şerīʿat emr ü nehyi bildürür
yuya günāhlaruŋı her bir ḳur’ān hėcesi

182v6 ikincisi ṭarīḳat ḳulluġa bėl baġlaya
yolı ṭoġru varanı yarlıġaya ḫācesi

183r1 üçüncisi maʿrifet cān göŋül gözin açar
baḳ maʿnā sarāyına ʿarşa degin yücesi

183r2 dördüncisi ḥaḳīḳat ere eksük baḳmaya
bayram ola gündüzi ḳadir ola gėcesi

183r3 bu şerīʿat güç olur ṭarīḳat yoḳuş olur
maʿrifet ṣarplıḳ durur ḥaḳīḳatdür yücesi

[664] METİN: ḳılasın.

183r4 dervīşüŋ dört yanında dört ulu ḳapu gerek
ḳancaru baḳarısa gündüz ola gėcesi

183r5 aŋa ėren dervīşe iki cihān keşf olur
onuŋ ṣıfātın öger ol ḫāceler ḫācesi

183r6 dört ḥāl içinde dervīş gerek siyāset çeke
183v1 menzile ėrmez ḳalur yol eri yuvacası

183v2 ḳırḳ kişi bir aġacı ṭaġdan gücin indüre
ya bunca mürīd muḥibb ṣırāṭ nice geçesi

183v3 küfrüŋ atarken ṣaḳın īmānuŋ urmayasın
yoḫsa ṣırsın güveci sebīl olur güveci

183v4 dört ḳapudur ḳırḳ maḳām yüz altmış menzili var
aŋa ėrene açılur vilāyet derecesi

183v5 ʿāşıḳ yūnus bu sözi muḥāl dėyü söylemez
maʿnā yüzin gösterür bu şāʿirler ḳocası

171

eyżan lehü

183v7 ḥaḳ nūrı ʿāşıḳlara her dem nüzūl degül mi
184r1 kime kim nüzūl degmez ḥaḳ'dan maʿzūl degül mi

184r2 e'l-ḳalbü mine'l-ḳalbi revzenün ṣoruŋ nedür
her göŋülden göŋüle rāst doġru yol degül mi

184r3 ḳarġayıla bülbüli bir ḳafese ḳoysalar
birbiri ṣoḥbetinden dāim melūl degül mi

184r4 eyle kim ḳarġa diler bülbülden ayrılmaġa
bülbülüŋ de maḳṣūdı bi'llāh şol degül mi

184r5 cāhilile ʿārifüŋ mes̱eli şuŋa beŋzer
cāhil ḳatında īmān maʿlūm mechūl degül mi

184r6 yėtmiş iki milletüŋ sözüni ʿārif bilür
miskīn yūnus sözleri cümle uṣūl degül mi

172

eyżan lehü

184v2 ʿışḳ bezirgeni ser-māye cānı
bahādur gördüm cāna ḳıyanı

184v3 zihī bahādur cān terkin urur
ḳılıç mı keser himmet geyeni

184v4 ḳamusın bir gör kem-terin er gör
alıḳ[665] görmegil palās geyeni

184v5 tīz çıḳarurlar fevḳa'l-ʿulāya
biŋ ʿīsā gibi dīne uyanı

184v6 tīz indürürler taḥte's̱-s̱erāya
biŋ ḳārūn gibi dünye ḳovanı

184v7 ʿāşıḳ olanuŋ nişānı vardur
melāmet olur bellü beyānı

184v8 çün manṣūr gördi ol benem dėdi
oda yaḳdılar işitdüŋ anı

665 FKT, MT-2: öli.

184v9 oda yandurduŋ külin ṣavurduŋ
eyle mi gerek seni seveni

184v10 zinhār ėy yūnus gördüm dėmegil
oda yaḳarlar gördüm dėyeni

173

eyżan lehü

184v12 ḳaçan ol dil-ber benüm gözüme ṭudaş oldı
185r1 aldı uṣṣumı ʿaḳlumı göŋlüme yoldaş oldı

185r2 göŋlüm aydur benem ḳulı cānum aydur benem ḳulı
hīç bilmezem kimüŋdür ol ara yerde ṣavaş oldı

185r3 bu ikisi arasında bildüm devlet benüm imiş
hīç danışıġum yoġiken başum anuŋla ḫoş oldı

185r4 her ḳancaru baḳarısam oldur gözüme ṭuş olan
öŋüm ardum ṣaġum ṣolum genc yaz oldı ger ḳış oldı

185r5 ḫıżr u ilyās degüliken ölmez dirlige ṣataşdum
hergiz yemez içmeziken içüm ṭopṭolu aş oldı

185r6 cümle ʿālemüŋ göŋlinde vardur anuŋ muḥabbeti
anı cāndan sevmeyenüŋ bil kim īmānı ṭaş oldı

185v1 senüŋ ʿışḳuŋ odı meger ṣıçramaya kimesneye
bir ẕerre degdi yūnus’a cihān içinde fāş oldı

174

eyżan lehü

185v3 yėr gök yaradılmadın ḥaḳ bir güher eyledi
naẓar ḳıldı gevhere şıġmadı devr[666] eyledi

185v4 güherden buġ çıḳar ol buġdan gök yaratdı
gök yüzinüŋ bezegin çoḳ ılduzlar eyledi

185v5 göge ayıtdı dön dėdi ay u gün yürisün dėdi
ṣuyı muʿallaḳ dutup üstini yėr eyledi

185v6 yėr çalḳandı ṭurmadı bir dem ḳarār ḳılmadı
yüce yüce ṭaġları ḥaḳ çöksiler eyledi

186r1 ʿazrā'īl yėre indi bir avuç ṭopraḳ aldı
dört ferişte yoġurdı bir peyġām-ber eyledi

186r2 çün cān gevdeye girdi aḳsırdı ṭurıgeldi
el götürdi şol ḳadar ḥaḳḳ'a şükür eyledi

186r3 Allāh aydur ādem'e şükür ėrdüŋ bu deme
bu dünyede ne ṭuyduŋ dilüŋ neye söyledi

186r4 yoġiken var eyledüŋ ṭopraġiken cān vėrdüŋ
ḳudret diliyle aŋduŋ dilüm söyler eyledüŋ

186r5 bu söz ḥaḳḳ'a ḫoş geldi ḳulın ʿazīz eyledi
ne geçdise göŋlinden vėrdi ḥāżır eyledi

186r6 bu söz yūnus'a ḳandan ḫaber vėresi cāndan
186v1 meger ol sulṭān luṭfı aŋa naẓar eyledi

---

[666] FKT: devr; MT-2: dür.

175
eyżan lehü

186v3 çalap ādem cismini ṭopraḳdan var eyledi
şeyṭān geldi ādem’e ṭapmaġa ʿār eyledi

186v4 aydur ben oddan nūrdan ol bir avuç ṭopraḳdan
bilmedi kim ādem’üŋ için gevher eyledi

186v5 ẓāhirin gördi ādem’üŋ bāṭınına baḳmadı
bilmedi kim ādem’i ḫalḳa server eyledi

186v6 ḳırḳ yıl ḳālebi yatdı adı ʿālemi ṭutdı
gör şeyṭānı buġżından ne fitneler eyledi

186v7 ādem ṭopraḳ yatmışıdı at ʿālemi dutmışıdı
187r1 fikrine baḳ iblīs’üŋ yaʿnī hüner eyledi

187r2 ol yüriyen atları sürdi ādem üstine
ādem’e mekr eyleyüp yaʿnī ẓafer eyledi

187r3 ādem’ün göbeginden çalap yaratdı anı
vāff dėyüp ṭurıgeldi anlar güẕer eyledi

187r4 çün gitdi ādem ʿahdi yetdi mūsā’nuŋ vaḳti
iblīs’e işbu işler yavlaḳ es̱er eyledi

187r5 mūsā gönüldi ṭūr’a ḥaḳḳ’a münācāt ėde
gördi kim bir aḳar ṣu mūsā naẓar eyledi

187r6 mūsā aydur göreyin işbu ṣu nėrden gelür
ger böyle aḳarısa zīr ü zeber eyledi

187v1 ilerü vardı mūsā gördi laʿīni aġlar
gözi yaşıyımış ṣu gözin bıŋar eyledi

187v2 mūsā ṣordı laʿīne aġladuġuŋ niçündür
nėdeyin aġlamadın işümi zār eyledi

187v3 muḳarrebidüm ben ol ḥaḳḳ'uŋ der-gāhında bol
götürdi urdı yėre cāndan bīzār eyledi

187v4 sen bilme misin mūsā ben neden ayrılduġum
şunlar ögüme düşer beni evkār eyledi

187v5 varġıl ayıtġıl mūsā raḥmet eylesün baŋa
tevbe ḳıldum işüme ḫoş istiġfār eyledi

187v6 mūsā ėrdi ḥażrete başladı münācāta
188r1 unutdı emāneti söz muḫtaṣar eyledi

188r2 çalapdan ėrdi nidā ḳanı emānet dėdi
ol nidāya cānını mūsā nis̱ār eyledi

188r3 varġıl ayıtġıl mūsā raḥmet ėdeyin aŋa
secde ėtsün ādem'e çün istiġfār eyledi

188r4 mūsā geldi laʿīne dėdi ḥaḳḳ'uŋ buyruġın
secdeyi işidicek döndi inkār eyledi

188r5 ben andan umarıdum derdüme dermān ḳıla
derdüm daḫı arturdı yaʿnī tīmār eyledi

188r6 ben eger ṭapsam aŋa ol vaḳtin ṭaparıdum
şimdi ḫod ṭopraḳ olup zīr ü zeber eyledi

188v1 ādem iblīs kim ola işi işleden çalap
ay u güni yaradup leyl ü nehār eyledi

188v2 maʿnā nedür iblīs'den fużūllıḳ durur bizde
ṭuyduŋsa işbu sözden sırrı āşikār eyledi

188v3 çalap aydur şol ḳula ʿināyet benden ola
ne şeyṭān azdurısar ne kimse kār eyledi

188v4 altı biŋ yėdi yüz yıldan geçen ādem'i
dile getürdi yūnus şimdi tekrār eyledi

176

eyżan lehü

188v6 bencileyin gören kişi ben sevdügümüŋ yüzini
delü ola ṭaġa düşe yavu ḳula kendözini

189r1 ben nicesi deyübilem cemāli tertībin anuŋ
kim cān dudaġıdur dadan anuŋ ḳılıncı ṭuzını

189r2 her nereye varurısa ol şīrīn ẖūlu dil-berüm
yėtmiş iki millete ol geçürür dürlü nāzını

189r3 kişi neyi severise dilinde sözi ol olur
geŋsüz söyleyesüm gelür dāimā anuŋ sözüni

189r4 kişi kendü geŋiyile dosta lāyıḳ olmazımış
muḥabbet burcında ol ḳor ʿāşıḳuŋ ılduzını

189r5 derdsüzlere benüm sözüm beŋzer ḳaya yanḳusına
ḥāl-daşı bilür kişinüŋ göŋlinde gizlü rāzını

189r6 bu yūnus'uŋ gördügüni eger zühre göreyidi
189v1 çengini elden bıraġup unıdayıdı sāzını

177

eyżan lehü

189v3 biz bizi bilmezidük bizi yaradan eyledi
āşikāre bizi ḳıldı kendüyi penhān eyledi

189v4 biz de bile pinhānidük ġayr-ı sen ü benidük
muṭlaḳ bī-gümānidük hem bī-gümān eyledi

189v5 ṭopraġı ḳudretinden ṣūret ü ḫaṭ baġladı
dört firişte yoġurdı ādem andan eyledi

189v6 çün yaratdı ādemi bileyidük biz ḳamu
bu ḳamu ḫāṣṣ u ʿāmmı bir maʿdinden eyledi

189v7 aṣl-ı maʿdendeyidük ḳayġusuz ġanīyidük
190r1 şol bī-nişān cihāndan şöyle nişān eyledi

190r2 görgil çalap fażlını yıḳmaz ʿāṣī göŋlini
yüz biŋ yigirmi dört biŋ ol tercemān [eyledi][667]

190r3 ḳamu bir yėre gider kimse niçesi yiter
iki birdür bir biter gör bir neden eyledi

190r4 ādem'den buŋa degin ne eli var ne yegin
yėmelikle geymegi bir dāneden eyledi

190r5 çün nefs oldı ḥavāle ṭaġıtdı degme yola
ṭatlu oldı nevāle ol sen ü ben eyledi

190r6 seni ne bile fülān ne söylerise yalan
dünye çirkine ḳalan işin gümān eyledi

[667] Metinde yoktu, sözcüğü FKT'den aldık.

190v1 elestde bileyidük göz açduḳ “belā” dėdük
ayıdan yūnus idük cümle birden eyledi

178

eyżan lehü

190v3 dostdan ḫaber ṣorarısaŋ güzāf degüldür dost işi
bellü bilüŋ hīç nesnedür bu cihānda dostsuz kişi

190v4 her kim ki dost yüzin göre dost dost dėyü cān vėre
ol vaḳtin ol dosta ėre unıda cümle teşvīşi

190v5 kim yol bulısardur aŋa ol ḳıġırur andan yaŋa
devlet ėrdi andan baŋa ḥācet degül hümā ḳuşı

190v6 dost işi ʿaceb işdür cān deŋize ṭalmışdur
cānsızlara bir düş durur gel yorasın sen bu düşi

191r1 dost ʿışḳdan ʿālem ṭoldı her bir ʿāşıḳ andan oldı
ʿışḳsuz biten çiçek ṣoldı ʿışḳıladur dostlıḳ ḫoşı

191r2 nice dėyeyin ben anı ḳabūl ėtmez yüz biŋ cānı
aŋa lāyıḳ ḳıymet ḳanı yoḳdur anuŋ deki ṭuşı

191r3 ʿışḳı seve ʿāşıḳ gerek ne olısar ʿışḳdan yėgrek
ʿışḳdur yėre göge direk ḳalanı hep söz öküşi

191r4 yūnus imdi sen beniken ʿāşıḳlara ne sen ü ben
yoḳlıḳdamış dostı seven ḳomaz ayruḳsı baḳışı

179

eyżan lehü

191r6 ol çalabuŋ ʿışḳı benüm baġrumı baş eyledi
aldı benüm göŋlümi sırrumı fāş eyledi

191v1 hergiz gitmez göŋülden hīç eksük olmaz dilden
çalap kendü nūrını gözüme ṭuş eyledi

191v2 cān gözi anı gördi dil andan ḫaber vėrdi
cān içinde oturdı göŋlümi ʿarş eyledi

191v3 bir ḳadeḥ ṣundı cāna cān içdi ḳana ḳana
ṭolu geldi peymāne cānı ser-ḫoş eyledi

191v4 esrük oldı cānumuz dür döker lisānumuz
ol çalabumuŋ ʿışḳı beni ser-ḫoş eyledi

191v5 ben ḳaçan dervīş olam tā ki aŋa ėş olam
yüz biŋ benüm gibiyi ʿışḳ ḫırḳa-pūş eyledi

191v6 yūnus imdi avınur dostı gördi sevinür
192r1 erenler maḥfilinde ʿışḳa cünbiş eyledi

180

eyżan lehü

192r3 kem durur yoḫsullıḳdan niçelerüŋ varlıġı
bunca varlıḳ variken gitmez göŋül ṭarlıġı

192r4 batmış dünye mālına baḳmaz ölüm ḥāline
yėtmiş ḳārūn mālına zihī iş düşvārlıġı

192r5 bu dünye kime ḳaldı kimi ber-ḫūrdār ḳıldı
süleymān'a olmadı anuŋ ber-ḫūrdārlığı

192r6 süleymān zenbīl ördi kendü emegin yėrdi
anuŋıla buldılar anlar ber-ḫūrdārlığı

192r7 gel imdi miskīn yūnus neŋ var yola ḫarc eyle
192v1 gördüŋ elüŋden gider bu dünyānuŋ varlığı

181

eyżan lehü

192v3 ol dost benden yaŋa hīç bilmezin nice baḳdı
işbu vücūdum şehrine bir ḫoş naẓar bıraḳdı

192v4 gözüm anuŋ yüzinden nice giderdibilem[668]
şol şīrīn ḳılıncıla göŋlümi şöyle yaḳdı[669]

192v5 kimden ögüt istersem ṣabrı gösterür baŋa
ṣabır ser-māyesini muḥabbet odı yaḳdı

192v6 ṣabrıla benüm işüm nice varısar başa
cānuma cān bağışlar şol dostumuŋ nüvāḫtı

192v7 sevdükli sevdügile bile ḳopardır[670] yarın
193r1 bu iş yarına güymez bugünki dem ṣayaḳdı

193r2 yūnus dost mürüvvetin ırmaya kendözinden
kişi neyi severise cānı aŋa uyaḳdı

[668] FKT, MT-2: gideribilem.
[669] FKT, MT-2: yıḳdı.
[670] FKT, MT-2: ḳapısar.

182

eyżan lehü

193r4 ṭoldur bize ḳadeḥi ʿışḳ şarābından ėy sāḳī
ol deŋizden içür bize ki andan içer şeyḫ ü faḳī

193r5 ṣoḥbetümüz ilāhīdür sözümüz kevs̱er ṣuyıdur
şāhumuz şāhlar şāhıdur çalġumuzdur dost firāḳı

193r6 kim ki bir dem ṣoḥbet ola müftī müderris māt ola
bir ilāhī devlet ola andan içen oldı bāḳī

193r7 ḫırḳayıla tāc yol varmaz ferecīyle ʿālim olmaz
193v1 dīn diyānet olmayıcaḳ oḳısaŋ ḳamu varaḳı

193v2 oḳıduŋ yėdi muṣḥafı ha ṭāʿat gösterür ṣāfī
çünki ʿamel eylemedüŋ gerekse var yüz yıl oḳı

193v3 biŋ kez ḥacca varduŋısa biŋ kez ġazā ḳılduŋısa
bir kez göŋül ırduŋısa gerekse var yollar doḳı

193v4 göŋül mi yėg kaʿbe mi yėg ayıt baŋa ʿaḳlı ėren
göŋül yėg durur zīre kim göŋüldedür dost ṭuraḳı

193v5 göŋüllerin ḳonşılaruŋ ışmarladı ḥaḳ resūl'e
miʿrāc gėcesi dostıla bu keleci oldı bāḳī

193v6 yūnus işüŋ budur dutġıl göŋüller etegin
dilerseŋ bāḳī olasın göŋüller oldılar bāḳī

183

eyżan lehü

194r2 saŋa ʿibret gerekise gel göresin bu sinleri
ger ṭaşısaŋ eriyesin baḳup göricek bunları

194r3 şunlar ki çoḳdur mālları gör nice oldı ḥālleri
ṣoŋ ucı bir göŋlek geymiş anuŋ da yoḳdur yeŋleri

194r4 ḳanı mülke benüm dėyen köşk ü sarāy begenmeyen
şimdi bir evde yaturlar ṭaşlar olmış üstünleri

194r5 bunlar eve girmeyeler zühd ü ṭāʿat ḳılmayalar
bu begligi bulmayalar zīrā geçdi devrānları

194r6 ḳanı ol şīrīn sözlüler ḳanı ol güneş yüzlüler
şöyle ġāib olmış bunlar hīç belürmez nişānları

194r7 bunlar bir vaḳt begler idi ḳapucılar ḳorlar idi
194v1 gel şimdi gör bilmeyesin beg ḳanḳıdur ya ḳulları

194v2 ne ḳapu vardur giresi ne yėmek vardur yėyesi
ne ışıḳ vardur göresi dün olmışdur gündüzleri

194v3 bir gün senüŋ daḫı yūnus benven dėdüklerüŋ ḳala
seni daḫı böyle ėde nitekim ėtdi bunları

184

eyżan lehü

194v5 ol geçidüŋ ḳorḳusı uş beni yoldan ḳodı
geçmez degme ʿārifler köprüsin ḳıldan ḳodı

194v6 ol ḳaraŋu cehennem ʿāşıḳa köşk ü sarāy
ḳula anda su’āl yoḳ ḳulı su’ālden ḳodı

194v7 öküz ṭaşuŋ üstinde ṭaşı balıḳ götürür[671]

[671] Metinde 2. mısra yoktu. FKT’de 2. mısra şu şekildedir: Balıḳ ṣuyuŋ içinde bināsın yėlden ḳodı.

195r1 dostuŋ etegin dutan dostıla bāzār ėder
bāzār ėden dostıla bāzārın elden ḳodı

195r2 ol meryem oġlı ʿīṣā durup dosta giderken
şol bir yarımca igne ʿīṣāyı yoldan ḳodı

195r3 yūnus imdi dėmegil dostı gėrçek severin
dostı gėrçek sevenler benligin elden ḳodı

185

eyżan lehü

195r5 baŋladı ol mü’eẕẕin ṭurdı ḳāmet eyledi
ḥażrete ṭutdı yüzin döndi niyyet eyledi

195r6 ḥażrete baġlu elüm fātiḥa oḳur dilüm
bėlini büküp ḥaḳḳ’a ẖoş rükūʿat eyledi

195v1 şu benüm ḥācet-gāhum ṭūr ṭaġı oldı meger
mūsā’leyin bu göŋlüm ẖoş münācāt eyledi

195v2 bir ṣūret gördi gözüm secdeye vardı yüzüm
yıḳıldı tertīblerüm zühdümi māt eyledi

195v3 ne duʿā ḳılam ne selām ne ẕikr ü tesbīḥ ḳılam
bu bėş vaḳt namāzumı ʿışḳuŋ ġāret eyledi

195v4 gör yūnus’ı neyledi ẖoş ẖaberler söyledi
ʿāşıḳıdı maʿşūḳa dād u sited[672] eyledi

[672] METİN: dād u isted.

186

eyżan lehü

195v6 ben bende seyr ėderken ʿaceb size ėrdüm aḫī
bir siz daḫı sizde görüŋ dostı bende gördüm aḫī

196r1 bende baḳdum bende gördüm benümile ben olanı
ṣūretüme cān olanı kim durur bildüm aḫī

196r2 isteyüben bulımazam ol benisem ya ben ḳanı
seçemedüm andan beni bir kezden ol oldum aḫī

196r3 ṣūret ṭopraḳdur dėyeni göŋlüm ḳabūl ėtmez anı
bu ṭopraġuŋ cevherini ḥażrete ėrgürdüm aḫī

196r4 münkir kişi ṭuymaz bunı dertlülerüŋ sėzer cānı
ben ʿışḳ bāġı bülbüliyem ol bāġ-çeden geldüm aḫī

196r5 maʿşūḳ bizümledür bile ayru degül ḳıldan ḳıla
ıraḳ sefer bizden ḳala dostı yaḳın buldum aḫī

196r6 degme bir yol ḳandan baŋa ṭaġılmayam degme yaŋa
196v1 ḳutlu oldı bu seferüm ḫoş menzile ėrdüm aḫī

196v2 manṣūr’ıdum ben ezelde anuŋiçün geldüm bunda
yaḳ külümi ṣavur göge ben ene’l-ḥaḳ oldum aḫī

196v3 ne oda yanam ṭaġılam ne dāra çıḳam boġılam
işüm bitince yüriyem teferrüce geldüm aḫī

196v4 munʿim oldum yoḫsuliken benüm oldı kevn ü mekān
yėrden göge maġrib maşrıḳ yėre göge ṭoldum aḫī

196v5 nitekim ben beni buldum bu oldı kim ḥaḳḳ’ı buldum
ḳorḳum anı bulıncadı ḳorḳudan ḳurtuldum aḫī

196v6 yūnus kim öldürür seni vėren alur gine cānı
bu cānlara ḥükm ėdeni kim idügin bildüm aḫī

187
eyżan lehü

197r2 ezelīden vardı cānumda bu ʿışḳ odı
eşkeretmedüm kimseneye bildüm ki ol dost ḳodı

197r3 dört kitābı oḳuyan bulmadı ʿışḳa çāre
ne begler ne sulṭānlar ne müderris ne ḳāḍī[673]

197r4 yėr gök oynar ırılmaz yeller eser deprenmez
ʿāḳıbet şol cānuŋ kim ʿışḳuŋ ola bünyādı

197r5 ʿışḳ atadan ṭoġmadı kimseye ḳul olmadı
ḥükmine ḳıldı esīr cümle bilüş ü yadı

197r6 ʿışḳa mecnūn olanlar aṣṣı ziyāndan fāriġ
ḳorḳmaz issi ṣovuḳdan pes ne biliser odı

197r7 ezelde benüm fikrüm ene'l ḥaḳḳ'ıdı ẕikrüm
197v1 henūz daḫı ṭoġmadın ol manṣūr-ı baġdādī

197v2 ʿışḳ çengine düşenüŋ melāmet olur cānı
anuŋiçün bed-nāmdur miskīn yūnus'uŋ adı

188
eyżan lehü

197v4 işidüŋ ėy yārenler eve dervīşler geldi
cān şükrāne vėrelüm eve dervīşler geldi

[673] METİN: ḳādī.

197v5 her kim görür yüzini indürür kendözini
ʿilm-i bāṭından öter eve dervīşler geldi

197v6 dervīşler uçar ḳuşlar deŋiz kenārın ḳışlar
zihī devletlü başlar eve dervīşler geldi

197v7 dervīşler yüzi ṣulu görenler olur delü
198r1 bāṭını ʿarşdan ulu eve dervīşler geldi

198r2 seydī balum ilinden şeker ṭamar dilinden
dost bāġ-çesi yolından eve dervīşler geldi

198r3 yūnus ḳuluŋ ögürsüz kimsesi yoḳ yaluŋuz
fidā olsun cānuŋuz eve dervīşler geldi

189

eyżan lehü revvaḥa rūḥahu

198r5 dīnüŋ īmānuŋ varısa ḫor görmegil dervīşleri
cümle ʿālem müştāḳ durur görmeklige dervīşleri

198r6 ay u güneş müştāḳ durur dervīşlerüŋ ṣoḥbetine
ferīştehler tesbīḥinde ẕikir ėder dervīşleri

198r7 tersālar ṭapuya gelür ḥükm isleri zebūn olur
198v1 ṭaġlar ṭaşlar secde ḳılur göricegez dervīşleri

198v2 ol ʿālem faḫri muṣṭafā ṣıdḳı bütün kān-ı ṣafā
andan isteriseŋ vefā sen ḫoş dutġıl dervīşleri

198v3 incidesin āh ėdeler ʿömrüŋ kökin ḳurıdalar
gözsüz olasın yideler tā bilesin dervīşleri

198v4 yėr gök aydur ḫırḳa ḥaḳḳı himmetleri olsun bāḳī
ol pādişā oldı sāḳī esriddiler dervīşleri

198v5 gökden inen dört kitābı günde biŋ kez oḳurısaŋ
va’llāh dīdār görmeyesin sevmeziseŋ dervīşleri

198v6 yūnus aydur bu ʿışḳ geldi ölmiş cānum diri ḳıldı
sen ben dėmek benden ḳaldı göricegez dervīşleri

190

eyżan lehü

199r2 menzili ıraḳ bu yoluŋ bu yola kim varası
müşkili çoḳ bu yoluŋ bunı kim başarası

199r3 bu yola yaraḳ gerek çoḳ eksük gerek gerek
key demür yürek gerek bu ṣarp yola varası

199r4 ince ṣırāṭ köprüsi ṣıfatımış bu yolda
dosta giden kişinüŋ ṭoġrulıḳdur çāresi

199r5 kimde kim ṭoġrulıḳ var ḥaḳ çalap anı sever
iki cihāna yarar ol erüŋ ser-māyesi

199r6 ṭoġrılıḳ mancınıġı istiġfār ṭaşıyıla
ṭoġru vardı atıldı yıḳıldı nefs ḳalʿası

199v1 īmān aldaŋḳucları bilüŋ çoḳdur bu yolda
nefsine uyanlaruŋ gitmez yüzi ḳarası

199v2 yüz biŋ riyā çerisi bilüŋ vardur bu yolda
nefs öldürmiş er gerek ol çeriyi ḳırası

199v3 yūnus imdi ṣaladur gel gidelüm yoḳlıġa
gözlerüŋ lāyıḳısa dost dīdārın göresi

191
eyżan lehü

199v5 niçe bir besleyesin bu ḳaddile ḳāmeti
düşdüŋ dünye ẕevḳına unutduŋ ḳıyāmeti

199v6 düriş ḳazan yė yėdür bir göŋül ele getür
yüz kaʿbe'den yėgrekdür bir göŋül ziyāreti

200r1 uṣlu degül delüdür ḫalḳa sāluslıḳ ṣatan
nefsin müsülmān ėtsün varısa kerāmeti

200r2 yüz biŋ peyġam-ber gele hīç şefāʿat olmaya
vāy eger olmazısa Allāh'uŋ ʿināyeti

200r3 nefsin müsülmān ėden ḥaḳ yolın ṭoġru varur
yarın aŋa olısar muḥammed şefāʿati

200r4 yūnus imdi sen daḫı gėrçeklerden olıgör
gėrçek erenlerimiş cümlenüŋ ziyāreti

192
eyżan lehü

200r6 ʿışḳuŋ odı düşdi cāna eritdi yürek yaġını
kesdi hevāsetüŋ kökin oda yandurdı bāġını

200v1 ḳazdı ḳahır ḳazmasıla cānda cefā ocaġını
çaldı nefsümüŋ himmet eri bıçaġını

200v2 raḥmet ṣuyıla yudı göŋlüm evin ap-arıca
ḫidmet ḳapusından aŋa ṣundı şükür ayaġını

200v3 her kim bize neyi yaza ḥaḳ dilegin vėrsün aŋa
urmaḳlıġa ḳaṣd ėdenüŋ düşem öpem ayaġını

200v4 kim bize ṭaş atarısa güller nis̱ār olsun aŋa
çırāġuma ḳaṣd ėdenüŋ ḥaḳ yandursun çırāġını

200v5 miskīn göŋlüŋ ʿışḳ elinden iki büküldi vücūdı
tevbe ḳapusından ṣundum aŋa īmān ṭayaġını

200v6 gel imdi miskīn yūnus hevāseti elden bıraḳ
201r1 çalabum rūzī eyle bize ḳanāʿat bıçaġını

193

eyżan lehü

201r3 erenler bir deŋizdür ʿāşıḳ gerek ṭalası
baḥrī gerek deŋizden girüp güher alası

201r4 gine biz baḥrī olduḳ deŋizden güher alduḳ
ṣarrāf gerek gevherüŋ ḳıymetini bilesi

201r5 yüri var epsem ola simsārlıḳ ṣatarsın
ʿalī gibi er gerek işbu sırra ėresi

201r6 muḥammed ḥaḳḳ'ı bildi ḥaḳḳ'ı kendüde gördi
cümle yėrde ḥaḳ ḥāżır göz gerekdür göresi

201r7 bile rızḳını ḥaḳ'dan naḥnu ḳasemnā penhān
201v1 nefsin bilmiş er gerek göz ḥicābın silesi

201v2 dėdüm işbu nefesi ʿāşıḳlar ḥükmiyle
bal̮īllıḳsız er gerek bir ḳarāra ṭurası

201v3 ʿālimler kitāb düzer ḳarayı aḳa yazar
göŋüllerde yazılur bu kitābuŋ sūresi

201v4 yüri hey ṣūfī zerrāḳ ne sālūslıḳ ṣatarsın
ḥaḳ'dan artuḳ kim ola ḳula dilek vėresi

201v5 ḥaḳ ṭurağı göŋülde āyātı var ḳur'ān'da
ʿarşdan yuḳaru cānda ʿışḳ burcınuŋ ḳulesi

201v6 şöyle delü olmışam bilmezin dünden güni
yüregümde işledi ʿışḳ oḳınuŋ yaresi

202r1 gel imdi miskīn yūnus ṭut erenler etegin
cümlesi miskīnlikde yoḳluġumış çāresi

194

eyżan lehü

202r3 ʿışḳuŋ aldı benden beni baŋa seni gerek seni
ben yanaram düni güni baŋa seni gerek seni

202r4 ne varlıġa sevinürem ne yoḳluġa yerinürem
ʿışḳuŋıla avınuram baŋa seni gerek seni

202r5 ʿışḳuŋ ʿāşıḳları öldürür ʿışḳ deŋizine ṭaldurur
tecellīyile ṭoldurur baŋa seni gerek seni

202r6 ʿışḳuŋ şarābından aşum[674] mecnūn olup ṭaġa düşem
sensin dün ü gün endīşem baŋa seni gerek seni

---

[674] FKT, MT-2: içem.

202v1 ṣūfīlere ṣoḥbet gerek aḫīlere aḫiret gerek
mecnūn'lara leylā gerek baŋa seni gerek seni

202v2 eger beni öldüreler külüm göge ṣavuralar
ṭopraġum anda çaġıra baŋa seni gerek seni

202v3 yūnus durur benüm adum gün geldükce artar odum
iki cihānda maḳṣūdum baŋa seni gerek seni

195

eyżan lehü

202v5 dilsüzler ḫaberini ḳulaḳsuz diŋleyesi
dilsüz ḳulaḳsuz sözin cān gerek aŋlayası

202v6 diŋlemedin aŋladuḳ aŋlamadın eyledük
gėrçek erüŋ bu yolda yoḳluḳdur ser-māyesi

203r1 biz sevdük ʿāşıḳ olduḳ sevüldük maʿşūḳ olduḳ
her dem yėŋi dirlikde sizden kim uṣanası

203r2 yėtmiş iki dilcedi araya ṣınur düşdi
ol baḳışı biz baḳduk yermedük ʿāmm u ḫāṣṣı

203r3 miskīn yūnus ol velī yėrde gökde ṭopṭolı
her bir ṭaş altında gizlü biŋ ʿimrān oġlı mūsā

196

eyżan lehü

203r5 naṣīḥat ḳandilinden bir işāret göründi
tenüm içinde cānum andan yaŋa süründi

203r6 nefsümüŋ ejdehāsı döndi baŋa ḥamle ėtdi
ḳanāʿat hay dėmezse yėr ü gögi yėr imdi

203v1 ḳanāʿati yār ėdin uyma nefs dilegine
ėresin ḥaḳīḳate yėrüŋ bulduŋ ṭur imdi

203v2 ḳanāʿat dėdügini eger sen dutmazısaŋ
nefsüŋe uyarısaŋ ser-gerdān ol yor indi

203v3 yūnus ḥaḳ tecellīsin şiʿr dilinden söyler
cānda gevher varısa ḥaḳ'dan yaŋa yürindi

197

eyżan lehü

203v5 pādişehler pādişāhı ol ġanī
emrile vėribidi bize cānı

203v6 od u ṣu vü ṭopraġı bile
anuŋıla bünyād eyledi teni

204r1 yaratdı yėtmiş iki dürlü dili
arada üstün ḳodı müsülmānı

204r2 biz müsülmān muḥammed ümmetine
ḫilʿat vėrdüŋ bize dīn ü īmān

204r3 cān nūrdandur nūra ḳarışısar
ʿayb eyleme ṣūret olursa fānī

204r4 zekeriyyā aġaca ṣıġınmaġın
bıçġuyıla iki dildürdüŋ anı

204r5 eyyūb’uŋ ḳurda yėdürdüŋ tenini
ṣabrıla buldı o daḫı dermānı

204r6 yaʿḳūb’ı aġladup alduŋ gözlerin
yūsuf’ı mıṣr’uŋ sen ėtdüŋ sulṭānı

204r7 ḳamuya söz söyledür ʿibret içün
yūnus’ı da söyledür ol sübḥānı

198

204v2 şol geçidüŋ ḳorḳusı uş bizi yoldan ḳodı
geçemez degme ḥarīf köprüsin ḳıldan ḳodı

204v3 laʿīn indi öküze alıla azdurmaġa
siŋek ile ḥaḳ çalap öküzi elden ḳodı

199

eyżan lehü

204v5 bu ne keleceŋ yėrdür aġlasaŋa ḳatı
düşdüŋ dünye ẕevḳına unutduŋ ḳıyāmeti

204v6 mālı mülki ḳoyuban ḳanda gidersin miskīn
anca yatasın sinde görince ḳıyāmeti

204v7 iki ferişte ine gele ḳarşuŋa ṭura
günāhlaruŋı yaza ṣala boynuŋa biti

205r1 günāhlaruŋ ṭartalar andan ṣırāṭa ilteler
zebānīler dutalar fiġānlar ola ḳatı

205r2 ata oġuldan bėze baḳmaya ana ḳıza
şol gün geliser başa unutma ʿaraṣātı

205r3 miskīn yūnus sen daẖı gėrçeklerden olıgör
erenler pīşe ėdinmiş ṣabrıla ḳanāʿati

200

eyżan lehü

205r5 ʿömrüm beni sen aldaduŋ āh nėdeyin ʿömrüm seni
beni deprenimez ḳoduŋ āh nėdeyin ʿömrüm seni

205r6 benüm varum hep senidüŋ cānum içinde cānidüŋ
hem sen baŋa sulṭānidüŋ āh nėdeyin ʿömrüm seni

205v1 göŋlüm saŋa egleridüm gül dėyüben yıylarıdum
ġarībseyüp aġlarıdum āh nėdeyin ʿömrüm seni

205v2 giderimiş bunda gelen dünye işi cümle yalan
aġlar ʿömrin yavı ḳılan āh nėdeyin ʿömrüm seni

205v3 ẖayrum şerrüm yazılısar ʿömrüm ipi üzüliser
gidüp ṣūret bozulısar āh nėdeyin ʿömrüm seni

205v4 bārī ḳoyuban ḳaçmasaŋ göçkünci gibi göçmeseŋ
ölüm şarābın içmeseŋ āh nėdeyin[675] ʿömrüm seni

205v5 bir gün ola sensüz ḳalam ḳurda ḳuşa öyün olam
çüriyüben ṭopraḳ olam āh nėdeyin ʿömrüm seni

205v6 miskīn yūnus bilmez misin yoẖsa naẓar ḳılmaz mısın
206r1 ölenleri aŋmaz mısın āh nėdeyin ʿömrüm seni

---

[675] "āh nėdeyin" 2 defa yazılmış.

201

eyżan lehū

206r3 kime göŋül vėrürisem benümile yār olmadı
ḥālüm bilüp derdüm ṣorup baŋa vefā-dār [olmadı][676]

206r4 meger taḳdīridi ʿāşıḳ oldı göŋlüm saŋa
hīç kimseler bencileyin ʿışḳa giriftār olmadı

206r5 ʿışḳdan şikāyetüm yoḳdur kendü ṭāliʿümden durur
kendü yolın aramayan ādem degül er olmadı

206r6 ʿışḳ bir ulu ḫilʿat durur bir niçeye vėrür çalap
bir niçeler ḳaldı maḥrūm ʿışḳdan ḫaber-dār olmadı

206r7 ʿışḳ bir uludan naẓardur ʿāşıḳ cānlar erenlerdür
206v1 ʿışḳa düşmeyen göŋül vīrān durur şār olmadı

206v2 ibrāhīm'e nemrūd odın ʿışḳdur gül-istān eyleyen
ʿışḳdan naẓar ėricegez gül-zār oldı nār olmadı

206v3 ḥaḳḳ yaratdı yėri gögi ol aḥmed'üŋ dostlıġına
levlāk aŋa delīl oldı ansuz yėr ü gök var [olmadı][677]

206v4 ʿışḳda ḳahırlar çoḳ olur ʿāşıḳlara ġayret gerek
yūnus ʿāşıḳ olduŋısa ʿāşıḳlarda ʿār olmadı

202

eyżan lehū

206v6 müsülmānlar zamāne yatlu oldı
ḥelāl yėnmez ḥarām ḳıymetlü oldı

[676] Metinde yoktu, sözcüğü FKT'den aldık.
[677] Metinde yoktu, sözcüğü FKT'den aldık.

206v7 oḳıyan ḳur'ān'a ḳulaḳ ṭutulmaz
207r1 şeyṭānlar semirdi ḳuvvetlü oldı

207r2 ḥarāmile ḫamr ṭutdı cihānı
fesād işler ėden ḥürmetlü oldı

207r3 kime kim teŋri'den ḫaber vėrürseŋ
ḳaḳır başın ṣalar ḥüccetlü oldı

207r4 şakird üstādıla ʿarbede ḳılur
oġul atayıla ʿizzetlü oldı

207r5 faḳīrler miskīnlikden çekdi elin
göŋüller yıḳuban heybetlü oldı

207r6 peyġam-ber yėrine geçen ḫāceler
bu ḫalḳuŋ başına zaḥmetlü oldı

207v1 dutulmaz oldı peyġam-ber ḥadīs̱i
ḫalāiḳ cümle ḥaḳ'dan utlu oldı

207v2 yūnus gel ʿāşıḳısaŋ tevbe eyle
naṣūḥa tevbe ucı ḳutlu oldı

203

eyżan lehü

207v4 geldi geçdi ʿömrüm benüm şol yėl esüp geçmiş gibi
hele baŋa şöyle şol göz açup yunmış[678] gibi

207v5 işbu söze ḥaḳ ṭanuḳdur bu cān gevdeye ḳonuḳdur
bir gün çıḳa gide ḳafeṣden ḳuş uçmış gibi

[678] METİN, FKT: yunmış; MT-2: yummış. Sözcük, "yummak" sözcüğüdür. Müstensih tarafından bir ağız özelliği olarak ses değişmesi sonucu "yunmak" şeklinde telaffuz edilerek böyle yazıya geçirilmiştir. Biz de bu haliyle kalmasını uygun gördük.

207v6 miskīn ādem oğlanını beŋzetmişler ekincige[679]
kimi biter kimi yiter yėre toḫum ṣaçmış gibi

208r1 bu dünyede bir nesneye yanar içüm göyner özüm
yigidiken ölenlere gök ekini biçmiş gibi

208r2 bir ḫastaya varduŋısa bir içim vėrdüŋise
yarın anda ḳarşu gele ḥaḳ şarābın içmiş gibi

208r3 bir miskīni gördüŋise bir eskice vėrdüŋise
yarın anda saŋa gele ḥaḳ şarābın içmiş gibi

208r4 yūnus emre bu dünyede iki kişi ḳalur dėrler
meger ḫıżır ilyās ola āb-ı ḥayāt içmiş gibi

münācāt

208r6 yā ilāhī ger su’āl ėtseŋ baŋa
cevābum işbuyıdı anda saŋa

208v1 ben baŋa ẓulm eyledüm ėtdüm günāh
neyledüm nėtdüm saŋa ėy pādişāh

208v2 gelmedin dėdüŋ ḥaḳḳuma kem dėyü
ṭoğmadın dėdüŋ ʿaṣā ādem dėyü

208v3 sen ezelde bėni ʿāṣī yazasın
ṭoldurasın ʿāleme āvāzesin

208v4 ben mi düzdüm bėni sen düzdüŋ beni
pür-ʿayıb nişe getürdüŋ ėy ġanī

---

679 METİN: ekinciye.

208v5 gözüm açup gördügüm zindān içi
nefs ü hevā pür-ṭolu şeyṭān içi

208v6 ḥabs içinde ölmeyeyin dėyü aç
209r1 mismil ü murdār yėdüm bir iki ḳaç

209r2 nesne eksüdi mi mülküŋden senüŋ
geçdi mi ḥükmüm ḥükmüŋden senüŋ

209r3 rızḳumı yėyüp seni aç mı ḳodum
ya yėyüp öynüŋi muḥtāc mı ḳodum

209r4 ḳıl gibi köpri gerersin geç dėyü
gel seni sen ṭuzaġumdan şeş dėyü

209r5 ḳıl gibi köpriden ādem mi geçer
ya düşer yā ṭayanur[680] yaḫūd uçar

209r6 ḳullaruŋ köpri yaparlar ḫayr içün
ḫayrı budur kim geçerler seyr içün

209v1 tā gerek bünyādı muḥkem ola ol
ol geçenler aydalar uş ṭoġru yol

209v2 terezī ḳurarsın hevāset dartmaġa
ḳaṣd ėdersin beni oda atmaġa

209v3 terezī aŋa gerek baḳḳāl ola
ya bezirgān tācir ü ʿaṭṭār ola

209v4 çün günāh murdārlaruŋ murdārıdur
ḥażretüŋden yaramaz kārıdur

680 METİN: ṭayınur.

209v5 sen gerek luṭfıla anı örtesin
pes ne ḥācet murdārı açup dartasın

209v6 sen temāşā ḳılasın ben ẖoş yanam
210r1 ḥāşe-li'llāh senden ėy rabbü'l-enām

210r2 sen baṣīr ẖod bilürsin ḥālümi
pes ne ḥācet dartasın aʿmālümi

210r3 geçmedi mi intiḳāmuŋ öldürüp
çüridüp gözüme ṭopraḳ ṭoldurup

210r4 degmedi hīç yūnus'dan saŋa ziyān
sen bilürsin āşikāre vü nihān

210r5 bir avuç ṭopraġa bunca ḳīl ü ḳāl
neye gerek ėy kerīm-i ẕü'l-celāl

210v1 ėy kerīm-i lem yezel ėy pādişāh-ı lā yezāl
salṭanat küllī senüŋdür kim saŋa yoḳdur zevāl

210v2 imāme'l-mütteḳīn oldur ẖıtāmü'l-mürselīne ol şāh
niẓāmü'l-ʿālemīne oldur hümā'l-ekmelīne ol şāh

NÜSHA ÖZELLİKLERİ:

Divân-ı Yûnus Emre: Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Bölümü, No: 3889
İstinsah Tarihi: Tahminen 15. yüzyıl veya daha önce.
Müstensih: Bilinmiyor.

Cilt, yazı ve diğer özellikleri: yk 210, ölç: 17.0x12.5-12.5x7.3 cm. Satır:11, Yazma: Harekeli iri nesih, Kt: Abâdi, Ct: Kahverengi meşin, şemseli, zencirekli, 1. ve 21. sayfalarda tezhib var. Cetvel ve mısra sonralarındaki duraklar yaldızlı, söz başlıkları mavi. 2r-54v arası Risâletü'n-Nushiyye, 55r-55v arası Dîvân'ın başlama sayfaları olmalı, 56r-210v arası şiirlerden oluşuyor.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DİZİN

A, ʿA

ābād: (Far.) Maʿmur, şen, bayındır. ***mec.*** Yüzü gülen, mesut olan. ***Tas.*** İlim ve feyizle dolmuş; kemale ermiş, olgunlaşmış.

ā. (olam) 140r2

āb-dest: (Far.) Abdest. ***Tas.*** Doğruluk, temizlik. Kişinin doğruluğunu kaybetmesi gönül abdestinin bozulmasına neden olur.

ā.-ümüz 171r4, 177v2

ʿabdü'r-rezzāḳ: (Ar.) Abdürrezzâk, Şeyh-i San'an. Hayatı hakkında kesin bilgi yoktur. Yemenlidir. Gazalî'nin Tuhfetü'l-Mülûk ve Attâr'ın Mantıku't-Tayr adlı eserlerinde hikâyesi anlatılır. Efsaneye göre Şeyh-i Sanʿân, Mekke'de 400 veya 700 müridi olan, zühd ve takvâ sahibi bir şeyhtir. Bir gece rüyasında Hristiyan bir kıza âşık olur. Kızı bulmak için müritleriyle birlikte Rum diyarına sefere çıkar. Kız, Rum kayseri'nin kızıdır ve onunla evlenmek için şeyhin kilisede ibadet etmesi, Kur'ân-ı Kerîm'i yakması, şarap içip zünnâr bağlaması, domuz gütmesi gibi şartlar ileri sürer. Şeyh hepsini yerine getirir, ancak kız hâlâ kendisine varmak istememektedir. Bunun üzerine tövbe eder ve Rum diyarından ayrılır. Şeyh gittikten sonra kız, imana gelir ve Şeyh'i bulmak için peşine düşer. Onu çölde bulur ve huzurunda can verir. Kızı oraya defneden Şeyh-i Sanʿân, Mekke'ye döner. Kâbe'yi tavaf edip Allah'a yalvarır. Duası kabul olunup o da sevgilisinin ardından can verir. (ADŞS, s. 430) ***Tas.*** Vahdet makamındaki âşık, Hakk'ın tecellisini görünce kendinden geçen kişi.

ʿa. 103v4, 127r3

āb-ı ḥayāt: (Far.+Ar.) Can suyu, dirilik suyu, içene ebedi hayat veren çeşme. Bu suyun karanlıklar ülkesinde olduğuna, Hızır ve İlyas'ın bu çeşmeden içip ölümsüzlüğe ulaştığına inanılır. ***Tas.*** "Evliyanın sözü, öğüdü ve nefesi; aşk ve mahabbet çeşmesi ki ondan içen asla yok olmaz." (SU, s. 20); kalpte olan feyz-i marifettir, ona arifler nail olmuşlardır." (SMI, s. 98) krş. bk. **ḥayāt ṣuyı.**

ā. 122v5

ā. (aḳıtmaġa) 56v1

ā. (içdiler) 112r3

ā. (içmiş) 208r4

ā.-uŋ (çeşmesi) 56v2

ʿacāib: (Ar.) Garip, tuhaf, alışılanın dışında, değişik, anlaşılmaz, şaşılacak şey.

ʿa. 147v3, 147v3, 165v5, 81v3

ʿa. (mevc-i ʿa.) 160r7

ʿa. (geldi) 113r5

ʿa.-ler 166v3

ʿaceb: (Ar.) Acaba, hayret, garip, tuhaf, şaşırtıcı, şaşırtıcı şey.

ʿa. 14r4, 26r6, 41v5, 81r1, 87r6, 94r3,117r2, 125r6, 131r3, 131v3, 131v4, 135v6, 136r3, 167v3, 167v5, 190v6, 195v6

ʿa. (ėtmezem) 138r2

ʿa. (oldı) 126r1

ʿa.-dür 27v5

ʿa.-e 147v3

acı: Acı, ekşi. ***Tas.*** İncitici, kalp kırıcı; zorluk.

a. (datlı olmaya) 119r7

a.-sı (ḥelvāya ėrdi) 29r6

a.-sın 114r6

ʿāciz: (Ar.) Âciz, güçsüz, zayıf. ***Tas.*** Ne sabreden, ne endişeye kapılan. Üç sınıfa ayrılmıştır. İlki bakmadan veya görmek istemeden O'nu tanımaktan âciz olanlar, ikincisi araştırdıktan ve baktıktan sonra O'nu tanımaktan âciz olanlar, üçüncüsü ise idraklerini idrak etmekten âciz olanlardır. (MTTS, s. 58)

ʿā. 37v6

ʿā. (ḳaldılar) 85v1

aç: Aç, doymamış.

a. 75r5, 208v6

a. (mı ḳodum) 209r3

aç-: Açmak, farkına varmak; açığa vurmak, ortaya çıkarmak, ifşa etmek. ***Tas.*** Perde, engel kaldırmak; davet etmek, ilişki kurmak.

a. (bāṭın gözin a.) 103v1

a. (gözlerüŋ a.) 39r6

a. (gözüŋ a.) 15v4, 48r3, 75r5, 93v6, 113r6, 134r1

a. (gözüŋi a.) 69r5, 84r4

a. (ḥicābuŋ a.) 113r1

a. (sır a.) 62r2

a.-agör (gözüŋi a.) 78v2

a.-alar (gök perdelerin a.) 111r5

a.-ar (cān gözin a.) 181r5

a.-ar (göŋül gözin a.) 183r1

a.-ar (ḥaḳ ḳapusın a. oldum) 145r5

a.-ar (ḳapu a.) 104v2

a.-ar (nūr bābın a.) 54r3

a.-ar (rāzum a. oldum) 145v4

a.-asın (ʿaybuŋ a.) 54v3

a.-dı (gözüm a.) 129r3, 163v2

a.-dı (gözümi a.) 135v7

a.-dı (ḳapu a.) 121v2

a.-duḳ (göz a.) 190v1

a.-dum (göŋlüm gözin a.) 102v2

a.-dum (gözüm ḥicābın a.) 155r2

a.-dum (rāzum a.) 136r2

a.-ġıl (gözüŋi a.) 47v6

a.-up 209v5

a.-up (göz a. yunmış) 207v4

a.-up (gözüm a.) 208v5

a.-up (ḳapu a.) 5r5

açıl-: Açılmak, zahir olmak, aşikâr olmak. ***Tas.*** Perde, engel kaldırılmak; dervişin daha donanımlı hâle gelmesi, ilahi aşkla vahdete doğru yol alması.

a.-dı (gözleri a.) 40r3

a.-uban 58v5

a.-ur (vilāyet derecesi a.) 183v4

açuḳ: Açık. ***Tas.*** Perde, engel kaldırılmış; kabul edilme durumunda olan; hakikat sırrını duymaya hazır.

a. (cān ḳanadı a.) 56r2

a. (duvācuḳ ḳapusı a.) 102v4

a.(ġ)-ısa (cān ḳulaġı a.) 76v3

ad: Ad, isim; nitelendirmek, demek. krş. bk. **at (1).**

a. (eyi a.) 76r4

a. (eyledi) 2r3

a. (eyü a.) 116r2

a.-ı 47r5, 76v1, 162r4, 169r2, 186v6, 197v2

a.-ı (eyü a.) 22r2

a.-ı (ḳonıcaġaz) 111r3

a.-ım 160v3

a.-ın 115r4, 174r5

a.-ın (benlik a. gider) 90v6

a.-ın (daḳındum) 76r6

a.-ın (degşürmeyenler) 79r4

a.-ını 160v1

a.-ını (dost a. ayıt) 128r3

a.-ıyla 170v1

a.-um 122r5, 129v4, 133r2, 141v2, 160v3, 202v3

a.-um (vėrdi) 168v3

a.-umı (daḳdum) 127r6

a.-uŋ 17v5, 79r4, 82r7, 90v5

a.-uŋı (miskīn ḳoġıl) 154r4

ādāb-ı ḥāl: (Ar.) Hâl adabı, vahdete ulaşmanın edepleri. ***Tas.*** Kalp temizliği, sırları gözetmek, sözüne sadık olmak, hâl ve vakti muhafazada güzel edep, ilham türü uyarılara fazla itibar etmemek, iç dünya ile dış dünyanın bir olması, kurb (yakınlık) makamlarında ve vuslat vakitlerinde edebin güzelliğidir. (MTTS, s. 192)

ā. 3r4

ādem (1): (Ar.) Adam, insan, kişi.

ā. 69r1, 80r4, 92v5, 116r4, 135r6, 206r5, 209r5

ā. (miskīn ā. oġlanını) 207v6

ādem (2): (Ar.) Hz. Âdem. İlk insan, ilk peygamber. Eşi Havvâ ile birlikte cennetteyken şeytanın vesvesesi sonucu yasak meyveyi yedikleri için cennetten çıkarılmışlardır. Âdem peygamber, Allah tarafından kendisine telkin edilen duaları okumuş ve tövbe etmiştir. Bunun sonucunda tövbesi kabul olunarak günahlarından arınmış ve “Allah’ın temiz, günahsız kulu” anlamındaki “Safîyullâh” lakabını almıştır. ***Tas.*** İlk akıl, insan-ı kâmil, bütün hakikatleri kendisinde toplayan kişi, Allah’ın bütün isimlerinin ve ilahi sıfatların taşıyıcısı olan insan. (SCS, s. 38-39)

ā. 2r3, 118v5, 122v3, 149r4, 149r5, 180r1, 186v3, 186v7, 187r2, 187r4, 188v1, 189v5

ā. (ʿaṣā ā. dėyü) 208v2

ā. (cism-i ā.) 2r4

ā. (miskīn ā.) 91v5

ā. (olup) 133v4

ā.-den 190r4

ā.-denidi 4v7

ā.-e 186r3, 186v3, 187r2, 188r3

ā.-i 186v5, 188v4, 189v6

ā.-üŋ 186v4, 186v5, 187r3

ādemī: (Ar.) Âdemoğlu, insanlık.

ā. 44r5

ādemīlıḳ: (Ar.+T.) Beşeriyet, insanlık.

ā.-dan (çıḳam) 139v4

adım: Adım.

a. (bir a.) 112v3

a. (bir a. yėr) 113v1

a. (adaram) 142v4

a. (adarlar) 79v4

a. (atmaġa) 56r1, 179v4

a.-um (atdum) 137v2

adım adım: Ağır ağır, yavaş yavaş; safha safha, aşama aşama.

a. 165v4

ʿadl: (Ar.) Adalet, doğruluk, denge. ***Tas.*** Kendisi aracılığıyla göğün ve yerin yaratıldığı hak, yaratma vasıtası olan hak; bütün sıfatlarda orta yollu olmak; her şeyi yerli yerine koymak. Kişinin adalet ehli olması için lehinde ve aleyhinde olanları bilecek kadar ilim, amel ve sabır sahibi olması gerekir. (MTTS, s. 59-60; SCS, s. 37)

ʿa. 16v2

ʿa. (ü dād işledüm) 127r2

ʿa. (eyledüm) 118v3

ʿadlī: (Ar.) Adalete mensup, adaletle ilgili.

ʿa. 3v9

āfet: (Ar.) Büyük felâket, bela. ***Tas.*** Kötü huylardaki tehlikeler ve zararlar; organların ahlak dışı yollarda kullanılması; vahdeti engelleyen dünyevî bağlar, maddî çıkarlar.

ā. (ḳızlıġ u ā.) 9v4

aġ: Ak, beyaz. Sözcük; iyi şeyler, temizlik, lekesizlik ile sayfa, defter, kitap gibi anlamlar kastedilerek de kullanılmıştır. krş. bk. **aḳ.**

a. (üstine ḳara dizen) 131r4

a. (ḳarayı a. üstine yazaram) 119r5

a. (yüzüni a. ėde) 95r6

aġ-: Çıkmak, yükselmek.

a.-ar 174r6

a.-dı (ḥażrete a.) 75v3

a.-ıcaġaz (miʿrāca a.) 80v3

a.-maz (göge a.) 74v5

a.-up (havāya a.) 141r1

aġaç: Ağaç.

a. 62r2, 62r5,134r4, 168r7, 168v5

a.(c).-a 204r4

a.(c).-a (ḳurı a.) 62v1

a.(c).-ı 183v2

a.(c).-ı (öd a. bigi yanar vücūdum) 86v6

a.(c).-ıdum (bir ḳurı a.) 154r3

a.-lar 174r6

aġaç at: Tabut.

a.-a (bindüreler) 115r5, 176r2

āġāz: (Far.) Başlama.

ā. (ėtdi) 38v6

aġı: Ağı, zehir. krş. bk. **aġu.**

a. 156v2, 156v3

a. (olur) 156v2

aġılu: Ağılı, zehirli. ***Tas.*** Amaca ulaşmayı engelleyen nefs.
a. (ilan) 131r6, 141r3

aġır: Ağır, çok, bol, kalabalık.
a. (yüklerüŋ altında) 71r3
a. (gele) 83v4

aġız: Ağız; söz.
a. 97v3
a.-da 144v3
a.-dan 97v3
a.-dan (bir a.) 113r2
a.-ı 28v2 (aġzı)
a.-ı (diŋmez) 37v5 (aġzı)
a.-ına (şekker aluban) 57v5 (aġzına)
a.-ında 44v1 (aġzında)
a.-um 177v4 (aġzum)
a.-uma 114v1 (aġzuma)
a.-uŋda 62v6 (aġzuŋda)
a.-uŋdan 104v7 (aġzuŋdan)

aġla-: Ağlamak, zor durumda kalmak, sıkıntıda olmak.
a.-duġı (ḳan a.) 101r1
a.-duġuŋ 187v2
a.-dum 118v1
a.-madın 187v2
a.-maḳ 110r4
a.-r 145r2, 187v1, 205v2
a.-ram 128v7
a.-rıdum (ġarībseyüp a.) 205v1
a.-rın 130r6
a.-rısam 174v6
a.-saŋa 204v5
a.-yısar 134v6

aġlat-: Ağlatmak.
a.(d)-up 204r6

aġu: Ağı, zehir. krş. bk. **ağı.**
a.-dur 109v6
a.-yı 29v3

aġyār: (Ar.) Gayrılar, başkalar, yabancılar. ***mec.*** Söz konusu bile olmamak.
a.-iken 149r2

āh: (Ar.) Âh, âh etme. ***Tas.*** Âşıkın iç âlemindeki ateşin ve elemin ifadesi; yürekten vuslata doğru giden parçalar kopmak. “Allah kelimesinin ilk ve son harfi bir araya getirilirse “âh” meydana çıkar ki bu Allah adının kısa şeklidir. Âşıkın âh demesi O’na sığınmasıdır.” (SU, s. 26)
ā. 100r5, 174v6, 205r5, 205r5, 205r6, 205v1, 205v2, 205v3, 205v4, 205v5, 206r1
ā. (ėdeler) 198v3
ā. (ėdüp) 182r6
ā. (ėt) 73v4
ā. (ḳıluram) 93r2
ā.-ıla 61r1, 73v4
ā.-uma 120v5, 153r3

ʿahd (1): (Ar.) Devir, zaman, gün.
ʿa.-i (gitdi) 187r4

ʿahd (2): (Ar.) Söz verme, söz alma, taahhüt etme, üstlenme. ***Tas.*** Misak; ezel bezminde insanların Allah’ı Rab tanıyacakları ve kendilerini onun kulu bileceklerine dair verdikleri söz; ilk ve ilahi ahit.
ʿa. (-i sābıḳ) 175r4

aẖī: (Ar.) Kardeş, dost, yiğit, cömert. ***Tas.*** Allah aşkını talep eden.

a. 19r3, 69r6, 95v2, 149v6, 195v6, 195v6, 196r1, 196r2, 196r3, 196r4, 196r5, 196v1, 196v2, 196v3, 196v4, 196v5, 196v6

a.-lere 202v1

āḫir: (Ar.) Son, sonraki, en sondaki; sonsuz.

ā. 42v3, 60r4, 82r2, 117r3, 130v5, 157r3

ā. (evvel a.) 69r1, 131v1, 135v4, 140v5

ā. (zamān olısar) 92r3

ā.-i 140v5

āḫiret: (Ar.) Ahiret. krş. bk. **āḫret.**

ā. 3r8, 96v2, 202v1

ā. (bilmek gerek) 110r6

ā. (dünyā ā.) 49r4, 86r3

ā. (dünyā ā. belāsını) 180v1

ā. (dünyā ā. bir oldı) 60v2

ā. (dünye ā.) 78r7

ā. (dünye ā. elden ḳoyup) 177r3

ā. (dünye ā. ḳovana) 65v5

ā.-de 157v6, 174v2, 58v1

ā.-den 38r1

ā.-e 75v3, 75v4

a.-e 107r6 (āḫrete)

ā.-e (sefer ėdem) 134v2

āḫret: (Ar.) Âhiret. krş. bk. **āḫiret**

ā.-i (ḳabūl ėtdük) 178r5

aḥmed: (Ar.) Hz. Muhammed.

a.-üŋ 118v2

a.-üŋ (dostlıġına) 206v3

aḫşam: Akşam.

a. 35r2

a. durur 108v7

aḥvāl: (Ar.) Hâller, oluşlar, durumlar, işler.

a.-i 42v2, 143v5

a.-in 3r8

a.-ini 28r2

a.-ini (dėyüp) 52r3

a.-üm 87r6, 136r5

a.-üm (söylemege) 101v4

a.-ümi (bildürem) 143r4

a.-ümi (dėyem) 175r1

aḳ: Ak, beyaz. Metinde ak sözcüğü; temizlik, lekesizlik; sayfa, defter, kitap; yaşlılık; iyi sonuçlar, kolaylık sağlama; iyilik, hayır gibi anlamlar kastedilerek de kullanılmıştır. krş. bk. **aġ.**

a. 105r2

a. (ḳara ṣaḳala a. iner) 114v7

a. (ne ḳara oḳıdı ne a.) 104r1

a. (ṣaḳallu) 165r1

a. (yüzüm a.) 128v3

a.-a (ḳarayı a. yazar) 201v3

a.-dan (ḳarayı a. ṣeçer oldum) 145r6

a.-dan 73r6

aḳ-: Sıvı akmak, akıp gitmek; akmak, meyletmek, koşmak; akın etmek, hücum etmek. ***Tas.*** Vahdete doğru yol almak, vahdet yolcusunun nefsanî engelleri kaldırıp ruhuna şekil vermesi.

a.-an (ırmaḳ olup a.) 128v6

a.-ar 101r1, 173r5

a.-ar (sel gibi a.) 29r1

a.-arısa 187r6

a.-arlar 9r6

a.-dı 17v2

a.-duḳ 161v5

a.-maz 51r1

a.-maz (ḥūrīye a.) 41r3

a.-mış (ṭamar a.) 144v1

a.-up 17v4

aḳa aḳa: Aka aka, akarak.

a. 17v2

aḳar: Akan.

a. (ṣu) 187r5

aḳça: Akçe, para.

a. (başına a. dizerler) 114r7

aḳdar-: Yere yıkmak, devirmek, alt etmek, yenmek.

a.-ur 98v6

aḳdem: (Ar.) İlk, önce, önceden, daha önceki, ezelî.

a.-denidi 4v7

ʿāḳıbet: (Ar.) Son, sonunda, nihayet.

ʿā. 52r1, 59r5, 79r6, 93r1, 162r3, 197r4

ʿāḳıl-āne: (Ar.+Far.) Akıllıcasına.

ʿā. 90r5

aḳıt-: Akıtmak, akın akın çekmek, celbetmek.

a.-maġa (āb-ı ḥayāt a.) 56v1

a.(d).-up (ḳan a.) 127r1

ʿāḳil: (Ar.) Akıllı, akıl sahibi.

ʿā. 47v4, 52r5, 113r2

ʿā. (olmaḳlıḳ) 32r4

ʿaḳ(ı)l: (Ar.) Akıl. ***Tas.*** Cehalete engel olan, gerçekleri gördüren. Yükseliş ve düşüş arasında sürekli gidip gelir.

ʿa. 3r6, 3r6, 19r4, 38v5, 39r4, 60r4 (ʿaḳl)

ʿa. 8r4, 8r5, 11r2, 11r5, 16v2, 16v4, 17r2, 19r2, 26v3, 27r1, 38v6, 39r5, 39r6, 52r3, 52r4, 106v3, 114v3, 123v2, 128r4, 159v5 (ʿaḳıl)

ʿa. (ėrmez) 82v4 (ʿaḳıl)

ʿa. (gitdi) 66v3 (ʿaḳıl)

ʿa. (u fehim-nis̱ār olsun) 72r3

ʿa.-a 26v5, 26v6, 26v6

ʿa.-a (danış) 19r6

ʿa.-a (uy) 39r5

ʿa.-da 3v5

ʿa.-dan 16v1 (ʿaḳıl)

ʿa.-ı 87r3

ʿa.-ı (beleşde ḳoma) 168v1

ʿa.-ı (bilüsi) 19r5

ʿa.-ı (ėren) 193v4

ʿa.-ı (ėrmez) 179r5

ʿa.-ı (yavı varmış) 7r1

ʿa.-ısaŋ 7r3

ʿa.-lar 123v1 (ʿaḳıl)

ʿa.-um (bilüm) 56r2

ʿa.-um (gitdi) 153v4

ʿa.-um (uṣṣum ʿa. aldurdum) 157r4

ʿa.-um (vardı) 145r3

ʿa.-umı (başa dėvşürdi) 145v1

ʿa.-umı (uṣṣumı ʿa. aldı) 185r1

ʿa.-umuŋ 64r1

ʿa.-uŋ 7r2, 42v5, 44v2

ʿa.-uŋ (ėrerse) 118r2

ʿa.-uŋ (ḳatında) 6v6

ʿaḳl-ı cüz'ī: (Ar.) Parça, yarım akıl; sınırlı akıl. ***Tas.*** Kendisi ile dünya işleri görülen akıl, eşyaya bakan akıl,

düşüş noktasındaki akıl. Ki bu insanı şehvet ve şüphe denizlerine atar, müşkillerin ağına düşürür.

ʿa. (baḳış baḳar) 43v4

ʿa.-den 43v3

ʿaḳl-ı küll: (Ar.) Bütün, tam akıl; sınırsız akıl. ***Tas.*** Kaynağı can içinde olan akıl, perdesi kalkmış akıl, ilimleri idrak eden akıl. Eşyanın bâtın ve sırlarını, hakikatlerini ve ruhlarını idrak eder. Kendini ve kendi sıfatlarını idrak eder, kendi ilmini de idrak eder, kendi ilmiyle O'nun ilmini idrak eder. "Hiç yeryüzünde dolaşmadılar mı? Zira dolaşsalardı, elbette düşünecek kalpleri ve işitecek kulakları olurdu." (Hacc, 22/46)

ʿa. 113r2

ʿa.-e 99r6

ʿaḳl-ı küllī: (Ar.) krş. bk. **ʿaḳl-ı küll.**

ʿa.-dür 3v1

ʿaḳl-ı maʿād: (Ar.) Geleceği, bu dünyadan sonraki ahiret hayatını kavrayan akıl.

ʿa.-dur 3r8

aḳl-ı maʿāş: (Ar.) Geçim, kazanç düşüncesi içindeki akıl.

ʿa.-dur 3r7

ʿaḳl-ı maʿīş: (Ar.) krş. bk. **aḳl-ı maʿāş.**

ʿa. 43v4

aḳsır-: Aksırmak. krş. bk. **aḳsur-**

a.-dı 186r2

aḳsur-: Aksırmak. krş. bk. **aḳsır-**

a.-dı 133v1

al: Hile, düzen.

a.-ıla 204v3

al-: Almak; gereken şeyi kendine mâl etmek; ele geçirmek, öldürmek; yakalamak, elde etmek; yenmek, istila etmek, kaplamak; istemek, talep etmek; söz dinlemek; ders almak, ders çıkarmak; kör etmek; fethetmek; toplamak; kaldırmak; tahta geçmek.

a. (ṣabır a.) 28r2

a. (ver a.) 113v2

a.-a 13r3, 32r5, 71v5, 121v1, 173v4

a.-a (cānuŋ a.) 23v5

a.-a (elüŋ a.) 39v2

a.-a (emāneti a.) 182r2, 182r3

a.-a (ḳoyna a.) 149v6

a.-a (mülki a.) 5r3

a.-a (ögüt a.) 151r6

a.-alar 121v1

a.-alar (ṣorı ḥisāb a.) 172v3

a.-an 179v2

a.-an (göŋlüm a.) 130r7

a.-an (himmet a.) 174r6

a.-ana 126r4

a.-anda 177r3

a.-ası (güher a.) 201r3

a.-asın 148v1, 148v3, 156r4

a.-asın (dür ü gevher a.) 45v5

a.-asın (ʿışḳ a.) 41v4

a.-asın (naṣīb a.) 154r6

a.-asını (cānını a.) 180r6

a.-ayıduḳ (ḫaber a.) 46r3

a.-ayıduŋ (ḥisābuŋı a.) 51v4

a.-dı 18v4, 23r6, 24r5, 81r2, 151v7, 186r1

a.-dı (gitdi) 41r1

a.-dı (göŋlümi a.) 130r3, 191r6
a.-dı (göŋlüŋ a.) 130r6
a.-dı (ʿışḳuŋ a. benden beni) 202r3
a.-dı (leẕẕet a.) 172r3
a.-dı (sözleri a.) 156r4
a.-dı (taḫtı a.) 11r3
a.-dı (uṣṣumı ʿaḳlumı a.) 185r1
a.-dı (varlıġum dost a.) 176v4
a.-dı (yolı a.) 26v1
a.-dı (yolum a.) 8r3
a.-duḳ (elümüze a.) 177v6
a.-duḳ (güher a.) 201r4
a.-dum (göŋlin a.) 163r5
a.-duŋ (gözlerin a.) 204r6
a.-ġıl (ḥisābuŋı a.) 117v2
a.-ġıl (ʿibret a.) 151r3
a.-ġıl (sözleri a.) 178v1
a.-ıgörüŋ 76v4
a.-madın 159r5
a.-maduŋ (ʿibret a.) 150v2
a.-maḳ (naṣīb a.) 110v1
a.-maḳdur (ʿibret a.) 150v2
a.-maya (yėl a.) 161r3
a.-maz (murād a.) 76v6
a.-mazısa (dad a.) 141v5
a.-mış 22v3
a.-mış (ṭutup a.) 22r5
a.-mış (yolı a.) 26v2
a.-mışdur 176r6
a.-mışıdı 146v3
a.-uban (aġzına şekker a.) 57v5
a.-up 56v1
a.-up (deŋiz yüzinden ṣu a.) 121v5
a.-up (göŋül ḳalʿasını a.) 180v3
a.-ur 44r6, 48r5
a.-ur (arslanları a.) 98v6
a.-ur (cān a.) 105r4, 158r6
a.-ur (cānı vėren a.) 196v6
a.-ur (ḳardaşın a.) 137r2
a.-ur (naṣībini a.) 35r4
a.-ur (ögüdi a.) 52v6
a.-ur (ögüdüŋden a.) 116r4
a.-ur (ördek a.) 116r5
a.-ur (sözin a.) 66v2
a.-urısaŋ (ögüt a.) 43v7
a.-urlar (ḳısmet a.) 10v3
a.-ursın 82v2

ala: Alaca, karışık renk.
a. (çardaġiçün) 146r5

ʿalā küll-i ḥāl: (Ar.) Şöyle böyle, olduğu kadar.
ʿa. 117r2

alçaḳ: Toprak, yer, ova; mütevazı, yavaş, sakin. (TS)
a. (olġıl) 110v2
a. (varasın) 18r5
a.(ġ)-a 17v4
a.-da 139v3
a.(ġ)-ından (yėr a.) 17r4

alçaḳlıḳ: Alçakgönüllülük, mütevazılık.
a. 17r2, 17r3, 17r6, 18r4
a.(ġ)-ı 17v2, 18v1, 19r2, 19v2

alda-: Aldatmak, kandırmak, oyun etmek.
a.-dı 8r3, 15v6, 149r5
a.-duŋ 205r5
a.-maya 153r3, 153r4

aldan-: Aldanmak, kandırılmak.
a.-ayın 153r3
a.-duḳ 71r5
a.-ma 147v3

a.-ma (fānī naḳşa a.) 79v3

a.-uban 110r5

aldaŋḳuc: Aldanma aracı, oyalayıcı, aldatıcı şey.

a.-ları 199v1

aldur-: Kaptırmak.

a.-dum (uṣṣum ʿaḳlum a.) 157r4

a.-up (naṣībin a.) 171r3, 177v1

a.-ur (naṣībin a.) 13r3

ʿalem: (Ar.) Bayrak, sancak, nişan.

ʿa.-leri 8v4

ʿālem: (Ar.) Kâinat, dünya, âlem. ***Tas.*** "Âlem, âdeta görecek gözü, işitecek kulağı olanların Allah'ın ayetlerini tanıyıp, böylece kendi müşahedeleriyle Yaradan'ın zatına yönelebilecekleri uçsuz bucaksız bir kitaptır." (TYİ, s. 13)

ʿā. 25v4, 35r4, 37r1, 46v3, 61r5, 62v3, 66r5, 85r6, 130r7, 141v5, 141v6, 165r2, 167v6, 173r5, 175r2, 179v1, 191r1, 198r5

ʿā. (bāḳī ʿā.) 40r2

ʿā. (bulanurısa) 167v4

ʿā. (cebbār-ı ʿā.) 133r1

ʿā. (faḫr-ı ʿā.) 158v6

ʿā. (faḫri) 80v3, 198v2

ʿā. (ḫalḳı) 136v3, 149r6

ʿā. (iki ʿā.) 53r4

ʿā. (on sekiz biŋ ʿā.) 169v3

ʿā.-e 66r4, 109v3, 127r6, 135v6, 168v4, 208v3

ʿā.-i 186v6, 186v7

ʿā. (-i kes̱retde) 160v2

ʿā.-i (üstüme dėrem) 143r4

ʿā. (-i vaḥdetde) 160v2

ʿā.-inde (ḥaḳīḳat ʿā.) 149r3

ʿā.-ler 104r3, 147r5

ʿā.-lere 143r4

ʿā.-lere (destān ola) 59r3

ʿā.-lere (ṭūfān olam) 140v4

ʿā.-üŋ 18v3, 179v5, 185r6

ālet: (Ar.) Âlet, vasıta, makine. ***Tas.*** İnsan bedeni.

ā.-idür 73v6

ʿaleyhi's-selām: (Ar.) "Ona selam olsun!" anlamında peygamberlerin adları söylenirken kullanılan söz.

ʿa. 84r2

alıḳ: Giysi; kötü, fena, alçak. (DLT, alıġ/ḳ: Kötü, fena, alçak.)

a. (görmegil) 184v4

alın: Alın.

a.-umı (ay bilürem) 97v6 (alnumı)

a.-uŋ 105r3 (alnuŋ)

ʿalī: (Ar.) Hz. Ali. Dört büyük halifenin sonuncusu ve Hz. Muhammed'in amcazadesi ve damadıdır. İslam dinini kabul eden ilk 4, hayattayken cennetle müjdelenen 10 kişiden biridir. 8-10 yaşlarındayken İslamı kabul ettiği ve yüzünü hiç puta döndürmediği için "kerremallahu veche" diye tazîm edilir. Esedullah (Allah'ın aslanı), El-Gâlib (üstün gelen) ve Haydar (aslan) lakaplarıdır. Peygamber'in Medine'ye hicreti esnasında yatağına yatarak canını tehlikeye atan odur. Bedir, Uhud, Hendek de dâhil olmak üzere birçok

sefere katılmış ve Hayber'de destanlaşan bir sancaktarlık yapmıştır. Hz. Osman'ın şehit edilmesinden sonra hilâfet makamına getirilmiştir. Fakat kendisini tanımak istemeyen ve Hz. Osman'ın kanının yerde kaldığı iddiasıyla Hz. Ali'ye karşı çıkan Şam valisi Muâviye ile Sıffîn'da yapılan savaştan sonra, halifenin hakem usulüyle seçilmesi kararlaştırıldığında, Hz. Ali taraftarları içinde bu fikri beğenmeyip ordudan ayrılanlar olmuştu. Haricîler adı verilen bu kişilerin suikastı sonucu 661 yılında şehit edilmiştir. Yiğit, sabırlı, cömert, iyiliksever olan Hz. Ali, Hz. Peygamber'in kızı Fatma ile evlenmiş ve Hasan, Hüseyin, Zeynep adlı üç çocukları olmuştur. Peygamber soyu onda devam eder. Hz. Peygamber onunla ilgili olarak "Ben ilmin şehriyim, Ali de onun kapısıdır. O hâlde ilim isteyen kimse kapıya gelsin." buyurmuştur. (ADŞS, s. 18-19)

ʿa. 80v2, 201r5

ʿa. (yy-i murtażā) 71v4

ʿa.-yi 152v4

ʿa.-yile (ḳılıç urdum) 118v3

ʿālī: (Ar.) Yüce, ulu.

ʿā. (ṣabr-ı ʿā.) 29r3

ʿā.-dür 68r2

ʿālim: (Ar.) Bilgin, ilim ehli.

ʿā. (ferecile ʿā. olmaz) 193r7

ʿā. (-i deyyān ẕāt) 88v5

ʿā.-ler 201v3

ʿā.-lere 96r2

alḳış: Alkışlamak, övmek, ululamak, dua etmek.

a. (ėder) 32r4

Allāh: (Ar.) Allah. ***Tas.*** Allah bütün isimlerin hakikatlerini kendinde toplayan ulûhiyet mertebesine verilmiş özel zat ismidir. Allah en yetkin, kuşatıcı, bütün isimlerin –zıt veya değil- anlamlarını içeren isimdir. Kayıtsız şartsız etkin ve tesir edendir. Gören ve görülen her şey Allah'ın ilmindedir; ilmi de Allah'tan ayrı değildir. Hiçbir tanım onu belirleyemez; sadece susulur. (İAS, s. 55-57) Kul, hayalinde veya düşüncesinde Allah'a bir suret vermemelidir. Aksi takdirde düşüncesiyle yarattığı ilaha tapmış sayılır. Doğrusu, peygamberin bildirdiği ve Kur'ân'ın anlattığı Allah'a inanmalarıdır.

A. 91r5, 115r4, 125r3, 125r3, 125r4, 125r5, 125r6, 125v1, 125v2, 125v3, 125v4, 125v5, 125v6, 126r1, 126r2, 150r5, 174r5, 186r3

A. (teʿālā) 3v1

A.-a (baḳar) 39r5

A.-uŋ 139v5, 200r2

A.-uŋa (dutġıl yüzi) 126r2

alt: alt.

a.-ına (yėr a.) 176r2

a.-ında (aġır yüklerüŋ a.) 71r3

a.-ında (ḳara ṭopraġuŋ a.) 144v5

a.-ında (ṭaş a.) 203r3

altı biŋ altı yüz altmış altı: 6.666, Altı bin altı yüz altmış altı, Kur'ân-ı Kerîm'deki toplam ayet sayısı.

a. 86v2

altı biŋ yėdi yüz: 6.700, altı bin yedi yüz.

a. 188v4

altıncı: 6., altıncı.

a. 148v2

altmış biŋ: 60.000, altmış bin.

a. 169v7

altun: Altın, maddî değer.

a. (dünye a. gümişin ḳo) 96r4

a. (terāzūya a. uran) 135r7

a.-a (māla geldüm) 136r4

a.-ı (mālı dökile) 174r1

aʿmāl: (Ar.) Ameller, işler, fiiller, dünyadayken yapılanlar.

ʿa.-ümi (dartasın) 210r2

amān: (Ar.) Emin olma, korkusuzluk, güven, emniyet.

a. (vėrmez) 114r5

ʿamel: (Ar.) İş, fiil, hareket, niyet.

ʿa. 24r5, 47v5, 81r2, 97v1, 98r2, 103v1, 172v2

ʿa. (ėdelüm) 172r7

ʿa. (eyle) 47v5, 182v1

ʿa. (eylemedüŋ) 193v2

ʿa. (eyü ʿa.) 24r3, 76v6

ʿa. (eyü ḫulḳ u ʿa.) 111r3

ʿa. (ʿilm ü ʿa.) 26r1, 40r5, 59v6, 66r1, 143v2, 167r2

ʿa.-ile (iş ʿa. biter) 99r4

ʿa.-lerüŋ (eyü ʿa.) 109r1

ʿa.-lüler (eyü ʿa.) 75r6

ʿa.-üm (ḳarşuma gele) 147r2

ʿa.-üm (maḥalleleri) 98r1

ʿa.-üŋ 115r6, 115r6

ʿa.-üŋ (ʿilmüŋ var ʿa. yoḳ) 151r1

ʿa.-üŋdür 53v5

ʿa.-üŋe 167r2

ʿa.-üŋile (ḳalasın) 182r6

ʿamele: (Ar.) İşçi, ırgat.

ʿa. (Yūnus) 86v3

ʿāmm u ḫāṣṣ: (Ar.) Halk ve seçkin kimseler, herkes. krş. bk. **ḫāṣṣ u ʿāmm.**

ʿā. 37r2, 169v7

ʿā.-ı 203r2

ammā: (Ar.) Ama, fakat, lakin, ancak; şu kadar ki, öyle ki.

a. 3v4, 110v6

ʿāmmī: (Ar.) Sıradan, basit, bayağı; umûma ait. ***Tas.*** Hakikat âleminden uzak düşmüş.

ʿā. (olam) 138v5

ān: (Far.) Şu, bu.

ā. (olam) 140r3

aŋ-: Anmak, sözünü etmek; hatırlamak; anlamak.

a.-a 68r6

a.-duŋ 186r4

a.-ıcaġaz 69v2

a.-ma 61r5, 175v4

a.-maġa 51v3

a.-maġuŋ 51v2

a.-maḳdan 169r1

a.-maya 57r3, 180r5

a.-mayam 175v2

a.-mayanlar 99v6

a.-maz 206r1

a.-maz (ola) 176r3

a.-sun 159v5

a.-uban 142r6

a.-ubanı 110r4

ana: Ana, anne. ***Tas.*** Unsurlar. (AG-1, s. 473)

a. 50r6, 111r7, 175v5, 205r2

a.-dan 141r2

a.-dan (ölür çün a. ṭoġan) 126r1

a.-dan (ṭoġmış gibi geldüm) 120v6

a.-ŋ (ataŋ a. ḥaḳḳ'ın) 156r2

a.-ŋa (kābin ḳıydur) 154v4

a.-sına 145r1

a.-sına (düşdi) 114r3

aŋa: Ona.

a. 2r3, 2v2, 11v2, 11v2, 13r6, 17r2, 18v2, 18v3, 24v4, 25r4, 26v4, 27r5, 27v6, 32r4, 32v5, 36v6, 37r2, 38v4, 38v5, 39r4, 40v1, 41r2, 41r5, 46r6, 47r1, 47r5, 52r2, 56v3, 57r6, 59v1, 60v5, 67r2, 67r3, 67r3, 67r4, 83r5, 88r5, 88v6, 89r3, 90r3, 93v4, 99v4, 102r3, 102r4, 104r3, 109r4, 116r1, 116r1, 121r6, 136r2, 146r2, 146r6, 151r7, 152r4, 152r5, 156r1, 160v5, 169v4, 181v4, 183r5, 183v4, 186v1, 188r3, 188r6, 190v5, 191r2, 191v5, 193r2, 200r3, 200v2, 200v3, 200v4, 200v5, 206v3, 209v3

anca: O kadar, öyle.

a. 4v8, 61v5, 204v6

ancaḳ: Sadece, yalnız.

a. 150v2

ancılayın: Onun gibi, o kadar, öyle.

a. 35r5

anda (1): Orada.

a. 20v5 , 20v5, 21v1, 23r4, 25v6, 40v2, 43r1, 46v3, 61v1, 61v5, 65v6, 66r1, 76v6, 91r4, 93r5, 99v6, 112r2, 112r5, 113v1, 113v5, 113v5, 113v6, 114r4, 114r5, 124r4, 124v4, 124v4, 124v4, 124v5, 125r1, 126v2, 127v6, 133r6, 133v2, 133v2, 133v5, 134v6, 145v3, 147v2, 147v3, 147v6, 148r2, 148r3, 148r4, 148r5, 148r6, 148v2, 148v4, 149r3, 149r4, 149r6, 149v2, 153v6, 154v2, 154v3, 160v1, 171v2, 171v2, 171v3, 171v4, 171v5, 171v6, 171v7, 172r1, 172r2, 172r3, 194v6, 208r2, 208r3, 208r6

a.-dur 77r1, 77r2, 77r3, 93r5, 93v2, 93v2, 144r2

a.-yıdum 118v5, 120r5, 132v4, 133r1

anda (2): O zaman.

a. 168r2, 202v2

anda (3): Oraya.

a. 127v6, 148v3, 153r2, 176r6

andaḳ: Hemen, o anda, derhal.

a. 27r3, 178v5

andaki: Oradaki.

a. 160v5

andan (1): Ondan.

a. 2r4, 5r2, 17v5, 39v5, 41v1, 45r6, 48r5, 61v6, 63r5, 72r3, 73v3, 88v5, 89r4, 102r5, 146r4, 150r1, 150r5, 151r5, 155r4, 157v5, 164r6, 166v1, 188r5, 189v5, 190v5, 190v5, 191r1,

191v2, 193r4, 193r6, 196r2, 198v2, 203r5

andan (2): Oradan; sonra, ondan sonra.

a. 9r5, 76v6, 78v2, 113v4, 124r3, 124v4, 205r1

andan (3): Onunla.

a. 135v6, 136v2

anı: Onu

a. 2r4, 2v1, 4v6, 5r1, 6v5, 7r2, 7r4, 8r5, 8v6, 11v2, 13r1, 17r3, 17r4, 19r4, 21v2, 22r2, 22r5, 22v1, 22v3, 27r4, 29r4, 30r6, 33v3, 34r2, 34v4, 36r2, 36r6, 37r5, 40r1, 40v5, 41r4, 44r6, 44v4, 45r2, 45r3, 46v1, 46v2, 47r3, 47r6, 47v4, 48r2, 49r2, 49r4, 53r2, 56r3, 63r1, 63r2, 63r3, 64r1, 68r6, 74r2, 76v4, 76v5, 82r1, 82v3, 82v4, 88v4, 90r6, 94r5, 94v4, 96r6, 96v3, 98r5, 102r4, 104r4, 116r6, 119r4, 121r5, 122v5, 132r2, 143v5, 143v6, 146r5, 150r5, 150v3, 151v7, 152r4, 160r3, 163v5, 164v3, 165r4, 169v4, 169v4, 169v5, 169v6, 171r2, 176v1, 176v3, 176v5, 184v8, 185r6, 187r3, 191r2, 191v2, 196r3, 196v5, 199r5, 204r4, 209v5

anın: Onun için.

a. 178r2, 179r5

aŋla-: Anlamak, telakki etmek; dinlemek.

a. 102v5, 112v3

a.-dı 100v2

a.-duḳ 202v6

a.-dum (bildüm dėme) 82r2

a.-ġıl 77v3

a.-madın 202v6

a.-mayan 73r4

a.-maz 74r5

a.-rısaŋ 96v5, 98v1

a.-sun 92v5

a.-ya 48r4

a.-yana 58v6, 69v3

a.-yası 202v5

a.-yuvar 115v1

anlar: Onlar.

a. 82r1, 89v3, 92r6, 149v6, 187r3, 192r6

anlara: Onlara

a. 86v1, 116r1, 126v6

anlarda: Onlarda.

a. 18v5

anlaruŋ: Onların.

a. 6r3, 115v5

aŋmaḳlıḳ: Hatırlamak, sözünü etmek.

a.(ġ)-a 142r6

ansuz: Onsuz.

a. 43v5, 90v1, 130v1, 165v4, 206v3

a. (olursam) 122v6, 123r2

aŋsuzın: Ansızın, birden bire.

a. 21v4, 172v1

ʿanter: (Ar.) Hz. Ali’nin savaştığı ve öldürdüğü söylenen efsanevî bir kahraman.

ʿa.-i 69r2

anuŋ: Onun.

a. 4v3, 6r2, 6r4, 8r4, 16v2, 22r2, 29v5, 33v4, 33v5, 33v6, 36r2, 37r1, 37v4, 39v6, 41r2, 43v6, 65v4, 68r6, 68r6, 68r6, 68v6, 69v2, 73v6, 74r5, 78v7, 80r6, 81r2, 83r5, 88v2, 90r5, 93r3, 99r3, 100r6, 102r5, 103v5,

116r5, 120v4, 121r6, 129v2, 136v1, 137r4, 157v5, 162r4, 166v2, 171r6, 176v2, 177v3, 177v4, 185r6, 189r1, 189r1, 189r3, 191r2, 192r5, 192v4, 194r3

a.-dur 11r6, 11r6

anuŋçün: Onun için.

a. 16r4, 28r3, 31v4, 34r2, 40r3, 41r5, 43v5, 47r4

anuŋıla: Onunla.

a. 143r4, 149r4, 192r6, 203v6

anuŋiçün: Onun için, bu yüzden.

a. 64r6, 109v2, 160r2, 196v2, 197v2

anuŋla: Onunla

a. 12v2, 51r4, 64v4, 122v6, 185r3

ap-arıca: Tertemiz.

a. 200v2

ʿār: (Ar.) Utanma, hayâ, utanç duyma ***Tas.*** Kibrine yedirememe; sözünde durmama, söylediğini yapmama.

ʿā. 95r4, 106r3

ʿā. (eyledi) 186v3

ʿā. (olmadı) 206v4

ʿā.-ı 34r5

ʿā.-um 88r4

ar-: Yorulmak, yorgun düşmek.

a.-maġıla 163r7

a.-mazlar 169r2

ara: mahal, mevki, mekân, yer, esna, vakit, aralık, mesafe; içinde, arasında.

a. 90v1

a. (yerde) 185r2

a. (yerden) 102v6

a.-da 14r4, 64v2, 67r2, 72r4, 72r5, 73v3, 204r1,

a.-da (biŋ a. biri) 19r3

a.-da (bu a.) 176v6

a.-da (ol a.) 2r2

a.-dan (bu a.) 26r6

a.-dan (götürmegil) 162r5

a.-muzda 136v6

a.-sına (giriser) 101v5

a.-sında 85r6, 185r3

a.-ya 203r2

ara-: Aramak, yoklamak, incelemek.

a.-mayan (yolın a.) 206r5

a.-yayın 153r5

ʿarab dili lisān: (Ar.+T.+Ar.) Arapça.

ʿa. 111r4

ʿarafāt: (Ar.) Arafat.

ʿa.-a (çıḳan) 129v4

ʿaraṣāt: (Ar.) Mahşer yeri.

ʿa. (oldı) 17r5

ʿa.-ı 205r2

ʿaraż: (Ar.) İşaret, alamet; aslında olmayıp bir şeye sonradan eklenen nitelik. ***Tas.*** Maddî âleme ait şeyler, mal mülk, dünyalık.

ʿa. 86r4

ʿarbede: (Ar.) Kavga, patırtı; ağız dalaşı.

ʿa. (ḳılur) 207r4

ardınca : Arkasından.

a. 2r4, 175v7

arı: Temiz, arı, pak; masum, suçsuz, günahsız, aklanmış; güzel, parlak.

a. (dirlik dirilenler) 108v6

a. (yüri) 137r4

a. (dirlik) 18r3, 22v4

a. (cān) 6r1

a. (olmazısa) 24r4

arılıḳ: Temizlik. ***Tas.*** Nefsin aşağı niteliklerinden kurtulmuşluk, sıfatlar bakımından arınmışlık.

a.(ġ)-ı 105r3

ʿārif: (Ar.) İrfan sahibi olan, hakkıyla bilen, bilici. ***Tas.*** Allah'ın sırları kendisine açılmış olan seçkin kul, herkesin göremediği manevi gerçekleri gören, anlayan kimse. (Arif âlimden farklıdır. Âlim dış âlemi bilen, arif ise ezel sırları kendisine açılmış olan, Allah'ı, kâinâtı, nefsini tanıyan, bilen, kalp gözü açık, irfan sahibi kimsedir ve kitabî bilgiyi aşmıştır.)

ʿā. 69v3, 168v6, 170r2, 184r6

ʿā.-den 169v1

ʿā.-iseŋ 82r2

ʿā.-ler 91v1, 194v5

ʿā.-ler (datsun duzumı) 181v5

ʿā.-lerden 59v3

ʿā.-lere (ḫıdmet eyle) 59v5

ʿā.-leri 108r3

ʿā.-üŋ 184r5

armaġan: Bağış, ihsan.

a. 100r1

a.-ı 92v6

a.-ın (vėre) 99v6

arslan/arşlan: Arslan. ***mec.*** Yiğit, kahraman. ***Tas.*** Kibir ve gazap (iki arslan)

a. (hezār a.) 20v3

a. (iki a.) 148r3

a.-ları (alur) 98v6

ʿarş: (Ar.) Arş, göğün en yüksek katı, âlem tasavvurunda en yüksek nokta, 9. Felek. ***Tas.*** Bütün varlıkları ihata eden oluş dairesi; Allah'ın azametinin zuhur yeri, ilahi tecelli mahalli, ancak bu, altı yönün hepsinden de münezzehtir. Kâmil insanın kalbi de Allah'ın arşıdır. Yerlere göklere sığmayan Allah mümin kulunun kalbine sığar.

ʿa. 52v3, 137v1

ʿā. (çıḳam ʿā. üzere) 137v5, 138r1

ʿa. (göŋlümi ʿa. eyledi) 191v2

ʿa. (olam) 140v4

ʿa. (u ferş) 72r4

ʿa. (u kürsī) 86r5

ʿa.-a 183r1

ʿa.-a (çıḳam) 139r1

ʿa.-a (ėremedük) 71r5

ʿa.-a (ferşe) 71r5

ʿa.-a (ṣüner) 29v2

ʿa.-a (yaḳın varan) 121v5

ʿa.-da (aḥmed'üŋ döndürdüm ʿa. naʿlinin) 118v2

ʿa.-da (gezer) 52v2

ʿa-dan 74r4, 87r4, 93v5, 201v5

ʿa.-dan (bāṭını ʿa. ulu) 198r1

ʿa.-dan (vėrürem ḫaber) 76r3

art: Art, geri, arka.

a.-a (cihānı a. ṣaldı) 172r3

a.-ına (atdı) 39v4

a.-ına (baḳmaz) 9r1

a.-ındaġı 131r6

a.-um (öŋüm a.) 185r4

art-: Artmak, çoğalmak, ziyadeleşmek.

a.-adurur 160r2, 176v3

a.-ar 202v3

artuḳ: Başka, gayri, maada.

a. 58r3, 72r6, 125r3, 169v3, 180v6, 181r4, 201v4

a.(ġ)-ı 117v1

artur-: Artırmak, fazlalaştırmak, ziyadeleştirmek, biriktirmek, çoğaltmak; yükseltmek, üstün tutmak.

a.-dı 188r5

a.-ur 73r2, 82v6, 84v4

aru: Arı.

a.-yı 59v4

ʿarż: (Ar.) Sunma, önüne koyma, bildirme.

ʿa. (ėtmege) 126v2, 126v3

ʿa. (eyleme) 146r1

ʿa. (-ı ḥāli oldı) 52r4

ārzū: (Far.) Arzu, istek.

ā. (ḳılursın) 159r3, 159r3, 159r4, 159r5, 159r6, 159v1

ā.-m 146r1, 146r3, 146r4

ā.-m (geçdi) 146r4

ā.-muz 96r3

ā.-sından (nefs ā. geçüp) 74v6

ārzūla-: (Far.+T.) Arzulamak, istemek.

ā.-yan 85v4

ārzūman: (Far.) Arzu, istek, özlem.

ā. 132v6

as-/aṣ-: Asmak, idam etmek; sarkıtmak, koymak, yerleştirmek. ***Tas.*** Nefsin arzularını kanaat sayesinde yok etmek; nefsten sıyrılıp samimiyetle gönlünü sunmak.

a. (ḳanāʿat dārında nefsi boġazından a.) 99r5

a.-dı (cān budaġa a.) 173r6

a.-uŋ (manṣūr oldum a. beni) 153v1

ʿaṣā (1): (Ar.) Deynek, sopa, dervişlerin taşıdıkları sopa. ***Tas.*** Hak yolcusunun muhtaç olduğu erenler nefesi; salikin (Hakk'a yürüyen kişi) dayanağı olan Hakk'ın zatına olan aşkın kinayesi. Nesefî şöyle demiştir: "Aşk Musa'nın asası, dünya ise sürekli sihirler yapan sihirbazdır." (SCS, s. 47) Asa taşımak gelenek olmakla birlikte desteğin ve gücün de sembolüdür.

ʿa. 21v3

ʿa. (erenler nefesin ʿa. ėdin) 155v7

ʿa.-ŋa (urdum) 22r4

ʿa.-yı (uşatdı ʿa.) 21v5

ʿaṣā (2): (Ar.) İsyan etti. ***Tas.*** Hz. Âdem'in yapılmaması daha iyi olan şeyi yapması, cennette "Bu ağaca yaklaşmayın." emrine uyamaması.

ʿa. (ādem dėyü) 208v2

āsāyiş: (Far.) Rahat, huzur, sükûnet, emniyet.

ā. (ḳılan) 74r2

aṣḥāb-ı ṣuffa: (Ar.) Hz. Muhammed zamanında Mescid-i Nebî'nin etrafında yaşayan çoğu genç ve bekâr olan Medineli fakirler ve muhacirlerdir. Fakir olmalarına rağmen son derece samimi ve ihlaslı bir şekilde Allah'a ibadet ediyorlardı. İbn Mesud, Bilâl Habeşî, Selmân

Fârisî, Ebû Hureyre, Ebû Zer suffa ehlindendir. Kur'ân ve sünnet öğrencileriydiler. "Bu kişiler devr-i saadette tekke hayatının küçük bir örneğini teşkil etmişlerdir. Gündüzleri çalışan geceleri de ibadetle meşgul olan bu kişiler kanaatkârdılar ve ruhî tecrübelere önem veriyorlardı." (MT-1, s. 258). Mücahit olarak savaşlara katılmışlar, fethedilen yerlerde İslamı anlatmışlardır.

a.-yıla 126v5

aṣıl: (Ar.) Asıl, kök, kaynak, temel, hakikat, soy, nesep, başlangıç.

a. 6v4, 104r6

a.-dan 100r6

a.-ı 110v6 (aṣlı)

a. (-ı maʿdendeyidük) 189v7

a. (-ı mekān) 60r4

a.-ın (sözlerüŋ a. bilen) 73r4 (aṣlın)

a.-ına (gider) 107r4 (aṣlına)

a.-ına (ḳatmaġa) 179v5 (aṣlına)

a.-ına (uyaḳmaġa) 57r1 (aṣlına)

a.-ına (vara) 139r3 (aṣlına)

a.-ını (söz a. aŋlamayan) 73r4 (aṣlını)

a.-um 168r7, 168v2 (aṣlum)

a.-uŋ 168r6 (aṣluŋ)

aṣıl-: Asılmak, idam edilmek, darağacına gönderilmek.

a.-an (dāra a.) 127r3

a.-dum (manṣūr oldum a.) 134r2

ʿāṣī: (Ar.) İsyan eden, başkaldıran, isyankâr, günahkâr. ***Tas.*** Dili ve kalbi olmayan adam, cahil, gururlu ve asi kimsedir. Allah ona aldırmaz. Onda hayır yoktur. Allah kendilerini rahmetiyle kuşatıp, kalplerini kendisine imanla hidayete erdirerek bedenlerini taatla hareket ettirmedikçe, o ve benzerleri, hiçbir değeri olmayan çerçöp gibidir. Onlar azap ehlidir. (MTTS, s. 127)

ʿā. 6r2, 104v3, 190r2

ʿā. (ḫūludur) 50v1

ʿā. (yazasın) 208v3

ʿā.-dür 17v1, 70v1, 79r3

aṣil-zāde: (Ar.+Far.) Asil bir aileye mensup olan, soylu kimse. ***Tas.*** Olgun kişi.

a.-ler 59v2

aṣlā: (Ar.) Asla, hiçbir vakit, hiçbir şekilde, kesinlikle, katiyen.

a. 79v1

aṣlan: Arslan. ***Tas.*** ṭoḳuz aṣlan: dokuz kat gök (AG-1, s. 455); çok güçlü arzuları olan nefs.

a. (ṭoḳuz a.) 139r5

a. (olam) 138r4

a.-a (zencīr eyler) 158v4

aṣṣı: Fayda, yarar, kazanç, kâr. krş. bk. **aṣṣu.**

a. 74r1

a. (ėtmege) 73r1

a. (eyledi) 19r3

a. (eylemez) 34v2

a. (gözetmedüm) 108r2

a. (ḳılmaz) 175v5

a. (ḳılmaz ola) 175v6, 176r4

a. (ziyān) 61r2, 159v5

a. (ziyāndan fāriġ) 197r6

a. (ziyāndan geçdüm) 155r1

a.-dan (da geçdük) 108r2

a.-sı (olmaya) 173v4

a.-ya 133r6

aṣṣu: Fayda, yarar, kazanç, kâr. krş. bk. **aṣṣı.**

a.-m (buçuḳ pūllıḳ a. yoḳ) 97v7

āsūde: (Far.) Rahat, gailesiz, dinç.

ā. (olam) 139r6

ā. (olur) 8r2

aş: Yemek, çorba, yiyecek.

a. (oldı) 185r5

a.-um (ʿışḳuŋ şarābından a.)

aş-: Aşmak, geçmek, katetmek. ***Tas.*** Bir zorluğu yenmek; vahdet yolunda nefsle ilgili engelleri aşmak; varlık yokluk bırakmak.

a.-asın 45r6

a.-duḳ 161r7

a.-maduŋ (ṭaġuŋdan a.) 51r6

a.-up (ṭaġlar a.) 94r3

aşaġa: Aşağı. ***Tas.*** Alçakgönüllük, mütevazılık.

a. 11v3

a. (ṭur) 83r2

a. (ṭuran) 18r6

a.-da 28v2

aşaḳ: Alçak, aşağı. ***Tas.*** Alçakgönüllülük, mütevazılık.

a. (varan) 18v2

aşaḳlıḳ: Alçakgönüllülük, tevazu.

a. 18v1, 18v3

a.-dur 18r6

a.-la 18v5

ʿāşıḳ: (Ar.) Âşık, tutkun, emre, mahabbette sınırı aşmış olan, sevdiğinin özelliğine intikal eden. ***Tas.*** Nefsini dünya nimetlerinin çekiciliğinden arındıran, bütün bağlılığı ve sevgisi Allah'a olan kimse, Allah'tan başka her şeye kör olan; kendini Allah'ta yok eden; Bektaşilikte muhib.

ʿā. 56v3, 57r7, 58v1, 65r6, 72r2, 74v3, 74v3, 74v4, 74v5, 74v6, 75r1, 75r2, 80r1, 88r5, 93r1, 101r1, 101r2, 101v1, 103v1, 103v2, 103v6, 104r3, 105r5, 106r5, 118v6, 119v5, 124r3, 124v6, 157v5, 160r2, 161r3, 166v1, 176v2, 180r6, 180v2, 181v1, 191r1, 191r3, 201r3, 206r7

ʿā. (olan) 56v4, 141r6

ʿā. (olana) 41v6

ʿā. (olanlar) 104v4

ʿā. (olanuŋ) 58r2, 184v7

ʿā. (oldı) 206r4

ʿā. (olduḳ) 203r1

ʿā. (oldum) 154r2

ʿā. (oldum) 163r3

ʿā. (olduŋısa) 206v4

ʿā. (olmadısa) 180v1

ʿā. (olmış) 126v3, 154r1

ʿā. (olur) 163v4

ʿā. (yūnus) 183v5

ʿā.-a 72r4, 106r3, 140v2, 140v2, 160r4, 170v4, 194v6

ʿā.-dur 52v4, 80r4

ʿā.-ıdı 195v4

ʿā.-ıdum 132r1

ʿā.-ısam 142r3

ʿā.-ısaŋ 77r4, 84r2, 90v3, 104r5, 104r7, 104v2, 106r3, 107v1, 154r4, 161r4, 161r4, 207v2

ʿā.-ıyam 135r2

ʿā.-lar 60r2, 60r2, 77r6, 85r6, 104v1, 126r6, 136r3, 179r4, 180v5, 181v3, 201v2

ʿā.-lara 58r2, 65r6, 72v1, 88v1, 121r1, 121v4, 122r3, 128r4, 131r3, 157v3, 159v4, 166v1, 178v4, 181v2, 183v7, 191r4, 206v4

ʿā.-larda 206v4

ʿā.-ları 177r3, 202r5

ʿā.-larıla 66r2, 118v6

ʿā.-laruŋ 56v2, 65v1, 67r2, 72r5, 72v1, 74r5, 85r4, 143r5, 173v1, 179r2, 180r6

ʿā.-savuz 104r3

ʿā.-uŋ 58r4, 72r3, 74r3, 77r6, 92v6, 101r1, 189r4

ʿā.-uŋ (derd-i ʿā.) 181v3

ʿāşıḳlıḳ: (Ar.+T.) Âşıklık.

ʿā. 57r6

aşın-: Eskimek, yıpranmak.

a.-maz 169r4

āşikār: (Far.) Belli, belirgin, görünür, açık, meydanda. krş. bk. **āşikāre.**

ā. (eyledi) 188v2

āşikāre: (Far.) Belli, belirgin, görünür, açık, meydanda, açıkça, açık bir şekilde. krş. bk. **āşikār.**

ā. 210r4

ā. (ḳıldı) 189v3

ʿaşr: (Ar.) Kur'ân-ı Kerîm'den on ayet miktarı okunan kısım.

ʿa. (oḳuyup ʿa. u āyet) 25v6

aşur-: Aşırtmak, geçirtmek.

a.-an (ḥamza'yı ḳāf'dan a.) 131r6, 141r4

āşüfte: (Far.) Çılgın gibi seven, aşktan perişan olan, sevdalı kimse, meftun.

ā. (olam) 139r6

at (1): İsim, ad. krş. bk. **ad.**

a. (ʿālemi dutmışıdı) 186v7

at (2): At. ***Tas.*** Terbiye ile dizginlenip kontrol altına alınması gerektiği için nefsi; çabukluğu bakımından vakit geçirmeden bir işe koyulmayı; ölümü, tabutu ve sürekli canlar alan Azrâil'i; yüksekten bakmayı ve iyilikten geri durmayı; nefsine kul olan vasıfsız insanları simgeler.

a. 57r6

a. (bırāġ a.) 8v3

a. (etegüŋ a. ėdinüp) 159r5

a.-a (aġaç a. bindüreler) 115r5, 176r2

a.-a (bin) 82v7

a.-ı 5v2

a.-ı (binmişler) 92r5

a.-ı (ecel a. segirdür) 15r1

a.-umuz (eyerlendi) 161v3

a.-ın (nefs a. segirtdürem) 138r6

a.-ları 9r3, 187r2

at-: Atmak, fırlatmak; koymak; terk etmek, vazgeçmek; kovmak, dışarıya çıkarmak, ilgisini kesip uzaklaştırmak

a. (yabana a.) 83r3

a.-a (ṭamuya a.) 61v2

a.(d)-aram (adım a.) 142v4

a.(d)-arlar (adım a.) 79v4
a.-arısa (ṭaş a.) 200v4
a.-arken (küfrüŋ a.) 183v3
a.-arsın (görmedin ṭaş a.) 150v2
a.-dı (ardına a.) 39v4
a.-dum (adımum a.) 137v2
a.-duŋ (ṭaşra a.) 14v1
a.-duŋ (ṭut) 63r2
a.-maġa (adım a.) 56r1, 179v4
a.-maġa (oda a.) 209v2

ata: Baba, cet, ata. ***Tas.*** Nimet, ihsan, zenginlik, devlet.
a. 50r6, 111r7, 141r2, 175v5, 205r2
a. (belinden anasına düşdi) 114r3
a.-dan 197r5
a.-ŋ (anaŋ ḥaḳḳ'ın) 156r2
a.-yıla 207r4

ʿaṭā: (Ar.) Cömertçe verme, ihsan, bağış, lütuf. ***Tas.*** Hakk'ın âleme vücûd vermesi (onu var kılması); Hak'tan kullarına gelen feyizler, maddî ve manevi her türlü nimetler; ayrım gözetmeden herkese ve her şeye ihtiyaç duyduğu şeyi karşılıksız verme.
ʿa.-ya 39v3
ʿa. (-yı devlet) 28r3

atıl-: Atılmak, isabet ettirmek, hedefe vardırmak; darmadağın edilmek.
a.-dı 199r6
a.-up (ḥallāc panbuġı gibi a.) 134r2

aṭlās: (Ar.) Üstü ipek, altı pamuk olan bir kumaş.
a. (gey) 99r4

ʿaṭṭār: (Ar.) Aktar, güzel kokular, iğne, iplik, tütün, kağıt vesaire satan kimse.
ʿa. (tācir ü ʿa. ola) 209v3

āvāra: (Far.) Avare, kararsız, şaşkın, perişan, başıboş, düzensiz, serseri.
ā. (olur) 101r2
ā. (yürürem dün gün ā.) 127v7
ā.-sın 51v2

āvāralıḳ: (Far.+T.) Avarelik, başıboşluk, kararsızlık.
ā.(ġ)-la 51r5

āvāz: (Far.) Ses, seda, bağırma, feryat. krş. bk. **āvāze.**
ā. (gelür) 158v3
ā. (ḥaḳ'dan gelen ā.) 60v3
ā.-ıla 69v1
ā.-ından (ḫāliḳ ā. gelür) 73r6
ā.-umı 181v3

āvāze: (Far.) Yüksek ses. ***Tas.*** Manevi tesir. krş. bk. **āvāz.**
ā.-si (cāna ṭoldı ā.) 153v2
ā.-sin 208v3

avın-: Avunmak, teselli bulmak.
a.-ur 191v6
a.-uram 202r4

ʿavrat: (Ar.) Kadın, zevce, eş. ***Tas.*** Şehvet; nefs.
ʿa. 92v7
ʿa.-dan 133v3
ʿa.-uŋ (boşa) 154v4

avuç: Avuç, bir el dolusu.
a. (bir a.) 151v7, 186r1, 186v4, 210r5

ay (1): Ay, kamer. ***Tas.*** Yüzü nurlar saçan şeyh.

a. 47r3, 188v1, 156v4, 156v4, 158v2, 198r6

a. (iki ḳaşuŋ a.) 105r3

a. (u gün yürisün) 185v5

a. (alnumı a. bilürem) 97v6

a.-a (genc a.) 105r3

a.-dan 73v2

a.-uŋ (on dördi) 104v6

ay (2): Ay, 30 gün.

a. (u yıl) 16v3

a. (u yılı) 72v2

a. (yıl on iki a.) 33v6

a.-uŋ 54v4

ay-: Söylemek, demek.

a.-ın (beşāret a.) 112v4

ayaḳ (1): Kadeh. (DLT, ayaḳ: Kadeh, çanak, kase.)

a.(ġ)-um 171v5

ayaḳ (2): Ayak.

a.(ġ)-a (başdan a.) 166r5

a.(ġ)-ı (ḫākin) 43v1

a.(ġ)-ın (elin a. öpgil) 117v4

a.(ġ)-ın (elin a. şeşüren) 131r6, 141r4

a.(ġ)-ın (durur) 98r3

a.(ġ)-ına (demür buyururlar) 7v5

a.(ġ)-ını (öpem) 200v3

a.(ġ)-ını (ṣundı) 200v2

a.(ġ)-um (elüm a. ṣardılar) 114r6

a. (dėrmez) 142v2

a.-lara (düşer) 71r6

ʿayān: (Ar.) Açık, aşikâr, gözle görülür, belli, açıkça, gözle görülür bir şekilde. ***Tas.*** Arada engel, örtü, perde vesaire olmamak; günahsızlık, temizlik, pürüzsüzlük, parlaklık.

ʿa. 78r6, 103r4, 129r4, 154v4, 169v6, 181r6

ʿa. (eyleyem) 120r7

ʿa. (ola) 38v4, 61v5, 170r7

ʿa. (olasın) 161r2

ʿa. (olısar) 92v2

ʿa. (olsun) 178r3

ʿa.-dur 170r3

āyāt: (Ar.) Ayetler.

ā.-ı 201v5

ʿayb: (Ar.) Ayıp, utanılacak şey, kusur, noksanlık, leke.

ʿa. (eyleme) 204r3

ʿa.-ı 82r4

ʿa.-ınuŋ 49v2

ʿa.-uŋ (açasın) 54v3

aydın: Işıklı, aydınlık, parlak. ***Tas.*** Gönlün aydınlanması, kurtuluşa ermek.

a. (ev a. oldı) 54r5

āyet: (Ar.) Ayet, delil, işaret, nişan.

ā. (okuyup ʿaşr u ā.) 25v6

ā. 64r1

ā.-üŋ 86r1, 86v2

āyet-i küll: (Ar.) Bütün ve tam ayet. ***Tas.*** "Kur'ân-ı Kerîm; bütün âlem, insan-ı kâmil" (MT-2, s. 446) Ayrıca bu ıstılah ilahi zuhurat, cemâlî ve celâlî tecelliyât, fenafillah ve bekabillah gibi makam ve hâlleri anlatmak için de kullanılır. Sufilere göre ayetler zat'ın tezahürleri ve isimleridir. Âlemdeki bütün varlıklar kendi

derece ve mertebelerine göre Allah'ın ayetlerinden ve tezahürlerinden birisidir. Bütün âlem onun kudretinin ayetleri ve yansımaları, onun vahdaniyetinin delilleridir. Bakan görür, giden bulur. Her yandan onun dergâhına bir yol vardır. (SCS, s. 53)

ā. 129r3

ʿayıbla-: (Ar.+T.) Ayıplamak, kusurlu bularak kınamak.

ʿa.-yan 66v5

ayıḳ: Ayık.

a. (olımazam) 130v2

a. (olup) 130v2

a.-vam 142v3

ayıḳsuz: Aklı başında olmayan.

a.-lar 130v2

ayıl-: Ayılmak, kendine gelmek, aklı başına gelmek.

a.-amazın 157r4

a.-ımazam 130v3

a.-madı 177r2

ayır-: Ayırmak, uzaklaştrmak; ayırt etmek, seçmek, ayırıp çıkarmak.

a.-a 171r4, 177v2

a.-dı (yoldan a.) 13r5

a.-dı (ḥaḳ'dan a.) 32v2

a.-dılar (vaṭanumdan a.) 114r5

a.-dum 134r4

a.-ma 126r2, 157r5

a.-up (seçmek olmadın) 132v2

a.-ur 180v1

ayıt-: Söylemek, demek.

a. 43r3, 57r4, 89v5, 91v2, 128r3, 143v6, 193v4

a.(d) 112v6, 112v6

a.(d)-an 190v1

a.(d)-uŋ 27r4

a.-dı 35v5, 102v2, 185v5

a.-duŋ 82r5

a.-ġıl 187v5, 188r3

a.-maduŋ 7r4

a.-maga 180r3

a.-masun (ḫaber a.) 57r5

a.-maya 57v3

a.-mayam 123r5

a.-maz 172v5

ʿayne'l-yaḳīn: (Ar.) Kuşkunun olmadığı görme kesinliğidir. Kesinliği veren gerçeği görmektir. Buna göre görme kesinliği, metinlerden çıkartılmış ilahi anlamları bir tür keşif ve tecelliler yoluyla müşahede etmekten ibarettir. (İAS, s. 696-699) ***Tas.*** Kalbin müşahede yoluyla hakiki vahdeti görmesi; kendisini tanıtıncaya ve zuhuruyla Hakk'ı tanıyıncaya kadar hiç kimse Hakk'ı bilemez. Hak zuhur ettiğinde ise insan onu kalbinden ayne'l-yakîn olarak görür.

ʿa. (gören) 160r3

ʿa. (görüpdür) 167r6

ʿa.-dür 3v3, 3v5

ayrıl-: Ayırt edilmek, temyiz edilmek, seçilmek; ayrılmak, uzaklaşmak, ilgisini kesmek.

a. (senden a. saŋa ḳaç) 113r1

a.-duġum 187v4

a.-ımazın 157r5

a.-madum 112v3

a.-maġa 105v2

a.-maġa 184r4 (-a Akkuzatif eki)

a.-maya 161r3

a.-mayam 60v4, 175r3

a.-maz 116v5

ayru: Ayrı, başka, diğer, öteki.

a. 72r3, 118r3, 166r5, 169v1, 196r5

a. (düşen) 146v4

a. (olmaz) 96r6

ayruḳ: Başka, diğer, gayri, maada; başkaca, artık, bundan sonra, bir daha; uzak.

a. 13r3, 28v3, 42r5, 47v3, 50r3, 50r4, 50r5, 51r3, 51r4, 57r3, 57v3, 57v4, 57v5, 58v4, 60r6, 60v3, 65v1, 67r4, 72v6, 73r1, 73v3, 88r5, 98r4, 121r4, 147v6, 176r2, 176r3, 176r6, 176r7, 176v4

a. (düşesin) 12r6

a.(ġ)-a 21r2, 156v3

a.(ġ)-ı 22r6

a.(ġ)-ı (söyleyen) 50v1

a.-da 72v5

a.(ġ)-da 165r4

a.-lar 173v4

a.-lar (sözini ḳo) 51r2

ayruḳsı: Başka, başka türlü, farklı.

a. 21r5, 25r4, 50v3, 67r5, 106v5, 113v5, 178v6, 191r4

ayruḳşı-: Başkalaşmak, başka türlü olmak, değişmek.

a.-dı 151r2

ayrulıḳ: Ayrılık.

a. 96v2

ayt-: Söylemek, demek.

a.(d)-a 182r2

a.(d)-a (yol a.) 119v3

a.(d)-abile 176v5

a.(d)-alar 209v1

a.(d)-am (ḫaberini a.) 70v2

a.(d)-ayıdum (ḫaber a.) 67r5

a.(d)-ayın 70v4, 157v3, 180r5

a.(d)-ayın (ḫaberin a.) 20r1

a.(d)-ayın (naṣīḥat a.) 43v3

a.(d)-ıbilesin 104v3

a.(d)-ımazam 130r6

a.(d)-ıserem (vuṣlat ḥālin a.) 164r3

a.(d)-ıvėr 168r6

a.(d)-ıvėrem 90r2, 90r5

a.(d)-ıvėrin 176v5

a.(d)-uŋ 100r2

a.(d)-ur 39r6, 61v6, 62r2, 64v3, 72v2, 81v1, 87r2, 87v2, 89v6, 96r4, 97v1, 97v2, 100v5, 101v1, 110v5, 110v5, 115r3, 115r3, 123r3, 128r4, 136v4, 143v6, 146v5, 148r2, 148v2, 152r3, 152r3, 152r3, 152r5, 168r7, 175r5, 185r2, 185r2, 186r3, 186v4, 187r6, 188v3, 198v4, 198v6

a.(d)-uram 131v4

a.(d)-urısam 97r6, 97v2

a.(d)-urlar 101r5, 168v2

a.(d)-urlarıdı 101r2

a.(d)-urlarısa 130r6

a.(d)-ursın 78v3, 91r1

ayuḳ: Ayık.

a. (olmaḳ) 107v5

ʿayyār: (Ar.) Hilekâr, dolandırıcı, düzenbaz, serseri.

ʿa. 76r2

ay yüz: Çok güzel kimse. ***Tas.*** Nur yüzlü kimse; ilahi cemâl.

a.-e 171v5

a.-ler 144v5

az: Az, çok olmayan, seyrek.

a. 104r6, 150v4

a. (gelür) 66v3

a. (görmegil) 123r3

a. (ola) 132v5

az az: Az az, yavaş yavaş.

a. 66r5

az-: Azmak, sapkınlığa düşmek, azgınlaşmak, yolunu şaşırmak, ayrı düşmek, ayrılmak.

a.-a 122v3

a.-an 82r6

a.-ar 54v1

a.-ar (yoldan a.) 83r5, 164v6

a.-aram (yoldan a.) 119r6

a.-dum (yoldan a.) 7r5

a.-uban (yoldan a.) 165r6

a.-up 130v5

ʿaẕāb: (Ar.) Azap, eziyet, işkence, keder. ***Tas.*** Nimetin karşıtı; doğaya, mizaca yatkın olmayan şey. Her nerede mizacına yatkın olmayan bir şeye maruz kalırsan, azap içindesin demektir. Gayesi de arındırmaktır. Çünkü Allah kuluna sebepsiz yere azap etmez. Azap, cennet ve nimetler gibi sonsuza dek sürekliliğe sahip değildir. Rahmetin genişliğinin onlara nüfuz edip, nimete dönüşmeleri gerekir, böylece cehennem ehli ateşte nimetlenir. Azap da böyledir. Cezalar yerine getirilip, günahlardan temizlenme bittiğinde, cehennem ehli ateşten çıkmaz; çünkü onlar oralıdırlar. Bunun yerine azapları tada dönüşür. Azabın azb (tat) diye isimlendirilmesinin sebebi de tatlı olmasıdır. (İAS, s. 95)

ʿa. durur 85v2

ʿa.-a (döymez) 36r3

ʿa.-dan 151v3

āzād: (Far.) Kurtulmuş, hür, serbest; sorumlu olmayan; münezzeh; vazgeçmiş. ***Tas.*** Âşıkın kendi zatı ve sıfatını, sevgilisinin zat ve sıfatında eriterek yok etme makamı; iç ve dış bağlardan kurtulma, masivâdan kopma, Hak'tan başka hiçbir şeyin kulu olmama. Gerçek hürriyet Hakk'a tam olarak kul olmaktır. (SU, s. 60) krş. bk. **āzāt.**

ā. 123r7, 145v2

ā. (ėder) 28r4

ā. (eyledi) 118r6

ā. (eyleyen) 163v5

ā. (olam) 140r2

ā. (olsa gerek) 108v4

ā.-dur 167r4

āzāt: (Far.) krş. bk. **āzād.**

ā. (olur) 65v3

āzādlıḳ: (Far.+T.) Hür olma, serbestlik, serbest bırakılma. krş. bk. **āzādluḳ.**

ā. 105r5

āzādlu: (Far.+T.) Azat edilmiş, serbest bırakılmış, hür, özgür kişiler.

ā. 108v4

āzādluḳ: (Far.+T.) Azatlık, hür olma, serbestlik, serbest bırakılma. krş. bk. **āzādlıḳ**

ā.(ġ)-um 90r4

ʿazāzīl: (Ar.) İblisin melek bulunduğu sıradaki esas adı. ***Tas.*** İblisin adı O'nun adından türemişti. Sonradan Azâzil olarak değiştirildi. Azâzil kelimesindeki ayn himmetinin yüceliğine, zâ himmetinin arttıkça artışına, elif benliği hakkındaki görüşlerine, ikinci zâ makamı için gösterdiği zühde, yâ eski bilgisine sığınmasına, lâm secde etmeme konusundaki mücadelesine işarettir. (MTTS, s. 140-141)

ʿa. (daʿvā ḳıldı) 85v2

azdur-: Azdırmak, doğru yoldan çıkmasına sebep olmak; değiştirmek.

a.-a 122v3

a.-a (rengini a.) 182r1

a.-an 82r6

a.-ısar 188v3

a.-maġa 204v3

azıḳ: Nimet, iyilik, ihsan, ibadet, merhamet.

a.-dur 80v3

azın azın: Yavaş yavaş, az az.

a. 54v4

ʿaẓīm: (Ar.) Büyük, ulu, haşmetli.

ʿa. 5r1

ʿa.-dür (bühtān-ı ʿa.) 49v5

ʿazīz: (Ar.) İzzet sahibi, değerli, hürmete layık, çok muhterem, muktedir, dost. ***Tas.*** Maddî ve manevi hayatı insanlığa örnek olabilecek kişi, eren, velî, mürşid-i kâmil.

ʿa. 140r5

ʿa. (eyledi) 186r5

ʿaz(i)m: (Ar.) Kesin karar, niyet, gayret, kasıt; yola çıkma, kesin karar verip bir yere yönelme.

ʿa. (eyledüm) 114v2

ʿa. (-i sefer) 69r6

ʿa.-i 181r6 (ʿazim)

ʿazrā'īl: (Ar.) Azrâil, ölüm meleği.

ʿa. 23v5, 75v1, 98v6, 120v4, 121r5, 124v5, 131v5, 149r2, 172v4, 175v5, 186r1

ʿa.-e 157r6

B

bāb (1): (Ar.) Kapı.

b.-ı (fetḥ-i b.) 38r1

b.-ın (nūr b. açar) 54r3

b.-ından (ikilik b.) 124r5

b.-ını (dünye b. ḳoġıl) 83r4

b.-ısın (ḫāṣṣü'l-ḫavāṣṣ b.) 179r2

bāb (2): (Ar.) Konu, mesele, husus.

b. durur 85v1

bāc: (Far.) Vergi, harç.

b. (vėrse gerekdür) 103v4

baca: (Far.) Işık deliği, pencere.

b.-sı (ʿışḳ evinüŋ b.) 182v4

bād: (Far.) Yel, rüzgâr.

b.-ı 139r3

b. (-ı bahār) 172v7

badya: (Yun.) İçine şarap konulan büyük kap.

b.-lar (ṭolu ṭolu içelüm) 95r3

b.-sından (ʿışḳ b.) 107v5

bāġ (1): (Far.) Bağ, büyük bahçe, bostan. ***mec.*** Karşılaşılan güçlükler. ***Tas.*** Aşk; gönül; tekke, dergâh; ruhlar âlemi ve paklar dünyası; karşılık, cennet bahçesi.

b. 140r6

b. (u bostān eyledüm) 129v1

b. (u bostān olurısa) 57v7

b.-ı (ʿışḳ b. bülbüliyem) 196r4

b.-ı (olur) 156v2

b.-ını (oda yandurdı) 200r6

b.-içün 146r2

b.-ları 161r7

baġ (2): Bağlanmış şey, demet, deste.

b.-ı (ılduzlar b. ḳırıla) 61v4

bāġ-çe: (Far.) Bahçe, küçük bağ. ***Tas.*** Tekke, dergâh

b.-den 196r4

b.-si (dost b.) 146v4, 198r2

b.-si (dost b. bülbüliyem) 126v1, 146v5

b.-sine (ḫācemüŋ b.) 126v1

bāġ-çe-vān: (Far.) Bahçıvan. ***Tas.*** Mürşit; vahdet.

b. 131r5

baġdād: (Far.) Bağdat şehri.

b.-da 76r2

baġdādī: (Far.+Ar.) Hallâc-ı Mansûr. krş. bk. **ḥallāc-ı manṣūr, manṣūr.**

b. (manṣūr-ı b.) 197v1

baġır: Bağır, göğüs, sine, yürek, ciğer.

b.-ı (başın) 137r2 (baġrı)

b.-ı (bişen) 146v4 (baġrı)

b.-um (dutuşdı) 85r4 (baġrum)

b.-umı (baş eyledi) 191r6 (baġrumı)

baġışla-: Vermek, ihsan etmek, bahşetmek; affetmek.

b.-r 41v5

b.-r (cānuma cān b.) 192v6

b.-ya 106r2

baġla-: Bağlamak; hasıl etmek, oluşturmak; sağlamak; kapamak, engel olmak; ehemmiyet vermek, hazırlanmak, güvenmek. ***Tas.*** Tarikata kabul edildiğinin belgesi olarak, şeyh bir kimsenin beline kemer kuşatmak.

b.-dı (ṣūret ü ḫaṭ b.) 189v5

b.-dı (yolı b.) 14v4

b.-dı (yükin b.) 46r3

b.-duḳ (ṣafumuz b.) 177v2

b.-duḳ (ṣafumuzı b.) 171r4

b.-mam (meṡel b.) 123r6

b.-mış (gözin b.) 98v4

b.-mış (ṣaf b.) 82v6

b.-sam (meṡel b.) 157v6

b.-ya (bėl b.) 182v6

b.-yan (ṭılsımı b.) 166r3

b.-yup (bėl b.) 135v2

b.-yup (ṣaf b.) 132v1

baġlan-: Bağlanmak, önüne engel konmak, kapatılmak.

b.-maz (eli b.) 33r3

b.-mış (elüŋ b.) 33r2

baġlu: Bağlı, kapalı, engellenmiş; namazda kıyam vaziyetinde olmak.

b. durur (eli b.) 31v6

b. (elüm b.) 195r6

bahā: (Far.) Kıymet, bedel, değer.

b. 57r4, 57v6

b. (ṣaya) 48v1

b.-sı 6r2, 57v6

b.-sın (vermeyince) 46r2

bahādur: (Far.) Bahadır, cesur, yiğit**.**

b. 7v4, 184v3

b. (gördüm cāna ḳıyanı) 184v2

b.-am 20v4

b.-lar 7v3

bahāne: (Far.) Kusur, noksan, garaz, özür; vesile, sebep.

b. 53v2, 73v3, 168v5, 179r3

b. (oldı) 162v5

b.-m 133v3

b.-sin 42r2

bahār: (Far.) Bahar.

b. 161v4

b. (bād-ı b.) 172v7

baḫın-: Bakınmak.

b.-maz 23r5

baḫīl: (Ar.) Eli sıkı, hasis, cimri, pinti, nekes.

b. 34r4, 35r5, 38r3

b. (olmaḳ) 32v2

b. (olmışdı) 38v3

b.-den 32r4

b.-e 37r6

b.-ler 39v5

b.-üŋ 31v5, 34v3

baḫīllıḳsız: (Ar.+T.) Cimri olmayan, tamahkârlık etmeyen, cömert.

b. 201v2

bahr: (Ar.) Deniz, derya. ***Tas.*** Genişlik ve derinlik; görünmeyen ve manevi olan; kemale ulaştıran kimseler; marifet ve ilim; Hakk'ın sonsuz sıfatlarının ve zatının makamı; vahdet-i vücud.

b.-a (ṭalana) 18r3

b.-ı 18r4

b.-ına (ṭaldum) 166v2

baḥrī: (Ar.) Bir çeşit deniz ördeği; denizci; denizle ilgili, denize ait. ***Tas.*** Mürit; ilimde ihtisas kazanan; deniz gibi dinî hâl ve hisler içinde bulunan.

b. 201r3

b. (olduḳ) 201r4

b. (oldum) 119v3

b. (olġıl) 178r6

b.-si (ʿışḳ b. olubanı) 121v4

baḫt: (Far.) Tâlih, kader, kısmet, ikbal.

b. 11r6

b. (eyü b.) 43v3

baḳ-: Bakmak, gözlemek, beklemek; anlamak, farkına varmak; anlamak, idrak etmek; yönelmek, bağlanmak; ilgilenmek, değer vermek, uğraşmak, meşgul olmak; bakınmak, aranmak; kapılmak, aldanmak; dikkate almak, sezmek. ***Tas.*** Mürşitten ilim, feyiz, nasip almak; tecrübe sahibi olmak; ruha tesir eden bakışlarla şekillenmek; tecelli görmek.

b. 48r3, 75r5, 93v6, 103v1, 104v6, 113r3, 134r1, 187r1
b. (dost yüzine b.) 102v2
b. (dost yüzine sensüz b.) 106r4
b. (maʿnā sarāyına b.) 183r1
b.-a (ṭoġru b.) 50r2
b.-a (yüzi ḳalmadı hīç kimseye b.) 21v5
b.-adur 8v2, 17r6
b.-an (dīdāra b.) 129r4
b.-an (dost yüzine b.) 128v6
b.-an (ġalebeden b.) 165v6
b.-ar 28v2, 28v6, 77r1
b.-ar (ʿaḳl-ı cüz'ī baḳış b.) 43v4
b.-ar (Allah'a b.) 39r5
b.-ar (kendü yolına b.) 50r1
b.-ar (ölü gibi b.) 47v3
b.-arısa 183r4
b.-arısa (yüksekden b.) 164v5
b.-arısam 90r3, 130v1, 153r1, 185r4
b.-arısaŋ 4v8, 53v4, 104r6
b.-ariken 36v4
b.-arsam 93r5
b.-arsın 106r1
b.-dı 127r4, 192v3
b.-dı (göŋüle çalap b.) 165r3
b.-duġı 78r4
b.-duk (baḳışı b.) 203r2
b.-dum 196r1
b.-dumısa 102v3, 163r5
b.-ġıl 66r6, 103v2
b.-ma (dönüp b.) 80v4
b.-ma (fānī dünyenüŋ naḳşına b.) 15v5
b.-ma (ıraḳ b.) 103v2
b.-madı (bāṭınına b.) 186v5
b.-maġa (dost yüzine b.) 105v4
b.-maḳ (bir gözile b.) 152r4
b.-maya (eksük b.) 183r2
b.-maya 205r2
b.-mayan (bir gözile b.) 70r7
b.-maz 50v6, 107v2, 146r2
b.-maz (ardına b.) 9r1
b.-maz (ḥāline b.) 192r4
b.-maz (uçmaġa b.) 41r3
b.-sam 88r2
b.-sun 41v1
b.-sun (dīdāruma b.) 99v5
b.-uban 13v1
b.-ubanı (ṭoyamaz) 98v5
b.-up 81v5, 115r1, 194r2

baḳıcı: Bakan, bakıcı, nazar eden.
b. 53v3

baḳım: Görünüş, benlik, bakış, düşünce. ***Tas.*** Sahip olunan her şey.
b.-ı (ġarḳ oldı) 90v1

baḳır: Bakır. ***Tas.*** Maddî değer.
b. 96r4

baḳış: Bakış, nazar; anlayış, görüş açısı.
b. (ʿaḳl-ı cüz'ī b. baḳar) 43v4
b.-ı 191r4
b.-ı (baḳduk) 203r2
b.-ı (cān alur) 105r4
b.-ına 54r2
b.-uŋ (biŋ cān alur) 158r6

bāḳī: (Ar.) Ebedî, ölümsüz, kalımlı; varlığını koruyan, sürekli, sonsuz.
b. 63v6, 100v1, 110r5, 115v3, 133r4
b. (ʿālem) 40r2
b. (devlet) 121v2

b. (dirlik) 40r1, 72r6
b. (ḳalasın) 156r3
b. (ḳala) 39r2
b. (ḳalası) 112r4
b. (ḳaldı) 117r6
b. (ḳalmayısar) 67v2
b. (mülkine göçerüz) 100r1
b. (olasın) 193v6
b. (oldı) 193r6, 193v5
b. (oldılar) 193v6
b. (olsun) 198v4
b.-den 110v1
b.-dür (ʿāşıḳlar ölmez b.) 77r6

baḳḳāl: (Ar.) Bakkal; dükkan.
b. (ola) 209v3

bal: Bal, öz, tatlı madde. ***Tas.*** Kalbe haz veren tatlı ve hakikatli sözler; insanın nasibini aldığı ilim, feyiz; Allah'ın vahyettikleri; hakikatler deryası.
b. 46r2
b. (u şeker yėmişsin) 155r6
b. (siŋekile pervānenüŋ yuvasında b. olmaya) 59v4
b. (her bir çiçekden b. ėder) 59v4
b.-dur (mumsuz b. şerīʿat) 91v3
b.-ı (ḳatrān ḳabına ḳoyma b.) 45r4
b.-ı (yaġa neyiçün ḳatmayalar) 91v3
b.-ını (ballar b. buldum) 155v1
b.-lar (balını buldum) 155v1

balaban: Balaban kuşu. ***Tas.*** Gönül ehli kişiler.
b. (şāh b.) 116r6

balçıḳ: Balçık, koyu yapışkan çamur; bataklık.
b.-da (olam) 139v3

balıḳ: Balık; Yûnus balığı; hût, balık burcu. ***Tas.*** "Halk inancına göre dünya bir öküzün boynuzu üzerinde durmakta, öküz balığın üstünde, balık denizde, deniz de yel üstünde bulunmaktadır. Bu inanç, öküz ve balığa benzetilen küme yıldızlardan meydana gelmiş olsa gerektir." (AG-1, s. 465)
b. 118r5
b. (öḳüz b. eylenmedin) 118v5
b. (öküz ṭaşuŋ üstinde ṭaşı b. götürür) 194v7
b.(ġ)-ı (ṭaşa ṣaldı) 42v1

balḳı-: Parlamak, parıldamak, ışık saçmak. **krş. balḳur-**
b.-r (tecellī b.) 41r5

balḳur-: Parlamak, parıldamak, ışık saçmak. krş. bk. **balḳı-**
b.-ur (yüz ü yaŋaḳ) 104v6

ban-: Batırmak.
b.-maz (barmaġın b.) 49r5

baŋa: Bana.
b. 16r6, 20r5, 20v3, 20v4, 21r1, 22r1, 22r3, 22r4, 33r1, 39r2, 39r3, 58v4, 58v4, 60r2, 60r2, 60r6, 60v2, 60v3, 60v4, 60v6, 61r2, 61r2, 61r2, 61r3, 75v6, 76r5, 82r7, 87r2, 87v2, 87v2, 97r2, 97r2, 97r4, 97v2, 97v6, 100v5, 101r2, 103r4, 103r5, 113r5, 114v3, 118r2, 118r6, 119r6, 119v4, 120v3, 122r5, 123v4, 123v4, 123v5, 124r4, 129r3, 130r6, 130v3, 131v6, 132r4, 132v3, 134v1, 134v2, 142r2, 143v5, 143v6, 145r5, 145r6, 146r5,

150r5, 153v6, 154r2, 154r3, 157r6, 168r6, 168v2, 168v3, 173v3, 175r5, 176v3, 176v5, 181r3, 181v4, 187v5, 190v5, 192v5, 193v4, 196r6, 202r3, 202r3, 202r4, 202r5, 202r6, 202v1, 202v2, 202v3, 203r6, 205r6, 206r3, 207v4, 208r6, 208v1

baŋla-: Ezan okumak, yüksek sesle bağırmak.

b.-dı 195r5

bār: (Far.) Yük, ağırlık veren şey, sıklet.

b. (sebūk-b.) 106r4

b. (kār ü b.) 69v5

bar: (Erm.) Kir, pas, tortu. (MSL, bar, p'ar)

b. (dutmış) 144v3

baraḳ: Barak Baba. XIII. yüzyılın sonlarıyla XIV. yüzyılın ilk yıllarında yaşamış olup, Sarı Saltık'ın halifesidir. Çoğu kaynak onun Tokat yakınlarında bir köyde oturmakta olan zengin bir Türkmen köylüsünün oğlu olduğunu kaydetmesine rağmen, *Selçuknâm*e yazarı onun, Sarı Saltık'ın mahiyetinde bulunduğu, II. İzzeddin Keykâvus'un oğlu olduğunu yazar. Ona göre Barak Baba, sultanın İstanbul'da sürgün bulunduğu sırada patrik tarafından yetiştirilmiş, ancak buna müsaade etmeyen Sarı Saltık vasıtasıyla Müslüman edilerek kendine mürit yapılmıştır. Anadolu'ya gelen Moğollar arasında faaliyet gösteren Barak Baba'nın şöhreti, İlhanlı sarayına kadar gitmiş ve Gazan Han kendisini denemek üzere sarayına çağırmış. Bu denemeler sonucu Gazan Han'ın itimadını kazanarak ondan büyük ihsanlar almış ve bunları dervişlerine dağıtmıştır. Gazan Han'ın ölümünden sonra Olcaytu zamanında da itibarını korumuş, hükümdar onu birtakım diplomatik işlerde de kullanmıştır. Diplomatik misyonların ilkinde dervişleriyle beraber Şam'a gönderilmiş, orada tuhaf kılık ve kıyafetleri ve topluca yaptıkları ilginç zikir gösterileriyle ilgi odağı olmuşlardır. Olcaytu, 1307'de onu bölge halkını Müslümanlığa davet etmek ve esir ettikleri Moğol generali Kutluşah'ı kurtarmak amacıyla Gîlân mıntıkasına yollamış; fakat orada Gîlânlıların reisi Topaç, hem Olcaytu'nun tüm isteklerini reddetmiş hem de Barak Baba ve onun bütün dervişlerini öldürtmüştür. Bunu üzerine Olcaytu Gîlânlıların üstüne büyük bir ordu gönderip intikamını almış, ayrıca Barak Baba'nın mezarının üstüne bir türbe yanıbaşına da bir zâviye inşa ettirmiş. Barak Baba Anadolu ve İran'daki faaliyetleri sırasında birçok mürit toplamış, bu müritlere Barakıyyûn (Baraklılar) adı verilmiştir. H. Hüsameddin, F. Köprülü, Hilmi Ziya, A. Gölpınarlı

gibi bilim adamları Arap kaynaklarına dayanarak Barak Baba'nın şaman hüviyetini henüz korumakta olan, Kalenderiyye tarikatına mensup bir Türkmen babası olduğunu tahmin etmektedirler. A. Yaşar Ocak ise, kazınmış saç, sakal ve kaşlarına, aşağı salıverilmiş gür bıyıklarına bakarak onun bir Haydarî şeyhi olduğu kanısına varmıştır. (BAİ, s. 189-193)

b.-dandur (naṣīb) 140v1

bardaḳ: Testi. ***Tas.*** Kalp, can, ruh, gönül.

b.(ġ)-uŋ (ṭoldurmadın) 112r2

barış-: Uyuşmak, imtizaç etmek, hoşlanmak.

b.-alum 161v3

bārī: (Far.) Hiç olmazsa, bir kere, keşke.

b. 95v2, 205v4

barmaḳ: Parmak.

b.(ġ)-ın (banmaz) 49r5

bārū: (Far.) Kale duvarı, hisar burcu, sur; sığınak, siper. ***Tas.*** Nefs; her türlü kuvvetlerin (kibir, şehvet, hırs…) sığınağı olan nefs.

b. (burc u b. ola) 91r3

b.-sın (bir ėtdüm burc u b.) 129r2

baṣ-: Basmak, ayak koymak, altına almak, çiğnemek; gelmek.

b.-a 21v3

b.-dı (ḳadem b.) 149r5, 173r2

baṣadur-: Bastırmak; yendirmek, alt ettirmek.

b.-an (keffesini b.) 135v1

baṣar: (Ar.) Göz; görme, görme hassası.

b. 90r3, 106v5

b. durur (bī-b. durur) 94r5

baṣāret: (Ar.) Göz açıklığı, inceden inceye etraflı derin görüş.

b. (semʿ ü b.) 63v6

baṣıl-: Alt olmak, yenilmek, yere serilmek; çiğnenmek, horlanmak; cezaya uğramak.

b.-an (ḥadde b.) 127r2

b.-dum (cercīs olup b.) 134r2

baṣīr: (Ar.) "Her şeyi, bütün kâinatı en mükemmel şekilde, noksansız olarak gören" anlamında Allah'ın en güzel isimlerindendir.

b. 210r2

baṣīret: (Ar.) Kalp gözüyle görme, kalp gözüyle görerek bir şeyin gerçeğini kavrama, anlama, idrak etme.

b. (verse) 51v5

baş (1): Baş, kafa; taraf, uç, ilk; kişinin kendi şahsı, zatı; ileri gelen, kişi, önder.

b. 75v2

b. (çatup) 75r1

b. (indür) 178r3

b. (indürür) 158v5

b. (ḳurtarası) 111r5

b. (olan) 71r6

b. (olasın) 14r3

b.-a (ʿaḳlumı b. dėvşürdi) 145v1

b.-a (devlet tācı b. ḳondı) 145r6

b.-a (geliser) 205r2

b.-a (iş gelür) 162v1

b.-a (varısar) 192v6

b.-dan 25r1, 25r1

b.-dan (ayaġa) 166r5

b.-ı 99v1

b.-ı (ḳaysı) 66r2

b.-ıdur 156r1

b.-ın (bostānlar b. buldum) 155r5

b.-ın (ṣalar) 207r3

b.-ına (aḳça dizerler) 114r7

b.-ına (geldi) 80v1

b.-ına (ḳoydı odı) 42v2

b.-ına (zaḥmetlü oldı) 207r6

b.-ında 11r4, 11v1

b.-ını 17v1

b.-ını (kesdüm) 145v2

b.-ını (vėrür) 33r5

b.-lar (devletlü b.) 197v6

b.-lar (kesilür) 20r3

b.-um (endīşeden āzād b.) 145v2

b.-um (götürüp) 56r1

b.-um (ḫoşdur b.) 124r6

b.-um (ḫoş oldı) 185r3

b.-uma (geldi) 101r2

b.-uma (hėce dikeler) 147r5

b.-umı (ṭop eyleyüp) 138r6

b.-uŋ (ḳaldur) 108v4

b.-uŋa (edeb tācın b. ur) 83r2

b.-uŋa (tāc eyle) 43v1

baş (2): yara.

b. (baġrumı b. eyledi) 191r6

b.-ın (baġrı b.) 137r2

baş gözi: Kalp gözü karşıtı, vücut gözü.

b. 49r2, 67v6, 106v5

başar-: Elde etmek, istediğini bulmak.

b.-a 123v2

b.-a (ṣabrı b.) 29r5

b.-am 28v5

b.-an 53r2

b.-an (ṣabrı b.) 30v2

b.-ası 199r2

b.-asın 15v2

b.-dı 44v4

başarıma-: Yönetememek; dayanamamak, başa çıkamamak.

b.-ya 20v2

b.-z 115r2

b.-zsın 151r2

bāşed: (Far.) Olur, ola.

b. (ki) 143r5

başla-: Başlamak.

b.-dı (münācāta b.) 187v6

bat-: gömülmek, bulanmak; saplanmak, acıtmak; boğulmak, gark olmak.

b.-ar 36v5

b.-ar (oḳı cāna b.) 87r1

b.-arsın (günāhlara b.) 151r1

b.-dı (yėre b.) 36v4

b.-duŋ (ṭut) 63r4

b.-mayam 123v6

b.-mış (ḳan b.) 144v1

b.-mış (dünye mālına b.) 192r4

b.-up (renge b.)173r6

bāṭıl: (Ar.) Doğru ve sahih olmayan, hayal ürünü, asılsız; beyhude. ***Tas.*** Yokluk, Hakk'ın dışında olan her şey; kötülük.

b. 106v6

bāṭın: (Ar.) İç yüz, öze ait, görünmeyen, gizli. ***Tas.*** Gönül, kalp, ruh, iç âlem; görünen suretlerin gizlediği

anlamlar; Allah'ın isimleri ki bunlar insanda zuhur eder.

b. (ẓāhir b.) 53r3

b. (evlerini) 24r5

b. (gözidür) 93v4

b. (gözin aç) 103v1

b.-dan (ʿilm-i b.) 197v5

b.-ı (ʿarşdan ulu) 198r1

b.-ına (baḳmadı) 186v5

b.-uŋ (neyise ẓāhirüŋ b. oldur) 53r6

baṭn: (Ar.) Karın, iç.

b. (-ı ḥūt) 137v5

baṭṭāl: (Ar.) İşe yaramaz, hantal, faydasız.

b. 117v1

b. (olmadı) 116v6

bayaġı: Önceki, eski, eskisi; eskisi gibi.

b. 34v5, 116v1

bay: Zengin, varlıklı; çok.

b.-dur (ne ḥırṣumuz b.) 96r1

b.-lardasın (ne sulṭān ne b.) 128v2

bayıḳ: Açık, belli, aşikâr, gerçek, kuşkusuz, kesinlikle. (DLT, bayıḳ: Doğru söz.)

b. (eksügi b. ḳılur) 94r6

bayḳuş: Baykuş. ***Tas.*** Haraplık, bakımsızlık, terk edilmişlik; uğursuzluk.

b. 76v5

b. (çaġırur vīrāndan) 76v6

b. durur 68v4

baylıḳ: Zenginlik.

b.(ġ)-ı 37v2

bayram: Bayram, büyük sevinç, sevinç vesilesi.

b. (ola) 183r2

bāzār: (Far.) Pazar, alışveriş. ***Tas.*** Davranışlar; ilişkiler; tekke, dergâh; gönül alışverişi yapmak, ilahi aşkı yaşamak; dünyayı verip ahireti almak; ilahi nurların tecelliyât makamı, çokluk ve ayrılma mertebesi.

b. (dostıla b. ėden) 195r1

b. (dostıla b. ėder) 195r1

b. (ėden) 41v2

b. (ḳanı ḥaḳḳ'ıla b.) 76r6

b. (ṣatu b.) 83r1

b. (ṣatu b. eyleridi) 81r4

b.-a (varayın) 152r1

b.-ı 33v4, 50v5

b.-ı (ḫayr eyle) 113v2

b.-ın (elden ḳodı) 195r1

b.-ın (göŋül b. ėtmedüŋ) 14v2

b.-ında (ḳıyāmet b.) 66r2

b.-ında (nefs b. ʿömrini geçürdi) 17r1

b.-um 72v5

b.-um (dostıla b.) 162v6

bāzirgān: (Far.) Bezirgân, tüccar. ***Tas.*** Mürit. krş. bk. **bezirgān, bezirgen.**

b. 108r2

b.-am 126r4

b.-lar 73r1

be's: (Ar.) Fenalık, sıkıntı, azap.

b. (göŋlümüz b. olmaya) 60v3

becid: (Ar.+Far.) Çok, fazla; çabuk, acele, derhal.

b. 142v4

b. (iver) 114v6

bed-baḫt: (Far.) Bahtı kara, bahtsız, talihsiz

b.-ı (iki cihān b. kim göŋül yıḳarısa) 165r3

beden: (Ar.) Vücut, gövde, cisim, ten. ***Tas.*** Mezarın lokması. (İMB, s.132)

b. 73v6

b.-den (cān b. uçıcaḳ) 161r2

b.-üŋ 73v6

bedīʿ: (Ar.) Eşsiz, benzersiz, örneği olmayan, görülüp işitilmemiş.

b. 106r3

bed-nām: (Far.) Adı kötüye çıkmış, kötü şöhreti olan.

b. 124v6

b. (u nām bilmeyesin) 103r6

b.-dur 197v2

beg: Bey, efendi, sahip; küçük devlet başkanı; ileri gelen, sözü geçen, nüfuzlu kişi, zengin kişi.

b. 194v1

b. (oldı) 168r4

b. (söyleşür ḳulıla) 168r4

b.-ler 92r5, 194r7, 197r3

b.-üŋ 15r3

be-ġāyet: (Far.+Ar.) Son derece, pek çok, fazlasıyla.

b. 31r4

begen-: Beğenmek, tasvip etmek, tercih etmek. ***Tas.*** Kibirlilik, kibirlenmek.

b.-düŋ (alçaḳlıġı b.) 19v2

b.-esi (ḫūsı yoḳdur) 34v1

b.-me (seni b.) 12r6

b.-megi (seni b. ḳo) 104v2

b.-meyen (köşk ü sarāy b.) 194r4

b.-mez (özinden ġayrı kimseyi b.) 11v3

beglik: Küçük devlet başkanlığı; sahiplik; rahatlık.

b.(g)-i bulmayalar 194r5

bekle-: Beklemek, gözcülük etmek, korumak, esirgemek; durmak, kalmak; ummak, ümit etmek; yerine getirmek.

b. (edeb perdesin b.) 113r3

b.-di (nice b. vefāyı) 109r4

b.-gil 105r6

b.-r (zindānı b.) 7v3

b.-ridi 132r5

b.-riseŋ (dīn ġayretin b.) 109r5

b.-riseŋ (ṣabır b.) 30r3

b.-yem (ehl-i millet farīżasın b.) 101v7

b.-yen (ḫān u mān b.) 40v5

b.-yen (ṭoġrulıḳ b.) 65r3

be-küllī: (Far.+Ar.) Her şey için, tamamen, bütünüyle.

b. 171v3

bel: Bel, bel suyu.

b.-inden (ata b. anasına düşdi) 114r3

bėl: Bel, sırt.

b. (baġlaya) 182v6

b. (baġlayup) 135v2

b.-den (zünnār kesmedin) 159r3

b.-in (büker) 137r1

b.-inde (cān b.) 24r2

b.-ine 36r2

b.-ini (büküp) 195r6

belā (1): (Ar.) Gam, keder, azap, musîbet, ceza, gayet zor iş, imtihan, deneme. ***Tas.*** “Hakk’ın imtihanının kulun hâlinin hakikatini, onu musîbetlere

uğratarak ortaya çıkarmasıdır. Kul, ya bir nîmete şükretmek yahut bir belaya sabretmek durumundadır.” (MTTS, s. 148) “Allah’tan gelen bela iki kısımdır: Bazı belalar rahmet, bazıları ise cezadır. Rahmet olan bela kulu Hakk’a yaklaştırır ve kendi iradesini terk ettirir. Ceza olan bela ise kulu kendi iradesiyle baş başa bırakır.” (SCS, s. 68) “Azap anlamına gelen bela sözcüğü ile Elest’te söylenen ve kıyamete kadar üzerlerine yağdırılacak tüm dertleri kabul ettikleri ‘evet’ anlamına gelen bela sözcüğü iç içedir. Tıpkı üzüm suyunun saf şarap oluncaya kadar sürekli olarak mayalanma zahmetine katlanarak arınması gibi, tıpkı buğdayın ekmek hâline gelinceye kadar öğütülüp yoğrulması ve görünüşte kötü muameleye maruz kalması gibi insan ruhu da ancak ıstırapla kemale erebilir.” (İMB, s. 152-153)

b. 144v4

b.-dur 38r3, 92v6

b.-sıdur (cism b.) 160v3

b.-sını (dünyā āḫiret b.) 180v1

belā (2): (Ar.) Evet, peki, hay hay!

b. 38r2

b. (dėdük) 190v1

b. (ḳavlin dėdük) 64v5

b. (dėyen) 91r4

beleş: (Ar.) Karşılıksız, emeksiz, parasız elde edilen. ***Tas.*** Boşlukta, yararsız şeylerle iç içe olmak; ilahi nimetlerden uzak olarak onlardan istifade edememek.

b.-de (ʿaḳlı b. ḳoma) 168v1

belki: (Ar.+Far.) Belki, muhtemelen, hatta, olsa olsa.

b. 77v1

belḳīs: (Ar.) Sebe melikesi. Süleyman peygamber tarafından imana davet edildiği ve sonra da evlendikleri rivayet edilir. ***Tas.*** İçinde Süleyman’ın da bulunduğu âlemlerin Rabbine boyun eğen; inancında sınırları kaldıran.

b. 158v1

b.-ıla 118r4

belli: Belli, açık, aşikâr. krş. bk. **bellü.**

b. 102v5

bellü: Belli, açık, aşikâr. krş. bk. **belli.**

b. 15r4, 23r3, 33v4

b.-dür 119r6

bellü beyān: (T.+Ar.) Ayan beyan, besbelli, apaçık, açık seçik bir biçimde.

b. 129r4, 181r6

b.-ı 184v7

bellü bil-: İyi bilmek, iyice anlamak, kanaat getirmek.

b.-em 84r2

b.-üŋ 80r4, 81r3, 94v2, 190v3

belür-: Meydana çıkmak, belli olmak.

b.-medin (elest b.) 132r1

b.-mez (izi b.) 27r6

b.-mez (nişānları) 194r6

b.-mez (tozı b.) 27v1

belürsüz: Belirsiz, meçhul.

b. (olmış ay yüzler) 144v5

ben: Ben.

b. 20r4, 20v6, 22r1, 28v4, 28v4, 28v5, 28v5, 33r2, 35v6, 39r1, 48v5, 49v3, 56v3, 57v6, 60r3, 60r6, 60v4, 62r2, 71v6, 88r3, 97r1, 97r5, 97v3, 98r3, 98r5, 98r6, 99v4, 100v2, 101r4, 101v1, 101v3, 102r3, 102r4, 102v2, 102v3, 113v3, 118r2, 118v1, 118v5, 119r3, 119r3, 119r4, 119r4, 119r6, 119v2, 119v4, 120r7, 120v3, 120v4, 120v6, 121r3, 121r4, 121r4, 121r5, 121r6, 121r6, 121v1, 121v2, 122v5, 123r3, 123r3, 123r3, 123r6, 123v5, 124r3, 124v4, 124v4, 124v5, 126r4, 126r5, 126v1, 128r2, 128v7, 129r3, 129r5, 129v1, 129v5, 130r3, 130r5, 130v2, 131v5, 131v5, 132r1, 132v2, 132v4, 133r1, 133r2, 133r2, 133r5, 134v1, 134v2, 135r5, 136r4, 137r6, 137v2, 137v3, 139r3, 140v1, 140v2, 141v4, 141v6, 142r3, 143r2, 143r3, 143v1, 143v1, 143v2, 143v4, 143v5, 144r2, 145r7, 146r5, 150v6, 151v2, 151v6, 152r2, 152r4, 152r5, 153v2, 153v4, 153v4, 153v5, 153v6, 154r1, 154r2, 154r3, 154r4, 154v1, 155r2, 157r1, 157r2, 157r3, 168v2, 168v3, 171v3, 171v5, 171v5, 171v5, 172r2, 175r4, 175v1, 175v2, 181r3, 181r4, 181v4, 186v4, 187v3, 187v4, 188r5, 188r6, 188v6, 189r1, 191r2, 191r4, 191v5, 195v6, 196r2, 196r4, 196v2, 196v2, 196v5, 198v6, 202r3, 208v1, 208v4, 209v6

b. (benümile b. olanı) 196r1

b. (sen ü b. eyledi) 190r5

b. b. (dėyem) 139v2

b.-idük (ġayr-ı sen ü b.) 189v4

b.-idüm (ol b.) 133r2, 175r4

b.-iken (sen b.) 191r4

b.-in (niçe b. dėyene siŋek üşdi) 11v4

b.-isem (ol b.) 196r2

b.-ven 194v3

bencileyin: Benim gibi.

b. 20r4, 76r2, 188v6, 206r4

bend: (Far.) Bağ, engel, set, boğum, düğüm.

b.-in (denizler b. deşdüm) 124v3

bende (1): (Far.) Kul, köle, bağlı, bağlanmış. ***Tas.*** ene'l-ḥaḳ (196r1).

b. 146r4

b. (gördüm) 196r1

bende (2): Bende, kendimde.

b. 72v6, 90r3, 195v6, 195v6, 196r1

b.-dür 77r4

b.-se 28v5

benden: Benden, kendimden.

b.11r5, 73r4, 75v6, 122v3, 188v3, 192v3

b. (aŋa yol eyledüm) 99v4

b. (fāriġ) 101v3

b. (farīġvam) 142r6

b. (giderisem) 60v4

b. (ʿışḳuŋ aldı b. beni) 202r3

b. (ḳaldı) 198v6

b. (ḳoma beni b. yaŋa) 123v4

benem: Benim.

b. 71v2, 71v2, 71v6, 75v6, 84v5, 84v5, 97v6, 108r2, 121v4, 121v4, 121v5, 121v6, 122r1, 122r2, 122r3, 122r4, 122r5, 122v3, 126v5, 126v5, 126v6, 127r1, 127r2, 127r3, 127r4, 127r5, 127v1, 128v6, 128v6, 129r1, 129r2, 129r3, 129r4, 129r5, 129r6, 129v1, 129v2, 129v3, 129v4, 129v5, 129v5, 129v6, 129v6, 130r1, 130v5, 130v5, 130v5, 130v5, 130v6, 131r1, 131r2, 131r3, 131r4, 131r5, 131r6, 131v1, 135r4, 135r4, 135r5, 135r6, 135v1, 135v2, 135v2, 135v3, 135v4, 141r1, 141r1, 141r1, 141r2, 141r3, 141r5, 141v1, 141v2, 160r6, 160v3, 184v8, 185r2, 185r2

beni: Beni.

b. 7r3, 21r2, 36r4, 47v1, 60r3, 60v5, 66v5, 66v5, 88r3, 88r4, 90r2, 97r3, 105v1, 114r4, 114r6, 118r5, 118r6, 120r4, 121r3, 121r5, 123v4, 127r3, 127v5, 130v6, 132r5, 132v3, 133r4, 136r4, 142r6, 146v3, 152v7, 153r2, 153v1, 157r5, 157r5, 160r6, 177r5, 187v4, 191v4, 194v5, 196r2, 202r3, 202v2, 205r5, 205r5, 208v3, 208v4, 208v4, 209v2

b. (bilmezin) 157r1

b. (buldum) 196v5

b. (bulımazam) 130r3, 130r5

benlik: Benlik, enaniyet. ***Tas.*** Kibir, gurur, egoizm; kişinin her şeyi kendine bağlayıp dayandırması, kendini ön plana çıkarması. krş. bk. **beŋlik.**

b. (adın gider) 90v6

b.(g)-in (elden ḳodı) 195r3

b.(g)-üm (iletdi) 66v3

b.(g)-ümden (geçdüm) 155r2

b.(g)-üŋ (defterin dür) 93v2

beŋlik: Benlik. krş. bk. **benlik.**

b.(g)-i (ḳoġıl) 112v4

benüm: Benim.

b. 2v4, 7r3, 8r3, 20r2, 20r6, 20v2, 20v2, 20v6, 21r1, 21r2, 21r2, 22r3, 27v4, 33r1, 57r4, 59r2, 60r3, 67r2, 71v3, 72v4, 72v4, 75v7, 76r5, 81v6, 86v5, 87v4, 88r1, 88r5, 90r6, 96r4, 119v4, 120v5, 122v2, 122v2, 122v4, 122v4, 122v4, 123v4, 124r1, 126r4, 126r5, 128v6, 129v5, 129v5, 130r3, 130r7, 130v6, 132v5, 132v5, 139v1, 142r2, 142r7, 145v2, 146r2, 146r2, 153r2, 162v5, 162v6, 168v3, 172r1, 175r1, 175r6, 176v4, 181v1, 181v2, 184v12, 185r3, 189r5, 191r6, 191r6, 191v5, 192v6, 194r4, 195v1, 196v4, 197r7, 202v3, 205r6, 207v4

b. durur 129r5

b.-dür 71v2, 71v2, 71v3, 71v4, 71v5, 71v6, 96v1, 107v2, 152r3, 152r3, 172r2

benümile: Benimle.

b. 90r2, 206r3

b. (ben olanı) 196r1

benümki: Benimki.

b. 121v2

benümle: Benimle.

b. 20r5, 97r1

b.-dür 129v6

beŋiz: Beniz, çehre, yüz, yüz rengi.

b.-i (ṣarara) 171r6, 177v4 (beŋzi)

b.-i (ṣararmış) 7r1 (beŋzi)

b.-i (ṣolar) 69v2 (beŋzi)

b.-üŋ (rengini azdura) 182r1 (beŋzüŋ)

beŋze-: Benzemek, andırmak, zannını uyandırmak.

b.-mez 46v3

b.-r 47r2, 65v2, 184r5

b.-r (keşīşe b.) 162r4

b.-r (sözüm ḳaya yanḳusına b.) 189r5

b.-r (ṭoġan günüŋ gėceye b.) 47r2

beŋzet-: Benzetmek.

b.(d)-e 123r6

b.(d)-eyin 47r2

b.-meyem 123r6

b.-mişler (miskīn ādem oġlanını b. ekincige) 207v6

berāt: (Ar.) Rütbe, nişan verildiğini gösteren belge, berat; müsaade, izin.

b.-ın (dervīşlik b.) 81v7

b.-ın (maʿnā b. elümüze alduḳ) 177v6

bercīs: (Far.) "Müşteri" denilen yıldız. "Altıncı kat göktedir. Doğu'da Müşteri, büyük kutlu yıldızdır. Din, bilgi, utanç, gönül alçaklığı, namus, belâgat ona mensup sayılırdı. Gökyüzü kadısı ve hatibi anlamına Kâdî-i Felek, Hatib-i Felek diye de anılırdı." (AG-1, s. 455) ***Tas.*** Söyledikleri ile yaptıkları birbirini tutan, isabetli işler yapan.

b. (olam) 139r4

ber-dār: (Far.) Darağacına çekilmiş, asılmış.

b. (olam) 140r3

ber-ḫ̮ūrdār: (Far.) Tuttuğu işten semere gören, feyizlenen, mesut, mutlu.

b. (bu dünye kimi b. ḳıldı) 192r5

b. (ola) 32v6

ber-ḫ̮ūrdārlıḳ: (Far.+T.) Faydalanma, nimete kavuşma, iyi gün görme, saadet.

b.(ġ)-ı (buldılar) 192r6

b.(ġ)-ı (olmadı) 192r5

beri: Bu yana, buraya, beriye. krş. bk. **berü.**

b. (baḳ) 104v6

b. (gelsün) 141r6

b. (gel) 45v3, 161v3

b. (gelem) 127v4

b. (ḳaç) 15v4

berk (1): Sağlam, sıkı, muhkem, kuvvetli.

b. (īmān ḳuşağın b. ḳuşan) 77r4

b.-dür 7v2

b.-dür (īmānı b.) 39v6

berk (2): (Far.) Yaprak.

b.-e (bir b. degmez) 40r5

berki-: Sağlamlaşmak, yerleşmek, pekişmek.

b.-yen 141r3

berkit-: Sağlamlaştırmak, tahkim etmek, pekitmek, kuvvetlendirmek.

b.-meyen (dost sevgüsin b.) 74v4

b.-miş (ʿömrin b.) 168r2

berr: (Ar.) Kara, toprak

b. 18r4

berre: (Far.) Kuzu.

b. (görinmez) 20v3

berü: Bu yana, buraya, beriye. krş. **beri.**

b. 34v6, 70v6, 80r2, 135v6

b. (gel) 62r3, 91r3, 103v5, 148v2

b. (gelsün) 78v4

b.-sin 26r1

berye: (Ar.) Çöl, sahra.

b. (çeküp) 94r3

besle-: Beslemek; taşımak; eklemek, katmak; bir duyguyu gönülde yaşatmak.

b.-riseŋ (cān b.) 5v5

b.-rsin (ne b. bu teni) 75r4

b.-yem (şirk b.) 102r2

b.-yene (ṭoġurlıḳ b.) 33v3

b.-yenler (ṭoġurlıḳ b.) 52v2

b.-yesin 199v5

beş: 5, beş. krş. bk. **bėş.**

b. (günlik ʿömür) 14v5

b. (ḳarış bez durur) 147r4

b. (on gün ʿömür) 15v5

b. (vaḳt) 108v3, 109r3

b.-i (bir eyleyüp) 65r1

bėş: 5, beş. krş. bk. **beş.**

b. (vaḳt) 195v3

b.-ümüz 64v6

beşāret: (Ar.) Müjde, muştu, iyi haber, sevinç. ***Tas.*** Habibin mahbubuna kavuşması; ilahi aşk tadının verdiği güzellik; müşahedenin devamlılığı.

b. (ayın) 112v4

b. (eyledi) 19r4

b. (oldı) 58v2

b. (olsun) 31r1

b.-de 144v4

beşik: Beşik; bir şeyin doğup geliştiği yer. ***Tas.*** Dergâh.

b.(g)-e (urdılar) 114r6

b.(g)-inde (ḳudret b. yatan) 141r5

beşinci: Beşinci, 5.

b. 148r6

bėş ruhbān: (T.+Ar.) Beş ruhban. ***Tas.*** İsmail Hakkı Bursavî'nin şerhine göre beş ruhban insandaki hayal, fikir, akıl, hıfz, fikr kuvvetleridir. (AKY, s. 220)

b. 148r6

bėter: (Far.) Beter, çok kötü, en kötü.

b.-sin (bir ḥayvāndan b.) 150v1

bevvāb: (Ar.) Kapıcı.

b. 45v4

beyābān: (Far.) Çöl, sahra. ***Tas.*** İmkansızlıklar dünyası; şaşkınlık ve hayret makamı.

b. (-ı ḫarāb) 140r4

beyān: (Ar.) Anlatma, açık söyleme, bildirme.

b. (bellü b.) 129r4, 181r6

b. (eyleyem) 120v1

b. (taḳrīr ü b.) 138r3

b.-ı (bellü b.) 184v7

bez: Bez, kefen bezi.

b. durur (beş ḳarış b.) 147r4

bėz-: Bezmek, bıkmak.

b.-e (ata oġuldan b.) 205r2

beze-: Süslemek, donatmak, tezyin etmek.

b.-yüp (mülk b.) 131r5

bezek: Süs, ziynet, nakış. ***Tas.*** Göz alan, cezbeden, baki olandan fâni olana doğru çeken, aldatan.

b.(g)-in 185v4

b.(g)-ini (dünye b. ḳoġıl) 117r5

bezen-: Süslenmek.

b.-üben 62r4, 69r5, 69r6

b.-üp (geleler) 58r6

bezirgān: (Far.) Bezirgân, tüccar, tacir. krş. bk. **bāzirgān, bezirgen.**

b. 57v1, 209v3

bezirgen: (Far.) Bezirgân, tüccar, tacir. krş. bk. **bāzirgān, bezirgān.**

b.-em 133r6

b.-i (ʿışḳ b.) 184v2

bezm: (Far.) Meclis, topluluk. Tas.

b.-inde (ezel b.) 142r4, 157v5

bıçaḳ: Bıçak ***Tas.*** Ene'l-hak; mürşidin manevi yardımı, kişiyi irşat etmesi; dünyevî arzuları bıçak gibi kesen kanaat.

b. 118r6

b. (ismāʿil'e çaldum b.) 118r6

b.(ġ)-ını (çaldı) 200v1

b.(ġ)-ını (ḳanāʿat b.) 201r1

bıçġu: Bıçkı, dişli bıçak, büyük testere.

b.-yıla (iki dildürdüŋ) 204r4

bıŋar: Pınar, çeşme.

b. 17v3

b. (dirfillü b. olduḳ) 161v5

b. (gözin b. eyledi) 187v1

b.-ıdum 163v1

bırāġ at: (Ar.+T.) Burak at, cennet atı, miraç bineği.

b. (biner) 8v3

bıraḳ-: Bırakmak, atmak, koymak, koyup gitmek, terk etmek, gidermek, engel kaldırmak.

b. (cümle işi b.) 29v6

b. (elden b.) 79r7, 93r6, 106r4, 166r6, 200v6

b. (gözden b.) 102v5

b. (nāmūsı b.) 103v5

b. (niḳābı yüzüŋden b.) 104v6

b. (sükkeri b.) 46r5

b. (varlıġı b.) 78r6

b. (yüz yėre b.) 19v4

b.(ġ)-ana (varlıḳ yoḳlıḳ b.) 65v6

b.-dı (naẓar b.) 192v3

b.-dı (tāc u taḫtı b.)127r4

b.-dı (yabana b.) 97r3

b.-ma (şarṭı b.) 64v3

b.(ġ)-up (çengini elden b.) 189v1

bī: (Ar.) B harfi, bâ, besmelenin başındaki ba harfi. ***Tas.*** "B harfinin sayısal değeri olan 2, yaratılmış her şeye içkin ikiliğe işaret eder." (TYİ, s. 113) Kulluğun gerektirdiği şekilde kulun varlığı; varlığın ikinci mertebesinde bulunan akıl makamı. "Elif nasıl ilahi zat'a delâlet ediyorsa, b harfi de sıfata delâlet eder ve Bir ile çok arasında vasıta olan ilk taayyünün simgesidir. B harfinin noktası âlemin varlığına, başka bir ifadeyle var olanlara işaret eder. Noktanın B'nin altında olması var olanların ilk taayyüne tâbi olmasını simgeler. B ile varlık zuhur etmiş, nokta ile ibadet eden edilenden ayrılmıştır. Nokta aynı zamanda insan-ı kâmilin de simgesidir." (İAS, s. 96-97)

b. (dėdürmegil) 119r6

bi'llāh: (Ar.) "Allah için, Allah hakkı için" anlamında yemin sözü.

b. 184r4

bī-başar: (Far.+Ar.) Kör, görmeyen, basiretsiz, tedbirsiz, düşüncesiz. ***Tas.*** Gerçekleri farkedemeyen, aklı tutulmuş, kalbi mühürlü.

b. durur 94r5

bī-cān: (Far.) Cansız, ruhsuz, sönük, kendinden geçmiş.

b. (olam) 139r3

bī-cism: (Far.+Ar.) Bedensiz, gövdesiz, maddesiz.

b. (olam) 139r3

biç-: Kesmek, kökünü kazımak. ***Tas.*** Ölmek.

b.-miş (gök ekini b.) 208r1

bī-çāre: (Far.) Çaresiz, âciz, zavallı. krş. bk. **bī-çere.**

b. 63r4, 89v5, 104r1, 107v4, 150r2, 154v5

bī-çārelik: (Far.+T.) Çaresizlik, zavallılık.

b. 36r5

bī-çere: (Far.) Çaresiz, zavallı. krş. bk. **bī-çāre.**

b.-sin 15r5

biçil-: Kendisine elbise kestirmek.

b.-di (kefen donum b.) 125r6

bīdār: (Far.) Uyanık, uyumayan, uykusuz; dikkatli, gözü açık, farkında olan.

b. 105v4

bī-derd: (Far.+Ar.) Tasasız, acı çekmeyen, duygusuz, taş yürekli, katılaşmış. ***Tas.*** İlahi aşkı yaşamayanlar.

b.-leri 84v4

bī-elvān: (Far.+Ar.) Renksiz, rengi gitmiş.

b. (olam) 139v1

bī-ġam: (Far.+Ar.) Gamsız, tasasız, umursamaz, kayıtsız, aldırış etmeyen.

b. 141v5

bī-gāne: (Far.) Yabancı, aşina olmayan, başkası; kayıtsız, ilgisiz, alakasız, lakayt. ***Tas.*** Tarikat yoluna ayak basmamış kimse, müşerref olmayan ve sülûk makamına varmamış kişi.

b. 50r6, 53v2

b.-sin 25r1

bigi: Gibi.

b. 2v4, 15v6, 63r2, 63r4, 86v6

bī-gümān: (Far.) Şüphesiz, emin, ikna olmuş, kararsızlığı ve güvensizliği gitmiş.

b. (eyledi) 189v4

b.-idük 189v4

bī-ḫaber: (Far.+Ar.) Habersiz, bilgisiz, vurdumduymaz, kayda değer bulmaz.

b. 80r2

bī-ḫod: (Far.) Kendinden geçmiş, coşkun, vecd hâlinde.

b. 61r5

b.-iken 107v5

bī-ḫūş: (Far.) Kendinden geçmiş, kendini kaybetmiş, çılgın, divane.

b. (olam) 140r6

bī-kān: (Far.) Kaynağı, menbaı olmayan.

b. (olam) 139v4

bī-ḳarār: (Far.+Ar.) Kararsız, değişken, belirsiz, şaşkın, uğramış, âciz.

b. (olur) 88v4

bī-ḳıyās: (Far.+Ar.) Anlaşılamaz, izah edilemez, uçsuz bucaksız, sonsuz, sınırsız, bitmez tükenmez.

b. 173r2

bikir: (Ar.) El değmemiş.

b. durur 10r5

bil-: Bilmek, anlamak, idrak etmek, gerçeğine erişmek; farkına varmak, farkında olmak; tanımak; öğrenmek; kabul etmek, addetmek, saymak; takdir etmek; bir şeye alışkanlığı olmak, yerine getirmek.

b. 2r4, 3r2, 6v3, 16v3, 26v1, 33r5, 35r4, 62v4, 62v6, 68v4, 88v1, 93v2, 111r6, 121r3, 122r4, 162v1, 185r6

b. (ḥālümi b.) 7r6

b.-di (ḥaḳḳ'ı b.) 201r6

b.-dügin (işler) 23r4, 31r5

b.-ügüŋden (ayıt) 91v2

b.-dük 56v5, 69v6, 69v6, 96r3, 165r5

b.-düm 185r3, 196r1, 196v6, 197r2

b.-düm (aŋladum b. dėme) 82r2

b.-düm (dėyen degül bilen) 122r2

b.-düm (gördüm b. dėmegil) 150r2

b.-düm (yaḳın b.) 121r3

b.-düŋise (göz ḫiṭābın b.) 78r6

b.-düŋise (ʿilmi b.) 103r6

b.-düŋise (seni b.) 103r5

b.-düŋise (ṣıfat nedür b.) 103r5

b.-e 76v5, 78r2, 190r6

b.-e (kendözin b.) 151r5

b.-e (kim b.) 157r2

b.-e (kişi b. söz demini) 95v3

b.-e (kişi gerek çok b.) 151r6

b.-e (ne b.) 61r1, 104r1, 171v5, 175r1

b.-e (rāzını b.) 80r1

b.-e (rızḳını ḥaḳ'dan b.) 201r7

b.-e gerek 32v4

b.-ebile 42r3

b.-eler (ne b.) 121v1

b.-gil 4v2, 74r5

b.-gil (yaḳın b.) 39v6

b.-em (bellü b.) 84r2

b.-em (ne b.) 136r6, 147r5

b.-en 122r2

b.-en (bildüm dėyen degül b.) 122r2

b.-en (ḳadrin b.) 141r2

b.-en (keleci b.) 95r6

b.-en (kendözin b.) 151r5

b.-en (maʿnā b.) 90v5

b.-en (sözlerüŋ aṣlın b.) 73r4

b.-ene 77v6, 122r3

b.-enler (işi ḥaḳ'dan b.) 91v5

b.-enlerden (işit) 91v2

b.-lere 100r4, 166v4

b.-enlere (vuṣlat ḥālin b.) 164r3

b.-esi (ḳıymetini b.) 201r4

b.-esin 169r1

b.-esin (dervīşleri b.) 198v3

b.-esin (düşmen kimise b.) 14r5

b.-esin (kendözüŋi b.) 84r4

b.-esin (seni b.) 51v1

b.-esin (sırrı b.) 103r4

b.-eydi (kim b.) 112v1

b.-imedüŋ (seni b.) 15r2, 159r6

b.-imez (ḥāli b.) 165r1

b.-ince (kendüyi b.) 137r3
b.-iser (ne b. odı) 197r6
b.-me 180v4, 187v4
b.-medi 186v4, 186v5
b.-medi (ene'l-ḥaḳḳ'ı b.) 134v5
b.-mediler 85v1
b.-mediler (ḥaḳīḳatüŋ maʿnāsın b.) 78v6
b.-mediler (maʿnāsın b.) 79r3
b.-mediler (ne varın b.) 79r2
b.-mediŋ 54v3
b.-medise 134v5
b.-medügüŋ 61v5
b.-mek 59v2
b.-mek (āḫiret b. gerek) 110r6
b.-mekdür (kendözini b.) 150v1
b.-meye 73v1
b.-meyene 66v1, 66v3
b.-meyesin 103r6, 194v1
b.-meyince (ḥālümüz b.) 163v6
b.-meyince (seni b.) 102v6
b.-meyüp (nėdesini b.) 61r5
b.-mez 10v1, 38r2, 93r5, 96r1, 96v3, 112v5, 136r3, 181r1, 181r4, 205v6
b.-mez (dīn diyānet b.) 65r6
b.-mez (ḥaḳḳ'ı b.) 96r6
b.-mez (ḥālinden b.) 115r3
b.-mez (ḥālüŋ b. ola) 176r1
b.-mez (ḳadrini b.) 158r2
b.-mez (nişānuŋ kimse b.) 85v7
b.-mez (sulṭānı b.) 5v6
b.-meze 91v4
b.-mezem 93r2, 136v6, 185r2
b.-mezem (nolduġumı b.) 130r3
b.-mezidük (bizi b.) 189v3
b.-mezin 109v5, 192v3
b.-mezin (beni b.) 157r1
b.-mezin (dünden güni b.) 201v6
b.-meziseŋ 33r4
b.-meziseŋ (kendözüŋi b.) 150v1
b.-mezler 57r5
b.-mezsin 154v3
b.-miş (nefsin b.) 201v1
b.-miş (ol) 163r7
b.-se 61r1
b.-se gerek 108v3
b.-sün (ne b.) 82r1, 133v5
b.-üŋ 26r2, 109r3
b.-üŋ (bellü b.) 80r4, 81r3, 94v2, 190v3
b.-üp (ḥālüm b.) 206r3
b.-ür 21v2, 23r3, 29v1, 46r4, 119v5, 126r6, 179v1, 181r3, 184r6
b.-ür (ḫaberin b.) 13r4, 143v2
b.-ür (ḥāli b.) 66v2
b.-ür (kim b.) 152v5
b.-ür (ögüt b.) 116r4
b.-ür (rāzını b.) 189r5
b.-ürem 22r2, 48v5, 129r5
b.-ürem (alnumı ay b.) 97v6
b.-ürem (kendözümi b.) 181v4
b.-ürem (namāzumı b.) 181r3
b.-üriken 118v4
b.-üriseŋ 33v2
b.-ürsin 76v5, 82v2, 82v2, 151r6, 172v4, 210r4
b.-ürsin (ḥālümi b.) 210r2

bildür-: Bildirmek, söylemek, anlatmak, kavratmak.
b.-em (aḥvālümi b.) 143r4

b.-eyin 33r4, 49v3

b.-ür 3r8, 3r8, 3v1, 182v5

bile: Birlikte, beraber. ***Tas.*** Vahdet.

b. 2v5, 2v6, 3r2, 3r3, 3r4, 3v7, 4v1, 39v2, 53v5, 77r2, 83v6, 94r5, 97r1, 103v6, 110r4, 118r5, 118r5, 118v1, 135v6, 136v1, 156v1, 189v4, 192v7, 196r5, 203v6

b.-dür 168v6, 169r1

b.-yidük 189v6

b.-yidük (elestde b.) 190v1

b.-yidük (ḳadīmde b.) 77v3

bilelik: Maiyet, beraberlik.

b. 78r1

bilici: Bilen kimse, âlim, bilgin.

b. (maʿnā b.) 46r4

bī-levn: (Far.+Ar.) Renksiz, sıfatsız.

b. (olam) 139v4

bilin-: Bilinmek, idrak edilmek, anlaşılmak, gerçeğine erişilmek; adı çıkmak, adı yayılmak.

b.-mez (mekānuŋ b.) 153r5

b.-mezdi 28v1

b.-üp (geldüm) 133v5

bī-lisān: (Far.+Ar.) Dilsiz, lisansız.

b. 106v3

biliş: Aşina, dost, tanıdık, bildik. krş. bk. **bilüş.**

b. 67r3, 67v2, 76r4, 129r5, 170r7

b. (olan) 126v2

b. (ḥaḳḳ'ıla b. oldum) 102v3

b.-dür 116r1

b.-i 28r4, 73r5

b.-idük (ezelī b.) 77v4

b.-leri (ʿışḳ b. ölmez) 85v3

b.-üŋ 77v3

biliş-: Tanışmak, aşina olmak, dost olmak; dostlaşmak (karşılıklı bir eylemdir).

b.-di 149r6

b.-e (dostıla b.) 106r5

b.-eli 145v4

b.-elüm 161v3

b.-en (dostıla b.) 106r6

b.-en (ʿışḳuŋla b.) 59r2

b.-ip (geldüm) 124r4

b.-mege (dostıla b.) 105v4

b.-üben 126v2

b.-ürlerimiş 126v2

bilişlik: Aşinalık, dostluk, tanışıklık.

b. 149r4

bilü: Zihin, fikir; bilgi, ilim, irfan, idrak, malumat.

b.-m (ʿaḳlum b.) 56r2

b.-m (şaşdı) 145r3

b.-ŋ 199v1, 199v2

b.-ŋi (unut) 19v1

b.-ŋile (ġāfil olma) 95v4

b.-si (ʿaḳlı b.) 19r5

bilüş: Aşina, dost, tanıdık, bildik. krş. bk. **biliş.**

b. 197r5

bī-mekān: (Far.+Ar.) Mekânı olmayan, yersiz, yurtsuz.

b.-am 171v2

bin: (Ar.) Oğul.

b. (ʿīsā b. meryem) 158v3

b. (fülān b. fülān) 170v1

biŋ: 1000, bin.

b. 2v4, 6r5, 7v4, 34r1, 37v5, 44r2, 53v5, 56r4, 59v5, 69v1, 97r5, 101v6,

112r2, 115v3, 123r5, 127v5, 128r2, 142r3, 173v6, 184v5, 184v6, 203r3

b. (arada biri) 19r3

b. (baḳışuŋ b. cān alur) 158r6

b. (cān fidā ḳılurısam) 131v3

b. (cān olam) 137v5

b. (görine) 17r6

b. (kez) 33v5, 171v3, 193v3, 193v3, 198v5

b.-i 15v6, 81r5, 81r5

bin-: Binmek, çıkmak, oturmak, cülus etmek, tahta çıkmak

b. (ata b.) 82v7

b.-di (taḫta b.) 19r4

b.-emez (oldı) 18v4

b.-enler (taḫta b.) 11v4

b.-er (bırāġ at b.) 8v3

b.-mişler (atı b.) 92r5

b.-sünler (burāḳ b.) 128v1

b.-üp (yele b. seyrān ḳılan) 135v3

binā: (Ar.) Fiil çatılarını işleyen dilbilgisi kitabı.

b. 150r6

biŋbaşlar: Binbaşılar.

b.-ıdur 4r3, 4r6

biŋ bir: 1001, bin bir. ***Tas.*** Hz. Musa'nın Tur dağında Allah'la bin bir kelime konuştuğu inacı.

b. kelime ḳıldum 127r5, 133v5

bī-naẓīr: (Far.+Ar.) Eşssiz, benzersiz, emsalsiz.

b. 90r5

bindür-: Bindirmek, yerleştirmek, üzerine çıkartmak.

b.-eler (aġaç ata b.) 115r5, 176r2

biŋer: Biner, 1000'er.

b. 4r3, 4r6, 4r9

bī-nihāyet: (Far.+Ar.) Nihayetsiz, sonsuz, ölümsüz, uçsuz bucaksız, sınırsız.

b. 64r2, 86r1, 178v4

bī-nişān: (Far.) Nişansız, işaretsiz, izsiz; adsız, namsız olma. ***Tas.*** Allah'ın zatı; isimsizlik ve fena makamı.

b. 190r1

b. (sübḥāna ṭaparlardı) 179r4

b.-a (ḥāli döner nişānsuz b.) 178v3

b.-dan (ḫaber vėrüŋ) 181v2

b.-dur 88v5

b.-sın 85v7

binye: (Ar.) Bünye, beden, vücut, yapı.

b. (ṭutdı) 16r1

bir (1) : Bir, tek; bir kere, bir kez, öncelikle; sadece.

b. 6r2, 7r1, 16v2, 17r6, 18r2, 20r5, 21v2, 22r1, 24v5, 25r5, 31r6, 35r4, 39r5, 39r6, 40r5, 41r3, 41v6, 45r5, 51v6, 52v1, 53r4, 53r4, 56v3, 62r2, 62v6, 63r5, 64v6, 66r6, 67r3, 67v3, 68v3, 68v3, 68v5, 69r6, 70v2, 73v3, 73v4, 73v4, 73v6, 74r5, 76r2, 78r5, 78v7, 80r4, 81v3, 82r1, 84v3, 87v4, 87v5, 89r4, 93r2, 93v3, 94r2, 94r2, 95r6, 95r6, 95v1, 95v2, 95v3, 95v4, 95v5, 96r2, 96v3, 98r5, 98v1, 98v5, 98v6, 100v4, 101r3, 101v1, 102v4, 103v2, 104v2, 104v6, 105r6, 114r3, 115v3, 115v3, 119r6, 119r7, 119v1, 120r4, 120v1, 121r6, 121v1, 123r5, 123r5, 123r7, 125v6, 126v6, 130r4, 130v3, 130v6, 130v7, 132v3, 133v3,

b. (z̠erresin) 123r5

b.-i 3r7, 3r8, 3v1, 3v3, 3v3, 3v4, 5r4, 5r4, 37v5, 80r6, 80r6, 101v1, 124v1, 124v1, 124v1, 162r6

b.-i (biŋ arada b.) 19r3

b.-i (her b.) 31r5, 107r4, 122r1, 168r3

b.-ile (her b.) 167v3

b.-in 124v2

b.-inde (her b.) 147v6

b.-ine 124r6

b.-ine (her b.) 45r5

b.-ini 137r3

b.-inüŋ (her b.) 125v5

b.-inüŋ 137r2

b.-iseŋ 166r6

b.-isi 164r4, 169r3, 169r3, 169r3, 169r3

b.-isi (dördüŋ b.) 124v1

b.-isi (her b.) 5r3, 7v4, 80r4, 125v6

b.-isine (ḳırḳdan b.) 127r1

b.-üŋ 91r2

bir (2): Aynı, benzer, eşit.

b. 70r2

b. (gör) 184v4

b. (gözile baḳmaḳ) 152r4

b. (gözile baḳmayan) 70r7

b. (ola) 103r6, 113v5

b. (oldı) 60v2

b.-dür 13r2, 53r4, 69r3

bir (3): Birlik, birliktelik, bir olma hâli, teklik, vahdaniyet, ahadiyet.

b. 79v1, 79v2, 104r3, 104r3, 123v6, 169v3, 190r3

b. (el b. ėtdi) 44r2, 44r2, 97v4

b. (el b. eyleyem) 143v5

b. (eyleyem) 143v4

b. (eyleyüp) 65r1

b. (ḥaḳḳ'a b. derse) 34v6

b. (ola) 167v3

b. (oldı) 168v5

b. (olupdur) 167v1

b.-den 169v3

b.-dür 72r2, 103v6, 118v4, 190r3

b.-e 150r4

b.-em 143v2

b.-ile 138v1, 167v1

birbir: Birbiri. krş. bk. **birbiri.**

b.-mize 161v1

bir bir: Birer, birer.

b. 91r2, 96v3

birbiri: Birbiri. krş. bk. **birbir.**

b. 184r3

b.-ne 92r7

birden: Birlikte, beraberce, hepsi bir arada.

b. 190v1

biregi: Bir kimse, başkası. krş. bk. **biregü.**

b. 113v1

biregü: Bir kimse, başkası. krş. bk. **biregi.**

b.-ye 162r4

b.-yiçün 162r3

bī-reng: (Far.) Renksiz, donuk, solgun.

b. (ü bī-elvān olam) 139v1

birer: Birer, 1'er.

b. 92r5

bir ḥūrī: (T.+Ar.+Far.) Cennet kızı. ***Tas.*** İlim. İsmail Hakkı Bursavî'nin şerhine göre altıncı kapıdaki bir hûrî

ilimdir. Bunun da terki gerekir. (AKY, s. 220)

b. 148v2

birik-: Birleşmek, bir araya gelmek, toplanmak; sahip olmak.

b.-esin (sevürkmişler yolına b.) 12r3

b.-iser (hünerüme b.) 20r6

birin birin: Birer birer.

b. 4v6, 20r1, 157v3

birḳaç: Birkaç.

b. 4v7, 43v3

bir kişi: Bir kişi. ***Tas.*** Nefs-i emmâre. İsmail Hakkı Bursavî'nin şerhine göre birinci mertebedeki kişi nefs-i emmâredir. (AKY, s. 220)

b. 148r2

birle: İle.

b. 3r3

birle-: Birliğini kabul etmek, şirk koşmamak, tevhit.

b.-r (cümle bir anı b.) 169v4

birlik: Bir olma hâli, vahdaniyet, ahadiyet.

b. 138v1, 178v6

b. (eyleyem) 138v1

b. (ḥaḳḳ'ıla b. ola) 81v4

b. (ḫānına ḳandum) 155r3

b. (maḳāmın dutġıl) 167r3

b. (ola) 25r2

b. (sarāyın) 112v4

b.(g)-e 34r5

b.(g)-e (biten) 131r5

b.(g)-e (bitmege) 126r6

b.(g)-e (bitmişidük) 77v4

b.(g)-e (bitüp) 124r5

b.(g)-e (gel) 166r6

b.(g)-i 68v6

b.(g)-i (cān b.) 26r2

b.(g)-i (göŋül b.) 77v5

b.(g)-ine 100r6

bī-ser: (Far.) Başsız. ***Tas.*** Sefil, harap.

b. 106v3

bī-ṣıfāt: (Far.+Ar.) Renk, şekil, suret ve sayılardan münezzeh.

b. 178v4

bismi'llāh: (Ar.) Besmele, Allah'ın adıyla.

b. 2r2

bīş: (Far.) Fazla, artık.

b. (ne b. ü ne kem) 35r4

biş-: Pişmek, olgunlaşmak; hazırlanmak, hazır olmak.

b.-di (yūnus miskīn çigidi b.) 162r1

b.-en (ġurbetle baġrı b.) 146v4

b.-mez 162v5

b.-üpdurur (ḥaḳḳ'uŋ ḫānı b.) 181v5

bişir-: Olgunlaştırmak. ***Tas.*** Sözü akıl, mantık, ilim ve ahlakla süsleyip yerinde ve zamanında söylemek. krş. bk. **bişür-**

b.-gil (kelecilerüŋ b.) 95v1

b.-üp (sözi b.) 95r6

bişür-: olgunlaştrmak; manen olgunluğa eriştirmek. krş. bk. **bişir-**

b. (çig işüŋi b.) 42v6

b.-di (ḫāmıdum ʿışḳ b.) 145r7

bit- (1): Bitişmek, kaynaşmak, vahdaniyet; davranmak.

b. (ṣabrıla b.) 30r5

b.-en (birlige b.) 131r5

b.-mege (birlige b.) 126r6

b.-mişidük (birlige b.) 77v4

b.-üp (birlige b.) 124r5

bit- (2): Meydana gelmek, hasıl olmak; ortaya çıkmak, belirmek, görünmek, erişmek, sonuca ulaşmak, hallolmak.

b.-er 190r3

b.-er (ṣaḳal b.) 114v5

b.-er (güzeller ḳatında b.) 114v5

b.-er (cevāhir sende b.) 18r5

b.-er (iş ʿamelile b.) 99r4

b.-sin (cehennemden b.) 150v4

bit-(3): Bitmek, sonlanmak, tükenmek; iflas etmek, mahvolmak.

b.-mez 43r1

b.-e 170v2, 175v1

b.-er 67r2

b.-ince (işüm b.) 196v3

b.-meyen 43r1

b.-meyiser 175r6

b.-mez (ṣaġınçdan geçdük) 108r5

b.-mez (ṣaġınçdan geçdüm) 155r5

bit-(4): Yetişip büyümek, oluşmak, yeşermek. ***Tas.*** Verim, bolluk, bereket, iyi sonuç.

b.-en (ʿışḳsuz b. çiçek ṣoldı) 191r1

b.-er 46r6, 207v6

b.-meye 58r1

b.-mez (ot b.) 20v5

b.-mez (toḫmını b. yėre ṣaçar) 31v1

b.-diler 173r4

biti: Amel defteri, yazılmış şey.

b. (elüŋe b. ṣunıla) 77r2

b. (boynuŋa b. ṣala) 204v7

bitür-: Bitirmek, tamamlamak, sona erdirmek; sonuçlandırmak, başarmak. ***Tas.*** Ahiret için bu dünyadayken hazırlığını yapmak.

b. (işüŋ bugün b.) 42r5

b.-eler (işüŋi b.) 176r3

b.-ür 30r6

bitriş-: Hesaplaşmak, ödeşmek.

b.-üp (geldüm) 124v5

biz: Biz.

b. 65r2, 68r6, 70v5, 73v3, 95r3, 95r3, 96r1, 96r2, 96r3, 100r6, 104r3, 104r4, 149r2, 149r3, 149r4, 149v2, 149v6, 178r5, 189v3, 189v4, 189v6, 201r4, 203r1, 203r2, 204r2

bīzār/bizār: (Far.) Bıkmış, usanmış, bezmiş; tedirgin, rahatsız.

b. (cāndan b. eyledi) 187v3

b. (olmış) 81r4 (bizār)

b.-am 119r3 (bizāram)

bizde: Bizde.

b. 172v2, 188v2

bizden: Bizden.

b. 75r6, 82r4, 91r4, 120v6, 121v1, 150v5, 196r5

bize: Bize.

b. 8r5, 8r6, 24v5, 26r5, 39r4, 44r3, 46v2, 54r3, 60v3, 64r5, 70v5, 71r2, 73v2, 75r6, 82r4, 84v6, 90v5, 94v6, 94v6, 95r1, 95r2, 95r2, 102v2, 111r3, 112v4, 114r3, 115v3, 117r5, 119v1, 119v3, 145r3, 146r4, 151v6, 155r4, 193r4, 193r4, 200v3, 200v4, 201r1, 203v5, 204r2

bizi: Bizi.

b. 26r4, 89r7, 96r1, 99v6, 100v1, 126r2, 133v5, 176v2, 189v3, 189v3, 204v2

b. (bilmezidük) 189v3

bizüm: Bizim.

b. 44r3, 68r5, 96r1, 172r5, 172r6, 178r1, 178r2

b.-dür 68r6

bizümile: Bizimle.

b. 89r6, 117v1

bizümle: Bizimle.

b.-dür 196r5

boġaz: Boğaz, boynun önü.

b.-ına 36v2, 36v3

b.-ından (ḳanāʿat dārında nefsi b. as) 99r5

b.-uŋa 63r4

boġdur-: Boğdurmak, garketmek.

b.-up (ṣuya b. geldüm) 133v6

boġıl-: Boğulmak, nefes almasına engel olunarak öldürülmek.

b.-am (ne dāra çıḳam b.) 196v3

bol: Bol, çok.

b. 46v3, 187v3

bolay ki: Ola ki, belki, inşallah.

b. 36r4

boncuḳ: Boncuk.

b. 106v5

borc: Borç, manevi ve ahlakî bakımdan yapılması gereken şey, vecîbe.

b. (boynuŋda b. ḳalmasun) 97v2

bostān: (Far.) Koku yeri, sebze bahçesi, bağ, kavun karpuz tarlası. ***Tas.*** Alınıp koparılacak yer; ilim ve feyzin saçıldığı yer, tekke, dergâh; fetih makamı.

b. 58r1

b. (bāġ u b. olurısa) 57v7

b. (bāġ u b. eyledüm) 129v1

b. (ẖalḳı b. ėdinmişdür) 136v6

b. (ola) 58v4

b. (olam) 140r6

b.-lar (başın buldum) 155r5

b.-um (yaġma olsun) 155r5

boş: Boş, anlamsız, gerçeğe dayanmayan; değersiz, amaçsız. ***Tas.*** Manevi olgunluğa erişmemiş, içini maneviyatın hazineleriyle doldurmamış, nefsin boyunduruğunda yaşayan.

b. (söylene) 50v2

b. durur (içi b.) 68v4

boşa-: Serbest bırakmak, nikâh bağını bozmak, kendi hâline terk etmek. ***Tas.*** Şehvete düşkünlükten vazgeçmek. (AG-1, s. 473)

b. (ʿavratuŋ b.) 154v4

boşan-: Boşalmak, boş kalmak.

b.-mış (ṭamar aḳmış) 144v1

boy: Derece, mertebe, ölçü, boyunca.

b.-ı (yėr b. gider) 36v6

boyun: Boyun; üzeri, üst.

b. (ṭutar) 56v4

b. (vermez) 43r4, 97r2

b. (zencīrlü ḳalmışdur) 37r3

b.-ı (zencīrlü) 105r5, 163v6 (boynı)

b.-ın (buran) 76v4 (boynın)

b.-ın (buranları) 145r1 (boynın)

b.-ın (burmadın) 133v4 (boynın)

b.-ın (uram) 120v3 (boynın)

b.-ına (dār urġanın daḳan) 129v2 (boynına)

b.-ına (düşer) 37r2 (boynına)

b.-ına (geçüp) 37r5 (boynına)

b.-ına (zencīr olur) 37r4 (boynına)

b.-ına (zencīr ura) 38r4 (boynına)

b.-ında 21v3 (boynında)

b.-ından 105v1 (boynından)

b.-ını (nefsüŋ b. çalmış 165v7 (boynını)

b.-ını (egmiş) 144v6 (boynını)

b.-umdan (indüreyin) 35v3 (boynumdan)

b.-uŋ 105v1 (boynuŋ)

b.-uŋa (biti ṣala) 204v7 (boynuŋa)

b.-uŋda (borc ḳalmasun) 97v2 (boynuŋda)

b.-uŋda (ḳala) 182r3 (boynuŋda)

b.-uŋdaġı 90v3 (boynuŋdaġı)

b.-uŋdayısa (ḳonşı ḥaḳḳ'ı b.) 156r3 (boynuŋdayısa)

boyunca: Boyu kadar, boyu ölçüsünde.

b. 36v5

boz-: Bozmak, değiştirip kötüleştirmek. ***Tas.*** Kalp, hatır kırmak; uzaklaşmak, tarikat kurallarına uymamak, kuralların dışına çıkmak.

b.-ar 81r4

b.-ar (ʿışḳ b.) 85r5

b.-maġa (düzenlik b.) 20v4

boz busaruḳ: Boz renkli, bulanık, dumanlı, sisli.

b. (ṭuman) 141r4

bozul-: Bozulmak, iyi ve değerli niteliğini yitirmek; dağılmak, yok olmak.

b.-dı (dilüm tetigi b.) 125r5

b.-ısar (ṣūret b.) 205v3

b.-mış 27r3

boz yapalaḳ: Boz tüylü.

b. 116r5

bölük: Bölük, parça, kısım; takım, zümre, cemaat. ***Tas.*** Seçilen yol.

b.(g)-indensin 4v4

b.-densin 4v3

böyle: Böyle, bu şekilde.

b. 25r2, 25r2, 49v5, 51r5, 62r2, 62r2, 62r3, 62r4, 62r4, 69r6, 76r4, 81r5, 118v4, 143r6, 187r6, 194v3

b. (bundan b.) 64r2, 128r4

b. durur 122r4

bu: Bu.

1. Sıfat.

b. 4v7, 4v8, 5v2, 5v3, 6r3, 6v5, 10v2, 12v4, 13r2, 13v2, 13v2, 14r2, 14r3, 14r4, 14v5, 14v5, 15r5, 15r6, 15v5, 16v3, 19v4, 24r3, 24v2, 26r1, 26r1, 26r3, 26r3, 26r4, 26v5, 27v5, 28r2, 28v4, 29v3, 31r2, 31r5, 35v6, 37r3, 38r5, 39r2, 39v4, 40r4, 41r1, 42r1, 42r3, 43r3, 43v3, 43v4, 43v4, 43v7, 44v5, 46r4, 46v3, 46v4, 46v5, 46v6, 48v5, 51v5, 52r2, 54r4, 54v4, 58v6, 60r4, 60r5, 60v5, 61r1, 61r1, 61r1, 62r3, 62v3, 62v3, 62v6, 63v2, 64v2, 64v5, 65r4, 65v2, 66v2, 67v2, 68r5, 68r5, 69r5, 69v1, 69v3, 69v5, 70r1, 70r2, 71r2, 71r3, 71r3, 71r5, 71r5, 71r6, 71v3, 71v3, 71v5, 72r4,

73r4, 73r4, 73r6, 73v2, 73v2, 73v4, 74r2, 74r4, 74r5, 74r6, 75r4, 75v1, 77v2, 77v2, 77v5, 78r2, 78r4, 78r4, 78r6, 78v1, 78v6, 79r4, 79r4, 79r7, 79v1, 79v2, 79v4, 79v5, 80v1, 80v2, 81r4, 81v7, 82r6, 82r6, 82v2, 82v2, 82v3, 82v3, 82v3, 82v3, 82v4, 82v4, 82v4, 83r4, 85r4, 85r7, 86r6, 86v3, 88v1, 88v4, 89r6, 89v6, 91r1, 91r2, 92r4, 92v7, 93r3, 94r4, 94v1, 94v2, 95r1, 95v3, 97r4, 97v1, 97v6, 97v7, 98v1, 98v3, 98v5, 99v1, 100r4, 100r5, 100v1, 100v2, 100v2, 101v5, 103r2, 104r5, 104v4, 105v6, 106v3, 107r4, 107r6, 108r3, 108r4, 110r5, 110v1, 110v1, 111r6, 111v2, 111v4, 112r3, 112v5, 112v5, 113r6, 113v2, 114r5, 114v2, 114v5, 115r2, 115v4, 115v5, 117r5, 119r3, 119r3, 119r3, 119r6, 119v5, 119v7, 120r2, 120r5, 120v6, 122v2, 124r1, 124r4, 124v2, 125r4, 126r2, 127v3, 129r2, 129r5, 129r6, 130r7, 131r2, 133r2, 133r2, 133v5, 135v3, 135v6, 136r2, 136r4, 136r5, 137r6, 139r3, 139r5, 140v2, 141v6, 142r3, 142r3, 143v6, 147r6, 147v3, 148r5, 149r4, 151r2, 151r7, 151v1, 151v2, 151v7, 152r5, 153r4, 153v2, 153v6, 154r2, 155r1, 156r4, 160r3, 160r4, 160v2, 160v3, 162v4, 164r4, 165v5, 166r3, 166v3, 168r3, 168v5, 169r5, 169v1, 170v7, 171r1, 171v2, 171v3, 171v3, 172r1, 172r2, 172r3, 172r5, 172r6, 172v2, 172v5, 172v7, 173r2, 173v1, 174r1, 174v6, 175r1, 176r4, 176r4, 176v2, 176v3, 176v4, 176v5, 176v6, 177r1, 177r2, 178r1, 178r2, 178v1, 179r5, 180r2, 180r3, 180r3, 180v4, 180v5, 180v6, 181v1, 181v2, 182v1, 183r3, 183v5, 183v5, 185r3, 186r3, 186r3, 186r5, 186r6, 189r6, 189v6, 190v3, 190v6, 192r5, 192v1, 193r1, 193v5, 194r2, 194r5, 195v1, 195v3, 196r3, 196v1, 196v6, 197r2, 198v6, 199r2, 199r2, 199r2, 199r3, 199r3, 199r4, 199v1, 199v2, 199v5, 201v3, 202v6, 207r6, 207v5, 208r1, 208r4

b. (arada) 176v6

b. (aradan) 26r6

b. (gündür) 90r6

b. (kez) 27v2, 36r4

b. (yeri) 135r5

b. (yerleri) 131r2

2. Zamir.

b. 5v3, 21v6, 21v6, 23v3, 32r1, 32r3, 36r1, 38r5, 41v6, 43v5, 49r2, 49v4, 54v4, 60v1, 62r3, 68r6, 82r1, 89r1, 94r3, 96v3, 119v5, 165v5, 175r4, 178r4, 196v5, 204v5

b.-dur 6v4, 18r3, 37r4, 37r4, 59v3, 74r4, 76r3, 111r3, 117v4, 119v2, 128r1, 164v1, 165r4, 167v3, 181v4, 193v6, 209r6

b. durur 164r5

b. durur 80v4

bucaḳ: Köşe, kenar.

b.-da 98r2

buçuḳ: Buçuk, yarım, yarı.

b. (gün) 6v6

b. (sāʿat) 43v5

b. (pūllıḳ aṣṣum yoḳ) 97v7

b. (üç b. oḳuyan) 89v1

budaḳ: Dal; şube, teferruat.

b.(ġ)-a (cān b. aṣdı) 173r6

b.(ġ)-a (ḳuş b. bir kez ḳonar) 62r5

b.(ġ)-ıdur (cān ḳudret b.) 77v5

b.-laruŋ (oda gire) 62r6

budura: İşte budur, kesinlikle budur, budur a!

b. 162r5

buġ: Buğu, buhar.

b. (güherden b. çıḳar) 185v4

b.-dan 185v4

b.-ından (gevherüŋ b.) 152v2

buġday: Buğday.

b. (uçmaḳda b. yėdi) 91v5

b. (yaŋıldum b. yėdüm) 133v4

bugün: Bugün, daha yeni, henüz, şimdi; içinde bulunulan zaman. ***Tas.*** Bu dünya hayatı; geçicilik, fânilik.

b. 39v6, 42r5, 70r6, 71r2, 72v4, 102v5, 112r5, 134v6, 142v5, 145v6, 145v7, 146v2, 146v2, 146v3, 146v4, 146v5

b. (yarın) 42r5, 53r5

b. (yarınıla) 8r3

b.-dür (dünile b.) 60v2

b.-dür (yarınum b. bana) 60v6

bugünki: Bugün olan, bugün yapılan; bugüne mahsus. ***Tas.*** Bu dünyaya ait.

b. 64r1

b. (dem) 193r1

b. (gün durur yarıngı günüŋ) 42r4

buġ(u)ż: (Ar.) Kin, nefret, düşmanlık.

b. 22v4 (buġuż)

b. 44v5 (buġż)

b.-ından 186v6 (buġż)

buḫl: (Ar.) Cimrilik, pintilik, el sıkılığı.

b. 33v3, 34v4, 83r3, 88v6

b. (ehlinüŋ) 38r5

b. (elinden ḳurtıla) 38v4

b. (oldıyısa ḥāli) 38r6

b.-den (ḳurtılayım) 39r1

b.-ı 37r5

b.-ı (yaḳar) 39r5

b.-uŋ (odı) 38v5

buḳrāṭ: (Yun.) Hippokrates. Eski Yunan medeniyetinde İskender’den yüz yıl kadar önce yaşamış olan ünlü hekimdir. Tıp ve hikmet dolayısıyla söz konusu edilir.

b. (olam) 139r4

bul-: Bulmak, keşfetmek, erişmek, ulaşmak; elde etmek, karşılığını almak; görmek, karşılaşmak; çekmek, dayanmak, katlanmak; akıl erdirmek, bilmek.

b. 45v4, 93v2

b. (isteye b.) 75v7

b. (pādişāhı sende b.) 112v6

b.-a (dirlik b.) 160v6

b.-a (genci b.) 45v6

b.-a (maʿşūḳı b.) 40r4

b.-alum 74r2

b.-alum (ḥaḳḳ’ı b.) 81r6

b.-am 109v6

b.-am (ṭanıḳ b.) 94r6

b.-an (dostı b.) 176r7

b.-ana (gevher b.) 18r3

b.-asın 5r1, 77r3, 108v5, 147v5, 147v6, 148v5, 148v6, 167r1
b.-asın (cānlar cānın b.) 167r3
b.-asın (delīl b.) 148r5
b.-asın (genc b.) 45v1
b.-asın (kān b.) 18r2, 30r3
b.-asın (maʿnā b.) 147v2, 166r6
b.-asın (mercān b.) 18r2, 30r3
b.-asın (miḥnet b.) 155v4
b.-asın (miʿrāc b.) 113r1
b.-asın (miʿrāc u ṭūrı b.) 30v1
b.-asın (miskīnlik b.) 148r2
b.-ayın 45v4, 46r5
b.-dı 7r2, 68r4, 80v6, 89v4
b.-dı (dermānı b.) 204r5
b.-dı (ḥaḳḳ'ı b.) 81v1
b.-dılar 164v5
b.-dılar (ber-ḫūrdārlıġı b.) 192r6
b.-dum 119r4, 165v3
b.-dum (ballar balını b.) 155v1
b.-dum (beni b.) 196v5
b.-dum (bostānlar başın b.) 155r5
b.-dum (cānlar cānını b.) 155r1
b.-dum (dostı bende b.) 72v6
b.-dum (dostı yaḳın b.) 196r5
b.-dum (ḥaḳḳ'ı b.) 121r3, 163r3, 196v5
b.-dum (iḫtiyār b.) 154r4
b.-dum (iz b.) 166v2
b.-dum (maḳṣūdum b.) 163r4
b.-dum (ṣabrı b.) 171v3
b.-duŋ (yėrüŋ b.) 203v1
b.-duŋısa (yol b.) 107r2
b.-ıcaġaz 130r5
b.-ımadum 24v6, 163r4
b.-ımasun 106v6
b.-ımaz (yol b.) 89r1
b.-ımazam 130r4, 196r2
b.-ımazam (beni b.) 130r3, 130r5
b.-ımazsın 163r7
b.-ınca 118v1
b.-ıncadı 196v5
b.-ıncaydı (ḥaḳḳ'ı b.) 121r3
b.-ıncayımış (dostı b.) 100v5
b.-ısardur (yol b.) 190v5
b.-ıvėrün 97r2
b.-madı (çāre b.) 197r3
b.-maġiçün 145v6
b.-maya (raḥmet b.) 44v1
b.-mayalar (begligi b.) 194r5
b.-mayınca (maʿşūḳın b.) 163v4
b.-mayup (yolın b.) 181r7
b.-uŋ 26v3
b.-up 76v3
b.-ur (devlet b.) 65r3
b.-ur (ḳarār b.) 123r6
b.-ur (müşāhede b.) 53r2
b.-ur (ṭoġurlıġı b.) 52v4
b.-urlar 11v2
b.-ursaŋ (ustā-bānını b.) 83r4
b.-ursın (seni b.) 42r1

bulan-: Bulanmak, karışmak.
b.-madın (ṭurıla) 167v4
b.-madın (ṭurula) 167v5
b.-urısa (ʿālem b.) 167v4

bular: Bunlar.
b. 10r2, 34r4, 79r2, 86r3

bulara: Bunlara.
b. 7v6, 34r5, 52v3, 53r3

bulardan: Bunlardan.

b. 5v4, 10r3, 34v3, 46r3

buları: Bunları.

b. 40v4

bularuŋ: Bunların.

b. 34r5, 34r6

b.-dur 10v6

bulaş-: Meşgul olmaya başlamak, içli dışlı olmak, haşır neşir olmak; bulaşmak, bulanmak.

b.-an (murdār dünyāya b.) 67v5

b.-ıcaḳ (ṭona ḳan b.) 67v3

bulat-: Bulandırmak. ***Tas.*** Kibirlendirmek.

b.-dı 14v6

buldur-: Buldurmak; bildirmek.

b.-ayın 45v3, 45v3

b.-mayanı 45v3

bulġur: (Far.) Bulgur, kaba öğütülmüş buğday.

b. 105r3

bulın-: Bulunmak. krş. bk. **bulun-**

b.-a 45v5, 77r2

b.-maya 76r2

b.-maz 53v1, 153r6

b.-ur 29v2, 41v5

bulun-: Bulunmak, olmak. krş. bk. **bulın-**

b.-dı 8v4, 54r5

b.-maya 174r1

bulış-: Karşılaşmak, rastlamak. ***Tas.*** İlahi aşka kapılmak, ilahi nurla şereflenip kendinden geçmek. krş. bk. **buluş-**

b.-dum 157r5

buluş-: Karşılaşmak, rastlamak. ***Tas.*** İlahi aşkı yaşamak, mürşitten ilim, feyiz almak. krş. bk. **bulış-**

b.-dı (dostıla b.) 97r2

bulut: Bulut. ***Tas.*** Halka ve Hakk’a sürüklenmek; küfre perde olmak, küfrü engellemek; feyz yüklü olmak, faziletler getirmek.

b. (olup) 141r1

b.-lara (ḥüküm süren) 121v6

b.-layın (seyrān ėdüp) 121v5

buna-: Bunamak.

b.-dı 115r3

bunca: Bu kadar, bu denli, birçok.

b. 14r6, 27r2, 35v5, 84v6, 84v6, 94r2, 94r2, 132v6, 146v2, 158r5, 174v6, 183v2, 192r3, 210r5

bunda (1): Burada.

b. 15r4, 40v2, 42v3, 42v6, 42v6, 43r1, 43r2, 76v4, 81v1, 90r6, 91r4, 96v5, 99v6, 178r4, 113v6, 115v1, 115v6, 116v6, 116v6, 119r4, 120r5, 122r4, 126r4, 126v2, 127v6, 153r2, 153r3, 170r6, 176v4, 180r1, 180r3

b.-dur 181r6

bunda (2): Buraya.

b. 71r4, 119r4, 120r2, 120r7, 124r3, 124v4, 126r4, 127v6, 133r5, 134r2, 136r4, 136r4, 171v4, 196v2, 205v2

bundan (1): Bundan.

b. 61r2, 102r5, 127v1, 167r4

b. (böyle) 64r2, 128r4

b. (ġayrı) 25r6

b. (içerü) 70v4

bundan (2): Burada, buradan.

b. 134v6 (Locatif görevinde)

b. 87v4, 147v5

bunı: Bunu.

b. 2r4, 118v4, 119v5, 131v1, 135v4, 145r3, 196r4, 199r2

bunlar: Bunlar.

b. 4r3, 4r6, 4r8, 10r1, 10v3, 44r4, 69r6, 112r3, 121r5, 153v1, 169r5, 176r1, 194r5, 194r6, 194r7

b.-dur 57r4

bunlara: Bunlara.

b. 38r2, 69r6

bunları: Bunları.

b. 116r2, 128v1, 194r2, 194v3

bunlaruŋ: Bunların.

b. 4r9, 5v2, 85v3, 128r7

b.-ıla 4r10

b.-la 139r5

bunuŋ: Bunun.

b. 19v4, 96r3

b. (gibi) 32v6, 97r3, 98r4

buŋ: Sıkıntı, felaket, zaruret, gam, şiddetli ihtiyaç.

b. (yėrinde) 104r6

buŋa: Buraya, buna.

b. 52r5, 64r2, 64r3, 110r5, 181r6, 190r4

buŋal-: Bunalmak, sıkıntıya düşmek.

b.-dı 9r2

b.-up 7r6

bur-: bükmek, sarmak, çevirmek, yöneltmek.

b.-an (boynın b.) 76v4

b.-anları (boynın b.) 145r1

b.-madın (nefsüm boynın b.) 133v4

b.-maġıla (ḳulaġum b.) 163v2

burāḳ: (Ar.) Hz. Muhammed'in Miraç gününde bindiği binek, cennet bineği. Katırdan küçük ve merkepten büyücek bir hayvan olarak olarak anlatılır. Şimşek gibi hızlı ve çok parlak oluşu en belirgin özelliklerindendir. ***Tas.*** Âşıkın ruhunu ruhanî dünyaya taşıyan aşk. (SCS, s. 77)

b. 78v4

b. (binsünler) 128v1

b.(ġ)-um 171v2

burc: (Ar.) Kale, hisar çıkıntısı, kule; güneşin ayrıldığı on iki kısımdan her biri, hareketsiz yıldızlar kümesi. ***Tas.*** Kat, makam; 9 kat göğün 8. katı

b. (u bārūsın bir ėtdüm) 129r2

b. (u bārū ola) 91r3

b.-ında (dost b. cevlān ḳılam) 127v6

b.-ında (muḥabbet b.) 189r4

b.-ından (maʿşūḳ b. ṭoġar) 67r6

b.-ınuŋ (ʿışḳ b. ḳulesi) 201v5

busaruḳ: Duman, sis, bulanıklık, dumanlı.

b. (boz b.) 141r4

buş-: Öfkelenmek, kızmak.

b.-ar 97v2

b.-arısam 20r3

b.-up 124r6

buşı: Buşu, öfke. krş. bk. **buşu.**

b. 23v4

buşu: Öfke, kızgınlık. krş. bk. **buşı.**

b. 20r1, 20v4, 21r3, 21r4, 21r5, 22r5, 22v2, 22v4, 23v5, 26v1, 26v2, 27r3

b. (dīvānı) 22r5

b.-dan 21r6, 22v2, 26v4

b.-dandur 27r2

b.-sı 30v4

b.-yı 26v6

b.-yı (ṣanasın b. ibrāhīm edhem) 27r5

buyruḳ: Buyruk, emir, ferman.

b. (geldi) 81r5

b. (indi) 35v2

b.(ġ)-ı 114r5

b.(ġ)-ı (dutan) 131r5

b.(ġ)-ın 188r4

b.(ġ)-ın (buyuram) 121r6

b.(ġ)-ın (ṭutup) 108v3

buyrul-: Söylenmek, denmek.

b.-madın (elest b.) 175r4

buyur-: Söylemek, demek; emretmek; havale etmek; bağlamak.

b.-am (buyruġın b.) 121r6

b.-an 49v5

b.-dı 27r1, 150r5, 155v6

b.-dı (işi ṭoġruluġa b.) 52r5

b.-dı (terk b.) 40r6

b.-duġı 80v4

b.-duŋ 157r6

b.-ġıl (ḳullıḳ b.) 45r5

b.-mış 83v2

b.-ur 40v6, 182v3

b.-urlar (demür b.) 7v5

bühtān: (Ar.) Yalan, iftira.

b. 44r4

b.-dur 57r6

b. (-ı ʿaẓīmdür) 49v5

bük-: Bükmek, eğmek.

b.-er (bėlin b.) 137r1

b.-üp (bėlini b.) 195r6

bükül-: Bükülmek, kıvrılmak. ***Tas.*** Nefs terbiyesi, ruhun olgunlaşması.

b.-di (ʿışḳ elinden vücūdı iki b.) 200v5

bülbül: (Far.) Bülbül. ***Tas.*** Mürit, derviş.

b. 136v1, 154r1, 173r6

b.-den 184r4

b.-em171v4

b.-em (bir ġarībce b.) 136r6

b.-i 184r3

b.-i (olam) 58v5

b.-iyem (dost bāġ-çesi b.) 126v1, 146v5

b.-iyem (ʿışḳ bāġı b.) 196r4

b.-üŋ 184r4

bünyād: (Far.) Esas, temel, asıl; yapı, bina; iç, iç kısım.

b. 72r4, 115v3

b. (eyledi) 2r3, 203v6

b. (oldı) 133r7

b. (olmadın) 120r2

b. (uran) 141v2

b. (urdı) 172r5

b. (urulmadın) 118v5, 119r1, 132r6

b.-ı (ʿışḳ b.) 157v4

b.-ı (muḥkem ola) 209v1

b.-ı (ola) 197r4

b.-ı (oldı) 18v3

b.-ın (dīnüŋ b. yıḳma) 174r5

b.-ını (ṭaġlar b. ḳazar) 56v1

bürd ü bār: (Far.) Bürdbâr, uysal, ağırbaşlı, sabırlı, tahammüllü, sıkıntıya katlanan.

b. 106v6

bürhān: (Ar.) Delil, ispat, tanık.

b.-a 178v5

büt-: (Far.) Put. ***Tas.*** Gurur.

b. 141r1

b.-e (ne b. ḫāça ṭaparam) 123r2

b.-in (göŋlüŋ b. ṣımaḳ) 90v4

b.-üŋ (oda yaḳ) 103v5

büt-ḫāne: (Far.) Puthane, tapınak.

b. 107r5

b.-ye 169r5

bütün: Mükemmel, tamam, sağlam, eksiksiz, parçalanmamış.

b. 68v4, 166r6

b. (eginleri b. ḳarınları ṭoḳ) 10r2

b. (ṣıdḳı b.) 198v2

b. (ṣırça ṣınduḳdan ṣoŋra b. olası degül) 112r1

b. (iḳrār b. olmayınca) 67v4

C

caʿfer: (Ar.) Cafer-i Tayyar. Hz. Ali'nin büyük kardeşi olup iman edenlerin otuz ikincisidir. 630'da Rumlarla yapılan Mûte savaşında sancağı taşıyan sağ eli kesilince sol eline almış, o da kopunca sancağı dişleri arasında taşımıştır. 41 yaşında şehit olması üzerine Cafer'e iki kolu yerine iki kanat verildiği ve cennette uçmakta olduğu vahyedilince Hz. Peygamber bu müjdeyi ashabına söylemiş ve ondan sonra Tayyar (uçan, uçucu) lakabıyla anılmıştır. (ADŞS, s. 81) krş. bk. **ṭayyār.**

c. (olam) 138v4

cāhil: (Ar.) Bilimsiz, bilgisiz; bilmeyen, habersiz

c. 59v5 , 116v2, 184r5

c.-i (tānışmanuŋ c.) 89v2

c.-ile 184r5

c.-ler 96v3, 178r1

c.-erden (olma) 116v2

cāhillıḳ: (Ar.+T.) Cehalet, bilgisizlik.

c.-dan 116v2

cālīnūs: (Yun.) Galenus. Eski Greklerin en büyük hekimlerinde birir. Bokrat ile birlikte hekimlikteki mahareti nedeniyle anılır. Bergama'da doğmuş, Roma'da ömür sürmüştür (M.Ö. 199-129). Hekimlik üzerine yazdığı eserler Arapça'ya çevrilmiş ve İslam dünyasını etkilemiştir. (ADŞS, s. 82)

c. (u buḳrāṭ) olam 139r4

cāmī: (Far.) Kadehe mensup, içkiye düşkün demektir. Hicrî 536'da (1141-1142) vefat eden Ahmed Nâmıkyy-i Câmî'ye mensup tarikat ehline de Câmîler denir. Bu tarikat mensupları sakallarını traş ettirirler, bıyıklarına hiç dokunmazlar, kulaklarına küpe takarlar, başlarına keçe külah giyerler, bellerine demir kuşak kuşanırlardı. Saçlarını uzatırlar, yanlarına koyverirler, yahut büküp külahlarının çevresine dolarlardı. Yanlarına ziller takarlardı. Müziğe pek düşkün olan Câmîler 17. yüzyıla dek Anadolu'da mevcuttu. Yûnus, her iki anlamı kastediyor. (AG-1, s. 455)

c. (olam) 138v5

cān: (Far.) Ruh; insanın kendi varlığı, hayat; ben, benlik, nefs; iç âlem, gönül, yürek, öz; dost, sevgili; tarikat kardeşi, derviş, yoldaş; güç, kuvvet; kişi, fert, kimse; ... ***Tas.*** Allah; mürşid-i kâmil; hizmet erbabı; rahmanî nefes, Hakk'ın tecellileri.
c. 5r4, 21r4, 32r1, 32r1, 60r4, 61r2, 68r3, 73v6, 74v5, 75v3, 79v6, 80r1, 80r1, 81r3, 93v5, 100r4, 100r4, 106r6, 122v5, 124v1, 131v3, 143v6, 159v3, 160v5, 165v3, 178r1, 180v2, 182v1, 191v3, 202v5, 204r3
c. (arı c.) 6r1
c. (baḳışı c. alur) 105r4
c. (baḳışuŋ biŋ c. alur) 158r6
c. (bedenden uçıcaḳ) 161r2
c. (besleriseŋ) 5v5
c. (biŋ c. fidā ḳılurısam) 131v3
c. (biŋ c. olam) 137v5
c. (birligi) 26r2
c. (budaġa aṣdı) 173r6
c. (cān içinde c. mısın 158r5
c. (cān içinde c. olġıl) 166v6
c. (cānlara c. olan) 130v5
c. (cānuma c. baġışlar) 192v6
c. (cānuŋa c. olısar) 92v3
c. (çıḳa gide) 174v4
c. (deŋize ṭalmışdur) 190v6
c. (eyledi) 114r4
c. (eyleyem) 120v2
c. (gevdeye girdi) 186r2
c. (gevdeye ḳonuḳdur) 207v5
c. (içinde cān mısın) 158r5
c. (içinde cān olġıl) 166v6
c. (içinde dostı bulan) 176r7
c. (içinde iz buldum) 166v2
c. (içinde oturdı) 191v2
c. (kānında) 149r3
c. (ḳudret budaġıdur) 77v5
c. (ḳurtara) 9r5
c. (maʿrifet c.) 183r1
c. (niʿmeti) 74r2
c. (olam) 137v3, 140r3
c. (olanı) 196r1
c. (olasın) 25v4, 155v3, 160v5
c. (ölmez) 111v5
c. (rāzını) 79v6, 80r1
c. (sırrıdur) 93v4
c. (sırrına varasım gelür) 85r2
c. (sözini esleriseŋ) 5v5
c. (ṣūrete c. girmege) 2v2
c. (ṣūreti c. girdi) 2v3
c. (şārını yaġmalar) 180v3
c. (terkin urdı) 40v1
c. (terkin urur) 184v3
c. (terkini urur) 36v3
c. (u göŋül) 72r3, 159v5
c. (u göŋül iletdüŋ) 157r5
c. (u göŋül vėrişeli) 145v4
c. (vėrdüŋ) 186r4
c. (vėre) 190v4
c. (vėrelüm) 197v4
c. (vėrigelem) 127v3
c. (vėrildi) 173r3
c. (vücūd c. yataġıdur) 77v4
c. (yolı) 79v6
c. (yumışında) 49r3
c. (zevāl c.) 93v3

c.-lara 67v2, 80v6, 158r5, 163r6, 178v7, 196v6
c.-lara (cān olan) 130v5
c.-ları 178r1
c.-ları (öz c.) 115v6
c.-larumuz 149r2
c.-um 56r2, 97v4, 100v4, 124r3, 131v4, 132r2, 134v5, 153r5, 185r2
c.-um (andan yaŋa süründi) 203r5
c.-um (cānı) 88r1
c.-um (fidā) 27v4, 53r2
c.-um (ġıdāsı oldı) 27v4
c.-um (gögüzden üzüldi) 125r5
c.-um (ḫāk eyledüm) 129v3
c.-um (ʿışḳdan içdi) 145r6
c.-um (içinde cānidüŋ) 205r6
c.-um (ḳurbān ḳılurdum) 143r6
c.-um (mūsā eyleyem) 120v2
c.-um (ölmiş c.) 198v6
c.-um (uyanuḳdur) 128v6
c.-um (üstine) 143v1
c.-um (veresim gelür) 84v1
c.-um (yaġma olsun) 155r1
c.-um (yolda ḳodum) 145v6
c.-um (yolda ḳoyam) 145v7
c.-um (zebūn olmışıdı) 146v3
c.-uma 109v5, 109v6, 121r5
c.-uma (cān bağışlar) 192v6
c.-uma (cefā ḳıldum) 134r3
c.-uma (ḳaṣd ėdebile) 120v4
c.-uma (ḳaṣd ėdesi) 124v5
c.-umda 197r2
c.-umda (yėrüŋ vardur) 87r6
c.-umı 153r4
c.-umı (ḳurbān eyleyem) 120v3
c.-umuŋ 109v6
c.-umuz (esrük oldı) 191v4
c.-umuza (günāhlu c.) 172v4
c.-umuza (naẓar oldı) 172r5
c.-uŋ 32r2, 118v6, 180r3, 197r4
c.-uŋ (ala) 23v5
c.-uŋ (ʿışḳdan esridi) 93r3
c.-uŋa (cān olısar) 92v3
c.-uŋa (dilüŋile c. daġ ėde bir söz) 95v4
c.-uŋdan (geçmedin) 159r3
c.-uŋuz (fidā olsun) 198r3

cānān: (Far.) Sevgili, maşuk, yâr. ***Tas.*** Allah, bütün varlıkların ayakta durması kendisine bağlı olan Kayyumun sıfatı.
c. (sen cānuŋdan geçmedin c. ārzū ḳılursın) 159r3

cān-āver: (Far.) Canavar, cana kıyıcı vahşi hayvan.
c. (insān ṣıfatda c.) 138r4

cān bėli: (Far.+T.) Bel; insanın duygu merkezi, kalp, gönül.
c.-nde 24r2

cāndan: (Far.+T.) Gönülden, yürekten, içten, samimi.
c. 59r6, 123r1, 185r6

cān dudağı: (Far.+T.) İlahi aşkın, her türlü keşfin, zuhurun, tecelliyâtın idrak edilip kalple zevkine varılması.
c. (ḫāliṣ gerek) 180r2
c.-dur 189r1

cān evi: (Far.+T.) İnsanın en duygulu noktası, gönül, kalp.
c.-nde 79v6

c.-ni 176r6

cān gözi: (Far.+T.) Kalp gözü, gönül gözü, gaflet perdesi kaldırılmış, gözle görünmeyeni gören, sezen, hisseden manevi güç, uyanıklık, basiret. krş. bk. **göŋül gözi.**

c. 191v2

c. (bīdār gerek) 105v4

c.-dür 49r2

c.-n (açar) 181r5

cān ḳanadı: (Far.+T.) İnsan ruhuna bir güç daha katılmasıdır ki bu kanatlardan biri şeriat diğeri ise tasavvuftur. Dünyevî arzulardan vazgeçerek nefsi öldüren âşık beden, nefs ve dünya kafesinden kurtularak her dem Hak ile birlikte olur, O'nu tüm hücrelerine sığdırır.

c. (açuḳ) 56r2

cān ḳulağı: (Far.+T.) "Gönül kulağı, marifet ve hakikat sırrını duyan kulaktır. Vahdet sırrından kinaye olarak söylenmektedir." (MT-1, s. 429) Dikkat düzeyinin en üst noktada olması ve samimiyet özelliğidir. krş. bk. **göŋül ḳulağı.**

c. (açuġısa) 76v3

c.-dur 180v5

cān ḳuşı: (Far.+T.) Ruh, can.

c. 43v6

cānlan-: (Far.+T.) Dost edinmek.

c.-urısam 131v5

cānlu: (Far.+T.) Can sahibi, can taşıyan; dost sahibi, Allah'ı kendine dost edinmiş.

c. 12r2

c. (barmaġın uyḫuya banmaz) 49r5

c.-lara 109v2

cān(n): (Ar. <cānn) Cinler, cin taifesi.

c. (olam) 140r4

cānsız: (Far.+T.) Dostsuz, dostu olmayan; ruhu sönük kalmış.

c.-lara 190v6

cānsuz: (Far.+T.) Cansız, maddeden ibaret olup ruhu olmayan. ***Tas.*** Kendisiz, maddî varlığından sıyrılmış.

c. (gel) 106r3

c. (ḳalurısam) 131v3

c. (ṣūret) 141v5

c. (ṣūretdür) 109v2

cāsūs: (Ar.) Haber veren, haberci.

c. 19r2, 26v4, 26v5

c.-a 11r5

c.-ı 11r2

c.-lara 26v3

cebbār: (Ar.) "Dilediğini cebir yoluyla yapan, kayıtsız şartsız herkese cebredecek güçte olan, hiç kimse tarafından kendisine cebir olunamayan" anlamında Allah'ın en güzel isimlerindendir.

c. 91r3

c. (-ı ʿālem) 133r1

c. (-ı vaḳt) 170v2

cebrā'īl: (Ar.) Dört büyük melekten biri, vahiy meleği, Cibril. ***Tas.*** Allah'ın kelimelerinin aşağıya doğru olan en son merhalesi; tercüman; onuncu akıl, faal akıl; Allah, kulunun aşkına vasıtasız karşılık verdiğinden âşıklar

arasında Cebrail bile perde durumundadır, onun orada yeri yoktur. krş. bk. **Cebre'īl**

c. 80v1

c. (-i mürsel) 65v4

cebre'īl: (Ar.) Cebrail. krş. bk. **Cebrā'īl.**

c. 120v5, 120v5

c. (ʿāşıḳlar arasında c. daḫı ḥicāb durur) 85r6

c.-i 132v1

cebrī: (Ar.) Zoraki, zorla, zor altında.

c. 9r4

cefā: (Ar.) Eziyet, sıkıntı, eza, zulüm; sitem. ***Tas.*** Mahbubun vefasızlığı; Hak'tan gelen belalar ve nefsi terbiye sırasında katlanılan zorluklar. Âşığın hiçbir şekilde yolundan dönmemesi, sızlanıp şikâyet etmemesi, tefekküre devam etmesi gerekir.

c. (cānuma c. ḳıldum) 134r3

c. (çekdüm) 118v1

c. (duta) 156v3

c. (cevr ü c.) 110r1

c.-sına (ṣabr eyle) 75r2

c.-yı (cevr ü c. çekeyin) 151v6

cefā ocağı: (Ar.+T.) Kalp, yürek, gönül. ***Tas.*** İnsanın yoğunluk ve yangın merkezi.

c.-nı (cānda c. ḳahır ḳazmasıla ḳazdı) 200v1

cehd: (Ar.) Çalışma, çabalama, gayret.

c. (eyleyüp) 74v3

cehennem: (Ar.) Cehennem, derin kuyu, dibi derin olduğu için cehennem bu adı almıştır. ***Tas.*** Dünyevî ve uhrevî azaplar ve acılar; Allah'ın rahmetinden yoksunluk; kendi aslından uzaklığı ve çirkinliği yaşamak; nefs-i emmârenin bütün kötü sıfatları.

c. (ḳaraŋu c.) 194v6

c.-den (bitersin) 150v4

c.-den 156r3 (Locatif görevinde)

c.-ini (cihān c.) 95v3

celle celāl: (Ar.) "Onun şanı, yüksekliği, büyüklüğü artsın." anlamına gelen Allah için kullanılan saygı sözü.

c. 113v4

cemʿ: (Ar.) Toplama, toplanma, bir araya gelme; topluluk. ***Tas.*** Yaratılmışları görmeyip bütün varlıkları Allah'ın sıfatlarının zuhuru bilerek varlıklarının izâfî olduğunu idrak etme mertebesi; tevhit hâlindeyken bütünüyle Allah'ta silinmek.

c. (eyledi) 150v3

c. (idük) 149r3

c. (oldı) 27r1

cemāʿat: (Ar.) Cemaat, topluluklar, uyan kimseler. ***Tas.*** Soyut kavramların gönül merkezinde toplanması; ilahi sıfatlar. (MT-1, s. 309)

c. (ʿışḳ imām bize göŋül c.) 64r5

c. (ḳılınduğı) 171r5, 177v3

cemāl: (Ar.) Güzellik, yüz güzelliği. ***Tas.*** Allah'ın sonsuz güzelliği; Allah'ın rahmet ve lütuf sıfatları; maşukun kemalini izhar etmesi.

c.-i 189r1

cenāze: (Ar.) Ceset, ölü, mevta.

c.-den 125v4

ceng: (Far.) Savaş, harp, muharebe, mücadele. ***Tas.*** Allah'ın, kulunun olgunlaşması için aslında nimet olarak verdiği maddî ve manevi musîbetler karşısında kulun gösterdiği direnç, dayanıklılık.

c. (ėdem) 139r5

c. (eyleyem) 138v3

c.-ini (ėde) 182r2

cennet: (Ar.) Cennet, uçmak. ***Tas.*** Her nefes yenilenen örtülü nimet, cehennemin karşıtı olarak lütuf, Hakk'a yakınlık, cömertlikten meydana gelmiş iyilik diyarı, Müslümanların ahirette varacakları yer. (İAS, s. 135-141) Cennet güzellikleri, ezelî güzelliği gizleyen örtülerden başka bir şey değildir. Hem cennet hem de cehennem yaratılmış şeylerdir; dolayısıyla Allah'tan gayridirler. (İMB, s. 57)

c. 17r5, 41r4, 179r3

c.-de 138v2

cercīs: (Ar.) Circîs, İsa peygamberden sonra, onun şeriatıyla hükmetmek üzere gönderilen bu peygamberi kavmi yetmiş kere öldürmüş, o da yetmiş kere dirilmiştir. İmam Caferü's-Sâdık'tan rivayet edilen İstiftah duasında adı geçer. (AG-1, s. 437)

c. (olup başıldum) 134r2

c. (ü bercīs olam) 139r4

c.-em (biŋ kez öldüm) 171v3

c.-leyin (yėtmiş kez öldürürise) 127v5

c.-leyin (yėtmiş kez öldürüriseŋ) 88r4

cevāb: (Ar.) Cevap, yanıt, karşılık.

c. 64r2, 82r6, 128r1

c. (eyle) 156v5

c. (vėresi) 111v2

c. (vėrgil) 125v6, 182v4

c. (vėrür) 22r3

c.-ına 117v4

c.-ını (vėremeye) 173v6

c.-um 57r4, 208r6

cevāhir: (Ar.) Cevherler, inciler, mücevherler.

c. 18r5

cevher: (Ar.) Cevher, kıymetli taş, güher; maya, öz; yaratılıştan gelen değer; bir şeyin kendisiyle kâim olan, başka bir varlığa ihtiyaç duymadan var olan aslı. ***Tas.*** 86r4 maddesel, cismânî öz; değerli ilahi sözler; Rahmanî nefes; cevher asıldan ibarettir, eşyanın aslı bütünüyle Hak Teâlâ'nın vücududur; birleşmeyi kabul eden parçalanmayı kabul etmeyen varlıktır, bu sebeple cisimlerin parçalanıp yok olabileceği son noktadır.

c. 86r4

c. (dür ü c.) 59v5

c.-ini (ṭopraġuŋ c. ḥażrete ėrgürdüm) 196r3

c.-sin 159r6

cevlān: (Ar.) Dolaşma, gidip gelme, gezinme, gezinti.

c. (dost burcında c. ḳılam) 127v6

c. (ėder) 166r3

c. (ḳıldum) 172r2

c. (olam) 138r1

c.-dayıdum (seyrān u c.) 119r1

cevr: (Ar.) Eziyet, zulüm, azap, cefa. ***Tas.*** Hak yolcusunun kendi kusurundan kaynaklanan engeller sebebiyle sülûktan alıkonulmasıdır.

c. (ü cefā) 110r1

c. (ü cefāyı çekeyin) 151v6

cevşen: (Far.) Örme zırh, eskiden giyilen savaş elbisesi.

c. 87r1

cezā: (Ar.) Ceza, acı karşılık.

c. (çekdüm) 118r4

c.-sı 85v2

cezīre: (Ar.) Ada.

c. 123v6

cīfe: (Ar.) Leş. ***Tas.*** Dünya, dünyaya meyletme.

c.-sin (dünyā c.) 39v4

ciger: (Far.) Ciğer; bağır, iç. ***Tas.*** 129r1 Nefsin arzu ve isteklerinin yoğunluk noktası.

c.-in (nefsüŋ c. ṭoġraram) 129r1

c.-üm (kebāb durur) 85r4

cihān: (Far.) Yaratılmış olan şeylerin bütünü, evren; dünya, yeryüzü.

c. 4v8, 6r4, 61r2, 62v3, 143v6, 159v6, 166v3, 173r3, 185v1

c. (cehennemini) 95v3

c. durur 5r1

c. (iki c.) 57v6, 57v7, 58r5, 58v4, 59r2, 78v4, 79v4, 93v6, 109v3, 142r2, 165r3, 183r5

c.-a 96r6, 158r5, 161r2, 178v4

c.-a (düşdüm) 142v2

c.-a (geldüm) 136v1, 142v5

c.-a (gelmedin) 119v7, 132r2, 162v6

c.-a (iki c.) 199r5

c.-ca (iki c.) 4v8

c.-da 32v1, 67v2, 71v6, 77v5, 101v5, 171v2, 178v6, 190v3

c.-da (iki c.) 202v3

c.-dan 88v5, 190r1

c.-dan (fānī c.) 44v6

c.-dan (iki c.) 101v3, 104v4

c.-dayıdum (sulṭān-ı c.) 119v7

c.-ı (arda ṣaldı) 172r3

c.-ı (esīr ėtmiş) 6r5

c.-ı (fānī c.) 40v5

c.-ı (göŋül c.) 5r1

c.-ı (iki c.) 41v2, 58r5

c.-ı (ḳo) 46v4

c.-ı (şekker c.) 46v1

c.-ı (ṭar oldı) 37r5

c.-ı (ṭutdı) 207r2

c.-ı (yaġmaya vėrdük) 108r3

c.-lara (niṣār ṣaçdı) 173r5

c.-um 64r2

c.-um (yaġma olsun) 155r4

c.-uŋ (iki c.) 179v4

c.-uŋ (terkini urdum) 153r5

cihet: (Ar.) Yön, taraf, istikamet.

c. (şeş c.) 63v4

c.-den (şeş c.) 139r3

cim: (Ar.) C sesi. bk. **elif.**

c. (ne elif oḳudum ne c.) 73v1

cināyet: (Ar.) Adam öldürme, cânîlik. ***Tas.*** İbadetlerin özünden uzaklaşmanın Allah'ın rahmetinden mahrum olma sonucunu doğurması.

c. durur (oruç namāz zekāt ḥac cürm ü c.) 167r4

cin: (Ar. <cinn) Örtmek, gizlenmek, perdelenmek; gözle görünmez, latîf cisimlerden ibaret yaratık. Cinler canlı, düşünen ve ateşle havanın birleşiminden yaratılmış varlıklardır. Yaratılışlarındaki hava unsuruyla istedikleri biçime girerler; ateş unsuru vasıtasıyla da büyüklenir ve böbürlenirler. İnsanların gözlerinden gizlenirler ve bu nedenle o ismi almışlardır. Cinin dışının karşıtı, insanın içidir. (İAS, s. 141)

c. 138r5, 122v2

c. (olam) 140r4

cism: (Ar.) Beden, gövde, vücut; madde.

c. 51r4

c. (belāsıdur) 160v3

c.-e 2v1

c. (-i ādem) 2r4

c.-ine 25v4

c.-ini 186v3

c.-üŋ 32r2

cömerd: (Far.) Cömert, eli açık, cimri olmayan. ***Tas.*** Nefs cömertliğine sahip olan.

c. (er) 41r1

c.-dür 107v3

c.-ler 43r2

cū: (Far.) Arama, araştırma.

c. (cüst ü c.) 94r2

curʿa: (Ar.) Yudum, içim; kadehin dibinde kalan son yudum. ***Tas.*** Salikin idrak ettiği seyr makamı; salike gizli kalan makamları ve sırları anlatmak; salike nüfuz eden sıfat ve hâllerin isimleri.

c. 67r3

c. (şundı) 130v3

c.-sından 173v1

cūş: (Far.) Coşma, taşma, kaynama, coşkunluk. ***Tas.*** İlahi aşkla kendinden geçme.

c. (ḳıldı) 140v1

cübbe: (Ar.) Dervişlerin giyindiği, Hak yolcularının işaretlerinden olan ve Hz. Ali'ye nisbet edilen özel bir giysi. ***Tas.*** Makamı temsil eder. Hak yolunda bir engeldir ve feda edilmesi istenir.

c. 103v4

cümle: (Ar.) Bütün, tüm, hep, hepsi, birikiş.

c. 10v4 , 10v6, 13r2, 13r5, 18r4, 24r1, 29r3, 29v3, 29v6, 35r4, 39v4, 45r2, 45r5, 45v5, 52v6, 54r2, 61r3, 61r3, 61r5, 65v3, 65v5, 68r2, 70r7, 76v1, 84v3, 86r2, 89r2, 89r3, 90v1, 90v1, 90v4, 92v2, 102v3, 109v3, 111r4, 113r1, 113r2, 117v1, 120r5, 122v3, 125r7, 129r5, 129r6, 130r7, 133r6, 134v1, 141v6, 142r1, 142v3, 148v5, 164r5, 164v1, 166r3, 169v4, 169v4, 169v5, 170r7, 170v2, 173r5, 178v3, 178v5, 179r3, 179r4, 179v1,

179v3, 179v5, 180r6, 180v2, 184r6, 185r6, 190v1, 190v4, 197r5, 198r5, 201r6, 205v2, 207v1

c. (bir) 169v4

c.-den 18v1

c.-müz 149v1

c.-müzüŋ 67r1

c.-nüŋ 200r4

c.-si 9r1, 9r2, 9v4, 9v5, 9v5, 9v6, 69r3, 104v3, 169v3, 202r1

c.-sin 110r1, 120v1

c.-sinden 52v2, 102r6, 134v3, 154r4

c.-sini 19v5, 81r2

c.-ye 46v3, 50v5, 86v3

c.-yi 83r6

cünbiş: (Far.) Coşkunluk dolu hareket, kaynaşma, kımıldama, oynama; eğlence, oyun, âlem.

c. 142v6

c. (eyleyebile) 179v2

c. (ʿışḳa c. eyledi) 192r1

c.-de 169r3

c.-dedür 103v2

c.-ile 25r2

cürm: (Ar.) Suç, kabahat, hata. bk. **cināyet.**

c. (oruç namāz zekāt ḥac c. ü cināyet durur) 167r4

cüst ü cū: (Far.) Arayıp sorma, araştırma.

c. 94r2

cüvān: (Far.) Genç, taze, diri, canlı; delikanlı.

c. (tāze c. oldum) 154r3

cüz'iyyāt-ı müselsel: (Ar.) Zincirleme, ardı ardına eklenen parçalar, ufak tefek şeyler.

c. 113r2

Ç

çābuk: (Far.) Çabuk, hızlı, seri, hızlı koşan. ***Tas.*** 18r4 Kibirli insanlar.

ç. (er gerek) 106v1

ç. (-naẓar) 144r1

ç. (oynaġıl) 16r2

ç.-ı 18r4

çābuk-bāz: (Far.) Çevik olan, aceleci, çabuk iş gören.

ç. 88v3

çaġ: Yaş, hayatın dönemlerinden her biri.

ç.-ıla 114v5

çaġada: Çocukça.

ç. (bir söz) 95v1

çaġır-: Bağırmak, haykırmak, seslenmek; davet etmek; ötmek.

ç. 83v4

ç.-a 61v3, 202v2

ç.-an 165v5

ç.-an (ırmaḳlara gel ç.) 141v2

ç.-dı 8v3

ç.-dısa 28v3

ç.-maġı 28v3

ç.-maz 28v3

ç.-sa 28v1

ç.-uban 143r4

ç.-up 135r2

ç.-ur 95r4, 165v5, 165v5, 174r5

ç.-ur (bayḳuş ç. vīrāndan) 76v6

çaġla-: Çağlamak, köpürerek akmak, coşmak. ***Tas.*** İlahi feyz bulmak, manevi coşkunluğa erişmek, cezbeye tutulmak.
ç.-ram (ırmaḳ gibi ç.) 128v7

çaġrış-: Bağrışmak, yaygara koparmak, haykırmak.
ç.-alar 111r7

çāh: (Far.) Kuyu, çukur.
ç. 28r6, 28v2
ç.-a (yūsufıla ç. inen) 135r7

çaḳ-: İyice anlatmak, bildirmek, tanıtmak, ifşa etmek.
ç.-a 50r2
ç.-dum 127r6

çaḳıcı: İyice anlatan, bildiren, tanıtan, ifşa eden.
ç. 53v3

çalap: Allah, Tanrı.
ç. 70r6, 70v5, 100v1, 149r4, 165r3, 181v7, 186v3, 187r3, 188v1, 188v3, 190r2, 191v1, 206r6
ç. (ḥaḳ ç.) 172v5, 199r5, 204v3
ç. (ḳādir ç.) 56r4
ç. durur 85v4
ç.(b)-a 146v2
ç.-dan 188r2
ç.(b)-dan 80v3
ç.(b)-um 76v1, 128r6, 128r6, 128v1, 128v2, 128v3, 128v4, 201r1
ç.(b)-um (ḥaḳ ç.)128r6, 128r6
ç.(b)-uŋ 165r3, 191r6
ç.(b)-uŋ (dünyesinde) 80r5
ç.(b)-uŋ (ḥaḳ ç.) 74r3, 122r1
ç.(b)-uŋa 83v4
ç.(b)-umuŋ 191v4

çal- (1): Çalmak, ses çıkarmasını sağlamak.
ç.-dı (nāḳūsı ç.) 103v5

çal- (2) : Kesmek üzere bıçağı sürmek, kesmek. ***Tas.*** 200v1, 165v7 Nefsini terbiye etmek, dünyevî arzu ve isteklerden vazgeçip nefsi öldürmek.
ç.-dı (bıçaġını ç.) 200v1
ç.-dum (ismāʿil’e bıçaḳ ç.) 118r6
ç.-dumıdı (neşteri ç.) 127r1
ç.-mış (nefsüŋ boynını ç.) 165v7

çalġu: Çalgı.
ç.-muzdur 193r5

çalın-: Yazı çizilmek, yazılmak.
ç.-dı (ḳalem ç.) 85r6, 142r4
ç.-ıcaḳ (ḳalem ç.) 122r4
ç.-madın (levḥ ü ḳalem ç.) 132r6

çalḳan-: Yerinde duramamak, sarsılmak.
ç.-dı 185v6

çardaḳ: (Far.) Çardak. ***Tas.*** Ödül, karşılık.
ç.(ġ)-içün (ala ç.) 146r5

çāre: (Far.) Çare, çıkar yol; kurtuluş yolu.
ç. 56v4, 105v2, 123v2
ç. (bulmadı) 197r3
ç. (diler) 52r3
ç. (ėdinsün) 26r3
ç. (ne ç.) 127v7
ç.-dür (ne ç. ki) 37r5
ç.-m 56r1
ç.-si 199r4, 202r1

çarḫ: (Far.) Gökyüzü, kâinat, felek, âlem, dünya; talih, baht, zaman, devran. ***Tas.*** Semâ etmek, dönmek, Mevlevîlerde semâ sırasında, direk

denen ve yerden kaldırılmayan sol ayağın etrafında döndürülen sağ ayağa ve bu ayak etrafında sola doğru bir kere dönüşe verilen isim. (MSL)

ç. 129v5

ç. (döner) 86r5

ç. (uruban) 141r1

çarḫ-ı felek: (Far.+Ar.) Tekerlek gibi dönen gökyüzü, dünya, âlem; baht, talih, kader.

ç. 110r2, 149r2, 170r5

çārsū: (Far.) Çarşı, pazar, dört taraf.

ç. 125v5

çat-: Birbirine bağlamak, tutturmak, parçaları birbirine tutturak bir şey yapmak; baş başa vermek, ülfet etmek.

ç.-an 141r5

ç.-up (baş ç.) 75r1

çavuş: Çavuş, birlik komutanı.

ç.-a 27r1

ç.-lar 8v5

çek-: Çekmek, zorla almak; geri almak, vazgeçmek; yukarıya çıkarmak; katlanmak, güç durumlara dayanmak; sürüklemek, alıp götürmek.

ç.-di 118r5

ç.-di (elin ç.) 207r5

ç.-diler 29r5

ç.-düm (cezā ç.) 118r4

ç.-düm (cefā ç.) 118v1

ç.-düm (el ç.) 124r5

ç.-e 61v2

ç.-e (siyāset ç.) 183r6

ç.-er (elini ç.) 34v4

ç.-erler 168r2

ç.-erseŋ (mücāhede ç.) 147v4

ç.-eyin (cevr ü cefāyı ç.) 151v6

ç.-gil (dilüŋ ç.) 75r7

ç.-mezden (elin ç.) 92r6

ç.-üp 61v3

ç.-üp (berye ç.) 94r3

ç.-üp (riyāżet ç.) 74v7

ç.-üp (yol ç.) 163r7

çeng (1): (Far.) Pençe; el.

ç.-ine (ʿışḳ ç. düşenüŋ) 197v2

çeng (2): (Far.) Kanuna benzer, dik tutularak çalınır bir çeşit saz.

ç. 85v3

ç.-ini (elden bıraġup) 189v1

çep-çevre: Çepeçevre, etrafında.

ç. 39v5

çerāġ: (Far.) Yağ kandili, mum, ışık, çıra; aydınlık. ***Tas.*** Nur, marifet. krş. bk. **çırāġ, çırāḳ/çıraḳ.**

ç.-um 172r1

çeri: Asker. ***Tas.*** Nefsin çok ve güçlü olan arzu ve istekleri.

ç.-si 84v3

ç.-si (riyā ç.) 199v2

ç.-si (ṭamaʿ ç.) 7v4

ç.-sin (nefsüŋ ç. ḳırdum) 129r2

ç.-sin (ṣıyup) 9r6

ç.-sinde 5v6

ç.-yi (ḳırası) 199v2

çeşde: (Far.) Uzun saplı, büyük tekneli bir çeşit çalgı, altı telli tanbur. krş. bk. **çeşte, şeş-tā.**

ç. (ḳopuzıla ç.) 169v1

çeşme: (Far.) Çeşme, pınar, kaynak. ***Tas.*** Mürşid-i kâmil; Hakk'a eren kâmil arifin kalbi; ilahi feyzin kaynağı.

ç.-den 119r7

ç.-lerden (bardaġuŋ ṭoldurmadın ḳorısaŋ) 112r2

ç.-si (āb-ı ḥayātuŋ ç.) 56v2

çeşni: (Far.) Tat, tatlılık, lezzet.

ç. (vėrmez) 51r3

çeşte: (Far.) Şeştā, uzun saplı, büyük tekneli bir çeşit çalgı, altı telli tanbur. krş. bk. **çeşde, şeş-tā.**

ç. (diŋledüm ç. ḳopuz) 98r6

ç. (ḳopuzıla ç.) 168r6

çevgān: (Far.) Ucu eğri cirit sopası. Doğu toplumlarında oynanan bir oyunda kullanılan sopadır. At sırtındaki 4 ile 10 kişilik takım hâlinde oynanan çevgan oyununda amaç belli bir zaman diliminde topu sürerek hedefe ulaştırmaktır. ***Tas.*** Hükümlerin takdir edilmesi, Allah'ın ezelî iradesi.

ç. 71v5

ç. (ele ç. almadın) 159r5

ç. (olam) 138r6

ç.-umuzdan 71v5

çevre yan: Dört taraf, etraf.

ç.-ına 37v3

çeyan: Çiyan, zehirli böcekler.

ç. (ilan ç.) 75r5, 147r4

çeyne-: Çiğnemek, öğütmek.

ç.-miş (dünyā bir loḳmadur aġzuŋda ç. bil) 62v6

ç.-mişe 63r1

ç.-yüp 57v5

çıġır-: Bağırmak, haykırmak.

ç.-dum 134r3

çıġrıl-: Çağrılmak, seslenilmek.

ç.-a 170v1

çıḳ-: Çıkmak, kurtulmak; vazgeçmek; ilgisini kesmek, ayrılmak; yükselmek, erişmek, yayılmak; sonuçlanmak.

ç. (evüŋden ṭaşra ç.) 104v3

ç. (ṭaşra ç.) 106r2

ç.-a (cān ç. gide) 174v4

ç.-a (gide) 207v5

ç.-ageldi 27r5

ç.-agelür 21v4

ç.-agör (düşvārlıḳ maḳāmından ç.) 12v4

ç.-am (ādemīlıḳdan ç.) 139v4

ç.-am (ʿarşa ç.) 139r1

ç.-am (ʿārş üzere ç.) 137v5, 138r1

ç.-am (dāra ç.) 196v3

ç.-am (şeş cihetden ç.) 139r3

ç.-am (taḫt-ı süleymāna ç.) 139v6

ç.-am (zindāndan ç.) 140r2

ç.-amazın 7v2

ç.-an 145r2

ç.-an (ʿarafāt'a ç.) 129v4

ç.-an (ʿīsā peyġām-berile göklere ç.) 127r5

ç.-ar (anda ç. benüm günüm) 153r2

ç.-ar (girür ç.) 23r5

ç.-ar (güherden buġ ç.) 185v4

ç.-dı 8v4, 29r5, 33r2

ç.-dum 135v6

ç.-dum (mūsā'yla ṭūra ç.) 133v5

ç.-maz (ṭaşra ç.) 28v1, 28v3

ç.-up (gemiden ç. deŋize ṭalmadılar) 79r1

çıḳar-: Vazgeçmek, hayatından uzaklaştırmak; yükseltmek.

ç.-ġıl (kibr ü kīni ç.) 154r6

ç.-arurlar (fevḳa'l-ʿulāya ç.) 184v5

çırāġ: (Far.) Çerağ, mum, fitil, ışık, kandil. ***Tas.*** Nur, marifet, aydınlık, kurtuluş; mürşit, yol gösterici. krş. bk. **çerāġ, çırāḳ/çıraḳ.**

ç. (şemʿ ü ç. olsa gerek) 109r1

ç. (olsun) 174v2

ç.-ı (yaḳıcaḳ) 54r3

ç.-ını (yandursun) 200v4

ç.-uma 200v4

çırāḳ/çıraḳ: (Far.) Çerağ, yağ kandili, mum, ışık, çıra, meşale. ***Tas.*** İman nuru. krş. bk. **çırāġ, çerāġ.**

ç. 54r6

ç. 105r4 (çıraḳ)

ç. (yanan ç.) 78v3 (çıraḳ)

ç. (yandı) 54r5

ç. (yandurduġuŋ ç.) 179r1

çiçek: Çiçek.

ç. (her bir ç. biŋ nāzıla ḥaḳḳ'ı öger) 69v1

ç. (ʿışḳsuz biten ç. ṣoldı)191r1

ç.-den (her bir ç. bal ėder) 59v4

ç.-leri 69r5

çift: (Far.) Eş, zevce.

ç. 146r4

çig: Ham, olgunlaşmamış, talimsiz, idmansız. ***Tas.*** Kemale ermemiş, yeterince olgunlaşmamış; nefsin boyunduruğundan kurtulamamış.

ç. (işüŋi bişür) 42v6

ç. (olıcaġaz) 162v5

ç.-idi (bişdi) 162r1

ç.-idi (dirligüm ç.) 162v5

çirk: (Far.) çirkinlik, pislik, kir, pas.

ç.-ine (dünye ç.) 190r6

çoḳ: Çok, fazla, ziyade; pek çok, daha çok;

ç. 6v4, 12v5, 13v3, 31r2, 33r2, 45r6, 57v1, 69r2, 74r1, 86v3, 103r4, 114v6, 115r4, 118v1, 126r4, 128r6, 128r7, 133r6, 133v6, 136v2, 147v3, 150v4, 151r6, 152r2, 152r2, 161v4, 166v3, 182r6, 185v4, 199r2, 199r3

ç. (çoḳ) 146v2

ç. (olur) 206v4

ç.-dur 69r1, 194r3, 199v1

ç.-lar 79r1, 142r4

çoḳal: Eskiden atların veya askerlerin giydikleri zırhlı örtü ki bir çeşidini savaşçılar da giyerlerdi.

ç. (cevşen ʿışḳuŋ odına döymez) 87r1

çoḳallu: Zırhlı savaşçı.

ç. 99r1

çoḳluḳ: Çokluk, servet, zenginlik. ***Tas.*** Maddî varlıktaki çokluktur ve yalnızca görüntüden ibarettir.

ç.(ġ)-ı (dünye ç.) 110r6

çök-: Ayakları üstüne oturmak.

ç.-üp (ẖalvetlerde diz ç.) 74v7

çöksi: Çöksü. krş. bk. **Çöksü.**

ç.-ler (eyledi) 185v6

çöksü: Bir şeyin kımıldamasını önlemek için kullanılan ağırlık, baskı, çivi. krş. bk. **çöksi.**
ç. (urdum) 131r2

çöp: Çöp.
ç.-i (depretmeye) 21v3

çöz-: Çözmek, düğümü açmak, sarılı şeyi açmak.
ç.-erler 114r7

çü: (Far.) Çünkü, mademki; ne vakit ki.
ç. 4v7, 8r5, 10r4, 10v4, 13v6, 16r6, 18r4, 18v6, 20v5, 24r5, 24v2, 25r3, 26v5, 26v6, 28v5, 29r5, 29v3, 30v4, 33r4, 35v2, 37v6, 38v6, 43v6, 44r6, 44v5, 50r3

çün: (Far.) Çünkü, ne vakit ki; mademki, o hâlde.
ç. 6r6, 7r2, 7r5, 17r6, 33r5, 33v5, 40v6, 46r1, 58v4, 63r3, 63r4, 70r2, 72v2, 73r1, 73v3, 75v3, 78r2, 81v4, 82r4, 82v2, 87v1, 88r3, 88v3, 91v1, 92v5, 96v1, 105v2, 109v6, 119r5, 122v1, 123v2, 123v5, 123v6, 124r1, 125v4, 126r1, 134v2, 140v1, 148v3, 150r5, 150v2, 155r4, 162v3, 168v6, 170r7, 170v4, 171r2, 175r2, 175r3, 175v1, 175v5, 184v8, 186r2, 187r4, 188r3, 189v6, 190r5, 209v4
ç. (kim) 8r4, 98r4

çünki: (Far.) Şu sebepten ki, çünkü; mademki; ne zaman ki.
ç. 2v1, 62r3, 72v6, 77r6, 77v1, 90v5, 107r6, 100r6, 102v3, 103r1, 108r2, 115v3, 117r5, 119r4, 123v6, 168v2, 193v2

çünkim: (Far.+T.) Çünkü.
ç. 39v5, 157r5

çüri-: Çürümek, bozulup dağılmak.
ç.-meye (etüm tenüm ç.) 175r3
ç.-miş 144v1
ç.-yüben (ṭopraḳ olam) 205v5

çürit-: Çürütmek, bedeni bozup dağıtmak.
ç.(d)-üp 210r3

çüvāl-dūz: (Far.) Çuvaldız, kalın, büyük dikiş iğnesi.
ç. 98v1

D, Ḍ, Ḏ

da: da, de bağlacı. krş. bk. **de.**
d. 3v2, 7v5, 35r5, 59v2, 63r5, 92r3, 99v6, 108r2, 170v5, 194r3, 204r7

dād: (Far.) Adalet, doğruluk; kısmet, nasip.
d. (ʿadl ü d. işledüm) 127r2
d. (ėresin) 39r3
d. (eylegil) 146r6
d.-ıla 72r4, 110r2

dad: Tat, lezzet.
d. 3r3
d. (almazısa) 141v5
d.-ı 109v6
d.-ın 48r5
d.-ı (dalı) 31v3

dad-: Tatmak. krş. bk. **dat-**
d.-a (ağı d. mısın) 156v3
d.-an 76v4, 189r1

dād u sited: (Far.) Alışveriş, alım satım. ***Tas.*** İki şey arasındaki alaka; yanıp yakılma, feryat figan.
d. (eyledi) 195v4

dāġ: (Far.) Yara. ***mec.*** Aşk, elem, keder gibi içe işleyen duyguların verdiği yanıklık.
d. (dilüŋile cānuŋa d. ėde bir söz) 95v4

dağı: Dahi, de, da. krş. bk. **daḫı (1).**
d. 2r2

daḫı (1): dahi, de, da. krş. bk. **dağı.**
d. 2v1, 2v3, 3r7, 4r6, 4r8, 4r9, 21r2, 34v6, 36v5, 37v6, 61r1, 85r6, 88r5, 88r5, 97v4, 97v4, 103v5, 108r4, 110r2, 127v1, 129v6, 134v5, 134v5, 143v5, 146r4, 151v7, 156r4, 164v3, 165v5, 174v4, 174v4, 175r6, 194v3, 194v3, 195v6, 200r4, 204r5, 205r3

daḫı (2): daha
d. 10r5, 34r1, 49r6, 49v2, 51r6, 51r6, 62r5, 67r5, 72r2, 72r3, 88r2, 89r4, 94r6, 106r4, 106v1, 113v5, 132r1, 132r2, 134r1, 147r6, 151r3, 179r4, 197v1
d. (bir d.) 75v7

daḫı (3): Yine, yine de; bundan başka, aynı zamanda, hem de, ve; bundan sonra, artık; başka, diğer; daha ziyade, daha çok.
d. 18v4, 39v3, 51r1, 57v6, 60r4, 127v5, 131r3, 135r6, 154v4, 174v4, 176v4, 188r5

dāim: (Ar.) Devamlı, sürekli; her zaman, daima.
d. 22v2, 31r6, 39r1, 85v3, 88v3, 94r6, 108v6, 184r3
d. (olısar) 28r5
d.-dür 64r5

dāimā: (Ar.) Daima, her zaman, devamlı olarak, sürekli.
d. 82v6, 160r2, 189r3

daḳ: Özür, kusur; hile.
d. (ṭutarsın) 103r4
d.-içün 24r1
d.-ı (dutsun) 181v5

daḳ-: Dolamak, geçirmek; koymak, takmak, kuşanmak.
d.-an (boynına dār urġanın d.) 129v2
d.-dum (adumı d.) 127r6

daḳın-: Takınmak, kuşanmak, almak.
d.-dum (adın d.) 76r6

dal: Tat, lezzet. (DLT, talığ: tat, lezzet.)
d.-ı (dadı d.) 31v3

ḍalāl: (Ar.) Sapıklık, dalâlet.
d.-dür 21r5

ḍalālet: (Ar.) Doğru yoldan ayrılma, yoldan çıkma, sapıklık.
d. 22v3

daldur-: Daldırmak, sokmak, batırmak.
d. (ellerüŋi ṣuya d.) 108v4

dāllī: (Ar.) Delalet eden, gösteren, rehberlik eden, kılavuzluk yapan.
d. 95r2

dāne: (Far.) Tane, tohum, çekirdek.
d. (darağı) 34v5
d.-den 190r4

danış-: Danışmak, başvurmak, fikir sormak, görüşünü almak.
d. (ʿaḳla d.) 19r6

danışıḳ: Tanışıklık, ülfet, ünsiyet.
d.(ġ)-um 185r3

dānışman: (Far.) Danışılan kimse, fakih, bilgin; hoca. krş. bk. **tānışman.**

d. 89v2, 89v5

d.-a 147r3, 175v6

dāniş: (Far.) Bilgi, ilim, irfan.

d.-i 104v4

dāniş-mend: (Far.) İlim sahibi kimse, bilgin, âlim.

d. 69r3, 89v4

d. (oḳur dutmaz) 92r4

daŋla: Sabahleyin, sabah vakti, sabah olur olmaz. krş. bk. **ṭaŋla.**

d. 83v2, 83v2

dap-: İtaat etmek, boyun eğmek.

d.-madın 136v3

dapa: Taraf, yön.

d. 19r2, 143r5, 170v2

dar: Kıt, yetersiz.

d. (ḥavṣalası d.) 34r1

dār (1): (Far.) Darağacı, direk.

d. (boynına d. urġanın daḳan) 129v2

d.-a (aṣılan) 127r3

d.-a (çıḳam) 196v3

d.-a (geldüm) 119r4

d.-ında (ḳanāʿat d.) 99r5

dār (2): (Ar.) Ev, yer, yurt.

d. (olam) 140r3

daraġ: Ekin, bitki, arpa, buğday, tane, tohum, zahire. (DLT, tarığ)

d.-ı (dāne d.) 34v5

ḍarb: (Ar.) Darbe, vurma, vuruş.

d. (uruldı) 36v1

dart-: Tartmak, çekmek.

d.-arlar (uçmaġa d.) 4r7

d.-asın 209v5

d.-asın (aʿmālümi d.) 210r2

d.-maġa (hevāset d.) 209v2

d.-mış (ḳudret ḳılıcın d.) 165v7

dartıl-: Tartılmak, çekilmek.

d.-a (yazuḳlarumuz d.) 61v5

dartın-: Çekinmek, el çekmek, uzak durmak.

d.-asın 44v6

dat-: Tatmak. krş. bk. **dad-**

d.-maġa (ʿışḳ şarābını d.) 180r2

d.-sun (ʿārifler d. duzumı) 181v5

datlı: Tatlı, tadında.

d. (acı d. olmaya) 119r7

daʿvā (1): (Ar.) Dava, iddia. ***Tas.*** Benlik, nefsin kendine ait olmayan bir şeye sahip çıkıp bununla üstünlük taslaması. Kul ile Allah arasında en büyük engel davadır. İnsan yaptığı kötülükleri nefsinden, iyilikleri Rabbinden bilmeli.

d. 6v5, 79v2, 94v6

d. (ḳılan) 41r2

d. (yalan d. ḳılanuŋ) 85v2

d. (ʿazāzīl d. ḳıldı) 85v2

d. (yalan d. ḳılmazın) 157v1

d.-dan (geçen) 59r1

d.-sı (yalan oldı) 85v2

d.-sın (yalancı d. ḳo) 107r6

d.-yiçün 126r5

daʿvā (2): (Ar.) Doğruluğuna inanılıp gerçekleşmesine uğraşılan görüş, ülkü, ideal. ***Tas.*** “Hakikati anlama hususunda cesaret sahibi olma. Davası olmayanın manası yoktur.” (SCS, s. 98)

d. (ʿışḳdan d. ḳılan) 57r3

d. (ʿışḳdan d. ḳılursın) 154v5

d.-yı 78v3, 91r1

daʿvā (3): (Ar.) Mesele, sorun. ***Tas.*** İlgisini kesmek, sorun etmek.

d. (ḥaḳḳ'dan d. mı ėdersin) 107v2

daʿvāsuz: (Ar.+T.) Davası, iddiası olmayan, davasız.

d.-dur 88v4

dāvud: (Ar.) Hz. Davud. İsrailoğullarının peygamberi ve sultanı, Süleyman peygamberin babasıdır. Dört semavî kitaptan biri olan Zebûr ona indirilmiştir. Hz. Davud sesinin güzelliği ile meşhurdur. O Zebûr'u okurken herkes susup onu dinlermiş. Hatta o derecelerde etkili olurmuş ki onu dinlerken kendinden geçip ruhunu teslim edenler bile varmış. Şair ve musikîşinas olduğu, mizmâr adlı çalgıyı çok güzel çaldığı söylenir. Ayrıca demiri yumuşatma mucizesine sahipmiş. Eliyle demir plakalardan zırh yaparak geçinir, asla devlet hazinesinden yemezmiş. (ADŞS, s. 108) ***Tas.*** Hüküm halifeliği; katılıkta taştan daha sert olan yürekleri yumuşatmak. (İFH, s. 147-155)

d. (olam) 139v6

de: da, de bağlacı. krş. bk. **da.**

d. 3r8, 3v1, 20v6, 30r2, 57v4, 88v6, 102v2, 115v3, 136v1, 149v6, 154r1, 156r5, 170r5, 184r4, 189v4

de-: Demek, söylemek. krş. bk. **dė-**

d. 113v2

d.-r 7r3, 7r3, 11r5, 17r2, 28v6, 83v3, 142r4

d.-rler 20v4, 22r1, 79v2, 148v4

d.-rlerise 57v6

d.-rse 34v6, 117r2

d.-rsin 53v1

d.-se 49v5

d.-ye 42v3

d.-yeler 84r2

d.-yübilem 189r1

dė-: Demek, söylemek; anlatmak, açıklamak; olmak, saymak. krş. bk. **de-**

d. 11r6, 48v3, 73r1, 73r4, 73v3, 77r4, 123v4, 140v2, 144r1

d.-di 2v4, 26v4, 29r4, 60v5, 60v6, 70r6, 71r4, 81v6, 164v3, 178v5, 184v8, 185v5, 185v5, 188r2, 188r4

d.-diler 8r1, 168v3, 168v3

d.-dise 52r4

d.-dügin 16r3, 59r6, 123r3

d.-dügin (ṭutar) 29v1

d.-dügini 203v2

d.-dügüm 46v5, 48v5, 54r6, 54v1, 83r6, 102v5, 148v5

d.-dügümi 33r1

d.-dügüŋ 42r1, 96v1, 146r3

d.-dük 64v5, 190v1

d.-dükleri 81v3, 153r3

d.-düklerüŋ 194v3

d.-düm 119v2, 135r6, 201v2

d.-düŋ 82r7, 208v2, 208v2

d.-gil 70r2

d.-me 47v4, 82r2, 181r3

d.-mege (derdüm d.) 130r4

d.-megi 2r3
d.-megil 95v1, 150r2, 150r4, 184v10, 195r3
d.-mek 10r3, 33r2, 49v4, 53r5, 87v2, 87v2, 198v6
d.-meye 22v3, 95v3
d.-meyem 60r6, 60r6, 60v1
d.-mezse 203r6
d.-mezüz 65r2
d.-miş 99v3, 99v3, 99v4, 99v5, 99v6, 100r1, 100r2, 119v4
d.-mişsin 155r6
d.-r 11r2, 34v6, 75r6, 181v3
d.-rem 56v3, 174r4
d.-riken 80v6
d.-risem 47v1, 109r7, 109v2, 122v1
d.-riseŋ 30r5, 45v4, 46r5, 46v4, 51r1, 70r5, 98v4, 110v3, 123v4, 170r3
d.-rler 156r5, 208r4
d.-rseŋ 56v4
d.-rsin 68r6, 96v1, 107v3, 151r2, 159r4
d.-se 47v4
d.-sem 123r3, 154v1,
d.-sem (ḫaberin d.) 156v1
d.-sün 106v6, 123v3
d.-ye (sözini d.) 38v6
d.-yeler 37r3, 182r5
d.-yelin 35r6
d.-yelüm 88v5, 104r3
d.-yem 31v5, 123r5, 143r2
d.-yem (aḥvālümi d.) 175r1
d.-yem (ben ben d.) 139v2
d.-yem (ḫaberinden d.) 157v3
d.-yem (naṣīḥat d.) 31r4
d.-yem (sen sen d.) 139v2
d.-yemeye (rāzını d.) 160r4
d.-yen 68r3, 75v6, 91r4, 97v6, 100v6, 108v3, 122r2, 122r2, 129r6, 131v1, 135v4, 151r6, 151v2, 151v4, 194r4
d.-yene 11v4, 70r6
d.-yeni 184v10, 196r3
d.-yenler 57r5, 101r4
d.-yenüŋ 95r6
d.-yesin 54r1
d.-yeyin 4v6, 28r2, 101v4, 113v3, 191r2
d.-yeyin (naṣīḥat d.) 25r6
d.-yicegez 114r4
d.-yiser 39r4
d.-yiser (nefsüm d.) 175v2
d.-yivėrem 118r2
d.-yüben 57r7, 81r6, 205v1
d.-yübeni 8v1
d.-yümeye 25v1
d.-yüp 2r2, 187r3
d.-yüp (aḥvālini d.) 52r3
d.-yüvėrem 164v3

debit-: Depretmek, kımıldatmak; kurutmak.
d.-di 2r4

deccāl: (Ar.) Deccal, kıyamete yakın zamanda insanları kandırmak, halkı azdırmak için ortaya çıkacağı haber verilen, çok kötü, fesatçı, yalancı kimse.
d. (ḳopısar) 92r6

dėdür-: Dedirmek, konuşturmak.
d.-megil 119r6

defter: (Yun.) Defter, dikilmiş kağıt mecmûası. ***Tas.*** Gönül sayfası, ömür; üst üste yığılmış ve birbirine geçmiş arzu ve istekler.

d.-in (benligüŋ d. dür) 93v2

d.-in (ṭūl-ı emel d. dürmeyen) 74v4

deg- (1): Ulaşmak, erişmek, dokunmak, isabet etmek.

d.-di 112v5, 185v1

d.-dise 88v1

d.-medi 210r4

d.-mez 184r1

değ- (2): Yakışmak; değeri olmak, değerinde olmak.

d.-er 91v4

d.-medi (yėr d.) 164r5

d.-mez (terke d.) 40r5

d.-mez (bir berke d.) 40r5

degin: Kadar, dek, denli.

d. 17v5, 36r2, 36v2, 36v3, 36v6, 122r5, 166r5, 183r1, 190r4

d.-dür 64r2, 181r6

degir-: Eriştirmek, yetiştirmek, ulaştırmak, duyurmak, bildirmek. krş. bk. **degür-**

d.-ü (ḫaber d.) 11r5

degiş-: Değiştirmek.

d.-üp 125r1, 133r6

degme: Her, her bir, herhangi bir, gelişigüzel, rastgele.

d. 8v5, 26v4, 41r5, 66r6, 74r5, 74v5, 79v4, 88v2, 128r4, 158r1, 171v6, 180v2, 181v1, 190r5, 194v5, 196r6, 196r6, 204v2

d.-sinde 69r1

d.-ler 178r2, 178r4

degrit-: Dokundurmak, değdirmek, hareket ettirmek. (DLT, tegür-)

d.-mege (düşdi) 114r4

degşir-: Değiştirmek, değişmek. krş. bk. **degşür-**

d.-üp (ṣūret d. geldüm) 134r5

degşiril-: Değiştirilmek, çevrilmek.

d.-e 170r5

d.-ür 72r6

degşür-: Değiştirmek, değişmek. krş. bk. **degşir-**

d. (varlıġuŋ yoġa d.) 99r6

d. (varlıġuŋ yoḳlıġa d.) 77r4

d.-iben (ikiligüm d.) 126r6

d.-meyenler (adın d.) 79r4

degül: Değil.

d. 9r2, 14r6, 21r2, 26r2, 26r2, 34r4, 34r4, 36r3, 42r1, 44r5, 44r5, 48r2, 48v5, 49r2, 49v4, 64r1, 67r6, 73r6, 73r6, 73r6, 73v2, 73v2, 73v2, 81r1, 81r1, 96r3, 100v1, 104r3, 104r5, 106v3, 106v3, 106v3, 106v5, 107r4, 110r5, 111v4, 111v4, 111v5, 111v6, 112r1, 112r2, 112r3, 112r4, 112r5, 112r7, 115v3, 115v3, 115v4, 115v5, 115v6, 116r1, 116r2, 116r4, 116r4, 116r5, 116r6, 116v1, 116v2, 120r5, 122r2, 122r2, 124r1, 131v1, 131v3, 132r2, 135v4, 143v2, 148v5, 162v6, 169v1, 173v1, 173v1, 183v7, 184r1, 184r2, 184r3, 184r4, 184r5, 184r6, 190v5, 196r5, 200r1, 206r5

d. durur 46r4

d.-dür 37v2, 134r1, 144r2, 146r2, 180r3, 180v2, 190v3

d.-em 124r4, 136r5, 168v2

d.-idüm 118r3

d.-iken 133r2, 185r5

d.-ise 146r6

d.-se 135r2

d.-se (olduġı) 177v3

d.-seŋ 174r4

d.-sin 159r4

degür-: Eriştirmek, yetiştirmek, ulaştırmak, duyurmak, bildirmek. krş. bk. **degir-**

d.-di (ḫaber d.) 26v5

d.-se gerek 109r5

dek (1): Kadar, değin.

d. 134v5, 176r3

d.-dür 65r4

dek (2): Ancak, yalnız, sadece, tek.

d. 21r2

dek (3): Birbirine uygun iki şeyden her biri, eş, benzer.

d.-i (ṭuşı) 191r2

deksüz: Tekin değil, rahatsız.

d. (olam) 139v2

del-: Delmek. ***Tas.*** İmana zarar verme.

d.-e (dīvār d.) 23r1

deldir-: Deldirmek.

d.-üp (depem d. geldüm) 134r4

deli: Deli, normal sınırı aşan, zorlu, azgın, korkunç surette. ***Tas.*** Tecelliyi görüp kendinden geçmiş âşık, ilahi aşkı cinnet noktasında yaşayan. krş. bk. **delü.**

d. (bigi ṭalbınma) 63r4

d.-dür 87r3

d.-yem 171v6

delīl: (Ar.) İşaret, ipucu, alamet; yol gösteren, kılavuz, rehber; kanıt delil.

d. 54r5, 143r3

d. (bulasın) 148r5

d. (oldı) 206v3

delilik: Delilik.

d.(g)-üm (dost esrigi d.) 126r6

delim: Çok, birçok, fazla. krş. bk. **delüm.**

d. 16v6, 83r5

delü: Deli, normal sınırı aşan, zorlu, azgın, korkunç surette. krş. bk. **deli.**

d. (ola) 188v6

d. (olan) 123v2

d. (oldum) 122r5, 123v2, 157r4

d. (olmışam) 201v6

d. (olur) 197v7

d.-dür 200r1

d.-lere 123v2

d.-sin 15r4

delüm: Çok, birçok, fazla. krş. bk. **delim.**

d.-dür 24v3

dem: (Far.) An, vakit, saat, zaman, çağ; nefes, soluk.

d. 35r2, 91v4, 136r4, 141v6

d. (bir d.) 14v3, 19v5, 32r3, 33v5, 84r6, 87r3, 88r3, 97r1, 97r3, 109v3, 130r4, 131v4, 141v6, 152r3, 178v6, 185v6, 193r6

d. (bugünki d.) 193r1

d. (her d.) 10v3, 46v2, 58v2, 84v4, 87r2, 87r3, 88v2, 88v4, 90r2, 93r3, 122v4, 153r6, 160v7, 181r7, 183v7, 203r1

d. (ol d.) 111r5, 129v3, 149r5, 149r6, 176r3

d. (oloḳ d.) 20r3, 27r5, 39v4

d. (şol d.) 125r1

d. (urmaz) 43v5

d.-de 64v2

d.-de (bir d.) 120v5

d.-de (evvelki d.) 64v5

d.-de (ol d.) 129v4

d.-den (evvelki d.) 116v5, 117r3

d.-dür (bir d.) 64v5

d.-e 186r3

d.-i 119r3, 127v3

d.-in (uran) 130v3

d.-inde (gün d.) 130v7

d.-ini (kişi bile söz d.) 95v3

dem-be-dem: (Far.) Vakit vakit, daima.

d. 54v1, 73r2, 164v6

deme: Üstelik, üstüne üstlük, bundan başka, bir de, fazladan.

d. 118r5

demī: (Far.+Ar.) Anlık.

d. (bir d.) 139r6, 139r6

dem-sāz: (Far.) Arkadaş, dost, sırdaş.

d. (oldı) 173r2

demür: Demir. ***mec.*** Bu maden gibi sert, katı, dayanıklı, kuvvetli. ***Tas.*** Nefsiyle mücadeleye ve bu yoldaki her türlü zorluğa katlanabilir iradeye sahip.

d. (buyururlar) 7v5

d. (yürek) 199r3

d. (yüreklü) 7v3

den-: Denmek, söylenmek. krş. bk. **dėn-**

d.-ince 39v3

dėn-: Denmek, söylenmek. krş. bk. **den-**

d.-en 129r3

d.-ene 111r1

d.-medin 77v3

d.-mez 171v7

d.-se 34r1

deŋe-: Dikkatle bakmak, gözetmek, gözlemek.

d. 12v5

dėnil-: Denilmek, söylenilmek.

d.-medin 175r4

deŋiz: Deniz. ***Tas.*** "Vahdet; vahdet sırları; Allah'ın gücü, bilgisi ve sıfatları." (EC, s. 157) İlminde genişliği ve derinliği olanlar, tasavvufî olgunluğu elde eden kişiler, erenler veya mürşid-i kâmiller; güçlük, mesafe.

d. 70v3, 135r5, 152v3

d. (bir ḳaṭrede yüz biŋ d.) 123r5

d. (kenārın ḳışlar) 197v6

d. (oda yanısar) 20r2

d. (olanlara) 17v6

d. (oldum) 163v1

d. (üç yüz d. geçerler) 147v5

d. (üç yüz d. geçüben) 147v5

d. (yedi d.) 103r1

d. (yėdi d.) 98r5, 152v3

d. (yüzinden ṣu alup) 121v5

d.-den (güher alası) 201r3

d.-den (güher alduḳ) 201r4

d.-den (içür) 193r4

d.-dür (erenler bir d.) 201r3

d.-dür (ḥaḳīḳat bir d.) 78v7

d.-e 17v5

d.-e (aḳduḳ d. ṭolduḳ ṭaşduḳ) 161v5

d.-e (ėremez) 17v3

d.-e (ġarḳ olduŋ) 63r4

d.-e (girdüm) 123v6

d.-e (ḳarışmaġa) 128v6

d.-e (ṭalduŋ) 17v5

d.-e (ṭalmadılar) 79r1

d.-e (ṭalmışdur) 190v6

d.-e (varmaġ) 17v2

d.-e (yėtilür) 17v4

d.-i (ḳaṭrān d.) 170v5

d.-inden (güher d. içdi) 152v5

d.-ine (ʿışḳ d. ṭaldı) 168v5

d.-ine (ʿışḳ d. ṭaldurur) 202r5

d.-ine (ʿışḳ d. ṭaluban) 132r4

d.-ini (ḳudret d. geçdük) 161r6

d.-ler (ḳaynariken) 149r6

d.-ler (bendin deşdüm) 124v3

d.-ler (mevc urduġı) 179r3

d.-lere (ṭalan) 121v4

d.-lere (ṭaldum) 153v4

d.-leri 153v5

deŋlü: Kadar, denli.

d. 17v3, 64r3, 74r1, 74r1

d.-dür 28v1

deŋsiz: Yakışıksız davranan, ölçüsüz olan, münasebetsiz, saygısız.

d. (olam) 139v2

depe (1): Tepe, küçük dağ.

d.-ler 173v6

depe (2): Tepe, baş, başın üst kısmı.

d.-m (deldirüp geldüm) 134r4

depele-: Çiğnemek, ezmek, öldürmek. ***mec.*** Başkaldıramayacak şekilde mağlup etmek, yenmek, bozguna uğratmak. ***Tas.*** Nefsini öldürmek, nefsin arzu ve isteklerini yok etmek.

d.-miş (nefsini d.) 166r1

depren-: Hareket etmek, harekete gelmek, kımıldanmak, sarsılmak.

d.-imez (ḳoduŋ) 205r5

d.-mez 197r4

depret-: Kımıldatmak, sarsmak, harekete geçirmek.

d.-meye (çöpi d.) 21v3

der: Ter, deriden sızan sıvı.

d.-idür (gül muḥammed d.) 136v1

der-: Toplamak, biriktirmek. krş. bk. **dėr-**

d.-di (ögini d.) 29r2

d.-ersin 107v2

d.-emez (ögin d.) 16v5

dėr-: Toplamak, biriktirmek. krş. bk. **der-**

d. 75v1

d.-em (ʿālemi üstüme d.) 143r4

d.-er (gül d.) 144v5

d.-mez (ayaḳ d.) 142v2

d.-mez (ögin d.) 97r1

der-bān: (Far.) Kapıcı.

d. (olam) 140r2

derd: (Far.) Gam, ızdırap, elem, sıkıntı, zorluk. ***Tas.*** Hak'tan uzak olmaktan kaynaklanan belalar ve musibetler; sevgiliden sevene geçen ve katlanılmasına güç yetmeyen hâl; ilahi aşk. krş. bk. **dert.**

d. 20v5, 98r2, 98r4, 140v2

d. (-i ʿāşıḳuŋ) 181v3

d.-e 73v4, 118r4, 159v1

d.-e (düşe) 106r5

d.-e (ḳatlanamazsın) 159v1

d.-i 16v6

d.-i (şarābın içdüm) 155r3

d.-ile 73v4, 78r4, 88v4

d.-in 158r3

d.-in (yeŋiler) 52r3

d.-inden (ölmiş) 126v3

d.-üm 188r5

d.-üm (ḋemege) 130r4

d.-üm (ṣorup) 206r3

d.-üme 7r3, 85r4

d.-üme (dermān ḳıla) 188r5

d.-ümile 130r5

d.-ümüŋ 175r1

d.-üŋ (olmaya) 131v4

d.-üŋ (yürekde ḳalur) 158r6

d.-üŋe (devā ḋder) 17r2

derdlü: (Far.+T.) Dertli, kederli, dert sahibi. ***Tas.*** Âşık, ilahi aşk derdinde olan. krş. bk. **dertlü**

d. 181v2, 181v2, 181v3

d.-ler 130r5

derdsüz: (Far.+T.) Dertsiz, derdi olmayan. ***Tas.*** Aşk derdinden uzaktakiler, ilahi aşktan uzak kalmış kişiler.

d.-lere 189r5

derece: (Ar.) Derece, mertebe, makam, seviye.

d.-si (vilāyet d. açılur) 183v4

der-gāh: (Far.) Hakiki âlem, sığınılacak yer, kapı, eşik, huzur, makam.

d.-da 181r5

d.-ına (dost d. yüz dutġıl) 83v3

d.-ına (pādişeh d.) 81r2

d.-ında 93r3, 148r1

d.-ında (ḥaḳḳ'uŋ d.) 187v3

d.-uŋdan (ırılmayam) 60v4

deri: Deri.

d. 61v2, 141r5, 168v5

deriçe: (Far.) Pencere, küçük kapı.

d.-si 177v4

deril-: Toplanmak, tecemmu etmek. krş. bk. **ḋeril-**

d.-üben 61v1

ḋeril-: Toplanmak, tecemmu etmek; çeki düzen vermek. krş. bk. **deril-**

d.-di 64v6, 168v5

d.-icek (dirligi d.) 94v3

d.-ür 125v2

deriŋ: Derin, bilgi bakımından yüzeyde kalmayan, kendi türünde çok gelişmiş, en ileri durumda olan.

d. (tānışman) 89v1

dermān: (Far.) Derman, çare, çıkış yolu; güç, kuvvet, mecal, takat.

d. 73v4

d. (ārzū ḳılursın) 159v1

d. (ḳıla) 188r5

d. (ola) 175r2

d. (olam) 140v2

d. (olmayısar) 175r2

d. (olur) 2v2

d. (olurısa) 175r2

d.-ı 181v3

d.-ı (buldı) 204r5

d.-ını 175r1

d.-um (yaġma olsun) 155r3

dermān-de: (Far.) Bi-çare, âciz, beceriksiz, zavallı, sefil.

d. 176v2

d. (ḳalup) 12r6

d.-dür 76v4

ders: (Ar.) Ders.

d.-i (oḳumadılar) 85r7

dert: (Far.) Dert, gam, ızdırap, elem, sıkıntı, zorluk. krş. bk. **derd.**

d.-lerile 139r2

dertlü: (Far.+T.) Dertli, dert sahibi. krş. bk. **derdlü.**

d. 130r4

d.-lerüŋ 196r4

dervāze: (Far.) Kapı, kale kapısı, şehir kapısı.

d.-si 154v3

dervīş: (Far.) Derviş, tarikat mensubu ***Tas.*** Dünyadan yüz çeviren, kendini Allah'a veren kişi. (EC, s. 159) Tarikata girip bir şeyhe bağlanan, onun izinden Hak yolunda yürüyüp nefsini ıslah eden, varlık iddiasından geçip Allah'ın birliğini bütün kâinatta görerek kendini Hakk'a ve onun yarattıklarına adayan kimse. (MSL, dervīş)

d. 92r4, 93v5, 106v6, 116v5, 117r2, 117r3, 127r3, 183r6

d. (-i dervīşān) 89v5

d. (olam) 191v5

d. (olan) 81v3, 167v3

d. (olana) 116v4

d. (yūnus) 174v4

d.-e 183r5

d.-em 101r4

d.-ile 89v2

d.-ler 69r3, 116v6, 197v4, 197v4, 197v5, 197v6, 197v6, 197v7, 198r1, 198r2, 198r3

d.-ler (ecesi) 182v3

d.-lere 89v4, 89v5

d.-leri 89v2, 198r5, 198r5, 198r6, 198v1, 198v2, 198v3, 198v4, 198v5, 198v6

d.-lerüŋ 198r6

d.-üŋ 183r4

dervīşān: (Far.) Dervişler.

d. (dervīş-i d.) 89v5

dervīşlik: (Far.+T.) Dervişlik, tarikata mensubiyetlik, İslamın ihlasla ve takvâyla yaşanması.

d. 81v3, 117r1

d. (berātın) 81v7

d. (maḳāmı) 116v4

d. (palhengini ḳuşanıgör) 182v1

deryā: (Far.) Çok fazla, pek çok; deniz, bahr, umman ***Tas.*** Allah'ın engin hazineleri; hakikat; vahdet sırları

d. (melekūtuŋ var) 86r3

d. (olam) 138v1

d.-sıdur 70v2

d.-sında (ḥaḳīḳat d.) 119v3

d.-ya (girem) 139v1

d. (-yı nihān) 160r7

d. (-yı ʿummāndan) 73v2

d. (-yı ʿummāndayıdum) 132r4

destān: (Far.) Hikâye, masal, kıssa. ***mec.*** Çokça söylenmek, dillerden düşmemek.

d. (ola) 59r3

d. (olam) 139r5, 140r6

d. (oldum) 154r1

destār: (Far.) Sarık.

d. 24r2, 106r3

dest-gīr: (Far.) Elden tutan, yardım eden. ***Tas.*** Allah.

d.-üm 133r6

destūr: (Far.) İzin, müsaade.

d. (gelsün) 105r1

d. (oldı) 114r3

destūrsuz: (Far.+T.) İzinsiz, müsaadesiz.

d. 179v3

deş-: Yarmak, yarıp açmak, delmek.

d.-düm (deŋizler bendin d.) 124v3

devā: (Ar.) Derman, çare.

d. (ėder) 17r2

deve: Deve. ***Tas.*** Vasıfsız insan, tasavvuf terbiyesi almamış kişi.

d. 57r6

devlet: (Ar.) Mutluluk, saadet, baht, talih, ikbal, uğur; rütbe, mevki, hüküm, sahiplik.

d. 12r4, 19r5, 19r6, 29r4, 72v4, 124r1, 185r3

d. (ʿaṭā-yı d.) 28r3

d. (bāḳī d.) 121v2

d. (ėrdi) 190v5

d. (ilāhī d. bulur) 65r3

d. (ilāhī d. ola) 193r6

d. (iletdi) 18v2

d. (maḳāmında) 120r3

d. (olur) 88v1, 89r1

d. (tācı başa ḳondı) 145r6

d.-dür (ilāhī d.) 176v6

d.-e (ėrürdi) 19r5, 29r3

d.-i 12r5, 28r5

d.-i (döndi) 36r1

d.-idür 74r5

d.-ile 54v2

d.-ile (ilāhī d.) 11r6

d.-ine 96r2

d.-sin 178v4

d.-üŋe 14r5, 42r2

devletlü: (Ar.+T.) Saadetli, nimet ve mutluluğa ermiş kişi.

d. 29r5, 64v4

d. (başlar) 197v6

devlingeç: Çaylak türünden bir alıcı kuş. ***Tas.*** Nefs, şeytan.

d. 68v5

d.(c)-e (boz yapalaḳ d. emek yėme) 116r5

devr: (Ar.) Dönme, dönüp dolaşma; çağ, zaman, dönem.

d. (eyledi) 185v3

d. (-i rūzigār) 133r4

d. (-i zamān) 108r6, 166v4

d.-e 108v1

devrān: (Ar.) Dünya, felek; zaman, çağ, devir; talih, kader, baht.

d. 25v6, 35r2, 71v2, 129r5

d. (döner) 62r5

d. (-ı rūzigār geçe) 113v4

d.-dan (öte gör) 79v5

d.-ı (yaġmaya vėrdük) 108v1

d.-ları (geçdi) 194r5

devşir-: Derlemek, toplamak, bir araya getirmek. krş. bk. **dėvşür-**

d.-übeni 67v5

dėvşür-: Toplamak, derlemek, bir araya getirmek. krş. bk. **devşir-**

d. (yüküŋi d.) 42v6

d.-di (ʿaḳlumı başa d.) 145v1

dėye: Diye. krş. bk. **dėyü.**

d. 65v1

dėyicegez: Deyince, olunca, sayınca.

d. (dört on gün d.) 114r4

dėyü: Diye. krş. bk. **dėye.**

d. 22v5, 37v2, 97r5, 100v1, 101r6, 107v2, 113v2, 165v5, 168r2, 183v5, 190v4, 208v2, 208v2, 208v6, 209r4, 209r4

deyyān: (Ar.) "Kulun fiiline göre hakettiği ceza veya mükafatı hakkıyla veren" anlamında Allah'ın en güzel isimlerindendir.

d. (ʿālim-i d. ẕāt) 88v5

dırāḳa: (Ar.) Gümbürtü, gürültü, patırtı. (MSL, ṭarrāḳa, ṭarāḳa)

d. (ḳopdı) 21v5

dīdār: (Far.) Görüş kuvveti, göz; güzel yüz, çehre. ***Tas.*** Allah'ın müminlere vadettiği görünüşü, tecelli.

d. 94v6, 106r1

d. (görmeyesin) 198v5

d. (görür) 158v5

d. (ḳapusın göricek) 179r2

d. (yüzüŋ d. nūrıdur) 158v6

d. durur 94v3

d.-a (baḳan) 129r4

d.-a (müstaġraḳ olasılardur) 4r10

d.-dan 126r2

d.-ın (dost d. gördüm) 181r6

d.-ın (dost d. göresi) 199v3

d.-ın (gösterür) 54r6

d.-ın (şāh d. gördüm) 129r4

d.-ına 165v1

d.-ına (dost d.) 90v1

d.-ını (ḥaḳ d. görmeyiser) 162r6

d.-uma 99v5

d.-uŋa (göyineyin) 153r6

d.-uŋı (göster) 88r5

dīger: (Far.) Diğer, öteki, öbür, başka.

d. (mülk-i d.) 27v6

dik-: Dikmek, dik duruma getirmek.

d.-eler (başuma hėce d.) 147r5

dikci: Dik başlı, asi, isyankâr.

d. 162r6

diken: Diken, bazı bitkilerdeki ucu sivri, sert, batıcı çıkıntı. ***mec.*** Rahatsız edici, incitici kişi veya davranışlar. ***Tas.*** Nefs, iç karartan dünya nimetleri.

d. (olma gül ol) 155v5

d. (olurısaŋ oda yanasın) 155v5

d.-e (elüŋ ṣunmaz) 87v1

dil (1): Dil, lisan; konuşma organı.

d. 105r6, 106v3, 113r2, 123v3, 125v6, 143v2, 169v3, 169v4, 191v2

d. (ḥikmetüŋ yolıdur) 68r4

d. (ü dudaḳ) 105r1

d.-de 127v1, 133r5, 166r3

d.-de (yėtmiş iki d.) 136r5

d.-den 167v7, 191v1

d.-den (yėtmiş iki d.) 124r4

d.-e 123v3

d.-e (geldüm) 136r1

d.-e (gelmez) 61r1, 130r4, 157r2

d.-e (gelür) 103v6

d.-e (getürdi) 188v4

d.-e (getüreler) 176r3

d.-e (getürem) 175v2

d.-e (vėrmez) 80r1

d.-i 37v5, 129r6, 143v2

d.-i (ʿarab d. lisān) 111r4

d.-i (dutulmış) 7r1

d.-i (yėtmiş iki d.) 204r1

d.-idür (ḳudret d.) 68r2, 135v4

d.-idür (ḳuş d.) 119v5

d.-idür (tesbīḥ d.) 68r6

d.-ile 157r1, 157r2, 167v6

d.-in 158r3, 180r3

d.-in (dutayıdı) 160r4

d.-inde 57v3, 189r3

d.-inden (şeker ṭamar) 198r2

d.-inden (şiʿr d. söyler) 203v3

d.-iyle 57r5, 176v5

d.-iyle (ḳudret d.) 186r4

d.-lerde 129r6, 153v1

d.-leri 144v3

d.-üm 60r5, 64r3, 76r4, 86v5, 109r7, 136r3, 147r2, 186r4, 195r6

d.-üm (dutup) 143r3

d.-üm (tetigi bozuldı) 125r5

d.-üm (uzatmayam) 124r1

d.-ümce 87r2

d.-ümde 76r1, 118v4

d.-ümdesin 72v5

d.-üme 124r1

d.-ümüzde 172v5

d.-ümüze (vėribdi) 177v6

d.-üŋ 175v4, 186r3

d.-üŋ (çekgil) 75r7

d.-üŋile 95v4

dil (2): (Far.) Gönül, yürek.

d. (ḥikmetüŋ yolıdur) 68r4

d.-de 171v4

d.-den 32r4

d.-ler (yıḳam) 138v6

dil-ber: (Far.) Dilber, gönlü kendine çeken, güzel. ***Tas.*** Kabz (tutukluk) sıfatı, gönülde üzüntü ve sevgiyle birlikte bulunur. (SU, s. 108)

d. 154v3, 184v12

d. (şīrīn ḫūlu d.) 176r6

d.-üm (şīrīn ḫūlu d.) 189r2

dilce: Dilde, dil ile.

d.-di (yėtmiş iki d.) 203r2

dildür-: Yarmak, bölmek.

d.-düŋ 204r4

dile-: Söylemek, dile getirmek; istemek, rica etmek, arzu etmek.

d. 83v6

d.-dügi 80v3

d.-dügin 136v6

d.-mezseŋ (dilerseŋ d.) 32r5

d.-r 5r3, 38v4, 61v6, 82v3, 182r2, 184r4

d.-r (çāre d.) 52r3

d.-rem 39r1, 39r3

d.-risem 120v2, 120v2

d.-riseŋ 25v3, 59v2, 99r5, 170r3

d.-rler 40r1

d.-rseŋ 12r5, 49v3, 102v4, 108v5, 110v3, 118r2, 179v3, 193v6

d.-rseŋ (dilemezseŋ) 32r5

d.-yem (dilekler d.) 137v1

dilek: Olması istenen şey, istek, arzu, talep, rica, temenni.

d. 25v3, 41v6, 62r4, 109v1

d. (vėresi) 201v4

d.(g)-in 36r2

d.(g)-in (nefsüŋ d. ḳo) 5v5

d.(g)-in (nefsinüŋ d. ḳovar) 114v6

d.(g)-in (vėrsün) 200v3

d.(g)-ine (nefs d. uyma) 203v1

d.(g)-ini (nefsüŋ d. öldür) 117v3

d.-ler (dileyem) 137v1

d.(g)-üm 76r1

d.(g)-üŋ 15r3

dilkü: Tilki.

d. (olam) 138r4

dil-peẕīr: (Far.) Gönlün kabul edeceği, beğenilen, makbul.

d. 90r2

dilsüz: Dilsiz, lisansız; sessiz, susmuş.

d. 202v5

d.-ler 202v5

dil-teng: (Far.) Gönlü daralmış, kederli, içi sıkkın, sıkıntılı.

d. 52r2

dilü: Dilek, arzu.

d.-müz 88v5

dimāġ: (Ar.) Beyin, zihin, akıl, şuur, bilinç.

d.-um (ṭolmışdur) 172r3

dīn: (Ar.) Din, iman, inanç, yeniden bağlanma; yol. ***Tas.*** Boyun eğmek ve tevazudur. Mütevazı olan her şey aşağı seviyede olur. Din de insanın kendini Rabbine teslim etmesi, kendisini O'nun aşağı seviyesinde görmesi, O'na boyun eğmesi ve O'nun karşısında mütevazı olmasıdır. (MTTS, s. 187)

d. 16r4, 16r5, 60r2, 65r6, 65r6, 109r5, 124v1, 172r5, 204r2

d. (diregi) 172r6

d. (diyānet bilmez) 65r6

d. (diyānet olmayıcaḳ) 193v1

d. (dutanlaruŋ) 16r5

d. (īmān oldum) 131r3

d. (ne d. ü īmān dutaram) 123r2

d. (serveri) 69r1

d. (tamām olıcaḳ) 65r2

d. (ṭutmayan) 65v2

d. (ulusı) 71v4 , 103v5

d.-den 102r1

d.-e 158v4

d.-e (uyanı) 184v5

d.-i (döndi) 35v2

d.-içün 133v6

d.-ine 65r2

d.-üm 123r2

d.-üŋ 198r5

d.-üŋ (bünyādın yıḳma) 174r5

din-: Dinmek, kesilmek.

d.-medi 170r2

diŋ-: Sakin olmak, susmak.

d.-mez (aġzı d.) 37v5

dīnār: (Lat.) Dinar, para.

d.-ı 95v2

diŋle-: Dinlemek, kulak vermek.

d. 28r2, 35r6, 66r6, 150v4, 168v1

d. (sözi d.) 4v6

d. (sözini d.) 46v6

d. (sözümüzi d.) 95v2

d.-düm 98r6

d.-medin 202v6

d.-medüŋ 14v2

d.-ŋ (sözi d.) 180r2

d.-r 166r2

d.-riseŋ 11r2, 31r4, 96v5

d.-yene 157v3

d.-yesi 202v5

d.-yesin 84r1

diŋlen-: (Ar.+T.) Bir dini kabul etmek.

d.-e 37v4

dip: Ayak, kök, en uzak olan kısım. ***Tas***. Kibirlilik.

d. (gözetme) 12r4

direk: Destek, dayanak, ayakta tutan; ulaştırıcı, vasıta. ***Tas.*** Değerli, saygın, önde gelen kimse.

d. (ʿışḳdur yėre göge d.) 191r3

d.-dür (erenlerüŋ himmeti yėrden göge d.) 81v6

d.(g)-i (dīn d.) 172r6

dirfillü: Yol yol, iplik iplik; dağınık, geniş. (AG-1, s. 492); ayrı ayrı (UO, s. 35)

d. (bıŋar olduḳ)161v5

dirgen-: Toplanmak, birikmek, derlenmek, dayanmak, istinat etmek.

d.-sünler 99v3

dirgür-: Diriltmek, ihya etmek.

d.-üp (ölü d.) 133v3

diri: Diri, hayat sahibi, canlı, sağ; dinç, zinde. ***Tas.*** Bu dünyada ruhu gıdasını almış olan.

d. 15r4

d. (duram) 143r6

d. (dutan) 135r4, 141r5

d. (ḳalmadı) 19r3

d. (ḳıldı) 198v6

d. (oluram) 122v6

d.-yiken (ölür) 30v2

dirīġ: (Far.) Esirgeme, kıyamama. ***Tas.*** Nefsin dünyevî arzu ve isteklerinden vazgeçememe, onları canlı tutma.

d. (cānın d. ṭutan) 127v4

dirīġā: (Far.) Çok yazık! Eyvahlar olsun!

d. 13r5, 14v1, 15r2, 39r2, 98v3, 172v2

diril-: Dirilmek, canlanmak, can gelmek, hayat kazanmak; yaşamak, ömür sürmek, geçinmek.

d.-diler 173r4

d.-e 167v3

d.-e (ölmiş göŋül d.) 160v5, 160v6

d.-enler (dirlik d.) 108v6

d.-mediler (riyā d.) 78v6

d.-mez 165v4

d.-mez (eyü dirlik d.) 5v6

d.-ür 158v3

dirlik: Dirilik, hayat, yaşayış, geçim, sağlık. krş. bk. **dirlük.**

d. 81v3, 97r3, 120v3, 167r3

d. (arı d.) 18r3, 22v4

d. (arı d. dirilenler) 108v6

d. (bāḳī d.) 40r1, 72r6

d. (bula) 160v6

d. (dirilmez) 5v6

d. (düzen) 131r4

d. (eyü d.) 96v5

d. (ola) 25r2, 81v4, 160v6

d. (oldı) 178v6

d. (riyālı d.) 116r2

d. (ṭuta gelene) 77v6

d. (ulı d.) 49r4

d.-de 203r1

d.-dedür 58v2

d.(g)-e 10v2, 14r3

d.(g)-e (ölmez d.) 185r5

d.(g)-i 33v5, 53r1, 68v6, 77v5, 78v6, 117r1, 123r1, 180r3

d.(g)-i (dėrilicek) 94v3

d.(g)-i (ẖām) 30r4

d.(g)-ile 25r2, 31v3, 42r3

d.(g)-üm 76r3, 141v4

d.(g)-üm (çigidi) 162v5

d.(g)-üŋ 42r4, 90v5

d.(g)-üŋ (boynın uram) 120v3

d.(g)-üŋ (eyle) 47r1

d.(g)-üŋden 14r2

dirlük: Dirilik, hayat, yaşayış, geçim, sağlık. krş. bk. **dirlik.**

d.(g)-üŋ 114r1

d.(g)-üŋe 53v2

dişür-: Derlemek, toplamak, bir araya getirmek.

d.-di (kendüyi d.) 29r2

dīv: (Far.) Dev, şeytan, cin.

d. 109v4

d.-e 62v4

d.-ler 122v2

d.-ler (ḥükmüŋe girür) 158v1

d.-leri (ḥükmine ḳoyan) 135v3

dīvān: (Ar.) Büyük meclis, topluluk; birtakım yazı ve hesapların kaydedildiği defter.

d.-da 26v3, 27r2, 161r1

d.-dayıdum (ulu d.) 118r3, 132v1

d.-ı 22r5

d.-ına (nefs d. yazılmayasın) 5v4

dīvāne: (Far.) Çılgın, deli, mecnûn. ***Tas.*** Âşık, kendini ilahi aşkın coşkunluğuna bırakmış, akılla ilgisini kesip aşkın buyruğu altına girmiş olan kimse.

d. (oldı) 179r5

dīvār: (Far.) Duvar. ***mec.*** İçine düşülen zor durumlar. ***Tas.*** İnsan bedeni.

d. (dele) 23r1

d.-ı 68v4

d.-ı (yıḳamazın) 7v2

d.-um (dört d.) 63v2

diyānet: (Ar.) Dindarlık, dinin hükümlerine uyma ve bu hükümlerin gerektirdiği gibi hareket etme.

d. (dīn d. olmayıcaḳ) 193v1

d. (dīn d. bilmez) 65r6

diyār: (Ar.) Memleket, ülke, belde. ***Tas.*** Gönül ülkesi.

d.-ı 27r4

diz: Diz.

d. (ẖalvetlerde d. çöküp) 74v7

diz-: Sıralamak, dizmek.

d.-en (aġ üstine ḳara d.) 131r4

d.-erler (başına aḳça d.) 114r7

doġ-: Doğmak, belirmek, görünür olmak. krş. bk. **ṭoġ-**

d.-maġa 158v2

doġru: Doğru. krş. bk. **ṭoġru, ṭoġrı.**

d. (yol) 184r2

doġrulıḳ: Doğruluk. krş. bk. **ṭoġrılıḳ, ṭoġrulıḳ, ṭoġruluḳ, ṭoġurlıḳ, ṭoġurluḳ.**

d.-dur 171r4

doḳı-: Yürümek; vurmak, birbirine geçirmek; çakmak, kakmak; dövmek, harp etmek. (DLT, ṭoḳı-, ṭoḳıl-, ṭoḳın-, ṭoḳış-, ṭoḳıt-) krş. bk. **doḳu-**

d. (yollar d.) 193v3

d.-yan (nefsin d.) 141r3

d.-yasın (ṭamardan d.) 47v1

doḳu-: Dokumak. krş. bk. **doḳı-**

d.-yan (melāik d.) 121v6

dolan-: Dolaşmak, meyil göstermek, çevresinde olmak.

d.-a 163v4

don: Elbise, kılık kıyafet. krş. bk. **ṭon.**

d.-um (kefen d. biçildi) 125r6

d.-umuza (kefen d.) 172v2

donan-: Süslenmek, giyinip kuşanmak. krş. bk. **ṭonan-**

d.-mış 98v5

dost: (Far.) Dost, samimi duygularla sevilen ve güvenilen kimse; sevgili, yâr. ***Tas.*** Allah; Allah yoluna götüren kimse olarak mürşit; aynı yolda olan kişiler, tarikat kardeşleri ... vs.

d. 14v2, 22v4, 22v5, 43v6, 46v5, 48r3, 60v5, 84v6, 87r6, 94r2, 102v2, 104v3, 117v1, 119v4, 123r3, 123r3, 127v5, 137v3, 143v2, 144r2, 149r2, 151v6, 152r2, 152r3, 152r3, 153v4, 155r4, 175r2, 175v1, 180r5, 180v3, 181r6, 181r7, 181v4, 191r1, 192v3, 193r2, 193r5, 197r2

d. (adını ayıt) 128r3

d. (bāġ-çesi) 146v4, 198r2

d. (bāġ-çesi bülbüliyem) 126v1, 146v5

d. (burcında cevlān ḳılam) 127v6

d. (der-gāhına yüz dutġıl) 83v3

d. (dėdügin dutaram)

d. (dīdārına) 90v1

d. (dīdārın gördüm)181r6

d. (dīdārın göresi) 199v3

d. (döşegine geçemez) 57r6

d. (dükkānı ḳurılmışdur) 152r2

d. (elinden ölürisem) 127v3

d. (esrigi) 126r6

d. (esrügidüŋ) 22v2

d. (göginden uyanan) 67r6

d. (göŋül d. ṭurağı) 64r3

d. (göŋüldedür d. ṭuraḳı) 193v4

d. (gören) 93v4

d. (gözümi açdı) 135v7

d. (gözümi siler) 181r5

d. (ḫaberin verigelem) 128r4

d. (ʿışḳa ulaşaldan) 60v2

d. (işi) 190v3, 190v6

d. (işi güci d. olıcaḳ) 65v3

d. (ḳapusında) 65r3

d. (ḳatına sensüz git) 106v4

d. (ḳatında) 41v3, 120r5

d. (ḳatından göz ırma) 79v3

d. (ḳatından ıraġ düşer) 127v4

d. (ḳıblemüz d. yüzidür) 64r5

d. (ḳılıcından yūnus ölürise) 67r6

d. (meclisi) 180v5

d. (menziline göçegör) 78v2

d. (miḥrābında) 64v1

d. (ol) 104r5

d. (olmışıdı) 81r3

d. (sendedür) 94r4

d. (sevgüsin berkitmeyen) 74v4

d. (u düşmen gülesini) 181r1

d. (varlıġum d. aldı) 176v4

d. (vaṣlına ėrişdüm) 155r2

d. (yolına er gibi ṭurmayan) 74v6

d. (yolına gönilene) 180v4

d. (yolına ḫarc olmaġa) 180v2

d. (yolında ḳurbān olmaḳ) 180r6

d.-ıla (bāzār ėden) 195r1

d.-ıla (bāzār ėder) 195r1

d.-la (bile geldüm) 135v6

d.-ıla (bilişe) 106r5

d.-ıla (bilişen) 106r6

d.-ıla (bilişmege) 105v4

d.-ıla (birlige biten) 131r5

d.-ıla (buluşdı) 97r2

d.-ına (dostumuzuŋ d.) 104r4

d.-ına (dostuŋ d. dost ol) 104r5

d.-ını (göze göz gören) 89r2

d.-içün 91v3, 129v4, 174v6

d.-içün (ölürisem) 143v1

d.-lardan 102v4

d.-lariçün 102v4

d.-laruŋ 60v6

d.-umuŋ 192v6

d.-umuz (şād oldı) 19r1

d.-umuzuŋ (dostına) 104r4

d.-uŋ 13v6, 45r4,

d.-uŋ (cefāsına ṣabr eyle) 75r2

d.-uŋ (dostına dost ol) 104r5

d.-uŋ (düşmenüŋ) 77r2

d.-uŋ (etegin dutan) 195r1

d.-uŋ (evi göŋüllerdür) 126r5

d.-uŋ (yolını varġıl) 147v4

d.-uŋdur 133r5

dostlıḳ: (Far.+T.) Dostluk, muhabbet, sevgi duyma; uzlaşma. ***Tas.*** Kulun Allah'ı sevmesinden önce Allah'ın ezelde kulunu sevmesi ve dost edinmesi.

d. 191r1

d. (edebini ögren) 83r4

d.(ġ)-ına (peyġām-ber d.) 112r4

d.(ġ)-ına (aḥmed'üŋ d.) 206v3

dostsuz: (Far.+T.) Dostsuz, sevgisiz, muhabbetsiz. ***Tas.*** Allah'ı dost edinmemiş.

d. 43v6, 190v3

doy-: Yeter bulmak, kanmak, tatmin olmak.

d.-amaz 98v6

d.-ar (dünyāya d.) 81r5

d.-mayan (ṣoḥbete d.) 89v6

dök-: Sıvı boşaltmak, akıtmak; bırakmak, terk etmek, atmak; sarf etmek, söylemek.

d.-em (göz yaşını d.) 135r1

d.-er 9r1

d.-er (dür d.) 191v4

d.-er (gözi yaşın d.) 137r2

d.-er (yaşın d.) 137r1

d.-üp 71r3

dökil-: Dökülmek, ayrılmak, atılmak, saçılmak. krş. bk. **dökül-**

d.-e (altunı mālı d.) 174r1

d.-üp 173v3

d.-üp (māluŋ d. ḳalısar) 173v4

d.-ür 69v3

dökül: Hepsi, tamamı.

d.-i 87v3

dökül-: Dökülmek, birden topluca inmek, saçılmak; atılmak, değerini yitirmek. krş. bk. **dökil-**

d.-di (ḳanı d.) 34r2

d.-di (tekebbürligüm d.) 142v3

d.-ür (saḳal u saç d.) 75r5

dölen-: Mutmain olmak, temayül göstermek, sükûnet bulmak, karar kılmak, huzura kavuşmak.

d.-megüŋ 51v2

dön-: Kendi mihveri veya başka bir şey etrafında hareket etmek; vazgeçmek, feragat etmek; bozulmak, değişmek; yüzünü çevirmek, huzuruna bakmak; çevrilmek; benzemek.

d. 185v5

d.-di 17r3, 188r4, 195r5, 203r6

d.-di (devleti d.) 36r1

d.-di (dīni d.) 35v2

d.-di (ḫayra d.) 145v2

d.-em 88r4, 138v1, 138v3, 139v5, 140r1, 140v4, 141r1

d.-er 176v4

d.-er (çarḫ d.) 86r5

d.-er (devrān d.) 62r5

d.-er (ḥāli d.) 178v3

d.-er (rengi d.) 69v3

d.-er (ṣūret d.) 114v7

d.-erise 159v4

d.-esin 148r4

d.-medin 136v3

d.-mek 180v4

d.-üp 140r6

d.-üp (baḳma) 80v4

döndür-: Döndürmek, çevirmek.

d.-düm (naʿlinin d.) 118v2

dörd ejdehā: (T.+Far.) Dört unsur kastedilmiştir. (AG-1, s. 455) Ateş, hava, su ve topraktır. Bunlar insanı ve tüm varlık âlemini meydana getirir ki bunlarla mücadele edilmesi gerekir.

d. 139r5

dördünci: 4., dördüncü.

d. 148r5, 164v2

d.-si 183r2

dört: Dört.

d. 4r8, 123v6, 124r6

d. (dīvārum) 63v2

d. (dürlü dad) 3r3

d. (dürlü ḥāl) 2v6

d. (ferişte) 186r1

d. (firişte) 189v5

d. (ḥāl) 183r6

d. (heves) 3r2

d. (ḫıṣāl) 3r4

d. (ırmaḳ) 103r1

d. (muḫālif nesneden) 63v2

d. (on gün) 114r4

d. (ṣıfat) 2v5

d. (ṭabīʿat) 85r2

d. (yanında) 183r4

d. (yaŋa) 66v3, 94v1, 106r1, 125v2, 134r4, 163v1

d. (yėdi d. on sekizden) 137v2

d.(d)-inüŋ 80v2

d.(d)-üŋ (birisi) 124v1

dört ḳapu: Şeriat, tarikat, hakikat, marifet. Her birinin onar makamı bulunduğu kabul edilmiştir. (AG-1, s. 476)

d. 183r4

d.-dur 183v4

dört kitāb: (T.+Ar.) Semavi kitaplar. Musa peygambere inen Tevrat, Davud’a inen Zebur, İsa’ya inen İncil

ve Hz. Muhammed'e inen Kur'ân-ı Kerîm'dir. ***Tas.*** İnsan-ı kâmil'in vücudu; cem makamı, tevhit hâli, hakikate ve sırlara erişme.

d.-ı 79r3, 131r4, 132v2, 197r3, 198v5

d.-uŋ 101r3, 119r6, 165r4

dört pīr: (T.+Far.) Dört rehber. İsmail Hakkı Bursavî'nin şerhinde Hz. İbrahim'in dört kuşu olarak yorumlanmıştır. Bu kuşlardan tavus ziyneti, karga hırsı, horoz şehveti, güvercin hevâyı temsil eder. (AKY, s. 211)

d.-ler 148r5

dört tekbīr namāz: (T.+Ar.+Far.) Cenaze namazı.

d.-ıla 147r3

dört yüz: 400, dört yüz.

d. 103v4

dört yüz ḳırḳ dört: 444, dört yüz kırk dört.

d. 86v1, 120r3

döşe-: Sermek, yaymak, açmak; (sofra) sermek.

d.-düm 131r2

d.-er (ḫān d.) 10r4

d.-yüp (ḫān d.) 131r1

döşek: Döşek, yatak. ***Mec.*** Yer, mekan; makam.

d. (ḳalıŋ) 98r3

d.(g)-inde (oturma) 22v6

d.(g)-ine (dost d. geçemez) 57r6

d.(g)-üm (ṭoprağısa) 134v3

döy-: Dayanmak, katlanmak, tahammül etmek.

d.-emedi (ʿışḳa d.) 59r3

d.-emez (ʿaẕāba d.) 36r3

d.-meyenin 133v6

d.-mez (heybete d.) 175v5

d.-mez (ʿışḳuŋ odına d.) 87r1

d.-mez (naẓara d.) 170v7

duʿā: (Ar.) Dua, yakarış, niyaz.

d. (ḳılam) 195v3

dudaḳ: Dudak.

d. (dil ü d.) 105r1

d.(ġ)-ı (cān d.) 180r2

d.(ġ)-ıdur (cān d.) 189r1

dūn: (Far.) Alçak, soysuz, denî; aşağı, aşağılık, altta, aşağıda.

d. (olam) 139v5

dur-: Durmak, beklemek, kalmak; bağlanmak, kendini vermek, mülazemet etmek; ayağa kalkmak, kıyam etmek; yaşamak; vazgeçmek; yerleşmek, kaplamak, kurulmak.

d. 83r6, 163v2

d. (gül d.) 37v2

d. (ṣalā d.) 175v6

d.-a (elde d.) 149v5

d.-a (ṣabrıla d.) 30v3

d.-a (ṭaşra d.) 38r4

d.-a (yerinden d.) 113v4

d.-am 139v6

d.-am (diri d.) 143r6

d.-an 141v1

d.-an (gėrü dutup d.) 131r2

d.-an (ḳarşu d.) 171r1

d.-an (ṭaşra d.) 160r3

d.-dı 37v3
d.-duġı (ṣaf d.) 177v3
d.-dum (öri d.) 163v2
d.-maz 97r1
d.-maz (yėrinden d.) 115r3
d.-mazam 168v3
d.-mış durur 109v4
d.-ucaġız 132v1
d.-up 195r2
d.-up (geldüm) 133v1
d.-ur 18v1, 34v5, 40v3, 137r4
d.-ur (ayaġın d.) 98r3
d.-ur (ṭonlu d.) 7v4

duraḳ: Yerleşilen yer, yurt. krş. bk. **ṭuraḳ.**
d. 78v2
d.-dur 81v3
d.(ġ)-ı 176v5
d.(ġ)-ı (revān içinde) 176r6

dut-: İzlemek, takip etmek; yapmak, amel etmek, uygulamak, gereğini yerine getirmek, dinlemek; alıkoymak, gitmeğe bırakmamak, zapt etmek; zarar vermek, istila etmek, doldurmak; saymak, kabul etmek, farzetmek; kıymet vermek; sakınmak; elde etmek. krş. bk. **ṭut-**
d. (erenler etegin d.) 150r2
d. (gūş d.) 44v3
d. (miskīnlik etegin d.) 82r2
d. (ögüt d.) 164r1
d.-a 61v2
d.-a (cefā d.) 156v3
d.-a (ögüdüm d.) 46v4
d.-a (sözüŋüz d.) 97v3
d.-ageldüm (menşūr d.) 171v4
d.-alar 205r1
d.-alum 182v4
d.-an (buyruġı d.) 131r5
d.-an (diri d.) 135r4, 141r5
d.-an (dostuŋ etegin d.) 195r1
d.-an (dünye d. gelen) 177r1
d.-an (naṣīḥat d.) 162r7
d.-anlaruŋ (dīn d.) 16r5
d.-anuŋ 31r1
d.-ar 21r2, 123r3
d.-ar (geliregi d.) 114v5
d.-ar (işin d.) 23r2
d.-ar (minnet d.) 180r6
d.-ar (ümīd d.) 180v2
d.-aram 122v1 , 123r1, 122v3, 122v4, 122v5
d.-aram (dost dėdügin d.) 123r3
d.-aram (ḥükm-i sulṭān d.) 122v1
d.-aram (mühr-i süleymān d.) 122v2
d.-aram (ne dīn ü īmān d.) 123r2
d.-arısaŋ (ögüt d.) 43r6, 45v2
d.-arsaŋ (sözin d.) 4v3
d.-arsın 150r4
d.-ayıdı (dilin d.) 160r4
d.-dı (ḳulaḳ d.) 38v6
d.-dı (selāmet d.) 63v3
d.-dı (yaḳamı d.) 22r4
d.-dum (ḥażrete yüzüm d.) 129r3
d.-dum (ḳarār d.) 130v6
d.-duŋ 16r3, 47v4
d.-duŋ (ṭut) 62v3
d.-ġıl (Allah'uŋa yüzi d.) 126r2
d.-ġıl (birlik maḳāmın d.) 167r3
d.-ġıl (dost der-gāhına yüz d.) 83v3
d.-ġıl (dünye d.) 79v2

d.-ġıl (göŋüller etegin d.) 193v6

d.-ġıl (ḫoş d.) 198v2

d.-ısar (yėrin d.) 157v6

d.-ma (uṣaŋ d.) 82v7

d.-ma (yavuz endīşe d.) 162r3

d.-madı (göŋli pas d.) 99r3

d.-maġa 26v6

d.-maya (gümān d.) 58r5

d.-maz 156v2

d.-maz (dünyeyi kimse d.) 87v3

d.-maz (dāniş-mend oḳur d.) 92r4

d.-maz (el d.) 142v2

d.-mazam (pendi d.) 171v6

d.-mazısaŋ 203v2

d.-mazsın 150v5

d.-mış 166r5

d.-mış (bār d.) 144v3

d.-mış (ʿışḳ etegin d.) 93r1

d.-mışıdı (at ʿālemi d.) 186v7

d.-sun 27r4

d.-sun (daḳı d.) 181v5

d.-sun (er etegin d.) 99v3

d.-sun (oḳuduġın d.) 100r2

d.-sun (yükin d.) 100r1

d.-uŋ 165v5

d.-up 36r2, 38r4

d.-up (dilüm d.) 143r3

d.-up (gėrü d. duran) 131r2

d.-up (muʿallaḳ d.) 185v5

d.-up (teslīmüŋ ucını d.) 91v2

d.-updurur 179v4

dutıl-: Tutulmak, tutkun hâle gelmek, âşık olmak, kendini kaptırmak, kapılmak. ***Tas.*** İlahi aşka düşmek. krş. bk. **dutul-**

d.-dum 136r2

dutsaḳ: Tutsak, esir. ***mec.*** Birinin veya bir durumun hükmü altına girmiş, etkisinden kurtulamayacak kadar müptelâ olmuş kimse.

d. (ḳaldılar) 105r5

d. (olur) 177r1

dutul-: Kendini kaptırmak, kapılmak; yapılmak, amel edilmek; sesi çıkmaz olmak, tutulmak, zapt edilmek; kapanmak, kararmak, zapt edilmek. ***Tas.*** Dünyaya mahkûm olmak, nefsin eline düşmek. krş. bk. **dutıl-**

d.-madı 56v6

d.-maz (oldı) 207v1

d.-mış (dili d.) 7r1

d.-ur (gün d.) 158v2

dutun-: Edinmek, kullanmak, örtünmek.

d.-mış (ḳara niḳāb d.) 166r4

dutuş-: Tutuşmak, alevlenmeye, yanmaya başlamak, alev almak. ***mec.*** Alev almış gibi olmak. ***Tas.*** İlahi aşk yangınına düşmek.

d.-dı (baġrum d.) 85r4

d.-mış (oda d.) 145r2

d.-uban (yandum) 153v5

duvācuḳ ḳapusı: (Ar.+T.) Dua edilen kapı. ***Tas.*** Kıyamete kadar açık olan dua ve tövbe kapısıdır. Müminler her ne kadar veya her ne çeşitte günah işlerse işlesin asla ümitsizliğe kapılmayıp son nefeslerinden önce Allah’a sığınıp dua edebilmelerine olanak sağlanmıştır.

d. (açuḳ) 102v4

duy-: Duymak, işitmek, öğrenmek, haber almak, anlamak; görmek, şahit olmak. ***Tas.*** İlahi aşk ikliminin içinde olmak, manevi aşkın şuuruna varıp onu yaşamak. krş. bk. **ṭuy-**

d.-an (maʿşūḳı d.) 26r4

d.-an (sırrını d.) 129v3

d.-dı 43r2

duz: Güzellik, şirinlik. krş. bk. **ṭuz (2).**

d.-umı (ʿārifler datsun d.) 181v5

dūzaḫ: (Far.) Cehennem.

d.-da (yanam) 138v2

duzaḳ: Tuzak, kapan, fak. ***Tas.*** Dünya, imtihan yeri; nefsinin arzu ve istekleri; Âşığın gönüllü olduğu ilahi aşk ortamı. krş. bk. **ṭuzaḳ.**

d. (oldı) 102v6

d.(ġ)-a (düşen) 136r3

d.(ġ)-a (uġrayan) 151v1

d.(ġ)-ın (nefs d. seçegör) 78v2

d.(ġ)-ına (ʿışḳ d. düşdüm) 136r2

d.-dayam 136r6

d.-dur (dünye aŋa d.) 151r7

dügün: Düğün, şenlik.

d.-dür 60r2, 60v3

dükeli: Hep, hepsi, bütün, cümle, herkes.

d. 4v8

d.-den 124r5

d.-nden 111v2

düken-: Tükenmek, bitmek.

d.-e 162v4

d.-mez 169r4

d.-ür 75v2

düket-: Tüketmek, bitirmek, harcamak. ***mec.*** Yok etmek.

d.(d)-üben (varlıḳlar d.) 105v5

d.-di (ʿömrüm d.) 8r3

d.-düŋ (ṭut) 63r3

d.-medi (sözi d.) 17r3

d.-meyem 123r5

dükkān: (Far.) Dükkan, içinde öteberi satılan veya küçük imalat yapılan iş yeri. ***Tas.*** İnsan bedeni; nefs; içinde manevi ilim ve feyz olan insan gönlü.

d. 92v7, 152r1

d. (oldum) 121v1

d.-ı 75v1

d.-ı (dost d. ḳurılmışdur) 152r2

d.-ında (mīkāʾīlüŋ d.) 170r6

d.-um (yaġma olsun) 155r1

dün: Gece; geçmiş zaman. ***Mec.*** Sıkıntı, felaket, bela.

d. 66r4, 149r5

d. (gün) 10r1, 68v4, 80v6, 101r1, 116r1, 127v7, 153r2

d. (gündüz) 170r2

d. (olmış) 144v4

d. (olmışdur) 194v2

d. (ü gün) 67v6, 74v7, 93r5, 107v3, 110r4, 172r1, 202r6

d. (ü günin) 168r2

d.-den (güni bilmezin) 201v6

d.-i (güni) 202r3

d.-idür (miʿrāc d.) 158v6

d.-ile (bugündür) 60v2

dünyā: (Ar.) Dünya, yer küresi, arz, cihan. ***mec.*** Çok, pek çok şey. ***Tas.*** İnsanların Allah'ın rızasını kazanmak ve asıl âlem olan ahiret

âlemindeki ebedî hayata erişebilmek için gönderildikleri imtihan âlemi; yaşamakta olduğumuz bu geçici âlemde insanı kendine bağlayıp Hak'tan gâfil eden her şey, maddî âlem, nefsin arzu ettiği şeyler. krş. bk. **dünye.**

d. 3r7, 14v3, 14v3, 49r3, 62v6, 76r1, 96r3, 107r2, 113r5

d. (āḫiret) 49r4, 86r3

d. (āḫiret belāsını) 180v1

d. (āḫiret bir oldı) 60v2

d. (cīfesin) 39v4

d. (düzen) 131r5

d. (pāyına) 149v4

d. (terk-i d.) 156r1

d.-da 27v6

d.-dan 164v2

d.-nuŋ 182r5, 192v1

d.-sı (terkdür) 39v6

d.-sını (terk ėdenler) 174r2

d.-ya 149r5

d.-ya (doyar) 81r5

d.-ya (gelen gider) 112r4

d.-ya (murdār d. bulaşan) 67v5

d.-yı 6r6, 60v5

d.-yı (görmez) 47r3

d.-yı (ḳoya) 14v4

dünye: (Ar.) Dünya. krş. bk. **dünyā.**

d. 15v6, 39r2, 57r4, 57r5, 76v5, 79r6, 79r7, 81r4, 92v7, 94v6, 100v1, 115v5, 117r6, 122v4, 151r7, 164v2, 174r1, 192r5, 205v2

d. (āḫiret) 78r7

d. (āḫiret elden ḳoyup) 177r3

d. (āḫiret ḳovana) 65v5

d. (altun gümişin ḳo) 96r4

d. (bezegini ḳoġıl) 117r5

d. (bir gelindür) 98v5

d. (bir naẓarda d. ṭuran) 130v7

d. (çirkine) 190r6

d. (çoḳluġı) 110r6

d. (dutġıl) 79v2

d. (dutan gelen) 177r1

d. (bābını ḳoġıl) 83r4

d. (fānīdür) 62r3

d. (ḳahır evidür) 110r5, 115v4

d. (ḳovanı) 184v6

d. (mālın ver) 28r2

d. (mālına batmış) 192r4

d. (yėldür ya ḫayāl) 117r5

d. (ẕevḳına düşdüŋ) 199v5, 204v5

d.-de 27v3, 58v1, 80r4, 80v1, 98v3, 99r3, 113v2, 115v5, 116r2, 123r2, 157v6, 180v6, 186r3, 208r1, 208r4

d.-den 100v2, 110v1

d.-den (fānī d. geçerüz) 100r1

d.-nüŋ 96r3

d.-nüŋ (fānī d. naḳşına baḳma) 15v5

d.-nüŋ (ḳarārı yoḳ) 100v2

d.-nüŋ (terkin urġıl) 107r3

d.-sinde (çalab'uŋ d.) 80r5

d.-ye 91r2, 96v1, 110r4, 118v5

d.-ye (düşdi) 114r5

d.-ye (gelen göçer) 96v3

d.-ye (göŋül vėren) 149v4

d.-ye (kimse ḳalmaz) 96v4

d.-ye (revānı ḳanmaz) 6v1

d.-yi 40r1, 93r1, 100v1, 112r4, 115v3, 155v4

d.-yi (elden bıraḳ) 79r7

d.-yi (elden ḳoduḳ) 178r5

d.-yi (kimse dutmaz) 87v3

d.-yi (ḳo) 32r5

d.-yi (ḳoyam d. gidem) 134v2

dünyelik: (Ar.+T.) Dünyaya ait; dünyayla ilgili her şey.

d.-dür 102v5

düpdüz: Baştan başa, tamamıyla, dümdüz.

d. 62v4, 66r4

d. (olur) 75v2

d. (ṭuta) 170v2

dür-: bükmek, katlamak, tomar hâline getirmek; buruşturmak. ***Tas.*** Öldürmek, ortadan kaldırmak; nefsin arzu ve isteklerini yok etmek.

d. (benligüŋ defterin d.) 93v2

d.-meyen (ṭūl-ı emel defterin d.) 74v4

düri-: Toplamak, toplanmak, türemek, peyda etmek, zuhura gelmek. (DLT, törü-, türü-)

d.-yüp (ḳurtlar d. geldüm) 134r3

düril-: Dürülmek, katlanmak, toplanıp kaldırılmak.

d.-ür (gök d.) 75v2

düriş-: Çalışmak, çabalamak, sebat etmek.

d. 199v6

d.-düm 133v6

d.-en 67v5

dürlü: Türlü, çeşitli, muhtelif; çeşit, cins.

d. 2v6, 3r3, 29v2, 43r5, 66r6, 72r2, 80r5, 135r6, 148v1, 163r6, 164r3, 189r2, 204r1

d.-dür 3r7, 3v3

dürlü dürlü: Türlü türlü, çeşit çeşit.

d. 166r4

dür: (Ar. <dürr) İnci. ***Tas.*** İtaat etmek, boyun eğmek. (SU, s. 112); inci gibi kıymetli ilahi sözler; aydınlanmış insan ruhu; manevi keşif.

d. (lisānumuz d. döker) 191v4

d. (ṣadefler d. ṭoludur) 18r1

d. (ü cevher) 59v5

d. (ü gevher alasın) 45v5

d. (ü güher ṣaçar oldum) 145r5

d. (ü yāḳūtıla mercān bulasın) 18r2

d.-den (olmış) 105r2

dürrāc: (Ar.) Sülüne benzer bir kuş, turaç kuşu, çil kuşu.

d. 62r5

dürr-i yetīm: (Ar.) Bir sedefte tek başına meydana gelen büyük ve iri, çok makbul inci. ***Tas.*** Ailesinin tek çocuğu olduğu ve yetim olarak doğduğu için Hz. Muhammed, insan-ı kâmil.

d.-em 160r6

dürüst: (Far.) Doğru, düzgün, bütün, tam.

d. 160r4

düş (1): Düş, rüya; hayal.

d. durur 190v6

d.-i (yorasın) 190v6

d.-içün 173v1

d.-üm 144r4

düş (2): Yol, taraf, cihet, yön.

d.-de (ḳodılar) 168v4

düş-: Konmak, nüzul etmek, inmek; dolaşmak; vaki olmak, olabilmek, başlamak; kendini kaptırmak,

kapılmak, içinde olmak; sığınmak; uğramak, duçar olmak, yakalanmak; yıkılmak, âciz, çaresiz kalmak, sefil olmak; kapanmak, eğilmek; üzerine yürümek, hücum etmek.

d.-di (anasına d.) 114r3

d.-di (degritmege d.) 114r4

d.-di (dünyeye d.) 114r5

d.-di (elden ele d.) 114v2

d.-di (fürḳate d.) 175r5

d.-di (ḥālden ḥāle d.) 115r3

d.-di (ḫazīneye d.) 114r3

d.-di (ıraḳ d.) 77v4

d.-di (ʿışḳ odı d.) 162v3

d.-di (ʿışḳuŋ odı d.) 200r6

d.-di (iş d.) 26v6

d.-di (esriyüben d.) 95r4

d.-di (nefs evine d.) 114v6

d.-di (nefs ḳabżına d.) 114v1

d.-di (sev sevüye d.) 114v5

d.-di (ṣınur d.) 203r2

d.-di (sulṭānlıġa d.) 114v3

d.-di (şüküre d.) 115r4

d.-di (ṭaşra d.) 34r3, 39v5

d.-di (tenāşüre d.) 115r5

d.-di (ṭuz içine d.) 114r6

d.-di (yėre d.) 11v4

d.-di (yoldurmaġa d.) 115r1

d.-di (yuvanmaġa d.) 115r2

d.-düm (cihāna d.) 142v2

d.-düm (ʿışḳ duzaġına d.) 136r2

d.-düm (ʿışḳuŋ odına d.) 153v5

d.-düm (ṭamaʿ ḥabsine d.) 7v2

d.-düŋ (dünye ẕevḳına d.) 199v5, 204v5

d.-e 149v4

d.-e (derde d.) 106r5

d.-e (ḳuyı ḳazsa kendü d.) 31v4

d.-e (ḳuyı ḳazup ʿāḳıbet kendü d.) 162r3

d.-e (ṭaġa d.) 188v6

d.-e (ṭopraġa d.) 175v4

d.-e (yere d.) 61v4

d.-em (öpem ayaġını) 200v3

d.-em (ṭaġa d.) 202r6

d.-en (ayru d.) 146v4

d.-en (duzaġa d.) 136r3

d.-enlerüŋ (ıraḳ d.) 11v6

d.-enüŋ (çengine d.) 197v2

d.-er 37r2, 209r5

d.-er (ayaḳlara d.) 71r6

d.-er (boynına d.) 37r2

d.-er (ıraġ d.) 127v4

d.-er (oda d.) 21r4

d.-er (ögüme d.) 187v4

d.-erise (ṣūretüm d.) 131v6

d.-esin (ayruḳ d.) 12r6

d.-esin (ḥālden ḥāle d.) 45r6

d.-esin (ıraġa d.) 11v5

d.-gil (ḫayr işlere d.) 115v1

d.-gil (ṣuyına d.) 150r2

d.-mesün (oda d.) 105r4

d.-meyen (ʿışḳa d.) 206v1

d.-meyeyin 110v3

d.-mişidüm (yol üzre d.) 154r3

d.-üp (oda köze d.) 16v5

d.-üp (ṭururısam) 131v6

d.-üp (yola d.) 57r1, 124r3, 124v2

düşir-: Avlamak, vurup yere sermek. ***mec.*** Sıkıntıya sokmak. krş. bk. **düşür-**

d.-ür 33r5

düşmān: (Far.) Düşman, iyi duygular beslemeyen, hasım, yağı, adû. ***Tas.*** Nefs, şeytan. krş. bk. **düşmen.**

d. (olur) 89r6

d.-umuz 19r1

düşmen: (Far.) Düşman. krş. bk. **düşmān.**

d. 44r3, 48r2, 124v1

d. (dost u d. gülesini) 181r1

d. (kendüye d. ola) 48r2

d. (kimise bilesin) 14r5

d.-e 8v2

d.-e (dosta d.) 147r3, 175v6

d.-i 46v5

d.-i durur 13v5

d.-in (nefs d. öldüresin) 108v5

d.-ler 87v2

d.-lerüŋden 87v1

d.-lerüŋüŋ 46v6

d.-üŋ (dostuŋ d.) 77r2

d.-üŋ (sensin d.) 13v6

düşür-: Kapılmasına sebep olmak, içinde bırakmak, uğratmak; söylemek. krş. bk. **düşir-**

d.-di (ʿışḳa d.) 145r7

d.-gil (sözüŋ uṣıla d.) 95v1

düşvār: (Far.) Zor, güç.

d. 144v2

d. (saʿate) 42v5

d. durur 94v1

düşvārlıḳ: (Far.+T.) Zorluk, güçlük.

d. (maḳāmından çıḳagör) 12v4

d.(ġ)-ı 192r4

dütün: Duman. krş. bk. **tütün.**

d.-inden (ʿışḳuŋ d. beŋzi ṣarara) 177v4

d.-leri 145r2

d.-üm 86v6

düz: Düzgün, eşit, müsavi, doğru; gerçeğe uygun, doğru.

d. 131r2

d. (yėrüm d.) 98r3

düz-: Yapmak, meydana getirmek, tertip etmek, tanzim etmek; düzenlik vermek, yola sokmak; söylemek, okumak, saymak, sıralamak.

d.-düm 208v4

d.-düŋ 208v4

d.-e 26r5

d.-em (şerler d.) 137v6

d.-en (dirlik d.) 131r4

d.-en (dünyā d.) 131r5

d.-en (işleri d.) 82r6

d.-er (fitne d.) 54v1, 82v6

d.-er (ʿışḳ d.) 85r5

d.-er (kitāb d.) 201v3

d.-er (yolı d.) 83r6

d.-erem (teberrükler d.) 119v4

d.-miş (mercāna d. gibi) 105r2

düzen: Yaratılış, tıynet.

d. (tertīb d. eylenmedin) 118r3

düzen-: Süslenmek.

d.-üben 62r4

düzeng: Düzenlik.

d.-ile 27r3

düzenlik: Rahat, asayiş, dirlik, intizam.

d. 26v3, 26v4, 27v2

d. (bozmaġa) 20v4

düzet-: İnşa etmek, yapmak, yoluna koymak, tanzim etmek, tertip etmek.

d.-gil (sarāyuŋı d.) 22v5

düzgün: Tertip, tertibat, intizam hâli.

d. 27r2

düzil-: Yapılmak, tertip, tanzim olunmak, hazırlanmak. krş. bk. **düzül-**

d.-en (tertībi) 151r2

düzül-: Yapılmak, tertip, tanzim olunmak, hazırlanmak. krş. bk. **düzil-**

d.-di 18v3

d.-düm (mürvetlere d.) 168v4

d.-mişidi (işler d.) 81r3

E, Ė

ebed: (Ar.) Sonu olmayan gelecek zaman, sonsuz.

e. (ezel e.) 53r3, 60v2, 67v2

e.-e (ezelden e.) 65r4

ebedī: (Ar.) Sonsuz, ölümsüz, baki; sürekli, devamlı.

e. (ḳalur) 53r1

e. (ʿömür) 179r1

e. (varasın) 77v1

ebleh: (Ar.) Aklı kıt, ahmak, bön, alık.

e.-ler 56v3

ebter: (Ar.) Kendisinden sonra zürriyeti kalmayan. ***mec.*** Eksik, noksan, sonuçsuz.

e. (oldı) 24v2

ebu bekr: (Ar.) Hz. Ebu Bekr. Müslümanlığı kabul edenlerin dördüncüsü, dört büyük halifenin birincisidir. Ebu Kuhâfe'nin oğlu ve Hz. Peygamber'in en samimi dostu olup cennetle müjdelenen 10 kişinin en üstünüdür. Mekkeliler arasında şeref ve mevkisi çok yüksek, itibarı pek fazla idi. Miraç hadisesini duyduğu zaman hemen inandığı için Sıddîk lakabını almıştır. Hz. Muhammed'in 622 yılında Mekke'den Medine'ye hicreti esnasında ona eşlik etmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de kendisinden övgüyle bahsedilmiştir (Tevbe suresi). Hz. Peygamber'in kızı Âişe onun kızıdır. Bütün savaşlarda Hz. Muhammed'in yanında olmuş, onun vefatından sonra da halifeliği üstlenmiştir. İki seneden fazla kaldığı halifelik makamında Müslümanları birleştirmeye ve İslamiyeti yaymaya çalışmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'i ilk defa bir araya toplayan odur. Tüm servetini Hak yoluna harcadığı için cömertliği dillere destan olmuştur. (ADŞS, s. 131)

e. 71v4

e.(-i ṣıddīḳ'dur) 80v2

ece: Reis, ulu, ileri gelen, efendi.

e.-si 182v3

ecel: (Ar.) Her canlı için takdir edilmiş olan ölüm zamanı, ömrün son demi.

e. 15v3, 91r2

e. (atı segirdür) 15r1

e. (eli) 54v3

e. (eli uzun) 15v2

e. (eli ėrmeyiser) 131v5

e. (ėre) 146v7

e. (ėrer) 75v2, 94r4, 172v1
e. (evine giriser) 20v1
e. (geldi) 125r4
e. (yete) 83r1
e. (yolı baġladı) 14v4

ecel serhengi: (Ar.+Far.+T.) Ölümün baş askeri, ölüm çavuşu, Azrâil.
e.-ni 181v7

edeb: (Ar.) İyi terbiye, naziklik, usluluk, zariflik. ***Tas.*** Kişinin haddi aşmaması, kuvvenin fiile dönüştürülmesidir. Buna insan aklının dış görünüşü de denir. Allah Teâlâ'nın sufilerin iç dünyalarını hazırlarken onların tabiatlarına yerleştirdiği kabiliyetleri, sufilerin fiile çıkarmak için riyâzet yolunu tutarak edep ve terbiye kazanmaya çalışmasıdır. Edep anlayışı daha çok kalbin temizliği, sırları gözetmek, ahidlere vefa, hâl ve vakti muhafazada güzel edep, ilham türü uyarılara fazla itibar etmemek, kurb makamlarında ve vuslat vakitlerinde edebin güzelliği, iç dünya ile dış dünyanın bir olması şeklindedir. (MTTS, s. 192-195)
e. (perdesin bekle) 113r3
e. (tācın başuŋa ur) 83r2
e.-dür 41v3, 119v1
e.-e (ṣıġmaz) 142r7
e.-inden (şerīʿat e.) 67r5
e.-ini (dostlıḳ e. ögren) 83r4
e.-le 25r3

edebsüz: (Ar.+T.) Edep ve terbiyesi olmayan, utanmaz, terbiyesiz, hayāsız; şirret, başa çıkılması zor.
e. 142v1

ėdin-: Edinmek, yapınmak, sahibi olmak, temin etmek.
ė. (ʿaṣā ė.) 155v7
ė. (yār ė.) 203v1
ė.-di (ṭuraḳ ė.) 103r2
ė.-di (yoldaş ė.) 127r3
ė.-düŋ (ṭuraḳ ė.) 128v2
ė.-mez (ṭoġan ė.) 149v5
ė.-miş (pīşe ė.) 205r3
ė.-mişdür (bostān ė.) 136v6
ė.-sün (çāre ė.) 26r3
ė.-üp (at ė.) 159r5

efġān: (Far.) Izdırapla bağırma, haykırma, feryat, inleme.
e. (ėderler) 9r5

efreng: (Far.) Frenk, Avrupalı. (MSL, efrenc)
e. (olam) 138v3
e.-ile (ceng eyleyem) 138v3

efsāne: (Far.) Asılsız hikâye, masal, boş söz, saçmasapan lakırdı.
e. (oldı) 178v6

eg-: Meylettirmek, ikna etmek; bükmek, eğik duruma getirmek.
e.-en 163v5
e.-miş (boynını e.) 144v6

eger (1): (Far.) Eğer, şayet; yahut, veya.
e. 7r3, 11r2, 15r3, 19r6, 23v5, 24v3, 25v2 30r2, 31r4, 40v2, 44v2, 45v2, 51v1, 51v3, 51v4, 53v5, 57v6, 58r6, 59v2, 60v4, 77r4, 88r4, 90v3, 110r1,

110r2, 113r6, 114r1, 115r6, 115r6, 120v3, 123r5, 128v4, 151r3, 155v3, 156r1, 156r3, 162v3, 165r4, 174r4, 188r6, 189r6, 200r2, 202v2, 203v2

eger (2): (Far.) Gerek … gerek, ister … ister.

e. … e. 73r5

egerçi: (Far.) Her ne kadar, gerçi; nasıl ki.

e. 44r4, 86r1, 93v5

egilt-: Eğiltmek, yere gömmek.

e.-di 36r2

egin: Sırt, arka.

e.-leri (bütün ḳarınları ṭoḳ) 10r2

egle-: Avutmak, oyalamak.

e.-ridüm 205v1

e.-sün 108r6

eglen-: Vakit geçirmek, beklemek, kalmak, oyalanmak, durup dinlenmek.

e.-eyin 153r2

egri: Eğrilik, kötülük, fenalık, yanlışlık. ***mec.*** Hakka veya aslına uygun olmayan, yanlış, hatalı.

e. (yola gitme) 53v2

e.-yiseŋ 53v1

egrilik: Kötülük, fenalık, hıyanet.

e.(g)-üŋ (ḳoyasın) 154r6

ehil (1): (Ar.) Ehliyetli, muktedir, usta. ***Tas.*** Marifet sahibi, arif.

e. (dervīşlere) 89v4

e.-lerden (ıraḳ olma) 116v2

ehil (2): (Ar.) Bir yerin, bir topluluğun halkından olanlar, oraya mensup bulunanlar, cemaat.

e. (-i maḥşer) 37r3

e. (-i millet) 101v7

e.-inüŋ (buḫl e.) 38r5 (ehlinüŋ)

ejdehā: (Far.) Ejderha, canavar; büyük yılan. 1000 yıl yaşayan yılanların ejderhaya dönüştüğüne inanılır. Aji Dahakâ'dan bozmadır. ***Tas.*** "Eziyet eden nefs-i emmâreye, asi nefse ve maddî âleme işaret eder. Şehvet ve gazap gibi rezil sıfatların mazharıdır." (SCS, s. 127) "Eski Hint-İran inancında zulüm devidir. Nefsin kötü kuvvetleridir ve on ayıbı; yani çirkinlik, cücelik, zalimlik, oburluk, kötü söz söylemek, yalancılık, acelecilik, akılsızlık, korkaklık, utanmazlığı temsil eder." (AG-1, s. 426)

e. (dörd e.) 139r5

e.-lar (yudar) 137r4

e.-sı (nefsümüŋ e.) 203r6

ekin: Ekin. ***Tas.*** İnsan.

e.-i (gök e. biçmiş gibi) 208r1

ekincik: Ekincik, başak, buğday tanesi.

e.(y)-e 207v6

eksi-: Eksilmek, azalmak, eksiltmek. krş. bk. **eksü-**

e.-medi 10r5

eksil-: Eksilmek, azalmak.

e.-ince 35v6

e.-mez 34v5, 110r1

e.-ür (keseden ʿömr e.) 63r3

e.-ürse 107v4

eksü-: Eksilmek, azalmak. krş. bk. **eksi-**

e.-di 209r2

eksük: Eksik, noksan; kusurlu, özürlü, hor.

e. 164r4, 199r3

e. (baḳmaya) 183r2
e. (olmaz) 191v1
e. (olursa) 164r4
e.(g)-i (bayıḳ ḳılur) 94r6
e.(g)-in (īmānuŋ e. yėtir) 109r2

eksüklik: Eksiklik, kusur, noksanlık; âcizlik.
e. (bendedür) 77r4
e.(g)-üŋ (yüz biŋ onca) 62v1

el (1): El; pençe; sahiplik, mülkiyet; neden, sebep; güç, kudret, tasarruf, tesir. krş. bk. **ėl.**
e. (bir ėtdi) 44r2, 44r2, 97v4
e. (bir eyleyem) 143v5
e. (çekdüm) 124r5
e. (dutmaz) 142v2
e. (ėrmedi) 46r2
e. (götürdi) 186r2
e. (götürem) 134v4
e. (ḳatmaġa) 179v1
e. (ṣunar) 131v5
e. (uzatmaġa) 179v3, 179v6
e. (yuya) 78r5
e. (yuyısar) 39r4
e.-de (dura) 149v5
e.-den (bıraġup) 189v1
e.-den (bıraḳ) 79r7, 93r6, 106r4, 166r6, 200v6
e.-den (ele düşdi) 114v2
e.-den (ḳodı) 195r1, 195r3, 204v3
e.-den (ḳoduḳ) 178r5
e.-den (ḳoma) 43r5
e.-den (ḳoyup) 81v4, 177r3
e.-den (ne gele) 73v3
e.-e (çevgān almadın) 159r5
e.-e (getür) 87v3, 199v6
e.-e (gireni) 7v5
e.-e (girinceyimiş) 101r4
e.-e (girmez) 163v7
e.-e (girür) 11v1
e.-i 72r4
e.-i (baġlanmaz) 33r3
e.-i (baġlu durur) 31v6
e.-i (ecel e.) 54v3
e.-i (ecel e. uzun) 15v2
e.-i (ėren) 89r2
e.-i (ėrinceyimiş) 100v6
e.-i (ėrmedin) 75v1
e.-i (ėrmeyiser) 131v5
e.-i (ėrmez) 31v4, 31v6, 83v5, 132v3
e.-i (ėrmezidi) 120r4
e.-i (ḳudret e.) 179v4
e.-i (ṭoyup) 40v6
e.-i (varmaz) 115r2
e.-in 114v3, 177r6
e.-in (ayaġın öpgil) 117v4
e.-in (ayaġın şeşüren) 131r6, 141r4
e.-in (çekdi) 207r5
e.-in (çekmezden) 92r6
e.-in (urmaġa) 38v1
e.-in (uzatmaya) 58v1
e.-inde 21v3, 68v5, 117v2
e.-inde 59v6
e.-inde durur 90r4
e.-inden (buḫl e. ḳurtıla) 38v4
e.-inden (dost e. ölürisem) 127v3
e.-inden (ʿışḳ e. vücūdı iki büküldi) 200v5
e.-inden (mekr e. ḳurtulmadı) 180v1
e.-inden (nefsüŋ e.) 5r2

e.-ini (çeker) 34v4
e.-ini (ura) 171r2
e.-iyle 42v2
e.-leri (gül dėrer e. gördüm) 144v5
e.-leri (ḳan içinde) 166r1
e.-lerinde 9v6
e.-lerüŋi (ṣuya daldur) 108v4
e.-üm (ayaġum ṣardılar) 114r6
e.-üm (baġlu) 195r6
e.-üm (ėrmegiçün) 145v6
e.-üm (ėrmez) 60r5, 97r4
e.-üm (ṣundum) 125r3, 125r3, 125r4, 125r5, 125r6, 125v1, 125v2, 125v3, 125v4, 125v5, 125v6, 126r1, 126r2
e.-üm (yanlaruma ḳona e.) 147r2
e.-ümde 122v1
e.-ümdedür 73r1, 129v5
e.-üme 93r2
e.-üme (girdi) 98r4
e.-ümüz (erer) 172r7
e.-ümüze (alduḳ) 177v6
e.-üŋ (ala) 39v2
e.-üŋ (baġlanmış) 33r2
e.-üŋ (ėreriken) 115v1
e.-üŋ (götür) 174v1
e.-üŋ (kesgil) 75r7
e.-üŋ (ṣunmaz) 87v1
e.-üŋ (yuduġuŋ) 23v6,
e.-üŋ (yuġıl) 70r2
e.-üŋdedür 179v1
e.-üŋdeki 91r5
e.-üŋden (gelmezise) 66v5
e.-üŋden (gider) 192v1
e.-üŋe (biti ṣunıla) 77r2
e.-üŋe (vėreyin) 33r4
e.-üŋile 109v5, 117v2, 154v1

el (2): İl, memleket, ülke, şehir. ***Tas.*** Asıl vatan, öbür âlem.
e.-i 190r4
e.-üme (gidem) 136r4

ėl: El. krş. bk. **el (1).**
ė.-den (ḳo) 16r3

el-emānet: (Ar.) Emanet. “el” belirleyicilik ekini aldığı için metinde sabrı işaret etmektedir.
e. (emānet e. ḳoma ṣabrı) 30v1

elest: (Ar.) Ben değil miyim? Kur’ân-ı Kerîm’de bildirildiği üzere Allah’ın ruhları yarattıktan sonra sorduğu “Elestü bi-rabbiküm” (Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” sorusunun kısaltılmış şekli; bu sorunun sorulduğu zaman, ruhların yaratıldığı an.
e. (belürmedin) 132r1
e. (buyrulmadın) 175r4
e.-de (bileyidük) 190v1

el-ḥamdüli’llāh: (Ar.) Allah’a hamdolsun, şükürler olsun.
e. 161r6, 161r6, 161r7, 161v1, 161v2, 161v3, 161v4, 161v5, 162r1

elif: (Ar.) Alfabenin ilk harfi, Elif. ***Tas.*** İlmin başlangıcı ve ilim; nasip; Cenabıhakk’ın zatı, mutlak tekliği ve birliği. “Elif birleştirir. İlahi isimlerden ona özgü isim Allah’tır. Sıfatlardan ise kayyûmluk (ayakta tutmak, varlığı sürdürmek) niteliğidir. Bütün mertebeler Elif’e ait olduğu gibi, harfler âleminin

toplamı ve mertebeleri de ona özgüdür. Elif, bir sayısının bütün sayılara yayılması gibi, bütün mahreçlere yayılır. O harflerin dayanağıdır, her şey ona ilişir, o hiçbir şeye ilişmez. Bu özelliğiyle de bire benzer. Bir bütün sayıları ortaya çıkartır, sayılar ise onu ortaya çıkartamazlar. Bir herhangi bir mertebeyle sınırlanmadığı gibi, Elif de bir mertebeyle sınırlanmaz. Elif'in ismi bütün mertebelerde gizlenir, böylece bir yerde ismi B, bir yerde C, bir yerde H olur. Bütün mana ve harfler Elif'indir." (İAS, s. 170)

e. (ne e. oḳudum ne cim) 73v1

e. (ʿışḳdan e. oḳuyan) 59r5

e.-de (dört kitābuŋ maʿnāsı bellüdür bir e.) 119r6

e'l-ḳalbü mine'l-ḳalbi: (Ar.) Kalpten kalbe, gönülden gönüle.

e. 184r2

elli: 50, elli.

e. 103v4, 116v1

em: İlaç, çare, deva.

e.-üm 125r3

em-: Emmek, soğurmak, içine çekmek. ***Tas.*** Manevi kazançlar elde etmek.

e.-en (ḥikmet südin e.)141r5

emānet: (Ar.) Emanet; Allah'ın insanlara bir gün geri almak üzere verdiği can. ***Tas.*** Elest bezminde Allah'a verilen söz ve bu sözün getirdiği sorumluluk, Hakk'a itaat etme; insanın ödünç halifeliği; kalbin dinginliği.

e. 188r2

e. (el-emānet ḳoma) 30v1

e. (issi) 124v5

e.-dür 157v7

e.-i 188r1, 182r2

e.-i (senden ala) 182r2, 182r3

emcek: Meme.

e. (vėrdiler) 114v1

emek: Zahmet, eziyet; emek, uzun ve zahmetli çalışma, mesai.

e. (yėme) 116r5

e. (yėmesün) 165r1

e.(g)-in (kendü e. yėrdi) 192r6

emel: (Ar.) Gönülde yaşatılan ve gelecekte gerçekleşmesi istenen şey, istek, arzu.

e. (ṭūl-ı e.) 74v4

emīn: (Ar.) Emniyetli, tehlikeden ve şüpheden uzak; güvenilir, inanılır, itimat edilir. ***Tas.*** İlahi sırlardan agâh olan kimse.

e. (olsam) 151v2

e.-dür 31r2

emīnlik: (Ar.+T.) Tereddütsüzlük, güvenilirlik, kanaatkârlık.

e. 151v2

emir: (Ar.) Emir, buyruk. krş. bk. **emr.**

e. (eyler) 73v3

emr: (Ar.) Emir, buyruk; emretme. krş. bk. **emir.**

e. (ü nehyi) 182v5

e.-dür 63v5

e. (-i cāna) 49r4

e.-i (pādişāh e.) 2v2

e.-ile 203v5

e.-ile (ḥaḳ çalab'uŋ e.) 74r3

e.-ine (şāh e. fermān olam) 137v2

endīşe: (Far.) Düşünce, fikir.

e. 39r1, 100r5

e. (şarından) 132v3

e. (şehrden) 120r4

e. (yad e.) 104r4

e. (yavuz e. dutma) 162r3

e. (yėme) 8r6

e.-den (āzād başum) 145v2

e.-den (ḳalmış) 144v2

e.-den (yitersin) 151r2

e.-ler (uzun e.) 117v1

e.-lerde (ḫām e.) 13v2

e.-m (sensin dün ü gün e.) 202r6

e.-ŋ 53r6

e.-sin (ölüm e. ḳoġıl) 77r6

e.-sin (saŋa uġratma kibrüŋ e.) 11v5

ene'l-ḥaḳ: (Ar.) "Ben Hakk'ım." Hallâc-ı Mansûr'un vecd hâlinde söylediği ve dâra çekilmesine sebep olan sözü. ***Tas.*** Vahdet hâli, âlemdeki her şey gibi insanın da ilahi isimler için mazhar yeri olmasının ifadesi.

e. 106r4, 117r2

e. (demin uran) 130v3

e. (oldum) 196v2

e.-ı 129v2

e.-ı (ḳomayam) 128r2

e.-ı (bilmedi) 134v5

e.-ıdı 197r7

epsem: Sessiz, ses çıkarmayan, susmuş, suskun.

e. 89v6

e. (ola) 201r5

er: İnsan, kişi; asker; yiğit, kahraman; Allah adamı, velî, ermiş, mürşit.

e. 6r5, 7v4, 20v3, 44r2, 46r6, 74v6, 92r6, 105v6, 106v1, 111v1, 154r3, 163r5, 163v6, 199v2, 201r5, 201v1, 201v2

e. (cömerd e.) 41r1

e. (etegin dutsun) 99v3

e. (gör) 184v4

e. (olmadı) 206r5

e. (yolı) 69r3

e. (yüzin gördise) 151v3

e. (yüzin görmegile) 163r3

e. durur 5r6, 94v2

e.-de 163r4

e.-de (dirlik ola) 81v4

e.-de (varlıġın e. ḳodı) 81v6

e.-den 92r6

e.-den (himmet olmayınca) 67v5

e.-den (maḥrūm ḳalasın) 147v2

e.-den (naṣīb alasın) 154r6

e.-den (naẓar olmayısar) 67v4

e.-dür 89r4

e.-e 13v5, 81v4, 81v6, 151v3

e.-e (ėrdüm) 163r4

e.-e (ḥaḳīḳat e.) 183r2

e.-e (hüner e.) 13v4

e.-i 18v4, 164v1

e.-i (göŋül e.) 13r4, 40v4

e.-i (ʿışḳ e.) 69r5, 73v2, 129r3

e.-i (maʿnā e.) 111v4

e.-i (nefsümüŋ himmet e.) 200v1

e.-i (vuṣlat e. olan) 78r5

e.-i (vuṣlat e. olduŋısa) 78r6

e.-i (yol e.) 183v1

ė.-esin (kānumuza ė.) 178v1

ė.-esin (murāduŋa ė.) 54v2

ė.-gil (ilerki menzile ė.) 107r3

ė.-icegez (naẓar ė.) 206v2

ė.-inceyimiş (eli ė.) 100v6

ė.-medi (el ė.) 46r2

ė.-medin (eli ė.) 75v1

ė.-mege 143v4

ė.-megiçün 146r4

ė.-megiçün (elüm ė.) 145v6

ė.-megile (erene ė.) 163r3

ė.-meyen (dosta ė.) 74v3

ė.-meyiser (eli ė.) 131v5

ė.-mez 33v3, 34v4, 41r2, 51r3

ė.-mez (ʿaḳıl ė.) 82v4

ė.-mez (ʿaḳlı ė.) 179r5

ė.-mez (eli ė.) 31v4, 31v6, 83v5, 132v3

ė.-mez (elüm ė.) 60r5, 97r4

ė.-mez (meded ė. ola) 175v5

ė.-mez (menzile ė.) 183v1

ė.-mezidi (eli ė.) 120r4

ė.-mezler (sırrumuza ė.) 178r2

ė.-se (gerek) 109r4

ė.-se (ḥaḳḳ'a ė. gerek) 152r5, 108v6,

ė.-sem (menzile ė.) 151r6

ė.-üben (süre ė.) 56r3

ė.-üŋ 181v2

ė.-üp 134r1

ė.-ür (maʿnāya ė.) 78v3, 91r1

ėr- (2): Olmak.

ė.-esin (dād ė.) 39r3

ė.-esin (feryād ė.) 39r3

eren: Vuslatı gerçekleştirmiş olan, ermiş, velî, mürşid-i kâmil.

e. 30r1, 74r4, 102v6

e. (izin izlesün) 151v4

e. (yolında diken olma gül ol) 155v5

e. (yolında ṭopraḳ ol) 87r4

e.-den 156r4

e.-e 81v5

e.-e (ėrmegile) 163r3

e.-üŋ 74r3, 74r4, 74v1

erenler (1): Erler, askerler.

e. 5v1

e. durur 7v3

erenler (2): İrşat edenler, mürşid-i kâmiller, velîler, Allah'ın nurunu akıtanlar.

e. 78v6, 87r4, 89v3, 155v4, 163v1, 168r3, 205r3

e. (bir deŋizdür) 201r3

e. (etegin dut) 150r2

e. (etegin ṭut) 202r1

e. (maḥfilinde) 192r1

e. (nefesidür) 64v4

e. (nefesin ʿaṣā ėdin) 155v7

e. (yolı inceden inceyimiş) 100v4

e. (yolıdur) 69r2

e. (yüzin gördüm) 154r1

e.-dür 10v2

e.-e (ṭopraḳ yüzi) 61v6

e.-e (ṭopraḳ yüzüm) 58v6

e.-i (faḫr ėdelüm) 91r3

e.-imiş (gėrçek e.) 200r4

e.-üŋ (himmetini) 134v1

e.-üŋ (himmeti) 81v6

e.-üŋ 84v4, 91v4

ėrgür-: Ulaştırmak, eriştirmek.

ė.-düm (ṭopraġuŋ cevherini ḥażrete ė.) 196r3
ė.-medin (renc ė.) 139v1
ė.-ür (ʿışḳuŋ ḥaḳḳ'a ė.) 158v5

eri-: Erimek; silinip yok olmak. ***mec.*** Çok etkilenmek.
e.-ye (göricek ṭaġlar e.) 77r1
e.-yesin (ger ṭaşısaŋ e.) 194r2
e.-di (heybetinden e.) 152v1

eriş-: Uğraşmak, sataşmak, münakaşa etmek. krş. bk. **ėriş- (2)**
e.-ür 89r6

ėriş- (1): Yetişmek, ulaşmak, belli bir merhaleye varmak.
ė.-di 17r6, 29r4
ė.-düm (dost vaṣlına ė.) 155r2
ė.-eli 145v4

ėriş- (2): Uğraşmak, sataşmak, münakaşa etmek. krş. bk. **eriş-**
ė.-en 89v5

erişgen: Sürekli katılan, erişen, ulaşan, uğraşkan.
e. (olur) 89v3

erit-: Eritmek. ***mec.*** Ortadan kaldırmak; harcayıp tüketmek.
e.-di (yürek yaġını e.) 200r6
e.(d)-e (ṭaġca günāhuŋ e.) 108v7
e.(d)-ür (ʿömürler e.) 115v4

erk: Kuvvet, kudret, irade. ***mec.*** Önem.
e. (verdüŋise) 43r3

erkān: (Ar.) Bir şeyde temel durumunda olan taraflar, esaslar; ileri gelenler; âdet, yol, yöntem, töre. ***Tas.*** Edep, tarikat adabı, tasavvuf ehlinin uyması gereken usûl ve kurallar.
e. 57r4
e. (olam) 140r5
e.-da 94v1, 177r1

erlik: Erlik, yiğitlik, mertlik. ***Tas.*** Tarikatta bir aşama; hakikate ulaşmışlık, olgunluk.
e. 164v5, 178v6
e.(g)-i 68v6

erte: Yarın; ertesi, gelecek sabah, şafak sökme zamanı. krş. bk. **ėrte.**
e. 70r6
e. (gėce) 116r5
e. (namāzına ṭur) 174r4, 174r4, 174r5, 174v2, 174v4
e. (olmasun) 95r1

ėrte: Yarın, ertesi, gelecek sabah, şafak sökme zamanı. krş. bk. **erte.**
ė. 147r5
ė. (gėce) 81r6
ė. (namāzına ṭur) 174r6, 174v1, 174v3

ėrür-: Ulaştırmak, eriştirmek.
ė.-di 26v5
ė.-ürdi (devlete ė.) 19r5, 29r3

ervāḥ: (Ar.) Canlar, ruhlar, hayatın cevherleri.
e.-idük 149v2

es-: (Rüzgâr) esmek.
e.-di 172v7
e.-er 83v5, 197r4
e.-üp (yėl e. geçmiş gibi) 207v4

esen: Sağ salim, rahat, mesut, sihhati yerinde, selamette.
e. (ṣaġ e.) 34r2
e. (ḳalsun) 125v1

es̱er: (Ar.) Tesir; iz, işaret
e. (ėtmişdi) 38v5
e. (eyledi) 187r4
e. (eylemedi) 76r5
e. (ʿışḳdan e. ṭuymaduŋsa) 69v4
e.-i (ʿışḳ e.) 68v3
e.-ümdür 176v4
e.-üŋ (bulınmaz) 153r6

es̱erlü: (Ar.+T.) Tesirli, etkili.
e. (söz) 98r2

esfel: (Ar.) En dipte, en aşağıda olan (yer), en alçak, en sefil.
e.-lere (inem) 137v6

esīr: (Ar.) Esir, tutsak. ***mec.*** Birinin veya bir durumun hükmü ve buyruğu altına girmiş olan, etkisinden kurtulamayacak kadar müptelâ olan; bir şeye aşırı derecede bağlı olan.
e. (derde e.) 118r4
e. (ėtmiş) 6r5
e. (ḳıldı) 197r5
e. (ḳılur) 90r2
e. (olmış) 16v1, 176v2

esirge-: Korumak, himaye etmek, acımak, merhamet etmek.
e.-di 38v3

eskice: Eski, eski elbise, kullanılmış giysi.
e. 208r3

eskit-: Eskitmek, yıpratmak.
e.(d)-ürse 72v1
e.-meye (ʿömrin e.) 58v2

esle-: Dinlemek, kabul etmek, baş eğmek; aldırış etmek, önem vermek.
e.mez 8v4
e.-riseŋ (cān sözini e.) 5v5

esrār: (Ar.) Sırlar, gizlilikler.
e. 130r1

esri-: Sarhoş olmak, kendinden geçmek, coşmak, vecde gelmek. ***Tas.*** İlahi aşkı yaşama, ilahi aşkla kendinden geçme, hâle girme.
e.-di (ʿışḳdan e.) 93r3
e.-di (içdi e.) 152v5
e.-dügümüz (içüp e.) 68r5
e.-düm 98r6, 157r4
e.-meye 22v3
e.-yüben (düşdi) 95r4

esrik: Sarhoş, mest, kendinden geçmiş. krş. bk. **esrük.**
e.(g)-i (dost e.) 126r6

esrit-: Sarhoş etmek, kendinden geçirmek.
e.-di 145r7
e.(d)-diler 198v4
e.(d)-en (ʿışḳdan e.) 177r5
e.-düŋ 157r5, 178v3

esrük: Sarhoş, mest, kendisinden geçmiş; kendinden geçiren. ***Tas.*** İlahi aşk sarhoşu, hâl ehli, vecd hâlinde. krş. **esrik.**
e. 59r1, 67r3, 85v3, 173r5, 176v2
e. (cānumuz e. oldı) 191v4
e. (gezer) 85r5
e. (olmazuz) 95r3
e. (olmışsın) 107v5
e.-em 142v3
e.(g)-idüŋ (dost e.) 22v2
e.(g)-in (ʿışḳ e.) 130v2

esrüklik: Sarhoşluk.
e.(g)-i 177r2
e.(g)-i (ʿışḳ e.) 142r4

eş- (1): Kazmak.
e.-diler 125v4
eş- (2): Atı hızlı yürütmek, koşturmak, atla hızlı hızlı gitmek.
e.-dük 161v3
eş: Ortak, benzer; arkadaş, dost. krş. bk. **ėş.**
e.-i (olmaġıl) 83r5
ėş: Arkadaş, dost. ***Tas.*** Gönül yoldaşı. krş. bk. **eş.**
ė. (olam) 191v5
ė. (olduk) 161v1
ė.-iyem 22r1
ė.-isiz 7v6
ėşik: Eşik, kapı girişi, kapı, başlangıç noktası. krş. bk. **ėşük.**
ė.(g)-inde 22v6
ė.(g)-ine 153r2
eşit-: İşitmek, dinlmek. krş. bk. **işit-**
e.-mez (ögüt e.) 92r4
eşkere: (Far.) Aşikâr, açık.
e. 78v4, 165v3, 171v7
e.-de 93v6
e.-dür 110r6
eşkeret-: (Far.+T.) Açığa vurmak, belli etmek.
e.-medüm 197r2
ėşük: Eşik, kapı girişi, kapı, başlangıç noktası. krş. bk. **ėşik.**
ė.(g)-üŋdür 163r7
et-: Etmek, yapmak. krş. bk. **ėt-**
e. (yaraḳ e.) 75v3
e.-düŋ (ḥükümleri e. ṭut) 62v4
ėt-: Etmek, yapmak. krş. bk. **et-**
ė. (āh ė.) 73v4
ė. (iş ė.) 30r5
ė. (ḳabūl ė.) 80r5
ė. (kerem ė.) 104v6
ė. (ḳıyās ė.) 19v2
ė. (ṣabr ė.) 152r3
ė. (ṣaġışın ė.) 25r1
ė.-di 19r2, 194v3
ė.-di (āġāz ė.) 38v6
ė.-di (el bir ė.) 44r2, 44r2, 97v4
ė.-di (ḥamd ü şükr ė.) 2v4
ė.-di (ḥamle ė.) 203r6
ė.-di (ḫarāb ė.) 27r4
ė.-di (hareket ė.) 116v6
ė.-di (ḳarār ė.) 145v3
ė.-di (terk ė.) 40r4
ė.-diler (ẕerre-i mis̱ḳāl ė.) 117r1
ė.-dügüm (ḳalur ṣana) 92r7
ė.-dügüŋ 77r3
ė.-dügüŋ (gele yoluŋa) 77r2
ė.-dük (ḳabūl ė.) 178r5
ė.-düm (bir ė.) 129r2
ė.-düm (günāh ė.) 208v1
ė.-düm (ḥāṣıl ė.) 101r3
ė.-düm (su’āl ė.) 21v6
ė.-düm (su’āl ė.) 7v6
ė.-düm (taḥṣīl ė.) 119r5
ė.-düŋ (sulṭānı ė.) 204r6
ė.(d)-e 34r3, 194v3
ė.(d)-e (cengini ė.) 182r2
ė.(d)-e (daġ ė.) 95v4
ė.(d)-e (ḫıyānet ė.) 64v3
ė.(d)-e (ḥükm ė.) 120v5
ė.(d)-e (ıraġ ė.) 95v5
ė.(d)-e (işini ṣaġ ė.) 95r6
ė.(d)-e (ḳara ṭopraġ ė.) 95v2
ė.(d)-e (ḳıymet ė.) 48v2

ė.(d)-eyim (şerḥ ė.) 63v6
ė.(d)-eyin (raḥmet ė.) 188r3
ė.(d)-eyin (şerḥ ė.) 4v6
ė.(d)-eyin (teslīm ė.) 157v1
ė.-gil (terk ė.) 167r3
ė.(d)-icek (sefer ė.) 129v3
ė.(d)-iser (ḳaṣd ė.) 172v4
ė.-me (ʿöẕür ė.) 113v2
ė.-medi (kār ė.) 118r6
ė.-medüŋ (göŋül bāzārın ė.) 14v2
ė.-mege (ʿarż ė.) 126v2, 126v3
ė.-mege (aṣṣı ė.) 73r1
ė.-mek (ferāġat ė.) 44v5
ė.-mek (luṭf ė.) 163r1
ė.-mek (meded ė.) 16v2
ė.-memişsin (tamām ė.) 147r6
ė.-mese (yort u ṣavul ė.) 112v1
ė.-meye (ḳabūl ė.) 58r6
ė.-meye (secde ė.) 57v4
ė.-meye (şerḥ ė.) 128r4, 181v1
ė.-meye (taḳṣīr ė.) 12r2
ė.-meyeler (ḳabūl ė.) 40v4
ė.-meyem (ṣuç ė.) 123v5
ė.-mez (iş ė.) 6r4
ė.-mez (ʿizzet ė.) 22r3
ė.-mez (ḳabūl ė.) 191r2, 196r3
ė.-mezem (ʿaceb ė.) 138r2
ė.-mezse (ḳabūl ė.) 48r4
ė.-miş 52r2
ė.-miş (esīr ė.) 6r5
ė.-mişdi (eṡer ė.) 38v5
ė.-mişem (ḳavl ė.) 143r5
ė.-seŋ (su'āl ė.) 208r6
ė.-sün (nefsin müsülmān ė.) 200r1
ė.-sün (secde ė.) 188r3
ė.-sün (yaraḳ ė.) 99v3
ė.(d)-üben (ṭaʿn ė.) 96r2
ė.(d)-üben (terk ė.) 105v5, 156v4
ė.(d)-üp (āh ė.) 182r6
ė.(d)-üp (ḫışm ė.) 172v2
ė.(d)-üp (ḥükm ė.) 135r4
ė.(d)-üp (nūş ė.) 156v2
ė.(d)-üp (seyr ė.) 153v4
ė.(d)-üp (seyrān ė.) 121v5

et: Et, ten, beden.
e. 114r4, 141r5
e.-i (yėdügi yoḳsul e.) 92r5
e.-üm (tenüm çürimeye) 175r3

etek: Etek; kenar. ***Tas.*** Hak yolunda manevi güçleri, bu güçlerin kuvvetli tesirini ve bunlara bağlılığı simgeler.
e.(g)-in (dostuŋ e. dutan) 195r1
e.(g)-in (er e. dutsun) 99v3
e.(g)-in (erenler e. dut) 150r2,
e.(g)-in (erenler e. ṭut) 202r1
e.(g)-in (göŋüller e. dutġıl) 193v6
e.(g)-in (ʿışḳ e. dutmış) 93r1
e.(g)-in (ʿışḳ e. ṭuta) 72r6
e.(g)-in (ʿışḳ e. ṭutmaḳ) 59r5
e.(g)-in (ḳoma) 43r6
e.(g)-in (miskīnlik e. dut) 82r2
e.(g)-üŋ at ėdinüp 159r5

ev: Ev, barınak, ocak; merkez. ***Tas.*** Birlikte kullanıldığı sözcüğe göre değişkenlik gösteren sözcüklerdendir. Gönül; beden; duygu ocağı; mezar; yerleşilen yer; sığınak; dağınıklığın toplandığı yer bu anlamlardan bazılarıdır.
e. 23r2, 23r5, 23v1

e. (aydın oldı) 54r5

e. (yaparsın) 71r4

e.-de 79v6

e.-de (yaturlar) 194r4

e.-den 73v2

e.-e 194r5, 197v4, 197v4, 197v5, 197v6, 198r1, 198r2, 198r3

e.-i 71r4

e.-i (dostuŋ e. göŋüllerdür) 126r5

e.-i (göŋlümüz e.) 141r2

e.-i (göŋlüŋ e.) 121r1

e.-idür (ḳahır e.) 110r5, 115v4

e.-idür (varlıḳ e.) 78r2

e.-in (ġıybet e. yıḳar) 52v1

e.-in (göŋlüm e. yudı) 200v2

e.-inde (cān e.) 79v6

e.-inde (göŋül e.) 162r3

e.-inde (ḳahr e.) 73v4

e.-inden (ḥırṣ e. ṭaşra çıḳ) 106r2

e.-ine (ecel e. giriser) 20v1

e.-ine (ʿışḳ e. girenlere) 57r3

e.-ine (nefs e. düşdi) 114v6

e.-ine (teŋri e.) 75v3

e.-ini (cān e.) 176r6

e.-ini (nefs e. uram yıḳam) 134v4

e.-ini (varlıḳ e. yıḳ) 104v2

e.-inüŋ (ʿışḳ e. bacası) 182v4

e.-leri 144v2

e.-lerini (bāṭın e.) 24r5

e.-üŋden (ṭaşra çıḳ) 104v3

e.-üŋe (oġrı gele) 23r1

e.-üŋi (oġrı aldı) 23r6

eved: Fakat. krş. bk. **evet.**

e. 31v1

evet: Ancak, fakat, lakin, ama; şüphesiz. krş. bk. **eved.**

e. 36r2, 69v2, 159r4, 164v3

evkār: (Far.) Kötürüm, topal, yaralı.

e. (eyledi) 187v4

evliyā: (Ar.) Velîler, dostlar; itaatkârlar. ***Tas.*** Ermişler, erenler, Hakk'ın dostları, seçkin kullar, Allah'ın özel ilgisine, sevgisine ve yardımına ulaşanlar. Müminlere de evliya denmiştir; fakat yaygın kullanım, Allah'ın kendilerine keramet ve ilham ihsan ettiği kâmil müminler anlamındadır.

e. 70v6 , 74r2

e.-dur 103r2

e.-sıdur (şerʿüŋ e.) 70v4

e.-sıysa (şerʿüŋ e.) 70v1

e.-ya 86v1

evren: Ejderha, büyük yılan.

e. 36r3

e. (üç e.) 148r4

e. (yėdi e.) 139r5

e.-i (ölüm e.) 15v1

evvel: (Ar.) ilk, birinci, önce; öncelikle; başlangıçta, ezelde, ezel bezminde; ezelî, öncesiz, bir sonu olmadığı gibi bir başlangıcı da bulunmayan, bütün varlıklara nispetle her şeyden önce var olan anlamında Allah'ın en güzel isimlerindendir.

e. 48r5, 60r4, 80r2, 81v3, 111r3, 117r3, 130v5, 135r4, 157v4, 157v5, 164r5, 175v7

e. (āḫir) 69r1, 131v1, 135v4, 140v5

e. (ḳapu) 182v5
e.-de 118r2
e.-i 140v5
e.-ki 64r1, 148r2
e.-ki (demde) 64v5
e.-ki (demden) 116v5, 117r3
e.-sin 157r3

ėy: Ey.
ė. 2v4, 27v4, 32r1, 32r1, 53r2, 53v2, 54v3, 60r2, 60r2, 60r3, 60r3, 63r4, 66v5, 69r5, 70v4, 71r4, 71r5, 72v4, 73r4, 75v6, 82r5, 82r5, 83r3, 83v2, 83v4, 87r6, 92v3, 93r3, 93r5, 94r2, 94r3, 95r2, 95v2, 97r2, 97v2, 97v6, 98v3, 98v6, 103r4, 112v3, 113r2, 128r6, 132r4, 132r4, 146v7, 146v7, 153v4, 168r6, 172v2, 174r4, 175r1, 175r1, 180r2, 182r4, 182v3, 184v10, 193r4, 197v4, 208v1, 208v4, 210r1, 210r5, 210v1, 210v1

eyā: (Ar.) Ey! Hey!
e. 24v5, 97r6

eye: İye, malik, sahip, efendi.
e.-si (ṣabır e.) 27v4

eyerlen-: Eyer vurulmak, eyer kapanmak.
e.-di 161v3

eyerlü: Eyerli, eyer vurulmuş, harekete hazır.
e.-dür 5v2

eyi: İyi. krş. bk. **eyü.**
e. (ad) 76r4

eyle: Öyle. krş. bk. **öyle.**
e. 25v5, 28v6, 31v2, 42v1, 81r3, 83v2, 85r5, 113v4, 150r6, 184r4, 184v9
e. (olıcaḳ) 48v3

eyle-: Eylemek, etmek, yapmak; yaratmak; söylemek, demek, buyurmak; nasbetmek, tayin etmek.
e. (ʿamel e.) 47v5, 182v1
e. (başuŋa tāc e.) 43v1
e. (cevāb e.) 156v5
e. (dirligüŋ e.) 47r1
e. (fikr e.) 174v1
e. (ḫarc e.) 87v3, 192r7
e. (ḫayr e.) 113v2
e. (ḥayrān e.) 152v7
e. (ḫıdmet e.) 59v5
e. (ḳullıḳ e.) 81v5
e. (naẓar e.) 32v5, 69r5
e. (rūzī e.) 201r1
e. (ṣabr e.) 75r2, 159v1
e. (şey'ullāh e.) 10v5
e. (şükr e.) 174v1
e. (terk e.) 106v2
e. (tevbe e.) 207v2
e. (tımār e.) 7r3
e. (yaraġuŋ e.) 112r5
e. (ẕikr e.) 174v1
e.-di 185v4, 189v3, 189v5, 189v6, 190r4, 190v1
e.-di (ad e.) 2r3
e.-di (ʿār e.) 186v3
e.-di (ʿarş e.) 191v2
e.-di (aṣṣı e.) 19r3
e.-di (āşikār e.) 188v2
e.-di (āzād e.) 118r6
e.-di (ʿazīz e.) 186r5
e.-di (baş e.) 191r6
e.-di (beşāret e.) 19r4

e.-yem (taẖt-ı süleymān e.) 120v2
e.-yem (ṭaş e.) 134v3
e.-yem (tedbīr e.) 143v4, 144r1
e.-yem (ten e.) 120v2
e.-yem (ṭūr e.) 144r2
e.-yem (ṭuş e.) 134v5
e.-yem (ʿuryān e.) 120v6
e.-yem (yaş e.) 135r1
e.-yem (yoldaş e.) 134v1, 134v2
e.-yem (zindān e.) 120v4
e.-yemedüm (farḳ e.) 105v1
e.-yen (āzād e.) 163v5
e.-yen (gül-istān e.) 206v2
e.-yen (ḥükm e.) 135v3
e.-yen (yesīr e.) 163v5
e.-yen (ẓālimliḳ e.) 115v6
e.-yicek 132v4
e.-yü (teferrüc e. vardum) 144r6
e.-yübile (sebeb e.) 179v6
e.-yüp (beşi bir e.) 65r1
e.-yüp (cehd e.) 74v3
e.-yüp (fısḳ e.) 127r2
e.-yüp (fikr e.) 27r1
e.-yüp (ḥükm e.) 141r5
e.-yüp (mekr e.) 187r2
e.-yüp (şerḥ e.) 51v1, 181r7
e.-yüp (tefekkür e.) 8r4
e.-yüp (ṭop e.) 138r6

eylen-: Eylemek, yapılmak, hazırlanmak, edinmek; yaratılmak.
e. (yaraġuŋ e.) 170v5
e.-medin (öḳüz balıḳ e.) 118v5
e.-medin (tertīb düzen e.) 118r3

eylük: İyilik.
e.-dür 28r4

eyü: İyi, düzgün; temiz, lekesiz. krş. bk. **eyi.**
e. 41v1, 42r3, 52v5, 58r1, 75v6, 76r2, 97v6, 111r5, 122v3
e. (ad) 116r2
e. (adı) 22r2
e. (ʿamel) 24r3, 76v6
e. (ʿamellerüŋ) 109r1
e. (ʿamellüler) 75r6
e. (baẖt) 43v3
e. (dirlik) 5v6, 96v5
e. (ėder) 52v5
e. (ẖū) 2v5
e. (ẖulḳ u ʿamel) 111r3
e. (ẖūlulara) 75r6
e. (iş) 6r4
e. (olur) 30r4
e. (sözile) 162v1

eyyūb: (Ar.) Hz. Eyüp, sabır timsali olan peygamber. İshak peygamberin torunudur. Çok zengin olduğu, Şam taraflarında birçok malı mülkü olduğu, Rahme adında bir hanım ve birçok evladı olduğu, kısacası dünya saadetine sahip olduğu için Allah onu imtihan etmek istedi. Malı mülkü elinden gitti. O şükretti. Evlatları birer birer öldü. O sabretti. Hastalandı, vücudunda yaralar açıldı, hatta yaralarına kurt düştü, yine sabretti. Allah'ın emriyle ayağını yere vurdu ve fışkıran sudan içip yıkanarak bütün dertlerinden, hastalıklarından, yaralarından kurtuldu. Allah tekrar ona mal, mülk

ve evlat verdi. Allah insanlara sabır örneği olsun diye Eyüp peygamberi yaşatmıştır. (ADŞS, s. 144) ***Tas.*** Aşk derdiyle yoğrulanlar; sabır sahipleri.

e. (gibi ṣabr eyle) 159v1

e. (oldum) 134r3

e.-am 171v3

e.-ıla 118r4

e.-uŋ 204r5

eẕān: (Ar.) Ezan.

e. (oḳur) 174r5

ezel: (Ar.) Ezel, başlangıcı olmayan geçmiş zaman, başlangıcı tasavvur edilemeyen zaman; ruhlar âleminin başlangıcı.

e. (bezminde) 142r4, 157v5

e. (ebed) 53r3, 60v2, 67v2

e.-de 196v2, 197r7, 208v3

e.-den (ebede) 65r4

ezelī: (Ar.) Başlangıcı olmayan, kadîm.

e. 77v4, 77v5, 118v5, 118v6, 124r3, 136v1, 157v4

e. (vaṭandayıdum) 118r2

e.-den 93r2, 118v4, 171v5, 197r2

e.-dür 68r2

F

faḫr: (Ar.) Övünç, şeref, onur, kıvanç.

f. (ėdelüm) 91r3

f.-i (ʿālem f.) 80v3, 198v2 bk. faḫr-ı ʿālem.

faḫr-ı ʿālem: (Ar.) Âlemin, kâinatın iftihar kaynağı, övünme sebebi olan Hz. Muhammed.

f. 158v6

fāide: (Ar.) Fayda, yarar, iyi sonuç, işe yarama. ***Tas.*** Feyz, marifet.

f. (ne) 34r3

f. (ne f. görür) 32v3

f. (olmaz) 37r6

f.-si 13v3

faḳ: (Ar.) Kapan, tuzak.

f. (oldı) 103v3

faḳī: (Ar.) Fakih sözünün Türkçedeki bir kullanışı. krş. bk. **fakīh.**

f. 193r4

faḳīh: (Ar.) Fıkıh âlimi, İslamiyetin dinî, içtimâî, medenî, hukukî siyasî bütün amelî hükümlerini şer'î delilleriyle birlikte bilen ve bu alanda söz sahibi olan kimse. krş. bk. **faḳī.**

f.-sin 150v6

faḳılıḳ: (Ar.+T.) Fakihlik.

f. 103v3

faḳīr: (Ar.) Muhtaç, yoksul; derviş; "ben, bendeniz" anlamında tevazu sözü. ***Tas.*** Fakr hâli üzre olan derviş, maddî varlığından kurtulup Hak'ta fâni olan, fenafillah mertebesine erişen kimse.

f. 150v6, 167r4

f.-ler 207r5

faḳr: (Ar.) Fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık. ***Tas.*** Nefsinden kurtulma, kendinde varlık görmeyip her bakımdan Allah'a muhtaç olduğunu bilme, mevhum varlığından kurtulup ef'al, sıfat ve zatını Allah'ın sıfat ve zatında fâni kılma; manevi yokluk.

f.-ıla 8v2

fānī: (Ar.) Son bulucu, sonlu, ölümlü, geçici, baki olmayan.
f. 82v3, 79v3
f. (cihāndan dartınasın) 44v6
f. (cihānı) 40v5
f. (dünyeden geçerüz) 100r1
f. (dünyenüŋ naḳşına baḳma) 15v5
f. (naḳşa aldanma) 79v3
f. (olursa) 204r3
f.-den 110v1
f.-dür 110r5
f.-dür (dünye f.) 62r3
f.-dür (ten f.) 111v5
f.-yi (ʿömr-i f.) 117r6

fāriġ: (Ar.) Vazgeçmiş, terk etmiş, el çekmiş. krş. bk. **fāriḳ.**
f. 83r3, 101v3, 101v3, 101v4, 101v5, 101v6, 102r1, 102r2, 102r3, 102r4, 102r5, 102r6, 197r6
f. (ol) 102r6
f. (olam) 134v3
f. (olur) 65v2
f.-vam 142r6

fāriḳ: (Ar.) Vazgeçmiş, terk etmiş, el çekmiş. krş. bk. **fāriġ.**
f. 104v4

farīża: (Ar.) Farz, Allah'ın emri; sorumluluk; görev, vazife, iş, pay.
f. 47v5, 49v6, 50v5, 97r6, 108v7
f.-dur 19v3, 49r1, 117v5
f.-sın (ehl-i millet f. bekleyem)101v7

farḳ: (Ar.) Fark, farklılık, başkalık.
f. (eyleyemedüm) 105v1

farż: (Ar.) Farz, Allah'ın emri; şart ve gerekli olan şey.
f. 144r2

fāsid: (Ar.) Fesada uğramış, bozulmuş, bozuk, fena, yanlış; ara bozucu, fesat çıkaran, müfsid. ***Tas.*** Nefsanî, nefse uygun olan.
f. 76r2
f. (ḫaber söyleme) 66v5
f. (ola) 83r1
f.-dür 90v4
f.-ler 77v1

fāş: (Far.) Meydana çıkma, duyulma, açığa vurma, dile verme.
f. (eyledi) 191r6
f. (oldı) 185v1

fātiḥa: (Ar.) Fatiha suresi.
f. (oḳur dilüm) 195r6

faydasuz: (Ar.+T.) Yararsız, çaresiz.
f. 32r1

fāyiż: (Ar.) Feyiz veren.
f. 48v3

fażl: (Ar.) İyilik, cömertlik, kerem, lütuf; fazilet, erdem, şahsî kıymet ve meziyet.
f.-ı 3v8
f.-ından 152v4
f.-ını 190r2

fehim-nis̱ār: (Ar.) Anlama, idrak veren, anlayış saçan.
f. (ʿaḳl u f. olsun) 72r3

fehm: (Ar.) Anlama, idrak etme, anlayış.
f. 159v5
f. (eylesün) 159v6

felek: (Ar.) Gökyüzü, sema; baht, talih.
f. 20v2
f. (çarḫ-ı f.) 110r2, 149r2, 170r5

f.-lerden 137v1

fenā: (Ar.) Gelip geçici olma durumu, ölümlülük, fânilik; yokluk, hiçlik; mahvolma. ***Tas.*** Son bulucu olan dünya; kulun benliğinin Allah'ın varlığında yok olması.

f. (mülkinde) 137r6

f. (ola) 170r6

f.-ya (vara) 123v2

ferāġat: (Ar.) Hakkından isteyerek vazgeçme, el çekme; vazgeçmenin, gönül tokluğunun verdiği rahatlık, huzur.

f. 97v4

f. (ėtmek) 44v5

f. (menziline ėresin)99r5

f. (oldı) 10r1

f.-dur 153v1

ferāġatlıḳ: (Ar.+T.) Vazgeçmişlik, fedakârlık.

f. (maḳāmı) 116v4

ferāḥ (1): (Ar.) Ferahlık, esenlik, rahatlık, huzur. ***Tas.*** Mahbuba yakınlıktan kaynaklanan kalbî sevinç ve rahatlık hâlidir.

f. (ḳıldı) 137v3

f. (oldı) 10r2

ferāḥ (2): (Ar.) Büyük kase, bardak, kupa. (LXC, firāġh: a very large bowl. STG, firāġh: a large cup which one can scarcely carry.)

f.-lar (u ḳadeḥler ellerinde) 9v6

ferdā: (Far.) Yarın; gelecekte. ***Tas.*** Ahiret günü; kıyamet.

f. 53r4

f.-da 42v3

ferecī: (Ar.) Şeyhlerin ve ulemanın giydiği çok geniş ve bol üstlük; ferahlığa, genişliğe mensup.

f.-yle (ʿālim olmaz) 193r7

ferhād: (Far.) Ferhad ile Şirin adlı hikâyede geçen kahramanlardan biri. Şirin'e âşıktır. Şirin'in arzusu üzerine Bîsütûn adlı bir dağı delmesi istenir. Çünkü kendisi bir mimar-mühendistir. Sevgilisine kavuşmak için zorlu, gerçekleşmesi güç işleri göze alan âşığı sembolize eder. (ADŞS, s. 152)

f. 56v1, 158v4

ferīde: (Ar.) Tek, eşi olmayan, üstün, emsalsiz. ***mec.*** İnci gibi değerli.

f. 10v4

ferīḳ: (Ar.) Bölük, topluluk.

f. 104r6

ferişte: (Far.) Melek; günahsız, masum, temiz. krş. bk. **ferişteh, firişte.**

f. 168v6, 177v1, 204v7

f. (dört f.) 186r1

f.-ler 132v1, 136v3, 169r2

f.-yi 169r1

f.-yidi 171r3

ferişteh: (Far.) Melek. krş. bk. **ferişte, firişte.**

f.-ler 198r6

fermān: (Far.) Emir, buyruk; berat, yarlık.

f. 122v1

f. (olam) 137v2, 147r5

f. (olmaz) 159v4

f. (olur) 2v2, 117v3

ferrāş: (Ar.) Hizmetçi, temizlikçi; seren, yayan, döşeyen, döşemeci.

f. 26r5

f. (olan) 71r5

ferseng: (Far.) Fersah.

f.-e 79v4

ferş: (Ar.) Yeryüzü, zemin, kara.

f. 52v3

f. (ʿarş u f.) 72r4

f.-e (ʿarşa f.) 71r5

f.-i 71r5

feryād: (Far.) Feryat, haykırış, çığlık, figan, bağrışma.

f. 97r5

f. (ėder) 35v3, 36r4

f. (ėresin) 39r3

fesād: (Ar.) Karıştırıcı, kötü, bozuk, fena.

f. (işler ėden) 207r2

fetḥ-i bāb: (Ar.) Kapı açmak.

f.-ı 38r1

fetvā: (Ar.) Fetvâ, bir mesele hakkında şeriatin hükmünü anlamak için sorulan soruya verilen şer'î cevap.

f. (vėrürsin) 150v5

fevḳa'l-ʿulā: (Ar.) En üst, pek yüksek, en yüce.

f.-ya (çıḳarurlar) 184v5

fısḳ: (Ar.) Hak yolundan çıkıp her türlü günahı işlemeyi huy hâline getirme, sefahata dalma, fenalık, ahlaksızlık.

f. (eyleyüp) 127r2

fidā: (Ar.) Feda, uğruna verme, bağışlama.

f. 27v4, 53r2, 58r5, 59v1, 59v1, 92v6

f. (ḳılam) 127v4

f. (ḳılurısam) 131v3

f. (olsun) 198r3

f.-yidi 54r4

fiġān: (Far.) Iztırap ile bağırıp çağırma, inleme, haykırma, feryat.

f. (eyleŋüz) 126r1

f. (ola) 61v2

f.-dayıdum 118v1

f.-lar (ola) 205r1

fiʿil: (Ar.) Fiil, hareket, eylem, davranış. ***mec.*** Kötülükler.

f.-den 43r5

fik(i)r: (Ar.) Fikir, düşünce, zihin, akıl, idrak; maksat, niyet, tasavvur, istek.

f. 100r5 (fikir)

f. (eyle) 174v1

f. (eyleyüp) 27r1

f.-i 88v3, 180r3

f.-ile 108r5

f.-inden (ikilik f. geç) 112v4

f.-ine 187r1

f.-üm 197r7

fikret: (Ar.) Düşünce, fikir, düşünme. ***Tas.*** "Tevhit meydanında düşünmek ile oturmak, marifet esintisini koklamak, sevgi denizinden mehabbet kadehiyle içmek ve Allah'a hüsn-i zanda bulunmaktır." (MTTS, s. 270)

f.-e (ṭaldı) 172r3

f.-inden 117v1

fiʿl: (Ar.) Fiil, hareket, eylem, davranış.

f.-i 33r3

f.-üŋ 33r2

fi'l-ḥāl: (Ar.) O anda, hemen, şimdi.

f. 113r5

firāḳ: (Ar.) Ayrılık, ayrılma, ayrı düşme, hicran, firkat; mahzunluk, teessür.
f. 78r4, 98r2, 98r4, 128v4
f.-dur 96v2
f.-ı 193r5

firāset: (Ar.) Hemen anlama, çabuk kavrama, zihin uyanıklığı, anlayış, sezgi, izan. ***Tas.*** Kalbe hücum eden ve oradaki zıddı olan şeyleri kovan bir hâtırdır. (MTTS, s. 271)
f. 32r3

firʿavn: (Ar.) Firavun. Eski Mısır hükümdarlarına verilen unvan olmasına rağmen özellikle Musa peygamber zamanında yaşamış Mısır hükümdarının adıyla kalıplaşmıştır.
f.-ıla 138v2
f.-uŋ 62v5

firişte: (Far.) Melek. krş. bk. **ferişteh, ferişte.**
f. (dört f.) 189v5

fitne: (Ar.) Karışıklık, fesat, kargaşalık; ayartma, azdırma.
f. 76r4, 150r4
f. (düzer) 54v1, 82v6
f. (ḳabın uşatdı) 116v6
f.-den 64v4
f.-ler (eyledi) 186v6
f.-sidür (gözüŋ f.) 48v4

furḳān: (Ar.) Hakkı batıldan ayırt etmesi sebebiyle Kur'ân-ı Kerîm'e verilen isim; iyi ile kötü ve doğru ile yanlış arasındaki farkı gösteren delil. ***Tas.*** Keşif nuru.
f.-ıla 140v3

fużūl: (Ar.) Lüzumsuz, boş, gereksiz, sıradan, değersiz.
f. (işlü ola) 123v5

fużūllıḳ: (Ar.+T.) Haddini bilmeme, fodulluk; sıradanlık. (MSL, fużûllıḳ)
f. 62r3
f. (eyleye) 180r1
f. durur 188v2
f.(ġ)-ın 173r1

fülān: (Ar.) Filan, herhangi bir şahıs, biri, kim, kimse.
f. 22r1, 22r1, 101r5, 190r6
f. (bin fülān) 170v1
f. (fülān bin f.) 170v1
f. (oldı) 90v5

fürḳat: (Ar.) Firak, hicran, ayrılık, ayrılış. ***Tas.*** Salikin bu âleme gelmekle asıl vatanından, ruhlar ve gayb âleminden ayrı düşmesi hâli, bu hâlin verdiği hicran.
f. (olmadı) 116v5
f.-e (düşdi) 175r5

G, Ġ

ġāfil: (Ar.) Çevresinden ve gerçeklerden habersiz olan, gaflette bulunan, ihmal eden, dikkatsiz ve düşüncesiz, basiretsiz, aymaz. ***Tas.*** Hak'tan habersiz kimse. (MSL)
ġ. 54v3, 83v2
ġ. (hūş-yār-ı ġ.) 139r6
ġ. (olasın) 155v6
ġ. (olma) 21r1, 23r1, 95v4
ġ. (olmaḳ) 107r4
ġ. (olur) 26r4

ġ. (olursın) 172v4

ġ.-sin 169r5

ġafīllıḳ: (Ar.+T.) Gaflet, açık görüşsüzlük.

ġ. 14r6

ġ.-dur 26r4

ġaflet: (Ar.) Açık gerçeği görememe, basiretsizlik, dalgınlık, idraksizlik, bilgisizlik, dikkatsizlik. ***Tas.*** Hak'tan habersizlik, kalbin Hak'tan gâfil olması, O'nun zikrinden mahrum kalması. (MSL)

ġ. 93v5

ġ. (gözin baġlamış) 98v4

ġ. (içinde niçe uyuyasın) 23v3

ġ. (uyḫusından uyanayduŋ) 15r6

ġ.-den (özüŋi uyar) 84r4

gāh: (Far.) Bazen, ara sıra. krş. bk. **geh.**

g. ... g. ... 137v1, 137v4, 137v4, 137v6, 138r2, 138r3, 138r3, 138v1, 138v2, 138v2, 138v3, 138v4, 138v6, 139r1, 139v3, 139v5, 140r2, 140r5, 140r5, 140v3, 140v3

ġāib: (Ar.) Gözle görünmeyen âlem; göz önünde olmayan, kayıp.

ġ. 152v5

ġ. (olmış) 194r6

ġalebe: (Ar.) Çokluk, kalabalık.

ġ. 94r4

ġ.-den (baḳan) 165v6

ġalṭān: (Far.) Yuvarlanan, yuvarlanıcı, tekerlenen.

ġ. (ola) 61v4

ġam: (Ar.) Kaygı, tasa, keder, iç darlığı.

ġ. 58v4, 67r6,123v5, 124v6

ġ.-ı (yuyayıduŋ) 69v5

ġ.-uŋla 50v4

ġam-gīn: (Ar.+Far.) Kederli, tasalı, hüzünlü.

ġ. 52r2

ġam-güzer: (Ar.+Far.) Gam çeken, üzüntü geçiren, ömrü gamla geçen.

ġ. 83r3

ġammāz: (Ar.) Söz taşıyan, laf yetiştiren, kovucu, fitleyen.

ġ.-dur 162r6

ġanī: (Ar.) Zengin, varlıklı; bol, çok fazla; "hiçbir şeye ve hiçbir kimseye muhtaç olmayan, kullarının bütün ihtiyacını karşılayan mutlak zengin anlamında" Allah'ın en güzel adlarından biri.

ġ. 203v5, 208v4

ġ.-dür 34v4, 181v3

ġ.-yidük 189v7

ġanīmet: (Ar.) Fırsat, kazanç, nimet, faydalı durum.

ġ. (görüŋ) 127v3

ġaraż: (Ar.) İstek, meyil, arzu; hınç, kin, kötü niyet. ***Tas.*** Nefs.

ġ. 5r4

ġāret: (Ar.) Yağma, talan, çalıp alma.

ġ. (eyledi) 195v3

ġarīb: (Ar.) Kimsesiz, zavallı, yabancı, gurbette; aslından uzakta. ***Tas.*** Asıl vatanından ayrılıp bu dünyaya geldiği için kendini gurbette sayan Hak âşığı derviş.

ġ. (bu ile ġ. geldüm) 119r3

ġ. (bunda ġ. geldüm) 133r5

ġarībce: (Ar.+T.) Gurbetin bağrında gibi, aslından uzakta.

ġ. (bir ġ. bülbülem) 136r6

ġarībse-: (Ar.+T.) Garip hissedip hüzünlenmek.

ġ.-yüp (aġlarıdum) 205v1

ġarḳ: (Ar.) Batma, boğulma. ***mec.*** Bir şeyle aşırı derecede dolmuş olma. ***Tas.*** Teferrüd makamından geçerek cem makamına dalmaktır. Üç derecesi vardır: İlmin hâlde batması, işaretin keşfte mahvolması, tecellilerin cemde yok olması.

ġ. (baḳımı ġ. oldı) 90v1

ġ. (deŋize ġ. olduŋ) 63r4

ġ. (ʿışḳ mevcine ġ. olıcaḳ) 159v5

ġ. (ʿilmüŋde ġ. olalı) 157r1

ġ. (müşāhedeye ġ. olan) 159v4

ġ. (olam) 143v4

ġ. (olur) 167r2

ġ.-a (ḫān u mānın ġ. vėre) 171r1

ġassāl: (Ar.) Ölü yıkayıcı. ***Tas.*** Ölü yıkayıcının elindeki ölü gibi itiraz etmeden mürşide teslim olmak.

ġ. 117v3

ġaybet: (Ar.) Gıybet, dedikodu; kendini kaybetme.

ġ. 44r4, 44r5, 44r5, 44r6, 47r6, 47v4, 49r6, 49v4, 51v5, 81r1, 115v4

ġ. (kişinüŋ ḥayżıdur aġzında ġ.) 44v1

ġ. (ḳoyanuŋ ḫaznesi ṭolu) 44v2

ġ. (söyleyen) 44v1

ġ.-den (dilüŋ çekgil) 75r7

ġ.-dür 46v5

ġ.-e (uymış) 51v6

ġ.-i 49v3

ġ.-i (ḳo) 44v2

ġ.-ile (gide ṭāʿat) 44v5

ġāyet: (Ar.) Çok, fazla, son derece; nihayet, uç, son, son nokta.

ġ. 83r3, 89r4

ġ.-inden 95v5

ġāyetsüz: (Ar.+T.) Sonsuz, uçsuz, nihayetsiz.

ġ. 89r4

ġayr: (Ar.) Başka, ayrı.

ġ. 68r6

ġ. (-ı sen ü benidük) 189v4

ġayrı: (Ar.+T.) Başka, ayrı.

ġ. 11v3, 19v4, 50r3, 123v3

ġ. (bundan ġ.) 25r6

ġayret: (Ar.) İçten gelerek çalışma, çabalama, azim; tahammül, dayanma, sabır.

ġ. 32v2, 206v4

ġ.-in (dīn ġ. bekleriseŋ) 109r5

ġ.-üŋ 32r1

ġayretsüz: (Ar.+T.) Gayreti olmayan, çaba göstermeyen; hamiyetsiz.

ġ.-e 181r1

ġazā: (Ar.) Din uğruna savaş, cihat.

ġ. (ḳılduŋısa) 193v3

ġ.-dan 9v2

ġāzī: (Ar.) İslam dini uğruna savaşan, şehit olmadan dönen kimse.

ġ. 9r3

ġ. (olam) 138v3

gėce: Gece; geceleyin; karanlık.

g. 78v3, 86r6, 91r1, 95r1, 113r5, 147r5, 165r2

g. (erte g.) 116r5

g. (ėrte g.) 81r6

g. (gündüz) 87r6, 169r1

g.-si (gündüz ola) 183r4

g.-si (ḳadīr ola) 183r2

g.-si (miʿrāc g.) 118v2, 193v5

g.-sidür (ḳadir g.) 95r1

g.-ye (ṭoġan günüŋ g. beŋzer) 47r2

geç-: Vazgeçmek; gitmek, geçip gitmek; bitmek, son bulmak; geçerli, etkili durumunu yitirmek; canına yetmek, canına tak etmek; engelleri aşmak; girmek, dâhil olmak; varit olmak, geçerlilik; İleri geçmek, öne geçmek; mesafe katetmek; geçinmek, ömür sürmek; kabul olmak; geçmek, dolanmak, takılmak.

g. 63r5, 56v6, 79v3, 168v1, 209r4

g. (ikilik fikrinden g.) 112v4

g. (miskīnlige g.) 62r3

g. (yoluŋa g.) 62v1

g.-di 16v6, 25v5, 168r3

g.-di (ārzūm g.)146r4

g.-di (cānına g.) 35v4

g.-di (devrānları g.) 194r5

g.-di (geldi g. ʿömrüm) 207v4

g.-di (ḥükmüm g.) 209r2

g.-di (ʿömri g.) 176v1

g.-di (ʿömür g.) 25r3, 39r2, 49r6, 145v3

g.-diler (gelenler g.) 56v5

g.-dise (göŋlinden ne g.) 186r5

g.-dük (aṣṣıdan da g.) 108r2

g.-dük (bitmez ṣaġınçdan g.)108r5

g.-dük (ḳudret deŋizini g.) 161r6

g.-düm 134r4

g.-düm (aṣṣı ziyāndan g.) 155r1

g.-düm (benligümden g.) 155r2

g.-düm (bitmez ṣaġınçdan g.) 155r5

g.-düm (ḫod-bīn ilinden g.) 124r5

g.-düm (on sekiz ırmaḳ g.) 124v3

g.-düm (ṣadır yėrine g.) 98r3

g.-e (cümle heveslerden g.) 164v1

g.-e (çoḳ rūzigār g.) 45r6

g.-e (devrān-ı rūzigār g.) 113v4

g.-e (ṣırāṭı g.) 114r1

g.-e (yıl g.) 147r4

g.-emedüŋ (ikilikden g.) 103v3

g.-emez 204v2

g.-emez (dost döşegine g.) 57r6

g.-en 188v4

g.-en (daʿvādan g.) 59r1

g.-en (yėrine g.) 207r6

g.-eni (kendüliginden g.) 56r3

g.-enler 209v1

g.-er 37v1, 69r5, 93v5, 93v5, 96v3, 209r5

g.-er (ḥükmüŋ g.) 158r5

g.-er (nāz g.) 181r5

g.-er (ʿömri g.) 98v3

g.-er (ʿömür g.) 67v5, 94r4

g.-er (ṣıġını g.) 104r6

g.-erimiş (gelen g.) 69v6

g.-erler 209r6

g.-erler (ḫoş g.) 10r1

g.-erler (üç yüz deŋiz g.) 147v5

g.-erüz (fānī dünyeden g.) 100r1

g.-esi (ṣırāṭ nice g.) 183v2

g.-esidür (ʿömrüŋ g.) 54v4

g.-esin (ʿömrüŋ g.) 54v3

g.-icek 161r2
g.-iser 86v3
g.-medi (her kim ʿizzetden g.) 57r6
g.-medi (mi intiḳāmuŋ) 210r3
g.-medin (cānuŋdan g.) 159r3
g.-mek (kendözinden g.) 180v3
g.-mek (ṣırāṭdan g.) 110v2
g.-mek (terbiyetden g.) 102r5
g.-mesün (göŋlüŋden g.) 113v3
g.-meyince 90v4
g.-mez 26r6, 79r7, 79v1, 194v5
g.-mezlere (hevāsından g.) 144r3
g.-miş (gelenler g.) 165r5
g.-miş (yėl esüp g. gibi) 207v4
g.-sün 92v3
g.-sün (ḳāl ü ḳīlden g.) 151v2
g.-üben (ʿizz ü nāzdan g.) 105v5
g.-üben (üç yüz deŋiz g.) 147v5
g.-üp (boynına g.) 37r5
g.-üp (gitmek) 110v3
g.-üp (nefs ārzūsından g.) 74v6

gėç: Geç, geç vakit.
g. (uyandum) 39r2

geçit: Köprü, geçit. ***Tas.*** Sırat köprüsü.
g.(d)-üŋ 194v5, 204v2

geçür-: Yaşamak, yaşayıp tüketmek; geçiştirmek, affetmek, bağışlamak; değer vermek
g.-di (nefs bāzārında ʿömrini g.) 17r1
g.-dise (nāzumı g.) 181r4
g.-düŋ (ʿömrüŋi g.) 23v4, 42r3
g.-e (ṣuçın g.) 76v1
g.-mez 24r4
g.-mezler 108r3
g.-ür (nāzını g.)189r2

gedā: (Far.) Dilenci, yoksul. ***Tas.*** İlahi tecellilere muhtaç, Hakk'ın baki feyizlerinin dilencisi.
g.-larına 163r1

gedil-: Gedik açılmak, eksilmek.
g.-mez 10r6
g.-üp 156v4

geh: (Far.) Bazen, ara sıra. krş. bk. **gāh.**
g. ... g. ... 59r1, 59r1, 128v7, 128v7, 137v1, 137v4, 137v4, 137v5, 137v5, 138r1, 138r3, 138v1, 138v3, 138v4, 139r1, 139r1, 139v4, 139v4, 139v5, 139v6, 140r1, 140r2, 140r4, 140r4, 140r4, 140r4, 140r4, 140r4, 140r5, 140r6, 140v3, 140v4, 140v4

gel-: Gelmek; yükselmek; doğmak, yaşamak, dünyaya gelmek; katılmak; varmak, ulaşmak; nakletmek, söylemek; geçmek, varit olmak.
g. 4v6, 7r3, 12r6, 19v1, 20r1, 41v2, 43v3, 45v2, 45v3, 62r3, 66v5, 73r4, 82v7, 82v7, 91r3, 91r3, 91v2, 94r5, 95v2, 99v1, 103r4, 103r6, 103v5, 104v3, 106r2, 106v5, 110v1, 113r1, 113r3, 113r3, 128r3, 148v2, 160r7, 161v3, 168v1, 172r7, 177r3, 182v1, 190v6, 192r7, 194r2, 194v1, 200v6, 202r1, 207v2, 209r4
g. (birlige g.) 166r6
g. (cānsuz g.) 106r3
g. (çaġıran) 141v2
g. (gidelüm yoḳlıġa) 199v3
g. (ḥaḳ yolına g.) 42v4
g. (ṣūretden ṣıfāta g.) 147v2
g. (tevbeye g.) 182v1

g.-ür (başa g.) 162v1
g.-ür (bilmeyene ḳaz g.) 66v1
g.-ür (cānı g.) 158v3
g.-ür (dile g.) 103v6
g.-ür (giresim g.) 84r6
g.-ür (göresim g.) 84r6
g.-ür (ḳılasım g.) 84v2
g.-ür (ḳırasım g.) 84v3
g.-ür (olasım g.) 84v5, 85r1
g.-ür (ölüm g.) 137r2
g.-ür (söyleyesüm g.) 189r3
g.-ür (süresim g.) 84v4
g.-ür (ṭapuya g.) 198r7
g.-ür (uz g.) 66r4
g.-ür (varasım g.) 85r2
g.-ür (vāz g.) 66v2
g.-ür (veresim g.) 84v1
g.-ürise 153r4
g.-ürse 93r1, 99r1, 132v5
g.-ürseŋ 150v5
g.-ürseŋ (ṭoġru g.) 33v2

gele: Gel, hele gel, haydi gel.
g. 24v4, 26r5, 39r6

gelin: Gelin. ***Tas.*** Dünya, dünyevî şeylerin cazibesi.
g.-dür (dünye bir g.) 98v5
g.-e (yeŋi g. baḳubanı ṭoyamaz) 98v5

gelirek: Gele yazmak, gelmek istemek. (DLT, kelgir-)
g.(g)-i (dutar) 114v5

geliş: Geliş, varış.
g.-üm 132v5

gemi: Gemi. ***Tas.*** Şeriat, hakikat deryasına ulaşmak için bir vasıta.
g.-den (çıḳup deŋize ṭalmadılar) 79r1
g.-dür (şerīʿat bir g.) 70v2
g.-nüŋ 70v3
g.-si (şerīʿat anuŋ g.) 78v7

genc: (Far.) Hazine, define. ***Tas.*** Kulluk makamı; ilahi sırlara kavuşma ve fena makamı.
g. 45v2, 60r3
g. (bulasın) 45v1
g. (-i nihān) 61r2, 104v4, 160r2
g. (-i nihāndur) 178r4
g.-e 77v2, 151v4
g.-e (gitgil) 45v2
g.-i 45v3
g.-i (bula) 45v6
g.-ile 62v5
g.-ine (göŋlümüŋ g.) 139v1

genc ay: Yeni doğan ay, hilal.
g.-a 105r3

genc yaz: İlkbahar.
g. (oldı) 185r4

geŋez: Kolay.
g. 48r2

geŋiyile: İstenildiği gibi, isteğe uygun olarak, rahat rahat, genişlikle.
g. 189r4

geŋsiz: İstemeyerek, ister istemez. krş. bk. **geŋsüz.**
g. 117v3

geŋsüz: İstemeyerek, ister istemez. krş. bk. **geŋsiz.**
g. 158r3, 189r3

geŋsüzin: İstemeyerek, ister istemez.
g. 59r3

ger: (Far.) Eğer.

g. 18r5, 25v5, 30r2, 33v6, 61v6, 70r5, 103r5, 107r2, 109v6, 123v5, 123v5, 131v6, 134v3, 142r2, 161r4, 185r4, 187r6, 194r2, 208r6

ger-: Germek, çekip uzatmak.

g.-ersin (ḳıl gibi köpri g.) 209r4

gėrçek: Gerçek, doğru; asıl; aranan vasıfları taşıyan.

g. 80r1, 80r2, 85r1, 90v3, 107r5, 104r5, 113r6, 119v5, 120r1, 142r3, 154r4, 195r3, 195r3,

g. (erenlerimiş) 200r4

g.(g)-in 168r1

gėrçek er: Kâmil insan, ermiş kişi, velî, mürşit, gerçekler.

g.-üŋ 126v3, 202v6

gėrçekler: Velî, mürşid-i kâmil, arif, ermişler.

g.-den (olıgör) 200r4, 205r3

gerdān: (Far.) Dönen, döndüren, dolaşan, dolaştıran.

g. (olam) 137v1

gerdūn: (Far.) Felek, dünya, sema; dönen, devreden.

g. (olam) 137v1

gerek: Gerek, gerekli, lazım; lüzum, ihtiyaç; mutlaka; hem; ister.

g. 6r1, 6v5, 6v5, 12r2, 14r5, 18r3, 22v4, 25r4, 29v3, 29v4, 30v3, 32v4, 32v4, 44r1, 44v5, 44v6, 45r3, 45r6, 49r4, 56r2, 58v4, 58v6, 59r2, 72r6, 76v5, 78r5, 94v6, 94v6, 96v5, 100r1, 103v1, 105v4, 105v4, 105v5, 105v6, 106r1, 106r2, 106r3, 106r4, 106r5, 106v1, 106v2, 106v3, 106v4, 106v5, 106v6, 109v2, 111r3, 111r3, 111r4, 111r5, 111r6, 111v1, 111v2, 117v5, 142r3, 146r2, 146r5, 150v1, 151r6, 151r6, 162v4, 164r3, 180r2, 183r4, 183r6, 184v9, 191r3, 199r3, 199r3, 199r3, 199r3, 199v2, 201r3, 201r3, 201r4, 201r5, 201v1, 201v2, 202r3, 202r3, 202r4, 202r5, 202r6, 202v1, 202v1, 202v1, 202v1, 202v2, 202v3, 202v5, 206v4, 209v1, 209v3, 209v5, 210r5

g. (-e gerek) 32v4

g. (-maḳ/-mek gerek) 59r5, 65v3, 90v4, 100r4, 102r5, 110r4, 110r4, 110r5, 110r6, 110v1, 110v2, 110v3, 110v4, 110v5, 111r1, 152r4, 180v3

g. (olsun) 174v2

g. (olurısa) 128r2

g. (-sa/-se gerek) 108v3, 108v3, 108v4, 108v5, 108v6, 109r1, 109r2, 109r3, 109r4, 109r5, 152r5

g.-dür 72r5, 81v3, 81v4, 81v5, 82r2, 163v7, 201r6

g.-dür (-se gerekdür) 103v4

g.-ise 21r3, 30r5, 45v2, 99r4, 156r4, 180r5, 194r2

g.-se 19r6, 25r1, 99r4, 101v6, 101v6, 101v7, 102r1, 102r2, 102r2, 193v2, 193v3

gerek-: Caiz olmak, layık olmak, lazım olmak, uygun düşmek, işe yaramak, yakışmak.

g.-mez 94v6, 94v6, 95r1, 95r2, 95r3, 95r4, 115v3, 142r2, 164r4

gėri: Yine, tekrar, bir daha, sonra. krş. bk. **gėrü.**
g. 14v2, 127v3

geril-: Gerilmek, çekip uzatılmak.
g.-e (ḳıldan ṣırāṭ g.) 170v5

gėrü: Geri; yine, tekrar, bir daha, sonra; artık. krş. bk. **gėri.**
g. 9r1, 11r5, 15v5, 17r3, 19r2, 29r2, 36r4, 36r6, 88r4, 96v2, 97r2, 100v5, 112r5, 124v4, 136r4, 151v6, 161v4, 165r5, 180v4
g. (dutup duran) 131r2
g. (ḳalan) 107v4, 173v4
g. (ḳalasını) 180v4
g. (ḳalmaḳ) 107r3
g. (ḳalmaya) 173v3
g. (ḳalur) 113r6
g. (şimden g.) 134v4, 134v5, 146v5

get-: Gitmek.
g.-di (kervān g. yetegör) 79v5

getür-: Getirmek; iletmek, nakletmek; yaratmak; ortaya dökmek, karşısına çıkarmak.
g. (ele g.) 87v3, 199v6
g.-di 157v4
g.-di (dile g.) 188v4
g.-düŋ 208v4
g.-e 61v3
g.-eler 111r6, 115r5
g.-eler (dile g.) 176r3
g.-em (dile g.) 175v2
g.-meŋ 130v2
g.-üp (gideren) 135r6
g.-ür (ḫaberin g.) 65v4
g.-ür (saʿādetler g.) 30r6

gevde: İnsan bedeni, vücut.
g.-mde 56r1
g.-ŋi (ḳuruyuş ṣala) 182r3
g.-ye (cān g. girdi) 186r2
g.-ye (cān g. ḳonuḳdur) 207v5

gevher: (Far.) Cevher, inci; öz, esas, aslî maya. ***Tas.*** Ruh, kâmil insanın hakikati; manalar ve ilahi sıfatlar.
g. 17v6, 152r7, 203v3
g. (bulana) 18r3
g. (dür ü g. alasın) 45v5
g. (eyledi) 186v4
g. (olam) 139v3
g.-e 77v2, 152v1, 185v3
g.-i 108r1
g.-in (göstermedi) 158r2
g.-üŋ (buġından) 152v2
g.-üŋ (ḳıymetini bilesi) 201r4
g.-üŋ (tozından) 152v2

gey-: Giymek, giyinmek, takınmak, kuşanmak. ***mec.*** Bir işe girişmek; tabiat yeşillenmek; bir tavrı benimsemek.
g. (aṭlās g.) 99r4
g.-di (ḫilʿat g.) 173r3
g.-di (yeŋsüz göŋlek g.) 81r4
g.-en (tevḥīd ṭonını g.) 94v2
g.-eni (himmet g.) 184v3
g.-eni (palās g.) 184v4
g.-er (ḥarīr ṭonlar g.) 8v3
g.-esin (ṭoġurlıḳ ḫilʿatin g.) 53v6
g.-esin (yeşil ṭonlar g.) 156r2
g.-megi 190r4
g.-meyem (teze vü yumşaḳ g.) 134v3
g.-miş (göŋlek g.) 194r3

geyik: Her çeşit av hayvanı. ***Tas.*** İlahi nasipler.

g.(g)-üm 171v4

gez-: Gezmek, dolaşmak; bulunmak, yaşamak.

g.-düm 24v6

g.-er 82v6, 136v6, 152r2

g.-er (ʿarşda g.) 52v2

g.-er (esrük g.) 85r5

g.-er (yüksekde g.) 164v6

g.-eriken (uçmaḳda g.) 149r5

gezek: Sıra, nöbet, kezik.

g. 136v6

ġıdā: (Ar.) Gıda. ***mec.*** Hayat kaynağı, kuvvet ve güç veren şey, besleyici unsur, tatminlik.

ġ.-sı (cānum ġ. oldı) 27v4

ġılmān: (Ar.) Köleler; cennette hizmet eden delikanlılar.

ġ. 58v1

ġ.-ıla 138v2

ġınā: (Ar.) Zenginlik.

ġ.-dan 37r6

ġırīv: (Far.) Bağırma, bağrışma, feryat, figan.

ġ. 8v5

ġıybet: (Ar.) Gıybet, arkasından kötü söyleme, çekiştirme, koğuculuk.

ġ. 52r2

ġ. (evin yıḳar) 52v1

gibi: Gibi.

g. 9r3, 21v6, 22r3, 29r1, 32v6, 37v1, 39v5, 47v3, 64v2, 65v4, 69r3, 72v4, 74v6, 75v7, 76v5, 85r1, 97r3, 98r4, 102r5, 103v5, 105r2, 105r3, 109v2, 120v5, 120v6, 122v5, 128v7, 132v5, 134r2, 136v4, 144r1, 149v6, 159v1, 184v5, 184v6, 201r5, 205v4, 207v4, 207v4, 207v5, 207v6, 208r1, 208r2, 208r3, 208r4, 209r4, 209r5

g.-dür 53v3, 72v1

g.-ler 10r5

g.-yi 191v5

gider-: Uzaklaştırmak, çıkarmak, yok etmek, kaldırmak, defetmek.

g. 45r2, 75r4

g. (benlik adın g.) 90v6

g. (göŋlüŋdeki şeki g.) 91r5

g. (varını g.) 21r3

g.-diyise (yüzinden niḳābı g.) 67r4

g.-e 36r5

g.-em (ḥicābum g.) 143r3

g.-en (getürüp g.) 135r6

g.-mezseŋ (senligi ara yerden g.) 102v6

gidert-: Yok etmek, izale etmek.

g.(d)-ibilem 192v4

giŋ: Geniş, ferah, aydınlık.

g. (olısar) 115r6

gine: Yeniden, bir daha, yine, gene.

g. 8r5, 36r1, 36v2, 69v3, 81r4, 99v3, 110v5, 111v5, 113r5, 116v1, 117v2, 120r7, 120v4, 129v1, 129v2, 140r2, 172r5, 177v6, 196v6, 201r4

gir-: Girmek, dâhil olmak; adım atmak; ulaşmak, erişmek.

g. 148v4

g. (göŋüle g.) 93v2, 156r5

g. (ṣabra g.) 30v3

g. (yola g.) 99r1

g.-di (cān g.) 2v3
g.-di (cān gevdeye g.) 186r2
g.-di (elüme g.) 98r4
g.-düm (deŋize g.) 123v6
g.-düm (göŋül şehrine g.) 166v2
g.-düm (gül-zāruma g.) 146v5
g.-düm (ḥaḳḳ'uŋ ḫaznesine g.) 145r5
g.-düm (yola g.) 130r4
g.-düŋ (göŋline g.) 128v2
g.-e (budaḳlaruŋ oda g.) 62r6
g.-e (yere g.) 107v4
g.-em (deryāya g.) 139v1
g.-en (yola g.) 79r6
g.-ene (terke g.) 41r4
g.-eni (ele g.) 7v5
g.-eni (göŋüle g.) 156r5
g.-eni (ḳaraŋulıġa g.) 122v5
g.-enlere (ʿışḳ evine g.) 57r3
g.-enüŋ 178v3
g.-esi 194v2
g.-esim (gelür) 84r6
g.-gil (ʿışḳ odına g.) 107r3
g.-imezsin 154v2
g.-inceyimiş (ele g.) 101r4
g.-iser (arasına g.) 101v5
g.-iser (ecel evine g.) 20v1
g.-mege (cān g.) 2v2
g.-meyeler 194r5
g.-meyen (semāʿa g.) 89r6
g.-mez (ele g.) 163v7
g.-mez (ḳulaġına g.) 97v3
g.-mezler 178r1
g.-miş 152r2, 165v6
g.-miş (külḫān g.) 166r4
g.-se (ṭamuya g. gerek) 109r3
g.-übeni 79r2
g.-üp 148r1, 201r3
g.-ür (büt-ḫāneye g.) 169r5
g.-ür (çıḳar) 23r5
g.-ür (ele g.) 11v1
g.-ür (ḥükmüŋe g.) 158v1
g.-ür (küfre g.) 44r6
g.-ürisem (ḳaba g.) 132r1
g.-ürisem (sine g.) 175r3
g.-ürsem (yola g.) 56r1

girdār: (Far.) Meşguliyet, iş, fiil, amel.
g. (olam) 140r3

giriftār: (Far.) Yakalanmış, tutulmuş, tutkun, müptelâ.
g. (olmadı) 206r4

giriş-: Girişmek, karışmak.
g. 168v3

giryān: (Far.) Ağlayan, ağlayıcı.
g. (olam) 137r6

git-: Gitmek, varmak, ulaşmak; yönelmek, meyletmek; uzaklaşmak; kaybolmak; ölmek; vazgeçmek
g. 14v2
g. (dost ḳatına sensüz g.) 106v4
g. (göŋüllere g.) 43r4
g.-di 8r4, 14v6, 92r5
g.-di (ʿahdi g.) 187r4
g.-di (ʿaḳıl g.) 66v3
g.-di (ʿaḳlum g.) 153v4
g.-di (aldı g.) 41r1
g.-di (ġuṣṣam g.) 153v6
g.-di (kendüden g.) 178v5
g.-di (uzadı g.) 18v2
g.(d)-e 39v2, 44v5, 149v5, 150r1
g.(d)-e (ʿamel senüŋle g.) 47v5

g.(d)-e (çıḳa g.) 174v4, 207v5

g.(d)-e (yola g.) 156v1

g.(d)-elüm 24v4, 71r6, 106v5

g.(d)-elüm (gel g. yoḳlıġa) 199v3

g.(d)-em (elüme g.) 136r4

g.(d)-em (ḳoyam dünyeyi g.) 134v2

g.(d)-en (dosta g.) 41v2, 78v4, 199r4

g.(d)-en (dostdan yaŋa g.) 180v3

g.(d)-en (ḥaḳḳ'a g. yolı) 12v6

g.(d)-en (kendözin g.) 87v4

g.(d)-en (yola g.) 78r5

g.(d)-ene (dosta g.) 106v4

g.(d)-enler (gine gelmez) 111v5

g.(d)-er 3v8, 4r9, 36v5, 36v6, 66r4, 75r4, 75r5, 75r6, 75v1, 75v2, 75v3, 75v4, 80v6, 80v6, 81r1, 81r2, 81r3, 81r4, 81r5, 81r5, 81v1, 93r1, 147r3, 175v6, 190r3

g.(d)-er (aṣlına g.) 107r4

g.(d)-er (dosta g.) 57r1

g.(d)-er (dünyāya gelen g.) 112r4

g.(d)-er (elüŋden g.) 192v1

g.(d)-er (geldi g.) 80r2

g.(d)-er (īmānı g.) 21r3

g.(d)-er (yola g.) 115r2

g.(d)-erdüm 62r2

g.(d)-erem 142v5

g.(d)-erimiş (bunda gelen) 205v2

g.(d)-erin (sevgüyile) 175r3

g.(d)-erise 81r1

g.(d)-erisem (benden g.) 60v4

g.(d)-erken (dosta g.) 195r2

g.(d)-erken (ʿışḳıla g.) 166v2

g.(d)-erler 73r1, 79v5, 169v4

g.(d)-ersin 204v6

g.(d)-erüz (ʿuryān g.) 108r3

g.(d)-esi 156v3

g.(d)-esin 5r2

g.(d)-esin (īmānıla g.) 174v3

g.(d)-eṭurur 91r2

g.(d)-eydi 69v5

g.-gil (gence g.) 45v2

g.-me (egri yola g.) 53v2

g.-me (ḳoma g.) 12r4

g.-me (ṭaşra g.) 79v6

g.-mege 56r1, 126r4

g.-mege (dosta g.) 56r2, 56r4

g.-mek (dostdan yaŋa g. gerek) 65v3

g.-mek (geçüp g.) 110v3

g.-meye 23v5, 58r4

g.-meye (öginden g.) 58r2

g.-mez 53v5

g.-mez (göŋli ṭarı g. olur) 33v4

g.-mez (göŋül ṭarlıġı g.) 192r3

g.-mez (göŋülden g.) 191v1

g.-mez (yüzi ḳarası g.) 199v1

g.-mezem 171v6

g.-miş (küsüp g.) 145r1

g.-miş (olur) 65v1, 143r5

g.-mişem 88r3

g.-sün (miʿrācuma g.) 99v4

g.(d)-üp 205v3

g.(d)-üp (kervān g.) 49v1

gizle-: Gizlemek, saklamak.

g. (rāzı göŋülde g.) 159r1

g.-di 164v3

g.-yübilem 143r2

gizlen-: Gizlenmek, gizli tutulmak.

g.-ecek 24v5

g.-en 130v6

g.-üḳaldı 143v5

g.-üḳalmış 26v2

gizlü: Gizli, saklı, örtülü.

g. 24r4, 77v2, 82r1, 112v5, 145v4, 170r2, 181r7, 181v1, 189r5, 203r3

g.-dür 21r6, 45r2

g.-si 24v1

göbek: Göbek.

g.(g)-inden 187r3

göç: Göç, hicret. ***Tas.*** Nefsi öldürmek.

g.-i 77r3

göç-: Göçmek, yurt değiştirmek, hicret etmek. ***mec.*** İrtihal etmek, ölmek. ***Tas.*** Nefsini öldürmek.

g.-di 71r6

g.-diler (ḳonanlar g.) 56v5

g.-dük 161v4

g.-egör (dost menziline g.) 78v2

g.-enler 145v3

g.-er 113r5

g.-er (dünyeye gelen g.) 96v3

g.-er (oldum) 145v3

g.-erimiş (ḳonan g.) 69v6

g.-erüz (bāḳī mülkine g.) 100r1

g.-icek (menziline g.) 161r2

g.-mege 56v5

g.-meseŋ (göçkünci gibi g.) 205v4

g.-miş (ḳonanlar gėrü g.) 165r5

göçkünci: Göçebe, göçer, göçecek duruma gelmiş kişi. ***Tas.*** Ölümlü olmalarından dolayı, bu dünyaya gelen herkes.

g. (gibi göçmeseŋ) 205v4

gögüz: Göğüs.

g.-den (cānum g. üzüldi) 125r5

gök: Gökyüzü, sema, asuman; uzay, feza.

g. 18v1, 25v3, 25v4, 72r4, 94v3, 110r2, 132r6, 133r7, 135r5, 149v1, 157v4, 173r6, 179r3, 179r4, 185v3, 185v4, 197r4, 198v4, 206v3

g. (dürilür) 75v2

g. (perdelerin açalar) 111r5

g. (yėdi ḳat g.) 152v2

g.(g)-e 81v6, 125r5, 141v2, 185v5, 191r3, 196v4

g.(g)-e (aġmaz) 74v5

g.(g)-e (külüm g. ṣavuralar) 202v2

g.(g)-e (külümi ṣavur g.) 196v2

g.(g)-e (yėre g. ṭoldum) 196v4

g.(g)-i 18r6, 24v6, 85v6, 120v1, 206v3

g.(g)-i (yėr ü g. yėr) 203r6

g.(g)-inden (dost g. uyanan) 67r6

g.(g)-üŋ 122r1

g.-de 121v6, 126v5, 132v6, 203r3

g.-den (indi) 150r5

g.-den (inen) 198v5

g.-den (yėdi ḳat g.) 25v2

g.-desin (ne yerde ne g.) 113r3

g.-ler 61v4, 120r2, 121v5, 135r6

g.-lere (çıḳan) 127r5

g.-lere 135r6

g.-leri 131r2

gök ekin: Henüz başak çıkarmış taze ekin. ***Tas.*** Genç, gelecek vaat eden insanlar.

g. (biçmiş gibi) 208r1

gök yüzi: Gökyüzü, gök kubbe, sema, asuman, felek.

g. 170v3

g.-nde 171r2, 177r6
g.-nüŋ 185v4

göl: Göl. ***Tas.*** İlahi nurun, ilmin bol olduğu yer, dergâh; gönül.
g.-idür (ʿışḳ şerbeti g.) 68r5
g.-lerine (ʿışḳ g. ṭalġıl) 178r6
g.-ümüze 178r4

gönder-: Göndermek, uğurlamak.
g.-diler 124v2
g.-eler (sinden yaŋa g.) 176r2

gönen-: Nimete refaha kavuşmak, yararlanmak, sevinmek, sevgi bağlamak.
g.-di 156r5
g.-esin 156r5

gönil-: Yönelmek, yüzünü döndürmek, teveccüh etmek; yola gelmek. krş. bk. **gönül-**
g.-elüm (ilümüze g.) 71r2
g.-ene (dost yolına g.) 180v4

gönül-: Yönelmek, yüzünü döndürmek, teveccüh etmek; yola gelmek. krş. bk. **gönil-**
g.-di 71r6, 187r5
g.-düm 135v6, 145v3

göŋlek: Gömlek. ***mec.*** Kefen. ***Tas.*** Beden, vücut.
g. 72v1, 72v1
g. (yeŋsüz g. geydi) 81r4
g. (geymiş) 194r3
g.(g)-e 126v6

göŋül: İman, sevgi ve nefretin, iyi ve kötü bütün duyguların kaynağı olduğu kabul edilen kalbin manevi yönü, yürek, dil. ***Tas.*** Cenabıhakk'ın insanda tecelli ettiği yer, tasavvufî aşkın kaynağı.
g. 41v6, 48r4, 48r4, 48v3, 48v4, 62r4, 64r5, 64v1, 97r3, 97r4, 97r5, 97r6, 114r3, 114r3, 114r4, 114r5, 114v1, 114v1, 114v2, 114v3, 114v5, 114v6, 115r1, 115r2, 115r3, 115r4, 115r5, 115r6, 115v1, 123r6, 155r4, 163v4, 164v6, 176v2, 193v4, 193v4, 206v1
g. (bāzārın ėtmedüŋ) 14v2
g. (birligi) 77v5
g. (cān u g.) 72r3, 159v5
g. (cān u g. iletdüŋ) 157r5
g. (cān u g. vėrişeli) 145v4
g. (cihānı) 5r1
g. (çalab'uŋ taḫtı) 165r3
g. (çāre yoḳ g. yıḳmaġa) 56v4
g. (dost ṭuraġı) 64r3
g. (dünyā pāyına g. vėrmegil) 149v4
g. (dünyeye g. vėren) 149v4
g. (ele getür) 199v6
g. (evinde yavuz endīşe dutma) 162r3
g. (ḫaberin bilür) 13r4
g. (ḥaḳ ʿışḳına g. vėren) 89r2
g. (ırduŋısa) 193v3
g. (ʿışḳa g. vėren) 121v4
g. (iledüp) 158r5
g. (ilişdi) 149r6
g. (ḳalʿasını alup) 180v3
g. (maʿşūḳa kim g. vėrdiyise) 102r5
g. (ölmiş g. dirile) 160v5, 160v6
g. (pası yunmayınca) 67v3
g. (pasın yuduŋısa) 67v4

g.-ümde 171r6 (göŋlümde)

g.-ümdeki 136r1 (göŋlümdeki)

g.-üme 143r2 (göŋlüme)

g.-üme (yoldaş oldı) 185r1 (göŋlüme)

g.-ümi (ṭūr eyleyem) 120v2 (göŋlümi)

g.-ümi (aldı) 130r3, 191r6 (göŋlümi)

g.-ümi (ʿarş eyledi) 191v2 (göŋlümi)

g.-ümi (yaḳdı) 192v4 (göŋlümi)

g.-ümüŋ (gencine) 139v1 (göŋlümüŋ)

g.-ümüz 121r6 (göŋlümüz)

g.-ümüz (be'ṡ olmaya) 60v3 (göŋlümüz)

g.-ümüz (evi) 141r2 (göŋlümüz)

g.-üŋ 200v5 (göŋlüŋ)

g.-üŋ (aldı) 130r6 (göŋlüŋ)

g.-üŋ (bütin ṣımaḳ) 90v4 (göŋlüŋ)

g.-üŋ (evi) 121r1 (göŋlüŋ)

g.-üŋ (ḥaḳḳ'a vėr) 67v6 (göŋlüŋ)

g.-üŋde 13r2 (göŋlüŋde)

g.-üŋdeki (şeki gider) 91r5 (göŋlüŋdeki)

g.-üŋden (geçmesün) 113v3 (göŋlüŋden)

g.-üŋi (vėr) 68v3 (göŋlüŋi)

göŋül eri: Uzun uzun bir gayretten sonra, zahirî gerçeği geçerek, her şeyin aslını, gerçeğini görebilme kudretine eren arif kimse. (UO, s. 127)

g. 13r4, 40v4

g.-ni 43r5

göŋül gözi: Manevi temizliğin ve olgunluğun insana verdiği uyanıklık, gördüğü şeyin gerçekliğine varma hassası, kalp gözü, can gözü, sağ görü, basiret. krş. bk. **cān gözi.**

g. (görmeyince) 67v6

g.-n (açar) 183r1

g.-n (açdum) 102v2 (göŋlüm gözin)

göŋül ḳulağı: krş. bk. **Cān ḳulağı.**

g.-la 180r2

göŋülsüz: Alçakgönüllü, mütevazı.

g. 130r4

g. (ḳalmayınca) 163v4

g.-em 97r4

gör-: Görmek; hakikati fark etmek; dikkate almak, dinlemek; yaşamak; düşünmek; rastlamak, karşılaşmak; karşılığını bulmak; anlamak. ***Tas.*** Manevi ilim, feyz almak; perde, engel kaldırılmak; şahit olmak.

g. 2r1, 5r5, 7r3, 8v2, 8v6, 17r2, 17v2, 19r2, 19r3, 30v5, 36v6, 39r4, 42r2, 52v1, 60v5, 66r4, 69r5, 79v5, 80r5, 82v6, 83r2, 97v2, 112v3, 112v5, 113v1, 116r2, 136r2, 148r5, 160r7, 166r3, 171r3, 172r6, 177r2, 177r3, 177v1, 186v6, 190r3, 194r3, 194v1, 195v4

g. (bir g.) 184v4

g. (er g.) 184v4

g. (güzīn g.) 30v5

g. (uŋat g.) 13r2

g.-di 8v6, 17r3, 17r4, 29r2, 94v4, 145r3, 169v6, 184v8, 186v5, 187r5, 187v1, 191v2, 195v2

g.-di (dost yüzini g.) 58v6

g.-di (dost yüzini g. gözüm) 60r2

g.-seyidüŋ 51v3
g.-üben 143v5
g.-üben (ẖoş g.) 110v4
g.-ücek 77r1
g.-üŋ 100v1, 126r1, 173r6, 195v6
g.-üŋ (ġanīmet g.) 127v3
g.-üp (dost yüzin g.) 133r4
g.-üp (kendözüŋi g.) 13v1
g.-üpdür (ʿayne'l-yaḳīn g.) 167r6
g.-ür 36r3, 49r2, 78v3, 88r2, 91r1, 130v6
g.-ür (dīdār g.) 158v5
g.-ür (ne fāide g.) 32v3
g.-ür (yüzini g.) 197v5
g.-üriken (gözüm g.) 35v6
g.-üriken (gözüŋ g.) 42v4
g.-ürken 113v2
g.-ürken (gözüŋ g.) 112r5
g.-ürse 57v4
g.-ürseŋ 74r4
g.-ürsin 13v1
g.-üvėreyin (dost yüzin g.) 151v6

göre (1): Gör, bak, baksana.
g. 71r5, 149v6

göre (2): Uygun olarak, uygun şekilde.
g. 32v5, 47r1

görin-: Görünmek, ortaya çıkmak, zuhur etmek. krş. bk. **görün-**
g.-e 182r1
g.-e (biŋ g.) 17r6
g.-em (ẖoş g.) 101v3
g.-en 90r3
g.-endür 102v3
g.-indi (bunda g. ol ḳadīr) 90r6
g.-medi 46v1
g.-mez (berre g.) 20v3
g.-mez (oldı) 18v4
g.-mez (ẕerre g.) 20v3
g.-ür (zindān g. gözüme) 59r2

görün-: Görünmek, belirmek, gözükmek. krş. bk. **görin-**
g.-di 40r2, 203r5
g.-di (sende g. ḥaḳ) 105v2
g.-di (ṭolu g.) 90v1
g.-mez (oldı) 9v4
g.-mezsin (yaḳın g.) 82r4

görklü: Güzel, temiz, iyi, mübarek, çekici, gösterişli, görkemli.
g. 82r4

göster-: Göstermek, sağlamak; yansıtmak; açık etmek; işaret etmek, tavsiye etmek. ***Tas.*** İlim, feyz, hakikat nasip etmek.
g. 143v5, 173v3
g. (dīdāruŋı g.) 88r5
g. (ḥasretini g.) 146r6
g.-di 176v2
g.-di (kendözüm g.) 129r3
g.-di (kendözümi g.) 135v7
g.-di (ʿöẕür g.) 22r1
g.-diler (yol g.) 124v2
g.-e 54r2
g.-em (kesb g.) 102r3
g.-en 68r3, 122r2, 169v5
g.-en (ʿibret g.) 127r1
g.-en (ṭoġrı yolı g.) 141r6
g.-ene (saʿādet g.) 19v1
g.-eyin 11r2, 153v2
g.-eyin (dostı g.) 181v4
g.-me 45r2

g.-i (yoḳ kişi) 48v2
g.-i (yoḳ kişinüŋ) 48v4
g.-idür (bāṭın g.) 93v4
g.-idür (cān g.) 49r2
g.-ile (bir g. baḳmaḳ) 152r4
g.-ile (bir g. baḳmayan) 70r7
g.-in (baġlamış) 98v4
g.-in (bāṭın g. aç) 103v1
g.-in (bıŋar eyledi) 187v1
g.-in (cān g. açar) 181r5
g.-in (göŋlüm g. açdum) 102v2
g.-in (göŋül g. açar) 183r1
g.-in (ırmaz) 43v5, 97v4, 160r3
g.-indeki 141r4
g.-le 160r7
g.-le (hüner g.) 13v4
g.-ler 158v5
g.-ler (ḳara g.) 144v5
g.-lerden 105r6
g.-leri 28v6, 47r4, 57v4, 57v5
g.-leri (açıldı) 40r3
g.-leri (iki g. kördür) 38v2
g.-lerin (alduŋ) 204r6
g.-lerinde 34v3
g.-lerine 40r2, 40r2
g.-lerini (süzer) 137r3
g.-lerüm (süzüldi) 125r5
g.-lerümi 97v6
g.-lerüŋ 199v3
g.-lerüŋ (aç) 39r6
g.-lerüŋüŋ 105r4
g.-üm 58v6, 78v3, 86v5, 88r2, 145v6, 152r3, 192v4, 195v2
g.-üm (açdı) 129r3, 163v2
g.-üm (açup) 208v5
g.-üm (dost yüzini gördi g.) 60r2
g.-üm (görür) 91r1
g.-üm (görüriken) 35v6
g.-üm (ḥicābın açdum) 155r2
g.-üm (yüziŋe ṭutam) 132r1
g.-üme 20v3, 90r3, 184v12, 185r4, 191v1
g.-üme (ṭopraḳ ṭoldurup) 210r3
g.-üme (zindān görinür g.) 59r2
g.-ümi (dost g. açdı) 135v7
g.-ümi (dost g. siler 181r5
g.-üŋ 47v1, 48r4, 175v4
g.-üŋ (aç) 15v4, 48r3, 75r5, 93v6, 113r6, 134r1
g.-üŋ (fitnesidür) 48v4
g.-üŋ (görüriken) 42v4
g.-üŋ (görürken) 112r5
g.-üŋ (ḥicābın silicek) 94v3
g.-üŋ (ırma) 117r3
g.-üŋ (nūrı) 47v3
g.-üŋ durur 53v3
g.-üŋe 182r1
g.-üŋi (aç) 69r5, 84r4
g.-üŋi (açagör) 78v2
g.-üŋi (açġıl) 47v6
g.-üŋle 80v4

gözet-: Gözetlemek, beklemek, bakmak, ummak; önem vermek, göz önünde tutmak.
g. (ḳapu g.) 12r4
g. (ṣabrı g.) 30r3
g.-düŋ 14v1
g.-me (dip g.) 12r4
g.-me (yolın g.) 79v6
g.-medüm (aṣṣı g.) 108r2

g.-mekden 88r2

g.-meyem (ʿöẕri g.) 123v1

g.-mez (yolın g.) 92r4

gözgü: Ayna; parlaklık, yansıtıcılık. ***Tas.*** Allah'ın kendi güzelliğini kâmil kullarında seyretmesi.

g.-si (ʿışḳınuŋ g.) 176v2

gözle-: Gözetlemek, bakmak, tecessüs etmek, aramak.

g. 33r1, 50r4, 159r1

g.-düm 166v3

g.-me 42r5

g.-r 169v5

g.-rsin 46v1

g.-yen (özini g.) 50v6

göz oğrısı: Gönül gözünü kör eden nefs.

g. 47v2

gözsepek: Köstebek.

g.-dür 116r5

gözsüz: Kör, âmâ. ***mec.*** Gerçeği görmeyen, basiretsiz; kalp gözü kapalı.

g. 130v6, 159v6

g. (olasın) 198v3

g.-lerüŋ 141r4

göz yaşı: Gözyaşı.

g. 101r1 (gözi yaşı)

g. (nice gele) 174v6

g. (sel gibi aḳar) 29r1

g.-n 137r2 (gözi yaşın)

g.-n 7v1 (gözüm yaşın)

g.-nı (dökem) 135r1

g.-nı 174v6 (gözüm yaşını)

g.-yımış 187v1 (gözi yaşıyımış)

ġulġule: (Far.) Dalga dalga ortalığa yayılan gürültü, velvele, bağrışıp çağrışma.

ġ. 17r5

ġurbet: (Ar.) Uzaklık; vatandan ayrı yaşamanın verdiği duygu, gariplik, yabancılık. ***Tas.*** Maksada ulaşmak için vatandan ayrılma, asıl vatan olan ruhlar âlemine göre bu dünya ve bu dünyada bulunma durumu; bu dünyaya alışamama.

ġ.-le (bağrı bişen) 146v4

ġusl: (Ar.) Yıkanma; boy abdesti alma.

ġ. 166v1

ġuṣṣa: (Ar.) Gam, keder, hüzün, tasa.

ġ. 37v6, 58v4, 120r4, 132v3, 153v6

ġ. (yėme) 8v1

ġ.-m (gitdi) 153v6

gūş: (Far.) Kulak.

g. (dut) 44v3

g. (ḥaḳ ola) 50v2

güç: Zulüm, haksızlık, zor, eziyet, sitem; faaliyet; kuvvet, derman, tâkat, enerji.

g. (götürürin) 100v6

g. (olmaz) 161r1

g. (olmış) 39r3

g. (olur) 183r3

g.(c)-i (işi g.) 65v3

g.(c)-ini (götürmedi) 100v6

g.(c)-ini (var g.) 137r1

g.(c)-üm 128v3

gücin: Güçlükle, zorlukla.

g. 183v2

güçlü: Güçlü, kuvvetli; kudretli, sözü geçen, dediğini yaptıran.
g. (ola) 123v5

güft: (Far.) Söz, laf, lakırdı.
g.-ile 120r5

gügercin: Güvercin.
g. 62r5

güher: (Far.) Cevher, mücevher, elmas, inci; öz, esas, aslî maya. ***Tas.*** Hikmetli sözler; mana ve ilahi sıfatlar; Allah'la vuslat.
g. 73r1, 93v2, 93v3, 95v2, 111v6, 152v3
g. (deŋizden g. alası) 201r3
g. (deŋizden g. alduḳ) 201r4
g. (deŋizinden içdi) 152v5
g. (dür ü g. ṣaçar oldum) 145r5
g. (ḥaḳ bir g. eyledi) 185v3
g.-den (buġ çıḳar) 185v4
g.-ler 172r6

gül: (Far.) Gül; gül ağacı. ***mec.*** Cânân, sevgili. ***Tas.*** Teşbihli, mecazlı ve istiareli kullanımına göre anlamı değişkenlik gösterir. Gerçek anlamının dışında Hz. Allah'ın zatı ve sıfatları; Hz. Muhammed; ilim ve feyizle donanmış Arif kimse yerlerine kullanılmıştır.
g. (dėrer) 144v5
g. (dėyüben yıylarıdum) 205v1
g. (diken olma g. ol) 155v5
g. (muḥammed deridür) 136v1
g. (olam) 58v5
g. (senüŋ ḳoḳuŋdan eyü g. bostān içinde bitmeye) 58r1
g. (ü reyḥān ḳoḳusı) 58r2
g.-e 173r6
g.-e (ötmege g. geldüm) 136r6
g.-i 87v1
g.-ile 136v1
g.-ler (kim bize ṭaş atarısa g. nis̱ār olsun aŋa) 200v4
g.-üŋ (ḳızıl g. yüzine) 154r1

gül-: Gülmek, gülümsemek; alay etmek. ***mec.*** Mesut olmak.
g. (dur) 37v2
g.-di 81r3
g.-düm 153v6
g.-em 136r6
g.-en 134v6
g.-erem 128v7
g.-esini (dost u düşmen g.) 181r1
g.-ince 137r3
g.-megüŋ 69v4
g.-mek durur 69v4
g.-mez 136r3
g.-mezüz 96r2

gül-beng: (Far.) Yaygara koparmak, ortalığı velveleye vermek, çığlık. (LXC, gyul-bāng: A loud shout)
g.-ini (nefsüŋ g. ura) 182r3

güle güle: Güle güle, gönül rızasıyla.
g. 99v5, 130r5

gül-istān: (Far.) Gül bahçesi, gülü çok olan yer, gülsen, gülzar. ***Tas.*** İlim ve irfanın, feyzin bol olduğu yer.
g. (eyleyen) 206v2
g. (ola) 58v5

gül-zār: (Far.) Gül bahçesi, gülşen, gülistan. ***Tas.*** Dergâh, tekke.

g. (oldı) 206v2

g.-uma (girdüm) 146v5

gümān: (Far.) Zan, şüphe.

g. 25v5

g. (dutmaya) 58r5

g. (eyledi) 190r6

g. (ḳalma g. içinde) 166r5, 166v6

g. (olısar) 92r3

g. (ṭutmayasın) 38r3

g.-a (vėren) 105v1

g.-dan 102r2

g.-dayıdum 118v4

g.-ı (ṣıdḳı oda yaḳ) 93v6

g.-ı (yaġmaya vėrdük) 108r5

g.-ıla (yatmaġıl) 174v3

g.-um (yaġma olsun) 155r2

g.-uŋ 15r6

gümānsuz: (Far.+T.) Şüphesiz.

g. 65r3, 127v3, 129r4

gümiş: Gümüş, maddî değer.

g.-in (dünye altun g. ḳo) 96r4

güm-rāh: (Far.) Yolunu şaşırmış, doğru yoldan ayrılmış.

g. (olam) 140r1

g. (olmaḳ) 107v2

g. (olup) 67v2

gün: vakit, zaman; gündüz; güneş; defa kere. ***Tas.*** Ahiret günü; ezel bezmi.

g. 12v3, 78v3, 91r1, 110v2, 120r3, 156v4, 156v4, 205r2

g. (ay u g. yürisün) 185v5

g. (beş on g. ʿömür) 15v5

g. (bir g.) 7r4, 11v1, 15v1, 15v3, 51r6, 51r6, 51v1, 57v3, 62r6, 93r1, 107v4, 181v7, 194v3, 207v5

g. (bir iki g.) 51r5

g. (buçuḳ g.) 6v6

g. (bugünki g. durur yarıngı günüŋ) 42r4

g. (deminde) 130v7

g. (dört on g.) 114r4

g. (dutulur) 158v2

g. (dün g.) 10r1, 68v4, 80v6, 101r1, 116r1, 127v7, 153r2

g. (dün ü g.) 67v6, 74v7, 93r5, 107v3, 110r4, 172r1, 202r6

g. (geldükce) 202v3

g. (her g.) 27r2, 35r1, 36v5

g.-den 70v6

g.-den (güne) 69v3

g.-dür (bu g.) 90r6

g.-e 176r3

g.-i 61r5, 175v4, 188v1

g.-i (dünden g. bilmezin) 201v6

g.-i (düni g.) 202r3

g.-in (dün ü g.) 168r2

g.-inde (maḥşer g.) 92v2, 170v4

g.-leri (dün olmış g. gördüm) 144v4

g.-üm (anda çıḳar benüm g.) 153r2

g.-üŋ 112r3

g.-üŋ (bugünki gün durur yarıngı g.) 42r4

g.-üŋ (ʿışḳıla geçsün g.) 92v3

g.-üŋ (ṭoġan g. gėceye beŋzer) 47r2

günāh: (Ar.) Günah, Allah’ın emirlerine aykırı olan davranış; suç, yazık.

g. 209v4

g. (ėtdüm) 208v1

g. (ḳıldum) 157r4

g.-ını (yuyamaz) 98v3

g.-lara (batarsın) 151r1
g.-ları 128r7
g.-larumuz 128r6
g.-laruŋ 61v5
g.-laruŋ (ṭartalar) 205r1
g.-laruŋı 204v7
g.-laruŋı (yuya) 182v5
g.-um 152r2
g.-umı 133v2
g.-uŋ (ṭaġca g. eride) 108v7
g.-uŋı 83v6

günāhlu: (Ar.+T.) Günahkâr, suçlu.
g. 128v4
g. (cānumuza) 172v4

günde: Her gün.
g. 47v2, 91r2, 114r7, 176v3, 198v5

gündüz: Gündüz; güneş, gün ışığı.
g. 66r4, 86r6, 97v6
g. (dün g.) 170r2
g. (gėce g.) 87r6, 169r1
g. (ola) 183r4
g.-i 165r2
g.-i (bayrām ola) 183r2
g.-leri 194v2

gündüzin: Gündüz vakti.
g. 78v3, 91r1

güneh: (Ar.) Günah.
g.-ler (yuyasın) 84r1

güneş: Güneş. ***mec.*** Aydınlık, güzel yüzlü (sevgililer).
g. 47r3, 198r6
g. (yüzlüler) 194r6
g.-i (ilk yaz g.) 136v4

günlik: Günlük.
g. (beş g. ʿömür) 14v5

güt-: İzlemek, takip etmek, riayet etmek, kollamak, idare etmek.
g. 51r2

güveç (1): Yemek pişirmeye mahsus yassıca geniş ağızlı toprak kap. ***Tas.*** Kalp.
g.(c)-i (ṣırsın) 183v3

güveç (2): Güveçte pişirilmiş yemek. ***Tas.*** Kalpteki iman.
g.(c)-i (sebīl olur) 183v3

güy-: Beklemek, dayanmak, sabretmek.
g.-ersin 42v5
g.-mez (bu iş yarına g.) 193r1

güzāf: (Far.) Boş söz, manasız laf.
g. 168r3, 190v3
g. (yerde) 42r1

güzel: Çekici, cazip kimseler.
g.-ler (ḳatında biter) 114v5

güẕer: (Far.) Geçme, geçiş.
g. 106v2
g. (eyledi) 187r3

güzīn: (Far.) Beğenilmiş, seçkin, seçilmiş.
g. 103v1, 151r5
g. (gör) 30v5

H, Ḥ, Ḫ

ha: Sürekli, durmadan; evet, işte.
h. 10r4, 63r1, 150r5, 193v2

ḫāb: (Far.) Uyku. ***mec.*** Gaflet uykusu.
ḫ. 47r4

ḫaber: (Ar.) Haber, nakledilen söz veya bilgi. ***Tas.*** Hz. Peygamber'den yahut sahabe ve tabiinden rivayet edilen hadisler (MSL, s. 1147); hakikat

ilimleri; Allah'tan, ilimden bahseden sohbet.

ḫ. 36r1, 75r6, 79v1, 122r4, 106r3

ḫ. (alayıduḳ) 46r3

ḫ. (aydayıdum) 67r5

ḫ. (ayıtmasun) 57r5

ḫ. (degirü) 11r5

ḫ. (degürdi) 26v5

ḫ. (eyleŋ) 121v4

ḫ. (geldi) 81r1, 99v3

ḫ. (gelicek) 154v5

ḫ. (iletdi) 19r2

ḫ. (işit) 70v4

ḫ. (ṣorana) 81v5

ḫ. (ṣorarısaŋ) 190v3

ḫ. (söyledi) 27r1

ḫ. (söyleme) 66v5

ḫ. (vėr) 24v5, 149v2, 150r5

ḫ. (vėrdi) 145r3, 191v2

ḫ. (vėren) 122r4

ḫ. (vėresi) 186r6

ḫ. (vereyin) 11r2

ḫ. (vėreyin) 130r6

ḫ. (vėriserem) 5r2

ḫ. (vėrmez) 63v5, 82v4

ḫ. (vėrmez ola) 175v4

ḫ. (vėrüŋ) 181v2

ḫ. (vėrür) 113r2, 151v4

ḫ. (vėrürem) 76r3

ḫ. (vėrürseŋ) 207r3

ḫ. durur 94r2

ḫ.-de 76r2

ḫ.-den 43v7

ḫ.-e 12v1

ḫ.-i 50v5, 64r1, 68v3, 182v3

ḫ.-in 14v2

ḫ.-in (aydayın) 20r1

ḫ.-in (bilür) 13r4, 143v2

ḫ.-in (dėsem) 156v1

ḫ.-in (getürür) 65v4

ḫ.-in (ṣor) 157v5

ḫ.-in (verigelem) 128r4

ḫ.-inden (dėyem) 157v3

ḫ.-ini 157v7

ḫ.-ini (aydam) 70v2

ḫ.-ini (ḳulaḳsuz diŋleyesi) 202v5

ḫ.-ler (söyledi) 195v4

ḫ.-üm 72v4

ḫ.-üm (ṣorayın) 152r3

ḫ.-üŋ (söylenür) 153r6

ḫaber-dār: (Ar.+Far.) Haberi olan, haberli, vâkıf.

ḫ. (olmadı) 206r6

ḫabersüzin: (Ar.+T.) Ansızın, habersiz olarak.

ḫ. 137r2

ḥabīb: (Ar.) Sevilen kimse, sevgili, dost; Hz. Muhammed.

ḥ.-i (ḥaḳ ḥ.) 129v3

ḥ.-ile 132v4

ḥabs: (Ar.) Hapis, alıkoyma, bir yere kapama, tutma, zapt etme. ***Tas.*** Beden, dünya.

ḥ. 208v6

ḥ.-ine (ṭamaʿ ḥ. düşdüm) 7v2

ḥācāt: (Ar.) Hacetler, dilekler.

ḥ.-a (varadı) 44v4

ḥāc: (Ar. < ḥācc) Hacca gitmişlik, hac ibadeti yapmışlık.

ḥ. (elli ḥ. terk eyledi) 103v4

ḥac: (Ar. <ḥacc) Hac ibadeti, Kâbe'yi ziyaret.

ḥ. (cürm ü cināyet durur) 167r4

ḥ. (ḥicābdur ʿāşıḳlara) 166v1

ḥ.-a (biŋ kez ḥ. varduŋısa) 193v3

ḥ.-a (emek yėmesün ḥ. bir göŋül yıḳarısa) 165r1

ḫāce: (Far.) Hoca, molla; efendi, sahip, reis. ***Tas.*** Şeyh, mürşit.

ḫ. 71r4, 71r5, 147r5, 151r2

ḫ.-si 182v6

ḫ.-si (ḫāceler ḫ.) 183r5

ḫ.-ler 207r6

ḫ.-ler (ḫācesi) 183r5

ḫ.-mdür 126v1

ḫ.-mile 126v2

ḫ.-müŋ (bāġ-çesine) 126v1

ḥācet: (Ar.) İhtiyaç, lüzum, gereklik, muhtaçlık; dilek.

ḥ. 190v5

ḥ. (ne ḥ.) 33r2, 65r6, 119r5, 141v7, 209v5, 210r2

ḥ.-dür (ne ḥ.) 50v5

ḥ.-üm 123v4

ḥācet-gāh: (Ar.+Far.) Çare kapısı. (STG, ḥājat-gāh: a place of need; a necessary.)

ḥ.-um 195v1

ḫāç: (Erm.) Haç, çarmıh.

ḫ. (öpdi) 103v5

ḫ.-a (ne büte ḫ. ṭaparam) 123r2

ḫ.(c)-ındayuz 96r2

ḥadd: (Ar.) Şeriatçe verilen ceza, kırbaçlama cezası, kamçı ile vurmak. (STG, ḥadd: legal punishment for certain crimes expecially by the lash. LXC, ḥadd: to inflict the canonically defined punishment on an offender; also, to flog)

ḥ.-e (başılan) 127r2

ḥadīs̱: (Ar.) Hz. Muhammed'in sözleri, davranışları ve başkalarının yaptığı kendisi tarafından tasvip edilen hareketleri.

ḥ. 84r2

ḥ.-i (on iki biŋ ḥ.) 150v3

ḥ.-i (peyġam-ber ḥ.) 207v1

ḥ.-ile 111r1

ḫāk: (Far.) Toprak.

ḫ. (cānum ḫ. eyledüm) 129v3

ḫ. (terk ėdem bu ḫ. ü bādı) 139r3

ḫ. (ü sengini) 182r5

ḫ.-in (ayaġı ḫ.) 43v1

ḥaḳīḳat: (Ar.) Gerçek, öz, asıl, cevher, mahiyet, ruh. ***Tas.*** Allah'a erişme yolundaki dört makamdan üçüncüsü. Varlığın birliğinin bilgisi; müşahedeler ve sonrasında Allah'ta fena olmak ve daha sonra Allah'ta baki olmak.

ḥ. 70v2, 80v4, 10v3, 102r6, 110r6

ḥ. (ʿāleminde) 149r3

ḥ. (bir deŋizdür) 78v7

ḥ. (deryāsında baḥrī oldum) 119v3

ḥ. (ere) 183r2

ḥ. (ordusında) 167r5

ḥ.-de 70v1, 79r3, 90v5

ḥ.-dür 32v1, 148r1, 183r3

ḥ.-e (ėrene) 163v7

ḥ.-e (ėrenlere) 164r3

ḥ.-e (ėresin) 203v1

ḥ.-üŋ (kāfiri) 70v4

ḥ.-üŋ (maʿnāsın bilmediler) 78v6

ḥākim: (Ar.) Hükmeden, buyruğunu yürüten, hükmü geçen, egemen.

ḥ. 159r1

ḥ.-i (olasın) 161r1

ḥaḳīr: (Ar.) Değersiz, itibarsız, küçük.

ḥ. 140r5

ḥaḳ(ḳ) (1): (Ar. <ḥaḳḳ) Allah, Cenabıhak, Hüda. Varlığı ezelden ebede sabit olan, hiçbir değişikliğe uğramadan var ve daimî olan, batıl olmayan anlamında Allah'ın en güzel isimlerindendir.

ḥ. 27v6, 43r2, 49v4, 51v5, 54r6, 73v3, 77r1, 78v4, 81v6, 93r5, 93v6, 96r6, 102v3, 104v2, 105v2, 106r2, 112r4, 114r5, 118r6, 119v2, 121r1, 121v2, 133r6, 152r4, 152r7, 155v6, 181r3, 181r4, 185v3, 185v6, 193v5, 200v3, 200v4, 201r6, 203v3, 206v3, 207v5

ḥ. (çalab'um) 128r6, 128r6

ḥ. (çalab'uŋ) 122r1

ḥ. (çalab'uŋ emrile) 74r3

ḥ. (çalap) 172v5, 199r5, 204v3

ḥ. (dīdārını görmeyiser) 162r6

ḥ. (ḥabībi) 129v3

ḥ. (ḥażretine varuban) 110v4

ḥ. (ʿışḳına göŋül vėren) 89r2

ḥ. (ḳapusı) 103r2

ḥ. (ḳapusın açar oldum) 145r5

ḥ. (ḳatında) 76v4

ḥ. (kelāmı) 169v7

ḥ. (kelāmını) 132v4

ḥ. (muṭīʿ-i ḥ.) 139v5

ḥ. (nūrı) 183v7

ḥ. (nūrın gördüm) 136v4

ḥ. (sende göründi ḥ.) 105v2

ḥ. (şarābın içmiş gibi) 208r2, 208r3

ḥ. (şarı) 148r1

ḥ. (ṭurağı göŋülde) 201v5

ḥ. (varlığından söyler) 148v6

ḥ. (yalvarıcı) 77r3

ḥ. (yolı) 13r2

ḥ. (yolın) 200r3

ḥ. (yolın göresin) 39v2

ḥ. (yolına) 90v3, 98v4

ḥ. (yolına gel) 42v4

ḥ. (yolına teslīm olur) 56v4

ḥ. (yolına uyaḳdı) 127r4

ḥ. (yolından ṭaşra dura) 38r4

ḥ.-a 68v6, 77v1, 98r2, 102v2, 104v2, 117v4, 121v2, 176v2, 186r5

ḥ.-a (bir derse) 34v6

ḥ.-a (ėr) 67v6

ḥ.-a (ėrdi) 76r5

ḥ.-a (ėrdüŋ) 107v5

ḥ.-a (ėrenler) 108v6

ḥ.-a (ėrse gerek) 108v6, 152r5

ḥ.-a (giden yolı) 12v6

ḥ.-a (göŋlüŋ ḥ. vėr) 67v6

ḥ.-a (göŋül ḥ. uzayuban) 62r4

ḥ.-a (göŋüldedür ḥ. ṭuraḳ) 93r6

ḥ.-a (gözleri ḥ. açıldı) 40r3

ḥ.-a (ʿışḳuŋ ḥ. ėrgürür) 158v5

ḥ.-a (münācāt ėde) 187r5

ḥ.-a (rükūʿat eyledi) 195r6

ḥ.-a (şükr eyledi) 7r2

ḥ.-a (şükür eyledi) 186r2

ḥ.-a (şükür ḳıldı) 19r5

ḥ.-dan 38v4, 71v3, 75r4, 90v4, 166r5, 184r1, 201v4, 207v1

ḥ.-dan (ayırdı) 32v2

ḥ.-dan (ayru degülidüm) 118r3

ḥ.-dan (daʿvā mı ėdersin) 107v2

ḥ.-dan (destūr oldı) 114r3

ḥ.-dan (ėrer dürlü naṣīb) 163r6

ḥ.-dan (gelen āvāz) 60v3

ḥ.-dan (gelen şerbeti içdük) 161r6

ḥ.-dan (gelür ḫayr u şer) 70r2

ḥ.-dan (ʿināyet oldı) 133v3

ḥ.-dan (işi ḥ. bilenler) 91v5

ḥ.-dan (naṣīb olmasa) 111v6

ḥ.-dan (naẓar oldı) 145r5

ḥ.-dan (rızḳını ḥ. bile) 201r7

ḥ.-dan (yaŋa yürindi) 203v3

ḥ.-dur 166r5

ḥ.-ı 22r4, 93r5, 181v5

ḥ.-ı (ʿayān göresin) 154v4

ḥ.-ı (bildi) 201r6

ḥ.-ı (bilmez) 96r6

ḥ.-ı (bulalum) 81r6

ḥ.-ı (buldı) 81v1

ḥ.-ı (buldum) 121r3, 163r3, 196v5

ḥ.-ı (bulıncaydı) 121r3

ḥ.-ı (ėy ḥ. görmez) 97v2

ḥ.-ı (göre) 61v6

ḥ.-ı (görene) 81v5

ḥ.-ı (her bir çiçek biŋ nāzıla ḥ. öger) 69v1

ḥ.-ı (istemegil ḥ. ıraḳ göŋüldedür) 93r6

ḥ.-ı (kendüde gördi) 201r6

ḥ.-ı (ṭuyanlara) 42r5

ḥ.-ı (ṭuyasın) 13r6

ḥ.-ıla 76r6

ḥ.-ıla (biliş oldum)102v3

ḥ.-ıla (birlik ola) 81v4

ḥ.-ıla (olmadısa) 103r1

ḥ.-içün 24r1

ḥ.-umı (gördüm) 102v3

ḥ.-uŋ 100r4, 102v4, 188r4

ḥ.-uŋ (der-gāhında) 187v3

ḥ.-uŋ (ḫānı bişüpdurur) 181v5

ḥ.-uŋ (ḫaznesine girdüm) 145r5

ḥ.-uŋdur 117r2

ḥaḳ(ḳ) (2): (Ar. <ḥaḳḳ) Layık, münasip, müstehak; doğru, gerçek; hisse, nasip, pay; adaletli, âdil; bir insana ait olan şey, harcanmış emek, verilmiş emekten doğan manevi yetki; gıyap.

ḥ. 103r5, 106v6,

ḥ. (ola) 50v2, 50v2

ḥ. (sözleri alġıl) 178v1

ḥ. (terāzū) 76v6

ḥ. (terāzū ḳurıla) 170r6

ḥ.-dan 50r3

ḥ.-dur 118v4, 109v2, 172v4

ḥ.-ı 50r2, 50r3

ḥ.-ı (ḫırḳa ḥ.) 198v4

ḥ.-ı (ḳonşı ḥ. boynuŋdayısa) 156r3

ḥ.-ı (söyle) 50v3, 91r5

ḥ.-ıla 50r3

ḥ.-ın (sözüŋ ḥ. işit) 113v3

ḥ.-ın (ataŋ anaŋ ḥ.) 156r2

ḥ.-ına 12r2

ḥ.-ısa 114r1

ḥ.-uma 208v2

ḥaḳḳe'l-yaḳīn: (Ar.) Ayan beyan niteliğinde apaçık bilgidir. Marifet sahiplerine mahsustur. Toprağa bağlı beşerî vasıflardan sıyrılmanın gerçekleşmesi ve vuslat isteyen kimsenin bu dereceye erişmesiyle elde edilir. Kulun görülen şeyleri gözü ile apaçık gördüğü gibi gaybı da öylece müşahede etmesi, gayb hakkındaki bilgisini kesinleştirerek oradan dosdoğru haberler vermesidir. Tevhit lisanı ile cemʿu'l-cem hâlidir. (MTTS, s. 448-450)

ḥ. 117v5, 167v1

ḥ.-dür 3v4, 3v6

ḥaḳlu: (Ar.+T.) Haklı, hakka uygun, doğru, yerinde.

ḥ.-sın 50v4

ḥāl: (Ar.) Oluş, bulunuş, suret, keyfiyet, durum. ***mec.*** Güç, kuvvet, takat, mecal. ***Tas.*** Kulun gayreti ve kastı olmadan sırf Allah'ın lütfu olarak kalbe gelen ve nefsanî sıfatları ortadan kaldıran mana, feyiz ve bunların dervişe geçici olarak verdiği coşkunluk ve cezbe.

ḥ. 32v6, 35r2, 113r5, 117v2

ḥ. (ādāb-ı ḥ.) 3r4

ḥ. (cevāb vėresi ḥ. gerek) 111v2

ḥ. (dört dürlü ḥ.) 2v6

ḥ. (dört ḥ.) 183r6

ḥ. (her ḥ.) 29v3, 29v4

ḥ. (içinde ḥāl) 116v4

ḥ. (olısar) 24r3

ḥ.-de 37r3, 104r5, 176v3

ḥ.-dedür 32r2

ḥ.-den 26r3

ḥ.-den (ḥāle düşdi) 115r3

ḥ.-den (ḥāle düşesin) 45r6

ḥ.-den (ḥāle gelmedi) 66v6

ḥ.-den (ḥāledür) 92v7

ḥ.-deyem 136r6

ḥ.-deyisem 88r3

ḥ.-dür 21r5, 21v6, 23v3, 32r1

ḥ.-e (ʿaceb ḥ. geldüm) 135v6

ḥ.-e (dönerise) 159v4

ḥ.-e (ḥālden ḥ. düşesin) 45r6

ḥ.-e (uymaz) 53r5

ḥ.-i 29r3, 29v5, 37r4, 38r6, 67r2, 72r2, 83v5

ḥ.-i (ʿarż-ı ḥ.) 52r4

ḥ.-i (bilimez) 165r1

ḥ.-i (bilür) 66v2

ḥ.-i (döner) 178v3

ḥ.-i (ḥāllendi) 168r4

ḥ.-i (ḳālden seçemedüŋ) 103v3

ḥ.-i (yoḳdur) 31v3

ḥ.-ile 14r4

ḥ.-ile (geldi) 168r3

ḥ.-ile (ḳalursaŋ) 15r5

ḥ.-in 26v4, 30v6

ḥ.-in (vuṣlat ḥ. aydıserem) 164r3

ḥ.-in (vuṣlat ḥ. bilenlere) 164r3

ḥ.-inden 141v5

ḥ.-inden (bilmez) 115r3

ḥ.-ine 103v1

ḥ.-ine (baḳmaz) 192r4

ḥ.-ini 37r1, 67r1

ḥ.-ini (yarına ḳoymaz) 53r5

ḥ.-ler (ḳatı ḥ. ola) 113v5

ḥ.-leri (düşvār ḥ. gördüm) 144v2

ḥ.-leri (nice oldı) 194r3

ḥ.-üm 136r5

ḥ.-üm (ʿarż ėtmege) 126v2, 126v3

ḥ.-üm (bilüp) 206r3

ḥ.-üm (nice ola) 125r6

ḥ.-üm (ṣormaz) 97r3

ḥ.-ümden 130r4

ḥ.-ümi (bil) 7r6

ḥ.-ümi (bilürsin) 210r2

ḥ.-ümüz (bilmeyince) 163v6

ḥ.-ümüze 178r2, 178r3

ḥ.-üŋ 115v1

ḥ.-üŋ (bilmez ola) 176r1

ḥ.-üŋ (göresin) 16r6

ḥ.-üŋ (ḳalmazdı) 51v3

ḫalāiḳ: (Ar.) Yaratılmış olanlar, mahlukat, insanlar.

ḫ. 37r2, 120r2, 132r6, 143v6, 170v2, 171r5, 207v1

ḫ.-ler 177v3

ḥāl-daş: (Ar.+T.) Hâldaş, aynı hâlde olanlar.

ḥ. 178r3

ḥ. (olan) 71r3

ḥ. (olmaz) 178r2

ḥ.-ı 189r5

ḫāliḳ: (Ar.) Yaratıcı, yoktan var eden, Allahın yaratıcı sıfatı.

ḫ. 8v6, 73r6

ḫ.-dur 80v1

ḫalīlī: (Ar.) Gerçek dosta ve dostluğa ait; Hz. İbrahim ile ilgili. ***Tas.*** Nefisten kurtarıp Hakk'a yaklaştıran.

ḫ.-dür 173v5

ḫāliṣ: (Ar.) Hilesiz, katkısız, saf, içten, samimi.

ḫ. (cān dudaġı ḫ. gerek) 180r2

ḫ. (gāh ḫ. geh muḫliṣ olam) 140v3

ḫ. (heves içinde) 166v1

ḫalḳ: (Ar.) İnsanlar, yaratılmış olanlar.

ḫ. 34v2, 98r3, 131r4, 133v5

ḫ. (bu ḫ. ögüt eşitmez) 92r4

ḫ. (üzre āyetüŋ var) 86v2

ḫ.-a (fetvā vėrürsin) 150v5

ḫ.-a (rāzum açdum) 136r2

ḫ.-a (sālüs̱lıḳ ṣatan) 200r1

ḫ.-a (server eyledi) 186v5

ḫ.-a (ṭapduḳ maʿnāsın ṣaçduḳ) 161v2

ḫ.-dan 73r6

ḫ.-dan (meded ėrmez ola) 175v5

ḫ.-ı 178v3

ḫ.-ı (ʿālem ḫ.) 136v3, 149r6, 169v3

ḫ.-ı (bostān ėdinmişdür) 136v6

ḫ.-uŋ 131r3, 207r6

ḥalḳa: (Ar.) Çember biçimindeki insan dizisi.

ḥ. (olup) 125v3

ḥallāc: (Ar.) Pamuk atıcısı. ***mec.*** Dağıtmak, darmadağın etmek.

ḥ. (panbuġı gibi atılup) 134r2

ḥallāc-ı manṣūr: (Ar.) Adı Ebu'l-Mugısü'l-Hüseyin b. Mansûru'l-Beyzavî olan Mansûr (857-922) İran'ın Tur kasabasında doğdu. Basra'ya yerleşti, evlendi ve tasavvufla ilgilendi. Hind ve Türk memleketlerinde İslamı yaymaya çalıştı. Hakkında birçok menkıbe

vücûda getirilen Mansûr, aslında hallâc (atıcı, pamuk atan) değildir. Bir gün hallâc olan dostuna bir iş buyurdu. O da bu iş için dükkandan ayrılınca Mansûr onun vaktini çaldığını düşündü ve parmağının işaretiyle dostunun işlerini devam ettirdi. Bu kerametinden dolayı Mansûr'a "Hallâc" lakabı verildi. Tasavvuf yolunda ilerleyince fenafillah'a ulaştı ve Ene'l Hak (Ben Hakk'ım) dedi. Bu sözün bâtınî manasını değil de zahirî manasını ele alanlar onu münkir kabul ettiler. Bazıları da sırları, ehil olmayanlara açtığı için üstadının bedduasına uğradığını söylerler. Bunun üzerine hapse atıldı ve 8 yıl hapiste kaldı. Bu sırada "Tavâsîn" adlı eseri yazdı. Karmatîler'in Kâbe'yi tahrip etmelerine Hallâc'ın sözü sebep gösterildi. Bu yüzden katline hüküm verildi. Halifenin de tasdikiyle Bağdat'ta sırayla kamçılandı, vücûdu parça parça edildi, darağacına çekilerek teşhir edildi, sonra da kafası kesilerek cesedi yakıldı. ***Tas.*** İnancı ve aşkı uğruna her şeye göğüs germe ve ölmenin sembolü. (ADŞS, s. 185-186) krş. bk. **manṣūr, baġdādī.**

ḥ. 91r4

ḥ.-ıla (dāra aṣılan benem) 127r3

ḥ.-la (söyleridüm ene'l-ḥaḳḳ'ı) 129v2

ḥāllen-: (Ar.+T.) Bir hâlden başka hâle girmek, yeni bir hâl peyda etmek. ***Tas.*** Zikir sırasında kendinden geçmek.

ḥ.-di (ḥāli ḥ.) 168r4

ḫalvet: (Ar.) Yalnız kalma, arınmak, tenhaya çekilme; tenha ve kapalı yer. ***Tas.*** Kalbin halktan boşaltılması, kalbi tecellilere hazırlama, bütün himmet ve gayretin Hâlık'ın emrine yöneltilmesidir. Halvette zikir, ilahi zatın zikrine dönüşür. Bu zikir, müşahede, mükaşefe ve hakikati ayan beyan görme ile yapılan zikirdir. İlahi zat'ın zikrinden maksat da zikir nurunun kalbe bir cevher hâlinde yerleşmesidir. Bu sayede his nehirlerinin kirlettiği kalp havuzu berraklaşır ve havuzun kendisi ortaya çıkarak temiz su görülür. (MTTS, s. 317-318)

ḫ. 24v4, 94r4, 164v3

ḫ. (ola) 64v2

ḫ. (olmaduŋ) 32r3

ḫ. (olur) 162v4

ḫ.-inüŋ 84v2

ḫ.-lerde (diz çöküp) 74v7

ḫām: (Far.) Çiğ, pişmemiş. ***Tas.*** Henüz ruhen olgunlaşmamış olanlar, ruhen çiğ olanlar, yolun başlangıcında olanlar ve aşk vadisine adım atmamış olanlar.

ḫ. (dirligi ḫ.) 30r4

ḫ. (endīşelerde) 13v2

ḫ. (ḫurd u ḫ.) 139r6

ẖ. (içüm ẖ.) 76r3

ẖ.-ıdum (ʿışḳ bişürdi) 145r7

hāmān: (Ar.) Hz. Musa zamanındaki Mısır Firavunu'nun veziri. Kâhinlerden Hz. Musa'nın doğacağını öğrenip Firavun'a erkek çocukları öldürtmesini tavsiye eden kişidir. O da Kârun gibi çok zenginmiş. Firavun için iki iş yapmıştır. Biri rasathane olan yüksek bir kuledir. Diğeri de büyük bir sepete bağladığı gerges kuşları ile onların üstüne bağladığı et parçasıdır ki Firavun buna binerek Musa'nın Tanrısı'nı vuracağını söylemiştir. (ADŞS, s. 187)

h.-ıla 138v2

ḥamd: (Ar.) Kulun Allah'ın yüceliğini, sonsuz lütuf ve ihsanı karşısında yaradanına minnet ve şükran duygularını bildirmesi.

ḥ. (ü şükr ėtdi) 2v4

ḥamiyyet: (Ar.) Milli şeref ve haysiyet, fazilet.

ḥ. 32v2

ḥamle: (Ar.) Saldırma, hücum.

ḥ. (ėderler) 148r4

ḥ. (ėtdi) 203r6

ẖamr: (Ar.) Şarap.

ẖ. 207r2

ẖāmūş: (Far.) Susmuş, sessiz.

ẖ. (olam) 140r6

ḥamza: (Ar.) Hz. Hamza. Hz. Peygamber'in amcası ve süt kardeşidir. Mekke'de hatırı sayılır, kuvvetli ve kıymetli bir kişiydi. Bedir ve Uhud savaşlarında büyük kahramanlıklar gösterdi. Uhud savaşında Vahşî adlı bir bedevi tarafından şehit edildi. (ADŞS, s. 190) Yiğit biri olduğu için hakkında pek çok efsane anlatılmıştır. Özellikle Hamza-nâme adlı eserler onun yiğitliklerini anlatır.

ḥ.-la 118v3

ḥ.-yı (ḳāf'dan aşuran) 131r6, 141r4

ḥamzaca: (Ar.+T.) Hz. Hamza kadar.

ḥ (biŋ ḥ. ḳuvvet vermiş) 56r4

ẖān: (Far.) Yemek, yemek sofrası; nimet, lütuf, ikram.

ẖ. 10r4, 35r1

ẖ. (döşer) 10r4

ẖ. (döşeyüp) 131r1

ẖ.-ı (ḥaḳḳ'uŋ ẖ. bişüpdurur) 181v5

ẖan: Hükümdar, sultan, hakan. ***Tas.*** Allah.

ẖ. (meclisinde oturur) 9v6

ẖ. (taẖta oturan ẖ. neyimiş) 100r5

ẖ.-dan (sulṭān u ẖ. fāriġ) 101v5

ẖ.-ına (birlik ẖ. ḳandum) 155r3

ẖandān: (Far.) Gülen, şen, neşeli, sevinçli.

ẖ. (olam) 137r6

ẖ. (yarġumı ẖ. dutaram) 122v4

ẖāne: (Far.) Ev.

ẖ. 107r5

ẖānedān: (Far.) Kökten asil ve büyük aile, soy; evi açık, asil ve cömert kimse; ev sahibi.

ẖ. (göŋlümüz evi ẖ.) 141r2

ẖ.-dayıdum (ulu ẖ.) 120r3

ẖānende: (Far.) Okuyucu, şarkı okuyan.

ẖ.-yidüm 132v2

ẖān u mān: (Far.) Ev bark, ocak, aile; varlık, zenginlik, mal mülk.

ẖ. 40v5, 92v7, 100r6, 160r1

ẖ.-ı 58r5

ẖ.-ı (ʿışḳa fidā ẖ.) 92v6

ẖ.-ın (ġarḳa vėre) 171r1

ẖār: (Far.) Değersiz, itibarsız, hakir, zelil.

ẖ. (olam) 139v3

ẖarāb: (Ar.) Yıkık dökük, viran; perişan, hüzünlü, gamlı. ***Tas.*** Dünyevi istekleri yok etmiş âşığın gönlü; âşığın beşerî sıfatlarının harap olması, cismanî varlığının fâni olması, kendinden çıkıp yokluk mahalline ulaşması.

ẖ. 65r6

ẖ. (beyābān-ı ẖ.) 140r4

ẖ. (ėtdi) 27r4

ẖ. (ola) 170r5

ẖ. (olmayınca) 164r1

ẖ. (olmış) 144v2

ẖ. (olur) 65r6

ẖ. durur 85r5

ẖ.-ısa 160r2

ḥarām: (Ar.) Haram, dinin kesin yasakladıkları; kendi hakkı olmayan şeyler, yasak, doğru olmayan.

ḥ. 168v2, 206v6

ḥ. (sensüz dirligüm ḥ.) 141v4

ḥ.-dan (elüŋ kesgil) 75r7

ḥ.-ı (yėmeyenler) 101r4

ḥ.-ile 207r2

ḥ.-la (nefsi ḥ. ṭoylayan) 115v6

ḥ.-uŋ (yenmedügi) 101r4

ḥarāmī: (Ar.) Haydut, yol kesen eşkiya, şakî. ***Tas.*** Nefs ve nefsin kuvvetleri.

ḥ. 11v1, 69r2

ḥ. (çoḳ bu yolda) 31r2

ḥ.-den 71v3

ḥ.-ler 11r3

ẖarc (1): (Ar.) Harcama, tüketme, sarf, feda.

ẖ. (dost yolına ẖ. olmaġa) 180v2

ẖ. (döküli ẖ. eyle) 87v3

ẖ. (ėdem) 142r3

ẖ. (neŋ var yola ẖ. eyle) 192r7

ẖ. (varı ẖ. oldı) 49v2

ẖarc (2): (Ar.) Arzu; isteğine uygun, münasip olan, uygun şey, layık.

ẖ.-a 14v5

ẖ.-ısı (söylemegüŋ ẖ.) 70r4

ẖ.-ısı (söylememek ẖ.) 70r4

ẖarc (3): (Ar.) (ẖāric’den) Hariç, dış, dışarı, dışında.

ẖ.-ı 19v5

ẖ.-ıya 19v4, 54r1

ḥarekāt: (Ar.) Hareketler, manevralar, kımıldanmalar, hedefe ilerlemeler, yol tutmalar.

ḥ. 142v6

ḥ. (vėrür) 63v5

ḥareket: (Ar.) Davranışa, faaliyete geçme, Allah’a doğru yürümek. (LXC, ḥareket: Progress in the path towards God.)

ḥ. (ėtdi) 116v6

ẖāricī: (Ar.) Yasa dışına çıkan, isyan eden, yabancı, hakkı olmadan bir şeyi

isteyen kimse; geçmişte Hz. Ali'ye isyan eden bir zümrenin de adıdır.

ḫ.-ler 44r1, 44r2

ḥarīf: (Ar.) Arkadaş, dost, meslektaş, kimse, adam. ***Tas.*** Aynı derecede, aynı makamda, aynı ölçüde olmak.

ḥ. 177r1, 204v2

ḥ.-ler 9v5

ḥarīr: (Ar.) İpek.

ḥ. 99r3

ḥ. (ṭonlar geyer) 8v3

hārūt: (Ar.) Büyü ve sihirde meşhur bir meleğin adı. Arkadaşı Marut ile birlikte Kur'ân'da adları anılır. (Bakara/102) Haklarındaki en meşhur rivayet şudur: İnsanların isyanlarından yakınan bu iki melek Allah'a buna nasıl tahammül ettiğini sormuşlar. Allah da, insanlarda şehvet vardır, size de şehvet versem, siz de isyan edersiniz demiş. Onlar isyan etmeyeceklerini söyleyince, Allah onlara şehvet verip yeryüzüne inmelerini buyurmuş. Bâbil'de gündüzleri insanların davalarına bakıyorlar, geceleri İsm-i Âzam duasını okuyarak göğe çıkıyorlardı. Kocasından şikâyetçi olan Zühre adındaki güzel bir kadını görünce ikisi de kadına vuruldular ve ondan kâm almak istediler. Kadın onlara ya içki içmelerini, ya kocasını öldürmelerini ya da puta tapmalarını şart koştu. Bunlar üçüncü gün bunlardan en hafifi olan içki içmeyi kabul ettiler. Ancak içkiyi içince, puta da taptılar, kadının kocasını da öldürdüler. Zühre, onların sarhoşluk anında onlardan İsm-i Azam duasını öğrendi ve semaya yükseldi. Allah da onu gökyüzünde parlak bir yıldıza çevirip insanlara ibret olsun diye orada bıraktı. İşte Zühre (Çobanyıldızı, Venüs) bu kadın imiş. Allah, Harut ile Marut'u onların seçimi olan bu dünya azabıyla cezalandırdı. Babil'de ateş dolu bir kuyuya baş aşağı asıldılar. Aşağılarındaki suya asla erişemiyorlardı. Kendilerine müracat eden kişilere sihir ve büyü öğretiyorlar; ancak bunu yapmanın günah olduğunu söylüyorlarmış. (ADŞS, s. 194; AG-1, s. 443)

h. (mārūt) 171r3, 177v1

ḥaṣad: (Ar.) Ürün, elde edilen sonuç, semere. ***Tas.*** İlahi aşk.

ḥ.-ı 171r6

ḥased: (Ar.) Kıskanma, başkasında olan nimeti çekememe, o nimetten mahrum kalmasını isteme.

ḥ. 3r3, 33v3, 83r3

ḥ. (odı yaḳdı) 34r2

ḥ.-den 32v3

ḥ.-den (el yuyısar) 39r4

ḥ.-i (oda ur) 83r6

ḥ.-le 31r4

ḥāṣıl: (Ar.) Husule gelen, peyda olan, ortaya çıkan, üreyen; semere, netice.

ḥ. 113v2, 167r5

ḥ. (ėtdüm) 101r3

ḥ. (oldı) 70v6

ḥ.-a (geldi) 78r2

ḥ.-a (geldüm) 136v2

ḥasret: (Ar.) Hasret, kavuşma arzusu, özleyiş, iştiyak.

ḥ. durur 146r6

ḥ.-ini (göster) 146r6

ẖāṣṣ: (Ar.) Saf, hâlis, kıymetli, emsalsiz; seçkin, seçilmiş; özel, mahsus; keyfiyet. ***Tas.*** Gönderilmiş peygamberler, kâmil insan modelleri.

ẖ. (güher) 93v2

ẖ.-ı (yüz yigirmi dört biŋ ẖ.) 120r3

ẖ.-ı (Allāh'uŋ ẖ.) 139v5

ẖ.-ıdur 70r4

ẖ.-lar 13r2

ẖāṣṣ-ı ẖavāṣṣ: (Ar.) Hasların hası, gerçeğe en yakınlar.

ẖ. 167r4

ẖāṣṣ u ʿāmm: (Ar.) Seçkin kimseler, aydınlar ve halk, herkes. krş. bk. **ʿāmm u ẖāṣṣ.**

ẖ. 10v5, 19v4, 54r1, 102r4, 103r6, 104v3, 141v4

ẖ.-ı 189v6

ẖāṣṣü'l-ẖāṣṣ: (Ar.) En seçkin, en has, en âlâ. ***Tas.*** Hak yolunda keşf ve şuhud makamına ulaşmış ve ilimleri şuhuda dayanan kimselerdir.

ẖ. 170r1

ẖ.-dan (ola) 59r2

ẖāṣṣü'l-ẖavāṣṣ: (Ar.) Seçkinlerin seçkini. ***Tas.*** Manevi hayatı en mükemmel şekilde yaşayan seçkin kimseler, ariflerin en seçkini.

ẖ. 179r2

ẖasta: (Far.) Hasta, sağlığı bozuk.

ẖ.-ya (varduŋısa) 208r2

ḥasūd: (Ar.) Çok kıskanç, haset eden, kıskanan.

ḥ 31r6, 31v4

ḥ.-a 34r3

ḥ.-ıla 34r4

ḥ.-uŋ 33v4

ḥasūdlıḳ: (Ar.+T.) Kıskançlık, hasetçilik.

ḥ. 33r5

ḥ.-dan 34r3

ḥāşā: (Ar.) Asla, katiyen, hiçbir şekilde; bu mümkün değil, Allah göstermesin, lafı bile edilmez.

ḥ 123r6, 146r5, 182r4

ḥāşe-li'llāh: (Ar.) Allah göstermesin, asla, katiyen, hiçbir vakit.

ḥ. 210r1

ḥaşer: (Ar.) Kalabalık, kıyamet yeri gibi.

ḥ. durur 94r4

ḥaşerāt: (Ar.) Böcekler, küçük hayvanlar. ***Tas.*** Çok ve maneviyat için zaralı olmalarından dolayı nefsin arzu ve istekleri.

ḥ.-ı (nefs ḥ.) 8v6

ḥ.-ı (nefsüŋ ḥ. 5v2

ḥaşr: (Ar.) Ölüleri diriltip mahşere çıkarma, kıyamet. ***Tas.*** "Ölmeden evvel ölünüz." sırrına ererek benliği yok edip Hakk'ın varlığıyla dirilme.

ḥ.-a (derilüben ḥ. vara) 61v1

ḥ.-a (neşre) 117v5

ḫaṭ: (Ar.) Görüntü, görünüş.

ḫ. (ṣūret ü ḫ. baġladı) 189v5

ḫaṭā: (Ar.) Aslına uygunsuzluk, kusur, kabahat, yanılgı; günah.

ḫ. 50r6

ḫ. (ḳılma) 111v2

ḫ.-dur 19v5

havā: (Ar.) Hava.

h.-ya 66r5

h.-ya (aġup) 141r1

ḥavāle: (Ar.) Havale etme, üstüne bırakma, yöneltme, yönlendirme; sorumlu tutma; görmeyi engelleyen örtü, engel.

ḥ. 5r3, 14r1

ḥ. (eyledi) 177r5

ḥ. (oldı) 190r5

ḥ.-dür 92v5, 179v5

ḫavuf: (Ar.) (ḫavf'dan) Korku, ḫavf.

ḫ. (ʿāşıḳa yoḳdur ḫ.) 170v4

ḫavf ü recā: (Ar.) Korku ve ferahlık. ***Tas.*** Kalbi dengeleyen iki zıt duygudur. Havf, gelecekte hoşlanmadığı bir şeyle karşılaşma (günahlar dolayısıyla ateş ve cehennem) düşüncesiyle kalbin yanıp tutuşması ve üzülmesi; recâ ise Allah'ın kendisine olan lütfunu bilmesinden dolayı kalbin neşe duyması ve O'nun rahmetinin genişliğinden huzur bulmasıdır. Kimilerince kalpte havf baskın olmalıdır, denmiştir. Havf, Allah'ın azameti karşısında kalbin harekete geçmesidir. Kalbe yerleştiğinde orada bulunan şehvetleri yakar, dünya hırsını kovar. Yalnızca Allah ile ünsiyet edip kalbini O'na bağlayan ve vaktini devamlı olarak Hakk'ın cemâlini müşahede ile geçiren kimse, geleceği düşünecek vakit bulamayacağı için, kendisinde havf ve recâ diye bir şey kalmaz. (MTTS, s. 335-344)

ḫ. 65v6, 150r6

ḥavṣala: (Ar.) Anlayış, akıl, zihin; insanın kabul edebilme ve tahammül derecesi.

ḥ. (ne ḥ. ola bende) 90r3

ḥ.-sı (dar) 34r1

ḥ.-sı (ʿışḳıla ṭolmış durur) 158r3

ḥavvā: (Ar.) Hz. Havva.

ḥ. (ādem ḥ.) 149r4

hay (1): Haydi; ha, sakın, asla, sakın ha, aman.

h. (gel ʿamel ėdelüm) 172r7

h. (ḳanāʿat h. dėmezse) 203r6

hāy (2): (Far.) Vah! Eyvah!

h. (u hū ėderler) 9r5

ḥayā: (Ar.) Utanma, sıkılma, edep, ar, namus.

ḥ 3r4

ḫayāl: (Ar.) Hayal, düş, suret; heves; saplantı, kuruntu.

ḫ. 113v3

ḫ. (dünye yėldür ya ḫ.) 117r5

ḫ.-lerde (ḳalmaġıl) 147v2

ḥayāt: (Ar.) Hayat, dirilik, canlılık.

ḥ.-ı 3v10

ḥayāt ṣuyı: (Ar.+T.) Hayat suyu, ölümsüzlük suyu. krş. bk. **āb-ı ḥayāt.**

ḥ.-n 107v7

ḥayıf: (Ar.) Yazık, eyvah, heyhat; esef, zulüm, haksızlık. ***mec.*** Boş, anlamsız.

ḥ. 26r3

ḥ.-a (vardı) 13r5 (ḥayfa)

ḫayli: (Far.) Hayli, epey, çokça.

ḫ. 26v2

ḫay(ı)r: (Ar.) İyi hâl ve davranışlar; iyilik, yardım, ihsan.

ḫ. 67r4, 161v4, 209r6

ḫ. 19v4 (ḫayır)

ḫ. (eyle) 113v2

ḫ. (ḥaḳ'dan gelür ḫ. u şer) 70r2

ḫ. (işe) 31v6

ḫ. (işlere düşgil) 115v1

ḫ. (u şerri şaçan sensin) 179v5

ḫ.-a (döndi) 145v2

ḫ.-dan 114v6 (ḫayır)

ḫ.-ı 209r6

ḫ.-ıla (olısar) 29v5

ḫ.-lara 173v5 (ḫayır)

ḫ.-u 145v1

ḫ.-um (şerrüm yazılısar) 205v3

ḫ.-uŋ 150v4

ḫ.-uŋ (birisi ḫ. yazar) 169r3

ḥayrān: (Ar.) Şaşmış, şaşakalmış, şaşırmış; hayrette kalan, tutkun. ***Tas.*** Allah'ın kudretine, hikmetine ve yaratıcılığına karşı duyulan en son duygu mertebesi olup ifadeye sığmaz ve orada sadece susulup o "hâl" yaşanır.

ḥ. 144r1, 160v1

ḥ. (eyle) 152v7

ḥ. (eyler) 178r1

ḥ. (ḳaladur) 93r3

ḥ. (ola) 61r5

ḥ. (olam) 137r6, 139r6

ḥ. (olup) 109v4, 122r3

ḥayvān: (Ar.) Hayvan. ***mec.*** Akılsız, idraksiz, özünü yitirmiş.

ḥ. 116r4, 122v5

ḥ. (olam) 138r2, 139v2

ḥ. (olur) 116r4

ḥ. (zekātsuz ḥ.) 32v6

ḥ.-dadur (zevāl cān ḥ.) 93v3

ḥ.-dan 150v1

ḥayy: (Ar.) Diri, canlı, hayat sahibi; daima diri, canlı ve ölümsüz olan, Allah'ın adlarındandır.

ḥ. (ḳayyūm u ḥ. ol) 45v4

ḥ. (yā ḥ. u yā mennān olam) 140v3

ḥayż: (Ar.) Hayız, aybaşı. ***mec.*** Yasaklılık hâli.

ḥ.-ıdur (kişinüŋ ḥ. aġzında ġaybet) 44v1

ḥaẕer: (Ar.) Sakınma, kaçınma, korunma, çekinme.

ḥ. (eyleye) 32v5

ḥāżır: (Ar.) Hazır, huzurda, meydanda, amade.

ḥ. 42v3, 93r5, 130v5, 157r3, 201r6

ḥ. durur 22v2

ḥ. (eyledi) 186r5

ḥ. (ol) 109r2

ḥ. (ola) 59v3

ḥ. (oldı) 2r2

ḥ. (olġıl) 22v5, 22v5

ḥ.-ları 109r2

ḥāżırlıḳ: (Ar.+T.) Hazırlık, her bir iş için her zaman her yerde hazır olmaklık.

ḥ.(ġ)-ın 69v2

ḥazīn ḥazīn: (Ar.) Hüzünlü hüzünlü, kederli kederli, mahzun mahzun.

ḥ. 151r6

ḫazīne (1): (Ar.) Hazine, define, servet, memba. ***Tas.*** Âlemde dağınık hâlde bulunan hakikatler insanda toplanmıştır. Böylece insan lütfun ta kendisi olduğuna göre sen bir hazinesin. (İAS, s. 299) Her şeyi sarıp sarmalayan ilahi rahmetler; bütün aklî hakikatler; varlık hazineleri ve ilahi feyizler. krş. bk. **ḫazne.**

ḫ. 107v1

ḫ.-den 173r3

ḫ.-m (genc ü ḫ. sensin) 60r3

ḫ.-sin (firʿavnuŋ ḫ.) 62v5

ḫ.-ye (vara) 45v4

ḫazīne (2): (Ar.) Döl yatağı, döl yolu, hazne.

ḫ.-ye (düşdi) 114r3

ḫazne: (Ar.) Hazineden bozmadır. bk. **Hazine (1)**

ḫ.-ler 45v5, 179v3

ḫ.-si (ġaybet ḳoyanuŋ ḫ. ṭolu) 44v2

ḫ.-sinde (pādişeh ḫ.) 44v3

ḫ.-sine (ḥaḳḳ’uŋ ḫ. girdüm) 145r5

ḥażret: (Ar.) Yakın olma, yakınlık; huzur, kat, nezd; Allah. ***Tas.*** Hakk’ın zuhur ve huzur mahalli ve onun cemâl ve kemal mahallidir.

ḥ. (olur) 89r4

ḥ.-de 4v2, 171r3, 174r2, 177v1

ḥ.-e 122r5, 187v6, 195r5

ḥ.-e (aġdı) 75v3

ḥ.-e (baġlu elüm) 195r6

ḥ.-e (dutdum yüzüm) 129r3

ḥ.-e (ṭopraġuŋ cevherini ḥ. ėrgürdüm) 196r3

ḥ.-e (yönteldüm yönüm) 125r6

ḥ.-inde 6r1, 6v6, 41v3

ḥ.-inden 5r4

ḥ.-ine (ḥaḳ ḥ. varuban) 110v4

ḥ.-üŋden 209v4

hėce (1): (Ar.) Hece.

h.-si (ḳur’ān h.) 182v5

h.-yimiş 101r3

hėce (2): (Ar.) Mezar taşı.

h. (dikeler) 147r5

helāk: (Ar.) Ölme, yok olma, mahvolma; perişan olma.

h. (olur) 33v5, 109v3

ḥelāl (1): (Ar.) Helal, haram olmayan, meşru; hak.

ḥ. 146r4

ḥ. (ola) 84r3

ḥ. (olmaya) 59v6

ḥ. (yėnmez) 206v6

ḥ.-dür 40v1

ḥelāl (2): (Ar.) Nikâhlı eş, zevce.

ḥ.-uŋ 173v4

hele: (Far.) Hele, madem, madem ki; öncelikle.

h. 63r2, 207v4

ḥelvā: (Ar.) Helva. ***mec.*** İyi ve hayırlı sonuç olarak karşılığını almak.

ḥ.-ya (acısı ḥ. ėrdi) 29r6

hem: (Far.) Hem, aynı zamanda.

h. 3r1, 33r3, 50v2, 74r3, 76v5, 85v4, 88v4, 103r2, 110r5, 122r1, 127r2, 128v6, 129v2, 135v2, 152v4, 153r2, 163r1, 189v4, 205r6

h. ... h. ... 58v5, 58v5, 88v2, 88v2, 117r3, 117r3, 120r5, 120r5, 127v6, 127v6, 137v3, 137v3, 140r3, 140r3, 140r3, 140r6, 140r6, 140v2, 140v2, 157r3, 157r3, 160v1, 160v1, 169r5, 169r5

hemān: (Far.) Öylece, böylece; daima; hemen, derhal.

h. 6r2, 11r3, 21r5, 23v4, 81r2, 92r4, 116v1, 131r5, 131v1, 135v4

hem-dem: (Far.) Birlikte, samimi, canciğer, dost.

h. (olamaz) 20r5

hemīşe: (Far.) Daima, her vakit, her zaman.

h. 13v1, 106r5, 108v5, 112v2, 112v2, 123r1

hem-rāh: (Far.) Yoldaş, yol arkadaşı.

h. (olam) 140r1

hem-rāz: (Far.) Sırdaş, dost.

h. (oldı) 88v3

henūz: (Far.) Daha, hâlâ, şimdiye kadar; daha şimdi, yeni.

h. 63v4, 64v5, 71r5, 108r5, 109v3, 162v6, 175r4, 197v1

hep: (Far.) Hep, bütün; her zaman, daima.

h. 37r2, 42v6, 45r1, 61r6, 74r1, 74v1, 77r4, 90v5, 98r3, 102r4, 102v3, 117r2, 125v4, 133r5, 144v2, 170v1, 170v2, 170v2, 172r3, 174r1, 176r3, 191r3, 205r6

hepisi: (Far.+T.) Hepsi, bütünü.

h.-nde 170r6

her: (Far.) Her, hep, bütün; her an.

h. 12v1, 20v4, 23r4, 26v1, 27v3, 29v5, 42r6, 43v6, 48v1, 49v6, 57r6, 59r1, 59v3, 65v3, 66v2, 67r2, 67r3, 67r4, 68r3, 70r1, 72r5, 72r5, 72r6, 73r5, 75r4, 84v3, 88v2, 88v5, 90r3, 93r1, 93r5, 102v3, 103v6, 109r3, 109v4, 117v4, 129v5, 132r5, 134v1, 139v5, 153r1, 153v1, 159v1, 162v5, 167v3, 168r4, 169r1, 179v2, 179v6, 179v6, 180v1, 184r2, 185r4, 189r2, 190v4, 197v5, 200v3

h. (bir) 18r2, 59v4, 63r3, 66r2, 69v1, 69v2, 69v5, 72r4, 99v6, 125v5, 144r2, 162v1, 169v4, 182v5, 191r1, 203r3

h. (biri) 31r5, 107r4, 122r1, 168r3

h. (birinde) 147v6

h. (birine) 45r5

h. (birinüŋ) 125v5

h. (birisi) 5r3, 7v4, 80r4, 125v6

h. (dem) 10v3, 46v2, 58v2, 84v4, 87r2, 87r3, 88v2, 88v4, 90r2, 93r3, 122v4, 153r6, 160v7, 181r7, 183v7, 203r1

h. (gün) 27r2, 35r1, 36v5

h. (ḥāl) 29v3, 29v4

h. (ne) 18v3, 56v4, 70v6, 73v6, 108v5, 159v4, 176v3

h. (ne olsa) 34r5

h. (nice) 70v3

h. (yėre) 163r5

hergiz: (Far.) Asla, katiyyen, hiçbir vakit, hiçbir suretle.

h. 49r3, 58r2, 58v2, 92r1, 111v4, 132v3, 146r2, 153r5, 153r6, 174r1, 185r5, 191v1

hevā: (Ar.) Arzu, heves, zevk, meyil, geçici istek. ***Tas.*** Nefsin arzu ve isteklerine düşkünlük, dünya zevklerine kapılma.

h. 15v1, 15v2, 15v4, 57r3, 89r1, 134v4, 208v5

h.-ya 16r2

h.-sından (geçmezlere) 144r3

hevāset: (Ar.) Karşı konulamaz arzu, düşkünlük, nefsaniyet. ***Tas.*** Nefse uymak, arzuların peşinden gitmek.

h. (dartmaġa) 209v2

h.-i (elden bıraḳ) 200v6

h.-üŋ (kökin kesdi) 200r6

heves: (Ar.) Arzu, istek, meyil; gelip geçici arzu, devamlı olmayan istek. ***Tas.*** Nefsin tabiatın gereğine meyletmesi, suflî cihete yönelip ulvî cihetten yüz çevirmesi, nefsin hoşuna giden şeylere yönelmesi. "(SU, s. 165)

h. 99r6, 166v1

h. (dört h.) 3r2

h.-ler 164v1

h.-lerden (geçe) 164v1

hevl: (Ar.) Korku, korkma, ürkme.

h.-i 170v3

hey: Hey! Seslenme ünlemi.

h. 89v5, 92r3, 96r4, 174r2, 201v4

heybet: (Ar.) Korku ve saygı uyandıran görünüş, ululuk, azamet, ihtişam. ***Tas.*** Allah'ın azameti ve kudretinin tecellisi karşısında sufinin kalbinde uyanan saygı, mahabbet. (İMB, s. 148)

h.-den 61v4

h.-e (döymez) 175v5

h.-e (ḳalur) 158v2

h.-i 3v11

h.-inden (eridi) 152v1

h.-üŋ 85v6

heybetlü: (Ar.+T.) Heybetli, haşmetli, ihtişamlı.

h. (oldı) 207r5

heyhāt: (Ar.) Yazık, ne yazık.

h. (heyhāt) 47r6

hezār: (Far.) Bin.

h. 20v3, 154r1

hezārān: (Far.) Binlerce, bin kere.

h. 88v3, 95v2

ḥıḳd: (Ar.) Gizli düşmanlık, öç alma arzusu, kin.

ḥ. (u ḥasedi oda ur) 83r6

ḥ.-dan (ḥasedle ḥ. ṣaḳın) 31r4

ḥırḳa: (Ar.) Dervişlerin üstlerine giydikleri, biçimi ve rengi mensup oldukları tarikata göre değişen kollu, yakasız, pamuklu giyecek.

ḫ. 166r3, 198v4

ḫ. (cübbe vü ḫ.) 103v4

ḫ.-yıla (tāc yol varmaz) 193r7

ḫırḳa-pūş: (Ar.+Far.) Hırka giyen fakîr, derviş.

ḫ. (eyledi) 191v5

ḫırmen: (Far.) Harman. ***mec.*** Edinimler, kazançlar.

ḫ.-lerini (yėle vėre) 15v3

ḥırṣ: (Ar.) Hırs, kuvvetli istek; bir şeyi istemek ve onun için çalışmak.

ḥ. (evinden ṭaşra çıḳ) 106r2

ḥ. (u hevā) 57r3, 89r1, 134v4

ḥ.-umuz 96r1

ḫıṣāl: (Ar.) Hasletler, huylar, güzel huylar.

ḫ. (dört ḫ.)3r4

ḫışım: (Ar.) Akraba, yakın kişi.

ḫ.-uŋ 182r4

ḫışm: (Far.) Kızgınlık, öfke, gazap.

ḫ. 179v5

ḫ. (ėdüp) 172v2

ḫ.-ı 4r1

ḫ.-umdan 20r2

ḫıtāmü'l-mürselīn: (Ar.) Peygamberlerin sonuncusu.

ḫ. 210v2

ḫıyānet: (Ar.) Hainlik, sadakatsizlik, vefasızlık, iyilik bilmeyiş, nankörlük.

ḫ. (ėde) 64v3

ḫ. (eyler) 33r6

ḫ.-edür 119v2

ḫıżır: (Ar.) Hızır Aleyhisselam. Âb-ı hayat içtiği için ölümsüzlüğe erdiğine, bereketi temsil ettiğine ve kul sıkıştığında imdadına yetiştiğine inanılan, bir görüşe göre peygamber bir görüşe göre velî olan zat. ***Tas.*** Âb-ı hayatı bulmuş olan ve âb-ı hayatı çevresindekilere akıtan mürşid-i kâmil.

ḫ. (ilyās) 208r4

ḫ. (u ilyās) 185r5 (ḫıżr)

ḫ.-la 112r3

ḥicāb: (Ar.) Utanma, sıkılma; perde, örtü, engel. ***Tas.*** Gönülde Hakk'ın tecellisine ve ilahi hakikatleri görmeye engel olan ve insanı Allah'tan uzaklaştıran maddî, manevi her şey; Allah dışındaki her şey.

ḥ. 47r4, 67r4, 82r4, 102v5, 105v6

ḥ. (olduŋ) 106r1

ḥ. (olmaz) 53r3

ḥ. durur 85r6

ḥ.-dasın 102v5

ḥ.-dur 166v1

ḥ.-ı (yıḳa) 105v6

ḥ.-ı (yırtamaduŋ) 25r3

ḥ.-ıdur (göz ḥ.) 78r7

ḥ.-ımış 108r4

ḥ.-ın (göz ḥ. silesi) 201v1

ḥ.-ın (gözüm ḥ. açdum) 155r2

ḥ.-ın (gözüŋ ḥ. silicek) 94v3

ḥ.-um (giderem) 143r3

ḥ.-uŋ (aç) 113r1

ḥ.-uŋ (yıḳ) 106r2

ḥicābsuz: (Ar.+T.) Engelsiz, perdesiz, örtüsüz.

ḥ. 181r5

hicrān: (Ar.) Ayrılık; içe dert olan, onulmaz, dinmez acı.

h. (olam) 140r1

hīç: (Far.) Hiç, asla, değersiz.

h. 10r5, 12v5, 14r4, 15r2, 21v5, 22r2, 24r3, 26v6, 27v1, 33v3, 33v4, 34r4, 34v5, 37v5, 38r2, 40v4, 43v5, 51v2, 57r3, 57v3, 58r3, 58r6, 60v3, 66r2, 66v6, 67v6, 74r1, 76r5, 83v5, 90v1, 91v2, 94r4, 96v2, 105v1, 108r2, 110r1, 115r3, 116v5, 121r4, 123v6, 127v3, 129r4, 134v5, 136v6, 137r2, 146r1, 150v6, 157r2, 157r3, 165v4, 167v4, 170r2, 173v5, 175v2, 179v4, 180r3, 180r5, 185r2, 185r3, 190v3, 191v1, 192v3, 194r6, 200r2, 206r4, 210r4

h. (bir) 96r1, 157v6

hidāyet: (Ar.) Doğru yolu gösterme, Hakk'a sevketme, hayır ve sevap yollarını gösterme; doğru yol, Hak yolu, Müslümanlık.

h. (ėrdi) 144r3

h.-i 3v2

ḫidmet: (Ar.) Hizmet, iş, görev; kulluk.

ḫ. (eyle) 59v5

ḫ. (ḳapusından) 200v2

ḫ.-inde 25r4

ḥikāyet: (Ar.) Hikâye.

ḥ. 63r7

ḥikmet: (Ar.) Hikmet, felsefe, adalet, ilim, hilm, peygamberlik, Kur'ân-ı Kerîm, İncîl, veciz söz. (EC, s. 276) ***Tas.*** Varlıkların en yücesini bilgilerin en üstünüyle bilme; Allah'ın kulun kalbine koyduğu eşyanın hakikatiyle ilgili kalbî ilim; Allah'ın her şeyi yaratmadaki gizli amacı; akıl erdirilemeyen gizli sebep.

ḥ. (ʿilm ü ḥ.) 181r6

ḥ. (ʿilm-i ḥ.) 153v1

ḥ. (südin emen) 141r5

ḥ.-e 60r5

ḥ.-i 2r1, 4v7, 61r1

ḥ.-ümile 129r5

ḥ.-üŋ 68r4, 86r5, 178v7

ḫilāf: (Ar.) Yalan.

ḫ. 65r2

ḫilʿat: (Ar.) Padişahlar ve vezirler tarafından mükafat olarak giydirilen işlemeli kaftan. ***mec.*** Tabiat yeşillenmek; bir davranışı benimsemek. ***Tas.*** İlahi lütuflar, aşk, din, iman.

ḫ. (geydi) 173r3

ḫ. (vėrdüŋ) 204r2

ḫ. durur 206r6

ḫ.-ı 12r5

ḫ.-in (ṭoġurlıḳ ḫ. gėyesin) 53v6

himmet: (Ar.) Yardım, ihsan; çalışma, şevk, gayret. ***Tas.*** Erenlerin dilediklerini yerine getiren manevi gücü, ilhamın saflığı sayesinde gerçekleşen düşünceler; kalbin tamamıyla Allah'la birleşmesi, O'nun dışındaki her şeyden de ayrılması, kalbin mana için tecrîd edilmesi. (MTTS, s. 377-378)

h. (alan) 174r6

h. (geyeni) 184v3

h. (nefsümüŋ h. eri) 200v1

h. (olmayınca) 67v5

h. (olmaz) 34v3

h.-i (erenlerüŋ h.) 81v6

h.-i (yüzi ṣuyı h.) 74r4

h.-idür (erenüŋ h.) 74r3, 74v1

h.-ine (mühr uruldı) 37v4

h.-ini (erenlerüŋ h.) 134v1

h.-leri 198v4

ḥisāb: (Ar.) Hesap; hesaplaşma, sorgulama. ***Tas.*** Allah'ın kullarını mahşerde iyi ve kötü amellerine karşılık tafsilatıyla sorguya çekmesi.

ḥ. 65v5, 82v2

ḥ. (alalar) 172v3

ḥ. (ṣorılıcaḳ) 111r4

ḥ.-ı 38r1, 42r6

ḥ.-ı (ėtdiler) 117r1

ḥ.-ıdur 78r7

ḥ.-ın (vėr) 113v1

ḥ.-uŋı (alayıduŋ) 51v4

ḥ.-uŋı (alġıl) 117v2

ḫiṭāb: (Ar.) Seslenme, yöneltme. ***Tas.*** İnsanın ancak gönlünde duyduğu ve hissettiği sesleniş, gönüldeki konuşma.

ḫ. 82v1

ḫ.-ın (göz ḫ. bildüŋise) 78r6

ḫo: (Far.) Hod, kendi; muhakkak. krş. bk. **ḫod**.

ḫ. 66v1, 66v1

ḫod: (Far.) Kendi, bizzat; esasen, zaten, sadece; de, dahi. krş. bk. **ḫo**.

ḫ. 15r4, 47v1, 56v3, 62r5, 70v5, 78r7, 78v1, 82r4, 82v4, 94r2, 94r2, 100r4, 100v1, 121v1, 123r6, 134r5, 142v2, 142v3, 142v4, 142v4, 169r4, 169v6, 188r6, 210r2

ḫod-ārā: (Far.) Kendini süsleyen, kendini medheden, mağrur.

ḫ.-m 72v6

ḫod-bīn: (Far.) Sadece kendini gören, kibirli, mağrur; bencil.

ḫ. (ilinden geçdüm) 124r5

ḫ. (olup) 22v6

ḫod-kibr: (Far.+Ar.) Kibre tapan, kendini beğenmiş.

ḫ.-dür 33v3

ḫor: (Far.) Değersiz, bayağı, hakir.

ḫ. (görmegil) 198r5

ḫorlıḳ: (Far.+T.) Ehemmiyetsizlik, değersizlik, bayağılık, adilik.

ḫ. 73r5

ḫorus: (Far.) Horoz.

ḫ.-uŋuz 83v3

ḫoş: (Far.) Güzel, iyi, tatlı, memnun edici.

ḫ. 18v5, 23v2, 27v2, 29v3, 39v2, 69v1, 76r4, 86r5, 126v6, 155r6, 172r3, 172v7, 173r5, 178r4, 187v5, 192v3, 195r6, 195v1, 195v4, 196v1, 209v6

ḫ. (dutġıl) 198v2

ḫ. (eyleyem) 134v1

ḫ. (geçerler) 10r1

ḫ. (geldi) 186r5

ḫ. (görinem) 101v3

ḫ. (görüben) 110v4

ḫ. (oldı) 29r3, 185r3

ḫ. durur 68v4

ḫ.-dur (başum) 124r6

ḫ.-dur 90r5, 131v3, 162v3

ẖ.-ı 191r1

ẖ.-ları (meclis ẖ.) 85v3

ẖoş-ārāyiş: (Far.) Süsü hoş, cezbedici, gönlü çelen.

ẖ. 60v5

ẖoşlıḳ: (Far.+T.) Hoşluk.

ẖ.(ġ)-ıla 63r5

ẖoşnūd: (Far.) Memnun, razı.

ẖ.-am 141r2

ẖū: (Far.) Huy, mizaç, tavır, eda; ahlak.

ẖ. 139v1

ẖ. (eyü ẖ.) 2v5

ẖ. (yavuz ẖ.) 45r2

ẖ. durur (yavuz ẖ.) 14r1

ẖ.-sı (begenesi ẖ. yoḳdur) 34v1

ẖ.-sı (yavuz ẖ.) 30v4

hū (1): (Ar.) O. ***Tas.*** Allah'ın mutlak gayb olan hüviyeti, temaşası mümkün olmayan zatı.

h. 140v5, 140v5

h. (olam) 140v5

hū (2): (Ar.) Seslenme.

h. (hāy u h. ėderler) 9r5

ẖūlı: (Far.+T.) Huylu, mizaçlı, tabiatlı; huy edinmiş, âdet edinmiş. krş. bk. **ẖūlu.**

ẖ. 74r4

ẖūlu: (Far.+T.) Huylu, mizaçlı; huy edinmiş, âdet edinmiş. krş. bk. **ẖūlı.**

ẖ. (şīrīn ẖ. dil-ber) 176r6

ẖ. (şīrīn ẖ. dil-berüm) 189r2

ẖ.-dur (ʿāṣī ẖ.) 50v1

ẖ.-lara (eyü ẖ.) 75r6

ẖ.-yısaŋ 19v1

ẖudā: (Far.) Allah.

ẖ.-dan 37v4, 40r3

ẖulḳ: (Ar.) Huy, tabiat, yaratılış. ***Tas.*** Kötü sıfatlardan arınmak, övülmüş sıfatlarla donanmak. Mahşerde gerçekler açığa çıkar ve insanlar ahlaklarının suretinde haşrolurlar. (SCS, s. 203)

ẖ. (eyü ẖ. u ʿamel) 111r3

ẖ.-lar (eylegil) 91v6

ḥulle: (Ar.) Cennette giyilecek elbise.

ḥ. 171v2

ḥ.-ye 41r3

ẖumār: (Ar.) İçkiden sonra gelen baş ağrısı, sersemlik.

ẖ. 67r3, 95r3, 106r5

ḥūr: (Ar.) Huri, cennet kızları.

ḥ. 41r4, 41r4, 78v4, 109v4, 141v7, 170r2, 179r3

ḥ.-ıla 58v1

ẖurd u ẖām: (Far.) Kırık dökük, parça parça.

ẖ. 139r6

ḥūrī/ḥūri: (Ar.+Far.) Cennet kızı. ***mec.*** Dünyalık çok güzel kız. ***Tas.*** (148v2, 148v3) İlim; iyi ve güzel sıfatlar.

ḥ. 146r3, 153r4

ḥ. (bir ḥ.) 148v2

ḥ.-ler 84r3 (ḥūriler)

ḥ.-lerden 134v2

ḥ.-si 58r6 (ḥūrisi)

ḥ.-ye (aḳmaz) 41r3

ḥ.-yi 146r4, 148v3

ẖurrem: (Far.) gönül açan, şen, sevinçli, güleryüzlü.

ẖ. (oluban) 115v5

hūş-yār: (Far.) Aklı kendine yar olan, aklı başında, akıllı, uyanık.

h.(-ı ġāfil) 139r6

ḥūt: (Ar.) Büyük balık, balina. ***Tas.*** Balığın karnı kastedilmiştir. Dünya ve cisim zindanını anlatmak için kullanılmaktadır. (SCS, s. 206)

ḥ. (baṭn-ı ḥ.)137v5

ḫūy: (Far.) Huy, mizaç, alışkanlık.

ḫ. (ṣatan) 115v4

ḫ.-ıla 23v4

ḫ.-la 14r2

ḥüccetlü: (Ar.+T.) İspatlı, kanıtlanmış, delilli.

ḥ. (oldı) 207r3

ḥücre: (Ar.) Küçük oda, odacık. ***Tas.*** Halvete çekilmek için kullanılan oda, halvethane, çilehane.

ḥ.-de 98r2

ḥ.-si 84v2, 154v3

ḥük(ü)m: (Ar.) Hâkimiyet; önem, kuvvet, geçerlilik; tesir, nüfuz, kudret; emir, buyruk.

ḥ. (ėde) 120v5

ḥ. (ėdebile) 101v5

ḥ. (ėdeni) 196v6

ḥ. (ėder) 72r5, 133r1

ḥ. (ėdüp) 135r4

ḥ. (eyleye) 170v2

ḥ. (eyleyen) 135v3

ḥ. (eyleyüp) 141r5

ḥ. (-i revān) 78r2

ḥ. (isleri) 198r7

ḥ. (-i sulṭān dutaram)122v1

ḥ. (-i sulṭāndayıdum) 120r1

ḥ. (süren) 121v6 (ḥüküm)

ḥ.-i revān 120r1, 165v4

ḥ.-ine (dīvleri ḥ. ḳoyan) 135v3

ḥ.-ine 197r5

ḥ.-iyile 66r4

ḥ.-iyle 201v2

ḥ.-leri (etdüŋ) 62v4 (ḥükümleri)

ḥ.-üm (geçdi) 209r2

ḥ.-üm (revān) 122v1

ḥ.-üm (yürür) 122v1

ḥ.-ümdedür 122v2, 129v5

ḥ.-üŋ (geçer) 158r5

ḥ.-üŋden 209r2

ḥ.-üŋe (dīvler ḥ. girür) 158v1

ḫülāṣa: (Ar.) Özet, kısaltılmış şekil, sonuç.

ḫ.-sıdur (sözüŋ ḫ.) 70r5

hümā ḳuşı: (Far.+T.) “Kafdağı’nda ve daimî karlar bölgesinde yaşadığı kabul edilen, boz renkli, kanatları zümrüt yeşili, gölgesinin bir kimsenin üzerine düşmesi o kimsenin başına devlet kuşu konacağına alamet sayılan, çok büyük, yırtıcı, efsanevî kuş.” (MSL, s. 1330) “Refah, kudret ve mutluluğa giden bir baht açklığının sembolüdür.” (ADŞS, s. 216)

h. 74r5, 190v5

hümā’l-ekmelīn: (Ar.) İnsan-ı kâmil.

h. 210v2

hüner: (Far.) Ustalık, beceriklilik, maharet; bir şeyi iyi bilmekten, iyi yapabilmekten gelen marifet.

h. 29v2, 38v3, 106r2

h. (ere ėresin) 13v4

h. (eyledi) 187r1

h. (gözle) 13v4

h.-üme (birikiser) 20r6

hünerlü: (Far.+T.) Hünerli, marifet sahibi. ***Tas.*** Eğitimli insan.

h. (ṭaş olur degül) 116v1

ḥürmetlü: (Ar.+T.) Saygı ve itibar gören; büyük.

ḥ. (oldı) 207r2

I, ʿI

ıldurum: Yıldırım.

ı. (urdı) 37v3

ılduz: Yıldız. krş. bk. **yılduz.**

ı.-dan 73v1

ı.-ını (ʿāşıḳuŋ ı.) 189r4

ı.-lar (bağı ḳırıla) 61v4

ı.-lar (çoḳ ı. eyledi) 185v4

ılı-: Ilımak, hafif ısınmak.

ı.-dı 125r7

ınıḳ-: İtaat etmek, boyun eğmek.

ı.-dı 8v4, 44r3

ır-: Ayırmak, cüda kılmak, uzaklaştırmak, bölmek.

ı.-ar (ṭağları yolından ı.) 56r4

ı.-duŋısa (göŋül ı.) 193v3

ı.-ma (göz ı.) 79v3

ı.-ma (gözüŋ ı.) 117r3

ı.-maya 193r2

ı.-maz (gözin ı.) 43v5, 97v4, 160r3

ıraġ: Uzak. krş. bk. **ıraḳ**

ı. (düşer) 127v4

ı. (ėde) 95v5

ı. (oldı) 10r3

ı.-a (düşesin) 11v5

ıraḳ: Uzak. krş. bk. **ıraġ.**

ı. 19v4, 28v2, 48r3, 73r1, 78r4, 93r6, 94r5, 105r6, 178v7, 196r5, 199r2

ı. (baḳma) 103v2

ı. (düşdi) 77v4

ı. (düşenlerüŋ) 11v6

ı. (ḳalduŋ) 103r1

ı. (olma) 116v2

ı. (olur) 46r5

ı. (sefer ḳılmaġıl) 94r4

ı.-dur 96v2

ıraḳlıḳ: Uzaklık, uzak olma. ***Tas.*** Hak yolundan ve gönül dostlarından uzaklaşmak.

ı.-dan (beri gelem) 127v4

ırıl-: Ayrılmak, uzaklaşmak, uzaklaşıp kaybolmak; yorulmak, yorgunluk duymak.

ı.-a (ṭağlar yerinden ı.) 61v4

ı.-madın (ḳayyım ṭuran) 141v2

ı.-madın (ṭura) 6r1

ı.-mayam (der-gāhuŋdan ı.) 60v4

ı.-mayup (duran) 141v1

ı.-maz 165v4, 197r4

ırılmasuz: Yorgunluk duymayan; ayrılmayan.

ı. 129r5

ırmaġ: Irmak, nehir. ***Tas.*** Vahdet yolunun yolcusu, derviş; “yağmur damlalarını denize ulaştıran ırmaklar gibi talibi kendine çeken ve vahdete ulaştıran pîr, mürşit.” (CKH, s. 101) krş. bk. **ırmaḳ.**

ı. (oldı) 17v2

ı. (olduḳ) 161v5

ı.-ıdı 17v5

ı.-ıla 163v1

ırmaḳ: Irmak, nehir. ***Tas.*** Dostun yoluna doğru giden ve gücüne güç katan derviş; insanın nasibi olan her ilim veya amel. krş. bk. **ırmaġ.**

ı. (dört ı.) 103r1

ı. (gibi çağlaram) 128v7

ı. (olup aḳan) 128v6

ı. (on sekiz ı. geçdüm) 124v3

ı.-lara (gel çağıran) 141v2

ı.-ları (seyr ėdüp) 153v4

ʿıruż: (Ar.) Dünyalık, mal mülk. (LXC, ʿaraż, ʿıruż: worldly goods, property.)

ʿı. (ser-māye olmaz) 41v3

ıṣlat-: Islatmak, su vermek. ***mec.*** Eğitmeye çalışmak.

ı.(d)-urısaŋ 116v1

ıṣmarla-: (Far.+T.) Tevdi etmek, emanet etmek; tenbih etmek, tavsiye etmek.

ı.-dı 193v5

ıṣṣısuz: Issız, sahipsiz. krş. bk. **issüz.**

ı. (ḳala) 174r1

ışı-: Işık vermek, ışığını göstermek, parıldamak, aydınlanmak.

ı.-dı 66r5

ışıḳ: Işık, aydınlık. ***mec.*** İnsanın yolunu düşünce ve duygularını aydınlatan yol gösterici manevi güç; kurtuluş.

ı. (ne ı. vardur göresi) 194v2

ʿışḳ: (Ar.) Aşk, sevgide aşırılık, mahabbette sınırı aşma, sevdiğinin özelliğine intikal etme; "sevgi insanı bütünüyle kuşatıp, sahibini sevdiğinden başka her şeye karşı kör ettiğinde ve bu hakikat bedeninin bütün parçalarına, kuvvetlerine ve ruhuna işlediğinde, kanın damar ve ette akması gibi aktığında, bütün eklemlerini titrettiğinde, varlığıyla birleştiğinde, beden ve ruh olarak bütün parçalarını sardığında ve artık o kişide başka bir şeyi sığdıracak bir nokta kalmadığında, işte bu durumda sevgi aşk adını alır." (İAS, s. 302) "Aşk, hem âşık, hem de maşuk için esrarengiz bir aynadır. Hem kendini, hem maşuku ve hem de ağyarı gösteren ayna." (MTTS, s. 1152) "Tasavvuf ehlinin kalbini avını kapıp götüren şahin gibi Allah'ın huzuruna çıkaran vasıta; insanı tümüyle yakıp kavuran ilahi ateş." (İMB, s. 23, 59) ***Tas.*** Allah'ın âlemleri yaratma sebebi; kalpte ortaya çıkan ve seveni sersemletip yakan ilahi ateş; Hak yolcusunun bineği; aşk, bütün varlıkları eritip yok eder.

ʿı. 41v5, 41v5, 57r5, 57r5, 59r6, 59v6, 66v3, 68r2, 68r2, 68r2, 70v5, 72r4, 79v1, 80v1, 85v3, 88v1, 88v1, 89r4, 110r2, 110r2, 111v2, 122r5, 138r6, 151v7, 152r5, 153v6, 157v3, 157v4, 157v4, 157v4, 157v5, 157v6, 157v7, 158r3, 160r4, 162v7, 168v3, 171r2, 171r5, 177r6, 177v3, 177v6, 178r1, 180r6, 180v1, 191v5, 197r5, 198v6, 206r6, 206r7

ʿı. (alasın) 41v4

ʿı.-a (cünbiş eyledi) 192r1
ʿı.-a (dost ʿı. ulaşaldan) 60v2
ʿı.-a (döyemedi) 59r3
ʿı.-a (düşmeyen) 206v1
ʿı.-a (düşürdi) 145r7
ʿı.-a (fidā ḫān u mānı) 92v6
ʿı.-a (gelincek) 101r3
ʿı.-a (giriftār olmadı) 206r4
ʿı.-a (göŋül vėren) 121v4
ʿı.-a (mecnūn olanlar) 197r6
ʿı.-a (riyā ḳatmayalar) 91v1
ʿı.-a (yesīr durur) 85r6
ʿı.-a (yesīr olan) 122r2
ʿı.-da 41v4, 206v4
ʿı.-dan 57r5, 66v5, 72r6, 86v5, 103v6, 153v1, 191r1, 191r3, 206r5, 206r6, 206v2
ʿı.-dan (cānum ʿı. içdi) 145r6
ʿı.-dan (cānuŋ ʿı. esridi) 93r3
ʿı.-dan (daʿvā ḳılan) 57r3
ʿı.-dan (daʿvā ḳılursın) 154v5
ʿı.-dan (elif oḳuyan) 59r5
ʿı.-dan (es̱er ṭuymaduŋsa) 69v4
ʿı.-dan (esriden) 177r5
ʿı.-dan (naṣīb ṣolınıcaḳ) 111v2
ʿı.-dan (sebaḳ oḳı) 103r4, 103r6
ʿı.-dur 41v2, 60r2, 72r4, 92v6, 191r3, 206v2
ʿı.-ı 72v2, 73r2, 149r4, 155v3, 157v6, 191r3, 191r6, 191v4
ʿı.-ı (ḳulavuz ṭutup) 124r3
ʿı.-ı (sürdi)176v6
ʿı.-ı (ṭuraḳ ėdindi) 103r2
ʿı.-ı (vėrdüŋ) 154r2
ʿı.-ıla 56v2, 67v2, 85r2, 85r6, 103r2, 109r5, 133r7, 157v3, 158r3, 170v7, 171r4, 182v1
ʿı.-ıla (geçsün günüŋ) 92v3
ʿı.-ıla (giderken) 166v2
ʿı.-ıla (göyneriken) 149v2
ʿı.-ıladur 191r1
ʿı.-ına (ḥaḳ ʿı. göŋül vėren) 89r2
ʿı.-ınuŋ (gözgüsi) 176v2
ʿı.-umı (şīr-gīr eyleyem) 144r3
ʿı.-uŋ 72v2, 105r5, 153r5, 158r1, 158v4, 176v5, 195v3, 197r4, 202r5
ʿı.-uŋ (aldı benden beni) 202r3
ʿı.-uŋ (dütüninden beŋzi ṣarara) 177v4
ʿı.-uŋ (göŋlüm yaġmaladı) 153r4
ʿı.-uŋ (ḥaḳḳ'a ėrgürür) 158v5
ʿı.-uŋ (kitābını oḳıdum) 119r5
ʿı.-uŋ (odı) 185v1
ʿı.-uŋ (odı düşdi) 200r6
ʿı.-uŋ (odı ḳaynadur deŋizleri) 153v5
ʿı.-uŋ (odına döymez) 87r1
ʿı.-uŋ (odına düşdüm) 153v5
ʿı.-uŋ (odına yanayın) 152v7
ʿı.-uŋ (şarābından aşum) 202r6
ʿı.-uŋ (şehrine üç yüz deŋiz geçerler) 147v5
ʿı.-uŋdan 60v4
ʿı.-uŋıla 202r4
ʿı.-uŋla (bilişen) 59r2

ʿışḳ eri: (Ar.+T.) Hak yolunun yolcusu, tarikata girip gönlünü aşka açan derviş, sufi.
ʿı. 69r5, 73v2, 129r3
ʿı.-dür 76v4

ʿı.-ne 56r4, 99r3

ʿı.-nüŋ 92v5, 92v6

ʿışḳlu: (Ar.+T.) Aşk sahibi, ilahi aşka düşmüş olan.

ʿı.-lar 121v1

ʿışḳsuz: (Ar.+T.) Aşksız, aşkla tanışmamış olan.

ʿı. 59v6, 80r4, 92v5, 92v6

ʿı. (ādem ḥayvān olur) 116r4

ʿı. (biten çiçek ṣoldı) 191r1

ʿı.-lar 121v1

ʿı.-lara (ögüt vėrme) 116r4

İ, ʿİ

i-: Olmak anlamında yardımcı fiil, isim fiili.

i.-di 149r4, 177v1, 194r7, 194r7

i.-dük 149r2, 149r3, 190v1

i.-düm 142v5

i.-ken 172r7

i.-miş 99v1, 121v2, 143r3, 185r3

i.-se 46r6, 70v3, 165r2

i.-seŋ 156r1

ʿibādet: (Ar.) İbâdet, tapma, tapınma.

ʿi. (eyledüm) 136v2

ʿi. (ḳılam) 101v6

ʿi.-ler 156r1

ʿi.-üŋ 86r2, 90v4

iblīs: (Ar.) Şeytan.

i. 122v3, 149r5, 180r1, 188v1

i.-e 187r4

i.-üŋ 187r1

i.-den 188v2

ibrāhīm: (Ar.) İbrahim peygamber. Nemrud'un doğan bütün çocukları öldürtmeye başladığı yıllarda annesi tarafından gizlice dünyaya getirilmiş ve Kûsâ adı verilen mağarada büyütülmüştür. Bâbil'de insanların kendi yaptıkları putlara tapmalarından dolayı şaşkınlık duyduğu ve putlarla alay ettiği için Nemrud tarafından büyük bir ateş yaktırılmış ve mancınıkla ateşe atılmıştır. Mucize ile ateş gül bahçesine dönmüştür. Nemrud'a Allah'a iman çağrısında bulunduysa da onun kabul etmemesi üzerine ailesi ve kendisine inananlarla Bâbil'i terk etti. Kudüs, Şam ve Mısır'a gitti. Çocuğu olmadığı için Allah'a yalvarıp bir evlat vermesi hâlinde, evladını Allah'a kurban edeceğini söyledi. Sonra Hâcer'den İsmail doğdu. Sözünü yerine getirip İsmail'i kurban edeceği sırada melek bir koç getirdi ve o koçu kurban etmesini söyledi. İslam dinindeki kurban o günün anısıdır. İsmail ile birlikte Mekke'de Kâbe'yi inşa ettiler. İbrahim peygamber, sofrasında misafir olmadığı zaman yemek yemezmiş. Misafir olunca da her şey bereketlenir ve bollaşırmış. Bu nedenle onun adı bereketle anılır (Halil İbrahim bereketi veya sofrası). İlk defa sakal İbrahim peygamberde ağarmıştır. Daha önce sakal ağarmazmış. Hz. Peygamber onun hakkında "Atalarımdan bana en çok

benzeyen o'dur." buyurmuştur. Yüz yirmi yaşında kendisini sünnet ettirmiştir. İki oğlundan ikisi de peygamber olup İshak'ın soyundan İsrailoğulları peygamberleri, İsmail'in soyundan da Hz. Muhammed gelmiştir. İbrahim'e Allah tarafından ilahi nizam olarak 20 sahife indirilmiştir. (ADŞS, s. 225-226) ***Tas.*** İlahi sıfatları kazanmışlık; keşf ve esin sahibi olmuşluk, perdelerden kurtulmuşluk.

i.-e 129v1, 206v2

ibrāhīm edhem: (Ar.) İbrahim Edhem. "Belh sultanının oğlu iken tasavvuf yolunu seçen ünlü bir sufidir. Babası Belh sultanlarındandır. Edhem gençliğinde tahta çıkmışsa da kısa zamanda sultanlık yolunu terk etmiştir. Rivayete göre bir gün ovada bir ceylan peşinden koşarken sahrada bir karganın eli ve ayağı bağlı bir adamı, ağzına yiyecek getirerek beslediğini görür. Adam kervan soyguncuları tarafından bu hâle getirilmiş, Allah da ona kargayı gönderip rızık sebebi yapmıştır. Bu olaydaki hikmeti kavrayınca tac ve tahtından vazgeçip dervişliğe soyunmuştur. Başka bir rivayete göre ceylanın peşinden koşarken üç defa "Yâ İbrahim Edhem! Seni bunun için mi yarattık?" denildiğini duyunca üzerindeki bütün mücevherâtını, kaftan ve tacını bir çobana vererek onun kepeneğini hırka edindiği ve böylece uzun müddet mağaralarda kalıp riyâzet çektiği anlatılır." (ADŞS, s. 133)

i. 127r4, 158v5

i. (ṣanasın buşuyı i.) 27r5

ʿibret: (Ar.) İbret; göz açıcı, uyarıcı sonuç; ders.

ʿi. 34v3, 194r2, 204r7

ʿi. (alġıl) 151r3

ʿi. (almaduŋ) 150v2

ʿi. (almaḳdur) 150v2

ʿi. (gösteren) 127r1

ʿi. durur 69v3

ʿi.-i 69v3

icāzet: (Ar.) İzin, müsaade.

i. 50v3

iç-: İçmek; içine çekmek. ***Tas.*** İlahi aşkı tatmak, nurlanmak; ilim feyiz almak; ızdırap tatmak; ölmek; dertten nasiplenmek, dert sahibi olmak.

i.-di (cānum ʿışḳdan i.) 145r6

i.-di (esridi) 152v5

i.-di (ḳana ḳana i.) 191v3

i.-di (oddan şarāb i.) 115r6

i.-diler (āb-ı ḥayāt i.) 112r3

i.-diyise (ʿışḳ ḳadeḥinden i.) 67r3

i.-dügi (ḳan olısar) 92r5

i.-dük (ḥaḳ'dan gelen şerbeti i.) 161r6

i.-düm (ayılımazam) 130v3

i.-düm (derdi şarābın i.) 155r3

i.-düm (ʿışḳ şarābından i.) 124v3

i.-düm (süci i.) 98r6

i.-eliden 93r2

i.-elüm (badyalar ṭolu ṭolu i.) 95r3
i.-en 193r6
i.-en (ʿışḳ şarābın i.) 56v5
i.-en (ʿışḳ şerbetin i.) 59r1
i.-er 193r4
i.-er (maʿnā şarābından i.) 181r5
i.-er (şerbetin i.) 96v3
i.-er (yer i.) 23v1, 47r3, 47v2
i.-er (zevāl ṣuyın i.) 93v5
i.-erimiş (ʿışḳ şarābın i.) 70r1
i.-erisem (zehr-i ḳātil i.) 109v5
i.-erler 10r1
i.-medin 125r4
i.-mek (kevs̱er şarābını i.) 84r3
i.-meseŋ (ölüm şarābın i.) 205v4
i.-meziken (yemez i.) 185r5
i.-miş (āb-ı ḥayāt i. gibi) 208r4
i.-miş (ḥaḳ şarābın i. gibi) 208r2, 208r3
i.-miş (ʿışḳ şarābından i.) 165r5
i.-mişem 171v5
i.-üp (esridügümüz) 68r5
i.-üp (ʿışḳ ḳadeḥinden i.) 74v6
i.-üp (yėyüp i.) 75r5
i.-ür (deŋizden i.) 193r4

iç: İç, dâhil; gönül, kalp, yürek, vicdan; ruh, can.
i.-i 68v4, 208v5, 208v5
i.-i (yanar) 74r6
i.-in 186v4
i.-inde 12v6, 13r4, 16r4, 16r4, 23v3, 23v3, 28r6, 28r6, 29v4, 29v4, 33v5, 33v5, 41v5, 47r4, 47r4, 48r1, 58r1, 63r2, 63v3, 72r5, 85r2, 88v3, 88v5, 110r2, 112r3, 112v2, 112v5, 113r5, 116v4, 131r4, 137v5, 143v6, 144v1, 158r5, 164v6, 165v3, 165v3, 165v4, 165v5, 165v6, 166r1, 166r2, 166r3, 166r4, 166r5, 166r6, 166v1, 166v2, 166v3, 166v4, 166v6, 166v6, 167r1, 167r2, 167r3, 167r4, 167r5, 167v1, 169v3, 169v3, 169v4, 169v5, 169v6, 170r1, 170r2, 170r3, 170v3, 172v3, 176r6, 176r7, 183r6, 185v1, 191v2, 203r5, 205r6, 208v6
i.-indeki 84r6, 146v4
i.-indesin 109v3
i.-indeyüz 96r1, 96r1
i.-ine 114r6, 152r2
i.-üm 76r4, 135r2, 154r2, 185r5
i.-üm (ḫām) 76r3
i.-üm (yanar) 208r1
i.-ümde 171r6, 177v4
i.-üŋ 15r5, 24r2, 90v6
i.-üŋde 47v2, 54v1

içerü: İçeri, içeride, içindeki; fazla.
i. 23v2, 45r2, 79r2, 80r2, 82v6, 84v2, 93r6, 94r5, 97r5, 154v2
i. (bundan i.) 70v4
i.-sin 129r2

içil-: İçilmek.
i.-di (peymāne i.) 178v3

içim: İçilecek şey.
i. 208r2

içre: İçinde, arasında; içine.
i. 29v2, 44r2, 93v5, 138v1, 144v1

içün: İçin, sebebiyle, maksadıyla, amacıyla (Edat).
i. 15v5, 57v6, 65v2, 109r4, 204r7, 209r6, 209r6

idügi: Olduğu.
i.-n 196v6

igne: İğne. Halk rivayetlerine göre, İsa peygamber göğe ağarken yakasında dünya mallarından bir iğne bulunduğu için dördüncü katta bırakılmıştır. (AG-1, s. 474)
i. (yarımca i.) 195r2

iḫlāṣ: (Ar.) Çok samimi bağlılık, tam içtenlik, niyetin saflığı ve hâlisliği; saf ve temiz sevgi, gönülden gelen dostluk. ***Tas.*** Kişinin işlediği amelleri görmezden gelmesi, ahirette ameline karşı sevap beklememesi.
i. 83r6
i. (oldı) 91v1
i.-ıla 150v5

iḥsān: (Ar.) Bağışlama; lütuf, kerem, iyilik. ***Tas.*** Yüzünü Allah'a çeviren kişinin varlığından sıyrılıp Allah'ı görüyormuş gibi ibadet etmesi, basiret nuruyla Hakk'ı kendi sıfatıyla sıfatlanmış olduğu hâlde görmesidir.
i. (eyleyem) 121r1

iḫtiyār: (Ar.) Seçme, intihap etme, tercih etme.
i. (buldum) 154r4

iki (1): İki, yarı.
i. 5r3, 25r1, 25r1, 38v2, 41v6, 46v5, 79v1, 79v2, 101r6, 105r3, 105r4, 105v1, 114r7, 190r3, 204r4, 204v7, 208r4
i. (ʿālem) 53r4
i. (bir i.) 24v4, 209r1
i. (bir i. gün) 51r5
i. (büküldi) 200v5
i.-den 44v5
i.-dür 31r5
i.-si 97v4, 103v2, 185r3

iki (2): İkilik, ayrılık, bölünme, şirk.
i. 103v2,
i. (bire i. dėmegil) 150r4
i.-den (fāriġ olur) 65v2
i.-yi (elden bıraḳ) 166r6

iki arslan: İki arslan. ***Tas.*** Kibir ve gazap sıfatları. (AKY, s. 220)
i. 148r3

iki cihān: (T.+Far.) Dünya ve ahiret, âlemler.
i. 57v6, 57v7, 58r5, 58v4, 59r2, 78v4, 79v4, 93v6, 109v3, 142r2, 165r3, 183r5
i.-a 199r5
i.-ca 4v8
i.-da 202v3
i.-dan 101v3, 104v4
i.-ı 41v2, 58r5
i.-uŋ 179v4

iki dil-ber: (T.+Far.) İki dilber. ***Tas.*** Ruh ve nefs. Bunlardan hangisi üstün gelirse, insan ona meyleder. (AKY, s. 153)
i. 154v3

ikilik: İkilik, tevhidi bozan şeyler, bölünme. ***Tas.*** Şirk; Allah'ın mutlak ve sonsuz varlığının birliği karşısında ikinci bir müstakil varlık kabul etme; Hak ve kâinat, Hak ve kul, o ve ben gibi birbirinden her bakımdan ayrı

iki varlık algılama durumu, fark ve tefrika hâli.

i. (bābından) 124r5

i. (eylemeye) 167v4

i. (fikrinden geç) 112v4

i.(g)-i 167r3

i.(g)-üm (degşüriben) 126r6

i.-de 26r2

i.-den 155r3

i.-den (geçemedüŋ) 103v3

ikinci: 2., ikinci.

i. 148r3, 164r6, 170v3

i.-si 182v6

ikindü: İkindi (namazı).

i.-yi (ḳılanlar) 108v6

iḳlīm: (Ar.) Ülke, diyar; yeryüzünün ekvatordan kuzey kutbuna kadar bölündüğü, yaşanılabilir, oturulabilir yedi bölgesinden her biri.

i.-de 71r3

i.-e (yėdi i.) 135r4

iḳrār: (Ar.) Dil ile söyleme, bildirme; kabul etme, tasdik, onay (kalben). ***Tas.*** Tarikata intisap etme, bir şeyhe bağlanma.

i. (bütün olmayınca) 67v4

i. (u dīn īmān oldum) 131r3

i.-ı 34r5

il: İl, memleket, ülke; herkes, halk, insanlar. ***Tas.*** Kalp, gönül ülkesi; asıl vatan olan öbür âlem.

i. 9r4, 9v3, 27r4, 106v6, 125v2

i.-de 124r4, 156v4

i.-de (varlıġum hep ol i.) 133r5

i.-den 68v5, 119r3

i.-e (bir ʿaceb i. geldüm) 136r3

i.-e (bu i. ġarīb geldüm) 119r3

i.-inde 13r1

i.-inden (ḫod-bīn i. geçdüm) 124r5

i.-inden (seydī balum i.) 198r2

i.-ine 9r6

i.-inüŋ (ʿışḳ i.) 156v1

i.-lere 161v2

i.-ümüze (gönilelüm) 71r2

i.-üŋ 156v2, 156v3

ilah: (Ar.) Allah.

i. 60r5

ilāhī (1): (Ar.) Allah'ım, ey Allah!

i. 28v4, 105r6, 125v6, 208r6

ilāhī (2): (Ar.) Allahla ilgili, Allah'a ait, Allah'tan gelen. ***mec.*** Olağanüstü, mükemmel.

i. (devlet) 65r3

i. (devlet ola) 193r6

i. (devletdür) 176v6

i. (devletile) 11r6

i.-dür (nūr-ı i.) 77r6

i.-dür 193r5

ilan: Yılan; zehirli sürüngenler.

i. (aġılu i.) 131r6, 141r3

i. (çeyan) 75r5, 147r4

ile: İle (Edat).

i. 23v4, 97r3, 143r2, 143r5, 204v3

ileri: İleri, ön taraf. krş. bk. **ilerü.**

i. (gelem) 127v5

i. (varmaya) 19r6

ilerki: Önceki.

i. 107r3

ilerü: Üstün; önce, evvel, mukaddem; önceki, eskisi. krş. bk. **ileri.**

i. 32r6, 80r2, 127v1, 133r2, 136v3

i. (gelüp) 14r3

i. (vardı) 187v1

ilet-: Götürmek, yerine ulaştırmak, eriştirmek.

i. (tenāşür üstine i.) 117v3

i.-di (benligüm i.) 66v3

i.-di (devlet i.) 18v2

i.-di (ḫaber i.) 19r2

i.-düŋ (cān u göŋül i.) 157r5

i.(d)-e 48v2, 61v2

i.(d)-eler (sinden yaŋa i.) 115r4

i.(d)-eler 182r4

i.(d)-en (seni senden i.) 6v3

i.-gil (renc i.) 45v2

i.-gil (yol i.) 79v2

i.-mek 4r4

i.(d)-üp 176r1

i.(d)-üp (göŋül i.) 158r5

iley: Huzur, ön, kat, yan, karşı taraf.

i.-inde 22v4

i.-inden 68v5

i.-üme 20r2

i.-üŋde 109v4, 117v5

iliş-: Takılmak, meyletmek.

i.-di (göŋül i.) 149r6

ilk yaz: İlk bahar, bahar.

i. 136v4

illā: (Ar.) İlle, mutlaka, yalnız, her durumda.

i. 87v2, 140v5

i. (ki) 160r6

ʿilliyyīn: (Ar.) Göğün ve cennetin en yüksek kabul edilen yeri. İyi amelli kişilerin amel defterlerinin bulunduğu gök.

ʿi.-de 102r2

ʿilm: (Ar.) Bilme, biliş; ilim, bilgi. ***Tas.*** İlim canlı bir varlığın kendisini bildiği bir sıfattır. (MTTS, s. 431) İlmin içindeki ilmi aramadır ve amelle birlikte bir anlam ifade edebilir. İlim dünya ve ahiretle ilgili ve akılla alakalı hakikatleri bilmektir. Bu amaç dışındaki bilgi hakikate karşı perdeden ibarettir. "İlimler, kendi başına göremeyen, yalnızca göz ile nesneler arasında duran gözlüğe benzer." (İMB, s. 156)

ʿi. 38v3

ʿi. (ḫod göz ḥicābıdur) 78r7 (ʿilim)

ʿi. (oḳımaḳ) 150v2

ʿi. (oḳımaḳdan) 150v1

ʿi. (ü ʿamel) 26r1, 40r5, 59v6, 66r1, 143v2, 167r2

ʿi.-e (ʿamel gerek) 103v1

ʿi.-i (tamām bildüŋise) 103r6

ʿi.-inden 152v5

ʿi.-lerüz (ṭālib-i ʿi.) 70v5

ʿi.-üm 128v3

ʿi.-üŋ (var ʿamelüŋ yoḳ) 151r1

ʿi.-üŋ (yüzin oḳımaġıl) 103v1

ʿi.-üŋde (ġarḳ olalı) 157r1

ʿilme'l-yaḳīn: (Ar.) Araştırma ve kesin delil yoluyla elde edilen ilimdir. İlmin birinci derecesi olup avâmın ilmidir. Hak'tan zuhur eden ve Hak hakkında gaib olan her şeyi kabul

etmek, Hak ile kâim olan her şeye vâkıf olmaktır. (MTTS, s. 448-452)

ʿi.-dür 3v3, 3v4

ʿilm-i bāṭın: (Ar.) Hakikat ilmi. İnsanı kurtaran sülûk sırlarına ve ruhanî hakikatlere ait olan ilimdir. Bu ilim Allah ve dostları arasındadır ki bundan ne melekler ne de herhangi bir yaratılmış haberdar olabilir. (SCS, s. 226)

ʿi.-dan 197v5

ʿilm-i ḥikmet: (Ar.) Felsefe ile ilgili konuları inceleyen bilim. krş. bk. **ʿilm ü ḥikmet**

ʿi. (oḳuyanlar) 153v1

ʿilm-i ledün: (Ar.) Ledün ilmi, ilahi sırlara ait ilim. Ders ve okumayla elde edilemez. Evliyanın ilmidir.

ʿi.-dür 130r1

ʿilm ü ḥikmet: (Ar.) İlim ve hikmet. krş. bk. **ʿilm-i hikmet.**

ʿi. (oḳıyanuŋ) 181r6

ʿilm ü uṣūl: (Ar.) Metodoloji, metod bilgisi. Tefsir, hadis, kelam, fıkıh gibi dini bilgilerin birer metodu vardır ki bu ayrı bilgidir. İnceleme ve eleştirme esasına dayanmayan bilginler, yalnızca nakilci sayılırlar. Gerçek bilginler bu bilgilerin metotlarını elde etmek zorundadırlar. (AG-1, s. 476)

ʿi. 76r1

ilt-: İletmek, götürmek, yerine ulaştırmak, eriştirmek. bk. **iletmek.**

i.-ebilem 97r3

i.-egörüŋ 76v6

i.-eler (ṣırāṭa i.) 205r1

ilyās: (Ar.) İlyas peygamber. Harun peygamberin torunudur ve İsrailoğullarına gönderilmiştir. Tevrat ile amel ederdi. Kavmi, Ba'l adındaki puta tapmaktaydı. Onları doğru yola çağırmasına rağmen bir müddet iman edip sonra yine puta tapmaya devam etmeleri üzerine büyük bir kıtlık oldu. Açlıktan leşleri yemeye başladılar. İlyas peygamber bir müddet kırlarda, mağaralarda yaşadı. Sonra ordan ayrılıp ateşten bir ata bindi ve gözden kayboldu. Allah onu göğe çekti. Her yıl Hızır ile görüştükleri ve hacca gittiklerine dair rivayet vardır. Kıyamete dek yaşayacağı ve karada sıkıntıya düşenlere yardım edecekmiş. Hızır ile İlyas'ın buluştukları güne Hızır-İlyas'tan bozma Hıdırellez denilmektedir. (ADŞS, s. 230-231) ***Tas.*** Âb-ı hayat'a kavuşmuş kişi, ilim ve feyz sahibi âşık.

i. 112r3

i. (ḫıżır i.) 208r4

i. (ḫıżr u i.) 185r5

imām: (Ar.) İmam, kendisine uyulan kimse, önayak olan, lider, önder.

i. (ʿışḳ i. bize) 64r5

i.-ıla 83v6, 174v3

imāme: (Ar.) Tespih başlığı.

i. 21v4

imāme'l-mütteḳīn: (Ar.) İnananların imamı, inananların önderi.
i. 210v2

īmān: (Ar.) Allah'a inanma, kuvvetli inanç. ***Tas.*** Kalbe yerleşen inancın emirlere itaat tarzındaki tesirlerinin organlar üzerinde görülmesi tam iman olarak tarif edilir.
ī. 3v1, 3v2, 3v4, 3v5, 3v6, 3v7, 21r3, 21r4, 75v4, 108r4, 109r2, 111r3, 124v1, 159r3, 159v3, 166r6, 184r5, 199v1, 200v5, 204r2
ī. (büt ī.) 141r1
ī. (dīn ī. oldum) 131r3
ī. (dīn ī. oldum) 131r3
ī. (ḳuşağın berk ḳuşan) 77r4
ī. (ne dīn ü ī. dutaram) 123r2
ī. (nūrı) 54r6,
ī.-a 125r1
ī.-dan 101v6
ī.-ı 6r6, 11v6
ī.-ı (berkdür) 39v6
ī.-ı (gider) 21r3
ī.-ı (ṭaş oldı) 185r6
ī.-ı (yaġmaya vėrdük) 108r4
ī.-ıla (gidesin) 174v3
ī.-ını 35v1
ī.-um 123r2
ī.-umuza 172r5
ī.-uŋ 198r5
ī.-uŋ (eksügin yėtir) 109r2
ī.-uŋ (neyi severiseŋ ī. oldur) 6v2
ī.-uŋ (urmayasın) 183v3

īmānlu: (Ar.+T.) İman eden, inanan, inançlı, itikatlı.
ī.-ya 54r6

īmānsuz: (Ar.+T.) İmansız, inancı olmayan.
ī. 11v2
ī. (ölme) 21r1

ʿimāret: (Ar.) Bayındırlık, bulunduğu yeri bayındır duruma getiren her türlü bina, eser; bir yeri bayındır ve mamur etme, bayındırlık. ***Tas.*** İçini düzeltme, dört başı mamur kul olma; bağışlayan, dağıtan el.
ʿi. 166r4, 173v3
ʿi. (olmadın) 90v6
ʿi. (olmayasın tā ḫarāb olmayınca) 164r1

imdi: Şimdi, artık, o hâlde, öyleyse.
i. 4v2, 4v6, 5r5, 8v6, 11r5, 16v1, 17r2, 20r1, 36v6, 39r4, 43r3, 43v3, 52r5, 52v1, 62v1, 67v6, 75r2, 85v4, 91r5, 92v3, 95v5, 99r1, 99v1, 106r2, 106v6, 110v1, 112v5, 113r1, 113r3, 123v3, 124v6, 140v2, 159v1, 169r6, 181v5, 182v1, 191r4, 191v6, 192r7, 195r3, 199v3, 200r4, 200v6, 202r1, 203r6, 203v1

ʿimrān: (Ar.) Hz. Musa ile Meryem'in babalarının adıdır. Musa'nın babası olan İmran'ın Firavun'un hazinedarı olduğu rivayet edilmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'deki 3. surenin adı Âl-i İmrân'dır (İmrân ailesi). Bu surede, Musa ve İsa peygamberlerden bahsedilmektedir. (ADŞS, s. 232)
ʿi. (oğlı mūsā) 203r3
ʿi. (olam) 139v5

imrūz: (Far.) Bugün.

i. 53r4

īn: (Far.) Bu.

ī. (olam) 140r3

in-: İnmek, nüzul olmak; gelmek; ulaşmak, yetişmek; konuk olmak. ***Tas.*** Benliği ve kibri yok edip alçakgönüllülüğü benimsemek.

i.-di 186r1, 203v2, 204v3

i.-di (buyruḳ i.) 35v2

i.-di (gökden i.) 150r5

i.-diyse (nüzūl i.) 89r3

i.-dük 161v4

i.-düŋ (sen seni ne ḳadar i.) 19v2

i.-e 62r6, 175v5, 204v7

i.-em (esfellere i.) 137v6

i.-en (gökden i.) 198v5

i.-en (yūsufıla çāha i.) 135r7

i.-er 178r4

i.-er (ḳara ṣaḳala aḳ i.) 114v7

i.-mez 11v3

i.-übeni 58r4

inan-: İnanmak, iman etmek; doğru bulmak; kanarak aldanmak.

i.-asın 156r1

i.-ayduŋ 15r6

i.-mayan 128r3

i.-mayan (kāfir durur) 131v1

i.-mayan (kāfir ola) 129r4, 135v4

i.-maz 16r1

i.-mazsaŋ 16r6, 33r1

i.-mazsın 154v1

i.-ursın (dünyeye i.) 96v1

ʿināyet: (Ar.) İyilik, ihsan, lütuf, yardım; gayret.

ʿi. 63v6

ʿi. (ola) 58v4, 61v6, 188v3

ʿi. (oldı) 133v3

ʿi. (olmasa) 179v6

ʿi.-dür 74r5

ʿi.-i 74r4, 76v1

ʿi.-i (olmazısa) 200r2

ʿi.-üm (ḳıla) 128v3

ince: İnce, zayıf; dikkatle, dikkatlice. ***mec.*** Çok ince ve hassas dengelere bağlı olma.

i. 168r3

i. (ṣırāṭ köprüsi) 199r4

i. (ṣırāṭdan geçmek) 110v2

i.-den (inceyimiş) 100v4

i.-yimiş (inceden i.) 100v4

incīl: (Ar.) İncil, dört kutsal kitaptan Hz. İsa'ya indirileni. ***Tas.*** Zat'ın isimlerde ortaya çıkışı.

i. 122r1

incit-: İncitmek, gönlünü kırmak, gücendirip üzülmesine sebep olmak.

i.(d)-esin 198v3

incü: inci.

i.-den 105r2

indi: Şimdi. (TS)

i. 82v7

indir-: İndirmek, alçaltmak, sermek, düşürmek. krş. bk. **indür-**

i.-di 177r6

indür-: İndirmek; alçaltmak, küçültmek, eğmek; kaldırmak, sorumluluğundan kurtulmak. krş. bk. **indir-**

i. (baş i.) 178r3

i.-e 171r2, 183v2

i.-eler (yėr altına i.) 176r2

i.-eyin (boynumdan i.) 35v3

i.-ür (baş i.) 158v5

i.-ür (kendözini i.) 197v5

i.-ürler (taḥte'ṡ-ṡerāya i.) 184v6

iŋen: Çok, pek, daha çok, gayet, ziyade.

i. 51v2, 75r6, 107v5

iŋile-: İnlemek, sızlanmak.

i.-düm 118r4

i.-r 166r2

i.-yin 97v2

inkār: (Ar.) Reddetme, kabul ve tasdik etmeme, tanımama.

i. (eyledi) 188r4

ins: (Ar.) İnsan.

i. 138r5

i. (ü melek) 86r2, 109v4

i.-ile 122v2

insān: (Ar.) İnsan. ***Tas.*** "İnsan, Allah'ın kendisini gördüğü bir aynadır ve bu görme sadece insan vasıtasıyla gerçekleşir. İnsan kendi varlığında ilahi hakikatleri barındırır. İnsanlık ise Allah'a halife olmak mertebesidir. Bu da ancak insan-ı kâmilde ortaya çıkar." (İAS, s. 365-366) "İnsan varlığın özüdür. Biri zahir diğeri bâtın olmak üzere iki nüshadan oluşur. Zahir nüshası bütünüyle âleme benzer, bâtın nüshası ise İlahi Hazret'e benzer." (MTTS, s. 468-470) İnsanın diğer yaratılmışlardan farkı; diğer yaratıklar, Allah'ın sınırlı sayıda ismini sergilerken, insan, Allah'ın tüm sıfatlarını sergileyebilme kapasitesine sahip olmasıdır.

i. (olam) 138r2

i. (-ṣıfatda cān-āver) 138r4

i. (ṣūret-i i. olam) 137v3

intiḳām: (Ar.) Öç alma, acısını çıkarma. ***Tas.*** Allah'ın intikam sıfatı.

i.-uŋ (geçmedi mi i.) 210r3

intiẓār: (Ar.) Bekleme, bekleyiş; gözleme.

i. durur 94v4

ip: İp, sicim. ***mec.*** Bağ; kavuşturma.

i.-i (ʿömrüm i. üzüliser) 205v3

iʿrāb: (Ar.) Arapça kelimelerin sonlarındaki harf veya harekenin değişmesi ve bu değişikliği öğretme bilgisi.

i. 150r6

irde-: Araştırmak, incelemek, denetlemek. (DLT, irde-: aramak)

i.-riseŋ

irkil-: Birikmek, toplanmak, yığılmak.

i.-dügi 101r5

i.-dük 161v5

irşād: (Ar.) Manen aydınlatma, Hak yolunu gösterme, gafletten uyandırma, uyarma.

i.-ı 22r2

ʿīsā: (Ar.) Hz. İsa. Kendisine İncil indirilmiştir. Bir mucize olarak Meryem'den babasız olarak doğdu. İsa, Cebrail'in Meryem'e üflediği ruhtur. Bu nedenle neye dokunsa ona can verir, ölüleri diriltir. Körlerin gözünü açmak, çamurdan kuşlar yapıp can vererek uçurmak,

bebekken konuşmak, su üstünde yürümek gibi mucizeler göstermiştir. 30 yaşında peygamber olmuş, kendisine on iki kişi inanmıştır. Yahudiler onu öldürmeye kalkınca gökyüzüne yükseltilmiş ihanet eden havari çarmıha gerilmiştir. Âhir zamanda tekrar dünyaya gelecektir. Rivayete göre üzerinde dünya eşyası olarak bir tas, bir tarak ve bir iğne varmış. Birinin eliyle su içtiğini, bir başkasının da parmaklarıyla sakalını taradığını görünce tası ve tarağı bırakmış. Göğe çıkarıldığı zaman üzerinde dünya eşyası olarak iğne olduğu için dördüncü kattan ileri geçememiştir. (ADŞS, s. 235-236) ***Tas.*** Örnek zâhit, saf Allah âşığı, kutsal ruhun temiz kabı, saf manevi hayatın örneği. (İMB, s. 53)

ʿī. 184v5

ʿī. (bin meryem) 158v3

ʿī. (meryem oġlı ʿī.) 195r2

ʿī. (oldum) 133v3

ʿī. (peyġām-berile göklere çıḳan) 127r5

ʿī.-yı (yarımca igne ʿī. yoldan ḳodı) 195r2

is: Sahip.

i.-leri (ḥükm i.) 198r7

islām: (Ar.) Müslüman, Müslümanlık. ***Tas.*** İnananın Allah iradesine tam ve her bakımdan teslim oluşu ve Kur'ân'ın buyruklarının tam olarak benimsenmesidir. (İMB, s. 47)

i. 111r3

i.-ıla 131r3

ism: (Ar.) İsim.

i.-üŋ 32r2

ismaʿīl: (Ar.) Hz. İsmail. Babası İbrahim peygamberin şeriatiyle amel ederdi. Babasıyla birlikte Kâ'be'yi inşa ettiler. Zemzem suyu İsmail'in ayak vuruşlarıyla ortaya çıktı. İbrahim peygamber bir çocuğu olursa Allah'a kurban edeceğini söylediği için, İsmail'i hazırladı. O da büyük bir teslimiyet gösterdi. İbrahim peygamber bıçağı birkaç defa boynuna sürttüğü hâlde bıçak kesmedi ve Cebrail bir koç ile geldi. Kurban hadisesi bu olayın hatırasıdır. İsmail, Yemen'de Amelika kavmine peygamber oldu. (ADŞS, s. 238) ***Tas.*** Allah'a yakınlık ve tam teslimiyet gösteren, sözünde duran âşık.

i. 85r1

i.-e (bıçaḳ çaldum) 118r6

i.-idi 129v4

isnād: (Ar.) Dayanak, ihtiyaç, takviye; artmak, ziyadeleşmek.

i.-um 87v4

isrāfīl: (Ar.) İsrafil, dört büyük melekten öttüreceği boru ile kıyamet gününü bildirmekle görevli olanı. Âdem peygambere ilk secde eden melektir.

i. (ṣūr ura) 113v4

i. (ṣūrı urıla) 170r5

i. (ṣūrın ura) 61r6

i. (ṣūrın urıcak) 58r3, 111r4

i. (ṣūrını ura) 173v6

issi (1): Sıcak, sıcaklık, hararet.

i. (ḳorḳmaz i. ṣovuḳdan) 197r6

issi (2): Sahip, malik.

i. 16v2, 19r5, 23r2, 29v1, 38v3, 40v6, 66v2, 68r4, 101r5, 135v1, 173v5, 174r1, 182r2

i. (naẓar i.) 38v3

i.-le (emānet i.) 124v5

i.-ni 12v5

i.-ni (iş i.) 76v3

issüz: Issız, tenha, boş, sahipsiz. krş. bk. **ışşısuz.**

i. (ḳalmış) 98r1

i. (olıcaḳ) 23r5

iste-: Aramak, araştırmak; arzu etmek

i. 96r6

i. (meded i.) 16v1

i.-dügüm 48v5

i.-dügümi (cān içinde buldum) 165v3

i.-dügüŋ 42r1, 94r3

i.-düŋ (bulasın) 167r1

i.-me 94r5

i.-me (ʿömr-i fānīyi) 117r6

i.-megil (ḥaḳḳ'ı ıraḳ) 93r6

i.-mez 105r5

i.-riseŋ 18v5, 148v6, 167v5, 198v2

i.-riseŋ (dür ü cevher i.) 59v5

i.-rsem (ögüt i.) 192v5

i.-rüz 26r5

i.-seŋ 30v5

i.-sün 176r7

i.-ye (bul) 75v7

i.-yelüm 76v3

i.-yen 165v3

i.-yen (dost i.) 181v4

i.-yen (emīnlik i.) 151v2

i.-yen (ḥaḳḳ'ı i.) 93r5

i.-yene 91r4

i.-yeni (āb-ı ḥayāt i.) 122v5

i.-yüben 128r1, 196r2

i.-yüp 130r3

istet-: Aratmak, taharri ettirmek; bekletmek, sordurtmak.

i.-içün 146r6 (istediçün)

i.-meyem 123v4 (istetmeyem)

istiġfār: (Ar.) Allah'tan af dileme, tövbe etme; Estağfirullah sözü ve bu sözle başlayan dualar.

i. (eyledi) 187v5, 188r3

i. (ṭaşıyıla) 199r6

ʿişyān: (Ar.) İsyan, karşı gelme, itaatsizlik etme, başkaldırma.

ʿi. (olam) 138v3

iş: Hâl, durum, vaziyet; iş, faaliyet, amel, tavır; hizmet; hesap; görev, vazife.

i. 9r2, 10v6, 19r6, 24v2, 25v5, 28v4, 30r6, 31v2, 43r1, 51r1, 78r2, 113v5, 129r5, 142r2, 142v4, 170r7, 192r4

i. (ʿamelile biter) 99r4

i. (başa i. gelür) 162v1

i. (düşdi) 26v6

i. (ėt) 30r5

i. (eyü i. ėtmez) 6r4

i. (gele) 61r2

i. (issini) 76v3

i. (ḳılmaz) 38r2

i. (ucı) 23v2

i. (yavuz i.) 54r2

i. (yarına güymez) 193r1

i.-de 34r4, 168r6, 168v5, 169r1, 169r4, 169r5

i.-dedür 103v2

i.-den 65v3

i.-deyimiş 122r1

i.-dür 190v6

i.-e 17v1, 31v4, 69v2, 179v6

i.-e (ḫayr i.) 31v6

i.-i 21r5, 28r4, 29v6, 36r3, 36v4, 38r5, 74r5, 85v3, 91r4, 116r5, 205v2

i.-i (dost i.) 190v3, 190v6

i.-i (güci) 65v3

i.-i (ḥaḳ'dan bilenler) 91v5

i.-i (işleden çalap) 188v1

i.-i (ṭoġruluġa buyurdı) 52r5

i.-i (yavuz i.) 52v5

i.-idür 6r3, 16v2

i.-in 14v1, 78r2, 152v5, 190r6

i.-in (dutar) 23r2

i.-inde (dünyā i.) 14v3, 14v3, 49r3

i.-ine 89v5

i.-ini (ṣaġ ėde) 95r6

i.-ler 41v5, 94v3, 162v4, 187r4

i.-ler (düzülmişidi) 81r3

i.-ler (ėden) 207r2

i.-lere 89r2

i.-lere (ḫayr i. düşgil) 115v1

i.-leri 82v2

i.-leri (düzen) 82r6

i.-lerüme (peşmān olup) 147r1

i.-lerüŋden (muḫālif i. yunasın) 45r1

i.-üm 20v2, 76r4, 126r5, 134v1, 175r6, 192v6

i.-üm (bitince) 196v3

i.-üm (ḫayra döndi) 145v2

i.-üme 187v5

i.-ümi 187v2

i.-üŋ 25v3, 42v3, 47v5, 94v1, 96r1, 101v5, 103r1, 146r6, 193v6

i.-üŋ (bugün bitür) 42r5

i.-üŋ (ḳolayın ṭutalum) 96v4

i.-üŋi (bitüreler) 176r3

i.-üŋi (çig i. bişür) 42v6

ʿīş: (Ar.) Yaşama, yaşayış; yeme içme, hayatın zevkini çıkarma.

ʿī. 35r3

ʿī. (ėderler) 27v2

işāret: (Ar.) İşaret, belirti, emare, iz, alamet. ***Tas.*** Gönüle gelen belirti, muraddan haber vermek; keşif, müşahede gibi yollarla sufinin kalbine gelen, sözle ifade edilmesi imkânsız mana ve ilim.

i. 65v2

i. (naṣīḥat ḳandilinden bir i. göründi) 203r5

i. (olındı) 65v4

işbu: Bu, işte bu.

i. 23v4, 59r3, 61v6, 71r3, 71v6, 72v1, 76v3, 78r5, 84r6, 91v4, 94v2, 97r5, 107r2, 113r5, 117v5, 146r2, 148v6, 156v5, 159v6, 167r3, 168v4, 168v4, 171v6, 187r4, 187r6, 188v2, 192v3, 201r5, 201v2, 207v5

i.-yıdı 208r6

işit-: İşitmek, dinlemek; haber almak, öğrenmek. krş. bk. **eşit-**

i. 17r2, 63r7, 70v2, 83v2, 83v3, 83v4, 91v2, 106v4, 151r3, 164r1

i. (ḫaber i.) 70v4

i. (işit) 106v4

i. (ögüt i.) 51r2

i. (sözüŋ ḥaḳḳın i.) 113v3

i.-di 8r4, 19r4

i.-düŋ 28r6, 30v6, 184v8

i.-(d)-e 10v4, 156v1

i.-(d)-en 12v1, 47r5, 68r3, 178v5, 180v5

i.-(d)-enler 20v6, 60v1, 151v4, 181v3

i.(d)-icek 188r4

i.-medüŋ 16r3

i.-meye 58r3

i.-mez 14v5, 43r1, 50r2, 165r2

i.-mez (ögüt i.) 22r3

i.-mezem 138r2, 171v6

i.(d)-üŋ 72v4, 92r3, 197v4

i.(d)-ürem 84v1, 138r2

işle-: İşlemek, yapmak; etkilemek.

i.-di 201v6

i.-dük 161v4

i.-düm (ʿadl ü dād i.) 127r2

i.-mege 114v6

i.-r (bildügin i.) 23r4, 31r5

i.-ye (ziyān i.) 31v2

işlen-: İşlenmek, yapılmak, edilmek.

i.-ür 44r4

işlet-: Yaptırmak.

i.-den (işi i. çalap) 188v1

işlü: İş ve amel sahibi.

i. (fużūl i. ola) 123v5

işmar: (Erm.) İşaret, simge, alamet.

i. 156v4

ʿişret: (Ar.) Yaşama, geçinme, sohbet, günül hoşluğu; nağme. ***Tas.*** Beden ve nefs engelinden kurtulup ilahi aşk sarhoşluğu ve muhabbetiyle kendinden geçme.

ʿi. 35r3, 173r2

ʿi. (cānında ʿi. olur) 88v1

ʿi. (oldı) 168v6

ʿi.-de 144v4

ʿi.-i 58r4

ʿi.-üm 168v1

ʿi.-ümüz 68r5

it: Köpek.

i. 39v5

ʿitāb: (Ar.) Azarlama, tersleme, paylama, darılma.

ʿi. 82r5

iʿtiḳād: (Ar.) İnanma, inanç, inanılan düşünce.

i.-uŋ 117v4

itteḳū: (Ar.) Sakınınız! Korkunuz! Takvâ sahibi olunuz!

i. 110v5

iv-: Acele etmek.

i.-er (becid i.) 114v6

ʿivaż: (Ar.) Karşılık, bedel.

ʿi.-ın (vėresin) 145v7

ʿi.-ını 41v5

iz: İz, belirti, işaret, yol, ipucu. ***Tas.*** Manevi ışık.

i. (cān içinde i. buldum) 166v2

i.-i 27v1, 41r2

i.-i (belürmez) 27r6

i.-in (izlesün) 151v4

i.-üm 134r1

i.-ümi (izledüm) 166v3

izle-: İzi sıra gitmek, takip etmek, izinde yürümek, yürüyüp geçmek.

i. (ʿışḳ yolını i.) 159r1

i.-düm (izümi i.) 166v3

i.-meyüp 26v2

i.-mez 22r6

i.-riseŋ 5r1

i.-sün (izin i.) 151v4

ʿizz: (Ar.) Yücelik, ululuk, şeref, değer, itibar.

ʿi. (ü nāzdan geçüben) 105v5

ʿizzet: (Ar.) Değer, kıymet, yücelik, ululuk, hürmet, saygı, ikram.

ʿi. 3r4, 40v2, 57r4, 57r4, 65r4, 73r5, 88v6, 106r3, 160r1

ʿi. (ėtmez) 22r3

ʿi.-de 140r5

ʿi.-den (her kim ʿi. geçmedi) 57r6

ʿi.-in 57r5

ʿizzetlü: (Ar.+T.) Şeref sahibi, itibarlı. (Metindeki anlam, itibarın kişinin kendisinden değil bir başkasından kaynaklanması şeklinde olumsuzluğa işaret eder.)

ʿi. (oġul atayıla ʿi. oldı) 207r4

K, Ḳ

kaʿbe: (Ar.) Kâbe, beytullah. ***Tas.*** Kalbin Allah'a yönelmesi, tövbe etmesi ve vuslat makamıdır. Kim ayakla giderse Kâbe'nin ziyaretine ulaşır, kim de kalple giderse Kâbe onun ziyaretine gelir. Sufilerce Gönül Kâbe'si daha önemli görülmüştür.

k. 163r7, 193v4

k. (vü büt īmān benem) 141r1

k.-ye (varmaġıla) 163r6

k.-den (yüz k. yėgrekdür bir göŋül ziyāreti) 199v6

kābin: (Far.) Nikâh, nikâh payı. ***Tas.*** Kişinin unsurları tabiatına bırakması, onların hükmünden çıkmasıdır. (AG-1, s. 473)

k. (anaŋa k. ḳıydur) 154v4

ḳābiż: (Ar.) Kapalı, tutuk.

ḳ. 48v3

ḳabūl: (Ar.) Razı olma, muvafakat etme; benimseme; onaylama, tasdik etme; huzuruna alma; üstüne alma.

ḳ. (ėderseŋ) 151r3

ḳ. (ėt) 80r5

ḳ. (ėtdük) 178r5

ḳ. (ėtmeye) 58r6

ḳ. (ėtmeyeler) 40v4

ḳ. (ėtmez) 191r2, 196r3

ḳ. (ėtmezse) 48r4

ḳ. (ḳılurısa) 143r6

ḳ. (ṣāḥib-ḳ.)112v3

ḳabż: (Ar.) Daralma, sıkıntı, derdine düşme, el ile tutma, elde etme.

ḳ.-ına (nefs ḳ. düşdi) 114v1

ḳaç: Kaç kez; ne kadar, nice; bir çok.

ḳ. 209r1

ḳ. (bir ḳ.) 62r2, 112r3, 146r3, 151r3, 168r7

ḳaç-: Kaçmak, koşmak, seğirtmek, uzaklaşmak; yönelmek.

ḳ. 39v1

ḳ. (beri ḳ.) 15v4

ḳ. (senden ayrıl saŋa ḳ.) 113r1
ḳ.-alar 111r5
ḳ.-ar 8v6, 9r2, 20v6, 31r7, 54r3, 109v1
ḳ.-asın 53v5
ḳ.-dı 17r4
ḳ.-dılar (ḳoyubanı ḳ.) 125v4
ḳ.-dum 118r5, 134r4
ḳ.-masaŋ (ḳoyuban ḳ.) 205v4

ḳaçan: Ne zaman, ne zaman ki, her ne zaman, vattaki, nasıl, ne suretle.
ḳ. 8r2, 22v5, 25r5, 27v5, 45v1, 49r3, 50r2, 68r4, 77v2, 130v6, 131v5, 149v5, 155v4, 160v5, 184v12, 191v5
ḳ. (olam) 121r6
ḳ.-ısa 143r6

ḳaçın-: Uzak durmak.
ḳ.-sa 150r1

ḳadar: Ölçüde, derecede; az, biraz, azıcık.
ḳ. 19v2, 105v5, 186r2

ḳad(d): (Ar. <ḳadd) Boy.
ḳ. (ne ḳ. ne ḳāmet) 86r4
ḳ.-ile 199v5
ḳ.-üŋ (yere ine) 62r6

ḳadeḥ: (Ar.) Kadeh, bardak. ***Tas.*** Kalp; manevi hâl, cezbe, ruhî zevk, ruhsal taşkınlık, vecd; mürşidin talibe telkin ettiği esma; insana verilen yaşam süresi, ömür, vâde.
ḳ. 35r3, 156v2
ḳ. (ṣunan) 130v3
ḳ. (ṣundı) 93r2, 173v1, 191v3
ḳ.-i (ʿışḳ ḳ. ṣundı) 145r6
ḳ.-i (ʿışḳ şarābından ḳ. ṭoldur) 193r4
ḳ.-i (ʿömrüm ḳ. ṭoldı) 125r4
ḳ.-inden (ʿışḳ ḳ. içdiyise) 67r3
ḳ.-inden (ʿışḳ ḳ. içüp) 74v6
ḳ.-ler (ferahlar u ḳ. ellerinde) 9v6

ḳadem (1): (Ar.) Ayak, adım.
ḳ. (başdı) 149r5, 173r2
ḳ. (bir ḳ.) 76r3
ḳ.-den 80r2

ḳadem (2): (Ar.) Uğur, hayır, bereket.
ḳ. (degmesinde yoḳdur ḳ.) 69r1

ḳāḍī: (Ar.) Kadı, şeriat hâkimi.
ḳ. 61v1, 197r3

ḳadīm: (Ar.) Eski, önce; başlangıcı olmayan, ezelî, zaman üstü; Allah'ın sıfatlarından biri.
ḳ. 68r2, 112v2, 112v3, 112v3, 135r4
ḳ.-de (bileyidük) 77v3
ḳ.-den 6r2, 31r5, 38r5
ḳ.-dür 157v4, 165v4
ḳ.-dür (ḳur'ān-ı ḳ.) 49v5

ḳadīmī: (Ar.) Eskiden beri var olan, daimî.
ḳ. 44r5, 131v6

ḳadīmlıġ: (Ar.+T.) Öncesizlik, zaman üstülük.
ḳ.-ı 3r6

ḳādir: (Ar.) Tam ve mutlak kudret sahibi olan, istediğini dilediği gibi yapmaya gücü yeten anlamında Allah'ın en güzel isimlerindendir.
ḳ. 109r2, 124r1, 181v3
ḳ. (çalap) 56r4
ḳ.-dür 32v4, 102r3

ḳadīr: (Ar.) (Ar.) Her şeye gücü yeten, kuvvet ve kudretine hiçbir sınır olmayan anlamında Allah'ın en güzel isimlerindendir.

ḳ. (bunda görindi ol ḳ.) 90r6

ḳadir: (Ar.) Değer, kıymet, itibar, şeref; Ramazan'ın 27. gecesi olduğu kabul edilen Kur'ân-ı Kerîm'in indirilmeye başlandığı gece. krş. bk. **ḳadr.**

ḳ. (gėcesidür) 95r1

ḳ. (ola gėcesi) 183r2

ḳādırlıġ: (Ar.+T.) Güçlülük, kuvvetlilik, kudretlilik.

ḳ.-i 63v5

ḳ.-in 69v2

ḳadr: (Ar.) Değer, kıymet, itibar, şeref. krş. bk. **ḳadir.**

ḳ.-i 38v2

ḳ.-in (bilen) 141r2

ḳ.-ini (bilmez) 158r2

ḳadur: Hazır.

ḳ.-am 20v4

ḳāf (1): (Ar.) Kaf dağı. Dünyayı çepeçevre kuşattığına ve aşılmasının imkânsızlığına inanılan dağlar zinciridir. Efsaneye göre Yec'cüc, Mec'cüc, Anka, cinler, şeytanlar bu dağın arkasındadır. Ejderhalar da insanlara zarar verince melekler onları ateşli zincirlerle çekip bu dağın ardına atarmış. ***mec.*** Sınırsızlık, büyüklük, uzaklık. ***Tas.*** Kur'ân-ı Kerîm, Allah'ın bütün isimlerinin zuhur yeri olan ve bu mazhariyeti bilen ve bildiren insan-ı kâmil (EC, s. 336-337); insanın Allah'a giden yolda gerçek kurbu (yakınlığı) bulduğu yer. (İMB, s. 439)

ḳ. (sīmurġ-ı ḳ.) 131r6

ḳ. (ṭaġında) 118v3

ḳ.-a (ḳāfdan ḳ.) 62v3, 135v3

ḳ.-dan (ḥamza'yı ḳ. aşuran) 131r6, 141r4

ḳ.-dan (ḳafa) 62v3, 135v3

ḳāf/kāf (2): (Ar.) İlk harfle sözü, ikincisiyle kevni, yani var olanları kastediyor. (AG-1, s. 469)

ḳ. (ne ḳ. u ne kāf) 86r3

k. (ne ḳāf u ne k.) 86r3

ḳāfdan ḳāfa/ ḳāfdan ḳafa: (Ar.+T.) Bir uçtan bir uca, baştan başa.

ḳ. 62v3, 135v3

ḳafes/ḳafeṣ: (Ar.) Kafes, hayvan kafesi. ***Tas.*** Göğüs kafesi, beden, insanın cismi; dünya; nefsi emmare.

ḳ.-de (dostsuz cān ḳuşı ṭurmaz ḳ.) 43v6

ḳ.-den (ḳuş uçmış gibi) 207v5

ḳ.-e 184r3

kāfir: (Ar.) Kafir, inkârcı. ***Tas.*** Hak'tan gâfil olan ve kalbi hakikati kavramaktan âciz kalan kimse; tefrika makamında bulunan kimse.

k. 181r4

k. (ola) 129r4, 135v4

k. (olam) 101v6

k. durur 131v1

k.-i (ḥaḳīḳatüŋ k.) 70v4

kāġıd: (Far.) Kağıt.

k.-ları 169r4

ḳah(ı)r: (Ar.) İçe işleyen derin üzüntü, sıkıntı, keder; güçlük, eziyet. ***Tas.*** Allah'ın yardımıyla nefsi ezmek,

arzuları dizginleyip ona galip gelmek. Allah'ın tecellileri, ya kahr sıfatıyla ya da lütuf sıfatıyla olur. Olgun sufiler, her iki tecelliyi de gönül hoşluğu ile karşılarlar.

ḳ. (dünye ḳ. evidür) 110r5, 115v4

ḳ. (evinde) 73v4 (ḳahr)

ḳ. (ḳazmasıla) 200v1

ḳ.-ı 9r4 (ḳahr)

ḳ.-la (ḳazananlar) 99v5

ḳ.-lar 206v4

kāhil: (Ar.) Hareketi ağır, tembel, gayretsiz, durgun.

k. (olup oturma) 110v5

ḳāʿide: (Ar.) Usul, nizam, yol, kural, esas, temel.

ḳ. 158r2

ḳ.-dür 163r1

ḳāim: (Ar.) Ayakta duran, ayakta bulunan; sebat eden, kararlı, daimî, kalıcı.

ḳ. (olġıl) 22v6

ḳ. (ṭuran) 94v2

ḳ. (ṭurduġı) 179r3

ḳ. durur 110r2

ḳ.-dür 72r4

ḳ.-lerdür 169r4

ḳaḳı-: Öfkelenmek, kızmak, itiraz etmek, karşı gelmek.

ḳ.-r 97v2, 207r3

ḳ.-yasın 47v1

ḳ.-yup 141r3

ḳāl: (Ar.) Söz, laf. ***Tas.*** Söylediklerini yapmamak, söyledikleri yalnız sözde kalmak.

ḳ. 24r3

ḳ. (içinde ḳalurlar) 29v4

ḳ. (urılur) 113v1

ḳ.-de 88r3

ḳ.-den 83r4

ḳ.-den (ḥāli ḳ. seçemedüŋ) 103v3

ḳ.-dur 40v2

ḳal-: Kalmak, bulunmak, yerleşmek; artmak, arta kalmak; uzak olmak; bağlanmak, kapılmak, itibar göstermek, değer vermek, bakmak; oyalanmak, vakit geçirmek.

ḳ.-a 23v5, 32r5, 140v5, 174v4, 194v3, 196r5

ḳ.-a (bāḳī ḳ.) 39r2

ḳ.-a (boynuŋda ḳ.) 182r3

ḳ.-a (ıṣṣısuz ḳ.) 174r1

ḳ.-a (ṭaŋa ḳ.) 60v1

ḳ.-a (ṭaşra ḳ.) 13r3

ḳ.-a (yoldan ḳ.) 26r3

ḳ.-adur (vālih ü ḥayrān ḳ.) 93r3

ḳ.-am 205v5

ḳ.-am (unıdılup ḳ.)147r4

ḳ.-an 122r3, 176v4

ḳ.-an (gėrü ḳ.) 107v4, 173v4, 190r6

ḳ.-an (yolda ḳ.) 87v4

ḳ.-ası (bāḳī ḳ.) 112r4

ḳ.-asılardur (ṭamuda ḳ.) 4v1

ḳ.-asın 41v4, 156r3

ḳ.-asın (ʿamelüŋile ḳ.) 182r6

ḳ.-asın (maḥrūm ḳ.) 147v2, 148v3

ḳ.-asın (ʿucbile ḳ.) 12r6

ḳ.-asını (gėrü ḳ.) 180v4

ḳ.-dı 52r4, 101r5, 125r4

ḳ.-dı (bāḳī ḳ.) 117r6

ḳ.-dı (benden k.) 198v6

ḳ.-dı (bir yaŋa ḳ.) 88v6
ḳ.-dı (bu dünye kime ḳ.) 192r5
ḳ.-dı (ḳapuda ḳ.) 64r6
ḳ.-dı (maḥrūm ḳ.) 206r6
ḳ.-dı (ṭaşrada ḳ.) 24r5
ḳ.-dı (yarına ḳ.) 42r6, 42v2
ḳ.-dı (yerini ḳ.) 164r5
ḳ.-dı (yollarda ḳ.) 11r3
ḳ.-dı (yüküŋ yabanda ḳ.) 49v1
ḳ.-dılar (ʿāciz ḳ.) 85v1
ḳ.-dılar (dutsaḳ ḳ.) 105r5
ḳ.-duḳ 71r3
ḳ.-duḳ (dünyenüŋ nesine ḳ.) 96r3
ḳ.-duḳ (müşkil içinde ḳ.) 169v5
ḳ.-dum 153v4
ḳ.-dum (ṭaŋa ḳ.) 60r5
ḳ.-duŋ 94v1
ḳ.-duŋ (ıraḳ ḳ.) 103r1
ḳ.-ısar (māluŋ dökilüp ḳ.) 173v4
ḳ.-ma 79v4, 167r2
ḳ.-ma (aldanuban ḳ.) 110r5
ḳ.-ma (gümān içinde) 166r5, 166v6
ḳ.-madı 26v6, 67r4, 90v1, 142v3
ḳ.-madı (diri ḳ.) 19r3
ḳ.-madı (yüzi ḳ.) 21v5
ḳ.-madın (maḥrūm ḳ.) 110v1
ḳ.-maġıl (ḫayāllerde ḳ.) 147v2
ḳ.-maḳ (gėrü ḳ.) 107r3
ḳ.-masun 99r6
ḳ.-masun (boynuŋda borc ḳ.) 97v2
ḳ.-maya 170r6
ḳ.-maya (gėrü ḳ.) 173v3
ḳ.-mayasın 32v1
ḳ.-mayınca (göŋülsüz ḳ.) 163v4
ḳ.-mayısar (bāḳī ḳ.) 67v2
ḳ.-maz 30v4, 30v4, 60v5, 96v5
ḳ.-maz (dünyeye kimse ḳ.) 96v4
ḳ.-mazdı (ḥālüŋ ḳ.) 51v3
ḳ.-mış 144v2
ḳ.-mış (ıssuz ḳ.) 98r1
ḳ.-mışdur (boyun zencīrlü ḳ.) 37r3
ḳ.-mışlara (yolda ḳ.) 130v5
ḳ.-sun (esen ḳ.) 125v1
ḳ.-up (dermān-de ḳ.) 12r6
ḳ.-ur 65v1, 66v2, 116r6, 116v2, 183v1, 208r4
ḳ.-ur (derdüŋ yürekde ḳ.) 158r6
ḳ.-ur (ebedī ḳ.) 53r1
ḳ.-ur (ėtdügüm ḳ. ṣana) 92r7
ḳ.-ur (gėrü ḳ.) 113r6
ḳ.-ur (göŋülde ḳ.) 48r5
ḳ.-ur (heybete ḳ.) 158v2
ḳ.-ur (ṭaşra ḳ.) 43v4
ḳ.-ur (ẓulmātıla ḳ.) 47r4
ḳ.-urısam (cānsuz ḳ.) 131v3
ḳ.-urısaŋ 104r5
ḳ.-urlar 10v3
ḳ.-urlar (ḳāl içinde ḳ.) 29v4
ḳ.-ursaŋ (ḥālile ḳ.) 15r5

ḳalʿa: (Ar.) Kale, hisar. ***Tas.*** Aşılması güç olan çok şiddetli arzular; gönül mülkü, aşk makamı.
ḳ.-sı (nefs ḳ. yıḳıldı) 199r6
ḳ.-sını (göŋül ḳ. alup) 180v3

ḳalan: Geri kalan, sonraki, başkası, bundan sonrası.
ḳ.-ı 191r3

ḳalb: (Ar.) Kalp, yürek, gönül, insanın manevi varlığının merkezi. ***Tas.*** Allah'tan öğrenen akıl; tevhit,

marifet, keşif ve ilham meskeni, gaybın anlamlarının yansıdığı ve hikmetlerin indiği bir ayna, ilahi genişlik mahalli, Allah'ın evi. Yere ve göğe sığmayan Hak, kulun kalbine sığar.

ḳ. 45v1

ḳaldur-: Kaldırmak; örtü, engel gidermek.

ḳ. (başuŋ ḳ.) 108v4

ḳ.-ayın (şaḳāvet perdesini ḳ.) 49v3

ḳāleb: (Ar.) Kalıp.

ḳ.-i 186v6

ḳalem: (Ar.) Kalem.

ḳ. 98r5

ḳ. (çalındı) 85r6, 142r4

ḳ. (çalınıcaḳ) 122r4

ḳ.-leri 169r4

ḳalem ü levḥ: (Ar.) Kalem ve levha. krş. bk. **levḥ ü ḳalem.**

ḳ. 86r5

ḳalıp: (Ar.) Kalıp, vücut, gövde, ten, cisim.

ḳ.(b)-ına 158v3

ḳalıŋ: Sık, yoğun, kalın.

ḳ. (döşek ḳ.) 98r3

ḳālū belā: (Ar.) "Evet dediler" anlamına gelir. Kur'ân-ı Kerîm'in Âraf suresinin 172. ayetlerinde bildirildiğine göre, bezm-i ezelde Allah'ın kullarını yarattıktan sonra onlara sorduğu "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" (Elestü bi-rabbiküm) sorusuna kulların verdiği "Evet" cevabıdır.

ḳ. 122r4

ḳ. (dėnmedin) 77v3

ḳ. (söylenmedin) 118r3

ḳāl ü ḳīl: (Ar.) Dedikodu. krş. bk. **ḳīl u ḳāl.**

ḳ.-den 124r4

ḳ.-den (geçsün) 151v2

ḳāmet (1): (Ar.) Boy, boybos, endam.

ḳ. 171r4

ḳ. (ne ḳad ne ḳ.) 86r4

ḳ.-i 199v5

ḳāmet (2): (Ar.) Cemaatle kılınan farz namazlarından önce, "namaz başladı" anlamına gelen "Kad kâmeti's-selâ" cümlesi ilave edilerek okunan ezan.

ḳ. (eyledi) 195r5

kāmī: (Far.+Ar.) Kam almış, arzusuna ulaşmış, muradına ermiş.

k. (olam) 138v5

kāmil: (Ar.) Bütün, tam, noksansız, eksiksiz; fazîlet sahibi.

k. 83v2

ḳamu: Bütün, her, hep, hepsi; herkes.

ḳ. 9v2, 9v3, 9v3, 13r4, 17r5, 28r2, 28r3, 37r1, 38r5, 40r5, 42v6, 47r2, 48r5, 52r4, 54v3, 60r2, 99v1, 144v2, 157r3, 175v2, 178v6, 189v6, 189v6, 190r3, 193v1

ḳ. (yerden) 30r6

ḳ.-dan 74r6, 75v6, 97v6, 106v2, 110v2

ḳ.-lar 53v3, 110v2

ḳ.-lara 144r2

ḳ.-lardan 151r5

ḳ.-lardan 152r5

ḳ.-lardan 83r2

ḳ.-nuŋ 86r2

ḳ.-sı 8r1, 57r4, 60r3, 89r4, 144r1, 180v4

ḳ.-sın 112v6, 122v3, 184v4

ḳ.-sından 24r6 , 180v1

ḳ.-sını 94v4

ḳ.-sınuŋ 8r1

ḳ.-ya 19v5, 53v1, 90r6, 143v1, 144r3, 204r7

ḳan: Kan.

ḳ. (aġladuġı) 101r1

ḳ. (aḳıdup) 127r1

ḳ. (batmış) 144v1

ḳ. (elleri ḳ. içinde) 166r1

ḳ. (eyledi) 114r4

ḳ. (içdügi ḳ. olısar) 92r5

ḳ. (olam) 137v3

ḳ. (ṭamardaġı ḳ.) 100r4

ḳ. (ṭona ḳ. bulaşıcaḳ) 67v3

ḳ.-ı (döküldi) 34r2

ḳ.-um (dört yaŋa ṣaçup) 134r4

kān: (Far.) Maden ocağı, maden yatağı. ***mec.*** Kaynak, memba. ***Tas.*** Manalar ve ilahi sıfatları taşıyan kalp; ilim, irfan, feyiz ve sıfatlar; cömertlik.

k. 18r5, 45v5, 112v6

k. (bulasın) 18r2, 30r3

k. (-ı ṣafā) 198v2

k. (oldum) 121r6

ḳ.-ıdur 100r5

k.-ında (cān k.) 149r3

k.-ını 148v6

k.-umuza 172r6

k.-umuza (ėresin) 178v1

ḳan-: Doymak, tatmin olmak; inanmak.

ḳ.-dı 145r6

ḳ.-dum (birlik ḫanına ḳ.) 155r3

ḳ.-maġuŋ 49r6

ḳ.-maz (dünyeye revānı ḳ.) 6v1

ḳ.-maz (uyḳusı ḳ.) 49r5

ḳana ḳana: Kana kana, doya doya, bol bol, kanıncaya kadar.

ḳ. (içdi) 191v3

ḳanāʿat: (Ar.) Az şeyle yetinme, iktisatlı davranma, fazlasını istememe. ***Tas.*** "Nefsi azlık ve yeterlilik sınırında tutmak, fazlalık ve çokluğa tamah etmemektir. Kim bu ahlak ile ahlaklanırsa dünya ve ahiret hazineleri onun olur." (SCS, s. 268) "Alışılan ve ülfet edilen şeylerin bulunmaması hâlinde huzur içinde olmaktır. Kanaat yalnızca müminin kalbine yerleşen bir mülktür. Havâs ehlinin kanaati ise zikirle ve Allah'ı görmekle olur." (MTTS, s. 526-527)

ḳ. 8v2, 8v3, 11r3, 18v5, 203r6, 203v2

ḳ. (bıçaġını) 201r1

ḳ. (dārında) 99r5

ḳ. (ḳılan) 126v6

ḳ.-a 11r5

ḳ.-a (gel) 82v7

ḳ.-i 126v6, 205r3

ḳ.-i (yār ėdin) 203v1

ḳanat: Kanat.

ḳ.(d)-ı (cān ḳ. açuḳ) 56r2

ḳanadlan-: Kanat açmak. krş. bk. **ḳanatlan-**

ḳ.-dum (uçar oldum) 145v2

ḳanatlan-: Kanat açmak. ***Tas.*** Şeriat ve tasavvuf sahibi olan dervişin olgunlaşma süreci. krş. bk. **ḳanadlan-**

ḳ.-duḳ (ḳuş olduḳ) 161v1

ḳanca: Nereye.

ḳ. 113r2, 143v1

ḳancarı: Nereye, ne tarafa, neresi. krş. bk. **ḳancaru.**

ḳ. 134v1

ḳancaru: Nereye, ne tarafa, neresi. krş. bk. **ḳancarı.**

ḳ. 90r3, 102v3, 111r5, 130v1, 153r1, 183r4, 185r4

ḳ.-dur 69r6

ḳancasına: Bir tarafa, herhangi bir yere.

ḳ. 53v5

ḳanda: Nerede, nereye.

ḳ. 5v3, 15v2, 26v3, 28v5, 32v2, 33v4, 68r4, 76r4, 93r5, 109v1, 109v6, 129v5, 145r3, 153r5, 176v5204v6

ḳ.-dur 76v3, 93r5, 180v5

ḳ.-sın 42r2, 48r3

ḳ.-yıdı 149r4

ḳ.-yıdum 118r2, 132r4

ḳ.-yıduŋ 23r6

ḳandaġı: Nerede.

ḳ.-dur 77v3

ḳandalıġu: ḳandalıġı, nerede olduğu.

ḳ.-ŋ 157r2

ḳandan: Nereden.

ḳ. 73r4, 87v2, 87v2, 186r6, 196r6

ḳandasa: Nerede ise, nerede olursa olsun, nerede olsa.

ḳ. 24v4, 44r5, 179v2, 179v6

ḳ.-m 93r5, 132r5, 144r2

ḳandayısa: Nerede ise, nerede olursa olsun, nerede olsa.

ḳ. 12v2, 28r4, 35r5, 38r3, 39v1

ḳ.-ŋ 83r2

ḳandīl/ḳandil/ḳandıl: (Ar.) Kandil, mum.

ḳ.-daġı (ʿışḳ urġanı ucındaġı ḳ. cāndayıdum) 132r5 (ḳandıldaġı)

ḳ.-i (nūr ḳ.) 66r5 (ḳandil)

ḳ.-inden (naṣīḥat ḳ.) 203r5 (ḳandilinden)

ḳanı: Hani, nerede.

ḳ. 7r4, 15r3, 25v5, 32v2, 42v5, 48r3, 74r2, 76r6, 81r2, 82v3, 97r6, 105v6, 137r4, 142v6, 142v6, 188r2, 191r2, 194r4, 194r6, 194r6, 196r2

ḳ. (olmış) 27r3

ḳanḳı: Hangi, hangisi.

ḳ. 4v2, 105r6

ḳ.-dur 194v1

ḳ.-sı 80r5

ḳ.-sınuŋ 4v3

ḳanlu: Katil.

ḳ.-dur 9r3

ḳap: Kap, kabuk, örtü, kılıf, mahfaza.

ḳ.(b)-a (girürisem) 132r1

ḳ.(b)-ın (fitne ḳ. uşatdı) 116v6

ḳ.(b)-ına (ḳatrān ḳ. ḳoyma balı) 45r4

ḳap-: Yakalamak; kaplamak, istila etmek.

ḳ.-ar 68v5, 88v4

ḳapu: Kapı, geçit; makam, huzur. ***Tas.*** İnsanı Allah'a götüren yollar (şeriat,

tarikat, hakikat, marifet); tekke, dergâh; hizmet ve zorluk kapısı; müridi Allah’a ulaştırdığı için mürşid-i kâmil; mütevazılık.

ḳ. 194v2
ḳ. (açar) 104v2
ḳ. (açdı) 121v2
ḳ. (açup) 5r5
ḳ. (dört ḳ.) 183r4
ḳ. (evvel ḳ.) 182v5
ḳ. (gözet) 12r4
ḳ. (ḳo) 12r4
ḳ. (yaparsın) 5r5
ḳ.-da 26r1, 84v3, 97r5, 142r3
ḳ.-da (ḳaldı) 64r6
ḳ.-da (ḳuldur) 65r4, 162v7
ḳ.-da (ne oturursın ṭaş ḳ.) 82v6
ḳ.-da (ṭurġıl) 12r5
ḳ.-dadur 12r4
ḳ.-dur 104r3
ḳ.-dur (dört ḳ.) 183v4
ḳ.-ları (yedidür ḳ.) 148r1
ḳ.-sı (duvācuḳ ḳ. açuḳ) 102v4
ḳ.-sı (ḥaḳ ḳ.) 103r2
ḳ.-sın (dīdār ḳ. göricek) 179r2
ḳ.-sın (ḥaḳ ḳ. açar oldum) 145r5
ḳ.-sında 6r5, 148r2, 148r3, 148r4, 148r5, 148r6, 148v2, 148v4
ḳ.-sında (dost ḳ.) 65r3
ḳ.-sında (gėrçek erüŋ ḳ.) 126v3
ḳ.-sında (ḳul olduḳ) 161v6
ḳ.-sından (ḫıdmet ḳ.) 200v2
ḳ.-sından (tevbe ḳ.) 200v5
ḳ.-ya (ḥācāta varadı) 44v4

ḳapucı: Kapıcı, bekçi, gözcü.

ḳ.-lar 194r7
ḳ.-sı 103r2

ḳaʿr: (Ar.) Dip, derinlik.

ḳ.-asında (yėr ḳ.) 141r3

kār: (Far.) Kazanç; iş, fiil, amel.

k. (ėtmedi) 118r6
k. (eyledi) 188v3
k.-ı (olur) 27v3
k.-ıdur 209v4

ḳara: Kara, siyah. ***mec.*** Ayıp, kusur; kötü, meş’um. ***Tas.*** mürekkep, kalem, yazı, kitap.

ḳ. (aġ üstine ḳ. dizen) 131r4
ḳ. (gözler) 144v5
ḳ. (ne ḳ. oḳıdı ne aḳ) 104r1
ḳ. (niḳāb dutunmış) 166r4
ḳ. (ṣaḳala aḳ iner) 114v7
ḳ. (ṭaşa) 116v1
ḳ. (ṭopraġ ėde) 95v2
ḳ. (ṭopraġa) 144r6
ḳ. (ṭopraġuŋ altında) 144v5
ḳ. (yėr eyler) 52v1
ḳ. (yüzleri ḳ.) 5v3
ḳ. (yüzleri ḳ. ḳopısar) 115v6
ḳ.-dan 73r6
ḳ.-sı (yüzi ḳ. gitmez) 199v1
ḳ.-sından (yüzüm ḳ.) 119v4
ḳ.-yı (aġ üstine yazaram) 119r5
ḳ.-yı (aḳa yazar) 201v3
ḳ.-yı (aḳdan şeçer oldum) 145r6

ḳaraŋu: Karanlık.

ḳ. 54r3
ḳ. (cehennem) 194v6
ḳ. (durdı) 37v3
ḳ. (sin) 172v3

ḳ. (yėrde) 182r6

ḳaraŋulıḳ: Karanlık; karanlıklar ülkesi. ***Tas.*** Şüphe, tereddüt; ilahi nurdan uzaklık.

ḳ. 66r5

ḳ.(ġ)-a (gireni) 122v5

ḳarār: (Ar.) Bir yerde veya hâlde durma, sebat üzre kalma; rahat, huzur; ölçülülük. ***Tas.*** Hâlin hakikati hakkında tereddüdün ortadan kalkmasıdır.

ḳ. 142v2

ḳ. (bulur) 123r6

ḳ. (dutdum) 130v6

ḳ. (ėder) 56r2

ḳ. (ėtdi) 145v3

ḳ. (ḳıldı) 135r6

ḳ. (ḳılmadı) 185v6

ḳ. (ḳılsun) 159v3

ḳ.-a 130v6

ḳ.-a (ṭurası) 201v2

ḳ.-ı (dünyenüŋ ḳ. yoḳ) 100v2

ḳ.-um (benüm bunda ḳ. yoḳ) 126r4

ḳ.-um (bir dem ḳ. yoḳ durur) 88r3

ḳ.-um (sensüz ḳ. yoḳ durur) 88r1

ḳardaş: Kardeş; yoldaş, aynı fikir ve inancı taşıyan, değer verilen ortak bir bağın biribirine bağladığı kimselerden her biri. ***Tas.*** Öldürülecek kardeş nefs olmalıdır. Nefsin öldürülmesi şeytanlığın öldürülmesidir. "Sizden hiçbir kimse yoktur ki şeytanlardan biri ona arkadaş olmasın, buyurdu; ya sen yâ Resulallah dediler; evet buyurdu, ben de; fakat Allah bana yardım etti, o Müslüman oldu." hadisini dayanak gösterebiliriz. (AG-1, s. 473)

ḳ. 111r7, 125r7, 125v1

ḳ. (olan) 71r2

ḳ.-dan 111r7

ḳ.-ın (alur) 137r2

ḳ.-lar 132r4, 146v7, 174r6, 175r1

ḳ.-uŋı (öldür) 154v4

ḳarġa: Karga. ***Tas.*** Hakikat sırlarının ve ilahi aşkın dışında olanlar.

ḳ. 184r4

ḳ.-yıla 184r3

ḳarı-: İhtiyarlamak, yaşlanmak, kocamak.

ḳ.-r 62r5

ḳarın: Mide, karın.

ḳ.-ları (eginleri bütün ḳ. ṭoḳ) 10r2

ḳarınca: Karınca. ***mec.*** En küçük miktar, değer. ***Tas.*** Allah yolundaki kişiyi yolundan alıkoyacak küçük bir hırs.

ḳ. 173v6

ḳ.-ya 87v4

ḳ.-yımış (süleymān'a yol kesen bir ḳ.) 100v4

ḳarış: Karış.

ḳ. (beş ḳ. bez durur) 147r4

ḳarış-: Karışmak, içinde dağılmak, birbirinin içine girmek. ***Tas.*** Vahdete ulaşmak.

ḳ.-dı 149r6

ḳ.-ısar (nūra ḳ.) 204r3

ḳ.-maġa (deŋize ḳ.) 128v6

ḳ.-mış 144r6

ḳarışġan: İçli dışlı, haşır neşir, samimi, ilgili.

ḳ. (olur) 89v4

ḳarşu: Ön, kat, huzur; muhalif, ters iş; karşılık olarak, mukabil.

ḳ. (duran) 171r1

ḳ. (gele) 120v3, 208r2

ḳ. (ṭura) 177r6

ḳ. (ṭuramaz) 20r5

ḳ. (ṭurup) 173r6

ḳ. (ṭurur) 22r4

ḳ.-ma (gele) 147r2

ḳ.-ŋa (ṭura) 204v7

ḳarşuġı: Karşıki, karşıdaki.

ḳ. 161r7

kār ü bār: (Far.) İş güç, meşguliyet, yük.

k. 69v5

ḳārūn: (Ar.) Karûn. Kur'ân-ı Kerîm'de adı Firavun ve Hâmân ile birlikte anılır (Mü'min/24). Bir rivayete göre Firavunun nazırı, bir rivayete göre Hz. Musa'nın kavminden ve hatta akrabalarındanmış. Önceleri fakir biriyken Hz. Musa ona ilm-i kimyayı öğretmiş ve o da çok zengin olmuş. Sonraları zenginlik onu cimri ve zalim bir kişi yapmış. Allah kendisine çok büyük servet verdiği hâlde zekât vermeyip servetiyle kibirlenirmiş. Sonunda Hz. Musa'nın duasıyla servetiyle birlikte yere geçmiştir. Bir ara Musa peygamber yere emretmiş ve yer onu beline kadar yutmuş. Sonra zekât vereceğini söylemiş ve kurtulmuş; fakat malına kıyamadığı için vazgeçmiş. Bunun üzerine yer onu hazinesiyle birlikte yutmuştur. (ADŞS, s. 258)

ḳ. 36r3, 62v5

ḳ. (biŋ ḳ. gibi) 184v6

ḳ. (yėtmiş ḳ. mālına) 192r4

ḳ.-a 35v2

ḳ.-ı 36v2

ḳ.-ıladur 38r3

ḳ.-uŋdur 173v5

ḳ.-la 35r5

ḳ.-uŋ 35r6

ḳaṣd: (Ar.) Niyet, istek, amaç, gaye; yönelme, teveccüh; kötü davranma, kötü niyet. ***Tas.*** Sevgilinin hoşnutluğunu bulmak üzere, her şeyden sıyrılmaya azmetmek ve bütün iradeyi bu yöne sarf etmek. (EC, s. 353)

ḳ. (ėdebile) 120v4

ḳ. (ėdenüŋ) 200v3, 200v4

ḳ. (ėder) 56r4

ḳ. (ėdersin) 209v2

ḳ. (ėdesi) 124v5

ḳ. (ėdiser) 172v4

ḳ.-ıla 106r2

ḳ.-ını 120v4

ḳāṣırlıḳ: (Ar.+T.) Kısalık.

ḳ.(ġ)-ın 69v2

ḳaş: Kaş.

ḳ.-uŋ 105r3

ḳat (1): Kat, takım, tabaka.

ḳ. (ḳat) 173r6

ḳ. (yėdi ḳ. gök) 152v2

ḳ. (yėdi ḳ. gökden) 25v2

ḳ. (yėdi ḳ. yer) 152v2

ḳ. (yedi ḳ. yėrden) 18r6

ḳat (2): Kat, makam, huzur, yan, ön.

ḳ.-ına 37v4

ḳ.-ına (dost ḳ.) 106v4

ḳ.-ında 114v5, 184r5

ḳ.-ında (ʿaḳluŋ ḳ.) 6v6

ḳ.-ında (dost ḳ.) 41v3, 120r5

ḳ.-ında (ḥaḳ ḳ.) 76v4

ḳ.-ında (maʿşūḳ ḳ.) 67r2

ḳ.-ında (ṣarrāflaruŋ ḳ.) 158r2

ḳ.-ında (sulṭān ḳ.) 6r1, 25r4

ḳ.-ında (ṭoġan ḳ.) 150r1

ḳ.-ından (dost ḳ.) 127v4

ḳ.-ından (dost ḳ.) 79v3

ḳ.-ından (şeh ḳ.) 95v5

ḳat-: Katmak, ilave etmek, karıştırmak.

ḳ.-arsın 151r3

ḳ.-arsın (şerīk ḳ.) 150r4

ḳ.-duŋ 62v5

ḳ.-maġa (aṣlına ḳ.) 179v5

ḳ.-maġa (el ḳ.) 179v1

ḳ.-mayalar (riyā ḳ.) 91v1

ḳ.-mayalar (balı yaġa neyiçün ḳ.) 91v3

ḳ.-up 62v5

ḳatı: çok, çok fazla, pek şiddetli, iyice, sıkı, sıkı sıkı, gayet; ağır; güç, zor; sert, haşin, kırıcı.

ḳ. 7v2, 16r3, 19r4, 23r1, 30v3, 36r3, 61v2, 87r1, 89v4, 94v1, 117v2, 128v4, 163v6, 204v5, 205r1

ḳ. (ḥāller ola) 113v5

ḳ. (olsa) 70v3

ḳ. (şarṭ eyledi) 36r5

ḳ. (ṭaşı mūm eyler) 158v4

ḳ.-dur 117v1

ḳatıl-: Katılmak, eklenmek, karıştırılmak.

ḳ.-ur 17v4

ḳatılıḳ: Kalp katılığı, güçlük, şiddet, meşakkat, sertlik.

ḳ.-dan 36v4

ḳatır: Katır. ***mec.*** Vasıfsız insan.

ḳ. 57r6

ḳātil: (Ar.) Öldüren, öldürücü.

ḳ. (zehr-i ḳ.) 59v6

ḳ. (zehr-i ḳ. içerisem) 109v5

ḳatlan-: Dayanmak, tahammül etmek, sabretmek.

ḳ.-amazsın (derde ḳ.) 159v1

ḳ.-ısar 20r2

ḳ.-maya 153r3

ḳatrān/ ḳaṭrān: (Ar.) Katran.

ḳ. (ḳabına ḳoyma balı) 45r4

ḳ. (deŋizi) 170v5

ḳaṭre: (Ar.) Damla. ***Tas.*** İlahi tecelliler; kalp; insan-ı kâmil; nokta.

ḳ. 86r3

ḳ. (olam) 138v1

ḳ. (uran) 130v7

ḳ.-de 160r7

ḳ.-de (bir ḳ. yüz biŋ deŋiz) 123r5

ḳ.-sin 123r5

ḳ.-yem 160r6

ḳavī: (Ar.) Kuvvetli, güçlü; güvenilir, sağlam.

ḳ. (ṭuram) 123v6

ḳ.-dür 78r1

ḳ.-sin 107r6

ḳav(i)l: (Ar.) Söz, kelam, laf, lakırdı; sözleşme, anlaşma.

ḳ. (ėtmişem) 143r5
ḳ. (yetdi) 145v3 (ḳavil)
ḳ.-i 170v3
ḳ.-in (belā ḳ. dėdük) 64v5

ḳavum: (Ar.) Kavim, insan topluluğu.
ḳ. 125r7, 125v1
ḳ.-i 122v4 (ḳavmi)
ḳ.-üŋ 182r4 (ḳavmüŋ)
ḳ.-üm durur 122v4 (ḳavmüm)

ḳaya: Kaya. ***Tas.*** İlahi aşk yolunda nefs engelleri, zorluklar.
ḳ. 177r5
ḳ. (sözüm beŋzer ḳ. yanḳusına) 189r5
ḳ.-lar (kesüp) 56v1

ḳayd: (Ar.) Düşünce, endişe, tasa, kaygı.
ḳ.-umı (yėmiş) 119v4

ḳaydasuz: (Ar.+T.) Arzusuz, düşüncesiz, kaygısız.
ḳ. 32r1

ḳayġu: Üzüntü, tasa, gam, endişe.
ḳ. 16v4, 100r5, 120r4, 132v3, 146v3
ḳ. (yėmek) 107v3
ḳ.-lar (yėrsin) 107v3
ḳ.-ları 10r2
ḳ.-yı 73r5
ḳ.-yı (sürdüm) 146v3
ḳ.-yıla (ṭoḳ) 33v6

ḳayġusuz: Düşüncesiz, endişesiz, tasasız.
ḳ. 189v7

ḳayıḳ-: Temayül göstermek, meyletmek, kaymak; sapmak, yüz çevirmek.
ḳ.-a 40v3
ḳ.-ma 15v5, 66r6
ḳ.-madın 79v5
ḳ.-maya 88v2
ḳ.-maz 9r1, 41r5, 106r1
ḳ.-maz (nesneye) 40v4
ḳ.-sun 41r6

ḳayna-: Kaynamak; heyecanlanmak, coşmak.
ḳ.-riken (deŋizler ḳ.) 149r6
ḳ.-ya (ḳazan) 62r6
ḳ.-yan (ṭamarlarında ḳ.) 129r6

ḳaynat-: Kaynatmak. ***Tas.*** İlahi aşkın etkin gücünü vurgulamak için kullanılır.
ḳ.(d)-ur (ʿışḳuŋ odı ḳ. deŋizleri) 153v5

ḳayu: Kaygı, tasa, endişe.
ḳ.-sı 164v2 (ḳaysı)
ḳ.-sı (başı ḳ.) 66r2 (ḳaysı)

ḳayur-: Kaygılanmak, tasalanmak.
ḳ.-mazam (bir ẕerre ḳ.) 121r4

ḳayyım: (Ar.) Kâim, ayakta duran, devam eden, sürüp giden.
ḳ. (ṭuran) 141v2

ḳayyūm: (Ar.) Ezeli ve ebedi olmak. ***Tas.*** Kendini Hakk'ın varlığında tamamıyla yok edip onun sıfatlarıyla süslenmek. (UO, s. 193); Nur üzerinde devamlılığı olmak.
ḳ. (u ḥayy ol) 45v4

ḳaz: Kaz. ***mec.*** Boş, anlamsız. ***Tas.*** İnsanı manen yükselten ilahi nurlar, nasipler; ilahi sıfatlar.
ḳ. (nice ḳ. ḫoş iner gölümüze) 178r4
ḳ. (bilmeyene ḳ. gelür) 66v1

ḳaz-: Kazmak, işlemek, katlanmak, çaba sarf etmek. ***mec.*** Temizlemek; tuzak

hazırlamak. ***Tas.*** Hak yolunda emek harcamak; nefsi terbiye etmek.

ḳ. (köküni ḳ.) 83r3

ḳ.-ar (ṭaġlar bünyādını ḳ.) 56v1

ḳ.-dı (ḳahır ḳazmasıla cānda cefā ocaġını ḳ.) 200v1

ḳ.-mayınca 45v1

ḳ.-sa (ḳuyı ḳ. kendü düşe) 31v4

ḳ.-up (ḳuyı ḳ. ʿāḳıbet kendü düşe) 162r3

ḳazan: Kazan.

ḳ. (ḳaynaya) 62r6

ḳazan-: Kazanmak, elde etmek.

ḳ. 173v3

ḳ. (düriş ḳ.) 199v6

ḳ.-anlar (ḳahırla ḳ.) 99v5

ḳ.-duġuŋ (māluŋı teŋriçün vėrmek gerek) 110v3

ḳ.-duġuŋ (vėrüben) 110v4

ḳazanç: Kazanç.

ḳ.(c)-ın (kendünüŋ ḳ. kendüye vermez) 31v6

ḳazma: Kazma.

ḳ.-sıla (ḳahır ḳ.) 200v1

kebāb: (Ar.) Kebap, ateşte pişirilmiş et. ***mec.*** Yüreğin aşktan yanmışlığı, yanıklık hâli. ***Tas.*** Mâşuğun âşığının ayrılığına dayanamaması ve tecellilerle kalbin terbiye edilmesi. (SCS, s. 271)

k. (cigerüm k. durur) 85r4

kebür: (Ar.) Kibir.

k.-dürler 11v2

kefen: (Ar.) kefen.

k. (donum biçildi) 125r6

k. (donumuza) 172v2

k. (ṣaralar) 115r5

k. (ṣarıcı) 176r1

k. (ṭonın) 128r3

k.-leri 144v1

keffe: (Ar.) kefe, terazi gözü.

k.-sini (başaduran) 135v1

keklik: Keklik. ***mec.*** İyi ve kaliteli av. ***Tas.*** İlim, feyz, ilahi sıfatlar.

k.(g)-e 56r3

kelām: (Ar.) Allah'ın birliğinden ve iman esaslarından bahseden, bu esasları aklî ve naklî delillerle ispatlamayı amaçlayan ilim; söyleme, söyleyiş; söz, ifade. ***Tas.*** Gaypte olanı izhar ve icat etmek için kudret ve iradeden meydana gelen tecellidir. (SCS, s. 272)

k. 84r2

k.-dayıdum 120r5

k.-ı (ṭoḳsan biŋ ḥaḳ k.) 169v7

k.-ını (ṭoḳsan biŋ ḥaḳ k.) 132v4

keleci: Söz, laf, lakırdı; tam söz, cümle.

k. 73v3, 104v7, 124r1, 193v5

k. (bilen) 95r6

k. (söz k.) 6v4, 109r7

k.-dür 131v4

k.-lerüŋ (bişirgil) 95v1

k.-m 73v1

k.-ŋ (yėrdür) 204v5 (keleceŋ)

k.-si 64r2

k.-sin 122r4

k.-ye 38v6

kelime: (Ar.) Kelime.

k. (biŋ bir k. ḳıldum) 127r5, 133v5

kem: (Far.) Eksik, az, noksan; kötü, fena, bozuk, değersiz.

k. 208v2

k. (ne bīş ü ne k.) 35r4

k. durur 192r3

k.-ini 95v3

kemīne: (Far.) Zavallı, âciz, değersiz, noksan, eksik.

k. 65r4

kem-ter: (Far.) Çok değersiz, çok aşağı, pek itibarsız, en hakîr.

k. 75v6

k. (oldı) 93v3

k.-in 184v4

kenʿān: (Ar.) Yakup peygamberin memleketi. Bugün Filistin'de Sayda, Sur dolayları ile Suriye'nin bir bölümünü içine alır. Nuh peygamberin oğullarından veya torunlarından olan "Kenan" adına izâfeten bu adı almıştır. (ADŞS, s. 266) ***Tas.*** Kutsîler âlemi ve vuslat.

k. 160v2

k. (yūsuf-ı k.) 158v2

k. (ārzū ḳılursın) 159r6

kenār: (Far.) Kıyı, yan, nezd, çevre, uç, son, nihayet.

k.-ı 123v6

k.-ın (deŋiz k. ḳışlar) 197v6

kendi: Kendi, kendisi. krş. bk. **kendü.**

k.-n (unıdur) 50v1

kendöz: Kendisi, şahsı, zatı. ***Tas.*** Nefs, öz; benlik.

k.-in (bile) 151r5

k.-in (bilen) 151r5

k.-in (giden) 87v4

k.-in (görmez) 179r5

k.-in (unutdı) 61r3

k.-inden (geçmek gerek) 180v3

k.-inden (vāz gelür) 66v2

k.-inden 37v6, 172v5, 193r2

k.-ine (ḳıyan) 31v2

k.-ini (bilmekdür) 150v1

k.-ini (indürür) 197v5

k.-ini (ḳoyasıdur) 177r1

k.-ini (terk eyleye) 180r5

k.-ini (yavu ḳula) 188v6

k.-üm 154r2

k.-üm (gösterdi) 129r3

k.-ümden 20v6

k.-üme (gelem) 147r1

k.-ümedür 26r2

k.-ümi (bilürem) 181v4

k.-ümi (gösterdi) 135v7

k.-üŋ 87v5

k.-üŋden (elüŋ yuġıl) 70r2

k.-üŋdür (kime ne ṣanurısaŋ k.) 53v4

k.-üŋe 80r5

k.-üŋi 48r1

k.-üŋi (bilesin) 84r4

k.-üŋi (bilmeziseŋ) 150v1

k.-üŋi (görüp) 13v1

kendü: Kendi, kendisi. krş. bk. **kendi.**

k. 4r4, 12r2, 31v4, 31v5, 33r3, 36r2, 36v5, 36v5, 37v6, 38r4, 49v6, 50r1, 50r1, 50v5, 51v3, 68r4, 77r1, 77v2, 78r2, 87r2, 112r2, 115r3, 117v2, 117v2, 162r3, 162r4, 165v3, 165v3, 165v6, 166r2, 166r2, 179v5, 181r5, 189r4, 191v1, 192r6, 206r5, 206r5

k. (kendüŋi) 51v2

k.-de 176v2, 201r6

k.-den 31v5, 66v6

k.-den (gitdi) 178v5

k.-den (varur) 158r6

k.-ŋ 33r1, 113v2

k.-nüŋ 31v6, 152r7

k.-ŋde 33r1

k.-ŋle 32r3

k.-si 10r4

k.-sile 38v2

k.-ye 8r4, 31v2, 31v6, 33r3, 48r2, 100r2, 106r6, 120v4, 159v4, 162r4

k.-yi 52r1, 59v3, 189v3

k.-yi (bilince) 137r3

k.-yi (dişürdi) 29r2

kendülik: Mevcudiyet, varlık; kendi hâline.

k.(g)-idür 131v1

k.(g)-inden (geçeni) 56r3

k.(g)-ine (ḳomaġıl nefsüŋi k.) 42v4

k.(g)-ini 52v3

kendüsüz: Kendisiz. ***Tas.*** Benliksiz, kibirsiz.

k. (sefer gerek) 106v4

kerāmet: (Ar.) Şeref, soyluluk, yüce gönüllülük; doğruluk, iyilik, cömertlik; enbiya ve evliyadan sadır olan olağandışı hâller ve davranışlar.

k. (vėrdi) 63v2

k.-i 200r1

k.-üŋ 86v1

kerem: (Ar.) Cömerlik, lütuf, iyilik, merhamet, ihsan.

k. (ėt) 104v6

kerīm: (Ar.) Kerem sahibi, cömert, eli açık, ulu, büyük.

k. 125r3, 135v2

k. (-i lem yezel) 210v1

k. (-i ẕü'l-celāl) 210r5

kerre: (Ar.) Kere, defa, kez, sefer.

k. (yedi k.) 172r2

kervan: (Far.) Kervan, kafile, yolcu katarı. ***mec.*** Zaman, fırsat. ***Tas.*** Nefsin arzularının çokluğu.

k. (getdi yetegör) 79v5

k. (gidüp) 49v1

k.-ıyıla 7r5

kes-: Ayırmak, uzaklaştırmak, koparmak.

k.-di (fużūllıġın k.) 173r1

k.-di (hevāsetüŋ kökin k.) 200r6

k.-düm (başını k.) 145v2

k.-en (yol k.) 100v4

k.-er (ḳılıç mı k. himmet geyeni) 184v3

k.-gil (elüŋ k.) 75r7

k.-medin (zünnār k.) 159r3

k.-üp (ḳayalar k.) 56v1

kesb: (Ar.) Kazanma, kazanç.

k. (gösterem) 102r3

kese: (Far.) Kese, torba. ***mec.*** Ömür kesesi.

k. 63r3

k.-den (ʿömr eksilür) 63r3

kesil-: Kararlaştırılmak, verilmek; ayrılmak, uzaklaşmak, ilgiyi kesmek, vazgeçmek; kesilmek.

k.-di (vaʿde k.) 90r6

k.-e 175r4

k.-ür (başlar k.) 20r3

keṡret: (Ar.) Çokluk, fazlalık, ziyadelik. ***Tas.*** Bir olan Allah'ın isim ve sıfatlarıyla tecelli edip çokluk hâlinde görünmesi, mahlukatın çokluğu. Çokluk vahdetin zıddıdır ve sadece görüntüdedir. Var olan sadece Allah'tır.

k.-de (ʿālem-i k.) 160v2

keşf: (Ar.) Tanıma, anlama; ortaya çıkma, açığa çıkarma. ***Tas.*** "Madde ve duyular âlemi ötesine, gayb âlemine ait hususlara vâkıf olma, his ve akılla idrak edilemeyen hususları kalp gözüyle görme, kalp gözü açık olma." (MSL); doğrudan doğruya Allah'tan kulun kalbine doğan bilgi.

k. (iki cihān k. olur) 183r5

keşīş: (Far.) Keşiş, Hristiyan papazı.

k.-e (adı müsülmān anuŋ kendü beŋzer k.) 162r4

kevn: (Ar.) Varlık, mevcudiyet, var oluş, var olma; hayat, ömür; mevcut.

k. (olam) 139v4

kevn ü mekān: (Ar.) Kâinat, evren.

k. 196v4

k.-dan 102r6

kevṡer: (Ar.) Cennette bir ırmak, kevser şarabı. ***mec.*** Cana can katan, hayat veren.

k. 95r2

k. (sözümüz k. ṣuyıdur) 193r5

k. (şarābını içmek) 84r3

key: Muhteşem, büyük; çok, pek, gayet, pek çok; iyi, iyice, hakkıyla; uygun, layık, muvafık, doğru, yerinde.

k. 5v1, 6r1, 7v3, 16r2, 20v4, 77v3, 81v5, 95v4, 95v5, 96v2, 105v4, 106v4, 111r1, 113v3, 128v4, 159r1, 163v6, 167v6, 170v5, 199r3

keyvān: (Far.) Zühâl, Satürn gezegeni. Nahs-ı ekber (en büyük uğursuzluk) sayılır. Bu yıldızın tesiri altındaki burçlarda doğanlar ahmak, cahil, pinti, yalancı vs. kötü huylu olurlar. onun hâkim olduğu senede soğuklar artar. Hz. Âdem de Zühâl devrinde yaratılmıştır. Yedinci felek onun emrindedir. Eski coğrafyaya göre yedinci iklime de hâkimdir. Bu iklim kuşağında siyah renkli insanlar yaşar (Hintliler gibi). (ADŞS, s. 494)

k. (ṣāḥib-i k. olam) 138r3

kez: Defa, kere.

k. 27v2, 33v5, 36r4, 62r5, 88r4, 102r2, 114r7, 127v5, 127v5, 127v6, 171v3, 193v3, 193v3, 193v3, 198v5

k.-den (bir k.) 196r2

ḳıble: (Ar.) Kıble, yönelinen taraf. ***mec.*** Sığınılan, başvurulan, mukaddes tutulan yer, şey veya makam.

ḳ.-müz (dost yüzidür) 64r5

ḳığır-: Çağırmak, davet etmek, seslenmek, haykırmak.

ḳ. 128r3

ḳ.-dı 52r6

ḳ.-ur 190v5

ḳıl: Kıl. ***Tas.*** Gerçeklik yolunun zahmetini ve inceliğini bildirmektedir. (AG-1, s. 474)

ḳ. 168r2

ḳ. (gibi köpri gerersin) 209r4
ḳ.- (gibi köpriden) 209r5
ḳ.-dan (ḳıla) 196r5
ḳ.-dan (ḳodı) 194v5, 204v2
ḳ.-dan (ṣırāṭ gerile) 170v5
ḳ.-ı 168r3
ḳ.-ı (ḳırḳ yardılar) 124v2
ḳ.-ıla (bir ḳ. yederler) 168r1
ḳ.-ıla (bir ḳ. yedilür) 168r2

ḳıl-: Kılmak; yapmak, etmek, eylemek. krş. bk. **ḳul-**
ḳ. (namāz ḳ.) 174v2, 174v3
ḳ. (namāzı ḳ.) 83v6, 174v1
ḳ. (naẓar ḳ.) 77v2
ḳ. (ṣabr u tedbīr ḳ.) 29v6
ḳ. (ṭāʿatuŋ ḳ.) 137r4
ḳ. (ṭapu ḳ.) 113r3
ḳ. (yaraḳ ḳ.) 32v5
ḳ. (yārī ḳ.) 52r5
ḳ.-a 12v3
ḳ.-a (dermān ḳ.) 188r5
ḳ.-a (ʿināyetüm ḳ.) 128v3
ḳ.-a (naẓar ḳ.) 152r4
ḳ.-a (ṭāʿat ḳ.) 65r1
ḳ.-am 8v1
ḳ.-am (cevlān ḳ.) 127v6
ḳ.-am (duʿā ḳ.) 195v3
ḳ.-am (fidā ḳ.) 127v4
ḳ.-am (ʿibādet ḳ.) 101v6
ḳ.-am (tamām ḳ.) 147r3
ḳ.-am (ẕikr ü tesbīḥ ḳ.) 195v3
ḳ.-an (āsāyiş ḳ.) 74r2
ḳ.-an (daʿvā ḳ.) 41r2
ḳ.-an (ʿışḳdan daʿvā ḳ.) 57r3
ḳ.-an (ḳanāʿat ḳ.) 126v6
ḳ.-an (miʿrācı ḳ.) 126v5
ḳ.-an (seyrān ḳ.) 135v3
ḳ.-an (ṭāʿat ḳ.) 65v2, 116r1
ḳ.-an (yavı ḳ.) 205v2
ḳ.-anlar (ikindüyi ḳ.) 108v6
ḳ.-anlar (pinhān ḳ.) 120v6
ḳ.-anuŋ (yalan daʿvā ḳ.) 85v2
ḳ.-ası (niyāz ḳ.) 111v1
ḳ.-asım (seyrān ḳ. gelür) 84v2
ḳ.-asın 119v5
ḳ.-asın (namāzın ḳ.) 108v5
ḳ.-asın (temāşā ḳ.) 209v6
ḳ.-asını 180r5
ḳ.-ayıduŋ (yaraġuŋ ḳ.) 51v4
ḳ.-dı (āşikāre ḳ.) 189v3
ḳ.-dı (ʿazāzīl daʿvā ḳ.) 85v2
ḳ.-dı (ber-ḫūrdār ḳ.) 192r5
ḳ.-dı (cūş ḳ.) 140v1
ḳ.-dı (diri ḳ.) 198v6
ḳ.-dı (esīr ḳ.) 197r5
ḳ.-dı (ferāḥ ḳ.) 137v3
ḳ.-dı (ḳarār ḳ.) 135r6
ḳ.-dı (muʿallaḳ ḳ.) 63v3
ḳ.-dı (muḥkem ḳ.) 152v3
ḳ.-dı (naẓar ḳ.) 133v1, 152v1, 154r3, 163v1, 185v3
ḳ.-dı (sefer ḳ.) 155r4
ḳ.-dı (şükür ḳ.) 19r5
ḳ.-dı (ṭapu ḳ.) 7r2, 121v2
ḳ.-duġı (naẓar ḳ.) 152r4
ḳ.-duġın 90r2
ḳ.-dum 82v2
ḳ.-dum (biŋ bir kelime ḳ.) 127r5, 133v5
ḳ.-dum (cefā ḳ.) 134r3

ḳ.-dum (cevlān ḳ.) 172r2
ḳ.-dum (günāh ḳ.) 157r4
ḳ.-dum (tevbe ḳ.) 187v5
ḳ.-duŋısa (ġazā ḳ.) 193v3
ḳ.-ımaduŋ (ḳullıḳ ḳ.) 15r2
ḳ.-ısar (vefā ḳ.) 117r5
ḳ.-ısar (zühd ü ṭāʿat ḳ.) 65v1
ḳ.-ma (ḫaṭā ḳ.) 111v2
ḳ.-ma (kibir ḳ.) 164r1
ḳ.-madı (ḳarār ḳ.) 185v6
ḳ.-madı (namāzı ḳ.) 109r3
ḳ.-maġa (ḳullıḳ ḳ.) 180r1
ḳ.-maġıl (sefer ḳ.) 94r4
ḳ.-mayalar (zühd ü ṭāʿat ḳ.) 194r5
ḳ.-mayınca (naẓar ḳ.) 102v6
ḳ.-maz (aṣṣı ḳ. ola) 175v6, 176r4
ḳ.-maz (aṣṣı ḳ.) 175v5
ḳ.-maz (iş ḳ.) 38r2
ḳ.-maz (namāz ḳ.) 181r3
ḳ.-maz (naẓar ḳ.) 205v6
ḳ.-mazın (yalan daʿvā ḳ.) 157v1
ḳ.-mazısam 181r3
ḳ.-mazısam (ṣabır ḳ.) 28v5
ḳ.-sa (namāz ḳ. gerek) 108v3
ḳ.-sun (ḳarār ḳ.) 159v3
ḳ.-up (ṭāʿat ḳ.) 110v1
ḳ.-up (pāre ḳ.) 128r3
ḳ.-up (zārī ḳ.) 61v3, 145r2
ḳ.-ur 51v5
ḳ.-ur (ʿarbede ḳ.) 207r4
ḳ.-ur (bayıḳ ḳ.) 94r6
ḳ.-ur (esīr ḳ.) 90r2
ḳ.-ur (münācāt ḳ.) 64v1
ḳ.-ur (secde ḳ.) 64v1, 198v1
ḳ.-ur (şād ḳ.) 73r5
ḳ.-ur (yad ḳ.) 73r5
ḳ.-uram (āh ḳ.) 93r2
ḳ.-uram (namāzumı ḳ.) 181r4
ḳ.-urdum (cānum ḳurbān ḳ.) 143r6
ḳ.-urdum (zühd ü ṭāʿat ḳ.) 97r4
ḳ.-urısa (ḳabūl ḳ.) 143r6
ḳ.-urısa (yārī ḳ.) 123v3
ḳ.-urısam 181r3
ḳ.-urısam (fidā ḳ.) 131v3
ḳ.-urısam (ṭapu ḳ.) 132r2
ḳ.-urısaŋ (tefekkür ḳ.) 148v5
ḳ.-ursam (zārī ḳ.) 97r5
ḳ.-ursın (ārzū ḳ.) 159r3, 159r3, 159r4, 159r5, 159r6, 159v1
ḳ.-ursın (ʿışḳdan daʿvā ḳ.) 154v5
ḳ.-ursın (namāz ḳ.) 150v4

ḳılıç: Kılınç. ***Tas.*** İnsan iradesi, terbiye, tarikat adabı. krş. bk. **ḳılınç (1).**
ḳ. 9r2
ḳ. (mı keser himmet geyeni) 184v3
ḳ. (ṭartup) 17r4
ḳ. (urdum) 118v3
ḳ(c)-ın (ʿışḳ ḳ. ḳuşanup) 84v3
ḳ.(c)-ın (ḳudret ḳ. dartmış) 165v7
ḳ.(c)-ından (dost ḳ. yūnus ölürise) 67r6
ḳ.-lar (ḳanludur) 9r3

ḳılın-: Kılınmak, yapılmak, edilmek.
ḳ.-duġı (cemāʿat ḳ.) 171r5, 177v3
ḳ.-dum (yavı ḳ.) 127v7

ḳılınç (1): Kılınç. krş. bk. **ḳılıç.**
ḳ. (yürütmege) 179r7

ḳılınç (2): Amel, iş, icraat, eylem; hareket tarzı, huy. krş. bk. **ḳulunç.**
ḳ. 14r4

ḳ.(c)-ı (ṭuzını) 189r1

ḳ.(c)-ıla (şīrīn ḳ.) 192v4

ḳ.(c)-um 21r2

ḳ.(c)-uŋ 14r4

ḳına-: Ayıplamak, suçlandırmak, itham etmek.

ḳ.-ma (kimseyi ḳ.) 51r2

ḳ.-r 22v1

ḳınan-: Ayıplanmak.

ḳ.-maz 50r5

ḳır-: Öldürmek, yok etmek, imha etmek. ***Tas.*** Nefse karşı iradeyi kullanmak, nefsin arzularını yok etmek.

ḳ.-ası (çeriyi ḳ.) 199v2

ḳ.-asım (gelür) 84v3

ḳ.-dum (nefsüŋ çerisin ḳ.) 129r2

ḳırān: (Ar.) Yakınlaşma, bir araya gelme. bk. **ṣāḥib-ḳırān.**

ḳ. (ṣāḥib-ḳ.) 71v2

ḳırıl-: Kırılmak, helak olmak, telef olmak.

ḳ.-a (ılduzlar bağı ḳ.) 61v4

ḳırḳ (1): 40, kırk.

ḳ. 183v2, 186v6

ḳ. (ḳılı ḳ. yardılar) 124v2

ḳırḳ (2): Ashâb-ı Suffa; kırklar. ***Tas.*** Âlemlerin mânen idarecisi durumunda olan kırk ermiş kişi. Aleviler arasındaki bir hikâyeye göre; güya Hz. Muhammed kırkların meclisine gider, kapıyı çalar. Onlar da buraya peygamber sığmaz derler. Üçüncü defa kapıyı çalıp "kavmin hizmetçisiyim" deyince içeriye alırlar. İçeride otuz dokuz kişi vardır, başları da Hz. Ali'dir. Bizim varımız, yoğumuz birdir derler. Hz. Ali kolunu neşterle yaralar öbürlerinden de kan damlar, aynı zamanda damdan da kan damlar ki bu da onlara rızık bulmaya giden Selman'dan akan kandır. Hz. Ali kolunu bağlayınca hepsinin kanı diner. Selman gelir bir üzüm tanesi getirir. Hz. Peygamber tabağa su koyup üzümü ezer. Kırklar bu sudan birer yudum içip esrerler ve semâ'a kalkarlar. Hz. Peygamber de semâ ederken sarığı düşer. Kırklar da sarığı kırk parçaya bölüp bellerine bağlarlar. (AG-1, s. 458-459)

ḳ. (kişi bir göŋlege ḳanāʿat ḳılan benem) 126v6

ḳ.-dan (birisine çaldumıdı neşteri) 127r1

ḳ.-ından (ḳan aḳıdup) 127r1

ḳırḳ beş: 45, kırk beş.

ḳ.-inde 114v7

ḳırḳ maḳām: (T.+Ar.) Şeriat, tarikat, marifet, hakikat dört kapıdır. Olgun bir insan olup Allah'a ulaşmadaki bu dört kapının her birinde onar makam bulunur ve bunlar toplamda kırka isabet eder. Makalat'a göre bu dört kapıdaki kırk makam şunlardır:

Şeriat kapısının makamları: 1. İman getirme; 2. İlim öğrenme; 3. Namaz, zekât, oruç tutma, hacca varma, gaza eyleme, cenabetten arınma; 4. Helal kisbetme, riyabı haram eyleme; 5. Nikâh kılma; 6. Hayz'ın ve nifas'ın

nikâhına haram eyleme; 7. Sünnet-i cemâat olma; 8. Şefkatli olmak; 9. Arı giyme, arı yeme; 10. Emr-i maruf olma ve yaramaz işlerden sakınma.

Tarikat kapısının makamları: 1. El alıp tövbe kılma; 2. Mürit olma; 3. Saçın giderme, libasını giyme; 4. Mücahede, göyünme; 5. Hizmet etme; 6. Korku duyma; 7. Umut tutma; 8. Hırka, zenbil, makas, seccade; ibret, hidayet; 9. Makam sahibi olma, cemiyet sahibi olma, nasihat sahibi olma, muhabbet sahibi olma; 10. Aşk, şevk ve fakirlik.

Hakikat kapısının makamları: 1. Toprak olma; 2. Yetmiş iki milleti ayıplamama; 3. Elinden geleni men kılmama; 4. Dünya için yaratılmış mecmu nesne, ondan emin olma; 5. Mülk sahibini yüzün sürüp, yüzü suyun bulma; 6. Sohbette hakikat esrârını söyleme; 7. Seyir; 8. Sır; 9. Münacat; 10. Müşahede.

Marifet kapısının makamları: 1. Edep; 2. Korku; 3. Perhizkârlık; 4. Sabır u kanaat; 5. Utanmak; 6. Cömertlik; 7. İlim; 8. Miskinlik; 9. Marifet (Ariflik); 10. Kendi özünü bilmek. (DKKM, s. 130-161-193-212)

ḳ. 183v4

ḳısmet: (Ar.) Takdir edilmiş olan şey, nasip.

ḳ. (alurlar) 10v3

ḳ.-idür 38r5

ḳış: Kış, kış mevsimi. ***mec.*** Zorluklar, darlıklar; maddî dünyanın karanlığı.

ḳ. (oldı) 185r4

ḳ. (yaz u ḳ.) 25v5, 129r5

ḳ.-a 17v1

ḳ.-çün (yaz u ḳ.) 173v1

ḳ.-da (yaz u ḳ.) 169r2

ḳ.-dan (yaz u ḳ.) 155r5

ḳ.-uŋ 173r1

ḳışla: Kışın barınılan yer, kışlak.

ḳ.-lar (ḳışlamaz olmış) 144v3

ḳışla-: Barınmak, kışı geçirmek.

ḳ.-duḳ 161v4

ḳ.-maz (olmış) 144v3

ḳ.-r (deŋiz kenārın ḳ.) 197v6

ḳ.-r 23r4

ḳıvan-: Sevinmek, heveslenmek, cesaret bulmak.

ḳ.-ur 23r2

ḳıy-: Acımadan vermek, esirgememek, feda etmek; öldürmek; yapmak. ***Tas.*** Nefsine zulmetmek, nefsini öldürmek.

ḳ.-amaz (bir yufḳaya ḳ.) 98v4

ḳ.-amaz (māla ḳ.) 36v3

ḳ.-amaz (vėrmege) 35v4

ḳ.-an (kendözine ḳ.) 31v2

ḳ.-anı (cāna ḳ.) 184v2

ḳ.-ar (cāna ḳ.) 20r4

ḳ.-ar (olam) 20r4

ḳ.-dur (anaŋa kābin ḳ.) 154v4

ḳıyāmet: (Ar.) Kıyamet, günahların ve sevapların karşılığının verileceği gün. ***Tas.*** İradeyi kullanıp ölmeden ölce nefsi öldürme.

ḳ. 36v6, 66r2, 113v3

ḳ. (bāzārında) 66r2

ḳ.-e 36v6, 42v5

ḳ.-i 204v6

ḳ.-i (unutduŋ) 199v5, 204v5

ḳ.-üŋ 170v3

ḳıyās: (Ar.) Karşılaştırma, mukayese etme, değerlendirme.

ḳ. (ėt) 19v2

ḳıymet: (Ar.) Kıymet, biçilen değer; yüksek nitelik, üstün meziyet.

ḳ. 191r2

ḳ. (ėde) 48v2

ḳ. (ḳoyan olur) 48v1

ḳ.-i 105r2

ḳ.-in 91v4

ḳ.-ini (bilesi) 201r4

ḳıymetlü: (Ar.+T.) Kıymetli, çok istenilen, çok sevilen, peşinden koşulan.

ḳ. (ḥarām ḳ. oldı) 206v6

ḳıymetsüz: (Ar.+T.) Kıymetsiz, değersiz.

ḳ. 48v1

ḳız: Kız, kız evlat.

ḳ. 115r3, 149v2

ḳ.-a 205r2

ḳ.-ın (oğlın ḳ.) 9r1, 9v1

ḳız- (1): Kızmak, ısınmak, hararetlenmek; kızarmak.

ḳ.-a (saç) 62r6

ḳ.-dı 2v1

ḳ.-mayınca (ḳalb ṣāfī mi olur ḳ.) 45v1

ḳız- (2): Öfkelenmek, sinirlenmek.

ḳ.-ar 83r2

ḳ.-aram 119v2

ḳızdur-: Kızdırmak, ısıtmak, hararetlendirmek.

ḳ.-dı 2v1

ḳızġın: Ateş, sıcaklık. ***Tas.*** İlahi aşk ateşi.

ḳ.-ı (ʿışḳ ḳ.) 160r4

ḳızıl: Kırmızımtırak, kızıl renk.

ḳ. 98v5, 154r1

ḳızlıġ: Kıtlık, pahalılık.

ḳ. (u āfet) 9v4

ki: (Far.) ki; ise.

k. 3v5, 3v6, 4r3, 4v2, 5v4, 6v4, 10r3, 10v3, 10v6, 11r6, 12r1, 12r2, 12r4, 14r1, 14v3, 15r2, 16r4, 16r5, 16v4, 17r2, 18r2, 18v3, 20r2, 20v6, 21r6, 22r2, 22r5, 22v1, 22v2, 23r3, 23r4, 24r3, 24v1, 24v3, 24v4, 24v6, 25r5, 25v4, 27v1, 27v4, 28r3, 28v4, 29r3, 29r6, 29v2, 29v5, 30r3, 30r4, 30v5, 31v3, 32r1, 32r3, 35r4, 35r5, 35v3, 36v6, 37r1, 37r5, 37v3, 37v6, 38r2, 40r5, 41r1, 41r2, 41r3, 41r4, 42v3, 43r1, 43r2, 43v6, 44r2, 44r5, 44r5, 44v1, 44v2, 44v4, 45r4, 45r5, 47r5, 48v1, 49r5, 49v4, 50v1, 50v5, 51v2, 53r4, 53r5, 54r2, 54v1, 71r6, 74r5, 80r4, 81r3, 88r3, 88r4, 89r1, 90r6, 93v5, 95v4, 97v2, 110v5, 110v5, 118v4, 120v6, 121r1, 123r1, 123r6, 125r4, 132r5, 136r4, 143r5, 143v5, 154v3, 160r2, 160r6, 166r5, 168r7, 171v2, 171v3, 173v5, 173v5, 177r2, 190v4, 193r4, 193r6, 194r3, 197r2

k. (bolay k.) 36r4

k. (illā k.) 160r6

k. (niçe k.) 131v5

k. (ola k.) 97v3

k. (tā k.) 191v5

kibir: (Ar.) Kibir, büyüklük taslama, böbürlenme, kendini herkesten üstün görme, burun büyüklüğü. krş. bk. **kibr.**

k. 12v2, 14v6, 17r3, 17r4, 18v4, 83r3

k. (ḳılma) 164r1

kibr: (Ar.) Kibir. krş. bk. **kibir.**

k. 3r3, 12v5, 14v1, 15v1, 16r5, 83r5,

k. (erine) 17r6

k. (ü kīni çıḳarġıl) 154r6

k. (ü kīni ḳoduŋısa) 67v4

k. (ü kīni yaḳan benem) 129r1

k. (yolından beri ḳaç) 15v4

k.-e (ṭutulmayasın) 16r2

k.-e (uyarsaŋ) 11v5

k.-i 19r3

k.-i (ėlden ḳo) 16r3

k.-i (ḳoġıl) 12v3

k.-i (ḳomazsa) 13v3

k.-i (yıḳagör) 12v4

k.-ile 15v2, 16r6, 99r3

k.-ile (yoldaş olmaġıl) 12v2

k.-üŋ (saŋa uġratma k. endīşesin) 11v5

kiçi: Küçük. ***Tas.*** Alçakgönüllü, mütevazı.

k. 72v4, 74r6

ḳīl u ḳāl: (Ar.) Dedikodu, boş ve kuru sözler. krş. bk. **ḳāl ü ḳīl**

ḳ. 94r2, 210r5

ḳ. (sözde ḳ. olmaya) 59v3

ḳ.-den 136r5

ḳ.-i (terk eyle) 106v2

kim (1): Ki. (Bağlama edatı, bağlama zamiri)

k. 3v4, 5r3, 5r5, 5v3, 5v4, 6v5, 8r4, 12r3, 12v3, 13r3, 20r3, 20r4, 20v5, 22r1, 22v3, 25v6, 26r5, 27v3, 27r4, 27v5, 31r7, 31v2, 31v2, 31v4, 32r5, 32v3, 33r6, 35v5, 36v1, 37v3, 37v4, 38r4, 38r6, 38v2, 38v4, 38v6, 39r3, 39v6, 41r5, 42v1, 42v2, 46r6, 48r2, 48r2, 48v6, 49r3, 50r2, 50v2, 53v4, 58v1, 63r3, 64v2, 64v3, 65r1, 65v1, 68v3, 68v4, 68v4, 70r5, 70v6, 72r2, 72v4, 76r5, 77r1, 78v3, 83r1, 88v1, 91r1, 93r1, 93v2, 98r4, 99r3, 102v2, 103r4, 106r1, 108r2, 112v1, 116r1, 119r5, 120v5, 121r3, 121r3, 140v2, 148r3, 148r4, 148r5, 148v1, 148v2, 150r1, 150r6, 151v3, 152r4, 156r5, 162v1, 170v7, 173v3, 173v3, 175v1, 180r5, 184r1, 184r4, 185r6, 186v4, 186v5, 187r5, 189r1, 193v4, 196v5, 197r4, 199r5, 207r3, 209r6, 210v1

k. (ne k.) 25v3, 72r5, 82v2, 103r5, 123v4

k. (nesi k. varısa) 40r4

k. (niçe k. varıdı) 26v5

k. (ol k.) 46v4, 102r3

kim (2): Kim, kimse; kimi, kimisi.

k. 13v6, 14r4, 16r1, 18v2, 19v3, 20r2, 20r4, 20r6, 20v1, 22v1, 23r4, 25r4, 29r5, 36r5, 42r3, 45v6, 46r2, 46r3, 48v1, 48v2, 57r5, 57r6, 61r1, 65v3, 65v4, 66v2, 67r3, 67r4, 70r1, 71v5, 81r5, 82r6, 85r5, 92v7, 93v5, 101v5, 101v5, 102r5, 105v6, 106r5,

106v6, 106v6, 109r3, 112v3, 114v3, 114v3, 117v4, 120v5, 122v3, 123r6, 123r7, 130r6, 130v6, 141v5, 151v3, 152v5, 157r2, 157v5, 164r6, 165r3, 165r5, 167v5, 168r4, 169v5, 169v5, 169v6, 171r4, 171v5, 174v6, 175r1, 176v4, 176v5, 176v6, 177r6, 177v2, 179v1, 179v2, 179v6, 180r1, 180v1, 188v1, 190v4, 190v5, 193r6, 196v6, 196v6, 197v5, 199r2, 199r2, 200v3, 200v4, 201v4, 203r1

k. durur 7v6, 116r1, 196r1

k.-dügin 181r4

k.-dür 71r2, 71r2, 71r3, 71r4, 71r5, 71r6, 82r5, 82r6, 82r6, 82r6, 112v3, 125r4, 143v5, 163v5, 171r2

k.-ise 14r5, 14r5

k.-ler 121v1, 121v1

k.-lerde 98r2

k.-üŋ 7v6, 38r6, 38v2, 42r6, 42v2, 49r2, 136v6, 179r7, 179v3

k.-üŋdür 185r2

kimde: Kimde; kimi, kimisi.

k. 29v5, 89r1, 98r2, 164v5, 199r5

k.-yise 21r3, 29v2

kimden: Kimden.

k. 101v4, 121r4, 150r4, 192v5

kime: Kime; kimine.

k. 4r4, 4r7, 5r5, 5r5, 5r5, 17r5, 17r5, 20r3, 20v5, 27v6, 31v4, 32v4, 33v1, 53v4, 76r5, 88v1, 89r3, 101v4, 101v4, 104r3, 104r3, 104r6, 104v3, 112v5, 117r6, 175r1, 176v6, 179v3, 180r5, 182v4, 184r1, 192r5, 206r3, 207r3

kimesne: Kimse.

k. 8v4, 26v2, 34v1, 34v2, 50r5, 51v3,

k.-ye 34v3, 185v1

kimi: Bazen; kimisi, kimisini; bazısı.

k. 23r4, 23r4, 74r4, 92v7, 92v7, 144v4, 144v4, 145r2, 192r5, 207v6, 207v6

k.-si 144v4, 144v6

kimse: Kimse, kişi, başkası; kim olsa; hiç kimse.

k. 7r4, 9r5, 10v1, 21v2, 41r2, 50r5, 50v5, 51r3, 65r2, 67v2, 76v6, 85v7, 87v3, 96v4, 149v5, 163v4, 165v4, 169v3, 169v5, 170v7, 175v5, 176r2, 176r3, 181r4, 188v3, 190r3

k. (ne k.) 32r4

k.-den 59r5

k.-dür 73v6

k.-ler 206r4

k.-lerdür 5v1

k.-nüŋ 96r2

k.-si 198r3

k.-sin (ne k.) 32r2

k.-ye 7r4, 21v5, 45r2, 50r6, 50v6, 179v4, 197r5

k.-yi 11v3, 51r2

k.-venin 131v6

kimsene: Kimse.

k. 58r5, 63v5, 66v6, 96r6, 96v5, 100v6, 170r6

k.-nüŋ 100v6

k.-ye 60r6, 197r2

kīn: (Far.) Kin, hazmedememekten doğan gizli düşmanlık, garaz, buğz.

k. 16r5, 46v5, 47v4, 49r6, 52r2

k. (ṭamarı) 49v2

k.-i (kibr ü k. çıḳarġıl) 154r6

k.-i (kibr ü k. ḳoduŋısa) 67v4

k.-i (kibr ü k. yaḳan benem) 129r1

k.-ile 47r6

kirāmen kātibīn: (Ar.) İnsanın iki yanında bulunduğu ve sağdakinin sevapları, soldakinin günahları yazdığı kabul edilen iki melek.

k.-dür 169r2

kiriş: Gergi, tel, kiriş yay; bazı sazlarda kullanılan kurutulmuş koyun bağırsağı veya sinirinden yapılmış tel.

k. 168v3

k.-de 168v2

k.-e (elin k. ursa) 177r6

k.-i (ḳoyın k.) 168r7

k.-ile (bir oldı) 168v5

kisvet: (Ar.) Elbise, giyecek, üst baş, kılık kıyafet. ***mec.*** Beden. (MT-5, s. 65)

k. (ṭutduġı k.) 63v4

kişi: İnsan, adam, kimse, şahıs; erkek.

k. 12r2, 18v2, 21v2, 22v3, 24v5, 32v3, 35r4, 38r4, 39v6, 44v4, 46v2, 48r2, 48r3, 48v2, 50r5, 51v6, 52v5, 57r3, 57v3, 59r1, 59r1, 59r1, 65r6, 72r6, 74r5, 76v5, 78r5, 78r4, 78r5, 84v3, 91r4, 92v3, 96r1, 98v5, 99v6, 101r6, 108v3, 113r5, 115v4, 126v6, 127v4, 134v6, 151r5, 151r5, 159v5, 159v6, 160r3, 162r6, 162v4, 177r1, 180v3, 183v2, 188v6, 189r3, 189r4, 190v3, 193r2, 196r4, 208r4

k. (bile söz demini) 95v3

k. (bir k.) 148r2 =Nefs-i emmâre.

k. (gerek çok bile) 151r6

k.-den 21v6, 68v6

k.-dür 4r3, 4r6, 4r8, 6r3, 16v2, 31r6, 39r5, 41r3, 83r5, 120v4, 124r6, 124v5

k.-ler 13v5, 40r1, 50r3, 110r4, 167v3

k.-lerüŋ 30r4, 98v4

k.-sin 13v3, 16v1, 33r3, 44v1, 48r6, 48v4, 49r5, 95r6, 189r5, 199r4

k.-siz 7v6

k.-ye 22r3, 26r3, 36v1, 39r3, 49v6, 64v3, 68v3, 68v3, 73r5, 78r4, 81v3, 92v6, 116r2, 141v7, 142v1, 158r2

k.-yem 22r1

k.-yi 17r6, 143v5

kitāb: (Ar.) Kitap; kutsal kitaplar; Kur'ân-ı Kerîm; aşk kitabı.

k. (ben bir k. oḳudum ḳalem yazmadı anı) 98r5

k. (düzer) 201v3

k. (ʿışḳ kitābıdur) 78v1

k. (taṣrīf k.) 150r6

k.-dan (ötersin) 150r5

k.-dan (sözi şiʿrden ammā aṣlı k.) 110v6

k.-ı (dört k.) 79r3, 131r4, 132v2, 197r3, 198v5

k.-ıdur (ʿışḳ k.) 78v1

k.-ın (ʿışḳ k. oḳuruz) 70v5

k.-ını (ʿışḳuŋ k. oḳıdum) 119r5

k.-ısın (ʿāşıḳlaruŋ k.) 179r2

k.-lar (ėy çoḳ k. oḳuyan) 103r4

k.-uŋ (dört k.) 101r3, 119r6, 165r4

k.-uŋ (göŋüllerde yazılur bu k. sūresi) 201v3

kiẕb: (Ar.) Yalan, dürûg; yalan söylemek.
k. 3r2

ḳo-: Bırakmak, terk etmek, vazgeçmek; izin vermek, müsaade etmek, serbest bırakmak, salıvermek; mümkün değil; tesir etmek, etkilemek; koymak, yerleştirmek; alıkoymak, muaf tutmak; engellemek.
ḳ. 17v5, 35v3, 35v6, 46v5, 82v4, 95r1, 97v1, 116r2
ḳ. (ayruḳlar sözini ḳ.) 51r2
ḳ. (cihānı ḳ.) 46v4
ḳ. (dünye altun gümişin ḳ.) 96r4
ḳ. (dünyeyi ḳ.) 32r5
ḳ. (ėlden ḳ.) 16r3
ḳ. (ġaybeti ḳ.) 44v2
ḳ. (ḳapu ḳ.) 12r4
ḳ. (nefsüŋ dilegin ḳ.) 5v5
ḳ. (ṣaġıncı ḳ.) 14r6, 46r1
ḳ. (seni begenmegi ḳ.) 104v2
ḳ. (sözi ḳ.) 106v5
ḳ. (yalancı daʿvāsın ḳ.) 107r6
ḳ.-dı 28v3, 40v6, 117r6, 194v6, 197r2
ḳ.-dı (elden ḳ.) 195r1, 195r3, 204v3
ḳ.-dı (ḳıldan ḳ.) 194v5, 204v2
ḳ.-dı (üstün ḳ.) 204r1
ḳ.-dı (varlıġın erde ḳ.) 81v6
ḳ.-dı (yoldan ḳ.) 194v5, 195r2, 204v2
ḳ.-dılar (düşde ḳ.) 168v4
ḳ.-duġuŋ 82v4
ḳ.-duḳ (elden ḳ.) 178r5
ḳ.-dum 76r6
ḳ.-dum (aç mı ḳ.) 209r3
ḳ.-dum (muḥtāc mı ḳ.) 209r3
ḳ.-dum (yolda ḳ.) 137v2, 145v6
ḳ.-duŋ (deprenimez ḳ.) 205r5
ḳ.-duŋ (od içinde ḳ. sen kendözüŋi) 48r1
ḳ.-duŋ (yėrlü yerine ḳ.) 180r1
ḳ.-duŋısa (kibr ü kīni ḳ.) 67v4
ḳ.-ġıl 72v2
ḳ.-ġıl (aduŋı ḳ.) 154r4
ḳ.-ġıl (ayruḳ sözi ḳ.) 50r4
ḳ.-ġıl (beŋligi k.) 112v4
ḳ.-ġıl (dünye bābını ḳ.) 83r4
ḳ.-ġıl (dünye bezegini k.) 117r5
ḳ.-ġıl (kibri ḳ.) 12v3
ḳ.-ġıl (ölüm endīşesin ḳ.) 77r6
ḳ.-ġıl (sözleri ḳ.) 70r2
ḳ.-ġıl (vücūduŋ anda ḳ.) 147v6
ḳ.-ma (ʿaḳlı beleşde ḳ.) 168v1
ḳ.-ma (beni benden yaŋa ḳ.) 123v4
ḳ.-ma (elden ḳ.) 43r5
ḳ.-ma (emānet ḳ.) 30v1
ḳ.-ma (etegin ḳ.) 43r6
ḳ.-ma (gitme) 12r4
ḳ.-maduġın 162r5
ḳ.-maduġuŋ 162r5
ḳ.-maġa 115r5
ḳ.-maġıl (nefsüŋi kendüligine ḳ.) 42v4
ḳ.-maya (ḳulavuzın ḳ.) 151v1
ḳ.-mayam (ene'l-ḥaḳḳ'ı ḳ.) 128r2
ḳ.-mayınca 40v5
ḳ.-maz 137r3, 160r4, 191r4
ḳ.-mazlar 11r4

ḳ.-mazsa (kibri ḳ.) 13v3

ḳ.-mış 172r6

ḳ.-ŋ 36r4

ḳ.-r 189r4

ḳ.-r (yolda ḳ.) 164v1

ḳ.-rısaŋ 112r2

ḳ.-rlar 194r7

ḳ.-rsın (niçün ḳ. seni düşvār saʿate) 42v5

ḳoca: Yaşlı, ihtiyar; büyük, ulu, kıymetli meziyetleri olan.

ḳ. (olınca) 137r3

ḳ. (pīr ḳ.) 165r1

ḳ.-lar 177r2

ḳ.-sı (şāʿirler ḳ.) 183v5

ḳ.-yımış (bir ʿāşıḳ ḳ.) 101v1

ḳocal-: İhtiyarlamak.

ḳ.-duŋ 72v2

ḳoç: Koç, koyunun erkeği. ***Tas.*** Nefs.

ḳ.-ıla (ḳurbāndayıdum) 118r6

ḳoġa: Kova.

ḳ.-ya 29r4

ḳ.-yı 29r5

ḳoḳu: Koku.

ḳ.-ŋdan (senüŋ ḳ. eyü gül bostān içinde bitmeye) 58r1

ḳ.-sı (gül ü reyḥān ḳ.) 58r2

ḳolay: Zahmetsiz, sıkıntı çekmeden; kolay, müsait, elverişli iş, uygun şey.

ḳ. (tertībile kim bula genci) 45v6

ḳ.-dur 69r2

ḳ.-ın (işüŋ ḳ. ṭutalum) 96v4

ḳolayınca: Kolay, zahmetsizce, kolay bir şekilde.

ḳ. 23r5

ḳ.-dur 23r3

ḳon-: Konmak, bırakılmak; dünyaya gelmek, yaşamak, konaklamak; denmek, söylenmek, verilmek.

ḳ.-a (yanlaruma ḳ. elüm) 147r2

ḳ.-an (göçerimiş) 69v6

ḳ.-anlar (gėrü göçmiş) 165r5

ḳ.-anlar (göçdiler) 56v5

ḳ.-ar (ḳuş budaġa bir kez ḳ.) 62r5

ḳ.-dı (devlet tācı başa ḳ.) 145r6

ḳ.-ıcaġaz (adı ḳ.) 111r3

ḳ.-maġa 56v5

ḳ.-mamış 62r5

ḳonşı: Komşu. krş. bk. **ḳonşu.**

ḳ. (ḥaḳḳ'ı boynuŋdayısa) 156r3

ḳ.-laruŋ 193v5

ḳ.-yıduḳ 149v1

ḳonşu: Komşu. krş. bk. **ḳonşı.**

ḳ.-ŋ 91r2

ḳonuḳ: Konuk, misafir. ***Tas.*** Bu dünyada gelip geçici olan insan ve insana ait olan her şey.

ḳ. (olan) 113r5

ḳ.-dur (cān gevdeye ḳ.) 207v5

ḳ.-vam 142v5

ḳ.(ġ)-ısaŋ 113r6

ḳonya: Konya şehri, Mevlânâ'nın yaşadığı şehir.

ḳ. (menāresini) 98v1

ḳop-: Meydana çıkmak, zuhur etmek, çıkmak; ayağa kalkmak, haşrolmak; uzaklaşmak.

ḳ.-a (ḳıyāmetüŋ hevli ḳ.) 170v3

ḳ.-ar 35r5, 114v3

ḳ.-dı 92r6

ḳ.-dı (dırāḳa ḳ.) 21v5

ḳ.-ıcaġaz (yarın maḥşer ḳ.) 175v2

ḳ.-ısar (deccāl ḳ.) 92r6

ḳ.-ısar (yüzleri ḳara ḳ.) 115v6

ḳopar-: Haşretmek, diriltmek.

ḳ.-dır (sevdükli sevdügile bile ḳ. yarın) 192v7

ḳopuz: Ut biçiminde eski bir Türk sazı.

ḳ. (diŋledüm çeşte ḳ.) 98r6

ḳ.-ıla (çeşde) 169v1

ḳ.-ıla (çeşte) 168r6

ḳorıcı: Muhafız. (DLT, ḳoruġçı: Korucu, bir koruyu koruyucu)

ḳ.-dur 167r5

ḳorın-: Korunmak.

ḳ.-ur 167r5

ḳorḳ-: Çekinmek, geri durmak; endişe etmek, kaygı duymak, tasalanmak.

ḳ.-aram 67r5

ḳ.-aram (kendözümden ḳ.) 20v6

ḳ.-arısaŋ 110v2

ḳ.-asın 148r3

ḳ.-arsın (ölümden ne ḳ.) 77v1

ḳ.-ayın 121r4

ḳ.-duġumla (yār oldum) 121r4

ḳ.-ma 161r4

ḳ.-ma (düşmenlerüŋden ḳ.) 87v1

ḳ.-maz 197r6

ḳ.-mazam 121r4

ḳ.-mazısaŋ 113v6

ḳorḳu: Korku; kaygı, üzüntü, endişe.

ḳ. 79v5

ḳ. (ḫıyānetedür) 119v2

ḳ.-dan 133v2

ḳ.-dan (ḳurtuldum) 121r3, 196v5

ḳ.-m 71v3, 121r3, 196v5

ḳ.-sı 34r6

ḳ.-sı (geçidüŋ ḳ.) 194v5, 204v2

ḳ.-sından (teŋri ḳ.) 61v3

ḳorḳulu: Korkulu, korku veren, dehşetli; sıkıntılı.

ḳ. 113v5

ḳ.-dur (yol ḳ.) 170v5

ḳorḳut-: Etkilemek, dokunmak; dehşete düşürmek, ödünü patlatmak, muzdarip etmek.

ḳ.-mış 148r3

ḳ.(d)-urlar 113v6

ḳov-: Takip etmek, izlemek, peşinden gitmek; defetmek, ortadan kaldırmak, terk etmek.

ḳ.-am (şöhret ḳ.) 102r1

ḳ.-ana (dünye āḫiret ḳ.) 65v5

ḳ.-anı (dünye ḳ.) 184v6

ḳ.-ar (nefsinüŋ dilegin ḳ.) 114v6

ḳ.-ma 14v4

ḳ.-up 9v1

ḳovan: Kovan, arı kovanı. ***Tas.*** Dünya; cisim, beden; mal mülk.

ḳ.-um (yaġma olsun) 155v1

ḳovucı: Münafık, gammaz, kovlayıcı, dedikoducu, arkadan konuşan. (DLT, ḳowı: İçi kof ve çürümüş olan.)

ḳ. 162r6

ḳoy-: İzin vermek, müsaade etmek, yerleştirmek; bırakmak, terk etmek; salıvermek, serbest bırakmak; alıkoymak; katmak, eklemek.

ḳ. (uçmaġına ḳ.) 128v1

ḳ.-a 48r2

ḳ.-a (dünyāyı ḳ.) 14v4
ḳ.-alar 182r5
ḳ.-am (dünyeyi gidem) 134v2
ḳ.-am (yolda ḳ.) 145v7
ḳ.-an (ḥükmine ḳ.) 135v3
ḳ.-an (ḳıymet ḳ. olur) 48v1
ḳ.-an (yolda ḳ.) 26r4
ḳ.-anuŋ (ġaybet ḳ. ḫaznesi ṭolu) 44v2
ḳ.-asıdur (kendözini ḳ.) 177r1
ḳ.-asın 45r3
ḳ.-asın (egriligüŋ ḳ.) 154r6
ḳ.-dı (başına ḳ. odı) 42v2
ḳ.-ıcaḳ 35v4, 36r6
ḳ.-ma (ḳatrān ḳabına ḳ. balı) 45r4
ḳ.-maz (yarına ḳ.) 53r5
ḳ.-salar 184r3
ḳ.-uban 115r2
ḳ.-uban (ḳaçmasaŋ) 205v4
ḳ.-uban (mālı mülki ḳ.) 204v6
ḳ.-ubanı (ḳaçdılar) 125v4
ḳ.-up 137r3
ḳ.-up (elden ḳ.) 81v4, 177r3
ḳ.-up (naḳş u nigārı ḳ.) 79r6
ḳ.-ursaŋ (ḳara ṭaşa ṣu ḳ.) 116v1

ḳoyın (1): Koyun, küçükbaş hayvan.
ḳ. (kirişi) 168r7

ḳoyın (2): Kollar arası, kucak. ***mec.*** Bağır, sîne (toprak için).
ḳ.-a (ala) 149v6 (ḳoyna)

ḳoyucı: Koyucu, koyan.
ḳ. (ṣu ḳ.) 175v7

kök: Kök, menşe, kaynak, temel, esas.
k.-in (hevāsetüŋ k. kesdi) 200r6
k.-in (ʿömrüŋ k. ḳurıdalar) 198v3
k.-üni (ḳaz) 83r3

köpri: Köprü, geçiş noktası. ***mec.*** Maddî ve manevi anlamda hassas dengelere bağlı olan, çok sarp ve tehlikeli yol. krş. bk. **köprü.**
k. 209r6
k. (ḳıl gibi k. gerersin) 209r4
k.-den (ḳıl gibi k.) 209r5
k.-dür 96v3

köprü: Köprü. ***Tas.*** Sırat köprüsü. krş. bk. **köpri.**
k.-si (ince ṣırāṭ k.) 199r4
k.-sin (ḳıldan ḳodı) 194v5, 204v2

köpük: Köpük.
k.(g)-inden 152v3

kör: Kör. ***Tas.*** Gâfil, gönül gözü kapalı olan, basiretsiz, kalbi mühürlü.
k.-dür (iki gözleri k.) 38v2
k.-dür (münkirlerüŋ gözi k.) 153v2
k.-dür (münkirüŋ gözi k.) 165r2

köşk: (Far.) Köşk, bahçe içindeki büyük süslü ev, kasır.
k. (ü sarāy) 166r4, 194r4, 194v6
k. (ü sarāydur) 122r3
k. (ü sarāylardasın) 128v2

köz: Köz, kızıl ateş parçası, kor.
k.-e (oda k. düşüp) 16v5

ḳuç-: Kucaklamak, sarılmak, sarmak.
ḳ.-maḳ 84r3
ḳ.-mış (ṭopraḳlar ḳ. yatur) 149v6

ḳudret: (Ar.) Allah, Cenabıhak; Allah'ın her şeye kâdir olması, dilediği her şeyi yapması şeklinde tecelli eden sıfatı, kâinatta zahir olan gücü; kuvvet, güç, takat, iktidar.
ḳ. 136v3, 179v2, 179v6, 181v3

ḳ. (beşiginde yatan) 141r5

ḳ. (budaġıdur) 77v5

ḳ. (deŋizini geçdük) 161r6

ḳ. (dilidür) 68r2, 135v4

ḳ. (diliyle) 186r4

ḳ. (eli) 179v4

ḳ. (göresin) 148r1

ḳ. (ḳılıcın dartmış) 165v7

ḳ. (ünidür) 66v1

ḳ.-den 133v3

ḳ.-idür (cān ḥaḳḳ'uŋ ḳ.) 100r4

ḳ.-inden 131r1, 189v5

ḳ.-inden (ḫān döşeyüp) 152r7

ḳ.-üŋ 85v6

ḳul: Kul, Allah'a göre insan; köle. ***Tas.*** Hak yolunun hizmetkârı, derviş.

ḳ. 60v1, 75v7, 110v1, 112r7, 112v1, 112v2, 112v3, 112v3, 112v4, 112v5, 115v3, 123v5, 164v2, 175v2, 180r1

ḳ. (ol) 85v4

ḳ. (olam) 58v5

ḳ. (olanlara) 164r6

ḳ. (olasın) 25v2

ḳ. (olduḳ) 161v6

ḳ. (olıgör) 168r4

ḳ. (olmadı) 197r5

ḳ. (olsa) 48v4

ḳ. (olupdur) 9v5

ḳ. (olur) 25r5

ḳ.-a 49r1, 66r2, 188v3, 194v6, 201v4

ḳ.-da 133r5

ḳ.-dum (yavı ḳ.) 130r3

ḳ.-dur (ḳapuda ḳ.) 65r4, 162v7

ḳ.-ı 69r3, 71v6, 132v5, 185r2, 185r2, 194v6

ḳ.-ıdı 112v2

ḳ.-ıdur 104v3

ḳ.-ıla (beg söyleşür ḳ.) 168r4

ḳ.-ın 25v1, 186r5

ḳ.-ısaŋ 15r3

ḳ.-ıyam 126v1, 146v5

ḳ.-iken 121v2

ḳ.-lar 99v3, 108v4, 113v5, 128r7

ḳ.-ları 194v1

ḳ.-larıdur (nefs ḳ.) 8r1

ḳ.-larına 60v6

ḳ.-laruŋ 115v5, 128r7, 209r6

ḳ.-laruŋıla 128v4

ḳ.-sın 15r2

ḳ.-umı 99v4

ḳ.-uŋ 28v4, 198r3

ḳ.-uŋıla 28v4

ḳul-: Kılmak. krş. bk. **ḳıl-**

ḳ.-a (yavu ḳ.) 188v6

ḳulaḳ: Kulak.

ḳ. 178v5

ḳ. (dutdı) 38v6

ḳ. (küpeli iki ḳ.) 105v1

ḳ. (ṭutulmaz) 206v7

ḳ. (urup) 84r1

ḳ.(ġ)-ı 47r5

ḳ.(ġ)-ı (cān ḳ. açuġısa) 76v3

ḳ.(ġ)-ıdur (cān ḳ.) 180v5

ḳ.(ġ)-ıla (göŋül ḳ.) 180r2

ḳ.(ġ)-ına (girmez) 97v3

ḳ.(ġ)-um 58r3, 171v6

ḳ.(ġ)-um (burmaġıla) 163v2

ḳ.(ġ)-uŋ (niçün işitmez) 14v5, 43r1

ḳ.(ġ)-uŋa 50r2

ḳulaḳsuz: Kulaksız. ***Tas.*** İlahi sözlerin, bilgilerin ve ilhamların gönüle hitap etmesi, gönüle yerleşmesi.

ḳ. (dilsüz ḳ. sözin) 202v5

ḳ. (diŋleyesi) 202v5

ḳulavuz: Kılavuz, rehber, yol gösteren, delil. ***Tas.*** Mürşit, şeyh.

ḳ. (ʿışḳ oldı baŋa ḳ.) 122r5

ḳ. (ʿışḳı ḳ. ṭutup) 124r3

ḳ.-ın (ḳomaya) 151v1

ḳule: (Ar.) Kule.

ḳ.-si (ʿışḳ burcınuŋ ḳ.) 201v5

ḳuli'l-ḥaḳ: (Ar.) Gerçeği söyle.

ḳ. 70r6

ḳullan-: Kul edinmek.

ḳ.-dı 168r4

ḳullıḳ: Kulluk, kölelik, hizmetkârlık; kula gerek olan, hizmet, ibadet, tapınma. krş. bk. **ḳulluḳ.**

ḳ. 25v1, 81v4, 141r2

ḳ. (buyurġıl) 45r5

ḳ. (ėde) 151v3

ḳ. (eyle) 81v5

ḳ. (ḳılımaduŋ) 15r2

ḳ. (ḳılmaġa) 180r1

ḳ.(ġ)-ıla 102r4

ḳulluḳ: Kulluk, kölelik, hizmetkârlık; kula gerek olan, hizmet, ibadet, tapınma. krş. bk. **ḳullıḳ.**

ḳ.(ġ)-a 25r3, 182v6

ḳ.(ġ)-ında 25r5

ḳulmaş: Aldatıcı, hileci, sahteci, kalleş, terbiyesiz.

ḳ.-a 69r2

ḳ.-da 168v3

ḳulsuz: Kulsuz, kölesiz, hizmetkârsız.

ḳ. 112r7

ḳulunç: Huy, hareket tarzı, kılınç. krş. bk. **ḳılınç (2).**

ḳ.(c)-um 21r2

ḳur-: Tertip etmek, hazırlamak, düzenlemek; tasarlamak.

ḳ.-up (terāzī ḳ.) 111r6

ḳ.-arsın (terezī ḳ.) 209v2

ḳ.-dum (ʿışḳ tertībin ḳ.) 146v4

ḳur'ān: Kur'ân-ı Kerîm. ***Tas.*** Âlemin dağınık hakikatlerini kendinde toplamış olması yönünden insana, özellikle insan-ı kâmile ve Hz. Peygamber'e Kur'ân denir. Bu yüzden Hz. Muhammed şöyle buyurmuştur: "Kur'ân bana bütün olarak bir defada indirildi." (Kadir gecesi'nde dünya semasına inzal ettirilmek suretiyle) ilavesiyle. Kur'ân ayrıca bütün sıfatların kendisinde kaybolduğu zattan, cem ve icmal makamından ibarettir. (İAS, s. 428; MTTS, s. 564-565)

ḳ. 110v5, 150r5, 158r6, 166r2

ḳ. (hecesi) 182v5

ḳ. (-ı ḳadīmdür) 49v5

ḳ. (ʿilminden) 152v5,

ḳ. (incīl ü hem ḳ. benem) 122r1

ḳ. (ḳur'ān oḳuyan kendü kendü ḳ. içinde) 166r2

ḳ. (oḳuyan kendü kendü ḳur'ān içinde) 166r2

ḳ. (u yāsin oḳına) 84r1

ḳ. (yazılan ḳ. benem) 131r4

ḳ.-a 206v7

ḳ.-da 201v5

ḳ.-da (ḫānendeyidüm) 132v2

ḳurbān: (Ar.) Kurban. ***Tas.*** "Fena mertebesi, fedakârlık, yakınlık için kulun kendini Allah yolunda feda etmesi. En büyük kurban kulun nefsini feda etmesidir." (SU, s. 221)

ḳ. (cānum ḳ. ḳılurdum) 143r6

ḳ. (cānumı ḳ. eyleyem) 120v3

ḳ. (dost yolında ḳ. olmaḳ) 180r6

ḳ. (dosta ḳ. olasını) 180v2

ḳ. (ol) 104r7

ḳ. (olasım gelür) 85r1

ḳ. (olup) 129v4

ḳ.-dayıdum (ḳoçıla ḳ.) 118r6

ḳurd: Kurt, böri.

ḳ. 138r4

ḳ. (ḳuş yėr) 75r4

ḳ.-a (ḳuşa öyün olam) 205v5

ḳurı: Kuru, canlılığını yitirmiş. ***mec.*** Boş, faydasız, nafile, değersiz, bilgisiz; eli boş, mahrum; yalnız, sade.

ḳ. 170r5

ḳ. (aġaca) 62v1

ḳ. (aġacıdum) 154r3

ḳ.-duḳ 161v1

ḳurıl-: Hazırlanmak.

ḳ.-a (ḥaḳ terāzū ḳ.) 170r6

ḳ.-a (yevme yeşfeʿu ḳ.) 170v4

ḳ.-mışdur (dost dükkānı ḳ.) 152r2

ḳurıt-: Kurutmak. ***mec.*** Uğursuzluk getirmek, yok etmek.

ḳ.(d)-alar (ʿömrüŋ kökin ḳ.) 198v3

ḳurt: Yaralara düşen yumuşak, omurgasız küçük hayvan, kurtçuk.

ḳ.(d)-a (eyyūb'uŋ ḳ. yėdürdüŋ tenini) 204r5

ḳ.-lar (düriyüp geldüm) 134r3

ḳurtar-: Kurtarmak.

ḳ. 66v5

ḳ.-a (cān ḳ.) 9r5

ḳ.-ası (baş ḳ.) 111r5

ḳ.-asın (seni ḳ.) 33v2

ḳ.-ısar 16v3

ḳ.-ur 43r5

ḳ.-urlar 9r4

ḳurtıl-: Kurtulmak, kurtuluşa ermek. krş. bk. **ḳurtul-**

ḳ.-a (ʿaẕābdan ḳ.) 151v3

ḳ.-a (buḫl elinden ḳ.) 38v4

ḳ.-ayım (buḫlden ḳ.) 39r1

ḳ.-duŋ 148v4

ḳ.-maya 170r7

ḳurtul-: Kurtulmak, kurtuluşa ermek. krş. bk. **ḳurtıl-**

ḳ.-dı (cānı ḳ.) 8r5

ḳ.-dum (ḳorḳudan ḳ.) 121r3, 196v5

ḳ.-madı (mekr elinden ḳ.) 180v1

ḳ.-maḳ (oddan ḳ.) 110v4

ḳ.-sun 26r3

ḳuru-: Kurumak, canlılığını kaybetmek.

ḳ.-r 75v2

ḳuruyuş: Kuruma, canlılığını yitirme.

ḳ. (ṣala) 182r3

ḳuṣūr: (Ar.) Kasırlar, köşkler, cennet köşkleri.

ḳ. 41r4, 78v4, 141v7, 170r2

ḳuş: Kuş. ***Tas.*** Ruh.

ḳ. 66r6, 66v1

ḳ. (budaġa bir kez ḳonar) 62r5

ḳ. (ḳafeṣden ḳ. uçmış gibi) 207v5

ḳ. (ḳurd ḳ.) 75r4

ḳ. (olduḳ) 161v1

ḳ. (saŋa ḳ. ḳonmamış) 62r5

ḳ.-a (ḳurda ḳ.) 205v5

ḳ.-am 171v5

ḳ.-ı (cān ḳ.) 43v6

ḳ.-ı (hümā ḳ.) 74r5, 190v5

ḳ.-lar 9r3, 69v1, 158r7, 174r6

ḳ.-lar (dervīşler uçar ḳ.) 197v6

ḳ.-larıla 83v6

ḳ.-laruŋ 149v5

ḳ.-uŋ 150r1

ḳuş dili: Kuş dili. ***Tas.*** Vahdet sırları, mana âleminin sırları.

ḳ.-dür (bu ḳ. bunı süleymān bilür) 119v5

ḳuşaḳ: Kuşak. ***Tas.*** Dervişlik.

ḳ.(ġ)-ın (ʿışḳ ḳ. ḳuşanġıl) 147v4

ḳ.(ġ)-ın (īmān ḳ. berk ḳuşan) 77r4

ḳuşan-: Kuşanmak, sarınmak, yeltenmek, meyletmek, yapmaya girişmek.

ḳ. (īmān ḳuşaġın berk ḳ.) 77r4

ḳ.-ġıl (ʿışḳ ḳuşaġın ḳ.) 147v4

ḳ.-ıgör (dervīşlik palhengini ḳ.) 182v1

ḳ.-up (ʿışḳ ḳılıcın ḳ.) 84v3

ḳuşlıḳ: Kuşluk vakti, günün sabahla öğle arasındaki saatleri.

ḳ. (olmadın) 108r5

kūteh-naẓar: (Far.+Ar.) Dar görüşlü, ileriyi göremeyen.

k. 32r3

ḳutlu: Uğurlu, hayırlı, mübarek.

ḳ. 173r2

ḳ. (oldı) 196v1, 207v2

ḳ.-dur 97v3

ḳuvvet: (Ar.) Güç, kudret, takat, sıhhat, sağlamlık; manevi güç.

ḳ. 71v3

ḳ. (vermiş) 56r4

ḳ.-i 17v3

ḳ.-i durur 73v6

ḳ.-üm 56r1

ḳuvvetlü: (Ar.+T.) Güçlü ve zorlu, şiddetli, etkili.

ḳ. (oldı) 207r1

ḳuyı: Kuyu. ***mec.*** Tuzak, kötü düşünce. krş. bk. **ḳuyu (1).**

ḳ. (ḳazsa kendü düşe) 31v4

ḳ. (ḳazup ʿāḳıbet kendü düşe) 162r3

ḳ.-da 118v1

ḳuyu (1): Kuyu. krş. bk. **ḳuyı.**

ḳ.-dan 48v2

ḳuyu (2): Ürkü, ürperme, çekince. (DLT, ḳuy-:Ürkmek.)

ḳ.-m 71v3

küf(ü)r: (Ar.) İnkâr, gerçeği örtme, zulmet; Allah'ın varlığını, birliğini kabul etmeme, dinin esaslarına inanmama; inanca aykırı söz. ***Tas.*** Rabbinin nimetini gizleme, tefrika âleminin karanlığı, vahdeti kesrette örtme.

k. 21r5

k. (söyler) 37v5 (küfür)

k. (ü īmāndan fāriġ) 101v6

k. (yüzinden ṭoġuban) 129v1 (küfür)

k.-e (girür) 44r6
k.-ile 131r3
k.-ile (īmān daḫı ḥicābımış bu yolda) 108r4
k.-ile (īmānı yaġmaya vėrdük) 108r4
k.-üm (īmāna degişüp geldüm) 125r1
k.-üŋ (atarken) 183v3
k.-üŋ (yeŋesin) 51v1

kül: Kül. ***Tas.*** Maddî varlığını tüketmek, benlikten kurtulup fenaya ulaşmak.
k. (oldum) 119r4
k. (olġıl) 147v6
k.-in (ṣavurduŋ) 184v9
k.-üm (göge ṣavuralar) 202v2
k.-ümi (ṣavur göge) 196v2

külḫān: (Far.) Fırın, hamamdaki ateş alanı, hamam cehennemliği. ***Tas.*** Hakk'a ulaşmanın ancak ilahi aşk ateşinin içinde olup herşeyden vazgeçmekle mümkün olması.
k. (girmiş) 166r4

küll: (Ar.) Bütün, tüm, tamam.
k. (āyet-i k.) 129r3

küllī: (Ar.) Bütünüyle, tamamen; bütün, hep.
k. 46v2, 129r6, 129r6, 210v1

külünk: (Far.) Taşçı kazması.
k.(g)-ini 56v1

küpeli: Küpeli. ***Tas.*** Küpe; Bektaşi, Haydari ve Kalenderi dervişlerinin kul, köle olduklarını ifade etmek için taktıkları demir halkadır.
k. (iki ḳulaḳ) 105v1

kürsī: (Ar.) Arşın altında bulunan, yeri ve gökleri kaplayan sekizinci felek. Bakara suresinin 225. ayetinde geçen kelime Allah'ın azamet ve büyüklüğü, kudret ve hâkimiyeti ve ilahi ilim olarak da yorumlanmıştır. (MSL, kürsī)
k. (ʿarş u k.) 86r5

küs-: Küsmek.
k.-üp (gitmiş) 145r1

L

lā: (Ar.) Hayır, yok. ***Tas.*** Fenayı simgeler.
l. 38r2

lā-cerem: (Ar.) Şüphesiz, elbette, besbelli.
l. 106r5

laḥẓa: (Ar.) Lahza, an.
l. 27v3

laʿīn: (Ar.) Kovulmuş, lanetlenmiş, Allahın rahmetinden mahrum olan şeytan.
l. 204v3
l.-e 187v2, 188r4
l.-i 187v1

laʿnet: (Ar.) Allah'ın rahmetinden mahrum kalmasını dileme, beddua etme, ilenç, kargıma.
l. (eyler) 33v1
l. (oḳur) 12v1

lā-şerīke: (Ar.) Ortağı olmayan Allah.
l. (oḳursın) 150r4

lā taḳneṭū: (Ar.) "Umut kesmeyin" sözü. Kur'ân-ı Kerîm 39. sure 53. ayette geçer.
l. 82v1

laṭīf: (Ar.) Yumuşak, hoş, güzel, nazik.
l. 62r2, 62r4, 69r5

lā yezāl: (Ar.) Zevalsiz, bitimsiz, eksilip kaybolmaz, yok olmaz.
l. 210v1

lāyıḳ: (Ar.) Uygun, yaraşır, münasip.
l. 25r4, 45r3, 46r6, 68v6, 90r3, 98r2, 104r4, 180v2, 191r2
l. (ola) 6v6
l. (olmazımış) 189r4
l. (olmazın) 157r2
l. (olursa) 99r4
l.-dur 80r5
l.-ısa 199v3
l.-ısaŋ 32v3
l.-vam 142r6

lāzım: (Ar.) Gerekli, lüzumlu.
l. 9r2
l.-dur 143v1

lem yezel: (Ar.) Zevâl bulmaz, yok olmaz, baki, hep yaşayan, daimî.
l. 210v1

len terānī: (Ar.) "Beni hiç göremezsin." Arâf suresi 143. ayetinden iktibastır.
l.-dür 169v6

leşker: (Far.) Asker, yiğit, cesur. ***Tas.*** İnsanın nefsanî veya ruhanî kuvvetleri.
l. 27r1, 160r1
l. (mīr-i l.) 31r5
l. (raḥmānī l.) 5r6
l.-in 9r4
l.-in (varlıḳ l. ṣıyan) 106v1

levḥ: (Ar.) Levha. ***Tas.*** Yaratılmışlar hakkındaki bütün bilgiyi kapsayan kitab-ı mübîn.
l. 82r6

levḥ ü ḳalem: (Ar.) Levha ve kalem. ***Tas.*** İlk kayıt ve yazma âlemidir. krş. bk. **ḳalem ü levḥ.**
l. (çalınmadın) 132r6

levlāk: (Ar.) "Sen olmasaydın" anlamında şart içeren ifadedir. "Yâ Muhammed, sen olmasaydın sen olmasaydın, felekleri yaratmazdım ben." anlamına gelmesine rağmen Kur'ân-ı Kerîm'de geçmeyen fakat kimilerince uydurma, kimilerince hadis-i kudsî olduğu iddia edilen sözün ilk bölümüdür.
l. 206v3

levn: (Ar.) Renk, sıfat, canlılık.
l. (olam) 139v4

leyl: (Ar.) Gece.
l. (ü nehār eyledi) 188v1

leylā: (Ar.) Leylâ ile Mecnûn mesnevîsinin kadın kahramanı. Leylî şeklinde yazılır ve "geceye ait, çok karanlık gece" anlamına gelir. Gece doğduğu için bu adı almıştır. Saf ve derinden gelen aşk Leylâ ile anlatılır. ***Tas.*** Dervişin çok şiddetle âşık olduğu Cenabıhak.
l. 160v1
l. (mecnūn'lara l. gerek) 202v1
l. (-yı mecnūn benem) 84v5
l. (yüzin görmege) 84v5
l.-yıdum 160v1

leẕẕet: (Ar.) Lezzet, tat, manevi haz.
l. (aldı) 172r3
l.-ümüz 68r5
l.-üŋden 141v5

līkin: (Ar.) Lakin, fakat, ama, ancak.

l. (ve l.) 171v6

lisān: (Ar.) Lisan, dil.

l. 160r4

l. (ʿarab dili l.) 111r4

l.-dan (sözden l. fāriġ) 101v4

l.-umuz (dür döker) 191v4

loḳma: (Ar.) Yudum, bir defada yutulan yiyecek parçası.

l. 73v6

l.-dur (bu dünyā bir l.) 62v6

loḳmān: (Ar.) Lokman Hekim. Bir peygamber veya nebî olduğu yönünde rivayetler olmasına rağmen, çoğunluk "salih bir kul" olduğunu kabul eder. Hikmet ve hekimliğin pîri ve sembolü olarak bilinir. Kur'ân-ı Kerîm'de adına bir sure vardır. Kur'ân'da oğluna öğütler verişi, onu tevhit ve ahiret konusunda uyarması, ilahi emirlere vasıta olması yönleriyle adından bahsedilir. (ADŞS, s. 290) ***Tas.*** Hikmet sahibi olmak; hassas dengeleri iyi bilmek, gözetmek; çokça hayır sahibi olmak; mürşid-i kâmil seviyesine yükselmek. (İFH, s. 189-193)

l. (olam) 139r4

luṭf: (Ar.) İyilik, bağışlama, ihsan, kerem, cömertlik.

l. 3r1

l. (ėtmek) 163r1

l.-ı (sulṭān l.) 186v1

l.-ıla 209v5

lüle: (Far.) Lüle, boru, ince boru ağzı, su akan musluksuz boru.

l.-den (ṣızaram) 119v1

M

maʿden: (Ar.) Maden, cevher.

m. (bulına sende kān u m.) 45v5

m.-deyidük (aṣl-ı m.) 189v7

m.-i (yaġmaya vėrdük) 108r1

m.-sin 112v6

maʿdin: (Ar.) Maden, cevher.

m.-den (bir m. eyledi) 189v6

maġrib: (Ar.) Güneşin battığı yer, batı, garp.

m. 196v4

maġrūr: (Ar.) Gururlu, kendini beğenmiş, büyüklük taslayan.

m. 91r2

m. (olursın) 13v1

māh: (Far.) Gökteki ay, kamer. ***mec.*** Aya benzeyen, ay gibi güzel ve parlak kişi, ay yüzlü.

m. 28r6

maḥal: (Ar.) Yer, mekân, mevki; yerinde, layık, münasip, uygun.

m. 52v3

maḥalle: (Ar.) Mahalle, bir şeylerin (amellerin) toplandığı yer.

m.-leri (ʿamelüm m.) 98r1

maḥbūs: (Ar.) Bir yere kapatılmış, hapsedilmiş; hapishane.

m. (olam) 140r2

maḥfil: (Ar.) Toplantı yeri, oturulan görüşülen yer.

m.-inde (erenler m.) 192r1

maḫkūm: (Ar.) Hakkında hüküm verilmiş, hükümlü, birinin hükmü altında olan. ***Tas.*** Nefsin etkisi altında olan, nefsinin arzularını yerine getiren.

m. (eylemiş) 22r5

maḫlūḳ: (Ar.) Allah tarafından yaratılmış, yok iken var edilmiş, vücûda getirilmiş, yaratık; insan, hayvan.

m. 79v3, 111r4, 179r2

m.-a 152v4

maḫlūḳāt: (Ar.) Bütün yaratılmışlar, yaratıklar, canlılar.

m. 109v4

m. (ṭurugelicek) 58r3

m. (yerden ṭura) 61r6

m.-a (bu şimdiki m. ögüt aṣṣı ḳılmaz ola) 176r4

maḥmūd: (Ar.) Övülmüş, methedilmiş, methe ve övgüye değer. Metinde kastedilen anlam açık değildir. "Hz. Muhammed'in isimlerinden biri olan Mahmud, aynı zamanda Hz. Muhammed'in kıyamet günü sahip olacağı şefâat makamıdır. Bu yüzden kendisinden önce ve sonra gelip geçmiş olan herkes ona minnettar olacaktır. İsrâ suresinin 79. ayetinde Hz. Peygamber'in Mahmud makamına ulaşmak için Kur'ân ile gece namazı kılması söylenir." (TN, s. 341-342) Mahmud, aynı zamanda Gazneliler Devleti'nin meşhur hükümdarıdır. "Âyâz adındaki kölesine âşık olmuştur. Kuvvetli ve kudretli bir padişahı bir köleye kul eden aşk yüzünden ve aşkının kuvvetini ifade etmesi bakımından, şark edebiyatında anılagelmiştir." (TN, s. 347)

m. (olam) 140r4

maḫmūr: (Ar.) Sersemlemiş, kendinden duruma gelmiş.

m. 142v3

maḥrūm: (Ar.) Yoksun, bahtsız, nasipsiz.

m. (ḳalasın) 147v2, 148v3

m. (ḳaldı) 206r6

m. (ḳalmadın) 110v1

maḥṣūlāt: (Ar.) Elde edilen, meydana gelen, hasıl olan şeyler.

m. (maʿḳūlāt-ı m.) 138r3

maḥşer: (Ar.) Ahiret hayatında bütün insanların hesap vermek için dirilip toplanacakları yer

m. 170v2

m. (yarın m. ḳopıcaġaz) 175v2

m. (ehl-i m.) 37r3

m. (gününde) 92v2, 170v4

maḳām: (Ar.) Durulacak yer, mekân, mevki; menzil; derece, mertebe. ***Tas.*** Yükselmekle alakalıdır. Kulun Allah huzurundaki yeridir. Gayretle ve kazanılarak elde edilirler. Kulun tekrar etmek suretiyle elde ettiği ve kendi sıfatı hâline getirdiği adaptır. Kul ibadetler, mücahedeler, riyâzat ve dünyadan el etek çekmekle Allah'a yönelerek kendini çeşitli makamlarda bulur. (MTTS, s. 604-605)

m. 142r1, 157r3

m. (ḳırḳ m.) 183v4

m.-dayıdum (bir ulu m.) 132v3

m.-ı 28v2

m.-ı (dervīşlik m.) 116v4

m.-ı (ferāġatlıḳ m.) 116v4

m.-ı (ʿışḳ m. ʿālīdür) 68r2

m.-ın 171r3, 177v1

m.-ın (birlik m. dutġıl) 167r3

m.-ına 4r4

m.-ında (devlet m.) 120r3

m.-ından (düşvārlıḳ m. çıḳagör) 12v4

m.-ını (yıḳarsaŋ) 54v2

m.-umdur (göŋül şarı) 141v1

maḳbere: (Ar.) Mezar, kabir.

m.-me 125v3

maḳhūr: (Ar.) Kahrolmuş, çok üzülmüş, üzgün, perişan, mahvolmuş.

m. 31r6

maḳṣūd: (Ar.) İstenilen şey, amaç, gaye, maksat, hedef; kasdolunan. ***Tas.*** Allah.

m. 94r2

m.-ı 44v4, 184r4

m.-um 202v3

m.-um (buldum) 163r4

m.-uma (ėrdüm) 146v2

maḳṣūrāt: (Ar.) Kısaltılmış şeyler, kasredilmişler.

m. (olam) 138r3

maʿḳūlāt: (Ar.) Akılla bilinebilir, akılla ispatlanabilir şeyler.

m. (-ı maḥṣūlāt) 138r3

māl: (Ar.) Mal, mülk, zenginlik, kendisine meyledilen şeyler.

m. 35v6, 36v4, 37r2, 41v6, 59v1, 107v1, 173v5, 173v5

m. (gėrü ḳalur mülkile m.) 113r6

m. (mülk ü m.) 117r6

m. (ṣadaḳasuz m.) 32v6

m.-a 38v1

m.-a (ḳıyamaz) 36v3

m.-a (ṣanma ki altuna m. geldüm) 136r4

m.-a (ṭapar) 35r5

m.-ı 35v5, 36v5, 37r4, 173v3

m.-ı (altunı m. dökile) 174r1

m.-ı (mülk ü m.) 72r3, 81r2

m.-ı (mülki ḳoyuban) 204v6

m.-ı (mülkiyle m. ḳaldı) 101r5

m.-ıla 37v1

m.-ıla (erüŋ baylıġı m. degüldür) 37v2

m.-ın 35v1

m.-ın (dünye m. ver) 28r2

m.-ın (yaġmalatdı) 39v4

m.-ına 62v5, 192r4

m.-ına (dünye m. batmış) 192r4

m.-ını 37r1, 62v3

m.-içün 35v2

m.-ları 194r3

m.-uŋ 35v4, 101r5, 173v4

m.-uŋ (dökilüp ḳalısar) 173v4

m.-uŋa 62v5

m.-uŋı 113v1

m.-uŋı (ḳazanduġuŋ m. teŋriçün vėrmek gerek) 110v3

mālik (1): (Ar.) Bir şeye sahip olma, sahip, sahiplik.

m.-üŋ 182r4

mālik (2): (Ar.) Yedi cehennemin hâkimi ve kapıcısı olan melek, zebânileri idare eden melek.

m. 61v3

māllu: (Ar.+T.) Mal sahibi.

m.-ya 37v2

maʿlūm: (Ar.) Bilinen, belli.

m. 184r5

m. (ola) 91r3

maʿmūr: (Ar.) Gelişip güzelleşmiş, bayındır duruma gelmiş.

m. 90v6

m. (oldı) 18v6

maʿnā: (Ar.) Anlam, mana; iç, bâtın, ruh; asıl, öz, gerçek, hakikat (MSL); hakikat, sır, marifet. (SU, s. 236) ***Tas.*** His ile iç içe girmiş derinliktir ki müşahedeye giden yolu oluşturur.

m. 6v4, 6v5, 46r5, 79v2, 88v4, 94v6, 98v1, 188v2

m. (berātın alduḳ) 177v6

m. (bilen) 90v5

m. (bilici) 46r4

m. (bulasın) 147v2, 166r6

m. (eri) 111v4

m. (sarāyına baḳ) 183r1

m. (şarābından içer) 181r5

m. (şerḥ eyleyüp) 181r7

m. (ṭuyan göŋüller) 111v4

m. (ṭuyarısa) 165r5

m. (yüzin gösterür) 183v5

m.-da 59v5

m.-dan 68v3, 70r1

m.-dur 62r3, 166v4

m.-sı 109v5,

m.-sı (dört kitābuŋ m.) 165r4

m.-sı (dört kitābuŋ m. bellüdür bir elifde) 119r6

m.-sı (ʿilm oḳımaḳ m. ʿibret almaḳdur) 150v2

m.-sın (dört kitābuŋ m. oḳıdum) 101r3

m.-sın (erenlerüŋ m. bilmeze ṣatmayalar) 91v4

m.-sın (ḥaḳīḳatüŋ m. bilmediler) 78v6

m.-sın (ḫalḳa ṭapduḳ m. ṣaçduḳ) 161v2

m.-sın (tefsīr oḳıyup m. bilmediler) 79r3

m.-sına (sözüm m. ėrüŋ) 181v2

m.-sını (diŋleriseŋ) 96v5

m.-ya (ėrür) 78v3, 91r1

m.-ya (ṭaldı) 168v6

m.-ya (yol bulduŋısa) 107r2

m.-yı (pinhān ḳılanlar) 120v6

mancınıḳ: (Yun.) Mancınık, iri taşları uzağa atabilecek şekilde yapılmış ve kale duvarlarını dövmek için kullanılmış olan eski savaş aleti. ***Tas.*** Doğruluk, doğruluğun hedefe ulaştırıcı olması.

m.(ġ)-ı (ṭoġrılıḳ m.) 199r6

manṣūr: (Ar.) Hallâc-ı Mansûr. krş. bk. **ḥallāc-ı manṣūr, baġdādī.**

m. (gördi ol benem dėdi) 184v8

m. (-ı baġdādī) 197v1

m. (olam) 140r3

m. (oldum aṣıldum) 134r2

m. (oldum aṣuŋ beni) 153v1

m.-am (dāra geldüm) 119r4

m.-ıdum 196v2

m.-la (urġandayıdum) 118v2

m.-layın 106r4

maʿrifet: (Ar.) Bilgi, ilim; hüner, maharet; tanıma. ***Tas.*** Allah'ı hedefleyen ilim; Allah'ın kulun kalbine attığı nuru ve insanı diri kılan kalp hayatıdır. Marifet sahibi kişi varlıkların hakikatini ve ilahi sırları tefekkür, keşf ve ilham yoluyla kavrar ve hayret noktasına varır. Allah'a erişme yolunda dört makamdan (şeriat, tarikat, hakikat, marifet) ancak has kulların eriştiği dördüncü makamdır.

m. 149r3

m. (cān) 183r1

m. (ṣarplıḳ durur ḥaḳīḳatdür yücesi) 183r3

m.-i 84v4

m.-in 3v1

m.-üŋ (yoḫsulıdur) 68v1

mārūt: (Ar.) Sihir yapmakta ünlü bir melek. krş. bk. **hārūt.**

m. (hārūt m.) 171r3, 177v1

maʿṣiyet: (Ar.) Günah; asilik, itaatsizlik.

m. 39r1

maṣlaḥat: (Ar.) İş, husus, keyfiyet; fayda getiren, faydasına.

m.-ıdur 74r1

maşrıḳ: (Ar.) Güneşin doğduğu yer, gün doğusu, doğu, şark.

m. 196v4

maʿşūḳ: (Ar.) Âşık olunan, sevgili, cânân, yâr. ***Tas.*** Vücûd-ı mutlak. (SMI, s. 1053) Hakiki maşuk âlemdeki bütün hareketlerin meydana getiricisi Hakk'ın zatıdır. İrfanda da maşuktan maksat Hak Teâlâ'dır. Zira, bütün varlıklar onun varlık nurlarının cilvelerine hayran kalmakta ve bütün cihetlerden yalnızca O sevilmeye ve dostluğa layıktır.

m. 22v4, 56r3, 58r2, 65v1, 67r1, 76r6, 101r1, 103v1, 103v6, 109v2, 132r1, 143r5, 160r4, 196r5

m. (burcından ṭoġar) 67r6

m. (ḳatında) 67r2

m. (olduḳ) 203r1

m. (yüzin gördi) 97r1

m. (yüzin gören) 162v4

m.-a 126v3, 195v4

m.-a (ėrem) 143r5

m.-a (kim göŋül vėrdiyise) 102r5

m.-ı 58r2, 162v7

m.-ı (bula) 40r4

m.-ı (duyan) 26r4

m.-ı (olasın) 161r3

m.-ıla 72r2

m.-ıla (ḫalvet olur) 162v4

m.-ıla (rāzumı bir eyleyem) 143v4

m.-ın (bulmayınca) 163v4

m.-ına 72r3, 94v4

maʿşūḳa: (Ar.) Sevilen, sevilmiş. ***Tas.*** Hz. Allah'ın zatı.

m. 103v2, 104r4

m.-sı 80v1

m.-nuŋ 65v4

m.-nuŋ (yüzin görenler) 10v2
m.-ya 22v3, 87v5
m.-yı 102r6, 162v6

māt: (Ar.) Yenilgi, bozgun; yenmek, mağlup etmek; allak bullak; sıyrılmak, saf dışı olmak.
m. 19r1
m. (eyledi) 195v2
m. (eyler) 28r3
m. (nice ʿaḳıllar sende m.) 123v1
m. (ola) 193r6
m. (olur) 89r2
m. (olurlar) 9v4

maṭır-bāz: (Far.) Madrabaz, stokçu, karaborsacı. ***mec.*** Hileci, hilekâr, düzenbaz kimse, paragöz tip.
m. 9v4

mażarrat: (Ar.) Zarar, ziyan.
m.-dan 31r7

maʿzūl: (Ar.) Azledilmiş, uzaklaştırılmış.
m. 184r1
m. (olur) 25r5

maʿẕūr: (Ar.) Affedilebilir, bağışlanabilir, hoş görülebilir, hoş karşılanabilir.
m. 90v4

me'āb: (Ar.) Dönüp gelinecek, sığınılacak yer, sığınak, melce.
m. 82v3

me'āl: (Ar.) Meydana gelen şey, netice.
m.-i 29v5

mecāl: (Ar.) Fırsat, imkân; güç, kuvvet, takat.
m.-i 38v1
m.-i (dosta m. vėrgil) 106v2

mecālsüz: (Ar.+T.) Güç harcamadan, zorlanmadan.
m. 18r4

mechūl: (Ar.) Bilinmeyen, tanınmayan, gizli kalmış, örtülü.
m. 184r5
m. (-ı merdūd olam) 138v4

meclis: (Ar.) Oturulacak, toplanılacak yer. ***Tas.*** İlahi aşk ve gönül ortamı.
m. (ḫoşları) 85v3
m.-i (dost m.) 180v5
m.-inde (ḫan m.) 9v6

mecnūn: (Ar.) Leylâ ile Mecnûn hikâyesinin erkek kahramanı, aklını Leylâ dışındaki her şeye kapatmış kişi, aşkı cinnet noktasında yaşayan âşık, aşk yüzünden aklı başından gitmiş divane. ***Tas.*** İlahi aşkın şiddetiyle maddî varlığından sıyrılarak kendinden geçmiş ve Hakk'a intikal edip fenaya uğramış kişi.
m. 160v1
m. (ʿışḳa m. olanlar) 197r6
m. (leylā yüzin görmege m. olasım gelür) 84v5
m. (leylā-yı m. benem) 84v5
m. (olam) 139r6
m. (olup ṭaġa düşem) 202r6
m. (olupdur) 167r6
m.-ıdum 160v1
m.-lara (leylā gerek) 202v1

meded: (Ar.) Yardım, destek, himaye, imdat. ***Tas.*** Gerçek anlamda yalnızca Allah'tan yardım istenir (Fatihâ

suresi). Hakk'ın Rahmânî nefesten varlıklara yardımda bulunması.

m. (ėden) 130v5

m. (ėrmez ola) 175v5

m. (ėtmek) 16v2

m. (iste ʿaḳıldan) 16v1

m.-üŋ 7v1

medrese: (Ar.) Medrese, ilim öğretilen, ders okutulan yer. ***Tas.*** Kişiyi olgunlaştıran ve Hakk'ı gerçek anlamda öğreten ilahi aşk.

m. 94v1, 171r5

m.-de 136v2

m.-ler 85r7

m.-sidür (ʿışḳ ḫod m.) 70v5

meger: (Far.) Fakat, ancak, yalnız, illâ; yeter ki.

m. 38r1, 50v2, 76v1, 81r5, 97r1, 128v3, 143r2, 152v5, 185v1, 186v1, 195v1, 206r4, 208r4

m. (kim) 20r4, 37v3

mekān: (Ar.) Yer, mahal, durulan yer. ***Tas.*** Hakk'ın kalpte daimî tecelli sıfatıyla müşahede edilmesidir. (SCS, s. 311)

m. 60r4, 142v2

m. (aṣl-ı m.) 60r4

m. (kevn ü m.) 196v4

m.-da 176v6

m.-dan (kevn ü m.) 102r6

m.-dayıdum 120r4

m.-umdur 172r2

m.-uŋ (bilinmez) 153r5

mekr: (Ar.) Hile, düzen, aldatma. ***Tas.*** İlahi emirlere muhalefete rağmen nimetlerin arka arkaya gelmesi, kötü edebe rağmen hâlin devam etmesidir; ancak bu durumda ihlastan mahrum bırakılır. (MTTS, s. 646)

m. (elinden ḳurtulmadı) 180v1

m. (eyleyüp) 187r2

mekrümet: (Ar.) Yücelik, hürmet, izzet ve şeref; cömertlik, el açıklığı, lütuf, ihsan.

m. 2v5

melāʼik: (Ar.) Melekler, melâik.

m. 120r2, 132v6

m. (doḳuyan) 121v6

m.-den 159r4

m.-i 171r2

melāʼike: (Ar.) Melekler, melâik.

m. 177r6

melāmet: (Ar.) Azarlama, kınama, yerme, ayıplama, serzeniş. ***Tas.*** Giyim, kuşam, zikir, âyin gibi yerleşmiş âdet ve törenlere önem vermeyip nefsi devamlı yermeyi, kınamayı böylece halkın iltifatından uzaklaşarak Hakk'a yaklaşmayı esas alan anlayış. (MSL)

m. 124v6

m. (cānı m. olur) 197v2

m. (oldılar) 44r4

m. (olur) 184v7

melek: (Ar.) Melek, sadece Allah'a ibadet eden nuranî varlıklar.

m. 20v2

m. (ḥūr u m.) 109v4

m. (ins ü m.) 86r2, 109v4

m.-ler (mülkine uçam) 139v4

m.-lerden (dilekler dileyem) 137v1
m.-lerin 122r1

melekūt: (Ar.) Çok büyük uçsuz bucaksız mülk; hükümdarlık, saltanat, azamet. ***Tas.*** Melekler, ruhlar, ilahi kuvvetler ve mücerret varlıklar âlemi.
m.-uŋ 86r3

melik: (Ar.) Hükümdar, padişah, hakan.
melik 117r6, 160r1

melūl: (Ar.) Boynu bükük, üzgün, mahzun; usanmış, bıkmış, bezmiş.
m. 184r3
m. (olası degül) 111v4

men: Ben.
m. 160v2

men ʿaleyhā fān: (Ar.) Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zatı baki kalacak. (Rahman suresi 26-27. ayetler)
m. (olam) 140v5

men ʿarafa nefsehu: (Ar.) Nefsini bilen Rabbini bilir.
m. 159r4

menāre: (Ar.) Minare, ezan okunan yüksek yer.
m.-sini (ḳonya m.) 98v1

menī: (Far.) Benlik.
m.-dür 83r5

menḳūr: (Ar.) Av için kullanılan boynuzdan yapılmış boru.
m. 91r5

mennān: (Ar.) (Allah'ın sıfatı olarak) Kullarına hadsiz hesapsız nimetler veren, sınırsız iyilik ve ihsanda bulunan.
m. (yā ḥayy u yā m. olam) 140v3

mensūẖ: (Ar.) Nesholunmuş, geçersiz kılınmış, hükümsüz bırakılmış, hükmü ortadan kaldırılmış, iptal edilmiş.
m.-ıdı 179r4

menşūr: (Ar.) Unvan, rütbe, mülkiyet, ayrıcalık, ferman. (STENGASS-manshûr s. 1328)
m. (dutageldüm) 171v4
m. (gėrçek ʿāşıḳısaŋ boynuŋdağı m. nedür) 90v3

menzil: (Ar.) Menzil, konak yeri; rütbe, mevki, makam. ***mec.*** Varılacak yer. ***Tas.*** Ruh âlemi, ilahi makam, maşukta fâni olma mertebesi. "Tasavvufun devir nazariyesinde 360 menzil olduğuna inanılır, insan yaratılmak ve sonra da Hakk'a ulaşabilmek için bu menzilleri geçmektedir." (ADŞS, s. 305)
m. (mübārek dėyeler) 182r5
m.-den (bir m. bir menzile) 175r5
m.-e 82v4
m.-e (bir menzilden bir m.) 175r5
m.-e (ėrdüm) 196v1
m.-e (ėrmez) 183v1
m.-e (ėrsem) 151r6
m.-e (göçenler m. yėtdi) 145v3
m.-e (ilerki m. ėrgil) 107r3
m.-i (erenler m. ʿarşdan ulıdur) 87r4
m.-i (ıraḳ bu yoluŋ) 199r2
m.-i (yüz altmış m.) 183v4

m.-idür 68r3

m.-ine (dost m. göçegör) 78v2

m.-ine (ferāġat m. ėresin) 99r5

m.-ine (göçicek) 161r2

m.-üm (ṭuraġum anda) 171v2

m.-üŋ (sevdügüŋden öte m. yoḳ) 6v4

m.-üŋ (ṣoŋ m. ölmek durur) 69v4

mercān: (Ar.) Mercan. ***Tas.*** Manalar ve ilahi sıfatlar.

m. (bulasın) 30r3

m. (dür ü yāḳūtıla m. bulasın) 18r2

m. (olam) 139v3

m.-a (düzmiş gibi) 105r2

merdān: (Far.) İnsanlar, mertler, yiğitler.

m. 40r1

merd-āne: (Far.) Mertçe, erkekçe, yiğitçe.

m. 20r4

merdūd: (Ar.) Kovulmuş, defedilmiş, geri çevrilmiş, kabul edilmemiş.

m. (mechūl-ı m. olam) 138v4

merḥūm: (Ar.) Allah'ın rahmetine kavuşmuş, rahmetli, ölmüş.

m.-a 82v3

mertebe: (Ar.) Mertebe, derece.

m.-si 44r6

meryem: (Ar.) Hz. İsa'nın annesi. Davud peygamberin soyundan İmran adlı bir zatın kızıdır. Anne babasının çocuğu olmamış, olursa da mabede bağışlamayı adamışlar. Meryem doğunca oranın imamı Zekeriyya peygambere teslim etmişler. On beş yaşında, Yûsuf Neccar'a nişanlanmış fakat ona varamadan Cebrail vasıtasıyla üflenip gebe kalmış. Yahudilerden çok eziyet görmüş. Bu yüzden Nâsıra, Mısır ve Anadolu'ya gitmiş. Hz. İsa'nın haytı boyunca Meryem de hayatta imiş. Hz. İsa'nın göğe çekilmesinden bir müddet sonra vefat etmiş. (ADŞS, s. 307-308)

m. (ʿīsā bin m.) 158v3

m. (oġlı ʿīṣā) 195r2

mescid: (Ar.) Mescit, secde edilen yer, ibadet yeri.

m. 94v1, 107r5, 171r5, 177v3

m.-de 136v2

mes̱el: (Ar.) Örnek, misal, benzer, numune, karşılaştırma; ibretlik söz.

m. (baġlamam) 123r6

m. (baġlasam) 157v6

m.-i 184r5

mes̱elā: (Ar.) Misal olarak, örnek olarak, şunun gibi, söz gelişi.

m. 72v1

mesrūr: (Ar.) Sevinçli, memnun, mutlu.

m. (eyledi) 2v3

mestān: (Far.) Sarhoşlar, mestler. ***Tas.*** İlahi aşkla kendinden geçenler.

m. (ola) 59r1

mestāne: (Far.) Sarhoşçasına, mest olup kendinden geçmişçesine.

m.-sin 116r2

mestūr: (Ar.) Sır hâlinde olan, örtülü, kapalı, gizli.

m. 90v5

meşāyiḫ: (Ar.) Şeyhler, yol göstericiler.

m. 182v3

m.-e 99v3

meşġūl: (Ar.) Meşgul, dalmış, yoğun.

m. (ṭāʿāte m.) 9v5

meşhūr: (Ar.) Haberi alınır, tanınmış, ün salmış; mükemmel.

m. (olduŋ) 178v4

meşreb: (Ar.) Yaratılış, huy, tabiat, mizaç; yaşayış tarzı, meyledilen yer, yol.

m. 35r3

metāʿ: (Ar.) Eşya, maddî manevi sermaye, elde bulunan varlık, servet.

m. 44v3

m.-ı 108r3

m.-lar 148v1

m.-um 126r4, 133r6

mevc: (Ar.) Dalga. ***Tas.*** "Mutlak varlığın, kâinatın her mertebesinde ortaya çıkan tecellileri, vahdet denizinin dalgalarıdır." (SU, s. 246) "Bütün âlemler ve insanlar Hakk'ın tecellileri, birlik denizinin dalgalarıdır. İnsan-ı kâmillerin kalbi de art arda gelen ve asla tekrarı olayan tecellilerden dolayı sonsuz dalgalanmalar altındadır." (CHT-1, s. 47)

m. (-i ʿacāib) 160r7

m. (ura) 123v6

m. (urduġı) 179r3

m. (urıcaḳ) 135r5

m. (urup ṭoġageldüm) 136v4

m.-de 18r2

m.-i 70v3

m.-ine (ʿışḳ m. ġarḳ olıcaḳ) 159v5

mevcūd: (Ar.) Var olan, bulunan, tamam.

m.-ı 63v6

mevcūdāt: (Ar.) Var olan şeyler, canlı cansız bütün varlıklar, mahlukat.

m. 77v4

mevlānā: (Ar.) Büyük Türk mutasavvıf ve şairi Celâleddin-i Rûmî hazretleri (1207-1273). Horasan'ın Belh şehrinde 1207 tarihinde doğmuş olan Mevlânâ, Harzem bölgesinin Moğol saldırısına uğramazdan kısa bir süre önce 1212'de ailesiyle birlikte Anadolu'ya gelmiştir. Aile, eski adı Larende olan Karaman'a gelerek bir süre burada yaşamış, 1221'de Selçuklu sultanı Alâeddin'in daveti üzerine Konya'ya gelerek yerleşmiştir. Babası Bahaeddin Veled Konya'da medrese hocalığı yapmış, onun 1230'da ölümünden sonra öğrencisi Seyyid Burhaneddin Muhakkık Tırmizî, Mevlânâ'ya hocalık yapmıştır. Mevlânâ, babasından ve Seyyid Burhaneddin'den sünnî esaslara dayalı ve kısmen zühdî nitelikli tasavvuf anlayışını öğrenmiş, daha sonra bunu İbn-i Arabî'nin Vahdet-i Vücûd sistemiyle birleştirmiştir. 1244'te Konya'ya gelen Şems-i Tebrizî ile tanıştıktan sonra kalenderâne bir tasavvuf anlayışına bürünmüştür. Firuzanfer'in dediği gibi Şems onda coşkun ırmağın önündeki seddi yıkan bir etki oluşturmuştur. Sağlam bir Müslüman olarak tüm insanlığı kucaklayan

mesajlar vermiş; "bir ayağıyla sımsıkı şeriatta duran, öbür ayağıyla yetmiş iki milleti dolaşan bir pergel" olduğunu söylemiştir. XIII. yüzyıl Anadolu'sundaki bütün çilekeş insanlara bir ışık sunmak isteyen Mevlânâ, şiiri fikirlerini anlatmak için bir araç olarak görmüştür. "*Mesnevî, Dîvân-ı Kebîr, Fîhi Mâ Fîh, Mecâlis-i Seb'a, Mektûbât*" yazdığı eserler olup hepsi Farsça yazılmıştır. Bunların dışında az sayıda Farsça-Türkçe karışık manzume ile sadece Türkçe yazdığı beyitleri bulunmaktadır. Ölümünden sonra oğlu Sultan Veled, Mevlevîlik tarikatını kurmuş ve bu tarikat geniş kitleler tarafından benimsenmiştir. (TSB, s. 137-147; ETET, s. 43-49; TDEK, s. 108)

m. 89v6, 168v6

mevzūn: (Ar.) Biçimli, düzgün, ahenkli, orantılı.

m. 160v1

mey: (Far.) Şarap, bade. ***Tas.*** İlahi aşk.

m. 35r3

meydān: (Ar.) Meydan, alan. ***Tas.*** Şöhret makamı; maşuku temaşa makamı; Mahabbet, vecd ve zîri sahası; Mevlevîlerde meydan, sabah namazından sonra dedelerin ve dervişlerin kıdem sırasına göre girdikleri, baş keserek oturdukları ve murâkebede bulundukları oda. Bektaşilikte meydana kırklar makamı derler. (SU, s. 248)

m. 18r5, 41r1, 71v2, 165v6

m. (ārzū ḳılursın) 159r5

m.-a 61v3

m.-da 71v5, 177r2

m.-dayıdum 118v3

m.-ında (siyāset m.) 111r6, 165v6

m.-ında (ʿışḳ m.) 138r6

mey-ḫāne: (Far.) Meyhane, içki içilen yer.

m.-ye 169r5

mey(i)l: (Ar.) Eğilim, meyletme, istek, sevgi, gönlün yönelimi.

m. 57r3

m. 50r6 (meyil)

m.-e 50v3

meẕheb: (Ar.) Gidilen, benimsenen yol. Dinde teferruat kısımlarıyla ilgili belirli görüş ve anlayış farklılıklarından doğan kollarından her biri. İslamda kabul gören dört mezhep bulunmaktadır.

m. 60r2

mı/mi: Soru edatı.

m. 13r6, 14v5, 17v6, 18r1, 23v6, 43r1, 45v1, 52v3, 56v3, 87r3, 93v3, 107v2, 117r2, 151r2, 163v4, 183v7, 184r1, 184r2, 184r3, 184r4, 184r5, 184r6, 184v3, 184v9, 193v4, 193v4, 208v4, 209r2, 209r2, 209r3, 209r3, 209r5, 210r3

m.-dur 45r3, 74v3, 74v3, 74v4, 74v5, 74v6, 75r1, 75r2

m.-dür 57r4

m.-sın 24r1, 61r5, 156v2, 156v3, 156v4, 156v5, 158r5, 158r5, 158r6, 158v1, 158v2, 175v4, 205v6, 206r1

m.-sin 59v4, 93r5, 104v6, 109r4, 156v1, 156v1, 158v3, 158v4, 158v5, 158v6, 159r1, 180v4, 181r1, 187v4, 205v6

mıṣır: (Ar.) Mısır ülkesi. ***Tas.*** Tasavvufta yol katetmek.

m.-da 46r6

m.-a (sulṭān olmadın kenʿān ārzū ḳılursın) 159r6 (mıṣr'a)

m.-uŋ 204r6 (mıṣr'uŋ)

m.-uŋ (issi sulṭān benem) 135v1 (mıṣr'uŋ)

mihmān: (Far.) Misafir, konuk.

m. (olam) 139r2

m. (oldı) 84v6

mihmān-dār: (Far.) Misafir kabul eden, konuk ağırlayan kimse.

m. 10r4

miḥnet: (Ar.) Bela, afet, musîbet; sıkıntı, zorluk, eziyet, zahmet, meşakkat; üzüntü, elem, keder, dert, gam.

m. (severseŋ dünyeyi m. bulasın) 155v4

m.-de 144v4

mihr: (Far.) Güneş. ***mec.*** Sevgi, dostluk.

m.-üm (artadurur) 176v3

miḥrāb: (Ar.) Mihrab, ümit bağlanan yer; harp yeri; çile odası. ***Tas.*** İnsanların kalbinin kendisine yöneldiği her arzu ve istek, murat, maksûd; nefisle harbedilen yer.

m.-ında (dost m.) 64v1

mīkā'īl: (Ar.) Dört büyük melekten kulların rızıklarını taksim etmekle görevli olanı.

m.-üŋ (dükkānında) 170r6

milk: (Ar.) Mülk. krş. bk. **mülk.**

m.-ini 62v3

millet: (Ar.) Ümmet, aynı dinden olan, aynı inançları paylaşan insanlar topluluğu; din, akîde, inanç;

m. 65r6

m. (ehl-i m.) 101v7

m.-e (yėtmiş iki m.) 104r7, 119v2, 189r2

m.-i 164r5

m.-üŋ (yėtmiş iki m.) 184r6

minber: (Ar.) Hutbe okunan merdivenli kürsü. ***Tas.*** İlim tahsil edip ilerlemek, manen yükselmek.

m. (uram) 102r2

minnet: (Ar.) İyilik altında ezilme, borçlu hissetme; iyilik, yardım, bağış, lütuf, kerem.

m. 132r2

m. (dutar) 180r6

miʿrāc: (Ar.) Miraç, Hz. Muhammed'in Allah'ın huzuruna yükselerek O'nunla görüşmesi mucizesi. ***Tas.*** Manevi derecesinde yükselme meydana gelmek, manen zirveye çıkmak; namaza başlamak (Namaz müminin miracıdır).

m. 86r6

m. (bulasın) 113r1

m. (dünidür) 158v6

m. (gėcesi) 118v2, 193v5

m. (u ṭūrı bulasın) 30v1

m.-a 129v3

m.-a (aġıcaġaz) 80v3

m.-a (varan) 30v2

m.-ı (ḳılan) 126v5

m.-uma (gitsün) 99v4

mīr: (Far.) Baş, başkan, reis, amir; komutan.

m. (-i leşker) 31r5

mirrīḫ: (Ar.) Merih, Mars gezegeni. Beşinci felekte bulunur. Yıldız ilmi içinde nash-ı asgar (küçük uğursuzluk) olarak kabul edilir. Yıldızların burçlar üzerindeki etkisinden dolayı aşırı derecede ateşli ve kurudur. Neş, yiğitlik, kızgınlık, sefahat, kuvvet, savaş, hıyanet, gazap gibi özellikler onunla ilgili görülürdü. Elinde bir kılıç ve hançer ile tasvir edilir. Burçlar içinde yıldızı Merih olanlar kuvvetli, öfkeli, sert ve cüretkâr olurlar. Kararlılık ve girişkenlik ile dolu, ama devamlı kavgacı imişler. (ADŞS, s. 323)

m. (olam) 139r4

mis̱āl: (Ar.) Örnek, numune, benzer.

m. 123r6

mis̱ḳāl: (Ar.) 24 kıratlık veya 4.80 gramlık ağırlık ölçüsü birimi. ***mec.*** Sözün boş veya kıt olması; çok ince hesaplara ve hassas dengelere dayanmak.

m. (olmaya) 59v5

m. (ẕerre-i m. ėtdiler) 117r1

miskīn: (Ar.) Ruhu sükûna ermiş kişi; fakir, âciz, zavallı, hor ve hakîr. ***Tas.*** Nefsinin arzuları kesilmiş, nefsiyle mücadeleyi kazanmış, rahata ermiş kişi. Nefs, tamamen yok olmaz; fakat adamakıllı kontrol altında olduğundan artık sorun yaratmaz. Derviş, Allah karşısındaki aczini, yokluğunu bilir; gerçek zenginin Allah olduğunu ve kendisinin O’na karşı mutlak ihtiyaç içinde bulunduğunun farkındadır.

m. 46v5, 87v5, 132v5, 135r2, 135r2, 154r4, 200v5, 204v6

m. (ādem) 91v5

m. (ādem oġlanını) 207v6

m. (ol) 85v4

m. (olan) 81v1

m. (olanları) 85v4

m. (olur) 56v4

m. (yūnus) 59v6, 75v4, 84r4, 93r3, 94v4, 99r1, 99v1, 135r2, 137r4, 145v4, 150r2, 154v5, 172v5, 184r6, 192r7, 200v6, 202r1, 203r3, 205r3, 205v6

m. (yūnus m.) 116r2, 162r1, 176r4

m. (yūnus'uŋ) 73r2, 85r2, 197v2

m.-i 208r3

m.-ler (göŋline girdüŋ) 128v2

m.-lerde 148v6

m.-lere 87v3

m.-lere (ḳul ol) 85v4

m.-lerüŋ 135r2

miskīnlik: (Ar.+T.) Miskinlik, sükûna ermişlik. ***Tas.*** Varlığını yokluğa çevirmişlik, mahviyet sahipliği.

m. 81v5, 99v1

m. (bulasın) 148r2
m. (etegin dut) 82r2
m.-de 164v5, 202r1
m.-den 207r5
m.(g)-e (geç) 62r3
m.(g)-i 154r4
m.(g)-üm 87v5

mis̱l: (Ar.) Misil, benzer, kat.
m. 123r6
m.-i 90r5

mismil: (Far.) Temiz, pak şey; helal.
m. 209r1
m. (eylemeye) 103r1
m. (olmaz) 67v3
m.-dür 168v2

mīşe: (Far.) Meşe, meşelik, fundalık, orman. ***mec.*** Karşılaşılan güçlükler.
m. 69r2, 69r2, 69r2
m.-leri 161r7

muʿallaḳ: (Ar.) Ters çevirmek, tersyüz etmek, birbirine katmak, karıştırmak; boşlukta asılı vaziyette.
m. (dutup) 185v5
m. (ḳıldı) 63v3

muḥabbet: (Ar.) Sevgi; aşk, sevda; dostluk, bağlılık; sohbet, yârenlik. ***Tas.*** Kalbin mahbuba kavuşma arzusuyla yanması ve bu arzuyla yok olması. (SCS, s. 328)
m. 65r2
m. (burcında) 189r4
m. (odı) 192v5
m.-i 185r6

muḥaḳḳiḳ: (Ar.) Gerçeği arayan, hakikati ortaya koyan. ***Tas.*** Marifet ve keşif yoluyla varlıkların, meselelerin hakikatini bilme seviyesine erişen kimse.
m.-ler 144r4

muḥāl: (Ar.) Yapılması mümkün olmayan, olanaksız şey, imkânsız.
m. 17v6, 18r1, 113v5, 116v4, 183v5
m. (ne m.) 2v4, 41v6
m. durur 90r4
m.-dür 9r5, 21v6, 32r4, 40v2
m.-i 72v1

muḫālif: (Ar.) Benzemeyen, zıt, aksi; kötü, uygun olmayan, uymayan, aykırılık gösteren.
m. (dört m. nesneden) 63v2
m. (işlerüŋden hep yunasın) 45r1

muḥammed: (Ar.) Övülmeye değer, en güzel huylara sahip Hz. Muhammed. Metinde Pîş-ḳadem (Önde Giden), Din Serveri, Allah'a Yalvarıcı, Şefaatçi, ʿÂlem Faḫri (Âlemin Övünç Kaynağı), Mirac'a Yükselen, Gül, Din Direği, Din ve İmanımızı Sağlamlaştıran, Peygamberler Serveri, Hakk'ı Bilip Hakk'ı Kendinde Gören şeklinde anlatılmıştır. "Hz. Muhammed'in göğsünü açtı, kadrini yüceltti, emrini vacip hâle getirdi, bedrini (dolunayını) ortaya çıkardı, Yemâne bulutları arasından parladı dolunayı, kandilini keramet madeninden aydınlattı. Her haberi basiretiyle verdi, emrettiği her sünneti de yalnızca güzel sîretinden. Rabbinin

huzuruna yükseldi ve getirdi, gördü ve haber verdi, korkuttu ve sakındırdı. Onu hakiki olarak Sıddîk'ten (Hz. Ebû Bekr'den) başka kimse göremedi. Çünkü o, Hz. Peygamber'e uymuş, sonra da aralarına başkası girmesin diye ona arkadaş olmuştu. Onu tasvir eden kimse, onu vasfetme konusunda cehle düşmüştür. 'Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler onu, kendi çocuklarını tanıdıkları gibi tanırlar. Kuşkusuz onlardan bir fırka bilerek hakkı gizlemektedir.' (Bakara, 2/146). (Tavâsîn, 191)" (MTTS, s. 688)

m. 172r5, 201r6

m. (ʿālem faḫri m.) 80v3

m. (dīn diregi) 172r6

m. (dīn serveri) 69r1

m. (gül m. deridür) 136v1

m. (ḥaḳ yalvarıcı) 77r3

m. (nūrını gördüm) 172r2

m. (şefāʿati olısar) 200r3

m. (ümmetine) 204r2

m.-i 152v4

muḥibb: (Ar.) Sevgi duyan, sevgi besleyen, seven; dost, yâr. ***Tas.*** Tarikat ehli.

m. 183v2

muḥkem: (Ar.) Dayanıklı, kuvvetli, sağlam, sağlamlaştırılmış, berk, metin.

m. 70v3

m. (ḳıldı) 152v3

m. (ola) 209v1

muḫliṣ: (Ar.) İnanç, düşünce ve davranışlarında gösteriş ve ikiyüzlülük bulunmayan, dostluğu içten ve samimi olan, ihlası kazanmak için gayret gösteren.

m. (olam) 140v3

muḥtāc: (Ar.) İhtiyaç duyan, muhtaç; yoksul, fakir.

m. 62r4

m. (mı ḳodum) 209r3

muḫtaṣar: (Ar.) İhtisar edilmiş, kısaltılmış, kısa; özet, ayrıntılı olmayan.

m. 4v8

m. (eyledi) 188r1

muḳarreb: (Ar.) Yaklaşmış, dost kabul edilmiş, yakın.

m.-idüm 187v3

muḳarrer: (Ar.) Sıkı bağlanmış, şüpheden kurtulmuş.

m. (ėder) 67r1

mūm: (Far.) Mum, bal mumu, yumuşak. ***mec.*** Yumuşaklık, kalp yumuşaklığı, terbiyeyle edepli hâle gelme, söz dinleme; yanıp yakılma. ***Tas.*** İlahi aşk.

m. (ḳatı ṭaşı m. eyler) 158v4

mūmsuz: (Far.+T.) Mumsuz.

m. (baldur şerīʿat) 91v3

munʿim: (Ar.) Nimet veren, yedirip içiren, iyilik sahibi, cömert, bağışlayıcı.

m. (oldum) 196v4

murād: (Ar.) Arzu, istek, dilek, şevk; maksat, amaç, meram. ***Tas.*** Müridin

her daim arzu ettiği Allah. krş. bk. **murāt.**
m. 169r1
m. (almaz) 76v6
m.-ın (nefsüŋ m. verdüm) 76r6
m.-ın (nefse m. vėrmegil) 109r5
m.-uŋa (ėresin) 54v2

murāt: (Ar.) Arzu, istek, dilek, şevk; maksat, amaç, meram. krş. bk. **murād.**
m. 65v5

murdār: (Far.) İğrenç, pis, kirli, leş; dinen yenmesi yasaklanan ölü hayvan; zekâtı verilmemiş mal. ***Tas.*** Dünya.
m. 24r2, 39v5, 209r1
m. (dünyāya bulaşan) 67v5
m.-dan 92r6
m.-ı 68v5, 209v5
m.-ıdur (murdārlaruŋ m.) 209v4
m.-laruŋ (murdārıdur) 209v4

murtażā: (Ar.) Kendisinden razı olunmuş, beğenilmiş, seçilmiş, dördüncü halife Hz Ali'nin lakaplarından biridir.
m. (ʿalīyy-i m.) 71v4

mūsā: (Ar.) Hz. Musa peygamber. Bir kâhinin Firavun'a İsrailoğullarından doğacak bir çocuğun onun devletinin yıkılmasına sebep olacağını söylediği yıllarda İmran adındaki şahsın soyundan doğmuştur. Bu sözden ürken Firavun, İsrailoğullarının çocuklarını öldürtmeye başladı. Annesi Musa'nın öldürülmesini önlemek maksadıyla onu bir sandık içine koyup Nil'e bıraktı. Sandık Nil'de akıp giderken Firavun'un eşi Asiye tarafından bulundu ve çocuk saklanarak sarayda büyütüldü. Hz. Musa, büyüdükten sonra bir gün Mısır'da gezerken kaza sonucu bir Kıptî'yi öldürdü ve Firavun'un gazabından korktuğu için Mısırdan kaçarak Medyen'e gitti. Orada Şuayp peygamberin kızıyla evlenerek on yıl kaldı. Sonra çoluk çocuğuyla Mısır'a giderken Tur dağında Allah kendisiyle söyleşti ve ona peygamberlik verildi. Mısır'a dönünce Firavun'u hak dine davet etti. Firavun'un kabul etmemesi üzerine İsrailoğulları ile haberleşerek geceleyin Mısır'dan ayrıldılar. Firavun, askerleriyle peşine düştü. Musa asasıyla denize vurdu ve deniz yarılarak denizde on iki yol açıldı. On iki kabile bu yollardan geçti. Firavun da askerleriyle onları izledi; fakat İsrailoğulları kurtulduktan sonra denizin kapanmasıyla Firavun ve askerleri boğuldular. Musa, Cenabıhakk'ın çağrısıyla Tur'a çıktığı sırada İsrailoğulları, Musa'nın kardeşi Harun'u dinlemediler ve Samiri adında birinin aldatmasıyla altından yaptıkları, ses çıkaran bir buzağıya taptılar. Bu sırada Musa, kırk gün Tur'da ibadet edip Allah'ın kelamını vasıtasız olarak işitti. Geri döndüğünde halkının buzağıya taptığını görünce sinirlendi;

Samiri'yi lanetledi ve buzağıyı yakıp denize attı. Kavmi pişman oldu ve Musa peygamberin getirdiği hükümlerle amel ettiler. Musa peygamberin şeriatı Hz. İsa'nın peygamberliğine kadar devam etti. Musa peygambere ait bazı mucizeler şunlardır: Hz. Musa, ailesiyle Mısır'a dönerken Tur-ı Sina'ya yaklaştığında şiddetli rüzgâr ve yağmurla karşılaşarak yolunu şaşırdı. O sırada uzakta bir ateş gördü. Ateşe yaklaşınca onun bir ağaç tepesinde olduğunu gördü ve korkarak geri dönmek istedi. O ağaçtan "Yâ Musa! Ben âlemlerin Rabbi olan Allah'ım!" diye nida geldi. Musa secdeye vardı. Bu sırada "Yâ Musa, ben senin Rabbinim. Nalınlarını çıkar. Sen Tûvâ denilen kutsanmış vadidesin." (Kur'ân 20/12) diye ikinci nida geldi. O zaman Musa "Yâ Rabbi! Bana zatını göster, sana bakayım." dedi. Allah da "Sen beni göremezsin." dedi. "Fakat dağa bak. Eğer benim tecellime tahammül edip durursan beni görürsün." Allah dağa tecelli etti. Dağ parçalandı. Musa bayılıp düştü. Ondan sonra Musa'ya "Kelimullah" dendi. Bir başka mucize Musa peygamberin asasıyla Firavun'un sihirbazlarını alt etmesi hadisesidir. Ayrıca asasıyla Kızıldeniz'i yarması, elini koynuna sokup çıkarınca elinin bembeyaz nur olması (Yed-i Beyzâ), suları kan şeklinde akıtması, kurbağa yağdırması, sinek ve çekirgeler sürüsü ortaya çıkarması önemli mucizelerindendir. (ADŞS, s. 334-335) ***Tas.*** İlâhî cemâli görme arzusuyla yanıp tutuşan âşık; aranılan şeyden (Allah'tan) hiçbir şekilde yüz çevirmemek; Allah'ın insana olan yakınlığı.

m. 144r1, 187r5, 187r5, 187r6, 187v1, 187v2, 187v4, 187v5, 187v6, 188r2, 188r3, 188r4

m. (cānum m. eyleyem) 120v2

m. (ʿimrān oġlı m.) 203r3

m. (olam) 139v5

m. (peyġām-berile biŋ bir kelime ḳıldum) 127r5

m.-leyin 122r3, 195v1

m.-nuŋ 187r4

m.-ya 169v6

m.-yla (ṭūra çıḳdum) 133v5

muṣḥaf: (Ar.) Sayfalar hâlinde meydana getirilmiş şey, kitap; Kur'ân-ı Kerîm. bk. **yėdi muṣḥaf.**

m.-ı (yėdi m. oḳıduŋ) 193v2

muṣṭafā: (Ar.) Hz. Muhammed Mustafa. Maddî ve manevi yönden arıtılıp saf ve seçkin duruma getirilmiş, veya cinsi içinde en temiz, en iyisi ve en hâlisi olarak seçilmiş kişi. Hz. Muhammed'in hem sıfatı hem ismidir.

m. 80v2, 150v3

m. (ḥaḳ ḥabībi m.) 129v3

m. (ʿālem faḫri m.) 198v2

m.-yı 109r4

muştıcı: (Far.+T.) Müjde veren, müjdeci.

m. 8v3

muştıla-: (Far.+T.) Müjdelemek. krş. bk. **muştula-**

m.-dı 82v1

m.-ŋuz 88v1

muştula-: (Far.+T.) Müjdelemek. krş. bk. **muştıla-**

m.-yam 143r4

muṭīʿ: (Ar.) Uyan, itaat eden, boyun eğen, tâbi olan; itaatkâr, yumuşak başlı, uysal.

m. 104v3

m. (-i ḥaḳ) 139v5

muṭlaḳ: (Ar.) Kesin, kati, tam, eksiksiz; mutlaka, mutlak surette; herhangi bir kayıtla ve şartla sınırlanmamış, kayıtsız, şartsız.

m. 10v2, 38r3, 48v3, 49v4, 54r6, 102v2, 151v3, 178v5, 179r2, 189v4

muṭrab: (Ar.) Çalgı.

m. 35r3

muvāfıḳ: (Ar.) Uygun, münasip, mutabık, yerinde, denk.

m.-ısaŋ 161r4

mübārek: (Ar.) Hayırlı, uğurlu, kutlu, mukaddes.

m. (menzil m. dėyeler) 182r5

mübāriz: (Ar.) Muhalifiyle mücadele eden, mücadeleci, kavgacı.

m.-dür 7v4

m.-dür (kibir m. ġāyet) 83r3

mücāhede: (Ar.) Uğraşma, didinme, savaşma, mücadele etme. ***Tas.*** Manevi makamlara ulaşabilmek ve Hakk'ın yolunu bulabilmek için nefsi zorluklara itmek, hevâ ve hevese muhalefette bulunmak. Nefisle cihat savaş meydanlarındaki cihattan daha zordur. Bu mücahedenin semeresi Hakk'a yakınlaşmak ve mücâhidin kalbine Rabbanî nurların dolmasıdır. (SCS, s. 346)

m. (çekerseŋ) 147v4

mücerred: (Ar.) Tecrit edilmiş, soyutlanmış; katıksız, saf, hâlis; yalın, çıplak. ***Tas.*** Dünyevî alakalardan ve bağlardan tamamen koparak nefsini ahlakî pisliklerden ve kirliliklerden arındıran ve Allah'a doğru yapacağı sefere hazırlanan kimse.

m. 138r5

mücrim: (Ar.) Suç işlemiş olan, suçlu, kabahatli kimse; günahkâr.

m. 75v7

m.-em 75v6

m.-ler 75v6

müdām: (Ar.) Daima, devam eden, süren, sürekli, arası kesilmeyen.

m. 5v2, 28r4, 48v6, 76r3

müdāmī: (Ar.) Devamlı olarak, daima, her zaman.

m. 22v6

müdbir: (Ar.) Talihi kendisine yüz çeviren, talihsiz, bahtsız, bedbaht.

m. 137v4

müderris: (Ar.) Müderris, medrese hocası, ders veren, öğreten.

m. 137v4, 193r6, 197r3

m. (çalap m. bize) 70v5

m.-i 85r7

mü'ez̲z̲in: (Ar.) Müezzin, ezan okuyan.

m. 174r5, 195r5

müfsid: (Ar.) Fesatlık eden, ara bozan, bozgunculuk yapan, fitne fesat çıkaran, bozguncu, karıştırıcı, fitneci.

m. 83r2

m.-leri 28r3

müftī: (Ar.) Şeyhülislam; dinî hüküm veren, fetvâ veren.

m. 137v4, 193r6

m.-ler 81v7

mühr: (Ar.) Mühür, damga, kaşe.

m. (ḫudā'dan himmetine m. uruldı) 37v4

mühr-i süleymān: (Ar.) Süleyman peygamberin yüzüğüne verilen addır. Bu yüzüğün üstünde "İsm-i Âzam" yazılı imiş. Süleyman peygamber bu yüzükle insan, hayvan, cin ve diğer bütün yaratıklara hükmedermiş. Bu mühür üzerinde iç içe girmiş iki eşkenar üçgen bulunurmuş. Yahudiler her bir açıya bir peygamber (İbrahim, İshak, Yakup, Musa, Harun, Davud) isnad ederlermiş. Süleyman paygamber bir gün bu yüzüğü deve çaldırmış; tekrar hakimiyetini ancak yüzüğü bulduğunda sağlayabilmiş. (ADŞS, s. 339)

m. (dutaram) 122v2

m.-dayıdum 118r4

mülk: (Ar.) Her türlü mal; memleket; ülke, âlem, dünya, diyar. ***Tas.*** Cismanî âlem; gönül mülkü. krş. bk. **milk.**

m. 78r2, 92v7, 100r6, 129v5

m. (bezeyüp) 131r5

m. (-i dīger) 27v6

m. (-i yaradandayıdum) 120r2

m. (-i yaradandayıdum) 132r6

m. (ü māl) 117r6

m. (ü mālı) 72r3, 81r2

m.-e 119r1, 120r2, 124v2, 136r5, 171v3, 172r2

m.-e (bu m. süleymān benem) 135v3

m.-e (ḳanı m. benüm dėyen) 194r4

m.-e (süleymān neyimiş) 100v1

m.-i 6r4

m.-i (ala) 5r3

m.-i (mālı m. ḳoyuban) 204v6

m.-ile (gėrü ḳalur m. māl) 113r6

m.-in (iki cihān m. verem) 57v6

m.-in (yıḳar) 137r1

m.-inde (fenā m.) 137r6

m.-ine 78r2

m.-ine (bāḳī m. göçerüz) 100r1

m.-ine (melekler m. uçam) 139v4

m.-iyle (mālı ḳaldı) 101r5

m.-üŋ 82v3

m.-üŋden 209r2

mülket: (Ar.) Milket, mülk, varlık; memleket, diyar.

m.-ini (yuyan) 129r2

mümeyyiz: (Ar.) Ayırtman, gözetmen.

m. 137v4

mü'min: (Ar.) İman eden, İslamın bütün şartlarına inanan, Müslüman.

m. 115v5, 156r1

m. (olan) 115v5

m.-ise (cāhil ne var m. cāhillıḳdan ḳalur degül) 116v2

m.-iseŋ 91r3

m.-lere 152v4

m.-leri 146r3

münācāt: (Ar.) Münacat, yalvarma, Allah'a yakarma, dua etme. ***Tas.*** Kulun Hak ile gizlice söyleşmesi ve kalben sırlaşması.

m. 64v2, 208r5

m. (ėde) 187r5

m. (eyledi) 195v1

m. (eylemek) 144r2

m. (ḳılur) 64v1

m. (olur) 88v3

m.-a (başladı) 187v6

m.-uŋ 86r6

müneccim: (Ar.) Yıldızların durum ve hareketlerinden geleceğe ait hükümler çıkaran kimse, astrolog.

m. 73v1

münevver: (Ar.) Aydınlatılmış, aydınlık, ışıklı, nurlu; aydın.

m. 165r2

m. (olur) 66r5

münezzeh: (Ar.) Tenzih edilmiş, uzak, beri, arı, temiz.

m. 166v1

m. (ola) 164v2

münferid: (Ar.) Bir başına, tek, yalnız, ayrı, müstakil.

m. 138r5

münḳād: (Ar.) Boyun eğen, boyun eğmiş, râm olmuş, tâbi, itaatkâr.

m. 139v5

münker: (Ar.) İnsanı ölümden sonra sorguya çeken iki melekten biri. Diğeri Nekir'dir.

m. (ü nekīr) 65v5

m.-ile (nekīr) 125v6

münkir: (Ar.) Reddeden, inkâr eden, kabul etmeyen; İslamdaki esaslara inanmayan, imansız. krş. bk. **münkür.**

m. 181v5, 196r4

m. (olan) 68v1

m.-lerüŋ (kördür m. gözi) 153v2

m.-üŋ (kördür m. gözi) 165r2

m.-üz 96r2

münkür: (Ar.) Münkir, inkâr eden, kabul etmeyen. krş. bk. **münkir.**

m. 91r3

mürebbīsüz: (Ar.+T.) Yol göstericisiz, terbiye edici olmadan, eğiticisiz. ***Tas.*** Mürşitsiz.

m. 19r6

mürekkeb: (Ar.) Mürekkep.

m. (eylerisem yėtmeye yėdi deŋiz) 98r5

m.-leri (ne ḫod m.) 169r4

mürġ-zār: (Far.) Kuş bahçesi, kuşu çok olan yer, kuş yatağı.

m.-ı 173r5

mürīd: (Ar.) Murat eden, bir tarikata girip bir mürşide bağlanan kimse, Allah yolunun yolcusu. ***Tas.*** Kendi

iradesinden arınarak Allah'tan başka her şeyden kopmuş, her işinde ve her şeyde onun mutlak iradesine boyun eğmiş kimse.

m. 103v4, 183v2

mürsel: (Ar.) Gönderilmiş, yollanmış.

m. (cebrā'īl-i m.) 65v4

mürşid: (Ar.) İrşat eden, yol gösteren, rehber, kılavuz. ***Tas.*** Hak ve hakikate erişme yolunda müritlerine örnek olan, onları irşat eden, rehberlik eden kimse, şeyh. Mürşitsiz Hakk'a vâsıl olunamaz. Hakikat yolunun makam ve tecellileri ancak mürşidin kılavuzluğu ile görülebilir. Tasavvufta mürit, hiçbir zaman mürşidini insan dairesinin dışına çıkartıp ona farklı anlamlar yükleyemez.

m.-lerüŋ 82v1

mürtedd: (Ar.) İslam dininden dönen, dinden çıkmış.

m. 76r4

mürüvvet: (Ar.) Cömertlik, iyilikseverlik, lütufkârlık, iyilik ve ihsanda bulunma. krş. bk. **mürvet.**

m.-in 193r2

mürvārīt: (Far.) İnci.

m. 105r2

mürvet: (Ar.) Mürüvvet, yiğitlik, insanlık, insanca davranma; cömertlik, iyilikseverlik, lütufkârlık, iyilik ve ihsanda bulunma. krş. bk. **mürüvvet.**

m.-i 92r5

m.-lere (düzüldüm) 168v4

müselsel: (Ar.) Zincir gibi birbirine bağlı olan, biribiri ardınca sıralanan, zincirleme.

m. (cüz'iyyāt-ı m.) 113r2

müstaġraḳ: (Ar.) Batmış, dalmış, içine gömülmüş, garkolmuş; sevgi ve heyecanla kendinden geçmiş, kendini bilmeyecek derecede coşku ve vecd içinde olan.

m. (dīdāra m. olasılardur) 4r10

m.-dur (ḥażretde m.) 4v2

müstaḳīm: (Ar.) Doğru, düz, gerçek, hak.

m. (ṣırāṭ-ı m.) 117v5

müsülmān: (Ar.+Far.) Müslüman, İslam dininden olan, Muhammedî; İslam dinine yürekten bağlı, dindâr. ***Tas.*** Nefsi terbiye etmiş.

m. 92r3, 181r4, 204r2

m. (adı m. anuŋ kendü beŋzer keşīşe) 162r4

m. (nefsin m. ėden) 200r3

m. (nefsin m. ėtsün) 200r1

m. (olam) 101v6

m. (olmadı) 109r3

m. (olmayan) 109r3

m.-am 108v3

m.-ı 204r1

m.-lar 206v6

müşāhede: (Ar.) Şâhit olma, perdelerin açılmasıyla görme; seyrederek anlamak. ***Tas.*** "Kendini yok ederek Hakk'ı bulma; eşyayı tevhit deliliyle görmek; zatî tecelli, mana âleminde görülen ve bu dünyayla ilgisi

olmayan ulvî ve ruhî haller.” (SU, s. 265)

m. 88v4

m. (bulur) 53r2

m. (gören) 41r6

m. (göresin) 147v4

m.-ye (ġarḳ olam) 143v4

m.-ye (ġarḳ olan) 159v4

müşk: (Far.) Misk, güzel kokulu, dikenli bir ot.

m.-üm 171v4

müşkil: (Ar.) Zor, güç, çetin; çözümsüzlük, zorluk, güçlük.

m. (içinde ḳalduḳ) 169v5

m.-i 199r2

m.-üŋ 178r3

müşrik: (Ar.) Allah’a ortak koşan.

m.-lere 173r4

müştāḳ: (Ar.) iştiyaklı, can atan, özleyen, şiddetle arzu eden, hasretini çeken, gönülden isteyen.

m. durur 198r5, 198r6

m.-dur 141v6

m.-ıdum 146v2

müyesser: (Ar.) Kolaylıkla olan, kolaylıkla yapılan, kolaylaştırılmış; nasip olan.

m. (olısar) 24v2

m. (olsa) 27v6

müzd: (Far.) Sevap, ecir, mükafat, karşılık.

m. 159v5

m.-i 80r6

N

nā-çār: (Far.) Çaresiz, çıkar yolu olmayan.

n. (oldı) 9r2

nā-dān: (Far.) Cahil, bilmez, bilgisiz kişi.

n. (olam) 138v5

naḫcīr: (Far.) Av, sayd. ***Tas.*** İnsan, dünya ve nefs tuzağındaki insan.

n. 90r4

naḥnu ḳasemnā: (Ar.) Biz paylaştırdık. (Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık.) (Zuhruf suresi 32. ayet.)

n. 201r7

nā-kām: (Far.) Kâm alamamış, muradına erememiş, mahrum, nasipsiz.

n. (olam) 138v5

nāḳıṣ: (Ar.) Noksan, eksik, kusurlu, özürlü.

n. (müdbir ü n. olam) 137v4

naḳṣ: (Ar.) Eksiklik, noksanlık.

n.-ıla (noḳṣān olam) 137v4

naḳş: (Ar.) Suret, görünüş, şekil, resim. ***Tas.*** Geçici maddî veya cismanî varlıklar; varlıkların maddî veya cismanî olan geçici şekilleri.

n. (-ı ṣūret ėde) 123r7

n. (ne n. u ne ḫod nişān) 169v6

n. (u nigārı ḳoyup) 79r6

n. (u ṣūretden) 123r7

n.-a (aldanma fānī n.) 79v3

n.-a (yol vėrme) 79r6

n.-ı 79v3

n.-ı (ṣūret n.) 107r2

n.-ı (ṣūret n. yıḳıla) 12v3

n.-ıla (yola giren) 79r6

n.-ına (fānī dünyenüŋ n. baḳma) 15v5

naḳt: (Ar.) Nakit, hazır, elde.

n. (oldı) 20v5

nāḳūs: (Ar.) Kilise çanı. ***Tas.*** Cem makamı; batıl dinleri ya da mal, makam ve dünya sevgisi gibi nefsanî sıfatları terk etmek; tövbeye, zühde ve ibadete teveccüh etmek; Hak'tan haber veren, nefisten arındıran, itaate ve kanaate çağıran ilahi cezbe.

n.-ı (çaldı) 103v5

nālān: (Far.) İnleyen, sızlayan, dövünen, figan eden, ağıt yakan.

n. (ola) 61v3

nāle: (Far.) İnleme, inilti, sızlanma, feryat.

n.-sini 180v5

naʿlin: (Ar.) Nalin, takunya, tahtadan yüksekçe ayakkabı. Metinde bir menkıbeden hareketle kullanılmıştır. Hz. Peygamber'i görmeden Müslüman olan ve Sıffın savaşında şehit olan Veysel Karani'nin Miraç'ta Hz. Muhammed'in ayakkabısını çevirmesi.

n.-in (aḥmed'üŋ döndürdüm ʿarşda n.) 118v2

nām: (Far.) İsim, ad, ün, lakap, şöhret.

n. (bed-nām u n. bilmeyesin) 103r6

namāz: (Far.) Namaz, İslamın beş işaretinden biri olan ve dinin direği durumundaki ibadet. ***Tas.*** İnsanı Allah'ın huzuruna çıkaran bir göğe yükseliş, bir tür mîrac. (İMB, s. 164)

n. 67v3, 166v1, 167r4

n. (beş vaḳt n. ḳılsa gerek) 108v3

n. (ḳıl) 174v2, 174v3

n. (ḳılmaz) 181r3

n. (riyā n. ḳılursın) 150v4

n.-ı 155v6

n.-ı (beş vaḳt n. ḳılmadı) 109r3

n.-ı (ḳıl) 83v6, 174v1

n.-ıla (dört tekbīr n.) 147r3

n.-ın (öyle n. ḳılasın) 108v5

n.-ına (erte n. ṭur) 174r4, 174r4, 174r5, 174v2, 174v4

n.-ına (ėrte n. ṭur) 174r6, 174v1, 174v3

n.-ına (yatsu n.) 109r2

n.-içün 98r6

n.-uma (il n. dėrilür) 125v2

n.-umı (bėş vaḳt n.) 195v3

n.-umı (bilürem) 181r3

n.-umı (ḳıluram) 181r4

n.-umuz 171r4, 177v2

nāmī: (Ar.) Yerden biten, yetişip büyüyen, bitki.

n. (olam) 138v5

nāmūs: (Ar.) Irz, iffet, hayâ; kanun, hüküm. ***Tas.*** Şeriat, içinde tasavvufun eksik olduğu şeriat.

n.-ı (bıraḳ) 103v5

nār: (Ar.) Ateş, od; cehennem.

n. (olmadı) 206v2

nā-reste: (Far.) Henüz bülûğa ermemiş kimse.

n.-yiken (ṭıfl-ı n.) 159r5

naṣīb: (Ar.) Bir kimsenin payına düşen şey, hisse; talih, baht. ***Tas.*** Manevi feyiz; bilhassa Bektaşilerde tarikata

girme, bir Bektaşi babasına intisap etme; izin verilmek, kilit açılmak.

n. 140v1, 163r6

n. (alasın) 154r6

n. (almaḳ gerek) 110v1

n. (olası degül) 111v6

n. (olmasa) 111v6

n. (ṣolınıcaḳ) 111v2

n.-dür 116v5

n.-i 28r5, 44r6

n.-in (aldurup) 171r3, 177v1

n.-in (aldurur) 13r3

n.-in 36r5

n.-ini (alur) 35r4

n.-üm 64r3

n.-üŋe 32v5

naṣīḥat: (Ar.) Nasihat, öğüt, pend, tavsiye, uyarı.

n. 37v5

n. (aydayın) 43v3

n. (dėyem) 31r4

n. (dėyeyin) 25r6

n. (dutan) 162r7

n. (ḳandilinden bir işāret göründi) 203r5

n.-dur 24r1

naṣūḥa tevbe: (Ar.) Temiz, hâlis, samimi tövbe; kesinlikle bozulmaması gereken tövbe.

n. 207v2

nāz: (Far.) Hatır, cilve, işve, eda, yapmacık tavır; yalvarma, rica.

n. (geçer) 181r5

n. (u niyāz) 88v3

n. (u niyāz içinde) 167r2

n.-dan (ʿizz ü n. geçüben) 105v5

n.-ıla 69v1

n.-ını (geçürür) 189r2

n.-umı (geçürdise) 181r4

naẓar: (Ar.) Bakma, bakış; koruma, yardım. ***Tas.*** Varlıkların hakikatlerini ve işlerini dikkatlice incelemek; Hak nuru ile bakış, feyiz akıtan bakıştır ki bu bakış müridin ruhuna tesir ederek onu olgunlaştırır, eğitir ve yetiştirir.

n. (bıraḳdı) 192v3

n. (çābuk-n.) 144r1

n. (ėricegez) 206v2

n. (eyle) 32v5, 69r5

n. (eyledi) 186v1, 187r5

n. (eylemedi) 163v6

n. (issi) 38v3

n. (ḳıl) 77v2

n. (ḳıla) 152r4

n. (ḳıldı) 133v1, 152v1, 154r3, 163v1, 185v3

n. (ḳılduġı) 152r4

n. (ḳılmayınca) 102v6

n. (ḳılmaz) 205v6

n. (kūteh-n.) 32r3

n. (oldı) 145r5, 172r5

n. (olmayısar) 67v4

n. (ṣafā-n. ėdeli) 70v6

n. (ṣafā-n.) 105v4

n. durur 94r2

n.-a 171r1

n.-a (döymez) 170v7

n.-da 144r1

n.-da (bir n. dünye ṭuran) 130v7

n.-da (iki ʿālem bir oddur bir n.) 53r4

n.-dur (ʿışḳ bir uludan n.) 206r7

n.-ı (ṣafā-n.) 68v6

n.-um 88r1

naẓar-gāh: (Ar.+Far.) Nazar edilen, bakılan veya bakılacak yer.

n.-ıdur 77v2

nāzük: (Far.) Nazik, ince, zarif, kibar; hassas, duyarlı.

n. 144r6

n. (yerdedür dostuŋ viṣāli) 45r4

ne (1): Ne; neyi; nedir.

n. 7r4, 8v1, 11r2, 12v3, 13r3, 14r2, 15v2, 16r3, 17r2, 17v3, 18v5, 19r3, 19v2,21r4, 21r4, 22v3, 25r6, 26r5, 27r2, 28v1, 28v5, 32r2, 32v3, 32v4, 34r1, 34r1, 34r3, 34r3, 34r3, 37r5, 39r4, 41v1, 41v6, 42v3, 46r4, 47v3, 47v4, 47v5, 48v5, 49r4, 51v5, 52r4, 53r3, 53v4, 58r5, 58v1, 58v4, 61r2, 62r3, 63r1, 63r2, 65v1, 65v5, 70r2, 72r2, 72r3, 72v2, 72v5, 72v6, 73r1, 74r1, 83v3, 88v5, 90r2, 90r3, 94r2, 96r4, 100v2, 101v3, 104r1, 104r4, 106r3, 109r7, 109v5, 117r5, 119v5, 122v1, 122v1, 123r3, 123v2, 123v3, 123v5, 124v6, 136r6, 142r6, 143v2, 144r4, 151r5, 154v1, 155r6, 157v3, 157v6, 159r6, 164v2, 164v6, 165r4, 166r5, 168v2, 172r6, 176r6, 179r7, 179v1, 180r5, 182v3, 186r3, 186r5, 190r6, 191r3, 191r4

n. (çāre) 127v7

n. (çāredür ki) 37r5

n. (elden n. gele) 73v3

n. (ḥācet) 33r2, 65r6, 119r5, 141v7, 209v5, 210r2

n. (ḥācetdür) 50v5

n. (her n.) 18v3, 56v4, 70v6, 73v6, 108v5, 159v4, 176v3

n. (her n. olsa) 34r5

n. (kim) 25v3, 72r5, 82v2, 103r5, 123v4

n. (kimse) 32r4

n. (kimsesin) 32r2

n. (muḥāl) 2v4, 41v6

n. (var) 24v6, 110r2, 116v2

n. (varın) 79r2, 157v4

n. (yėrde) 176r7

n.-dür 13r6, 32r2, 35r4, 38r2, 40r1, 62r4, 78r4, 78r4, 78r5, 78r6, 78v1, 78v2, 78v3, 78v4, 82r4, 82r4, 82r5, 82r6, 82v1, 82v2, 82v3, 82v4, 90v3, 90v3, 90v4, 90v5, 90v6, 91r1, 91r2, 91r3, 91r4, 91r5, 94r2, 97r5, 103r5, 108v3, 110r6, 113v2, 117v4, 136r5, 168r6, 169r1, 184r2, 188v2

n.-ler 19r2, 52r2, 52v1, 82v6

n.-m 67r2

n.-me 146r2

n.-ŋ 192r7

n.-ŋdür 107r2, 107r2, 107r3, 107r4, 107r5, 107v1, 107v2, 107v3, 107v4, 107v5

n.-ŋi 105r6

n.-si (kim varısa) 40r4

n.-sidür 16r5, 16r5, 48v4, 77r6

n.-sine 96r3

n.-ydügin 77v3

n.-ydügini 57r5

n.-yidi 171r3, 177v1

n.-yidügin 29v1, 31v5

n.-yile 159v5

n.-yimiş 100r4, 100r4 , 100r5,

100r6, 100v1, 100v2, 100v2

n.-yise 42r4, 44r6, 44v4, 53r6, 53r6, 75r4, 131r5

ne (2): Nasıl, ne şekilde.

n. 6v6, 7v6, 23v3, 31v2, 32r1, 32v6, 48r4, 61r1, 82r1, 85v1, 93r2, 94v1, 120v4, 121v1, 124v5, 133v5, 136r2, 136r6, 136r6, 161r4, 165v5, 171v5, 175r1, 180v5, 190r6, 197r6, 204v5

ne (3): Hangi.

n. 51r1, 96r1, 73v1, 103v2, 128r2, 159v6, 168r6, 171v5

ne (4): Ne kadar, ne çok.

n. 6v3, 30r6, 71r3, 144v2, 169r4, 177r2, 186v6

ne (5): Niçin, neden, ne diye, niye.

n. 75r4, 77v1, 82v6, 106r1, 121r5, 201v4

ne (6): Ya.

n. 120v5

ne (7): ne ... ne ...

n. 15r4, 15r4, 15r4, 15r4, 21v2, 21v2, 25r2, 25r2, 32r3, 32r3, 35r4, 35r4, 41r4, 41r4, 41r4, 57r3, 57r3, 62r5, 62r5, 66r1, 66r1, 67r3, 67r3, 67r3, 67r3, 67r4, 67r4, 69v4, 69v4, 72v6, 72v6, 72v6, 73v1, 73v1, 86r3, 86r3, 86r3, 86r4, 86r4, 86r4, 86r4, 86r4, 86r4, 86r4, 88r3, 88r3, 89r4, 89r4, 96r1, 96r1, 96r2, 96r2, 99r3, 99r3, 104r1, 104r1, 112v6, 112v6, 113r3, 113r3, 123r2, 123r2, 123r6, 123r6, 123v6, 123v6, 128v2, 128v2, 128v2, 128v3, 128v3, 128v3, 128v3, 131v4, 131v4, 142v2, 142v2, 142v2, 142v3, 142v3, 142v3, 142v4, 142v4, 142v4, 142v4, 142v4, 142v6, 142v6, 142v6, 147r5, 147r5, 149v1, 149v1, 149v1, 149v1, 149v2, 149v2, 152r1, 152r1, 160v2, 160v2, 169v6, 169v6, 177r3, 177r3, 188v3, 188v3, 190r4, 190r4, 194v2, 194v2, 194v2, 195v3, 195v3, 195v3, 196v3, 196v3, 197r3, 197r3, 197r3, 197r3, 202r4, 202r4

n. (elif oḳudum ne cim) 73v1

n. (ḳara oḳıdı ne aḳ) 104r1

n. (ne elif oḳudum n. cim) 73v1

n. (ne ḳara oḳıdı n. aḳ) 104r1

nebī: (Ar.) Haberci, Allah buyruğunu kullara bildiren kimse, peygamber.

n. (ṣalavātın) 109r5

n.-dür 30r2

n.-ye 40r6

n.-ye (yüz yigirmi dört biŋ n.) 86r6

neci: Ne oluyor, ne söz.

n. 124r1

necm: (Ar.) Yıldız.

n.-ile (taʿbīr eyleyem) 144r4

neçün: Niçin, ne için.

n. 150v5

neden: Kimden; neden, niçin; sebep.

n. 48v5, 187v4

n. (eyledi) 190r3

nefes: (Ar.) Nefes, soluk; fısıltı; bir nefeslik zaman, an; Alevi – Bektaşi şiirleri. ***Tas.*** Gaybın latîfeleriyle

gönülleri ferahlandırma; velîlerin söz, ses ve soluklarıyla muhatapları üzerinde meydana getirdikleri derin tesir; ermişlerin soluklarında karşılarındaki kişileri etkileyen ruhî ve manevi güç; kalpteki ateşi söndürmesi için Hakk'ın kalbe gönderdiği ferahlık.

n. 3r2, 20r5, 63r3, 90r5

n.-de 43v6

n.-dür 63r5

n.-i 201v2

n.-idür (erenler n.) 64v4

n.-in (erenler n.) 155v7

n.-in (ʿışḳ n. urıgelem) 128r2

nefẖa: (Ar.) Üfürük, nefes üfürme.

n. 170v3

n.-nuŋ 170v3

nefrīn: (Far.) Lânet okuma, beddua etme, ilenme; ilenç, beddua.

n. 5v3, 9r5

nefs: (Ar.) Bir kimsenin kendi öz varlığı, öz benliği, kişiliği; bir şeyin merkezi, kendisi. ***Tas.*** İnsanın kötü sıfatlarını içine alan asıldır. Kulun kötü, beğenilmeyen, bayağı ve hayvânî arzuları, huy ve fiilleri olan kibir, gazap, kin, haset, hırs, tahammülsüzlük, hasislik, dedikodu, şehvet, ihtiras, hevâ vü heves gibi zaaflarının merkezi.

n. 190r5, 208v5

n. (ārzūsından geçüp) 74v6

n. (atın segirtdürem) 138r6

n. (bāzārında ʿömrini geçürdi) 17r1

n. (dilegine uyma) 203v1

n. (dīvānına yazılmayasın) 5v4

n. (duzaġın seçegör) 78v2

n. (düşmenin öldüresin) 108v5

n. (evine düşdi) 114v6

n. (evini uram yıḳam) 134v4

n. (ḥaşerātı) 8v6

n. (-i cüz'ī) 99r6

n. (ḳabżına düşdi) 114v1

n. (ḳalʿası yıḳıldı) 199r6

n. (ḳullarıdur) 8r1

n. (oġlanları) 6r3

n. (öldürmiş er gerek) 199v2

n. (ölse gerek) 108v5

n.-dür 5v6, 6r2

n.-e (murādın vėrmegil) 109r5

n.-i 85r2

n.-i (ḥarāmla ṭoylayan) 115v6

n.-i (ḳanāʿat dārında n. boġazından as) 99r5

n.-içün 96r3

n.-ile (ṣavaş eyleyem) 134v4

n.-in (bilmiş er gerek) 201v1

n.-in (doḳıyan) 141r3

n.-in (müsülmān ėden) 200r3

n.-in (müsülmān ėtsün) 200r1

n.-ine (ḳul olanlara) 164r6

n.-ine (uyanlaruŋ) 199v1

n.-ini (depelemiş elleri ḳan içinde) 166r1

n.-ini (semirtmeye) 164r6

n.-inüŋ (dilegin ḳovar) 114v6

n.-üm (boynın burmadın) 133v4

n.-üm (dėyiser) 175v2

n.-ümdür (düşmen) 124v1

n.-ümüŋ (başını kesdüm) 145v2

n.-ümüŋ (ejdehāsı) 203r6

n.-ümüŋ (himmet eri) 200v1

n.-ümüz 96r1

n.-üŋ (boynını çalmış) 165v7

n.-üŋ (cigerin ṭoġraram) 129r1

n.-üŋ (çerisin ḳırdum) 129r2

n.-üŋ (dilegin ḳo) 5v5

n.-üŋ (dilegini öldür) 117v3

n.-üŋ (elinden) 5r2

n.-üŋ (gül-bengini ura) 182r3

n.-üŋ (ḥaşerātı) 5v2

n.-üŋ (murādın verdüm) 76r6

n.-üŋe (uyarısaŋ) 203v2

n.-üŋi (kendüligine ḳomaġıl) 42v4

nehār: (Ar.) Gündüz, gün.

n. (leyl ü n. eyledi) 188v1

nehy: (Ar.) Yasak etme, alıkoyma, menetme, engelleme.

n.-i (emr ü n.) 182v5

nekīr: (Ar.) İnsanları ölümden sonra sorguya çeken iki melekten biri. Diğeri Münker'dir.

n. (münker ü n.) 65v5

n. (münkerile n.) 125v6

nelik: Keyfiyet, mahiyet.

n.(g)-in 96r3, 126r6

nemrūd: (Ar.) M.Ö. 2640 yıllarında yaşayıp Bâbil ülkesinin kurucusu sayılan ve Bâbil Kulesi'ni yaptıran kral olup Hz. İbrahim'i ateşe attırmasıyla ünlüdür. Kelimenin doğru okunuşu Nimrûd olup bütün Bâbil hükümdarlarına verilen bir ünvan olduğu da sanılmaktadır. Hz. İbrahim'i ateşe attırmış yine de iman etmemiştir. Rivayete göre burnundan giren bir sinek beynini kemirmiş, bundan rahatsız olduğu için etrafı pamukla çevrili bir tokmakla başını yavaş yavaş tokmaklatırmış. Bir gün tokmakçı pamuğun içine bir gürz koyup başına vurmuş ve öldürmüş. (ADŞS, s. 356)

n. (odın) 129v1, 206v2

n. (olam) 138v4

nen: Sebep.

n.-iŋi 182r6

nerdüvān: (Far.) Merdiven.

n.-dan (yitdiler yüksekden baḳarısa) 164v5

nėrden: Nereden, hangi yerden.

n. 187r6

nere: Nere, hangi yer. krş. bk. **nėre.**

n.-de 14r2, 21v1, 24v5

n.-den 10v1

n.-ye 9v3, 20r3, 20v5, 189r2

nėre: Nere, hangi yer. krş. bk. **nere.**

n.-de 34v2

n.-desin 113r3

n.-ye 12v1, 12v5

nesl: (Ar.) Nesil, husule gelme, doğma; ürün.

n.-i (var eyledi) 173r4

nesne: Bir şey, hiçbir şey; nesne, şey, konu; mevcudiyet. ***Tas.*** Manen elde edilebilecek her türlü kazanç; özellik, vasıf.

n. 57v3, 105r6, 162v5, 164r4, 209r2

n. (dostdan artuḳ yūnus n. sevmedi) 180v6
n. (gözüŋ n. görmez ola) 175v4
n. (ütersin) 150v5
n.-den (dört muḫālif n.) 63v2
n.-dür (hīç n. bu cihānda dostsuz kişi) 190v3
n.-leri 115r2
n.-nüŋ 72r6
n.-ye 48v1, 72r5, 80r4, 83v5, 157v6, 208r1
n.-ye (ėrmez) 34v4
n.-ye (ḳayıḳmaz) 40v4
n.-yi (ḳomaduġuŋ aradan n. götürmegil) 162r5
n.-yi (terk eyledüm) 114v2

nesnene: Nesne, şey.
n. 167v7

neşr: (Ar.) Yayma, dağıtma, saçma; dağılma, yayılma. Kıyamette bütün insanların dirilmesi.
n.-e (ḥaşra n.) 117v5

neşter: (Far.) Neşter, hekim bıçağı.
n.-i (çaldumıdı) 127r1

net-: Ne etmek, ne yapmak. krş. bk. **nėt-**
n.(d)-em 10r3

nėt-: Ne etmek, ne yapmak. krş. bk. **net-**
n.-düm 208v1
n.-dümise (görem birgün) 147r2
n.(d)-e 8v2
n.(d)-elüm 172v2
n.(d)-em 33v5, 97r1, 101v3
n.(d)-er 36v6, 41v2, 93r1
n.(d)-erem 142r6, 154r2
n.(d)-erler 79v3
n.(d)-erüz 107v7
n.(d)-esini 61r5
n.(d)-eyim 22r5
n.(d)-eyin 107v3, 143r2, 187v2, 205r5, 205r5, 205r6, 205v1, 205v2, 205v3, 205v4, 205v5, 206r1
n.(d)-ivėrür 23v6
n.-meyem 123v2
n.-sün 142r4

neʿūẕü bi’llāh: (Ar.) Allah’a sığınırız; Allah korusun.
n. 21r5

nevʿ: (Ar.) Çeşit, tür; değişiklik.
n.-ile 172v7

nevāle: (Ar.) Talih, kısmet, nasip.
n. 38r5, 190r5
n.-dür 92v5

nevbet: (Far.) Saray veya konaklarda günün belli zamanlarında, seferlerde, konak yerlerinde ve padişahın otağı önünde çalınan askerî mızıka; nöbet.
n.-in (ʿışḳ n. uran) 131r1

neye: Neye; niçin, neden; nereye; nasıl. krş. bk. **nėye.**
n. 29r6, 32v3, 32v4, 40v3, 41v1, 46r6, 47r2, 47r2, 48v2, 53v4, 62r4, 65v2, 91v4, 137r4, 150v4, 152r1, 153r2, 153r3, 186r3, 210r5

nėye: Niçin. krş. bk. **neye.**
n. 41r6

neyi: Ne, neyi.
n. 6v2, 6v5, 32v4, 46v1, 80v6, 104r4, 189r3, 193r2, 200v3

neyiçün: Niçin, ne için.
n. 91v3

neyle-: Ne eylemek, ne yapmak, ne etmek.

n.-di 2r1, 195v4

n.-düm 208v1

n.-düŋ 43r3

n.-r 73v4

n.-ye 48r4

n.-yem 147r6

nice: Çok, birçok, hayli; nasıl; ne vakta kadar; ne kadar, ne derece; çok kez; ne zaman.

n. 6v2, 10v5, 15r2, 15r3, 21v6, 23r3, 25v6, 27v1, 35v6, 50v3, 50v4, 66r6, 86v3, 92v5, 94r3, 94r6, 97r3, 102r3, 105r4, 105r6, 108r6, 109r4, 113v1, 115v4, 119v3, 123v1, 123v1, 125r6, 130r6, 131v6, 131v6, 132r2, 140v1, 143v2, 143v6, 144r1, 152r4, 152r5, 153r4, 159v3, 159v6, 160r2, 160r3, 162v3, 165r1, 166r3, 174v6, 175r2, 175v1, 176v5, 177r2, 177r3, 178r4, 178r4, 183v2, 191r2, 192v3, 192v4, 192v6, 194r3

n. (bir) 14v3, 138r6, 143r2

n. (bir n.) 62v1

n. (her n.) 70v3

n.-dür 142r4

n.-nüŋ (bir n.) 137r1, 137r1, 137r1

n.-si 24r3, 24v2, 66r4, 83r2, 102r4, 141v6, 153v2, 175r4, 182v3, 189r1

n.-sidür 54v4

niçe: Çok, birçok, hayli; nasıl; ne vakte kadar, daha ne kadar; ne kadar, ne derece

n. 10r5, 11v1, 11v4, 11v4, 13v2, 14r3, 14r3, 15v1, 16v1, 23v3, 26r1, 26r1, 28v3, 34v6, 37v2, 40v3, 45r6, 47v2, 51r5, 51v6, 90r4, 90r5, 98v6, 117v1, 138r5, 138r5, 149r3, 150r6

n. (bir) 14v3, 15r3, 47v6, 137r6, 137r6, 137r6, 138r2, 138r4, 138r4, 138r5, 138r5, 138r6, 138v5, 138v5, 139r2, 139r2, 139r4, 139r4, 139v2, 139v2, 139v3, 199v5

n. (bir n.) 98v4

n. (ki) 131v5

n. (kim varıdı) 26v5

n.-ler 72v2, 98v3

n.-ler (bir n.) 85r5, 206r6

n.-leri 148r3, 149v6

n.-leri (bir n.) 85r5, 85r5

n.-lerüŋ 192r3

n.-nüŋ (bir n.) 89v3

n.-si 190r3

n.-sine 98v6

n.-ye (bir n.) 206r6

niçeme: Ne kadar, her ne kadar; nereye kadar.

n. 31r2, 31r7

niçün: Niçin, ne için.

n. 14v5, 25r1, 26r6, 42v5, 43r1, 96v1, 119v2, 142v1, 143r6, 157r3, 172v4, 175r5

n.-dür 187v2

nidā: (Ar.) Seslenme, çağırma; ses.

n. (ėrdi) 188r2

n.-ya 188r2

nifāḳ: (Ar.) Fitne, karışıklık, ikiyüzlülük, münafıklık.

n. 6r3

nigār: (Far.) Resim, şekil, suret, nakış; resim gibi güzel sevgili.

n. 101v3

n.-ı (naḳş u n. ḳoyup) 79r6

n.-um 88r5

nihān: (Far.) Sır; gizli, saklı, gizlenmiş; görünmeyen.

n. 78v4, 165v3, 210r4

n. (deryā-yı n.) 160r7

n. (genc-i n.) 61r2, 104v4, 160r2

n.-dur 93v6

n.-dur (genc-i n.) 178r4

n.-sın (bī-nihāyet n.) 178v4

nihāyet: (Ar.) Son, uç, sınır; sonunda, en sonunda.

n. 89r4

n. (tā n.) 30v6

nihāyetsüz: (Ar.+T.) Sonsuz, bitmez tükenmez; uçsuz bucaksız. ***Tas.*** Sonsuzluğa erişmiş, ilahi aşkı bulmuş.

n. 89r4

n. (zī-baḥr-i n.)160r7

niḳāb: (Ar.) Örtü, perde. ***Tas.*** Âşık ile maşuk arasındaki hicaba denir.

n. 82r4

n. (içindesin) 109v3

n. (ḳara n. dutunmış) 166r4

n.-ı (dost yüzinden n. götürmeye) 105v6

n.-ı (dost yüzinden n. her kim giderdiyise) 67r4

n.-ı (yüzüŋden bıraḳ) 104v6

niʿmet: (Ar.) İyilik, ihsan, hayır, bağış, Allah'ın lütfu.

n.-i 34v6

n.-i (cān n.) 74r2

n.-leri 34v5

nis̱ār: (Ar.) Saçılan, serpilen şeyler; saçmak, dağıtmak, ortaya dökmek.

n. (ʿaḳl u fehim-n. olsun) 72r3

n. (cihānlara n. ṣaçdı) 173r5

n. (eyledi) 188r2

n. (olsun) 200v4

niste-: Ne yapmak, ne aramak.

n.-r 178r4

nisyān: (Ar.) Unutma; gaflet.

n. (olam) 138r2

n.-ıla 138v3

nişān: (Far.) İşaret, alamet, iz, belirti, eser; hisse, nasip; örnek, misal, delil. ***Tas.*** Mutlak zatın isim ve sıfatlarda tecellileri. (MT-1, s. 293)

n. 59v3, 90r5, 91r4, 169v6,

n. (eyledi) 190r1

n. (vėrür) 169v5

n. (yedi n.) 163v7, 164r3, 164v3, 176v5, 179r5

n.-ı 29r4, 33r2, 164r5, 164r6, 164v1, 164v2, 170r2, 184v7

n.-ıdur 62r3

n.-ın 59v2

n.-ları 5v3

n.-ları (belürmez n.) 194r6

n.-uŋ 93r3

n.-uŋ (kimse bilmez) 85v7

n.-uŋ (vėrmez) 179r5

nişānsuz: (Far.+T.) Nişansız, işaretsiz, izsiz; adsız, namsız olma. ***Tas.***

Vahdet-i Vücûd hâli. İlahi zatı gören kişinin Allah'ın nurunda yok olması.

n. (ḥāli döner n. bī-nişāna) 178v3

nişe: Niçin, nasıl, neden.

n. 208v4

nişüme: Ne işime.

n. 98r4

nite: Nasıl.

n. 26r4, 121r3, 163v4, 167v3

n.-dür 8v6

niteki: Nasıl ki, nitekim, gibi, benzeri.

n. 143v4

nitekim: Nasıl ki, gerçekten.

n. 145r3, 194v3, 196v5

nitelik: Keyfiyet, mahiyet; yaratılış, varoluş.

n.(g)-ini 90r5

n.(g)-üm 63r7

niyāz: (Far.) Yalvarma, yakarma, rica; dua, tazarru.

n. (ḳılası er gerek) 111v1

n. (nāz u n. içinde) 167r2

n. (nāz u n.) 88v3

n.-dan 155v6

n.-ıla 69v1

n.-içün (buyurdı ḥaḳ namāzı) 155v6

n.-umı 181r3

niyyet: (Ar.) Bir ibadete yapmaya karar verdiğini sözle söyleme veya içinden geçirme, niyet.

n. (eyledi) 195r5

niẓāmü'l-ʿālemīn: (Ar.) Âlemlerin nizamı.

n. 210v2

noẖūd: (Far.) Nohut.

n. (ṣıfatuŋ arılıġı bulġur u n. gibi) 105r3

noḳṣān: (Ar.) Eksik, kusurlu.

n. (olam) 137v4

nol-: Ne olmak, ne hâle gelmek.

n.-a 40v2, 51r5, 51v1, 117r2

n.-asını 128r4, 180r5

n.-dı 80v6

n.-duġumı 130r3

n.-ur 22v4

nūḥ: (Ar.) Hz. Nuh. Kur'ân'da adı geçen peygamberlerdendir. İsyan eden kavminin eza, tahkir ve alayları sonucu ümitsizliğe düştü ve onlara beddua etti. Allah'ın emriyle büyük bir gemi yaptı ve geminin içine kendisine inananları, Yâm hariç diğer üç oğlunu ve hayvanların dişisinden ve erkeğinden birer tane aldı. Bu sırada eşekle birlikte şeytan da girmiştir. Sonunda büyük tufan oldu ve yeryüzündeki insanlar ve hayvanlar tamamen yok oldu. Tufan bittikten sonra gemi Cûdi dağına oturdu. Ondan sonra insanlar, Hz. Nûh'un üç oğlundan türedi. Onun için Nûh'a "İkinci Âdem" denildi. ***Tas.*** Hak âşığı.

n. (oldum) 133v6

n.-a (ṭūfān veren benem) 135r5

n.-ıla (ṭūfāndayıdum) 118r5

nūr: (Ar.) Aydınlık, ışık, parıltı, ziya, fer. ***Tas.*** Mutlak ve hakiki nur Hak Teâlâ'nın kendisidir. Kalbe gelen her türlü ilahi vârid; Cenabıhakk'ın

bütün mahlukatı yokluk zulmetinden çıkarıp idrak edilebilecek, hissedilebilecek, görülebilecek duruma getiren ilahi tecellisi; kalp gözüyle his ve idrak edilen gönül açıcı aydınlık, manevi ışık.

n. 5v5, 77v2, 91r1
n. (bābın açar) 54r3
n. (ḳandili) 66r5
n. (ṭağın yaylariken) 149v1
n. (ṭoldı) 154r2, 155r4
n.-a 77v2
n.-a (cān nūrdandur n. ḳarışısar) 204r3
n.-dan 186v4
n.-dandur (cān n. nūra ḳarışısar) 204r3
n.-ı 3v10
n. (-ı ilāhīdür) 77r6
n.-ı (baḳar ölü gibi gözüŋ n. yoḳ) 47v3
n.-ı (ḥaḳ n.) 183v7
n.-ı (īmān n.) 54r6
n.-ıdur (yüzüŋ dīdār n.) 158v6
n.-ıla (ṭolıcaḳ) 75v4
n.-ın (ḥaḳ n. gördüm) 136v4
n.-ındandur 3v2
n.-ını 191v1
n.-ını (muḥammed n. gördüm) 172r2

nūş: (Far.) Tatlı, bal; içme, içiş. ***Tas.*** İlahi aşk tadı ve bu tada varma.

n. 27v2
n. (ağuyı n. ėder) 29v3
n. (ėdüp) 156v2
n. (ola) 27v2
n.-dur (senüŋ elüŋile zehr-i ḳâtil içerisem) 109v5

nūşīn-revān: (Far.) Nûşirevân. “İran’ın Sasâniyân sülâlesinden M.S. 531 ile 579 yılları arasında tahtta oturmuş, adaletiyle ün salmış bir hükümdardır. Asıl adı “Hüsrev”, lakabı “Âdil”dir. Nûşirevân kelimesi “Anûşek-revân (ölmez ruhlu) tamlamasından bozulma olup halk tarafından ona verilen bir sıfattır. Akıllı, tedbirli, dirayetli, kudretli, hayırsever, sanat ve kültüre hizmet eden bir hükümdar imiş. Bağdat yakınlarındaki Medâyin’de yaptırmış olduğu geniş ve muhteşem sarayının büyük bir bölümü olan Tâk-ı Kisrâ veya Eyvân-ı Kisrâ, halkını ve yabancıları kabul edip dinlediği, adaletsizliğe uğrayanlara yardım ettiği yerdir. Rivayete göre onun adaletine müracaat edenler Tâk’ın önünde büyük çanı çalar ve onu haberdar ederlermiş.” (ADŞS, s. 362) Hz. Peygamber, Nûşirevân’ın hükümdarlığı devrinde doğmuş ve bu kutlu doğuşun mucizelerinden olmak üzere, Medâyin’deki hükümdarlık Tâk’ı sarsılıp yıkılmıştı. Bu yıkılışın kalıntıları, şimdiki Bağdat’ın yakınında Selmân-Pâk kasabasının yerinde halen görülmektedir. (TN, s. 333)

n.-uŋ 62v5

nükte: (Ar.) Herkesin anlayamadığı ince mana, düşündürücü söz.

n. 26r2, 173r4

nüvaẖt: (Far.) Çalgı çalma.

n. (eylerise) 58r4

n.-ı 192v6

nüzl: (Ar.) Misafir için hazırlanan yemek.

n. 35r1

nüzūl: (Ar.) Yukarıdan aşağıya inme, iniş. ***Tas.*** İlahi nurun belirmesi.

n. 112v5, 183v7, 184r1

n. (indiyse) 89r3

O

o: O.

1. Sıfat

o. 29r2, 31r6, 47r6, 47v1, 95v5, 103r1, 175v5

2. Zamir

o. 31r7, 32v4, 39v5, 43r5, 46r6, 60v1, 66v1, 96r6, 110v4, 126v1, 132r1, 204r5

obrıl-: Çökmek, oyulmak, çukurlaşmak, yerinden oynamak, sarsılmak.

o.-a (sinüm o.) 147r4

ocaḳ: Ocak. ***mec.*** Azap yeri.

o.(ġ)-ını (cefā o.) 200v1

od: Ateş. Ateş, tabiaten parlak, değişken ve yükselicidir. ***mec.*** Cehennem, cehennem ateşi; bazı duyguların insanı kemiren aşırı etkisi.

o. 2r1, 2v1, 3v11, 63v1, 107r4, 156v5, 162v5, 203v6

o. (içinde ḳoduŋ sen kendözüŋi) 48r1

o.-a (atmaġa) 209v2

o.-a (bāġını o. yandurdı) 200r6

o.-a (budaḳlaruŋ o. gire) 62r6

o.-a (bütüŋ o. yaḳ) 103v5

o.-a (dutuşmış) 145r2

o.-a (düşer) 21r4

o.-a (düşmesün) 105r4

o.-a (göyünmez) 171v7

o.-a (gümānı ṣıdḳı o. yaḳ) 93v6

o.-a (ḥıḳd u ḥasedi o. ur) 83r6

o.-a (ẖışmumdan deŋiz o. yanısar) 20r2

o.-a (köze düşüp) 16v5

o.-a (ne o. yanam ṭaġılam) 196v3

o.-a (yaḳarlar gördüm dėyeni) 184v10

o.-a (yaḳdılar) 184v8

o.-a (yana ḥırṣ u hevā) 134v4

o.-a (yanasın) 155v5

o.-a (yandurduŋ) 184v9

o.-a (yanmayan) 74v5

o.-dan 186v4

o.-dan (ḳurtulmaḳ) 110v4

o.-dan (şarāb içdi) 115r6

o.-dan (zencīr ėder) 37r1

o.-dur 53r4

o.-ı 63v3

o.-ı (başına ḳoydı o.) 42v2

o.-ı (buẖluŋ o.) 38v5

o.-ı (ḥased o. yaḳdı) 34r2

o.-ı (ʿışḳ o.) 162v5, 197r2

o.-ı (ʿışḳ o. düşdi) 162v3

o.-ı (ʿışḳ o. yanar) 171r6, 177v4

o.-ı (ʿışḳuŋ o. düşdi) 200r6

o.-ı (ʿışḳuŋ o. ḳaynadur deŋizleri) 153v5

o.-ı (ʿışḳuŋ o.) 185v1

o.-ı (muḥabbet o.) 192v5

o.-ı (ne biliser o.) 197r6

o.-ı (yaḳan) 129v1

o.-ıla 4r2, 4r2, 3r3, 4r11

o.-ın (nemrūd o.) 129v1, 206v2

o.-ın (yüregine ʿışḳ o. urmayan) 75r2

o.-ına (ʿışḳ o. girgil) 107r3

o.-ına (ʿışḳ o. yana yana) 162v3

o.-ına (ʿışḳ o. yanuban) 136v2

o.-ına (ʿışḳuŋ o. döymez) 87r1

o.-ına (ʿışḳuŋ o. düşdüm) 153v5

o.-ına (ʿışḳuŋ o. yanayın) 152v7

o.-ınuŋ (ʿışḳ o. tütüninden yūnus'uŋ beŋzi ṣarara) 171r6

o.-lar (yaḳam) 138v6

o.-lara (yanam) 139r2

o.-um 202v3

oġlan: (Erkek olsun, kız olsun) Evlat; erkek çocuk, yavru; yetişkin erkek, delikanlı.

o. 59v2, 92v7, 147r3, 175v6

o.-ıdur (yumış o.) 100r5

o.-ını (miskīn ādem o.) 207v6

o.-iken 114v3

o.-ları (nefs o.) 6r3

o.-ları (şerīʿat o.) 119v3

oġrı: Hırsız. ***Tas.*** Öfke; şeytan; nefs-i emmâre.

o. 23r2, 23r5, 33r5, 54r5, 165v5, 165v5

o. (bāṭın evlerini o. aldı) 24r5

o. (dėdügüm şeyṭāndur azar) 54v1

o. (evüŋe o. gele) 23r1

o. (evüŋi o. aldı) 23r6

o.-sı (göz o.) 47v2

o.-yı 33r4

oġrılıḳ: Hırsızlık, hırsızlık malı.

o. 168v2

oġul: Erkek evlat. ***mec.*** Birine veya bir şeye bağlı kuvvetler.

o. 115r3, 149v2,

o. (atayıla ʿizzetlü oldı) 207r4

o.-dan (ata o. bėze) 205r2

o.-ı (ʿimrān o. mūsā) 203r3 (oġlı)

o.-ı (ulu o. ṭamaʿ eyü iş ėtmez) 6r4 (oġlı)

o.-ıla 127r2 (oġlıla)

o.-ın (ḳızın) 9r1, 9v1 (oġlın)

oḳ: Ok. ***mec.*** Aşk oku. ***Tas.*** Allah aşkı.

o. (ʿömrüŋ o. bigi yay içinde ṭopṭolu) 63r2

o.-a (ṭolmış o.) 63r2

o.-ı (cāna batar) 87r1

o.-ı (ʿışḳ o.) 177r6

o.-ına (ʿışḳ o. kimdür ṭura) 171r2

o.-ına (kim ḳarşu ṭura) 177r6

o.-ınuŋ (ʿışḳ o. yaresi) 201v6

oḳı-: Öğrenim görmek, öğrenmek; okumak; çağırmak, davet etmek. ***Tas.*** Manevi nasip almak. krş. bk. **oḳu-**

o.-dı (ne ḳara o. ne aḳ) 104r1

o.-dum (dört kitābuŋ maʿnāsın o.) 101r3

o.-dum (ʿışḳuŋ kitābını o.) 119r5

o.-dum (sebaḳumı o.) 132v2

o.-duŋ (yėdi muṣḥafı o.) 193v2

o.-ı (ʿamel eylemedüŋ gerekse var yüz yıl o.) 193v2

o.-ı (ʿışḳdan sebaḳ o.) 103r4, 103r6

o.-ı (sebaḳ o.) 102v4

o.-maġıl (ʿilmüŋ yüzin o.) 103v1

o.-maḳ (ʿilm o. maʿnāsı ʿibret almaḳdur) 150v2

o.-maḳdan (ʿilm o. gerek kendözini bilmekdür) 150v1

o.-maḳdan (yazup o. degül) 73r6

o.-saŋ 193v1

o.-yan (dostdur bizi o.) 89r7

o.-yan (ḳur'ān'a ḳulaḳ ṭutulmaz) 206v7

o.-yanuŋ (ʿilm ü ḥikmet o.) 181r6

o.-yup (tefsīr o. maʿnāsın bilmediler) 79r3

oḳın-: Okunmak, denilmek, söylenmek; davet olunmak, çağrılmak. krş. bk. **oḳun-**

o.-a (ḳur'ān u yāsin o.) 84r1

o.-ur (ḫalḳ üzre āyetüŋ var) 86v2

oḳu-: Söylemek, demek; ezberden okumak; öğrenim görmek, tahsil etmek; çağırmak, davet etmek. ***Tas.*** Manevi nasip almak. krş. bk. **oḳı-**

o.-duġın (dutsun) 100r2

o.-duġında 89v4

o.-duġuŋ (seni unutdurur mı o.) 23v6

o.-dum (bir kitāb o. ḳalem yazmadı anı) 98r5

o.-dum (ne elif o. ne cim) 73v1

o.-madı 81v7, 160v1

o.-madılar (dersi o.) 85r7

o.-madın (dört kitābı o.) 132v2

o.-r (beni o. sübḥānum) 153r2

o.-r (dāniş-mend o. dutmaz) 92r4

o.-r (eẕān o.) 174r5

o.-r (fātiḥa o. dilüm) 195r6

o.-r (laʿnet o.) 12v1

o.-r (tesbīḥ o.) 174r6

o.-ram 87r2

o.-rısaŋ (dört kitābı o.) 198v5

o.-rsın (lā-şerīke o.) 150r4

o.-rsın (taṣrīf kitāb o.) 150r6

o.-ruz (ʿışḳ kitābın o.) 70v5

o.-yan (dört kitābı o.) 197r3

o.-yan (ėy çoḳ kitāblar o.) 103r4

o.-yan (ʿışḳdan elif o.) 59r5

o.-yan (ḳur'ān o.) 166r2

o.-yan (üç buçuḳ o.) 89v1

o.-yanlar (ʿilm-i ḥikmet o.) 153v1

o.-yup (ʿaşr u āyet o.) 25v6

oḳun-: Okunmak, denilmek, söylenmek. krş. bk. **oḳın-**

o.-a (ḥadīs̱ ü kelām o.) 84r2

o.-an 78v1

ol: O

1. O (Sıfat)

o. 3v4, 3v5, 3v6, 3v11, 6v3, 7r4, 9v4, 12v1, 12v3, 13r3, 18r3, 19r5, 23v5, 25v5, 26r3, 28r6, 28r6, 28v2, 29r3, 30v2, 36r3, 36v1, 36v1, 38v3, 38v6, 39v1, 43r2, 44v4, 48v6, 49r4, 49v2, 51r1, 53r5, 53r6, 54v1, 58r4, 58v5, 60v5, 60v6, 64v3, 65r4, 65v2, 66r2, 69r1, 69v1, 70v3, 71v4, 74r1, 74v3, 75r2, 76v6, 77r1, 81r2, 83v2, 84v2, 88v5, 89r2, 89r3, 90r2, 90r6, 91r4, 93r2, 93v2, 93v3, 93v3, 94v2, 94v3, 94v3, 101r2, 101r5, 102v4, 103v2, 107v5, 108r2, 108v6, 109r4,

o.-ur (ẕāt o.) 88v5

o.-ur (zebūn o.) 198r7

o.-uram (diri o.) 122v6

o.-urdı (yoldaş o.) 167v6

o.-urısa 90r4, 142r2, 142r3

o.-urısa (bāġ u bostān o.) 57v7

o.-urısa (dermān o.) 175r2

o.-urısa (gerek o.) 128r2

o.-urısa (yoldaş o.) 176v6

o.-urısa (żaʿīf o.) 116r6

o.-urısam (sensüz o.) 131v4

o.-urısaŋ (diken o.) 155v5

o.-urlar (māt o.) 9v4

o.-urlar (yaraġında o.) 4r5

o.-ursa 6r4, 17v3, 29v5, 37v5, 59v2, 63r5

o.-ursa (eksük o.) 164r4

o.-ursa (fānī o.) 204r3

o.-ursa (lāyıḳ o.) 99r4

o.-ursa (yoldaş o.) 33v1

o.-ursam (ansuz o.) 122v6, 123r2

o.-ursaŋ (ne o. olasın) 161r4

o.-ursaŋ (ṣorar o.) 160v3

o.-ursın (ġāfil o.) 172v4

o.-ursın (maġrūr o.) 13v1

o.-ursın (ṭaşra o.) 23v2

olar: Onlar.

o. 49r3

o.-a 43r2

o.-dur 108v6

olın-: Olunmak.

o.-dı (işāret o.) 65v4

olmaḳlıḳ: Olmak gerekmek, olması gerekmek.

o. (ʿāḳil o.) 32r4

oloḳ dem: (T.+Far.) O anda, o zaman, o vakit.

o. 20r3, 27r5, 39v4

olurmısa: Olsaydı.

o. 167v6

omuz: (Yun.) Omuz.

o.-uŋda (birisi ṣaġ o.) 169r3 (omzuŋda)

o.-uŋda (birisi ṣol o.) 169r3 (omzuŋda)

ona-: Beğenmek, uygun görmek, kabul etmek.

o.-maz 89v2

oŋar-: Ondurmak, tedavi etmek, iyileştirmek, ıslah etmek.

o.-maz 137r2

onca: O kadar, öyle.

o. 62v1, 121r6

on dörd: 14, on dört. ***mec.*** Ayın tamamlanıp dolunay hâline geldiği, en parlak, en güzel zamanı. ***Tas.*** Kişinin noksansız ve tam hâle gelmişliği.

o.-i (ayuŋ o. misin) 104v6

on iki: 12, on iki.

o. (ay) 33v6

o. (süŋügin) 114v2

o.-dür 154v3

on iki biŋ: 12.000, on iki bin.

o. (ḥadīs̱i) 150v3

oŋlan-: Feyiz ve bereket bulmak.

o. 170v5

on sekiz: 18, on sekiz.

o. (ırmaḳ geçdüm) 124v3

o. (yıl) 118v3

o.-den (yėdi dört o.) 137v2

on sekiz biŋ: 18.000, on sekiz bin. On sekiz bin âlem, sembolik bir ifadedir. Tanrı'nın tecellisi olan Akl-ı Küll ile Nefs-i Küll'den dokuz felek meydana gelmiş, bunların dönmesi de dört unsuru oluşturmuştur. Dört unsurla dokuz göğün birleşmesinden ise, üç çocuk (varlık: hayvan + bitki + cansız) vücut bulnuştur, ki hepsi on sekiz eder. Bunlardan her biri Araplardaki son sayı olan binle ifade edilince on sekiz bin eder. İşte âlemlerin on sekiz bin sayılışı bu yüzdendir. (TN, s. 312; AG-1, s. 452-453)

o. (ʿālem) 169v3

onuŋ: Onun.

o.- 23v1, 183r5

on üç: 13, on üç.

o. 4r6

on üç biŋ: 13.000, on üç bin.

o. (er) 5r6

ordu: Ordu, ordugah, karargah; aynı nitelikteki insanların bütünü.

o. 167r5

o.-sında (ḥaḳīḳat o.) 167r5

orta: Orta, ara, beyn.

o.-sında 91v1

ortalan-: Yarıya gelmek, yarılanmak.

o.-dı (kese o.) 63r3

oruç: (Far.) Oruç ibadeti. ***Tas.*** Kendine hâkim olma, nefsi zapt etme, geçici ve bayağı arzulara galip gelme.

o. 98r6, 166v1, 167r4

ʿos̱mān: Hz. Osman. İslamın üçüncü halifesi olup cennetle müjdelenen on kişiden biridir. Mekkeli Beni Ümeyye ailesinden Affan'ın oğludur. Soyu dördüncü göbekten Hz. Peygamber'e ulaşır. Miladî 574 yılında doğdu. Beşinci Müslümandır. ticaretle uğraşan zengin biriydi. Hz. Peygamber'in iki kızı (Rukiyye ve Ümmü Gülsüm) ile evlendiği için "Zü'n-Nûreyn" (iki nur sahibi) ünvanıyla anılır. Hz. Ömer'in şehit edilmesinden sonra halife olmuştur. Onun zamanında Horasan, Hindistan, Maveraünnehir, Kafkasya ve Afrika'nın bir bölümü fethedilmiştir. 656 yılında 82 yaşındayken Kur'ân okurken şehit edildi. Türbesi Medine'dedir. Kur'ân-ı Kerîm'i çoğalttırıp önemli merkezlere göndermiştir. Utangaç, hayâ ve hilm sahibi olup malını İslam uğruna harcadığı için hadislerle övülmüştür. Rukiyye'den Abdullah adlı bir oğlu olmuşsa da hicretin dördüncü yılı 6 yaşında vefat etmiştir. (ADŞS, s. 365)

ʿo. 71v4, 80v2

ot: Ot, küçük bitkiler.

o. (u şecer) 173r3, 173r4

o. (bitmez) 20v5

otlaḳ: Otlak, mera, çayır. ***Tas.*** Feyiz alınan yer.

o.(ġ)-um (geyigüm o. anda) 171v4

otur-: Sakinleşmek; yerleşmek, kurulmak, yer almak; beklemek; tahta geçmek; yaşamak, vakit geçirmek.

o. 83r3, 89v6

o.-a 172v3

o.-alar 111r6

o.-alar (üç güne dek o.) 176r3

o.-an (taḫta o.) 100r5

o.-dı 11r3, 40r2

o.-dı (cān içinde o.) 191v2

o.-dı (taḫtına o.) 9v2

o.-dılar (ḥalḳa olup o.) 125v3

o.-dum 98r3

o.-duŋ (taḫtına o.) 62v4

o.-ma (döşeginde o.) 22v6

o.-ma (kāhil olup o.) 110v5

o.-maŋ (ayıḳ olup o.) 130v2

o.-mışam 129v5

o.-sun 11r6

o.-up 27v2, 158r1

o.-ur 9v6, 23v1, 47v2, 148v2, 148v4, 163r5

o.-ur (göŋülde pas o.) 154v2

o.-ur (içerü şāh o.) 154v2

o.-ursam 72v5

o.-ursın (ne o. ṭaş ḳapuda) 82v6

otuz biŋ: 30.000, otuz bin.

o.-i 170r1

o.-i (sır olıcaḳ) 132v4

otuz iki: 32, otuz iki.

o. 105r2

oyna-: Kımıldamak, hareket etmek; harcamak, oyalanmak.

o.-ġıl (çābuk o.) 16r2

o.-r (yėr gök o.) 197r4

o.-yan 129r6

o.-yuban 62v3

oynat-: Hareket ettirmek.

o.-maġa 179v2

Ö

öd ağacı: (Ar.+T.) Tropikal bölgelerde, özellikle Asya ve Malaya'da yetişen, yapraklarını dökmeyen meyvesi armut biçiminde bir ağaç. Bu ağacın kıymık şeklindeki ufak parçalar hâlindeki odunu ve kabuğu yakıldığı zaman çok değişik kendine has güzel bir koku çıkarır. Bu yüzden dinî merasimlerde buhurdanlık içinde tütsü olarak yakılması âdettir. (MSL, öd ağacı)

ö. (bigi yanar vücūdum) 86v6

ög: Akıl, hatır, zihin; çare.

ö.-den (göŋül erini ö. ḳoma) 43r5

ö.-e (varan) 83r4

ö.-in (deremez) 16v5

ö.-in (dėrmez) 97r1

ö.-inden (gitmeye) 58r2

ö.-ini (derdi) 29r2

ö.-üm (sende sezdüm) 7r5

ö.-üme (düşer) 187v4

ög-: Övmek, methetmek.

ö. 18v1

ö.-en 116r6

ö.-er 46v2, 183r5

ö.-er (ḥaḳḳ'ı ö.) 69v1

ö.-er (ḳādırlığın ö.) 69v2

ö.-erseŋ 18v1

ö.-miş 116r6

ögren-: Ülfet etmek, alışmak.

ö. (dostlıḳ edebini ö.) 83r4

ögret-: Alıştırmak.

ö. 123v3

ögüt: Öğüt, nasihat.

ö. 30r5

ö. (ala) 151r6

ö. (alurısaŋ) 43v7

ö. (bilür degül) 116r4

ö. (dut) 164r1

ö. (dutarısaŋ) 43r6, 45v2

ö. (eşitmez 92r4

ö. (istersem) 192v5

ö. (işit) 51r2

ö. (işitmez) 22r3

ö. (şimdiki maḫlūḳāta ö. aṣṣı ḳılmaz ola) 176r4

ö. (vėrdüm) 76r5

ö. (vėrme) 116r4

ö.(d)-i (alur) 52v6

ö.(d)-i (vėrseŋ) 176r4

ö.(d)-in (vėrsün) 100r2

ö.(d)-üm 76r5

ö.(d)-üm (duta) 46v4

ö.(d)-ümi 24r1

ö.(d)-üŋden (alur degül) 116r4

ögürsüz: Eşsiz, tek başına, akransız, kimsesiz.

ö. 198r3

ögütle-: Öğüt vermek, öğütlemek, akıl vermek (Metinde eylem, dönüşlülük hâlinde, kişiyle gönlü arasında olduğu için "öğüt almak" anlamında kullanılmıştır.).

ö.-r 8r5

ö.-yüp 97r1

öküş: Çok, fazla, kalabalık.

ö. 44v3

ö.-dür 39r1

ö.-i (söz ö.) 191r3

öḳüz: Öküz; sevr, boğa burcu. Halk inanışına göre, dünya öküzün boynuzu üzerinde durmakta, öküz balığın üstünde, balık denizde, deniz de yel üstünde bulunmaktadır. Bu inanç, öküz ve balığa benzetilen küme yıldızlardan meydana gelmiş olsa gerektir. (AG-1, s. 465)

ö. (balıḳ eylenmedin) 118v5

ö. (ṭaşuŋ üstinde ṭaşı balıḳ götürür) 194v7

ö.-e 204v3

ö.-i 204v3

öl-: Ölmek. ***Tas.*** Ölmeden ölmek, nefsin ölmesi, nefsi öldürüp baki yaşamak, terbiye edilmek, tasavvuf adabını öğrenmek; dostu dosta kavuşturan güzel ölüm.

ö.-di 101r5

ö.-düm (cercīs'em ki biŋ kez ö.) 171v3

ö.-ecegüŋ (fikr eyle) 174v1

ö.-em (birgün) 146v7

ö.-em (yolda ö.) 142r3

ö.-ene (baḳ gözüŋ aç) 75r5

ö.-enler 113v4

ö.-enlere 208r1

ö.-enleri (aŋmaz mısın) 206r1

ö.-esi 112r3

ö.-esi (maʿnā ṭuyan göŋüller ö. degül) 111v4

ö.-esi (cānlar ö. degül) 111v5

ö.-eyin 35v6

ö.-icegez 115r4, 117v3

ö.-icek 75v4

ö.-icek (bir ḳul biŋ de yaşarısa ö.) 115v3

ö.-ince 174r2

ö.-inceyimiş 101r5

ö.-iser 160v5

ö.-iserem 143r6

ö.-me (īmānsuz ö.) 21r1

ö.-medin 143v1

ö.-megi (dirlik ola) 160v6

ö.-mek (fāsidler rāyıdur) 77v1

ö.-mek (lāzımdur) 143v1

ö.-mek (ṣoŋ menzilüŋ ö. durur) 69v4

ö.-meye 174r2

ö.-meye (cānı ö.) 161r3

ö.-meyeyin 208v6

ö.-mez 115r3

ö.-mez (ʿāşıḳlar ö. bāḳīdür) 77r6

ö.-mez (cān ö.) 111v5

ö.-mez (dirlige) 185r5

ö.-mez (ʿışḳ bilişleri ö.) 85v3

ö.-mezler 10v3

ö.-miş (cānum diri ḳıldı) 198v6

ö.-miş (derdinden ö.) 126v3

ö.-miş (göŋül dirile) 160v5, 160v6

ö.-mişidi 173r4

ö.-se (nefs hemīşe ö. gerek) 108v5

ö.-üp 175r3, 175r6

ö.-ür 20r3, 37v6

ö.-ür (çün anadan ṭoġan) 126r1

ö.-ür (diriyiken ö. ṣabrı başaran) 30v2

ö.-ür (ten ö.) 111v5

ö.-ürem 122v6

ö.-ürise (dost ḳılıcından yūnus ö.) 67r6

ö.-ürise (ten ölür) 111v5

ö.-ürisem (biŋ daḫı ö. yüz biŋ kez ileri gelem) 127v5

ö.-ürisem (dost elinden ö.) 127v3

ö.-ürisem (dostiçün ö.) 143v1

ö.-ürsin 13v2

ölç-: Hazırlamak, ölçmek, hesap etmek; hüküm vermek, tayin etmek.

ö.-er (adım adım yėr ö.) 165v4

öldür-: Öldürmek. ***Tas.*** Nefsi etkisiz hâle getirmek; terbiye edilmek, tasavvuf adabını öğrenmek.

ö. (ḳardaşuŋı ö.) 154v4

ö. (nefsüŋ dilegini ö.) 117v3

ö.-eler 202v2

ö.-esin (nefs düşmenin ö.) 108v5

ö.-miş (nefs ö. er gerek) 199v2

ö.-üp 210r3

ö.-ür 196v6

ö.-ür (ʿışḳuŋ ʿāşıḳları ö.) 202r5

ö.-ürise (cercīs'leyin ol dost beni yėtmiş kez ö.) 127v5

ö.-üriseŋ (beni cercīsleyin yėtmiş kez ö.) 88r4

öli: Ölü, ölmüş. krş. bk. **ölü.**

ö. 174r4

ölmesüz: Ölümsüz, ölümü bulunmayan ebedî.

ö. (dirlik bula) 160v6

ölü: Ölü, ölmüş. krş. bk. **öli.**

ö. 158v3

ö. (dirgürüp geldüm) 133v3

ö. (gibi baḳar) 47v3

ö.-sin (ne bunda diri ne sinde ö.) 15r4

ö.-ye 89r3

ölüm: Ölüm, vefat, irtihal, küllî ayrılış. ***Tas.*** Ölümü maşuka uzanan bir köprü olarak düşünen âşık, ruhunu gül gibi gülümseyerek verir. (İMB, s. 151)

ö. 77r6, 87v3, 120v3, 192r4

ö. (aramuzda gezer ö.) 136v6

ö. (diledügin üzer ö.) 136v6

ö. (ejdehālar yudar ö.) 137r4

ö. (endīşesin ḳoġıl) 77r6

ö. (evreni bir gün yuda seni) 15v1

ö. (gözlerini süzer ö.) 137r3

ö. (ḫabersüzin gelür ö.) 137r2

ö. (ḥaḳdur bilürsin) 172v4

ö. (niçe arslanları alur aḳdarur ö.) 98v6

ö. (şarābın içmeseŋ) 205v4

ö. (var gücini üzer ö.) 137r1

ö.-den (ne ḳorḳarsın) 77v1

ö.-dür 24v3

ö.-ini 110r4

ö.-üŋ (neyise dirligüŋ oldur ö.) 42r4

ʿömer: (Ar.) Hz. Ömer. Mekkeli Hattâb'ın oğludur. Müslüman olan kırkıncı kişi olup İslamın ikinci halifesidir. Zamanında birçok yerler fethetti. Doğruluk ve adaletiyle herkesi hayran bıraktı. Bu yüzden kendisine "Fâruk (Haklıyı haksızda ayıran)" ünvanı verildi. Zamanında dört binden fazla cami ve mescit yapıldı. Hayatında cennetle müjdelenen on kişiden biridir. (ADŞS, s. 367) krş. bk. **ʿömer-i ḫaṭṭāb, ʿömmer.**

ʿö. 71v4, 80v2

ʿömer-i ḫaṭṭāb: (Ar.) Hz. Ömer. krş. bk. **ʿömer, ʿömmer.**

ʿö.-ıla (hem ʿadl ü dād işledüm) 127r2

ʿömmer: (Ar.) Hz. Ömer. krş. bk. **ʿömer, ʿömer-i ḫaṭṭāb.**

ʿö.-ile (ʿadl eyledüm) 118v3

ʿöm(ü)r: (Ar.) Ömür, hayat, yaşama ve var olma süresi.

ʿö. 10r3

ʿö. (beş günlik ʿö.) 14v5 (ʿömür)

ʿö. (beş on gün ʿö.) 15v5 (ʿömür)

ʿö. (ebedī ʿö.) 179r1 (ʿömür)

ʿö. (geçdi) 25r3, 39r2, 49r6, 145v3 (ʿömür)

ʿö. (geçer) 67v5, 94r4 (ʿömür)

ʿö. (-i fānīyi) 117r6

ʿö. (keseden ʿö. eksilür) 63r3

ʿö.-i 51r4, 63v4, 69v2

ʿö.-i (geçdi) 176v1

ʿö.-i (geçer yoḳ yere) 98v3

ʿö.-i (kibrile yėle vėresin) 16r6

ʿö.-idür 74r3

ʿö.-in (berkitmiş) 168r2

ʿö.-in (eskitmeye) 58v2

ʿö.-in (yavı ḳılan) 205v2

ʿö.-ince 57v3

ʿö.-ini (nefs bāzārında ʿö. geçürdi) 17r1

ʿö.-ler (eridür) 115v4 (ʿömür)

ʿö.-üm 90r4, 142r3, 205r5, 205r5, 205r5, 205r6, 205v1, 205v2, 205v3, 205v4, 205v5, 206r1

ʿö.-üm (bugün yarınıla ʿö. düketdi) 8r3

ʿö.-üm (geldi geçdi ʿö.) 207v4

ʿö.-üm (ipi üzüliser) 205v3

ʿö.-üm (ḳadeḥi ṭoldı) 125r4

ʿö.-üŋ 63r2, 63r5

ʿö.-üŋ (geçesidür) 54v4

ʿö.-üŋ (geçesin) 54v3

ʿö.-üŋ (ḥayfa vardı) 13r5

ʿö.-üŋ (kökin ḳurıdalar) 198v3

ʿö.-üni (ẓulmete ṣalan) 68v1

ʿö.-üŋi (geçürdüŋ) 23v4, 42r3

öŋ: Ön, ileri, huzur; ileri, üstün, makbul.

ö. (olayıdı) 36r4

ö.-den (ṣoŋa) 60r3, 135r4, 181v4

ö.-e (ṣoŋa) 106r1

ö.-inde 7r2, 24v3

ö.-ine 16v4, 38v5

ö.-üm 185r4

ö.-ümdesin 72v5

ö.-üŋde 170v5

öŋdin: Önce, ilk önce, önceden, önden, daha önce.

ö. 16r3, 106v4, 114r6, 120v6

öŋdül: Mükafat, yarış ödülü.

ö.-in 41r1

öp-: Öpmek.

ö.-di (ḫāç ö.) 103v5

ö.-em (ayağını ö.) 200v3

ö.-er 114v3

ö.-gil (elin ayağın ö.) 117v4

ör-: Örmek, işleyerek yükseltmek.

ö.-di (zenbīl ö.) 192r6

ördek: Ördek. ***mec.*** İyi ve kaliteli av. ***Tas.*** İlahi nurlar, kişiyi manen yükselten nurlar; manevi kazançlar, ilahi sıfatlar.

ö. 178r4

ö. (alur degül) 116r5

ö.(g)-e 56r3

ören: Her şeyin en kötüsü (DLT, ören); virâne, harabe, yıkık dökük yer. ***Tas.*** Nefsi terbiye etmek; maddî varlıktan sıyrılmak.

ö. (ṣūretüŋ ö. eylegil) 93v4

öri: Ayakta, iki ayak üstünde, dik, kalkık.

ö. (durdum) 163v2

ört-: Gizlemek, saklamak.

ö.-esin 209v5

örtür-: Gizlenmek, kapatılmak, silinmek.

ö.-medi (izüm ö.) 134r1

ʿöşr: (Ar.) Öşür, onda bir, onda biri alınan vergi.

ʿö.-ini 35v4

ʿö.-ini (vėre) 36r5

öt- (1): Geçmek, aşmak.

ö.-di 18r4

ö.-düŋ (ṭut) 62v3, 63r5

ö.-emezsin (ecel bağladı yolı ö.) 14v4

ö.-er (yėdi ḳat gökden ö.) 25v2

ö.-mez 53v5

öt- (2): Ötmek, ses çıkarmak. ***Tas.*** İlim ve feyizle donanıp manen aşama

kaydetmek ve ilahi aşkın tadına varmak.

ö.-egeldüm (bülbülem uş ö.) 171v4

ö.-en (bayḳuş durur) 68v4

ö.-mege (güle geldüm) 136r6

ö.-mege (şād olup ö. geldüm) 126v1

ö.-üp (bülbüli olam) 58v5

öt- (3): Bahsetmek, konuşmak, bilgi vermek.

ö.-er (ʿilm-i bāṭından ö.) 197v5

ö.-ersin (kitābdan ö.) 150r5

öte: Öte, uzak, ayrı; öbür taraf, ileri; sonra, ondan sonra, sonunda,

ö. 6v4, 79v5, 137v2,

ö.-sin 17v5

ötüri: Dolayı, sebebiyle, ötürü.

ö. 148v3

öyle (1): Öyle, o şekilde, böyle. krş. bk. **eyle.**

ö. 40v6, 46r1, 167v5

öyle (2): Öğle, öğle vakti.

ö. (namāzın ḳılasın) 108v5

öylelik: Öylece, öyle bir, öylesine.

ö. 167v5

öyün: Belli yemek zamanında yenen şey, yemek.

ö. (olam) 205v5

ö.-üŋi 209r3 (öynüŋi)

öz: Nefis, zat, kendisi, benlik; iç, bir şeyin içi.

ö. (cānları) 115v6

ö.-i 59v2

ö.-i (göyner) 54r3

ö.-ile (ṣapmasuz varanlarını) 52r6

ö.-in 38v3

ö.-inden 34v2, 151r3

ö.-inden (ġayrı kimseyi begenmez) 11v3

ö.-ini (görmeyen) 47v3

ö.-ini (gözleyen) 50v6

ö.-inüŋ 13v5, 38r1

ö.-le 38r1

ö.-üm (göyner) 208r1

ö.-üm (ʿışḳa döyemedi ö.) 59r3

ö.-üŋi (ġafletden uyar) 84r4

ö.-üni (izlemez) 22r6

özen-: Taklit etmeye çalışmak, özenmek, gücünün yetmeyeceği bir şeye heveslenmek.

ö.-üp (gelmegil) 57r7

özge: Başka, gayri.

ö. 96r4

ö.-yi 58r6

özle-: Öz hâle getirmek, koyulaştırmak; pişirme, olgunlaştırma. (DLT, özle-)

ö. (sen kendüŋ ö.) 33r1

ʿöẕür: (Ar.) Kusur, eksiklik, hata; mazeret.

ʿö. (ėtme) 113v2

ʿö. (gösterdi) 22r1

ʿö.-i (gözetmeyem) 123v1 (ʿöẕri)

P

pādişā: (Far.) Padişah. krş. bk. **pādişah, pādişeh.**

p. 198v4

pādişāh: (Far.) Padişah, büyük hükümdar. ***Tas.*** Hüküm sahibi olan, hükmeden Allah. krş. bk. **pādişā, pādişeh.**

p. 60r3, 60r3, 66r4, 82r5, 93r2, 112r7, 208v1

p. (emri) 2v2

p. (-ı lā yezāl) 210v1

p.-dan 92v5

p.-ı (sende bul) 112v6

p.-ı 69v1, 112v1, 123v5, 203v5

p.-uŋ 2r1, 3r6, 3v2, 3v8, 3v9, 3v9, 3v10, 3v11, 3v11, 42v3

pādişāhlıḳ: (Far.+T.) Saltanat, hüküm sürme.

p. 85v6

pādişāhsuz: (Far.+T.) Padişahsız, hükümdarsız.

p. 112r7

pādişeh: (Far.) Padişah. krş. bk. **pādişā, pādişāh.**

p. 34v4, 44v3, 107v2, 177v6

p. (der-gāhına) 81r2

p.-ler (pādişāhı) 203v5

pāk: (Far.) Temiz; saf, hâlis.

p. 171r5

p. (eyledüm) 129r2

palās: (Far.) Aba ve çul gibi kaba yünden dokunan şeyler, eski ve değersiz kumaştan yapılmış elbise.

p. 99r3

p. (geyeni) 184v4

palheng: (Far.) Dizgin, yular; Bektaşi ve Kalenderî dervişlerinin nefislerini dizginlemek için boyunlarına taktıkları, genellikle ucuna teslim taşı asılan zincir veya ip.

p.-ini (dervīşlik p. ḳuşanıgör) 182v1

panbuḳ: Pamuk.

p.(ġ)-ı (ḥallāc p. gibi atılup geldüm) 134r2

p.-layın 177r5

pāre: (Far.) Parça, kısım.

p. (ḳılup) 128r3

pāre pāre: (Far.) Parça parça.

p. (eyledi) 177r5

pas: Gam, keder, gönül üzüntüsü, iç sıkıntısı. ***Tas.*** Dünya sevgisi, nefsin arzu ve istekleri, kötü duygular.

p. 154v2

p. (göŋli p. dutmadı) 99r3

p.-ı (göŋül p. yunmayınca) 67v3

p.-ı (zengi vü p. yuyasın) 45r3

p.-ıdur (göŋüllerüŋ p.) 70r4

p.-ın (göŋül p. yuduŋısa) 67v4

p.-ını (göŋüllerüŋ p. sileyin) 70r5

paşa: Paşa, baş, reis, başkan, ulu, ağabey; saygı ya da sevgi seslenişi. krş. bk. **peşe.**

p. 69r2, 182r4

p.-yıdı 112v2

pāy: (Far.) Ayak. ***Tas.*** Alçak ve alçaltıcı dünya.

p.-ına (dünyā p. göŋül vėrmegil) 149v4

pāyān: (Far.) Kenar, son, nihayet uç; akıbet. ***Tas.*** Ehl-i tarikatın ulaşacağı birlik âlemi.

p.-dan 10r3

pāyānlu: (Far.+T.) Sonlu, bir sonu olan.

p. 108r6

pāyānsuz: (Far.+T.) Sonsuz, nihayetsiz, baki, ucu bucağı olmayan.

p. 108v1

pehlevān: (Far.) Pehlivan.

p. 71v2

pençe: (Far.) Pençe, zorlu el. ***mec.*** İnsanı kendini kurtaramayacağı şekilde hükmü altına alan zorlu güç, aman vermeyen hükmedici kuvvet. (MSL)

p. (ura) 170v7

pend: (Far.) Nasihat, öğüt.

p.-i (dutmazam) 171v6

penhān: (Far.) Pinhan, gizli, saklı. krş. bk. **pinhān.**

p. 85r2, 201r7

p. (eyledi) 189v3

perākende: (Far.) Dağınık, darmadağın.

p. 94v1, 176v1

perde: (Far.) Perde. ***mec.*** Bir şeyin doğrudan doğruya görülmesini, duyulmasını önleyen şey, engel. ***Tas.*** Zulmet perdeleri; nur perdeleri. Zulmet perdeleri, kul ile Allah arasındaki örtülerdir. Madde, menfaat, mal, mülk, nefs ve şehvet zulmet perdelerindendir. Nur perdeleri ise, Hakk'ın nurları ve tecellileridir. Perde ve hicap olmalarının nedeni parlaklıklarının şiddeti dolayısıyla gözleri kamaştırması ve görmeyi engellemesindendir. Allah ile kulu arasında 170.000 perde vardır. (SCS, s. 369)

p. 40v3

p. (olanı götürdi) 39v3

p.-ler (yırtıla) 61v5

p.-lerin (gök p. açalar) 111r5

p.-lerini (götürdüm) 99v5

p.-sin (edeb p. bekle) 113r3

p.-sini (şaḳāvet p. ḳaldurayın) 49v3

p.-sini (yadlıḳ p. yaḳam) 143r3

p.-yi (yüzüŋden p. götür) 153r6

perdelü: (Far.+T.) Perdeli. ***Tas.*** Gözü perdeli olanlar, kalbi mühürlü olanlar.

p.-lere 49v4

perdesüz: (Far.+T.) Perdesiz. ***Tas.*** Hakk'ın nur ve tecellilerinine ait perdelerin kalkması.

p. (yürriseŋ) 109v3

perī: (Far.) Peri, cin taifesinin çok alımlı ve çok güzel olanlarına verilen isim.

p. (cin ü p.) 122v2

p. (dīv ü p.) 109v4

p.-ye (dīve p.) 62v4

perrān: (Far.) Uçan, uçucu.

p. (eyleyem) 120v5

p. (olam) 138v4

pertev: (Far.) Işık, parlaklık.

p.-indendür 3r6, 3v9, 3v10, 3v10, 3v11, 4r1

p.-indür 3v8

pervāne: (Far.) Geceleri ışığın etrafında dönen küçük kelebek. ***Tas.*** Seven, âşık, derviş.

p.-leyin (nice oda düşmesün) 105r4

p.-leyin (oda yanmayan) 74v5

p.-nüŋ (siŋekile p. yuvasında bal olmaya) 59v4

pervāz: (Far.) Uçma, uçuş, kanat açma.

p.-a 174r6

pes: (Far.) Sonra, artık, o hâlde, öyleyse; hasılı, velhasıl, sonunda

p. 15r3, 25v5, 48r5, 59v6, 72r3, 85v2, 123v2, 123v5, 135v6, 142r6, 162v3, 175r4, 197r6, 209v5, 210r2

peşīmān: (Far.) Pişman, esef eden, üzülüp hayıflanan. krş. bk. **peşmān.**

p. (olasın) 27v5

p. (oldı) 52r2

p. (olıcaḳ) 36v2

p. (olur) 89r6, 89v5

p.-a (gelmek) 175v6

peşmān: (Far.) Pişman. krş. bk. **peşīmān.**

p. 14r5

p. (olısar) 13v3

p. (olup) 147r1

p. (olur) 57v1

peşmānlik: (Far.+T.) Pişmanlık.

p.(g)-üŋ 182r6

peyġām-ber/peyġam-ber: (Far.) Haber getiren, Allah'ın emirlerini kullarına bildiren, nebî; Hz. Muhammed.

p. 200r2, 207r6

p. (dostlıġına) 112r4

p. (eyledi) 186r1

p. (ḥadīs̱i) 207v1

p.-ile (ʿīsā p. göklere çıḳan benem) 127r5

p.-ile (miʿrācı ḳılan benem) 126v5

p.-ile (mūsā p. biŋ bir kelime ḳıldum) 127r5

p.-ler 134r5

p.-ler (serveri) 172r6

p.-üŋ 80v1

peymāne: (Far.) Büyük kadeh, şarap bardağı. ***Tas.*** Hakikat şarabı, kendisinde gaybî nurların müşahede edildiği ve manaların idrak edildiği şey; ömür, yaşam süresi.

p. (içildi) 178v3

p. (ṭolu geldi) 191v3

p.-si (ṭoldı) 81r5

peşe: Paşa, baş, reis, başkan, ulu, ağabey; saygı ya da sevgi seslenişi. krş. bk. **paşa.**

p. 162r6

peẕīr: (Far.) Kabul eden, edici, alan.

p. (dil-p.) 90r2

pilān: (Far.) Çul, bez, çaput, palâs. (FKT, pilân s. 311)

p. 166r3

pinhān: (Far.) Gizli, saklı. krş. bk. **penhān.**

p. 114r5, 144v1

p. (ḳılanlar) 120v6

p. (olam) 140v1

p. (olur) 160r7

p.-ıdı 134r5

p.-idük 189v4

pīr: (Far.) Yaşlı, ihtiyar. ***Tas.*** Mürşit, üstat, şeyh.

p. 179v2

p. (ḳoca) 165r1

p.-ler (dört p.) 148r5

p.-üm (yüzin gördüm) 146v2

p.-ümüŋ (yüzini gördüm) 146v3

pīrlik: (Far.+T.) Yaşlılık, ihtiyarlık.

p.(g)-i 77v5

pīşe: (Far.) İş, amel, huy, âdet, tabiat, alışkanlık.

p. 162r5

p. (ėdinmiş) 205r3

p.-lerde 13v2

pīş-ḳadem: (Far.+Ar.) Önde giden, kendisine uyulan.

p. 69r1

pīş-keş: (Far.) Hediye, armağan, pişkeş.

p. 48v3

pīş-rev: (Far.) Önden giden, önder, öncü.

p. (olsa gerek) 109r2

piyāle: (Far.) Kadeh, şarap bardağı.

p.-dür 93r2

pūl: (Far.) Para, nakit, bir akçanın üçte biri.

p.-içün (bir p.) 81r4

p.-uŋ (bir p. ziyāna varmaz) 107r5

pūllıḳ: (Far.+T.) Paralık.

p. (buçuḳ p. aṣṣum yoḳ) 97v7

puṣu: Pusu, saldırmaya hazır olma.

p.-dadur 117r5

pür-ʿayıb: (Far.+Ar.) Ayıp dolu.

p. 208v4

pür-kemīn: (Far.+Ar.) Pusularla dolu.

p.-dür 31r2

pür-maʿnā: (Far.+Ar.) Mana dolu.

p.-sın (ṣūret-i p.) 112v6

pür-niʿmet: (Far.+Ar.) Nimet dolu.

p. (oldı) 9v3

pür-nūr: (Far.+Ar.) Çok nurlu, çok aydınlık, çok parlak.

p. (eyledi) 2v3

pür-ṭolu: (Far.+T.) Çok dolu, dopdolu.

p. 208v5

R

rabbü'l-enām: (Ar.) Yaratılmış olan bütün mahlukatın sahibi, efendisi; bütün yaratılmışları yetiştirip besleyen, terbiye eden Allah.

r. 210r1

racīm: (Ar.) Taşlanmış, Allah'ın huzurundan kovulmuş.

r. (şeyṭān-ı r.) 80r6

rāḥat: (Ar.) Huzur; sıkıntısı olmayan, üzüntüsüz, gönlü rahat.

r. 73v4, 115v6

r. (oldı) 9v3

r. (olmaya) 173v5

r. (olmaz) 136r3

r. (olur) 88v4

r.-ı 12v5

raḥīm: (Ar.) Merhametli, esirgeyen, koruyan, acıyan; "ahirette mü'min kullarına keremiyle muamelede bulunan" anlamında Allah'ın en güzel isimlerindendir.

r. 125r3

r. (-ı raḥīm) 80r6

r. (raḥmāni'r-r. 140v3

r. durur 82r7

raḥīmlik: (Ar.+T.) Allah'ın koruyuculuğu, esirgeyiciliği ve merhameti.

r.(g)-üŋ 82r7

raḥmān: (Ar.) "Kâfir, mümin ayırmadan bu dünyada yarattıklarına merhamet eden, nimet veren" anlamında Allah'ın en güzel isimlerindendir.

r. 135v2

r. (şeydā-yı r.) 84v5

r. (-ı raḥīm) 80r6

r. (i'r-raḥīm) 140v3

raḥmānī: (Ar.) Allah'a mensup, Allah'la ilgili; Allah'la ilgili olduğu için hayırlı olan.

r. (leşker) 5r6

r.-dür 5r4

raḥmet: (Ar.) Allah'ın yarattıklarına olan merhameti, acıma ve esirgemesi; affetme, bağışlama, yarlıgama; yağmur.

r. 179v5

r. (bulmaya) 44v1

r. (ėdeyin) 188r3

r. (eylesün) 187v5

r. (olup yaġan benem) 141r1

r. (olur) 89r3

r. (ṣaçıldı) 40r3

r. (ṣuyıla) 200v2

r. (yeli) 83v5

r.-dür 173r2

r.-i 128r6

r.-üŋ 86v3

rāst: (Far.) Uygunluk, doğruluk.

r. 184r2

rāy: (Ar.) Kanı, zan, kanaat; düşünce, görüş, fikir, inanç; seçim, tercih.

r.-ıdur (ölmek fāsidler r.) 77v1

rāyigān: (Far.) Pek çok, pek bol, bedava, parasız, karşılıksız, değersiz. krş. bk. **reygān.**

r. 86v3, 117r6

rāz: (Far.) Gizlenen şey, sır. ***Tas.*** Zamanın sırları, varlığın sırları demektir. İlahi sırları korumak esastır.

r.-ı (göŋülde gizle) 159r1

r.-ın (dile vėrmez) 80r1

r.-ını (bilür) 189r5

r.-ını (cān r. cān bile) 80r1

r.-ını (cān r. cān ṭuyar) 79v6

r.-ını (dėyemeye) 160r4

r.-um (açar oldum) 145v4

r.-um (açdum) 136r2

r.-um (dėyem) 143r2

r.-umı 181v1

r.-umı (bir eyleyem) 143v4

r.-umı (göŋlümdeki r. söyledüm) 136r1

rāz-daş: (Far.+T.) Sırları bilen kimse, sırdaş.

r.-um (vefā-dār-ı r.) 124r6

rebāb: (Far.) Sap kısmının ucunda Hindistan cevizinden yapılmış basık, yuvarlak, küçük bir kâsesi bulunan, dize veya yere dayanarak çalınan saz, bir çeşit kemançe.

r. durur 85v3

recā: (Ar.) Ümit, umma, yalvarma, istek, dilek. ***Tas.*** Allah'ın lütfuna ve nimetine nail olabileceği düşüncesiyle kalbe gelen ferahlık hâli. Amelsiz recâ doğru olmaz. krş. bk. **ḫavf ü recā.**

r. (ḫavf ü r.) 65v6, 150r6

red: (Ar. <redd) Geri çevirme, kabul etmeme, geri döndürme.

r. (oldılar) 34r4

refīḳ: (Ar.) Arkadaş, yol arkadaşı, yoldaş.

r.-vam 142v1

reh-bīn: (Far.) Yol gören.

r. (olam) 140r5

renc: (Far.) Zahmet, eziyet, sıkıntı, ızdırap.
r. (ėrgürmedin) 139v1
r. (iletgil) 45v2
r.-ile 31r6

rencūr: (Far.) Sıkıntılı, dertli, incinmiş.
r. 31r6

reng: (Far.) Renk, suret, şekil, işleyiş; hile, oyun.
r. 86r4
r. (bī-r. ü bī-elvān olam) 139v1
r.-e 79v4
r.-e (batup) 173r6
r.-edür 159v6
r.-i (döner) 69v3
r.-ini (beŋzüŋ r. azdura) 182r1

resm: (Ar.) İşaret, alamet, usûl, âdet, örf, töre.
r.-i durur 180r6

resūl: (Ar.) Peygamber, nebî. Metinde Hz. Muhammed anlamındadır.
r. (teŋri birdür ḥaḳdur r.) 118v4
r.-e 193v5

revā: (Far.) Uygun, münasip, yakışır, yerinde.
r. (olmayısar) 67v3

revān (1): (Far.) Hemen, derhal, sürekli; süren, giden, yürüyen, akan, geçen, doğru yolu tutan.
r. (dökem göz yaşını) 135r1
r. (döker gözi yaşın) 137r2
r. (ḥükmi r.) 120r1, 165v4
r. (ḥükm-i r.) 78r2
r. (ḥükmüm r.) 122v1

revān (2): (Far.) Ruh, can, gönül.
r.-ı (dünyeye ḳanmaz r.) 6v1
r. (durağı r. içinde) 176r6

revzen: (Far.) Pencere.
r.-ün 184r2

reygān: (Far.) Bedava, parasız, karşılıksız. krş. bk. **rāyigān.**
r. 46r3

reyḥān: (Ar.) Fesleğen.
r. (gül ü r. ḳoḳusı) 58r2

rıḍvān: (Ar.) Cennetin kapıcısı olan melek; cennet.
r. (olam) 138v2
r.-dayıdum (uçmaḳda r.) 132v5

rıḥlī: (Ar.) Yolculuk, göç.
r. (urduŋ) 25v6

rızḳ: (Ar.) Allah tarafından herkese takdir edilen nimet; yiyecek, içecek, azık.
r.-a 10r3, 96v1
r.-ı 63v4
r.-ını (ḥaḳ'dan bile) 201r7
r.-um durur 122v4
r.-uma 73v2
r.-umı 209r3
r.-uŋ (vėrür) 107v3

rifʿat: (Ar.) Yükseklik, yücelik, yüksek rütbe.
r. 25v2

riyā: (Ar.) Olduğundan başka türlü görünme, özü sözü bir olmama, ikiyüzlülük; ibadeti gösteriş için yapma.
r. 3r2, 150v4
r. (çerisi) 199v2
r. (dirilmediler) 78v6
r. (ḳatmayalar) 91v1

riyālı: (Ar.+T.) İkiyüzlü.
r. (dirlik) 116r2

riyāżet: (Ar.) Eğitme, terbiye ve ıslah etme, boyun eğdirme. ***Tas.*** "Az yiyip içme, az uyuma, çok ibadet etme, nefsin arzuladığı şeylerin aksini yapma, dünya nimetlerinden sakınmak suretiyle nefsi terbiye etme, ahlakı güzelleştirme." (MSL)
r. (çeküp) 74v7

ruhbān: (Ar.) Rahipler. ***Tas.*** "Hazreti Resulü Ekrem'in lakaplarındandır. Hâce Abdullah Ensarî şöyle buyurmaktadır: Mustafa şeriatin ruhbanıdır, hakikatin ünvânıdır, Mustafa Kemal'lerin kül'ü, cemâllerin cem'idir." (SCS, s. 386-387); "İsmail Hakkı Bursavî'nin şerhine göre 'beş ruhban' insandaki hayâl, fikir, akıl, hıfz, fikr kuvveleridir." (AKY, s. 220)
r. (bėş r.) 148r6
r. (olam) 140r5

rūḥ: (Ar.) Ruh, hayat cevheri, can. ***mec.*** Duygu, his; asıl maksat, öz.
r.-umdan 63v5

rūm: (Ar.) Anadolu.
r.-ı 161v4

rumūz: (Ar.) İşaretler, manası gizli sözler.
r. 64v4
r.-dur 148r5

rūz: (Far.) Gün, gündüz.
r.-uŋuz 83v3

rūzī: (Far.) Rızık, nimet, nasip, kısmet.
r. (eyle) 201r1

rūzigār: (Far.) Dünyanın içinde bulunduğu devir, zaman, vakit, dehr.
r. (çoḳ r. geçe) 45r6
r. (devrān-ı r. geçe) 113v4
r. (devr-i r.) 133r4
r. (uġramaz ʿışḳa) 72v2

rükūʿ: (Ar.) Namazda öne doğru eğilme
r. 167r2

rükūʿat: (Ar.) Rükûlar, namazda belini bükmeler.
r. (eyledi) 195r6

rüstem: (Far.) Zaloğlu Rüstem. İran'ın ünlü kahramanıdır. Kahramanlık, acı kuvvet ve yenilmezliğin sembolüdür. Cemşîd soyundan gelen Nerîman'ın torunu ve Sam'ın oğlu olan Sicîstan ve Seyîstan hükümdarı Zâl'in oğludur. Daha delikanlılığında birçok devleri öldürmüş ve olağanüstü başarılar göstermiştir. M.Ö. 4. asırda yaşadığı sanılmaktadır. Turan hükümdarlarıyla ve Afrasiyâb'la olan savaşları yanında Siyavuş'u öldürmesi ve Güştâb'ı esaretten kurtarması ile ünlüdür. Zerdüşt dinine girmemiştir. (ADŞS, s. 382)
r. (olam) 139r5

S, Ṣ, S̱

saʿādet: (Ar.) Mutlu olma, mutlu mesut yaşama, mutluluk, bahtiyarlık.
s. 16v3, 30v5, 88v3
s. (gösterene) 19v1
s. (olsa) 51v5
s.-ler (getürür) 30r6

saʿādetlü: (Ar.+T.) Saadet sahibi.
s. 29v1

sāʿat/saʿat: (Ar.) Saat, vakit, zaman; an.
s. 64v5, 115v3
s. (buçuḳ s.) 43v5
s.-de 29r2
s.-e (düşvār s.) 42v5

ṣabāḥ: (Ar.) Sabah, sabah vakti.
ṣ. 113r5

ṣabāḥın: (Ar.+T.) Sabahleyin, sabah vakti.
ṣ. 144r6

sābıḳ: (Ar.) Geçmiş zaman, geçmiş, önceki. bk. **ʿahd (2)**
s. (ʿahd-i s.) 175r4

ṣabırlu: (Ar.+T.) Sabreden, sabır gösteren.
ṣ. 28r5

ṣabırsuz: (Ar.+T.) Sabrı olmayan, sabredemeyen.
ṣ. (kişilerüŋ dirligi ḫām) 30r4
ṣ.-lar (ḳalurlar ḳāl içinde) 29v4

ṣābir: (Ar.) Sabreden, sabırlı.
ṣ. 30v3
ṣ. (oldı) 30v4

s̱ābit: (Ar.) Anlaşılmış, kesin bir delil veya tecrübe ile zan ve şüpheden kurtarılıp gerçekliği, doğruluğu ortaya konmuş, ispatlanmış olan. (MSL, s̱ābit)
s̱. (perdelülere s̱. degül ḥaḳ) 49v4

ṣab(ı)r: (Ar.) Sabır, dayanma, tahammül gösterme. ***Tas.*** "Ruha ve bedene zarar veren şeylerden uzak durma, nefsin aşırı istek ve arzularına karşı koyma; her olanı Cenabıhak'tan bilip hoşnut ve râzı olma, sızlanma ve şikâyetten vazgeçme, hâlinden şikâyet etmeme." (MSL, s. 2650); "Üç çeşit sabır vardır: Nefsin, kalbin ve ruhun sabrı. Nefsin sabrı farz ve diğer ibadetlerde gösterilen, ayrıca keramet ve hâlleri gizlemeyle ilgili sabırdır. Kalbin sabrı niyeti temiz ve ihlaslı tutmadır. En üstün sabır olarak Allah ile sabır gösterilmiştir. Zira bu makam fenadan sonra gelen baki olmaya aittir. Kul kendinde fâni olup Hak ile baki olduğunda sabrı ve bütün sıfatları Allah ile olur." (SCS, s. 392-393)
ṣ. 2v5, 27v3, 27v6, 29v2, 29v5, 30r6, 30v6, 142v4
ṣ. 27r3, 27r4, 27r5, 28r2, 28r4, 29v1, 29v2, 29v3, 29v4, 192v5 (ṣabır)
ṣ. (aġuyı nūş ėder) 29v3 (ṣabır)
ṣ. (al) 28r2 (ṣabır)
ṣ. (bekleriseŋ) 30r3 (ṣabır)
ṣ. (cānum ġıdāsı oldı) 27v4
ṣ. (ėt) 152r3
ṣ. (eyesi) 27v4 (ṣabır)
ṣ. (eyle) 75r2, 159v1
ṣ. (eyleye) 99v4
ṣ. (eyleyem) 141v6
ṣ. (ḳamu müfsidleri māt eyler) 28r3
ṣ. (ḳılmazısam) 28v5 (ṣabır)
ṣ. (naṣībi ṣ. olanlar uluyısar) 28r5
ṣ. (u tedbīr ḳıl) 29v6
ṣ.-a (gir) 30v3
ṣ.-a (yol ṣ. uġrar) 30r2
ṣ.-da (ṭuranuŋ buşusı ḳalmaz) 30v4 (ṣabır)
ṣ.-dur 28r3

ṣ.-ı 29r2

ṣ. (-ı ʿālī) 29r3

ṣ.-ı (başara) 29r5

ṣ.-ı (başaran) 30v2

ṣ.-ı (buldum) 171v3

ṣ.-ı (emānet el-emānet ḳoma ṣ.) 30v1

ṣ.-ı (gözet) 30r3

ṣ.-ı (güzīn gör) 30v5

ṣ.-ı (kimden ögüt istersem ṣ. gösterür baŋa) 192v5

ṣ.-ıla 29r6, 30r1, 30r4, 126v6, 192v6, 205r3

ṣ.-ıla (bit) 30r5

ṣ.-ıla (dermānı buldı) 204r5

ṣ.-ıla (dura) 30v3

ṣ.-ıla (ḥāli ḫoş oldı) 29r3

ṣ.-ıla (iş ėt) 30r5

ṣ.-ıla (miʿrāc u ṭūrı bulasın) 30v1

ṣ.-ıla (olasın) 27v5

ṣ.-ıla (var) 30r2

ṣ.-la (ṭururdı) 28r6 (ṣabır)

ṣ.-la (vardı ol miʿrāca varan) 30v2 (ṣabır)

ṣ.-uŋ (acısı ḥelvāya ėrdi) 29r6

ṣ.-uŋ (saʿādetlü ṣ. dėdügin ṭutar) 29v1

saç (1): İnce demir levha.

s. (ḳaynaya ḳazan ḳıza s.) 62r6

saç/ṣaç (2): Saç, başı kaplayan kıllar.

s. (saḳal u s. dökülür) 75r5

ṣ.-uŋ (miʿrāc dünidür) 158v6

ṣaç-: Saçmak, yaymak, serpmek, dağıtmak.

ṣ.-an (ḫayr u şerri ṣ. sensin) 179v5

ṣ.-ar (dür ü güher ṣ. oldum) 145r5

ṣ.-ar (toḫmını bitmez yėre ṣ.) 31v1

ṣ.-dı (nis̱ār ṣ.) 173r5

ṣ.-duḳ (ḫalḳa ṭapduḳ maʿnāsın ṣ.) 161v2

ṣ.-mış (toḫum ṣ. gibi) 207v6

ṣ.-up (ḳanum dört yaŋa ṣ.) 134r4

ṣaçıl-: Saçılmak, yayılmak, dağıtılmak.

ṣ.-dı (raḥmet ṣ.) 40r3

saʿd: (Ar.) Kutluluk, bahtiyarlık; uğurlu olan, uğur getiren.

s. 129v6

ṣadaḳasuz: (Ar.+T.) Zekâtsız, zekâtı verilmemiş.

ṣ. (māl) 32v6

ṣaddaḳ: (Ar.) Tasdik, doğrudur, gerçektir.

ṣ. 178v5

ṣadef: (Ar.) Sedef, inci kabuğu. ***Tas.*** İçinde cevher taşıyan insan, insanın özü.

ṣ.-de (ne cevhersin) 159r6

ṣ.-ler (dür ṭoludur) 18r1

ṣādıḳ: (Ar.) Doğru, gerçek, hakiki; sadakatli, içten bağlı, dostluğunda samimi ve vefalı olan.

ṣ. (olasın) 104v1

ṣ. (olmaḳ gerek) 111r1

ṣ.-dur 52v5, 79r4

ṣ.-ısaŋ (gir ṣabra) 30v3

ṣ.-ısaŋ (ḥaḳ yolına ṣ.) 90v3

ṣadır: (Ar.) Göğüs, sîne, kalp, yürek. ***Tas.*** İnsan ruhuna nurların kaynağı olduğu ve nurlar oradan insan bedenine geldiği için sadr denir. Her insanın sadrı, cehaleti ve kızgınlığı ölçüsünde daralır. Allah'ın

hidayetiyle açılması durumunda genişliğinin sınırı yoktur. Hak konusunda daralırsa bâtıl için genişler. Bâtıl konusunda daralırsa da Hak için genişler. Allah, “Senin sadrını biz genişletmedik mi?” ayetiyle bunu Resûl’üne haber vermiştir. (SCS, s. 395; MTTS, s. 517-518) Metinde ibâre ilminin kendine açılmasıyla perdelerin ardını görmeyi ve kendi kalbini keşfetmeyi işâret eder. Bu genişleme manevi ilerlemeye işârettir.

ṣ. (yėrine geçdüm) 98r3

ṣāf: (Ar.) Temiz, hâlis, saf, berrak, pak, arı.

ṣ. (ṣāfīyile ṣ. benem) 135v2

ṣaf: (Ar. <ṣaff) Dizi, sıra, grup hâlinde. ***mec.*** Aynı düşünce ve menfaatler etrafında birleşen kimselerin meydana getirdiği topluluk.

ṣ. (baġlamış) 82v6

ṣ. (baġlayup) 132v1

ṣ. (durduġı) 177v3

ṣ.-ı (düzenlik ṣ.) 26v3

ṣ.-ında (ʿāşıḳlar ṣ.) 104v1

ṣ.-umuz (ʿışḳa baġladuḳ ṣ.) 177v2

ṣ.-umuzdan 177v2

ṣ.-umuzı (baġladuḳ) 171r4

ṣaf ṣaf: (Ar.) Saf saf, sıra sıra.

ṣ. (ṭurduġı) 171r5

ṣafā: (Ar.) Gönül şenliği, huzur, kedersizlik; saflık, berraklık, temizlik,

ṣ. 27r3, 27v2, 27v3, 161v2

ṣ. (kān-ı ṣ.) 198v2

ṣ.-dur 3r1

ṣ.-yı 109r4

ṣafālaş-: (Ar.+T.) Eşler ve dostlarla gönül temizliğiyle muamelede bulunmak, gönülleri karşılıklı hoş tutmak.

ṣ.-duḳ 108r4

ṣafālıḳ: (Ar.+T.) Huzurluluk, gönül hoşluğu, temizlik.

ṣ.(ġ)-ıla (ṣaġlıḳ ṣ.) 161r7

ṣafā-naẓar: (Ar.) Temiz, garezsiz bakış; Mevlevî dervişleri arasında “hoş gör” yerine kullanılan bir tabir. (MSL)

ṣ. 105v4

ṣ. (ėdeli) 70v6

ṣ.-ı 68v6

ṣāfī: (Ar.) Temiz, hâlis, pak, arı, duru, samimi; temiz ruhlu, kurnalığa aklı eremeyen.

ṣ. 149r5, 193v2

ṣ. (ḳalb ṣ. mi olur ḳızmayınca) 45v1

ṣ.-yile (ṣāf benem) 135v2

ṣaġ (1): Sağlam, sağlıklı, sıhhatli; temiz, saf, hâlis, doğru, gerçek, sahih.

ṣ. (esen yürürken) 34r2

ṣ. (işini ṣ. ėde) 95r6

ṣ. (müsülmān seyrekdür) 92r3

ṣ.-iken 31r6

ṣaġ (2): Sağ taraf.

ṣ. (birisi ṣ. omzuŋda) 169r3

ṣ.-a (bir baḳġıl ṣ. ṣola) 66r6

ṣ.-da (ṣolda) 79v5

ṣ.-da (vü ṣolda) 8v5

ṣ.-um (ṣolum) 185r4

ṣ.-um (ṣolum gözledüm) 166v3

ṣaġınç: Emel, istek, arzu, amaç, düşünce, endişe.

ṣ.(c)-ı (ḳo) 14r6, 46r1

ṣ.(c)-ıla 46r2

ṣ.-dan (bitmez ṣ. geçdük) 108r5

ṣ.-dan (bitmez ṣ. geçdüm) 155r5

ṣ.-dan 47r6

ṣaġır: Sağır, duymaz. ***Tas.*** Kalbi ve gönlü hakikatlere kapalı olan.

ṣ. (ḫalḳ ögüt eşitmez ṣ. hemān olısar) 92r4

ṣ. (işit sözümi ėy ṣ.) 83v4

ṣ. (işitmez sözi) 165r2

ṣ. (mı ḳulaġuŋ niçün işitmez) 14v5, 43r1

ṣaġış: Hesap, düşünce.

ṣ.-da 34r4

ṣ.-ın (ėt) 25r1

ṣaġlıḳ: Sıhhat, esenlik.

ṣ. (ṣafālıġıla) 161r7

saḫā': (Ar.) El açıklığı, cömertlik.

s. 3r1

s.-ya (erk verdüŋise) 43r3

saḫāvet: (Ar.) Cömertlik, el açıklığı.

s. 39v2, 39v3, 40v6, 41v5

s. (ėderiseŋ ʿışḳ alasın) 41v4

s. (ḳandayısa ol yaŋa ḳaç) 39v1

ṣaḫḫā: (Ar.) Doğru, yanlışsız. (AG-1, FKT, MT-2, ṣaḫḫā: Bir şey içene "afiyet olsun" manasında söylenen söz.)

ṣ. (ol) 72r2

saḫī: (Ar.) Cömert, eli açık.

s. 41r3

ṣāḥib-i keyvān: (Ar.+Far.) Zühâl (Satürn) gezegenine ait özellikleri taşıyıp, en büyük uğursuzluk ve kederlere maruz kalmış olan kişi.

ṣ. (olam) 138r3

ṣāḥib-ḳabūl: (Ar.) Kabul eden, kabul sahibi, anlayışlı.

ṣ. 112v3

ṣāḥib-ḳırān: (Ar.) Uğurlu olarak bilinen Zühre (Venüs) ve Müşteri (Jüpiter) yıldızlarının aynı burç ve aynı derecede oldukları kutlu zamanda doğan kimse, böyle bir zamanda tahta çıkan çok başarılı hükümdar. ***Tas.*** Dünya ve ahiret saadetine nail olan himmet eri, kutup. (MSL, ṣāhib-ḳırān)

ṣ. 71v2

saʿīd: (Ar.) Kutlu, uğurlu, mübarek; iyi ve güzel yaratılışı, üstün ahlakı sebebiyle Hak katında makbul olan, kurtulmuşlardan sayılan kimse. (MSL, saʿîd)

s. 129v6

ṣaḳal/saḳal: Sakal, çene ve yanaklarda çıkan kıllar.

ṣ. (biter) 114v5

s. (u saç dökülür) 75r5

ṣ.-a (ḳara ṣ. aḳ iner) 114v7

ṣ.-ına 81r3

ṣaḳallu: Sakallı, sakalı olan.

ṣ. (aḳ ṣ.) 165r1

ṣaḳın: Dikkat et, ihtiyatlı ol! Saklamak, muhafaza etmek, esirgemek; uzaklaşmak.

ṣ. 19v3, 21r1, 22v2, 31r4, 45r4, 64v3, 95v4, 95v5, 111v2, 113v3, 183v3

ṣ.-a 12r2

ṣ.-ġıl 5v4, 12v2, 21r6, 111v7, 157v7

s.-ur 31v5

sāḳī: (Ar.) İçki meclisinde içki dağıtan, kadehlere içki koyan. ***Tas.*** İnsanda Allah aşkını uyandıran, gönüle Allah sevgisi sunan kimse; Mürşit.

s. (Allāh oldı saŋa s.) 91r5

s. (ol pādişā oldı s.) 198v4

s. (sürer s. şarāb) 10r1

s. (ṭoldur bize ḳadeḥi ʿışḳ şarābından ėy s.) 193r4

sākin: (Ar.) Sakin, yumuşak huylu, sessiz.

s. 21v2

saḳla-/ṣaḳla-: Muhafaza etmek, sakınmak, korumak, esirgemek.

s. 143v6

ṣ.-rıdı 132r5

ṣ.-rlar 169r5

ṣ.(ı)-yamadı 158r3 (ṣaḳlıyamadı)

ṣal- (1): Asmak, saçmak, sermek, yaymak; salmak, göndermek, sevketmek; defetmek, sürmek, uzaklaştırmak; bırakmak, salıvermek, terk etmek; çıkarmak.

ṣ.-a (boynuŋa biti ṣ.) 204v7

ṣ.-a (ḳuruyuş ṣ.) 182r3

ṣ.-adur 93r1, 199v3

ṣ.-an (ʿömrüni ẓulmete ṣ.) 68v1

ṣ.-ar (başın ṣ.) 207r3

ṣ.-ar (ördege keklige ṣ.) 56r3

ṣ.-dı (arda ṣ.) 172r3

ṣ.-dı (balıġı ṭaşa ṣ.) 42v1

ṣ.-dı (yėre ṣ.) 94v4

ṣ.-mış (tenini ṭopraġa ṣ.) 144v6

ṣal- (2): Saldırmak, atılmak, hücum etmek.

ṣ.-up (ördek alur degül) 116r5

ṣalā: (Ar.) Çağırma, davet; minarelerde okunan, Hz. Muhammed'e övgü ve dua mahiyetindeki salâvât-ı şerîfe.

ṣ. (dur) 147r3, 175v6

ṣ. (vėrilür) 125v2

ṣalaca: Sedye, tabut.

ṣ.-m 125v2

ṣ.-mı 125v3

ṣalāt: (Ar.) Namaz. ***Tas.*** Hizmet, yakînlik ve kavuşmak.

ṣ. 64r5

ṣalavāt: (Ar.) Allah'a Hz. Muhammed için edilen tüm dualar.

ṣ.-ın (nebī ṣ.) 109r5

salṭanat: (Ar.) Hâkimiyet, güç, sultanlık.

s. (küllī senüŋdür) 210v1

ṣaltuġ: Sarı Saltık, Saltık Baba. Anadolu ve Rumeli'nin İslamlaşması sürecinde önemli roller oynadığı söylenen, bazı menkabe ve rivayetler hariç hakkında bilgi bulunmayan XIII. yüzyılın meşhur Türkmen babasıdır. Yazıcızade'nin Tevârih-i Âl-i Selçuk adlı eserine göre, II. İzzeddin Keykâvus'un maiyetiyle Bizans'a sığınmasıyla birlikte, 1263-4 yılında imparatorun Dobruca'ya yerleştirdiği Türkmenlerin başında bulunmaktadır. Bir kompitoya bulaşıp hapse düşen İzzeddin Keykâvus'u

Kırım hanı Berke'nin kurtarmasından sonra, hanın Kırım'a götürüp Kefe dolaylarına iskân ettirdiği Türk kolonisinin içinde yer almıştır. El-Birzâlî gibi bazı Arap tarihçileri bu yüzden Sarı Saltık'a "Saltık el-Kırîmî" diye anarlar. Berke Han'ın ölümünden sonra Sarı Saltık ve Türkmenler tekrar Dobruca'ya döndüler. Sarı Saltık burada 1293 yılına kadar yaşadı ve ölümünden sonra Babadağı'ndaki zâviyesine gömüldü. İbn Battuta, onun çok takdis edilen bir velî olmakla beraber, hakkında şeriata uymayan şeyler anlatılan biri olduğunu haber verir. *Velayetnâme*'ye göre, o basit bir çoban iken günün birinde Hacı Bektaş Velî'ye rastlayarak onun himmetiyle ermişliğe ulaşır ve çobanlığı bırakarak kendisine intisap eder. Hacı Bektaş Velî, onu halife yaparak Rumeli'ye gönderip İslamiyeti yaymakla görevlendirir. Kaligra denilen yerde bir ejderhayı öldürerek halkı ve hükümdarın kızlarını kurtarır ve onları Müslüman yapar. *Saltuknâme*'de asıl adı Şerif Hızır olarak geçer, Hz. Peygamber soyundan olup Seyyid Hasan adında birinin oğludur ve bütün insanları Müslümanlığa sokmakla görevlidir. *Seyâhatnâme*'deki menkabelerinde asıl adının Mehmed Buhârî olduğu, ancak Sarı Saltık adında bir rahibi öldürerek onun kıyafetine bürünüp Hristiyan halkı gizli gizli Müslümanlığa soktuğu için Sarı Saltık dendiği bildirilir. Menkabeler ışığında Sarı Saltık hem bir Türkmen Babası ve İslam velîsi hem de Müslüman bir şeyh kimliğinde bir Hristiyan azizi olmak üzere iki kişilikle karşımıza çıkmaktadır. Bu çift kişilik, J. Deny, F. W. Hasluck ve Ahmet Yaşar Ocak'a göre Balkanlarda İslam propagandası yapan Bektaşi dervişlerinin, halkı kolayca Müslümanlığa ısındırmak için, halkın çok iyi bildiği eski Hristiyan azizlerinin menkabelerini, Sarı Saltık'a uyarlamasının bir sonucudur. (OSB, s. 11-22; BAİ, s. 183-189)

ṣ. 140v1

sālūslıḳ/sāluslıḳ: (Far.+T.) İkiyüzlülük, hilekârlık, mürâîlik.

s. 98r4

s. (ṣatan) 200r1

s. (ṣatarsın) 201v4

ṣan-: İstemek, dilemek; düşünmek, tasavvur etmek, zannetmek; kuşkulanmak, tereddüt etmek. krş. bk. **saŋ-**

ṣ. 165r4

ṣ.-a 179r2

ṣ.-a (ėtdügüm ḳalur ṣ.) 92r7

ṣ.-an 162r4

ṣ.-anlaruŋ 176v1

ṣ.-asın 142v5

ṣ.-asın (buşuyı ibrāhīm edhem) 27r5

ṣ.-ayın 153r1

ṣ.-dum (dünye bāḳī ḳala ṣ.) 39r2

ṣ.-ma 19v5, 46v5, 68v4, 93v2, 118v4, 136r4

ṣ.-maŋ 168r3, 168r3

ṣ.-maŋuz 123r1

ṣ.-maz 50r5

ṣ.-up 103v2

ṣ.-ur 23r2, 24r1, 73r4

ṣ.-ur (ṣaġır işitmez sözi gėce ṣ. gündüzi) 165r2

ṣ.-urısaŋ (kime ne ṣ. kendözüŋdür) 53v4

ṣ.-ursaŋ (sen saŋa ne ṣ. ayruġda anı ṣan) 165r4

saŋ-: Sanmak, düşünmek, tasavvur etmek. krş. bk. **ṣan-**

s.-asın 50v4

saŋa: Sana, kendine.

s. 4v6, 5r3, 7r5, 7r6, 10v5, 11v5, 12v3, 14r1, 14r4, 15v4, 16v2, 19v3, 19v3, 20r1, 23v3, 23v6, 24r1, 24r6, 27v4, 29v3, 29v4, 31v5, 32r1, 33v2, 43v3, 45r3, 45v3, 45v3, 46v1, 46v5, 47r6, 47v4, 50r6, 50v4, 50v5, 51r3, 51r3, 51r5, 51r6, 51v5, 53r2, 57v5, 58r5, 60r3, 60r5, 60r5, 61r3, 61r3, 61v5, 62r5, 62r6, 80v4, 82r2, 84r3, 87v2, 88r3, 88r4, 88r5, 90v4, 91r5, 96v5, 100v5, 102v5, 103r6, 103v3, 104v2, 106r1, 109r1, 113r1, 113r1, 117v3, 117v4, 117v5, 125r3, 125r3, 125r4, 125r5, 125r6, 125v1, 125v2, 125v3, 125v4, 125v5, 125v6, 126r1, 126r2, 132r2, 140v2, 144r4, 145v6, 146r4, 146r6, 147r5, 148r2, 148r4, 148r5, 148v2, 148v4, 150v6, 155v6, 156r4, 165r4, 168r6, 173v4, 174r4, 175v6, 179r3, 179r7, 181v5, 181v7, 182r2, 182v3, 194r2, 205v1, 206r4, 208r3, 208r6, 208v1, 210r4, 210v1

s. (sen s.) 176r4

ṣanu: Fikir, düşünce, istek, dilek, zan, tasavvur; giz, sır.

ṣ. 90v3

ṣ.-muza (ėremezüz) 172v1

ṣap-: Yolunu değiştirmek, uzaklaşmak.

ṣ.-ar 68v5

ṣapmasuz: Sapmadan, dosdoğru, doğru yoldan ayrılmadan.

ṣ. (özile ṣ. varanlarını) 52r6

ṣar-: Sarılmak, örtüyle dolanmak; kundağa sarmak.

ṣ.-alar (kefen ṣ.) 115r5

ṣ.-dılar (elüm ayaġum ṣ.) 114r6

ṣarar-: Rengi sarı olmak, sarıya dönüşmek; solmak.

ṣ.-a (beŋzi ṣ.) 171r6, 177v4

ṣ.-mış (beŋzi ṣ.) 7r1

ṣarıl-: Etrafında yer alınmak, kuşatılmak, çevrelenmek.

ṣ.-ur 125v2

sarāy: (Far.) Saray, hükümdarların gösterişli binası. ***Tas.*** Mutlak güç ve hüküm sahibi Allah'ın yerleştiği insan gönlü, kalp.

s. (köşk ü s.) 166r4, 194r4, 194v6

s.-dur (köşk ü s.)122r3

s.-ı (süpürmedüŋ) 26r5

s.-ın (birlik s.) 112v4

s.-ın (varlıḳ s.) 110r6

s.-ına (maʿnā s. baḳ) 183r1

s.-lardasın (köşk ü s.) 128v2

s.-uŋı (düzetgil) 22v5

ṣarıcı: Sarıcı, dolayıcı, hazırlayıcı.

ṣ. (kefen ṣ.) 176r1

ṣarp: Çetin, güç, şiddetli, sert, keskin, güç yetmez.

ṣ. 96v2

ṣ. (iş) 30r6

ṣ. (yola varanlara) 164r4

ṣ. (yola varası) 199r3

ṣarplıḳ: Güçlük, geçilmesi zor olan.

ṣ. durur 183r3

ṣarrāf: (Ar.) Sarraf. ***mec.*** Bir şeyden iyi anlayan, o şeyin ehli olan kimse. ***Tas.*** Mürşit, tasavvufla ilgilenen, içinde cevher taşıyan insanları eğiten kişi.

ṣ. (gerek gevherüŋ ḳıymetini bilesi) 201r4

ṣ.-lara (gevheri ṣ. vėrdük) 108r1

ṣ.-laruŋ (ḳatında) 158r2

ṣat-: Bırakmak, kurtulmak, baştan atmak, koyup gelmek; söylemek, nakletmek, dinletmek; kendinde olmayan bir şeyi var gibi göstermek, taslamak.

ṣ.-ageldüm (müşküm ṣ.) 171v4

ṣ.-an (ḫūy ṣ.) 115v4

ṣ.-an (sāluslıḳ ṣ.) 200r1

ṣ.-ar 148v1

ṣ.-arsın (sālūslıḳ ṣ.) 201v4

ṣ.-arsın (simsārlıḳ ṣ.) 201r5

ṣ.-arsın (şerḥile söz ṣ.) 150v3

ṣ.-maġa 126r4

ṣ.-mayalar (ṣūfīliḳ ṣ.) 91v1

ṣ.-mayalar 91v4

ṣataş-: İstenmeyen bir duruma uğramak, bulaşmak, duçar olmak; rastlamak, tesadüf etmek; öz eleştiride bulunmak.

ṣ.-dı 17v1, 17v1

ṣ.-dum (derdümile ṣ. güle güle) 130r5

ṣ.-dum (ölmez dirlige ṣ.) 185r5

ṣ.-maduŋ (saŋa ṣ. sen) 51r6

ṣatu bāzār: (T.+Far.) Alışveriş, alım satım. ***Tas.*** Kimilerinin dünyayı verip ahireti kazanması, kimilerininse ahiretini feda edip dünya peşinde koşması.

ṣ. 83r1

ṣ. (eyleridi) 81r4

ṣavaş: Savaş, harp, kavga, mücadele. ***Tas.*** Nefis ve gönül mücadeleleri.

ṣ. (nefsile ṣ. eyleyem) 134v4

ṣ. (oldı) 185r2

ṣ.-ında (yol ṣ.) 11v1

ṣavaş-: Savaşmak, mücadele etmek. ***Tas.*** Nefsin tüm kuvvetleriyle savaşmak, nefsiyle mücadele etmek.

ṣ. (kibir ḳandayısa anuŋla ṣ.) 12v2

ṣ.-up (yolda ṣ. geldüm) 124v1

ṣavul-: Savuşturulmak, geçiştirilmek, atlatılmak, bertaraf edilmek; vakti geçmek, çağı, zamanı geçmek.

ṣ. (yort u ṣ.) 112v1

ṣ.-maz 60v3

ṣavur-: Savurmak, dağıtmak, göğe yükseltmek. ***Tas.*** Ben tahtını terk edip irşat olmak.
ṣ. (külümi ṣ. göge) 196v2
ṣ.-alar (külüm göge ṣ.) 202v2
ṣ.-duŋ (külin ṣ.) 184v9

ṣay-: Tutmak, addetmek, bedel tutmak, bir şey yerine kabul etmek; saymak, sıralamak.
ṣ.-a (bahā ṣ.) 48v1
ṣ.-an (varlığın yoḳlıġa ṣ.) 94v2
ṣ.-maḳ 157r2

ṣayaḳ-: Soyaḳmak, aslına erişmek, dönmek.
ṣ.-dı 193r1

ṣayıl-: Hesaba katılmak, kabul edilmek, addedilmek.
ṣ.-mamaḳ (ṣoya ṣ.) 74v1

ṣayḳal: (Far.) Cila. ***Tas.*** Manevi temizlik.
ṣ. (ṭamarlaruŋa ṣ. urġıl) 45r5

ṣayru: Hasta. ***Tas.*** Özünden uzaklık.
ṣ. (dünye seni ṣ. eyler) 164v2
ṣ. (olmış) 166r2
ṣ.-lara 164v2

sayvān: (Far.) Sayeban, gölgelik, çadır, koruyan.
s. (eyledüm) 131r2

ṣayyād: (Ar.) Avcı.
ṣ.-uŋ 90r4

sāz: (Far.) Müzik sesi; çalgı, müzik aleti.
s. 66r6, 144v4
s.-ıla 168v6
s.-ın 58r4
s.-ını 189v1

sāzikār: (Far.) Uygun, muvâfık, sâzkâr.
s. (eyledi) 63v2

sebaḳ: (Ar.) Ders.
s. (dostlardan oḳı bir s.) 102v4
s. (ʿışḳdan s. oḳı) 103r4, 103r6
s. (vėrür) 105r3
s.(ġ)-ın (vėribidi) 172v5
s.-umı (oḳıdum) 132v2

sebeb: (Ar.) Sebep, bahane, vasıta.
s. 80v6
s. (eyleyübile) 179v6
s. durur 85r4

sebīl: (Ar.) Sebil, su dağıtılan yer. ***mec.*** Verici, bereketli, bol, çok.
s. (ol ḳamuya) 19v5
s. (olubanı) 174r1
s.-dür 46v3

sebīl ol-: (Ar.+T.) Akmak. ***Tas.*** İmanın gitmesi.
s.-ur 183v3

sebūk-bār: (Far.) Yükü hafif.
s. 106r4

seccāde: (Ar.) Seccade, namazlık.
s. 24r2
s.-yçün 98r6

secde: (Ar.) Secde, Allah için yere kapanma. ***Tas.*** İtâaat etmek, aslını bilmek, topraktan var edildiğini bilip yine toprağa döneceğini kabullenerek mahviyyete ulaşmak.” (MT-5, s.13)
s. (ėtmeye) 57v4
s. (ėtsün) 188r3
s. (ḳılur) 64v1, 198v1
s.-ye (vardı yüzüm) 195v2
s.-yi 188r4

seç-: Tercih etmek; görmek, farketmek; ayırmak, ayırt etmek; farklı görmek.

s.-di 35v4

s.-egör (nefs duzaġın s.) 78v2

s.-eler (eyü yavuzdan s.) 111r5

s.-emedüm 196r2

s.-emedüŋ (ḥāli ḳālden s.) 103v3

s.-er (ḫayru şerden s. oldum) 145v1

ṣ.-er (ḳarayı aḳdan ṣ. oldum) 145r6

s.-mek (ayırup s. olmadın) 132v2

sefer: (Ar.) Yolculuk, seyahat; ölmek irtihal etmek. ***Tas.*** Allah sevgisiyle dolup taşan insan gönlünün dünyevî bağlardan kurtulup Cenabıhakk'a yönelişi, maddeden manaya yolculuğu.

s. (āḫirete s. ėdem) 134v2

s. (ʿazm-i s.) 69r6

s. (ėdedurur) 91r2

s. (ėy uzaḳ s. ėdenler) 94r3

s. (hīç ḳılmaġıl ıraḳ s.) 94r4

s. (ıraḳ s. bizden ḳala) 196r5

s. (kendüsüz s. gerek) 106v4

s. (ḳıldı) 155r4

s. (miʿrāc'a s. ėdicek) 129v3

s. durur 94r3

s.-e (varam) 72v6

s.-üm 72v6, 73r1, 196v1

segir-: Koşmak.

s.-düm (oturdum) 98r3

segirt-: Koşmak, koşturmak. ***Tas.*** Ölüm gelmek.

s.(d)-ür (ecel atı s.) 15r1

segirtdür-: Koşturmak. ***Tas.*** Nefsi terbiye etmek

s.-em (nefs atın s.) 138r6

sehel: (Ar.) Kolay, pek basit.

s. 114r1

seḥer: (Ar.) Seher, şafak sökme vakti.

s. 83v2 , 83v2, 83v3, 83v4, 83v5, 83v5, 83v6, 84r1, 84r2, 84r3, 84r4, 86v6, 95r1, 173r5

sekit-: Tekdir etmek, azarlamak; sakinleştirmek, dindirmek.

s. 43r4

sekiz uçmaġ: Sekiz cennet. bk. **sekiz uçmaḳ.**

s. (ėde) 95v3

s.-ın 133v2

s.-uŋ 58r6

sekiz uçmaḳ: Sekiz cennet. Yûnus suresi 25. ayette esenlik yurdu; Kehf suresi 107. ayette bahçeler anlamında Firdevs; Tâ hâ suresi 76. ayet, Beyyine suresi 8. ayet, Nahl suresi 31. ayet, tevbe suresi 72. ayette ebedî oturulacak yurt anlamında Adn; Furkan suresi 15. ayette ebedîlik yurdu anlamında "hâlidîne" huld; Secde suresi 19. ayet ve Necm suresi 15. ayette sığınılacak yurt, konak anlamında me'vâ; Ankebut suresi 64. ayette yaşayış yurdu; Fâtır suresi 35. ayette oturulacak yurt; Vâkıa suresi 12. ayet, Şuarâ suresi 85. ayette nimetler yurdu anlamında naîm cennetleri.

s. 122r3, 125v5, 153r3

sel: Sel. ***mec.*** Gür, çok.

s. (göz yaşı s. gibi aḳar) 29r1

selām: (Ar.) Huzur, güven, esenlik dileme.

s. (ne s. ḳılam) 195v3

s. (vermeklige) 16v5

selāmet: (Ar.) Doğruluk, düzgünlük, sağlamlık; kurtulma, kurtuluş, esenlik.

s. (dutdı) 63v3

s. (olduḳ) 64v4

selāṭīn: (Ar.) Sultanlar, padişahlar.

s. 160r1

selīm: (Ar.) Maddî ve manevi kusuru olmayan, sağlam, doğru.

s. (ol) 148r2

selmān: (Ar.) Selmân-ı Fârisî. Ashâbın ulularından olup Isfahan'da doğmuştur. Önceleri Mecûsî imiş. Bir kilise önünden geçerken içeri girmiş ve Hristiyan olmuştur. Daha sonra Şam'a gitmiş ve yeni gelecek peygambere hizmet için Medine'ye geçmiştir. Hz. Peygamber'i görüp Müslüman oldu. Daha sonra Hz. Ali ile uzun süre birlikte bulundu. Vefatı 655'te Medâyin'dedir. Selmân kelimesinin bir şey istemek, dilenmek anlamı da vardır. Rivayete göre Selmân, başkanlığını Hz. Ali'nin yaptığı Kırklar'danmış. Kırklar için eline keşkül alıp halktan bir şeyler toplarmış. (ADŞS, s. 398)

s. (olam) 137v5

semʿ: (Ar.) İşitme, duyma, söz dinleme, kulak verme.

s. (ü başāret) 63v6

semāʿ: (Ar.) "Mevlevî dervişlerinin ney, kudüm, rebap gibi çalgılar ve okunan ilahiler eşliğinde tennûre denen bir kıyafet giyerek belli bir usûle göre ayakta ve kolları iki yana açılmış vaziyette dönmeleri ve bu surette icrâ ettikleri âyin." (MSL, semāʿ); "Buradaki semâ kâinatın hatta her bir zerrenin devir ve hareketini temsil eder. Dönüşler sağdan sola doğru olup sol ayak yerde sâbit kalır. Sağ ayakla sol yana çark atılır, sol ayak geriye doğru sürülerek yine sola doğru yürünür." (ADŞS, s. 398-399)

s.-a (girmeyen) 89r6

s.-ına 89v3

semir-: Tavlanmak, şişmanlamak. ***mec.*** Azgınlaşmak.

s.-di (şeyṭānlar s.) 207r1

semirt-: Şişmanlatmak, tavlandırmak. ***Tas.*** Nefs için nefsin isteklerini yerine getirip onu tatmine çalışmak; can için ilahi aşk ikliminde manevi hazlar elde etmek.

s.(d)-ür (cānı s.) 74r3

s.-meye (nefsini s.) 164r6

sen: Sen.

s. 7r3, 10v4, 13r6, 13r6, 14r2, 14r5, 14v1, 15r2, 15r3, 16r2, 19v1, 19v2, 19v3, 21r1, 23v2, 23v4, 24v5, 25r1, 25v4, 26r1, 27v5, 30r2, 30r3, 30v3, 32r2, 32v5, 33r1, 33v2, 39r3, 42r1, 42r1, 42r1, 42r2, 42r2, 42r2, 43r3, 43v7, 45r3, 48r1, 48r3, 50r4, 50r4, 50v3, 51r2, 51r2, 51r4, 51r6, 51r6,

s. (begenmegi ḳo) 104v2

s. (begenme) 12r6

s. (bulursın) 142r1

s. (bilimedüŋ) 15r2, 159r6

s.-idüŋ 205r6

sėni: Seni. krş. bk. **seni.**

s. 16v3, 24r4

senlik: Senlik, benlik. ***Tas.*** Nefs, kibir, benlik davası.

s.(g)-i (ara yerden gidermezseŋ) 102v6

s.(g)-üŋ (elden bıraḳ) 93r6

sensin: Sensin, kendinsin.

s. 13v6, 53v2, 56r1, 57v3, 60r3, 60r4, 61r2, 61r2, 88r1, 88r2, 88r5, 109v6, 123v2, 124r1, 125r3, 125r3, 178v7, 179v5, 202r6

sensüz: Sensiz. ***Tas.*** Benliksiz, kibirsiz, varlıksız.

s. 25v4, 56r1, 58r4, 58r5, 59r2, 88r1, 109v6, 124r1, 141v4, 142r2, 157r3, 175r2, 175r2, 179v4, 205v5

s. (dost ḳatına s. git) 106v4

s. (dost yüzine s. baḳ) 106r4

s. (olurısam) 131v4

senüŋ: Senin. krş. bk. **sėnüŋ.**

s. 10r5, 10v4, 14r5, 15v6, 21v6, 32v5, 42r2, 47v2, 47v5, 50r4, 51v4, 53v2, 53v3, 58r1, 58r3, 58r6, 59r2, 59r3, 63r2, 82r5, 82r7, 92v3, 92v3, 105v2, 107r2, 107r2, 107r3, 107r4, 107r5, 107v1, 107v2, 107v3, 107v4, 107v5, 109v2, 109v5, 115r6, 115v5, 118v6, 121r1, 122v5, 124r1, 128r7, 130r6, 131v3, 131v4, 141v5, 153r5, 163r7, 166v4, 178v7, 179v2, 179v6, 185v1, 194v3, 209r2, 209r2

s. durur 10v4

s.-dür 18r5, 18r5, 25v3, 25v3, 85v6, 86r5, 113v1, 179v3, 210v1

s.-em 80v6, 123v5

s.-içün 131v3, 167r5

s.-ile 56r2, 60r4, 60v4, 154v1

s.-le 42r2, 47v2, 47v5, 50v4, 51r5, 94r5, 94r6, 169r1, 178v6, 182r2

s.-ledür 142r2

sėnüŋ: Senin. krş. bk. **senüŋ.**

s. 15r3

ser: (Far.) Baş, kafa.

s. 106r3

s. (bī-s.) 106v3

serāb: (Ar.) Serap, hayalî görüntü; değersizlik, beyhudelik, boşunalık. ***Tas.*** Dünyanın geçici görüntüsü ve anlamsızlığı; kibirlilik, kendini beğenmişlik, fazla gurur; gösteriş, abes şey.

s. 82v4, 140r4

ser-be-ser: (Far.) Baş başa; baştan başa.

s. 89r6, 98r1

ser-encām: (Far.+Ar.) Bir şeyin sonu, akıbeti; sonunda.

s. 30r4, 44r4, 52r1

ser-gerdān: (Far.) Başı dönen, sersemlemiş olan, şaşkın, perişan.

s. (ol) 203v2

s. (ola) 61r5

serheng: (Far.) Çavuş, yasakçı, kapı bekçisi.

s.-ini (ecel s.) 181v7

s.-ler 117v2

ser-ẖoş: (Far.) Sarhoş, mest; memnun, hoşnut. ***Tas.*** İlahi aşka düşüp kendinden geçmiş derviş; güçlü bir vârid nedeniyle kendinden geçen.

s. (cānı s. eyledi) 191v3

s. (ʿışḳı beni s. eyledi) 191v4

s. (olam) 140r6

s.-am (ezelīden s.) 171v5

ser-māye: (Far.) Yapı taşı, malzeme; servet, varlık. ***Tas.*** Maddî ve manevi anlamda iyi veya kötü her türlü edinim, dünyada yapılanlar.

s. 18r3, 25v2, 41v6, 92v7, 152r1

s. (bir avuç ṭopraḳ) 151v7

s. (cānı) 184v2

s. (ʿıruż s. olmaz) 41v3

s. (ʿışḳdur s.) 41v2

s.-m (ne s. ola) 142v6

s.-müz (getüreler) 111r6

s.-si 107r4, 199r5

s.-si (gėrçek erüŋ bu yolda yoḳluḳdur s.) 202v6

s.-sini 192v5

ser-mest: (Far.) Sarhoş. ***Tas.*** İlahi aşkla kendinden geçmiş.

s. 106r5, 144r1

server: (Far.) Baş, başkan, reis, ulu, önde bulunan.

s. 75v6

s. (ādem'i ẖalḳa s. eyledi) 186v5

s.-i (muḥammed dīn s.) 69r1

s.-i (peyġām-berler s.) 172r6

s.-i (ṭapṭuḳ gibi s. var) 69r3

sev-: Sevmek, sevgi duymak, muhabbet beslemek, gönül vermek.

s. (sevüye düşdi göŋül) 114v5

s.-dügi 88v2, 163v7

s.-dügüm 57v6, 101v3

s.-dügümi 141v4, 143r2

s.-dügüŋ 92v3

s.-dük 203r1

s.-e 56v3, 57r5, 191r3

s.-elden 153v4

s.-eliden 58v2

s.-elüm (sevilelüm) 96v4

s.-em 131v5

s.-emez (dünyeyi merdān kişiler) 40r1

s.-en 60v5, 72r6, 111v6,

s.-en (dostı s.) 191r4

s.-enden 102r4

s.-ene 40v2

s.-eni 76v5, 184v9

s.-enler (dostı gėrçek s. benligin elden ḳodı) 195r3

s.-enler (dostı s. ṭoġurlıġı bulur) 52v4

s.-enlerüŋ (seni s. ola mı ʿaḳlı) 87r3

s.-er 6r6, 76r1, 79r6, 92v7, 92v7, 92v7, 102r4, 104r4, 109v4, 114v6, 199r5

s.-er (dost sendedür ẖalvet s.) 94r4

s.-er (ḥāżırları s. ḳādir) 109r2

s.-erem 87r6

s.-erem (ʿışḳ esrügin) 130v2

s.-eridi 132r2

s.-eridük (maʿşūḳayı) 162v6

s.-erin 99v4

s.-erin (dostı gėrçek s.) 195r3

s.-erise (dostı s.) 65v3

s.-erise (kişi neyi s. cānı aŋa uyaḳdı) 193r2

s.-erise (kişi neyi s. dilinde sözi ol olur) 189r3

s.-eriseŋ 6v3, 6v5, 102r6

s.-eriseŋ (neyi s. gözlersin anı) 46v1

s.-eriseŋ (neyi s. īmānuŋ oldur) 6v2

s.-erseŋ (dünyeyi miḥnet bulasın) 155v4

s.-erseŋ (ʿışḳı s. cān olasın) 155v3

s.-ersevüz 104r4

s.-gil (ya s. dünye dutġıl) 79v2

s.-gil (ya s. yol iletgil) 79v2

s.-me 46r6

s.-me (ḳo s. dünyeyi) 32r5

s.-medi (dostdan artuḳ yūnus nesne s.) 180v6

s.-mek 48v4, 110r1

s.-meyen 142r1

s.-meyenüŋ (cāndan s. īmānı ṭaş oldı) 185r6

s.-meyesin (nice s. sulṭānuŋ oldur) 6v2

s.-meziseŋ 198v5

s.-mezlere 109v2

s̱evāb: (Ar.) Sevap, ecir, iyi davranışlar karşılığında Allah tarafından verilen mükafat.

s̱. (olsun) 182v4

sevdük: Sevgili, dost.

s. 137r4

s.(g)-i 165v1

s.(g)-ile 192v7

s.(g)-ümden (ayrılmayam s.) 175r3

s.(g)-ümüŋ 188v6

s.(g)-üŋ (gözle) 159r1

s.(g)-üŋden (öte menzilüŋ yoḳ) 6v4

s.-ler 163v7

sevdükli: Seven.

s. 192v7

sevgü: Sevgi, dostluk, muhabbet, bağlılık.

s. 48r5, 80r5

s.-den 48r3

s.-ŋden 58r6

s.-si 48r6, 57r4, 80r4

s.-sin (dost s. berkitmeyen) 74v4

s.-sine 80r6

s.-yi 48r5

s.-yile (giderin) 175r3

s.-yile (ṭoḳ) 48r6

sevi: Sevgi, aşk, muhabbet. krş. bk. **sevü.**

s.-si 107v1

s.-yiçün (benüm işüm s.) 126r5

sevil-: Sevilmek, sevgi beslenmek, sevgi duyulmak. krş. bk. **sevül-**

s.-e (göŋülde dost s.) 175r2, 175v1

s.-elüm (sevelüm s.) 96v4

s.-ibilem 102r4

sevin-: Sevinmek, memnun ve hoşnut olmak.

s.-di 19r4, 94v4

s.-dügi 60v6

s.-ür 191v6

s.-ürem (ne varlıġa s.) 202r4

sevişgen: Çok seven.

s. (olur) 89v6

sevrik-: Maddî varlığından kurtulmak, benliğinden kurtulmak, dünya

işlerinden vazgeçmek. (DLT, sewrit-: Eşyayı boşaltmak, işi bitirmek.)

s.-esin 12r3

sevü: Sevgi, aşk, muhabbet, sevilen şey. krş. bk. **sevi.**

s.-ŋdür 6v3

s.-den 160r3

s.-ye 97v1

s.-ye (sev s. düşdi göŋül) 114v5

sevül-: Sevilmek. krş. bk. **sevil-**

s.-dük (maʿşūḳ olduḳ) 203r1

sevürk-: Varlığından vazgeçmek, işi bitirmek. (DLT, sewrit-: Eşyayı boşaltmak, işi bitirmek.)

s.-mişler (yolına birikesin) 12r3

seydī balum: (Ar.+T.) Geyikli Baba'nın arkadaşlarındandır.

s. (ilinden) 198r2

seyir: (Ar.) Mana âlemi, mana âleminde gezinme. krş. bk. **seyr.**

s. (içinde sırrı) 112v5

seyr: (Ar.) Yürüme, gezip dolaşma, gezinme, teferrüç; gidişat, yol; mana âlemi, mana âleminde gezinme. ***Tas.*** Bir insanın vahdet âleminden kesret âlemine ve bu kesret âleminden tekrar Hakk'a yükselmek için yaptığı manevi yolculuk. İki çeşit seyr vardır: Hakk'a yolculuk, Hak'ta yolculuk. Hakk'a yolculuk Allah'ı tanımayla son bulur. Hak'ta yolculuğun ise sonu yoktur. Birinci seyrde perdeler ortadan kalkar ikinci seyrde tamamen yanarlar. Salik her iki dünyanın darlığından çıkmıştır. krş. bk. **seyir.**

s. 209r6

s. (ėderken) 195v6

s. (ėdüp) 153v4

s.-i 88v3, 112v5

seyrān: (Ar.) Gezip dolaşma, gezinti; bakıp seyretme, temaşa. ***Tas.*** Manevi âlemdeki yolculuk, müşahede.

s. (ārzū ḳılursın) 159r4

s. (bulutlayın s. ėdüp) 121v5

s. (cevlān olam) 138r1

s. (ḳılasım gelür) 84v2

s. (u cevlāndayıdum) 119r1

s. (urdum) 172r2

s. (yele binüp s. ḳılan) 135v3

seyrān-geh: (Ar.+Far.) Gezinti yeri.

s.-i 88v2

seyrek: Nadir, az rastlanan, binde bir.

s.-dür 92r3

sez-: Sezmek, hissetmek, farkına varmak. krş. bk. **sėz-/ṣėz-**

s.-düm (ögüm sende s.) 7r5

sėz-/ṣėz-: Sezmek, hissetmek, farkına varmak; anlamak, kavramak, idrak etmek. krş. bk. **sez-**

s.-er 152r2, 196r4

s.-erem 119v5

s.-meseŋ 21v1

ṣ.-mezse 40v2

ṣı-: Yenmek, mağlup etmek, tepelemek, öldürmek; kırmak, yıkmak, harap etmek. ***Tas.*** Nefsi öldürmek, benliği yok etmek.

ṣ.-dılar 9r4

ṣ.-mayasın (göŋlin ṣırçadur ṣ.) 111v7

ṣ.-maḳ (göŋlüŋ bütin ṣ. gerek) 90v4

ṣ.-rsın 183v3

ṣ.-yan (varlıḳ leşkerin ṣ.) 106v1

ṣ.-yup (çerisin ṣ.) 9r6

ṣıçra-: Bulaşmak.

ṣ.-maya 185v1

ṣıddīḳ: (Ar.) Doğru sözlü ve temiz, pek doğru, sözünün eri; sadakatli; Hz. Ebu Bekir'in lakabı. ***Tas.*** Hz. Muhammed'i ve onun Allah'tan getirdiği her şeyi tasdikte kemale erişen, söylediği her sözü bizzat yaşayıp hâl ederek peygamberlikten sonraki en yüce makama erişen kimse, sıddîkiyet makamı ehli.

ṣ. 170v4

ṣ.-dur (ebū bekr-i ṣ.) 80v2

ṣıdḳ: (Ar.) Doğruluk, gerçeklik; temizlik, saflık; içten bağlılık, sadakat. ***Tas.*** Allah'a gönülden bağlanıp yalan, gösteriş, maddî manevi çıkarlardan arınarak alçakgönüllülükle olduğu gibi görünüp, göründüğü gibi olma hâli.

ṣ. 102r2, 166r6

ṣ. (olam) 140v2

ṣ.-ı (gümānı ṣ. oda yaḳ) 93v6

ṣ.-ı (bütün) 198v2

ṣıfat: (Ar.) Özellik, vasıf; varlık, suret, şekil, hâl, keyfiyet.

ṣ. (dört ṣ.) 2v5

ṣ. (nedür bildüŋise)103r5

ṣ.-da 21v2, 138r4

ṣ.-ımış 199r4

ṣ.-uŋ 105r3

ṣ.-uŋ (gelmez dile) 157r2

ṣıfāt: (Ar.) Vasıflar, suretler, şekiller, keyfiyetler.

ṣ. (olur) 88v2

ṣ.-a (ṣūretden ṣ. gel) 147v2

ṣ.-ı (ḫāliḳ ṣ.) 8v6

ṣ.-ın 183r5

ṣ.-sın (sen bī-ṣıfāt ṣ.) 178v4

ṣ.-uŋ 24r4

ṣıġ-: Sığmak, yeri olmak; yakışmak, uymak; denk gelmek, uymak.

ṣ.-ar 176r6

ṣ.-madı 185v3

ṣ.-maz 65v4, 66r1, 79v2, 97v1, 143r2

ṣ.-maz (bu yolda daʿvā ṣ.) 6v5

ṣ.-maz (buḫl u ṭamaʿ ṣ.) 88v6

ṣ.-maz (edebe ṣ.) 142r7

ṣ.-maz (ʿışḳa ṭanışıḳ ṣ.) 74v5

ṣıġın-: Sığınmak, sinmek, saklanmak, gizlenmek, yer tutmak. ***mec.*** Güvenmek.

ṣ.-ı (geçer) 104r6

ṣ.-maġın 204r4

ṣ.-asın 14r2

ṣın-: Kırılmak, parçalanmak.

ṣ.-dı 24v2

ṣ.-duḳdan (ṣırça ṣ. ṣoŋra bütün olası degül) 112r1

ṣına-: Denemek, tecrübe etmek, yoklamak, imtihan etmek.

ṣ.-r 22r6

ṣınıḳ-: Bozulmak, bozguna uğramak, yenilmek, öldürülmek; korkup kaçmak.

ṣ.-dı 9r1, 44r3

ṣınur: (Yun.) Sınır, hudut.

ṣ. (düşdi) 203r2

ṣıra: Boyunca.

ṣ. (yol ṣ.) 62r2

ṣırāṭ/ṣırāt: (Ar.) Yol, doğru yol; sırat köprüsü. Ahirette cehennem üzerinde kurulacak olan, kıldan ince kılıçtan keskin köprüdür. Müminlerin üstünden yıldırım hızıyla ve ayakları yere değmeden kolayca geçerek cennete gireceklerine, kâfirlerin ise üzerinden cehenneme düşeceklerine inanılır. Sıratın bin yılı yokuş, bin yılı iniş, bin yılı da düz yol olduğu söylenir.

ṣ. 66r1, 165v1

ṣ. (dervīşlik dirligi ṣ. üzredür) 117r1

ṣ. (-ı müstaḳīm) 117v5

ṣ. (ince ṣ. köprüsi) 199r4

ṣ. (ḳıldan ṣ. gerile) 170v5

ṣ. (nice geçesi) 183v2

ṣ.-a (ilteler) 205r1

ṣ.-dan (ince ṣ. geçmek) 110v2

ṣ.-ı (geçe) 114r1

ṣırça: Cam, billur. ***mec.*** Kalbin hassasiyeti, kırılmaya yatkın olması.

ṣ. (ṣınduḳdan ṣoŋra bütün olası degül) 112r1

ṣ.-dur (yārüŋ göŋlin ṣ. ṣımayasın) 111v7

ṣırf: (Ar.) Saf, katıksız, sade, yalnız.

ṣ. 178v3

sır: (Ar. <sırr) Sır, gizem, örtülü, gizli; öz, hakikat. ***Tas.*** "Allah ile sevdiği kulları arasında gizli kalan hâl ve maddî-manevi varlıklar hakkında Cenabıhak tarafından sadece gönül ehline bildirilen hakikatler." (MSL, s. 2815)

s. 106v5, 120r7, 170r1, 171v7

s. (aç) 62r2

s. (eyleyem) 143v6

s. (ola) 113v5

s. (olıcaḳ) 132v4

s.-a (ėresi) 201r5

s.-dur 13r2

s.-ı 93v5, 112v5

s.-ı (āşikār eyledi) 188v2

s.-ı (bilesin) 103r4

s.-ı (ṭuyan benem) 127r4

s.-ıdur (cān s.) 93v4

s.-ımuza (sır-daş olur) 178r3

s.-ına (cān s. varasım gelür) 85r2

s.-ını (duyan benem) 129v3

s.-ını (erenler s. ṭuyasın) 155v4

s.-umı 130v6

s.-umı (ʿāleme çaḳdum) 127r6

s.-umı (fāş eyledi) 191r6

s.-umuza (ėrmezler) 178r2

s.-umuza 178r1

sır-daş: (Ar.+T.) Sırdaş, sır ortağı.

s. (olur) 178r3

ṣız-: Gözeneklerden yavaş yavaş akmak, çıkmak.

ṣ.-an 119r7

ṣ.-ar (ṭaş yüzine ṣu ṣ.) 164v6

ṣ.-aram (lüleden ṣ.) 119v1

sızır-: Sızdırmak, eritmek, eritip akıtmak, süzmek.

s.-up (geldüm) 133v2

siccīn: (Ar.) Cehennemde bir vadinin adı, siccîn vadisi; en büyük günahların yazıldığı defter, bu defterin bulunduğu yer.

s. 16r4, 16r5

sil-: Silmek, temizlemek; parlatmak. ***Tas.*** Perde, engel kaldırmak.

s. (gözüm yaşın s.) 7v1

s.-e (gözüm yaşını kim s.) 174v6

s.-er (dost gözümi s.) 181r5

s.-esi (göz ḥicābın s.) 201v1

s.-eyin (göŋüllerüŋ pasını s.) 70r5

s.-icek (gözüŋ ḥicābın s.) 94v3

simsārlıḳ: (Ar.+T.) Komisyonculuk, aracılık. ***Tas.*** Kendini olduğundan farklı göstermek, hakikat sırlarına ermediği hâlde ermiş gibi davranmak.

s. (ṣatarsın) 201r5

sīmurġ: (Far.) Kaf Dağı'nın ardında yaşadığına inanılan efsanevî kuş, Ankâ. Her kuştan bir eser taşıdığı ve otuz kuş büyüklüğünde olduğu tasavvur edilir. Tüyleri renkli, yüzü insana benzer, adı var kendi yok bir kuştur. Efsaneye göre Ankâ dişi bir kuşmuş. Allah bu kuş için bir erkek yaratmış ve çoğalmışlar. Necid ve Hicaz taraflarına yayılmışlar. Ankâ, o yöredeki hayvanları birer birer alıp götürürmüş. Sıra çocuklara gelince zamanın peygamberinin duasıyla Ankâ kuşu nesli ile birlikte yıldırım çarpması sonucu ölmüş. Başka söylentiye göre cennet kuşuna benzeyen yeşil bir kuş olduğu için bu kuşa "Zümrüdüankâ" denilirmiş. (ADŞS, s. 24)

s. (-ı ḳāf) 131r6

sin: Mezar, kabir.

s. 144v1

s. (ḳaraŋu s.) 172v3

s.-de 15r4, 75r4, 204v6

s.-den (yaŋa göndereler) 176r2

s.-den (yaŋa iledeler) 115r4

s.-e (girürisem) 175r3

s.-i 75v4

s.-leri 144r6, 144v2, 145r2, 194r2

s.-üm 147r4

s.-üme 121r5, 128r3

s.-üŋ 115r6, 182r4

s.-üŋde 182r5

siŋ-: Gizlenmek, saklanmak, yer tutmak; özüne işlemek, yaramak, fayda etmek, hoşa gitmek, hazmolunmak.

s.-er 17v3

s.-mez 37v5

siŋek: Sinek.

s. 204v3

s. (niçe benin dėyene s. üşdi) 11v4

s.-ile (pervānenüŋ yuvasında bal olmaya) 59v4

sinle: Mezar, kabir.

s. 165v1

s.-ŋde 174v2

sipāhī: (Far.) Atlı asker.

s. 25r5

s.-ler 9v2

sīr: (Far.) Tok, doymuş.

s. 75r5

siyāset: (Ar.) Ceza; mahkeme-i kübra.

s. (çeke) 183r6

s. (meydānında) 111r6, 165v6

s. (olmış) 165v6

siz: Siz, kendiniz.

s. 123r1, 133r4, 150v3, 164r6, 180r2, 195v6

s.-de 195v6

s.-den 203r1

s.-e 72v4, 195v6

ṣoġul-: Suyu çekilmiş, kaynağı yitmek ya da kurumak, feri gitmek, solmak, sönmek. ***mec.*** Kısmeti kesilmek.

ṣ.-mış (şol ḳara gözler) 144v5

ṣ.-mış (ḳuyudan kim ṣuyı ilede) 48v2

ṣoḥbet: (Ar.) Sohbet; arkadaşlık, birliktelik. ***Tas.*** Allah'a gönül veren tarîḳat kardeşelerinin bir araya gelip O'nunla beraber olduklarını bilmenin edebi ve huzuru içinde, şeyhlerinin veya içlerinden ehil birinin yönlendirmesiyle yaptıkları arifane söyleşme ve hâlleşmedir. Sohbet müridin iç âleminin gözeneklerini açar.

ṣ. (cānı semirdür) 74r3

ṣ. (ola) 193r6

ṣ. (ṣūfīlere ṣ. gerek) 202v1

ṣ.-den 84v4

ṣ.-e (doymayan) 89v6

ṣ.-i (erenlerüŋ ṣ. arturur maʿrifeti) 84v4

ṣ.-i (ʿışḳıla ėder) 56v2

ṣ.-idür (evliyā ṣ.) 74r2

ṣ.-inde (mevlānā ṣ.) 168v6

ṣ.-inden 184r3

ṣ.-ine 198r6

ṣ.-lerde 92r1

ṣ.-lerde (baş çatup yanmayan ʿāşıḳ mıdur) 75r1

ṣ.-ümüz (ilāhīdür) 193r5

ṣol: Sol taraf.

ṣ. (birisi ṣ. omzuŋda) 169r3

ṣ.-a (ṣaġa ṣ.) 66r6

ṣ.-da (ṣaġda ṣ.) 79v5

ṣ.-da (ṣaġda vü ṣ.) 8v5

ṣ.-um (ṣaġum ṣ.) 166v3, 185r4

ṣol-: Solmak, tazeliğini yitirmek.

ṣ.-ar (beŋzi ṣ.) 69v2

ṣ.-dı (ʿışḳsuz biten çiçek ṣ.) 191r1

ṣolın-: Nefes almak, nasiplenmek.

ṣ.-ıcaḳ (ʿışḳdan naṣīb ṣ.) 111v2

ṣoŋ: Son; akıbet.

ṣ. (menzilüŋ ölmek durur) 69v4

ṣ. (ucı) 63r5, 87v3, 194r3

ṣ.-a (öŋden ṣ.) 60r3, 135r4, 181v4

ṣ.-a (öŋe ṣ.) 106r1

ṣ.-ı (vīrān olmaya) 173v3

ṣoŋına: Sonra, sonunda. krş. bk. **ṣoŋra.**

ṣ. 89r6

ṣoŋınca: Arkasından.

ṣ. 36v5

ṣoŋra: Sonra. krş. bk. **ṣoŋına.**

ṣ. 27v5, 89v6, 112r1, 150r4, 175v6

ṣor-: Sormak, suâl etmek; aramak; istemek.

ṣ. 69r6, 118r2

ṣ. (ʿışḳ ḫaberin ṣ.) 157v5

ṣ.-a (geldüm) 136r5

ṣ.-alum 80v6

ṣ.-ana 63r7

ṣ.-ana (ḫaber ṣ.) 81v5

ṣ.-anlara 128r1, 164v3, 176v5

ṣ.-ar 65v5

ṣ.-ar (olursaŋ) 160v3

ṣ.-aram (ṣu'āl ṣ.) 168r6

ṣ.-arısa 117v4

ṣ.-arısaŋ 60v2, 65r6, 176v3

ṣ.-arısaŋ (dostdan ḫaber ṣ.) 190v3

ṣ.-arsın 54v4

ṣ.-asın 154v3

ṣ.-ayın (ḫaberüm ṣ.) 152r3

ṣ.-dı 125v6, 187v2

ṣ.-dum 136v4

ṣ.-duŋ 7r4

ṣ.-ıgelem 128r1

ṣ.-ıncayımış 101r1

ṣ.-ma 90r5

ṣ.-maġıla 163r4

ṣ.-maḳ (bilenlere ṣ. gerek) 100r4

ṣ.-maz 97r5

ṣ.-maz (ḥālüm ṣ.) 97r3

ṣ.-sunlar 121r5

ṣ.-uŋ 71r2, 100v2, 132r4, 181v2, 184r2

ṣ.-unca (yol ṣ.) 62v1

ṣ.-up (derdüm ṣ.) 206r3

ṣordur-: Sordurmak.

ṣ.-an (ben oldum) 121r5

ṣorı: Soru, suâl; hesap, sorgulama. krş. bk. **ṣoru.**

ṣ. (ḥisāb alalar) 172v3

ṣ. (ḥisāb ṣorılıcaḳ) 111r4

ṣorıl-: Suāl edilmek, soru yöneltilmek.

ṣ.-ıcaḳ (ṣorı ḥisāb ṣ.) 111r4

ṣoru: Soru, suâl; hesap, sorgulama. krş. bk. **ṣorı.**

ṣ. (ḥisāb) 65v5, 82v2

ṣorucı: Soru meleği.

ṣ. 121r5

ṣ.-lar 172v3

ṣovuḳ: Soğuk.

ṣ.-dan (ḳorḳmaz issi ṣ.) 197r6

ṣovuḳluḳ: Soğukluk, serinlik.

ṣ.(ġ)-ı 173r1

ṣoy: Soylu, asil; soy, kan, nesil, zürriyet.

ṣ.-a (ṣayılmamaḳ) 74v1

ṣ.-dan 73v2

ṣoy-: Derisini yüzmek; soymak.

ṣ.-amaz 99r1

ṣoyla-: Ululamak, tazim etmek, soylu göstermek; deyiş demek, manzum söz söylemek.

ṣ.-r (ʿışḳ sözlerin ṣ.) 178r1

ṣ.-yana 78r1

sög-: Sövmek, küfretmek.

s.-er 97v2

söyle-: Söylemek; konuşmak; haber vermek, bildirmek, anlatmak.

s. 10v5, 50v4, 67r2

s. (ḥaḳḳ'ı s.) 181v5

s. (ḥaḳḳı s.) 50v3, 91r5

s. (sözi s.) 68v3, 95v5

s.-di 2r1, 186r3

s.-di (ḫaberler s.) 195v4

s.-di (ḫaber s.) 27r1

s.-dügi 143v2

s.-düm (göŋlümdeki rāzumı s.) 136r1

s.-düŋ 109v3

s.-gil (sözi s.) 70r5
s.-gil (ṭatlu sözler s.) 91v6
s.-me (fāsid ḫaber s.) 66v5
s.-me (sözin s.) 158r1
s.-mege 67r5
s.-mege (aḥvālüm s.) 101v4
s.-megüŋ 70r4, 70r4
s.-memek 70r4
s.-meye (yalan s.) 167v4
s.-mez 183v5
s.-mez (olmış) 144v3
s.-mez (söz s. ola) 147r2
s.-r 26v3, 60r5, 80r1, 86v5, 158r3, 169v4, 170r2
s.-r (dilüm s. eyledüŋ) 186r4
s.-r (ḥaḳ varlıġından s.) 148v6
s.-r (küfür s.) 37v5
s.-r (sözin s.) 61r3
s.-r (şiʿr dilinden s.) 203v3
s.-rem 136r3
s.-ridüm (ene'l-ḥaḳḳ'ı) 129v2
s.-riken (maʿrifet s.) 149r3
s.-rin (sözüm s.) 59r3
s.-rise (ne s. yalan) 190r6
s.-rise (söz s.) 34r1, 59v5
s.-risem (sensin sözüm) 88r2
s.-riseŋ (ḥaḳḳı söyle) 50v3
s.-rsem (dilümdesin) 72v5
s.-rsem (sözüm s.) 97v3
s.-rsin (yalan s.) 96v1
s.-sün 105r1, 123v3
s.-yem 140r6
s.-yem (düşüm s.) 144r4
s.-yen 129r6, 131v1, 166r3
s.-yen (ayruġı s.) 50v1
s.-yen (ġaybet s.) 44v1
s.-yen (ḳudret dilidür s.) 135v4
s.-yen (oldur s. dilde) 133r5
s.-yen (oldur söz anuŋ) 68r6
s.-yen (sözi s.) 68r3
s.-yen (sözini s.) 68r2
s.-yen (yalan s.) 70r6
s.-yesin 182r6
s.-yesüm (gelür) 189r3
s.-yeyin 153v1
s.-yicek 109r7
s.-yin 146v5
s.-yüben 157r1

söylen-: Söylenmek; konuşulmak; anlatılmak.
s.-e (boş s.) 50v2
s.-en (dilde s. benem) 127v1
s.-iser (sözlerüŋ s.) 166v4
s.-medin (ḳālū belā s.) 118r3
s.-ür (ḫaberüŋ s.) 153r6
s.-ür 27r2, 169v3

söyleş-: Konuşmak.
s.-em (baṭn-ı ḥūt içinde yūnus'ıla s.) 137v5
s.-enler 141v4
s.-sün 141v4
s.-ür 101r6, 141v4
s.-ür (beg s. ḳulıla) 168r4
s.-ürler 81r6

söylet-: Söyletmek, dile getirmek.
s.(d)-en (söz s.) 61r3
s.-meyem 123v3
s.(d)-ür 204r7
s.(d)-ür (söz s.) 204r7

söyün-: Sönmek, parlaklığı gitmek.

s.-mez 172r1

söz: Söz, laf, lakırdı, ifade; meram. ***Tas.*** Her sözün değeri ve mertebesi sözü söyleyenin değeri ve mertebesi kadardır. (SCS, s. 273)

s. 10v4, 25r4, 26v6, 66v2, 68r4, 68r4, 68r6, 73r4, 73r4, 73r4, 73r5, 73r5, 73r6, 95r6, 95r6, 95v2, 95v3, 95v4, 95v5, 101r2, 103v6, 148r5, 150v4, 170r2, 179r4, 186r5, 186r6, 188r1

s. (aŋlayana) 58v6

s. (çaġada bir s. dėmegil) 95v1

s. (dėmek) 87v2, 87v2

s. (denince) 39v3

s. (es̱erlü s.) 98r2

s. (ḥaḳ ola) 50v2

s. (keleci) 6v4, 109r7

s. (kişi bile s. demini) 95v3

s. (öküşi) 191r3

s. (ṣatarsın) 150v3

s. (söyleden) 61r3

s. (söyledür) 204r7

s. (söylemez ola) 147r2

s. (söylerise) 34r1, 59v5

s. (vėrdügi) 106v3

s. (yatından) 95v5

s.-de 27r2

s.-de (ḳīl ü ḳāl olmaya) 59v3

s.-den 19v4, 73r5, 101v4, 188v2

s.-e 4v7, 50v2, 54r4, 113r6, 159r1, 207v5

s.-i 12v1, 24v2, 26v5, 46r5, 49v6, 50r3, 61v6, 69v5, 106v5, 126r2, 143v2, 147r6, 153v2, 169v6, 171v6, 172v5, 183v5,

s.-i (ayruḳ s. ḳoġıl) 50r4

s.-i (bişirüp) 95r6

s.-i (dė) 140v2

s.-i (diŋle) 4v6

s.-i (diŋleŋ) 180r2

s.-i (düketmedi) 17r3

s.-i (gėrçek) 120r1

s.-i (işit) 164r1

s.-i (kişi neyi severise dilinde s. ol olur) 189r3

s.-i (ḳo) 106v5

s.-i (ṣaġır işitmez s.) 165r2

s.-i (sır s. eşkere dėnmez) 171v7

s.-i (söyle) 68v3, 95v5

s.-i (söylegil) 70r5

s.-i (söyleyen) 68r3

s.-i (ṭoġru dėyene) 70r6

s.-i (uzatmayalar) 91v2

s.-i (yūnus s. şiʿrden ammā aṣlı kitābdan) 110v6

s.-idür 104v4

s.-ile 120v1

s.-ile (eyü s.) 162v1

s.-in 8r4, 177v6

s.-in (alur) 66v2

s.-in (aŋlarısaŋ) 96v5

s.-in (dilsüz ḳulaḳsuz s. cān gerek aŋlayası) 202v5

s.-in (dutarsaŋ) 4v3

s.-in (sır s. ʿayān eyleyem) 120r7

s.-in (söyleme) 158r1

s.-in (söyler) 61r3

s.-inde 68v1

s.-inde (vebāl olmaya) 59v2

s.-inden 34v2, 98v1

s.-inden (yūnus s. işit) 151r3

s.-ini (ayruḳlar s. ḳo) 51r2

s.-ini (dėye) 38v6

s.-ini (diŋle) 46v6

s.-ini (esleriseŋ) 5v5

s.-ini (işidürem) 84v1

s.-ini (söyleyen) 68r2

s.-ler (ṭatlu s. söylegil) 91v6

s.-leri (aldı) 156r4

s.-leri (alġıl) 178v1

s.-leri (ḳoġıl) 70r2

s.-leri (yūnus s. ḥaḳ varlıġından söyler) 148v6

s.-leri (yūnus s. uṣūl degül mi) 184r6

s.-lerin (ʿışḳ s. ṣoylar) 178r1

s.-lerüm (vücūddan ṭaşra degül) 148v5

s.-lerüŋ (ėy s. aṣlın bilen) 73r4

s.-lerüŋ (maʿnādur bilenlere) 166v4

s.-lerüŋ (söyleniser) 166v4

s.-üm 26r2, 131v4, 173v1, 181v4

s.-üm (beŋzer ḳaya yanḳusına) 189r5

s.-üm (kime dėyeyin) 101v4

s.-üm (maʿnāsına ėrüŋ) 181v2

s.-üm (söylerin) 59r3

s.-üm (söylerisem) 88r2

s.-üm (söylersem) 97v3

s.-üm (şeker-istān ola) 58v6

s.-üm (turvandadur) 76v3

s.-üm (ṭutup) 21r1

s.-üm (ucı) 46r4

s.-üm (yalan degüldür) 134r1

s.-ümden 20v6

s.-üme (gūş dut) 44v3

s.-ümi 181v2

s.-ümi (işit s. ėy ġāfil) 83v2

s.-ümi (işit s. ėy ṣaġır) 83v4

s.-ümüz (kevs̱er ṣuyıdur) 193r5

s.-ümüzi (diŋle) 95v2

s.-üŋ 10v4, 67r2

s.-üŋ (ʿālemlere destān ola) 59r3

s.-üŋ (ḥaḳḳın işit) 113v3

s.-üŋ (ḫülāṣasıdur) 70r5

s.-üŋ (işiden) 178v5

s.-üŋ (kemini dėmeye) 95v3

s.-üŋ (nice s. varısa saŋa söyle) 10v5, 50v4

s.-üŋ (uṣıla düşürgil) 95v1

s.-üni 184r6

s.-üni (söyleyesüm gelür) 189r3

s.-üŋüz (duta) 97v3

sözlü: Söz sahibi.

s.-ler (ḳanı ol şīrīn s.) 194r6

ṣu (1): Su, mâ, âb; insanın yapı taşlarından biri. ***Tas.*** Su hareketi, akışı ve nurun iletilmesini sağlar. Metinde temizlik, arılık, saflık; dirilik; eğitim, ilim, feyz; duygular gibi anlamlarda da kullanılmıştır.

ṣ. 2r1, 17v4, 63v3, 107r4, 187r6, 187v1, 203v6

ṣ. (acı datlı olmaya) 119r7

ṣ. (aḳar ṣ.) 187r5

ṣ. (boġazuŋa geldi ṣ.) 63r4

ṣ. (deŋiz yüzinden ṣ. alup) 121v5

ṣ. (getüreler yumaġa) 115r5

ṣ. (ḳara ṭaşa ṣ. ḳoyursaŋ) 116v1

ṣ. (oda göyünmez) 171v7

ṣ. (pādişāhuŋ ḥayātı pertevindendür) 3v10

ṣ. (ṣuya ėrdi) 17v4

ṣ. (ṭaş yüzine ṣ. ṣızar) 164v6

ṣ. (uçmaḳda yėrlüdür) 4r1

ṣ. (vü ṭopraḳ od u yėl oldı ṣūret) 63v1

ṣ.-da (ṭopraḳda mısın) 156v5

ṣ.-dur (tenüŋ tertībi od u yėl ṭopraḳ ṣ.) 156v5

ṣ.-ları (ḫoş aḳar esrük ṣ.) 173r5

ṣ.-ya 17v4

ṣ.-ya (boġdurup geldim) 133v6

ṣ.-ya (ellerüŋi ṣ. daldur) 108v4

ṣ.-ya (ṣu ṣ. ėrdi) 17v4

ṣ.-yı 48v2, 185v5

ṣ.-yı (ṭopraġıla ṣ. bünyād eyledi) 2r3

ṣ.-yıdur (kevs̱er ṣ.) 193r5

ṣ.-yıla 2v6, 4r5, 4r11

ṣ.-yıla (göŋül yunmaz) 167v7

ṣ.-yıla (raḥmet ṣ.) 200v2

ṣ.-yın (ḥayāt ṣ.) 107v7

ṣ.-yın (zevāl ṣ. içer) 93v5

ṣ.-yum (urdılar) 125r7

ṣu (2): Tarz, yol, hâl, durum. (TS); davranış; güzel ahlak.

ṣ.-yı (yüzi ṣ. himmeti) 74r4

ṣ.-yına (düşgil) 150r2

ṣ.-yına (kīn ü ġaybet ṣ. ḳanmaġuŋ yoḳ) 49r6

ṣu ḳoyucı: Suyu ateşe vurup ısıtan, suyu hazırlayan.

ṣ. 175v7

su’āl: (Ar.) Sorulan şey, soru; sorma, sorgulama.

s. 64r2, 194v6

s. (budur cevābına s.) 117v4

s. (ėtdüm) 7v6, 21v6

s. (ėtseŋ) 208r6

s. (olmaya) 59r5

s. (ṣoraram) 168r6

s.-den 194v6

s.-e 82r6

s.-e (vėrgil s. cevāb) 182v4

s.-üm 182v3

ṣubaşı: Komutan, zabit.

ṣ. (kibr ü menīdür ṣ.) 83r5

ṣubḥ: (Ar.) Sabah vakti, sabah.

ṣ. 35r2

ṣuç/suç: Suç, kabahat; günah.

ṣ. 50r5

ṣ. (ėdem) 123v5

ṣ. (ėtmeyem) 123v5

ṣ.-dur 24v3

s.-dur 76v1

ṣ.-ı 28v4, 74v1

ṣ.-ı (saŋa kimse ṣ. bir ẕerre ėrmez) 51r3

ṣ.-ı (yoḳ kişinüŋ baġlanmaz eli) 33r3

ṣ.-ıla (kimesne ṣ. kimse ḳınanmaz) 50r5

ṣ.-ın (geçüre) 76v1

ṣ.-ından (saŋa bī-gāne ṣ. ḫaṭā yoḳ) 50r6

ṣ.-ını 50r5

ṣ.-um 119v2

ṣ.-uŋ 33r4

ṣ.-uŋa 107v2

ṣ.-uŋıla (senüŋ ṣ. sen seni yüzle) 50r4

ṣuçlu: Suçlu, kabahatli; günahkâr.

ṣ. 82r5

ṣ.-dur 50v1

sūd: (Far.) Fayda, kâr, kazanç.

s. (u ziyāndan fāriġ) 102r3

ṣūfī: (Yun.) Tasavvufa inanan, tasavvufu bir hayat görüşü olarak benimseyen, tasavvuf ehli kimse, derviş, mutasavvıf. ***Tas.*** Yaptığı her şeyin Allah'ın hoşuna gitmesi için Allah'ın yaptığı her şeyden hoşlanan kişi. (İMB, s. 257); Kendilerinde gizlenmiş ilahi sıfatları ortaya çıkarmaya çalışan, Allah'ın ahlakıyla ahlaklanmaya çalışanlar.

ṣ. 21v6, 201v4

ṣ. (olan) 135v2

ṣ.-lere 146r5

ṣ.-lere (ṣoḥbet gerek) 202v1

ṣ.-ye 91v1

ṣ.-yile (ṣūfī olan) 135v2

ṣūfīlıḳ: (Yun.+T.) Dervişlik. krş. bk. **ṣūfīliḳ ṣatmak.**

ṣ. (ṣatmayalar) 91v1

sulṭān: (Ar.) Sultan, hükümdar, ülke başkanı; sahip; ilim ve sanatın en yücesi. ***Tas.*** Allah.

s. 24v2 , 25r5, 60v1, 71v6, 71v6, 101v5, 112v2, 112v2, 114v3, 117r6, 186v1

s. (benem s.) 160v3

s. (cihāna s. mısın) 158r5

s. (göŋüller taḫtına s. olasın) 155v3

s. (ḥükm-i s. dutaram) 122v1

s. (iki s. durur) 5r3

s. (ḳatında) 6r1, 25r4

s. (ḳuliken s. oldum) 121v2

s. (mıṣr'a s. olmadın) 159r6

s. (mıṣr'uŋ issi s. benem) 135v1

s. (ne s. ne baylardasın) 128v2

s. (olam) 139r1

s. (oldı) 10r4

s. (u ḳullar bir ola) 113v5

s. (zevāli yoḳ s. benem) 135r4

s.-a 6r2, 160v3, 163r1,

s.-am 171v2

s.-dayıdum (ḥükm-i s.) 120r1

s.-ı 82v3

s. (-ı cihāndayıdum) 119v7

s.-ı (göre) 49r1

s.-ı (tekebbür nefsdür s. bilmez) 5v6

s.-ı (yūsuf'ı mıṣr'uŋ s. ėtdüŋ) 204r6

s.-ına 9v5

s.-idüŋ 205r6

s.-lar 197r3

s.-um 96r4

s.-umı (gördüm muṭlaḳ) 102v2

s.-uŋ 24v3, 84v2

s.-uŋ (içindeki s. yüzin göresim gelür) 84r6

s.-uŋ (nice sevmeyesin s. oldur) 6v2

sulṭānlıḳ: (Ar.+T.) Sultanlık, hükümdarlık, saltanat. ***mec.*** El üstünde tutulmak.

s.(ġ)-a (düşdi göŋül) 114v3

ṣulu: Sulanmış, gözyaşlarına bulanmış. ***mec.*** Taravetli, parlak, güzel, asil; namuslu, şerefli, hayâlı, hicap sahibi.

ṣ. (yüzi ṣ.) 197v7

ṣ.-dur (yüzüm ṣ.) 86v5

ṣun- (1): Sunmak, uzatmak. ***Tas.*** Manevi nasip vermek, nasip dağıtmak.
ṣ. (ʿışḳ şerbetinden ṣ.) 95r2
ṣ.-an (ḳadeḥ ṣunan) 130v3
ṣ.-andayıdum (ʿışḳ ṣ.) 133r2
ṣ.-ar (el ṣ.) 131v5
ṣ.-dı (ayaġını ṣ.) 200v2
ṣ.-dı (curʿa ṣ.) 130v3
ṣ.-dı (ʿışḳ ḳadeḥi ṣ.) 145r6
ṣ.-dı (ḳadeḥ ṣ.) 93r2, 173v1, 191v3
ṣ.-dum 200v5
ṣ.-dum (elüm ṣ.) 125r3, 125r3, 125r4, 125r5, 125r6, 125v1, 125v2, 125v3, 125v4, 125v5, 125v6, 126r1, 126r2
ṣ.-ıvėrürem 121v5
ṣ.-maz (elüŋ ṣ.) 87v1
ṣ.-up 156v3

ṣun- (2): Saldırmak, hamle etmek, hücum etmek.
ṣ.-dı 36r1

ṣunʿ: (Ar.) Kudret, tesir; yaratma, halketme; iş, eser.
ṣ.-uŋ 157r2

ṣunıl-: Uzatılmak, verilmek.
ṣ.-a (elüŋe biti ṣ.) 77r2

ṣūr: (Ar.) Kıyamette Hz. İsrafil'in üfleyeceği boru. *Marifetnâme*'ye göre arşın altında ve onun ayağına yapışıktır. Kırmızı mercan renginde boynuz veya kovan şeklindedir. İçi boş olup burası, gelip gidecek olan insan ruhlarının beklediği yerdir. Gök ve yer tabakaları onun içinde kalır. Sûr'un içi bal peteğindeki gözenekler gibi olup her ruh kıyamete dek orada bekler. Sûr İsrafil'in ağzında hazır beklemektedir. Sûr'a üç defa üfürülecektir. İlk üfürüşün çıkaracağı dehşetli sesten dünyadaki bütün insanlar ölecektir. İkinci üfürüşte Sûr'u terk edecekler ve Allah'ın izniyle eski bedenlerine ve ete kemiğe bürüneceklerdir. Üçüncü üfürüşte ise Mahşer yerinde toplanacaklardır. (ADŞS, s. 409)
ṣ. (isrāfīl ṣ. ura) 113v4
ṣ.-ı (isrāfīl ṣ. urıla) 170r5
ṣ.-ın (isrāfīl ṣ. ura) 61r6
ṣ.-ın (isrāfīl ṣ. urıcak) 58r3, 111r4
ṣ.-ını (isrāfīl ṣ. ura) 173v6

sūre: (Ar.) Kur'ân-ı Kerîm'deki bölümlerin her biri; bölüm, kısım.
s.-si (göŋüllerde yazılur bu kitābuŋ s.) 201v3

ṣūret: (Ar.) Dış görünüş, şekil, biçim; yüz, çehre, surat. ***mec.*** Beden, vücut. ***Tas.*** Cenabıhakk'ın sıfatlarının şehâdet âleminde tecelli etmiş şekli olan her varlık. (MSL)
ṣ. 2v3, 68r3, 68r4, 74r1, 195v2, 196r3
ṣ. (bozulısar) 205v3
ṣ. (cānsuz ṣ.) 141v5
ṣ. (degşirüp geldüm) 134r5
ṣ. (döner) 114v7
ṣ. (fānī olursa) 204r3
ṣ. (gözi) 48v5, 180v5
ṣ. (-i insān olam) 137v3
ṣ. (-i pür-maʿnāsın) 112v6

ṣ. (mes̱elā göŋlek gibidür) 72v1

ṣ. (naḳş-ı ṣ. ėde) 123r7

ṣ. (naḳşı yıḳıla) 12v3

ṣ. (naḳşı) 107r2

ṣ. (oldı) 63v1

ṣ. (terkin urduŋısa) 103r5

ṣ. (ṭopraḳda ḳalur) 66v2

ṣ. (ü ḫaṭ baġladı) 189v5

ṣ. (yapmadın) 136v3

ṣ. (yıḳılmadın) 12v4

ṣ.-de 21v2, 65v1, 138r4, 176v4

ṣ.-den 133r2

ṣ.-den (naḳş u ṣ.) 123r7

ṣ.-den (ṣıfāta gel) 147v2

ṣ.-dür (cānsuz ṣ.) 109v2

ṣ.-e 68r4

ṣ.-e (cān girmege) 2v2

ṣ.-i 2v3, 36r3

ṣ.-i (terk ėderise) 81r1

ṣ.-ile (çoḳdur ādem) 69r1

ṣ.-inde (cānı yoḳdur) 12r1

ṣ.-inden 80v6

ṣ.-üm (düşerise) 131v6

ṣ.-üm (fürḳate düşdi) 175r5

ṣ.-üme 110r1, 196r1

ṣ.-üŋ 81r3, 86r4

ṣ.-üŋ (ören eylegil) 93v4

ṣ.-üŋ (ṭopraġa düşe) 175v4

ṣuṣa-: Susamak. ***mec.*** Çok iştek ve arzu duymak. ***Tas.*** İlahi aşkı talep etmek.

ṣ.-mışları (yaḳmaġa) 56v2

ṣuṣaḳ: Tahta kova, su kabı, maşraba, çomça. (DLT, ṣuşġaḳ)

ṣ.-da 95r4

ṣuṣuz: Susuz. ***mec.*** Çok istekli, çok arzulu.

ṣ.-dur (dünyeye) 6v1

sūz: (Far.) Yanma, yanıp yakılma, tutuşma, ateş, ızdırap, acı.

s. 98r4

s.-dan 73v4

sübḥān: (Ar.) "Her türlü kusurdan, noksandan, beşerî nitelik ve zaaflardan uzak olan" anlamında Allah'ın isimlerindendir.

s. 61v1

s. (benem) 135r4

s.-a (bī-nişān s.) 179r4

s.-a (yalvaralar) 111v1

s.-ı 204r7

s.-ı (vaṣf eylegil) 169r6

s.-ıdı 134r5

s.-um (beni oḳur s.) 153r2

s.-uma 134r3

süci: Şarap, içki içme. ***Tas.*** İnsanı kendinden geçiren ilahi aşk, mahabbet, şevk, vecd gibi coşkun hâller.

s. (içdüm esridüm) 98r6

sücūd: (Ar.) Secde, secde etme.

s.-a 167r2

sükker: (Far.) Şeker. ***Tas.*** Dünyevî nimetler. krş. bk. **şeker, şekker, şükker.**

s.-i (bıraḳ) 46r5

sükūn: (Ar.) Rahat, iç huzuru, yatışma, dinginlik.

s. 142v4

süleymān: (Ar.) Hz. Süleyman. M.Ö. 10. yy.da yaşadığı sanılmaktadır. Davûd peygamberin oğlu olup hem pâdişah

hem peygamberdir. Geçimini devlet hazinesinden değil, ördüğü zenbillerden sağlamıştır. 7 senede Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'yı, 13 senede de bir hükümet sarayını cinlere inşa ettirmiş. Kendişi başlarında olmadığı zaman cinler çalışmazmış. Bir bastona dayalı olarak cinlere uzun süre hükmetmiş. Sonunda bastonun içine ağaç kurdu girmiş ve kemirmeye başlamış. İnşaat bitiminde baston kırılmış ve Süleyman peygamber yere düşmüş. Meğer Süleyman peygamber çok önceden vefat etmişmiş. Kuşların ve hayvanların dillerinden anlar, onlarla konuşurmuş. Cinlere ve rüzgâra emretme yetkisi varmış. Bütün bunları üzerinde "İsm-i A'zam" yazılı bir mühürlü yüzüğü sayesinde gerçekleştirirmiş. Yüzüğü sadece abdesthaneye girerken çıkarır hanımına veya Âsaf adlı vezirine emânet edermiş. Bir gün bir cin Süleyman peygamber kılığına girip onun yüzüğünü hanımından almış ve bir dev onun yerine tahta geçmiş. Süleyman peygamber de sahtekârlıkla suçlanıp saraydan uzaklaştırılmış. Dev, yüzük Süleyman peygamberin eline geçmesin diye yüzüğü denize atmış. Süleyman peygamber bir kasabada balık taşırken balıkçı onun hizmetine karşılık ona bir balık vermiş. Balığı yarınca yüzüğüne kavuşmuş ve saltanat tekrar ona geçmiş. Halk arasındaki "Mühür kimdeyse Süleyman odur" atasözü buradan gelir. Süleyman peygamber çöllerde suyu haber veren Hüdhüd adlı kuşu sayesinde Belkıs ile tanışmış ve onu kavmiyle birlikte güneşe tapmaktan vazgeçirip İslama girmelerini sağlamış. Sonra Belkıs, Süleyman peygamberin zevcesi olmuş. Süleyman peygamber bir gün sefere çıkarken karınca beyinin diğer karıncalara "Kaçınız! Süleyman sizi ezmesin." dediğini duydu. Bunun üzerine gülümseyip karınca beyini yanına davet etti. Ondan öğütler ve hediye olarak bir çekirge budu aldı. Bu but Hz. Süleyman'ın duasıyla bereketlendi ve bütün ordu doydu. Geri kalan yarısını karıncaya iade etti. (ADŞS, s. 411-412) ***Tas.*** İnsan-ı kâmil; akla ve dünyaya hâkim olan ruh.

s. (belḳīs s. mısın) 158v1

s. (bir ḳarınca cevābını biŋ s. vėremeye) 173v6

s. (bu ḳuş dilidür bunı s. bilür) 119v5

s. (bu mülke s. benem) 135v3

s. (mühr-i s. dutaram) 122v2

s. (mülke s. neyimiş) 100v1

s. (taḫt-ı s. eyleyem) 120v2

s. (zenbīl ördi kendü emegin yėrdi) 192r6

s.-a 192r5

s.-a (taḫt-ı s. çıḳam) 139v6
s.-a (yol kesen bir ḳarıncayımış) 100v4
s.-dan (ilerü olmayasın) 32r6
s.-dayıdum (mühr-i s.) 118r4
s.-uŋ (taḫtına şād olup oturduŋ bil) 62v4

ṣün-: Uzamak; yükselmek.
ṣ.-di 173r3
ṣ.-er (ʿarşa ṣ.) 29v2

sünnet: (Ar.) Hz. Muhammed'in Müslümanlarca uyulması gereken sözleriyle örnek iş ve davranışlarının tamamı.
s. 97r6

süŋük: Kemik.
s. (çatan) 141r5
s. (deri yana s. tüte) 61v2
s. (et ü s. ḳan eyledi) 114r4
s.(g)-in (on iki s.) 114v2

süpür-: Süpürmek, temizlemek. ***Tas.*** Nefsle ilgili her şeyi süpürürcesine çıkarıp atmak, kovmak.
s.-medüŋ (sarāyı s.) 26r5

sür-: Yürütmek; yaşamak, görüp geçirmek; kovmak, uzaklaştırmak, gidermek, tardetmek; saldırmak, hamle etmek, ileri atılmak; sunmak, vermek; değdirmek, dokundurmak; yürümek, ilerlemek.
s.-di 187r2
s.-di (ʿışḳı s.) 176v6
s.-düm 146v3
s.-e (ėrüben) 56r3
s.-en (ḥüküm s.) 121v6
s.-er (şarāb s.) 10r1
s.-esim (gelür) 84v4
s.-iyi (yüz s. varan) 122r5
s.-iyi (yüz s. varasın) 154v5
s.-megile (yüz yere s.) 163r5
s.-sün (yüzini ṭopraġa s.) 100r2
s.-üp 133r4

süril-: Kovulmak, uzaklaştırılmak, çıkarılmak, sürülmek; yürütülmek, ilerletilmek, götürülmek. krş. bk. **sürül-**
s.-e 44r1, 170v2
s.-üp 44r2
s.-üp (uçmaḳdan s. geldüm) 133v4
s.-ür (ḳaraŋulıḳ s.) 66r5

sürül-: Sürülmek, yürütülmek, itilmek, birbirine girdirilmek. krş. bk. **süril-**
s.-e (ṭaġlar depeler s.) 173v6

sürün-: Sürüklenmek, ilerlemek.
s.-di (cānum andan yaŋa s.) 203r5

süt: Süt, öz. ***Tas.*** İlim, edep, marifet, feyz.
s.(d)-in (ḥikmet s. emen) 141r5

süz-: Anlamlı bakmak, bakışlarıyla incelemek, fırsat kollamak.
s.-er (gözlerini s. ölüm) 137r3

süzül-: Gözlerin feri gitmek, bakışlar baygınlaşmak, mahmurlaşmak, hayat ışığı sönmek üzere olmak.
s.-di (gözlerüm göge s.) 125r5

Ş

şād: (Far.) Sevinçli, memnun, mesrur. ***Tas.*** Salike daralma hâlinden sonra gelen genişleme hâli.
ş. 115v5

ş. (ḳılur) 73r5

ş. (olan) 37v6

ş. (oldı) 19r1

ş. (olup) 62v4, 126v1

ş. (olur) 151v4

şādılıḳ: (Far.+T.) Gönül rızası, memnuniyet, sevinçlilik. krş. bk. **şādlıḳ.**

ş.(ġ)-ıla (geldüm) 168v4

ş.(ġ)-um (hīç eksilmez) 110r1

şādlıḳ: (Far.+T.) Memnuniyet, sevinçlilik. krş. bk. **şādılıḳ.**

ş.(ġ)-ı 33v6

şāh: (Far.) Padişah, hükümdar; en büyüğü, birincisi, başı. ***Tas.*** Allah. krş. bk. **şeh.**

ş. 210v2, 210v2

ş. (balabān) 116r6

ş. (dīdārın gördüm) 129r4

ş. (emrine fermān olam) 137v2

ş. (geh ş. geh sulṭān olam) 139r1

ş. (içerü ş. oturur) 154v2

ş. (şerīküŋ yoḳ senüŋ ėy ş.) 82r5

ş.-dan 34r6

ş.-ıdur (şāhlar ş.) 193r5

ş.-lar (şāhıdur) 193r5

ş.-um 87r2

ş.-umı (oḳuram ş. kendü dilümce) 87r2

ş.-umuz (şāhlar şāhıdur) 193r5

ş.-uŋ 4v7, 6v6, 34v5

şāhen-şeh: (Far.) Şahlar şahı.

ş.-inden 52r3

şāhīn: (Far.) Şahin kuşu. ***Tas.*** Nefs terbiyesinden geçmiş kişi; manevi yönden güçlü olup ilim, feyiz vs. alabilen kimseler.

ş. 116r6

şaḫṣ: (Ar.) Kimse, kişi.

ş. 7r1

şāʿir: (Ar.) Şair; yaratılışında güzellikleri görme, sırlı manalara erme ve geniş hayal kurma yeteneği olan kimse. (MSL)

ş.-ler (ḳocası) 183v5

şaḳāvet: (Ar.) Kötü yaratılışlılık, kötü işler yapabilecek tıynette olma, kutsuzluk, şakîlik.

ş. (perdesini ḳaldurayın) 49v3

şaḳı-: Şimşek ve yıldırım gibi çakmak, parlamak. ***Tas.*** Tecelli dalgaları sunmak.

ş.-yan (dostdur üstümüzde ş.) 89r7

ş.-yan (yıldırım olup ş.) 121v6, 141r3

şākir: (Ar.) Şükreden, şükredici, gördüğü iyiliğe karşı dua eden.

ş. (olam) 139r2

ş.-em 130r5

ş.-üz (ulumuza) 178r5

şakird: (Far.) Talebe, ilmi talep eden, ders okuyan kimse, öğrenci.

ş. (üstādıla ʿarbede ḳılur) 207r4

şān: (Ar.) Huy, âdet, tabiat, karakter, vasıf, nitelik, hâl, keyfiyet.

ş.-um (özge ş. vardur benüm) 96r4

şār/şar: (Far.) Şehir; şehir halkı. ***Tas.*** İlahi aşk sahibi gönül; gönül ülkesi.

ş. 106v6 (şār)

ş. (olmadı) 206v1 (şār)

ş.-da 22r2

ş.-dan 43v4, 44r1

ş.-ı (göŋül ş.) 141v1

ş.-ı (ḥaḳ ş.) 148r1

ş.-ından (endīşe ş.) 132v3

ş.-ını (cān ş.) 180v3 (şārını)

şarāb: (Ar.) Şarap, mey, içilecek ve tadılacak şeyler. ***Tas.*** İlahi aşk; ilahi nur; muhabbet sarhoşluğu; Hakk'ın cezbesi. Manevi şarap kalbi hırs, cimrilik, bencillik, kibir, ucb gibi alçak ve iğrenç sıfatlardan temizlediği gibi kalbi sırlarla süsler ve kalbe kerem, cömertlik, hayâ, yumuşaklık gibi sıfatları yerleştirir.

ş. (oddan ş. içdi) 115r6

ş. (sürer) 10r1

ş.-ın (derdi ş. içdüm) 155r3

ş.-ın (ḥaḳ ş. içmiş gibi) 208r2, 208r3

ş.-ın (ʿışḳ ş. içen) 56v5

ş.-ın (ʿışḳ ş. içerimiş) 70r1

ş.-ın (ölüm ş. içmeseŋ) 205v4

ş.-ından (ʿışḳ ş. içdüm) 124v3

ş.-ından (ʿışḳ ş. içmiş) 165r5

ş.-ından (ʿışḳ ş. ḳadeḥi ṭoldur) 193r4

ş.-ından (ʿışḳuŋ ş. aşum) 202r6

ş.-ından (maʿnā ş. içer) 181r5

ş.-ını (ʿışḳ ş. datmaġa) 180r2

ş.-ını (kevs̱er ş. içmek) 84r3

şarāb-ḫāne: (Ar.+Far.) Şarap evi, meyhane; şarap imal edilen veya saklanan yer.

ş. 107r5

şarṭ (1): (Ar.) Şart, koşul, vaziyet, hâl; hükümlerden her biri.

ş. 64v3, 123v3

ş.-ı (bıraḳma) 64v3

ş.-ı (müsülmānam dėyen kişi ş. nedür bilse gerek) 108v3

şarṭ (2): (Ar.) Yemin, büyük yemin.

ş. (ḳatı ş. eyledi) 36r5

şaş-: Şaşırmak, anlayamaz duruma gelmek.

ş.-dı (bilüm ş.) 145r3

şaşur-: Şaşırtmak, yanıltmak.

ş.-madın 79v4

şecer: (Ar.) Ağaç.

ş. 173r3, 173r4

şefāʿat: (Ar.) Bir suçun bağışlanması veya bir isteğin yerine getirilmesi için aracı olma. ***Tas.*** Allah'ın izin vermesine bağlı olarak, peygamberlerin veya bazı kimselerin kulların günahlarının bağışlanması konusunda Cenabıhak katında aracılık etmeleridir ki bu husus izne bağlı olduğu için kul her hâlukarda öncelikle Allah'ın rızasını kazanmaya çalışır ve yalnızca Allah'tan yardım diler (Fâtihâ suresi).

ş. (olmaya) 200r2

ş.-i (muḥammed ş. olısar) 200r3

ş.-umuz 77r3

şefḳat: (Ar.) Koruma, acıma ve esirgeme duygusu ile karışık olan sevgi.

ş.-inden (muḥammed'i yaratdı maḫlūḳa ş.) 152v4

şeh: (Far.) Padişah, hükümdar. ***Tas.*** Allah; kanaat. krş. bk. **şāh.**

ş. 52v3

ş. (ḥażretinde) 6r1, 41v3

ş. (ḳatından) 95v5

ş. (taḫtına oturdı) 9v2

şehādet: (Ar.) Şahitlik, tanıklık, doğruluğu tasdik.

ş. 64r3

şehd: (Ar.) Bal.

ş. (ü şekker yėrisem sensüz aġudur cānuma) 109v6

şeh(i)r: (Far.) Şehir, ülke. ***Tas.*** Gönül ülkesi.

ş. 9v3, 44r2

ş. (bizüm olup) 44r3 (şehir)

ş.-den (endīşe ş.) 120r4

ş.-i 9r4, 9v1, 27r4

ş.-ile 18v6

ş.-inde (vücūdum ş.) 97v7

ş.-ine (göŋül ş. girdüm) 166v2

ş.-ine (ʿışḳuŋ ş.) 147v5

ş.-ine (vücūdum ş.) 84r6, 192v3

şehriyārī: (Far.) Hükümdarlık.

ş. (ėy ş.) 95v2

şehvet: (Ar.) Şehvet; nefsin hoşuna giden bedenî ve suflî arzulara meyletme.

ş. 3r3

şek: (Ar.) Şüphe, zan.

ş.-i (göŋlüŋdeki ş. gider) 91r5

şeker: (Far.) Şeker. ***Tas.*** Tatlı söz; ilim, feyiz; Hak sözü, ilahi sözler. krş. bk. **sükker, şekker, şükker.**

ş. 46r4, 46v3

ş. (ayruġa ṣunup sen aġı dada mısın) 156v3

ş. (bal u ş. yėmişsin) 155r6

ş. (dilinden ş. ṭamar) 198r2

ş. (ṣaġıncıla ş. kim yėdi) 46r2

ş. (yėrise) 31v3

ş.-den 46r3

ş.-ini 57v5

şeker-istān: (Far.) Şeker kamışı yetişen yer, şeker kamışı tarlası. ***Tas.*** İlim ve feyz kaynağı.

ş. (ola) 58v6

şekil: (Ar.) Şekil, biçim, dış görünüş, suret.

ş. 86r4

ş.-ini 47r5 (şeklini)

şekker: (Far.) Şeker. ***Tas.*** İlahi sözler; dünyevî nimetler. krş. bk. **sükker, şeker, şükker.**

ş. (aġzına ş. aluban) 57v5

ş. (cihānı) 46v1

ş. (oldı) 46v2

ş. (şehd ü ş. yėrisem) 109v6

ş.-den 46r5

ş.-ine 46v3

şemʿ: (Ar.) Mum. ***Tas.*** Kalbi yakan ilahi nurun yansıması.

ş. (ü çırāġ olsa gerek) 109r1

şems: (Ar.) Güneş.

ş. (olam) 140v4

ş.-inde (ʿarş ş.) 137v1

şerbet: (Ar.) Şerbet. ***Tas.*** İlahi aşk, feyz, mahabbet; ölüm şarabı.

ş.-i (aġı olur) 156v2

ş.-i (ḥaḳ’dan gelen ş. içdük) 161r6

ş.-i (ʿışḳ ş. gölidür) 68r5

ş.-in (bir bir ş. içer) 96v3

ş.-in (ʿışḳ ş. içen) 59r1

ş.-inden (ʿışḳ ş. ṣun) 95r2

ş.-leri (ʿāşıḳlaruŋ ş.) 85r4

şerḥ: (Ar.) Açıklama, yorumlama; açık açık anlatma, izah.

ş. 4v7

ş. (ėden) 79r3

ş. (ėdeyim) 63v6

ş. (ėdeyin) 4v6

ş. (ėtmeye) 128r4, 181v1

ş. (eylesün) 105r6

ş. (eyleyüp) 51v1, 181r7

ş.-ile 70v2, 78v6

ş.-ile (söz ṣatarsın) 150v3

şerīʿat: (Ar.) Allah'ın kulları için peygamberi vasıtasıyla koymuş olduğu iman, ahlak, ibadet ve hukukla ilgili kural ve hükümlerin bütünü, din. ***Tas.*** Allah'a erişme yolundaki dört makamdan (şeriat, tarikat, hakikat, marifet) birincisi; kulların Allah'a vâsıl olabilmesi için uyulması gereken kulluk hükümlerini yerine getirme makamı.

ş. 64v3, 70v2, 79r2, 92v5

ş. (anuŋ gemisi) 78v7

ş. (bir gemidür) 70v2

ş. (edebinden) 67r5

ş. (evvel ḳapu ş.) 182v5

ş. (güç olur) 183r3

ş. (ḳapuda ḳaldı ş.) 64r6

ş. (ḳorıcıdur ḥaḳīḳat ordusında) 167r5

ş. (mumsuz baldur ş.) 91v3

şerīʿat oğlanları: (Ar.+T.) Şeriatle uğraşıp şeriat dairesi dışına çıkamamış olan yüzeysel bilgi sahipleri, insan-ı kâmil olmayanlar.

ş. 119v3

şerīk: (Ar.) Ortak.

ş. (ḳatarsın) 150r4

ş.-üŋ (yoḳ senüŋ ėy şāh) 82r5

şermende: (Far.) Utangaç, mahcup.

ş. (olmış) 16v4

şer: (Ar. <şerr) Kötülük, fenalık.

ş. 161v4, 169r3

ş. (ḥaḳ'dan gelür ḫayr u ş.) 70r2

ş. (ne ḫayr u ne ş.) 67r4

ş.-den (ḫayru ş. seçer oldum) 145v1

ş.-i 114v6

ş.-i (ḫayr u ş. ṣaçan sensin) 179v5

ş.-ler (düzem) 137v6

ş.-sin 15r5

ş.-üm (ḫayrum ş. yazılısar) 205v3

şerʿüŋ evliyāsı: (Ar.+T.) Şeriat ehlinden olanlar, şeriat âlimleri. Şeriat ehlince Allah her şeyden münezzehtir. Vahdet-i Vücûd'a inanan hakikat ehline göreyse Allah'tan başka hiçbir varlığın vücûdu yoktur, varlık ancak O'nundur. Kâinatın varlığı nisbî ve izâfîdir. Bu bakımdan her şeyde Allah'ın sıfatlarını, kudretini ve hikmetini gören sufiler, şeriat ehline nazaran hoş görülmez. (AG-1, s. 447-448)

ş.-dur (ḥaḳīḳatüŋ kāfiri ş.) 70v4

ş.-ysa (ḥaḳīḳatde ʿāṣīdür) 70v1

şeş: (Far.) Altı.

ş. (cihet) 63v4

ş. (cihetden çıḳam) 139r3

şeş-: Çözmek.

ş. 209r4

ş.-diler (cenāzeden ş.) 125v4

şeşir-: Çözmek, çıkarmak, bağını koparmak, boşlamak, ayırmak. krş. bk. **şeşür-**

ş.-ġıl 95v1

şeş-tā: (Far.) Yerini daha sonra tambura bırakan altı telli eski bir saz, çeşte. krş. bk. **çeşte/çeşde.**

ş. 85v3

şeşür-: Çözmek. krş. bk. **şeşir-**

ş.-en (elin ayaġın ş.) 131r6, 141r4

şeybet: (Ar.) Saç sakal ağarması, kocama, ihtiyarlık.

ş.-in 115r1

şeydā: (Far.) Aşkının çokluğundan aklı başından gitmiş, kendini duygularının coşkunluğuna bırakmış, çılgın, divane.

ş. (-yı raḥmān) 84v5

şeyḫ: (Ar.) Şeriatta, tarikatta ve hakikatta kâmil olan mürşit; pîr, şeyh. ***Tas.*** Bir tarikata girip sey ü sülûkunu tamamladıktan sonra o tarikatın başı durumundaki en yüksek mertebeye çıkan ve kendisine derviş yetiştirme (irşat) izni verilen kimse, taliplere rehberlik edip onları tarikat usullerine göre irşat etmek ehliyetine sahip kâmil insan; nefsinden fâni, Hak'ta baki velî.

ş. 69r3, 193r4

şeyḫlıḳ: (Ar.+T.) Şeyhlik, şeyh olan kimsenin makamı.

ş. (daḳındum ş. adın) 76r6

şeyṭān: (İbr.) Şeytan, iblis, meleklerin başı ve hocası olduğu hâlde isyan edip Allah'ın emirlerine karşı geldiği için huzurdan kovulan ve rahmetten uzak kalan asi varlık; bu varlığın devamı olarak insanda bulunan ve ona musallat olup onu doğru yoldan uzaklaştıran daima fenalığa, isyâna teşvik eden kötü kuvvet. ***mec.*** Karakterinde kibir, azamet, hile gibi kötü sıfatlar hâkim olan, azgın, habis, şerir kimse.

ş. 186v3, 188v3, 208v5

ş. (-ı racīm) 80r6

ş. (niçe bir ş. olam) 138r5

ş.-dan (ṭutmayalar) 91v5

ş.-dur (azar) 54v1

ş.-ı 186v6

ş.-ıla (şerler düzem) 137v6

ş.-lar 89v3

ş.-lar (semirdi) 207r1

şeyṭānī: (İbr.+Ar.) Şeytana ait, şeytana yaraşan.

ş.-dür 5r4

şey'ullāh: (Ar.) "Allah için bir şey!" demektir. Nefsi alçaltmak için dilenirken dervişilerin söyledikleri söz. "Buradaki amaç, dilenmekten elde edilen kazanç değil, kibri kırmak için halk tarafından azarlanma ve bu sayede nefs terbiyesidir." (İMB, s. 118)

ş. (eyle) 10v5

şikār: (Far.) Av. ***Tas.*** Elde edilmeye çalışılan ve çok değerli olan manevi kazançlar.

ş.-um 88r2

şikāyet: (Ar.) Şikâyet, yakınma, dertten sızlanma.

ş. 5v3

ş. (buşudandur) 27r2

ş.-üm (ʿışḳdan ş. yoḳdur) 206r5

şimden gėrü: Bundan sonra, bundan böyle, artık.

ş. 134v4, 134v5, 146v5

şimdi: Şimdi.

ş. 8v2, 8v2, 89v1, 121r3, 121r4, 129v4, 188r6, 188v4, 194r4, 194v1

ş.-dür 132v5

ş.-ki 176r4

ş.-ye (dek) 134v5

şiʿr: (Ar.) Şiir.

ş. (dilinden söyler) 203v3

ş.-den (sözi ş. ammā aṣlı kitābdan) 110v6

şīr: (Far.) Arslan. ***Tas.*** Manevi olarak çok güçlü.

ş. (āḫirete ş. gider) 75v4

şīr-gīr: (Far.) Arslanı tutacak derecede kuvvetli olan, cesur, yiğit. ***mec.*** Çakırkeyf, yarı sarhoş.

ş. (ʿışḳumı ş. eyleyem) 144r3

şīrīn: (Far.) Tatlı, sevimli, cana yakın, iç açıcı; Ferhad ile Şirin hikâyesinin kadın kahramanı.

ş. 62r2, 62r4, 157v3

ş. (ḫulḳlar eylegil) 91v6

ş. (ḫūlu dil-ber) 176r6

ş. (ḫūlu dil-berüm) 189r2

ş. (ḳılıncıla) 192v4

ş. (sözlüler) 194r6

ş.-dür 177r2

şirk: (Ar.) Allah'a eş ve ortak koşma, ortak isnat etme.

ş. 6r3

ş. (besleyem) 102r2

ş. (dost yüzini göricek ş. yaġmalandı) 64r6

ş.-ile 34v6

ş.-ile (içüŋ ş. ṭolmış) 15r5

şīve: (Far.) Naz, eda, cilve, tarz, hareket, huy.

ş.-yile 90r2

şol: Şu, o.

ş. 25r5, 61r5, 68v6, 70r5, 73r2, 75r6, 97v4, 99v4, 99v5, 100v4, 104v7, 110v3, 112r3, 112r3, 115v5, 141r3, 144v5, 146r5, 147r3, 150r1, 154v1, 161r6, 161v2, 170r6, 171v5, 173v3, 175v4, 175v7, 175v7, 178r5, 184r4, 186r2, 188v3, 190r1, 192v4, 192v6, 195r2, 197r4, 204v2, 205r2, 207v4, 207v4

ş. (dem) 125r1

şöhret: (Ar.) Ad, san, ün, ad yapma, önde olma tutkusu.

ş. 102r1

ş. (ḳovam) 102r1

şöyle: Öyle, onun gibi, olduğu gibi; şu şekilde.

ş. 21v3, 65v4, 75r6, 75v6, 85v1, 88r3, 93v6, 102r3, 105r5, 108r3,

142r4, 152v7, 159v3, 174v4, 190r1, 192v4, 194r6, 201v6, 207v4

ş. durur 158r2

şu: Şu.

ş. 33r6, 39v6, 144r6, 148v5, 161r7, 175r1, 195v1,

ş.-nlar 187v4, 194r3

ş.-nları 145r3

ş.-nuŋ 27v3, 68v4

ş.-nuŋ (gibi) 72v4, 144r1

ş.-ŋa 106r1, 115v1, 184r5

şular: Şunlar.

ş. 13r3

şundaki: Şuradaki, buradaki, şuracıktaki.

ş. 160v6

şuʿle: (Ar.) Işık, parıltı.

ş. 73v2, 182v4

ş. (vėrür) 78v3, 91r1

şūr (1): (Far.) Karışıklık, fitne, kavga, gürültü; kavgacı.

ş. (u şersin) 15r5

ş. (ėder) 177r2

şūr (2): (Far.) Heyecan, coşma. ***Tas.*** Hakk'ın kelamını ve ibretli sözleri duymaktan kaynaklanan veya semâ ve raks esnasında arife ve salike gelen özel bir hâldir. (SCS, s. 448)

ş. (ʿışḳuŋ dīne ş. eyler) 158v4

şükker: (Far.) Şeker. ***Tas.*** Dünyevî nimetler. krş. bk. **sükker, şeker, şekker.**

ş. 46r6

şükrāne: (Ar.) Şükran alameti, iyilik bilme nişanesi.

ş. 143v1

ş. (cān ş. vėrelüm) 197v4

ş. (cān ş. vėrigelem) 127v3

ş.-sidür 171r5, 177v3

ş.-yile 104v7

şük(ü)r (1): (Ar.) Verdiği nimetler için Allah'a karşı duyulan minneti dile getirme, şükür; şükürler olsun. ***Tas.*** Kulun dünya işlerinde kendinden aşağıdakilere bakması, ahiret işlerinde ise kendinden yukardakilere bakmasıdır. Dünya işlerinde başkalarının imtihan olduğu şeylerden kendisinin kalben selâmette olduğu için Allah'ın nimetlerini büyük görür ve Allah'a şükreder. Dinde ise kendinden yüksektekilere bakıp onların iman ve yakîn bilgisiyle kendisinden üstün olduğunu gördüğü için nefsine kızar ve o üstün hâllere ulaşmaya çalışır. Şükür üç türlüdür: Dil, beden ve kalple şükür. Bunlardan ilk ikisi bilinmektedir. Kalple şükür ise, hürmeti muhâfazaya devam etmekle birlikte, kendini müşahedeye adamaktır. (MTTS, s. 983-987)

ş. 100r6, 200v2

ş. (ėdeler) 115r4 (şükr)

ş. (ėtdi) 2v4 (şükr)

ş. (eyle) 174v1 (şükr)

ş. (ḥaḳḳ'a ş. eyledi) 7r2 (şükr)

ş. (ḥaḳḳ'a) 102v2

ş. (çoḳ çoḳ ş. sen çalab'a) 146v2

ş. (ḥaḳḳ'a ş. eyledi) 186r2

ş. (ḳıldı ḥaḳḳ'a) 19r5

ş.-e (düşdi göŋül) 115r4

şükür (2): (Ar.) Ne iyi! Ne güzel! İyi ki! Var ol! Ömrüne bereket!

ş. 186r3

T, Ṭ

tā: (Far.) Ta ki, yeter ki, -ıncaya kadar.

t. 30r3, 45v4, 83v4, 84r4, 103r4, 104v1, 164r1, 198v3, 209v1

t. (ki) 191v5

t. (nihāyet) 30v6

taʿallıḳ: (Ar.) Taʿalluḳ, ilişik, ilgi, bağ, bağlı; ait olma.

t.-dur 80r6

ṭāʿat: (Ar.) Allah'ın emirlerine uyma, emredileni yapma; ibadet, takvâ.

ṭ. 193v2

ṭ. (buġż u ġaybetile gide ṭ.) 44v5

ṭ. (ėden) 135v2

ṭ. (ḳıla) 65r1

ṭ. (ḳılan) 116r1

ṭ. (ḳılan) 65v2

ṭ. (ḳılup) 110v1

ṭ. (zühd ü ṭ. ḳılısar) 65v1

ṭ. (zühd ü ṭ. ḳılmayalar) 194r5

ṭ. (zühd ü ṭ. ḳılurdum) 97r4

ṭ. (zühd ü ṭ.) 59v6

ṭ.-a (ṭuran) 57v4, 75v3

ṭ.-ı (suçdur cümle ṭ.) 76v1

ṭ.-ıla 54v2

ṭ.-ın 76r6

ṭ.-ından (geç maḫlūḳ ṭ.) 79v3

ṭ.-laruŋ (başı miskīnlik imiş) 99v1

ṭ.-um (ne ʿilmüm var ne ṭ.) 128v3

ṭ.-umuz 171r4, 177v2

ṭ.-uŋ 90v4

ṭ.-uŋ (dosta ṭ. gizlüsi yėgrek) 24v1

ṭ.-uŋ (ḳıl) 137r4

ṭāʿāt/ṭaʿāt: (Ar.) Tâatlar, ibadetler.

ṭ.-a (meşġūl) 9v5

ṭ.-uŋ 24r4 (ṭaʿāt)

ṭabaḳa: (Ar.) Tabaka, kat, katman, kısım, bölüm.

ṭ.-sı (dört yüz ḳırḳ dört ṭ.) 120r3

ṭabaḳāt: (Ar.) Tabakalar, katmanlar, kısımlar, bölümler.

ṭ. (dört yüz ḳırḳ dört ṭ. evliyāya) 86v1

ṭabīʿat: (Ar.) Yaratılış, huy, meşrep, mizaç. ***Tas.*** Dört unsurun (Toprak, su, hava, ateş) özelliklerini yansıtma; nefs, kalp, ruh ve sır mertebelerinde bulunma.

ṭ. (dört ṭ.) 85r2

taʿbīr: (Ar.) (Rüya) Yorma, yorumlama; ifade, anlatım.

t. (necmile t. eyleyem) 144r4

tāc: (Far.) Başlık; hükümdarlık tacı; tarikat şeyhlerinin giydikleri, mensup oldukları tarikata göre değişik şekilleri olan serpuş. ***mec.*** Çok önem verme, el üstünde tutma. ***Tas.*** Dünyevî mevki ve makamlar; Hak yolcusunun on iki terkini temsil eden on iki başlık vardır. Her terkte bir çirkin fiilini terk eder ve güzel bir fiili talep eder ki sülûka layık olabilsin.

t. (başuŋa t. eyle) 43v1

t. (ḫırḳayıla t. yol varmaz) 193r7

t. (u ḥulleye) 41r3

t. (u taẖt) 11r6, 103v4

t. (u taẖtı bıraḳdı) 127r4

t.-ı (devlet t. başa ḳondı) 145r6

t.-ı (taẖt u t. terk ėdesin) 77r3

t.-ı (üveys'ile t. urdum) 118v2

t.-ın (edeb t. başuŋa ur) 83r2

t.-um (taẖt u t.) 171v2

taʿcīl: (Ar.) Acele ettirme, çabuklaştırma, hızlandırma.

t. 23r2, 52r5

tācir: (Ar.) Ticaretle uğraşan kimse, tüccar.

t. (ü ʿaṭṭār ola) 209v3

ṭaġ: Dağ. ***mec.*** Karşılaşılan güçlükler; kibir.

ṭ. 11r4, 11v1, 17v1,

ṭ. (u ṭaş) 46v2

ṭ. (u ṭaş düpdüz olur) 75v2

ṭ. (u yazı) 17r5

ṭ.-a (düşe) 188v6

ṭ.-a (düşem) 202r6

ṭ.-dan 183v2

ṭ.-ı 177r5

ṭ.-ı (ṭūr ṭ.) 195v1

ṭ.-ın (nūr ṭ.) 149v1

ṭ.-ında (ḳāf ṭ.) 118v3

ṭ.-ında (ṭūr ṭ.) 122r3

ṭ.-ından 17r4

ṭ.-lar (aşup) 94r3

ṭ.-lar (bünyādını ḳazar) 56v1

ṭ.-lar (depeler sürüle) 173v6

ṭ.-lar (eriye) 77r1

ṭ.-lar (ṭaşlar secde ḳılur) 198v1

ṭ.-lar (yerinden ırıla) 61v4

ṭ.-ları 161r7

ṭ.-ları (çöksiler eyledi) 185v6

ṭ.-ları (çöksü urdum) 131r2

ṭ.-ları (muḥkem ḳıldı) 152v3

ṭ.-ları (yolından ırar) 56r4

ṭ.-uŋdan (aşmaduŋ) 51r6

ṭaġa: Taka, büyük kayık, Hz. Nuh'un gemisi.

ṭ.-dan 133v6

ṭaġca: Dağ gibi. ***mec.*** Çok, çok fazla.

ṭ. (günāhuŋ eride) 108v7

ṭ. (günehler yuyasın) 84r1

ṭaġıl-: Dağılmak; uzaklaşmak.

ṭ.-am (ne oda yanam ṭ.) 196v3

ṭ.-mayam (degme yaŋa) 196r6

ṭ.-updur 26v4

ṭaġıt-: Dağıtmak, uzaklaştırmak, ayırmak, düzenini bozmak.

ṭ.-dı 190r5

ṭaġla-: Dağlamak, yakmak, ızdırap vermek.

ṭ.-r (cānın ṭ.) 145r2

taḥṣīl: (Ar.) Hasıl etme, okuma, öğrenme, elde etme.

t. (ėtdüm) 119r5

taẖt: (Far.) Taht, hükümdarlık makamı, hükümdarlık. ***mec.*** En yüksek makamlar.

t. 118r4

t. (-ı süleymān eyleyem) 120v2

t. (-ı süleymāna çıḳam) 139v6

t. (tāc u t.) 11r6, 103v4

t. (u tācı terk ėdesin) 77r3

t. (u tācum) 171v2

t.-a (bindi) 19r4

t.-a (binenler) 11v4

t.-a (oturan) 100r5

t.-ı (aldı) 11r3

t.-ı (göŋül çalab'uŋ t.) 165r3

t.-ı (tāc u t. bıraḳdı) 127r4

t.-ına (göŋüller t. sulṭān olasın) 155v3

t.-ına (oturdı) 9v2

t.-ına (süleymān'uŋ t. oturduŋ bil) 62v4

t.-um (yel götürür) 122v2

taḫta: (Far.) Tahta. ***Tas.*** Şeriat dairesinin dışına çıkamamış olanların sahip oldukları bilgiler.

t. 70v3

t.-sı 70v3

taḥte'ṡ-ṡerā: (Ar.) Yerin altı, toprak altı.

t.-ya 184v6

ṭāḳat: (Ar.) Güç, kuvvet, derman.

ṭ.-üm 128v3

taḳāżā: (Ar.) Sıkıştırma, zorlama, ihtiyaç, lüzum, talep, gereği.

t.-sı 15v3, 167v3

taḳdīr: (Ar.) Kader, alın yazısı, ezelî kader, ezelde Allah'ın olmasını istediği şeyler.

t.-idi 206r4

taḳrīr: (Ar.) Sözle ifade etme, anlatma, anlatış; kararlaştırma, sağlamlaştırma.

t. (ü beyān) 138r3

taḳṣīr: (Ar.) Kusurlu davranma, eksik yapma; tedbirsizlik, kabahat, suç, günah.

t. (ėtmeye) 12r2

ṭal-: Dalmak, gömülmek, derinine inmek; yoğunlaşmak. ***Tas.*** Manen ilim, feyz, kısmet almak; benliğinden sıyrılıp vahdete ulaşmak.

ṭ.-an (deŋizlere ṭ.) 121v4

ṭ.-ana (baḥra ṭ.) 18r3

ṭ.-ası 201r3

ṭ.-dı (fikrete ṭ.) 172r3

ṭ.-dı (ʿışḳ deŋizine ṭ.) 168v5

ṭ.-dı (maʿnāya ṭ.) 168v6

ṭ.-dum (baḥrına ṭ.) 166v2

ṭ.-dum (deŋizlere ṭ.) 153v4

ṭ.-duŋ (deŋize ṭ.) 17v5

ṭ.-ġıl (ʿışḳ göllerine ṭ.) 178r6

ṭ.-madılar (deŋize ṭ.) 79r1

ṭ.-mışdur (deŋize ṭ.) 190v6

ṭ.-uban (ʿışḳ deŋizine ṭ.) 132r4

ṭalbın-: Heyecanlanmak, çırpınmak.

ṭ.-ma (deli bigi ṭ.) 63r4

ṭaldur-: Daldırmak, nurlandırmak, ilim ve feyizle doldurmak.

ṭ.-ur (ʿışḳ deŋizine ṭ.) 202r5

ṭāliʿ: (Ar.) Talih, kısmet, kader, baht.

ṭ.-üm 36r4, 73v1

ṭ.-ümden durur 206r5

ṭālib: (Ar.) Talep eden, istekli, arayan. ***Tas.*** Kulluk yolunu ve Hakk'ın ubudiyet yolunu arayan kimse. (SCS, s. 457)

ṭ. (-i ʿilmlerüz) 70v5

ṭam-: Damlamak, damla damla akmak. ***mec.*** Söylemek.

ṭ.-ar (dilinden şeker ṭ.) 198r2

ṭamaʿ: (Ar.) Açgözlülük, doymazlık, tamah.

ṭ. 3r3, 8r1, 82v6

ṭ. (buḫl u ṭ.) 88v6

ṭ. (çerisi) 7v4

ṭ. (ḥabsine düşdüm) 7v2

ṭ. (kervānıyıla yoldan azdum) 7r5

ṭ. (ulu oğlı ṭ.) 6r4

ṭ.-dan 9r4

ṭ.-uŋ (yayını yas) 99v1

ṭamaʿ-dār: (Ar.+Far.) Açgözlü insanlar, tamah ehli, tamahkâr.

ṭ.-uŋ (yeri ṭamuda olur) 8r2

tamām: (Ar.) Tamamen, bütünüyle, büsbütün; tamam, bütün, eksiksiz, tam olma; bitme, son, sona erme; doğru, olması gerektiği gibi.

t. 40v5, 41v4, 103r6, 104v1, 142r2, 146r4

t. (ėtmemişsin) 147r6

t. (eyledi) 63v4

t. (ḳılam) 147r3

t. (olıcaḳ) 65r2, 94v3, 162v4

t. (olsa) 25v3

t. (olur) 91r4

ṭamar: Damar. ***mec.*** Kuvvetle kendini gösteren huy, tabiat, hâkim vasıf. (MSL, damar)

ṭ. (aḳmış) 144v1

ṭ.-dağı (ḳan neyimiş) 100r4

ṭ.-dan 23v5

ṭ.-dan (doḳıyasın) 47v1

ṭ.-ı (kīn ṭ.) 49v2

ṭ.-larında (ḳaynayan) 129r6

ṭ.-laruŋa (ṣayḳal urġıl) 45r5

ṭ.-laruŋı (sekit) 43r4

ṭ.-uŋ 49v1

ṭamla: Damla, katre.

ṭ.-sından 152v3

ṭamu: Cehennem.

ṭ. 3v8, 61v3

ṭ. (dīn ṭutmayan ṭ. içün) 65v2

ṭ. (yėdi ṭ.) 125v5, 147v5, 153r3

ṭ.-da 4r2, 8r2

ṭ.-da (ḳalasılardur) 4v1

ṭ.-da (olan) 8r2

ṭ.-da (yėdi ṭ. yanġıl) 147v6

ṭ.-dan 56v6, 108v4, 110v2

ṭ.-dur 142r1

ṭ.-sın (yėdi ṭ.) 133v2

ṭ.-ya 61v3

ṭ.-ya (ata) 61v2

ṭ.-ya (girse gerek) 109r3

ṭaʿn: (Ar.) Kınama, ayıplama, yerme, sövme.

ṭ. (kimsenüŋ devletine ṭ. ėdüben biz gülmezüz) 96r2

ṭ.-a (yoḳdur ʿāşıḳlara) 159v4

ṭanıḳ: Kanıt, delil, hüccet. krş. bk. **ṭanuḳ.**

ṭ. (bulam) 94r6

ṭanış-: Dost olmak, yakınlaşmak; müşavere etmek.

ṭ. (senüŋle sen ṭ.) 42r2

ṭ.-up (geldüm) 124v4

ṭanışıḳ: İstişare, danışma; tanışıklık, yakınlık, ahbaplık, dostluk.

ṭ. 74v5

ṭ. (ėdelüm) 24v4, 96v4

tānışman: (Far.) Danışılan kimse, fakih, bilgin; hoca. krş. bk. **dānışman.**

t. (şimdi üç buçuḳ oḳuyan deriŋ t.) 89v1

t.-uŋ (cāhili onamaz dervīşleri) 89v2

ṭanuḳ: Şahit, kanıt, delil; Kirâmen Kâtibîn melekleri, yazıcı melekler. krş. bk. **ṭanıḳ.**

ṭ.(ġ)-ısaŋ 113r6

ṭ.-dur 207v5

ṭ.-lar 77r2

ṭaŋ: Hayret, şaşma, şaşırma şaşkınlık.

ṭ.-a (ḳala) 60v1

ṭ.-a (ḳaldum) 60r5

ṭ.-umuz 150v6

ṭaŋla: Tan vaktinde, sabahleyin, sabah vakti, sabah olur olmaz. krş. bk. **daŋla.**

ṭ. 75v3, 83v3, 83v3, 83v4, 83v5, 83v6, 84r1, 84r2, 84r3, 84r4, 108v4

ṭap: Hemen, derhal, tamamen, büsbütün, tümüyle.

ṭ. 126r2

ṭap-: Tapmak, ibadet etmek; itaat etmek, boyun eğmek; tâbi olmak, bağlanmak. ***mec.*** Aşırı düşkünlük.

ṭ.-ar (māla ṭ.) 35r5

ṭ.-aram (ne büte ḫāça ṭ.) 123r2

ṭ.-arlardı (bī-nişān sübḥāna ṭ.) 179r4

ṭ.-arsın 5r5

ṭ.-ıdum 188r6

ṭ.-maġa 186v3

ṭ.-sam 188r6

ṭapduġ: Tapduk Emre. krş. bk. **ṭapduḳ/ṭapṭuḳ**

ṭ. 140v1

ṭ.-ı 175v2

ṭ.-ına 95r4

ṭ.-um 152r5

ṭ.-uma 145v4

ṭ.-uŋ 161v6

ṭapduḳ/ṭapṭuḳ: Tapduk Emre. Yûnus Emre'nin şeyhi olup, XIII. yüzyılda yaşamıştır. Âşıkpaşazade Tarihi'ne göre Orhan Gazi şeyhlerinden olan Tapduk Baba, Şakâyık-ı Numaniyye'ye göre Yıldırım Bayezid zamanında Sakarya yakınlarında bir yerde yaşamıştır. *Velayetnâme* ise Tapduk Baba'yı Hacı Bektaş Velî çevresine sokar, İsmail Hakkı Bursevî'ye göre ise, şeyh Moğol istilasıyla Anadolu'ya gelenlerden olup Sinan Ata'nın halifelerindendir. 140v1 numaralı beyitte Yûnus kendini ve Tapduk Emre'yi, Sarı Saltık'ın mensubu Barak Baba'ya bağlamaktadır. El-Veledu'ş-Şefik adlı eser, XIV. yy. başlarında Anadolu'da heteredoks Türkmen oymaklarından söz ederken, bunlar arasında Tapdukîler cemaatinden de bahseder. *Saltıknâme*'de ise, daha önceleri kadın ve erkeklerin bir arada bulunduğu zikir meclisleri tertip eden Tapduk Baba'nın, Sarı Saltık tarafından bu işten vazgeçirildiğini hikâye eden bir pasaj mevcuttur. (BAİ, s. 196-198) krş. bk. **ṭapduġ.**

ṭ. 161v2

ṭ. 69r3 (ṭapṭuḳ)

ṭ.-dur 162v7

ṭapşur-: Teslim etmek, tevdi etmek, yetiştirmek, yerine ulaştırmak.
ṭ.-ayın 182r2

ṭapṭuḳlu: Tapduk Emre'nin fikirleriyle dolu olan.
ṭ. (yūnus'a) 100v2

ṭapu: Huzur, nezd, makam, kat; zat, zat-ı âli, hazret; hizmet, görev.
ṭ. (ėden) 44r3
ṭ. (ḳıl) 113r3
ṭ. (ḳıldı) 7r2, 121v2
ṭ. (ḳılurısam) 132r2
ṭ.-da 26r1
ṭ.-da (ṭurġıl) 12r5
ṭ.-sında 6r5, 161v6
ṭ.-ya (geldi) 79r2
ṭ.-ya (gelür) 198r7
ṭ.-ya (ṭurdı) 9v2

ṭar: Dar, sıkıntı, huzursuzluk.
ṭ. (cihānı ṭ. oldı) 37r5
ṭ.-ı (göŋli ṭ. gitmez olur) 33v4

tārāş: (Far.) Yağma, çapul, talan. (MSL, tārāc) ***Tas.*** Salikin zahirî ve bâtınî bütün hallerinde ve amellerinde irade ve ihtiyarının ortadan kaldırılmasıdır.
t. (olan) 71r4

tārīḫ: (Ar.) Tarih, oluş zamanı.
t. 54r4

ṭarīḳ: (Ar.) Yol. ***Tas.*** Allah'a ulaşmak için tutulan yol, bir velînin tuttuğu Allah'a ulaşma yolu, tarikat.
ṭ. 104r3
ṭ.-vam 142v4

ṭarīḳat: (Ar.) Yol, Allah'a ulaşmak maksadıyla tutulan yol; bir mürşide bağlanıp ahlakı güzelleştirmeyi, kötülüklerden arınmayı, tevhidin hakikatine varmayı ve Allah'a ulaşmayı amaç edinen tasavvuf yolu. ***Tas.*** Allah'a erişme yolundaki dört makamdan (şeriat, tarikat, hakikat, marifet) ikincisi. Bu makam kulun hakiki fâil olan ve tecelli yoluyla âlemlere zuhur eden Cenabıhakk'ın ilahi sıfatlarını, kâinattaki tasarruf ve iradesini, gizlediği ve açıkladığı şeyleri, kazâ ve kaderi müşahede ettiği makamdır. Şeriat zahirin hükümleri olup kabuk gibidir, tarikat ise içindeki özdür.
ṭ. 182v6
ṭ. (ṭortusuz yaġdur ṭ.) 91v3
ṭ. (yoḳuş olur) 183r3

ṭarlıḳ: Sıkıntı, huzursuzluk; kıtlık, yetersizlik.
ṭ.(ġ)-ı (göŋül ṭ. gitmez) 192r3
ṭ.(ġ)-ından 34r1

ṭart-: Çekmek.
ṭ.-alar (günāhlaruŋ ṭ.) 205r1
ṭ.-dılar 29r4
ṭ.-up (ḳılıç ṭ.) 17r4

taṣrīf: (Ar.) Gramer kurallarına göre kelime türetme, isim ve fiil çekimi gibi konuları işleyen alan; gramer.
t. (kitāb) 150r6

ṭaş (1): Taş. ***mec.*** İnsan; acı ve dokunaklı söz; katı yürekli.
ṭ. 116v1
ṭ. (altında gizlü) 203r3
ṭ. (görmedin ṭ. atarsın) 150v2

ṭ. (hünerlü ṭ. olur degül) 116v1

ṭ. (īmānı ṭ. oldı) 185r6

ṭ. (kim bize ṭ. atarısa güller nis̱ār olsun aŋa) 200v4

ṭ. (ṭaġ u ṭ.) 46v2, 75v2

ṭ. (u ṭopraḳ) 28v2

ṭ. (yaṣduġumı ṭ. eyleyem) 134v3

ṭ.-a (ḳara ṭ.) 116v1

ṭ.-ı (balıḳ götürür) 194v7

ṭ.-ı (ḳatı ṭ. mūm eyler) 158v4

ṭ.-ısaŋ (eriyesin) 194r2

ṭ.-ıyıla (istiġfār ṭ.) 199r6

ṭ.-lar 194r4

ṭ.-lar (ṭaġlar ṭ. secde ḳılur) 198v1

ṭ.-uŋ (öküz ṭ. üstinde) 194v7

ṭaş (2): Dış; dışarı.

ṭ. (ne oturursın ṭ. ḳapuda) 82v6

ṭ. (yüzine ṣu ṣızar) 164v6

ṭ.-a (balıġı ṭ. ṣaldı) 42v1

ṭ.-ı 68v4

ṭ.-um 76r3, 76r4, 135r2, 154r2

ṭ.-uŋ 24r2

ṭ.-uŋdaġı 90v6

ṭaş-: Taşmak, sığmamak, ötesine geçmek, kabına sığmayıp coşmak. ***Tas.*** Bilgi ve feyiz saçmak.

ṭ.-up (ʿummāndan ṭ. geldüm) 124v3

ṭ.-duḳ (deŋize ṭolduḳ ṭ.) 161v5

ṭaşın-: Taşınmak, uzaklaşmak.

ṭ.-a (senden cümle yavuz iş ṭ.) 54r2

ṭaşra: Dışarı.

ṭ. 80r2, 120r4, 132v3, 148v5, 165v3, 176v1

ṭ. (atduŋ) 14v1

ṭ. (çıḳ) 106r2

ṭ. (çıḳdı) 29r5

ṭ. (çıḳmaz) 28v1, 28v3

ṭ. (dura) 38r4

ṭ. (duran) 160r3

ṭ. (düşdi) 34r3, 39v5

ṭ. (evüŋden ṭ. çıḳ) 104v3

ṭ. (gitme) 79v6

ṭ. (ḳala) 13r3

ṭ. (ḳalur) 43v4

ṭ. (olursın) 23v2

ṭ.-da (ḳaldı) 24r5

ṭ.-dan 163r4

ṭ.-ya 105r1

ṭaşraġı: Dışardaki.

ṭ. 24r4

tatar: (Far.) Tatar, Moğol, Moğol milletlerinden olan. ***mec.*** Yağmacı, pervasız.

t.-sın 150r6

ṭatlu: Tatlı, güzel. ***mec.*** Huzurlu; cana yakın, yumuşak, incitmeyen.

ṭ. 31v3

ṭ. (oldı) 190r5

ṭ. (sözler söylegil) 91v6

ṭayaḳ: Dayanılacak şey, mesnet.

ṭ.(ġ)-ını (īmān ṭ.) 200v5

ṭayan-: Güvenmek, itimat etmek; dayanmak, tutunmak, mukavemet etmek, karşı durmak.

ṭ.-ma (ʿamelüŋe ṭ.) 167r2

ṭ.-ur 209r5

ṭayın-: Kaymak, sürçmek. (DLT, ṭay-, ṭayıġ, ṭaytur-)

ṭ.-a (dünyeye göŋül vėren düşe ṭ. birgün) 149v4

ṭaylasān: (Ar.) Sarığın omuza sarkan ucu, daylasan.

ṭ. 21v3

ṭayyār: (Ar.) Uçan, uçucu; Cafer-i Tayyâr. krş. bk. **caʿfer.**

ṭ. (olam) 138v4

tāze: (Far.) Taze, dinç görünüşlü. krş. bk. **teze.**

t. (cüvān oldum) 154r3

tāzī: (Far.) Tazı. ***mec.*** Hızlı, hızlı koşan.

t. (atları t.) 9r3

taʿziyet: (Ar.) Başsağlığı dileme.

t.(d)-e (varurısa) 89r3

teʿālā: (Ar.) Allah adıyla birlikte kullanılan "Şanı yüce olsun." manasında bir söz.

t. (Allāh t.) 3v1

tebdīl: (Ar.) Değişim, döngü, değiştirme, değiştirilme.

t. 169v4

teberrā: (Ar.) Beri olma, uzaklaşma, uzak durma, yüz çevirme.

t. (eyledüm) 137v3

teberrük: (Ar.) Mübarek sayma, uğur sayma, şükretmek.

t.-ler (düzerem) 119v4

tecellī: (Ar.) Görünme, belirme, görünür olma, zuhur etme; Allah'ın kudretinin şahıslarda ve eşyada görünmesi. ***Tas.*** Salikin kalbinde gayb âlemine ait nurun belirmesi, ilahi feyzin müminin kalbinde zuhuru. Tecelliler gönülde olacağı için iki cihan nakşını gönülden çıkarmak gerekir. Tecelliden maksat Allah'ın kendi güzelliğini göstermek istemesidir. Tecelli üç hâlde olur: Zat'ın tecellisi mükaşefedir. Zat'ın sıfatlarının tecellisi nurlar mahallidir. Zat'ın hükmünün tecellisi ise, içindekilerle beraber ahirettir.

t. (balḳır) 41r5

t.-sin 203v3

t.-sin (gördi) 105v2

t.-yile (ṭoldurur) 202r5

tecrīd: (Ar.) Soyma, soyulma, ayrı tutma. ***Tas.*** Salikin kalbinin ve düşüncesinin Allah'tan başkasına boş olmasıdır. Salik, zahirî dünyevî garazlardan çıplak olarak mülkünde hiçbir şey bulundurmaz ve bâtınî olarak da karşılıktan yoksundur. Bu kimse dünyayı terk ettiği için Allah'tan bir şey beklemez. Dünyadan bir pay almadığı gibi ahirette de bir şey beklemez. Dünyayı terk etmesi bir şey beklediğinden değil, dünyanın meşgul olmaya değmeyecek bir şey olduğunu bilmesinden dolayıdır.

t. 72r5, 138r5

tedbīr: (Ar.) Bir şeyi temin edecek veya önleyecek yol, çare, sonu düşünerek hareket etme.

t. (eyleyem) 143v4, 144r1

t. (ṣabr u t. ḳıl) 29v6

t.-i 112v5

tefekkür: (Ar.) Düşünme, tasavvur, mütâllaa. ***Tas.*** Dünya ve ahiret hâllerini düşünmek; nimeti idrak etmek için basirete yönelmektir.

t. (eyleyüp) 8r4

t. (ḳılurısaŋ) 148v5

teferrüc: (Ar.) Gezinti, vakit geçirmek ve gönül açmak için gezintiye çıkma. ***Tas.*** İnsanın kısa dünya hayatı, hayat yolculuğu.

t. (eyleyü vardum) 144r6

t.-e (geldüm) 196v3

t.-indeyüz (dünyā t.) 96r3

teferrüclen-: (Ar.+T.) Boşver, rahatla.

t. 62v1

tefrīd: (Ar.) Tek kalma, yalnız olma. ***Tas.*** Toplumdan uzaklaşıp yalnız kalarak sadece Allah ile meşgul olma.

t. 138r5

tefrīḳ: (Ar.) Ayırma, ayrılma, ayırt edilme.

t.-vam 142v2

tefsīr: (Ar.) Kur'ân-ı Kerîm'in açıklanmasına dâir olan ilim; Kur'ân-ı Kerîm'in ayet ve sūrelerini açıklayan kitap.

t. (oḳıyup maʿnāsın bilmediler) 79r3

tehī: (Far.) Boş.

t. (görmen) 133r4

tek: Sessiz, sakin, rahat; yalnız, yeter ki.

t. 147r6

tekbīr: (Ar.) Allah'ın büyüklüğünü belirtmek için söylenen "Allâhu ekber" sözü, tekbir.

t. (dört t. namāzıla) 147r3

tekebbür: (Ar.) Kibirli, kibirlenen; büyüklenme, büyüklük taslama.

t. 12v1, 13r6, 13v3, 13v5

t. (ʿāṣīdür) 17v1

t. (eyleme) 12r3

t. (nefsdür) 5v6

t.-ler (yeri siccīn içinde) 16r4

tekebbürlik: (Ar.+T.) Kibirlenme, büyüklenme.

t. (seni yoldan ayırdı) 13r5

t.(g)-üm (döküldi) 142v3

tekrār: (Ar.) Tekrar, bir daha.

t. (eyledi) 188v4

temāşā: (Ar.) Bakıp seyretme, izleme.

t. (ḳılasın) 209v6

temennā: (Ar.) Arzu, istek, temennî; hürmetle selam verme.

t. (eylegil) 10v6

temyīz: (Ar.) İdrak, akıl, muhakeme, feraset, seziş; ayırma, seçme; iyiyi kötüden ayırma. (LXC, temyîz: Distinction, discernment; a separating, discerning, distinguishing; to separate and distinguish)

t. 137v4

ten: (Far.) Gövde, vücut, beden, dış yüz.

t. 174v4

t. (çürimiş) 144v1

t. (eyleyem) 120v2

t. (fānīdür) 111v5

t. (olam) 140r3

t. (ölürise t. ölür) 111v5

t. (tertībin terk ėdeydi) 160r1

t. (tertībin terk eylegil) 90v6

t.-deki (cān neyimiş) 100r4

t.-den (içerü cāndadur) 93r6

t.-i (bünyād eyledi) 203v6

t.-i (ne beslersin bu t.) 75r4

t.-ini (eyyūb'uŋ ḳurda yėdürdüŋ t.) 204r5
t.-ini (ṭopraġa ṣalmış) 144v6
t.-ise 82v3
t.-leri 144r6
t.-üm 134v5, 203r5
t.-üm (etüm t. çürimeye) 175r3
t.-üm (ilan çeyan yėye t.) 147r4
t.-üme (eyyūb oldum t.) 134r3
t.-üŋ 156v5
t.-üŋ (yere gire) 107v4

tenāşür: (Far.) Teneşir, üzerinde ölü yıkanan kerevet, salacak, ölü salı. ***Tas.*** Nefsi temizlemek, nefsin isteklerini yok etmek.
t. (nefsüŋ dilegini t. üstine ilet) 117v3
t.-e (düşdi göŋül) 115r5

teng: (Far.) Dar. ***mec.*** Sıkıntılı.
t.-ini (sinüŋ t.) 182r4

tenhā: (Far.) Yalnız, tek, tek başına.
t. (bu mülke t. geldüm) 171v3

teŋri: Allah.
t. 32v3, 61v3, 107v4, 112v3, 112v3
t. (birdür) 118v4
t. (evine) 75v3
t.-den (ḫaber vėrürseŋ) 207r3
t.-nüŋ 56v3
t.-nüŋ (buyruġın ṭutup) 108v3
t.-çün (māluŋı t. vėrmek gerek) 110v3

teŋriçün: Allah aşkına! Allah'ını seversen!
t. 97r2

teraḥ: (Ar.) Keder, gam, tasa.
t.-dan 137v3

terāzū: (Far.) Terazi, mizan, günahları ve sevapları ölçen tartı. krş. bk. **terezī, terezü.**
t. (ḥaḳ t. ḳurıla) 170r6
t. (ḥaḳ t.) 76v6
t. (ne t. var ne ṣırāt) 66r1
t.-ya (altun uran) 135r7
t.-ya (varıcaġaz) 77r1

terezī: (Far.) Terazi. krş. bk. **terāzū, terezü.**
t. 209v3
t. (ḳurarsın) 209v2
t. (ḳurup) 111r6

terezü: (Far.) Terazi. krş. bk. **terāzū, terezī.**
t.-ŋ (aġır gele) 83v4

tercemān: (Ar.) Tercüman. ***mec.*** Bir şeyi anlatmaya yardımcı olan vasıta veya kimse. ***Tas.*** Peygamberler. krş. bk. **tercümān.**
t. (eyledi) 190r2

tercümān: (Ar.) Tercüman. ***Mec.*** Bir şeyi anlatmaya yardımcı olan vasıta veya kimse. ***Tas.*** Cebrail. krş. bk. **tercemān.**
t.-ı (cebrā'īl) 80v1

terk: (Ar.) Bırakma; uzaklaşma, bırakıp gitme. ***Tas.*** Allah'tan başka her şeyi gönlünden çıkarma, kalben vazgeçme; dünyevî bağlardan kurtulma; zühd.
t. 40v1, 40v2, 43r3
t. (buyurdı) 40r6
t. (ėdem) 139r3, 146r5

t. (ėdenler) 174r2

t. (ėder) 93r1

t. (ėderise) 81r1

t. (ėdesin) 77r3

t. (ėdeydi) 160r1

t. (ėdüben) 105v5, 156v4

t. (ėtdi) 40r4

t. (ėtgil) 167r3

t. (eyle) 106v2

t. (eyledi) 103v4

t. (eyledüm) 114v2

t. (eylegil) 90v6

t. (eylemiş) 81r2

t. (eyleye) 180r5

t. (-i dünyā) 156r1

t. (olıcaḳ) 41v4, 65v5

t.-dür (dünyāsı t.) 39v6

t.-e (degmez) 40r5

t.-e (girene) 41r4

t.-i 40r5

t.-in (ura) 88v2

t.-in (urdı) 40v1

t.-in (urduŋısa) 103r5

t.-in (urġıl) 107r3

t.-in (urur) 184v3

t.-ini (urdum) 153r5

t.-ini (urur) 36v3

terksüz: (Ar.+T.) Terk olmadan, bırakmadan, uzaklaşmadan.

t. 40v4

tersā: (Far.) Hristiyan, İsevî, Nasrânî. ***Tas.*** Nefs-i emmaresinin yerilmiş sıfatlarının övülmüş sıfatlara dönüşmüş olduğu kimseler, dünyevî bağlardan kopan ve taklîd dairesinden çıkarak hakiki imana ulaşmış kimseler. krş. bk. **terse.**

t.-lar 198r7

terse: (Far.) Tersâ, Hristiyan. krş. bk. **tersā.**

t.-nüŋ 96r2

tertīb: (Ar.) Düzen, sıra; düzenleme, tanzim etme, sıralama, hazırlama; yapı taşı, unsurlarla bütün oluşturma; usûl, tarz. ***mec.*** Oyun, hile, düzen. ***Tas.*** Kötü davranışlar, nefsanî özellikler; özünden uzaklaşılmış ibadetler.

t. (düzen eylenmedin) 118r3

t.-den (geçmek gerek) 102r5

t.-i (düzilen t.) 151r2

t.-i (tenüŋ t.) 156v5

t.-ile (ḫoş t.) 39v2

t.-ile (ḳolay t.) 45v6

t.-in 189r1

t.-in (ʿışḳ t. ḳurdum) 146v4

t.-in (ten t. terk ėdeydi) 160r1

t.-in (ten t. terk eylegil) 90v6

t.-ler (terk ėdüben) 105v5, 156v4

t.-leri (bil gerek) 111r6

t.-lerin (dünyā t.) 3r7

t.-lerüm (yıḳıldı) 97r4, 195v2

t.-lerümi (bāḳī t.) 63v6

tesbīḥ: (Ar.) Tesbih; Allah’ı takdis ve tenzih edip zikretme, Hakk’ın her türlü kusur ve noksandan uzak olduğunu dile getirme.

t. 21v4, 24r2, 98r6

t. (dilidür) 68r6

t. (oḳur) 174r6

t. (ẕikr ü t. ḳılam) 195v3

t.-i 57v3

t.-inde 198r6

t.-ini 57v4

teslīm: (Ar.) Emaneti sahibine verme; terk etme, bırakma; teslimiyet. ***Tas.*** Allah’ın hükmüne itirazsız razı olma, boyun eğme, mukadderâtı kabullenme. Teslimin üç şekli vardır: Şüphelerden uzaklaşıp akla ve sağlam şeylere teslim; ilim ve maksada teslim; Hak dışında olandan Hakk’a teslim.

t. (cānı t. ėdeyin) 157v1

t. (ḥaḳ yolına t. olur) 56v4

t. (kendüyi t. eyleye) 59v3

t. (ol) 83r2

t.-üŋ (ucını dutup) 91v2

teşvīş: (Ar.) Karıştırma, karmakarışık etme; zihni meşgul eden şey, gâile; kargaşa, kaos.

t. 97v1

t.-dedür 103v2

t.-i 190v4

tetik: Düzenek, mekanizma, tertibat, yapısal düzen, işleyiş biçimi.

t.(g)-i (dilüm t. bozuldı) 125r5

tevāżuʿ: (Ar.) Alçakgönüllülük, kibirli olmama, gösterişsiz olma.

t. 16r3

tevbe: (Ar.) Tövbe, hatadan veya günahtan pişmanlık duyup bir daha yapmamaya karar verme. ***Tas.*** Tövbe üç çeşittir: Birincisi hatadan sevâba; ikincisi sevâptan daha doğru olana; üçüncüsü ise nefsten Hakk’a dönmektir. (MTTS, s. 1076)

t. (eyle) 207v2

t. (ḳapusından) 200v5

t. (ḳıldum) 187v5

t. (naṣūḥa t.) 207v2

t.-ye (gel) 182v1

t.-ye (gelmek gerek) 110r5, 110v5

tevbesüz: (Ar.+T.) Tövbe etmeden, tövbesiz.

t. 13v2

tevekkül: (Ar.) Elinden gelen her şeyi yaptıktan sonra kadere razı olup sonucu Allah’a bırakma, yeis ve kederden kurtulma, Allah’a güvenme.

t. 2v5

tevfīḳ: (Ar.) Allah’ın yardımına kavuşma, muvaffakiyet verme; uygun duruma getirme. ***Tas.*** Kulun Allah’a itaatini sağlayan güç ve kuvvet. (MTTS, s. 1102)

t. 106r2, 123v3, 144r3, 179v6

tevḥīd: (Ar.) Birdir demek, birlemek. ***Tas.*** Birinci anlamı, Allah’ın zatını aklen tasavvur edilen her şeyden tecrit etmek. Allah’ı zihninizde dilediğiniz gibi tasavvur edin, ama bilin ki bu tasaavur Allah değildir. İkinci anlamı, müminin varlık âleminde Hak Teâlâ’dan ve onun feyzinden başka hiçbir şey olmadığını görüp kesretten kopması ve her şeyi bir bilip bir görmesi. (SU, s. 359) Âşık

ve maşuk diye bir ayrımın olmadığı nokta.

t. (ṭonını geyen) 94v2

t.-i (yūnus dilin yumış durur bu t. ayıtmaga) 180r3

teze: (Far.) Taze, yeni, zamanı geçmemiş. krş. bk. **tāze.**

t. (vü yumşaḳ geymeyem) 134v3

tezraʿū: (Ar.) “Ekiniz”, “ektikleriniz” anlamında bir söz. Kur’ân’da Yûsuf suresi 47. ve Vâkıâ suresi 64. ayette geçmektedir. (MT-2, s. 483)

t. 110v5

tezvīr: (Ar.) Yalan dolan, sözü yalanla süsleme; ara bozuculuk, dedikoduculuk.

t. 90v3

ṭıfl: (Ar.) Küçük çocuk; toy, tecrübesiz.

ṭ. (-ı nāresteyiken) 159r5

ṭılsım: (Ar.) Sihir, büyü, engel. ***Tas.*** Hakk’ı görmeyi engelleyen ve insanı kuvvetle ele geçirmiş olan nefs kuvveti.

ṭ.-ı (baġlayan) 166r3

tımār/tīmār: (Far.) Tımar, gözetme, bakma, tedavi etme; gelir, kazanç. ***Tas.*** Manevi yönden kazanç sağlama, feyizlenme ve yükselme.

t. (eyle) 7r3 (tımār)

t. (eyledi) 188r5

t.-um (ulu yerden t. var) 73r2

ticāret: (Ar.) Ticaret, alım satım, alış veriş. ***Tas.*** Gönül alış verişi.

t.-ile 102r3

tiryāk: (Yun.) Panzehir. krş. bk. **tiryek.**

t. (olur) 59v6

tiryek: (Yun.) Panzehir, tiryâk. ***mec.*** Derde deva, en etkili çare. krş. bk. **tiryāk.**

t. (olur) 109v5

tīz: (Far.) Tez, çabuk.

t. 17r3, 19r4, 27r4, 75v2, 82v7, 110r5, 184v5, 184v6

tīzlik: (Far.+T.) Acelecilik.

t. 3r2

tīz tīz: (Far.) Tez tez, çabuk çabuk.

t. 182r5

ṭoġ-: Doğmak, dünyaya gelmek; ortaya çıkmak, zuhur etmek. krş. bk. **doġ-**

ṭ.-ageldüm (ilk yaz güneşi gibi mevc urup ṭ.) 136v4

ṭ.-am (yüz biŋ kez ṭ. uyaġam) 127v6

ṭ.-an (günüŋ gėceye beŋzer) 47r2

ṭ.-an (ölür çün anadan ṭ.) 126r1

ṭ.-ar (ay u güneş) 47r3

ṭ.-ar (biŋi ṭ. biŋi gider) 81r5

ṭ.-ar (maʿşūḳ burcından ṭ.) 67r6

ṭ.-madı (ʿışḳ atadan ṭ.) 197r5

ṭ.-madın 197v1, 208v2

ṭ.-mış (anadan ṭ. gibi geldüm) 120v6

ṭ.-uban 129v1

ṭoġan: Doğan kuşu. ***Tas.*** Mürşid-i kâmil; tasavvuf terbiyesinden geçmiş mana elde edebilen üstün vasıflı kişi.

ṭ. 68v5, 116r6, 116r6

ṭ. (ėder) 56r3

ṭ. (edinmez) 149v5

ṭ. (ḳatında) 150r1

ṭ.-la 68v6

ṭoġanlıḳ: Doğan olma. ***Tas.*** Mürşitlik.

ṭ.-dan 116r6

ṭoġra-: Doğramak, parçalamak. ***Tas.*** Dünyevî arzuları yok etmek.

ṭ.-ram (nefsüŋ cigerin ṭ.) 129r1

ṭoġrı: Doğru, gerçek. krş. bk. **ṭoġru.**

ṭ. (yārüŋ vardur) 87v1

ṭ. (yola gelesin) 154r6

ṭ. (yolı gösteren) 141r6

ṭoġrılıḳ: Doğruluk, doğru davranma. krş. bk. **doġrulıḳ, ṭoġrulıḳ, ṭoġruluḳ, ṭoġurlıḳ, ṭoġurluḳ.**

ṭ. (mancınıġı) 199r6

ṭoġru: Doğru, müstakim, doğru yol; doğru kimse; doğrulukla, hatasız. krş. bk. **ṭoġrı.**

ṭ. 22v1, 52v4, 53v1, 54r1, 54r5, 65r2, 112v4, 131r4, 199r6

ṭ. (baḳa) 50r2

ṭ. (gelürseŋ) 33v2

ṭ. (ḥaḳ yolın ṭ. varur) 200r3

ṭ. (ḥālini yarına ḳoymaz) 53r5

ṭ. (sözi ṭ. dėyene) 70r6

ṭ. (varan) 53r2

ṭ. (varanı) 182v6

ṭ. (yol) 209v1

ṭ. (yoluŋca yüri) 174r2

ṭ.-lara 52v3

ṭ.-lara (ezel ebed ne ola) 53r3

ṭ.-ya (imrūz u ferdā birdür) 53r4

ṭ.-yısaŋ (ḳamuya ṭoġru dersin ṭ.) 53v1

ṭoġrulıḳ: Doğruluk, doğru davranma, dürüstlük, sıdk. krş. bk. **doġrulıḳ, ṭoġrılıḳ, ṭoġruluḳ, ṭoġurlıḳ, ṭoġurluḳ.**

ṭ. 52r6, 52v1, 96v2, 199r5

ṭ. (bekleyen) 65r3

ṭ. (bulınmaz ṭ. sen egriyiseŋ) 53v1

ṭ.(ġ)-a 52v4

ṭ.-da 52v5

ṭ.-dan 52v6

ṭ.-dur (dosta giden kişinüŋ ṭ. çāresi) 199r4

ṭ.-dur (ṭāʿatumuz) 177v2

ṭoġruluḳ: Doğruluk. krş. bk. **doġrulıḳ, ṭoġrılıḳ, ṭoġrulıḳ, ṭoġurlıḳ, ṭoġurluḳ.**

ṭ.(ġ)-a (işi ṭ. buyurdı) 52r5

ṭoġurlıḳ: Doğruluk. krş. bk. **doġrulıḳ, ṭoġrılıḳ, ṭoġrulıḳ, ṭoġruluḳ, ṭoġurluḳ.**

ṭ. 52v2, 54r2

ṭ. (besleyene) 33v3

ṭ. (besleyenler) 52v2

ṭ. (dirligi ebedī ḳalur) 53r1

ṭ. (ḫilʿatin gėyesin) 53v6

ṭ.(ġ)-ı (bulur) 52v4

ṭoġurluḳ: Doğruluk, doğru davranma, dürüstlük. krş. bk. **doġrulıḳ, ṭoġrılıḳ, ṭoġrulıḳ, ṭoġruluḳ, ṭoġurlıḳ.**

ṭ. (yavuz işi eyü ėder) 52v5

toḫum: (Far.) Tohum, çekirdek, tane. ***Tas.*** İnsan dünyaya gelmek.

t. (yėre t. ṣaçmış gibi) 207v6

t.-ını (bitmez yėre ṣaçar) 31v1 (toḫmını)

ṭoḳ: Tok, doymuş; dolu. ***mec.*** Yeterince nasip almış olan ve almaya devam eden.

ṭ. 74r1

ṭ. (eginleri bütün ḳarınları ṭ.) 10r2

ṭ. (ḳayġuyıla ṭ.) 33v6

ṭ. (sevgüyile ṭ.) 48r6

ṭ. (ḥaḳḳıla ṭ.) 50r3

ṭoḳsan biŋ: 90.000, doksan bin. Tas. Hz. Muhammed'in Miraç'ta Allah'la doksan bin söz konuştuğu, otuz binini halka, otuz binini irfan ehline, otuz binini de gizlediği söylenegelmiştir. (AG-1, s. 467)

ṭ. (ḥaḳ kelāmı altmış biŋ ʿāmm u ḫāṣṣ) 169v7

ṭ. (ḥaḳ kelāmını eyleyicek ḥabībile) 132v4

ṭoḳuz: 9, dokuz. 137v2 numarada geçen dokuz, Abdülbaki Gölpınarlı'ya göre dokuz kat göktür. Yedi yıldızın bulunduğu farz edilen yedi göğü, burçların, sâbitelerin bulunduğu sekizinci kat gökkaplar; bu göğe sâbiteler, burçlar göğü anlamına "Felekü's-Sevâbit, Felekü'l-Burûc" denir. Bu göğü de, içinde hiçbir şey olmayan "Felek-i Atlas" kuşatır. Dokuz gök, Tanrı'nın ilminde sabit olan "ilmî suretler"in, başka bir deyimle "Akl-ı Küll"ün, yani yaratıcı kudretin aktif kabiliyetiyle bu aktif kabiliyetten meydana gelen "Nefs-i Küll"ün pasif kabiliyetin izhar ettiği varlıklardır ve her birinin aktif ve pasif güçleri, eski deyimle akıl ve nefisleri vardır. Bunların devrinden dört unsur meydana gelir, dört unsurla dokuz gökten üç çocuk (Mevâlîd-i Selâse) belirir ki bunlar da cansızlar (Cemâdât), bitkiler (Nebâtât) ve canlılardır (Hayvanât). Hepsi on sekiz olur. Araplarda son sayı bindir; tafsil dolayısıyla her biri bin sayılır; böylece on sekiz bin âlem kabul edilir. (AG-1, s. 452-453)

ṭ. 4r3, 6r3

ṭ.-ı 137v2

ṭoḳuz aṣlan: Dokuz aslan. "Dokuz aslandan maksat dokuz kat göktür. Dokuz göğün dönmesinden dört unsur meydana gelmiştir. Dokuz unsur baba, dört unsur da ana sayılır. Dokuz gök ve dört unsurdan üç çocuk meydana gelir. Yani cansızlar, bitkiler ve canlılar." (AG-1, s. 479)

ṭ. 139r5

ṭoḳuz biŋ: 9000, dokuz bin.

ṭ. 46v2

ṭ.-dür (nefsüŋ ḥaşerātı) 5v2

ṭol-: Dolmak, kaplamak, yayılmak; doldurmak; bitmek, sonlanmak; tamamlanmak; belirsiz olmak; toplanmak, kalabalık duruma gelmek.

ṭ.-ası (degül) 112r2

ṭ.-asın 25v4

ṭ.-dı (āvāzesi ṭ.) 153v2

ṭ.-dı (dost ʿışḳdan ʿālem ṭ.) 191r1

ṭ.-dı (göŋlümüz ṭ.) 121r6

ṭ.-dı (ġulġule ṭ.) 17r5

ṭ.-dı (ḳadeḥi ṭ.) 125r4

ṭ.-dı (nūr ṭ.) 154r2, 155r4

ṭ.-dı (peymānesi ṭ.) 81r5
ṭ.-duḳ (aḳduḳ deŋize ṭ.) 161v5
ṭ.-dum (ʿāleme ṭ.) 168v4
ṭ.-dum (yėre göge ṭ.) 196v4
ṭ.-ıcaḳ (nūrıla ṭ.) 75v4
ṭ.-madın (gökler melā'ik ṭ.) 120r2
ṭ.-madın (yėr gök ḫalāiḳ ṭ.) 132r6
ṭ.-maz 156v4
ṭ.-mış (ḥavṣalası ʿışḳıla ṭ. durur) 158r3
ṭ.-mış (içüŋ şirkile ṭ.) 15r5
ṭ.-mış (ḳayġu yaşıyıla gözi ṭ.) 16v4
ṭ.-mış (oḳa) 63r2
ṭ.-mış (yıḳılmış sinleri ṭ.) 144v2
ṭ.-mışdur (dimāġum ṭ.) 172r3
ṭ.-updurur (şeyṭānlar ṭ.) 89v3

ṭolaş-: İlişmek, sataşmak.
ṭ.-ur (kendü fiʿli kendüye ṭ.) 33r3

ṭoldur-: Doldurmak, dolu hâle getirmek, dolgunlaştırmak, olgunlaştırmak.
ṭ. (ʿışḳ şarābından ḳadeḥi ṭ.) 193r4
ṭ.-asın (ʿāleme āvāzesin ṭ.) 208v3
ṭ.-madın (bardaġuŋ ṭ.) 112r2
ṭ.-up (gözüme ṭopraḳ ṭ.) 210r3
ṭ.-ur (tecellīyile ṭ.) 202r5

ṭolı: Dolu. krş. bk. **ṭolu.**
ṭ. (ʿışḳ erinüŋ göŋli ṭ.) 92v5
ṭ.-dur (ḥaḳ cihāna ṭ.) 96r6

ṭolın-: Dolunmak, toplanmak, tamamlanmak. ***mec.*** Olgunlaşmak.
ṭ.-ımadum 24v6

ṭolu: Dolu, dolmuş, kaplı, doldurulmuş. krş. bk. **ṭolı.**
ṭ. (ġaybet ḳoyanuŋ ḫaznesi ṭ.) 44v2
ṭ. (göründi) 90v1
ṭ. (peymāne ṭ. geldi) 191v3
ṭ. (yer gök ṭ. dīdār durur) 94v3
ṭ.-dur 130r7
ṭ.-dur (göŋlüm gözüm ʿışḳdan ṭ.) 86v5
ṭ.-dur (iki cihān ḥaḳ ṭ.) 78v4, 93v6
ṭ.-dur (ḳāl ṭ.) 24r3
ṭ.-dur (ṣadefler dür ṭ.) 18r1

ṭolu ṭolu: Dolu dolu, iyice doğmuş, tamamen dolu.
ṭ. (badyalar ṭ. içelüm) 95r3

ṭon: Elbise, kılık kıyafet, renk. krş. bk. **don.**
ṭ. (vėrür) 35r1
ṭ.-a (ḳan bulaşıcaḳ) 67v3
ṭ.-ı 173r6
ṭ.-ıdur (ʿışḳ ṭ.) 100r5
ṭ.-ın (kefen ṭ.) 128r3
ṭ.-ını (tevḥīd ṭ. geyen) 94v2
ṭ.-lar (ḥarīr ṭ. geyer) 8v3
ṭ.-lar (yeşil ṭ. geyesin) 156r2
ṭ.-um (beş ḳarış bez durur ṭ.) 147r4

ṭonan-: Süslenmek, giyinip kuşanmak. krş. bk. **donan-**
ṭ.-asın (yeşil ṭonlar geyesin ṭ.) 156r2
ṭ.-up (gök ṭ.) 173r6

ṭonat-: Süslemek, giydirip kuşatmak.
ṭ.(d)-an (yaz yaradup yėr ṭ.) 141r2

ṭonlu: Elbiseli, hazır, hazırda bekleyen.
ṭ. (ṭururlar) 6r5
ṭ. durur 7v4

ṭop: Top, çevgân topu. ***Tas.*** İnsan, âşık. "Dostun çevgânı onu nereye gönderirse başsız ve ayaksız bir

hâlde oraya yuvarlanan âşık.” (İMB, s. 153)

ṭ. (başumı ṭ. eyleyüp) 138r6

ṭ. (uran) 71v5

ṭ.-ı 71v5

ṭopraġ: Toprak. krş. bk. **ṭopraḳ.**

ṭ. 2r1

ṭ. (ḳara ṭ. ėde) 95v2

ṭ.-a 133v1

ṭ.-a (bir avuç ṭ.) 210r5

ṭ.-a (dökilür) 69v3

ṭ.-a (düşe) 175v4

ṭ.-a (ḳara ṭ.) 144r6

ṭ.-a (tenini ṭ. ṣalmış) 144v6

ṭ.-a (yüzin ursun) 151v2

ṭ.-a (yüzini ṭ. sürsün) 100r2

ṭ.-ı 2r2, 63v3, 189v5, 203v6

ṭ.-ıla 2r3, 2v5, 4r1, 4r5, 4r11

ṭ.-ısa (döşegüm ṭ.) 134v3

ṭ.-iken (cān vėrdüŋ) 186r4

ṭ.-um 202v2

ṭ.-umdan (ṭurıgelem) 128r3

ṭ.-uŋ (cevherini ḥażrete ėrgürdüm) 196r3

ṭ.-uŋ (ḳara ṭ. altında) 144v5

ṭopraḳ: Toprak. Toprak, eşyayı sabit ve aşağıda tutar. ***Tas.*** Alçakgönüllülük. krş. bk. **ṭopraġ.**

ṭ. 3v9, 28v5, 63v1, 107r4, 144v1, 156v5, 186r1, 186v7,

ṭ. (çüriyüben ṭ. olam) 205v5

ṭ. (eren yolında ṭ. ol) 87r4

ṭ. (erenlere ṭ. yüzi) 61v6

ṭ. (erenlere ṭ. yüzüm) 58v6

ṭ. (gözüme ṭ. ṭoldurup) 210r3

ṭ. (olup) 188r6

ṭ. (ser-māye bir avuç ṭ.) 151v7

ṭ. (ṭaş u ṭ.) 28v2

ṭ. (üstüme ṭ. eşdiler) 125v4

ṭ. (yüzüŋ ṭ. eylegil) 87v5

ṭ.-da (ṣuda ṭ. mısın) 156v5

ṭ.-da (ṣūret ṭ. ḳalur) 66v2

ṭ.-da (yatursam) 128r2

ṭ.-dan 158v3

ṭ.-dan (bir avuç ṭ.) 186v4

ṭ.-dan (var eyledi) 186v3

ṭ.-dur 196r3

ṭ.-lar (ḳuçmış yatur) 149v6

ṭopṭolı: Dopdolu, her yeri kaplamış. krş. bk. **ṭopṭolu.**

ṭ. (ol velī yėrde gökde ṭ.) 203r3

ṭopṭolu: Dopdulu, çok dolu, tamamen dolu. krş. bk. **ṭopṭolı.**

ṭ. 57v7, 185r5

ṭ. (ʿömrüŋ oḳ bigi yay içinde ṭ.) 63r2

ṭ.-dur (göŋlüŋ evi ḥaḳ varlığı ṭ.) 121r1

ṭortusuz: (Far.+T.) Tortusuz, çökeltisiz, posasız, arınmış.

ṭ. (yaġdur ṭarīḳat) 91v3

ṭoy-: Doymak, yeter bulmak, kanmak, tatmin olmak.

ṭ.-amaz (baḳubanı ṭ.) 98v5

ṭ.-dı 10r5

ṭ.-mayasın (sen ayruḳ yėdügile ṭ.) 51r4

ṭ.-up (eli ṭ.) 40v6

ṭoyla-: Ziyafet vermek, yedirip içirmek, ağırlamak.

ṭ.-yan (nefsi ḥarāmla ṭ.) 115v6

toz: Toz, zerre, parça.

t.-ı (belürmez) 27v1

t.-ı (ʿışḳ t.) 40r2

t.-ından (gevherüŋ t.) 152v2

t.-ını 41r2, 161r3

toz-: Toz hâlinde savrulmak, tozu savrulmak, toz gibi savrulmak.

t.-aram (kül oldum t.) 119r4

ṭudaş: Yakın, komşu, muttasıl. (DLT, ṭuṭaşı, ṭutşı, ṭutçı) krş. bk. **ṭuṭaş.**

ṭ. (oldı) 184v12

ṭūfān: (Ar.) Tufan, Nuh Tufanı. Nuh peygamber zamanında dünyayı kaplayacak şekilde yağan çok şiddetli yağmur. ***Tas.*** Şiddet ve hücum. (SCS, s. 487); sülûk esnasında vücutta meydana gelen manevi değişme ve başkalaşmalar. (MT-1, s. 146)

ṭ. (olam) 140v4

ṭ. (veren) 135r5

ṭ.-dayıdum 118r5

ṭ.-içün 133v6

ṭuġyān: (Ar.) Taşma, taşkınlık, azgınlık, coşkunluk; haddini aşma.

ṭ. (olam) 140v4

ṭūl: (Ar.) Uzunluk, boy.

ṭ. (-ı emel defterin dürmeyen) 74v4

ṭuman: Duman. ***mec.*** Engel.

ṭ. (boz busaruḳ ṭ.) 141r4

tunç: Tunç. ***mec.*** Maddî değer.

t.(c)-ındayuz 96r4

ṭūr: (Ar.) Tur dağı, Hz. Musa'nın vahiy ve tecelliye mazhar olduğu dağ, Sina dağı. ***Tas.*** İlahi feyiz ve tecellilerin müşahede edildiği yer; İslama açılan göğüs; Allah'ın tecelli ettiği insan gönlü.

ṭ. 120v2, 169v6

ṭ. (eyleyem) 144r2

ṭ. (ṭaġı) 195v1

ṭ. (ṭaġında) 122r3

ṭ.-a 177r5, 187r5

ṭ.-a (mūsā'yla ṭ. çıḳdum) 133v5

ṭ.-da 144r2

ṭ.-ı (miʿrāc u ṭ. bulasın) 30v1

ṭur-: Ayağa kalkmak, kıyam etmek; vazgeçmek, geri durmak; kurulmak, yapılmak; bağlanmak, kendini vermek, mülazemet etmek, yerleşmek; karşı durmak, karşı koymak, dayanmak; durmak, beklemek; karar vermek.

ṭ. 83v2, 83v2, 83v3, 83v4, 83v5, 83v6, 84r1, 84r2, 84r3, 84r4, 110v1, 135r6, 203v1

ṭ. (erte namāzına ṭ.) 174r4, 174r4, 174r5, 174v2, 174v4

ṭ. (ėrte namāzına ṭ.) 174r6, 174v1, 174v3

ṭ. (ḳamulardan aşaġa ṭ.) 83r2

ṭ.-a 11v1

ṭ.-a (ırılmadın ṭ.) 6r1

ṭ.-a (ʿışḳ oḳına kimdür ṭ.) 171r2

ṭ.-a (ḳarşu ṭ.) 177r6

ṭ.-a (ḳarşuŋa ṭ.) 204v7

ṭ.-a (yerden ṭ.) 61r6

ṭ.-am (ḳavī ṭ.) 123v6

ṭ.-amaz (ḳarşu ṭ.) 20r5

ṭ.-an (aşaġa ṭ.) 18r6

ṭ.-an (bir naẓarda dünye ṭ.) 130v7

ṭ.-an (ḳāim ṭ.) 94v2

ṭ.-an (ḳayyım ṭ.) 141v2

ṭ.-an (ṭāʿata ṭ.) 57v4, 75v3

ṭ.-ana 104r6

ṭ.-anı 94r5

ṭ.-anuŋ (ṣabırda ṭ.) 30v4

ṭ.-ası (ḳarāra ṭ.) 201v2

ṭ.-dı 135r6, 195r5

ṭ.-dı (ṭapuya ṭ.) 9v2

ṭ.-duġı (ḳāim ṭ.) 179r3

ṭ.-duġı (ṣaf ṣaf ṭ.) 171r5

ṭ.-duŋ 25v6

ṭ.-ġıl 83v6

ṭ.-ġıl (ḳapuda ṭ.) 12r5

ṭ.-ġıl (ṭapuda ṭ.) 12r5

ṭ.-ıcaḳ (yėr üstine gök ṭ.) 135r5

ṭ.-ıgeldi 186r2, 187r3

ṭ.-ıgelem (ṭopraġumdan ṭ.) 128r3

ṭ.-madı 9r2, 185v6

ṭ.-madın 10r4, 133v4

ṭ.-maḳ 63r2

ṭ.-maḳ (ẖām endīşelerde ṭ.) 13v2

ṭ.-masun (yüksek yerde ṭ.) 165r6

ṭ.-mayan 6v6, 74v6

ṭ.-maz 43v6, 101r1

ṭ.-sun 100r2

ṭ.-ugelicek 58r3

ṭ.-up 108v4

ṭ.-up (ḳarşu ṭ.) 173r6

ṭ.-ur 11v3, 36v3, 79r2, 86r5, 158r7

ṭ.-ur (ḳarşu ṭ.) 22r4

ṭ.-urdı (ṣabırla ṭ.) 28r6

ṭ.-urısam (düşüp ṭ.) 131v6

ṭ.-urlar 11r4, 11r4

ṭ.-urlar (ṭonlu ṭ.) 6r5

ṭ.-ursa 112r2

ṭuraḳ: Durak, yerleşilen yer, yurt. krş. bk. **duraḳ.**

ṭ. (ėdindi) 103r2

ṭ. (ėdindüŋ) 128v2

ṭ. (göŋüldedür ḥaḳḳ'a ṭ.) 93r6

ṭ. (sensin cānlara ṭ.) 178v7

ṭ.-ı (göŋüldedür dost ṭ.) 193v4

ṭ.(ġ)-ı (göŋül dost ṭ.) 64r3

ṭ.(ġ)-ı (ḥaḳ ṭ. göŋülde) 201v5

ṭ.(ġ)-um 58v5, 171v2

ṭurıl-: Saflaşmak, berraklaşmak. krş. bk. **ṭurul-**

ṭ.-a (bulanmadın ṭ.) 167v4

ṭurmaz: Durmadan, sürekli.

ṭ. 10r6

ṭurul-: Saflaşmak, berraklaşmak. krş. bk. **ṭurıl-**

ṭ.-a (bulanmadın ṭ.) 167v5

turvanda: (Far.) Turfanda. ***mec.*** Yeni ortaya çıkan ve ender olan şey.

t.-dan 76v4

t.-dur (sözüm t.) 76v3

ṭuş: Karşı, hiza; denk, benzer, eş, aynı derecede, akran.

ṭ. (eyledi) 191v1

ṭ. (eyleyem) 134v5

ṭ. (olan) 57v5, 185r4

ṭ.-ı (deki ṭ.) 191r2

ṭut-: Tutmak; farzetmek, saymak, düşünmek; sıkıca yapışmak; zapt etmek, canını almak; yapmak, amel etmek; sabit kılmak; kaplamak; alıkoymak, gitmeğe bırakmamak,

engel olmak; çevirmek, yönelmek, meyletmek, teveccüh etmek; karşısına koymak, tayin etmek; yakalamak, elde etmek; etkisi altına almak, istila etmek, esir etmek. krş. bk. **dut-**

ṭ. 42v1, 62v3, 62v3, 62v4, 62v5, 63r1, 63r2, 63r3, 63r4, 63r5,

ṭ. (erenler etegin ṭ.) 202r1

ṭ.-a (ʿazrā'īl ine ṭ.) 175v5

ṭ.-a (düpdüz ṭ.) 170v2

ṭ.-a (ʿışḳ etegin ṭ.) 72r6

ṭ.-agelene (dirlik ṭ.) 77v6

ṭ.-alum (işüŋ ḳolayın ṭ.) 96v4

ṭ.-am (gözüm yüziŋe ṭ.) 132r1

ṭ.-an (cānın dirīġ ṭ.) 127v4

ṭ.-ar (boyun ṭ.) 56v4

ṭ.-ar (dėdügin ṭ.) 29v1

ṭ.-arsın (daḳ ṭ.) 103r4

ṭ.-dı 8r3, 16r1, 18r4, 36v2, 79r2

ṭ.-dı (adı ʿālemi ṭ.) 186v6

ṭ.-dı (cihānı ṭ.) 207r2

ṭ.-dı (yüzin ṭ.) 61r3, 195r5

ṭ.-duġı 63v4

ṭ.-dum (yüzüm ṭ.) 61r1

ṭ.-maġa 56r3

ṭ.-maġa (cānın ṭ.) 56v3

ṭ.-maḳ (ʿışḳ etegin ṭ.) 59r5

ṭ.-mayalar (şeyṭāndan ṭ.) 91v5

ṭ.-mayan (dīn ṭ.) 65v2

ṭ.-mayasın (gümān ṭ.) 38r3

ṭ.-up 17v1, 33r4

ṭ.-up (almış) 22r5

ṭ.-up (buyruġın ṭ.) 108v3

ṭ.-up (ḳılavuz ṭ.) 124r3

ṭ.-up (sözüm ṭ.) 21r1

ṭuṭaş: Yakın, komşu, muttasıl. (DLT, ṭuṭaşı, ṭuṭşı, ṭuṭçı) krş. bk. **ṭudaş.**

ṭ.-am 171v5

ṭutıl-: Tutulmak, yakalanmak, ele geçirilmek. krş. bk. **ṭutul-**

ṭ.-an (ṭuzaġa ṭ.) 90r4

ṭutsaḳlıḳ: Tutsaklık, esaret.

ṭ. 119r3

ṭutul-: Tutulmak, alıkonulmak, gitmeğe bırakılmamak, engel olunmak; kapılmak, etkisi altına girmek; riayet edilmek. krş. bk. **ṭutıl-**

ṭ.-dı 36v3

ṭ.-mayasın (kibre ṭ.) 16r2

ṭ.-maz (ḳulaḳ ṭ.) 206v7

ṭuy-: Duymak, sezmek, fark etmek, hissetmek; şuûruna varmak, anlamak, nasiplenmek, önem vermek; öğrenmek, haber almak, işitmek. krş. bk. **duy-**

ṭ.-amaz 98v3

ṭ.-an (dirligi ṭ.) 180r3

ṭ.-an (ḥaḳḳı ṭ.) 50r3

ṭ.-an (maʿnā ṭ.) 111v4

ṭ.-an (sırrı ṭ.) 127r4

ṭ.-ana 49r4

ṭ.-anlara (ḥaḳḳ'ı ṭ.) 42r5

ṭ.-anlara 41r4

ṭ.-ar 69v3

ṭ.-ar (cān rāzını cān ṭ.) 79v6

ṭ.-ar (maʿnādan ṭ.) 70r1

ṭ.-ar (sırrumı ṭ.) 130v6

ṭ.-arısa (maʿnā ṭ.) 165r5

ṭ.-arısaŋ 59r6

ṭ.-arısaŋ (ḳıymetin ṭ.) 91v4

ṭ.-asın (ḥaḳḳ'ı ṭ.) 13r6

ṭ.-asın (erenler sırrını ṭ.) 155v4

ṭ.-ayıduŋ (sözi ṭ.) 69v5

ṭ.-dı (ʿışḳuŋ ṭ. cānum) 153r5

ṭ.-duŋ 186r3

ṭ.-duŋsa (sözden ṭ.) 188v2

ṭ.-maduŋsa (ʿışḳdan es̱er ṭ.) 69v4

ṭ.-maz (münkir kişi ṭ.) 196r4

ṭ.-mış 52r1

ṭuyūr: (Ar.) Kuşlar.

ṭ. (vuḥūş u ṭ.) 86r2

ṭuz (1): Tuz. Metinde tuzlu suda yıkanmak kastedilmiştir.

ṭ. (içine düşdi göŋül) 114r6

ṭuz (2): Güzellik, şirinlik. krş. bk. **duz.**

ṭ.-ını (ḳılıncı ṭ.) 189r1

ṭuzaḳ: Tuzak, kapan, fak. krş. bk. **duzaḳ**

ṭ.(ġ)-a (ṭutılan naḫcīr) 90r4

ṭ.-dur (uçmaḳ ḫod bir ṭ.) 56v3

ṭ.(ġ)-ın (ṭutsaḳlıḳ ṭ.) 119r3

ṭ.(ġ)-umdan (şeş) 209r4

türāb: (Ar.) Toprak.

t. 140r4

tüt-: Tütmek, duman olup gitmek.

t.-e (deri yana süŋük t.) 61v2

tütün: Duman. krş. bk. **dütün.**

t.-inden (ʿışḳ odınuŋ t. yūnus'uŋ beŋzi ṣarara) 171r6

U

u: (Far.) ve, ile. krş. bk. **ü, vü, ve.**

u. 2r1, 2r1, 2v5, 3r1, 6r3, 9r5, 9v4, 9v6, 11r6, 15r5, 16v3, 17r5, 23r4, 24r2, 25v5, 25v5, 25v6, 28r4, 28v2, 29v6, 30v1, 32r2, 35r2, 41r3, 44r4, 44v5, 45v4, 45v5, 46v2, 47r3, 53r4, 57r6, 57v7, 60r4, 61r2, 61r5, 63v1, 67r4, 70r2, 71v3, 72r3, 72r3, 72r4, 72v2, 75r5, 75v2, 77r3, 78v4, 79r6, 83r3, 83r6, 84r1, 86r2, 86r3, 86r5, 88v2, 88v3, 88v6, 89r1, 91r3, 96r4, 97r5, 98r4, 98r6, 100r5, 101v5, 102r2, 102r3, 103r6, 103v4, 103v6, 104v3, 105r3, 107r4, 107v1, 109v4, 111r3, 112v6, 113v5, 119r1, 123r7, 127r4, 129r2, 129r5, 129r5, 129v1, 131r3, 138r4, 139r4, 139v5, 140r4, 140r4, 140r6, 140v1, 140v1, 140v3, 141v7, 142v4, 144v4, 145v4, 155r5, 155r6, 156v5, 157r5, 159v5, 160v2, 160v2, 161v4, 166r6, 166v1, 167r2, 167r2, 169r2, 169v6, 170r2, 170r5, 170r7, 170v4, 171v2, 173r3, 173r4, 173v1, 174v6, 179v5, 179v5, 181r1, 185r5, 185v5, 188v1, 198r6, 203v6

ʿucb: (Ar.) Kendini beğenmişlik, kibir, gurur.

ʿu.-ile (ḳalasın) 12r6

uç: Uç, son, kenar; nihayet, netice; amaç.

u.(c)-ı (iş u.) 23v2

u.(c)-ı (ṣoŋ u.) 63r5, 87v3, 194r3

u.(c)-ı (sözüm u.) 46r4

u.(c)-ı (tevbe u. ḳutlu oldı) 207v2

u.(c)-ındaġı (ʿışḳ urġanı u.) 132r5

u.(c)-ını (teslīmüŋ u. dutup) 91v2

uç-: Uçmak; yönelmek, ilerlemek; ayrılmak. ***Tas.*** Hak yolunda ilerlemek; ilim, feyiz almak.

u.-am (melekler mülkine u.) 139v4

u.-amaduŋ (dostdan yaŋa u.) 103v3

u.-an (dostdan yaŋa u.) 59r1

u.-an (ḳuşlar) 158r7

u.-ar 209r5

u.-ar (ḳanadlandum u. oldum) 145v2

u.-duḳ 161v1

u.-dum (yuvadan u.) 136r2

u.-ıcaḳ (cān bedenden u.) 161r2

u.-mış (ḳafeṣden ḳuş u. gibi) 207v5

u.-uban (dosta gitmege) 56r2

uçar: Uçan.

u. (kuşlar) 197v6

u. (ḳuşlar gibi) 9r3

uçmaġ: Cennet. krş. bk. **uçmaḳ.**

u. 146r3

u. (sekiz u. ėde) 95v3

u.-a (baḳmaz) 41r3

u.-a (dartarlar) 4r7

u.-ı 56v6

u.-ın (ʿāşıḳ mı dėrem ben aŋa teŋri'nüŋ u. seve) 56v3

u.-ın (sekiz u.) 133v2

u.-ına (ḳoy) 128v1

u.-içün (ārzūm yoḳdur u.) 146r3

u.-içün (hīç ārzūm yoḳ u.) 146r1

u.-içün (ṭāʿat ḳılan) 65v2

u.-um 146r3

u.-uŋ (sekiz u. ḥūrīsi) 58r6

u.-uŋı (ʿarż eyleme) 146r1

uçmaḳ: Cennet. krş. bk. **uçmaġ.**

u. 3v8, 60v6, 84r3, 116r1

u. (ẖod bir ṭuzaḳdur) 56v3

u. (neme gerek) 146r2

u. (sekiz u.) 122r3, 125v5, 153r3

u.-da 4r1, 84r3, 88r1, 115v4, 134v2

u.-da (bize u. kevs̱er gerekmez) 95r2

u.-da (buġday yėdi) 91v5

u.-da (gezeriken) 149r5

u.-da (olasılardur) 4r11

u.-da (rıḍvāndayıdum) 132v5

u.-dan (sürilüp geldüm) 133v4

uçun-: Korkudan sararmak, rengi uçmak, beti benzi gitmek.

u.-ur (uçan ḳuşlar u.) 158r7

ud: Hayâ, ar, edep, hicap, utanma, utanç, utanılacak şey; şeref, onur.

u. 24v3

uġra-: Uğramak, tesadüf etmek, rastlamak, rastgelmek.

u.-maz (rūzigār u. ʿışḳa) 72v2

u.-r (yol ṣabra u.) 30r2

u.-rısa (cevr ü cefā u.) 110r1

u.-sam (gence u. dėyen) 151v4

u.-yan (duzaġa u.) 151v1

u.-yısar 115v1

uġrat-: Uğratmak, maruz kılmak, duçar etmek.

u.-ma (saŋa u. kibrüŋ endīşesin) 11v5

ulaş-: Ulaşmak, erişmek yetişmek, kavuşmak, birleşmek, birleşip yapışmak.

u.-aldan (dost ʿışḳa u.) 60v2

u.-aldan (dosta u.) 73r2

u.-dı (ʿaḳla u.) 26v6

u.-dı (cānı cisme u.) 2v1

ulaşdur-: Ulaştırmak, eriştirmek, bağlamak, bitiştirmek, birleştirmek, ilhak etmek.

u. (nefs-i cüz'ī varlığın ʿaḳl-ı külle u.) 99r6

ulı: Şerefli, saygıdeğer; büyük, yüce, ulu. krş. bk. **ulu.**

u. (ʿarşdan u.) 74r4

u. (dirlik gerek) 49r4

u.-dur (ʿarşdan u.) 87r4

ulu: Ulu, çok, büyük; büyüklenme; yüce, saygıdeğer, pek önemli, ulu kimse; önder. krş. bk. **ulı.**

u. 72v4, 73r2

u. (bāṭını ʿarşdan u.) 198r1

u. (cān bir u. kimsedür) 73v6

u. (deŋiz) 135r5

u. (devlet olur) 88v1

u. (dīvāndayıdum) 118r3, 132v1

u. (dört u. ḳapu gerek) 183r4

u. (dükkān oldum) 121v1

u. (fiġān ola) 61v2

u. (ḫānedāndayıdum) 120r3

u. (ʿışḳ bir u. ḫilʿat durur) 206r6

u. (kişidür) 16v2

u. (maḳāmdayıdum) 132v3

u. (oġlı ṭamaʿ) 6r4

u.-dan (ʿışḳ bir u. naẓardur) 206r7

u.-lar 75r6, 92r3

u.-larıdur 8r1

u.-laruŋdur 10v6

u.-muza (baş indür) 178r3

u.-muza (şākirüz u.) 178r5

u.-ŋuz 7v6

u.-sı 80v2

u.-sı (dīn u.) 71v4, 103v5

u.-sı (yoluŋ u.) 40v6

u.-ya (ėrdüŋise) 107r2

ulu-: Ulu olmak, ululanmak, üstün olmak, yüceltilmek, aziz kılınmak.

u.-yısar (naṣībi ṣabr olanlar u.) 28r5

um-: Ummak, beklemek, temenni etmek.

u. 68v6

u.-arıdum 188r5

u.-arsaŋ (ḫilʿatı u.) 12r5

ʿummān: (Ar.) Çok büyük engin deniz, okyanus. ***Tas.*** Uçsuz bucaksız ilim ve feyiz denizleri; Hakk'ın sonsuz sıfatlarının ve zatının makamı; vahdet-i vücud.

ʿu. (benem) 141v2, 160r6, 160r6

ʿu. (olam) 138v1

ʿu.-a (bir ḳaṭreyem) 160r6

ʿu.-da 93v3

ʿu.-dadur 93v2

ʿu.-dan (deryā-yı ʿu.) 73v2

ʿu.-dan (ṭaşup geldüm) 124v3

ʿu.-dayıdum (deryā-yı ʿu.) 132r4

uŋat: Onat, doğru, uygun, iyi, mükemmel, layıkıyla, tamam.

u. (gör) 13r2

unıt-: Unutmak. krş. bk. **unut-**

u.(d)-a (işmar u. mısın) 156v4

u.(d)-a (şekerini u.) 57v5

u.(d)-a (teşvīşi u.) 190v4

u.(d)-ayıdı (sāzını u.) 189v1

u.(d)-ur (cānın u.) 158v6

u.(d)-ur (kendin u.) 50v1

unıdıl-: Unutulmak.

u.-up (ḳalam) 147r4

unut-: Unutmak. krş. bk. **unıt-**

u. (bilüŋi u.) 19v1

u.(d)-an (buşu u.) 22v2

u.(d)-an (ḳullıḳ u.) 25v1
u.-dı (emāneti u.) 188r1
u.-dı (ḥaḳḳ'ı u.) 22r4
u.-dı (kendözin u.) 61r3
u.-duŋ (ḳıyāmeti) 199v5, 204v5
u.-duŋ (seni u.) 47v4
u.-duŋuz 150v3
u.-ma 113v3
u.-ma (ʿaraṣātı u.) 205r2
u.-maya 57v3
u.-mayalar 92r1
u.-mışam (ben beni u.) 88r3
u.-sun 99v6
u.(d)-up 57v4

unutdur-: Unutturmak.
u.-ur (seni u. mı oḳuduġuŋ) 23v6

ur-: Vurmak; giyinmek, takmak; sürmek; koymak; üfürmek, ses çıkarmak; yağmalamak; yaralamak, zarar vermek, batırmak.
u. (edeb tācın başuŋa u.) 83r2
u. (oda u.) 83r6
u.-a (boynına zencīr u.) 38r4
u.-a (elini u.) 171r2
u.-a (gül-bengini u.) 182r3
u.-a (mevc u.) 123v6
u.-a (pençe u.) 170v7
u.-a (ṣūr u.) 113v4
u.-a (ṣūrın u.) 61r6
u.-a (ṣūrını u.) 173v6
u.-a (terkin u.) 88v2
u.-am (boynın u.) 120v3
u.-am (minber u.) 102r2
u.-am (nefs evini u. yıḳam) 134v4
u.-an (altūn u.) 135r7
u.-an (bünyād u.) 141v2
u.-an (demin u.) 130v3
u.-an (ḳaṭre u.) 130v7
u.-an (nevbetin u.) 131r1
u.-an (ṭop u.) 71v5
u.-dı (bünyād u.) 172r5
u.-dı (ıldurum u.) 37v3
u.-dı (terkin u.) 40v1
u.-dı (yėre u.) 187v3
u.-dı (yėre yüz u.) 38v5
u.-dılar (beşige u.) 114r6
u.-dılar (ṣuyum u.) 125r7
u.-duġı (mevc u.) 179r3
u.-dum (ʿaṣāŋa u.) 22r4
u.-dum (çöksü u.) 131r2
u.-dum (ḳılıç u.) 118v3
u.-dum (seyrān u.) 172r2
u.-dum (tācı u.) 118v2
u.-dum (terkini u.) 153r5
u.-duŋ (rıḥlī u.) 25v6
u.-duŋısa (terkin u.) 103r5
u.-ġıl (ṣayḳal u.) 45r5
u.-ġıl (terkin u.) 107r3
u.-ıcaḳ (mevc u.) 135r5
u.-ıcak (ṣūrın u.) 58r3, 111r4
u.-ıgelem (ʿışḳ nefesin u.) 128r2
u.-maġa (elin u.) 38v1
u.-maḳlıġa 200v3
u.-mayan (odın u.) 75r2
u.-mayasın (īmānuŋ u.) 183v3
u.-maz (dem u.) 43v5
u.-sa (elin u.) 177r6
u.-sun (ṭopraġa yüzin u.) 151v2
u.-uban (çarḫ u.) 141r1
u.-up (ḳulaḳ u.) 84r1

u.-up (mevc u.) 136v4

u.-up (yüzin yėre u.) 64v1, 144r3

u.-ur (terkin u.) 184v3

u.-ur (terkini u.) 36v3

u.-ur (yol u.) 21v1

u.-urlar (yol u.) 11r4

u.-urlar (zindāna u.) 7v5

urġan: Urgan, halat, kalın ip; asılma cezası.

u.-dayıdum (manṣūr'la u.) 118v2

u.-dur 6r2

u.-ı (ʿışḳ u. ucındağı ḳandıldağı cāndayıdum) 132r5

u.-ın (boynına dār u. daḳan) 129v2

urıl-: Vurulmak, üfürülmek; söylenmek, ifade edilmek, beyan edilmek. krş. bk. **urul-**

u.-a (ṣūrı u.) 170r5

u.-ur (ḳāl u.) 113v1

urul-: Vurulmak, çarpılmak; konulmak; yapılmak. krş. bk. **urıl-**

u.-dı (ḍarb u.) 36v1

u.-dı (mühr u.) 37v4

u.-madın (bünyād u.) 118v5, 119r1, 132r6

uruşġan: Vuruşan, çarpışan, mücadele eden.

u. (olur) 89v2

ʿuryān: (Ar.) Çıplak. ***Tas.*** Zahirindeki ve bâtınındaki her şeyi boşaltmak, arınmışlık.

ʿu. (eyleyem) 120v6

ʿu. (giderüz) 108r3

ʿu. (olup gir yola) 99r1

ʿu. (yüri) 99r4

uş: Akıl, fikir; evrene ve insanlığa faydalı olan akıl. (DLT, uṣ: Hayır ve şerri ayırt ediş.)

u.-ıla (sözüŋ u. düşürgil) 95v1

u.-ṣum (ʿaḳlum aldurdum) 157r4

u.-ṣumı (ʿaḳlumı aldı) 185r1

u.-ṣuŋ (ne u. var) 15r4

uşan-: Usanmak, bıkmak, bezgin olmak.

u.-a (ḳardaş ḳardaşdan u.) 111r7

u.-ası 203r1

u.-ayın 153r4

u.-dum (ikilikden u.) 155r3

u.-dum (yaz u ḳışdan u.) 155r5

u.-ma 19v5

u.-mazlar 169r2

uşaŋ: Gafil, gevşek, tembel; isteksiz.

u. (dutma) 82v7

u. (olma) 31r2

uşlu: Akıllı, akıl sahibi.

u. 24v5, 200r1

u.-lar 97r2

u.-yısa 87r3

u.-yısaŋ 19v1

ustā-bān: (Far.) Usta, yapıcı.

u.-ını (bulursaŋ) 83r4

uṣūl: (Ar.) Yol, yöntem; kural, kaide; adap, erkân, tasavvufun temelleri.

u. 89r3, 184r6

u. (içinde uṣūl) 112v2

u. (ʿilm ü u.) 76r1

u. (uṣūl içinde u.) 112v2

uş: İşte, şimdi.

u. 3r4, 8v2, 20v6, 23v2, 23v2, 29r4, 60r3, 60r4, 71v2, 100r6, 113v3, 118v4, 119r4, 120r7, 121r1, 125r6,

134r1, 135r2, 140v3, 142v5, 145v3, 157r1, 161v4, 171v4, 172r5, 177v6, 194v5, 204v2, 209v1

uşan-: Kırılmak, parçalanmak, ufalanmak, dağılmak, kopmak, toz hâline gelmek.

u.-asıdur 70v3

uşat-: Parçalamak, ufaltmak.

u.(d)-a 15v1

u.-dı 21v5

u.-dı (fitne ḳabın u.) 116v6

ʿuşşāḳ: (Ar.) Âşıklar.

ʿu.-a (ḳur'ān mısın) 158r6

utan-: Utanmak, mahcup olmak, sıkılmak.

u.-asıdur 70r6

u.-madın 139v2

u.-ur (ay doġmaġa u.) 158v2

utlu: Utangaç, mahcup.

u. (oldı) 207v1

uy- (1): Uymak, izinden gitmek, yolundan gitmek, peşinden gitmek; kanmak; tâbi olmak, boyun eğmek.

u. (ʿaḳla u.) 39r5

u.-an 11v2, 83r5

u.-an (olısar) 92r6

u.-anı (dīne u.) 184v5

u.-anlaruŋ (nefsine u.) 199v1

u.-arısaŋ (ʿışḳa cāndan u.) 59r6

u.-arısaŋ (nefsüŋe u.) 203v2

u.-arsaŋ 39r5

u.-arsaŋ (kibre u.) 11v5

u.-asın 13r6

u.-duġı 100v5

u.-ma (nefs dilegine u.) 203v1

u.-maz (göçmege ḳonmaġa u.) 56v5

u.-mış (ġaybete u.) 51v6

u.-up 21r1

uy- (2): Uymak, uygun düşmek.

u.-ıvermez 47r5

u.-maz 53r5

uyaḳ- (1): Bağlanmak, uymak, dönmek, bitişmek. (DLT, uy-)

u.-dı (cānı u.) 193r2

u.-dı (ḥaḳ yolına u.) 127r4

u.-maġa (aṣlına u.) 57r1

uyaḳ- (2): Gurup etmek, batmak.

u.(ġ)-am (yüz biŋ kez ṭoġam u.) 127v6

uyan- (1): Uyanmak; farkına varmak, bilinçlenmek, gözü açılmak; dirilmek, tekrar yaratılmak.

u.-a 23r2

u.-ayduŋ (ġaflet uyḫusından u.) 15r6

u.-dum (gėç u.) 39r2

u.-ıcaḳ (cümle maḫlūḳ u.) 111r4

u.-madı 23r3

u.-maġuŋ 49r6

u.-up (uyḫudan u.) 44v3

uyan- (2): Işık parlamak, yanmak.

u.-an (dost göginden u.) 67r6

uyanuḳ: Uyanık, hazır, tetikte; bilgili, haberli; gâfil olmayan, ibret almış.

u. 94r6

u. (cānı u. ola) 76v5

u.(ġ)-ısaŋ 113r6

u.-dur (cānum u.) 128v6

uyanuḳlıḳ: Akıllılık, bilgililik, haberlilik.

u. 14r6

uyar-: Uyandırmak, irşat etmek, ikaz etmek; (ışığı) parlatmak, yakmak; harekete getirmek. (TS)
u. (ġafletden özüŋi u.) 84r4

uyḫu: Uyku, gaflet, gaflet uykusu, hakikatleri farkedememek. krş. bk. **uyḳu.**
u.-dan (uyanup) 44v3
u.-sından (ġaflet u. uyanayduŋ) 15r6
u.-ya 49r5

uyı-: Uyumak. krş. bk. **uyu-**
u.-yayıduŋ 69v5

uyḳu: Uyku, gaflet, gaflet uykusu. krş. bk. **uyḫu.**
u.-da 23r2
u.-sı (ḳanmaz) 49r5

uyḳula-: Uyuklamak.
u.-dı 49v1

uyu-: Uyumak; gaflette olmak, gerçeklerin farkında olmamak. krş. bk. **uyı-**
u.-rısaŋ 23r1
u.-rsın 94r6
u.-yasın (niçe u. ġaflet içinde) 23v3

uyun-: Uyku durumunda olmak, uyku tutmak.
u.-maz 87r6

uz: Uygun, doğru, muvâfık, münasip; uyanık, mâhir.
u. (gelür) 66r4

uza-: Büyümek, uzamak, uzanmak; uzaklaşmak.
u.-dı (gitdi) 18v2
u.-maḳ 62r3
u.-mış 62r2
u.-yın 30r5
u.-yuban (ḥaḳḳ'a u.) 62r4

uzaḳ: Uzak; uzun.
u. 72v6, 94r3
u.-dur (yol u.) 42v6, 151r7

uzan-: Yönelmek; ulaşmak, erişmek, yetişmek,
u.-uban (dostdan yaŋa u.) 69r6

uzat-: Uzaklaştırmak; uzatmak.
u. 126r2
u.-dı 36v4
u.-ma 14r6
u.-maġa (el u.) 179v3, 179v6
u.-maya (elin u.) 58v1
u.-mayalar (sözi u.) 91v2
u.-mayam (dilüm u.) 124r1

uzun: Uzun; bitmez tükenmez; uzunluk.
u. (ecel eli u.) 15v2
u. (endīşeler) 117v1
u. (hėceyimiş) 101r3
u. (yaş) 75v2
u. (yola) 57v1
u.-ı 28v1

Ü

ü: (Far.) ve, ile. krş. bk. **u, vü, ve.**
ü. 2v4, 3r2, 3r3, 3r3, 3r4, 5v3, 8v5, 9r4, 9r5, 9v3, 10r3, 15v1, 16r5, 18r2, 18r4, 18r6, 21r5, 24r2, 24v6, 25v4, 26r1, 27r4, 27v2, 32r2, 35r1, 35r3, 35r4, 38v3, 40r5, 41r4, 45v5, 46v5, 47v4, 49r6, 51r4, 52r2, 52r2, 57r3, 57r3, 57r4, 58r2, 59v5, 59v6, 59v6, 60r2, 60r3, 63v6, 64v5, 65r6, 65v1, 65v5, 65v6, 66r1, 67v4, 67v6, 69r3, 69r3, 71v4, 72r3, 72r4, 72r4, 74v7,

76r1, 80v2, 81r2, 83r5, 84r2, 85v3, 85v6, 86r2, 86r4, 92v7, 93r3, 93r5, 94v1, 97r4, 98r2, 98r4, 99r3, 100r6, 101v6, 102r1, 103r1, 103v4, 104v6, 105r1, 105v5, 106r3, 106r3, 106r5, 106v6, 107v3, 109r1, 109v4, 109v4, 109v6, 110r1, 110r4, 114r4, 117r6, 122r1, 122r3, 122v2, 122v3, 123r2, 123r6, 127r2, 128v2, 129r1, 133r7, 134v4, 135v2, 137v4, 138r3, 138r5, 138r5, 139r3, 139r4, 139r5, 139v1, 140r5, 140v2, 141r5, 143v2, 144r1, 144v4, 145r5, 150r6, 151v6, 154r6, 159v3, 159v5, 160r1, 160r1, 166r4, 167r2, 167r4, 168r2, 170v3, 172r1, 172r5, 173r4, 179r3, 179r4, 179v2, 180r1, 181r6, 182r5, 182v5, 187r6, 188r6, 188v1, 189v4, 189v5, 190r5, 191r4, 193r4, 194r4, 194r5, 194v6, 195v3, 196v4, 197r5, 202r6, 203r6, 204r2, 206v3, 208v5, 209r1, 209v3

üç: 3, üç.

ü. 3r7, 3v2, 108v7, 162r6, 176r3

ü. (buçuḳ oḳuyan) 89v1

ü.-ile 124r6

ü.-üni 164v3

üç evren: Üç ejdehâ. ***Tas.*** Üç ejdehâ, İsmail Hakkı Bursevî'nin şerhine göre riya, hased ve mal sevgisidir. (AKY, s. 220)

ü. 148r4

üçünci: Üçüncü.

ü. 148r4, 164v1, 170v3

ü.-si 183r1

üç yüz: 300, üçyüz.

ü. (ʿışḳuŋ şehrine ü. deŋiz geçerler) 147v5

ü. (deŋiz geçüben) 147v5

üç yüz altmış: 360, üçyüz altmış.

ü. 49v1

üleş-: Paylaşmak, bölüşmek. krş. bk. **ülüş-**

ü.-e 182r4

ülüş-: Paylaşmak, bölüşmek. krş. bk. **üleş-**

ü.-di 39v5

ümīd: (Far.) Ümit, umut.

ü. (dutar) 180v2

ü.-i 147r5

ü.-üŋ 5r2, 13r6

ümmet: (Ar.) Bir peygambere iman edenlerin, onun getirdiklerine inanıp tâbi olanların meydana getirdiği topluluk; cemâat.

ü. 109r4, 109r4

ü.-ine (muḥammed ü.) 204r2

ü.-ine 80v3

ün: Ses, yüksek ses, nida, avaz, sada.

ü. 28v3

ü. (geldi) 163v2

ü.-i 28v1

ü.-idür (ḳudret ü.) 66v1, 181v3

ü.-üni (ḳur'ān ü.) 166r2

ü.-üni 66r6

ü.-üŋden 58r3

ürk-: Ürkmek, korkmak.

ü.-er 34v2

ürü-: Yürümek, tedavül etmek, geçmek, sözü geçmek.

ü.-r (yarġum ü.) 122v4

üstād: (Far.) Üstâd, usta, akıl hocası, efendi, öğretmen, hoca. ***Tas.*** Mürşid-i kâmil, şeyh, pîr; Allah.

ü.-ıla (şakird ü. ʿarbede ḳılur) 207r4

ü.-um 87v2

ü.-um (dest-gīrüm ü. ḥaḳ) 133r6

ü.-um (ʿilm-i ledündür ü.) 130r1

ü.-uma (gelem) 147r6

üst: Üst, üstteki, üzeri; illişkin.

ü.-inde 194v7

ü.-ine 10r4, 86r2, 117v3, 119r5, 131r4, 135r5, 179v5, 187r2,

ü.-ine (cānum ü.) 143v1

ü.-ini 185v5

ü.-üme 125v4

ü.-üme (ʿālemi ü. dėrem) 143r4

ü.-ümüzde 89r7

ü.-ünleri 194r4

ü.-üŋe 182r5

üstün: Üstün, üstünlük.

ü. (ḳodı) 204r1

üş-: Üşüşmek, topluca gelmek, toplanmak.

ü.-di (siŋek ü.) 11v4

üşde: İşte.

ü. 168r6

üt-1: Yararlanmak, kazanç elde etmek.

ü.-ersin (nesne ü.) 150v5

üt-2: Yenmek, kazanmak.

ü.-di 41r1

ütül-: Yenilmek, kaybetmek.

ü.-meyesin 16r2

üveys: (Ar.) Veyse'l Karani. Yemen'in Karen köyündendir. Hz. Muhammed zamanında yaşamasına rağmen onu görememiş Hz. Peygamber'i görmeden Müslüman olmuştur. Annesinin sözüne o kadar bağlıydı ki Medine'ye Hz. Peygamber'in kapısına kadar geldiği hâlde annesinin "O'nu bulamazsan geri dön." sözüne uymak için Hz. Peygamber'in hane-i saadetine dönmesini beklemeden Karen'e doğru yola çıkmıştır. Hz. Peygamber eve dönünce onun kokusunu duymuş ve hırkasının ona verilmesini vasiyet etmiştir. Hakkında bir çok menkıbe vardır. Bunlardan biri Miraç'ta Hz. Peygamber'in ayakkabılarını çevirmesidir. Rivayete göre Hz. Peygamber'in bir dişinin kırıldığını duyunca acaba düşen diş şu mudur, bu mudur diye sırayla bütün dişlerini söktürmüş. Hz. Ömer zamanında Medine'ye gelmiş ve çok hürmet görmüştür. Hz. Ömer kendi elleriyle Hırka-i saadet'i ona vermiş ve Hz. Peygamber'in vasiyetini yerine getirerek onun duasını istemiştir. Sıffîn muharebesinde Hz. Ali'nin askeri arasındayken hicretin 37. yılında şehit olmuştur. (ADŞS, s. 473-474)

ü.-ile (urdum tācı) 118v2

üz- (1): Koparmak, kazmak, kesmek, bozmak, ayırmak, uzaklaştırmak.

ü.-er (diledügin ü. ölüm) 136v6

ü.-er (var gücini ü. ölüm) 137r1

ü.-üp 21v4

üz- (2): Yüzmek, uçmak. ***mec.*** Değerlilik, üstünlük.

ü.-er (yüksek ü.) 52v2

üzere: Üzerine, üzerinde, üstüne; üzeri.

ü. 118r4, 137v5, 138r1

ü.-m 119r3

üzeri: Üzeri, üstü.

ü.-nde 82r4

üzre: Üzerine, üzerinde.

ü. 18v1, 82r6, 86v2, 154r3

ü.-dür 117r1

üzül-: Kopmak, koparılmak, kırılmak, kopup dağılmak, bozulmak

ü.-di (cānum gögüzden ü.) 125r5

ü.-iser (ʿömrüm ipi ü.) 205v3

ü.-sün 168r2

V

vācib: (Ar.) Yapılması gerekli olan; dinî bakımdan farzdan sonra gelerek yapılması zarûrî olan ilahi emir.

v. 111r3

v. (ola) 120v3

vaʿde: (Ar.) Süre, zaman, mühlet, mehil; söz verme, ahit, taahhüt; ölüm vakti, ecel.

v. (ėrdi) 125r4

v. (eyledi) 60v6

v. (kesildi) 90r6

v. (yetişmedin) 15v4

vāff: (Ar.) Yeter, kafi, tamam.

v. 187r3

vāh: (Ar.) Vah, yazık; üzüntü, keder, feryat, figan.

v. (āh u v.) 100r5

v. (u sūz) 98r4

vaḥdet: (Ar.) Birliğe ulaşma kudreti; birlik, teklik, bütünlük. ***Tas.*** Ariflerin nezdinde hakiki vahdetten murat Hakk'ın varlığıdır. Vahdet-i Vücûd demek varlığın hakiki tek olması ve eşyanın varlığının aslında Hakk'ın eşya şeklindeki tecellisi olmasıdır. (SCS, s. 501) Sufiyye, eşyayı, Hakk'ın zuhurâtının aynaları olarak görmüşler değişme ve bozulma zannı olmaksızın onların, O'nun isim ve sıfatlarının tecelligâhları olduklarını sanmaktadırlar. Tıpkı bir şahsın gölgesinin uzayıp durduğu zaman, "Bu gölge bu şahısla birleşmiştir, onunla ayniyyet nisbetiyle beraberdir." ya da "Bu şahıs tenezzül etmiş ve gölge suretinde zuhur etmiştir." denmesinin mümkün olmadığı gibi (Hak için de benzer şeyler söylenemez.). Aksine o şahıs kendi asıl sırflığındadır (Kendisinin gölgeye dönüşmesi imkânsızdır.) Gölge ondan vücûd bulmuştur. Hatta bazı vakitlerde, bir topluluğun o şahsın vücûduna sevgisinin mükemmel olması sebebiyle gölgenin varlığı gizli kalır. Hatta öyle ki bazen o şahıstan başka hiçbir şey kalmaz. Belki de o zaman, "Gölge şahsın aynıdır." derler, yani hakikatte gölge yoktur, mevcûd olan yalnız o şahıstır. (MTTS, s. 1163)

v. 3r4

v.-de (ʿālem-i v.) 160v2

vaḳt: (Ar.) Vakit, zaman, uygun zaman; namaz vakti. ***Tas.*** Belirli bir tasavvufî hâlin yaşandığı an.

v. 64v2, 128r2

v. (beş v.) 108v3, 109r3

v. (bėş v.) 195v3

v. (bir v.) 194r7

v. (cebbār-ı v.) 170v2

v. (ol v.) 53v6, 64v5

v.-e 64v6

v.-i (yetdi) 187r4

v.-in (ol v.) 132v4, 149r2, 188r6, 190v4

v.-inde 83v2, 83v2, 83v3, 83v4, 83v5, 83v6, 84r1, 84r2, 84r3, 84r4

vālih: (Ar.) Şaşakalmış, şaşırmış.

v. (ü ḥayrān ḳaladur) 93r3

va'llāh: (Ar.) Yemin sözü. krş. bk. **va'llāhi.**

v. 87v4, 88r1, 106r3, 173v1, 198v5

va'llāhi: (Ar.) "Allah'a and olsun ki, Allah hakkı için." anlamında yemin sözü. krş. bk. **va'llāh.**

v. 172r3

va'llāhu aʿlem: (Ar.) "Allah daha iyi bilir." anlamında bir söz.

v. 4v4

va'llāhu muʿīnü'ṣ-ṣābirīn: (Ar.) And olsun ki, Allah sabredenlerin yardımcısıdır.

v. 30v5

var: Var; varlık, mevcûdiyet; hepsi, olancası, mevcudu, ne olduğu; servet, mal, varlık.

v. 15r4, 24v5, 34r1, 41v1, 42v3, 47v5, 66r1, 67r2, 67r2, 68v3, 68v3, 68v4, 68v5, 68v6, 69r1, 69r2, 69r3, 72r2, 72r2, 72r3, 72r4, 72r5, 72r6, 72v1, 72v2, 72v4, 72v4, 72v5, 72v6, 73r1, 73r2, 76r4, 79v5, 80r4, 80r5, 85r5, 85v6, 85v6, 86r1, 86r2, 86r3, 86r4, 86r5, 86r6, 86v1, 86v2, 86v3, 89r4, 98r2, 109v5, 123v6, 128v3, 131v4, 142v6, 148v1, 151r1, 152r1, 154v3, 176v4, 183v4, 190r4, 192r7, 199r5, 201v5

v. (eyledi) 100r6, 173r4, 186v3

v. (eyledüŋ) 186r4

v. (gücini) 137r1

v. (ne v.) 24v6, 110r2, 116v2

v. (ola) 28v4

v. (oldı) 18v5

v. (olmadı) 206v3

v.-dı 149v1, 149v2, 197r2

v.-dur 4r4, 4r7, 4r9, 84v2, 84v3, 87r6, 87r6, 87v1, 87v2, 87v3, 87v4, 87v5, 96r4, 125v5, 146r3, 148r3, 148r4, 148r5, 148r6, 151r5, 154v3, 166r5, 179r7, 179v3, 184v7, 185r6, 194v2, 194v2, 194v2, 199v2,

v.-ı 49v2, 72r5

v.-ı (yoḳdur) 38v2

v.-ıdı 149v1, 157v4

v.-ıdı (niçe kim v.) 26v5

v.-ımış 168v2

v.-ın 13r4, 20r1, 182r4

v.-ın (ne v.) 79r2, 157v4

v.-ını (gider) 21r3

v.-ısa 5r2, 7v1, 10v5, 18v3, 22v1, 44v2, 49r2, 50v4, 115r6, 164v5, 164v6, 165r4, 198r5, 200r1, 203v3
v.-ısa (nesi kim v.) 40r4
v.-iken 122v5, 149r2, 192r3
v.-um 205r6

var-: Varmak; hadi, haydi, durma; gitmek, yürümek; ulaşmak, erişmek, kavuşmak; hücum etmek, saldırmak; yok olmak, maziye karışmak.
v. 60v5, 83r6, 99r5, 100v1, 154v4, 170v5, 174r2, 193v2, 193v3, 201r5
v. (imdi) 99r1
v. (ṣabrıla v.) 30r2
v. (yavı v.) 106v6
v.-a 5v3, 12v1
v.-a (aṣlına v.) 139r3
v.-a (dosta v.) 99v6
v.-a (fenāya v.) 123v2
v.-a (ḥaşra v.) 61v1
v.-a (ḫazīneye v.) 45v4
v.-a (yavı v.) 77v2
v.-adı (ḥācāta v.) 44v4
v.-am 20r3, 20v5, 28v5, 58v5, 88r4, 138v2, 138v4, 139r1, 139v3, 140r5, 143v1
v.-am (sefere v.) 72v6
v.-am (senüŋile v. baŋa) 60v4
v.-amazsın 46r1
v.-an 96v2, 112r5
v.-an (aşaḳ v.) 18v2
v.-an (miʿrāca v.) 30v2
v.-an (öge v.) 83r4
v.-an (ṭoġru v.) 53r2
v.-an (yaḳın v.) 121v5
v.-an (yolıla v.) 40r4
v.-an (yüz süriyi v.) 122r5
v.-anı (ṭoġru v.) 182v6
v.-anlara (yola v.) 164r4, 164v1
v.-anlarını (ṣapmasuz v.) 52r6
v.-ası (yola v.) 199r2, 199r3
v.-asım (sırrına v. gelür) 85r2
v.-asın 13v4, 15v2, 148v2, 148v3
v.-asın (alçaḳ v.) 18r5
v.-asın (ebedī v.) 77v1
v.-asın (yüz süriyi v.) 154v5
v.-asumı 124v4
v.-ayın 100v5, 101v4, 152r5
v.-ayın (bāzāra v.) 152r1
v.-ayın (dosta v.) 151v6
v.-dı 30v2, 32v2, 97r2, 145v3
v.-dı (ʿaḳlum v.) 145r3
v.-dı (ḥayfa v.) 13r5
v.-dı (ilerü v.) 187v1
v.-dı (secdeye v.) 195v2
v.-dı (ṭoġru v.) 199r6
v.-duġumuz 161v2
v.-dum (teferrüc eyleyü v.) 144r6
v.-duŋ 113r2
v.-duŋısa (ḥacca v.) 193v3
v.-duŋısa (ḫastaya v.) 208r2
v.-ġıl 187v5, 188r3
v.-ġıl (dostuŋ yolını v.) 147v4
v.-ıcaġız 57v1, 154v1
v.-ıcaġaz (terāzūya v.) 77r1
v.-ıgelem 127v6
v.-ımaya (yolımı v.) 20v2
v.-ısar (başa v.) 192v6
v.-madın (yol v.) 76r3
v.-maġ (deŋize v. oldı) 17v2

v.-maġıla (kaʿbe’ye v.) 163r6
v.-maya (ileri v.) 19r6
v.-maz (bir pūluŋ ziyāna v.) 107r5
v.-maz (eli v.) 115r2
v.-maz (yol v.) 193r7
v.-mış (yavı v.) 7r1
v.-saŋ 9v3
v.-uban (ḥaḳ ḥażretine v.) 110v4
v.-updurur (yavı v.) 177r3
v.-ur 150v4, 154v1, 169r5
v.-ur (ḥaḳ yolın ṭoġru v.) 200r3
v.-ur (kendüden v.) 158r6
v.-ur (yolum v.) 60r5
v.-uram 124v4
v.-uram (senden yaŋa v.) 60r4
v.-urısa 12v5, 189r2
v.-urısa (taʿziyede v.) 89r3
v.-urısam 134v1
v.-ursaŋ 30r2

varaḳ: (Ar.) Yaprak, kitap yaprağı.
v. 78v1
v.-dur 82r1
v.-ı 193v1

varlıḳ: Varlık, mevcudiyet; zenginlik, mal, mülk, beden, ömür gibi sahip olunan her şey. ***Tas.*** Allah’ın lütfu olan şeyleri kendi malı zannetmekten ileri gelen gurur, kendilik, kendini var görme, kibir; nefsin varlığı.
v. 133r5, 155r4
v. (bunca v. variken gitmez göŋül ṭarlıġı) 192r3
v. (evini yıḳ) 104v2
v. (hep v. ḥaḳḳ’uŋdur) 117r2
v. (leşkerin ṣıyan) 106v1
v. (mülk v. evidür) 78r2
v. (sarāyın) 110r6
v. (yoḳlıḳ bıraġana) 65v6
v.(ġ)-a (ne v. sevinürem) 202r4
v.-dan 121r1
v.-dan (el yuya) 78r5
v.-dan (māt olur) 89r2
v.-dur (ḥicāb) 105v6
v.(ġ)-ı (bıraḳ) 78r6
v.(ġ)-ı (dünyānuŋ v. elüŋden gider) 192v1
v.(ġ)-ı (elden ḳoyup) 81v4
v.(ġ)-ı (göŋlüŋ evi ḥaḳ v. ṭopṭoludur) 121r1
v.(ġ)-ı (iki cihān v.) 142r2
v.(ġ)-ı (niçelerüŋ v. yoḫsullıḳdan kem durur) 192r3
v.(ġ)-ın (erde ḳodı) 81v6
v.(ġ)-ın (iki cihānuŋ v.) 179v4
v.(ġ)-ın (nefs-i cüz’ī v. ʿaḳl-ı külle ulaşdur) 99r6
v.(ġ)-ın (yoḳlıġa ṣayan) 94v2
v.(ġ)-ındadur (kelecim) 73v1
v.(ġ)-ından (ḥaḳ v. söyler) 148v6
v.-lar (dükedüben) 105v5
v.(ġ)-um (dost aldı) 176v4
v.(ġ)-um (hep ol ilde) 133r5
v.(ġ)-uŋ (cān yėter) 131v3
v.(ġ)-uŋ (dost ḳatında ẕerre degül) 120r5
v.(ġ)-uŋ (edebdür v. şeh ḥażretinde) 41v3
v.(ġ)-uŋ (yoġa degşür) 99r6
v.(ġ)-uŋ (yoḳlıġa degşür) 77r4

vaṣf: (Ar.) Övme; nitelik, sıfat; niteliklerini sayarak tarif etmek.
v. (eylegil) 169r6
v.-ı 52r4
v.-ın (dėyem) 123r5
v.-uŋa (ėremezin) 157r1

vāṣıl: (Ar.) Erişen, ulaşan, kavuşan.
v. (oldı) 43r2

vaṣl: (Ar.) Sevdiğine kavuşma, vuslat.
v.-ına (dost v. ėrişdüm) 155r2

vaṭan: (Ar.) Yer, yurt. ***Tas.*** İnsan ruhunun bu âleme gelmeden önce bulunduğu ruhlar âlemi, aslî vatan.
v.-dayıdum (ezelī v.) 118r2
v.-umdan (ayırdılar) 114r5

vāy: (Far.) Eyvah! Vay hâline! Yazık!
v. 12v3, 36v1, 155v6, 200r2

vāye: (Far.) Nasip, kısmet. ***mec.*** Engel.
v.-den 148v3

vāz: (Far.) Bırakma, terk, ferâgat.
v. (kendözinden v. gelür) 66v2

ve: (Ar.) ve, ile. krş. bk. **u, ü, vü.**
v. 3v3, 3v4, 3v5, 3v6, 4r2, 171v6

vebāl: (Ar.) Günah, şiddet, ağırlık, azap, felakete sürükleyebilecek ağır sorumluluk.
v. (olmaya) 59v2
v.-de (ḳalmışdur) 37r3
v.-i (boynumdan v. indüreyin) 35v3
v.-ler (boynuŋda ḳala) 182r3

vech: (Ar.) Yüz, çehre; şekil, biçim, yol, tarz; sebep, vesile.
v.-ile 24r3

vefā: (Ar.) Sözünde durma, verilen sözü yerine getirme; dostluk ve muhabbette sebat etme, sevgide süreklilik, bağlılık ve sadakat. ***Tas.*** Ezelde bezm-i elestte Allah'a verilen söze sadık kalma; Kalbin Allah'ın tekliğiyle baş başa kalması, O'nun ezelî nuru ile vahdaniyetini müşahede etmekte sebat etmesi, O'nunla beraber yaşamasıdır.
v. 12v3, 57r3, 198v2
v. (ne ḳılısar bize v.) 117r5
v.-yı (nice bekledi v.) 109r4

vefā-dār: (Ar.+Far.) Sözünde, sevgisinde ve dostluğunda duran, vefalı.
v. (olmadı) 206r3
v. (-ı rāz-daşum) 124r6

vehm: (Ar.) Yersiz korku, zan, şüphe; evham, vesvese, kuruntu.
v.-ile 25v5

velī (1): (Ar.) "İmanlı kullarının dostu olan, onlara yardım eden, iyi işlerinde başarı nasip eden, sıkıntılarını gideren" anlamında Allah'ın en güzel adlarından biri; sahip.
v. (ol v. yėrde gökde ṭopṭolı) 203r3

velī (2): (Ar.) Cenabıhakk'a yakınlık mertebesi kazanmış seçkin kul, Allah'ın dostu ve sevgili kulu. ***Tas.*** Kendi hâlinden fâni olmuş Hakk'ın müşahedesinde baki olmuş kimse.
v. 30r2, 69r3, 174r4
v.-ye 40r6

velī (3): (Far.) Fakat, ve lakin, ama, şöyle ki.
v. 10r6

ver-: Vermek, teslim etmek; göndermek; ihsan etmek, bağışlamak; harcamak, sarf etmek; feda etmek, vazgeçmek; zekât olarak vermek; gerçekleştirmek. krş. bk. **vėr-**

v. (al) 113v2

v. (dünye mālın v.) 28r2

v.-düm (murādın v.) 76r6

v.-düŋ 146r4

v.-düŋ (cānı v.) 157r6

v.-düŋise (erk v.) 43r3

v.-e 171r3

v.-em (iki cihān mülkin v.) 57v6

v.-en (ṭūfān v.) 135r5

v.-enler (göŋül v.) 40v3

v.-esim (cānum v. gelür) 84v1

v.-eyin 35v3

v.-eyin (ḫaber v.) 11r2

v.-igelem (ḫaberin v.) 128r4

v.-medi (mālın v.) 35v1

v.-medi (zekātı v.) 35v2

v.-medi (zekātın v.) 36r1

v.-meyenüŋ (zekātın v.) 37r4

v.-meyince (bahāsın v.) 46r2

v.-mez (boyun v.) 43r4

v.-mez (kendünüŋ ḳazancın kendüye v.) 31v6

v.-miş (ḳuvvet v.) 56r4

v.-se (baṣīret v.) 51v5

v.-üp 101v3

v.-üp (īmānını v.) 35v1

v.-ür (dilegin v.) 36r2

v.-ür (kendüligini v.) 52v3

v.-ür (yaġmaya v.) 159v3

vėr-: Vermek; göndermek; çevirmek, yöneltmek; getirmek, eriştirmek; feda etmek, vazgeçmek; ihsan etmek, bağışlamak; harcamak, sarf etmek; zekât olarak vermek; gerçekleştirmek. krş. bk. **ver-**

v. 146r5

v. (gider) 75r4

v. (göŋlüŋ v.) 67v6

v. (göŋlüŋi v.) 68v3

v. (ḫaber v.) 24v5, 149v2, 150r5

v. (ḥisābın v.) 113v1

v.-di 186r5

v.-di (adum v.) 168v3

v.-di (ḫaber v.) 145r3, 191v2

v.-di (kerāmet v.) 63v2

v.-diler (acısın v.) 114r6

v.-diler (emcek v.) 114v1

v.-diyise (göŋül v.) 102r5

v.-dügi (söz v.) 106v3

v.-dük (yaġmaya v.) 107v7, 108r1, 108r2, 108r3, 108r4, 108r5, 108v1

v.-düm (ben beni v. saŋa) 60r3

v.-düm (ögüt v.) 76r5

v.-düŋ (cān v.) 186r4

v.-düŋ (ḫilʿat v.) 204r2

v.-düŋ (ʿışḳı v.) 154r2

v.-düŋise (eskice v.) 208r3

v.-düŋise (içim v.) 208r2

v.-e 107v4, 121v1, 177v1

v.-e (armaġanın v.) 99v6

v.-e (cān v.) 190v4

v.-e (cānı v.) 11v2

v.-e (ġarḳa v.) 171r1

v.-e (ʿöşrini v.) 36r5

v.-e (yėle v.) 15v3
v.-elüm (cān v.) 197v4
v.-em (uçmaḳ v.) 60v6
v.-emeye (cevābını v.) 173v6
v.-emeyim 35v5
v.-en (alan) 179v2
v.-en (cānı v. alur) 196v6
v.-en (göŋül v.) 89r2, 121v4, 149v4
v.-en (gümāna v.) 105v1
v.-en (ḫaber v.) 122r4
v.-ende 177r3
v.-esi (cevāb v.) 111v2
v.-esi (dilek v.) 201v4
v.-esi (ḫaber v.) 186r6
v.-esin 179v3
v.-esin (ʿivāżın v.) 145v7
v.-esin (yėle v.) 16r6
v.-eyin 35v6
v.-eyin (elüŋe v.) 33r4
v.-eyin (ḫaber v.) 130r6
v.-gil (cevāb v.) 125v6, 182v4
v.-gil (mecāli v.) 106v2
v.-igelem (cān v.) 127v3
v.-iserdür (mülk-i dīger v.) 27v6
v.-iserem (ḫaber v.) 5r2
v.-me (ögüt v.) 116r4
v.-me (yol v.) 79r6
v.-mege (ḳıyamaz) 35v4
v.-megil (göŋül v.) 149v4
v.-megil (murādın v.) 109r5
v.-mek (māluŋı teŋriçün v. gerek) 110v3
v.-meyen (cānını v.) 74v3
v.-meyince 163v7
v.-mez (amān v.) 114r5
v.-mez (boyun v.) 97r2
v.-mez (çeşni v.) 51r3
v.-mez (dile v.) 80r1
v.-mez (ḫaber v.) 63v5, 82v4
v.-mez (ḫaber v. ola) 175v4
v.-mez (nişānuŋ v.) 179r5
v.-se (bāc v. gerekdür) 103v4
v.-seŋ (elüŋile v.) 154v1
v.-seŋ (ögüdi v.) 176r4
v.-sün (dilegin v.) 200v3
v.-sün (ögüdin v.) 100r2
v.-üben (ḳazanduġuŋ v.) 110v4
v.-üŋ (ḫaber v.) 181v2
v.-üpdür 126v6
v.-ür 32v3, 32v4, 206r6
v.-ür (başını v.) 33r5
v.-ür (cevāb v.) 22r3
v.-ür (ḫaber v.) 113r2, 151v4
v.-ür (ḥarekāt v.) 63v5
v.-ür (nişān v.) 169v5
v.-ür (rızḳuŋ v.) 107v3
v.-ür (sebaḳ v.) 105r3
v.-ür (şūʿle v.) 78v3, 91r1
v.-ür (ṭon v.) 35r1
v.-ürem (ḫaber v.) 76r3
v.-ürisem (göŋül v.) 206r3
v.-ürseŋ (ḫaber v.) 207r3
v.-ürsin (fetvā v.) 150v5
v.-ürsin (sen v. sen alursın) 82v2

veribi-: Göndermek, irsal etmek. **krş. vėribi-**
v.-di 60v5, 71r4

vėribi-: Göndermek, irsal etmek. krş. bk. **veribi-**
v.-di 100v1

v.-di (cānı v.) 203v5

v.-di (dilümüze v.) 177v6

v.-di (sebağın v.) 172v5

v.-ye (ecel serhengini v.) 181v7

vėril-: Verilmek; ihsan edilmek, bağışlanmak; okunmak, söylenmek.

v.-di (cān v.) 173r3

v.-miş 86v1

v.-ür (rūzuŋuz v.) 83v3

v.-ür (ṣalā v.) 125v2

v.-ür (uçmaḳ v.) 116r1

vėriş-: Karşılıklı alış veriş.

v.-eli (cān u göŋül v.) 145v4

vermeklik: Vermek.

v.-meklige (selām v.) 16v5

vilāyet (1): (Ar.) Diyar, ülke, memleket. ***Tas.*** Gönül ülkesi, gönül mülkü, gönül.

v. 18v6

vilāyet (2): (Ar.) Velîlik, ermişlik. ***Tas.*** Hakk'ın kulunu, kulun Mevla'sını dost edinmesi, Allah ile kulu arasındaki karşılıklı sevgi ve dostluk; nefsinden fâni olan kulun Hakk'la olması.

v. (derecesi açılur) 183v4

v.-i (ʿāşıḳ nice ḫarābısa v. artadurur) 160r2

vīrān: (Far.) Yıkık, yıkılmış, harap. ***mec.*** Gamlı, kederli. ***Tas.*** Dervişin bu dünyadaki maddî varlığı ile nefsine ait arzu ve isteklerinin harap olmuşluğu.

v. (göŋül nūr ṭoldı) 155r4

v. (olmaya) 173v3

v. durur 206v1

v.-dadur (genc-i nihān) 160r2

v.-dan (bayḳuş çağırur v.) 76v6

viṣāl: (Ar.) Ulaşma, bitişme, sevgiliye kavuşma, vuslat.

v. 3r1, 35r2, 116v5, 117v5

v.-i (dostıla v. var) 72r2

v.-i (ḥaḳ v.) 43r2

v.-i (nāzük yerdedür dostuŋ v.) 45r4

v.-i (yoḳlıḳdadur v.) 106v2

v.-idür (āb-ı ḥayātuŋ çeşmesi ʿāşıḳlaruŋ v.) 56v2

vuḥūş: (Ar.) Vahşîler, yabanî hayvanlar.

v. 86r2

vuṣlat: (Ar.) Vuslat, sevdiğine kavuşma. ***Tas.*** Allah ile vahdet makamıdır. İlahi aşkı yaşayan dervişin varlık engelinden kurtularak insan-ı kâmil mertebesine ulaşması ve neticede Hakk'ın sıfatlarında fâni olmasıdır.

v. (eri olan) 78r5

v. (eri olduŋısa) 78r6

v. (ḥālin aydıserem) 164r3

v. (ḥālin bilenlere) 164r3

v. (yolı ḳavīdür) 78r1

v.-ı (olan kişiye) 78r4

vü: (Far.) ve, ile. krş. bk. **u, ü, ve.**

v. 2v1, 8v5, 9r4, 15v4, 24r2, 27v3, 29r2, 35v2, 40r6, 41v6, 45r3, 52r2, 52r4, 54r5, 63v1, 86r5, 94v4, 98r2, 103v4, 107r4, 107r5, 134v3, 138r1, 140v5, 140v5, 141r1, 144v4, 150r6, 162v4, 171v2, 203v6, 210r4

vücūd: (Ar.) Vücut, beden, gövde; varlık, var olma. ***Tas.*** Farkında olunmayan

en mükemmel vecd hâli, dervişin beşerî sıfatlarının ortadan kalkması; insanın kendinde bir varlık görmesi, kibir.

v. (bulasın) 147v6

v. (cān yatağıdur) 77v4

v.-dan (sözlerüm v. ṭaşra degül) 148v5

v.-ı (ʿışḳ elinden v. iki büküldi) 200v5

v.-ı 31r6

v.-um (öd aġacı bigi yanar v.) 86v6

v.-um (şehrinde) 97v7

v.-um (şehrine) 84r6, 192v3

v.-uŋ 107r4

v.-uŋ (anda ḳoġıl) 147v6

vücūh: Yüzler, çehreler.

v.-uŋ (yoġısa) 43r4

Y

yā (1): (Ar.) Ey! Hey!

y. 112v4, 140v3, 140v3, 140v5, 208r6

yā (2): (Far.) Ya, ya da, veya; hani; ya ... yâ; yâ ... yâ. krş. bk. **ya.**

y. 32r2, 32r3, 52v3, 77v5, 97r6, 122v3, 138r4, 138r4, 209r5

ya: (Far.) Ya, ya da, veya; başka; ya ... yâ; ya ... ya. krş. bk. **yā (2).**

y. 16r5, 21r4, 38r2, 40v3, 41v1, 45v1, 46r2, 47r2, 58r5, 62v3, 68v6, 69v5, 77v5, 79v2, 79v2, 82v2, 91v2, 94r2, 97v1, 101v5, 117r5, 119v2, 121r6, 122v3, 124r4, 136r5, 137r6, 137r6, 138r5, 138r6, 139v1, 139v2, 139v2, 142v5, 151v2, 174v6, 175r1, 183v2, 194v1, 196r2, 209r3, 209r5, 209v3

yaban: Yabancı; dışarı, dış ülke; ıssız yer, insansız yer, dışarı, yabancı memleket.

y. (yolın gözetme) 79v6

y.-a (at) 83r3

y.-a (bıraḳdı) 97r3

y.-da 80r1

y.-da (yüküŋ y. ḳaldı) 49v1

y.-dadur (bayḳuş gibi y.) 76v5

y.-dadur 93v4

yad: Yabancı, ecnebi, garip. ***Tas.*** Tasavvufa âşina olmayan kişiler; maddî âleme ait her şey.

y. 116r1, 124r4,

y. (endīşe) 104r4

y. (ḳılur) 73r5

y. (ne y. ne biliş) 67r3

y. (ṭaşum biliş içüm y.) 76r4

y. (u biliş) 129r5, 170r7

y. (u bilişi) 28r4

y.-dur 13r1

y.-ı (bilüş ü y.) 197r5

y.-ısaŋ (bilişelüm) 161v3

yadlıḳ: Yabancılık, ayrı gayrılık. krş. bk. **yatlıḳ**

y. (perdesini yaḳam) 143r3

y.(ġ)-uma 143r3

yaġ: Yağ.

y.-a (balı y. neyiçün ḳatmayalar) 91v3

y.-dur (ṭortusuz y. ṭarīḳat) 91v3

y.-ını (yürek y. eritdi) 200r6

yaġ-: yağmak, gökten düşmek. ***Tas.*** İyilik, merhamet ve feyiz dağıtmak.

y.-an (raḥmet olup y. benem) 141r1

y.-an (yaġmur olup y. benem) 121v6

yaġma: Zor kullanarak karşısına çıkan şeyleri alıp kaçma, talan, çapul. ***mec.*** Alınması, ele geçirilmesi serbest bırakılan, gözden çıkarılan şey.

y. (bostānum y. olsun) 155r5

y. (cānum y. olsun) 155r1

y. (cihānum y. olsun) 155r4

y. (dermānum y. olsun) 155r3

y. (dükkānum y. olsun) 155r1

y. (gümānum y. olsun) 155r2

y. (ḳovanum y. olsun) 155v1

y.-ya (cānı y. vėrdük) 107v7

y.-ya (cihānı y. vėrdük) 108r3

y.-ya (devrānı y. vėrdük) 108v1

y.-ya (gümānı y. vėrdük) 108r5

y.-ya (īmānı y. vėrdük) 108r4

y.-ya (maʿdeni y. vėrdük) 108r1

y.-ya (verür) 159v3

y.-ya (ziyānı y. vėrdük) 108r2

yaġmala-: Yağma edip ele geçirmek, yağma etmek.

y.-dı (ʿışḳuŋ göŋlüm y.) 153r4

y.-r (cān şārını y.) 180v3

yaġmalan-: Yağma edilmek. ***mec.*** Yok edilmek, ortadan kalkmak.

y.-dı (dost yüzini göricek şirk y.) 64r6

yaġmalat-: Yağmalatmak, dağıtmak.

y.-dı (mālın y.) 39v4

yaġmur: Yağmur. ***Tas.*** Rahmet ve feyzin bolluğu, cömertlik, bereket.

y. (olup) 121v6

yaḫūd: (Far.) Yāhut, veya, yoksa.

y. 20v1, 57r6, 90r3, 91v2, 209r5

yaḳ-: Yakmak, ateşe vermek, tutuşturmak; artırmak; yaklaştırmak. ***mec.*** Ortadan kaldırmak, zarar vermek, engelleri kaldırmak. ***Tas.*** İlahi aşkı vermek.

y. (bütüŋ oda y.) 103v5

y. (gümānı ṣıdḳı oda y.) 93v6

y. (külümi ṣavur göge) 196v2

y.-am (cānlar y.) 138v6

y.-am (odlar y.) 138v6

y.-am (yadlıḳ perdesini y.) 143r3

y.-an (benem yanan benem) 129v5

y.-an (kibr ü kīni y. benem) 129r1

y.-an (odı y.) 129v1

y.-ar (buḫlı y.) 39r5

y.-arlar 9v1

y.-arlar (oda y. gördüm dėyeni) 184v10

y.-dı 34r2

y.-dı (göŋlümi y.) 192v4

y.-dı (ṣabır ser-māyesini muḥabbet odı y.) 192v5

y.-dılar (oda y.) 184v8

y.-duḳ (yaḳımı y.) 178r5

y.-ıcaḳ (çırāġı y.) 54r3

y.-maġa (ṣuṣamışları y.) 56v2

yaḳa: Yaka, giyeceklerin boyun kısmı.

y.-mı (dutdı) 22r4

yaḳıl-: Yakılmak. ***mec.*** Son derece mahzun olmak.

y.-am (odlara yanam y.) 139r2

yaḳım: Yakma işi, ateş, hararet. ***mec.*** Aşk; aşk dolu sözler.

y.-ı (yaḳduḳ) 178r5

yaḳın: Yakın, yaklaşmış, yakında.

y. 111v2

y. (ʿarşa y. varan) 121v5

y. (bildüm) 121r3

y. (bilgil) 39v6

y. (dostı y. buldum) 196r5

y. (dostı y. gören) 78r4

y. (geldi) 113v3

y. (görünmezsin) 82r4

y. (kendüye y.) 106r6

y. (ola) 19v3

y. (zamān) 167r1

y.-dur 23v2

yaʿḳūb: (Ar.) Hz. Yakup. İbrahim peygamberin torunu ve İshak peygamberin oğludur. Dayısının iki kızıyla evlenmiş ve bunlardan 12 oğlu dünyaya gelmiştir. Oğullarından Yûsuf ve Bünyamin aynı anneden doğmuşlardır. Babasının vefatından sonra Kenan ilinde onun yerine geçti ve Allah ona peygamberlik verdi. Oğlu Yûsuf'u diğer çocuklarının kuyuya atmalarından sonra onun hasretiyle Beytü'l-ahzen (hüzünler evi) denilen kulübesinde yıllarca ağlamış ve ağlamaktan gözleri kör olmuştur. Yıllar sonra oğlu Yûsuf, Bünyamin ile ona gömleğini gönderince gözleri açılmıştır. Ömrünün sonunda Yûsuf'un yanında rahat bir yaşam sürmüştür. Bir rivayete göre Yakup, Yûsuf'u daha doğduğundan itibaren çok severmiş. Ona süt anne olması için bir kadın tutmuş. Kadın Yûsuf'a süt verebilmek için kendi yavrusundan ayrılmış ve çocuğuna süt verememiş. Kadın bu yüzden bedduada bulunup Allah'ın Yakup'u Yûsuf'tan ayırmasını dilemiş. Kadının bedduası kabul olduğundan yıllarca Yûsuf'un hasretiyle yanmış. Yakup peygamberin lakabı "İsrail"dir. Onun soyundan gelenler "Benî İsrail (İsrailoğulları)" diye anılmıştır. (ADŞS, s. 478) ***Tas.*** Kesrette olup vahdeti özleyen âşık.

y. (men y.) 160v2

y.-ı (ağladup alduŋ gözlerin) 204r6

y.-ıla (çoḳ ağladum) 118v1

yāḳūt: (Yun.) Yakut, değerli taş. ***Tas.*** Nurluluk ile cisimden gelen karanlığın karışmasından dolayı küllî nefse verilen ad; manalar ve ilahi sıfatlar.

y. (olam) 139v3

y.-ıla (dür ü y. mercān bulasın) 18r2

yalan: Yalan; yalancı, vefasız, sözünde durmaz. ***Tas.*** Gelip geçici dünya.

y. (daʿvā ḳılanuŋ) 85v2

y. (daʿvā ḳılmazın) 157v1

y. (daʿvāsı y. oldı) 85v2

y. (degüldür sözüm) 134r1

y. (dirligüŋ y. oldı) 90v5

y. (dünye işi cümle y.) 205v2

y. (ne söylerise y.) 190r6

y. (söylemeye) 167v4

y. (söylersin) 96v1

y. (söyleyen) 70r6

y. (sözinde y. görmedi) 68v1

y. (yaŋlış y.) 81r1

y. (yaŋlış) 115v4

yalancı: Aldatıcı, gerçek olmayıp gerçeğe benzer olan, sahte, taklit.

y. (daʿvāsın ḳo) 107r6

yalancılıḳ: Yalan söyleme huyu; yalan söz.

y. 107r5

yalı: Yakıcı, yanıcı, alevlendirici. (DLT, yal-: Yanmak, alevlenmek.)

y.-dur 87r1

yalıncaḳ: Yoksul; çıplak, üryan, cascavlak.

y. (olan) 126v5

y.(ġ)-ı 99r1

yaluŋuz: Yalnız, tek başına.

y. 122r5, 134r5, 198r3

yalvar-: Yalvarmak, dilenmek.

y. (çalab'uŋa y.) 83v4

y. (günāhuŋı dile) 83v6

y.-alar (ol sübḥāna y.) 111v1

y.-ayın (dosta çoḳ y.) 152r2

yalvarıcı: Allah'a yalvaran, Hz. Muhammed.

y. (muḥammed ḥaḳ y.) 77r3

yan: Yön, taraf, cihet; yan taraf; yakın.

y.-ına (çevre y.) 37v3

y.-ında (dört y.) 183r4

y.-laruma (ḳona elüm) 147r2

y.-umdan 123v6

y.-umdasın 72v5

y.-umuza 172v3

yan-: Yanmak; tutuşmak, alev almak; dönmek; parlamak, parıldamak; aşk ateşine düşmek; ızdırap çekmek; dert dökmek, şikâyette bulunmak. ***Tas.*** İlahi aşk ateşine düşmek; olgunlaşmak.

y.-a (çırāḳ y.) 179r1

y.-a (deri y.) 61v2

y.-a (ḥırṣ u hevā oda y.) 134v4

y.-a (kişi gerek y. vü dükene) 162v4

y.-a (yanu y.) 92r7

y.-am 209v6

y.-am (dūzaḫda y.) 138v2

y.-am (oda y. ṭağılam) 196v3

y.-am (odlara y. yaḳılam) 139r2

y.-an (gėce y. çıraḳ) 78v3

y.-an (gėce y. nūr) 91r1

y.-an (ʿışḳuŋ dütüninden) 177v4

y.-an (yaḳan benem y. benem) 129v5

y.-ar 172r1

y.-ar (ʿışḳ odı y.) 171r6

y.-ar (ʿışḳ odı y.) 177v4

y.-ar (içi y.) 74r6

y.-ar (içüm y.) 208r1

y.-ar (oda düşer y.) 21r4

y.-ar (öd aġacı bigi y.) 86v6

y.-aram 202r3

y.-asın (diken olurısaŋ oda y.) 155v5

y.-ayın (ʿışḳuŋ odına y.) 152v7

y.-dı (çırāḳ y.) 54r5

y.-dı (yüregüm y.) 85r4

y.-dum (dutuşuban y.) 153v5

y.-ġıl (yėdi ṭamuda y.) 147v6

y.-ısar (deŋiz oda y.) 20r2

y.-madın (nice olam) 162v3

y.-mayan (ʿāşıḳ mıdur) 75r1

y.-mayan (pervāneleyin oda y.) 74v5

y.-uban (ʿışḳ odına y.) 136v2

yana yana: Yana yana, yanarak.

y. (ʿışḳ odına y.) 162v3

yandur-: Yakmak, tutuşturmak; verivermek.

y.-dı (oda y.) 200r6

y.-duġuŋ (çırāḳ) 179r1

y.-duŋ (bāġını oda y.) 184v9

y.-sun (çırāġını y.) 200v4

yaʿnī: (Ar.) Yani, demek ki, sözün kısası.

y. 92r6, 187r1, 187r2, 188r5

yanḳu: Aks-i sada, ses yansıması.

y.-sına (sözüm beŋzer ḳaya y.) 189r5

yaŋa: Tarafa, yöne; tarafta, yanda; taraftan.

y. 26v4, 38v4, 39v1, 41r5, 51r1, 53r6, 58r4, 59r1, 60r4, 61r1, 65v3, 69r6, 88v2, 103v3, 109v1, 115r4, 123v4, 176r2, 176v4, 180v3, 190v5, 192v3, 196r6, 203r5, 203v3

y. (bir y. ḳaldı) 88v6

y. (dört y.) 66v3, 94v1, 106r1, 125v2, 134r4, 163v1

y.-dan 26v1

y.-dur 176v3

y.-ya (yiden) 6v3

yaŋaḳ: Yanak.

y. (balḳurur yüz ü y.) 104v6

yaŋıl-: Yanılmak, yanılgıya düşmek; yanlış yapmak, şaşırıp yanılmak.

y.-dı (miskīn ādem y.) 91v5

y.-dum (buġday yėdüm) 133v4

y.-dum (günāh ḳıldum) 157r4

yaŋlış: Aslına uygun olmayan, yanlış, şaşırtan.

y. (ṣanu) 90v3

y. (yalan y.) 115v4

y. (yalan) 81r1

yanu yan-: Dert yanmak, dert dökmek, şikâyette bulunmak. ***mec.*** Yanar döner olmak, bir kararda durmamak, bir şöyle bir böyle olmak. (MSL, yanar döner)

y.-a 92r7

yap: Örtü, yük, eşya, bağ. (DLT, yabı, yap-, yapsa-, yapgut, yabtaç)

y.-ları (döküp) 71r3

yap- (1): Yapmak, inşa etmek; yaratmak; onarmak, tamir etmek.

y.-an (köşk ü sarāy y.) 166r4

y.-ar (yuva y.) 68v5

y.-arlar (köpri y.) 209r6

y.-arsın (ev y.) 71r4

y.-madın (ṣūret y.) 136v3

y.-maġa (göŋüller y.) 126r5

yap- (2): Kapamak, kapatmak, örtmek. ***mec.*** İlişkileri kesmek.

y.-arsın (ḳapu y.) 5r5

yapalaḳ: Tüylü, yapağılı, yapağı kaplı.

y. (boz y.) 116r5

yapış-: Yapışmak, elle tutunmak; sıkıca tutmak.

y.-alar 172v2

y.-dı 29r4

yār/yar: (Far.) Sevgili; dost; bildik, tanıdık; yoldaş; yardımcı. (MSL) ***Tas.*** Allah.

y. 70v4

y. (ḳanāʿati y. ėdin) 203v1

y. (ḳorḳduġumla y. oldum) 121r4

y. (ḳulıyam) 146v5

y. (ola) 28v4

y. (oldı) 18v5

y. (olmadı) 206r3

y. durur 94r6

y.-dan (ayru düşen) 146v4

y.-i 86v5, 137r4, 143r2 (yari)

y.-i (ola) 27v3

y.-idür 136v1 (yaridür)

y.-iken 149r4

y.-üm 72v4, 88r5

y.-üŋ (göŋlin ṣırçadur ṣımayasın) 111v7

y.-üŋ (ṭoġrı y. vardur) 87v1 (yarüŋ)

yar-: Yarmak, ayırmak. ***mec.*** Detaylı inceleme, ince eleyip sık dokumak.

y.-dılar (ḳılı ḳırḳ y.) 124v2

yara-: Yaramak, mümkün olmak, imkân el vermek; yakışmak, layık olmak, uygun düşmek, hak kazanmak.

y.-r 98r4, 199r5

y.-rsın (ḥaḳḳ'a y.) 77v1

yaradan: Yaradan, Allah, Tanrı.

y. (bizi y. eyledi) 189v3

y.-dayıdum (mülk-i y.) 120r2, 132r6

yaradıl-: Yaratılmak, Allah tarafından halk edilmek, var edilmek.

y.-alıdan 162v6

y.-dı (yėr ü gök y.) 133r7

y.-madın (yėr gök y.) 185v3

y.-mış 20r5

y.-mışa (cümle y. bir gözile baḳmayan) 70r7

yaraġ: Hazırlık, levazım, teçhizat. krş. bk. **yaraḳ.**

y. (olsun) 174v2

y.-ında (olurlar) 4r5

y.-um 171v3

y.-uŋ (eyle) 112r5

y.-uŋ (eylen) 170v5

y.-uŋ (ḳılayıduŋ) 51v4

yaraḳ: Hazırlık, levazım, teçhizat. krş. bk. **yaraġ.**

y. 78r5, 199r3

y. (āḫirete y. et) 75v3

y. (ėtsün) 99v3

y. (ḳıl) 32v5

y.-dur (ṭoġrulıḳ key y.) 96v2

yaramaz: Yararsız, boş, uygunsuz, zararlı, kötü. (TS)

y. 209v4

y. (olur) 117v2

y.-dur (buḫl u ḥased y.) 83r3

y.-ı 162r4

y.-ını (şeşirġıl) 95v1

yaraş-: Yakışmak, uygun gelmek, layık olmak.

y.-ur 105r2

y.-ur (iş ḳılmaz) 38r2

yaraşıḳ: Yakışık, yakışır, uygun, layık, münasip, muvafık. krş. bk. **yaraşuḳ.**

y. 104r5

yaraşuḳ: Yakışık, yakışır, muvafık, münasip, layık, uygun. krş. bk. **yaraşıḳ.**

y. 87v5

yarat-: Yaratmak, Allah'ın yoktan var etmesi, halk etmesi.

y.(d)-a 14r4

y.-dı 187r3

y.-dı (ādemi y.) 189v6

y.-dı (ʿalī'yi y. mü'minlere fażlından) 152v4

y.-dı (buġdan gök y.) 185v4

y.-dı (gevher y.) 152r7

y.-dı (ḥaḳ dünyeyi peyġām-ber dostlıġına y.) 112r4

y.-dı (ḥaḳ y. yėri gögi ol aḥmed'üŋ dostlıġına) 206v3

y.-dı (muḥammed'i y. maḫlūḳa şefḳatinden) 152v4

y.-dı (yėdi deŋiz y.) 152v3

y.-dı (yėdi ḳat gök y.) 152v2

y.-dı (yėdi ḳat yer y.) 152v2

y.-dı (yėtmiş iki dürlü dili y.) 204r1

y.(d)-ıcaḳ 135r5

y.-duŋ (yėr ü gögi y.) 85v6

y.-saŋ 2v4

y.(d)-up (ay u güni y.) 188v1

y.(d)-up (yaz y.) 141r2

yare: Yara. ***mec.*** Üzüntü, acı, dert.

y.-si (ʿışḳ oḳınuŋ y.) 201v6

yāren: (Far.) Arkadaş, dost. ***Tas.*** Tarikat kardeşleri, gönül dostları.

y.-ler (ėy y.) 132r4, 146v7, 175r1, 180r2, 197v4

y.-leri (Muṣṭafā y.) 80v2

y.-lerini 52r6

y.-lerüm 175r5

yarġu: Yargı, hüküm, muhakeme; dava.

y.-m (ürür) 122v4

y.-mı (ḫandān dutaram) 122v4

yarıl-: Delinmek, yırtılmak.

y.-a (gökler heybetden y.) 61v4

yarımca: Yarımca, küçük.

y. (igne) 195r2

yarın: Yarın, ertesi gün; ahiret günü.

y. 60v6, 90r6, 134v6, 145v6, 145v7, 156r3, 162r6, 174r2, 192v7, 200r3, 208r2, 208r3

y. (bugün y.) 42r5, 53r5

y. (maḥşer güninde) 92v2, 170v4

y. (maḥşer ḳopıcaġaz) 175v2

y.-a (bu iş y. güymez) 193r1

y.-a (ḳaldı) 42r6, 42v2

y.-a (ṭoġru ḥālini y. ḳoymaz) 53r5

y.-ıla (bugün y.) 8r3

y.-um (bu gündür) 90r6

y.-um (bugündür baŋa) 60v6

yarınġı: Yarınki, yarına ait, ahiret gününe ait.

y. günüŋ (bugünki gün durur y. günüŋ) 42r4

yārī: (Far.) Dostluk, yardım.

y. (ḳıl) 52r5

y. (ḳılurısa) 123v3

yarlıġa-: Mağfiret etmek, suç bağışlamak.

y. (günāhlarumuz y.) 128r6

y.-ġıl 128v4

y.-mazısaŋ 128v4

y.-ya 182v6

yarlıġan-: Günahı bağışlanmak, mağfiret olunmak.

y.-ur 151v3

yas: Ölüm, yıkım, zarar, ziyan; mâtem, yas, büyük acı. ***Tas.*** Nefsin yıkıma uğratılması ve ölümü.

y. 60r2

y. (olmaya) 60v3

yas-: Gevşetmek. ***mec.*** Azaltmak. Metindeki anlam dünyevî hırsların azaltılması şeklindedir.

y. (ṭamaʿuŋ yayını y.) 99v1

yaṣduḳ: Yastık.

y.(ġ)-umı (ṭaş eyleyem) 134v3

y.(ġ)-umı (yaş eyleyem) 135r1

yāsin: (Ar.) Kur'ân'ın 36. suresi, 83 ayettir, Mekke'de nâzil olmuştur.

y. (oḳına ḳur'ān u y.) 84r1

yaş (1): Yaş, taze, yeşil. ***Tas.*** Bilgili, ilim ve feyz almış.

y. (ḫarāb ola y. u ḳurı) 170r5

y. (olduḳ) 161v1

yaş (2): Gözyaşı; deniz.

y. (yaṣduġumı y. eyleyem) 135r1

y.-ı (göz y. sel gibi aḳar) 29r1

y.-ı (gözi y. ṭurmaz aḳar) 101r1

y.-ın (döker) 137r1

y.-ın (gözi y. döker) 137r2

y.-ın (gözüm y. sil) 7v1

y.-ını (göz y. dökem) 135r1

y.-ını (gözüm y. kim sile) 174v6

y.-ıyıla (ḳayġu y. gözi ṭolmış) 16v4

y.-ıyımış (gözi y.) 187v1

yaş (3): Yaş, yaşanan zaman, ömür.

y. (tīz dükenür uzun y.) 75v2

yaşa-: Yaşamak, sağ olmak, ömür sürmek.

y.-rısa (bir ḳul biŋ de y. ölicek) 115v3

yaşıl: Yeşil, yeşil renk.

y. 8v4

yat (1): Vaziyet, durum, taraf.

y.-ından (ġaraż y.) 5r4

yat (2): Yatak, arka, devam.

y.-ından (söz y.) 95v5

yat-: Bulunmak; yatmak, uzanmak, yatay bir yerde durmak.

y.-an (ḳudret beşiginde y.) 141r5

y.-anlaruŋ 83v5

y.-asın 204v6

y.-dı 186v6

y.-dum 118v1

y.-maġıl (gümānıla y.) 174v3

y.-mışıdı 186v7

y.-ur (sin içinde y.) 144v1

y.-ur (ṭopraḳlar ḳuçmış y.) 149v6

y.-urlar (evde y.) 194r4

y.-ursam (ṭopraḳda y.) 128r2

yataḳ: barınak, in, yuva

y.(ġ)-ıdur (vücūd cān y.) 77v4

yatlı: Kötü, uğursuz, adi, fena. krş. bk. **yatlu.**

y. 83v5

yatlıḳ: Yabancılık, ayrı gayrılık. krş. bk. **yadlıḳ**

y. 77v6

yatlu: Kötü, uğursuz, adi, fena. krş. bk. **yatlı.**

y. 162r5

y. (oldı) 206v6

yatsu: Yatsı vakti.

y. (namāzına) 109r2

yavı: Kaybolmuş, kayıp, yitik. krş. bk. **yavu.**

y. (ḳılan) 205v2

y. (ḳılındum) 127v7

y. (ḳuldum) 130r3

y. (var) 106v6

y. (vara) 77v2

y. (varmış) 7r1

y. (varupdurur) 177r3

yavlaḳ: Pek, çok, gayet.

y. 8v4, 14v1, 19v2, 33r5, 36v4, 44r3, 62r2, 83r6, 89v2, 96v2, 113r5, 151r7, 187r4

yavrı: Yavru.

y. (ilden y. ḳapar) 68v5

yavu: Kaybolmuş, kayıp, yitik. krş. bk. **yavı.**

y. (ḳula) 188v6

yavuz: Kötü, fena.

y. (benem ḳamudan y.) 97v6

y. (endīşe dutma) 162r3

y. (eyü y.) 122v3

y. (gözlerden ıraḳ) 105r6

y. (ḫū) 14r1, 45r2

y. (ḫūsı) 30v4

y. (iş) 54r2

y. (işi) 52v5

y. (işüm y.) 76r4

y. (naṣīḥat dutan y. olmaya) 162r7

y.-dan (eyü y. seçeler) 111r5

yay: Yay.

y. (ʿömrüŋ senüŋ oḳ bigi y. içinde ṭopṭolu) 63r2

y.-ını (ṭamaʿuŋ y. yas) 99v1

yayıl-: Yayılmak, herkes tarafından duyulmak.

y.-dı (yūnus adı y.) 76v1

yayın-: Dağılmak, yayılmak.

y.-a 149v5

yayla: Yazı geçirmek için çıkılan yüksek yer, yayla.

y.-lar (yaylamaz olmış) 144v3

yayla-: Yaylada yaz mesimini geçirmek, yaylada oturmak, bahar olmak; iyi bir yerde vakit geçirmek.

y.-maz (olmış) 144v3

y.-r 23r4

y.-riken (nūr ṭaġın y.) 149v1

yaz: Yaz, sıcak mevsim; bahar mevsimi, ilkbahar.

y. (genc y. oldı) 185r4

y. (ilk y.) 136v4

y. (u ḳış) 25v5, 129r5

y. (u ḳışçün) 173v1

y. (u ḳışda) 169r2

y. (u ḳışdan) 155r5

y. (yaradup) 141r2

y. (yeŋi y.) 173r2

yaz-: Yazmak, nakşetmek, bezemek; açmak, yaymak, ortaya dökmek, sermek; yazmak, kaydetmek; takdir etmek, belirlemek.

y.-a 200v3

y.-a (günāhlaruŋı y.) 204v7

y.-an (dört kitābı ṭoġru y.) 131r4

y.-an (levḥ üzre kimdür y.) 82r6

y.-ar (birisi ḫayruŋ y.) 169r3

y.-ar (ḳarayı aḳa y.) 201v3

y.-aram (ḳarayı aġ üstine y.) 119r5

y.-arlar 114v2

y.-asın (ʿāṣī y.) 208v3

y.-madı (ben bir kitāb oḳudum ḳalem y. anı) 98r5

y.-maḳdan (uṣanmazlar) 169r2

y.-mış (eyle y. celle celāl) 113v4

y.-up (oḳımaḳdan degül) 73r6

yazı: Ova.

y. (ṭaġ u y.) 17r5

yazıḳ: Günah, suç, cürüm. krş. bk. **yazuḳ.**

y.-dur 80v4

yazıl-: Dağılmak, dağıtılmak, yayılmak, ortaya dökülmek, açılmak; yazılmak, kaydedilmek.

y.-a (yėr ü gök yüzi y.) 170v3

y.-an (ol y. ḳur'ān benem) 131r4

y.-ısar (ḫayrum şerrüm y.) 205v3

y.-mayasın (nefs dīvānına y.) 5v4

y.-ur (göŋüllerde y. bu kitābuŋ sūresi) 201v3

yazlu: Yazılmış, yazılı.

y.-dur 148r1

yazu: Amel defteri.

y.-ya (varıcaġaz terāzūya ḥaḳ kendü baḳar y.) 77r1

yazuḳ: Günah, cürüm, suç. krş. bk. **yazıḳ.**

y. 159v5

y.(ġ)-ı 80r6

y.(ġ)-uŋ (çoḳ ḫayruŋ az) 150v4

y.-larumuz (dartıla) 61v5

ye-: Yemek. krş. bk. **yė-**

y.-mez (içmeziken) 185r5

y.-r (içer) 23v1

y.-se (ger yėmese) 33v6

yė-: Yemek; kastetmek; harcamak, tüketmek; nasip almak; geçimini sağlamak. krş. bk. **ye-**

y. (yėdür) 113v2, 199v6

y.-di (ṣaġıncıla şeker kim y. ya bal) 46r2

y.-di (ṭoydı) 10r5

y.-di (uçmaḳda buġday y.) 91v5

y.-dügi (saŋa ayruḳ y. çeşni vėrmez) 51r3

y.-dügi (yoḳsul eti) 92r5

y.-dügile (sen ayruḳ y. ṭoymayasın) 51r4

y.-dügin (saḳınur kendüden kendü y.) 31v5

y.-dügüm 46r4

y.-düm (mismil ü murdār y.) 209r1

y.-düm (yaŋıldum buġday y.) 133v4

y.-gil (yėdürgil) 107v4

y.-me (emek y.) 116r5

y.-me (endīşe y.) 8r6

y.-me (ġuṣṣa y.) 8v1

y.-mek (ḳayġu y.) 107v3

y.-mese (yese ger y.) 33v6

y.-mesün (emek y.) 165r1

y.-meyenler (ḥarāmı y.) 101r4

y.-miş (ḳaydumı y.) 119v4

y.-mişsin (bal u şeker y.) 155r6

y.-r (bu teni sinde ḳurd ḳuş y.) 75r4

y.-r (içer) 47v2

y.-r (içer dünyāyı görmez) 47r3

y.-r (māluŋı biregi y.) 113v1

y.-r (niʿmeti y.) 34v6

y.-r (yėr ü gögi y.) 203r6

y.-rdi (kendü emegin y.) 192r6

y.-rise (şeker y.) 31v3

y.-risem (şehd ü şekker y.) 109v6

y.-riseŋ (her ne loḳma y.) 73v6

y.-riseŋ (ne deŋlü y.) 74r1

y.-rsin (ḳayġular y.) 107v3

y.-ye (ilan çeyan y. tenüm) 147r4

y.-yesi (ne yėmek vardur y.) 194v2

y.-yüp (içüp) 75r5

y.-yüp (öynüŋi y.) 209r3

y.-yüp (rızḳumı y.) 209r3

yed-: Çekmek, yedekte götürmek.

y.-erler (gėrçegin gelenleri y. bir ḳılıla) 168r1

yedi: 7, yedi. krş. bk. **yėdi.**

y. (kerre) 172r2

y. (nişān) 163v7, 164v3

y.-dür (ḳapuları) 148r1

y. (ḳat yėrden) 18r6

yėdi: 7, yedi. krş. bk. **yedi.**

y. (dervāzesi vardur) 154v3

y. (dört on sekizden) 137v2

y. (ḥücresi vardur) 84v2

y. (ḳat gök) 152v2

y. (ḳat gökden) 25v2

y. (ḳat yer) 152v2

y. (nişān) 164r3

y.-sinden 84v2, 164r4

yedi deŋiz: Yedi deniz. "Eski coğrafyacılara göre şunlardır: 1. Çin Denizi, 2. Mağrip Denizi (Atlantik Okyanusu), 3. Rum Denizi (Akdeniz), 4. Karadeniz, 5. Taberiyye Denizi (Şap Denizi), 6. Cürcan Denizi (Hazer Denizi), 7. Harzem Denizi (Fars Denizi)" (AG-1, s. 475) krş. bk. **yėdi deŋiz.**

y. (ü dört ırmaḳ seni mismil eylemeye)

yėdi deŋiz: Yedi deniz. krş. bk. **yedi deŋiz.**

y. (yaratdı ol güher ṭamlasından) 152v3

y. (mürekkeb eylerisem yėtmeye y.) 98r5

yėdi dört on sekiz: Yedi, dört, on sekiz. Yedi sözüyle; dünyayı merkez tanıyan ve çevresinde sırasıyla dönen Ay, Utarit, Merih, Güneş, Zühre, Müşteri ve Zuhal yıldızlarının bulunduğu gökler kastedilmektedir. Dört; ateş, hava, su ve topraktır ki bunlar dört tabiatı, yani sıcaklığı, soğukluğu, yaşlılığı, kuruluğu meydana getirir dört basit unsurdur. Varlık âlemi bunlardan meydana geldiği için bunlara dört direk anlamına "Erkân-ı Erbaa, Evtâd-ı Erbaa" ve dört basit unsur anlamına "Besâit-i Erbaa" da denir. On sekizse, on sekiz bin âlemdir. (AG-1, s. 452-453)

y.-den 137v2

yėdi evren: Yedi evrenle yedi yıldız kastedilmiştir. (AG-1, s. 455)

y. 139r5

yėdi iḳlīm: (T.+Ar.) Yedi ülke, yedi memleket. Eski coğrafyacılara dünyanın üstünde insan yaşayabileceği söylenen dörtte biri, yedi kısma ayrılmıştır: 1. Batıda Berber ve Habeş ülkesinden, Yemen'in güneyinden Hindistan'a ve Çin'e uzanan bölge. Halkı siyah renklidir. 2. Batıda İspanya ve Sudan ile Arap Yarımadası'nın kuzeyinden, mekke, Medine ve Tâif'ten Basra Körfezine varır; Hind ve Çin'in

ortalarından Doğu Okyanus'taki adaların ortasına ulaşır. Halkının rengi, siyaha bakar esmerdir. 3. Batı illerinin kuzeyinden ve Mısır'dan geçip Kudüs, Şam, Kûfe Bağdat, Basra ... ve Fars memleketleriyle Hindistan ve Çin ülkelerinin kuzeyinden geçer ve yine Doğu Okyanus'taki adalara ulaşır. Halkı buğday benizli ve esmerdir. 4. Akdeniz ile Sebte Boğazı'nın, Endülüs'ün ve Rumeli'nin güneyinden geçip Tarablus, Antakya, İskenderun, Halep, Erzincan, Diyarbakır ... Keşmir ve Horasan'dan, Hıtâ ve Hoten'in güneyi ile Hind ve Çin'in kuzeyinden geçer. Halkının rengi beyaza yakın esmerdir. 5. İspanya'nın kuzeyinden ve Avrupa'nın ortalarından geçerek Anadolu şehirlerinin çoğuna ve Hazer'in güneyine uğrar, oradan Harzem, Semerkant, Buhârâ, Bedehşân, Türkistan üzerine ulaşarak Çin Seddi'nin kuzeyinden Hıtâ veHoten ülkelerinin ortalarından Doğu Okyanus'a varır. Halkı beyaz renklidir. 6. Avrupa'nın kuzeyinden Venedik ve Rumeli'den geçip Gürcistan, Tiflis, Gence ve Revân şehirlerine varır. Derbend kalesinden Dağıstan ve Ejderhan'a ulaşarak, Hazer'in kuzeyinden Karakalpak, Özbek, Çağatay ... Hıtâ ve Hoten'in kuzeyinden Doğu Okyanus'taki adalara varır. Halkının rengi sarıdır. 7. Garp Okyanus'undan başlar, Portekiz ülkesi ile İngiltere'den geçip kuzey ülkelerinden, Kıpçak, Bulgar ve Rus Diyârı'ndan ve Hazer'in kuzeyinden İskender Seddi'ne varır; oradan Doğu Okyanus'taki adalara varır. Halkının rengi kızıldır. (TN, s. 311-312; AG-1, s. 460-461)

y.-e 135r4

yedil-: Yedekte götürülmek, birinin kılavuzluğunda gitmek.

y.-ür (bir ḳılıla y.) 168r2

yėdiler: Yedi kişi. ***Tas.*** İsmail Hakkı Bursevî'nin şerhine göre "Yediler" ilahi sıfatlardır: Hayat, iradet, kudret, semi', basar, kelam, tekvin.

y. 148v4

yėdi muṣḥaf: (T.+Ar.) "Kur'ân yedi çeşit okunur." ve "Kur'ân yedi okunuşa göre inmiştir." mealinde hadisler vardır. Bu okunuşlar usulleriyle bir bilgi hâline getirilmiş ve buna "kırâat bilgisi" denmiştir. Okunuşlar, boyların deyişlerine göre olup söz ve anlam değişmez. Ayrıca "Kur'ân yedi konu üzere inmiştir: Emir, nehiy, teşvîk, korkutuş, öğüt, ibret, hikâyeler-örnekler." ve "Kur'ân; nehiy, emir, helal, haram, muhkem (manası açık ve belli), müteşâhin (manası teville anlaşılan) ve örnekler olarak yedi esas üzerine inmiştir." ve "Helalini helal bilin, haramını haram

sayın, emrettiğini yapın, nehyettiğini nehyedip çekinin, örneklerinden ibret alın, muhkemiyle amel edin, müteşâbihine inanın ve inandık deyin, hepsi de Rabbimizin katındadır.” hadisleriyle bu yediyi konu bakımından bildirmektedir. (AG-1, s. 472)

y.-ı 193v2

yedinci: 7., yedinci.

y. (ḳapusında) 148v4

yėdi ṭamu: Yedi cehennem. Kur’ân-ı Kerîm’de yedi cehennem hutame, sa’îr, sekar, cahîm, hâviye, lezâ, süur adlarıyla geçmektedir. Bunların her birinin farklı derece ve özellikleri vardır.

y. 125v5, 153r3

y. (bulasın) 147v5

y.-da (yanġıl) 147v6

y.-sın (gördüm) 133v2

yedi yüz yedi: 707, yedi yüz yedi. Miladî takvime göre 1307-1308 tarihlerine denk gelmektedir.

y.-yidi 54r4

yėdür-: Yedirmek, ikram etmek.

y. (yė y.) 113v2, 199v6

y.-düŋ (eyyūb’uŋ ḳurda y. tenini) 204r5

y.-enler (güle güle y.) 99v5

y.-gil (yėgil y.) 107v4

yėg: Daha iyi, üstün.

y. 35v5

y. (göŋül mi y. kaʿbe mi yėg) 193v4

y. (göŋül mi yėg kaʿbe mi y.) 193v4

y. (göŋül y. durur) 193v4

y.-idi 176r4

yegin: Güç, kuvvet; üstün, baskın, galip; güçlü, kuvvetli, şiddetli; çalışkanlık.

y. 190r4

yėgrek: Daha iyi, üstün, baskın, tercih edilir.

y. 24v1, 78v2, 88r2, 109v6, 151r5, 191r3

y. (ola) 24r6

y.-dür 199v6

yehdi'l-lāhu limen yeşā’: (Ar.) “Allah dilediğine doğru yolu gösterir.” demektir.

y. 82r5

yel: Rüzgâr, hava, yel. krş. bk. **yėl.**

y. 2r4, 3v11, 4r2

y. (seni y. görse ṭurur) 158r7

y. (taḫtum y. götürür) 122v2

y.-e (binüp seyrān ḳılan) 135v3

y.-i (raḥmet y. eser) 83v5

y.-idür (dütünüm görene seḥer y.) 86v6

y.-ile 4r2, 4v1, 63v3

y.-ler (eser) 197r4

yėl: Rüzgâr, hava, yel. Nüfuz eden, latîf ve tabiaten tâhirdir. ***Tas.*** Gelip geçici dünya hayatı, ömür. krş. bk. **yel.**

y. (esüp geçmiş gibi) 207v4

y. (od u y.) 156v5

y. (ṣu vü ṭopraḳ od u y. ṣūret oldı) 63v1

y. (tozını y. almaya) 161r3

y.-dür (dünye y. ya ḫayāl) 117r5

y.-e 2r1

y.-e (ecel ḫırmenlerini y. vėre) 15v3
y.-e (ʿömri kibrile y. vėresin) 16r6
y.-ile 3r2

yel-: Yürümek, koşmak, ardından gitmek.
y.-en (dostıla y.) 80r1

yelte-: Koşturmak, harekete geçirmek, teşvik etmek. krş. bk. **yėlte-**
y.-r (ḫayırlara y.) 173v5

yėlte-: Koşturmak, harekete geçirmek, teşvik etmek. krş. bk. **yelte-**
y.-dügüŋ (mü'minleri y.) 146r3

yėmek: Yiyecek, yemek, aş.
y. (ne y. vardur yėyesi) 194v2

yėmelik: Yemeye ayrılan buğday, yiyecek.
y.-le 190r4

yen-: Yenmek, yutulmak. ***mec.*** Hak edilmemiş veya yasaklanmış şeyler alınmak, kabul edilmek. krş. bk. **yėn-**
y.-medügi (ḥarāmuŋ y.) 101r4
y.-ür 10r6
y.-ür (niʿmetleri y.) 34v5

yeŋ: Elbise kolunun el üzerine gelen kısmı.
y.-leri (yoḳdur y.) 194r3

yeŋ-: Yenmek, alt etmek.
y.-esin (küfrüŋ y.) 51v1

yėn-: Yenmek. ***mec.*** Alınmak, kabul edilmek. krş. bk. **yen-**
y.-mez (ḥelāl y.) 206v6

yene: Yine.
y. 60r4, 136v4, 172v7, 172v7

yeŋi: Yeni, taze. krş. bk. **yėŋi.**
y. 35r1, 35r1, 35r1, 35r1, 35r2, 35r2, 35r2, 35r2, 35r2, 35r3, 35r3, 35r3, 58v2, 98v5
y. (yaz) 173r2

yėŋi: Yeni, taze; tekrar. krş. bk. **yeŋi.**
y. 35r2, 35r3, 35r3, 35r3, 90r2, 90r2, 173r3, 173r3, 173r3, 203r1
y.-den 10v3

yeŋil-: Dayanılmak, tahammül edilmek, galebe edilmek, karşı durulmak.
y.-mez 29r1

yeŋile-: Tazelemek, yenilemek; tekrarlamak.
y.-r (cānın y.) 160v7
y.-r (derdin y.) 52r3

yeŋsüz: Yensiz, yenleri olmayan. ***mec.*** Kefen kastedilmiştir.
y. (göŋlek geydi) 81r4

yer: Yer, zemin, toprak, arz, yeryüzü; mekân; makam, mevki. krş. bk. **yėr.**
y. 36v2
y. (baş ḳurtarası y. gerek) 111r5
y. (gök senüŋdür) 25v3
y. (gök ṭolu dīdār durur) 94v3
y. (ḳazmayınca) 45v1
y. (ṭurur) 86r5
y. (ü gögi) 18r6
y. (ü gök) 25v4
y. (yėdi ḳat y.) 152v2
y. (yüzin) 170v2
y. (yüzinde) 35v5
y. (yüzindedür) 93v5
y.-de 11v3
y.-de (ara y.) 185r2
y.-de (degme y.) 158r1
y.-de (güzāf y.) 42r1
y.-de (mīşe olan y.) 69r2
y.-de (ne y. ne gökdesin) 113r3
y.-de (yüksek y. ṭurmasun) 165r6

y.-de (ẓāhirüm eyü y.) 76r2
y.-dedür (nāzük y.) 45r4
y.-dedür (yüce y.) 104r6
y.-den (ara y.) 102v6
y.-den (deccāl ḳopısar y.) 92r6
y.-den (ḳamu y.) 30r6
y.-den (maḫlūḳāt y. ṭura) 61r6
y.-den (ulu y. tīmārum var) 73r2
y.-e 36v5, 58r4, 177r6
y.-e (bir gün tenüŋ y. gire) 107v4
y.-e (bünyād urulmadın) 118v5, 132r6
y.-e (düşe) 61v4
y.-e (yoḳ y.) 98v3
y.-e (yüce ḳaddüŋ ine y.) 62r6
y.-e (yüksek y.) 18v4
y.-e (yüz y. sürmegile) 163r5
y.-i 8r2, 16r4
y.-i (bu y.) 135r5
y.-inden (ölenler y. dura) 113v4
y.-inden (ṭaġlar y. ırıla) 61v4
y.-ini (ḳaldı) 164r5
y.-lerde 83r6
y.-lerde (ḳamu y. ḥāżır) 157r3
y.-leri (bu y.) 131r2
y.-üŋ (nūr cān sözini esleriseŋ) 5v5

yėr: Yer, zemin, toprak, arz, yeryüzü; mekân; makam, mevki; ülke, yurt, diyar, memleket; önem, değer. krş. bk. **yer.**

y. 21v3, 24v5, 35v4, 36r1, 36r6,
y. (alçaġından) 17r4
y. (altına) 176r2
y. (ansuz y. ü gök var olmadı) 206v3
y. (bir adım y.) 113v1
y. (boyı gider) 36v6
y. (çalḳandı) 185v6
y. (degmedi) 164r5
y. (dürilür) 75v2
y. (eyledi) 185v5
y. (gök) 198v4
y. (gök ḫalāiḳ ṭolmadın) 132r6
y. (gök ḳāim ṭurduġı) 179r3
y. (gök oynar) 197r4
y. (gök yaradılmadın) 185v3
y. (gök yoġiken) 157v4
y. (ḳara y. eyler) 52v1
y. (ḳaʿrasında) 141r3
y. (ne gök varıdı ne y.) 149v1
y. (olur) 30r1
y. (ölçer) 165v4
y. (ṭolu göründi cümle y.) 90v1
y. (ṭonadan) 141r2
y. (ü gögi) 24v6
y. (ü gögi yaratduŋ) 85v6
y. (ü gögi yėr) 203r6
y. (ü gök) 72r4
y. (ü gök yaradıldı) 133r7
y. (ü gök yoġıdı) 179r4
y. (ü gök yüzi yazıla) 170v3
y. (üstine gök ṭurıcaḳ) 135r5
y. (yüzine) 69r5
y.-de (cümle y. ḥaḳ ḥāżır) 201r6
y.-de (ḳaraŋu y.) 182r6
y.-de (ne y.) 176r7
y.-de (ol velī y. gökde ṭopṭolı) 203r3
y.-den (erenlerüŋ himmeti y. göge direkdür) 81v6
y.-den (göge) 196v4
y.-den (yedi ḳat y.) 18r6

y.-deyidi 66v1
y.-dür (bu ne keleceŋ y.) 204v5
y.-e (ʿazrāʾīl y. indi) 186r1
y.-e (degme y. gitmezem) 171v6
y.-e (göge bünyād uran) 141v2
y.-e (göge ṭoldum) 196v4
y.-e (her y.) 163r5
y.-e (ʿışḳdur y. göge direk) 191r3
y.-e (indüre) 171r2
y.-e (ḳamu bir y. gider) 190r3
y.-e (ḳo) 35v3
y.-e (māl y. batdı) 36v4
y.-e (niçe taḫta binenler y. düşdi) 11v4
y.-e (ṣaldı) 94v4
y.-e (siŋer) 17v3
y.-e (toḫmını bitmez y. ṣaçar) 31v1
y.-e (toḫum ṣaçmış gibi) 207v6
y.-e (urdı) 187v3
y.-e (yüz urdı) 38v5
y.-e (yüz y. bıraḳ) 19v4
y.-e (yüzin y. urup) 64v1, 144r3
y.-i (ansuz y. görimezem) 130v1
y.-i (gögi) 120v1
y.-i (ḥaḳ yaratdı y. gögi ol aḥmed'üŋ dostlıġına) 206v3
y.-i (her bir y. ṭūr eyleyem) 144r2
y.-ile (aşaḳlıḳ üzre durur y. gök) 18v1
y.-in (dutısar) 157v6
y.-inde (buŋ y.) 104r6
y.-inde 16v6
y.-inden (durmaz) 115r3
y.-ine (geçen) 207r6
y.-ine (ṣadır y. geçdüm) 98r3
y.-le (gök) 110r2
y.-üm (düz) 98r3
y.-üŋ (bulduŋ) 203v1
y.-üŋ (cānumda y. vardur) 87r6
y.-üŋ (yüzi) 170r5
y.-üŋde (epsem otur y.) 89v6

yer-: Zemmetmek, kötülemek, hor görmek, beğenmemek, çekiştirmek. krş. bk. **yėr-**
y.-enler 164r5
y.-enlere 164r5
y.-medük (ʿāmm u ḫāṣṣı y.) 203r2
y.-meye (cümle milleti y.) 164r5

yėr-: Zemmetmek, kötülemek, hor görmek, beğenmemek, çekiştirmek. krş. bk. **yer-**
y.-eyin 152r4
y.-mek (edebdür bize y.) 119v1

yerin-: Kederlenmek, üzülmek, mahzun olmak, tasalanmak.
y.-ürem (ne yoḳluġa y.) 202r4

yerince: Yerinde, uygun, düzgün, eksiksiz.
y.-yimiş 101r2

yėrlü: Sabit, yerleşmiş, yerinde.
y. (yerine ḳoduŋ) 180r1
y.-dür 3v5, 3v6, 3v7, 4r1, 4r2

yesīr: (Ar.) Esir, tutsak.
y. (eyleyen) 163v5
y. (ʿışḳa y. durur) 85r6
y. (ʿışḳa y. olan benem) 122r2
y. (olduḳ) 163v6
y. (olmayınca) 163v5

yeşil: Yeşil, yeşil renk.
y. (bu dünye bir gelindür y. ḳızıl donanmış) 98v5

y. (ṭonlar geyesin) 156r2

yet- (1): Yetişmek, erişmek, ulaşmak, vasıl olmak, gelmek; kafi gelmek, yetmek, yeterli olmak. krş. bk. **yėt-**

y.-di 15r1

y.-di (ḳavil y.) 145v3

y.-di (vaḳti y.) 187r4

y.-e (ecel y.) 83r1

y.-egör (kervān getdi y.) 79v5

y.-meye 57v6

y.-mez 14v5, 20v5

yet- (2): Yitmek, kaybolmak, zayi olmak, yok olmak. krş. bk. **yit- (2)**

y.-e (sebīl olubanı y.) 174r1

yėt-: Yetişmek, erişmek, ulaşmak, vasıl olmak; kafi gelmek, yetmek, yeterli olmamak. krş. bk. **yet- (1)**

y.-di (göçenler menzile y.) 145v3

y.-di (yüki y.) 66v3

y.-emez (yol varanlara) 164v1

y.-emezsin 14v4

y.-er 46r6, 99r4

y.-er (ʿāşıḳlara maʿşūḳ y.) 58r2

y.-er (müşriklere nükte y.) 173r4

y.-er (senüŋ varlıġuŋ cān y.) 131v3

y.-er (ser-māye y.) 25v2

y.-iser 18v2

y.-meye (yėdi deŋiz) 98r5

y.-mez 6r4

y.-miş 192r4

yėtil-: Yetişmek, kemāle gelmek, ulaşmak, katılmak.

y.-ür (deŋize y.) 17v4

yetīm: (Ar.) Eşsiz, tek, yektâ.

y.-em (dürr-i y.)160r6

yėtir-: Tamamlamak. krş. bk. **yėtür- (2)**

y. (īmānuŋ eksügin y.) 109r2

yetiş-: Arız olmak, gelmek.

y.-medin (vaʿde y.) 15v4

yėtmiş: 70, yetmiş.

y. (kez öldürürise) 127v5

y. (kez öldürüriseŋ**)** 88r4

yėtmiş iki: 72, yetmiş iki.

y. (dilcedi) 203r2

y. (dilde) 136r5

y. (dilden) 124r4

y. (dili) 204r1

y. (millete) 104r7, 119v2, 189r2

y. (milletüŋ) 184r6

yėtür- (1): Ulaştırmak, eriştirmek.

y.-diler (maḳbereme y.) 125v3

yėtür- (2): Tamamlamak, görevini tamamlamak. krş. bk. **yėtir-**

y.-düŋise (ataŋ anaŋ ḥaḳḳın y.) 156r2

yevme yeşfeʿu: (Ar.) Şefaat günü.

y. (ḳurıla) 170v4

yıġ-: Yoksun bırakmak, engel olmak, menetmek.

y.-anı (seni ḥaḳ'dan y.) 75r4

yıḳ-: Yıkmak. ***mec.*** Bozmak, parçalamak, tarumar etmek; tahrip etmek, mahvetmek; bırakmak, terk etmek. ***Tas.*** Perde, engel kaldırmak; maddî varlığa ait her şeyi ortadan kaldırmak; dünyevi arzuları yok etmek, nefsi terbiye etmek.

y. (ḥicābuŋ y.) 106r2

y. (varlıḳ evini y.) 104v2

y.-a (ḥicābı y.) 105v6

y.-agelür 21v4

y.-agör (kibri y.) 12v4

y.-am (diller y.) 138v6

y.-am (nefs evini uram y.) 134v4

y.-amazın (dīvārı y.) 7v2

y.-ar (ġıybet evin y.) 52v1

y.-ar (mülkin y.) 137r1

y.-arısa (göŋül y.) 165r1, 165r3

y.-arsaŋ (maḳāmını y.) 54v2

y.-ma (dīnüŋ bünyādın y.) 174r5

y.-maġa (göŋül y.) 56v4

y.-maz (göŋlini y.) 190r2

y.-uban (göŋüller y.) 207r5

yıḳıl-: Yıkılmak, harap olmak, mahvolmak, yok olmak. ***mec.*** Ölmek. ***Tas.*** Nefsin isteklerinin kesilmesi; maddî varlığın ortadan kalkması.

y.-a (ṣūret naḳşı y.) 12v3

y.-dı (nefs ḳalʿası y.) 199r6

y.-dı (tertīblerüm y.) 97r4, 195v2

y.-madın (ṣūret y.) 12v4

y.-mış 144v2

yıl: Yıl, sene.

y. (ay u y.) 16v3

y. (biŋ y.) 53v5, 97r5, 101v6, 112r2, 123r5, 128r2, 142r3

y. (bunca y.) 84v6

y. (elli y.) 116v1

y. (geçe) 147r4

y. (ḳırḳ y.) 186v6

y. (niçe y.) 51v6

y. (on iki ay) 33v6

y. (on sekiz y.) 118v3

y. (yüz biŋ y.) 97v3

y. (yüz y.) 193v2

y.-dan (altı biŋ yėdi yüz y.) 188v4

y.-dan (niçe y.) 16v1, 26r1, 34v6

y.-ı (ay u y.) 72v2

y.-lar (niçe y.) 149r3

y.-lar (yüz y.) 63r5

yıldırım: Yıldırım.

y. (olup şaḳıyan) 121v6, 141r3

yılduz: Yıldız. krş. bk. **ılduz.**

y.-ıdum 132v6

yıllıḳ: Yıllık, senelik.

y. (bunca y.) 14r6

y. (yüz biŋ y.) 79v4, 108r5

yırt-: Yırtmak, parçalamak. ***Tas.*** Perde ve engelleri ortadan kaldırmak.

y.-amaduŋ (ḥicābı y.) 25r3

yırtıl-: Parçalanmak. ***Tas.*** Perde ve engeller ortadan kaldırılmak.

y.-a (perdeler y.) 61v5

yıyla-: Koklamak.

y.-rıdum (gül dėyüben y.) 205v1

yid-: Beraberinde götürmek, çekmek, yedekte götürülmek.

y.-eler 198v3

y.-en (ne severiseŋ ol yaŋaya y.) 6v3

yigit: Genç, delikanlı.

y. (eyler) 177r2

y. (pīr ü y. oynatmaġa) 179v2

y.(d)-i 137r3

y.(d)-iken (ölenlere) 208r1

yigitlik: Yiğitlik, yiğitçe davranış; gençlik.

y.(g)-e (eli varmaz) 115r2

yine: Yine, tekrar.

y. 139r3, 140r4, 140v4, 150r1, 173r1, 173r1, 173r2, 173r2, 173r2,

173r2, 173r3, 173r3, 173r3, 173r4, 173r5, 173r5, 173r6, 173r6, 173v1

yit- (1): İtmek, kakmak; düşmek.
y.-diler (nerdüvāndan y.) 164v5

yit- (2): Yitmek, kaybolmak, zayi olmak, yok olmak. krş. bk. **yet- (2)**
y.-er 190r3, 207v6
y.-ersin (endīşeden y.) 151r2

yitür-: Kaybetmek, zayi etmek, telef etmek, mahvetmek.
y.-ür 154v2

yoġ: Yok, mevcut değil, var olmayan; yokluk. ***Tas.*** Varlık ve benlik kayıtlarından kurtulmak, fenaya, fakra erişmek, Allah'ta fâni olmak. krş. bk. **yoķ.**
y. (çārem y.) 56r1
y.-a (varlıġuŋ y. degşür) 99r6
y.-ıdı (çarḫ-ı felek y.) 149r2
y.-ıdı (yėr ü gök y.) 179r4
y.-ısa (ʿamelüŋ y.) 115r6
y.-ısa (vücūhuŋ y.) 43r4
y.-iken (danışıġum y.) 185r3
y.-iken (var eyledi) 100r6
y.-iken (var eyledüŋ) 186r4
y.-iken (yėr gök y.) 157v4
y.-uz (aṣıldan biz y.) 100r6

yoġısa: Yoksa, aksi takdirde, eğer. krş. bk. **yoḫsa, yoķsa.**
y. 67r5

yoġımıssa: Yok idiyse, olmasaydı.
y. (gümānuŋ y.) 15r6

yoġur-: Yoğurmak, kalınlaştırmak, yığıştırmak.
y.-dı 186r1, 189v5

yoḫsa: Yoksa, aksi takdirde; acaba. krş. bk. **yoġısa, yoķsa.**
y. 117v2, 117v3, 183v3, 205v6

yoḫsul: Yoksul, fakir; yoksun. krş. bk. **yoķsul.**
y. 37v1
y. (niçe mālluya y. dėyü gül dur) 37v2
y. (ola) 99v4
y.-ıdur (maʿrifetüŋ y.) 68v1
y.-ın 107v3
y.-iken 196v4
y.-ları (ḫoş görüben) 110v4

yoḫsulca: Yoksul gibi, yoksulmuşçasına.
y. 98v6

yoḫsullıķ: Yoksulluk, fakirlik, muhtaç içindelik.
y.-dan (kem durur y. niçelerüŋ varlıġı) 192r3

yoķ: Yok, mevcut değil, var olmayan; değil; yokluk. krş. bk. **yoġ.**
y. 10r2, 12v5, 13r6, 13v3, 14r4, 24r3, 33r3, 33v6, 38r1, 38v1, 48r6, 49r6, 49r6, 50r6, 50r6, 50r6, 51v2, 51v2, 71v3, 74r1, 82r4, 97v1, 97v7, 150r6, 150v6, 168v5, 169v3, 169v5, 194v6, 198r3
y. (ʿārum y. durur) 88r4
y. (ayruķ nigārum y. durur) 88r5
y. (bir dem ķarārum y. durur) 88r3
y. (bugün yarın y.) 42r5
y. (cānda gözi y. kişi) 159v6
y. (cānı y. kişinüŋ) 49r5
y. (çāre y.) 56v4, 105v2

y. (daḫı yėgrek şikārum y. durur) 88r2
y. (dünyenüŋ ḳarārı y.) 100v2
y. (gözi y. kişi) 48v2
y. (gözi y. kişinüŋ) 48v4
y. (gözi y.) 47r3
y. (gözüŋ nūrı y.) 47v3
y. (ḥaḳḳ'a lāyıḳ ʿamel y.) 98r2
y. (hīç ārzūm y. uçmaġiçün) 146r1
y. (icāzet y. durur ayruḳsı meyle) 50v3
y. (ʿilmüŋ var ʿamelüŋ y.) 151r1
y. (ḳarārum y.) 126r4
y. (naẓarum y. durur) 88r1
y. (sencileyin y. çalab'um) 128r6
y. (sensüz ḳarārum y. durur) 88r1
y. (sevdügüŋden öte menzilüŋ y.) 6v4
y. (söze yol y. durur) 50v2
y. (şerīküŋ y. senüŋ ėy şāh) 82r5
y. (yad y. baŋa bu ilde) 124r4
y. (yere) 98v3
y. (yol y. durur) 179v4
y. (zevāli y. sulṭān benem) 135r4
y.-dur 166v3
y.-dur (anuŋ deki ṭuşı) 191r2
y.-dur (ʿārı y.) 34r5
y.-dur (ārzūm y. uçmaġiçün) 146r3
y.-dur (ʿāşıḳa y. ḫavuf) 170v4
y.-dur (begenesi ḫūsı y.) 34v1
y.-dur (bī-naẓīr y.) 90r5
y.-dur (birlige iḳrārı y.) 34r5
y.-dur (dadı dalı y.) 31v3
y.-dur (dėyü ėtme ʿöẕür) 113v2
y.-dur (eyü adı y.) 22r2
y.-dur (ġayretüŋ y.) 32r1
y.-dur (ḥaḳdan ġayrı sözi y.) 50r3
y.-dur (ḥāli y.) 31v3
y.-dur (hīç maḳām y. sensüz) 157r3
y.-dur (ıraḳ düşenlerüŋ īmānı y.) 11v6
y.-dur (ʿışḳdan şikāyetüm y.) 206r5
y.-dur (ʿışḳsuz ādem dünyede y.) 80r4
y.-dur (irşādı y.) 22r2
y.-dur (ḳadem y.) 69r1
y.-dur (ḳadri y.) 38v2
y.-dur (özinüŋ özle y. ḥisābı) 38r1
y.-dur (saŋa y. zevāl) 210v1
y.-dur (senden artuḳ y. emüm) 125r3
y.-dur (ṣūretinde cānı y.) 12r1
y.-dur (şāhdan ḳorḳusı y.) 34r6
y.-dur (ṭaʿna y. ʿāşıḳlara) 159v4
y.-dur (ṭoġanla birligi y.) 68v6
y.-dur (varı y.) 38v2
y.-dur (yatlıḳ y. bilene) 77v6
y.-dur (yeŋleri y.) 194r3
y.-vam (ne var ne y.) 142v6

yoḳlıḳ: Yokluk, hiçlik. ***Tas.*** Yokluk makamı, fenafillâh hâli, fena; Allah'ın varlık ve iradesi karşısında kendini yok bilme, fakr. krş. bk. **yoḳluḳ.**
y. (varlıḳ y. bıraġana) 65v6
y. (yolına) 71r2
y.(ġ)-a (gel gidelüm y.) 199v3
y.(ġ)-a (varlıġuŋ y. degşür) 77r4
y.(ġ)-a (varlıġın y. ṣayan) 94v2
y.-dadur (viṣāli) 106v2
y.-damış (dostı seven) 191r4

y.(ġ)-ı 110r6

yoḳluḳ: Fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık; yokluk, hiçlik. krş. bk. **yoḳlıḳ.**

y.(ġ)-a (ne y. yerinürem) 202r4

y.-dur (ser-māyesi y.) 202v6

y.(ġ)-umış (çāresi) 202r1

yoḳsa: Yoksa, acaba. krş. bk. **yoġısa, yoḫsa.**

y. 158v4

yoḳsul: Yoksul, fakir, muhtaç. krş. bk. **yoḫsul.**

y. (yėdügi y. eti) 92r5

yoḳuş: Yokuş, yukarıya doğru çıkan dik yol. ***Tas.*** Tarikat yolunun güçlüklerle dolu olması.

y. (ṭarīḳat y. olur) 183r3

yol: Yol; adap, erkân, yöntem, usul, kural; kere, defa; izin, müsaade; güzergah; ön, karşı. ***Tas.*** Tarikat, Hakk'a giden ve saliki ilahi huzura ulaştıran vasıta, doğru yol.

y. 10v6, 23r3, 26r6, 31r2, 38v4, 139v1, 167v3, 179v4, 196r6

y. (ayda bize) 119v3

y. (bu y. yavlaḳ uzaḳdur) 151r7

y. (bulımaz ḥırṣ u hevā) 89r1

y. (bulısardur) 190v5

y. (çeküp) 163r7

y. (doġru y.)184r2

y. (ėder) 56v1

y. (ėderise) 111v6

y. (evde ṭaşra gitme) 79v6

y. (eyledüm) 99v4

y. (gösterdiler) 124v2

y. (ḫaberi) 182v3

y. (içinde yolı var) 72r5

y. (iletgil) 79v2

y. (kesen) 100v4

y. (ḳorḳuludur key oŋlan) 170v5

y. (maʿnāya y. bulduŋısa) 107r2

y. (naḳşa y. vėrme) 79r6

y. (ṣabra uġrar) 30r2

y. (saŋa gelür cümle y.) 113r1

y. (ṣavaşında) 11v1

y. (ṣıra) 62r2

y. (ṣorunca) 62v1

y. (söze y. yoḳ durur) 50v2

y. (ṭoġru y.) 209v1

y. (urur) 21v1

y. (ururlar) 11r4

y. (uzaḳdur) 42v6

y. (üzre düşmişidüm) 154r3

y. (varanlara) 164v1

y. (varmadın) 76r3

y. (ḫırḳayıla tāc y. varmaz) 193r7

y.-a 40r4, 43v4, 190r5, 199r3

y.-a (baş olan) 71r6

y.-a (bile gide misin) 156v1

y.-a (düşüp) 57r1

y.-a (düşüp geldüm) 124r3, 124v2

y.-a (egri y. gitme) 53v2

y.-a (geldüm) 136v3

y.-a (geldüŋise) 79r4

y.-a (gelmediler) 79r4

y.-a (gelmek) 110r4

y.-a (giden) 78r5

y.-a (gider) 115r2

y.-a (girdüm) 130r4

y.-a (giren) 79r6

y.-a (girürsem) 56r1

y.-a (ıraḳ y.) 73r1
y.-a (ʿışḳıla geldi bu y.) 103r2
y.-a (ḳayıḳma degme y.) 66r6
y.-a (neŋ var y. ḫarc eyle) 192r7
y.-a (ṣarp y. varanlara) 164r4
y.-a (ṣarp y. varası) 199r3
y.-a (ṭoġrı y. gelesin) 154r6
y.-a (ʿuryān olup y. gir) 99r1
y.-a (uzun y. varıcaġız) 57v1
y.-a (varası) 199r2
y.-da 8v5, 11r4, 25v6, 31r2, 43r3, 75v6, 79v2, 94v2, 108r4, 111v4, 119v5, 125v5, 147v3, 148v3, 199r4, 199v1, 199v2
y.-da (bu y. daʿvā ṣıġmaz) 6v5
y.-da (cānı bu y. fidāyidi) 54r4
y.-da (cānum y. ḳodum)145v6
y.-da (cānum y. ḳoyam) 145v7
y.-da (ḳalan) 87v4
y.-da (ḳalmışlara) 130v5
y.-da (ḳodum) 137v2
y.-da (ḳor) 164v1
y.-da (ḳoyan) 26r4
y.-da (ölem) 142r3
y.-da (ṣavaşup geldüm) 124v1
y.-da (uyanuḳlıḳ degül y. ġafīllik) 14r6
y.-da (yoḳluḳdur ser-māyesi) 202v6
y.-dan (ayırdı) 13r5
y.-dan (azar) 83r5, 164v6
y.-dan (azaram) 119r6
y.-dan (azdum) 7r5
y.-dan (azuban) 165r6
y.-dan (dünye geçmez bu y.) 79r7
y.-dan (ėrüp geldüm) 134r1
y.-dan (ḳala) 26r3
y.-dan (ḳodı) 194v5, 195r2, 204v2
y.-dur (neyise endīşeŋ ol yaŋa y.) 53r6
y.-ı 125v5
y.-ı (aldı) 26v1
y.-ı (almış) 26v2
y.-ı (cān y. cān evinde) 79v6
y.-ı (düzer) 83r6
y.-ı (ecel baġladı y.) 14v4
y.-ı (er y.) 69r3
y.-ı (erenler y. inceden inceyimiş) 100v4
y.-ı (güzāf ṣanmaŋ bu y.) 168r3
y.-ı (ḥaḳ y.) 13r2
y.-ı (ḥaḳḳ'a giden y. göŋli içinde) 12v6
y.-ı (ṭoġrı y. gösteren) 141r6
y.-ı (ṭoġru varanı) 182v6
y.-ı (vuṣlat y. ḳavīdür) 78r1
y.-ı (yol içinde y. var) 72r5
y.-ıdur (dil ḥikmetüŋ y.) 68r4
y.-ıdur (erenler y.) 69r2
y.-ıla (varan) 40r4
y.-ımı (varımaya) 20v2
y.-ın (dervīş y. gözetmez) 92r4
y.-ın (dost y. bulmayup) 181r7
y.-ın (göremez) 16v5
y.-ın (ḥaḳ y. göresin) 39v2
y.-ın (ḥaḳ y.) 200r3
y.-ın (kendü y. aramayan) 206r5
y.-ın (yaban y. gözetme) 79v6
y.-ına (dost y. er gibi ṭurmayan) 74v6
y.-ına (dost y. gönilene) 180v4
y.-ına (dost y. ḫarc olmaġa) 180v2

y.-ına (ḥaḳ y. gel) 42v4
y.-ına (ḥaḳ y.) 90v3, 98v4
y.-ına (ḥaḳ y. teslīm olur) 56v4
y.-ına (ḥaḳ y. uyaḳdı) 127r4
y.-ına (ʿışḳ y. cāndur fidā) 59v1
y.-ına (ʿışḳ y. cānını vėrmeyen) 74v3
y.-ına (kendü y. baḳar) 50r1
y.-ına (sevürkmişler y. birikesin) 12r3
y.-ına (yoḳlıḳ y.) 71r2
y.-ında 49v2
y.-ında (dost y. ḳurbān olmaḳ) 180r6
y.-ında (eren y. diken olma gül ol) 155v5
y.-ında (eren y. ṭopraḳ ol) 87r4
y.-ında (maʿşūḳ y.) 22v4
y.-ından (dost bāġ-çesi y.) 198r2
y.-ından (ḥaḳ y. ṭaşra dura) 38r4
y.-ından (kibr y. beri ḳaç) 15v4
y.-ından (ṭaġları y. ırar) 56r4
y.-ını (dostuŋ y. varġıl) 147v4
y.-ını (ʿışḳ y. izle) 159r1
y.-lar (doḳı) 193v3
y.-larda (ḳaldı) 11r3
y.-um (aldı) 8r3
y.-um (varur) 60r5
y.-uŋ (menzili ıraḳ bu y.) 199r2
y.-uŋ (müşkili çoḳ bu y.) 199r2
y.-uŋ (uġrayısar) 115v1
y.-uŋ (ulusı) 40v6
y.-uŋ 108r3
y.-uŋa (ėtdügüŋ gele y.) 77r2
y.-uŋa (geç) 62v1
y.-uŋca (yüri ṭoġru y.) 174r2
y.-uŋıla (yüri) 95v4

yolcı: Yolcu, yola giden. ***Tas.*** Gelip geçici dünya hayatındaki herkes.
y. (ṣanasın y. idüm ya ḳonuḳvam) 142v5
y.-yı (ḳomazlar y.) 11r4

yoldaş: Yoldaş, yol arkadaşı; arkadaş, dost.
y. (ʿaḳıl baŋa y. oldı) 114v3
y. (ėdindi) 127r3
y. (erenlerüŋ himmetini y. eyleyem) 134v1
y. (erile y. olan) 167v6
y. (erile y. olġıl) 167v5
y. (eyleyem) 134v2
y. (īmān y. olıcaḳ) 75v4
y. (kibrile y. olmaġıl) 12v2
y. (olan) 71r2
y. (olanı) 33v2
y. (olasın) 14r3
y. (oldı) 185r1
y. (olmazlar) 178r2
y. (olup) 156v1
y. (olurdı) 167v6
y. (olurısa) 176v6
y. (olursa) 33v1
y.-ı 33r5, 83r5
y.-ıdı 117v1
y.-ına 33r6
y.-iken (göŋül baŋa y.) 97r4
y.-um 124r6
y.-umuz (īmān gerek) 111r3
y.-uŋ (saʿādet y. oldı) 16v3

yoldaşlıḳ: Yoldaşlık; dostluk, arkadaşlık.
y.(ġ)-um 142r7

yoldur-: Yoldurmak, kestirmek, biçtirmek.

y.-maġa (düşdi göŋül) 115r1

yol eri: Yolcu, salik, bir tarikata girmiş olan kimse.

y. 183v1

yolun-: Temizlenmek, kovulmak.

y.-dı (oġrı y.) 54r5

yor- (1): Tabir etmek, yorumlamak.

y.-asın (düşi y.) 190v6

yor- (2): Alıkoymak.

y. 203v2

yorıl-: Yorulmak, yorgun düşmek, bezginlik duymak.

y.-a (çarḫ-ı felek y.) 170r5

yort-: Koşmak, sürekli yol yürümek, sefer etmek.

y. 11r5

y. (u ṣavul ėtmese) 112v1

y.-amaduŋ (ḳulluġa edeble y.) 25r3

yögrük: Yörük, koşucu, geçici. (DLT, yügrüg, yügrük)

y.(g)-i 41r1

yön: Cihet, taraf, suret, izlenen yol, istikâmet.

y.-i 80r2

y.-in 176v4

y.-üm (dostdan yaŋadur) 176v3

y.-üm (ėşigine dün gün y.) 153r2

y.-üm (ḥażrete yönteldüm y.) 125r6

yöntel-: Yönelmek, çevirmek, meyletmek.

y.-düm (ḥażrete y. yönüm) 125r6

yu-: Yıkamak, temizlemek. krş. bk. **yuy-**

y. 45r2

y.-dı (göŋlüm evin y.) 200v2

y.-duġuŋ (elüŋ y.) 23v6

y.-duŋısa (göŋül pasın y.) 67v4

y.-ġıl (elüŋ y.) 70r2

y.-r 83r6, 110r1

yud-: Yutmak, hazmetmek, içine almak; yenmek. krş. bk. **yut-**

y.-a 156v2

y.-a (ölüm evreni bir gün y. seni) 15v1

y.-adurur (ecel bir bir y.) 91r2

y.-ar (ejdehālar y. ölüm) 137r4

y.-maḳ 63r1

yufḳa: Yufka, hamur yaprağı. ***mec.*** Küçücük bir şey.

y.-ya (bir y. ḳıyamaz) 98v4

yuḳarı: Yukarı, yukarıya. krş. bk. **yuḳaru**

y. 28v6

yuḳaru: Yukarı, yukarıya. krş. bk. **yuḳarı**

y. 28v2, 159r4, 201v5

yum-: Kapamak, örtmek, üstüne kapamak; sıkıp kapamak. krş. bk. **yun- (2)**

y.-alar 182r5

y.-dı (göz y.) 52r4

yumış: Hizmet, vazife, iş, faaliyet. (DLT, yumuş)

y. (fikir y. oġlanıdur) 100r5

y. (yūnus dilin y. durur) 180r3

y.-ında (cān y.) 49r3

yumşaḳ: Yumuşak, rahatlık veren.

y. (teze vü y. geymeyem) 134v3

yumurda: Yumurta.

y.-yıdı 66v1

yun- (1): Yunmak, yıkanmak, temizlenmek, arınmak. ***mec.*** Vazgeçmek.

y.-asın (muḫālif işlerüŋden y.) 45r1

y.-mayınca (göŋül pası y.) 67v3

denize atalım.” dediler. Kura üç defa Yûnus’a çıktı. Onu denize attılar. Büyük bir balık gelip onu yuttu. Yaptığına pişman oldu ve balığın karnında kırk gün tövbe etti. Sonunda Allah’ın affetmesi sonucu balık onu sahile bıraktı. Yûnus balığın karnından çıkınca bedeninde tek tüyü kalmamış ve çok zayıflamış. Allah onu bir kabak bitkisi gölgesinde memesi sütlü ceylanlar ile besledi. Bu arada Ninova halkı pişman olup onu aramaya çıktı. Yûnus Ninova’ya geri dönünce halkı ona inandı. Yûnus peygamber hakkında Kur’ân-ı Kerîm’de bir sure ve 20 kadar ayet vardır. (ADŞS, s. 483) ***Tas.*** Yunus peygamberin karnına girdiği balık, dünya ve cisim zindanını anlatmak için kullanılmaktadır. (SCS, s. 206) Yunus peygamber de bu zindandan kurtulmaya çalışan salik anlamındadır.

y. 129v6

y.-ıla (balıḳ beni çekdi) 118r5

y.-ıla (baṭn-ı ḥūt içinde y. söyleşem) 137v5

yūnus emre: (Ar.+T.) Yûnus Emre. krş. bk. **yūnus (1)**

y. 93v6, 126v3, 147r6, 174r2, 208r4

y.-müŋ 153v2

yūsuf: (Ar.) Hz. Yûsuf peygamber. İsrailoğulları peygamberlerinden Yakup peygamberin oğludur. Hayatı ve kıssası Kur’ân’da anlatıldığı üzere kısaca şöyledir: Hz. Yakup’un on iki oğlu olup Yûsuf’u hepsinden daha çok severdi. Yûsuf, rüyasında on bir yıldız, güneş ve ayın kendisine secde ettiğini görüp bunu babasına anlattı. Babası, Allah’ın onu üstün kılacağını anlayıp rüyasını kardeşlerine anlatmamasını söyledi. Yakup peygamberin Yûsuf’a olan sevgisini kıskanan kardeşleri hile ile onu kıra götürüp kuyuya attılar. Babalarına “Onu bir kurt yedi.” dediler ve daha sonra geri dönüp köle diye bir kervana sattılar. Yûsuf, o zaman on sekiz yaşında idi. Mısır’da maliye bakanı (Aziz) tarafından satın alındı. Yûsuf’un güzelliği Aziz’in eşi Zeliha’yı büyülemişti. Zeliha’nın tekliflerini reddedip ondan kaçarken gömleğinin arkası yırtıldı ve kapının önünde Aziz’le karşılaştı. Zeliha, Yûsuf’un kendisine saldırdığını söyleyerek onu hapse attırdı. Zindanda iki kölenin gördüğü rüyalar Yûsuf’un dediği gibi çıktı. Nihayet Mısır hükümdarının gördüğü bir rüyayı da doğru tabir etmesi üzerine, zindandan çıkarılarak mâliye bakanlığına getirildi. Zeliha, kocası ölünce yalnız kaldı ve hep Yûsuf’u düşündü. Hz. Yûsuf, Mısır’da tarımı geliştirip yedi senede pek çok zahire biriktirdi. Daha sonra hükümdarın gördüğü rüyadaki kıtlık yılları geldi

ve yedi yıl sürdü. Hz. Yûsuf, zahireyi adaletli bir şekilde nüfusa göre dağıtırdı. Kardeşleri de kıtlık yıllarında Kenan ilinden zahire almak için Mısır'a geldiler. Yûsuf, bir oyunla, en küçük kardeşleri Bünyamin'i de zahire almak için getirmelerini sağladı ve hükümdarın tasını onun yüküne saklayarak hırsızlık suçuyla onu alıkoydu. Bunu duyan Yakup peygamberin üzüntü ile ağlamaktan gözlerine ak düştü. Yûsuf için bile ümidini hiç yitirmemiş olan Yakup peygamber oğullarını Yûsuf ve Bünyamin'i bulmak üzere Mısır'a gönderdi. Kıssanın bundan sonrası; Yûsuf'un kendini kardeşlerine tanıtması, gömleğini göndererek babasının gözlerinin açılmasını sağlaması, bütün ailenin Mısır'a yerleşmesiyle sona erer. Bu arada Yûsuf, Allah'ın eski güzelliğini bahşettiği Zeliha ile evlenmiş; Efrayim ve Menşa adında iki oğlu ile Rayme adında bir kızı olmuştur. (ADŞS, s. 483-484) ***Tas.*** Yûsuf, vahdet makamının bir sembolüdür. Atıldığı kuyu ruhun tecelli ettiği bedenden ibarettir. Bu anlayışa göre Yûsuf da ruhu temsil eder. Seyr u sülûkun, nefisten ruha yapılan bir yolculuk olduğu hatırlanırsa Yûsuf'un "kul iken sultan olması"nın ledünnî manası da ortaya çıkar. Dolayısıyla Yûsuf, insan-ı kâmil veya mürşid için bir benzetme veya makam olur. (MT-1, s. 152)

y. 29r6

y. (-ı kenʿān) 158v2

y. (ne y. u ne kenʿān) 160v2

y. (sen y. u men yaʿḳūb) 160v2

y.-ı 28r6, 28v1

y.-ı (mıṣr'uŋ sulṭānı ėtdüŋ) 204r6

y.-ıla (ben ḳuyıda yatdum) 118v1

y.-ıla (çāha inen) 135r7

yut-: Yutmak, hazmetmek, içine almak; yararlanmak. krş. bk. **yud-**

y.-dı 36v2, 118r5

y.-duŋ (ṭut) 63r1

y.-maya 57v5

yuva: Yuva, ev, barınak.

y. (yapar) 68v5

y.-da 66v1

y.-dan (uçdum) 136r2

y.-sı (ṭoġan ḳatında ola) 150r1

y.-sında (siŋekile pervānenüŋ y. bal olmaya) 59v4

y.-sını (ḳuşlaruŋ y.) 149v5

yuvaca: Yuvadan ayrılmayan, yuva içinde.

y.-sı (yol eri y.) 183v1

yuvan-: Gönlü rahat etmek, teselli bulmak, avunmak.

y.-maġa (düşdi göŋül) 115r2

yuvuḳ: Geyik. (DS, buğu: Yabanî inek, ceylan, erkek geyik.); (CÖ, yavuk: Sevgili, güzel, yakın, aşk)

y. (boynuŋ y. boynından) 105v1

yuy- (1): Yıkamak, temizlemek, arıtmak. krş. bk. **yu-**

y.-a (el y.) 78r5

y.-a (günāhlaruŋı y.) 182v5

y.-amaz (günāhını y.) 98v3

y.-an (mülketini y.) 129r2

y.-asın (günehler y.) 84r1

y.-asın (zengi vü pası y.) 45r3

y.-ayıduŋ (ġamı y.) 69v5

y.-ısar (el y.) 39r4

yuy- (2): Heba etmek, silmek, imha etmek, izale etmek, bozmak.

y.-mayasın (cism ü ʿömri y.) 51r4

yuyucı: Cenaze yıkayıcı.

y. 175v7

yuyul- (1): Yıkanmak, temizlenmek, arınmak.

y.-a (dirligüŋden ne y.) 14r2

y.-madı (daḫı y. ol kīn ṭamarı) 49v2

yuyul- (2): Zail olmak, silinmek, bozulmak; sözünden caymak.

y.-dı 36r6

yüce: Yükseklik; münezzeh, arı, uzak; yüksek, ulu, büyük.

y. 11v3, 62r6, 104r6, 120r4

y. y. 185v6

y.-dür 152r5

y.-si 183r1, 183r3

yügsür-: Koşuşmak, koşmak, segirtmek, geçmek. (DLT, yügür-, yügrüş-)

y.-ür 8v5

yük: Yük, ağırlık, sıklet; eşya, sahip olunan şeyler. ***mec.*** Sorumluluklar. ***Tas.*** Manevi edinimler, kazançlar, ilim feyiz gibi yalnız bu dünyada alınabilecek şeyler.

y.-den 16v3

y.-i (yėtdi) 66v3

y.-in (baġladı) 46r3

y.-in (dutsun) 100r1

y.-leri 71r3

y.-lerüŋ (aġır y. altında) 71r3

y.-üŋ (yabanda ḳaldı) 49v1

y.-üŋi (dėvşür) 42v6

yüklü: Yüklü, üstünde yük bulunan, yükü olan, yüklenmiş.

y. (yükin dutsun) 100r1

yüksek: Yüksek. ***mec.*** Kibrin ve büyüklenmenin yeri.

y. (ṭoġurlıḳ cümlesinden y. üzer) 52v2

y. (yerde ṭurmasun) 165r6

y. (yere binemez oldı) 18v4

y.-de (göŋül y. gezer) 164v6

y.-den (baḳarısa nerdüvāndan yitdiler) 164v5

yürek: Kalp; insanın bütün duygularının kaynağı ve manevi varlığının merkezi, gönül; iç.

y. (demür y.) 199r3

y. (yaġını eritdi) 200r6

y.-de (derdüŋ y. ḳalur) 158r6

y.(g)-ine (ʿışḳ odın urmayan) 75r2

y.(g)-üm (yandı) 85r4

y.(g)-ümde (işledi) 201v6

yüreklü: Yiğit, cesur, korkmaz, gözü pek.

y. (demür y.) 7v3

yüri-: Haydi; gezmek, dolaşmak; davranmak, hareket etmek, iş yapmak; ayrılmak, uzaklaşmak; dönmek. krş. bk. **yürü-**

y. 16v1, 47r1, 52r5, 95v4, 201r5, 201v4

y. (arı y.) 137r4

y. (gerekse ʿuryān y.) 99r4

y. (ṭoġru yoluŋca) 174r2

y. (yoluŋıla y.) 95v4

y.-dügüm 143r3

y.-mege (ʿazm eyledüm) 114v2

y.-meyim 35v5

y.-ridüm 114r5

y.-seŋ 74r1

y.-seŋ (perdesüz y.) 109v3

y.-sün (ay u gün y.) 185v5

y.-yem 72v6, 196v3

y.-yen 187r2

y.-yeyin 147r6

y.-yüp 31r5

yürin-: Yürünmek, yol alınmak, mesafe katedilmek.

y.-di (ḥaḳ'dan yaŋa y.) 203v3

yürü-: Yürümek; gezmek, dolaşmak; sözü geçmek; hücum etmek, saldırmak; hareket etmek, iş yapmak; yaşamak, ömür sürmek. krş. bk. **yüri-**

y.-ŋ 26v3

y.-r 68v5, 141v5

y.-r (ḥükmüm y.) 122v1

y.-rem 109v1

y.-rem (dün gün āvāra y.) 127v7

y.-risem 162v3, 176v3

y.-rken 69v5

y.-rken (ṣaġ esen y.) 34r2

y.-rsem 109v1

y.-rsem (öŋümdesin) 72v5

y.-yen 73r6

yürüt-: Yürütmek, hareket ettirmek.

y.-mege (ḳılınç y.) 179r7

yüz (1): Yüz, surat, çehre; yüzeysel, üstünkörü; yüzey, satıh; sebep, neden; karşı, nezd, yan. ***mec.*** Cihet, yön, taraf. ***Tas.*** İlahi cemâl, ilahi zatın ve sıfatlarının yeryüzündeki yansımaları; vahdet; mürşitten elde edilen her türlü nasip, manevi kazanımlar.

y. (balḳurur y. ü yaŋaḳ) 104v6

y. (dost der-gāhına y. dutġıl) 83v3

y. (süriyi varan) 122r5

y. (süriyi varasın) 154v5

y. (yėre bıraḳ) 19v4

y. (yere sürmegile) 163r5

y. (yėre y. urdı) 38v5

y.-e (ay y.) 171v5

y.-i (Allāh'uŋa dutġıl y.) 126r2

y.-i (erenlere ṭopraḳ y.) 61v6

y.-i (gök y.) 170v3

y.-i (ḳalmadı) 21v5

y.-i (ḳarası gitmez) 199v1

y.-i (ṣulu) 197v7

y.-i (ṣuyı himmeti) 74r4

y.-i (yėrüŋ y.) 170r5

y.-idür (ḳıblemüz dost y.) 64r5

y.-in 114v3

y.-in (dost y. gördiyse) 157v5

y.-in (dost y. göre) 190v4

y.-in (dost y. göresin) 148v4

y.-in (dost y. görmeyiser) 159v6

y.-in (dost y. görüp) 133r4

y.-in (dost y. görüvėreyin) 151v6

y.-in (er y. gördise) 151v3

y.-üŋdür (neye kim baḳarısaŋ ol y.) 53v4

yüz (2): 100, yüz.

y. 99r1, 199v6

y. (yıl) 193v2

y. (yıllar) 63r5

yüz-: Yüzmek.

y.-erem (ḥaḳīḳat deryāsında baḥrī oldum y.) 119v3

yüz altmış: 160, yüz altmış.

y. (menzili) 183v4

yüz biŋ: 100 000, yüz bin.

y. 4v8, 18r4, 20v3, 37v1, 41r1, 41r2, 56v1, 62v1, 72v1, 73v1, 79v4, 80r5, 84v3, 93v3, 97v3, 97v4, 102r2, 104v7, 105v5, 108r5, 110r1, 111v6, 117r6, 117r6, 120v5, 123r5, 125v5, 127v4, 127v5, 127v6, 132r1, 132v5, 135r6, 140v4, 143v6, 144r1, 153r4, 159v3, 160r1, 191r2, 191v5, 199v2, 200r2

yüz biŋ yigirmi dört biŋ: 124 000, Yüz yirmi dört bin. krş. bk. **yüz yigirmi dört biŋ.**

y. (ol tercemān eyledi) 190r2

yüzle-: Yüzleştirmek.

y. (ṣuçuŋıla sen seni y.) 50r4

yüzlü: Yüzlü, çehreli.

y.-ler (güneş y.) 194r6

yüz yėtmiş biŋ: 170 000, yüz yetmiş bin.

y. 132v1

yüz yigirmi dört biŋ: 124 000, yüz yirmi dört bin. krş. bk. **yüz biŋ yigirmi dört biŋ.**

y. (ḫāṣṣı) 120r3

y. (nebīye) 86r6

Z, Ẓ, Ẕ, Ż

ẓafer: (Ar.) Zafer, sonuç.

ẓ. (eyledi) 187r2

zāhid: (Ar.) Dünyayı terk edip dinin emirlerine çok titizlikle riayet eden, züht ve takvâ sahibi, dindar, müttakî kimse.

z.-üŋ 57v4

ẓāhir: (Ar.) Dış yüz, görünüş, bir şeyin görünen tarafı. ***Tas.*** İşin şekilde kalan kısımları, mana tarafına ulaşamayanlar.

ẓ. (bāṭın) 53r3

ẓ. (göz yabandadur) 93v4

ẓ.-dağı 24r5

ẓ.-in (gördi) 186v5

ẓ.-üm 76r2

ẓ.-üŋ (neyise ẓ. bāṭınuŋ oldur) 53r6

zaḥmet: (Ar.) Sıkıntı, eziyet, rahatsızlık, dert.

z.-i 12v5

zaḥmetlü: (Ar.+T.) Sıkıntı veren, sıkıntılı, güç, yorucu.

z. (oldı) 207r6

żaʿīf: (Ar.) Güçsüz, kuvvetsiz, zayıf.

ż. 170v4

ż. (olurısa) 116r6

ẕākir: (Ar.) Anan, zikreden kimse; tekkelerde âyin sırasında ilahi okuyan kimse.

ẕ. (olam) 139r2

ẓālimlıḳ: (Ar.+T.) Zalimlik, zulmedicilik, acımasızlık, merhametsizlik.

z̤. (eyleyen) 115v6

zamān: (Ar.) Zaman, vakit; devir, dönem, çağ; şimdiki zaman, yaşanılan devir.

z. 16v6, 84v6, 114r3, 132v6, 133r1, 146v2, 167r1

z. (ʿaceb oldı z.) 126r1

z. (āḫir z. olısar) 92r3

z. (devr-i z.) 108r6, 166v4

z.-dur 26v2

z.-uŋ 15v3

zamāne: (Ar.) Şimdiki zaman, içinde yaşanılan devir (Şikâyet veya hafifseme anlamında).

z. (müsülmānlar z. yatlu oldı) 206v6

zār: (Far.) Ağlama, inleme; zayıf, perişan, dermansız.

z. (feryād u z.) 97r5

z. (işümi z. eyledi) 187v2

z.-ıla (āh u z.) 174v6

z.-ıla (bu āhıla bu z.) 61r1

żarar: (Ar.) Zarar, ziyan, kötü sonuç.

ż. (öge varan ḳālden ż.) 83r4

zārılıḳ: (Far.+T.) Ağlayıp sızlamak.

z.(ġ)-um (bir bāġiçün degüldür) 146r2

zārī: (Far.) Ağlama, inleme.

z. (ḳılup) 61v3, 145r2

z. (ḳılursam) 97r5

ẕāt: (Ar.) Kimse, kişi, şahıs, kendi, asıl, öz, cevher.

ẕ. (ʿālim-i deyyān ẕ.) 88v5

ẕ. (hem ẕ. u hem ṣıfāt olur) 88v2

ẕ. (her ẕ. içinde ẕāt olur) 88v5

ẕ. (her ẕāt içinde ẕ. olur) 88v5

zebānī: (Ar.) Cehennem bekçisi, cehennemlikleri ateşe atmakla görevli melek.

z.-ler 77r1

z.-ler (cānın ṭaġlar) 145r2

z.-ler (dutalar) 205r1

z.-ler (ṭamuya ata) 61v2

zeber: (Far.) Üst.

z. (ne z. vardı ne zīr) 149v1

z. (zīr ü z. eyledi) 187r6, 188r6

zebūn: (Far.) Güçsüz, âciz, zayıf.

z. (cānum z. olmışıdı) 146v3

z. (ḥükm isleri z. olur) 198r7

zebūnsuz: (Far.+T.) Kuvvetli, yenilmez, acziyeti olmayan.

z. 5v1

zehr: (Ar.) Zehir, ağu, sem.

z. (-i ḳātil) 59v6

z. (-i ḳātil içerisem) 109v5

zehre: (Far.) Yürek, cesaret, cüret, güç, takat.

z.-si 179r7, 179v3

zekāt: (Ar.) Zekât, İslamın beş işaretinden biri olup belli mikrarı aşan malın kırkta birinin yoksullara dağıtılması işi.

z. (oruç namāz z. ḥac cürm ü cināyet durur) 167r4

z.-ı (vermedi) 35v2

z.-ın (vermedi) 36r1

z.-ın (vermeyenüŋ) 37r4

zekātsuz: (Ar.+T.) Zekâtı verilmemiş.

z. (ḥayvān) 32v6

zekeriyyā: (Ar.) İsrailoğulları peygamberlerinden olup Süleyman

peygamberin neslindendir. Beyt-i Mukaddes'te Tevrat'ı yazan ve kurban kesen odur. Meryem'in dayısıdır. Meryem onun himâyesinde büyümüştür. Çok ihtiyar yaşında iken oğlu Yahya dünyaya geldi. Şehit edilişi hakkında iki riyayet vardır. Birincisi Yahûdilerin Hz. İsa'nın babasız doğması üzerine onunla Meryem hakkında çıkardıkları dedikodudur. İkincisi ise Yahya'nın öldürülme fermanı çıkınca ona yardım etmesidir. Rivayete göre düşmanlarından kaçıp Beyt-i Mukaddes'te bir kavak ağacının içine gizlenmiş. Ancak eteği dışta kalmış. Şeytân da bunu Yahûdilere gösterince onlar da kavak ağacıyla birlikte onu testere ile kesmişler. Bu sırada Zekeriyya 65 yaşında imiş. Kur'ân-ı Kerîm'de onun hakkında 20 kadar ayet vardır. (ADŞS, s. 490) ***Tas.*** Nefsinden ve şeytandan kaçan Hak âşığı, salik. krş. bk. **zekeryā.**

z. (aġaca ṣıġınmaġın) 204r4

zekeryā: (Ar.) Hz. Zekeriyya peygamber. krş. bk. **zekeriyyā.**

z. (oldum ḳaçdum ayırdum aġaç geçdüm) 134r4

z.-la (ḳaçdum bile) 118r5

zemzeme: (Ar.) Feryat; nağme, nağmeli ses, ezgi.

z.-dür (ġırīv ü z.) 8v5

z.-sinden (ʿışḳuŋ z.) 105r5

zenbīl: (Far.) Hamal semeri, sepet, taşıma aracı, hasırdan veya hurma liflerinden örülmüş kulplu torba.

z. (ördi) 192r6

zencīr: (Far.) Zincir, iç içe geçmiş mâdenî halkalar, demir bağ. ***mec.*** Tutsaklık, tutsaklık aracı.

z. (aṣlana z. eyler) 158v4

z. (boynına z. olur) 37r4

z. (boynına z. ura) 38r4

z. (oddan z. ėder) 37r1

z. (olup) 37r2

zencīrlü: (Far.+T.) Zinciri olan, zincirle bağlanmış, zincire vurulmuş. ***mec.*** Bağlılık, teslimiyet.

z. (ʿāşıḳ boynı z.) 105r5

z. (boynı z. geldük) 163v6

z. (boyun z. ḳalmışdur) 37r3

zeng: (Far.) Pas, pas lekesi, donukluk, leke, kir.

z.-i (vü pası yuyasın) 45r3

zer: (Far.) Altın. ***Tas.*** İlahi sıfatlar.

z. 18r1

zerrāḳ: (Ar.) Riyakâr, ikiyüzlü, gösteriş düşkünü.

z. 201v4

ẕerre: (Ar.) Zerre, parça, partikül; zerre kadar.

ẕ. 10r6

ẕ. (bir ẕ.) 51r3, 153v5, 161r3, 185v1

ẕ. (bir ẕ. ḳayurmazam) 121r4

ẕ. (görinmez) 20v3

ẕ. (-i miṡḳāl ėtdiler) 117r1

ẕ. (varlıġuŋ dost ḳatında ẕ. degül) 120r5

ẕ.-den 93v3

ẕ.-mde (yüz biŋ ʿarş olam) 140v4

ẕ.-si (bir ẕ.) 143v6

ẕ.-sin (bir ẕ.) 123r5

ẕ.-yise 24v3

ẕ.-yise (ʿışḳ içinde ẕ.) 110r2

ẕ.-yisem 24v6

ẕerrece: (Ar.+T.) Zerre kadar, çok az.

ẕ. 41r5

zevāde: (Ar.) Azık, erzak stoku, yiyecekler.

z.-si 156v3

zevāl: (Ar.) Yok olma, yok edilme, ortadan kalkma, son, son bulma; bozulma, kötüye dönme, alçalmak.

z. (cān ḥayvāndadur) 93v3

z. (ere) 131v6

z. (ėre) 62r6

z. (mi ėrer) 93v3

z. (olmaya) 59r5

z. (puṣudadur z.) 117r5

z. (saŋa yoḳdur z.) 210v1

z. (ṣuyın içer) 93v5

z.-i 43r2, 72r6

z.-i (yoḳ sulṭān benem) 135r4

z.-in (ḳārūnuŋ z.) 35r6

z.-üŋ (görseyidüŋ kendü z.) 51v3

ẕevḳ: (Ar.) Eğlence; tat alma, tat, lezzet. ***mec.*** Dünyalık boş eğlenceler. ***Tas.*** İlahi tecellilerin müşahedesinden dolayı arifin kalbinde hasıl olan idrak ve bu hâlin verdiği haz.

ẕ. (ṣafā vü ẕ.) 27v3

ẕ. (ü ʿişretde) 144v4

ẕ.-ına (dünye ẕ. düşdüŋ) 199v5, 204v5

zī-baḥr-i nihāyetsüz: (Ar.+T.) Sınırsız deniz sahibi. ***Tas.*** Allah.

z. (ḳaṭrede pinhān olur) 160r7

zihī: Ne güzel, ne hoş, ne iyi; ne garip, ne acayip.

z. 25v2, 29r5, 72v4, 116r6, 176r6, 176v6, 184v3, 192r4, 197v6

ẕik(i)r: (Ar.) Sözünü etme, ismini söyleme, anma; Allah’ın isimlerini söylemek sūretiyle yapılan ibadet.

ẕ. (ėdeler) 115r4

ẕ. (ėder) 69v1

ẕ. (ėder) 198r6 (ẕikir)

ẕ. (eyle) 174v1

ẕ. (ü tesbīḥ ḳılam) 195v3

ẕ.-in (ėder) 122r1

ẕ.-üm (ene’l ḥaḳḳ’ıdı ẕ.) 197r7

ẕillet: (Ar.) Aşağı olma, hakirlik, horluk.

ẕ.-de (gāh ẕ. ḥaḳīr) 140r5

zindān: (Far.) Zindan, pek karanlık, sıkıntılı yer; yeraltı hapishanesi. ***Tas.*** Dünya, dünya hayatı; insanın bedeni, maddî varlığı.

z. (eyleyem) 120v4

z. (gözüme z. görinür) 59r2

z. (içi) 208v5

z. (olam) 140r2

z.-a (ururlar) 7v5

z.-dan (çıḳam) 140r2

z.-ı (bekler) 7v3

z.-ı (dünye z. anlaruŋ) 115v5

z.-ısa (iki cihān z.) 58v4

zinhār: (Far.) Sakın, katʿiyen, aman, asla.

z. 57r7, 78v2, 79r6, 149v4, 157v7, 162r3, 164r6, 184v10

zīr: (Far.) Alt, aşağı.

z. (ne zeber vardı ne z.) 149v1

z. (ü zeber eyledi) 187r6, 188r6

zīrā: (Far.) Çünkü, şundan dolayı. krş. bk. **zīre.**

z. 10v6, 12r1, 42v3, 50v1, 60v3, 79r3, 85v4, 88r4, 99r3, 194r5

zīre: (Far.) Çünkü, şundan dolayı. krş. bk. **zīrā.**

z. 68v5, 116r1, 171r5, 177v3, 193v4

ziyān: (Far.) Zarar, kayıp, hasar; acı, inciticilik.

z. (aṣṣı z.) 61r2, 159v5

z. (degmedi) 210r4

z. (işleye) 31v2

z.-a (bir pūluŋ z. varmaz) 107r5

z.-dan (aṣṣı z. fāriġ) 197r6

z.-dan (aṣṣı z. geçdüm) 155r1

z.-dan (sūd u z. fāriġ) 102r3

z.-ı (yaġmaya vėrdük) 108r2

z.-um (aṣṣıya degişüp geldüm) 133r6

ziyāret: (Ar.) Ziyaret, görmeye gitme, huzura varma. ***mec.*** Hoş tutma, ele getirme, kazanma.

z.-i 200r4

z.-i (yüz kaʿbeden yėgrekdür bir göŋül z.) 199v6

ẓulmāt: (Ar.) Karanlıklar.

ẓ.-ıla (ḳalur) 47r4

ẓulmet: (Ar.) Karanlık. ***Tas.*** Madde, maddî âlem; günah.

ẓ. (içinde) 23v3

ẓ.-desin 23v4

ẓ.-e (ʿömrüni ẓ. ṣalan) 68v1

ẓul(ü)m: (Ar.) Adaletsizlik, haksızlık, hak edene hakkını vermeme; eziyet, cevr, cefa.

ẓ. 146r6 (ẓulüm)

ẓ. (ben baŋa ẓ. eyledüm) 208v1

zūr: (Far.) Kuvvet, güç, zor.

z. 71v3

ẕü'l-celāl: (Ar.) Celâl sahibi, azamet sahibi olan Allah.

ẕ. (ėy ẕ.) 2v4

zühd: (Ar.) Dünyaya rağbet etmeyip kendini ibadete verme, nefsini her türlü zevkten alıkoyup ibadet yolunu seçme, takvâ.

z. (ü īmān) 159v3

z. (ü ṭāʿat) 59v6

z. (ü ṭāʿat ḳılısar) 65v1

z. (ü ṭāʿat ḳılmayalar) 194r5

z. (ü ṭāʿat ḳılurdum) 97r4

z.-ümi (māt eyledi) 195v2

zühre: (Ar.) Nâhid, Çobanyıldızı, Venüs. Sa'd-ı asgar (küçük mutluluk) sayılır. Bu yıldızın tesiri altındaki burçlarda doğanlar güzel, zarif, zevk sahibi, zeki, mahâretli ve sanatkâr olurlar. Fazla hissîdirler. Üçüncü felek Zühre'ye aittir. Cuma günü ve salı gecesi onun tesirindedir.Yeşil ve parlak renkler de ona aittir. Zühre yıldızına bakmak gönlü ferahlatır ve gönle neşe doldururmuş. Daha çok aşk, güzellik, şarkı ve çalgı ile birlikte anılır. Efsaneye göre Zühre İranlı, çok şuh ve güzel bir kadın

imiş. Hârut ve Mârut adlı meleklerden göğe yükselmenin yolunu öğrenip oraya çıkmıştır. (ADŞS, s. 494) bk. **hārut.**

z. 58r4, 189r6

z.-ye 171r3, 177v1

zünnār: (Yun.) Keşişlerin bellerine bağladıkları kuşak. ***Tas.*** Dünyaya gönül vermek; benlik, bencillik. (SU, s. 398-399)

z. (bėlden z. kesmedin) 159r3

z. (cān bėlinde z.) 24r2

3.1. Deyimler-İfadeler

Çalışmamızın bu bölümü, metnin daha kolay anlaşılması için kaleme alınmıştır. Risâletü'n-Nushiyye ve Dîvân'da eserlerin dilinden kaynaklanan pek fazla güçlük bulunmaz; fakat eserlerdeki asıl güçlük, metinde geçen deyim ve mecazların yoğunluğu ve bunların derin anlamlar ihtiva edecek şekilde kullanılmasıdır. Gramer ile ilgili güçlükler inceleme bölümünde, sözlüklerle ilgili güçlükler de dizin bölümünde ele alınmıştı. Bu bölümde tasavvuf dışı deyim ve birleşik ifadeler ile dinî-tasavvufî deyimler ve mecazlar anlamlandırılmaya ve yer yer açıklanmaya çalışılmıştır.

3.1.1. Tasavvuf Dışı Deyim ve Birleşik İfadeler

ʿaceb ėtmek: (138r2) Hayret etmek, şaşırmak.

ʿāciz ḳalmak: (85v1) Uğraştığı halde bir şey yapamamak, yapmaya gücü yetmemek. (MSL)

aç ḳomak: (209r3) Aç bırakmak, bir şey yedirmemek.

ad daḳınmak: (76r6) Adını almak, ad urunmak.

ad daḳmak: (127r6) Ad koymak, isim vermek.

ad eylemek: (2r3) Ad vermek, adlandırmak. (TS)

adım atmak (admak): (56r1, 79v4, 137v2, 179v4) Yürümek; hamle yapmak, teşebbüste bulunmak, bir işe, bir harekete girişmek. (MSL)

ad ḳomak: (154r4) Ad vermek, ad koymak.

ad ḳonmak: (111r3) Nitelenmek.

ʿadl eylemek: (118v3) Adaletle hükmetmek, adaletli davranmak.

ʿadl ü dād işlemek: (127r2) Adalet ve doğrulukla hareket etmek, adaleti uygulamak.

ad vėrmek: (168v3) Ad vermek, isim koymak.

aġaç ata bindürmek: (115r5, 176r2) Tabuta koymak, tabutla taşımak.

āġāz ėtmek: (38v6) Başlamak.

aġuyı nūş ėtmek: (29v3) Zehri bala dönüştürmek, acıyı tatlı hale getirmek.

aġzı diŋmemek: (37v5) Çenesi kapanmamak, ağzı durmamak.

ʿahdi gitmek: (187r4) Devri geçmek, zamanı bitmek.

āḫir zamān olmak: (92r3) Son zaman, dünyanın sonunun yaklaştığı, kıyâmetin kopmasının yakın olduğu kabul edilen zamanın gelmesi. mec. Âhlâkın bozulup kötüleştiği, fitne ve fesâdın kıyâmet günlerinin yaklaştığını gösterecek kadar yaygınlaştığı zamanın gelmesi. (MSL)

ʿāḳil olmaḳlıḳ: (32r4) Akıl sahibi olmak, akıllılık.

ʿaḳla danışmak: (19r6) Aklı kullanmak, akıllıca hareket etmek.

ʿ**aḳlı ėrmek:** (118r2, 179r5, 193v4) Doğru düşünür olmak, iyiyi kötüyü ayırt edebilmek, anlamak.

ʿ**aḳlını başa dėvşürmek:** (145v1) Akılsızca davranışlardan vazgeçip ne yaptığını bilir duruma gelmek, akıllıca davranır olmak. (MSL)

ʿ**aḳlı varmak:** (145r3) Aklı gitmek, düşünemez olmak.

ʿ**aḳlı yavı varmak:** (7r1) Aklı kaybolmak.

ʿ**aḳluŋ ḳatında ṭurmamak:** (6v6) Akla kulak vermemek, aklını kullanmamak.

alçaḳ olmak: (110v2) Alçakgönüllü olmak. (TS)

alçaḳ varmak: (18r5) Alçakgönüllü davranmak.

alḳış ėtmek: (32r4) Alkışlamak, övmek, takdir etmek.

amān vėrmemek: (114r5) Müsaade etmemek, mühlet vermemek; göz açtırmamak, fırsat vermemek, nefes aldırmamak. (MSL)

aŋmaz olmak: (176r3) Hatırlamamak, unutmak.

ʿ**arab dili lisān:** (111r4) Arapça.

aradan götürmek: (162r5) Ortadan kaldırmak, aşırmak, çalmak.

ara yer: (102v6, 185r2) Ara, orta.

ʿ**arbede ḳılmak:** (207r4) Kavga etmek, ağız dalaşına girmek, saygısızlık etmek.

arda atmak: (39v4) Terk etmek, vazgeçmek, bırakmak.

ardına baḳmamak: (9r1) Ardına bakmadan gitmek, kaçar gibi gitmek.

arı olmak: (24r4) Temizlenmek, arınmak, pak olmak.

ʿ**arż ėtmek:** (126v2, 126v3) Anlatmak, bildirmek, ifade etmek.

ʿ**arż eylemek:** (146r1) Sunmak, arz etmek; söylemek, bildirmek.

ārzū ḳılmak: (159r3, 159r3, 159r4, 159r5, 159r6, 159v1) İstek duymak, istemek; temenni etmek. (MSL)

ārzūsu geçmek: (146r4) İsteği kalmamak, imrendiği şey için hevesi kalmamak.

ʿ**aṣāŋa urmak:** (22r4) Uyarmak.

āsāyiş ḳılmak: (74r2) Huzuru sağlamak, güvenli hale getirmek.

aṣṣı ėtmek: (73r1) Kâr etmek. (TS)

aṣṣı eylemek: (19r3, 34v2) Yarar sağlamak; kâr etmek. (TS)

aṣṣı ḳılmak: (175v5, 175v6, 176r4) Fayda etmek, yarar sağlamak; kâr etmek. (TS)

aşaġa ṭurmak: (18r6, 83r2) Alçakgönüllü olmak.

aşaḳ varmak: (18v2) Alçakgönüllülük göstermek.

āşikār eylemek: (188v2) Açıklamak, söylemek.

āşikāre ḳılmak: (189v3) Yaratmak, yoktan var etmek, görünür kılmak.

ayaġın durmak: (98r3) Ayak üstünde durmak, ayakta durmak.

ayaḳ dėrmek: (142v2) Ayak toplamak, kendine gelmek.

ayaḳlara düşmek: (71r6) Acz içinde kalmak, kuvvetten düşmek. (TS)

ʿayān eylemek: (120r7) Açıklamak, ortaya koymak, aşikâr etmek. (MSL)

ʿayān olmak: (38v4, 61v5, 92v2, 161r2, 170r7, 178r3) Görünür hale gelmek, belli olmak, açıkça meydana çıkmak. (MSL)

ʿayb eylemek: (204r3) Ayıplamak.

ayruğı söylemek: (50v1) Başkası hakkında konuşmak, başkasını çekiştirmek.

ayruḳ düşmek: (12r6) Uzak kalmak, uzak düşmek, ayrı olmak.

āzād ėtmek: (28r4) Kurtarmak.

āzād eylemek: (118r6, 163v5) Serbest bırakmak, salıvermek, hürriyetini vermek; kurtarmak, duçar etmemek.

āzād olmak: (108v4, 140r2) Serbest kalmak, kurtulmak, hürriyetine kavuşturulmak.

az görmek: (123r3) Küçümsemek, hafifsemek, önemsiz addetmek.

ʿazīz eylemek: (186r5) Değedrini yükseltmek. (MSL)

ʿazm eylemek: (114v2) Yola çıkmak, kesin karar vererek bir yere yönelmek.

bāc vėrmek: (103v4) Vergi vermek, harç vermek.

bağrı başı: (137r2) Yürek yarası.

bağrı bişmek: (146v4) Yüreği yanmak, ayrılık acısı çekmek, çok acı duymak.

bağrı dutuşmak: (85r4) Üzüntü çekmek, çok acı duymak.

bağrını baş eylemek: (191r6) Yüreğini yaralamak.

bahāne olmak: (162v5) Sebep olmak, vesile olmak.

bahāsın vermek: (46r2) Bedelini ödemek, değerini vermek, hak etmek.

baḫīl olmak: (32v2, 38v3) Cimri olmak, eli sıkı olmak.

bāḳī ḳalmak: (39r2, 67v2, 112r4, 117r6, 156r3) Ebediyen devam etmek, sürüp gitmek, kalıcı olmak, ölümsüz olmak. (MSL)

bāḳī olmak: (193r6, 193v5, 193v6, 193v6, 198v4) Devamlı olmak, ölümsüz olmak, baki kalmak.

baḳubanı ṭoyamamak: (98v5) Bakmaya doyamamak, bakmaktan kendini alamamak, baktıkça bakmak, güzelliğinden çok etkilenmek.

balığı ṭaşa ṣalmak: (42v1) Çok zor durumlara düşmek.

barmağın banmamak: (49r5) Parmağını batırmamak, bir işe girişmeye hiçbir şekilde tenezzül etmemek.

başa gelmek (1): (80v1, 101r2, 205r2) Bir durumla karşı karşıya kalmak.

başa gelmek (2): (162v1) Sona ermek, son bulmak, başa çıkmak, gücü yetmek.

başa varmak: (192v6) Başa çıkmak. (TS)

baş çatmak: (75r1) Baş başa vermek, ülfet etmek. (TS)

başdan ayaġa: (166r5) Tepeden tırnağa.

baş götürmek: (56r1) Başını kaldırmak, başını yukarı kaldırmak. (TS)

baş indürmek: (158v5, 178r3) Boyun eğmek, itaat etmek. (TS)

başı ḳaysı: (66r2) Baş derdi, can baş kaygısı. (TS)

başını vermek: (33r5) Kendini feda etmek.

başın ṣalmak: (207r3) Başını önüne eğmek, mahcup duruma düşmek. (TS)

baş ḳurtarmak: (111r5) Kendini kurtarmak.

başuŋa tāc eylemek: (43v1) Çok kıymet vermek.

başuŋa urmak: (83r2) Başına giymek. ***mec.*** Bir tavrı benimsemek.

bayıḳ ḳılmak: (94r6) Ortaya dökmek; aşikâr etmek.

bāzār ėtmek: (14v2, 41v2, 195r1, 195r1) Alışveriş etmek.

bāzārı ḫayr eylemek: (113v2) Hayırlı alışverişler etmek.

bėl baġlamak: (135v2, 182v6) Önem vermek, azmetmek, hazırlanmak; teslim olmak. (TS)

bėlin bükmek (1): (137r1) Çaresizlik içinde bırakmak, bir şey yapamaz duruma getirmek. (MSL)

bėlin bükmek (2): (195r6) Namazda rükûya eğilmek.

beŋzi ṣararmak: (171r6, 177v4) Yüzünün rengi solmak, beti benzi sararmak.

beŋzi ṣolmak: (69v2) Yüzünün rengi sararmak, kanı çekilmek, solgun bir renk almak.

beŋzüŋ rengini azdurmak: (182r1) Korkudan kanı çekilip yüzün rengini değiştirmek, beti benzi atmak.

ber-ḫūrdār ḳılmak: (192r5) Mesut etmek, gün yüzü göstermek.

ber-ḫūrdār olmak: (32v6) Mesut olmak, muradına ermek. (MSL)

beri gelmek: (127v4) Geri durmak.

beri ḳaçmak: (15v4) Beri durmak, vazgeçmek, uzaklaşmak, kurtulmak.

berye çekmek: (94r3) Çöl şartlarına katlanmak, çölü aşmak.

beşāret eylemek: (19r4) Müjdelemek, iyi haber götürmek.

beş günlik ʿömür: (14v5) Kısa olan insan hayatı, az bir vakit, kısa ömür.

beşi bir eylemek: (65r1) Cemaat oluşturmak.

beşige urmak: (114r6) Beşiğe koymak, beşiğe yatırmak.

beş ḳarış bez: (147r4) Kefen.

beş on gün ʿömür: (15v5) Dünya hayatı, az bir zaman.

beyān eylemek: (120v1) Bildirmek, anlatmak, söylemek. (MSL)

bıçaḳ çalmak: (118r6, 200v1) Bıçağı kesmek üzere sürmek; bıçakla kesmek.

bī-ḫūş olmak: (140r6) Kendinden geçmek, bayılmak.

bī-ḳarār olmak: (88v4) Karasız olmak.

bildügin işlemek: (23r4, 31r5) Bildiğini yapmak.

bilmiş ol: (163r7) İyi bil.

biŋ arada biri: (19r3) Hiçbiri, bir tanesi bile.

binye ṭutmak: (16r1) Bedeni yaşatmak.

bir adım: (112v3) Az, biraz, birazcık.

bir adım yėr: (113v1) Mezar.

bir aġızdan: (113r2) Ağız birliği etmek, söz birliği etmek.

bir berke degmemek: (40r5) Yaprak kadar değeri olmamak.

bir daḫı: (75v7) Bir tane daha, yeniden.

bir dėgil: (70r2) Hele bir söyle, hele bir anlat.

bir ėtmek: (129r2) Yerle bir etmek.

bir eylemek: (143v4) Birleştirmek.

bir görmek: (184v4) Eşit tutmak, bir bakmak.

bir gün: (7r4, 11v1, 15v1, 15v3, 51r6, 51r6, 51v1, 57v3, 62r6, 93r1, 107v4, 146v7, 147r1, 147r2, 147r3, 147r4, 147r5, 147r6, 149v4, 149v4, 149v5, 149v6, 150r1, 150r2, 181v7, 194v3, 205v5, 207v5) Bir vakit, bir zaman; öbür gün.

bir iki: (24v4, 51r5, 209r1) Birkaç.

birin birin: (4v6, 20r1, 157v3) Birer birer.

bir kezden: (196r2) Birden, hep birden.

birlik eylemek: (138v1) Birleşmek. (TS)

bir olmak: (103r6, 113v5) Eşit olmak, eşit haklara sahip olmak.

bir pūliçün: (81r4) En ufak menfaat için, az bir bedel karşılığında.

bir pūlu ziyāna varmamak: (107r5) En ufak şeyi bile boşa gitmemek, hepsi değerlenmek.

bir yaŋa ḳalmak: (88v6) Bir tarafa bırakılmak, terk edilmek.

bir yufḳaya ḳıyamamak: (98v4) Az bir şey bile feda edememek, çok cimri olmak.

bir ẕerre ḳayurmamak: (121r4) Hiç endişelenmemek, zerre kadar bile tasalanmamak.

bīzār eylemek: (187v3) Bezdirmek, usandırmak, bıktırmak.

boş söylenmek: (50v2) Boş konuşulmak, ipe sapa gelmez sözler söylenmek.

boynın burmak: (133v4) Baş eğdirmek, itaat ettirmek.

boynından indürmek: (35v3) Bir şeyin yükünden azat olmak, sorumluluğundan kurtulmak.

boynın urmak: (120v3) Başını kesmek.

boyun burmak: (145r1) Boynunu bükmek, sızlanmak.

boyun egmek: (144v6) Kaderine razı olmak.

boyun ṭutmak: (56v4) Boyun eğmek, rıza göstermek.

boyun vermek/boyun vėrmek: (43r4, 97r2) İtaat etmek, boyun eğmek.

bu arada: (176v6) Burada.

bu aradan: (26r6) Buradan.

buçuḳ pūllıḳ: (97v7) En ufak, en küçük, beş paralık, üç kuruşluk.

bu dem: (193r1) Bugün, işte bu vakit.

bugünki dem: (193r1) Bugün, işte bu vakit.

bugün yarın: (8r3, 42r5, 53r5) Sürüncemede bırakma, hep ileriye atma, oyalama, çok yakında deme.

bundan böyle: (64r2, 128r4) Bundan sonra, artık.

bundan içerü: (70v4) Bundan daha fazla.

bunuŋ gibi: (32v6, 97r3, 98r4) Bu gibi, böyle.

bu yeri: (135r5) Burayı.

bu yerleri: (131r2) Buraları.

buyruḳ buyurmak: (121r6) Emretmek. (TS)

buyruḳ dutmak/buyruḳ ṭutmak: (108v3, 131r5) Emre itaat etmek. (TS)

buyruḳ gelmek: (81r5) Emir gelmek, emredilmek.

buyruḳ inmek: (35v2) Emir gelmek, emredilmek.

bünyād urmak: (141v2, 172r5) İnşa etmek, sağlamlık vermek.

bünyād urulmak: (118v5, 119r1, 132r6) Yapılmak, inşa edilmek.

cāna ḳıymak: (20r4, 184v2) Öldürmek. (MSL)

cānıla diŋlemek: (14v2) Gönülden, aşkla, şevkle dinlemek.

cānsuz ṣūret: (109v2, 141v5) Ruhsuz beden, yaşayan ölü.

cān ṭutmak: (56v3) Cezbetmek, kandırmak.

cānum üstine: (143v1) Hay hay! İstenilen şeyin büyük bir memnunlukla yapılacağını anlatan söz.

cān yaḳmak: (138v6) Birine acı vermek; birine büyük zarar vermek, zulmetmek, ızdırap vermek. (MSL)

cefā çekmek: (118v1, 151v6) Eziyet çekmek, zulüm görmek.

cefā ḳılmak: (134r3) Eziyet etmek, azap vermek.

cehd eylemek: (74v3) Gayret etmek, çalışmak, çabalamak.

cemāʿat ḳılınmak: (171r5, 177v3) Bir araya getirilmek, toplanmak.

ceng ėtmek: (139r5, 182r2) Savaşmak; mücadele etmek, çekişmek. (MSL)

ceng eylemek: (138v3) Savaşmak; mücadele etmek, çekişmek. (MSL)

cevāb eylemek: (156v5) Karşılık vermek, cevaplamak.

cevāb vėrmek (1): (22r3) Karşı gelmek.

cevāb vėrmek (2): (111v2, 125v6, 173v6, 182v4) Cevaplamak, cevaplandırmak, karşılık vermek. (MSL)

cevlān ėtmek: (166r3) Dolaşmak, gidip gelmek, gezip dolaşmak. (MSL)

cevlān ḳılmak: (127v6, 172r2) Gezintiye çıkmak, deveran etmek.

cevr ü cefāyı çekmek: (151v6) Meşakkate katlanmak, zulüm ve eziyet görmek.

cezā çekmek: (118r4) Metinde "acı çekmek" anlamındadır.

cihāna düşmek: (141v2) Dünyaya gelmek.

cūş ḳılmak: (140v1) Coşmak, kendinden geçmek.

cümle bir: (169v4) Her bir insan, her kişi, herkes.

cünbiş eylemek: (179v2, 192r1) Hareket etmek, oynamak; eğlenmek, âlem yapmak.

çābuk oynamak: (16r2) Bir şeyleri düzeltmek için hemen harekete geçmek.

çaġada bir söz dėmemek: (95v1) Çocukça konuşmamak, yaşına uygun konuşmak.

çāre bulmak: (197r3) Çözüm yolu bulmak, derman bulmak.

çāre dilemek: (52r3) Derman istemek, çözüm aramak, çıkış yolu sormak.

çarḫ urmak: (141r1) Semâ etmek, dönmek.

çoḳlar: (79r1, 142r4) Çoğu insanlar, bazıları.

çöpi depretmemek: (21v3) Çöpü kımıldatmamak, incitmemek. Dikkatin ve sakinliğin derecesini anlatmak için kullanılır.

dadı dalı: (31v3) Tadı lezzeti.

daḳ ṭutmak (dutmak): (103r4, 181v5) Kusur bulmak, ayıplamak, kınamak, taşlamak; ta'riz etmek, itiraz etmek.

ḍarb urulmak: (36v1) Zarar verilmek, işi bozulmak; perişan edilmek, mahvedilmek.

deccāl ḳopmak: (92r6) Deccâl ortaya çıkmak.

dėdügin ṭutmak: (29v1) Dediğini yapmak, istenileni gerçekleştirmek.

degme yaŋa: (26v4, 41r5, 88v2, 196r6) Her yana; başka taraflara.

degülse olduġı: (177v3) Olmamış olduğu, bulunmadığı.

deki ṭuşı: (191r2) Eşi benzeri.

dem urmak (1): (43v5) Nefes almak, nefes çekmek, üflemek.

dem urmak (2): (130v3) Bahsetmek, söz etmek, konu açmak.

deŋsiz olmak: (139v2) Hareketleri ve sözleri ölçüsüz olmak, münasebetsizlik etmek.

deprenimez ḳomak: (205r5) Hareketsiz bırakmak.

derdüŋe devā ėtmek: (17r2) Derdine çare bulmak, sıkıntısını çözümlemek, çaresizliğini yenmek.

dermān bulmak: (204r5) Kuvvet bulmak, güç kazanmak; çâre bulmak, dertten kurtulmak.

dermān-de ḳalmak: (12r6) Çaresiz durumda kalmak, acze düşmek, sefil duruma düşmek.

dermān ḳılmak: (188r5) Çare vermek, çıkış yolu göstermek.

dermān olmak: (2v2, 140v2, 175r2, 175r2, 175r2) Kuvvet vermek; çare olmak, şifa olmak.

destūr gelmek: (105r1) İzin verilmek, müsaade verilmek.

destūr olmak: (114r3) İzin gelmek, müsaade edilmek.

devleti dönmek: (36r1) Tâlihi kötüye gitmek. (TS)

devlet iletmek: Saadet götürmek, mutluluk taşımak.

devrān dönmek: (62r5) Tâlih dönmek, gidişat tersine dönmek, zaman bugünkünden farklısını getirmek.

dırāḳa ḳopmak: (21v5) Gümbürtü kopmak, gürültü patırtı olmak.

diken olmak: (155v5) Rahatsız ve huzursuz etmek, incitici olmak.

dile gelmek: (61r1, 130r4, 103v6, 136r1, 157r2) Konuşma kudreti, yeteneği, olmayan varlık konuşmak, dillenmek, lisana gelmek, söz söylemek.

dile getürmek: (175v2, 176r3, 188v4) Ağıza almak, söylemek, anmak.

dilek dilemek: (137v1) Bir şeylerin olmasını istemek, arzularının gerçekleşmesini temenni etmek, ummak.

dilerseŋ dilemezseŋ: (32r5) İstesen de istemesen de.

dile vėribimek: (177v6) Konuşma gücü vermek, iyi söz söyleme becerisi bahşetmek.

dile vermek: (80r1) Gizli tutulması gereken bir şeyi açığa vurmak, duyurmak, yaymak.

dili dutulmak: (7r1) Konuşma yeteneğini kaybetmek; kuvvetli bir duygunun etkisiyle konuşamaz duruma gelmek. (MSL)

dilin çekmek: (75r7) Diline hâkim olmak, aleyhte konuşmamak.

dilin dutmak: (143r3, 160r4) Sessiz kalmak, sükût etmek, çenesini tutmak; sözüne hâkim olmak, sonunu düşünmeden gelişigüzel konuşmaktan sakınmak, gerektiği yerde susmasını bilmek.

dilin tetigi bozulmak: (125r5) Konuşma yetisi gitmek, konuşamaz hale gelmek.

dilin uzatmak: (124r1) Ağzını açıp konuşmak, söz söylemek, uzun uzun konuşmak.

dil yıḳmak: (138v6) Gönül kırmak.

dīn diregi: (172r6) Dinin önderi, dini ayakta tutan (Hz. Muhammed).

dīn diyānet: (65r6, 193v1) Din ve dindarlık.

dīn dutmak: (16r5) Dine inanıp gereklerini yerine getirmek, dine uymak.

dīni dönmek: (35v2) Dinin emirlerini dinlememek, dinden sapmak, yönünü değiştirmek, yolundan vazgeçmek, caymak.

dīn serveri: (69r1) Din önderi (Hz. Muhammed).

dirligi dėrilmek: (94v3) Hayatını derleyip toplamak, düzene koymak, işler yoluna girmek, huzura erişmek.

dirlik dirilmek: (5v6, 108v6) Hayat geçirmek, ömür sürmek.

dirlik düzmek: (131r4) Asayişi sağlamak, hayatı düzenlemek; yaşam meydana getirmek.

doġru yol: (184r2) İnsanı hak ve hakikate ulaştıran yol, hidayet yolu.

dost u düşmen gülmek: (181r1) Dosta düşmana kendine güldürmek, insanların nezdinde gülünç duruma düşmek, elaleme rezil olmak, itibarsızlaşmak.

dönüp baḳmak: (80v4) Meyletmek, yönelmek.

döşeginde oturmak: (22v6) Rahat konumunu sürdürmek, bir şeyleri değiştirmek için girişimde bulunmamak.

dün gün: (10r1, 68v4, 80v6, 101r1, 116r1, 127v7, 153r2) Gece gündüz.

dün gündüz: (170r2) Gece gündüz.

düni güni: (202r3) Gece gündüz, geceli gündüzlü.

dün ü gün: (67v6, 74v7, 93r5, 107v3, 110r4, 172r1, 202r6) Gece gündüz.

dün ü günin: (168r2) Gece gündüz.

düzenlik bozmak: (20v4) Asayişi bozmak, huzuru kaçırmak, geçimsizlik, uyuşamamak.

ebedī ʿömür: (179r1) Sonsuza kadar.

ecel ėrmek: (75v2, 94r4, 146v7, 172v1) Ecel gelmek, ölüm vakti gelmek.

ecel evine girmek: (20v1) Ölmek.

ecel gelmek: (125r4) Takdir edilmiş olan ölüm zamanı gelip çatmak.

ecel yetmek: (83r1) Ecel gelmek, ölüm vakti erişmek.

eginleri bütün ḳarınları ṭoḳ: (10r2) Sırtı pek karnı tok, geçim derdi bulunmayan.

el bir ėtmek: (44r2, 44r2, 97v4) Elbirliği yapmak, birleşmek.

el bir eylemek: (143v5) Elbirliği yapmak, birleşmek.

el çekmek: (92r6, 124r5, 207r5) Vazgeçmek, uğraşmamak, ilgilenmemek, uzaklaşmak.

el dutmak: (142v2) Yardım etmek.

elden bıraḳmak: (79r7, 93r6, 106r4, 166r6, 189v1, 200v6) Terk etmek, ihmal etmek, elden koymak.

elden ele düşmek: (114v2) Gördüğü ilgi nedeniyle bir kimsenin elinden öbürüne geçmek, herkesin elinde dolaşmak.

elden ḳomak: (16r3, 43r5, 81v4, 177r3, 178r5, 195r1, 195r3, 204v3) Elden bırakmak, terk etmek, ihmal etmek.

elden ne gele: (73v3) Elden hiçbir şey gelmez, yapacak bir şey yok.

ele almaḳ: (177v6) Elde etmek, kazanmak.

ele getürmek: (87v3, 199v6) Ele geçirmek, elde etmek, yakalamak, kazanmak.

ele girmek: (7v5, 11v1, 98r4, 101r4, 163v7) Ele geçmek, elde edilmek, yakalanmak.

el götürmek (1): (174v1, 186r2) El kaldırmak, elini göğe doğru açmak.

el götürmek (2): (134v4) El çekmek, vazgeçmek.

eli baġlanmak: (31v6, 33r2) Çaresiz, hiçbir şey yapamayacak durumda olmak.

eli baġlu (1): (31v6) Tutuk, kabz halinde; çaresiz, hiçbir şey yapamayacak durumda.

eli baġlu (2): (195r6) Namazda kıyam halinde olup ellerini bağlamak.

eli ėrmek: (31v4, 31v6, 60r5, 75v1, 83v5, 89r2, 97r4, 100v6, 115v1, 120r4, 131v5, 132v3, 172r7) Vakit, fırsat bulmak, gücü yetmek.

elin almak: (39v2) Elinden tutmak, yardım etmek.

elini çekmek: (5r2) Engel olmak.

elin kirişe urmak: (177r6) Elini yayın kirişine götürerek oku yaydan hedefe doğru göndermek.

ėli ṭoymak: (40v6) Tokgözlü olmak, kanaat sahibi olmak.

eli varmamak: (115r2) Gücü yetmemek, gönlü razı olmamak, zor gelmek.

el ḳatmak: (179v1) Karışmak, müdahale etmek.

el kesmek: (75r7) El çekmek, feragat etmek.

el ṣunmak: (87v1, 125r3, 125r3, 125r4, 125r5, 125r6, 125v1, 125v2, 125v3, 125v4, 125v5, 125v6, 126r1, 126r2, 131v5) El uzatmak.

el urmak: (38v1, 171r2, 177r6) El atmak, el uzatmak, el sürmek, dokunmak.

el uzatmak (1): (58v1, 179v3) El sürmek, dokunmak, el atmak.

el uzatmak (2): (179v6) Yardım etmek.

el yumak: (23v6, 39r4, 70r2, 78r5) El çekmek, vazgeçmek.

emānet el-emānet ḳomak: (30v1) Emanete bırakmak, ihmal etmek, bir davranışı bırakmak.

emek yėmek: (116r5, 165r1) Emek vermek, gayret sarf etmek, zahmet çekmek.

emīn olmak: (151v2) İnanmak, güvenmek; emniyet içinde olmak.

emir eylemek: (73v3) Emretmek, buyurmak.

endīşe yėmek: (8r6) Düşünceli olmak, endişe etmek.

er görmek: (184v4) İnsan yerine koymak, değer vermek.

erte gėce/ėrte gėce: (81r6, 116r5) Sabah akşam, gece gündüz.

erte namāzı/ėrte namāzı: (174r4, 174r4, 174r5, 174r6, 174v1, 174v2, 174v3, 174v4) Sabah namazı.

esen ḳalmak: (125v1) “Hoşça kal, selamette kal” anlamında veda sözü. (MSL)

es̱er ėtmek: (38v5) İz bırakmak, tesir etmek, etkilemek.

es̱er eylemek: (76r5, 187r4) İz bırakmak, tesir etmek, etkilemek.

esīr ėtmek: (6r5) Tutsak etmek, buyruğu altına sokmak.

esīr ḳılmak: (90r2, 197r5) Kayıtsız şartsız kendine bağlamak.

esīr olmak: (16v1, 176v2) Kendini kaptırıp müptelâ olmak, buyruğu altına girmek. (MSL)

ėtdügü ḳalmak: (92r7) Yaptığı kötülük karşılıksız kalmak, cezasını görmemek, yaptığı yanına kalmak.

evkār eylemek: (187v4) Kötürüm bırakmak, topal etmek, sakat bırakmak.

eyi (eyü) ad: (76r4, 116r2) Ad iyiliği, iyi adlılık.

faḫr ėtmek: (91r3) Övmek, onurlandırmak, övünç duymak.

fānī olmak: (204r3) (Bir şey uğrunda) Kendi varlığını ve nefsini yok etmek, kendini yok edecek kadar o şeye bağlanmak. (MSL)

fāş eylemek: (191r6) Açığa çıkarmak, ortaya dökmek, dile getirmek.

fāş olmak: (185v1) Meydana çıkmak, ortaya dökülmek.

ferāġat ėtmek: (44v5) El çekmek, vazgeçmek.

ferāġat olmak: (10r1) Gönlü tok olmak, vazgeçmişlerden olmak.

feraḥ ḳılmak: (137v3) Ferahlatmak, rahatlık vermek.

feraḥ olmak: (10r2) Ferahlamak, rahatlamak, huzura kavuşmak.

feryād ėtmek: (35v3, 36r4) Yüksek sesle bağırmak, haykırmak; şikâyet etmek. (MSL)

fetvā vėrmek: (150v5) (Sorulan bir meselede) Şeriata uygun olan cevabı bildirmek. (MSL)

fısḳ eylemek: (127r2) Günah işlemek, suç işlemek, ahlaksızlık etmek.

fiġān eylemek: (126r1) Feryat etmek, haykırmak.

fiġān olmak: (61v2, 205r1) Feryat edilmek, bağırılmak.

fikr eylemek: (27r1, 174v1) Düşünmek, idrak etmek; kafasında ölçüp biçmek.

fitne düzmek: (54v1, 82v6) Kötülük planlamak, art niyetli olarak insanların arasını bozacak veya insanları yoldan çıkaracak planlar kurmak.

fitne eylemek: (186v6) Fesatlık etmek; kötülük planlamak.

fużūllıḳ eylemek: (180r1) Haddini bilmemek, haddini aşmak, fodulluk etmek.

fürḳate düşmek: (175r5) Ayrılık çekmek, sevdiğinden ayrılmak.

ġāfil olmak: (21r1, 23r1, 26r4, 95v4, 107r4, 155v6, 172v4) Gaflet içinde olmak, habersiz bulunmak. (MSL)

ġāib olmak: (194r6) Kaybolmak. (MSL)

ġanīmet görmek: (127v3) Fırsat bilmek, nimet olarak görmek.

ġāret eylemek: (195v3) Talan etmek, yağmalamak.

ġarḳ olmak: (63r4, 90v1, 143v4, 157r1, 159v4, 159v5, 167r2) ... ile dolmak, -e boğulmak, istiğrak etmek; (suya) batmak, (suda) boğulmak. (MSL)

ġaybet söylemek: (44v1) Gıybet etmek, dedikodu yapmak.

ġazā ḳılmak: (193v3) Cihat etmek, din için savaşmak.

genc yaz : (185r4) İlkbahar.

giŋ olmak: (115r6) Ferah olmak, genişlemek; aydınlanmak.

giriftār olmak: (206r4) Yakalanmak, tutulmak, duçar olmak. (MSL)

göŋli ṭarı: (33v4) Gönül darlığı, iç sıkıntısı.

göŋlü ilişmek: (149r6) Gönlü kaymak, meyletmek.

göŋül yapmak: (126r5) Bir kimseyi hoşnut etmek, memnun etmek, sevindirmek. (MSL)

görmedin ṭaş atmak: (150v2) Sonuç alınamayacak girişimlerde bulunmak, amaçsızca bir şeyler yapmak.

göze göz: (89r2) Göz göze, yüz yüze, açıktan açığa, göz göre göre.

gözin baġlamak: (98v4) Etki altında bırakıp doğruyu göremez duruma getirmek. (MSL)

gözin bıŋar eylemek: (187v1) Çok ağlamak.

gözlerin almak: (204r6) Gözlerini kör etmek.

gözüŋi açmak (göz açmak): (15v4, 39r6, 47v6, 48r3, 69r5, 75r5, 78v2, 84r4, 93v6, 113r6, 129r3, 134r1, 135v7, 163v2, 208v5) Gerçeği görmek, hakikati anlamak, uyanmak; dikkatli olmak, dikkat etmek. (MSL); aklını başına toplamak.

göz yaşı sel gibi aḳmak: (29r1) Çokça ağlamak, çok gözyaşı dökmek.

göz yummak: (52r4) Hoş görmek, müsamaha ile karşılamak.

ġuṣṣa yėmek: (8v1) Tasalanmak.

gūş dutmak: (44v3) Kulak vermek, dinlemek.

güç götürmek: (100v6, 100v6) Güçlüğe, zulme katlanmak.

gümāna vėrmek: (105v1) Şüpheye düşürmek.

gümān dutmak/gümān ṭutmak: (38r3, 58r5) Şüphelenmek, şüphe etmek, şüphe taşımak.

gümān eylemek: (190r6) Sallantıda bırakmak; zan altında bırakmak.

gümān içinde ḳalmak: (166r5, 166v6) Şüphede kalmak.

güm-rāh olmak: (67v2, 107v2, 140r1) Yolunu şaşırmak, yoldan çıkmak.

günāh ėtmek: (208v1) Suç işlemek, günahkâr olmak.

günāh ḳılmak: (157r4) Günah işlemek.

gün deminde: (130v7) Güneş zamanında, tavında.

gün geldükçe: (202v3) Gün geçtikçe.

ḫaber almak: (46r3, 67r5) Bir şey hakkında kendisine bilgi ulaşmış olmak, bir şeyi duymak, öğrenmek. (MSL)

ḫaber-dār olmak: (206r6) Haberi olmak, bilmek, öğrenmek, vâkıf olmak. (MSL)

ḫaber gelmek: (81r1, 99v3, 154v5) Birine bir şey hakkında bilgi erişmek. (MSL)

ḫaber iletmek: (19r2) Bir hususu bildirmek. (MSL)

ḫaberin bilmek: (13r4, 143v2) Bilgi edinmek, malumat sahibi olmak.

ḫaberin getürmek: (65v4) Haber vermek, bildirmek.

ḫaber işitmek: (70v4) Haber almak, haber duymak.

ḫaber ṣormak: (81v5, 152r3, 157v5, 190v3) Bilgi aramak, haber araştırmak,

ḫaber vėrmek (vermek): (5r2, 11r2, 24v5, 63v5, 76r3, 82v4, 113r2, 122r4, 128r4, 130r6, 145r3, 149v2, 150r5, 151v4, 175v4, 181v2, 186r6, 191v2, 207r3) Bir şeyi bildirmek, bir şey hakkında bilgi vermek. (MSL)

ḥabse düşmek: (7v2) Tutulmak, zapt edilmek. ***mec.*** Bir davranışın esiri olmak.

ḥacca varmak: (193v3) Hacca gitmek.

ḫāk eylemek: (129v3) Toprak etmek, toprağa dönüştürmek.

ḥākim olmak: (161r1) Buyruğunu dinletmek, sözünü yürütmek, hükmü altına almak, hükmetmek. (MSL)

ḥāl-daş olmak: (71r3, 178r2) Aynı hali paylaşmak, haline ortak olmak. (MSL)

ḥalḳa olmak: (125v3) Çember biçiminde dizilmek. (MSL)

ḥallāc panbuġı gibi atılmak: (134r2) Bir yerde toplu bulunan kimse veya şeylerin her birini ayrı bir yere dağıtmak, darmadağınık etmek. (MSL)

ḫalvet olmak: (32r3, 64v2, 162v4) Yanına kimseyi almadan biriyle baş başa kalmak. (MSL)

ḥālüŋ görmek: (16r6) Gününü görmek, kötü sonucuna katlanmak.

ḥamle ėtmek: (148r4, 203r6) Atılmak, saldırmak, hücum etmek. (MSL)

ḫāmūş olmak: (140r6) Söz söylememek, susmak. (MSL)

ḫandān olmak: (137r6) Mesut olmak, gülen olmak, sevinç duymak.

ḫān döşemek: (10r4, 131r1) Sofra kurmak; nimetini sunmak, ikramını bol tutmak.

ḫarāb ėtmek: (27r4) Harap duruma getirmek, yıkmak; kötü duruma sokmak. (MSL)

ḫarāb olmak: (65r6, 144v2, 164r1, 170r5) Harap duruma gelmek, yıkılmak; kötü duruma düşmek, perişan olmak. (MSL)

ḥarām yėmek: (101r4) Kullandığı para, yiyip içtiği şeyler kendisinin hakkı olmamak, hakkı olmayan şey ile geçinmek.

ḫarc ėtmek: (142r3) Harcamak, uğruna vermek, feda etmek.

ḫarc eylemek: (87v3, 192r7) Harcamak, sarf etmek; vermek.

ḫarc olmak: (49v2, 180v2) Harcanmak, feda edilmek.

ḥarekāt vėrmek: (63v5) Harekete geçirmek, canlandırmak.

ḥareket ėtmek: (116v6) Durumunu değiştirmek, davranmak. (MSL)

ḫār olmak: (139v3) İtibarsızlaşmak, değersiz olmak, zelil olmak, bayağılaşmak.

ḥāṣıla gelmek: (78r2, 136v2) Sonuca ulaşmak, neticeye varmak.

ḥāṣıl ėtmek: (101r3) Peyda etmek, elde etmek, edinmek. (MSL)

ḥāṣıl olmak: (70v6) Meydana gelmek, ortaya çıkmak, peyda olmak. (MSL)

ḫastaya varmak: (208r2) Hasta ziyaretine gitmek.

ḫaṭā ḳılmak: (111v2) Yanlış yapmak, kusur etmek, yanılgıya düşmek.

ḥavāle eylemek: (177r5) Yöneltmek, savurmak, yollamak, göndermek.

ḥavāle olmak: (190r5) Görüşe engel olmak. (MSL)

ḥavṣalası dar: (34r1) Anlayışı kıt (MSL), algılama kapasitesi yetersiz.

ḥayfa varmak: (13r5) Boşa geçmek, anlamsızca ve ziyan içinde geçmek.

ḥayrān eylemek: (152v7, 178r1) Hayranlık duygusu uyandırmak; şaşkınlık içinde bırakmak.

ḥayrān ḳalmak: (93r3) Şaşırmak, şaşırıp kalmak. (MSL)

ḥayrān olmak: (61r5, 109v4, 122r3, 137r6, 139r6) Çok beğenmek; şaşırmak, şaşırıp kalmak. (MSL)

ḥaẕer eylemek: (32v5) Sakınmak, çekinmek. (MSL)

ḥāżır eylemek: (186r5) Hazırlamak, hazır duruma getirmek, hemen kullanılabilecek hale koymak. (MSL)

ḥāżır olmak: (2r2, 22v5, 22v5, 59v3, 109r2) Hazır durumda bulunmak.

hėce dikmek: (147r5) Mezar taşı dikmek.

helāk olmak: (33v5, 109v3) Mahvolmak, yok olmak. (MSL)

ḥelāl olmak: (59v6, 84r3) Layık olmak, uygun olmak; hakkı olmak.

ḥelāl yėnmek: (206v6) Helalden geçinmek, helal lokma yenmek.

hem-dem olmak: (20r5) Arkadaş olmak, arkadaşlık etmek. (MSL)

hem-rāh olmak: (140r1) Yoldaş olmak, yol arkadaşı olmak.

hem-rāz olmak: (88v3) Sırdaş olmak, dost olmak.

her ḥāl: (29v3, 29v4) Her zaman, her durumda.

her ne: (18v3, 56v4, 70v6, 73v6, 108v5, 159v4, 176v3) Herhangi.

her ne olsa: (34r5) Ne olursa olsun.

her nice: (70v3) Her ne kadar, her ne vakit.

her yėre: (163r5) Her nereye, her ne tarafa.

heybete ḳalmak: (158v2) Heybete kapılmak, etkisi altına girmek.

heybetlü olmak: (207r5) İhtişamlı olmak, ululuk kazanmak.

ḫışm ėtmek: (172v2) Öfkelenmek, gazaba gelmek.

ḫıyānet ėtmek: (64v3) İhanet etmek, sadakatsizlik göstermek, nankörlük etmek.

ḫıyānet eylemek: (33r6) İhanet etmek, haince davranmak, sadakatsizlik göstermek.

hicrān olmak: (140r1) Ayrılık olmak; onulmaz olmak, dert olmak.

hidāyet ėrmek: (144r3) Hidayet gelmek, doğru yol ulaşmak.

ḫilʿat geymek: (173r3) Tabiat yeşillenmek.

himmet olmak: (34v3, 67v5) Yardım gelmek, lütfedilmek.

ḥisāb ėtmek: (117r1) Hesaplamak, ölçüp biçmek.

ḫod-bīn olmak: (22v6) Kendini beğenmek, kibirli olmak; bencil olmak.

ḫor görmek: (198r5) Önem vermemek, küçük görmek, aşağı ve bayağı görmek. (MSL)

ḫoş dutmak: (198v2) İncitmemek, iyi davranmak; ikram etmek, ağırlamak, ziyafet etmek. (TS)

ḫoş eylemek: (134v1) Güzellikle yapmak, Tatlılaştırmak.

ḫoş geçmek: (10r1) Hoş vakit geçirmek, iyi yaşamak, huzura ermek. (TS)

ḫoş gelmek: (186r5) Hoşuna gitmek. (MSL)

ḫoş görmek: (110v4) İyi davranmak, müsamaha ile karşılamak.

ḫoş olmak: (29r3, 185r3) Huzura kavuşmak, rahat olmak. (TS)

ḫulḳ eylemek: (91v6) Davranış kazanmak, (Güzel) huy sahibi olmak.

ḥūrīye aḳmamak: (41r3) Hûrî kızlarına meyletmemek.

ḥüccetlü olmak: (207r3) İspatı olmak, ispatlanmak.

ḥükm ėtmek: (72r5, 101v5, 120v5, 133r1, 135r4, 196v6) Hükmü altına almak, üzerinde hâkimiyet kurmak; hakkında karar vermek. (MSL)

ḥükm eylemek: (135v3, 141r5, 170v2) Karar vermek, hükmetmek, hükmü altına almak, hâkimiyet kurmak.

ḥükmi revān: (120r1, 165v4) Sözü hep geçen, hükmü daima süren, her zaman geçerliliği olan, doğru yol üzerinde hüküm süren.

ḥükmüne ḳoymak: (135v3) Hükmü altına almak, sözünü geçirmek.

ḥükmü yürümek: (122v1) Tedavül etmek, geçer olmak, sözü geçmek.

ḥüküm sürmek: (121v6) Hâkim olmak, etkisini yürütmek, hâkimiyetini devam ettirmek. (MSL)

hüner eylemek: (187r1) (Olumsuz anlamda) Maharetini ortaya koymak, hüner göstermek.

hünerine birikmek: (20r6) Hüneri kendinde toplamak, hüner sahibi olmak.

ḥürmetlü olmak: (207r2) Saygı duyulmak, itibar görmek.

ıldurum urmak: (37v3) Yıldırım çarpmak.

ıraġ düşmek/ıraḳ düşmek: (11v6, 77v4, 127v4) Uzak kalmak, uzaklaşmak. (TS)

ıraġ ėtmek: (95v5) Uzaklaştırmak. (TS)

ıraġ olmak/ıraḳ olmak: (10r3, 46r5, 116v2) Uzak olmak, uzaklaşmak, ayrılmak.

ıraḳ baḳmak: (103v2) Ayrı düşünmek, farklı görmek; mesafeli durmak.

ıraḳ ḳalmak: (103r1) Uzak kalmak, uzaklaşmak.

ʿışḳ almak: (41v4) Aşk sahibi olmak, aşka ulaşmak.

ʿīş ėtmek: (27v2) Zevk u safa etmek, yiyip içmek.

ʿibādet eylemek: (136v2) İbadet etmek.

ʿibādet ḳılmak: (101v6) İbadet etmek, tapınmak.

ʿibret almak: (150v2, 150v2, 151r3) Ders almak, kendi payına bir ders çıkarmak.

içi yanmak: (74r6, 208r1) Yüreği yanmak, mustarip olmak.

iḫtiyār bulmak: (154r4) Tercih edilebilir bulmak, daha yeğ görmek.

iki cihān: (4v8, 41v2, 57v6, 57v7, 58r5, 58v4, 59r2, 78v4, 79v4, 93v6, 101v3, 104v4, 109v3, 142r2, 165r3, 179v4, 183r5, 199r5, 202v3) Dünya ve ahiret.

ilan çeyan: (75r5, 147r4) Yılanlar ve zehirli böcekler. (MSL)

ileri gelmek: (127v5) Yeniden doğmuş olmak, ortaya çıkmak, meydana gelmek. (TS)

ileri varmak: (19r6) İlerlemek, hedefe ulaşmak.

ilerü gelmek: (14r3) İlerlemek, yükselmek. (TS)

ilerü varmak: (187v1) İleri yürümek. (TS)

īmānuŋ urmak: (183v3) İmana zarar vermek, imanı zedelemek.

ʿimāret olmak: (90v6, 164r1) Bayındır olma, düzeltilme.

ʿināyet ḳılmak: (128v3) Metinde “yardım gelmek” anlamındadır.

ʿināyet olmak: (58v4, 61v6, 133v3, 179v6, 188v3, 200r2) İhsan edilmek, lütfedilmek, yardım gelmek.

inceden ince: (100v4) Hassas dengeler üzerine kurulu, titizlik ve nezaket esasına dayanan.

inkār eylemek: (188r4) Kabul ve tasdik etmemek, inanmamak.

issüz ḳalmak: (98r1) Boş bulunmak, tenha olmak. (Metinde iyi amelleri olmamak anlamındadır.)

issüz olmak: (23r5) Sahipsiz olmak, tenha olmak, boş olmak.

isteye bul: (75v7) Bulabilirsen bul.

iş düşmek: (26v6) Yapması gereken bir iş belirmek. (MSL)

iş düzmek: (81r3, 82r6) İşleri yoluna koymak. (TS)

iş ėtmek: (6r4, 30r5, 207r2) İş yapmak, bir şey yapmak, amel etmek.

iş güç: (65v3) Meşguliyet, uğraşı.

işin dutmak: (23r2) İşini yapmak, işini halletmek.

işini ṣaġ ėtmek: (95r6) İşi yoluna koymak. (TS)

ʿişret olmak: (88v1, 168v6) Gönül hoşluğu gelmek.

iş ucı: (23v2) Sonuç, netice. (TS)

işüŋ ḳolayın ṭutmak: (96v4) İşleri kolaylaştırmak, kolay yolları benimsemek. Nitekim bu yönde bir hadis mevcuttur.

ʿivażın vėrmek: (145v7) Karşılığını vermek.

izi belürmemek: (27r6) İzi kalmamak, arkada bir şey bırakmamak.

iz izlemek: (151v4, 166v3) İzi sıra gitmek, takip etmek, izinde yürümek. (TS)

ʿizzet ėtmemek: (22r3) Saygı göstermemek, kıymet vermemek.

kaʿbe'ye varmak: (163r6) Hacca gitmek, hacı olmak.

kābin ḳıydurmak: (154v4) Nikâh kıydırmak, nikâhına almak, nikâhlamak.

ḳabūl ėtmek: (40v4, 48r4, 58r6, 80r5, 178r5, 191r2, 196r3) Katında makbul saymak; telakki etmek; benimsemek.

ḳabūl ḳılmak: (143r6) Kabul etmek, katında makbul saymak.

ḳaçanısa: (143r6) Ne zaman olsa, ne vakit olsa. (TS)

ḳadem başmak: (149r5, 173r2) Bir yere varmak, ulaşmak, adım atmak.

ḳādir çalap: (56r4) Güç kuvvet sahibi Allah.

ḳadrin bilmek: (141r2, 158r2) Gereken değeri vermek, kıymetini bilmek, takdir etmek. (MSL)

kāfir olmak: (101v6, 129r4, 135v4) İmanın esaslarına inanmamak, inkârcılık etmek.

kāhil olmak: (110v5) Tembellik etmek, ağır davranmak, gayretsiz olmak.

ḳāim olmak: (22v6) Ayakta olmak; varlığı sürüp gitmek, daim olmak. (MSL)

ḳāim ṭurmak: (94v2, 179r3) Ayakta olmak, dik durmak.

ḳāl urılmak: (113v1) Söz söylenmek.

ḳalem çalınmak: (85r6, 122r4, 142r4) Yazılmak. (TS)

ḳāmet eylemek: (195r5) Kamet getirmek, kamet etmek.

kāmī olmak: (138v5) Arzusuna kavuşmuş olmak, dileğini gerçekleştirmiş olmak.

ḳanāʿat ḳılmak: (126v6) Kanaat etmek, yetinmek, kâfi bulmak.

ḳan ağlamak: (101r1) Büyük bir üzüntü içinde bulunmak.

ḳana ḳana içmek: (191v3) İsteğini doyasıya karşılamak.

ḳan batmak: (144v1) Kana gömülmek, kana bulanmak, kanla boyanmak.

ḳanı dökülmek: (34r2) Yaralanmak veya öldürülmek; feda edilmek.

ḳanı olmak: (27r3) Kaybolmak, yitip gitmek.

ḳan içmek (içdügi ḳan olmak): (92r5) Adam öldürmek, cânîlik etmek.

ḳapu açmak: (104v2, 121v2, 145r5) İlişki kurmak, engelleri kaldırmak, davet etmek.

ḳapu yapmak: (5r5) Kapıyı kapatmak, ilişkileri kesmek. (TS)

ḳaraŋu durmak: (37v3) Karanlık kaplamak.

ḳarāra ṭurmak: (201v2) Karara varmak, karara bağlanmak.

ḳarār bulmak: (123r6) Durmak, durulup yatışmak. (MSL)

ḳarār dutmak: (130v6) Seçmek, karara varmak.

ḳarār ėtmek: (56r2, 145v3) Durmak; huzur bulmak.

ḳarār ḳılmak: (135r6, 159v3, 185v6) Durmak, yatışmak; karar vermek.

ḳara ṣaḳala aḳ inmek: (114v7) Saçı sakalı ağarmak, yaşlanmak.

ḳara ṭopraḳ: (144r6, 144v5) Mezar, yer. (MSL)

ḳara yėr: (52v1) Toprak, mezar, kara toprak. (MSL)

kār ėtmemek: (118r6) Yararı olmamak, etki yapmamak, fayda vermemek.

kār eylemek: (188v3) Kazanç sağlamak; tesir etmek, fayda vermek.

kārı olmak: (27v3) Kazanımı olmak, kazancı olmak.

ḳarşu gelmek (1): (120v3) Karşı çıkmak, muhalif olmak, engel olmak, başkaldırmak.

ḳarşu gelmek (2): (208r2) Karşılık olarak gelmek, mukabil olmak.

ḳarşu ṭurmak/ḳarşu durmak: (20r5, 171r1, 173r6, 177r6, 204v7) Karşıda, karşısında durmak, karşısına geçmek. (TS)

ḳaṣd ėtmek: (56r4, 120v4, 124v5, 172v4, 200v3, 200v4, 209v2) Niyet etmek, girişmek; kötülük etmek, zarar vermeye niyet etmek, zarar vermek maksadıyla harekete geçmek, kıymak. (MSL)

ḳatı dutmak: (16r3) Sıkıca tutmak, yapışmak, sıkı bağlanmak.

ḳatı şarṭ eylemek: (36r5) Büyük yemin etmek, çok büyük söz vermek.

ḳavil yetmek: (145v3) Anlaşma sona ermek, söz bitmek.

ḳavī ṭurmak: (123v6) Sağlam durmak, dayanmak.

ḳavl ėtmek: (143r5) Sözleşmek, anlaşmak, kararlaştırmak. (MSL)

ḳayd yėmek: (119v4) Endişe etmek, meraka düşmek. (TS)

ḳayġu yėmek: (107v3, 107v3) Gam çekmek, endişe etmek, tasalanmak. (TS)

ḳayyım ṭurmak: (141v2) Ayakta olmak, dik durmak.

kefen donu biçilmek: 125r6) Kefen elbisesinin kesilip hazırlanması.

kefen ṭonı: (128r3) Kefen elbisesi, kefen bezi.

kelecilerüŋ bişirmek: (95v1) Sözleri söylemeden önce ölçüp tartmak.

kelime ḳılmak: (127r5, 133v5) Söz söylemek, konuşmak.

kem-ter olmak: (93v3) Daha değersiz olmak, aşağıda olmak.

kendüden gitmek: (178v5) Kendini kaybetmek, kendinden geçmek, bayılmak. (TS)

kendüden varmak: (158r6) Kendinden geçmek. (TS)

kendü emegin yėmek: (192r6) Kendi yaptığı işle geçimini sağlamak.

kendü fiʿli kendüye ṭolaşmak: (33r3) Kişinin kendi davranışının sonucundan kendisinin etkilenmesi, kendi kötülüğünden yine kendisinin zarar görmesi.

kendüligine ḳomak: (42v4) Kendi haline bırakmak, başı boş bırakmak.

kendünüŋ ḳazancın kendüye vermemek: (31v6) Çok cimri olup kazancından kimseye, hatta kendisine bile hayrı dokunmamak.

kendü yėdügin kendüden saḳınmak: (31v5) Çok cimri olmak, kendi yediği lokmaları bile saymak.

kerem ėtmek: (104v6) Lütufla muamelede bulunmak, lütfetmek. (MSL)

kesb göstermek: (102r3) Kazanç sağlamak, para kazanmak, zenginleşmek.

kese ortalanmak: (63r3) Ömür yarıya gelmek, yol yarılanmak.

keşf olmak: (183r5) Tanınmak, anlaşılıp bilinmek.

ḳıldan ḳıla: (196r5) İki kıl mesafesi kadar.

ḳılıç ṭartmak/ḳılıç dartmak: (17r4, 165v7) Kılıç çekmek.

ḳılı ḳırḳ yarmak: (124v2) İnceden inceye düşünüp en küçük ayrıntıyı bile hesaba katmak, titizce incelemek, ince eleyip sık dokumak. (MSL)

ḳılınç yürütmek: (179r7) Kılıç sallamak, kılıçtan geçirmek. (TS)

ḳısmet almak: (10v3) Nasiplenmek, nimet sahibi olmak.

ḳıyās ėtmek: (19v2) Karşılaştırmak, ölçmek, mukayese etmek. (MSL)

ḳıymet ėtmek: (48v2) Değer vermek, değer biçmek.

ḳıymetini bilmek: (201r4) Taşıdığı değere yakışır şekilde davranmak, davranışını ona göre ayarlamak, takdir etmek. (MSL)

ḳıymet ḳoymak: (48v1) Fiyat takdir etmek, değer biçmek. (MSL)

ḳıymetlü olmak: (206v6) Değer taşımak, önemli addedilmek.

kibir ḳılmak: (164r1) Kibirli davranmak, kibirlenmek, büyüklük taslamak.

kim bile: (157r2) Kimse bilemez.

kitābdan ötmek: (150r5) Kitaptan konuşmak, kitaptan bilgi vermek. (Metinde Kur'ân-ı Kerîm dışındaki çeşitli kitaplardan bilgi vermek, ordan burdan konuşmak anlamında kullanılmıştır.)

kitāb düzmek: (201v3) Kitap yazmak.

ḳoca olmak: (137r3) Kocamak, ihtiyarlamak, yaşlanmak.

ḳonuḳ olmak: (113r5) Misafir olmak, geçici olarak barınmak. ***mec.*** Dünya hayatını geçirmek.

ḳoyna almak: (149v6) Toprağa karışmak, ölmek.

ḳoyuban ḳaçmak: (125v4, 205v4) Bırakıp kaçmak, terk edip gitmek.

kökin kesmek: (200r6) Kaynağını yok etmek, kökten temizlemek.

kökin ḳurutmak: (198v3) Bir daha ortaya çıkamayacak biçimde yok etmek, köküne kibrit suyu dökmek.

köküni ḳazmak: (83r3) Bir daha var olmayacak, hiçbir izi kalmayacak şekilde yok etmek.

ḳulaġına girmemek: (97v3) Söyleneni anlamamak, önem verip benimsememek, kabul etmemek. (MSL)

ḳulaḳ burmak: (163v2) Kulağını bükmek, uyarmak, ikaz etmek. (TS)

ḳulaḳ dutmak: (38v6) Kulak vermek, dikkatle dinlemek. (TS)

ḳulaḳ ṭutulmak: (206v7) Kulak verilmek, dikkatle dinlemek.

ḳulaḳ urmak: (84r1) Kulak vermek, dinlemek, önem vermek. (TS)

ḳulavuz ṭutmak: (124r3) Rehber edinmek.

ḳullıḳ ėtmek: (151v3) Hizmet etmek; Allah'a karşı yükümlü olduğu görevlerini, ibadetini yerine getirmek. (MSL)

ḳullıḳ eylemek: (81v5) Hizmet etmek, hizmetinde bulunmak.

ḳullıḳ ḳılmak: (15r2, 180r1) Kulluk etmek, hizmet etmek, ibadet etmek, tapınmak.

ḳul olmak: (9v5, 25r5, 25v2, 48v4, 58v5, 85v4, 161v6, 164r6, 168r4, 197r5) Hükmü altında olmak, ona kayıtsız şartsız bağlanmak. (MSL); Allah'a kulluk etmek.

ḳurbān eylemek: (120v3) Kurban etmek, bir kimse veya şeyi bir uğurda feda etmek. (MSL)

ḳurbān ḳılmak: (143r6) Kurban etmek, feda etmek, adamak.

ḳurbān olmak: (85r1, 104r7, 129v4, 180r6, 180v2) Bir amaç veya kimse için kendini feda etmek. (MSL)

ḳurd ḳuş: (75r4) Bütün canlılar, bütün yaratıklar. (MSL)

ḳuruyuş ṣalmak: (182r3) Kurutmak, kuruluk vermek.

ḳuşaḳ ḳuşanmak: (77r4, 147v4) Bir işe girişmek, bir şeylere başlamak.

ḳutlu olmak: (196v1, 207v2) Hayırlı olmak, uğur getirmek, mübarek olmak.

ḳuvvetlü olmak: (207r1) Etkili olmak, zorlu olmak, güçlenmek.

ḳuvvet vermek: (56r4) Manevi güç vermek, sağlamlık, zindelik vermek.

ḳuyı ḳazup kendü düşmek: (31v4, 162r3) Kendi kazdığı kuyuya düşmek. Başkaları için tuzak kurup kurduğu tuzaktan kendi zarar görmek.

küfür söylemek: (37v5) İnanca aykırı konuşmak.

kül olmak: (119r4, 147v6) Tamamen yanmak, yanıp kül haline gelmek; mahvolmak, helâk olmak. (MSL)

laʿnet eylemek: (33v1) Mahrum etmek, rahmetten uzaklaştırmak; lanetini bulaştırmak.

laʿnet oḳumak: (12v1) Lanetle anmak, lanete uğramasını dilemek. (MSL)

lāyıḳ olmak: (6v6, 99r4, 157r2, 189r4) Uygun ve münasip olmak; hak etmek. (MSL)

leẕẕet almak: (172r3) Zevk almak, hoşlanmak (MSL); manevi haz almak.

luṭf ėtmek: (163r1) Bağışlamak, ihsan etmek, lütufta bulunmak. (MSL)

maġrūr olmak: (13v1) Kendini beğenmek, böbürlenmek, gururlanmak; büyüklük taslamak. (MSL)

maḥbūs olmak: (140r2) Hapsolmak, mahpus yatmak.

maḥkūm eylemek: (22r5) Mahkûm etmek, yargılayıp hüküm vermek.

maḥrūm ḳalmak: (110v1, 147v2, 148v3, 206r6) Bir şeyden nasibini alamamak, istediğini elde edememek. (MSL)

māla ṭapmak: (35r5) Dünya malına aşırı düşkünlük.

maʿlūm olmak: (91r3) Bilinmek; belli olmak, ortaya çıkmak.

maʿmūr olmak: (18v6) Gelişip güzelleşmek, bayındır olmak; şenlikli olmak; yerleşililebilir olmak.

māt eylemek: (28r3, 195v2) Yenmek, mağlup etmek. (MSL); bozguna uğratmak.

māt olmak: (9v4, 89r2, 193r6) Yenilmek, mağlup olmak. (MSL)

maʿzūl olmak: (25r5) Azledilmek.

mecāl vėrmek: (106v2) İmkan vermek, fırsat tanımak.

meded ėrmek: (175v5) Yardım gelmek, yardım ulaşmak.

meded ėtmek: (16v2, 130v5) Yardım etmek.

mekr eylemek: (187r2) Hile yapmak, düzen kurmak.

melāmet olmak: (44r4, 184v7, 197v2) Kınanmak, ayıplanmak.

melūl olmak: (111v4) Mahzun olmak, boynu bükük kalmak.

mes̱el baġlamak: (123r6, 157v6) Örnek verme, kanıt sunma, örneklendirme.

mesrūr eylemek: (2v3) Memnun etmek, sevindirmek.

meşhūr olmak: (178v4) Ün kazanmak, şöhret sahibi olmak. (MSL)

mevc urmak: (123v6, 135r5, 136v4, 179r3) Dalgalanmak. (MSL)

mihmān olmak: (84v6, 139r2) Misafir olmak, konuk olmak.

minnet dutmak: (180r6) İyilik saymak.

miʿrāca aġmak: (80v3) Mirac'a çıkmak, Mirac'a yükselmek.

miʿrāca varmak: (30v2) Mirac'a gitmek.

miʿrāc ḳılmak: (126v5) Miraç etmek.

mis̱ḳāl olmamak: (Sözde) eksiklik olmamak, (söz) boş olmamak.

miskīn olmak: (56v4, 81v1, 85v4, 85v4) Ruhunu sükûna erdirmek; fakir olmak, derviş olmak, acz içinde bulunmak.

mismil eylemek: (103r1) Temizlemek, pak etmek.

mismil olmak: (67v3) Temiz olmak, temizlenmek.

muʿallaḳ dutmak: (185v5) Tersyüz etmek; birbirine katmak, karıştırmak.

muʿallaḳ ḳılmak: (63v3) Boşlukta asılı vaziyette bırakmak.

muḥkem ḳılmak: (152v3) Sağlamlaştırmak, dayanıklı hale getirmek.

muḥkem olmak: (209v1) Dayanıklı olmak, sağlam olmak.

muḫliṣ olmak: (140v3) İhlâslı olmak, samimiyet göstermek, riyadan uzak olmak.

muḥtāc ḳomak: (209r3) İhtiyaç duyar hale getirmek, yoksul bırakmak.

muḫtaṣar eylemek: (188r1) Kısaltmak, kısaca anlatmak, özetlemek.

muḳarrer ėtmek: (67r1) Şüphelerden uzaklaştırmak, emin hale getirmek.

mūm eylemek: (158v4) Yumuşatmak, yumuşak başlı ve söz dinler duruma getirmek, uslandırmak, muma çevirmek, muma döndürmek, yola getirmek.

munʿim olmak: (196v4) Bağışlayan olmak, iyilik sahibi olmak, cömertlik etmek.

murād almak: (76v6) İsteğine kavuşmak, amacına ulaşmak. (MSL)

murādın vermek/murādın vėrmek: (76r6, 109r5) İsteğini gerçekleştirmek, amacına ulaştırmak; (başkasının isteğine) uygun davranmak.

murāduŋa ėrmek: (54v2) İsteğine, dileğine veya amacına ulaşmak. (MSL)

mücāhede çekmek: (147v4) Mücadele etmek, zorluklara katlanmak.

mühr urulmak: (37v4) Karar verilmek, kararlaştırılmak, hüküm verilmek.

mü'min olmak: (115v5) İman sahibi olmak.

münācāt ėtmek: (187r5) Yalvarıp yakarmak, dua etmek.

münācāt eylemek: (144r2, 195v1) Yalvarıp yakarmak, dua etmek.

münācāt ḳılmak: (64v1) Yalvarıp yakarmak, niyazda bulunmak, dua etmek.

münevver olmak: (66r5) Aydınlanmak, ışık yayılmak.

münezzeh olmak: (164v2) Arınmak; uzak olmak, beri olmak.

münkir olmak: (68v1) İmansız olmak, inkârcılık etmek.

müstaġraḳ olmak: (4r10) Gark olmak, gömülmüş olmak; coşku ve vecd içinde olmak.

müşkil içinde ḳalmak: (169v5) Çözümsüzlük içinde kalmak.

müyesser olmak: (24v2, 27v6) Kolay olmak; nasip olmak.

nā-çār olmak: (9r2) Çaresiz kalmak, başka çıkar yol bulamamak.

nā-dān olmak: (138v5) Cahil olmak, bilgisiz olmak; kaba olmak, nobran olmak.

nā-kām olmak: (138v5) Kâm alamamış, muradına erememiş olmak.

nāḳıṣ olmak: (137v4) Kusurlu olmak, eksik olmak.

naḳt olmak: (20v5) Hazır olmak, hazır hale gelmek.

nālān olmak: (61v3) Feryat olmak, çığlık atılmak.

namāz ṭurmak: (174r4, 174r4, 174r5, 174r6, 174v1, 174v2, 174v3, 174v4) Hakk'ın huzuruna durup namaza başlamak. (MSL)

namāz ḳılmak: (83v6, 108v3, 109r3, 150v4, 174v1, 174v2, 174v3, 181r3, 181r4) Namaz ibādetini yerine getirmek. (MSL)

nāmī olmak: (138v5) Bitki olmak, yerden bitip büyüyen olmak.

naṣīb almak: (35r4, 110v1, 154r6) Faydalanmak; (Bektaşiler'de) belli bir törenle tarikata girmek. (MSL)

naṣīb olmak: (111v6, 111v6) (Bir şey bir kimseye) Kader olarak belirlenmiş olmak, onun kısmeti haline gelmek, ona müyesser olmak; (bir şey bir kimse için) mümkün olmak, gerçekleşmek. (MSL)

naṣīḥat dėmek: (25r6, 31r4) Nasihat vermek, öğütlemek.

naṣīḥat dutmak: (162r7) Verilen nasihatin gereğini yerine getirmek. (MSL)

naẓar eylemek: (32v5, 69r5, 163v6, 186v1, 187r5) Bakmak; incelemek amacıyla bakmak, düşünerek bakmak; (Manen büyük ve tasarruf sahibi kimseler) lütuf ve keremle bakmak. (MSL)

naẓar ėrmek: (206v2) Sevgiyle karışık yardım ve feyz gelmek, koruyucu tesiri gelmek.

naẓar ḳılmak: (77v2, 102v6, 133v1, 152r4, 152r4, 152v1, 154r3, 163v1, 185v3, 205v6) Bakmak; incelemek amacıyla bakmak, düşünerek bakmak; (Manen büyük ve tasarruf sahibi kimseler) lütuf ve keremle bakmak, Hak nuru ile bakmak. (MSL)

naẓar olmak: (67v4, 145r5, 172r5) Tasarruf sahibinden lütuf ve kerem gelmek, feyz akıtılmak, tesir edilmek.

nāzı geçmek: (181r4, 189r2) İsteğini kabul ettirecek kadar hatırı sayılmak. (MSL)

nāzını geçürmek: (189r2) Hatırını saydırmak.

nāzük yer: (45r4) Gönül, kalp.

ne bīş ü ne kem: (35r4) Ne eksik ne fazla.

ne çāre: (127v7) Elden ne gelir.

ne çāredür ki: (37r5) Elden ne gelir ki, ne mümkün ki, mümkün değil.

ne ḥācet: (33r2, 65r6, 119r5, 141v7, 209v5, 210r2) Ne gereği var, lüzum yok; sitem yollu kullanılır. (MSL)

ne kimse: (32r2, 32r4) Kim, hangi kişi. (TS)

ne var: (24v6, 110r2, 116v2) Şaşılır mı, ne çıkar, ne lazım gelir. (TS)

ne varın: (79r2, 157v4) Neyin varsa, her şeyini, bütün varlığını.

ne yėrde: (176r7) Nerede.

ne kim: (25v3, 72r5, 82v2, 103r5, 123v4) Neyi, her ne; ne kadar. (TS)

ne kimse: (32r2, 32r4) Kim.

nesi kim varısa: (40r4) Her neyi varsa, neye sahipse.

nesne ütmek: (150v5) Bir şeyler kapmak, bir şeyler öğrenmek, kazanç elde etmek.

neşter çalmak: (127r1) Neşterle kesmek.

nevbet urmak: (131r1) Mehter çalmak, bando çalmak.

nice bir: (14v3, 138r6, 143r2) Ne vakta kadar, daha ne kadar. (TS)

niçe bir: (14v3, 15r3, 47v6, 137r6, 137r6, 137r6, 138r2, 138r4, 138r4, 138r5, 138r5, 138r6, 138v5, 138v5, 139r2, 139r2, 139r4, 139r4, 139v2, 139v2, 139v3, 199v5) Ne vakta kadar, daha ne kadar. (TS)

niçe kim varıdı: (26v5) Her ne varsa, ne biliyorsa.

nidā ėrmek: (188r2) Ses gelmek.

niṡār eylemek: (188r2) Saçmak, serpmek, dağıtmak. (MSL)

niṡār olmak: (200v4) Saçılmak, serpilmek, dağıtılmak.

nisyān olmak: (138r2) Gaflete düşmek; unutulmak.

nişān vėrmek: (169v5) Yol göstermek, işaret vermek.

niyāz ḳılmak: (111v1) Yalvarmak, rica etmek; dua etmek, dilemek. (MSL)

niyyet eylemek: (195r5) Niyet etmek, bir ibadeti yapacağını içinden söyleme.

noḳṣān olmak: (137v4) Kusurlu olmak, eksik olmak.

nūş ėtmek: (156v2) İçmek. (MSL); tatlandırmak, tat vermek.

nüvaḫt eylemek: (58r4) Çalgı çalmak.

nüzūl inmek: (89r3) Bir şeyler aşağıya inmek.

oda atmak: (209v2) Ateşe atmak, cehennemde yakmak.

oda dutuşmak: (145r2) Ateşe yanmak. (TS)

oda girmek: (107r3) Ateşe girmek, ilahi aşka düşmek.

oda göyünmek: (171v7) Ateşe yanmak. (TS)

oda urmak: (103v5) Ateşe vermek, yakmak. (TS)

oda yaḳmak: (93v6, 103v5, 184v8, 184v10) Ateşe vermek, yakmak. (TS)

oda yanmak: (20r2, 74v5, 134v4, 136v2, 139r2, 152v7, 155v5, 162v3, 196v3) Ateşe dönmek, tutuşmak; ateşe yanmak. (TS)

od urmak: (75r2) Ateşlemek, ateşe vermek, yakmak. (TS)

oḳuduğın dutmak: (100r2) Öğrendiğiyle amel etmek, bilgisini davranışa dökmek.

ol arada: (2r2) Orada, o sırada. (TS)

ol dem: (111r5, 129v3, 129v4, 149r5, 149r6, 176r3) O vakit, o vakitte, o anda.

ola ki: (97v3) Belki, ihtimal ki, olabilir ki. (TS)

ol kim: (46v4, 102r3) O kimse ki. (TS)

olmasun kim: (148r3, 148r4, 148v1, 148v2) Sakın yapmayasın.

ot bitmemek: (20v5) Uğursuzluk götürmek.

ögden ḳomamak: (43r5) Akıldan çıkarmamak.

öge varmak: (83r4) Akla gelmek.

öginden gitmek: (58r2) Aklından, hatırından çıkmak, unutmak.

ögine düşmek: (187v4) Aklına, hatırına gelmek. (TS)

ögini dermek/ögini dėrmek: (16v5, 29r2, 97r1) Aklı başına gelmek, aklını toplamak.

ögüt almak: (43v7, 52v6, 116r4, 151r6) Ne yapması gerektiği hususunda bir kimsenin görüşüne baş vurmak. (MSL)

ögüt bilmek: (116r4) Öğüt almak, öğütten anlamak.

ögüt duṭmak: (43r6, 45v2, 46v4, 164r1) Öğüt dinlemek.

ögüt işitmek (eşitmek) : (22r3, 51r2, 92r4) Öğüt almak, öğüt dinlemek.

ögüt vėrmek: (100r2, 176r4) Bir kimseye ne yapması gerektiği hususunda fikir vermek, nasihat etmek. (MSL)

ölmez dirlik: (185r5) Ölümsüz hayat.

öŋden ṣoŋa: (60r3, 135r4, 181v4) Baştan sona değin. (TS)

öŋe ṣoŋa: (106r1) Sağa sola.

öŋ olmak: (36r4) Önceki gibi olmak, eskisi gibi olmak.

ören eylemek: (93v4) Her şeyin en kötüsüne döndürmek, viran etmek, yıkmak, çökertmek.

öri durmak: (163v2) Ayağa kalkmak, ayakta durmak. (TS)

ʿöşrini vėrmek: (36r5) Malının onda birini vermek, vergisini vermek; zekâtını vermek.

öyün olmak: (205v5) Herhangi bir hayvan tarafından yenilmek.

özenüp gelmek: (57r7) Özentiye düşmek, taklitçilik etmek, gücünün yetmeyeceği bir şeye heveslenmek.

özi göynemek: (54r3, 208r1) Ciğeri, içi yanmak, çok acı duymak. (TS)

ʿöẕür ėtmek: (113v2) Mazeret bulmak.

pāk eylemek: (129r2) Temizlemek, arıtmak saflaştırmak.

pāre ḳılmak: (128r3) Bölmek, parçalamak; pay vermek.

pāre pāre eylemek: (177r5) Parça parça etmek, bölümlere ayırmak.

pençe urmak: (170v7) Pençe atmak, pençesiyle saldırmak, pençelemek.

pend dutmak: (171v6) Nasihat tutmak öğüt dinlemek.

penhān eylemek: (189v3) Gizlemek, saklamak.

perrān eylemek: (120v5) Uçurmak.

pes andan: (48r5) Ondan sonra.

peşimāna gelmek: (175v6) Pişmanlığa düşmek, pişmanlık duymak.

peşīmān olmak: (27v5, 36v2, 52r2, 89r6, 89v5) Pişman olmak, esef etmek, yaptığı şeyin yanlışlığına üzülmek, yaptığına hayıflanmak.

peşmān olmak: (13v3, 57v1, 147r1) Pişman olmak, esef etmek, yaptığı şeyin yanlışlığına üzülmek, yaptığına hayıflanmak.

pinhān ḳılmak: (120v6) Gizlemek, saklamak.

pinhān olmak: (140v1, 160r7) Gizlenmek, saklanmak.

pīşe ėdinmek: (205r3) Huy edinmek, âdet haline getirmek.

pīş-rev olmak: (109r2) Öncü olmak, öncelikli olmak.

pür-nūr eylemek: (2v3) Nurla doldurmak.

rāḥat olmak: (9v3, 88v4, 136r3, 173v5) Huzurlu olmak, gönül rahatlığı yaşamak; çilesiz olmak, sıkıntısız olmak.

raḥmet bulmak: (44v1) Allah'ın merhametine kavuşmak.

raḥmet eylemek: (187v5) Merhamet etmek, bağışlamak, affetmek.

raḥmet ėtmek: (188r3) Merhamet etmek, bağışlamak, affetmek.

raḥmet olmak: (89r3, 141r1) Allah'ın şefkati üzerine olmak; yağmur olmak.

rāz açmak: (136r2, 145v4) Sır açmak, bir sırrı başkasına söylemek.

red olmak: (34r4) Kabul edilmemek, geri çevrilmek.

reh-bīn olmak: (140r5) Yol gören olmak.

renc iletmek: (45v2) Sıkıntı çekmek, zahmete girmek.

renge batmak: (173r6) Renklenmek, renge gömülmek.

rengi dönmek: (69v3) Rengi solmak, beti benzi gitmek.

rengini azdırmak: (182r1) Korku dolayısıyla rengini değiştirmek, renkten renge sokmak.

revā olmamak: (67v3) Uygun olmamak, yakışık almamak.

rıhlī urmak: (25v6) Yolculuğa çıkmak. ***mec.*** Ölüme doğru yol almak.

rızḳ vėrmek: (107v3) Allah'ın yarattıklarına rızık taksim etmesi, onların geçimlerini sağlaması.

riyā dirilmek: (78v6) Bir şeyi ikiyüzlü olarak yaşamak.

riyā ḳatmak: (91v1) Riya karıştırmak, ikiyüzlülük bulaştırmak.

rūzī eylemek: (201r1) Nasip etmek, kısmet olarak vermek.

rükūʿat eylemek: (195r6) Birçok defa rükûya eğilmek.

ṣabır ḳılmak: (28v5) Sabretmek, tahammül göstermek.

ṣābir olmak: (30v4) Sabırlı olmak, sabreden olmak.

ṣabr eylemek: (75r2, 99v4, 141v6, 159v1) Sabretmek, sabırlı davranmak, sabır ve tahammül göstermek. (MSL)

ṣabr ėtmek: (152r3) Sabretmek, sabırlı davranmak, beklemek, katlanmak

ṣabrı başarmak: (29r5, 30v2) Sabırlı olmak, sabırlı davranmak.

ṣabrı gözetmek: (30r3) Sabırlı olmak, sabırla hareket etmek.

ṣabrıla bitmek: (30r5) Sabırla davranmak, sabırla yaşamak.

ṣabr u tedbīr ḳıl: (29v6) Sabırlı olmak ve tedbirli davranmak.

ṣādıḳ olmak: (104v1, 111r1) Sadakatli olmak, bağlılık göstermek, doğru olmak; gerektiği gibi davranmak.

ṣaf bağlamak: (82v6, 132v1, 171r4, 177v2) Sıra teşkil etmek, sıralanmak. (MSL)

ṣaf durmak: (177v3) Sıralanmak, sıraya girmek; yan yana durmak, dizilip el bağlamak.

ṣāfī olmak: (45v1) Temizlenmek, saflaşmak.

ṣaf ṣaf ṭurmak: (171r5) Sıra sıra dizilmek.

ṣaġda ṣolda/ṣaġda vü ṣolda: (8v5, 79v5) Her tarafta.

ṣaġ esen yürümek: (34r2) Sağlık ve selametle ömür sürmek. (TS)

ṣaġışın ėtmek: (25r1) Düşünmek, hesap etmek, ölçüp tartmak.

ṣaġlıḳ ṣafālıġıla: (161r7) Esen ve huzurla, gönül rahatlığıyla.

saḫāvet ėtmek: (41v4) Cömertlik etmek, eli açık olmak.

ṣalā durmak: (147r3, 175v6) Çağırmak, davet etmek, haber göndermek; minarede salâ vermek.

ṣalā vėrilmek: (125v2) Minarede salâ okunmak.

sālūslıḳ ṣatmak: (200r1, 201v4) İkiyüzlü davranmak, düzenbazlık yapmak.

ṣatu bāzār eylemek: (81r4) Alışveriş yapmak, alım satımda bulunmak.

ṣavaş eylemek: (134v4) Savaşmak, mücadele etmek.

ṣayḳal urmak: (45r5) Cilalamak, parlatmak.

ṣayru eylemek: (164v2) Hasta etmek.

ṣayru olmak: (166r2) Hasta olmak, hastalanmak.

sayvān eylemek: (131r2) Örtü haline getirmek, koruyucu yapmak.

sāzikār eylemek: (63v2) Birbirine uygun hâle getirmek, denkleştirmek, birbiriyle uyuşturmak.

sebaḳ oḳımak: (102v4, 103r4, 103r6, 132v2) Ders okumak, öğrenim görmek.

sebaḳ vėrmek: (105r3) Ders vermek.

sebeb eylemek: (179v6) Vasıta etmek, sebebiyet vermek, bahane vermek, yol açmak.

sebīl olmak-1: (19v5) Verici olmak, dağıtan olmak.

sebīl olmak-2: (174r1, 183v3) Akıp gitmek; harcanmak.

secde ėtmek: (57v4, 188r3) Secdeye varmak, secdeye kapanmak.

secde ḳılmak: (64v1, 198v1) Secdeye varma, secde etme, secdeye kapanma.

secdeye varmak: (195v2) Secde etmek, secdeye kapanmak.

sefere varmak: (72v6) Yola çıkmak, yola gitmek, seyahat etmek.

sefer ėtmek: (91r2, 94r3, 129v3, 134v2) Yolculuğa çıkmak, yolculuk yapmak. (MSL)

sefer ḳılmak: (94r4, 155r4) Yolculuğa çıkmak, yolculuk yapmak. (MSL)

selāmet dutmak: (63v3) (Etkisinden) Kurtarmak, korumak, selamete çıkarmak.

selāmet vėrmek: (64v4) Tehlikeden uzak olmak, selamete çıkmak, kurtulmak.

selām ḳılmak: (195v3) Selam vermek; namazı bitirmek.

selām vėrmek: (16v5) Selam vermek, selamlamak.

selīm olmak: (148r2) Doğru olmak, iyi olmak, kusurlarından kurtulmak.

sen saŋa: (176r4) Kendine. (TS)

ser-gerdān olmak: (203v2) Başı dönmek, sersemlemek, şaşkın olmak.

ser-ḫoş eylemek: (191v3, 191v4) Sarhoş etmek, kendinden geçirmek.

ser-ḫoş olmak: (140r6) Sarhoş duruma gelmek, kendinden geçmek.

sevişgen olmak: (89v6) Sevici olmak, tutkun olmak.

seyrān ḳılmak: (84v2, 135v3) Gezinti yapmak, gezmek, dolaşmak; seyretmek, temaşa etmek.

seyrān urmak: (172r2) Temaşa etmek, bakıp seyretmek; gezintiye çıkmak.

seyr ėtmek: (153v4, 195v6) Gezip dolaşmak, gezmek.

ṣıdḳı bütün: (198v2) Çok doğru, çok bağlı, sadık, bağlılık ve sadakati tam. (MSL)

ṣıdḳ olmak: (140v2) Gönülden bağlanma, sadakat gösterme.

ṣınur düşmek: (203r2) Sınır girmek, sınır konmak.

ṣırāṭ-ı müstaḳīm: (117v5) Dosdoğru yol, İslamiyet.

sır açmak: (62r2) Bir sırrı başkasına söylemek. (MSL)

sır eylemek: (143v6) Muhafaza etmek, sakınmak, saklamak, korumak, esirgemek.

sırra ėrmek: (178r2, 201r5) Bir şeyin sırrını, inceliğini kavramak. (MSL)

sırra varmak: (85r2) Sırra erişmek, sırra ulaşmak, iç yüzünü öğrenmek.

sır-daş olmak: (178r3) Sır ortağı olmak.

sırrı fāş eylemek: (191r6) Bir sırrı başkasına söylemek. (MSL)

sır olmak: (132v4) Gizli tutulmak, sır olarak kalmak.

sine girmek: (175r3) Mezara gömülmek.

siŋek üşmek: (11v4) Sinek toplanmak. ***mec.*** Sonu hüsran olmak.

siyāset çekmek: (183r6) Amaca ulaşmak için tüm şartlara katlanmak.

ṣoŋ ucı: (63r5, 87v3, 194r3) Netice, nihayet, en son, akıbet, en sonra, sonunda. (TS)

ṣora gelmek: (136r5) Sormaya gelmek. (TS)

söz almak: (66v2, 156r4, 178v1) Söz dinlemek. (TS)

söz aŋlamak: (58v6) Laftan anlamak, ne söylense etkisi olmak.

söz demini bilmek: (95v3) Konuşma zamanını bilmek, yerinde konuşmak.

söz diŋlemek: (4v6, 46v6, 95v2, 180r2) Söylenen sözü benimseyip davranışlarını ona uydurmak, laf dinlemek. (MSL)

söz dutmak/söz ṭutmak: (4v3, 21r1, 97v3) Söz dinlemek, itaat etmek, söylenileni yerine getirmek.

sözi bişirmek: (95r6) Söylenecek bir sözü ölçüp biçmek, olgunlaştırmak. (TS)

sözi düketmek: (17r3) Sözü bitirmek, sözü sonlandırmak.

sözi eslemek: (5v5) Söz dinlemek, kulak vermek, bir söze önem vermek, öğüt tutmak. (TS)

sözi uzatmak: (91v2) Maksadını kısaca anlatabilecekken esastan ayrılıp ayrıntıya dalmak, lafı uzatmak, gereksiz konuşmak.

sözi uṣıla düşürmek: (95v1) Mantık süzgecinden geçmiş sözlerle konuşmak, akıllıca sözler söylemek.

söz keleci: (6v4, 109r7) Dedikodu, söz. (TS)

söz ṣatmak: (150v3) Laf ebeliği yapmak, alımlı sözler söylemek, uzun uzun anlatmak (Metinde hakkaniyetten uzak olarak ve saptırarak konuşmak gibi olumsuz bir anlam kastedilmiştir).

söz öküşi: (191r3) Laf kalabalığı, gereksiz ve boşa konuşma, boş muhabbet.

söz ucı: (46r4) Sözün sonu, sözün vardığı nokta.

sözü ḳaya yanḳusına beŋzemek: (189r5) Kendi söyleyip kendi dinlemek; hali, sözü anlaşılmamak.

sözüŋ ḫülāṣası: (70r5) Sözün özeti, lafın kısası.

söz vėrmek: (106v3) Kesin vaatte bulunmak. (MSL)

söz yatı: (95v5) Sözün arkası, devamı. (TS)

su'āl ėtmek: (7v6, 21v6, 208r6) Sormak. (MSL)

ṣuçın geçürmek: (76v1) Suçunu bağışlamak, affetmek.

ṣuç ėtmek: (123v5, 123v5) Günah işlemek; suçlu olduğunu ileri sürmek. (TS)

ṣūfīliḳ ṣatmak: (91v1) Dervişlik taslamak, haddi bilmeyip dervişliğini ve dervişlik bilgilerini bir öğünç kaynağı olarak insanlara sunmak.

ṣūret bozulmak: (205v3) Ölüme yakın zaman diliminde yüzün kırışması; ölümden sonra da bedenin dağılması.

ṣūret dönmek: (114v7) Şekli şemâli değişmeye başlamak.

ṣūreti düşmek: (131v6, 175v4) Ölmek.

ṣūr urılmak: (170r5) Sûr üfürülmek.

ṣūr urmak: (61r6, 58r3, 111r4, 113v4, 170r5, 173v6) Sûr üfürmek.

ṣuyına düşmek: (150r2) Yolunu benimsemek; peşinden gitmek; güzel ahlakını almak.

süŋük çatmak: (141r5) İskeleti oluşturmak.

süre ėrmek: (56r3) Saldırmak, hamle etmek, ileri atılmak. (TS)

şād ḳılmak: (73r5) Sevince dönüştürmek.

şād olmak: (19r1, 37v6, 62v4, 126v1, 151v4) Sevinmek, memnun olmak. (MSL)

şākir olmak: (139r2) Şükreden olmak, şükredici olmak.

şefāʿat olmak: (200r2, 200r3) Af için vesile olmak.

şerḥ ėtmek: (4v6, 63v6, 79r3, 128r4, 181v1) Açıklamak, ayrıntısına inerek açıklamak. (MSL)

şerḥ eylemek: (51v1, 105r6, 181r7) Açıklamak, yorumlamak, detaylıca izah etmek.

şerīk ḳatmak: (150r4) Ortak karıştırmak, ortak koşmak, eş koşmak.

şermende olmak: (16v4) Utanmak, mahcup olmak.

şer düzmek: (137v6) Kötülük planlamak, kötü işler tasarlamak.

şīr-gīr eylemek: (144r3) Kuvvetlendirmek; vecd haline getirmek, kendinden geçirmek.

şol dem: (125r1) O vakit, o vakitte, o anda.

şeş cihet: (63v4, 139r3) Altı taraf; her şeyin ön-art, sağ-sol, yukarı-aşağı olmak üzere altı yönü.

şirk beslemek: (102r2) Şirk taşımak, Allah’a ortak koşmak.

şirk yaġmalanmak: 64r6) Şirk yok edilmek, şirk ortadan kalkmak.

şuʿle vėrmek: (78v3, 91r1) Işık saçmak, parıldamak.

şunuŋ gibi: (72v4, 144r1) Şöyle, öyle, şu gibi. (TS)

şūr eylemek: (158v4) Heyecan katmak, coşku vermek.

şūr ėtmek: (177r2) Karışıklık çıkarmak, fitne vermek.

şükr eylemek/şükür eylemek: (7r2, 186r2) Hamdetmek, şükretmek.

şükr ėtmek-1: (2v4) Eriştiği nimetin, gördüğü iyiliğin değerini bilip memnuniyet duymak, minnettar olmak, teşekkür etmek. (MSL)

şükr ėtmek-2: (115r4) Kurtulduğuna sevinmek.

şükür ḳılmak: (19r5) Şükretmek, minneti dile getirmek.

ṭāʿāta meşġūl: (9v5) Vaktini ibadet ederek geçirmek, ibadetlerle meşgul olmak.

ṭāʿata ṭurmak: (57v4, 75v3) İbâdete başlamak.

ṭāʿat ėtmek: (135v2) İbâdet etmek, Allah’ın emirlerini uygulamak.

ṭāʿat ḳılmak: (65r1, 65v1, 65v2, 97r4, 110v1, 116r1, 194r5) İbâdet etmek, Allah’ın emirlerini yerine getirmek.

taʿbīr eylemek: (144r4) Rüyayı yormak.

taḥṣīl ėtmek: (119r5) Elde etmek, kazanmak; öğrenmek.

taḫta binmek: (11v4, 19r4) Tahta geçmek, tahta oturmak.

taḥte’s̱-s̱erāya indürmek: (184v6) Toprağa koymak, ölüyü mezara gömmek.

taḳṣīr ėtmek: (12r2) Kusur davranmak, tedbirsizlik etmek, suç işlemek.

tamām ėtmek: (147r6) Tamamlamak, sona erdirmek, son sözü söylemek.

tamām eylemek: (63v4) Tamamlamak, eksiklik bırakmamak, tam hale getirmek.

tamām ḳılmak: (147r3) Bitirmek, işini halletmek.

tamām olmak: (25v3, 65r2, 91r4, 94v3, 162v4) Sona ermek, bitmek, tamamlanmak; tam hale gelmek, eksikleri tamamlanmak. (MSL)

ṭamuya atmak: (61v2) Cehenneme atmak, cehenneme göndermek.

ṭamuya girmek: (109r3) Cehenneme girmek.

ṭaŋa ḳalmak: (60r5, 60v1) Şaşakalmak, donakalmak. (TS)

tā nihāyet: (30v6) Sonunda, en sonunda.

ṭaʿn ėtmek: (96r2) Kınamak, ayıplamak, yermek, zemmetmek. (MSL)

ṭanıḳ bulmak: (94r6) Tanık göstermek, ispatlamak, delillendirmek.

ṭanışıḳ ėtmek: (24v4) İstişare etmek. (TS)

ṭapu ėtmek: (44r3) Huzura çıkmak, makama gelmek.

ṭapu ḳılmak: (7r2, 113r3, 121v2, 132r2) Boyun eğmek, itaat etmek, inkıyat etmek; tapmak, ibadet etmek; hizmet etmek. (TS)

ṭapuya ṭurmak: (9v2) İtaat etmek, boyun eğmek. (TS)

tārāş olmak: (71r4) Yağmalanmak, talanlanmak, alt üst olmak.

tar olmak: (37r5) Daralmak, sıkıntıya düşmek, boğuntuda kalmak, dünyası kararmak.

ṭaşı ḫoş durur bil kim içi boş durur: (68v4) Dışı güzel olan bir şeyin içinin boş veya çirkin olabilmesi.

taş olmak: (185r6) Taşlaşmak, mühürlenmek, mahrum bırakılmak.

ṭaşra atmak: (14v1) Dışarı atmak, uzaklaştırmak, mahrum bırakmak.

ṭaşra durmak: (38r4, 160r3) Uzak kalmak, dışarı durmak.

ṭaşra düşmek: (34r3, 39v5) Uzak kalmak, ayrı düşmek.

ṭaşra ḳalmak: (13r3) Yoksun kalmak, uzak kalmak; dışında kalmak. (TS)

ṭaşra olmak: (23v2) Dışarı çıkmak. (TS)

ṭatlu olmak: (190r5) Güzel olmak, tatlanmak.

taʿziyede varmak: (89r3) Başsağlığına gitmek.

teberrā eylemek: (137v3) Yüz çevirmek, uzaklaşmak, uzak durmak.

teberrükler düzmek: (119v4) Bereket okuma.

tedbīr eylemek: (143v4, 144r1) Çare bulmak, ona göre davranmak, hazırlık etmek.

tefekkür eylemek: (8r4) Düşünmek.

tefekkür ḳılmak: (148v5) Düşünmek.

teferrüc eylemek: (144r6) Gezintiye çıkmak.

tehī görmek: (133r4) Boş zannetmek.

tekebbür eylemek: (12r3) Büyüklenmek, kibirlenmek, büyüklük taslamak.

tekrār eylemek: (188v4) Tekrar etmek, tekrarlamak, yeniden söylemek.

temāşā ḳılmak: (209v6) Seyretmek, bakmak. (MSL)

temennā eylemek: (10v6) Dilemek, istemek, temennide bulunmak.

tenāşüre düşmek: (115r5) Ölüp teneşir tahtasına konulmak.

tenhā gelmek: (171v3) Yalnız gelmek, tek başına gelmek.

teni yere girmek: (107v4) Bedeni toprağa girmek, ölüp mezara konulmak.

teŋri evi: (75v3) İbâdethâne, Allah'ın huzuru.

terāzūya urmak: (135r7) İyice ölçüp biçmek. (MSL)

terke girmek: (41r4) Bağlarından kurtulmak, terk sahibi olmak.

terk eylemek: (81r2, 90v6, 103v4, 106v2, 114v2, 180r5) Bırakmak; bırakıp gitmek, ondan uzaklaşmak, vazgeçmek. (MSL)

terk ėtmek: (40r4, 77r3, 81r1, 93r1, 105v5, 156v4, 139r3, 146r5, 160r1, 167r3, 174r2) Bırakmak; bırakıp gitmek, ondan uzaklaşmak, vazgeçmek. (MSL)

terkin urmak: (36v3, 40v1, 88v2, 103r5, 107r3, 153r5, 184v3) Terk etmek, vazgeçmek. (TS)

terk olmak: (41v4, 65v5) Bırakılmak, vazgeçilmek.

tesbīḥ oḳumak: (174r6) Sürekli olarak Allah'ın yüceliğini söylemek.

teslīm eylemek: (59v3) Teslimiyet göstermek, boyun eğmek.

teslīm ėtmek: (157v1) (Bir şeyi) Verilmesi gereken yere vermek, bırakmak. (MSL)

teslīm olmak: (56v4) Boyun eğmek, kendini teslim etmek. (MSL)

tevbe eylemek: (207v2) Tövbe etmek, işlediği suç ve günahları bir daha yapmamaya karar vermek, söz vermek.

tevbe ḳılmak: (187v5) Tövbe etmek, Allah'tan bağışlanmasını istemek, günah olan şeyleri yapmamaya karar vermek.

ṭılsım baġlamak: (166r3) İnsanı engelleyen nefsin kuvvetli tesirini yok etmek.

tımār eylemek-1: (7r3) İyileştirmek, çare bulmak, derde deva olmak.

tīmār eylemek-2: (188r5) Derdi ıslah edip artırmak.

tiryāk olmak/tiryek olmak: Panzehir olmak; derde deva olmak, çare olmak.

ṭoġagelmek: (136v4) Doğup gelmek.

ṭoġru gelmek: (33v2) Doğru çıkmak, doğru yola gitmek. (TS)

ṭoġru varmak: (53r2, 182v6, 200r3) Doğru yol üzerinden gitmek, Hak yolunda olmak.

ṭoġurlıḳ beslemek: (33v3, 52v2) Doğru olmak, doğru davranmak.

toḫmını bitmez yėre şaçmak: (31v1) Sonuç alınamayak işlere girişmek.

ṭolmış oḳ: (63r2) Atılmaya hazır ok. (TS)

ṭonlu ṭurmak: (6r5) Hazır olmak, hazırda beklemek.

ṭop eylemek: (138r6) Topa çevirmek, top yerine koymak.

ṭopraġa yüzin urmak: (151v2) Yüz sürmek, secdeye kapanmak, yere kapanmak. (TS)

ṭopraḳ olmak: (205v5) Ölmek, toprağa karışmak. (MSL)

ṭop urmak: (71v5) Top atmak. (TS)

tozı belürmemek: (27v1) Hiç iz bırakmamak, tozu bile kalmamak.

ṭuġyān olmak: (140v4) Taşmak, azgınlık etmek, haddini aşmak.

ṭūl-ı emel: (74v4) Sonu gelmez arzu, tükenmez hırs, tamah.

ṭuraḳ ėdinmek: (103r2, 128v2) Yurt edinmek, mekân edinmek; benimsemek.

ṭurıgelmek: (128r3, 186r2, 187r3) Kıyam etmek, ayağa kalkmak. (TS)

ṭuş eylemek: (134v5, 191v1) Eriştirmek, nail etmek, rast getirmek, müptela kılmak. (TS)

ṭuş olmak: (57v5, 185r4) Yönelmek, rastlamak, karşılaşmak, nail olmak, erişmek; rast gelmek, isabet etmek, erişmek, yönelmek. (TS)

ṭutagelmek: (77v6) Alıp gelmek, yanında getirmek. (TS)

ṭudaş olmak: (184v12) Karşılaşmak, rastlamak, yaklaşmak. (TS)

unat görmek: (13r2) Dosdoğru bakmak, layıkıyla görmek.

unıdılup ḳalmak: (147r4) Büsbütün unutulmak.

uruşġan olmak: (89v2) Mücadeleci olmak, çarpışan olmak.

ʿuryān eylemek: (120v6) Çıplak hale gelmek. ***mec.*** Dünyadan ve maddî varlığından soyunmak.

ʿuryān gitmek: (108r3) Çıplak ölmek, hiçbir şeysiz gitmek.

uşaŋ dutmak: (82v7) Gevşek davranmak, bıkmak, ihmal etmek, ihtiyatsız bulunmak. (TS)

uşaŋ olmak: (31r2) Bıkmak, gevşek davranmak, ihtiyatsız bulunmak, ihmal etmek. (TS)

utlu olmak: (207v1) Utanmak, mahcubiyet duymak.

uzadı gitdi: (18v2) Uzun yaşamak, ebedî hayata kavuşmak.

üç buçuḳ oḳumak: (89v1) Yarım yamalak öğrenim görmek, az buçuk bir şeyler okumak.

ümīd dutmak: (180v2) Ümitlenmek.

üstün ḳomak: (204r1) Üstünlük sağlamak, daha değerli saymak, daha çok değer vermek.

vācib olmak: (120v3) Yapılması gerekmek.

vaʿde eylemek: (60v6) Söz verme, önceden zaman vermek.

vaʿde ėrmek: (125r4) Süre bitmek, zaman dolmak.

vaʿde kesilmek: (90r6) Söz verilmek, taahhüt edilmek; herkese yaşayacağı kadar ömür takdir edilmek.

vaʿde yetişmek: (15v4) Verilen ömür bitmek, ecel gelmek.

vaḳti yetmek: (187r4) Zamanı erişmek, vakti gelmek.

var eylemek: (100r6, 173r4, 186r4, 186v3) Yaratmak. (MSL)

var gücini: (137r1) Sahip olunan her şeyi.

var imdi: (99r1) Haydi artık. (TS)

varıgelmek: (127v6) Varıp gelmek.

var olmak: (18v5, 28v4) Mevcut bulunmak. (TS)

vaṣf eylemek: (169r6) Övmek, methetmek.

vāṣıl olmak: (43r2) Ulaşmak, erişmek. (MSL)

vaz gelmek: (66v2) Vazgeçmek, feragat etmek. (TS)

vebāller boynuŋda ḳalmak: (182r3) Suçları üstünde olmak, günahları yüklenmek.

vefā-dār olmamak: (206r3) Dostlukta süreklilik göstermemek.

vīrān olmak: (173v3) Yıkılmak, harap olmak.

yabana atmak: (83r3) Önem vermemek, kendinden uzaklaştırmak.

yad ḳılmak: (73r5) Yabancı saymak, uzak tutmak.

yaġma olsun: (155r1, 155r1, 155r2, 155r3, 155r4, 155r5, 155v1) Yağmalansın, yağma edilsin, isteyen alsın. (MSL)

yaġmaya vėrmek/yaġmaya vermek: (107v7, 108r1, 108r2, 108r3, 108r4, 108r5, 108v1, 159v3) Gözden çıkarmak. (MSL)

yaḳasını dutmak: (22r4) Yakasından kuvvetle tutmak, yakasına yapışmak.

yaḳın bilmek: (39v6, 121r3) İyice bilmek.

yaḳın gelmek: (113v3) Yaklaşmak, gelmekte olmak.

yaḳın olmak: (19v3) Yakın bulunmak, mesafesiz olmak.

yaḳın varmak: (121v5) Yaklaşmak, yakın olmak; sıkı ilişki kurmak.

yalan yaŋlış/yaŋlış yalan: (81r1, 115v4) Doğru olmayan; doğru ve düzgün olmasına önem verilmeden, üstünkörü yapılmış veya söylenmiş.

yalan söylemek: (70r6, 96v1, 167v4) Gerçeğe uymayan şeyler söylemek. (MSL)

yalan olmak: (85v2, 90v5) Boşa çıkmak, sonuçsuz kalmak, havada asılı kalmak.

yalıncaḳ olmak: (126v5) Yoksul olmak, hiçbir şeysiz olmak, fukaralık çekmek.

yaraġında olmak: (4r5) Hazırlık yapmak, levazım düzmek, hazırlık görmek. (TS)

yaraḳ etmek/yaraḳ ėtmek: (75v3, 99v3) Hazırlık yapmak, levazım düzmek, hazırlık görmek. (TS)

yaraḳ eylemek: (112r5, 170v5) Hazırlık yapmak, levazım düzmek, hazırlık görmek. (TS)

yaraḳ ḳılmak/yaraġ ḳılmak: (32v5, 51v4) Hazırlık yapmak, levazım düzmek, hazırlık görmek. (TS)

yaraġ olmak: (174v2) Hazırlık yapılmak. (TS)

yaramazını şeşirmek: (95v1) Uygunsuzları ayırmak, kötü olanları ayıklamak.

yaramaz olmak: (117v2) Zorlu olmak; kötü olmak, zararına olmak.

yār ėdinmek: (203v1) Yardımcı edinmek, dost edinmek.

yarġusı ürümek: (122v4) Hükmü geçmek.

yarına ḳalmak: (42r6, 42v2) Ahirete kalmak, ahirete ertelenmek.

yarına ḳoymak: (53r5) Yarına bırakmak, ahirete ertelemek.

yārī ḳılmak: (52r5, 123v3) Yardım etmek, yardımcı olmak.

yār olmak: (18v5, 27v3, 28v4, 121r4, 206r3) Dost ve yakın olmak; yardımcı olmak.

yaṣduġunı yaş eylemek: (135r1) Yastığını ıslatacak kadar çok ağlamak, çokça gözyaşı dökmek.

yaş dökmek: (135r1, 137r1, 137r2) Yaş akıtmak, ağlamak, gözyaşı dökmek.

yatlu olmak: (206v6) Kötü olmak, uğursuzluk taşımak, fenalaşmak.

yavı ḳılınmak: (127v7) Kaybedilmek, kaybolmak, görünmez olmak. (TS)

yavı ḳılmak: (205v2) Kaybetmek, yitirmek. (TS)

yavı varmak: (7r1, 77v2, 106v6, 177r3) Kaybolmak, zayi olmak, yitmek. (TS)

yavu ḳulmak: (188v6) Kaybetmek, yitirmek. (TS)

yavuz ḫū: (14r1, 30v4, 45r2) Kötü huy, kötü yaratılış.

yavuz göz: (105r6) Kem göz, nazar değen göz. (TS)

yavuz iş: (52v5, 54r2) Suç, günah, seyyiat. (TS)

yaz u ḳış: (25v5, 129r5) Bütün ömür.

yėdügi yoḳsul eti içdügi ḳan olmak: (92r5) Başkalarının sırtından özellikle yoksullar üzerinden geçinmek, insanlığını kaybedip halka zulüm etmek.

yėgrek olmak: (24r6) Daha iyi olmak, tercih edilebilir bulunmak, üstün tutulmak.

yėle vermek: (15v3, 16r6) Heder etmek, heba etmek, mahvetmek. (TS)

yeŋi yaz: (173r2) İlkbahar. (TS)

yeŋsüz göŋlek: (81r4) Kefen.

yėr altına indürmek: (176r2) Ölüyü mezara koymak.

yėr degmemek: (164r5) Yer yakışmamak, yeri uygun olmamak.

yėre ṣalmak: (94v4) Ayaklar altına bırakmak, terk etmek, vazgeçmek.

yėre urmak: (187v3) Perişan etmek. (MSL)

yėre yüz urmak: (38v5) Yüz sürmek, yere kapanmak; rağbet etmek. (TS)

yėrin dutmak: (157v6) Yerini almak, yerine geçmek.

yerini ḳalmak: (164r5) Yerini tutmak, yerine geçmek. (TS)

yėrlü yerine ḳomak: (180r1) Olması gereken yere koymak, kendine ait yere yerleştirmek.

yėr olmak: (30r1) Yer edinilmek, önem kazanılmak.

yėr ölçmek: (165v4) Her şeyi detaylıca hesaplamak, ince ayar yapmak.

yėrüŋ bulmak: (203v1) Yerine gelmek. (TS)

yesīr eylemek: (163v5) Esir etmek, tutsak etmek, buyruğu altına sokmak.

yesīr olmak: (122r2, 163v5, 163v6) Kendini kaptırıp müptelâ olmak, buyruğu altına girmek. (MSL, esîr olmak)

yėtmiş iki dil: (124r4, 136r5, 203r2, 204r1) Yeryüzündeki bütün diller.

yėtmiş iki millet: (104r7, 119v2, 184r6, 189r2) Bütün insanlar, istisnasız herkes, birlik, bütünlük.

yıl on iki ay: (33v6) Senenin on iki ayı.

yoḳ yere: (98v3) Boşu boşuna, gereksiz yere.

yol bulmak: (89r1, 107r2, 190v5) Fırsat bulmak; benliğine girmek, etkilemek. (TS)

yol çekmek: (163r7) Yol almak. (TS)

yol doḳımak: (193v3) Sürekli olarak yol yürümek.

yol eylemek: (99v4) Yol açmak, yol yapmak.

yol ėtmek: (56v1, 111v6) Yol açmak, yol yapmak.

yol göstermek: (124v2) Kılavuzluk etmek, ne yapılması gerektiğini göstermek, rehberlik etmek. (MSL)

yol iletmek: (79v2) Yöneltmek. (TS)

yol kesmek: (100v4) Geçmesine engel olmak, durdurmak, engellemek.

yol ṣıra: (62r2) Yol boyunca. (TS)

yol urmak: (11r4, 21v1) Yol kesmek, yol vurmak. (TS)

yol varmak: (76r3, 147v4, 164v1, 193r7) Yol gitmek, yola devam etmek, doğru yoldan gitmek; amaca ulaştırmak. (TS)

yol vėrmek: (79r6) İzin vermek, müsaade etmek. (TS)

yola düşmek: (57r1, 124r3, 124v2) Yola çıkmak, yola koyulmak, yol almaya başlamak, hedefe varmak için bulunduğu yerden ayrılmak.

yola gelmek: (79r3, 79r3, 103r2, 110r4, 136v3, 154r6) Dik başlılığı bırakıp doğru yolu bulmak, düzelmek, uslanmak, ıslah olmak. (MSL)

yola girmek: (56r1) Yola çıkmak, yola düşmek, yola koyulmak. (TS)

yola gitmek: (115r2) Yolculuğa çıkmak, sefere varmak.

yola varmak: (57v1, 164r4, 199r2, 199r3) Yol gitmek, yola devam etmek, doğru yoldan gitmek. (TS)

yoldan azmak: (7r5, 83r5, 119r6, 164v6, 165r6) Yolunu şaşırmak, doğru yoldan sapmak, yanlış yola gitmek.

yoldan ḳalmak: (26r3) Gitmeye niyet ettiği yere gidememek, yoldan ayrılmak, uzaklaşmak.

yoldan ḳomak: (194v5, 195r2, 204v2) Yoldan alıkoymak, yola gitmesine izin vermemek.

yolda ölmek: (142r3) Uğurda canını vermek.

yoldaş ėdinmek: (127r3) Yol arkadaşı yapmak, dost edinmek.

yoldaş eylemek: (134v1, 134v2) Yoldaş etmek, arkadaş etmek, yol arkadaşı yapmak.

yoldaş olmak: (12v2, 14r3, 16v3, 33v1, 33v2, 71r2, 114v3, 156v1, 167v5, 167v6, 167v6, 176v6, 178r2, 185r1) Yol arkadaşlığı yapmak, birlikte olmak; dost olmak, arkadaş olmak.

yolı almak: (26v1, 26v2) Yolunu kesmek, yoluna çıkmak. (TS)

yolı bağlamak: (14v4) Yolunu kesmek, engel olmak. (TS)

yolın almak: (8r3) Yolunu kesmek, yoluna çıkmak. (TS)

yoluŋa gelmek: (77r2) Karşısına çıkmak. (TS)

yoluŋa geçmek: (77r2) Doğru yola girmek, yoluna devam etmek.

yort u ṣavul: (112v1) Koş, çekil, uzaklaş. (TS)

yumış oğlanı: (100r5) Hizmet eri, hizmetçi, hizmetkâr. (TS)

yuvadan uçmak: (136r2) Evinden barkından ayrılmak. (MSL)

yükin bağlamak: (46r3) Yükü taşınabilecek şekilde hazırlamak; yükünü tutmak. (TS)

yükin dutmak: (100r1) Dolu hale getirmek, alabileceği kadarını almış olmak; zenginleşmek.

yüki yėtmek: (66v3) Ağırlığı yeter derecede olmak, yükü ağır olmak.

yüksekden baḳmak: (164v5) Büyüklük taslamak, kibirlenmek, büyüklenmek.

yüksek üzmek: (52v2) Yüksekte uçmak, diğerlerinden daha değeri olmak, üstün olmak.

yüreġi yanmak: (85r4) İçi yanmak, çok fazla acımak.

yüzi ḳalmamak: (21v5) Yeni bir durum için cesareti kalmamak, karşısındakinden sıkılmak.

yüzin yėre urmak-1: (144r3) Başvurmak, müracaat etmek. (TS)

yüzin yėre urmak-2: (64v1) Yüz sürmek, secdeye kapanmak, yere kapanmak. (TS)

yüzi ṣulu: (197v7) Yüzü taravetli, parlak, güzel, asil yüzlü; şerefli, namuslu, hayâ, hicap sahibi. (TS)

yüzi ṣuyı himmeti: (74r4) -nin sâyesinde, yüksek hatırı için, şerefi hürmetine.

yüzleri ḳara ḳopmak: (115v6) Yüzleri kara olmak, yüzleri kararmak, alnı karalı olmak. ***mec.*** Utançları, kusurları ortaya çıkmak.

yüz süriyi varmak: (122r5, 154v5) Yüz sürmeye gitmek, huzurda yere kapanmaya varmak.

yüz ṭutmak (dutmak): (61r1, 61r3, 83v3, 126r2, 129r3, 195r5) Yönelmek, teveccüh etmek, meyletmek, rağbet etmek. (TS)

yüzü aḳ: (128v3) Utanılacak bir suçu yok, alnı açık. (MSL)

yüzü ḳara: (5v3, 115v6, 119v4) Bir ayıbı, utanılacak bir kusuru olan.

yüzüni aġ ėtmek: (95r6) Yüzünü ağartmak, iftihar kaynağı olmak. (MSL)

yüz yėre bıraḳmak: (19v4) Yüzüstü bırakmak.

ẓafer eylemek: (187r2) Sonuç elde etmek, amacını gerçekleştirmek.

ẓāhirüŋ neyise bāṭınuŋ oldur: (53r6) Dışın neyse için de odur, dışın içini yansıtır.

zaḥmetlü olmak: (207r6) Meşakkatli olmak, sıkıntı vermek.

żaʿīf olmak: (116r6) Zayıflık göstermek, güçsüz olmak.

ẕākir olmak: (139r2) Zikreden olmak; ilahi okuyan olmak.

ẓālimlıḳ eylemek: (115v6) Zulüm ve haksızlıkta bulunmak, merhametsizlik göstermek.

zār eylemek: (187v2) Perişan etmek, sonuçsuz bırakmak.

zārī ḳılmak: (61v3, 97r5, 145r2) Ağlamak. (MSL)

zebūn olmak: (146v3, 198r7) (Bir kimseye veya şeye) Âciz kalacak kadar bağlanmak; zayıf ve düşkün duruma gelmek. (MSL)

zekāt vermek: (35v2, 36r1, 37r4) Zekât yükümlülüğünü yerine getirmek, malının bir kısmını yoksullara dağıtmak.

zencīr urmak: (38r4) Zincir bağlamak. (MSL)

ẕerre görinmemek: (20v3) Hiçbir değer taşımamak, en ufak tehdit oluşturmamak, hiç etkilememek.

ẕerre-i mis̱ḳāl: (117r1) Gramı gramına hesaplamak, hassas dengeleri gözetmek.

zevāl cān: (93v3) Sonlu, ölümlü can.

zevāl ėrmek/zevāl ermek: (62r6, 93v3, 131v6) Yok olmak, zeval bulmak, sonu gelmek.

zevāl olmak: (59r5) Bozulmak, kötüye dönmek.

ẕevke düşmek: (199v5, 204v5) Eğlenceye dalmak, rahat ve eğlencenin tadına varmak, zevk u safa sürmek.

ẕikr ėtmek/ẕikir ėtmek: (69v1, 115r4, 122r1, 198r6) İsmini söylemek, adını anmak; Allah'ın isimlerini ibadet maksadıyla arka arkaya söylemek. (MSL)

ẕikr eylemek: (174v1) Allah'ın isimlerini ibadet maksadıyla arka arkaya söylemek. (MSL)

ẕikr ü tesbīḥ ḳılmak: (195v3) Zikretmek ve tespihte bulunma, Allah'ı noksan sıfatlarından tenzih etmek; devamlı söylemek, vird haline getirmek.

zindān eylemek: (120v4) Tuzağı tertipleyenin başına çalmak, geri çevirmek, dar etmek.

zindāna urmak: (7v5) Zindana atmak, hapsetmek. (TS)

zīr ü zeber eylemek: (187r6, 188r6) Alt üst eylemek.

ziyān işlemek: (31v2) Zarar vermek, hasara uğratmak, incitmek.

ẓulm eylemek: (208v1) Eziyet etmek, işkence etmek. (MSL)

3.1.2. Tasavvufî Deyimler ve Mecazlar

āb-ı ḥayāt aḳıtmak: (56v1) Su, özellik itibariyle hayat vericidir. Burada söz konusu olan, insanlara ebedî hayat bahşeden ölümsüzlük suyu olduğu için, âb-ı hayat akıtmanın tasavvuftaki karşılığı irşat ediciliktir. Mürşitlerin sözleri, öğütleri ve nefesleriyle insanlara ilahi aşk ve muhabbet çeşmesinden sunmaları ve insanları irşat etmeleridir ki bu çeşmelerden içenler, sonsuz hayata kavuşup beka bulurlar.

āb-ı ḥayāt içmek: (112r3, 208r4) Âb-ı hayat, zulümât (karanlıklar ülkesi) içindeki ölümsüzlük suyudur. Oraya ulaşıp bu sudan içmek için dünyadan ve nefsin karanlıklarından geçmiş olmak lazımdır. "İnsana ebedî hayat bahşeden ölümsüzlük suyundan içmek" anlamına gelen deyim, hayattayken bir mürşide bağlanarak ondan istifade etmek, ilahi aşkı tatmak ve dünya hayatını fırsata çevirip kalpte marifet ışığını yakalamak anlamındadır. Bu durumdaki "müminler ölmezler; bilakis fena evinden beka evine naklolurlar." (SMI, s. 251)

adım adım yėr ölçmek: (165v4) Her şeyi en ince noktasına kadar hesaplamak; kader ve kaza için zemin hazırlamak demektir.

aġ üstine ḳara dizmek: (131r4) "Ak olanı kara yapmak, ümmî olmak, okuma yazma bilmemek anlamlarına gelmektedir. Tasavvufta ümmî olmak iyidir." (SU, s. 32) Bu anlamın dışında deyim farklı anlamlara da gelebilmektedir. Örneğin, ağ (ak) ile "sayfa, defter, kitap, beyazlık"; kara ile "kalem, yazı, mürekkep" kastedilir. İlahi aşkı yaşamamış ve gönül ehli olamamış âlim geçinen bazı kişilerin yerilmesi ve karalanması için de kullanılan bir deyimdir. Böyle kişilerin, derinliği olmayan ve ilmin özünden uzak çokça kitap yazmaları, bazen beyazı kirletmekten öteye geçemez. krş. bk. **ḳarayı aġ üstine yazmak.**

aġzına şekker almak: (57v5) Tasavvufta şeker sözcüğü sembolik olarak kullanılır ve "tatlı söz; ilim, feyiz; Hak sözü, ilahi sözler" gibi anlamlara gelmektedir. Beyitte deyim, tadı ve etkisi olan ilahi sözler söylemek anlamında kullanılmıştır.

aḥvālini (dėmek) söylemek: (52r3, 101v4, 175r1) Ahvâl, hâl kelimesinin çoğuludur ve sözlük anlamı "bir hâlden diğerine geçmek" veya "bir şeyin sıfatları, keyfiyetleri" demektir. Tasavvufî anlamı ise "istek, kasıt ve çaba olmaksızın kalbe gelen mana" demektir. Daralma, ferahlama, hüzün, heybet, coşkunluk gibi durumlar yüce bir makamdan arif salikin kalbine iner, kalıcı olmaksızın kısa sürede yok olur. Amellerini düzeltmiş kişilere hâller iner ve

kişinin ilerlemesine yardımcı olur. Beyitte Hak âşığının niteleyemediği, kalıplara ve ifadelere sığmayan durumlarla karşılaşmasını anlatmak için söylenmiştir. (SCS, s. 41-42)

ʿaḳlı beleşde ḳomak: (168v1) Aklını kullanamamak, kendini bilgisiz bırakmak ve başka şeyler düşünüp onlarla ilgilenmek anlamlarına gelen deyim, kişinin kulluğun meşalesi olan aklını kullanamaması sonucu hak ile bâtılı, itaat ile isyanı, ilim ile cehaleti birbirinden ayırt edememesi ve bu yüzden vahdet mertebesinden mahrum kalması demektir.

aʿmāl dartmak: (210r2) Amelleri tartmak, kulun dünyadayken işlediği her türlü iyi ve kötü fiilin Allah tarafından ortaya konulup değerlendirilmesi demektir. Dünyadayken kim zerre kadar sevap işlese karşılığını alacak, kim zerre kadar günah işlese eğer kul tövbe edip Allah tarafından affedilmediyse cezasını görecektir.

anadan ṭoġmış gibi gelmek: (120v6) Anadan doğma hâli masumiyeti, tertemiz olmayı, günahsızlığı ve hiçbir şeye sahip olmamayı anlatan hâldir. Bu, aşk yolundaki dervişin dünyaya ait her şeyden vazgeçmiş, ilahi nurdan nasibini alarak hakikat deryasına girmiş hâlidir.

anaŋa kābin ḳıydurmak: (154v4) Dîvân'daki şathiyyeli ifadelerden biridir. Konu hakkında değişik şerhler yapılmıştır. Gölpınarlı'ya göre "ana" unsurlardır. Nikâh kıydırmak, onları tabiatine bırakmak demektir. Böylece kişi unsurların hükmünden çıkmış olacaktır. Yine mürşid-i kâmile gönülde yer vermek, ondan vahdet sırlarını öğrenmek ve böylece vahdete ermek şeklinde şerhi de yapılmıştır.

aṣlına ḳatmak: (179v5) Bir şeyi esasına, hakikatine döndürmek demektir. Bütün yaratılmışların aslı ilahi nurdur. O'ndan gelmişler ve yine O'na döneceklerdir. Allah'ın hışmı ve rahmeti yaratılmışları asıllarına döndürmek için vesiledir. Hışm ile heybete kapılırlar ve daralırlar; rahmet ile üns hâline geçerler, açılırlar.

ʿavratuŋ boşamak: (154v4) Şehvete düşkünlüğü bırakmak demektir. Nefsin eğilimi bedenî arzulara düşkünlük ve ölçüyü aşan isteklerde bulunmak üzerinedir. Sufiler şehveti oduna benzetmişler, sahibini yakana kadar söndürülemeyen bir yangın gibi görmüşlerdir. Ateşe odun attıkça sönmeyeceğini, ancak Allah'tan korkarak din nuruyla şehvet ateşine su serpilebileceğini söylemişler ve bunun için sabrı öğütlemişlerdir. (MTTS, s. 957-960)

ayaġı ḫākin başuŋa tāc eylemek: (43v1) Ayağı toprağını başına taç etmek, birine karşı duyulan saygı ve hürmetin büyüklüğünü anlatmak için kullanılan bir deyimdir. Tasavvufta bir yağmur damlası durumunda olan dervişe ilahi aşkı öğreten, himmetiyle de vahdet denizine ulaşmasına yardımcı olan gönül erlerine kul köle olunur ve onların ayağı toprağına talip olunur.

ʿayne'l-yaḳīn görmek: (160r3, 167r6) Müşahedenin ilim perdesini yırttığı makama yükselerek kalbin müşahede yoluyla hakikî vahdeti görmesi demektir. Bu makamda elde edilenler keşif ve ilham yoluyladır. Sufilerin şathiyyeli ifadelerinin çoğu bu makamda ortaya çıkmıştır. Uzlette olan kişiye, kişi eğer perdelerden kurtulduysa, gâib olan haşr âlemi gösterilebilir. Ruh zahirî hislerden ilgisini keserek içe doğru yönelince maddî olan idrak ve duyum hâlleri zayıflar, manevi hâller ise güçlenir. Zikirle gelişen ruh, ilim mertebesinden şuhûd (temaşa, keşf) mertebesine yükselir. Bu şekilde perdeleri açılan ruh, hakikatine kavuşur ve idrakin en üst mertebesine ulaşır. Bu durumdaki ruh, Rabbanî lütuflara, ledünnî, sırrî ilimlere ve tecellilere nail olur. İşte bu keşf makamında olan kişiler, başkalarının idrak edemedikleri varlığın hakikî mahiyetini idrak ederler. Aynı şekilde ileride olacak hâdiseleri ekseriya olmadan evvel idrak ederler ve sahip oldukları himmet ve ruhânî kuvvetler sayesinde maddî varlıklar üzerinde tasarruf (tesir) ederler. Gerçek sufiler bunlara itibar etmezler ve bunlardan başkalarını haberdar etmezler. İstem dışı olarak kendilerinden böyle şeyler vâki olsa bunu bir imtihan (mekr) sayarlar ve derhal Allah'a sığınırlar. (İHŞ, s. 242-243)

ayruḳ yėdügile ṭoymamak: (51r4) Başkasının yediğiyle doymamak demektir. Herkesin öncelikle kendi hayatından sorumlu olduğunu anlatmak için söylenmiştir. "Başkasının suç ve günahları seni etkilemeyeceği gibi başkasına ait iyi amellerden de sana bir fayda gelmez" anlamındadır.

ayuŋ on dördi: (104v6) Kişinin noksansız ve tam hâle gelerek insan-ı kâmil mertebesine ulaşması ve Hakk'a ayna olması demektir. Ayın on dördü, "ay takvimine göre dolunay zamanıdır. Ayın en güzel görüntüsü olan dolunayın ayın on dördüne denk gelmesi sebebiyle güzelliğin ve parlaklığın sembolüdür. Mûtezile inancındakiler, Allah'ı görmenin imkânsız olduğuna inanırlarken, sünnet ehli, Peygamberimizin 'Ayın on dördüncü gecesi, ayı semada gördüğünüz gibi Rabbinizi göreceksiniz.' hadisine göre Hakk'ı görmenin mümkün olduğu kanaatindedir. Hak, kendi âşıklarına, kendini müşahede etme lütfunda bulunur da, böylece Hak'tan ayrı düşmenin verdiği ümitsizliği, kalp kırıklığını giderir." (MTTS, s. 1155)

bāc vėrmek: (103v4) Bâc vermek, “vergi vermek, harç vermek” demektir. Beyitte ilahi aşk için taht ve tâcın, cübbe ile hırkanın harç olarak verilmesi gerektiği söylenmektedir. Buna göre bâc vermek ödün vermekle ve bir şeylerden vazgeçmekle ilgilidir. Deyim ilahi aşk için tüm makam ve mevkilerden feragat etmek bu şekilde nefsin olumsuz anlamda yükselişini durdurmak anlamındadır.

baḥra ṭalmak: (18r3, 166v2) krş. bk. **deŋize ṭalmak.**

baḥrī olmak: (119v3, 121v4, 178r6, 201r4) Bahrî sözcüğü tasavvufta daha çok “mürit” anlamında kullanılmaktadır. Bahrî olmak ise “şeriat ve tasavvuf alanında ihtisas sahibi olmak, derinliğe, genişliğe ve sırlara talip olmak” anlamlarına gelmektedir. Aynı zamanda seyr-i sülûk düzlemindeki müridin başlangıç ilimlerini alıp marifete doğru yönelmesi, bu yolculuk esnasında tıpkı deniz gibi dinî hâl ve hisler içinde bulunmasıdır.

bal u şeker yėmek: (155r6) İlim ve feyiz almış olmak bu sayede insanları incitmeyen ve tamamen özlerden meydana gelmiş tatlı sözler söylemek demektir. Ayrıca deyim, Allah’ın sözlerini veya Allah’la ilgili güzel sözler söylemek anlamlarını da taşımaktadır. Halk dilinde “ağzından bal damlamak” şeklinde yakın anlamlısı mevcuttur.

balı yaġa ḳatmak: (91v3) Güzel olan iki şeyi bir araya getirerek daha güzel şeyler elde etmek demektir. Beyitte bal şeriat, yağ da tarikattır. Âşığın şeriat ve tarikatı birlikte yaşayıp bu şekilde gönül ehli olması kastedilmiştir.

ballar balını bulmak: (155v1) Bal sözcüğünün öz ve tat kelimeleriyle yakınlığı bulunmaktadır. Bu bağlamda deyim, “hakikat makamına ermek, hakikatlerin özüne kavuşmak, vahdeti bulmak” anlamlarına gelmektedir.

bardaġuŋ ṭoldurmak: (112r2) Bardak sözcüğü, Eski Anadolu Türkçesinde “testi” anlamında kullanılır. Tasavvufta “testi”nin karşılığı insan kalbidir. Deyim, mürşidinin söz ve davranışlarından yararlanmak, yine Âb-ı hayatın çeşmesi olan mürşid-i kâmilden Allah’ın nurunu alarak, kalbini feyizle doldurmak anlamındadır.

baş kesmek: (20r3) Baş eğerek saygı selamı vermek, alçakgönüllü davranmak anlamındadır. (TS, baş kesmek) “Aynı zamanda sufilerin bilhassa Mevlevî ve Bektaşilerin geleneklerinden biridir. Sağ ayağının başparmağını sol ayağın baş parmağı üzerine koymak,

eller düz ve parmaklar açık olarak sağ kol, sol kolun üstüne gelmek üzere elleri omuz başlarına çaprazvari götürmek, sonra da belini bükmemek şartıyla başını öne doğru göğse eğmek, böylece niyazda bulunmak ‘baş kesmek’tir.” (AG-2, s. 45)

başına od ḳoymak: (42v2) Baş sözcüğü ile beden ve can kastedilmiştir. Deyimin anlamı, canını ateşe atmak demektir. İnsanlar kendi ateşlerini kötü amelleriyle birlikte kendi yanlarında götürürler. Bu dünyada yaşantısını iyi amellerle süsleyemeyip hayvanî nefisleriyle yaşayanlar, amellerinin neticesini, yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennemde alırlar. “Ateş, insanlardan zahir ve bâtında Allah’ın suretinin kendisinde gözükmediği kimseleri talep eder.” (İAS, s. 83)

başını ṭop eylemek: (138r6) Topla kastedilen çevgan oyunundaki toptur ve tasavvufta “âşık” yerine kullanılır. Başın top eylenmesi, her şeyin başa gelmesinden dolayıdır. Tasavvufta âşık, aşkın getirdiklerinin döverek uslandırdığı bir çocuk gibidir. Deyim; âşığın ilahi aşk yolunda oradan oraya yuvarlanması, bu yolda bela ve zorluklarla karşılaşması, özellikle nefsiyle mücadelesinde türlü sıkıntılara maruz kalması anlamında kullanılmıştır.

bāṭın gözin açmak: (103v1) bk. **göŋül gözin açmak.**

bėlden zünnār kesmemek: (159r3) Zünnâr, keşişlerin bellerine bağladıkları kuşaktır. Deyimin beyitteki tasavvufî anlamı dünyaya gönül vermek, benliğini ve bencilliğini bırakamamak şeklindedir. Asıl olan, kişinin nefsine hizmet etmeyi bırakması, maşukuna hizmet kuşağını beline kuşanmasıdır. Yine tasavvufta “eline, diline, beline sahip çıkmak” edepli olmanın şartı sayılmıştır.

benin dėmek: (11v4) Benlik taslamak, kibirlenmek, gücüne ve maddî varlığına güvenmek anlamlarına gelen deyim, insanın hükümranlığının kısa ve geçici olduğunu anlatmak için kullanılmıştır. Bununla ilgili “Ben demek şeytan işidir.” atasözü vardır.

benligin elden ḳomak: (195r3) Benlik duygusundan kurtulmak, bu duyguyla birlikte gelişen bencillik ve kibir gibi duyguları hayatından tamamen çıkarmak anlamındadır. Benlik, yalnızca Allah’a mahsustur; kulun benliği yoktur. Tasavvufta benliğin şeytan işi olduğu ve ben diyenin irşat edilemeyeceği söylenegelmiştir.

benligünden geçmek: (155r2) Benliğinden vazgeçmek demektir. Deyim, kişinin Hakk'a ulaşmasının önündeki en büyük engellerden olan benliğinden ve maddî varlığından kurtulması, nefsinin arzu ve isteklerinden sıyrılması, makam ve mevkilerde gözü olmaması anlamındadır.

benligüŋ defterin dürmek: (93v2) Kişideki benlik duygusunun tamamen silinip benliğin öldürülmesi anlamına gelmektedir.

benlik adın gidermek: (90v6) Kişinin ben demeyi bırakması ve ben ile ilgili tüm tanımlamalardan kurtulması demektir. "Nefsim, ruhum, kalbim, bedenim, bütünüm, parçam demek kişinin bu dünyadaki benliğine ait göreceli hakikatlerdir." (KA, s. 87) Kişinin kendine bağladığı bu gibi durumlar onu vahdet yolundan alıkoyar.

bir gözile baḳmak: (70r7, 152r4) İlk anlamı, insanlar arasında hiçbir ayrım gözetmeden onlara eşit gözle bakmak, onlara değer vermek demektir. İkinci anlamı da tüm evrene vahdet gözüyle bakmak demektir. Hakikatte mutlak ve tek varlık Allah'ın varlığıdır. Kesret (çokluk) durumunda görülen bütün canlılar, Allah'ın bir yansıması, onu aksettiren bir ayna gibidir. İşte bu kesret içinde vahdeti görmek ve vahdete ulaşmaya çalışmak, bir gözile bakmaktır.

bir ḳurı aġacıdum yol üzre düşmişidüm: (154r3) Kişinin ilahi aşk, ilim ve feyizden uzak kalmışlığı, hikmetsizlikle ölmüşlüğüdür. Bu durum, kişinin kendisinde yeni bir hayatın belirmediği, dünyanın fâniliği içinde yok olup gitmeye yüz tutmuş, beka bulamamış hâlidir.

bire iki dėmemek: (150r4) Vahdeti yaşamak, her şeyde Hakk'ın tecellisinin varlığını bilmektir. Ayrıca birlikten maksat, inançta, dilekte, sevgide, törende, neşede ve elemde birliktir, bu da bilhassa uyulan kişinin kudretiyle gerçekleşir. İnançta gevşeyiş ikiliği meydana getirir. Fakat bu ikilik, gittikçe çözülmeye, bölük bölük olmaya varır. (AG -2, s. 56)

birile birlik eylemek (bir olmak): (138v1, 167v1, 167v3) Kulun Allah huzurunda zikir ve çeşitli ibadetler yoluyla tasarrufu fâni oluncaya kadar kendini hiçleştirme çabasıdır. Bunun sonucunda kişi aşağılık sıfatlarından kurtulur ve Allah'ın ahlakıyla ahlaklanmaya; yani Allah'ın Kur'ân'da zatını tanımladığı övülesi niteliklerini, kendi niteliklerinin yerine koymaya çalışır. Kişi böylece birlik içinde yeni ve daha üstün bir hayata erişmiş olur.

birlige bitmek: (77v4, 124r5, 126r6, 131r5) Vahdete ermek, içte ve dışta şirkten kaçınmak, ikiliği terk etmek anlamlarına gelen deyim, beyitte kesretten (çokluk) vahdete (birlik) erişmek ve gönülde Allah'tan başka hiçbir şeye yer vermemek anlamında kullanılmıştır. Tasavvufta birlik, gerçekte bir olan Cenabıhak'tır. Sufiler için, kalabalık halk içinde Allah'ı unutmamak ve O'nu zikretmektir. (HHC, s. 88)

birlik ḫānına ḳanmak: (155r3) Allah'a kalpten inanıp ikiliğe düşmemek, vahdetten ayrılmamak anlamında kullanılmıştır.

birlik maḳāmın dutmak: (167r3) Hak yola girmek, tarikata girmek, bir olan Allah'ın emir ve yasaklarına uymak, tasavvuf ehlinden olmak anlamındadır. Tasavvufta, birlik makamı gönül birliğinin gerçekleştiği manevi menzil (durak) anlamındadır. (HHC, s. 88)

bostānlar başın bulmak: (155r5) Sözlükte "koku yeri, bağ, sebze bahçesi, kavun karpuz tarlası" gibi anlamlara gelen bostan sözcüğü, tasavvufî olarak "ilim ve feyzin saçıldığı yer, tekke, dergâh, cömertlik, fetih makamı" gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Deyim, mürşid-i kâmili bulup ondan ilim ve feyz almak, Allah'ın iyiliklerine ve cömertliklerine kavuşup fetih makamına yükselmek anlamındadır.

boynuŋa biti ṣalmak: (204v7) Kur'ân-ı Kerîm'de İsrâ suresi 13. ayette "Her insanın amelini boynuna yükledik. Kıyamet günü kendisine, açılmış olarak karşılaşacağı bir kitap çıkaracağız." denilmektedir. Beyitteki deyim bu ayete işaret etmektedir.

budaḳları oda girmek: (62r6) Bu dünyada fırsat varken nefsin terbiye edilmesi, hata ve kusurların ortadan kaldırılıp kişinin olgunlaştırılması anlamındadır. Aksi takdirde kişi hata ve kusurlarından ötürü cehenneme girecektir.

cān bedenden uçmak: (161r2) Kişinin ruhunu teslim etmesi, ölmesi demektir. Cân, uçmak özelliğinden dolayı kuşa, beden de onu çevreleyen kafese benzetilmiştir.

cān budaġa aşmak: (173r6) Yüreğini ortaya koymak, gönlünü aşka açıp aşka hazır olmak ve aşka karşılık vermek anlamındadır. Dervişin Allah aşkı için yüreğini ortaya koymasını, açık yürekliliğini ve bu yoldaki kararlılığını belirtmek için kullanılmıştır.

cān gözi görmek: (191v2) bk. **göŋül gözi görmek.**

cān gözin açmak: (181r5) bk. **göŋül gözin açmak.**

cān içinde iz bulmak: (166v2) Sufiler bâtınlarına yönelip Hakk'ı kendi özlerinde arayan kişilerdir. Bu bağlamda deyim, ilahi aşkı yaşayan dervişin bu dünya ve nefs perdelemesinden kurtulmasıyla kendisini Hakk'a götürecek olan marifet ışığına kavuşmasıdır.

cāna ķıymak: (184v2) İnsanın kendi niteliklerini yok etmesi demek olup isteğe bağlı bir ölümdür. "Ölmeden önce ölünüz." hadisinden hareketle Allah'tan başka bütün istekleri yok ederek tam bir teslimiyet hâlinde olmak anlamına gelmektedir.

cānın vermek: (74v3) İlahi aşk için bu dünyanın isteklerinden vazgeçmek, aşk yolunda tüm zorluklara katlanmak, bedensel ölüm de dâhil olmak üzere maddî varlığından fedakarlık edebilmek anlamlarını taşır.

cānın yeŋilemek: (160v7) Canına can katmak, yaşama gücü vermek, ölümsüzlük vermek demektir. Allah'ı kendine yâr edinen kişilerin kalplerinde sakinlik, huzur ve manevi güç üst noktalara çıkar. Bu dünyanın fâniliği içinde geçip giden canlar, ilahi aşk sayesinde ölümsüz hâle gelir.

cānsuz gelmek: (106r3) Manevi yolculuğunda nefsini ve nefse ait her şeyi terk ederek Allah'a gitmek demektir. "Kişinin kendi nefsinin suretinden, Allah'ın Âdem'i yarattığı Hakk'ın suretine dönmesi, Hakk'ın dışında her şeyi bırakması sonucunda nefsin kabul edeceği tek surette olmasıdır." (CHT-1, s. 87)

cānuŋdan geçmek: (159r3) Canının, gözünde hiçbir değeri kalmamak, kendi varlığını silmek, yok etmek demektir. İlahi aşk yolcusunun bu yolda hem kanını döküp canını verebileceği hem de nefsinin arzu ve isteklerinden vazgeçerek yaşantısını ona göre düzenleyebileceğini anlatmak için kullanılmıştır.

cefā ocağını ķahır ķazmasıla ķazmak: (200v1) Cefa ocağı, yürek için bir teşbihtir. Onu kahır kazmasıyla kazmak da acı çekmektir. Manevi arınma ve kalbin eğitilmesi için halvetlerde çile doldurmak, yürekte çekilen acı ve ızdıraplarla yoğrularak dayanıklılığını arttırmak ve nihayetinde olgunlaşmak anlamındadır. "Tıpkı üzüm suyunun mayalanma zahmetine katlanarak arınması, tıpkı buğdayın ekmek hâline gelinceye kadar öğütülüp

yoğrulması ve görünüşte kötü muameleye maruz kalması gibi insan ruhu da ancak ızdırapla kemale erebilir.” (İMB, s. 152-153)

cevr ü cefāyı çekmek: (151v6) Hak’tan gelen belalara sabretmek, ilahi aşk yolunda nefsi terbiye için türlü sıkıntı ve zorluklara katlanmak demektir. Âşık, bu gibi durumlarda yolundan dönmez, hiçbir şikâyette bulunmaz ve tefekküre devam eder.

cihānı arda ṣalmak: (172r3) Dünya işlerinden uzaklaşarak uzlet köşesine çekilmek, burada da dünyaya ait tüm düşünceleri aklından çıkararak tam bir yoğunlaşma durumuna geçmek anlamında kullanılmıştır.

çırāḳ (çırāġ) yandurmak: (179r1, 200v4) Sözlükte “çerağ, mum, fitil, ışık, kandil gibi ışık kaynakları” anlamlarına gelen çırâḳ sözcüğü tasavvufî olarak “aydınlatıcı, kurtuluşa erdirici olarak iman nuru” anlamındadır. Deyim, ışık veren cevheri, iman nurunu kalbe yerleştirmek, kişiyi karanlık ve cehaletten kurtarmak anlamlarına gelmektedir.

çig işüŋi hep bunda bişürmek: (42v6) Çiğ işlerden kasıt; kişinin hamlığı, nefsin olgunlaşmamışlığı ve bireysel olarak eksiklikler içinde olmasıdır. Sufiler için bu dünya Allah’ın ahlakıyla ahlaklanıp baki hayatı kazanmak için bir fırsattan ibarettir. Dünya ahiretin tarlası konumunda olduğundan, kişi yalnız bu dünyada ibadet edebilir ve yalnız bu dünyada bekayı kazanabilir.

delü olup ṭaġa düşmek: (188v6) İlahi aşkla deliye dönmek, insanlardan kaçarak perişan hâlde dağlara düşmek demek olan deyim, dervişin dünya sevgisini gönülden kazıyıp aşk zinciriyle Hakk’a bağlanması, ilahi aşkı cinnet noktasında yaşaması, Allah’ın cemâlini tecellilerle müşahede edip bunun haricindeki her şeyden uzaklaşmak istemesi anlamındadır.

deŋiz kenārın ḳışlamak: (197v6) Beyitte uçan kuşlara benzeyenler ve deniz kenarında kışlayanlar, şairin sözünü ettiği dervişlerdir. Tasavvuf ehline göre deniz kenarında kışlamak; denizle birlik olmak, denizden yararlanmak ve yararlandırmak demektir. Bu, tasavvufî anlamda dergahlarda mürşid-i kâmilden tasavvuf yolunu öğrenmek, Allah’ın ahlakıyla ahlaklanıp ilahi sıfatları elde etmek ve yansıtmak, vahdet sırlarına ulaşmaktır. Bir başka deyişle dervişler; tasavvuf eğitimi almış kişiler olup sahip oldukları bilgi, tecrübe ve manevi dereceleriyle evrendeki her şeyde Allah’ın sıfatlarını müşahede ederler, vahdet sırlarını taşırlar ve gittikleri yerlerde her isteyene sahip oldukları bâtınî bilgilerden sunarlar.

deŋizden güher almak: (201r3, 201r4) Güher, tasavvufta "hikmetli sözler; bu sözlerle elde edilen mana ve ilahi sıfatlar; Allah'la vuslat ve vuslata ulaştıran her şey" anlamlarında kulanılır. Buna göre deyim, ilminin genişliği ve derinliği bakımından bir denize benzeyen mürşid-i kâmilden çok güzel ve değerli olan hikmetli sözler öğrenmek, bunlarla amel edip ilahi sıfatları yansıtmak anlamında kullanılmıştır.

deŋize ḳarışmak: (128v6) Tasavvufta deniz hem Vahdet-i Vücûd hem de Hakk'ın sonsuz sıfatlarının ve zatının makamı anlamında kullanılır. "Tüm varlıklar O'nun sonsuz denizinin dalgalarıdır. Vahdet makamı deniz, kesret makamı ise denizin dalgalarıdır." (SCS, s. 59) Beyitte deyim; kendi varlığını yok edip fenaya uğramak, kesret âleminden kurtulup Vahdet-i Vücûd'a ulaşmak, uçsuz bucaksız bir ummana benzeyen vahdet sırlarına mazhar olup insan-ı kâmil mertebesine yükselmek şeklinde tanımlanabilir.

deŋize ṭalmak: (17v5, 79r1, 121v4, 132r4, 153v4, 168v5, 190v6, 201r3, 202r5) Tasavvufta, Allah'ın gücü, bilgisi, sıfatları denize ya da deryaya teşbih edilir. İlahi aşkta olgunlaşan dervişe "derya-dil" ya da "derya gibi adam" denir. Beyitte, deniz hakikat kaynağı olarak ele alınmıştır. Denize dalmak ise, hakikatin kaynağı ve vahdetin sebebi yine kendisi olan Allah'a ulaşmak için vahdet sırrına ermek manasındadır. Yine beyitte, katı sınırları aşıp, ilahi aşkı ve vahdet sırrını aramayan, buna cesaret edemeyen zâhidlerden bahsedilmiş ve mefhum-ı muhalefetten bu işi ancak gönül erlerinin yapabileceği anlatılmıştır. (HHC, s. 100)

deŋizler bendin deşmek: (124v3) Bend sözcüğü "bağ, engel, set, boğum, düğüm" demektir. Denizler bendi "vahdetin önündeki engel"lerdir. Deyim, tüm amacı vahdete ermek olan dervişin bu yolda nefs engelini aşması, gönüldeki masivâyı temizlemesi ve tasavvuf yolundaki tüm zorluk ve belalara katlanarak yolunu açması anlamındadır. Ancak bu şekilde vahdete ulaşıp zatî tevhidi yaşayabilir.

deŋizleri ḳaynatmak: (153v5) Denizlerin kaynaması, dervişin yüreğinin derinlerdeki aşk ateşinin bir neticesidir. İlahi aşkın etkin niteliğini ve aşkınlığını anlatan bu deyim, Mevlânâ'nın "Mesnevî"sinde (5. cilt 2735. beyit) de geçmektedir. Yûnus, tıpkı Mevlânâ gibi aşkın denizi bile bir tencere gibi kaynattığını söyler. Aşk, her şeyi daha iyiye götüren bir güçtür; hem arıtır hem de diriltir. (İMB, s. 311)

derdi şarābın içmek: (155r3) Allah'la vuslat için dermanı da yine kendisi olan dert, aşk derdidir ve bu dert âşık için bir nimettir. Deyim, vahdete ermek için aşk derdinden nasiplenmek, ilahi aşk acısı çekmek demektir. Tasavvufta dünya lezzetlerine meyleden ve yönleri Allah'tan gayrisine olanlar, bu dertten ve bu derdin dermanından mahrum kalırlar.

dīdār görmek: (129r4, 158v5, 162r6, 181r6, 198v5, 199v3) Dîdâr, sözlükte "görüş kuvveti, göz; güzel yüz, çehre" anlamlarına gelmektedir. Tasavvufî olarak manası da "Allah'ın müminlere vâdettiği görünüşü, tecellisi" şeklindedir. Dîdâr görmek deyimi ise Allah'ın zatı hakkında tefekkür etmek değil, Allah'ı Kur'ân aracılığıyla tanıyıp, Allah'ın yaratıklarından hareketle ilahi cemâli seyretmek, O'nun yarattıklarında ilahi sıfatları müşahede etmek, Allah'ı derinlemesine tanımaya çalışmak, böylece hayretlere bürünmektir.

dīdāra baḳmak: (99v5, 129r4) Dünyayı ve ahireti terk eden gerçek âşığın gözünden perdelerin kalkması sonucu, kalp gözüyle "nûr-ı yakîn"i görmesi, gizli âlemleri seyr ve müşahede etmesidir.

dīdāra ġarḳ olmak: (90v1) Âşığın tecellilere batması, âşığın kalbine Allah'ın nurunun tecelli etmesi, geriye âşığa ait hiçbir eser kalmamasıdır. "Bu, kalplere nurların, sırların, lütufların, lezzetli sözlerin, dostâne ifadelerin önemli yüksek mekânlardan büyük ilahi bağışlarla müjdelerin tecelli etmesi ve Allah'a tam bir yakınlık durumudur. Burada kulun hiçbir dahli olmaz, iş tamamen Allah'a döndürülür." (MTTS, s. 166) krş. bk. **dīdāra müstaġraḳ olmak.**

dīdāra müstaġraḳ olmak: (4r10) bk. **dīdāra ġarḳ olmak.**

dīdārın göstermek: (54r6, 88r5) Allah'ın kuluna ilahi cemâlini göstermesi demektir. Bundan kasıt, bu dünyada Allah'ın ahlakıyla ahlaklanan ve ilahi aşkla yanan âşığa, Allah'ın kendi cemâlini görme ve evrendeki yansımalarını farketme gücü vermesidir.

dīdārına göyinmek: (153r6) "Sonsuz güzelliğe tutulup yanmak" anlamındaki deyim, perdelerin kalkmasıyla ilahi güzelliği temaşa edip yanmak, böylece Allah'ın sonsuz hayatında kalıp sonsuzlaşmak istemektir.

diken olma gül ol: (155v5) Herkesi hoşnut ve memnun et, kimseyi incitme; herkese dost ol, kimseye yük olma demektir. "Gül ol, hâr olma; yâr ol, bâr olma." sözü, son zamanlara dek,

bilhassa Mevlevîler ve Bayrâmî Melamîleri (Hamzavîler) arasında atasözü olarak söylenirdi. (AG-1, s. 480)

dilinden şeker ṭammak: (198r2) Dilinden şeker damlamak demektir. Çok tatlı konuşmak, güzel ve etkili sözler sarf etmek, yürekleri tatlandıran içeriğinde ilim ve feyiz yüklü Hak sözleriyle konuşmak anlamındadır. Halk arasında “Ağzından bal damlamak” şeklinde kullanımı yaygındır.

dīn diyānet bilmemek: (65r6) Dini inanç ve ibadetlerle ilgilenmemek, bu konularda bilgisiz olmak anlamındaki deyim, tasavvufi olarak tefrika (ayrılık) makamına ulaşarak Allah aşkını ve sevgisini kazanmak anlamındadır. Deyimdeki bilmek sözü okumak değil, farkına varmak ve hâl üzere yaşamak anlamındadır. (HHC, s. 105)

dīnüŋ bünyādın yıḳmamak: (174r5) Namaz, dinin direği olarak görülmüştür. Namazı terk etmemek ve namazı dosdoğru kılmak anlamlarına gelmektedir.

diriyiken ölmek: (30v2) Ölmeden önce ölmek demektir ki bu, nefsinde bir ölünün tüm özelliklerini yansıtmaktan ibarettir. Kişinin riyâzetle nefsini terbiye ederek nefsin ağırlığından kurtulması ve Hak’ta fâni olmasıdır. Tasavvufta kurtuluşun ve müşahedenin çaresi, ölmeden ölmek olarak gösterilmiştir.

dīvāne olmak: (179r5) Divane sözcüğü, sözlükte “çılgın, deli, mecnûn” anlamında olmasına rağmen tasavvufta “âşık” yerine kullanılmaktadır. Divane olmak ise kendini ilahi aşkın coşkunluğuna bırakmak, akılla ilgisini kesip aşkın buyruğu altına girmek, ilahi aşkla deliye dönmek demektir.

dost burcında cevlān ḳılmak: (127v6) Cevlan, “dolaşma, gezinme” demektir. Burc da “kale; gökyüzü, arş; kat, makam” anlamlarına gelen bir sözcüktür. Beyitte gezilecek olan yer, dostun göğü, arşı, makamı yani Allah’ın tecelli ettiği yer olan gönüldür. Âşık, gönül erbabı olmaktan ve arşa çıkmaktan asla vazgeçmez. Âşığın buradaki her gezintisi miraç, onun her ziyareti de yaptığı en değerli haccıdır.

dost der-gāhına yüz dutmak: (83v3) Deyim, dost sözcüğünün anlamı çerçevesinde, Allah’a yönelip ömrünü Allah yolunda geçirmek ve şeyhinin dergâhına gitmek anlamlarının

yanı sıra belli bir vakitte Allah'a olan kulluk vazifelerini yerine getirmek için ibadet yerlerine yönelmek anlamını da taşımaktadır.

dost döşegine geçmek: (57r6) Deyim, dergâha gitmek, bir şeyhe bağlanıp onun teveccühünü kazanmak; Allah'ın evi olan kalpleri fethetmek, gönüllere girmek anlamlarına gelmektedir.

dost dükkānı ḳurılmak: (152r2) Dükkân, içinde öteberi satılan veya küçük îmalât yapılan iş yeri, alışveriş mekânıdır. Dost dükkânı ifadesiyle kastedilen insan bedenidir, vücuttur. Deyimin beyitteki anlamı her türlü eylemin planlanıp gerçekleştirildiği bir yapı olan insan vücudunun yaratılmasıdır ki bu dükkân aynı zamanda Allah'ın içine girip gezdiği mekânıdır. Mustafa Tatçı'nın beyitle ilgili yorumu şu şekildedir: "Tanrı'ın, bu dünya pazarında fiilleri, alışverişleri, dükkâna benzeyen suretlerle gerçekleştirdiğini anlatır. O hâlde suretlerde/dükkânlarda alışveriş yapan Hakk'ın kendisidir. Dükkân sahibi dükkândan uzak olmayacağı gibi vücûdun sahibi (Cenabıhak) de vücûttan uzak olmayacaktır." (MT-1, s. 356)

dost elinden ölmek: (127v3) Dost, mürşit ve Allah anlamına gelen bir sözcüktür. Beyitteki anlamı kişinin bu dünyadaki varlığından vazgeçmesi ve nefsini öldürmesi bunun için de mürşit tarafından terbiye edilmesi, nefsinin bağlanmasıdır. "Mürşidin ıhvanına giren mürit onun evladı gibidir. Mürşit sürekli olarak müridine yardımcı olur, anne misali manevi sütüyle onu besler ve nefsinin tuzaklarına karşı denetleyici konumda bulunur. Müridin, şeyhinin karşısında gassalın (ölü yıkayıcısı) önündeki cenaze gibi edilgen durumda olması gerektiği düşünülür." (İMB, s. 120) krş. bk. **dost ḳılıcından ölmek.**

dost ʿışḳa ulaşmak: (60v2) Dost aşk, Allah aşkıdır. İlahi aşk, Allah ile vuslata giden en kestirme ve en güzel yol olduğundan derviş için bir yardımcı, vazgeçilemez bir dosttur. Deyim, ilahi aşkı yaşamak anlamında kullanılmıştır.

dost ḳılıcından ölmek: (67r6) bk. **dost elinden ölmek.**

dost menziline göçmek: (78v2) bk. **menzile ėrmek.**

dost miḥrābında secde ḳılmak: (64v1) Mihrap sözcüğünün "harp edilen yer, harp yeri; çile odası, ümit bağlanan yer" anlamlarının yanında "Alevi ve Bektaşiler, yüze ve bilhassa iki kaş arasına da mihrab demişlerdir." (AG-2, s. 220) Deyim, görünürde nefsiyle mücadele edip

gönlünü Hakk'a yönlendirmek, yüreğini Hakk'a açmak ve secdeye kapanmak anlamlarına gelmesine rağmen bâtınî olarak, "Hakk'ın ilahi sıfatlarını yansıtan mürşid-i kâmile bağlanarak ve onun yüzüne baka baka harp mahallinden nefsini yenerek çıkmaktır." (MT-5, s. 12-13) Çünkü hiçbir kuvvet Hakk'ı yansıtan o aynadaki safî nura karşı koyamaz.

dost yolına ḫarc olmak: (180v2) Dost yoluna kendini feda etmek demektir. Gerçek âşık, kalbini ihlas potasında tamamen eriterek, canını ve malını dost yolunda harcayıp maddî varlığından vazgeçmeye her zaman hazırdır.

dost yüzinden gözin ırmamak: (43v5, 97v4, 160r3) Yönünü daima dosttan yana çevirip dostunun, sevdiğinin yüzünden gözünü ayırmamak demektir. Tasavvufta kişinin sevdikleri, öncelikle gerçek dost olan Allah, mürşid-i kâmil ve tarikat kardeşleri olduğu için deyimin, Allah yolunda olmak ve Allah'ın ipine sıkıca tutunup onun sıfatlarının evrendeki yansımalarını müşahede etmek, dolayısıyla kendisiyle, halkıyla ve evrenle barışık bir insan olmak; şeyhiyle ve tarikat kardeşleriyle devamlı ilişki içinde olmak anlamları çıkmaktadır.

dost yüzinden niḳābı gidermek: (67r4) Nikâb "örtü, perde" demektir. Deyim, Allah'ı müşahede etmenin önündeki örtüleri kaldırmak demektir. Beyitte kastedilen bu örtüler kalbin yüzeyini kaplayan pas olup, basiret gözünün aynasını kapattıkları için perde olarak nitelendirilmiştir.

dost yüzinden niḳābı götürmek: (105v6) Nikâbı (örtü, perde) götürmek; "iki şey arasındaki engeli ortadan kaldırmak" demektir. Beyitte dost yüzünü görmeyi engelleyen örtü olarak "nefsin varlığı" kastedilmiştir. Nefs, mutlak varlığa ulaşmanın ve ilahi tecellinin önündeki en büyük engel olduğu için, onun vasıflarından ve bağlılıklarından kurtulması gerekir. Beyitte, Allah'ı müşahede için nefse yüz çevirmek gerektiğinden kişinin yiğit olması gerektiği vurgulanmıştır.

dost yüzünü görmek: (58v6, 60r2, 64r6, 133r4, 147v3, 148v4, 151v6, 157v5, 159v3, 159v6, 160r1, 177r1, 190v4) Dost, tasavvufta mürşit ve Allah için kullanılan bir ifadedir. Derviş, dostuna içinde yer açmak için öncelikle içini boşaltır; içindeki uçsuz bucaksız boşlukta dostuyla gelenle zenginleşmeye hazır hâle gelir. Allah karşısında insanın güçsüzlüğünü kabul eden gönül eri, karşılaşmak için gerekli deneyimlerden geçen ve dostunun karşılaşıcısı olmak için gerekli donanımlara sahip olan insandır. Edep sahibidir; kendinde duracağı yeri bildiği gibi, dostunun neresinde duracağını da bilir. "Dost yüzünü

görmek, dost gözüyle bakabilmektir. Dostum, içimde, bana en yakın olandır, benimle birlikte gözümden bakandır. Dost gözümün içindedir, gözümün içinden bakar. Gözümün içinde, dışıma bakar. İçimde olarak dışımda durandır. Dost benim içimde olarak dışımda olduğu için, ben de onun dışında kalarak içindeyim. Dost gözümden birlikte baktığımızdır; benimle gözümden bakmasaydı, yolumu göremezdim; yönümü bulamazdım. Dostuma değmezdi gözüm. Dostum, benim ruhumun penceresinden, gözümden yoluma, birlikte baktığımdır." (DPSS, sy. 1/4)

dosta ėrmek: (74v3) bk. **ḥaḳḳ'a ėrmek.**

dosta gitmek: (41v2, 56r2, 56r4, 57r1, 65v3, 78v4, 106v4, 180v3, 199r4) Dost, tasavvufta Allah, mürşit ve tarikat kardeşleri için kullanılan bir sözcük olduğu için deyimin anlamı beyitlerde değişkenlik arz edebilir. Deyimin, ilahi aşkla yönünü Allah'a yöneltmek; mürşide gidip ondan ilim, feyz ve teveccüh almak; tarikat kardeşlerine, gönül dostlarına gidip gönülleri şenlendirmek gibi anlamları mevcuttur.

dosta ulaşmak: (73r2) Mürşidinin yardımıyla Allah'ı tanımak, Allah yolunda olmak ve aradaki engelleri aşarak Hakk'a vasıl olmak anlamındadır.

dostdan ḫaber gelmek: (81r1, 99v3, 154v5) Tasavvufta haber sözcüğü "Hz. Peygamber'den yahut sahabe ve tabiinden rivayet edilen hadisler (MSL, s. 1147); manevi ilimler veya hakikat ilimleri" anlamında kullanılır. Söz konusu ilimler fayda, mertebe ve kıymetleri bakımından haberlerin en üstünü olarak kabul edilir. Deyim, "şeyhin uzun uğraşlar ve mertebeler sonucu elde ettiği manevi ilimlerden dervişleri haberdar etmesi" anlamında kullanıldığı gibi "Allah'ın kullarının kalbine ilham ettiği bilgiler" yerine de kullanılmıştır.

dostdan yaŋa uçmak: (59r1, 103v3) Dervişin iki kanadıyla birlikte Hakk'a yönelmesidir ki bu iki kanattan biri şeriat diğeri de tarikattır. Derviş şeriatle kulluk hükümlerini yerine getirir; tarikatla da özlere, tevhidin hakikatine ulaşır.

dostı bulmak: (100v5, 176r7, 196r5) bk. **ḥaḳḳ'ı bulmak.**

dostı görmek: (13v4, 40v3, 78r4, 78r6, 93v4, 106v5, 170r3, 191v6, 195v6) Allah'ın cemâlini müşahede etmek demektir. Bu iki şekilde anlaşılabilir. Birincisi evrende cemâlden başka bir şey yoktur; yani Allah tüm evreni kendi suretinden yarattığı için her şeyde güzel

olan Allah'ı görmek demektir. İkincisi ise Allah'a olan şevkin şiddetinden dolayı daha dünyadayken takdir edilen ölüm zamanına kadar kalbe ilahi nurların, sırların tecelli etmesi anlamındadır.

dostıla bāzār ėtmek: (195r1) Sözlükte "alışveriş, alışveriş yapılan yer" anlamlarına gelen bazar sözcüğü, tasavvufta "birliğin çokluk şeklinde görünmesi" olarak tanımlanmıştır. Metnimizde Hak âşığının pazar ettiği yer olarak hem gönüle hem de tekke, dergâha işaret edilmiştir. Dostla yapılan aşk pazarında bu dünya ve can nakdi harcanır karşılığında Allah'la vuslat talep edilir.

dostıla bilişmek: (105v4, 106r5, 106r6) Kulun Allah'ı tanıyıp kendine dost edinmesi, aynı şekilde Allah'ın da kuluna dostlukla karşılık vermesi anlamına gelmektedir. İçindeki dünya eğilimlerinden kurtulan dervişin, Rabbini bilmesi, yaşantısını O'nun emirlerine göre düzenlemesi ve Allah'ı hiçbir zaman aklından, fikrinden ve zikrinden çıkarmaması sonucu Allah'ın kulunun bu gayretini boşa çıkarmamasıdır.

dostiçün ölmek: (143v1) Gerçek dost olan Allah için nefsin arzu ve isteklerinden, maddî varlığından vazgeçmek demektir. Deyimin Allah yolunda ölmek, canını feda etmek anlamı da vardır.

dostuŋ dostına dost olmak: (104r5) Tasavvufta Gerçek dost Allah'tır. Dostun dostu da Allah dostlarıdır. Deyim, gönlünü Allah dostlarına açmak, onlara muhabbet beslemek ve onlarla aynı yolda olmak anlamındadır.

dostuŋ etegin dutmak: (195r1) bk. **etek ṭutmaḳ (dutmaḳ).**

dört ḳapu: (183r4, 183v4) Hak yolcusunun manevi yolculuk sırasında geçmesi gereken dört aşamaya verilen addır. Bunlar şeriat, tarikat, hakikat, marifet kapılarıdır. Bu kapılardan her birinde onar makam vardır ve toplamda kırk makam eder. Her şeyin başı bir anayol durumunda olan şeriat, dinin esaslarına inanma ve hükümlerini yerine getirme makamıdır. İnsanlar ahirette Allah'a karşı sadece şeriatten sorumludurlar. Bunun yanında tarikat ise Allah'a ulaşmak için şeriat caddesinden çıkan tüm yolların her birisine verilen isimdir. Bu yollarda yürümek zordur ve bu tamamen gönül işidir. Bunun için yolcu bir mürşide bağlanır; bedenî, lisanî ve kalbî olarak çeşitli zikirlerde bulunur; nefsini yenme, ahlakını güzelleştirme, deneyimlerinden geçerek hakikate ve nihayetinde marifete ulaşmaya çalışır. Hakikat, tek

gerçek varlığın Allah'ın varlığı olduğunun bilincine vararak tüm evreni Allah'ın zatının ve sıfatlarının bir tezahürü olduğu gerçeğini idrak etmek ve bu anlayışın sonucu olarak kendine bir varlık atfetmeyerek benliğinden sıyrılmak ve gerçek varlıkta yok olmaktır. Bu makam denize katılma ve birlik olma hâlidir. Marifet ise, nefsini dönüşüme uğratarak ilahi sıfatlarla donanmış ve maddî varlığından vazgeçmiş ilahi aşk yolcusunun kendi sınırlarını aşması sonucu çeşitli ruhanî hâller yaşaması, tecelli görmesi ve Allah'ın açtığı kapıların derinliklerinde manevi keşiflerde bulunması durumudur. Bu makamda Allah kuluna kendi hakkında bilgiler verir; kulun kalbi safî bir hâlde olup bu bilgileri alır ve kul hürmet, heybet, hayret duyguları arasında dolaşır. Kişi artık irfan sahibidir ve ariflerdendir.

"Bazen hakikatin yerine marifet geçer. Mutasavvıflar bu kapıları şu dokunaklı sözlerle dile getirirler:

Şeriat: Seninki senin, benimki benim.

Tarikat: Seninki senin, benimki de senin.

Marifet: Ne benimki var, ne seninki." (İMB, s. 116)

dünden güni bilmemek: (201v6) Gece ile gündüzü bilmemek demek olan deyim, ilahi aşk sarhoşu kişinin mecnûnluğunu ve manevi yoğunlaşmasını anlatmak, zamana ve maddî âleme karşı farkındalığının azaldığını belirtmek için kullanılmıştır.

dünyā pāyına göŋül vėrmemek: (149v4) Dünyaya meyletmemek, dünya sevgisine gönülde yer vermemek anlamına gelen deyim, dünyanın alçak ve alçaltıcı oluşunu da vurgulamaktadır. "Sufilere göre dünya yok olup giden bir gölge, kul ile Mevla'sı arasında bir perdedir. Hakiki kul, onun sevgisinin zerresini bile kalbine koymaz." (MTTS, s.188)

dünyāsını terk ėtmek: (174r2) Dünyayı terk etmek, ona dayanan, onu seven, onu tercih eden ve onun kadrini gözünde büyüten kimselerden uzaklaşarak, orada zühd ve yalnızlık içinde yaşamaktır. Ebû Yezîd şöyle der: "Dünyayı kesinlikle bir daha dönüş olmayacak şekilde üç talakla boşadım. Onu bıraktım ve sadece Rabbime döndüm... Bütün dünya sebeplerini topladım, onları kanaat ipine bağladım, doğruluk mancınığına koydum, ümitsizlik denizine attım ve rahatladım." (MTTS, s. 188)

dünye āḫiret elden ḳoymak: (177r3) bk. **iki cihāndan fāriḳ (fāriġ) olmak.**

dünye āḫiret ḳovmak: (65v5) bk. **iki cihāndan fāriḳ (fāriġ) olmak.**

dünye bezegini ḳomak: (117r5) İnsanı cezbedip aldatan geçici dünya süsünü bırakmak demektir. Âl-i İmrân sûresi 14. ayette nefsanî arzulara, kadınlara, oğullara, altına, gümüşe, bazı bitki ve hayvanlara karşı düşkünlüğün insanlara çekici kılındığı ve bunların geçici olduğu, hâlbuki varılacak güzel yerin Allah katında olduğu anlatılmaktadır. Bu durumda dünya, insanı baki olandan fâni olana doğru çeken süslerden ibarettir ve aynı zamanda "suyun üzerindeki köpüğe" (sure 13:17) benzer. "Bu bakış açısıyla sufilerin, yaratılmış âlemi Allah'ın engin ve dipsiz okyanusundaki küçük ve hoş köpükler olarak görmeleri kolaylıkla mümkün olmuştur. Dalgalar ve üzerlerindeki köpükler tekrar dönmek üzere bir anlığına derinliklerden yüzeye çıkmazlar mı?" (TYİ, s. 27)

dür ü güher şaçmak: (145r5) İnci ve cevher saçmak demektir. Kişinin inci ve cevher dağıtması için öncelikle vahdet denizinin dalgıcı olup hakikat cevherini elde etmesi, manevi keşf sahibi olup mana âleminin derinliklerindeki sırlara vakıf olması gerekmektedir. Bu bağlamda deyim, ilahi sıfatlarla donanmış olan dervişin Allah'a olan aşkından dolayı ağzından dökülen sözler ve gerçekleştirdiği eylemlerle çevresini aydınlatması anlamındadır.

ecel atı segirmek: (15r1) Ölümün atla ilişkisi onun insana doğru koşarak gelmesinden ve geldiği anda beraberinde kişiyi de götürecek olmasından dolayıdır. Deyim, yaşamın hangi anında olunursa olunsun, ölümün vaktinin bilinmezliğine rağmen neticede hızla yaklaşmakta olduğu gerçeği anlatılmak için kullanılmıştır.

ecel eli uzun: (15v2) El uzunluğu, her yere ve her şeye erişebilir olmayı anlatan bir ifadedir. Buna göre ecelin de eli uzundur. Çünkü her nefsin ölümü tadacak olması sabit bir gerçeklik olduğundan, herkes için son, takdir edilen yer ve zamanda muhakkak gelecektir. Ölümsüz hayat sahibi sadece Allah'tır.

edeb perdesin beklemek: (113r3) Tasavvufta edeb, Allah'ı sevmek ve O'nun rızasını kazanmaktan kaynaklanan derûni bir takvâ yaşantısıdır. Kelime olarak, güzel ahlak, terbiye, utanma, zarâfet ve insanlara karşı güzel davranmak anlamlarına gelir. Tasavvufta zahirî ve bâtınî (dış ve iç) olarak iki şekilde kabul edilir. Zahirî (dış) edep, görünen amellerdir ki, dervişi riyadan korur (Farz ibadetlerin riyası olmaz.). Bâtınî (iç) edep ise, dervişin kalbindeki olumsuzlukları temizlemesidir. Beyitte, deyim yukarıdaki özellikleri hâiz edep perdesinin önünde durmak ve olgunlaşmak anlamında kullanılmıştır. Perdenin açılması istenmemiştir. Çünkü edep, burada insanı güzelleştiren her türlü fiil olarak örtü manasındadır. Bu örtü koruyucu bir özellikte olup, ruhanîdir. (HHC, s. 114)

edeb tācın başuŋa urmak: (83r2) Edebe önem vermek, edepli davranışları benimseyip onları el üstünde tutmak ve her durumda hudutlara saygı göstermeyi ön plana çıkarmaktır. Edepteki amaç kişinin sözlerini ve fiillerini düzenleyip ahlakını güzelleştirmesi ve övülmüş sıfatları kendisinde toplamasıdır.

egriligüŋ ḳoymak: (154r6) Kötülüğü, fenalığı ve hıyaneti terk etmek anlamına gelen deyim, kişinin nefsine ait özellikleri bir kenara bırakarak doğruluğa, iyiliğe ve güzelliğe yönelmesidir.

ellerüŋi ṣuya daldurmak: (108v4) Namaz abdesti almak, temizlenmek anlamına gelmektedir. “Suya girmek demek, ezelî maddeye geri dönmek, arınmak, canlanmak, yeniden doğmaktır. Her şeyden önce kirleri temizlemek, Mevlânâ’nın sürekli vurguladığı gibi suyun görevi, hatta neşesidir. Rahmet suyu günahkârları bekler.” (TYİ, s. 26-27)

er (erenler) yüzin görmek: (151v3, 154r1, 163r3) Yüz görmek, gerçek anlamının yanında terbiye almak, eğitim görmek, tecrübe sahibi olmak anlamlarına da gelmektedir. Bu bağlamda deyim, bir şeyhe bağlanıp ondan tasavvuf eğitimi almak, onun yanında dervişlik terbiyesi görmek demektir.

erden naṣīb almak: (154r6) Er, nefsine meydan okuyarak onu yenen ve ilahi aşkla olgunlaşan yiğit kimse, yani mürşid-i kâmildir. Deyim, bir mürşidin yardımıyla ilahi aşkı öğrenmek, ondan ilim ve feyz alarak tasavvufu yaşamak anlamındadır.

erene ėrmek/ere ėrmek: (13v4, 163r3, 163r4) Kişinin yaşamı sırasında kendisine ilahi aşkı ve tasavvuf yolunun esaslarını öğretecek bir insan-ı kâmil ile tanışması ve onun müşitliğini kabul etmesi anlamındadır. Tasavvufta mürşitler birer ırmak olarak düşünülürler ve yağmur damlası görünümünde olan talipleri vahdet denizine ulaştırırlar.

eren izin izlemek: (151v4) Eren sözcüğü, “Allah ile vuslatı gerçekleştirmiş olan, ermiş, velî, mürşid-i kâmil” anlamındadır. Deyim, Allah ile vuslatı gerçekleştirmek için bir mürşide bağlanarak o mürşidin gösterdiği yolda ilerlemek anlamına gelmektedir.

erenler etegin dutmak: (150r2) bk. **etek ṭutmaḳ (dutmaḳ).**

erenler nefesin ʿaṣā ėdinmek: (155v7) “Nefes soluk demektir ve tabiî hayat unsurudur. Âşık, insan-ı kâmile intisap etmeden evvel bir ölüye benzer. İşte bu ölü, mürşidin hayat bahşeden nefesiyle dirilir. Nefes, mürşidin ilahi hayat veren sözleri, duası, feyzi ve taliplere manevi tasarrufudur.” (MT-1, s. 437) Deyimin anlamı da mürşidin bu yardımlarını alıp ilahi aşk yolunda bunları kendine birer dayanak olarak görmek ve bunlara tutunarak yürümektir.

erenlere ṭopraḳ yüzüm: (58v6, 61v6) Metinlerde toprak; ölümü, benimsemeyi, alçakgönüllülüğü, hakirliği, cömertliği, arınmayı anlatacak şekilde çeşitli benzetmelerle birlikte kullanılır. Metnimizde toprak aynı zamanda secde edilen, yani maşuka kavuşulan, daha derin bir algılamayla Allah’ta yok olunan yerdir. Topraktan yaratılan insan yine toprağa dönüşecektir. Bu yüzden orası cisimlerin zerreye döndürüldüğü yerdir. Deyim, Allah dostlarını yücelterek kendini toprak seviyesine indirmenin, tertemiz bir kalple mürşidi benimseyip ona karşı alçakgönüllü olmanın, mürşidinin elinde nefsini ölüye döndürmüşlüğün ifadesi olarak kullanılmıştır.

etek ṭutmaḳ (dutmaḳ): (59r5, 72r6, 82r2, 93r1, 99v3, 150r2, 193v6, 195r1, 202r1) Bir şeye veya bir kimseye güvenmek, ona sıkı sıkıya bağlanmak demektir. “Mümin, ihsanda bulunan kişinin eteğine tutunur.” (TYİ, s. 141) Tasavvufta etek tutmak deyimi; derviş olmak, bir şeyhe bağlanıp ondan nasiplenmek anlamında kullanılır.

fitne ḳabın uşatmak: (116v6) Fitne kabını kırmak, fitneyi ortadan kaldırmak demektir. Sözlükte “karışıklık, fesat, kargaşalık; ayartma, azdırma” anlamlarına gelen fitne ile beyitte kastedilen “şeytanın vesveseleri sonucu dünyaya meyil gösterme, Hak’tan uzaklaşıp günaha ve şirke düşme” anlamındadır. Deyim, derviş olanların ezelde Allah’a verdikleri sözü aklından çıkarmayıp buna göre hareket ettikleri takdirde hiçbir şekilde dünyaya kanmayacakları ve hataya düşmeyecekleri böylece manen zarar görmeyecekleri anlamındadır.

ġaflet gözünü bağlamak: (98v4) Gafletin perdelemesi altında olmak, gaflet kör ettiği için Hak yolunu görememek demektir. Gaflet her taraflarını sardığı için bu durumdaki kişiler ruhanî kuvvetlerini harekete geçiremezler.

ġaflet içinde uyumak: (23v3) İdraksizlik, bilgisizlik, aymazlık içinde olmak ve kulluk bilincine erişememek demektir. Böyle kişiler, kalblerinde yanan bir iman nuru taşımazlar, maksatsız, gayesiz, iştiyaksız ve sevgisiz bir hayat sürerek ilahi aşktan ve Allah’ın sıfatlarından habersiz olurlar.

ġaflet uykusından uyanmak: (15r6) Kişinin bilgisizlik, aymazlık ve idraksizliğinden sıyrılıp her an Allah'ın huzurunda bulunduğunu hissetmesi, muhabbet ve hayret içinde kalıp her şeyi kucaklayan ilahi gücü ve onun sonsuzluğunu hiç ama hiç aklından çıkarmaması ve yaşantısını buna göre düzenlemek için harekete geçmesidir. Gaflet uykusuna dalma her an ihtimal dâhilindedir. "Avam, günahlarının, havas ise gafletlerinin bağışlanmasını diler." (İMB, s. 124)

ġafletden özüŋi uyarmak: (84r4) Gaflet, insanın kendini bilmemesi ve cehaleti sonucu oluşan kendi eksikliklerinin bir bütünüdür. Bu eksiklikler açık gerçeği görememe, basiretsizlik, dalgınlık, idraksizlik, bilgisizlik, dikkatsizlik gibi kalın bir perdeden oluşur. Gafletten özün uyarılması, bir anlamda kişinin kendini sarsarak harekete geçirmesidir ki bu perdeyi kaldırmaya ve irşada giden yolun ilk adımıdır. Buna göre deyim, kişinin cehaletten farkındalığa ve kendini bilmeye yönelmesi, bu sayede kendine ve dünyaya dönük olan yüzünü Allah'a döndürmesidir.

gemiden çıḳup deŋize ṭalmamak: (79r1) Hakikate ulaşmak için şeriatın kalıplarını kıramamak, şeriat dairesinin dışına çıkamamak demektir. Beyitte gemi şeriatı; deniz de hakikati ve hakikatle ulaşılacak olan vahdeti simgelemektedir. Şeriatla yol alıp hakikat denizine dalan, fenaya uğrar ve vahdete ulaşır.

gök ekini biçmek: (208r1) Gök ekin, yeşil ekindir; henüz sararıp olgunlaşmamış ve hasada uğramamıştır. Genç, yiğit, yeni yetişen ve gelecek vaat eden insanlar da tıpkı yeşil ekinler gibidirler. Deyim, en güzel çağlardaki genç insanların vaktinden önce, ilahi aşkla yanıp olgunlaşmadan ölmeleri anlamında kullanılmıştır.

gök perdelerin açmak: (111r5) bk. **perdeler yırtılmak.**

göle ördek kaz inmek: (178r4) Zikir halkalarına, ilahi aşk meclislerine ilahi nurlarla birlikte meleklerin de inmesi, bu sayede gönüllerin huzur bulup ruhların tazelenmesi demektir.

göŋlüŋ bütin şımaḳ: (90v4) Gönüldeki putu kırmaktır. Kâbe'nin putlardan temizlendiği gibi gönül de Allah'ın evi olduğu için putlardan temizlenmelidir. Bu temizlik, her zaman için nefse ait sıfatlardan kurtulmaya ve dünya sevgisini kalpten çıkarmaya karşılık gelir.

“Gönüldeki put nefistir ve nefsin insana verdiği her türlü rezil sıfatlardır. Her zaman kibirli ve şirk içinde olmak ister. Bütün putların anası nefs putudur ve diğer putlar birer yılan olduğu hâlde o yüzlerce gücü ve hüneriyle bir ejderhadır. Şeyhin yüzü ona karşı göz çıkaran zümrüttür. Zümrüt taşının yılan gözünü kamaştırıp görmez hâle getirdiği söylenir.” (MTTS, s. 756-758)

göŋül bāzārın ėtmek: (14v2) Pazar, alış veriş yapılan yerdir. Tasavvufta pazar, canların satılıp yerine değerli şeylerin, mücevheratın alındığı meydandır. Bu bağlamda gönül pazarı, Hak âşığının, canını satıp iki cihanını vererek karşılığında talip olduğu sevgiliyle vuslat için gerekli her türlü kazanımı elde etmesidir.

göŋül gözi görmek: (67v6) Kalp gözünün görmesi demektir. İki anlama gelmektedir. “Birincisi bütün perdeleri kaldırarak Allah’ın ve âlemin tüm hakikatlerini kucaklayan tüm eşyada Allah’ı görmek demektir. ‘Her nereye dönerseniz dönün Allah’ın yüzü oradadır.’ (sure 2:15) ayetinden hareketle her şeyi ilahi tecelli olarak görmektir.” (CHT-1, s.54) “İkincisi beşerî kuvvetleri söndüren ve silen salikin Rabbanî nurları müşahede etmesi, Rabbanî lütuflara, ledünnî, sırrî ilimlere ve tecellilere nail olmasıdır. Saliklerin bu keşf makamında başkalarının idrak edemedikleri varlığın hakikî mahiyetini idrak etmeleri, ileride olacak hâdiseleri evvelden idrak etmeleri ve sahip oldukları himmet ve ruhânî kuvvetler sayesinde maddî varlıklar üzerinde tasarruf (tesir) etmeleridir.” (İHŞ, s. 242-243) krş. bk. **cān gözi görmek.**

göŋül gözin açmak: (102v2, 183r1) Aynı anlama gelen “bâtın gözü”, “kalp gözü”, “cân gözü”, “gönül gözü” gibi kullanımlardan daha çok “kalp gözü” ifadesi insanlar tarafından bilinmekte ve kullanılmaktadır. Bâtın, manaların aslı ve kaynağıdır. Kalp, keşif ve ilham mahalli, gaybın anlamlarının yansıdığı ve hikmetlerin indiği bir ayna olduğu için ilahi hakikatleri kuşku karışmaksızın açık ve net bir şekilde algılayan gizli kuvvettir. Sufiler kalbin gözü ve yüzü olduğundan bahsetmişlerdir. Hakikat ve keşif ehli, kalbin altı veya sekiz yüzlü bir dairesel aynaya benzediğini ileri sürerek, Allah’ın kalbin her yüzünün karşısına ilahi ana mertebelerden bir mertebe koyduğunu, kalbin yüzlerinden birinin cilalandığında karşısındaki mertebenin ona yansıdığını söylemişlerdir. Kalp gözü, kendisiyle göreceği şeyler arasına engel diye konulmuş yedi tabakaya işledikten sonra görebileceği, bu tabakaları geçtikten sonra gaybın ilk mertebesine nüfuz edebileceği söylenmiştir. (İAS, s. 399-402) krş. bk. **bāṭın gözin açmak, cān gözin açmak**

göŋül ḳalʿasını alup cān şārını yaġmalamak: (180v3) Can şehri, insan vücududur. Gönül, can şehri (vücut) içindeki bir kaleye benzetilmiştir. Bu kale nefs ve hevâ askerleriyle korunmaktadır. Gönül kalesinin dost tarafından ele geçirilmesi ve vücudun Allah aşkıyla yağmalanması gerekmektedir. Daha açık bir ifadeyle mürşid-i kâmilin, gerçek dostun (Allah) aşkını dervişe anlatması, dervişin de ilahi aşkı yaşayarak bu aşkın etkilerini kendinde gözlemlemesi lazımdır. Bu durumda sonuç, kişinin nefsini terbiye ederek ilahi aşkla olgunlaşması şeklinde tezahür edecektir.

göŋül ḳulaġıla diŋlemek: (180r2) Gönül kulağına "can kulağı" veya "kalp kulağı" da denir. Kalp, esasen soyut insan aklıyla karşılaştırılamayacak kadar derin zekâ ve irfanı içeren idrak ve sezgi merkezidir. "Sufiler kalbi, gnosis'in, yani marifetin mekânı olarak düşünmüşlerdir. Sufi ideali yumuşak, duyan, şefkat dolu bir kalp geliştirmek ve kalbin kavrayışını arttırmaktır. İnsan, kalp gözü açıldığında eşyanın yapay dış görünüşünün ilerisini görebileceği gibi, kalbin kulağı açıldığında sözlerin ardında gizlenen hakikati duyabilecektir." (KNR, s. 30) Bu durumdaki kulak, sevginin merkezinden vahdet sırlarını da dinleyen kulaktır.

göŋül pasın yumak: (67v3, 67v4) Allah'ın tecelli ettiği yer olan insan gönlü görüntü, yansıtıcılık, paslanma, kırılma gibi hususiyetler dolayısıyla aynaya benzer. Kişi gönül aynasını temiz tutmalı, masivâ pası ile paslandırmamalıdır. Gönüldeki pas; dünya sevgisi, nefsin arzu ve isteklerinin yanı sıra kin, garaz, öfke, kibir, haset, bencillik, açgözlülük, tembellik, cehalet ... gibi insanı Allah'tan gâfil bırakan duygulardır. Bu çerçevede deyim, mürşid-i kâmil yardımıyla nefsi kusurlardan kurtarıp dönüştürmek ve ilahi aşkla kalbi saf hâle getirmek demektir. krş. bk. **göŋüllerüŋ pasını silmek.**

göŋül şehrine girmek: (166v2) İnsanın duygu merkezi olan gönül, içinde Kâbe'nin olduğu ve aşk ikliminin hüküm sürdüğü bir şehir olup Allah'ın arşı durumundadır. Bu yüzden oraya şeytan sokulmaz ve orası temiz tutulur. Deyim, Allah'ın arşını seyretmek isteyenlerin gönül şehrine girip kalpler fethetmesi anlamında kullanılmıştır.

göŋül yıḳmak: (56v4, 165r1, 165r3, 190r2, 207r5) İnsanları çok üzecek davranışlarda bulunmak, kalp kırmak, insanları gücendirmek demektir. "Farsça dil, Arapça kalp karşılığı bir söz olan gönül, insanın manevi varlığına, manevi gücüne, sevginin, nefretin, inancın, iyi kötü bütün duyguların tümünün varlığına ve ifadesine verilen addır." (AG-2, s. 127) Gönüller, tüm insanlara bahşedilmiş olan birer Kâbe; sevgi, yumuşaklık ve marifetin mekânı, kalbî idrakin yaşandığı yerdir. Bu yüzden "başkalarını sevmeyi öğrendikçe Allah'ı daha çok sevebiliriz."

(KNR, s. 30) İnsanlarla köprü kurmak en kolay ve en değerli hac sayılırken, insanlarla aradaki köprülerin atılması Allah'ın evini yıkmakla eşdeğerdir.

göŋüle girmek: (93v2, 128v2, 156r5, 156r5) Gönül, tasavvufta Allah'ın evi olup İlahi aşkın yaşandığı, tevhit sırrının tecelli ettiği kutsal bir yerdir. Mekânsız olan ve yere göğe sığamayan Allah, insanların kalplerinde gizlenmiştir. Görünürde, kalp kazanmak, insanları mutlu kılıp onların rızasını almak anlamına gelen deyim, esasen o mülkün sultanı olan Allah'ı ziyaret etmek anlamındadır.

göŋüller taḫtına sulṭān olmak: (155v3) Kalpler kazanmak, insanların değer verdiği, sevgi ve dostluk beslediği bir insan olmak demektir. Bunu ancak gönül derslerini iyi almış olan ve hayatını iyilik, güzellik, doğruluk, sevgi ve barış üzerine yaşayan kişiler gerçekleştirebilir.

göŋüllerüŋ pasını silmek: (70r5) bk. **göŋül pasın yumak.**

gördüm bildüm dėmemek: (150r2) Görgüsüyle ve ilminin çokluğuyla övünmemek, ilmin kişi ile Allah arasında bir örtü olmasına engel olmak demektir. Ayrıca deyimin sırları muhafaza etmek, sırları ehil olmayanlara açmamak anlamı da mevcuttur.

göz açup yun(m)mak: (207v4) Göz açıp kapayıncaya kadar geçen az bir zamandır. Dünya hayatının kısalığını anlatmak için kullanılır.

gözüni silmek: (181r5) Kalp aynasını parlatmak, kalp gözünü açmak demektir. Tasavvufta mürit, kalbi asla ihmal etmez ve onun saflığını zedelemez. Mürşidinin rehberliğiyle kalbinde kötü düşünce, kir, pas kalmayıncaya kadar Allah'ı zikreder ve kalbinden dünyayı ve benliğini söküp atar. Mürit, benliğini ortadan kaldırırsa Allah ile arasındaki 70.000 perde de ortadan kalkacaktır. Tasavvufta görüşün keskinleşmesi ölümle mümkün görüldüğünden benliğin öldürülmesi (ölmeden ölme, gönüllü ölüm) büyük önem taşımaktadır. krş. bk. **gözüŋ ḥicābın silmek.**

gözüŋ ḥicābın silmek: (94v3, 201v1) bk. **gözüni silmek.**

gündüzi gėce ṣanmak: (165r2) Gündüzü gece sanmak; aydınlığı karanlık zannetmek, ışığın farkına varamamak demektir. Deyim beyitte, aydınlık insanlara değer vermemek, onların ışık saçan sözlerinden yararlanmamak, kalp gözü kapalı olduğu için Hakk'ın her

tarafta tecelli eden nurunu görememek durumlarını anlatmak için kullanılan sembolik bir ifadedir.

gündüzleri dün olmak: (194v2) Gündüzleri gece olmak, sürekli karanlığa mahkûm olmak demektir. Kabir hayatında kabri aydınlatan, kişinin hayattayken kalbinde yaktığı ve sonsuza kadar taşıdığı iman nurudur ki kabri ve tüm cihanı ışıklandıran bu nurla ebedî saadet kapısından içeri girilir. Bu nur olmazsa kişi karanlıklar içinde kalır, kurtuluşa eremez.

ḥaḳīḳat bir deŋizdür şerīʿat anuŋ gemisi: (78v7) Burada anlatılan, tasavvufta hakikate ulaşmak için şeriatla yol alınabileceği, bir başka deyişle şeriat gereği gibi yaşanmadan herhangi bir tasavvufî deneyimin yaşanamayacağıdır.

ḥaḳīḳate ėrmek: (163v7, 164r3, 183r2, 203v1) Hakikat, Allah'a giden yoldaki üçüncü kapıdır. Hakikat ile ilgili olarak "vasıflarını kendinden çıkarman ve O'nun senle, senden ve sende tek fâil olduğunu kabul etmen" ve "rubûbiyyet sırlarını müşahede etmek" (MTTS, s. 965-966) gibi tanımlamalar yapılmıştır. Gerçekle yüzleşmek, hakiki varlığı buluş demek olan deyim, çoğu zaman katrenin denizle buluşması şeklinde teşbih edilir ve bunun için şeriat gemisine binip tarikatla yol almak gerekir. Daha geniş bir tanımlamayla deyim, evrenin her zerresinde Allah'ın zatını ve sıfatlarını görmek, kendi varlığını sonsuz varlıkta eriterek izâfîlikten kurtulup gerçek varlıkta yok olmak demektir.

ḥaḳ ḳapusın açmak: (145r5) bk. **ḳapu açmak.**

ḥaḳ nūrın görmek: (136v4) "Işık kaynağı olan" demek olan Nur, Allah'ın en güzel isimlerinden biridir. Nur aynı zamanda Allah'ın zatına uygunluk için karanlıktan kaçınmaktır. Kul, kendisini her konuda doğruya ulaştıracak bir nura kavuşmak amacıyla Allah'ın "Nur" ismine ihtiyaç duyar. "Öte yandan nesneler, basiret (kalp gözü) ve basara (göz), nur sayesinde görünür. Varlıkların gözlerdeki görünümü, Allah'ın varlığının tezâhürüdür. Bu nedenle Allah kendisini 'Nur' olarak adlandırır." (AİSM, s. 150) "Allah nuruyla âlemi ihâta etmiştir. O'nun ilk yarattığı şey Nur-ı Muhammedî'dir. Bu nur âlemin özüdür, yaratılış sebebi ve her şeyin aslıdır. Muhammedî nur Âdem'in bâtınına yerleştirilmiş ve ondan diğer peygamberler vasıtasıyla Hz. Peygamber'e ulaşarak zahir olmuştur. Hz. Muhammed'den de insan-ı kâmillere intikâl etmektedir." (MT-1, s. 246) Dervişler de mürşitlerinden işte bu nuru almaya çalışırlar.

Hak nurunu görmek deyimi, aydınlama ve dinî ilimlerden örtülü olanları açan her şey yerine kullanıldığı gibi, kalbe gelen ilahi vâridler için de kullanılan bir deyimdir. Özellikle "manevi idrak Allah'ın kalbe gönderdiği bir nurdur. Bu nur tıpkı bizim görmemizi sağlayan lamba gibidir. Bu nurlar; amel nuru, iman nuru, marifetullah nuru, vahdaniyet nuru, ehadiyet nurudur. Hepsi birbirine benzer. Aynı ilahi kaynaktan gelirler." (KNR, s. 61) Metinde, içsel arınmayla perdelerinden kurtulup özüne kavuşan kişinin ezel bezmindeki Hak ile birlik olduğu saf nur hâlini müşahede etmesini anlatmak için söylenmiştir.

ḥaḳ ṭurağı göŋülde: (201v5) Allah'ın insan gönlünde gizlenmesi anlamındadır. Kur'ân'a göre Allah zamandan ve her türlü mekândan münezzehtir. Sufiler, Allah'ı yukarılarda bir yerlerde değil, tecelli ettiği her şeyde ve özellikle kendi içlerinde aramışlardır. Yere göğe sığmayan Allah, kulunun gönlüne yerleşmiştir. Bu yüzden Kâbe'nin putlardan temizlenmesi gibi insan gönlü de dünya sevgisinden, kinden, garezden temizlenmelidir.

ḥaḳ varlıġından söylemek: (148v6) Tasavvuftaki cem makamını anlatan bir ifadedir. Nefsini bilip Hakk'ı tanıyan kişiler, kendileri de dâhil olmak üzere çevrelerindeki hiçbir şeye varlık atfetmezler ve tek gerçek varlığın Allah'ın varlığı olması hakikatini algılamaları sonucu, sözlerinin aslında Allah'ın sözleri, fillerinin de Allah'ın fiilleri olduğu gerçeğini bilirler. "Mihnet ve mahabbet yoluyla fenaya ulaşmış birisinin iradesi, Allah'ın iradesinde baki olur. Bu durumda artık insan, herhangi bir eylemi kendisine bağlayamaz, deyim yerindeyse ilahi iradeyle yaşar ve iş görür." (İMB, s. 212) Böyle bir müminin gözü Allah'ın gözüdür ve Allah'ın gözü ile bakar; sözleri Allah'ın sözleridir. O kimse bir şey söylemiyor, Hak söylüyordur. Bu zahirî bir anlama çekilemez.

ḥaḳ yolına uyaḳmak: (127r4) Hak yoluna bağlanmak, dine uymak demektir. Daha geniş bir ifadeyle bu dünyayı geride bırakarak aşk zinciriyle Allah'a bağlanmak, O'ndan kopmamak ve O'nun ipine sıkıca sarılmak anlamındadır.

ḥaḳḳ'a ėrmek: (67v6, 76r5, 107v5, 108v6, 152r5) Deyim, Allah'a erişmek, Hak yolunda olup hakikate ulaşmak, manen ileri derecelere yükselip olgunlaşmak gibi anlamlara gelmektedir. krş. bk. **dosta ėrmek.**

ḥaḳḳ'a varmak: (110v4) Deyim, Allah'ın gösterdiği yolda yürüyüp Allah'a ulaşmak anlamına gelebildiği gibi Hakk'a yürümek, ölmek, vefat etmek anlamları da taşımaktadır.

ḥaḳḳ'ı bilmek: (96r6, 201r6) Cenabıhakk'ı sıfatlarıyla bilmek demektir. Allah'ı yalnızca kendisi gerçek manada bilir ve görür. Kul ancak Hakk'ın izin verdiği kadar Allah'ı bilebilir. Hakk'ı bilmenin yolunun kendi nefsini bilmekten geçtiği söylenmiştir. Tasavvuf ehline göre Hakk'ı bilmek, çok okumakla veya araştırmakla değil ancak irfanî bilgiyle elde edilebilir. Bu da "uzun bir fikrî terbiye ve iç arınma (nefsi terbiye - kalbi saflaştırma) süreci neticesinde" (CHT-2, s. 169) kişinin kendi nefsinde bu bilgiyi bulmasıyla mümkündür.

ḥaḳḳ'ı bulmak: (7r2, 81r6, 81v1, 121r3, 163r3, 196v5) Doğruya, hakikate ulaşmak anlamının yanında Hakk'ı bulmakla kastedilen şuhût ve ayân ile Hakk'ı görmektir. krş. bk. **dostı bulmak.**

ḥaḳḳ'ı kendüde görmek: (201r6) Kulun benliğini ortadan kaldırarak insana onun şahdamarından daha yakın olan Allah'ı bulması demektir. İnsan ile Allah arasında olduğu söylenen 70.000 perde, benliğin yok edilmesiyle birlikte ortadan kalkacağı için, burada önemli olan, insanın Allah'ın yakınlığını görmesi ve bunu kavrayıp ona göre davranmasıdır.

ḥaḳḳ'ı ṭuymak: (13r6, 42r5, 50r3) Can kulağıyla hakikatleri idrak etmek anlamının yanında, Allah'ın yansıması olan tüm evrende gerçekte tek gördüğü şeyin Hakk'ın varlığı ve sıfatları olduğu farkına varmak anlamı da vardır. İkinci anlamı, kulun sürekli ve en üst düzeyde yaşadığı bilinçlilik ve uyanıklık hâlidir.

ḥaḳḳ'ıla biliş olmak: (102v3) Bilişmek; dost olmak, dostlaşmak, dosta dönüşmek anlamındadır. Allah'ı tanıyıp onu kendine dost edinmek, iki olarak kalıp bir olmak için kendi nefsinin sıfatlarını ilahi sıfatlara dönüştürmek anlamındadır.

ḥaḳḳ'ıla birlik olmak: (81v4) Kişinin kesret perdesini kaldırıp ahadiyet mertebesine erişmesidir. "Salik, vahdet yüzünden kesret örtüsünü kaldırmak için mücahede ve riyâzat ile nefsin menzillerinden çıkarak kalp makamına geçer ve orada evrenin ilahi isimlerin tezahür yeri olduğunu tefekkür ederek nihayetinde ahadiyet makamına yükselir." (SMI, s. 286)

ḥaḳḳ'uŋ ḫānı bişüpdurur: (181v5) Allah'ın nimetlerinin bu dünyada inanan inanmayan herkesin hizmetine sunulmuş olması, isteyen herkesin gayretleri ölçüsünde bu nimetlere ulaşabilmesi, iyilik veya kötülük için bunları kullanabilme özgürlüğünü yaşaması anlamındadır. Herkese belli bir süreye kadar fırsat verilir. Kişi bu dünyadan nasibini mutlaka alır; fakat öbür dünyasını da ihmal etmez. Bunun için Allah'ın gösterdiği yolda yürür. Tüm

yolculuklar aslında nefislerde yapılan birer yolculuktur. Kul, nefsini dönüşüme uğratmalı ve ne kadar güzel huy varsa bunları benimseyip bunlarla ahlakını süslemeli ve ilahi sıfatları kendinde yansıtmalıdır.

ḥaḳḳ’uŋ ḫaznesine girmek: (145r5) Hak Teâlâ’nın gönderdiği ve ilham ettiği bilgilerin kulun kalbine durmadan peşi peşine bir su gibi akmasıdır. Doğru ruh taşıyanların kalplerine de bu bilimler gayb âleminden yüce Allah’ın yanından onun bir rahmeti ve bağışı olarak ledünnî ilimle birlikte iner. Zira Hak Teâlâ devamlı olarak hibe, bağış sahibidir. Kişinin ilmi eksilmez sürekli artar. Kalp ise devamlı ilerlemeye ve bu ilimleri karşılamayı ister. (İAT, s. 24)

ḥālden ḥāle düşmek: (45r6, 115r3) Kişinin olgunluğa giden yolda pişmesi için sürekli bir geçiş durumunu yaşamasıdır. Derviş, özellikle telvîn hâlindeyken çatışan duygu ve düşüncelerin yoğunluğunda bulunur ve korkuyu, umudu, acıyı, sevinci yaşayıpdurur.

ḥālden ḥāle gelmek: (66v6) Hâl, durum demektir. Zikir, hüzün, sevinç ve şükür gibi durumlarda kalbe gelen hissiyattır. Tasavvufta, gerçeği bulan, marifete ulaşan ve tevhidi yaşayanlara hâl ehli denir. Hâle gelmek ise, dervişin zikir sırasında ya da şeyhinin huzurunda cezbeye gelmesidir. Deyim, beyitte tasavvufi olarak aşama kaydetmek, seyr-i sülûkta ilerlemek anlamındadır. (HHC, s. 139)

ḥāle gelmek: (135v6) bk. **ḥālden ḥāle gelmek.**

ḥāli ḳālden seçememek: (103v3) Hâl, içinde bulunulan durum, vaziyet olup fiilî bir bağlamı ifade eder. Kâl ise, laf, söz demektir. Tasavvufta, hâle ait bilgiyi uygulamayan kişi için “kâlde kalmak” deyimi kullanılır. Beyitte, deyim tasavvufi bilgiyi bilip uygulamayan, nefsinde ikilik yaşayan anlamında kullanılmıştır. Halk içinde, “Lafla peynir gemisi yürümez.”, “Kişi işte gerek.”, “Âyinesi iştir kişinin lafa bakılmaz.” gibi yakın anlamlı türevleri vardır. (HHC, s. 139)

ḥālin ʿarż ėtmek: (126v2, 126v3) Durumunu ortaya koymak, şartlarını açıklamak anlamına gelen deyim, ilahi aşk yolcusunun ruh hâllerini ortaya koyması, içsel değişimlerini anlatmasıdır.

ḫalvet olmak: (32r3, 64v2, 162v4) Hakk'a vuslat için kalbi halk mefhumundan arıtmak, dar ve karanlık bir yerde Hakk'a ibadet kastıyla oturup zikir ve fikirle meşgul olmaktır. Derviş, halvette abdestli bulunur, tevhide devam eder, Allah'tan başka zihni meşgul eden ne varsa, hepsini hatırdan, gönülden çıkarır ve şeyhin kalbine dönük murakabede bulunur. (İAT, s. 436-437-438)

ḫān meclisinde oturmak: (9v6) Allah'ın verdiği tüm nimetlerden yararlanmak demek olan deyim, kulun maddî nimetlerin yanı sıra manevi nimetlerden de yararlanması anlamında kullanılmıştır.

ḫān üstine ḫān döşemek: (10r4) Sofra üstüne sofra kurmak, nimetlerinden yararlandırmak demektir. Bu, Allah'ın isimlerinden Rahmân, Rahîm, Vehhâb, Kerîm, Latîf, Muğnî, Birr, Mukît, Şekûr, Fettâh ve özellikle Rezzâk isminin bir gereğidir. "Rezzâk, varlıkların bekaları için, ihtiyaçlarını onlara ulaştıran, gıdaları yaratıp lütfeden demektir. Bu geniş anlamıyla rızık verme, ruhların ve bedenin gıdası şeklinde gerçekleşir." (AİSM, s. 65)

hevāsetüŋ kökin kesmek: (200r6) Kökünü kesmek, bir şeyin kaynağını yok etmek, bir şeyi kökten temizlemek demektir. Deyimin anlamı nefsin arzularını kaynağından kesinkes ortadan kaldırmak olduğudan, derviş zevk düşkünü güdülerinden kutulmak için yıllarını verir. Bu süreçte onu gözetleyen ve her an ona mukayyet olan mürşidinin yardımıyla nefsini dönüştürmeye çalışır.

ḫıdmet ḳapusı: (200v2) Hizmet edilen kapıdır. Müridin, şeyhin cemaatine resmen kabul edilmeden önce genellikle üç yıl hizmette bulunması gerekliydi. Bunun bir yılı halka hizmet, bir yılı Hakk'a hizmet, bir yılı da kendi kalbini müşahede içindi. Mürit üç yıllık hizmetini tamamladıktan sonra hırka giymeye hak kazanırdı. Sonraki aşamada hırkayla zikre başlatılır, sohbetle hizmete, ve sonra da eğitime alınırdı. (İMB, s. 118-119)

ḫırḳa-pūş eylemek: (191v5) Hırka, dervişlerin giydiği elbisedir. Hırka-puş eylemek; hırka giyen olmak yani derviş olmak demektir. Kişinin dergâhta mürşidinden ilahi aşkı öğrenmesi ve Allah aşkına bürünüp dervişliği yaşamasıdır.

ḫırḳayıla tāc yol varmamak: (193r7) Arapça bez parçası anlamına gelen hırka, dervişlerin giydikleri önü açık, yakasız, kollu, genişçe ve topuklara kadar uzun üst elbisesidir. Tâc ise, saltanat simgesi olarak padişahların başa giydikleri mücevherlerle bezenmiş değerli

başlık olup aynı zamanda tarikat şeyhlerinin ruhanî saltanat ve manevi devlet simgesi olarak giydikleri dövme yünden yapılmış başlık veya külahtır. (AG-2, s. 297; SU, s. 340) Hırka ve tâc tasavvufta maddî ve manevi makamları temsil etmektedir. Dervişler, manevi ilerlemeye paralel olarak rengi ve şekli değişen tâc ve hırka sahibi olabiliyorlardı. Gerçek sufiler, hırka ve tâca gereğinden fazla anlam yüklenmemesi konusunda uyarılarda bulunmuşlardır. Çünkü giydiği hırka içinde hakirliğini ve yokluğunu idrak edip tevazuyu yaşaması gereken kişi manevi makam hırsına bürünebilirdi. Bu yüzden ilerleme hırka ve tâc ile değil, ahlak olgunluğuna erişip kalp makamını elde etmekle mümkündür.

ḥırṣ evinden ṭaşra çıḳmak: (106r2) Hırslarının esâretinden kurtulmak demektir. Hırslar kişiye daima nefsine uymayı, malları, mülkleri ve makamları elde bulundurmayı telkin eder. Bu yüzden mala karşı istek ve iştah büyüktür. Kişi, gerçekten yararlı olan dünya malının azlığını ve geçiciliğini bilmeli, Allah'ın kendisine kısmet ettiğinden daha fazlasına asla kavuşamayacağının farkına varıp sonu gelmez hırslarından kurtulmalı ve ilim yoluna yönelmelidir.

ḥicāb açmak: (113r1, 155r2) Hicap "utanma, sıkılma; perde, örtü, engel" anlamlarına gelir. Tasavvufta hicap, hakikate ulaşmaya ve Allah'ı görmeye engel olan her şey için kullanılan bir terimdir. Hicap açmak, Allah'a giden yolu kapatan perdelerin kaldırılması ve kalp gözünün açılması anlamında kullanılır. Bu perdeler zulmanî ve nuranî olmak üzere ikiye ayrılır. Tasavvuf ehli zulmanî hicapları dörde ayırmışlardır: "bu dünya, nefs, halk ve şeytan." (CHT-3, s.284) Allah'ın cemâlini seyretmek ancak ölümle mümkün olduğundan, bir mümin, ahirette buna kavuşacağı gibi bu dünyada nefsini öldürerek de buna kavuşma imkânına sahiptir.

ḥicāb olduŋ sen saŋa: (106r1) Nefs engelini aşamayan kişinin kendi kendini perdelemesi anlamında kullanılmıştır. Câsiye suresi 23. ayette "Hevâ ve hevesini tanrı edinen ve Allah'ın kendi katındaki bir bilgiye göre saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünün üstüne de perde çektiği kimseyi gördün mü?..." denilmiştir. Buna göre insan ile Allah arasında nefs bir perdedir. Nefsinin arzu ve isteklerine uyan kişi Allah'tan uzaklaşmıştır.

ḥicābı yıḳmak: (105v6, 106r2) "Perde, örtü, engel" anlamındaki hicap, kişi ile Allah arasında yükselen bir set olarak düşünülmüştür. Bu set çok güçlüdür ve bu seddi nefsin varlığı yükseltmiştir. Kişi bu seddi uzun süren riyâzet ve mücahede dönemi sonucu Allah'ın ahlakıyla ahlaklanarak aşabilecektir.

ḥicābı yırtamamak: (25r3) Mahcup kalmak demektir. Örtüler arkasında kalmak, nefsinin kontrolünde olarak varlığını aşamamak anlamında kullanılmıştır. Deyimde ömrünü boşa geçirip kulluk görevini hakkıyla yerine getiremeyenler ve Allah'ın ahlakıyla ahlaklanamayanlar hicabı yırtamamışlar olarak (mahcup) nitelenmiştir.

ḥicābın gidermek: (143r3) Kişinin Allah'a yaklaşmasını engelleyen örtüyü kaldırması anlamındadır. Beyitte aydınlanmış bir kişinin suskunluğu, halka uzak olup tasavvuf esaslarını ve ilahi aşk durumlarını çevresindekilere anlatmaması Allah'la arasındaki bir hicap olarak nitelendirilmiştir.

ḥikmet südin emmek: (141r5) Sözlükte "Felsefe, adalet, ilim, hilm, peygamberlik, Kur'ân-ı Kerîm, İncîl, veciz söz" (EC, s. 276) anlamlarına gelen hikmet sözcüğünün tasavvufta "varlıkların en yücesini bilgilerin en üstünüyle bilme; Allah'ın kulun kalbine koyduğu eşyanın hakikatiyle ilgili kalbî ilim; Allah'ın her şeyi yaratmadaki gizli amacı; akıl erdirilemeyen gizli sebepler, tasavvufî şiirler" gibi çeşitli anlamları vardır. Deyimin, kulun hikmet sahiplerinden ışık saçan, özlü ve hakikatli bilgileri elde etmesi; tasavvufun hikmet dolu şiirlerini, sözlerini özümsemesi gibi anlamlarının yanında, kalbin kalbi saflaştıran ilahi bilgileri en temiz hâliyle karşılaması şeklinde anlamı da mevcuttur.

himmet almak: (174r6) Allah'ın yardımına sahip olarak kalbi Allah'a bağlamaktır. Allah, fâniye rağbet etmeyip kendisine yönelen kulunun bu davranışını boşa çıkarmaz ve ona yardım eder. Himmet alan kişiler, yaşamlarını güzel amellerle doldururlar, her durumda ibadetlerini yerine getirirler ve ilahi sıfatlarla bezenirler.

ırmaḳ olup aḳmak: (128v6) Bilindiği gibi ırmaklar, denize doğru akarlar. Tasavvufta ırmak, vahdet denizine doğru giden yoldaki kişiler özellikle mürşid-i kâmiller için kullanılmaktadır. Irmaklar yağmur damlalarını nasıl denize ulaştırıyorlarsa, mürşid-i kâmiller de bir damla niteliğinde olan kişileri vahdete ulaştırmaya çalışırlar. Bu süreçte damla (derviş), ırmakla (mürşit) birleşmeyi ve ırmakla birlikte denize kavuşmayı (vahdet) öğrenir. Deyim, şairin dervişlikten (damla iken) mürşid-i kâmil (ırmak) seviyesine yükseldiğini ve bu vahdet yolculuğunda yeni talipleri (damlalar) de yanına katarak vuslata doğru yol aldıklarını anlatmaktadır.

ırmaḳ gibi çaġlamak: (128v7) Irmakların çağlaması mevsimsel olarak ilkbahar aylarına denk gelir. Bu yeni bir hayat bulma zamanıdır. Derviş için ilahi aşk ilkbaharın getirdiklerine benzer ve onun için yeni ve ölümsüz bir hayatı simgeler. Deyim, vahdet yolunda ilahi aşkın coşkun hâllerini yaşamak, vecd hâlinde olarak değişen ruh hâllerinde bulunmak anlamlarında kullanılmıştır.

ırmaḳları seyr ėtmek: (153v4) Seyr sözcüğü, salikin kesret âleminden vahdet âlemine doğru yaptığı yolculuğu simgelemektedir. Deyim, kişinin bir mürşidin himmetiyle seyr ü sülûka girip yol almasıdır ki bu sonunda Allah'a ulaşacak olan âşığın çileli ve uzun yolculuğudur.

ʿışḳ baḥrīsi olmak: (121v4) bk. **baḥrī olmak.**

ʿışḳ bozmak: (85r5) Deyim, ilahi aşk ikliminden uzaklaşmak, aşk yolunun zorluklarına katlanamayarak bu yoldan geri dönmek anlamının yanında gönüller yıkmak anlamına da gelmektedir.

ʿışḳ çengine düşmek: (197v2) Çeng, pençe demektir. Pençenin özelliği güçlü, yaralayıcı, kan akıtıcı hatta öldürücü olmasıdır. Metinde aşk, pençeleri olan bir arslan, âşık da onun karşısında âciz olandır. Deyim, dervişin ilahi aşkın eline düşmesi, Allah'a duyduğu aşktan dolayı tam bir teslimiyet göstermesi, aşkı için nefsini ve benliğini kurban vermesi anlamındadır.

ʿışḳ deŋizine ṭalmak: (132r4, 168v5, 202r5) Aşk, içinde hakikat cevherlerini barındıran uçsuz bucaksız bir denizdir. İlahi aşk denizine dalmak için dünyaya ve nefse ait her şeyden soyunmuş olmak, oraya karışıp orada yok olmayı göze almak gerekmektedir. Deyim, kişinin her şeyden vazgeçip ilahi aşkın sınırsızlığına kendini bırakması anlamındadır.

ʿışḳ duzaġına düşmek: (136r2) Duzak sözcüğü "tuzak, kapan, fak" demek olup birini veya bir şeyleri elde etmek için kurulan düzendir. Aşk hâlleri deyimde olduğu gibi kimi zaman av hadisesiyle benzerlik kurularak anlatılmaktadır. Av hadiselerinde şahin, doğan gibi eğitilmiş kuşlardan yararlanıldığı gibi ilahi aşkta da bu kuşların yerini mürşid-i kâmiller almaktadır. Âşık, asıl vatanına özlem duyan bir kuş gibidir ve özgürlüğü ilahi aşkın tutsaklığında bulur. Bu yüzden kesrette daha fazla kalmak istemez ve gönüllü olarak ilahi aşkın tuzağına düşer.

ʿışḳ düzmek: (85r5) İlahi aşk ikliminde olmak, ilahi aşkı yaşamak anlamının yanında ilahi aşkı öğretmek ve gönüller yapmak anlamı da vardır.

ʿışḳ elinden vücūdı iki bükülmek: (200v5) Aşkın ıstırap kılıcı âşıkların vücutlarını ya parça parça eder ya da onu iki büklüm bırakır. Deyim, şeyhinden ilahi aşkı öğrenen dervişin, aşkın yakıcı, hükmedici, terbiye edici etkileriyle şekillenip olgunlaşması anlamında kullanılmıştır. Bu aynı zamanda, hedeflenen mükemmelliğe (insan-ı kâmil) ulaşmak, Allah'ın sıfatlarını yansıtıp vahdete ermek için "yaşamak, olmak ve bulmak" deneyimlerinden geçmesi gereken kişinin yaşamak ve olmak aşamasındaki durumudur.

ʿışḳ etegin ṭutmaḳ: (59r5, 72r6, 93r1) Saliki hedefe götürecek olan ilahi aşktır. Bu yüzden salik, Allah aşkına sıkı sıkıya yapışır ve ondan kopmamak için Allah'a tam bir teslimiyet gösterir. Bu bağlamda deyim, derviş olup ilahi aşkı yaşamak, ilahi aşkla olgunlaşıp hakikate ulaşmak anlamına gelmektedir.

ʿışḳ evine girmek: (57r3) Işk eviyle kastedilen hem dergâh, hem de Allah'ın tecelligahı olan gönüldür. Işk evine girip onu talep eden de dervіştir. Deyim, bir dergâhtan içeri girmek, bir mürşide bağlanarak ilahi aşkı yaşayanlar arasına katılmak anlamının yanı sıra kalpler kazanmak, gönüller fethetmek anlamlarına da gelmektedir.

ʿışḳ göllerine ṭalmak: (178r6) İlahi aşka düşmek ve bu aşkın yoğunluğuna kendini bırakmak anlamının yanında ilmin, feyzin, ilahi nurun bol olduğu yer olan dergâhlara giderek oradan ilim, feyz ve aşk bilgilerini alarak donanım sahibi bir derviş olmak anlamı da vardır.

ʿışḳ ilinüŋ ḫaberin dėmek: (156v1) İl sözcüğü memleket, ülke anlamındadır. Metinde ilahi aşk, kapısı daima herkese açık olan bir ülkeye benzetilmiştir. Bu ülke aynı zamanda gönül ülkesidir ve bu ülkenin sultanı da Allah'tır. Deyim, insanlara ilahi aşktan haber vererek onlara sevgi ve muhabbet aşılamak, onları tasavvufa alıştırmak anlamına gelmektedir. Ayrıca deyimin "sırrın kıymetini bilen taliplere ilahi aşkın sırlarından bahsetmek" anlamı da vardır.

ʿışḳ ḳadeḥinden içmek: (67r3, 74v6) İlahi aşkı tatmak, Allah aşkına düşüp kalpte aşkın her türlü hazzını vecd hâlinde yaşamak demektir. Aşk kadehi her zaman için dolu ve kendinden geçiricidir. Âşık, bu kadehi eline aldığında aşkın nimetlerini aynı zamanda aşkın getireceği bela ve dertleri de baştan kabul eder.

ʿışḳ ḳılıcın ḳuşanmak: (84v3) Bir tarikata kabul edilip şeyhten ilahi aşk derslerini öğrenmek demektir. Dervişin uzun ve tehlikeli manevi yolculuğunda en büyük silahı Allah'a duyduğu aşktır. Önündeki engelleri aşmak için aşkının da tıpkı keskin bir kılıç gibi bilenmiş ve güçlü olması gerekir.

ʿışḳ kitābın oḳumak: (70v5, 78v1, 119r5) Tasavvufta aşk, dervişin talebe olup öğrenmesi gereken bir ilim, bir fen, bir kitap olarak da düşünülür. Metinde deyim "İlahi aşka düşmek ve aşkı bizzat yaşamak, bilmek manasındadır. Yine bir şeyi veya bir konuyu kaynağından en doğru bir biçimde öğrenmek anlamına gelen deyim, beyitte aşkı kaynağından öğrenmek anlamında kullanılmıştır. Deyimde kitap, kaynak olarak Kur'ân ve sünnetin, tasavvufî olarak Kur'ân ve sünnet ile birlikte dergâhın sembolüdür." (HHC, s. 150)

ʿışḳ ḳuşaġın ḳuşanmak: (147v4) Kuşanmak; "yeltenmek, meyletmek, yapmaya girişmek" demektir. Kuşak kuşanmak ise "bir işe soyunmak, bir işe başlamak" anlamındadır. Deyim beyitte, "ilahi aşka başlamak, her şeyi geride bırakarak Allah'a yönelmek" anlamlarında kullanılmıştır. Bu, aynı zamanda derviş olmak, sülûka başlamak demektir.

ʿışḳ mevcine ġarḳ olmak: (159v5) Mevc, "dalga" demektir. Mevc aynı zamanda sabit kalmamayı, sürekli dalgalanmayı, hareket etmeyi anlatan bir sözcük olup sürükleyicidir ve her şekle girebilir. Onun yeri uçsuz bucaksız denizlerdir. Bu bağlamda deyim, Allah'a duyulan aşkın büyüklüğü içinde sürekli değişen aşk hâllerine maruz kalma, yine ilahi aşkın bir sonucu olarak Allah'ın sürekli değişen ve asla tekrarı olmayan tecelli dalgaları altında kalbin şekilden şekile girmesi anlamlarına gelmektedir.

ʿışḳ nefesin urıgelmek: (128r2) Nefes sözlükte "soluk; fısıltı; bolluk, genişlik; bir nefeslik zaman, an; Alevi – Bektaşi şiirleri" gibi çeşitli anlamlara gelmektedir. Tasavvufta nefes "Allah'ın kötülükleri söndürmek için kalp ateşine gönderdiği bir ruh; gayb esintileriyle kalplerin rahatlaması" (KA, s. 557); "velîlerin söz, ses ve soluklarıyla muhatapları üzerinde meydana getirdikleri derin tesir" (SU, s. 273) gibi anlamlarda kullanılır. Işk nefesi, beyitte ene'l-hak ile birlikte kullanılmıştır. Bunun sebebi kişinin vahdet hâlinde olup kendini Allah'ta yok etmişliğini ve ilahi isimler için mazhar yeri olduğunu göstermek içindir. Bu bağlamda deyim, ilahi aşkın bir sonucu olarak ene'l-hakk'ı yaşamak, sırlarla sonsuz genişlik ve ferahlıkta dalgalanmak demektir.

ʿışḳ odına girmek: (107r3) Tasavvufta aşk yakıcılığı ve ışığı dolayısıyla ateşe benzetilir. Yürekte yanan bu ateş vücudu cehennem alanına döndürür. Bu ateş aynı zamanda ışıktır, kişiyi kurtuluşa götüren nurdur. Aşk ateşine girmek, kurtuluşa ermek için tasavvuf yoluna girmek, bu yolda ilahi aşkı öğrenip yaşamak ve olgunlaşmak demektir.

ʿışḳ odına yanmak: (136v2, 152v7, 162v3) İlahi aşk ateşiyle yanıp tutuşmak ve nihayetinde kemale ermek demektir. "İnsan, bir buz parçası gibi ocağın üzerindeki bir çaydanlığa konacaktır; böylece eriyecek, ısınacak, kaynayacak, sonunda da duman olup buharlaşarak, ilahi aşk ateşine mümkün olduğunca yaklaşacaktır. Bu aşk, maşuktan başka her şeyi yakan bir alevdir. Tıpkı şevkin Allah'ın ateşi olması gibi; o ateşi Allah, kalplerinde yer işgal eden her şeyi yakıp yok etsin diye dostlarının kalbinde tutuşturur." (İMB, s. 150)

ʿışḳ odınuŋ tütüninden beŋzi ṣararmak: (171r6, 177v4) Aşk en güçlü ateştir, bu yüzden yakıcı ve son derece acı vericidir. "Allah'ın celâlini olduğu kadar cemâlini de açıkça gösteren bu aşkla yanıp tutuşan mutasavvıflar, aynı anda hem cezbedici ve korkutucu hem de öldürücü ve diriltici olduğu için aşkı, maşuktan başka her şeyi yakıp yok eden bir alev gibi görmüşlerdir." (İMB, s. 311) Bu yüzden sufiler olgunlaşmak için özlem içinde ilahi aşk ateşiyle yanıp tutuşurlar ve kalpleri de tıpkı ateşini dışarıya vermeyen bir fırın gibidir. Deyimde geçen benzin sararması, yüzün renginin solması demek olup tamamen olgunluk belirtisidir. Deyim, dervişin ilahi aşkın şevki ve yoğunluğuyla değişen duygular içinde olması sonucu uzun vadede yıpranması, yüzünün renginin solması anlamındadır.

ʿışḳ şerbetin içmek: (59r1) bk. **şerbet içmek (1).**

ʿışḳ şarābın içmek: (56v5, 70r1, 124v3, 165r5) bk. **şarāb içmek.**

ʿışḳ şarābından ḳadeḥi ṭoldurmak: (193r4) Tasavvufta kadeh; manevi hâl, cezbe, ruhî zevk, ruhsal taşkınlık, vecd anlamlarına gelir. Deyimin mürşid-i kâmil elinden ilahi aşkı öğrenip vecde gelmek anlamının yanı sıra, kalbin kadehe olan benzerliğinden hareketle, kalpte ilahi aşkı yaşamak, mürşid-i kâmil yoluyla ilahi feyzin kalbe akıtılması, kalbin ilim ve feyizle doldurulması anlamları da vardır.

ʿışḳ şarābını datmak: (180r2) İlahi aşkla şarabın benzerliği her ikisinin de aklı baştan alıp sarhoşluk hâlini yaşatmasından dolayıdır. Aşk şarabını tatmak demek, ilahi aşka kavuşmak

demek olup bu normal şaraptan farklı olarak süreklilik arz eder. İlahi aşk şarabını bir kez tadan hiç ayılmaz ve sürekli olarak aşkın coşkun hâllerini yaşayıp ebedî olur.

ʿışḳ şerbetin ṣunmak: (95r2) Şerbet; ilahi aşk, feyz, mahabbet demek olup tâlibin kalbini tedavi edici, şevk ve cezbe verici niteliktedir. Mürşidin tâlibe ilahi aşkı öğretip onu derviş yapması ve onun kalbine ilahi nuru akıtmasıdır.

ʿışḳ tozı gözlerine oturmak: (40r2) Aşkın tozla ilişkisi, aşkın da toz gibi dünyayı görmeyi engellemesinden dolayıdır. Âşığın gözü, aşk tozuyla bulanmış ve dünyaya kapanmıştır. Dünyaya kapanan göz Allah'a açılan gözdür. Bu göz, aynı zamanda tüm evreni aşkla gören gözdür.

ʿışḳa göŋül vėrmek: (89r2, 121v4) Gönül vermek; âşık olmak, gönlünü kaptırmak demektir. Söz konusu ilahi aşk olduğu için Allah aşkına düşmek ve O'na özlem duymak anlamındadır. Allah'a gönül veren insanlar, Allah'ın evrendeki tüm yansımaları olan insanları, bitkileri, hayvanları kısaca her alanda her şeyi severler.

ʿışḳa ṣaf bağlamak: (177v2) Saf bağlamak, özellikle namaz için sıralanmak, yan yana dizilmek anlamının yanında aynı düşüncedeki insanlar arasına katılmak anlamı da taşır. Aşk safının bağlandığı yer dergâhtır. Bu çerçevede deyim, ilahi aşkı yaşayanlar arasına katılmak, Allah'a gönül vermek ve her anını Allah'la geçirmek demektir.

ʿışḳa yesīr olmak: (85r6, 122r2) Aşka esir olmak, ilahi aşka çok iyi bağlanmak, tam bir teslimiyet hâlinde aşkı yaşamak demektir. Tasavvufta âşık, aşkın tamamen elinde olup aşk kafesinin içindeki bir bülbül, aşkının götürdüğü her yere giden bir esir gibidir. Bir sufi ilahi aşkın elinde kendi tutsaklığını şu şeklide anlatmıştır: "Ben aşkın elinde dağarcıktaki (torbadaki) kediyim. Bir soluk yukarı çıkmaktayım, bir soluk aşağı düşmede." (İMB, s. 311)

ʿışḳdan daʿvā ḳılmak: (57r3, 154v5) Deyimde geçen davâ sözcüğü "doğruluğuna inanılıp gerçekleşmesine uğraşılan görüş, ülkü, ideal" anlamındadır. Deyim, hakikate giden yolda ilahi aşkı kendine dava edinmek, bu çerçevede ilahi aşkı yaşamak ve yaşatmak demektir. Damlaları toplayan birer ırmak olarak görülen hakikat erenleri, vahdete doğru akarken çağlamak zorunda olup ilahi aşkın başkaları tarafından öğrenilmesi ve yaşanmasını sağlamakla yükümlüdürler.

ʿışḳdan elif oḳumak: (59r5) Elif, Arap alfabesinin ilk harfidir ve bünyesinde birçok anlamı barındırır. Ebced hesabına göre sayısal değeri bir (1) olan elif, öncelikle Cenabıhakk'ın zatının, mutlak tekliği ve birliğinin sembolüdür. Böylelikle her şeyde olduğu gibi ilahi aşkta da ilk yapılacak iş, Allah'a iman etmek ve O'nu birlemektir. Elif, tüm harfleri birleştirdiği gibi sevgi ve aşk da yaratılanları birbirleriyle ve yaratıcısıyla birleştirir. Elif, aynı zamanda ilmin başlangıcı olup ilmi ve nasiplenmeyi simgeler. Buradan yola çıktığımızda deyim, ilahi aşktan nasiplenmek, Allah aşkını yaşamak anlamına gelmektedir.

ʿışḳdan naṣīb ṣolınmak: (111v2) Aşk, yaşam kaynağı nefes olarak düşünülmüştür. Âşık da yaşamak ve ebedî hayat bulmak için onu soluyan kişidir. Deyim, ilahi aşktan nasibini alarak ebedî hayat bulmak anlamındadır.

ʿışḳdan sebaḳ oḳımak: (103r4, 103r6) "Aşk dersini okumak anlamına gelen deyim, tasavvufi olarak, ilahi aşkı bir şeyhin kontrolünde öğrenmek ve yaşamak demektir. Ayrıca derviş için ders, Allah'ı gece gündüz zikretmektir. Bu dersler şeyh tarafından verilir ve zamanla dervişin dersleri (virdi) arttırılır. Âdeta sınıf atlayan derviş, böylece görünmeyen ancak yaşanılıp hissedilen aşk kitabını (dersini) okur. Bununla birlikte zahiren görünen (vird) zikir dersinden ziyade, asıl ders gönlün aşk ile dolması ve onun yaşanmasıdır." (HHC, s. 151)

ʿışḳı ṭuraḳ ėdinmek: (103r2) Tasavvufta aşk, elde etmek için uğruna nefsin ve iki cihânın feda edildiği, asla terk edilmeyecek manevi bir yurt olarak düşünülmüştür. Deyim, ilahi aşk yurduna yerleşen dervişin, burada kalıcı olması ve burada yaşayarak sultanına (Allah) kavuşması anlamındadır.

ʿışḳınuŋ gözgüsi kendüde göstermek: (176v2) Tasavvufta "kâmil velî, başkalarının niteliklerini yine kendilerine yansıtan lekesiz bir aynadan ibârettir." (İMB, s. 68) Tüm evren, Allah'ın tecelli ettiği bir aynadır. Tasavvufa göre ilahi aşkı tadan ve ilahi sıfatlarla bezenen kâmil kullar, Allah tarafından birer ayna yapılacak ve Allah kendi güzelliğini onlarda seyredecektir. "Allah, kendisine yaratılışın anlamını ve hikmetini soran bir sufiye, 'Seni yaratmamın hikmeti, senin ruhunun aynasında kendimi temaşa etmek, gönlünde ise sevgimi görmektir.' cevabını vermiştir." (İMB, s. 313)

ʿışḳuŋ odına düşmek: (153v5) İlahi aşk ateşine düşmek, Allah aşkıyla yanıp yakılmak demektir. Bu aynı zamanda derviş olmak, ilahi aşkı yaşayarak olgunlaşmak demektir.

ʿışḳuŋ şehrine üç yüz deŋiz geçmek: (147v5) Aşk şehri, vahdet-i zatın tevhit edilmesiyle, yani birlenmesiyle tahakkuk edecek olan ahadiyet makamıdır. Başka bir ifadeyle Hakk'ın kesretini de vahdetini de içine alan hakikatidir. Bu hakikat insan-ı kâmile emanet edilmiş olduğundan, aşk şehri, insanî hakikatten başka bir şey değildir. Şehir dört ana duvarla çevrildiğine göre, ahadiyet şehrinin de dört ana duvarı (anasır-ı erbaa) vardır: Şeriat, tarikat, marifet ve hakikat…

Bu dört duvarlı şehre ulaşmak için üç yüz denizden geçmek gerekir: İlme'l-yakîn, ayne'l-yakîn, Hakke'l-yakîn. Her üç yakîn makamında da (mecâzen ve faraza) iç içe girmiş yüzer (yani pek çok) mertebe vardır. Bu yüzer mertebe için, geçilmesi gereken "ilahi esma" da denilebilir. Yüz, rakamı esma-yı ilahiyyenin tamamlanmış hâlidir. Böylece üç yüz denizden geçmek, üç yakîn mertebesinden veya başka bir ifadeyle üç tevhit mertebesinden (tevhîd-i esma, tevhîd-i ef'âl, tevhîd-i sıfat) geçmek anlamına da gelecektir. Bu makamların ötesinde "aşk şehri", yani, zat tevhidinin tahakkuk ettiği "ahadiyet" makamı vardır. (MT-4, s. 743)

iki cihān keşf olmak: (183r5) İki cihan kapılarının açılması, iki cihanın aydınlanması demektir. Keşf sözcüğü, "tanıma, anlama; ortaya çıkma, açığa çıkarma" anlamlarına gelmektedir. Kapıların açılması ve keşf, marifet ve hakikate erişmekle mümkündür. Bu mertebedeki insan, tecellinin zahir ve bâtın şeklindeki iki boyutuna birden sahip olur. Zahir boyutuyla görünen âlemde Hakk'ın isim ve sıfatlarını görüp algılayabilir; bâtın boyutuyla da gayb âlemine ait hususları kalp gözüyle görüp idrak edebilir ve Allah'tan kulun kalbine doğan bilgilerle mana âleminin sırlarına vakıf olabilir.

iki cihāndan fāriḳ (fāriġ) olmak: (101v3, 104v4) İki cihandan vazgeçmek, dünya ve ahireti gerçek amaç için birer engel olarak görmek demektir. Dikkatin Allah'tan başka yönelebileceği hiçbir şey kalmamasıdır. Rabia'nın "İlahi! Kısmetim olmak üzere dünyadan bana her neyi tahsis etmiş isen onları düşmanlarına, ahiretten her neyi tahsis etmiş isen onu dostlarına ver. Zira bize sen kâfisin." duası ile Bağdatlı mutasavvıf Şibli'nin "Dünyayı da ahireti de emrime amade kıl, ta ki dünyayı bir lokma yapıp bir köpeğin ağzına atayım, ahireti de bir lokma hâline getirip bir Yahudi'nin ağzına koyayım. Zira her ikisi de maksut (amaç) için hicaptır (engeldir)!" (İMB, s. 58) sözü ilahi aşktan başka hiçbir düşünce veya aşka yer olmadığını, aşk yolunda dünya, cennet ve cehennemin düşünülmemesini anlatmaktadır. krş. bk. **dünye āḫiret elden ḳoymak, dünye āḫiret ḳovmak.**

ʿilmüŋ var ʿamelüŋ yoḳ: (151r1) Kişinin ilme sahip olması; fakat ilmiyle amel etmemesidir. "Kula ilimle birlikte amel gerekir. Aksi takdirde yaptıkları boşa gider. İlim

ağaç, ibadet onun meyvesi durumundadır. Ağacın yüceliği aslîdir; fakat fayda, onun meyvesiyle gerçekleşir. O hâlde kulun her ikisinden nasibi olması gerekir." (MTTS, s. 434) "İlim sahibi olup da amel sahibi olmayan kişi şehvet denizine dalmış, günah yığınları arasında boğulmuş kişidir. Bu bilgin, bir yönden ruhunu cennet nimetlerinin tadını alarak doldururken, bir yandan ruhunu etkileyecek çok kötü sonuçlu işlere dalarak aynı nimetlenen ruhu azap içinde bırakmaktadır." (İAT, s. 223)

īmān ḳuşaġın berk ḳuşanmak: (77r4) Kuşak kuşanmak "bir işe girişmek, bir şeylere başlamak" anlamına gelen bir deyimdir. Bir bütün olarak deyim, Allah'ın dinine sıkı sıkıya bağlanma, Allah'tan başka her şeye yüz çevirip kesin olarak O'na yönelme anlamına gelmektedir. Allah'a iman etme ve kulluk, dervişin yaşamdaki tek amacıdır ve onun gönül aydınlığını sağlar. İman kuşağı, dervişin hayatı boyunca asla çıkarmayacağı hatta gevşetmeyeceği bir kuşaktır.

ḳaddü yere inmek: (62r6) Kad "boy" demektir. Kaddin yere inmesi, "boynun devrilmesi, bedenin toprağa düşmesi" anlamındadır ve kişinin ölümünü anlatır. Toprak, sufinin dilinde alçakgönüllülüğü de temsil eden bir cevherdir. Deyimle verilmek istenen mesaj, eninde sonunda yıkılacak ve toprağa karışacak bir bedene sahip olan insanın, kendi cahilliğinin dışında kendine atfedecek bir niteliğinin olmaması, bu yüzden kibirlenmeye ve kendini diğer insanlardan üstün görmeye hiçbir hakkının bulunmamasıdır. Bir sufi, vücudunun ödünç olduğunun farkındadır. Üstelik bu vücuttayken kazanacağı ilim ve güzel ahlak gibi sıfatların bile Allah'ın kuluna bahşettiği, gerçekte Allah'a ait sıfatlar olduklarının bilincindedir.

ḳadeḥ ṣunmak: (93r2, 130v3, 145r6, 173v1, 191v3) "Kadehten murâd, mürşidin tâlibe telkin ettiği esmadır. Yahut dehânından maarif-i ilahiyye ile sudûr eden kelimâttır ki salik dinledikçe ol kelimâtın zevkiyle mest ve lâ-ya'kil olur." (SMI, s. 882) Bir başka tanıma göre kadeh, "manevi hâl, cezbe, ruhî zevk, ruhsal taşkınlık, vecd" (SU, s. 201; EC, s. 335) anlamına gelir. İlk tanıma göre kadeh sunmak, "mürşidin tâlibe Allah'ın isimlerini aktarması yahut ilahi sözlerle onu mest etmesi"dir. İkinci tanıma göre "dervişi cezbelendirmek, ona ruhsal taşkınlık vermek, onu manevi hâller içine sokmak" demektir ki bu, Allah'ın cemâlinin kalbe tecelli etmesi sonucu dervişin beşerî varlığından sıyrılıp kendini bilemeyecek duruma gelmesidir.

ḳafeṣden ḳuş uçmak: (207v5) İnsan ruhu bir kuşa, beden de onu çevreleyen bir kafese benzetilmiştir. Deyim, ruhun bedenden çıkması, kişinin ölmesi anlamındadır. “Ruh bedende yabancı gibidir; yönü aslına ve kaynağına dönüktür.” (MTTS, s. 827)

ḳāim olmak: (22v6) “Ayakta durmak, dimdik olmak; varlığı sürüp gitmek, daim olmak” (MSL) anlamlarına gelmektedir. Tasavvufî olarak deyim, “şartlar ne olursa olsun ilahi aşk yolundan ayrılmamak ve istikametini değiştirmemek” anlamlarında kullanılmıştır.

ḳāl içinde ḳalmak: Lafta kalmak, sözün sınırlarının dışına çıkamamak demektir. “Bilgisini, duygusunu hâl hâline getiremeyen, gerçeğin, birliğin, zevkin yalnız lafıyla geçinen kişiye ‘kâlde kalmış’ denir.” (AG-2 s. 172)

ḳanāʿat dārında nefsi boġazından asmak: (99r5) Dâr, “darağacı” demek olup idam edilecek kişilerin asıldığı direktir. Azla yetinme duygusu olan kanaat, nefsin arzu ve isteklerini yok ettiğinden aynı zamanda nefs için bir darağacıdır. Kanaatkârlıkla hırslardan kurtulup nefsi dizginlemek anlamına gelmektedir.

ḳanatlanup ḳuş olmak: (161v1) Şeyhinden şeriat ve tasavvufu öğrendikten sonra memleketinden ayrılarak diyar diyar dolaşmak ve gittiği yerlerde tüm öğrendiklerini, şeriat ve tasavvufun esaslarını halka açıklamak anlamında kullanılmıştır. Dervişin ilahi aşkla manen yükselişini de tasvir etmektedir.

ḳapu açmak: (104v2, 121v2, 145r5) Kapı açmak “ilişki kurmak, engelleri kaldırmak, davet etmek” anlamlarına gelen bir deyimdir. Tasavvufta kapı, Allah’a açılan hizmet kapısıdır ve bu kapı çoğu zaman mürşit yardımıyla açılır. İnsanî çaba, arayanları sadece kapıya kadar getirir. Kapıya ulaşanlar, istedikleri kadar kapıyı çalabilirler. Kapıyı açıp açmayacağını ve bunun zamanını Allah belirler. Bu çerçevede deyim kulun Allah’la ilişki kurması neticesi Cenabıhakk’ın kulunun önündeki engelleri kaldırması ve ona peygamberî mirası sunmasıdır. İbn-i Arabî kapı açmayı ve kapının açılmasıyla olacakları şu şekilde açıklamıştır: “Gayesi olan yolcu inzivaya ve Allah ismi zikrine sıkı sıkı yapıştığında, kalbine yansıyan diğer düşünceleri boşalttığında, Efendisinin kapısının önünde hiçbir şeyi olmadan fakirlikle oturduğunda, Allah ona hediyeler bağışlayıp, Allah bilgisinden, ilahi sırlardan ve yüce ilimlerden bir şeyler verecektir.” (CHT-1, s. 20-21) krş. bk. **ḥaḳ ḳapusın açmak.**

ḳapu gözetmek: (12r4) Mütevazı olup Hak yoluna sahip çıkmak demektir.

ḳapu ḳomak: (12r4) Beyitteki anlamı nefsin kapısını bırakmak demektir. Çünkü nefsin kapısı fenalığa açılan bir kapıdır ve insanı felakete götürür.

ḳapuda ḳalmak: (64r6) Dışarıda kalmak, dâhil olmamak gibi anlamlara gelmektedir. Tarikata girip vahdet yolunda olan kişiler şeriatin dar kalıplarının dışına çıkarlar ve kabuğun içindeki özlerle ilgilenirler. Böylece kendilerinden şirkin her türlüsünü terk ederek, Allah'ın her yerde ve her şeyde olduğu şuuruna erişirler. "Mutasavvıf, her şeyi kendi bünyesinde içerdiğini hisseder; yalnızca kozmik bir bilinçliliği tecrübe etmez, aynı zamanda kendinden önce yaşamış olan herkesle ve hâlâ birlikte yaşadıklarıyla - Musa ve Firavun'la, Yûnus ve balıkla, Hallâc ve yargıcıyla- birlikte vahdeti tecrübe eder." (İMB, s. 300)

ḳapuda ṭurmak: (12r5) Dost ve dostluk kapısında bulunmak, hizmete hazır olmak, mütevazı olmak gibi çeşitli anlamları vardır. "Kapı, aynı zamanda öteki insanın iç dünyasının kapısıdır; herhangi bir kapı değil, insanın iç âlemine giden, insanla insanın paylaştıkları, paylaşmayı başarabildikleri yaşama giden yolun kapısıdır. Bu kapı ancak kullara açılır, kendini kul olarak görebilenlere, hizmet kapısının önünde kul olarak durabilenlere. Kapıda kalmış, kapıdan giriş yapmamıştır. Kapıda neyse öyle kalmış, başka biri olmaya kalkışmamıştır. Olanca saflığı ile kalmış, nice çilelerden, sevinçlerden, düşüncelerden, duygulardan geçip kapıda durmuştur. Kapıda beklemekte, başka bir yere gitmemektedir. Kapının önünden nice insan geçip gitmiş o ise orada kalmıştır. Ayrılmamış, başka bir yere gitmemiş, kalmayı seçmiştir. Kul olduğu için kapı tarafından etki altına alınmış, kapının gücü altında, kapının güç alanı içinde kalmıştır. Peki, neden içeri girilmiyor da, kapıda kalınıyor? İklimde yürüyen bütün yolcuların birbirlerinin içleri, dışlarından daha yakındır. Bundan dolayı dışarıda, kapıda kalarak içte olmayı seçmektedirler. İçleri önlerinde, dışları arkalarında kalmıştır. Kapıda kalarak içeridedirler." (DPSS, sy. 1/4)

ḳapusında ḳul olmak: (65r4, 161v6) Tasavvufta kapı sözcüğü "tekke, dergâh; hizmet ve zorluk kapısı" gibi anlamlara gelmektedir. Kul da Allah'a inanıp itaat eden, onun yolunda hizmet eden insandır. Deyim, kişinin kendi imanına, halkına ve Hakk'a hizmet edip olgunluğa yürümesi anlamındadır.

ḳara ṭaşa ṣu ḳoymak: (116v1) İçinde cevher taşımayan eğitimsiz insanı eğitmeye çalışmak demektir ki bu sonuç alınamayacak bir girişimdir. Burada "kara olmak ya da karanlık" taş için aslî bir durum olup bu taş, değerli bir nesneye mesela bir aynaya

dönüştürülemez veya parlatılamaz. Tasavvuf ehli, mana ehli olmanın zor ama doğuştan gelen bir cevherle mümkün olabileceğini düşünmüşlerdir. Yani bir insan "doğuştan sufi değilse, onun gerçek bir sufi olmasının olanaksız olduğunu çok iyi biliyorlardı: Bu murakkanın (sufilerin giydiği yamalı elbise) ezelde dikilmiş olması gerekti. Çünkü insan sufi mertebesine erişmek için ne kadar çaba sarf ederse etsin, hiçbir eşek gayret ve çabayla ata dönüşemezdi." (İMB, s. 39)

ḳarayı aġ üstine yazmak: (119r5, 201v3) bk. **aġ üstine ḳara dizmek.**

ḳardaşuŋı öldürmek: (154v4) Beyitte kardeş sözcüğü kişinin en yakınındaki "nefs" anlamındadır. Kardeşini öldürmek de kişinin nefsiyle mücadele ederek nefsini yenmesidir. Nefsin öldürülmesi şeytanlığın öldürülmesidir. Bu konuda Hz. Peygamber'in şu hadisi dayanak gösterilmiştir: "Sizden hiçbir kimse yoktur ki şeytanlardan biri ona arkadaş olmasın, buyurdu; ya sen yâ Resulallah dediler; evet buyurdu, ben de; fakat Allah bana yardım etti, o Müslüman oldu." (AG-1, s. 473)

ḳatrān ḳabına balı ḳoymamak: (45r4) İyi şeyleri kötü yerde ziyan etmemek demektir. Katran kabı; kişinin günahlarla kararmış, henüz temizlenip saf hâle getirilmemiş kalbidir. Baldan kasıt da öz olan şeyler, hakikatler, iyi huylar, feyiz, nur ve Hakk'a vuslattır. Safî hâle getirilmemiş olan bir kalpte her şey ziyan olup gider.

ḳatı ṭaşı mūm eylemek: (158v4) Katı taş, aşksız gönülleri; mum, aşkıyla yanarak varlığını tüketen ve etrafına ışık saçan gönülleri simgelemektedir. Kalp katılığı çekenlerin kalblerini yumuşatmak, aşksız gönüllere ilahi aşk vermek demektir. Deyimin, gerçekleşmesi mümkün olmayan şeyleri gerçekleşebilir kılmak anlamı da vardır.

kenʿān ārzū ḳılmak: (159r6) Yakup peygamberin memleketi olan Kenan, tasavvufta "kutsîler âlemi ve vuslat"ı temsil etmektedir. Kenan'a ulaşmak için uzun çileler çekmek, hatta bu çilelerin sonucunda Mısır'a sultan olmak da gerekmektedir. Deyim, ilahi aşkı yaşayan, bu yolda her türlü eziyet ve belaya katlanarak olgunlaşan dervişin, tasavvuftaki tüm mertebeleri bir bir aşması sonucu vahdeti istemesi, Allah'la vuslat için yanıp tutuşması anlamındadır.

kendözin bilmek: (84r4, 150v1, 151r5, 151r5, 181v4) Kendi özünü, hakikatini anlamak veya nefsini bilmek demektir. İlk olarak, Allah'ın kudretinin, hikmetinin ve yaratıcılığının karşısında kulun acziyetinin ve konumunun farkına varması, ikinci olarak kişinin kendine bir

varlık atfetmeyip Allah'ın ilminde olduğunun şuuruna varmasıdır. Kendini bilmek "Nefsini bilen Rabbini bilir." düsturuna göre Allah'ı bilmenin tek ve en önemli şartı durumundadır. Buna göre, kendini bilmek; kişinin yaratıcısını ve her şeyi, yani O'nun tüm yarattıklarını bilmeyi de kapsayan muazzam bir anlam derinliğine sahiptir ki tasavvufta insan hem Allah'ın isim ve sıfatlarının mazhar yeri hem de tüm evrenin özeti biçiminde olup evrenin küçük bir modelidir. bk. **nefsin bilmek.**

kendöziŋi görmek: (13v1, 179r5) Kendisini görmek; kendine bir varlık atfetmek, ben tahtına oturmak, benlik taslamak anlamlarına gelmektedir. Tevhit inancından uzaklık olarak nitelenen bu durum, bencilliği ve kibri de beraberinde getirir. Kendi gerçeğinin farkında olanlar kendilerine ve çevrelerine ait bir varlık görmezler. Tek ve gerçek varlık Allah'ın varlığıdır.

kendözin unutmak: (61r3) Kendine itibar etmemek, nefsinin arzu ve isteklerini göz ardı ederek her şeyiyle Allah'a yönelmek demektir. Bu durumdaki kişiler, kendi kıymetsizliklerinin bilincinde olup konumlarının değersizliğinin farkında olduklarından Hakk'a yakınlık mertebelerine çabucak ulaşıp vecd hâline gelirler.

kendözinden geçmek: (180v3) Tasavvuftaki "sekr" hâlini yaşamak demektir. "Kişinin insanî tüm sıfatlarını silerek kendi dışına çıkması, taptığının içinde tamamıyla yok olması ve böylece tasavvufî sarhoşluğu yaşamasıdır. Bunun sonucunda sevenin sıfatlarının yerine sevilenin sıfatlarının geçmesidir. Bu, âşığın sıfatlar düzeyinde dönüşümüdür." (İMB, s. 76)

kendözinden vāz gelmek: (66v2) Kendinden feragat etmek, kendini bırakmak, terk etmek demektir. Beyitte gerçeklerden haberdar olan kişinin maddî varlığından vazgeçerek ve nefsinin tüm arzu isteklerini terk ederek Allah yoluna girmesi anlamında kullanılmıştır.

kendözine ḳıymak: (31v2) Kendi kendine zarar vermek demektir. Kişinin nefsinin kötü vasıfları dolayısıyla hem bu dünyadada hem de öbür dünyada zarar görmesi anlamında kullanılmıştır.

kendözini indürmek: (197v5) Alçakgönüllü davranmak, haddini bilmek, kibre kapılmamak demektir. Allah dostlarının karşısında sınırlarını aşmamayı, onlara saygı ve ikramda kusur etmemeyi, onları el üstünde tutmayı anlatmak için kullanılmıştır.

kendözini ḳoymak: (177r1) Kendini bırakmak, terk etmek demektir. Fena makamına erişmek için kişinin maddî varlığından sıyrılması, nefsinin arzu ve isteklerini terk etmesi gerekir. Bu yolda perdelerin birer birer açılması sonucu vecd içinde yakîn gözüyle Allah'ı müşahede eden kişiler, kendileri de dâhil olmak üzere her nesnede Allah'ı görürler. krş. bk. **kendözini terk eylemek.**

kendözini terk eylemek: (180r5) bk. **kendözini ḳoymak.**

kendözini yavu ḳulmak: (188v6) Kendini kaybetmek demektir. Hakk'ı müşahede edip ilahi cemâli görenler kendilerini kaybetmiş, celâlinin heybeti altında silinmiş kişilerdir. Nefisleri arınmış olduğundan nefsin sınırlayıcı etkilerinden (arzu ve isteklerinden) kurtulmuşlardır.

kendözüŋden elüŋ yumak: (70r2) El yumak "el çekmek, vazgeçmek" demektir. Kişinin kendinden el çekmesi metinde "kişinin acziyetinin farkında olarak kendine ait bir iddiasının olmaması" ve "nefs engelini ortadan kaldırması" anlamlarına gelmektedir.

kendü gözi kendü yolına baḳmak: (50r1) Herkesin kendi yaşantısını kendisinin belirleyeceğini, bunun sonuçlarına da yine kendisinin katlanacağını anlatan bu söz, Hz. Allah'ın ayetlerinden alıntı yapılarak oluşturulmuştur. Kur'ân-ı Kerîm'in İsrâ suresi 7. ayetinde "Eğer iyilik ederseniz kendinize etmiş, kötülük ederseniz yine kendinize etmiş olursunuz" denilmekte, yine İsrâ suresi 13. ayette "Her insanın amelini (veya kaderini) boynuna bağladık (kendi çabasına bağlı kıldık)" denilmektedir.

kendüliginden geçmek: (56r3) Kendülik "mevcudiyet, varlık" demektir. Kendüliğinden geçmek; varlığını bırakmak, varlığına ait her şeyi terk etmek demektir ki bu noktada âşığın nefsini yenmesi ve onun vasıflarını dönüştürmesi yapacağı ilk ve en önemli iştir. Sufiler için bu dünya Allah'la vuslat için bir fırsattan ibarettir. Bu yüzden kişi, Hak Teâlâ'nın varlığı önünde ve mutlak vücudu yanında yok olmalıdır. Yani kişi varlığını O'nun varlığında sonlandırmalı ve vücudunu O'nun vücudunda mahvetmelidir. "Zira mahlukun varlığı Hakk'ın varlığı katındandır." (SMI, s. 1175)

kervān gidüp yüküŋ yabanda ḳalmak: (49v1) Zaman geçmek, fırsat kaçmak anlamlarına gelen bu deyim esasen dünya hayatını değerlendiremeyen kişiler için söylenmiştir. Çünkü

dünya ahiretin bir tarlasıdır ve kişi yalnız bu dünyada ibadet edebilir, manen ilerleyip ahiretini kazanabilir.

kevs̱er şarābını içmek: (84r3) Dünya hayatını değerlendirip Allah'a layıkıyla kulluk edenlerin öbür âlemde her türlü cennet nimetiyle ödüllendilmesi anlamındadır.

ḳıl gibi köpri (germek): (209r4, 209r5) Kıl gibi köprü ifadesi, ahirette cehennem üzerine kurulacak olan sırat köprüsü için kullanılan bir ifadedir. O köprü kıldan ince kılıçtan keskin olacak, müminler de yıldırım hızıyla üstünden geçeceklerdir. Deyim hem o köprüyü hatırlatmak hem de Allah'a giden yolun zorlu ve çok ince dengeler üzerine kurulu olduğunu vurgulamak için kullanılmıştır. krş. bk. **köprüsin ḳıldan ḳomak.**

kibr ü kīni yaḳmak: (129r1) Kibir; büyüklük taslama, böbürlenme, kendini herkesten üstün görme, burun büyüklüğüdür. Kin ise hazmedememekten doğan gizli düşmanlıktır ve kişinin kendi âcizliği dolayısıyla kalbine yerleşen düşmanlık olduğu için, beraberinde intikam duygusunu da getirir. Deyim kibir ve kinin yakılıp yok edilmesi gerektiğini anlatmaktadır. Eğer kişi bu duyguları yakıp yok etmezse, nefsin en etkili ve kavurucu duyguları arasında olan bu duyguların etkisinden kurtulamayarak hem bu duyguları yaşarken hem de bu dünyada ve öbür dünyada bunların sonuçlarını görmekle kendisi yanacaktır. Kur'ân-ı Kerîm'de kibir ve kinle ilgili bazı ayetler şunlardır:

"Yeryüzünde böbürlenerek dolaşma. Çünkü sen ne yeri yarabilir ne de dağlarla ululuk yarışına girebilirsin." (İsrâ, 37); Küçümseyerek insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Zira Allah, kendini beğenmiş övünüp duran kimseleri asla sevmez. (Lokman, 18)

"... Bir topluluğa duyduğunuz kin, sizi âdil davranmamaya itmesin. ..." (Mâide suresi, 8)

kisvet ṭutmak: (63v4) Kisvet; elbise, giyecek, üst baş, kılık kıyafet demektir. "Kisvet tutmak ise mecâzen insanın bedeninin oluşması anlamındadır." (MT-5, s. 65)

köprüsin ḳıldan ḳomak: (194v5, 204v2) bk. **ḳıl gibi köpri (germek).**

ḳudret beşiginde yatmak: (141r5) Güç, kuvvet, takat anlamına gelen kudret sözcüğü; Allah'ın dilediği her şeyi yapması şeklinde tecelli eden sıfatını, kâinatta zahir olan gücünü de anlatmaktadır. Kudret beşiği ise, Allah'ın gücünün, kudretinin, isim ve sıfatlarının dervişlere

anlatıldığı merkez olan tekke, dergâhtır. Dervişin kudret merkezinde yatması, onun orada eğitilip yetiştirilmesi anlamındadır.

ḳudret deŋizini geçmek: (161r6) Allah'ın verdiği güçle tasavvuf yolundaki tüm engelleri aşmak, bütün güçlüklere katlanmak anlamına gelmektedir. Aynı zamanda Hak'tan gelen belalara karşı sabır göstermek ve nefsi öldürürken dirayetini ortaya koymak demektir.

ḳudret ḳılıcın dartmak: (165v7) Kuvvet, güç, tâkat, iktidar anlamına gelen kudret sözcüğü; aynı zamanda Allah'ın her şeye kâdir olması, dilediği her şeyi yapması şeklinde tecelli eden sıfatını da ifade eden bir sözcüktür. Kul, Allah'ın yapılmasını emrettiği -ki nefisle mücadele de bunlardan biridir- hususlara güç yetirebilmek için Allah'ın bu ismine (Kâdir) ihtiyaç duyar. İnsana verilen bu gücün sonucu olan irade, kalpteki iman nurunun yanında kişinin aydınlanma ve dikkat boyutuyla da yakından alakalı olup onun istek ve kararlılığı ölçüsünde güçlü veya zayıftır. Deyimde geçen kılıç dartmak, kılıç çekmek demektir. Kılıcın çekilme zamanı onun kullanılma anından hemen önce olduğundan bu, bu konudaki niyete, kuvvetli bir isteğe ve güçlü iradeye karşılık gelmektedir. Bu bağlamda deyim, insanın nefsiyle mücadelesinde, en büyük silahı olan iradesini kullanması anlamındadır.

ḳurbān olmak: (85r1, 104r7, 129v4, 180r6, 180v2) Kurban; boyun eğmenin, yaklaşmanın, sevginin, aşkın ve fedakarlığın sembolüdür. Kurban edilecek şey koç gibi düşünülür. Koç aynı zamanda gençliğin, yaşamın, varlığın da ifadesidir; ama nihayetinde feda edilecektir. Tasavvufta kurban âşığın kendisi, canı veya nefsidir. Hatta Arafat'ta vaya bayramda kurban kesmek bile nefsi boğazlamanın, öldürmenin yakın bir deneyimi olarak düşünülür. Metnimizde kurban olmak deyimi kullanıldığı yere göre "yakınlık göstermek, yakın olmak; Allah yolunda canını vermek, yaşamından vazgeçmek; nefsini yenerek onun arzu ve isteklerini terk etmek; fena mertebesine ulaşarak Allah'ta beka bulmak" anlamlarına gelmektedir.

ḳurda ḳuşa öyün olmak: (205v5) İnsanın öldükten sonra bedeninin çürümesi, kurda kuşa yem olup geride maddî varlığından hiçbir şeyin kalmaması anlamındadır. İnsanların ibret alması için sıkça söylenen bir sözdür.

ḳurı iken yaş olmak: (161v1) Doğma, vücut bulma, yaşama ve sonunda ölme anlamında bitkilerle ve diğer tüm canlılarla ortak noktası olan insanın, yalnızca yaşayıp yaşlanıp ölmeye odaklanmadan, kendi yaratılış gayesine uyarak bilgisiz iken bilgili olması, kendi vücudunda

hazineleşen ilahi hikmetleri ortaya çıkarıp kendi veriminden faydanılan bir duruma gelmesi demektir. Bununla ilgili olarak Müminün suresi 115. ayette “ Biz sizi faydası olmayan bir nesne olarak mı yarattığımızı düşünüyorsunuz?” buyurulmaktadır.

ḳuş budaġa bir kez ḳonmak: (62r5) İnsanın dünyaya bir defa gelmesi ve yalnız dünyadayken ilahi aşkı yaşama şansının olması anlamındadır. Bu yüzden sufi kalbinde Allah aşkına ve ilahi nura yer açmak için tüm mâsivayı gönlünden temizler.

kül olmak: (119r4, 147v6) Bir şeyler yandığında küle dönüşür. Kül olan kişi, ilahi aşkın yakıcılığına uğramış ve geride eski hâlinden bir şey bırakmamıştır. Bu bağlamda deyim, kendi varlığını bitirip yok etmek, benlikten kurtulmak demektir.

külin ṣavurmak: (184v9) bk. **külünü göge ṣavurmak.**

külünü göge ṣavurmak: (196v2, 202v2) Varını yoğunu yitirmek, bir acıdan dolayı çok üzüntü ve keder içinde olmak anlamlarına gelen deyim, beyitteki bağlam itibariyle göğe savrulmak, yükselmek anlamındadır. Yine beyitte tasavvufi olarak benlik varlığını yakıp kül etmek, arınmak, fena ve bekaya ulaşmak anlamında kullanılmıştır. (HHC, s. 175) krş. bk. **külin ṣavurmak.**

leylā yüzin görmek: (84v5) Leylâ ile Mecnûn hikâyesinde geçen kadın kahraman olan Leylâ ile âşık olunan, kavuşulmak istenen sevgili anlatılır. Her zaman için gerçek maşuk (Allah), Leylânın güzel yüzünün ardına gizlenmiştir. Derviş için gerçek sevgili Allah’tır ve dervişin tek amacı kesret içinde vahdeti bulmak, Allah ile vuslatı gerçekleştirmektir. Beytin tamamını dikkate aldığımızda, bir yönüyle sevgilinin özelliğine intikal ettiği için âşık da Leylâ’nın sıfatlarıyla donanmıştır.

maʿnā berātın ele almak: (177v6) Berât almak; icazet almak, izin almak, yazılı belgeye sahip olmak, müsaade edilmek anlamlarında kullanılır. Tasavvufta berât üst makamlardan genelde şeyhlerden alınır ve dervişin iyi bir tasavvuf eğitimi alıp olgunlaştığının şeyh nazarında kabul edilişidir. Bu aynı zamanda dervişin manevi ilimlere vakıf olduğunu gösteren bir yazılı belge, bir icazet; dervişlikten şeyhliğe doğru bir geçiştir. Deyim, kişinin şeyhlik makamına yükseltilerek insanlara ilahi aşkı anlatmak, onları irşat etmek için görevlendirilmesi anlamının yanı sıra, Allah’ın kulunu manâ âlemine kabulü, mana âleminin sırlarını kulunun kalbine açması anlamına da gelmektedir.

maʿnā bilmek: (46r4, 90v5) Evrendeki suretlerin içini ve görülenlerin ötesini tam olarak idrak etmek, özlerini kavramak demektir ki bu sırlar insan-ı kâmil seviyesine yükselmiş Allah dostları tarafından elde edilebilir.

maʿnā bulmak: (147v2, 166r6) Mana elde etmek demektir. Deyim metinde "marifet sahibi olmak, hakikatlere erişmek, varlığın iç yüzünü öğrenmek, hak ile bâtılı ayırabilecek cevheri elde etmek" gibi çeşitli anlamlara gelebilecek şekilde kullanılmıştır.

maʿnā ṣaçmak: (161v2) İyi bir tasavvuf eğitiminden sonra berat alarak şeyhlik makamına yükselmiş kişinin, mürşidinin ona öğrettiği tüm bilgileri halka sunması, onlara Hak yolunu, ilahi aşkı ve bu yolun inceliklerini anlatarak yol göstermesi anlamındadır.

maʿnā sarāyına baḳmak: (183r1) Mana sözcüğü iç, bâtın, ruh; asıl, öz, gerçek, hakikat (MSL); hakikat, sır, marifet (SU, s. 236) gibi çeşitli şekillerde anlamlandırılmıştır. Mana aynı zamanda iç yüzdür, derinliktir. Mana sarayı da tüm evrendir ve aynı zamanda tüm evrenin özeti durumunda olup Hakk'ın sıfatlarını yansıtan insan-ı kâmildir. Bu sarayın sultanı da Allah'tır. Her yerde ve her şeyde "sadece Allah hakikat sıfatına mutlak manada sahiptir ve gayri her şeyin muğlâk, iğreti bir konumu vardır. Sadece Allah hakikattir ve sair her şey, hakikati eş zamanlı olarak örter ve ifşa eder." (CHT-2, s.168) Deyimin anlamı idrak gözüyle yönünü evrene ve evrenin özeti durumundaki insan-ı kâmile çevirmek demektir. Çünkü her ikisi de mana yüklü olup hakiki varlık olan Allah'ın tecellisi durumundadır.

maʿnā şarābından içmek: (181r5) İlahi hakikatleri tadarak irfan duygusuna sahip olmak, gayb âleminin sırlarına vakıf olarak kendinden geçmek anlamlarına gelmektedir.

maʿnā ṭuymak: (111v4, 165r5) Allah dostlarının haber verdiği hakikatlerden haberdar olmak, onlardan gördüğümüz ve görmediğimiz âlemin iç yüzünü öğrenmek ve bu sayede manevi eğitimle aklî ve kalbî idrak seviyesini yükseltmek demektir.

maʿnā yüzin göstermek: (183v5) Bir şeyin iç yüzünü göstermek, zahirî gözle görülüp anlaşılamayacak hakikatlerini açıklamak demektir.

maʿnāya ėrmek: (78v3, 91r1) Manaya ermişlik; manayı idrak etmişlik, manayı kendi içinde bulmuşluk ya da varlık şuuruna ermişlik demektir. Bu, kendi potansiyelini kullanarak

evrendeki eşya ve nesnelerden yola çıkılarak yapılan hakikati arayışın bir sonucu olabildiği gibi, nefsin sınırlayıcı etkisinden kurtulan kişinin ilahi aşkla Allah'a yaklaşması sonucu Allah'ın kuluna bahşettiği bir hediye olarak görünenin ardındaki görünmeyeni algılama gücü vermesi veya bizzat göstermesi şeklinde de olabilir.

maʿnāya ṭalmak: (168v6) Gerek sohbet sırasında gerekse zikir sırasında mana âlemine dalmak demektir. Metinde sohbet esnasında, sırların kıymetini bilenlere gayb âleminin sırlarından, marifetullahtan ve ilahi aşk hâllerinden bahsetmek anlamında kullanılmıştır.

maʿşūḳa ėrmek: (143r5) Maşuk; "âşık olunan, sevgili, cânân" demektir. Tasavvufta maşukla Hakk'ın zatı kastedilir. Çünkü O her yönden sevilmeye ve dostluğa layıktır. Maşuka ermek; Hakk'a erişmek, Allah'a ulaşmak demek olup bu, iki şekilde ve sadece ölmekle mümkündür. Birincisi bedenen ölümdür ve bu dünyadan ayrıldıktan sonra tüm perdelerin kaldırılması sayesindedir. İkincisi de ölmeden ölmekle yani yaşarken nefsini öldürüp ilahi aşkla marifete erişmek sayesindedir.

maʿşūḳ yüzin görmek: (97r1, 162v4) Maşuk, tasavvufta gerçek sevgili olan Allah'tır. Deyimin beyitteki anlamı dervişin keşf gözüne sahip olup bu gözle hem halvet esnasında kalbe tecelli eden Allah'ın nurunu görmesi hem de evrendeki tüm yaratıklarda görünmez hayatı görebilmesi yani baktığı her yerde Allah'ın sıfatlarını müşahede edebilmesidir.

menzil mübārek dėmek: (182r5) "Gideceğin yer hayırlı uğurlu olsun, yolun açık olsun" anlamlarına gelen ve ölen kişinin ardından söylenen sözdür.

menzile ėrmek: (107r3, 151r6, 183v1, 196v1) Menzil, tasavvufta seyr ve sülûk esnasında varılan ve geçilen konaklama yerlerine verilen isimdir. Deyim dervişin sülûk sırasında makamları bir bir geçmesi ve nihayetinde maşukta fâni olma mertebesine ulaşması anlamında kullanılmıştır.

menziline göçmek: (161r2) Vefat etmeyi, ölümü anlatmak için kullanılmıştır. Dünya yolculuğunu bitiren ruhun bedenden ayrılıp ahirete göç etmesi, asıl mekânına gitmesi anlamındadır.

mıṣr'a sulṭān olmak: (159r6) Mısır, Hz. Yûsuf dolayısıyla anılan ve onun hayatı paralelinde düşündüğümüzde uzun uğraş ve çilelerden sonra varılan güzellikler ülkesidir. Bu,

asıl kavuşmadan yani vahdetten önceki yüksek manevi makamlar yerine kullanılmış olup dervişin uzun çileler sonucu manevi yükselişini göstermektedir.

mihri artadurmak: (176v3) Mihr sözcüğü, hem güneş hem de dostluk anlamına gelen bir sözcüktür. Dünya, güneşin nuru ile nasıl parlar ve canlanırsa, insanın da güneş gibi ruhunun nuru ile öylece parlaması ve ışıldaması, insanın Allah'a olan sevgi ve dostluğunun artması demektir.

minber urmak: (102r2) Arapça nebr (yükseltmek) kökünden gelen minber, cami içinde genellikle mihrabın sağ tarafında bulunan, cuma namazının farzından önce hatibin üzerine çıkıp hutbe okuduğu merdivenli kürsüdür. Minber vurmak da dinî ilimleri tahsil edip yükselmek, bu konularda insanlara ders verecek seviyeye gelmek demektir. Minber, şekil olarak basamaklardan oluştuğu için, manevi anlamda makamları birer birer geçerek yükselmiş olmayı da ifade eder.

muḥabbet burcında ʿāşıḳuŋ ılduzını ḳomak: (189r4) Eskilerin inanışlarına göre yıldızlar, insanların davranışları ve talihleri üzerinde etkilidirler. Yine inanışa göre, gökyüzünde herkesin bir yıldızı vardır ve bu yıldızın ışığının parlaklığı veya zayıflığı insanın hayatındaki yükseliş ve düşüşlerle paralellik gösterir. Bu bağlamda Hak âşığının yıldızı daima yüksek ve parlaktır. Çünkü Allah, kişinin nefsinden kurtulması ve vahdete ulaşması için mürşid-i kâmil ile tanışmayı ve onun himmetinden yararlanmayı nasip etmiştir. Bu kısmetiyle Hak âşığı; dostluk, bağlılık ve sevgi duygularını yoğun yaşadığı için talihlidir.

mücāhede çekmek: (147v4) Sözlük anlamı "muharebe etmek, savaşmak, mücadele etmek" demek olan mücahede, şeriatta Allah'ın düşmanlarıyla savaşmak demektir. Deyim tasavvufta "insanı sürekli kötülüğe yönelten nefisle mücadele etmek, onu kendisine ağır gelen dinî emirlere yönlendirmektir." (MTTS, s. 705) Bu durumda kişi rahatlıktan sıyrılır, nefsini alışık olduğu şeylerden şehvetlerden ve lezzetlerden alıkoyar, açlık ve uykusuzluğa katlanarak daha fazla ibadet etmeye çalışır.

müşāhede bulmak: (53r2) Kalp aynasını parlatan dervişin perdelerin aralanmasıyla öz âlemin nurlarıyla karşılaşması, Hakk'ın nurunun, ruhun nuruna aksedip birleşmesi anlamında kullanılmıştır.

müşāhede görmek: (41r6, 147v4) Müşahede, sözlükte “şahit olma, görme, seyrederek anlama” demektir. Tasavvufî olarak “kendini yok ederek Hakk’ı bulma; eşyayı tevhit deliliyle görmek; zatî tecelli, mana âleminde görülen ve bu dünyayla ilgisi olmayan ulvî ve ruhî hâller” gibi çeşitli anlamlara gelmektedir. Müşahede, mükaşefenin üstündedir ve cem makamıdır. Metnimizde müşahede görmek, dervişin benliğini yitirip Allah’ın cemâlini seyretmesidir ki bu makamda kişi Hakk’ın nuruyla görür. Müşahedenin zirvesi de sondur, ardınca başka ulaşılacak hedef yoktur. Abdürrezzâk Kâşânî bu mertebeyi şu şekilde anlatmıştır: “Bu mertebede insanda himmet dağınıklığı veya Hak’tan başkasına ve yaratılanlara yönelecek düşünce kalmaz; bütün niyetiyle gerçek birlik âlemine kök salar. Böylelikle hem söz konusu kişi ve hem de birlik mertebesi birbirleri için ayna hâline gelirler: bu durumda her şey her şeyde görülür ve her şeyden Allah’ın kelamı işitilir, her şeyde Allah’ın fiili görülür.” (KA, s. 247)

müşāhedeye ġarḳ olmak: (143v4, 159v4) Gark, “batma, boğulma” anlamına gelmektedir. Gark olma hâli saliklerin uğradıkları menzillerden biridir. “Sufiler gark dediklerinde, sevgiyi tam olarak yaşayanın kendinden geçtiği mertebeyi kastederler; böylece âşık, sevgiliye yakınlık deryasının dalgasında boğulmuş, ruhu, nefsi ve aklı hissetmekten yoksun kalmıştır.” (KA, s. 418) Müşahede sırasındaki gark olmuşluk ise kâmil bir müşahedede bulunmak, müşahedede zirveye çıkmak demektir. Müşahede esnasında tamamen kendinden yoksunluk ve fâni olmuşluktur. Bu durumdaki kişi kendisini kaybedip Hakk’ı bulur. bk. **müşāhede görmek.**

naẓar ḳılmak: (77v2, 102v6, 152r4, 152r4, 133v1, 152v1, 154r3, 163v1, 185v3, 205v6) Nazar sözlükte “bakma, bakış; koruma, yardım” anlamlarına gelmektedir. Nazar sözcüğünün tasavvufî anlamı da çeşitli kaynaklarda şu şekillerde geçmektedir: “Bildiğini, bilmediğini fikir ve delille bulmak.” (SMI, s. 1121); “Varlıkların hakikatlerini ve işlerini dikkatlice incelemek.” (SCS, s. 353); “Hak nuru ile bakış, lütufkâr ve keremli bakış, teveccüh ile bakma.” (MSL, s. 2339); “Şeyhlerin ve ermişlerin müritlere ve sülûk ehline bakışı ki, bu bakış ruhlarına tesir ederek onlara yeni bir şekil verir; gönüllerini feyizle doldurur; ruhlarını olgunlaştırır.” (SU, s. 272); “Mürşidin müridine manevi yolla bakışı demektir. Bu bakış, feyzin akmasına ve intikaline sebeptir.” (EC, s. 467); “Bilhassa melamet ehlinde mürşidin bakışı, salikte cezbeyi uyandırır ve onu menziline ulaştırır.” (AG-2, s. 234) Verdiğimiz bu tanımlardan sonra nazar kılmak deyimini ele aldığımızda metnimizde deyimin anlamının beyitlerde kullanıldığı yerlere göre farklılık arz ettiğini görmekteyiz. Bu anlamlar “derinlemesine algılamak, ibret almak ve üst bilince ulaşmak için dikkatlice bakmak; Allah’ın

kendi güzelliğini seyretmek için her şeyi yaratması, oldurması; mürşidin müridini eğitip yetiştirmek ve ilahi feyzi akıtmak için onun ruhuna tesir edici bakışıyla bakması" şeklinde sıralanabilir.

ne ḳara oḳıdı ne aḳ: (104r1) Mutasavvıflara göre, saliklerin, zahiren âlim olsa bile bâtında ümmî olmaları lazımdır. Onların zahirdeki ilimlerinin sonucu şeriat hükümlerine göre amel etmeleridir. Bâtındaki ümmîlik ise arada vasıta olmaksızın Cenabıhak'tan gelen ilmi almaktır; çünkü, bâtında sade dil (gönül) olmadıkça, gönül kitabı ilahi tecellilere mazhar olamaz; bundan dolayı âlimlerin sülûku daha güçlükle olur. Hazret-i Peygamber'e hem ümmî hem âlim denmesi bundan dolayıdır; ümmî olduğu hakikate ve âlim olduğu şeriate göredir. Hazret-i Peygamber hakikat ilmini kimseden öğrenmediği hâlde şeriat ilmini Cibril'den öğrenmiştir. (TEİM, s. 257)

nefs atın segirtmek: (138r6) "Ruh, akıl, insan bedeni, ceset, kan, izzet, azamet, kötü nazar, işkence, arzu, murâd gibi anlamlara gelen nefs, beyitte istiare (metafor) yoluyla zapt edilmesi güç bir ata benzetilmiştir. Kötülüğü emreden manasına geldiği gibi, ilahi ben manası da vardır. Deyim olarak, nefsin arzu ve isteklerinin peşinden koşmak anlamına gelse de, beytin bağlamı göz önüne alınınca, deyimin aşk meydanında nefsi terbiye için uğraşmak anlamına geldiği de anlaşılmaktadır." (HHC, s. 189) "Nefs, imge olarak binicisini hedefe götürmesi için aç bırakılıp riyâzet ve terbiye ile yola getirilmesi gereken inatçı bir at ya da katırdır." (İMB, s. 129)

nefs bāzārında ʿömrini geçürmek: (17r1) Nefs burada ceset anlamındadır. Bu dünyada nefsinin arzu ve isteklerini gerçekleştirerek yaşamını sürdürmek demektir. Bu durumdaki kişi mehabbet, şevk ve ilahi aşkı feda edip şehvet, haset, gazap, kibir gibi kötü ahlakın mahallinde kınanan söz ve fiillerde bulunur.

nefs dīvānına yazılmak: (5v4) Nefsine uyanlardan olmaktır. "Nefs tıpkı bir alev gibidir. İçinde hem güzelliğin yüzünü hem de gizli yıkıcı potansiyeli barındırır. Her ne kadar rengi çok çekici ise de, yakıcıdır." (KNR, s. 71) Kişide nefsin şehvet ve cehalet eğilimlerinin açığa çıkması sonucu kişinin arzu, şehvet ve başıboşluğa yönelmesi demektir.

nefs duzağın seçmek: (78v2) İnsanın kendi nefsini bilip farkındalığını arttırması ve nefsinin tuzaklarına karşı daima uyanık olmasıdır. İnsandaki nefs olgunluk ve kemale yönelip yükseldiği gibi, alçalmaya da eğilimlidir. Zayıf bir yaratılışta olan insanın nefsine ait

tuzakların farkına varıp akıl ve ilim sayesinde nefsini olgunlaştırıp yükseltmesi, şehvet ve cehalet eğiliminden uzak durup nefsini noksanlık ve düşüşten kurtarması demektir.

nefs evine düşmek: (114v6) İnsanın duygularıyla (nefsinin istekleriyle) hareket ettiği bir dönemdir gençlik. Bilinmek, fark edilmek, benlik sahibi olmak, sevmek ve sevilmek bu dönemin en önemli göstergeleridir. Hareketleri aklına vursa da duygular ve nefis ön plandadır. Deyim beyitte bu hâliyle nefsin esiri olmak anlamındadır. (HHC, s. 189)

nefs evini uram yıḳam: (134v4) Nefsin arzu ve isteklerini terk ederek nefsini dönüşüme uğratmak, böylece onun esaretinden ve rezil sıfatlarından kurtulmak demektir.

nefs ḳabżına düşmek: (114v1) Nefsinin derdine düşmek demektir. Dünyaya gelen insanın gelişimine paralel olarak maddî ve manevi ihtiyaçlarının teminine çalışması, yaşama tutunma ve yaşamda ilerleme mücadelesinin içinde olması demektir.

nefs ḳalʿası yıkılmak: (199r6) Nefsin kaleye benzetilmesi onun dayanıklılığı, kendine ait askerleri ve silahları olması dolayısıyladır. İnsana kötülüğü emredip onu Hak yolundan uzak tutmaya çalışan negatif güçlerin birleşimi olan nefs, kişinin her hücumunuza karşılık verecek güçtedir. Beyitte deyim, doğruluk ve istiğfar gibi silahlarla nefsin savunmasının kırılması, arzu ve isteklerinin ortadan kaldırılması anlamında kullanılmıştır.

nefs-i cüz’ī varlığın ʿaḳl-ı külle ulaşdurmak: (99r6) Hakk’ın suretinde yaratılan insanın, ilahi sureti gerçekleştirmek için dünyaya ait bilinçlerini terk etmesi, Hakk’ın dışında bağlı olduğu her şeyi bırakması, kulluk ile Allah’ın iradesine boyun eğmesi, bâtıldan fâni olup Hak ile beka bulması demektir. “Bu şekilde kendi ilahi suretini gerçekleştiren kimseler tam insan bilincine ulaşırlar ve nefislerini terk edip Allah’a geldikleri için, cehaletin sınırlamalarının ötesine geçerek, kendilerini sonsuz ve tekrarı olmayan tecellilerinin altında Allah’ın zuhuruna dönük bir yüzü olarak görürler. Bu makam, tüm insanlığın yaratıldığı fıtrattır.” (CHT-1, s. 86-87-88)

nefsile şavaş eylemek: (124v1, 134v4) “Nefisle savaşmak büyük cihat olarak anılagelmiştir. Çünkü hazların, arzuların ve günaha düşkünlüğün sürekliliği nefs mücadelesinin devamlılığını gerektirmektedir. Kişi nefsiyle savaşıp muhalefet kılıcıyla onu katlederse Allah onu tekrar diriltir. Onunla cihadı sürdüremezsen, o seninle mücadeleye başlar. Nefse muhalefet için ibadet emredilmiştir; çünkü ibadet nefsten sakındırır ve nefsin

zıddını ister. Mümin ölüm gelinceye kadar bu mücadeleye devam ederse ve kınından sıyrılmış, nefis ve hevâ kanıyla kararmış kılıcıyla Rabbinin huzuruna çıkarsa, O da o kulunu cennetine alarak onu ödüllendirir.” (FG, s. 151-152)

nefsin bilmek: (201v1) Kişinin kendi hakikatini anlamasıdır. İbn-i Arabi kişinin kendi nefsi hakkındaki cehaletini sonlandırarak nefsini bilmeyi şu şekilde açıklamıştır: “Burada nefsten maksat vücuttur, varlıktır. Nefsini bilmenin anahtarı ‘Bir kimse ki nefsini bildi, gerçekten Rabbini bilen o oldu.’ anlamına gelen Hadis-i Şerif’tir. Şöyle ki, bir kimse nefsine yani özüne karşı tam arif olursa, bilir ki; varlığı, kendi varlığı değildir. Ama başka bir varlığa da sahip değildir. Bunun sonucu olarak irfan sahibinin nefsi, özü, varlığı; Allahü Teâlâ’nın nefsidir, özüdür, varlığıdır. Her kim bu anlatılan makama ulaşırsa onun kendine mal edeceği bir varlığı olmaz. Ne içte ne dışta kendisine bir vücut tanımaz. Şüphesiz bir vücudu varsa; Allah’ın vücududur, varlığıdır. Şüphesiz onun kelamı, Allah’ın kelamıdır; fiili, yani işi Allah’ın işidir. Allah’ın gözü ile bakar; çünkü onun gözü Allah’ın gözüdür. Bu, zahire çekilemeyecek, dile düşürülemeyecek, eksik anlayışla bakılamayacak bir durumdur. O esas varlığa kavuşan kimsenin de tek davası vardır: Marifetullah... Yüce Allah’ı anlamak.” (İAT, s. 123-128) krş. bk. **kendözin bilmek, seni bilmek.**

nefsin boynın burmak: (133v4) Nefsine baş eğdirmek, onu itaate zorlamak demektir. “Riyâzet ateşi olmaksızın nefs yola gelmez. Beden aç kalmadıkça Hakk’a doğru yönelmez, boyun eğmez, kafa tutar; onu tok iken yola getirmek soğuk demiri dövmek gibidir. Nefs, kıtlık zamanı Musa’nın huzurunda yerlere kapanıp yalvaran Firavun’a benzer. İşi yoluna girince ağlayıp inlediğini unutur gider. Sakın onu şımartma, fazla doyurma da eski kâfirliği aklına gelmesin.” (MTTS, s. 759)

nefsin doḳımak: (141r3) Deyimin beyitteki anlamı öfkelenip nefsine uymak, onun arzu ve isteklerini yerine getirmek anlamındadır.

nefsin müsülmān ėtmek: (200r1, 200r3) Deyimin anlamı, Hz. Muhammed’in “Şeytanım Müslüman oldu ve ne dersem yapar.” hadisinden hareketle kişinin bütün aşağılık niteliklerini ve içgüdülerini Allah’a hizmette faydalı bir araca dönüştürmesidir. “Musa’nın asaya dönüştürdüğü yılan gibi nefs yılanı da yararlı bir değneğe dönüştürülebilirdi. Bu bağlamda her açıdan Allah’a itaat etmek koşuluyla, nefs sahibine itaat edecektir; çünkü dünyadaki her şey, kendi iradesini bütünüyle Allah’ın iradesine teslim etmiş birine itaat eder.” (İMB, s. 130)

nefsine ḳul olmak: (164r6) Nefsinin hizmetine girmek, onun her diledini yerine getirmek demektir. Hiçbir şey nefsimiz için yeterince iyi değildir ve nefs her zaman daha fazlasını ister. Ona kul olmak, her zaman onun aldatmasına göz yumarak ruhî kuvvetleri harekete geçirmemek demektir.

nefsini depelemek: (166r1) Nefsini öldürmek, nefsin arzu ve isteklerini yok etmek demektir. Nefsin öldürülmesi daha çok nefsin yenilmesi anlamında kullanılır. Nefse ait özelliklerin yenilmesi, bu özelliklerin hakikî insanoğlunda olması gereken pozitif insanî niteliklere dönüştürülmesi şeklinde açıklanır.

nefsini semirtmek: (164r6) Nefsin isteklerini gerçekleştirmek, onu tatmin etmek, onun kötü sıfatlarına her daim yenilerini eklemek demektir. Nefs bazı sufilerce her önüne geleni yiyen, yedikçe daha çok acıkan ve cüssesi devamlı büyüyen bir domuza benzetilmiştir. "Nefsin kökü hem beden hem de ruhta olduğu için, hem maddî hem de manevi eğilimlere sahiptir. Başlangıçta maddiyat hakimdir; nefs dünyevî zevklere ve ödüllere düşkündür. Bu yüzden maddî dünya onu cezbeder. Nefs ancak dönüştükçe Allah'a yaklaşır ve dünyaya bağlılığı azalır." (KNR, s. 75)

nefsüm dėmek: (175v2) Mahşer gününde herkes çıplak olduğu hâlde kimsenin kimseyi görmemesi, kişinin bu durumdayken anne, baba, kardeş ve arkadaş kimseyi düşünmeyip kendi başının derdine düşmesi demektir.

nefsüŋ başını kesmek: (145v2) Nefsin en bariz özelliklerinden biri onun kibrinden hiçbir şeye baş eğmemesi ve dikbaşlılığıdır. Ona karşı mücadelenizde geliştireceğiniz her yönteme ve kullanacağınız her silaha karşı, kendi yöntemini geliştirir ve her defasında yeni bir silahla karşınıza çıkar. Yapabilceğiniz en iyi şey nefsinize karşı aydınlanmak ve zikrullaha sığınmaktır. Kişi böyle bir durumda ilgisini tümüyle Allah'a yöneltmeli, nefsî sıfatlarını Allah'ın sıfatlarına dönüştürmelidir. krş. **nefsüŋ boynını çalmak.**

nefsüŋ boynını çalmak: (165v7) bk. **nefsüŋ başını kesmek.**

nefsüŋ cigerin ṭoġramak: (129r1) Nefsin tekrar kontrolü ele geçiremeyecek şekilde terbiyeyle etkisiz hâle getirilmesidir. Bunun için oruç ve uykusuzluk tavsiye edilmiştir. İnsan, ancak kendini aç ve içini boş tuttuğu sürece nefsini kontrol altında tutup ilhamın ilahi nefesini alabilir. "Mevlânâ 'Nefsin sağ elinde tesbih ile Musaf vardır; yenindeyse hançer ve kılıç

gizlidir.’ der. Sürekli ibadet veya namaz bile nefs için bir zevk kaynağı olabilirdi; dolayısıyla sufi her türlü alışkanlıktan kurtulmalıdır; çünkü aksi hâlde nefsi daha ince bir yöntemle onu alt edecektir. Tâatların hazzı ile aldanmaktan bile sakınmak gerekir; çünkü bu öldürücü bir zehirdir.” (İMB, s.130-132) Yaptığı ibadetler sonucunda kişinin bir şeylere hakkının olduğu hissine kapılması ve bunun sonucunda kendine bir pay çıkarması kişinin felaketi olabilir.

nefsüŋ çerisin ḳırmak: (129r2) “Ruh iyiliğin, nefs de kötülüğün kaynağıdır. Akıl, ruhun; hevâ da nefsin ordusudur. Tevfîk (Allah’tan gelen iyiliğe yönelik muvaffakiyet) ruhun, hizlân (kötülük yapmaya yönelik kuvvet) da nefsin yardımcısıdır. İki ordunun hâkimiyet alanı da kalptir.” (MTTS, s. 751) Deyimden, Allah’ın yardımıyla ruhun kalpte hâkimiyetini sağlaması ve bedenî kuvvetlerin hâkimiyetinin az yeme, az uyuma ve nefse muhalefet gibi güzel tavırlarla zayıflatılması anlaşılmaktadır.

nefsüŋ dilegin ḳomak: (5v5) Nefsin arzu ve isteklerini terk etmek demektir. “Nefs, mülkiyet ve yaratılış bakımından Allah’a aittir. Nefsin alakalı olduğu kimsede iddiası, arzuları, şehvet ve lezzetleri vardır. Nefse muhalefet ve düşmanlık konusunda hakikati elde edersen Allah için nefsine düşman olursun.” (MTTS, s. 750)

nefsüŋ murādın vėrmek: (76r6, 109r5) Nefsin arzu ve isteklerini gerçekleştirmek demektir. “Nefsin sıfatları iki temelden kaynaklanır: Birincisi hafiflik, ikincisi açgözlülüktür. Düz bir yerde yuvarlanan bir makaraya benzetilen hafiflik, cehaletinden; kandilin ışığı etrafında dönüp sonra da kendini ateşe atan bir kelebeğe benzeyen açgözlülüğü de hırsından kaynaklanır. Kişi, aklını devre dışı bıraktığında yetinmezliği, sabırsızlığı ve aceleciliğiyle nefsin kontrolüne girer ve onun isteklerini her daim gerçekleştirmeye çalışır.” (MTTS, s. 751)

nefsüŋ öldürmek: (108v5, 117v3, 199v2) Nefs hiçbir zaman ölmez. Onun devamlılığı söz konusudur. Kişinin tüm kötü huyları ve çirkin vasıflarının merkezi ve düşmanı olduğu için onunla mücadele edilir, kemale ulaştırılmaya çalışılır. Kul, şeytanın girebileceği tüm kapıları kapatarak zahir ve bâtın olarak Cenabıhakk’a karşı tüm vazifeleri yerine getirerek müşahede, irfân ve vuslat ehlinden olmaya çalışır.

nefsüŋe uymak: (199v1, 203v1, 203v2) Nefsine itaat etmek, akıl ve ruh perdesini nefsin önünden çekerek anlık öfkelere kapılmak, nefsinin kontrolüne girmek demektir. Bu durumdaki kişi nefsteki şehvet, itaatsizlik, rahata yönelme ve farzları yerine getirmedeki

acziyet merkezlerini harekete geçirerek kötü ahlaka ve bunun sonucunda da zulmete kapı açar.

nerdüvāndan yitmek: (164v5) Merdivenden ittirerek aşağıya düşürmek demektir. Merdiven, dervişin manen yükselişini, yükselerek elde ettiği makamları temsil etmektedir. Hangi makama yükselirse yükselsin eğer kişi içinde en ufak bir kibir belirtisi gösterirse yükseldiğinden daha hızlı bir şekilde düşecek, düştüğü yer de nefsinin ocağı olacaktır. Çünkü tehlikelerle dolu aşk yolu, çok hassas ve ince dengeler üzerine kurulu olan tevazu yoludur. Kibir ile birlikte gelişen ve nefsin hastalıklarından biri olarak kabul edilen takdir duygusuyla ilgili olarak sufi mürşitleri şöyle demişlerdir: "Kim ondan bir damla içerse, göz açıp kapayıncaya dek, yedi kat gökten yedi kat yerin merkezine doğru düşecektir." (KNR, s. 77)

niḳābı yüzüŋden bıraḳmak: (104v6) Yüzünden örtüyü kaldırmak demektir. Beyitte "basiret sahibi olmak, kalp gözünü açmak" anlamında kullanılmıştır. İlahi sıfatlarla donanarak insan-ı kâmil seviyesine yükselmiş olan şeyhin yüzündeki ilahi tecellinin parlamasını başka türlü görmek imkânsızdır. Bu yüzden kişi ilk önce kendi nefsinin perdelemesinden kurtulmalıdır.

oddan şarāb içmek: (115r6) Dünya amelin ve hesabın bir arada olduğu, ahiret ise içinde yalnızca hesabın olduğu bir yerdir. Dünyadayken iyi amellerde bulunmamış ve ahirette de Allah'ın mağfiretine uğramamış kişilerin cehenneme gideceği anlamına gelmektedir.

on sekiz ırmaḳ geçmek: (124v3) İslam kültürü ve tasavvuf çevrelerinde on sekiz sayısı, içinde çeşitli anlamlar barındıran kutsal sayılardan biri olarak görülmüştür. Buna göre, Besmele'nin sessiz harflerinin toplamının on sekiz olması, tüm varlığa hayat veren Allah'ın Hayy isminin ebced hesabına göre on sekiz etmesi, Eyüp peygamberin hastalıkla imtihanının on sekiz yıl sürmesi, Mesnevî'nin ilk on sekiz beytinin bizzat Mevlânâ tarafından manevi bir ilham ile kaleme alınması, on sekiz bin âlemi temsil etmesi gibi nedenlerden dolayı on sekiz sayısı kutsallık atfedilen bir sayı olmuştur.

"Eskilere göre âlemler on sekizdir: Buna göre, 1-Mutlak Varlık 2-Zatına Muzâf Olan Bilgisi, 3-Atlas Göğü, 4-Sâbiteler Göğü, 5-Zuhal Göğü, 6-Müşterî Göğü, 7-Zühre Göğü, 8-Güneş Göğü, 9-Mirrih Göğü, 10-Utarid Göğü, 11- Ay Göğü, 12-Yel (hava), 13-Ateş, 14-Su, 15-Toprak, 16-Cansızlar (Cemadat), 17-Nebatlar,18-Canlılar (hayvanlar) olmak üzere on sekiz âlem vardır. Mübalâğa ve tafsil bakımından bu on sekiz âlemin her biri, Araplarca son sayı olan binle ifade edilmiş ve on sekiz bin âlem sözü meydana çıkmıştır." (ZKH, s. 405)

Yine on sekiz sayısı Mevlevîlikte nezr-i Mevlânâ sayısı olarak kullanılmıştır. “Bu sayının on sekiz oluşu Mevlânâ’ya her gün on sekiz kere tecelli-i zat zuhur etmesiyle açıklanır. Her nezir, bin sayılır ki, nezirler bu açıdan on sekiz bin âleme tevafuk eder.” (ZKH, s. 405)

“Mevlevî tarikatında matbaha giren can on sekiz ayrı hizmette bulunurdu. Mevlevîlikte, semaya katılan semazenlerin sayısı dokuz ya da on sekiz olur, kapıdan geçen derviş on sekiz gün hücresinde kapalı kalır; tarikata yeni sülûk etmiş bir can ilk on sekiz gün üstünde getirdiği elbiseleriyle çeşitli hizmetlerde çalışır; hayderî cübbesinin yakasına göğüs hizasına kadar inen ve istivâ denen iki parmak eninde ve dokuz ve on sekiz sıra makine dikişi çekilir, tekbir edilen sikke Mevlânâ’nın sandukası altında on sekiz gün kaldıktan sonra başa giyilir; cezalandırmada bile küstahın arkasına hafif darbelerle dokuz veya on sekiz değnek vurulurdu. Herhangi bir yoksula bir dergâha bir dervişe niyaz olarak on sekiz kuruş, lira gibi daima dokuz ve katları gözetilerek para verilir, derviş binbir gün çile çıkardıktan sonra hücre sahibi olur; hücrede on sekiz gün hücrede kalınırdı. Hücre çilesi çıkarmayan fakat şeyh olan kişi de Konya’ya gider, Mevlânâ dergâhında on sekiz gün hizmet eder ondan sonra kendisine hilafetnâme verilirdi.” (ZKH, s. 405-406)

Metinden ve yukarıda anlattıklarımızdan hareketle “on sekiz ırmak geçmek” sözünün istiareli bir kullanım olduğunu, üzerinden aşılması gereken çeşitli hizmet ve zorluk mertebelerini anlatmak adına kullanıldığını anlıyoruz. Yine, Allah’ı isim ve sıfatlarıyla tanıyan kişinin on sekiz bin âlemi de tanıması, görüp geçirmesi anlamındadır ki bu sanatçıyı tanıdığınızda sanatını da tanımakla eşdeğerdir.

oruç namāz zekāt ḥac cürm ü cināyet durur: (167r4) Şathiyyeli (taşkınca) olarak söylenen bu söz, ibadetlerin özünün dışına çıkmanın ne anlama geldiğini ortaya koymak için söylenmiştir. Çünkü gerçek ibadet maddî ve manevi hiçbir çıkar gözetmeksizin, bir karşılık beklemeksizin, cennet umudu veya cehennem korkusu taşımaksızın, her anında Allah’ın huzurunda olarak yalnızca Allah rızası için yapılan ibadettir.

öd ağacı bigi yanmak: (86v6) Öd ağacı, parçaları ve kabuğu yakıldığında güzel kokular çıkaran bir ağaçtır ve bu yüzden tütsü olarak kullanılmaktadır. Metinde Allah’ın cömertçe sunduğu rıza, yakîn, muvafakat, feyz ve ilim sayesinde kulda biriken tevhit ve iman nurlarının sonucu olarak kulun ilahi aşkla yanarak olgunlaşması, aynı zamanda çevresindekilere bu nimetlerden yararlandırması anlamındadır. Yine ölülerin ardından öd ağacı yakılması âdeti vardır. Bu, âşığın nefsini öldürdüğünün işareti olarak da algılanabilir.

öküz ṭaşuŋ üstinde ṭaşı balıḳ götürür: (194v7) Eski inanışlarla ilgili bir ifadedir. Öküz, Sevr veya Boğa burcudur; balık da Balık veya Hût burcudur. "Halk inanışına göre, dünya öküzün boynuzu üzerinde durmakta, öküz balığın üstünde, balık denizde, deniz de yel üstünde bulunmaktadır. Bu inanç, öküz ve balığa benzetilen küme yıldızlardan meydana gelmiş olsa gerektir." (AG-1, s. 465)

ölmiş cānum diri ḳıldı: (198v6) Tazelenmek, yeniden hayat bulmak demektir. Kişi âşık değilse sallantıdadır, ölüdür. Aşk şarabını içen kişi maşukta dirilir ve maşukla var olur. Bunun için manevi dirilişin önündeki perde ve huzursuzluk kaynağı olan "ben"in ve "kişisel niteliklerin" ortadan kaldırılması gerekir. Kişi ancak bu şekilde Allah'ta baki olabilir.

ölüm şarābın içmek: (205v4) Hayatı son bulmak, vâdesi gelmek, ölmek. Her canlının ölümü tadacak olması dolayısıyla ölüm tadılacak, içilecek bir şaraba benzetilmiştir.

ʿömrüni ẓulmete ṣalmak: (68v1) Ömrünü karanlığa bırakmak demek olan deyim, tasavvufî olarak, kişinin cehalet içinde olmasını kastederek bunun sonucunda da maddeye düşkünlüğünü ve günahlara batmışlığını anlatır. Bu durumdaki insan ilahi nurdan uzakta olup karanlıklar içindedir.

ʿömrüŋ kökin ḳurıtmak: (198v3) Ömrünü yok etmek demek olan deyim, insanın beddua neticesinde önceleri işlerinin rast gitmemesi, birtakım uğursuzluklarla karşı karşıya kalması sonunda da tamamen hayatını kaybetmesi anlamındadır.

ʿömür ipi üzülmek: (205v3) Ömrün ipinin incelip kopması demektir. Ömür ipi, kişinin yaşama olan bağlılığını temsil eder. İnsan yaşamaktayken bir yandan da ölmektedir. Bu sürekli incelen bir ip demektir.

ʿömür ḳadeḥi ṭolmak: (125r4) Ömür kadehinin dolması, insana verilen yaşam süresinin bitmesi demektir. krş. bk. **peymānesi ṭolmak.**

ördege keklige ṣalmak: (56r3) Beyitte ördek ve keklik, doğan tarafından yakalanan iyi ve kaliteli avlar olarak düşünülür. Doğan terbiye edilen bir kuş olduğu için tasavvufta karşılığı mürşid-i kâmildir. İstiareli kullanımdan oluşan ifade; ilmi, feyzi ve ahlakıyla ilahi sıfatları yansıtan mürşid-i kâmilin vahdet sırları elde etmesi, sürekli değişen ve birbirinin aynı

olmayan tecelliler görmesi anlamında olup ayrıca, mürşidin seyr ü sülûka yeni yeni insanlar kazandırması anlamını da düşündürmektedir.

palheng ḳuşanmak: (182v1) Nefsini yenip Allah'a bağlanma anlamına gelmektedir. Palheng sözlükte avın, suçlu kişinin bağlandığı ip ve kement, tazının boynuna takılan halka, dizgin, yular demektir. "Kalenderî ve Bektaşilerde bele kuşatılan kemerin biraz soluna bağlanan, el büyüklüğü kadar, yahut biraz daha büyük olan taşa denir. Bu taş, onu bağlananın, nefsini kementine bağlayıp yendiğine, dünya şehvetlerinden ayrıldığına alamettir." (AG-2, s. 252)

perde götürmek: (39v3, 99v5, 153r6) Perde, iki şey arasındaki açık görüşü engelleyen şey, örtüdür. Buna göre deyim, saliki yönelinen ve aranılan şeyden (Allah, Allah'ın yüzü) engelleyen her türlü engeli ortadan kaldırmak demektir. "Kur'ân'a göre perdelerin kalkması ile mükaşefe ölümde gerçekleşeceği için mutasavvıflar hayattayken ölüm ve aşağı nefsin yok olması durumuna ulaşacak olurlarsa Allah'ı görmeyi burada elde ederler. ... Dikkat çeken bir başka şey ışığın da perde olması yani nur perdeleri. Işık, Allah'ın Kur'ânî bir ismidir. Allah söz konusu olduğunda ışık bizi körleştirecek kadar parlak da olabilir." (CHT-3, s. 280-282) Marifet ışığına kavuşmak için Hakk'a perde olan zulmet perdelerinden de kurtulmuş olmak gerekir. Bunlar kalpten sökülüp atılması gereken bu dünya, nefis, halk ve şeytan gibi perdelerdir.

perdeler yırtılmak: (61v5) İnsanların yeniden diriltilecekleri mahşer gününde her şeyin ayan beyan olması, hesaplaşma anında kişinin dünyadayken işlediği tüm fiilerinin hatta hatırlamadığı gizli kalmış olanlarının bile ortaya dökülmesi anlamına gelmektedir. krş. bk. **gök perdelerin açmak.**

pervāneleyin oda yanmak: (74v5) "Pervanenin yazgısı kendini aleve atmak ve sonunda yanıp kül olmaktır. Pervane ışık ve ısıyla yetinmez, kendini alevlere atar, ne hakikat hakkında bilgi verecek ne de bir daha geri dönecektir; çünkü kemale ermiştir artık." (İMB, s. 88) Tasavvufta yazgısı pervaneye benzeyen kişi âşıktır. Pervanenin mumun ateşinin etrafında dönerek sonunda kendini ateşe atması gibi âşık kişi de ilahi aşkın ateşiyle Allah'ın varlığında yok olur.

peygamber (aḥmedüŋ) dostlıġına dünyayı (yėri gögi) yaratdı: (112r4, 206v3) "Allah, bedenlerden önce ruhları yaratmıştır. Ayette, 'Sizi yarattık...' denmesi ruhlara, 'Daha sonra

size şekil verdik.’ (Araf 7/11 ifadesi de bedenlere işârettir.” (MTTS, s. 825) Allah’ın hiçbir şeyi yaratmadan önce kendi nurundan Hz. Muhammed’in ruhunu yaratması ve ona olan dostluk ve sevgisinden ötürü bütün âlemleri, her şeyi yaratması bilgisidir. Yani, Hz. Âdem’in ilk insan olarak dünyaya gelmesi onun beden olarak ilk önce yaratıldığı anlamına gelir ki nur olarak ilk yaratılan “Hz. Muhammed”dir.

peymāne ṭolu gelmek: (191v3) Peymâne kadeh demektir. Bu kadehle vahdet şarabı sunulur. Sunulan bu kadeh bereketli, manen tatmin edici ve kendinden geçiricidir. Metinde kalbe gelen feyz ve tecellinin ekisiyle kişinin kendinden geçmesi, coşması ve cezbelenmesi kastedilmiştir.

peymānesi ṭolmak: (81r5) Hayatı yaşayıp bitirmek, ömrünü tamamlamak demektir. Ömür boş bir kadehtir, kişi yaşayarak yavaş yavaş bu kadehi doldurur. krş. bk. **ʿömür ḳadeḥi ṭolmak.**

pīrüŋ yüzin görmek: (146v2, 146v3) Şeyhiyle kavuşup onunla özlem gidermek, onun sohbetinden yararlanıp hayır duasını almak, teveccühünü kazanmak anlamında kullanılmıştır.

raḥmet ṣuyıla göŋül evin yumak: (200v2) “Su, yalnızca fiziksel olarak insanları temizlemekle kalmaz aynı zamanda kalplerin arındırılmasını ifade eden uygun bir simgedir.” (TYİ, s. 25) Rahmet suyu, himmet erinin (mürşit) himmetiyle dervişin kalbine hayat veren ilahi nur olup temizleyici ve ferahlık vericidir. Deyim, gönül evinde nefsin hakimiyetine son verilip rezil sıfatları ortadan kaldırıldıktan ve gönüldeki ikilik giderildikten sonra feyizle kalbin temizlenmesi anlamındadır. Ancak temiz bir kalp Allah’ın tecellisiyle parlayabilir ve vahdet sırlarına kavuşabilir.

riyāżet çekmek: (74v7) Ahlakı güzelleştirmek ve olgunluğa erimek maksadıyla az yemek, az uyumak, az konuşmak ve çok ibadet etmek gibi yöntemlerle nefs-i emmâreye ve onun isteklerine karşı mücadeleye girişmek demektir. “Gazâli, insanın yaratılışında mevcut olan gazap, şehvet ve ilim kuvvetlerinden bahseder. Bunların aşırılık ve azlığı zararlıdır. Orta seviyede bulunmaları ise güzel ahlakı teşkil eder. Mesela gazabın aşırılığı öfke, tehevvür ve kendini beğenmişlik; azlığı korkaklık ve pısırıklıktır. Orta seviyesi ise cesarettir. Cesaret güzel huylardandır. Her türlü arzu demek olan şehvet kuvvetinin aşırılığı hırs, hayâsızlık; azlığı miskinlik ve uyuşukluk, orta seviyesi ise iffet denilen güzel huydur. İşte riyâzatın amacı bu orta seviyeyi tutturmaktır. Riyâzatın metodu olarak şunlar hatıra gelebilir: Kötü bir huyu

atmak için zorla da olsa onun zıddı yapılmaya çalışılır. Mesela kibrin ilacı tevazu, cimriliğin ilacı cömertliktir.” (MTA, s. 168)

ṣabır ser-māyesini muḥabbet odı yaḳmak: (192v5) Allah’a olan aşkın ve bağlılığın, kalbi diri tuttuğu ve gözenekleri açtığı için tarikat ehlinin çok önem verdiği sohbetlerin insandaki sabrı arttırması ve kişinin nefsiyle olan mücadelesinde tahammül gücünü en üst seviyeye çıkarması anlamına gelmektedir.

ṣabruŋ acısı ḥelvāya ėrmek: (29r6) Acı “bela ve zorluklara katlanmayı”, helva “olumlu sonuçları” simgelemektedir. Deyim, zorluklara katlanırken acı duymanın iyi sonucunu görmek, sabırlı davranmanın karşılığını almak demektir.

sālūslıḳ ṣatmak: (200r1, 201v4) Sâlûsluk sözlükte ikiyüzlülük, hilekârlık, mürâîlik demektir. Şair ilahi aşktan mahrum bazı tiplerin keramet sahibiymiş gibi davranıp halkı kandırdığını ve sufilik taslayıp gösteriş yaptıklarını söylemektedir. Buna göre deyim, kalbi ihlassız kişilerin ikiyüzlü davranması, düzenbazlık yapması anlamındadır.

saŋa bī-gāne ṣuçından ḫaṭā yoḳ: (50r6) “Herkesin suçu kendinedir, hiç kimse başkasının suçuyla suçlanmaz.” anlamına gelmektedir. Kur’ân-ı Kerîm’de İsrâ suresi 15. ayette “Kim hidayet yolunu seçerse, bunu ancak kendi iyiliği için seçmiş olur; kim de doğruluktan saparsa, kendi zararına sapmış olur. Hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü üslenmez. ...” denilmiştir. Buna göre herkes öncelikle kendinden sorumludur.

sarāyuŋı düzetmek: (22v5) Saray, padişahın yaşadığı yer olup gönül için kullanılan bir benzetmedir. Gönül sarayı, ilahi aşkın ve muhabbetin mekânıdır. Gönlün sultanı olan Allah, kulun kalbine tecelli edeceği için orası temiz tutulmalıdır. Deyim, gönülden masivâyı (Allah’tan gayrı her şeyi) temizlemek, gönlü boşaltıp dost için yer açmak anlamında kullanılmıştır.

ṣarp yola varmak: (164r4, 199r3) Sarp yolla kastedilen, sonu Allah’la vuslata varan ilahi aşk yoludur. Bu yol terkler ve dertlere katlanma üzerine kurulu olup zorlu ve uzun bir yoldur. Bu yola çıkanlar, sabır ve kanaat sahibi olup Allah’tan gayrı her şeyi bırakırlar ve riyâzetle nefislerini terbiye ederek bu dünyadayken “ölmeden ölme” şerefine kavuşurlar.

sen ben dėmek: (198v6) Tasavvufta sen-ben ikiliğini anlatan bir ifadedir ve şirktir. Deyim; ikiliğe düşmek, benlik taslamak ve şirke girmek anlamlarındadır. Tasavvufî anlayışa göre eşyanın bir mevcudiyeti yoktur; mutlak ve gerçek tek varlık Allah'ın varlığıdır. Hak âşığı, kesret hâlindeyken vahdeti idrak eder; gören ve görülen her şeyin Allah'ın bir yansıması olduğunu bilir. İşte bu yansımada gördüğü tek yüz Allah'ın yüzüdür.

senden ayrıl saŋa ḳaç: (113r1) Kişinin nefsanî tarafından uzaklaşarak ruhanî yönüne yönelmesidir. Ayrılmak, "ayırt edilmek, temyiz edilmek, seçilmek" anlamına; kaçmak da "koşmak, seğirtmek" anlamına gelmektedir. Senden ayrılman; benliğinden, varlığından kurtulmandır. Ancak bu şekilde ruhuna doğru koşabilirsin.

seni bilmek: (15r2, 51v1, 102v6, 103r5, 159r6) krş. bk. **kendözin bilmek, nefsin bilmek.**

senligüŋ elden bıraḳmak: (93r6) Senlik, "benlik" yerine kullanılan bir ifadedir. Kişinin hem kendi varlığı, hem de nefsinin sıfatlarından özellikle kibir için kullanılır. Deyim, kendi özünde Hakk'ı bulmak için içsel arınmayı sağlamak ve ben engelini ortadan kaldırmak anlamındadır.

sevdükli sevdügile bile ḳopardır yarın: (192v7) Kıyamet gününde kişinin sevdiğiyle beraber haşrolacağını anlatan Hadis-i Şerîf kastedilmiştir.

sevürkmişler yolına birikmek: (12r3) Sevürkmek "eşyayı boşaltmak, işi bitirmek" demektir. Deyim; "varlığını tasfiye edenlerden olmak, varlığı ve nefsiyle ilgili tüm işlerini hâlledenler arasına girmek" anlamında kullanılmıştır. Bu durumdaki kişi başta kibir olmak üzere nefsine ait tüm kötü vasıflardan kurtularak nefsini dönüşüme uğratır.

sır açmak: (62r2) Sır sözlükte "gizem, örtülü, gizli; öz, hakikat" demektir. Tasavvufta sır "Hakk'ın gâib hâle getirip halka bildirmediği şey; ruh gibi insan bedenine tevdi edilen bir latife; gönül ehlinden ve keşf sahiplerinden başkasının idrak edemediği hususlar, tasavvufî duygular ve bilgiler" (SU, s. 317) gibi anlamlara gelmektedir. Metnimizde sırr açmak deyimi; kalbin anlam yükünü dille boşaltmak, kalbe doğan hususları lisana getirmek anlamında kullanılmıştır.

sırra ėrmek: (178r2, 201r5) Tasavvufta mana sahibi olmak, kul ile Allah arasında olan ve başkalarının haberdar olamayacağı örtülü hâller içinde olmak anlamında kullanılır. Sırra

ermek aklın tamamen kapsayamayacağı bir şey olup ruhun idrakiyle mümkün olan bir şeydir. Özellikle müşahede görenlerin kalpleri birer sır denizidir. Dil ise eriştiği sırları tam olarak ifadeden âcizdir ve sır sözleri ulu orta söylenmez.

sırra girmek: (178r1) Sırları öğrenmek, sırlara vakıf olmak; sır ehlinden olmak, sır sahipleri arasına girmek anlamlarına gelmektedir. Sırların anlaşılması hâl makamında gerçekleştiğinden cehalet içindekiler, kitaplar okusalar ve sırları duysalar bile vecd hâline gelemeyeceklerinden sırlara ulaşmaktan mahrum kalırlar.

ṣoġulmış ḳuyudan kim ṣuyı ilede: (48v2) Kişinin suyu çekilmiş, susuz bir kuyudan su alamayacağını, buradan kendisi gibi başkalarının da yaralanamayacağını anlatan bir sözdür. Biz buna boş testiden bir şey damlamaz da diyebiliriz. Tasavvufî olarak ilahi aşktan ve feyizden mahrum kişilerin kimseye bir faydasının olamayacağı, kalp gözleri kapalı olduğu için hakikat cevherinin bile değerini bilemeyecekleri anlatılmaktadır.

sulṭān yüzin görmek: (84r6) "Hükümdar, padişah" demek olan sultan sözüyle "Allah" kastedilmiştir. O, tektir ve gönül de O'nun sarayı veya tahtı olarak düşünüldüğünden, orada başka hiçbir şeye yer yoktur. Bu yüzden sufi, gönül tahtının sahibi için içsel arınmayı gerçekleştirerek kalbi saflaştırmaya çalışır ve ilahi sıfatları ortaya çıkarır. Bu bağlamda deyim, gönüldeki masivâyı temizleyen dervişin kalp gözüyle Allah'ın cemâlini kalpte müşahede etmesi anlamındadır.

sulṭānı görmek: (102v2) bk. **sulṭān yüzin görmek.**

ṣūret naḳşı yıḳılmak: (12v3) Bedenin yıkılması demek olup ölmek anlamındadır. Beyitte ölümden ders alıp kibirden kurtulmak, alçakgönüllü olmak kastedilmiştir.

ṣūretden ṣıfāta gelmek: (147v2) Amaçlanan gerçek vücuda ulaşmak için şekiller ve renkler dünyasından geçmek gerekmektedir.

ṣūreti ṭopraġa düşmek: (175v4) Dış görünüş, şekil, biçim, yüz, çehre anlamlarına gelen suret sözcüğüyle insan bedeni, vücut kastedilmiştir. Suretin toprağa düşmesi de kişinin ölmesi, bedenin toprağa karışması anlamına gelmektedir.

ṣūretüŋ ören eylemek: (93v4) Suret ile kastedilen bedendir, vücuttur. Ören sözcüğü de Orta Türkçede “her şeyin en kötüsü” anlamına gelmektedir. Suretin ören eylenmesi ise nefsi terbiye ederek kötü vasıflardan ve kusurlardan kurtulmak, maddî varlıktan sıyrılarak manevi ilerleme sağlamaktır.

şāh dīdārın görmek: (129r4) bk. **dīdār görmek**

şaḳāvet perdesini ḳaldurmak: (49v3) Sözlükte “eşkiyalık, yol kesicilik, haydutluk” anlamı da bulunan şaḳâvet sözcüğü metinde “kötü yaratılışlılık, kötü işler yapabilecek tıynette olma, kutsuzluk, şakîlik” anlamında kullanılmıştır. Kişideki kötü yaratılıştan veya tıynetsizlikten kasıt “kötülüğü emreden nefs” olan nefs-i emmârenin baskınlığı, vicdansızlığı ve onun kişiyi rahat bırakmamasıdır. “Özellikle sülûkun başlangıç aşamalarında bu nefs egemen durumda olabilir ve sürekli ruhu ve kalbi yüksek makamlardan aşağı makamlara, yani kendi düzeyine çekmeye çalışır.” (KNR, s. 78) İnatçılığı, kötülük üstüne kötülük tasarlaması, her an yeni bir silahla direnmesi sayesinde tıynetsizlik kılıcını daima parlatmaya çalışır. Şakâvet perdesi, işte bu nefsin ruhu alçaltan ve kalbi paslandıran rezil sıfatlarının meydana getirdiği kalın bir perdedir. Buna çözüm olarak, kişinin aydınlanmaya önem vermesi ve Allah zikrine sıkı sıkıya yapışarak nefsini dönüştürmeye çalışması tavsiye edilmiştir.

şarāb içmek: (10r1, 56v5, 70r1, 124v3, 165r5, 181r5, 208r2, 208r3) Tasavvufta, kalbin maddeden manaya dönüşümünü sağlayan en önemli unsur olarak görülen şarapla ilgili çeşitli tanımlamalar yapılmıştır: “Şarâbdan murâd, marifetullâhtır ki, neticesi muhabbetullâhtır. Ve şarâbın netîcesi, aşktır. Aşkla muhabbet bir manayadır.” (SMI, s. 666); “Şarap aşkın galebesine denir. Şarap mutlak olarak muhabbet sarhoşluğuna ve Hakk’ın cezbesine kinayedir. Aşk, zevk ve sekr (sarhoşluk) hâlleri şaraba benzetilmiştir.” (SCS, s. 436); “Coşkun aşk hâlleri ki sahibini kınanmayı gerektirecek hâl ve hareketlerin içine sokar” (SU, s. 327); “Aşk ve muhabbet anlamına kullanılır. Coşkun aşk hâlleri ki bu durumdaki kişi aşkta sadakat imtihanından geçer.” (EC, s. 594) Tasavvufta şarapla ilgili olarak örneklerini verdiğimiz bu tanımlamalardan yola çıktığımızda deyim; marifet ilmiyle ilahi aşkı tanımak ve tatmak, bu tadım sonucunda hem coşkun aşk hâllerini yaşamak hem de irfan duygusuna sahip olmak şeklinde anlamlandırılabilir. krş. bk. **ʿışḳ şarābın içmek.**

şarāb sürmek: (10r1) Şarap sunmak, şarap vermek demek olan deyim, mürşitlerin taliplere ilahi aşkı anlatmaları, onları kendinden geçirici aşk hâlleri için hazırlamaları ve meclislerde özellikle halvetlerde ilahi feyzi sunmaları anlamlarına gelmektedir.

şerbet içmek (1): (59r1, 161r6) Tasavvufî olarak şerbet “ilahi aşk, feyz, mahabbet” anlamlarına gelmektedir. Şerbet içmek ise nefsini öldürüp ilahi aşkı tatmak, feyz almak ve Allah’la mahabbette bulunmak anlamlarındadır. krş. bk. **ʿışḳ şerbetin içmek.**

şerbet içmek (2): (96v3) Ölmek, ruhunu teslim etmek anlamında kullanılmıştır. Ölüm herkesin içeceği bir şerbete benzetilmiştir. Vadesi gelen herkes bu şerbetten tadacaktır.

şiʿr dilinden söylemek: (203v3) Hislerini şiir yoluyla aktarmak demektir. Sufiler; Allah, âlem, tecelliler ve insanî nefs ile ilgili öğretilerini ifade etmek için sık sık şiirden yararlanmışlardır. Onların çoğu hiçbir zaman büyük bir şair olmak ya da kendilerinden övgüyle söz edilmek gibi amaçlar taşımaksızın, Allah ile kulun dostluğunun hakikatlerini aktarmak için şiirin ideal bir araç olduğunu düşünmüşlerdir. Şiir, hem halk tabakası hem okumuş yazmış kesim arasında her zaman revaçta olan önemli bir edebiyat formu olmuştur. Her sufi şair, tasavvuf öğretilerinin birer sözcüsüdür. (CHT-3, s. 92)

ṭağlar bünyādını ḳazmak: (56v1) Aşk erleri olan dervişler, aşkları uğruna ellerine taşçı kazması alıp dağları yarmaya çalışan Ferhatlar gibidirler. Deyim, vuslat yolunda aşkı için aşkla tüm zorluklara katlanarak engelleri aşmak, nefsi öldürmek ve olgunlaşmak anlamlarına gelmektedir.

ṭağları yolından ırmak: (56r4) Büyük engelleri aşmak, zor işlerin hakkından gelmek demektir. İlahi aşk yolu zorluklarla doludur; derviş yüreğindeki ilahi aşkla ve şeyhinin de teveccühüyle tüm zorluklara göğüs gererek engelleri bir bir aşar ve yolundan asla geri dönmez.

ṭağuŋdan aşmamak: (51r6) Dağ sözcüğü yükseklik ve engele delâlet etmesinden dolayı metinde kişinin büyüklenmesi ve kibrinden vazgeçmemesi anlamındadır. Bu durumda kişi kibri dolayısıyla kendi için bir engel teşkil etmektedir.

taẖt u tācı terk ėtmek: (77r3) Taht ve taç, hükümdarlık, şeyhlik gibi makamlarla ilgili olup mal, mülk, mevki, güç ve hakimiyetin sembolüdür. Aşk yoluna girenler taht ve taca ihtiyaç duymazlar ve aşkın hakimiyeti altına girerler. Deyimin beyitteki anlamı, bu dünyanın malını, mülkünü, makam ve mevkilerini tümden terk ederek nefsini öldürmek anlamındadır.

ṭamaʿ ḥabsine düşmek: (7v2) "Açgözlülük, doymazlık" anlamına gelen tamah, Nefsin temeli, tamah kaidesi üzerine binâ edildiğinden nefsin isteklerine uyup dünyaya ait aşırı istek ve hırsların gereğini yapmak, onun araçlarını bir araya getirip, onun gerektirdiğini elde etmeye yönelmek ve bu hırsların çemberinden çıkamamak demektir.

ṭamaʿuŋ yayını yasmak: (99v1) Tamahın yayını gevşetmek demektir. Tamahın yayını sıkmak, daha tamahkâr olmaktır; tamahın yayını gevşetmek ise, tamahtan yavaş yavaş uzaklaşmaktır. Deyim, dünya malından daha fazlasını istememek, dünyaya ait aşırı istek ve hırslar için mücadeleden vazgeçmek anlamında kullanılmıştır.

ṭaş yüzine ṣu ṣızmak: (164v6) "Dervişin zikri neyse fikri odur" sözünün değişik bir şekli olan bu söz, bir şeyin içinde ne varsa dışına da onun sızacağı anlamındadır. Bu, insanın bilinçaltında uzun vadeli olarak kendini programlamasıyla da ilgili bir durumdur. "Nefsin kökü hem beden hem ruhta olduğudan yani nefs hem maddî hem manevi eğilimlere sahip olduğu için" (KNR, s. 73) kendini programlama çok önemlidir. Negatif programlama nefsanî özelliklerin daha yoğun bir şekilde ortaya çıkmasına neden olacak, fiiliyata dökülmesi de o kadar kolay olacaktır. Öte yandan pozitif programlama örneğin aşkı tasarlama, aşkın hâllerini ve sözlerini doğuracaktır.

ten tertībin terk eylemek (ėtmek): (90v6, 160r1) Tertiplenmiş olan şey bedendir, cesettir. İnsan vücudu; can cevherinin dünya yaşamı için, tüm organlarıyla birlikte tasarlanmış ve ona giydirilmiş bir beden elbisesidir. Onun tertipleri de bedene ait tüm ihtiyaç ve isteklerdir. Deyim, kişinin maddî varlığından vazgeçmesi, nefsinin arzu ve isteklerinden kurtulması anlamındadır.

terezī (terāzū) ḳurmak: (111r6, 170r6, 209v2) "Ölçü, tartı, mizan" demek olan terazi sözüyle kastedilen mahşer gününde kurulacak olan ve her insanın iyilik ve kötülüklerinin tartılacağı terazidir. Terazi kurmak, dünyadayken işlenen fiillerin değerlendirileceği şaşmaz terazinin hazırlanmasıdır. "Bu terazinin, demirin altın mizanıyla tartılmadığı gibi her insana özgü bir mizan olduğu, bu nedenle de hiçkimseye haksızlık yapılmayacağı İbni Arabî tarafından dile getirilmiştir." (İAS, s. 470) Kur'ân-ı Kerîm'de terazi kurma şu şekillerde anlatılmıştır:

"Biz, kıyamet günü için adalet terazileri kurarız. Artık kimseye, hiçbir şekilde haksızlık edilmez. Bir hardal tanesi kadar dahi olsa, onu (adalet terazisine) getiririz. Hesap gören olarak biz yeteriz." (Enbiya Suresi, 47);

"O gün kimin tartılan ameli ağır gelirse işte o, hoşnut edici bir yaşayış içinde olur. Ameli yeğni olana gelince, işte onun anası (yeri, yurdu) Hâviye'dir. Nedir o bilir misin? Kızgın ateş!" (Kâria suresi, 6-11);

"O gün tartı haktır. Kimin tartıları ağır gelirse, işte onlar kurtuluşa erenlerdir. Kimin de tartıları hafif gelirse, işte onlar, ayetlerimize karşı haksızlık ettiklerinden dolayı kendilerini ziyana sokanlardır." (Araf suresi, 8-9).

terezīsi ağır gelmek: (83v4) Kişinin dünyadayken yaptığı iyiliklerin çok olması, sevaplarının günahlarından fazla olması demektir.

teslīm olmak: (56v4, 83r2) Tasavvufta teslimiyet "Allah'ın emirlerine boyun eğme ve hoşa gitmese bile itirazda bulunmama, kaderin tecellisini rızayla karşılama, başa gelen bela sebebiyle değişmeyip sebat gösterme" (SU, s. 354) gibi anlamlara gelmektedir. Yine bununla ilgili "kayıtsız şartsız Hakk'ın fermanını benimsemek, bela yağmuru yağarken değirmenin alt taşı gibi olma" (SU, s. 354) gibi tanımlamalar da yapılmıştır. Teslim olmak; Allah'ın zatıyla, sıfatlarını hedefleyen kişinin nefsini değişime açarak tam bir kararlılıkla Hakk'a yönelmesi ve kendini Allah'ın iradesine bırakmasıdır.

tevḥīd ṭonını geymek: (94v2) Tevhit elbisesini giymek, tevhit inancını benimseyip tüm evreni tevhit gözüyle görmek ve bunu yaşantı hâline getirmek demektir. Bu durum "Bilen ile bilinenin, arif ile ma'ruf'un, nefs ile âlemin, insan ve Allah'ın bir olduğu gerçeğini hâl olarak yaşayabilmek." (CHT-2, s.102) şeklinde tarif edilmiştir.

ṭoġurlıḳ ḫilʿatin geymek: (53v6) Hilat, padişahlar ve vezirler tarafından mükâfat olarak giydirilen işlemeli kaftandır. Doğruluk hilatı, âşığın bir kez giyip bir daha çıkarmadığı ve onunla yükselip değer kazandığı bir ahlak elbisesidir. Buna göre deyim, doğruluğu benimseyip ahlakını doğrulukla süslemek ve doğruluktan asla şaşmamak anlamındadır.

ṭoġrı yola gelmek: (154r6) Allah'a giden yolu bilip bu yol üzerine hayatını düzenlemek ve buna göre yaşamak demektir.

ṭoġrılıḳ mancınıġı istiġfār ṭaşıyıla atılmak: (199r6) Doğruluğun mümin için önemli bir silah olduğu fakat tek başına yeterli olmadığı, mutlaka tövbe ve istiğfar ile desteklenmesi gerektiği, böyle olursa nefs kuvvetlerinin daha kolay alt edilebileceği anlatılmaktadır.

toḫmını bitmez yėre ṣaçmak: (31v1) Sonuç alınamayacak işlere girişmek demektir. "Her eylem, hedefine doğru ilerleyen müridi ya engelleyen ya da ona yardım eden bir meyve verir. Ebû Cehil karpuzu eken, şekerkamışı biçemez." (İMB, s. 123)

ṭopraġuŋ cevherini ḥażrete ėrgürmek: (196r3) Toprağın cevheri, Allah'ın topraktan yarattığı insan bedenine verdiği ruhtur. "Allah'ın nefes üflediği ruh, tüm ilahi sıfatlara yaratılıştan sahip, bölünmeyen ve terkibi olmayan bir gerçekliktir. Bu yüzden ruh yaratılıştan aydınlık, diri, bilen, güçlü ve irade sahibidir. Buna karşılık beden, Allah onu çamurdan yoğurduğunda hayata gelmiştir. Birçok parçaları vardır ve karanlık, hareketsiz madde ile cehalet ve ilahi sıfatlardan noksanlık gibi şeylerin hükmü altındadır." (CHT-1, s. 42-43) Bu durumda insan bir anlamda aydınlık ve karanlığın birleştiği bir yapı konumundadır. İnsan bu yüzden yaşamı sırasında nefsiyle yükselici veya alçalıcı konumlarda olabilir. Sonunda her şey aslına döneceğinden, bedenin dönüşü toprağa, ruhun dönüşü de Allah'a olacaktır. Kalıcı olan ruh, geçici olan bedende belli bir süreye kadar kalarak olgunlaşmaya çalışır. Bu olgunlaşma çalışması cevherin işlenme sürecidir. Allah'ın ahlakıyla işlenen cevher ilahi sıfatları yansıtarak Hazret'e (Allah) ulaşır.

ṭūl-ı emel defterin dürmek: (74v4) Hırs, tamah gibi sonu gelmeyen ve sufiler tarafından sevilmeyen davranışları yaşamından çıkarmak demektir. Sufilere göre ulu ve yüce Allah'a insanı yaklaştıran ibadetler hangi anlayışla yapılıyorsa, mal kazanma işi de aynı anlayışla yapılmalıdır. İnsan, kazanma işiyle rızk celb etmek ve menfaat sağlamak için değil, tıpkı yapılması teşvik edilen nâfile ibadetler gibi meşgul olmalıdır. Bu anlayışın sonucu olarak tam tevekkül sahibi bazı mutasavvıflar genellikle bütün paralarını akşama dek tüketirler ya da cumaya kadar sahip oldukları her şeylerini dağıtırlardı. (İMB, s. 135-136)

ʿuryān olup yola girmek: (99r1) Dünyadan soyunarak Allah'a yönelmek demektir. Sufiler, insanın dünyaya çıplak gelip yine dünyadan çıplak gideceğini akıllarından hiç çıkarmazlar. Bu yüzden derviş olacak kişiler, öncelikle dünyaya ait arzu, istek ve düşüncelerden tamamen sıyrılarak yani uryân olarak tarikata girerler. Çünkü derviş, Ahirete yürümek için dünyayı arkasına almak zorundadır.

uṣṣunu ʿaḳlunu almak: (185r1) Aklını başından götürmek, deliye döndürmek, kendinden geçirmek demektir. Aşkla aklın bir arada bulunamamasından dolayı, tasavvuf ehlinin akla önem vermediği bilinmektedir. Üstelik bazı sufiler "aklı nefs ile kalp arasındaki engel olarak

tanıtırlar.” (İMB, s. 207) Deyim, ilahi cemâlin dervişi cezbelendirmesi, onu kendinden geçirmesi anlamında kullanılmıştır.

uṣṣunu ʿaḳlunu aldurmak: (157r4) Aklını fikrini kaptırmak demektir. Dervişin ilahi aşk sarhoşluğuyla kendinden geçmesi, akıl ve şuurunun gitmesi anlamındadır. Bu durum tasavvufta kendi sınırlarını aşmışlığın bir ifadesi olarak da görülmektedir.

üç yüz deŋiz geçmek: (147v5) bk. **ʿışḳuŋ şehrine üç yüz deŋiz geçmek.**

varlığı elden ḳomak: (81v4) Elden komak “elden bırakmak, terk etmek, ihmal etmek” demektir. Varlığı elden komak ise vücudunun ve fiillerinin kendine ait olduğunu zanneden kişinin tüm varlığının Allah’a ait olduğu şuuruna vararak kendini aradan çıkarmasıdır. Bu, kendindeki varlık engelini ortadan kaldırıp yokluğa doğru yol almaktır; “zira, Hakk’ı bulmak kendi nefsinde yokluk iledir.” (SMI, s. 1270)

varlığın dost almak: (176v4) Allah’a yakınlık (kurb) için her şeyiyle ve mutlak olarak Allah’a kulluk etmek, bunun için maddî varlığından tamamen vazgeçerek kendini Allah’a adamak demektir. Bu aynı zamanda mükemmellik makamına ulaşma yani insan-ı kâmil olma mertebesidir. “Kendileri için bir şey yapmazlar, çünkü ayrı kendi varlıkları yoktur. Ne yaparlarsa yapsınlar, yaptıklarını onlar yoluyla Allah yapar. Mükemmelliğe ulaşan bir insan, Allah’ın gerçek ve sadık bir kulu olup kendi varlığını tamamen yok etmiş ilahi bir surettir.” (CHT-1, s. 56-57)

varlığın erde ḳomak: (81v6) Allah’ın tüm insanları kendi suretinde yaratması, onların can cevherinde ilahi sıfatları gizlemesidir. Mahiyetinin farkına varıp Allah’ın ahlakıyla ahlaklanan kimseler, insan-ı kâmil olup bu sıfatları açığa çıkarırlar. “Âlemdeki diğer yaratılmışlar, Allah’ın sadece belli isimlerini veya vücuda ait sınırlı sıfatları sergilerken, insanlar ilahi surette yaratıldıklarından dolayı bütün ilahi isimleri değişik yoğunluk seviyelerinde açığa çıkarma, tümünü sergileme potansiyeline sahiptirler. İnsan; hayat, ilim, irade, kudret sıfatlarını hayvanlarla birlikte paylaşır; ancak bu sıfatlar, insanda hayvanlardan daha fazla bir şekilde bulunur. Merhamet, muhabbet, adalet, affedicilik, cömertlik, idrak, irfan, hikmet, hayrı şerri seçebilme gibi sıfatlar ilahi olanın insan suretinde tekamül eden özelliklerdir ve bildiğimiz şekilde evrende başka bir yerde bulunmazlar.” (CHT-1, s. 38-39; CHT-2, s. 138-139)

varlığın yoḳlığa ṣaymak: (94v2) bk. **varlıġuŋ yoġa degşürmek.**

varlıġuŋ yoġa degşürmek: (77r4, 99r6) Varlığını yokluğa çevirmek, varlığını yoklukla değiştirmek demektir. “Yaşamı sırasında nefsine zulmetmesi öğretilen derviş, bu dünyaya ait tüm istekleri bırakıp Allah’a tam teslimiyet gösterir ve Allah’ın ahlakıyla ahlaklanmaya başlar. Bu sayede hiçlik hâlinden bu dünyaya gelen ve kendi varlığı için kendisine zaten hiçbir şey borçlu olmayan insan, yaratılmadan önceki hiçlik hâline dönmeye başlar. Yani beşerî tüm özelliklerden sıyrılıp, bu dünyadaki tüm benliğini tamamen silen dervişin sadece Hakk’a dönük yüzü geride kalır. Bu, dervişin tamamen “ben”den sıyrılıp O noktasında görünmesi demektir. Artık bu dünyadaki varlığı yokluktadır.” (CHT-1, s. 56)

varlıḳ evini yıḳmak: (104v2) Varlık evi, nefsin merkezi olan insan bedenidir. Varlık evinin yıkılması, onun arzu ve isteklerinin yok edilerek kötü vasıflarının pozitif insanî niteliklere dönüştürülmesidir. Beyitte özellikle benliğin yok edilmesi, kibir ve gururdan vazgeçilmesi kastedilmiştir.

varlıḳ leşkerin ṣımak: (106v1) Varlık askerlerini kırmak demektir. Varlık askeri, insanın nefsidir. Nefsin rezil sıfatları, arzu ve istekleri varlık askerlerini oluşturmaktadır. Bunlar son derece zalim olup sürekli kötülüğü emrederler ve hem insanın kendisi için hem de başkaları için tehlike kaynağıdır.

varlıḳ yoḳlıḳ bıraġmak: (65v6) Varlık yokluk endişesinden sıyrılarak beka makamına yükselmek demektir. Bu makamda sevilen dışında her şeyden fâni olunduğu için kul, beşerî varlığından ve ona dayanmaktan uzaklaşarak Rabbinin varlığıyla ayakta kalır ve Hak ile işitip Hak ile gören hâline gelir. Bu makam “benimle işitir ve görür, kutsî hadisiyle işaret edilen marifet mertebesidir.” (KA, s. 532)

varlıḳdan el yuymak: (78r5) Kişinin nefsinin varlığından el çekmesi, varlığından vazgeçmesi anlamındadır. “Sufilere göre sülûk işinin başlangıcı, kulun nefsinin varlığını yok edip Hakk’ın varlığıyla baki kalmak için çalışmasına bağlıdır.” (KA, s. 558) Bu yüzden sufi, seyr u sülûk sürecini yaşamakla kendi varlığından kurtulur ve hakiki varlığa kavuşur. Bu yolda varlık ve nefs perdesinin kaldırılması Allah’ı müşahedeyi de mümkün hâle getirmektedir.

vilāyet derecesi açılmak: (183v4) Velîlik mührünü almak, velîlik mertebesine yükselmek demektir. Velîlik "Hakk'ın kulunu, kulun Mevla'sını dost edinmesi" (SU, s. 378) şeklinde tanımlanmıştır. Tüm müminlerin velayeti "tatlı dil, güzel ahlak, güler yüz, cömertlik, itiraz etmeme ve özür dileyenlerin özrünü kabul etme, iyi olsun kötü olsun tüm insanlara şefkatle muamele etmeleri" (İMB, s. 215) ile ilgilidir. Seçkin kulların velayeti ise nefsinde fâni olup Allah'ta beka bulmalarıyla mümkündür. Velîler, "Allah'a bakan gözler oldukları için Allah'ın dünyaya baktığı gözler" (İMB, s. 217) olarak düşünülür. Velîler, Allah'ın nuruyla gördükleri için onların firâset (ruh okuma) ve keramet sahibi olduklarından söz edilir.

yadlıḳ perdesini yaḳmak: (143r3) Yadlık, "yabancılık, ayrı gayrılık" anlamına gelir ve bununla bir tarikata bağlı olmamak veya tasavvuf yolundan uzaklık kastedilir. Tasavvufta "halka hizmet, Hakk'a hizmettir." anlayışı çok önemlidir. Aynı çerçevede "halka yabancılık da Hakk'a yabancılık"tır. Âşıkların halktan uzaklaşıp hep kendileriyle ilgilenmeleri, kendilerini duyusal yolla elde edilmiş bilgilere kaptırmaları tasavvufta perde olarak kabul edilir. Deyim; şairin suskunluğunu bozması, halkın arasına karışarak tasavvufun esaslarını ve ilahi aşk durumlarını açıklaması anlamındadır.

yas kamu düğündür bana: (60r2) Yas, Orta Türkçede "Ölüm, yıkım, zarar, ziyan" anlamlarında kullanılmıştır. Beyitte kastedilen "nefsin ölümü, onun ziyana uğraması"dır. Nefsini Allah için kurban veren ve böylece nefsinin perdelemesinden kurtulan kişinin, kalbinde keşf kapısının aralanmasıyla Allah'ın nurunu görmesinden duyduğu sevinç anlatılmaktadır.

yėdi ṭamuda yanmak: (147v6) Tamu, "cehennem" demektir. Yedi tamuda yanmak, yedi cehennemde yanmak olup Mustafa Tatçı'ya göre nefsin yakıcı duygularını yakıp yok etmek anlamındadır:

"Aşk şehrine giderken yolda 'yedi tamu' (cehennem) bulunmakta olup bunların her birine uğranılması gerekmektedir. Tamunun özelliği, 'ateş'ten yaratılmasıdır. Diğer taraftan Tamu, nefsin ıslahı için insanın geçmesi gereken bir makamdır. 'Yakıcı' özelliğinden ötürü korkunçtur. Bununla birlikte, nefsin özelliklerini de yakıp temizleyeceğinden dolayı, salik buradan da geçmek zorundadır. Cehennem bir nev'i benliklerin temizlendiği yerdir. Orada kirlerden, vahdeti örten bulaşıklardan arınan kişi, 'benliğinde bir başka ben' bulacak, başka bir vücûtla var olacaktır. Fakat evvela yedi nefsî özelliği açığa çıkarmalı, tamuda yakılması gereken sıfatlarını tanımalı ve bunları yakıp kül (kül= yok) etmelidir: Hülasa, âşık ve arif Hak yolcularının cehennemi, celâl terbiyesi yahut ilahi bela imtihanından başka bir şey değildir.

Bu belalar insana zahirden ve bâtından hücum edecek, insan da bunlardan geçmek zorunda kalacaktır. (MT-4, s. 743)

“Bilindiği üzere, tamu, ateşten yaratılmıştır. Yedi kapısı/makamı vardır. Onun bu özelliği, insandaki yedi önemli nefsanî hasletten kinayedir. Kin, kibir, şehvet, riya, yalan, hased, gıybet vs. gibi hasletler… Bunları terk etmeden, aşkın hakikatinin tecelli etmesi mümkün değildir. Nefsin hasletleri/vücûdları yakılıp yok edildikçe bunların yerine insana yeni bir vücûd verilecektir. Böylece yeniden ve aşk ile inşa olunacak olan benlik, “Aşk şehri”ne (ahadiyet makamı) dönüşecektir.” (MT-4, s. 744)

yėl esüp geçmek: (207v4) Hayatın kısalığı, ömrün hızla geçip gitmesi anlamlarına gelmektedir. Yine tasavvufta Allah’ı yad etmeden geçen ömür tamamen rüzgâra benzetilmiştir.

yėre toḫum ṣaçmak: (207v6) Tohum, yeşerip ürün vermesi için toprağa saçılır. Tohum saçan için her tane çok değerlidir ve tohum saçan, tanelerden hiçbirinin zayi olmasını istemez. Beyitte dünyaya gelen her insan, toprağa saçılmış birer tohuma benzetilmiştir. Onlardan istenen, hasat zamanına (ölüm anı) kadar insan-ı kâmil olmalarıdır. Bunun yolu olarak da Allah’ın ahlakıyla ahlaklanıp ilahi sıfatları ortaya çıkarmaları gösterilmiştir. Aksi takdirde zayi olmuş bir tohumla aynı kaderi paylaşacaklardır.

yer gök ṭolu dīdār durur: (94v3) Bakara suresi 115. ayette “Doğu da Allah’ındır, batı da. Nereye dönerseniz Allah’ın yüzü oradadır.” denilmektedir. Bu dünyanın mutlak bir varlığa sahip olmayıp görmesini bilen için yalnızca Allah’ın tecelli ettiği bir ayna olması demektir. “Mutlak ve tek varlık Allah’tır. Kâinat ve eşya havâdis olup, O’nun sıfatlarının tecelli ve tezahüründen ibârettir. O’nu aksettiren bir ayna gibidir. Tecellinin sürekliliğiyle biz eşyayı mevcut gibi görürüz. Bir an tecelli etmemeyi murat etse her şey yok olur. Tasavvuf ehli bu kesret (çokluk) içinde vahdeti görüp O’na ulaşmak ister.” (CKH, s. 110)

yeşil ṭonlar geyip ṭonanmak: (156r2) Tasavvufta yeşil renk her zaman cennetle, olumlu ve manevi şeylerle birlikte kullanılmıştır. “Farsça eserlerde yeşil giyenler ya melekler ya da velîlerdir. Cennetin müjdecisi olsa gerektir. ... Aynı zamanda Peygamber’in de rengidir ve onun soyundan gelenler yeşil sarık bağlarlardı. Bu yüzden yeşil, örneğin Simnanî’nin sisteminde Zümrüt dağında tecelli eden, siyahın ardındaki ezelî ve ebedî güzelliği oluşturur.” (TYİ, s. 38-39) “Sebz-pûş, yani yeşil elbise giyen ifadesi, her zaman için mümkün olan en yüksek manevi seviyede yaşayanlar, yani melekler, peygamber veya tasavvuf ehlinin kılavuzu

Hızır için kullanılan bir söz olmuştur." (İMB, s. 119) Söz konusu deyim, bir çok metinde "baharın gelişiyle tabiatın yeşillenmesi ve etrafın renk renk olması" anlamında kullanılmasına rağmen, ele aldığımız beyitte "ana-babaya karşı görevlerini yerine getirenlerin bahtiyar olup baht açıklığı yaşayacakları, manevi olarak yükselecekleri" anlamında kullanılmıştır.

yoġiken var eylemek: (100r6, 186r4) Yoktan var etmek, varlık sahasında yok iken yaratmak, varlık sahasına getirmek demektir. Allah'ın "Hâlik" isminin bir gereğidir. "Allah önce eşyanın var edilmesi konusunda bilgi oluşturur, bu doğrultuda kendi nefsinde (ilminde) en mükemmel bir şekilde ve en güzel surette, benzersiz bir konumda varlıkları yaratır. Sonra onları insan eliyle var ederek ortaya çıkarır. Böylece o varlık, ilahi bir takdirle yaratılır." (AİSM, s. 58)

yüküŋi bunda dėvşürmek: Yükünü bu dünyada toplamak demektir. Yük, iyi ahlakla elde edilen tüm iyi ameller için kullanılan bir sözcüktür. Ahiret için tüm kazanımların bu dünyada elde edilmesi anlamındadır. İnanca göre bu dünya fırsatını değerlendiremeyenler, öldükten sonra tekrar dünyaya gelmeyi çok isteyecekler ve her şeyin çok daha farklı olacağına dair sözler vereceklerdir; fakat böyle bir fırsatları tekrar olmayacaktır.

yürek yaġını eritmek: (200r6) Çok üzülmek, çok korkmak anlamlarına gelen deyim, beyitte aşk ateşinin yürekteki (gönülde, kalpte) masivâyı, yüreğe yük olan dünyevî istek ve hevesleri eritip, yürek sahibini rahatlatması, gönlün yükten ve eziyetten kurtulması anlamındadır. Günümüzde, halk arasında sevmediği bir kişinin başına gelen kötü bir olaya sevinmek maksadıyla da kullanılır. (HHC, s. 239)

yüriyen atları ādem üstine sürmek: (187r2) Kurân-ı Kerîm'de İsrâ suresi 64. ayette iblisle ilgili olarak şöyle denilmiştir: "Onlardan gücünün yettiği kimseleri dâvetinle şaşırt; süvârilerinle, yayalarınla onları yaygaraya boğ; mallarına, evlâtlarına ortak ol, kendilerine vaatlerde bulun. Şeytan, insanlara aldatmadan başka bir şey vâdetmez." İblisin yürüyen atları Âdem'in üstüne sürmesi, tıpkı ayette olduğu gibi, tamamen istiareli bir kullanım olup iblisin ordusunu harekete geçirmesi ve tüm askerleriyle Hz. Âdem'e hücum etmesidir. İblisin bineği onun kibridir. İblis, gururundan dolayı meleklerin hocasıyken Âdem'e secde etmeyerek Allah'a karşı gelir. Çünkü o, ateşten yaratılmış; Âdem ise çamurdan yaratılmıştır. Ne var ki, Allah'ın insanı yaratırken kendi nefesinden üflediğini ve onu kendi suretinde yarattığını unutmuştu. Allah'ın huzurundan kovulmasına neden olan Âdem peygambere karşı duyduğu kinden dolayı tüm hedefi Âdem'dir ve bu yüzden ordusunun tüm okları Âdem'e çevrilmiştir.

İblis, kendisine uyan cinlerden, vesvese askerlerinden ve şeytanın kullandığı nefs olan nefs-i emmâreden oluşan ordularıyla Hz. Âdem'e hücum edip cennette yasak meyveden yedirir ve onun cennetten kovulmasına neden olur.

yüzüŋden perdeyi götürmek: (153r6) İnsanı Allah'tan ayırdığı söylenen yetmiş bin nur (ışık) ve zulmet (karanlık) perdesisinin kaldırılması demektir. Bunlar karanlıkla karışık nur örtüleridir. (İMB, s. 113-114)

zevāl ṣuyın içmek: (93v5) Ölmek, ecel şerbetini içmek demektir. Beyitte, hayatını gaflet içinde geçiren kişilerin Hak'ta fâni olamadıkları için beka (sonsuz hayat) bulamamaları kastedilmiştir.

ẕikr (ẕikir) ėtmek: (69v1, 115r4, 122r1, 198r6) Allah'ı hatırlamak ve anmak, Allah'ın isimlerini söylemek suretiyle ibadet etmek demektir. "Zikir, aşk yolundaki ilk adımdır; çünkü kişi, birini severse, onun adını sık sık anmaktan, sürekli onu hatırlamaktan hoşlanır. Bu yüzden, içinde Allah sevgisinin ekilmiş olduğu kalp, sürekli zikrin meskeni olacaktır." (İMB, s. 183) Zikir sadece insanlarla sınırlı bir eylem olarak görülmez; sufiler, evrenin tüm varlıklarının zikre iştirak ettiği konusunda hemfikirdirler. "Kur'ân, yaratılmış her şeyin Allah'a ibadet ettiğini söyler; her şey kendi dilinde - insan sesiyle, kalbiyle; arı vızıltısıyla; yapraklar yeşermesiyle; çiçek kokusuyla ya da hâl ve hareketleriyle- yaradanına hamdü senâ eder." (İMB, s. 63)

zühd ü ṭāʿat ḳılmak: (65v1, 97r4, 194r5) Bu dünyaya ve öber dünyaya ait -cennete gitme umudu veya cehennem korkusu da dâhil olmak üzere- kalbi Allah'tan ayıran her şeyi terk etmek, kalbi ihlasla doldurarak sadece Allah'a ibadetle meşgul olmak demektir. "Kışın - maddî dünyanın karanlığında- ne ekildiyse, sonsuzluğun baharında da o çıkacaktır ortaya." (İMB, s.124)

S O N U Ç

Yûnus'un en eski ve en doğru nüshalarından biri kabul edilen Fatih nüshasını esas aldığımız bu çalışmamızın giriş bölümünde onun yaşadığı dönemi, hayatını, eserlerini, eserlerinin nüshalarını, sanatını; inceleme bölümünde Yûnus'un eserlerinin imla, ses ve şekil özelliklerini çeşitli yönlerden incelemeye çalıştık.

Çalışmamızın giriş bölümünü ele aldığımızda karşımıza şu sonuçlar çıkmaktadır:

Bir XIII. yüzyıl sufisi olan büyük Türk şairi Yûnus Emre, kişilik olarak yaşadığı yüzyılın siyasal, sosyal ve kültürel yapısını aksettiren bir ayna olarak karşımızda durmaktadır. Yûnus yaşadığı çağla tam olarak bütünleşmiş, gerek kişiliği, gerek sanatının özü ve bu özden doğan mesajları, gerekse dili ile zamanımıza doğru yansımıştır. Bu yansımayı iyi görebilmek için onun yaşadığı çağın tam olarak bilinmesine ihtiyaç vardır. Bunun için Yûnus'un hayatını ve düşüncesini aydınlatacak yeni ve sağlam belgelere her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü gördük ki Yûnus'un hayatını aydınlatmak için büyük ölçüde onun şiirlerinden hareket edilerek bir şeyler ortaya konulmaya çalışılmakta ve bütün çalışmalar da birçok yönden birbirine benzemektedir.

Şu ana kadar iki çalışmasını bildiğimiz Yûnus'un, sanatının fikrî yönünü İslam kültürü, sanatının sunuş ve şeklî yönünü ise millî unsurlar oluşturmaktadır. Yûnus, Mevlânâ'nın Şems-i Tebrizî'de gördüğü bir kişilik olup, ehl-i sünnet bir anlayışa sahiptir ve sanatının gayesi halkı irşat etmek üzerinedir. O da tıpkı İbn-i Arabî, Mevlânâ gibi geçici dünya hayatında insanın kendi nefsinde olan yolculuğunu anlatır. Vahdet-i Vücûd felsefesi Yûnus'un sanatındaki en kalın çizgidir.

Yûnus'un şiirinde lirizm, özellikle Dîvân'da, en üst düzeyde olmasına rağmen, didaktik öğeler de metnin her tarafına sinmiştir. Çünkü Yûnus, lirizmin en kuvvetli olduğu çoğu şiirinde bile öğreten bir modeldir.

Yûnus Emre'nin Risâletü'n-Nushiyye'si ve Dîvân'ına ait birçok nüsha bulunmaktadır. Mustafa Tatçı, bunlar arasındaki en eski nüshalardan yola çıkarak Yûnus Emre'nin eserlerinin tenkitli metnini hazırlamıştır. Çalışmamıza esas olan Fatih nüshası en eski ve en bilinen nüshalardan olup Abdülbaki Gölpınarlı'ya göre Yûnus Emre'nin vefatından pek az bir zaman sonra yazılmış bir nüshadır.

Çalışmamızın inceleme bölümünü oluşturan imla, ses ve şekil özellikleriyle ilgili olarak vardığımız sonuçlar şunlardır:

İmla:

Metnin değişik yerlerinde müstensihten kaynaklanan yazım hataları vardır. Bu hataların başında metinde bazı sözcüklerin eksik yazılması gelmektedir. Ayrıca bundan başka harf ve harekelerin yanlış yazımı, harf eksikliği, fazladan yazımlar ve yanlış sözcük yazımı şeklinde yazım hataları bulunmaktadır.

Metinde sözcüklerin yazımında bir istikrar yoktur. Müstensih, bazı sözcükleri metnin değişik yerlerinde farklı şekillerde yazmıştır. Yine yazımla ilgili olarak eski Uygur imla geleneğinde olduğu gibi müstensih, kök ve ek arasında bitişik yazılması gereken harfleri bazen ayrı olarak yazmıştır:

bilişlik (بِلِشْ لِكْ) 149r4; *ekincige* (أَكِنْجِي يَه) 207v6; *eksüklik* (أَكْسُكْ لِكْ)

Metinde ünlüler, hem harf hem de hareke ile gösterilmiştir. Nüshamızda uzun ünlüyle yazılmış Türkçe sözcükler de bulunmaktadır; fakat bu konuda bir istikrar söz konusu değildir.

Metinde bazı ünsüzlerin yazımında da istikrar yoktur. */ç/* ve */p/* sesleri (ج) ve (ب) şeklinde yazıldığı gibi, (چ) ve (پ) şeklinde de yazılmıştır:

pes (بَسْ) 25v5; *pes* (پَسْ) 48r5; *bıçaḳ* (بِچَقْ) 118r6; *bıçaḳ* (بجَقْ) 201r1.

Yine sin (س) ve sat (ص) ayrımı yapılmasına rağmen metnimizde aynı kelimenin hem sin (س) hem de sat (ص) ile yazıldığı örnekler mevcuttur:

ṣaḳal (صَقَلْ) 114v5; *saḳal* (سَقَلْ) 75r5; *saḳla* (سَقْلَه) 143v6; *ṣaḳlarıdı* (صَقْلَرِدِي) 132r5; *ṣuç* (صُوچْ) 50r5; *suçdur* (سُوچْدُرْ) 76v1.

Ses Bilgisi:

Eski Anadolu Türkçesi devresine ait olan metnimiz, Batı Türkçesinin özelliklerini bünyesinde barındırmaktadır.

Metnimizde ünlü nöbetleşmeleriyle ilgili en dikkat çekici nöbetleşmelerin başında *e/ė* nöbetleşmesi gelmektedir. Bazı sözcüklerin hem */i/* (ė) hem */e/*li şekillerinin metnimizde yoğun olarak kullanıldığını görüyoruz. Bundan başka *ı/u* ve *i/ü* nöbetleşmeleriyle ilgili çokça örnek mevcuttur. Bazı örneklerde dönemin de bir özelliği olarak son hecelerde yuvarlaklaşma ön plana çıkmaktadır.

Metnimizde ünlülerle ilgili en fazla görülen ses olayı ünlü düşmesi ve ünlü kısalmasıdır. Bunlardan ünlü kısalması *bezirgen* 133r6; *bī-çere* 15r5; *cebre'īl* 120v5; *dünye* 96r4; *düşmen* 14r5; *pādişeh* 34v4; *şeh* 6r1; *terezü* 83v4; *terse* 96r2; *teze* 134v3; *tiryek* 109v5; *zīre* 68v5 örneklerinde görülmektedir.

Kelime başı *b-/m-* nöbetleşmesi açısından metnimizde */b-/*nin hâkim olduğunu, */m-/*li kullanımın sadece 1 sözcükte ("*men*" şahıs zamiri) olduğunu görüyoruz:

bu ʿālem-i kes̱retde sen yūsuf u men yaʿḳūb 160v2.

Ünsüz nöbetleşmelerinden en yoğun kullanılanlar *-ḳ/-ġ* nöbetleşmesi ile *t-/d- ; -t-/-d- ; -t/-d* nöbetleşmeleridir. *-ḳ-/-ḫ-* nöbetleşmesi *baḫın-* 23r5; *uyḳu* 23r2 / *uyḫu* 15r6; *yoḳsa* 158v4 / *yoḫsa* 117v2; *yoḳsul* 92r5 / *yoḫsul* 68v1 örneklerinde bulunmaktadır.

Şekil Bilgisi:

Metnimiz yapım ekleri çeşitliliği ve örnekleri bakımından oldukça zengin bir metindir. Az sayıda da olsa bazı sözcüklerde ek uyumsuzluğu görülmektedir:

ādemīlıḳ 139v4; *cāhillıḳ* 116v2; *ġafīllıḳ* 14r6, 26r4; *ḳadīmlıġ* 3r6; *peşmānlik* 182r6; *ṣūfīlıḳ* 91v1; *şeyḫlıḳ* 76r6; *ẓālimlıḳ* 115v6.

Dönemin bir özelliği olarak bazı köklerde ve eklerde yuvarlaklaşma eğilimi görülmesine rağmen, bu kök ve eklerin düz şekilleriyle ilgili örnekler de mevcuttur.

Metnimizde *-a, -den, -dan* eklerinin locatif (bulunma hâli) görevini üstlendiği yerler de vardır: *gelmedin dėdüŋ* ***ḥaḳḳuma*** *kem dėyü* 208v2; ***cehennemden*** *yarın bāḳī ḳalasın* 156r3; ***bundan*** 134v6.

Metnimizde sözcük türlerinin kullanım oranlarıyla ilgili şöyle bir sonuç çıkmıştır: İsim ve sıfatlar % 67, fiiller % 18, zarflar % 9, zamirler % 3 ve edat grubu % 3. Metnimiz özellikle asıl sayı sıfatları bakımından zengindir. Asıl sayı sıfatları, daha çok din ve tasavvuf açısından özel anlamlar taşıyan sayılardan oluşmaktadır. Bunun yanı sıra metnimizin zarflar ve edatlar bakımından zengin oluşu da dikkat çekicidir. Zarflar, köken bakımında Türkçe ağırlıklıdır; edatlar ise Arapça ve Farsça ağırlıklıdır.

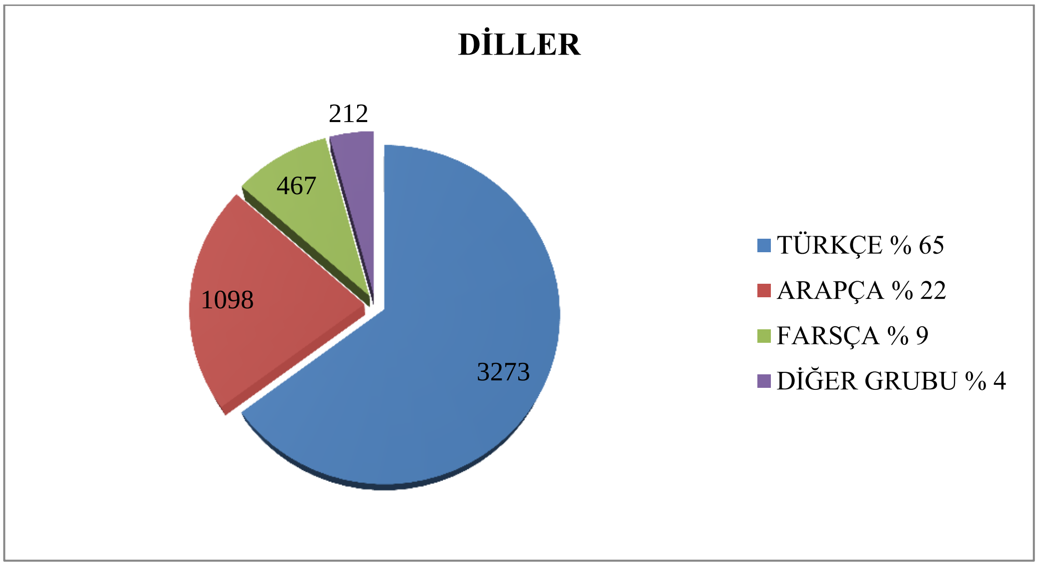
Metnimizde bulunup günümüzde arkaik diyebileceğimiz ekler de mevcuttur. Bildirme ekinin I. teklik şahıstaki "*-am, -em; -vam, -ven; vanın; -in*" şekilleri ile aynı ekin III. teklik ve çokluk şahıs şekli olan *"durur"*; yine bildirme ekinin I. çokluk şahısının *"-vuz, -vüz"* şekilleri arkaik eklerdendir. Bunlardan başka gelecek zaman kipi eki olan *"-ısar, -iser"*; zarf-fiil eklerinden *"-uban, -üben; -iben; -ubanı, -übeni"* şekilleri de günümüzde yazı dilinde kullanılmayan eklerdendir.

Yardımcı fiillerle yapılan birleşik fiillerden *ėtmek, eylemek, ḳılmak, olmak, vėrmek* yardımcı fiilleriyle yapılanlar metnimizde önemli bir yer tutmaktadır. Yûnus, özellikle "Vahdet-i Vücûd"u özdeşleşme şeklinde anlatırken bunlardan *olmak* yardımcı fiillini şiirlerinde çokça kullanmıştır.

Dizin bölümünde madde başı 3502 söz varlığı mevcuttur. Bunun içinde 1708 söz varlığı ile Türkçe, ilk sırada yer almaktadır. Buna birleşik ifadeleri ve incelediğimiz tüm deyimleri ilave

ettiğimizde Türkçe en az %65'lik bir orana ulaşmakta ve karşımıza şöyle bir grafik çıkmaktadır:

Grafik 5:

Bu grafikte Türkçe dışında kalan % 35'lik kısım din ve tasavvuf dolayısıyla dilimize gelen sözcükler olup bu sözcüklerin büyük çoğunluğu Yûnus'tan bu yana halk tarafından kullanılan veya en azından anlamı bilinen sözcüklerdir. Bunun yanında anlamı bilinemeyecek az sayıda sözcüğün metindeki kullanım sıklığı da oldukça düşüktür.

Metnimizde arkaik denilebilecek 300 civarında sözcük bulunmakta ve bunun metindeki bütün Türkçe sözcüklere oranı yaklaşık % 15-20 civarıdır.

F İ H R İ S T

RİSÂLETÜ'N-NUSHİYYE

DÎVÂN

A, ʿA

B

İ, ʿİ

K, Ḳ

L

M

KAYNAKÇA KISALTMALARI

ADŞS : İskender Pala, *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2009.

AG-1 : Abdülbaki Gölpınarlı, *Yûnus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.

AG-2 : Abdülbaki Gölpınarlı, *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2004.

AİSM : İbn Arabî, *Allah'ın İsimlerinin Sırları ve Manalarının Keşfi*, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2010.

AKY : Aydın Kayaer, *Yûnus Emre'nin Dünyasında İnsan-Allah İlişkisi*, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2010.

BAİ : Ahmet Yaşar Ocak, *Babaîler İsyanı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1996.

CHT-1 : William Chittick, *Hayal Âlemleri İbn Arabî ve Dinlerin Çeşitliliği Meselesi*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2003.

CHT-2 : William Chittick, *Kosmos'taki Tek Hakikat*, Sufi kitap, İstanbul, 2010.

CHT-3 : William Chittick, *Tasavvuf*, İz yayıncılık, İstanbul, 2008.

CKH : Cemal Kurnaz, *Hayâlî Bey Dîvânı'nın Tahlili*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1996.

CÖ : Cahit Öztelli, *Yûnus Emre*, Özgür Yayınları, İstanbul, 2012.

DKKM : Esat Korkmaz, *Dört Kapı Kırk Makam*, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2008.

DLT : Kaşgarlı Mahmud, *Dîvânü Lûgati't-Türk (Dizin)*, Çev.:Besim Atalay, TDK Yayınları, Ankara, 2006.

DPSS : Prof. Dr. Ahmet İnam, "Yûnus Emre Beytinde Dostların Karşılaşması Üstüne Bir Deneme", *Dialogues in Philosophy and Social Sciences*, July 2008, Volume ¼.

DS : *Derleme Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 1965.

EC : Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2009.

ETET : Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2002.

FG : Abdülkâdir Geylani, *Fütûhu'l-Gayb*, Âlemlerin Kapısı (Çev.: İ. Aslan, D. Çakır), Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2004.

FKT : Faruk Kadri Timurtaş, *Yûnus Emre Dîvânı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1986.

HA : Hayrani Altıntaş, *Tasavvuf Tarihi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1986.

HHC : Hasan Hüseyin Cesur, *Yûnus Emre Dîvânı'ndaki Deyimlerin Yapı ve Anlam Bakımından İncelenmesi*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas, 2010.

İAAD : Ali Teknik, "Türk Mutasavvıf Şairlerinde Varlık Anlayışı", *İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* (İbnü'l-Arabî Özel Sayısı-2), [2009], sayı: 23.

İAS : Suad El- Hakîm, *İbnü'l Arabî Sözlüğü*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2005.

İAT : İbn Arabî M., *Tasavvuf Yolu – İlahi Tedbirler ve İrfan Aynası*, Çev.: Selahaddin Alpay-Mustafa Varlı, Esma Yayınları, İstanbul.

İFH : İbn Arabî M., *Füsusu'l-Hikem*, (Çev.: Abdulhalim Şener), Sufi Kitap, İstanbul, 2011.

İHŞ : İbn Haldun, *Tasavvufun Mahiyeti Şifâu's-sâil* (haz. Süleyman Uludağ), Dergâh yayınları, İstanbul, 1977.

İMB : Annemarie Schimmel, *İslamın Mistik Boyutları*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1999.

KA : Abdü'r-rezzâk Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2004.

KNR : Prof. Dr. Robert Frager, *Kalp Nefs ve Ruh*, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2011.

LXC : W. Redhouse S. J., *Turkish And English Lexicon New Edition*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2006.

MSL : İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (3 cilt), Kubbealtı Lugatı, İstanbul, 2011.

MT-1 : Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme*, H Yayınları, İstanbul, 2008.

MT-2 : Mustafa Tatçı, *Yûnus Emre Dîvânı Tekitli Metin*, H Yayınları, İstanbul, 2008.

MT-3 : Mustafa Tatçı, *Risâletü'n-Nushiyye Tekitli Metin*, H Yayınları, İstanbul, 2008.

MT-4 : Mustafa Tatçı, "Bu yolda acâib çok, Yûnus Emre'nin Bir Şiirinin Yorumu", *Turkish Studies*, Volume 2/4 Fall 2007.

MT-5 : Mustafa Tatçı, *Aşk İmâmdır Bize*, H Yayınları, İstanbul, 2011.

MTA : __________ *Mezhepler ve Tarikatlar Ansiklopedisi*, Tercüman Aile ve Kültür Kitaplığı Yayınları, İstanbul, 1987.

MTTS : *Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kalem Yayınevi, İstanbul, 2006.

OSB : Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı Sufiliğine Bakışlar*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011.

ÖTK : Yaşar Çağbayır, *Ötüken Türkçe Sözlük*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2007.

SCS : Seyyid Cafer Seccâdî, *Tasavvuf ve İrfan Terimleri Sözlüğü*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2007.

SMI : Seyyid Mustafa Rasim Efendi, *Istılahât-ı İnsan-ı Kâmil*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2008.

STG : Steingass F., *A comprehensive Persian- English Dictionary*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2005.

SU : Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2001.

TDEK : *Türk Dünyası El Kitabı* (3. Cilt), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1992.

TEİM : M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2007.

TN : A. Mertol Tulum, *Tazarru'nâme*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.

TS : *Tarama Sözlüğü* (8 Cilt), (Haz.: Aksoy Ö. A., Dilçin D.), TDK Yayınları, Ankara, 2009.

TSB : Ahmet Yaşar Ocak, *Türk Sufiliğine Bakışlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

TYİ : Annemarie Schimmel, *Tanrı'nın Yeryüzündeki İşaretleri*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2004.

UO : Umay Günay, Osman Horata, *Yûnus Emre Risâletü'n-Nushiyye*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2009.

ZKH : Zeynep Koyuncu, "Hüsn ü Aşk'ta On Sekiz Sayısı Üzerine", *Turkish Studies International Periodical For the Languages*, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/7 Fall 2009.

K A Y N A K Ç A

Akdağ M., *Türkiye'nin İktisadî ve içtimaî Tarihi*, C: I, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1979.

Akdemir Y., *Yûnus Emre'de Türkçe*, İnönü Üniversitesi, Malatya, 2007.

Akdeniz K., *Tasavvuf ve Marifetullah*, Eskin Matbaası, İstanbul, 1985.

Akkuş M., *Kitab-ı Gunya*, TDK Yayınları, Ankara, 1995.

Aksan D., *Yûnus Emre Şiirinin Gücü*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2005.

Altıntaş H., *Erzurumlu İbrahim Hakkı*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1997.

Altıntaş H., *Tasavvuf Tarihi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1986.

_________, *Antalya 1. Selçuklu Eserleri Semineri*, Antalya Valiliği Yayınları, Antalya, 1986.

Arat R. R., *Kutadgu Bilig III İndeks* (Yûsuf Has Hacib), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 1979.

Arif H., *Yûnus Emre Hayatı ve Şiirleri*, Esma Yayınları, İstanbul.

Âsım Efendi M., *Burhân-ı Katı*, TDK. Yayınları, İstanbul, 2009.

Asya F., *Yûnus Emre The Great Turkish Mistic- Seçme Makaleler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991.

Ayverdi İ., *Misalli Büyük Türkçe Sözlük (3 cilt)*, Kubbealtı Lugatı, İstanbul, 2011.

Bakırcıoğlu N. Z., *Yûnus Emre Dîvânı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2010.

Banarlı N. S., *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi,* C: I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1987.

Banguoğlu T., *Türkçenin Grameri*, TDK Yayınları, Ankara, 2007.

Bayrakdar M., *Yûnus Emre ve Aşk Felsefesi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1994.

_________, *Belleten*, Türk Tarih Kurumu, cilt: XIV, sayı: 53, ocak 1950.

Benazus H., *Yûnus Emre*, Bizim Kitaplar, İstanbul, 2011.

Bilgin A. A., *Ümmî Sinan Dîvânı* (İnceleme-Metin), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 2000.

Bozkurt F., *Türklerin Dili*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2005.

Caferoğlu A., *Türk Dili Tarihi*, Enderun Yayınevi, İstanbul, 1984.

Cahen C., *Osmanlılardan Önce Anadolu* (Çev.: Erol Üyepazarcı), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2012.

Cebecioğlu E., *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2009.

Cesur H. H., *Yûnus Emre Dîvânı'ndaki Deyimlerin Yapı ve Anlam Bakımından İncelenmesi*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas, 2010.

Ceylan Ö., *Böyle Buyurdu Sufi*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2010.

Ceylan Ö., *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2007.

Chittick W., *Hayal Âlemleri İbn Arabî ve Dinlerin Çeşitliliği Meselesi*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2003.

Chittick W., *Kozmos'taki Tek Hakikat* (Çev.: Ömer Çolakoğlu), Sufi Kitap, İstanbul, 2010.

Chittick W., *Tasavvuf*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2008.

Chittick W., *Varolmanın Boyutları* (Çev.: Turan Koç), İnsan Yayınları, İstanbul, 2008.

Cin A., *Türk Edebiyatının İlk Yûsuf ve Züleyha Hikâyesi, Ali'nin Kıssa-yı Yûsuf'u*, TDK Yayınları, Ankara, 2011.

Cin A., *Yûsuf ve Züleyha Hikâyesi*, Akdeniz Üniversitesi Yayınları, Antalya, 2012.

Cûdî Efendi İ., *Lûgat-ı Cûdî* (Haz.: Prof. Dr. İ. Parlatır, B. Tezcan Aksu, N. Tufar), TDK yayınları, Ankara, 2006.

Çağatay S., *Türk Lehçeleri Örnekleri*, DTCF Yayınları, Ankara, 1977.

Çağbayır, Y., *Ötüken Türkçe Sözlük*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2007.

Çubukçu İ. A., *Türk Düşünce Tarihinde Felsefe Hareketleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991.

Çukurlu T., *Yûnus Emre Divân'ında Teşbih*, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 2010.

___________, *Derleme Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 1965.

Develi H., *Osmanlı Türkçesi Klavuzu 2*, 3F Yayınevi, İstanbul, 2006.

Devellioğlu F., *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, 2007.

Dilçin C., *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 2009.

Doğramacı M., *Bizim Yûnus*, Kitsan Kitap Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2005.

Durmaz C., *Yûnus Emre Dîvânı'nda ve Risâletü'n-Nushiyye'de Kelime Grupları ve Söz varlığı*, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, 2008.

Eraslan K., *Eski Uygur Türkçesi Grameri*, TDK Yayınları, Ankara, 2012.

Ergin M., *Dede Korkut Kitabı II, İndeks-Gramer*, TDK Yayınları, Ankara, 1991

Ergin M., *Türk Dil Bilgisi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1985.

Ergin M., *(Üniversiteler İçin) Türk Dili*, Bayrak Basım Yayım Tanıtım, İstanbul, 1988.

Ergüven A. R., *Yûnus Emre*, Berfin Yayınları, İstanbul, 2001.

Frager R., *Kalp Nefs ve Ruh* (Çev.: İbrahim Kapaklıkaya), Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2011

Fuat M., *Yûnus Emre*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995.

Geylani A., *Fütûhu'l-Gayb, Âlemlerin Kapısı* (Çev.: İ. Aslan, D. Çakır), Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2004.

Gölpınarlı A., *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2004.

Gölpınarlı A., *Yûnus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.

Gölpınarlı A., *Yûnus Emre ve Tasavvuf*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1992.

Gülensoy T., *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü (2 Cilt)*, TDK Yayınları, Ankara, 2007.

Gülsevin G., *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, TDK Yayınları, Ankara, 2007.

Günay U., Horata O., *Yûnus Emre Risâletü'n-Nushiyye*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2009.

Güzel R., *Yûnus Emre Dîvânı*, Çelik Yayınevi, İstanbul, 2009.

Hacıeminoğlu N., *Türk Dilinde Edatlar*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1992.

Hassan Ü., Berktay H., Ödekan A., *Osmanlı Tarihine Kadar Türkler*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1990.

Hatemi H., *Kopuz ile Çeşte*, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2004.

_________, *Hünkâr Hacı Bektaş Velî Velayetnâmesi*, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Vakfı (Haz.: Hamiye Doğan, Dursun Gümüşoğlu) , Ankara, 2010.

İbrahim Cûdî Efendi, *Lûgat-ı Cûdî* (Haz.: Prof. Dr. İsmail Parlatır, Belgin Tezcan Aksu, Nicolai Tufar), TDK Yayınları, Ankara, 2006.

İbn Arabî M., *Allah'ın İsimlerinin Sırları ve Manalarının Keşfi*, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2010.

İbn Arabî M., *Fena Risâlesi*, (Çev.: Mahmut Kanık), İz Yayıncılık, İstanbul, 2007.

İbn Arabî M., *Füsusu'l-Hikem*, (Çev.: Abdulhalim Şener), Sufi Kitap, İstanbul, 2011.

İbn Arabî M., *Fütühat-ı Mekkiyye'den Altın Sayfalar*, (Çev.: Naim Erdoğan), Pamuk Yayıncılık, İstanbul, 2008.

İbn Arabî M., *Nefsini Bilen Rabbini Bilir – Varlık, Yokluk ve Nefsin Mertebeleri*, (Çev.: M. Esad Erbîlî), Hayykitap, İstanbul, 2011.

İbn Arabî M., *Nefsin Terbiyesi*, (Çev.: Selahaddin Alpay), Kırkambar Yayınları, İstanbul, 2011.

İbn Arabî M., *Nurlar Hazinesi*, (Çev.: Prof. Dr. Mehmet Demirci), İz Yayıncılık, İstanbul, 2009.

İbn Arabî M., *Özün Özü*, (Çev.: İsmail Hakkı Bursevî), Hayykitap, İstanbul, 2011.

İbn Arabî M., *Tasavvuf Yolu – İlahi Tedbirler ve İrfan Aynası*, (Çev.: Selahaddin Alpay-Mustafa Varlı), Esma Yayınları, İstanbul.

İbn Haldun, *Tasavvufun Mahiyeti Şifâu's-sâil* (Haz.: Süleyman Uludağ), Dergâh yayınları, İstanbul, 1977.

İmam-ı Gazâlî, *Âbidler Yolu* (Çev.: Yaman Arıkan), Dede Korkut Yayınları, İstanbul, 1968.

İmam-ı Gazâlî, *Tasavvufun Esasları* (Çev.: Ramazan Yıldız), Şâmil Yayınevi, İstanbul.

Kabahasanoğlu V., *Yûnus Emre'nin Şiirine Çağdaş Bir Yaklaşım*, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1993.

Kafesoğlu İ., *Selçuklu Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1992.

Kara F., “Bil- Tasvir Fiilinin İşlevleri”, *Turkish Studies* - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/1 Winter 2011.

Karahan L., *Kıssa-i Yûsuf*, TDK Yayınları, Ankara, 1984.

Karahan L., *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2009.

Karamanlıoğlu A. F., *Seyf-i Sarâyî Gülistan Tercümesi*, TDK Yayınları, Ankara, 1989.

__________, Karaman Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, *Yûnus Emre Hayatı ve Şiirleri*, Karaman Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş., Karaman, 2008.

Kâşânî A., *Tasavvuf Sözlüğü*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2004.

Kayaer A., *Yûnus Emre'nin Dünyasında İnsan-Allah İlişkisi*, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2010.

Kılıç M. E., *Sufi ve Şiir, Osmanlı Tasavvuf Şiirinin Poetikası,* İnsan Yayınları, İstanbul, 2011.

Kılıç M. E., *Tasavvufa Giriş*, Sufi Kitap, İstanbul, 2012.

Koyuncu Z., “Hüsn ü Aşk'ta On Sekiz Sayısı Üzerine”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages*, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/7 Fall 2009.

Korkmaz E., *Dört Kapı Kırk Makam*; Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2008.

Korkmaz Z., “Eski Anadolu Türkçesindeki -van/-ven; -vuz/-vüz Şahıs ve Bildirme Eklerinin Anadolu Ağızlarındaki Kalıntıları”, *TDAY Belleten*, 1964, s. 43-65.

Korkmaz Z., “Selçuklu Türkçesinin Genel Yapısı”, *TDAY Belleten*, Ankara, 1962, s. 17-34.

Korkmaz Z., *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, C:1, TDK Yayınları, Ankara, 2005.

Korkmaz Z., *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2007.

Korkmaz Z., “Türkiye Türkçesinde İktidar ve İmkân Gösteren Yardımcı Fiiller ve Gelişmeleri”, *TDAY Belleten*, Ankara, 1960, s. 107-124.

Korkmaz Z., “Yûnus Emre ve Anadolu Türkçesinin Kuruluşundaki Yeri”, *Türkoloji V/1*, Ankara, 1973, s. 13-20.

Köprülü M. F., *Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2004.

Köprülü M. F., *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1986.

Köprülü M. F., *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2007.

Kul Sadi, *İrfan ve Yûnus Emre*, Petek Yayınları, İstanbul, 1983.

Kunter H. B., *Yûnus Emre Bilgiler- Belgeler*, Eskişehir Valiliği Yayınları, Eskişehir, 1990.

Kurnaz C., *Hayâlî Bey Dîvânı'nın Tahlili*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1996.

Kurnaz C., Tatçı M., *Yesevîlik Bilgisi*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 2000.

___________, *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1991.

Mahmud K., *Dîvânü Lûgati't-Türk (Dizin),* C: IV, Çev.: Atalay B., TDK Yayınları, Ankara, 2006.

Mengi M., *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2002.

__________, *Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kalem Yayınevi, İstanbul, 2006.

__________ *Mezhepler ve Tarikatlar Ansiklopedisi*, Tercüman Aile ve Kültür Kitaplığı Yayınları, İstanbul, 1987.

Mütercim Asım Efendi, *Burhân-ı Katı* (Haz.: Prof. Dr. Mürsel Öztürk, Dr. Derya Örs), TDK Yayınları, İstanbul, 2009.

Nişanyan S., *Sözlerin Soyağacı*, Everest Yayınları, İstanbul, 2010.

Ocak A. Y., *Alevi ve Bektaşi İnançlarının İslam Öncesi Temelleri,* İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

Ocak A. Y., *Babaîler İsyanı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1996.

Ocak A. Y., *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderîler,* Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999.

Ocak A. Y., *Menâkıbnâmeler*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997.

Ocak A. Y., *Osmanlı Sufiliğine Bakışlar*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011.

Ocak A. Y., *Türk Sufiliğine Bakışlar,* İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

Özkan M., *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995.

Özkan M., "Selçuklular ve Beylikler Devrinde Türk Dili", *Türkler Ansiklopedisi,* Yeni Türkiye Yayınları, İstanbul, 2002.

Özön M.N., *Osmanlıca Türkçe Sözlük*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1987.

Öztelli C., *Yûnus Emre*, Özgür Yayınları, İstanbul, 2012.

Pala İ., *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2009.

S. Muhammed Saki Haşimî, *Arifler Yolunun Edebleri*, Semerkand Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 2004.

Sami Ş., *Kâmûs-ı Türkî*, (Önsöz Prof. Dr. Ömer Faruk Akün), Kapı Yayınları, İstanbul, 2004.

Schimmel A., *İslamın Mistik Boyutları*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1999.

Schimmel A., *Tanrı'nın Yeryüzündeki İşaretleri*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2004.

Seccâdî S. C., *Tasavvuf ve İrfan Terimleri Sözlüğü*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2007.

Seyyid Mustafa Rasim Efendi, *Istılahâhât-ı İnsan-ı Kâmil*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2008.

Steingass F., *A comprehensive Persian- English Dictionary*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2005.

Suad El- Hakîm, *İbnü'l Arabî Sözlüğü*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2005.

__________, *Tarama Sözlüğü (8 Cilt)*, (Haz.: Aksoy Ö. A., Dilçin D.), TDK Yayınları, Ankara, 2009.

Tatçı M., *Aşk Bir güneşe Benzer*, H Yayınları, İstanbul, 2009.

Tatçı M., *Aşk İmâmdır Bize*, H Yayınları, İstanbul, 2011.

Tatçı M., "Bu yolda acâib çok, Yûnus Emre'nin Bir Şiirinin Yorumu", *Turkish Studies,* Volume 2/4 Fall 2007.

Tatçı M., *Dervişler Hümâ Kuşu*, H Yayınları, İstanbul, 2009.

Tatçı M., *Risâletü'n-Nushiyye Tekitli Metin*, H Yayınları, İstanbul, 2008.

Tatçı M., *Yûnus Emre Dîvânı İnceleme*, H Yayınları, İstanbul, 2008.

Tatçı M., *Yûnus Emre Dîvânı Tekitli Metin*, H Yayınları, İstanbul, 2008.

Tatçı M., *Yûnus Emre Şerhleri*, H Yayınları, İstanbul, 2008.

Teknik A., "Türk Mutasavvıf Şairlerinde Varlık Anlayışı", *İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi (İbnü'l-Arabî Özel Sayısı-2)*, [2009], sayı: 23.

Tepeli Y., *Süheyl ü Nev-bahâr (Giriş-Gramer İncelemesi-Metin-Sözlük)*, Atatürk Üniversitesi Yayınları No. : 898, Erzurum, 1999.

Timurtaş F. K., *Eski Türkiye Türkçesi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005.

Timurtaş F. K., *Yûnus Emre Dîvânı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1980.

Toparlı R., *İrşâdü'l-Mülûk Ve's-Selâtîn*, TDK Yayınları, Ankara, 1992.

Toprak B., *Yûnus Emre Dîvânı*, Eskişehir Odunpazarı Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2004.

Toprak B., *Yûnus Emre Dîvânı,* Yeni Zamanlar Yayınları, İstanbul, 2004.

Tulum A. M., *Tazarru'nâme*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.

Tuna O. N., "Köktürk Yazılı Belgelerinde ve Uygurcada Uzun Vokaller" *TDAY Belleten,* 1960, TDK Yayınları, Ankara, s. 213-282.

Turan O., *Selçuklular ve İslamiyet*, Nakışlar Yayınevi, İstanbul, 1980.

Türer O., *Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi*, Seha Neşriyat, İstanbul, 1995.

_________, *Türk Dünyası El Kitabı (3. Cilt)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1992.

Uludağ S., *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2001.

__________, *Uluslararası Yûnus Emre Sempozyumu Bildirileri (Ankara 7-10 Ekim 1991),* Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını- Sayı:69, Ankara, 1995.

Umar B., *Türkiye Halkının Ortaçağ Tarihi*, İnkılâp Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1998.

Von Gabain A., *Eski Türkçenin Grameri*, TDK Yayınları, Ankara, 2003.

W. Redhouse S. J., *Turkish And English Lexicon New Edition*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2006.

Yağmur S., *Yûnus Emre Dîvânı,* Dergâh Yayınları, İstanbul, 2008.

Yardım M. N., *Yûnus Emre Dîvânı, Hayatı ve Bütün Şiirleri*, Kahraman Yayınları, İstanbul, 2006.

__________, *Yazım Klavuzu*, TDK Yayınları, Ankara, 2005.

Yesirgil N., *Yûnus Emre*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1963.

Yetkin Ç., *İktidara Karşı Türk Direniş ve Devrimleri,* C: I, Müdafaa-i Hukuk Yayınevi, Antalya, 2007.

Yelten M., *Şirvanlı Mahmud, Târih-i İbn-i Kesîr Tercümesi*, TDK Yayınları, Ankara, 1998.

Yıldız O., *Ahvâl-i Kıyâmet*, Şûle Yayınları, İstanbul, 2002.

Yıldız O., "Eski Anadolu Türkçesinde Yeterlik Fiillerinin Fonetik Durumu", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/4, Fall 2012.

Yıldız O., *Yûsuf u Züleyha (Dâstân-ı Yûsuf)*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2008.

__________, *Yûnus Emre Dîvânı (Tıpkıbasım)*, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1991.

Zelyut R., *Türk Aleviliği*, Kripto Kitaplar, Ankara, 2009.

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI : Vasfi BABACAN

Doğum Tarihi ve Yeri : 27/11/1976 - Ödemiş/İZMİR

Medeni Durumu : Bekâr

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Ödemiş Lisesi/İZMİR

Lisans Diploması : Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Yüksek Lisans Diploması: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Tez Konusu : Yûnus Emre'nin Risâletü'n-Nushiyye'si ve Dîvân'ı, (Giriş-İnceleme-Metin-Dizin)

Yabancı Dil / Diller : İngilizce

E-Mail **:** vebacan@mynet.com